LUCII CAECILII FIRMIANI LACTANTII OPERA OMNIA: EDITIO NOVISSIMA, QUAE OMNIUM...

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

9. L. 372

9 M. 4 372

Digitized by Google

XXXIX
Lactantii
B. 5

Digitized by Google

Digitized by Google

LUCII CÆCILII
FIRMIANI
LACTANTII
OPERA OMNIA.
TOMUS SECUNDUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

LUCII CÆCILII
FIRMIANI LACTANTII
OPERA OMNIA:

EDITIO NOVISSIMA,

QUÆ OMNIUM INSTAR ESSE POTEST: AD LXXX. & ampliùs MSS. codices, editoſque XL. collata & emendata, atque Notis uberioribus illuſtrata;

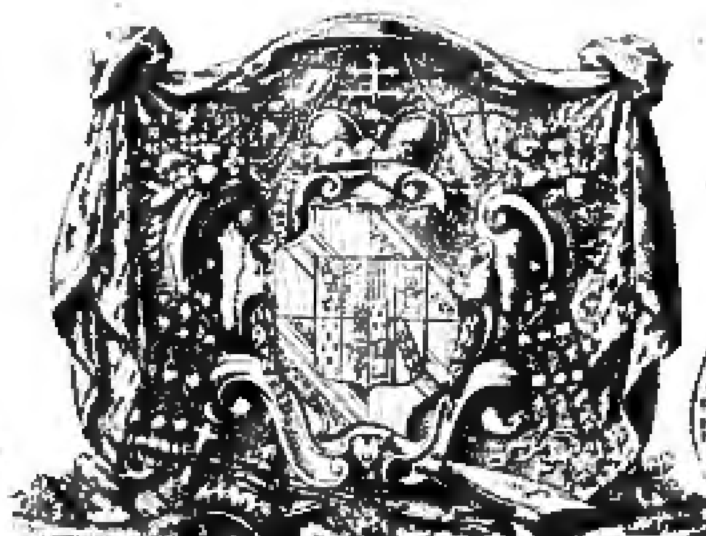
CUI MANUM PRIMAM

Adhibuit JOANNES-BAPTISTA LE BRUN, Rothomagenſis;

EXTREMAM

Impoſuit NICOLAUS LENGLET DUFRESNOY, Preſbyter ac Theologus Pariſienſis.

TOMUS SECUNDUS.

LUTETIÆ PARISIORUM,

Apud JOANNEM DE BURE, Bibliopolam, ad Ripam Auguſtinienſium.

M. DCC. XLVIII.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

IN SECUNDUM VOLUMEN PRÆFATIO.

ÆQUE ac primum Volumen, hoc alterum ſuâ Præfatione fruetur, ut in eâ quædam enodentur, quæ priori non fuerunt explicata. Ordinis rerum ac librorum Lactantii erat, ut editis Tomo I. Divinis ejus Inſtitutionibus, primarium locum in hoc ſecundo occuparet harum Epitome. Id vero factum eſt, ut quo tempore Lector eruditus in grandius iſtud ſeptem librorum opus aſſiduum collocaverit ſtudium, eo ipſo fere percurrat, quæ breviori & contractiori volumine ab eodem ſcripta ſunt Auctore. Quis non miretur, libellum magna ſui parte deperditum initio quinti ſeculi, poſt annos trecentos ſupra mille, idque noſtris temporibus fuiſſe repertum? Id porrò debemus ſingulari diligentiæ ſummoque Litterarum amori, quo a primâ juventute cum Doctorum omnium exiſtimatione floruit Matthæus Pfaffius, hodie Tubingenſis Academiæ Cancellarius. Opuſculum iſtud in ſua Litteraria peregrinatione nactus eſt Taurini, cùm Regiæ Bibliothecæ manuſcriptos evolveret codices ab incendio & flammis liberatos. Codex ſane vetuſtiſſimus, atque, teſtante ſcripturâ, cujus ſpecimen exhibemus, quinti, aut ſaltem ſexti ſeculi. Hic autem, præter Lactantii Epitomen, continet quoſdam alios Tractatus Theologicos, fuitque olim Monaſterii S. Columbani de Bobio, ad amnem Trebiam, in Mediolanenſi Ducatu, non longe a ditione Parmenſi. Quem ut iterum publici juris faceremus, ſat nobis non fuit exſcribere editum anni 1712. Habuimus præterea apographum clariſſimi Pfaffii, ſicut in Præfatione prioris Voluminis annotavimus, unde non minimum lucis affulget noſtræ editioni. Neſcio, undè anſam arripuerit doctiſſimus Walchius dubitandi, an Epitomes hujus auctor ſit ipſe Lactantius. Nunquid enim non ſufficit teſtimonium S. Hieronymi, qui proximè Lactantianum tempus attingebat? Nunquid hujus libri ſtylus & oratio ubique non produnt ingenium & eloquentiam Lactantii? Verùm hæc iſta dubitatio, nullo cùm fulta ſit fundamento,

aut etiam leviſſimâ conjecturâ, Dodis ne minimum quidem injecit ſcrupulum.

Sequitur liber eximius, quem duplici titulo inſignitum repræſentant tum S. Hieronymus, tum manuſcripti codices, ſcilicet DE OPIFICIO DEI, VEL FORMATIONE HOMINIS. Id præcipue curat Lactantius ſuo in opere, ut perverſa Epicuri convellat dogmata, quibus omnis ſubvertitur Providentia. Deum equidem Epicurus nomine profeſſus eſt, at reipſa ſuſtulit. Verum ex libro, quem primum eſſe ex ſcriptis Lactantii operibus jam oſtendimus, demonſtrat Auctor eximius, ſummâ Providentiâ cuncta facta fuiſſe & elaborata, cunctaque ea regi & adminiſtrari. Argumenta vero non a rebus externis, ſed ab ipſo petit homine, tum ab ejus ingenio & ratione, tum a partium ejus, animique ac corporis ordine, tum denique a membrorum compoſitione & conſtructione hominis ipſius. Hæc porro neceſſaria exiſtimavit Lactantius eſſe declaranda Demetriano ſuo, olim auditori ſuo, quem fortaſſe ſuis hortamentis ad Religionem Chriſtianam adduxerat. Demetrianus enim non ita pridem Chriſto nomen dederat, atque negotiis adhuc ſecularibus & publicæ rei implicatus tenebatur. Non igitur parum erat verendum, ne ob blandimenta divitiarum ſenſim ad antiquas revolveretur opiniones. Idcirco noſter Auctor [illegible] præcepit deeſſe Demetriano honeſtiorem melioremque doctrinam, quam prius informare [illegible], quam linguam inſtruentibus. Idem porro argumentum hîc poſtea, diverſis tamen temporibus, [illegible] Lactantius [illegible] pertractarunt Ludovicus Granatenſis Hiſpanus in erudito ſuo Catechiſmo, atque Franciſcus Fenelonius Cameracenſis Archiepiſcopus in eleganti libro Gallice ſcripto de Exiſtentia Dei.

Hunc librum ſcripſit [illegible] Lactantius, ſerviente perſecutione Diocletianea, at ſequentem in Galliis edidit, quem inſcripſit De Ira Dei, in eoque rurſus Divinam aſſerit Providentiam. Opinio Epicuri ejuſque Sectatorum erat, Deum nec gratiâ propter hominum beneficia moveri, nec irâ tangi propter eorum mala perpetrata. Quæ doctrina cum ſpem omnem remunerationis ob conceſſa in virtutes [illegible] hominibus, ſic tollat omnem religionem, neceſſe eſt. Iram ergo tamen eſſe & ſtudiam recte pronuntiat Lactantius, veram autem doctrinam non ratione ſolum, ſed argumentis etiam undique conquiſitis probat, nec prætermittit Sibyllarum verba, quarum tunc temporis non apud Chriſtianos tantum, ſed & apud Ethnicos maxima erat auctoritas.

Quis vero ſit ille Donatus, ad quem Lactantius hunc librum dirigit, ſatis [illegible] ignotum eſt. Non videtur tamen idem eſſe, ac Donatus ille Confeſſor, cujus laudes [illegible] Chriſtianas celebrantur in [illegible] de Mortibus Perſecutorum libello. In [illegible] Lactantius in libro de Ira Dei [illegible] ab eo [illegible] appellatur [illegible] inter Philoſophos autem quam [illegible] a quibus [illegible] Deum, utpote bonum, beneficum quidem eſſe, at nunquam nocere, vel iraſci, non congruere ſummæ ejus ac optimæ præſtat[illegible], aut, ſicut alii quidam [illegible], Supremum univerſi Dominatorem nec eſt beneficum, nec punire

[illegible] eſt [illegible]. Ut autem Donato præſto eſſent argumenta, quibus illum [illegible] errorem [illegible] ſtatus, hunc ad ipſum ſcripſit Lactantius librum [illegible] ut illum eas rationes edoceret, ac [illegible] Dominus, vel quæ [illegible] pro[illegible].

Liceat nunc quædam addere his, quæ ſcripta ſunt in Præfatione prioris voluminis, quo noverint Lectores qui ſit, & ubi fuerit repertus Liber unus DE MORTIBUS PERSECUTORUM. [illegible] liber [illegible] eſt, ut non ſolum [illegible] ſingulares Perſecutionum eventus [illegible] ſed etiam ubique emineat Omnipotentis dextera vindex in Tyrannos, & quam ubique ſe Deus præſtet propugnatorem pietatis, [illegible] injuriarum, quæ [illegible] Principibus inferuntur. [illegible] Principes, qui erant [illegible] benevoli, qualis ſemper fuit Conſtantinus, vel eos, qui [illegible], ut liberam Chriſtianæ ſuæ Religionis [illegible] dederint, qualis eo tempore videbatur eſſe Licinius.

[illegible] eſt, librum hunc legitimum eſſe Lucii Cæcilii Firmiani Lactantii [illegible]. Nec opinari hunc Doctiores quoque [illegible] nec ab eorum ſententia noſtrum eſt recedere. Hunc [illegible] Stephanus Baluzius in Bibliotheca Colbertina manuſcripto codice, qui [illegible] Cœnobio [illegible] Diœceſi Cadurcenſi. [illegible] Monaſterii Bibliotheca [illegible] in lucem [illegible] Litterati [illegible] legendum, [illegible] tum Angli, tum [illegible], quo & verſus eſt in linguas Gallicam & Anglicam. Hunc notis eruditis illuſtrarunt [illegible] Galli [illegible] Anno 1710 [illegible] Dominus Nicolaus le Nourry, e Congregatione ſancti Mauri Monachus Benedictinus, [illegible] hunc librum non eſſe Lactantii noſtri, ſed [illegible] Lucii, vel potius Lucii Cæcilii [illegible] Scriptoris. [illegible] Doctiores quidam [illegible] redarguerunt [illegible] non ſuperat. Nos [illegible] nam ubique Lactantii [illegible] ubique ejus ingenium, ubique Lactantiana [illegible] codex manuſcriptus, [illegible] quidem & antiquus, ſed [illegible] ob [illegible] & lacunas quaſdam [illegible] in ipſo [illegible] vel [illegible]. At cum [illegible] redarguere Nicolai le Nourry rationes [illegible], hic [illegible] Diſſertationem [illegible] Nicolai de Lestocq, Doctoris & Socii Sorbonici, Decani Eccleſiæ Ambianenſis, & Abbatis ſancti [illegible], quorum mihi

vetus ab annis quinquaginta & amplius intercedit neceſſitudo & ſumma familiaritas. Ne tamen exiſtimet lector eruditus, huic editioni aliquid deeſſe, ob prætermiſſam à me Domni Theodorici Ruinart è Congregatione ſancti Mauri Benedictini Monachi Præfationem in Acta Martyrum vera & ſyncera ab ipſo edita anno 1689. ac ſæpius recuſam aut Amſtælodami, aut Venetiis, aut etiam Pariſiis, eamque Gallicè verſam. Hæc Præfatio eximia quidem eſt, ſed quamvis excuſa ſit à Paulo Baudri ad calcem Lactantianæ ſuæ editionis, nihilominùs non putavi è re eſſe eam adhùc ſeptimà vice excudere, cùm ea olim paulò rarior, nunc vulgaris in omnium manibus verſetur, nihilque, aut parùm conferat ad Auctorem noſtrum intelligendum.

Sat diximus de libris à Lactantio promiſſis, ſed nuſquàm vulgatis; ac etiam de iis, qui ſub ejus nomine editi fuerunt. Pauca tamen adjiciam de PHŒNICE. Hos Verſus nollem omnino Auctori noſtro abjudicare; certè hominis ſunt acuti ingenii, in re poeticâ verſatiſſimi. Illi etiam Lactantio tribuuntur in quatuor Vaticanis codicibus, in Regiis duobus, in uno Sangermanenſi & in Vindobonenſi, teſte Lambecio. Hic cenſet, Carmen iſtud à Lactantio juvene & adhùc Ethnico exercitationis causâ fuiſſe elaboratum. Idem ſunt opinati multi Doctores, tum Nicolaus Heinſius, vir ſummi in re litterariâ judicii, tum Xyſtus Betuleius, Lactantii editor, tum Aubertus Miræus ac Joannes Albertus Fabricius, Barthius, Ittigius & alii plures, quorum judicio ſine famæ diſpendio ſtare poſſunt Eruditiores.

NOTÆ POSTERIORES.

EXCERPTÆ EX EDITIONE LACTANTII VULGATA ANNO M. DCC. XXXIX.

A V. C. JO LUDOLPHO BUNEMANNO.

IN EPITOMEN.

Pag. 1. lin. 1. *IN anguſtum coarctanda*] Seneca de Vita Beata, c. 4. *Exercitus modo latius panditur, modo in anguſtum coarctatur.* Lib. 3 Quæſt. Nat. c. 27. extr. *Nunc in anguſtum conjecta & arctata.* Lact. libro VII cap. 16. *Dies in anguſtum coarctabuntur.* Si hoc teſte Anonymo Clerici p. 341. verba *in anguſtum* non habet MS. Taur. Unde cancellis incluſi, & alio typo exprimenda curavi, alias non indigna Lactantio.

Lin. 5. *Quod poterit utile, quid apertum.*] In MS. ita *Quid poterit . . quid apertum* Vid. Clericum, pag. 340. 343. Loco vacuo Pfaffius poſuit *inde*, ac *poterit* in *poteſt* mutavit. Sed major eſt vacuum illud ſpatium, quam ut illud implendo ſufficiat verbum *unde*. Hinc Heumannus, cui verba, *Quibus ſublatis videri*, gloſſema videntur. Forte *quod poterit perſpicuum, quod apertum unde*, legendum.

Lin. 6. *Diffuſa ſubſtringere.*] Sic cap. 50 *Rem immenſam paucis, ut potero, ſubſtringam.* Libenter talibus utitur. Inſtit. II. 10. *Strictim contingere.* De Opif. 1. *Summatim ſtringere.*

Lin. 8. *In lucem veritas protrahenda eſt*] Lib. IV Inſtit. cap. 27. *Qui error diſcuti poteſt, & in lucem veritas protrahi.*

CAPUT I.

Pag. 2. lin. 10. *Quoniam certum eſt eſſe providentiam*] Ab his verbis incipio ſecundum caput. Poſt plures annos adeptus Daviſii editionem, video idem ipſi placuiſſe. Unde haud neceſſe eſt cum Heumanno legere, *Quod jam certè eſt.*

CAPUT II.

Pag. 2. lin. 2. *Ambiguitatis.*] In MS. *ambiguitas.* Pfaffius.

Pag. 3. lin. 4. *Summa*] Pfaffius ediderat, *rerum ſumma.* Abeſt à MS. *rerum*, teſte Anon. Clerici pag. 346. nec habent ipſe Lact. Inſtitutiones l. 1. 3. *non poterit ſumma conſtare*, ubi plura dedi. Conf. de Ira, c. 11.

Lin. 9. *Obtineat.*] Id eſt, vincat, victoriam conſequatur. Lact. lib. III cap. 13. *Ut utique obtineat, qui viribus vicerit.*

Lin. 11. *Pro meritis*] Lego, *pro viribus.* Sic Epit. cap. 39. *Tunc ſibi quiſque conſulens, pro ſe viribus comparare.*

Lin. 13. *Nec condi quidem.*] Mallem, *ne condi quidem*, e ex ſequenti voce repetitum. Emendavi mox ſæpè illud *nec* in aliis Lactantii locis, exempli gratiâ, lib. II. cap. 5. Conſpirat Daviſius.

Lin. 14. *Potuiſſet.*] Pfaffius, *omninò potuiſſet.* At teſte Anonymo Cler. à manuſcripto abeſt *omninò*: unde induxi.

Lin. 18. *Non audebit*] Ita MS. Pfaffius, *nec audebat*, ediderat.

Lin. 22. *Torquebit.*] Virgil. 4. Æn. 208.

Juppiter . . cum fulmina torques.

Lin. 24. *Habendus.*] Sic MS. teſte Anonymo Clerici, pag. 347. non, ut Pfaffius, *putandus.*

Ibid. *Qui poteſt totum, quam qui de toto minimum.*] In ipſo manuſcripto legitur, *qui poteſt totum, quam qui de toto minimum.* Rectiſſime, ſubaudictus *potius*, hoc modo: *Is autem Deus habendus eſt potius, qui poteſt totum, quam qui, &c.*

CAPUT IV.

Pag. 4. lin. 13. *Monſtrorum Dei ſingularem infinitis adſtruens laudibus.*] Iſaeus *Plato monarchiam adſerit*, quæ idem valent, ac ſo-

gularem, id eſt, *unum Deum defendit*; & iterùm cap. 11 ADSERENTES *&* *excellentes* SUMMA LAUDE *virtutem*.

CAPUT V.

Pag. 5 lin. 5 *Albanea*.] Sic in MS. teſte Anonymo Cler. pag. 310. Pfaffius *Albunea* edidit. Heumannus. Eſt dandi caſus *Albunea* elegantior. Sic ſolet, ut lib. I. cap. 11. *Ageſilao*, *Urano*, in notis.

Ibid. *Cumana*] MS. *Pfaffius*; & lectio MS. recta erat. Vide Daviſ. unde reſtitui.

Lin. 10. *Præter Cumaeam*.] In MS. *Cymaeam*, nam & ita dicunt. Vide Cellar. Notit. Orb. Ant. lib. 2. cap. 9. pag. 832. & Muncker. ad Hygin. Fab. 128. pag. 196. Plura Drackenb. ad Sil. Ital. lib. 8. 533. pag. 435. & ad lib. 13. 400. pag. 661.

CAPUT VI.

Pag. 5 lin. 4. *Ipſi ſexus*.] MS. *ipſi ſexui*, numero plur. qui non debebat mutari. Lact. lib. I cap. 8. *Adparet*, *Herculem Jovemque homines fuiſſe*, *quoniam ſunt ex duobus ſexibus nati*, ſæpiùs in plurali. Lib. I. cap. 8. *Duo ſexus generandi cauſa inſtituit*, recepta ſexuum diverſitate. & poſteà, *duos eſſe ſexus Deorum*. Adde lib. VI. cap. 23.

CAPUT VII.

Pag. 6. lin. 11. *Spolio Leonis*.] Id eſt, exuvio, pelle. Lucret. 5. 952.

Pellibus & ſpoliis corpus veſtire ferarum

Conf. Lucr. lib. 4. 60. & Nonium Marcell. p. m. 484.

CAPUT VIII.

Pag. 7. lin. 3. *Gemitus ſuos inſcripſiſſe in flore*.] Imitatur Ovidium Metam. 10. 215

Ipſe SUOS GEMITUS *foliis* INSCRIBIT, *&* *Ai Ai*

Flos habet inſcriptum.

De Hyacintho agitur, quem Apollo diſco ludens interfecit.

Lin. 14. *Formoſum adoleſcentem*.] MS. *formonſum adulescentem*. Pfaffius. Sæpè hæ voces in antiquioribus manuſcriptis ita ſcribuntur. Conf. not. meas ad Sympoſium Æn. XCII ubi *formonſa*, & Monfauc. Antiquit. Explic. Supplem. Tom. V. f. 87.

CAPUT IX.

Pag. 7. lin. 8. *Exigeret ætatem*.] Pariſ. & Walch. editiones, *ageret*: ſed ex manuſcripto damus, auctore Pfaffio, *exigeret*, ut dixit ex Virgilio de eodem Hyppolito Lact. lib. I. cap. 17.

. . . . *Solus ubi ignobilis ævum*
Exigeret,

atque nemo neſcit Terentii & Ciceronis phraſin, *exigere ætatem*. Eadem uſus Plinius lib. 7. Hiſt. Nat. cap. 43. *In quibus quærendis ſapientes* ÆTATEM EXIGERENT.

CAPUT X.

Pag. 8 lin. 2. *Pœnitus*.] Id certus correxi, ubi in Pfaffii & Walch. editionibus *poteſtatis* erat. Nam lib. I. cap. 1. *Nonne* (*Jupiter*) *à primo ſuæ pueritiæ tempore*, *cùm patrem regno expulit*, *&* *fugavit*? Docui & alibi, has voces in Lactantio confundi. Mecum faciunt Daviſius & Heumannus. Conf. ad Epit. c. 49.

Lin. 6. *Ad fœminarum uſus*.] Lib. I. c. 23. *Ad uſus impudicos*.

Lin. 12. *Maximus optimus*.] Ordine inverſo. *Optimus maximus* mavult Daviſ. motus auctoritate Ciceronis, de Natura Deorum 2. & ipſius Lactantii lib. I. cap. 10. atque idem contextus verborum ſequentium ſuadet.

CAPUT XI.

Pag. 8 lin. 9. *Catamitum*.] Id eſt, Ganymedem, Lact. lib. I. cap. 11.

CAPUT XIV.

Pag. 10. lin. 7. *In terram regnaſſe*.] Corr. *in terra*, ut c. 23. in fin.

CAPUT XX.

Pag. 10. lin. 3. *Larentinalia*.] MS. non *Larentinali*, ſed *Larentale*, ex ſecundis Pfaffii curis: ex quo propiùs fingas *Larentalia*. Sic aiii, & Ovidius 3. Faſt. v. 55

Non ego te, *tantæ nutrix Larentia gentis*,
Nec taceam veſtras, *Fauſtule pauper*, *opes*.
Veſter honos veniet, *cùm Larentalia dicam*.
Acceptus geniis illa December habet.

CAPUT XXI.

Pag. 11 lin. 1. *Alias Deos*.] Sequuntur ſola fœminina, & tamen hic & paulò poſt DEOS in maſcul. vocat. Nimirùm Latini, maximè Poetæ, DEAS ſæpè vocant DEOS.

Lin. 7. *Qui ſimo pingueſcere*.] Ita adparet legendum eſſe, etiſi ſcripſerit Librarius *fimo*. Pfaffius, Pariſ. & Walch. editiones *fu-*

[illegible] malè [illegible]. Lib. I. c. 20. *Et Saturnus*, *qui [illegible] agri [illegible] primus [illegible].* Eadem confusio vocum à me notata ad de Opif. c. 11. *fumum craſſum.*

Lin. 14. *Capitolo immobilis ſtatuum.*] Sic [illegible] ex lib. I. cap. 20. ubi locus Virgilii [illegible] à Cellario.

CAPUT XXII.

Pag. 12. lin. 2. *Et Picum patrem tanquam Deum coli voluit*] Hæc verba in Parif. Walch. Davif. Heuman. editionibus non comparent [illegible] ope Iſſæi ex manuſcripto.

Lin. 11. *Omnia ficta*] Sic correxi, ubi Parif. & Walch. editiones *picta*, ut ante. *Sic ſibi omnia FICTA vera putant*, nec aliter Lactantius lib. I. cap. 22. Idem vide Dav. [illegible], additque rectè, *ficta*, non *picta*, veris opponi.

CAPUT XXIII.

Pag. 12. lin. 4. *Etiam anté Saturno [illegible] dejiciebantur*] Scriptura manuſcripti Taurin. *anté Saturno*, quod, pace clariſſimi Iſſæi dixerim, non debuit mutari in *ante Saturnum* in Par. [illegible] editione, neque enim aliud unquam tradidit, ante Saturnum ſexagenarios de Ponte in Tiberim dejectos eſſe: ad ipſum enim Saturnum hæc pertinent, & *anté* ſignificat adverbialiter à [illegible]. *Saturno etiam antea homines in Tiberim pro ſacrificio dejiciebantur.* Ita Lact. lib. I. cap. 21. *Saturnus in Latio eodem genere ſacrificii cultus eſt: non quidem ut homo ad aram immolaretur, ſed uti in Tiberim de ponte Milvio mitteretur, quod ex reſponſo quodam (Apollinis) factitatum Varro auctor eſt, cujus reſponſi ultimus verſus eſt talis:*

> Καὶ [illegible], [illegible]
> [illegible]

quod quia videtur ambiguum, & fax illi, & homo jaci ſolet.

Lin. 6. *Infantes profecrabant*] Servo, *profecrabant*. Confer cap. 37. [illegible] ad Lact. lib. III. c. [illegible] & lib. IV. c. 27. & hic Davifium.

Pag. 13. lin. 1. *Tempſe pollutum.*] Lact. lib. I. Inſtitut. cap. 21. *Sacerdotes ejus (Bellonæ) [illegible], deglabrato corpore ſuo pollutum mandunt.* Lamprid. in Commodo, cap. 9. *Sacra Iſidis coluit, ut & caput raderet, & Anubin portaret. Bellonæ ſervientes verò exſecare brachium præcepit ſtudio crudelitatis. Iſiacos verò pineis uſque ad pernecem pectus tundere cogebat.*

Lin. 13. *Tædarum jactatione*] Lib. I. cap. 21. *Sacra ejus ardentium tædarum jactatione celebrantur.*

Lin. 17. *Injuriam ſuam convertiis ulcis.*] Lib. I. cap. 21. *Injuriam SUAM* (ſibi illatam) *maledictis ulcus eſt.* Paſſivè ita voce *injuria* ſæpè utitur, exempli gratiâ, lib. II. cap. 4. *Saturni* [illegible] *Deorum* [illegible] *non vindicaverint, ipſos experiunt pœnas.* Lib. V. cap. 10.

Lin. 18. *Sanctum eſt.*] Cic. de Leg. I. *Quoque ea compoſita ſanctaque eſſent, eas Leges nominaverunt.* pro Balbo. *Quæ lege videmus ſancta eſſe ſanctum.* Tacitus Annal. lib. 4. *Duodecim Tabulis ſanctum.*

Lin. 25. *Exanclat.*] Eleganter, pro *audiat.*

CAPUT XXIV.

Pag. 13. lin. 2. *Meliſſeo.*] Manuſcriptum habet *Meliſſeo.* Iſſæus.

Lin. 5. *Lacte ac melle.*] Hæc enim prima infantes erant nutrimenta. Vide J. B. Cotelerium ad Barnabæ cap. 6. Davif. Adde quæ dixi ad lib. I. Inſt. c. 22.

Lin. 6. *Et primum Deus [illegible], Veſta*] Malim: *Et Deus ſacrificaſſe*, id eſt, *Veſta*, & poſtmodum *Deûm matri.* Sic enim, opinor, ſententia rectè procedet, & ordine, alioqui vero perturbatior videtur. Vide Lact. Div. Inſt. lib. I. c. 22. Davif.

Lin. 7. *Porta*] Virgil. Æn. 7. 136.

Lin. 9. *Iſte*] *Heſpera* [illegible]. Iſſæus.

Ibid. *Iſte*] Non *Heſperi Jovis*, ut Iſſæus, ſed ipſum Jovem à Meliſſeo [illegible] puto. Davif.

Ibid. *Fuerunt*] Id eſt, vixerunt, ut apud Ciceronem. Sic ſæpe in Lact. lib. I. c. 7. *ut Hercules per quæ tempora fuerit*, quæ quæreret. Lib. I. Inſt. cap. 9. *Undè quo tempore fuerit (Hercules) adparet.*

CAPUT XXV.

Pag. 13. lin. 2. *Ferro ſublato*] Ita volente Iſſæo, legendum, qui notam ſuam in Pariſienſi deleteam volens: undè in Parif. Walch. Davif. editionibus [illegible] *ſublati.*

CAPUT XXVII.

Pag. 14. lin. 5. *Quo.*] Id eſt, *in quo.* Iſſæus, quod approbat Heumannus. At præpoſitio ſolet in ejuſmodi verbis interdùm omitti. Sic Lact. Placid. Narr. Fabul. lib. 5. fab. 10. *Ne puella Junonis iram incideret;* lib. 14. fab. 5. *Amorem incidit.* Notavit plura Munckerus ibid. pag. 173. & pag. 186. Vulcat. Gallic. in Avid. Caſſ. cap. 4. *Ipſe ſiquidem ſine noſtrâ crudelitate ſævior [illegible] incideris*, & Lipſ. Sec. ad Lact. lib. III. c. 18. *Incidere*.

ſunt veritatem. Plura ad Lact. lib. II cap. 7 & lib. V cap. 7 adnotavi.

Lin. 10. *In quâ poſuerat ea.*] Pronomen ei deletum vult Davisius. Certe ſine hoc pronomine lib. II cap. 12. *In quâ poſuerat meo[illegible] &* [illegible] *boni & mali.*

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Tum ſenſu eſt.*] *Tum* eſt ex manuſcr. pro addimus, monente Pfaffio.

Lin. 12. *Levare.*] Id rectè correctum. Confer lib. II cap. [illegible] *Sæpe* [illegible], tanquam [illegible] *eſſe* [illegible]. *Unde adparet*, [illegible] *malorum ſontem eſſe* [illegible].

Lin. 15. *Salutem perdamnon ſua.*] Lib. II cap. 14. *Sic eos Diabolus ex Angelis Dei ſuos fecit ſatellites ac miniſtros . . . Hi . . . perditi per omnem terram vagantur & ſolatium perditionis ſuæ perdendis hominibus operantur.*

Ibid. *Convenerunt.*] In manuſcripto ſe non habetur, rectiſſimè: undè denuò apud Veteres verba in converto ſæpè abſolutè ponuntur.

CAPUT XXVIII.

Integrum hoc caput egregiè illuſtrat Auguſtinus Tractatu de Divinatione Dæmonum, Operum Tom. [illegible] ed. Venet. f. 101

Pag. 17. lin. [illegible] *Heſiodus.*] Oper. & Dier. v. 122 Dæmones [illegible] appellat.

Pag. 18. lin. 17. *Deludant.*] Rectiùs *deludantur*, ut in temporum peccetur ratione. *Davis.*

Lin. 20. *Inrepunt corporibus.*] Lib. I. cap. 14. *Inſinuant ſe corporibus, & occultè valetudinem vitiant, morbos citant, ſomniis animos terrent, mentes furoribus quatiunt.*

Lin. 21. *Placan.*] Rectè correxit Pfaffius. Lib. II. cap. 16 *Videri volunt id PLACATI averſiſſe*, & infra: *Quo perculſi . . ſacrificia placatis vocaverunt.*

Lin. 22. *Plenè terrent.*] Nihil ſelicius emendatione Davisii, *plenè terrent* legentis nam lib. II. cap. 14. *Somniis animos terrent.* Sed ſequentia benè ſonat.

Lin. 27. *Veniunt.*] Davisius, approbante Anonymo Brunæo, *veniunt*. Sanè cum Heumanno *veniant*.

CAPUT XXIX.

Pag. 18. lin. 1. *Sed dicit.*] Lege, *ſed dicant*, vel *dicat*. Davisius. Heumannus *dicet* addidit. Nam lib. II cap. 17. *Dicet aliquis Cur ergo Deus hæc fieri patitur?*

Pag. 19. lin. 1. *Ἄγγελοι.*] MS. *Anthen.* Pfaffius.

Ibid. *Δαιμονιζομένοι.*] Omninò cum Davisio legendum, *ὑπὸ δαιμόνων*, vel *Dæmoniacorum*, ex lib. II. cap. 15. *Unde Triſmegiſtus δαιμονιζομένους vocat* & cap. 14 Anonymus Brunæus & Heumannus *ipſum δαιμονιζομένους legunt.*

Lin. 17. *Agellius in libro Noctium Atticarum.*] Ex lib. 6. cap. 1 Gratulamur Lactantio & clariſſimo Pfaffio, quorum operâ nunc Gellii locus in omnibus adhuc ſcriptis & editis mutilatus, integritati eſt reſtitutus.

Lin. 16. *Deus.*] Quæ non extat in manuſcripto, neque in Gellii libris legitur, rectè abeſt, & ſubaudiatur providentia.

Lin. 19. *Ibidem*] Ferri[illegible] legendum eſt *eadem* Pfaffius. Nihil mutandum, *ibidem* Gronovius ex manuſcripto ad Gellium reſtituit etiam Davisius legens. Anonymus Brunæus & Heumannus, *eadem*.

Lin. 25. *Ex intemperantiâ.*] In Gellio eſt, *ex intemperantia*, ſcilicet oppoſitione quòd ſi MS. [illegible] retineatur, repeti debet, *intelligi poteſt* ſatis rectè.

Lin. 28. *Feliciter & importunitas.*] Libentiſſimè Doct. ubi mam vocem, tanquam operam à Lactantio acceptam cùm in Gellio in omnibus adhuc editionibus legatur vox inſolens, *inſervientia* [illegible], quæ tum vocem *importunitas* non caverat, ſubornata.

Lin. 31. *Quod ſæpè dixi.*] Id non ſæpè, ſed ſemel tantùm dixit. Lege eiusmodi [illegible], *quod ſæpius dixi.* Davisius.

Lin. 33. *Deus materiam virtutis in malis poſuit.*] Quæ hìc & in toto hoc capite diſputat de origine & neceſſitate mali benè reſutavit Pfaffius in Diſſ. præliminari §. 19. & 20.

CAPUT XXXI.

Pag. 21. lin. 4. *Videamus, an rectè ſapientia eſt.*] Ita malè Pfaffius, Walch. & Davisius ediderant. Sine ullo dubio vel hæc verba ſunt diſtinguenda *Videamus, an rectè. Sapientia eſt.* Prima verba ſunt referenda ad Socratem & Zenonem, h. m. *Videamus, an rectè*, ſcilicet ſententiam Socratis, opinionemque ſecutus Zeno.

CAPUT XXXII.

Pag. 22 lin. 7. *Philoſophos invicem oppugnantium.*] Lege, *Philoſophos ſe invicem oppugnantium.* Idem vidit Davisius. Vide lib. III. c. 4. integra.

CAPUT XXXIII.

Pag. 23. lin. 1. *Non ſunt in hominis poteſtate.*] In manuſcripto, *in hominis poteſtatem.*

tem. Non recolendum ab mandet pu two, eſt enim ipſius Ciceronis, cui Gellius lib. 1, Noctium Att. cap. 7 indicavit, in prodeuntem ſuiſſe proceſſurum. Qui plura vult, adeat Gronovium ad Liv. lib. 2. cap. 14. & Vorſtium ad Val. Max. lib. 1. c. 8. § 10.

Caput XXXIV.

Pag. 24. lin. 4. *Ultimo ſenem.*] Id eſt, graviſſimo, maximo. Seneca Tranquill. c. 5. *Ultimum malorum eſt, ex vivorum numero exire, antequam moriare.*

Lin. 10. *Inſtrumenta*, Eſt hæc vox ejuſdem generis, ac *Ira*, quæ in Lactantio notavimus lib. III, c. 11. cujus in Lexicis nulla, niſi ex Vulg. Interp. auctoritas.

Caput XXXV.

Pag. 24. lin. 5. *Mala . . . ſapientiſſimi profeſſi.*] Davilius corrigit, *ſapientiſſimi profeſſi.* Sed utramque vocem *patientia* & *ſapientia* in hanc confundi, paulo ante monui. Confer lib. III cap. 11 Iterum Lact. lib. VI cap. 4. *Omnia gravia patienter ferenda.* Ipſe tamen Cicero, de Senect. cap. 1. SAPIENTER *ferre* unus, ſic ut *æquo animo*, *fortiter*, *ſine amore.* Tacitus Annal. lib. 14. *Indignoſ ſumum ceſum* SAPIENTER *adeptus.*

Pag. 25. lin. 3. *Virtutis eſt. Tantum ad bona diriguntur.*] Davilius ſic diſtinguit *Virtutis eſt tantum. Ad bona diriguntur.*

Lin. 5. *Non mortaliter.*] Hoc eſt, *immortaliter.* Sic Cicero Fam. 15, 12. *non per ſpicaciſſimum muneratum*, pro *imperandiſſimo* & *ut non corpus*, pro *incorporeo*, Acad Quæſt lib. 1. cap. 11.

Lin. 7. *Non in ſyntaxis ornatus.*] Logicæ tribuit *formatus ornatum.* Nam, ſecundum Lactantium lib. III. c. 13 *In* LOGICA *tota Dialectica* & omnis loquendi ratio continetur.

Caput XXXVII.

Pag. 26. lin. 4. *Idem &c.*] Hæc Pfaffius ex manuſcripto adjecta eſſent abſunt à Pariſ. Walch. Davil. & Heuman. editionibus.

Lin. 8. *Ducebat.*] Poſt *ducebat* ſupplendum fortaſſe, *quid nihil ſunt.* Pfaffius.

Caput XXXVIII.

Pag. 27. lin. 1. *Deum Philoſophorum Tullium.*] Lib. 1. N. D. c. 11.

Lin. 13. *Poetarum.*] Nempe *poetas* nomen olim in operibus [illegible] *frequentabatur*, *&* [illegible] *pro* [illegible] *Grammaticus* [illegible] *vulgus uſurpat*, ut monet Auguſtinus C. D. lib. 10. c. 1.

Caput XXXIX.

Pag. 28. lin. 14. *Conquirere.*] Nihil hic mutandum. Lib. II. Inſt. c. 12. *Ut nullum ſibi laborem conquirerent.*

Lin. 15. *Palam eum eos urbem.* * *Poſtea tamen*, Auguſtino teſte lib. 16. C. D. cap. 10. *a Cyneris fuit reſiſtum eſt*, *ſic*, *qui volunt poſſe* [illegible] *quam esse*, *&c.*

Lin. 16. *Scelerum ergo & neſcent.*] Edidit Pfaffius, *ſceleratis ergo ſunt*, quod facile ſubaudiatur, cum abſit à manuſcripto.

Caput XLI.

Pag. 29. lin. 4. *Id eſt, nec aliud quidquam, quam ſapientiam.*] Legendum IUDICIO *eſt nec aliud quidquam quam ſapientiam.* Davil. Ita vero Anonymus Britannus & Heumannus. *Nam Deum verum colere*, *id eſt*, *nec aliud quidquam*, *ſapientia.* Vide lib. IV. cap. 3. *Sapere nihil aliud eſt quam Deum verum juſtis ac piis cultibus honorare.*

Lin. 6. *Deus.*] Verbum *eſt*, quod addidit Pfaffius, delendum. *Deus* cum verbo *dedit* conſtruendum unde ab Heumanno quidem fuit ejiciendum. Ceterum ſum, ubi poſtea vide, Davilium idem ſentire.

Caput XLII.

Pag. 30. lin. 8. *De ſuis ſpiritibus.*] Heumannus, Lege, inquit, *de ſuo ſpiritu.* At nihil hic mutandum, ut patet ex lib. IV. c. 8. *Et alios ſpiritus ſuos in Angelos figuravit.* Spiritus hic ſunt ſpiratione.

Lin. 18. *In libros.*] In ſuis Inſt. lib. 4. cap. 6. Mox, ut clariſſimus Pfaffius ipſe in aliquot locis novæ noſtræ editionis correxit, ſic & hic in manuſcripto *Salomon* haberi puto.

Caput XLIII.

Pag. 31 lin. 5. *Creatus ex ſolo Deo, ſanctus.*] MS. *Creatus eſt ex ſolo Deo ſanctus.* Lege cum Davilio *Creatus ex ſolo Deo, ſanctus Spiritus factus eſt.*

Ibid. *Sanctus Spiritus factus eſt.*] Explicat Pfaffius in Diſſ. prælim. §. 27 & 28. Adde, & explico ex ipſo Lactantio lib. IV. cap. 6. *Deus* [illegible] *antequam opus mundi ordiretur*, SANCTUM, *&* *incorruptibilem*, *&* *irreprehenſibilem* SPIRITUM GENUIT, *quem* FILIUM *nuncuparet.* Re quæ confer lib. IV. c. 8 *Cum ſit & ipſe ſpiritus*, & c. 12. Huc refer Cyprianum, de Idolor. Vanit. Edit. Ox. §. 15. *Carne Spiritus ſanctus induitur.*

Caput XLIV

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Fame*] In manuſcripto pro[illegible], *[illegible] Deum*, [illegible] [illegible] lib. IV c. [illegible]

Caput XLV

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Surda* [illegible]] [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Super mare*] [illegible] Lege cum [illegible], *ſuper mare* [illegible] Vulgato [illegible] PER AQUAS [illegible]

Lin. [illegible] *Clamor* [illegible]] [illegible] lib. IV [illegible] cap. [illegible]

Lin. [illegible] *Commotio & tremor*] [illegible] *commotio & tremor* [illegible] *Vid.* [illegible] lib. IV c. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Fratres ſequentes*] [illegible] lib. IV cap. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Adduxerunt* [illegible]] Lege [illegible] lib. IV c. [illegible]

Lin. [illegible] *Parabolas* [illegible]] [illegible] lib. IV c. [illegible]

Caput XLVI

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Et* [illegible]] [illegible] Cyprian. ad De[illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Qui* [illegible]] In MS [illegible] Germanus codex pro[illegible] [illegible] quem formam pluſtum [illegible] lib. IV c. [illegible] lib. IV cap. [illegible] & [illegible] lib. VII c. [illegible]

Caput XLVIII

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Dedi* [illegible]] Hæ duæ voces [illegible] manuſcripto [illegible] *Malo* [illegible]

Caput XLIX

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Nullo* [illegible] [illegible] NISI UT [illegible] lib. IV [illegible] NISI UT [illegible] Deum [illegible] lib. IV [illegible] NISI [illegible]

Caput L.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Habens*] Duriſſime lege, *habens* [illegible] [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Fidem derogabo*] [illegible] DEROGARE [illegible] Cotius [illegible] *Deroſum.* [illegible] lib. [illegible] DEROGAT [illegible] FIDEM

Lin. [illegible] *Fides adimpletur*] Cyprianus de [illegible] ADIMPLE[illegible]VIT & FACTIS

Lin. [illegible] *Non poſſet*] *Malim* [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Hæ ſunt* [illegible]] [illegible] *Hæ ſunt* [illegible] lib. VII [illegible] cap. [illegible] HÆC [illegible]

Lin. [illegible] *Cognomen eſt*] [illegible]

ctum volunt ex manuſcripto. In editione Pariſ. & Walch. & Heuman. eſt, *incorporatus eſt*, quod & ipſum Patribus uſitatum: ſed merito Lactantii ſcriptura præfertur, qui ubivis utitur ſimplici. Vid. lib. IV. c. 26.

CAPUT LI.

Pag. 38. lin. 5. *Humillimis.*] Infimæ ſortis hominibus.

Pag. 39. lin. 3. *Omnis dæmonum cohors hoc ſigno expellitur.*] Jam ita Lactantius, lib. IV Inſtitut. cap. 27. ITA NUNC SIGNO PASSIONIS excluduntur. Add. lib. V. Inſtitut. c. 21.

Lin. 5. *Ejuſdem.*] Accedo Anonymo Britanno, pro *ejuſdem*, acute *ejus eidem* legenti. Id lib. IV. Inſtitut. cap. 27. *Nam ſicut ipſe .. ita nunc ſectatores* EJUS EOSDEM *ſpiritus .. ſigno Paſſionis excludunt.*

Lin. 6. *Irreſpſcrius.*] Pfaff. Poterat *inreſpſcrius* ſervari.

CAPUT LII.

Pag. 40. lin. 3. *Simplici morte*] Lib. V cap. 12. *Adeone apud vos perit innocentia, ut ne morte quidem ſimplici dignam judicetis?*

Ibid. *Irrationabiliter.*] Vox in Scriptoribus Eccleſ. & Amm. Marcellino, & Mart. Capellâ non rarò obvia.

CAPUT LIII.

Pag. 40. lin. 14. *Miſerabiles exitus*] Apparet Lactantius ex lib. II cap. 24. *Miſerabiles exitus audiebat..*

Lin. 15. *Habuit impunè.*] Cap. 55 pr notavi ad librum de Mortibus Perſecutorum, cap. 1.

Lin. 22. *Si bonum eſt.*] Ità rectè Daviſius correxit, cùm priores editiones Pfaffii, Walch. & nuper Heuman. *ſi bonum non eſt* haberent. Probatur emendatio ex lib. V cap. 20.

Pag. 41. lin. 1. *Aut præcipitio terruerit.*] Heumannus, præpoſitione additâ, *à præcipitio retraxerit.*

CAPUT LIV.

Pag. 41. lin. 3. *Aequum.*] MS. *Aequitate.* Pfaffius. Pro Pfaffii & reliquorum *Aequi*, reſtitui Taurin MS. *Aequitate*, quod in antiquis MSS. ferè perpetuum. Vide cap. 55. & quæ notavi ad lib. I. Inſt. c 4.

Lin. 14. *Fortem.*] Nihil mutandum: FORTEM ſcripſit Lactantius. Patet ex lib. V. c 11. *Vidi ego in Bithyniâ Præſidem gaudio mirabiliter elatum, tanquam barbarorum gentem aliquam ſubegiſſet, quòd unus, qui per biennium MAGNA VIRTUTE reſtiterat, poſtremo cedere viſus eſſet.* Sequentia ſatis produnt, ut hoc noſtro capite repeti, quæ in lib V. c. 11

Pag 42 lin 6 *Exercentes*] Ob ingratum ſonum *innocentes exercentes*, & quia in MS. *exercent* legitur, Daviſius corrigit: *Et DUM hanc adversùs innocentes carnificinam exercent.*

CAPUT LV.

Pag 42 lin. 9 *Stultitiam.*] Manuſcriptum non habet *ſtultitiam.* Pfaffius. Mavult Daviſ. ſupplere, *religiones*, ex initio capitis. cui adſentio.

Lin. 8 *Cur de diis ipſis (mimi) aguntur*] Pfaffius correxerat, edideratque cum Walchio: *jocantur.* At in MS. *cur de diis ipſis aguntur.* Optimè Supplendum, MIMI, ex libro V. Inſtitut cap. 20. *Eos (deos) publicè turpiterque deridens*, DE QUIBUS etiam MIMOS AGI cum riſu & voluptate patiuntur.

Lin. 11 *Differunt*] Lege, *afferunt.* Pfaffius. Hoc ſequitur ſuo ſenſu, *afferentes*, ſed quia in MS. ſervatur, *differunt*, & præceſſit, *aliunt*, aſſerenda eſt Taurin ſcriptura, ex lib. V cap. 20. ubi in eâdem re, *aliunt, differunt, differuntur.*

CAPUT LVI.

Pag. 44. lin. 5 *Juſtos quidem.*] Utraque 1478 93. 97 *juſtos dicemus equidem.* Pariſ. *juſtos eſſe dicemus equidem* Parrh. Iunt. Ald. *juſtos dicemus quidem.* At concinnatis Bon. Taur. Pfaff. & ſqq. *juſtos quidem.*

CAPUT LVII.

Pag 45 lin. 15 *Æſtimant*] Ed. ferè omnes, *exiſtimant* ſed præfero cum Daviſio ex Taur. MS. *æſtimant.* Eodem ſenſu noto ad lib. V cap. 21 *deorum ritus æſtimant veros.*

CAPUT LVIII.

Pag. 46. lin. 1 *Diiſque fictilibus.*] Cellarius cum pleriſque edit, *aliiſque fictilibus*, ſed *diiſque fictilibus* ex MSS. Heus, & eum ſecuti Gall. & Spa h. & ex Taurin Pfaff &c. præferunt. Seneca epiſt. 31 extr *Cogita illos (deos) cùm propitii eſſent, fictiles fuiſſe.* Ad Helviam cap. 10. *Tunc per fictiles deos religiosè jurabatur.*

Pag. 47 lin. [illegible]] Pro [illegible] [illegible] Sic [illegible] tempus, lib. VI cap. [illegible] [illegible] cap. [illegible] MS. Bonon. [illegible] a Deo facta.

Caput LIX.

Pag. 48 lin. [illegible]] Sic ex Bonon. [illegible] Spark. [illegible] L. VI [illegible] cap. [illegible] Heuman [illegible]

Caput LX.

Pag. [illegible] lin. [illegible] [illegible]] Hic [illegible] Heumanno [illegible] Tom. [illegible]

Lin. [illegible]] In MS. Tom. [illegible] Hessen. [illegible] secunda.

Caput LXI.

Pag. [illegible] lin. [illegible]] Sic [illegible] Tom. MS. [illegible] & seqq. [illegible] L. VI [illegible] cap. [illegible]

Lin. [illegible]] In MS. [illegible] Lactantius [illegible] Lib. II [illegible] cap. [illegible] L. IV cap. [illegible] L. VII cap. [illegible]

Lin. [illegible]] Sic Thysius Spark. [illegible] L. I [illegible] cap. [illegible]

Ibid. [illegible]] Vossius de Vit. [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] Supra, cap. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] Tempore] Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] L. VI [illegible] cap. [illegible] L. VI cap. [illegible]

Caput LXII.

Pag. [illegible] lin. [illegible]] Absunt à Tom. Bonon. MSS Thomasius, [illegible] Cellarius [illegible] Tom. [illegible] [illegible] perperam.

Lin. [illegible]] Id est [illegible] L. IV Instit. cap. [illegible] Davisium ad [illegible] cap. [illegible] p. [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] MS. Tom. [illegible] Hessen. [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] Bonon. Thomasius [illegible] L. I Instit. cap. [illegible] L. VI cap. [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] Tom. [illegible] Hessen. & seqq. [illegible]

Caput LXIII.

Pag. [illegible] lin. [illegible]] [illegible] TITALITER [illegible] [illegible] Spark. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible]] [illegible] cap. [illegible]

Lin. [illegible]] Hess. & Walch. [illegible] L. VI cap. [illegible] L. VII cap. [illegible] Ovid. [illegible] Metam. [illegible] Tac. Agric. cap. [illegible]

Lin. 15. *In mortis plagas incidamus*] [illegible] L. II. cap. [illegible] L. IV. cap. [illegible] L. IV. cap. [illegible] Pro Taurin. est L. III. cap. [illegible] L. II. cap. [illegible]

Capvt LXIV.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Et, qui desse*] Deest in MS. [illegible]

Ibid. *Labor est ei qui sit Deo*] [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Unguent*] [illegible]

Lin. [illegible]] Ex Taurin. [illegible]

Ibid. *Caput*] [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Addubio*] [illegible]

Capvt LXV.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Fide*] [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible]] [illegible]

Ibid.] [illegible]

Ibid.] [illegible]

Capvt LXVI.

Pag. [illegible] lin. [illegible]] Taurin. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible]] [illegible]

Lin. [illegible] *Illud quoque ad confirmandam* [illegible]] [illegible] INJUNGATUR. [illegible] ADJUNGITUR, [illegible] L. VI. cap. [illegible] et MS Bonon. ADJUNGATUR [illegible]

Lin. [illegible] *Quantum* [illegible]] [illegible] L. VI. c. [illegible]

Lin. [illegible] *Emaculetur*] [illegible] EMACULETUR [illegible] L. VI. cap. [illegible]

Capvt LXVII.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Sed enim hoc*] [illegible]

Lin. [illegible] *Ille potius* [illegible]] Confer L. VI. cap. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Pro delictis*] [illegible]

Lin. [illegible] *In aram Dei*] [illegible] L. VI. cap. [illegible] IN ARAM DEI [illegible]

Lin. [illegible]] MS. Taur. [illegible] L. III. [illegible] cap. [illegible]

*Pag. [illegible] lin. [illegible] *Alia*] Sic Steun.

Lin. [illegible] *Sed cum vero* [illegible]] [illegible]

Capvt LXVIII.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Contendamus* [illegible]

[illegible]

[illegible] Theodoro [illegible] Lactantius [illegible]

Ibid. [illegible]

Lin. 14. [illegible]

Lin. 17. [illegible]

Lin. 18. [illegible]

Pag. 24. lin. 1. [illegible]

Ibid. [illegible]

Lin. 2. [illegible]

CAPUT LXIX.

Pag. 25. lin. 2. [illegible]

[illegible]

Lin. 7. [illegible]

Ibid. [illegible]

Lin. 11. [illegible]

CAPUT LXX.

Pag. 25. lin. 4. [illegible]

Lin. 8. [illegible]

Lin. 10. [illegible]

Lin. 12. [illegible]

Lin. 14. [illegible]

Lin. 15. [illegible]

Pag. 25. lin. 4. [illegible]

CAPUT LXXI.

Pag. 25. lin. 1. [illegible]

Pag. 26. lin. 7. [illegible]

[illegible] emendant nunc docent [illegible] Davisius & Heumannus corrigendi. *Addidimus* verò in editione, & L. VII Inst. c. 16

Lin. 8. *Abstrusse*, *vocabulo amnum.*] Sid. ed. *Passer*.

Lin. 11. *Vinus.*] Heumannus, *omnes* vo[illegible] *omnes*, inquit, addidimus è MS. Taurin. At enim Pfaffius in notis dicit, *omnes* deesse in MS. & quia eadem vox abest à Bonon. Thomasio, Ifaeo, Gall. Sparkio, Cellario, eam cum Davisio [illegible] eadem putavi.

Lin. 14. *Modò ferro & igni.*] Pfaffius & Davisius, *modò ferro modò igni*. At quia noster aliquot ea non solent disjungere [illegible] MS. omnes priores edit., etiam Thomas. & Ifaeus exhibent, *modò ferro* ET *igni*, illam copulam ET, pro *modò*, revocavi cum Heumanno.

Lin. 19. *Perpetuo pallore fuscabitur*] Pro [illegible] nostri [illegible] vocem substituunt priores edit. omnes *perpetuo squalore fuscabitur*. In L. VII Instit. cap. 16 dixit. *Sol in perpetuum fuscabitur*. Commodè Davisius adducit ex Plin. L. 2 Hist. Nat. c. 30. *Fiunt prodigiosi & longiores Solis defectus* [illegible] *anni pene anni pallore continuo*.

Lin. 23. *Quæ cum evenerint*] Edit. ante [illegible], *evenerit*. non tamen ad mundi senectutem, sed mala verbum pertinet [illegible] opus est Davisius observavit, huc referre verba Hermetis, producta à Lactantio L. VII cap. 18. *[illegible]*, &c.

Pag. 67 lin. 1 *Nulla requies à formidine, nec somnus ad requiem.*] Sic eleganter Taurin. Pfaff. & Davis. quùm priores omnes *nulla requies ad formidinem* nec [illegible] *somnus ad requiem*. L. VII Institut. cap. 16. *Nec nox quidem requiem timori dabit, nec ad oculos somnus accedet*. Sic Aurelius Victor, Epitom. cap. 11. *Ab omni suspicione QUIES erat*.

Lin. 4. *Possit*] Ed. Cl. *Antverpiensis* [illegible] *ad adversari ei possit*. Pfaff. Idem in cura secunda monuit legendum esse, *ut reddi EI POSSIT*; quam pravè in Parif. editione lus[illegible]

fet, *ut reddi ei possit*.

Lin. 7 *Desistat.*] In MS. Taurin. & antiquis Ven. 1478. 93. 97. Paris. 1513. *resistat*, id est, *consistat*, *subsistat*. Sæpe ita Cicero, Terentius, Seneca, &c. Ex Parthasio, DESISTAT, omnes editiones etiam Pfaffii invasit. At Davisius & Heumannus *resistat*. Rectè.

Lin. 14. *Mittet.*] Priores ed. o. malè, *immittet*. Nam L. VII cap. 17. *Et mittet eos Deus, & mittet regem magnum de cœlo.*

CAPUT LXXII.

Pag. 67 lin. 1. *Intempestâ nocte.*] Sic MS. Taurin. sed pro edit. lib. VII. Institut. c. 19. *Tunc aperietur cœlum medium intempestâ & tenebrosâ nocte*.

Lin. [illegible] *Cum cæteris omnibus*] Vulgò *cum cæteris tyrannis*, Bonon. *cum omnibus tyrannis*. Utramque lectionem conjungit Taur. [illegible] & meritò quidem. Vide not. ad Minuc. Fel. cap. [illegible] Pro modo *universos omnes* dixit Agellius, N. A. L. 19 cap. 14 & Cyprianus Epist. 12 p. 48 Davis. [illegible]

Pag. 68 lin. 1 *Cæteros [illegible]*] *alligemus*] Inclusi [illegible], quia neque in Taurinensi MS. nec in L. VII Institut. cap. 24 hoc epithetum legimus; Davisius plane ejecit.

Lin. [illegible] *Vexato tot seculis.*] Edd. ante Thomasianam, ut hic Taurinensis, negligentiam voculam TOT, quæ meritò à Thomasio & seqq. est addita, nam L. VII cap. 19 *Requiescat orbis, qui per tot secula* [illegible] *perpessus est ærumnas*.

Lin. 16 *Resolutus*] Id est, denuò solutus. L. VII cap. 26 *Solvetur denuò, & custodiâ emissus exibit*.

Lin. 18 *Et hæc . . . non habebit*] Hæc verba omnia Pfaffius ex Taurin. restituit.

Pag. 69 lin. 5 *Supplicio*] Quamvis hanc vocem ex Taurin. addidit, idem Taur. & Bonon. & Ifaeus, Pfaffius, hæc verbis *persolventur*, reliqui, etiam Gall. Spark. & Cellarius, *solvent*. Vide not. ad L. VII. Institut. cap. 26 *supplicia pendunt*.

IN LIBRUM DE OPIFICIO DEI.

CAPUT I.

Pag. 71 lin. 1 *ETiam in summis,*] Ideò etiam summè quærens, quas versabatur in summis necessitatibus, h. e. *necessariis incommodis*; neque enim, ut alibi [illegible], loquitur de sua paupertate, quæ prolixum est laboravisse Lactantium, usque ad vitæ necessariorum inopiam.

Pag. 72. lin. 5. *Audientem . . . præsentis pecuniæ*] Terentius Phorm. 5. 1 *In hâc re, ut in aliis, [illegible] hominem [illegible] Quare.*

L. 2. ſubinde, cap. 9. *prodere ſe dardum.*

Lin. 4. *Philoſophi.*] Immemor hic Lactantius fuit, etiam a Juſtino Martyre, Clemente Alexandrino & al. *doctrinam Chriſtianam philoſophiam*, & *doctores Chriſtianos* dici Philoſophos. Demonſtrant hoc [illegible] Kortholt. in Comment. ad Juſt. Mart. ad p. [illegible] fol. 9

Ibid. *Noſtra ſecta.*] Alibi [illegible] ſectam [illegible] malam partem ſumpſit [illegible] lib. V. [illegible] cap. 30. & de Ira, cap. 1. [illegible] bonam partem, quemadmodum Tertullianus in Apolog. cap. [illegible] 11. & 40. *Chriſtiana ſecta* [illegible].

Lin. 9. *Vid.* [illegible] *cum principes congruentes*.] Lib. I. cap. 11. *quorum religio cum moribus congruens.*

Pag. 73. lin. 3. *Et reperiens morbumque [illegible] ubique mundo.*] Lipſ. 2. & nonnulli cum [illegible] gr. Ven. 1493. 97. *& reperiens [illegible] ubique* [illegible], a pos[illegible], ut vult Cellarius. Parrh. Ald. Crat. Iſ. Gryph. Torn. Thomaſ. Thyſ. Gall. *reperiens utrumque mundo.* Ven. 1471. & Roſt. hæc omnia omittunt.

Lin. 4. *Habere ut reddat.*] Apte Seneca Ep. 8. *Ad omnes fortuitum bonum ſuſpicaſi paratique ſubſiſtite. Munera fortuna putatis? inſidiæ ſunt.*

Lin. 10. *Pedetentim.*] id eſt, caute. Prаeceſſit, *Summa ergo prudentia eſt.* Donatus ad Terent. Phorm. [illegible] *Pedetentim, caute, a pedibus & tentando.* Cicero in Ver. Act. 2. cap. 7. *Pedetentim cauteque*, pro Cicerone [illegible] *pedetentimque.*

Lin. 1. *Laqueus.*] Vocula Ciceroni & Ovidio. Adpoſita Cyprianus de Unitate Eccleſiæ edit. Oxon. & Brem. fol. 104. *Plus [illegible] eſt & [illegible] [illegible] cum [illegible] obrepit, cum per pacis imaginem fallens [illegible] acceſſibus ſerpit.* [illegible] *Ea eſt enim ſemper aſtutia, ea eſt [illegible] hominis [illegible] & [illegible] fallacia. Sic ab initio* [illegible] *verba [illegible] vides [illegible] credulitate decepit ſe Dominum ipſum* . . . [illegible].

Lin. 17. *Ratio hic comparata.*] Edit. omnes, *ubi comparata*, ſcripſi ex Goth. *ne comparata*. Ita quoque Heumannum conjecit [illegible]. Ad [illegible] lib. II. cap. 12. lib. VI. cap. 1.

CAPUT II.

Pag. 74. lin. 1. *Artifex ille*] Sæpe ille eleganter additur, ut cap. 1. *a ſummo illo* . . . *artifice Deo.* lib. VI. ſubinde, cap. 13. *adverſarius ille noſter.*

Ibid. *Tenſum.*] id eſt, [illegible], [illegible] (hum. Vide not. ad cap. 1. *per ea ſi ſinum.* Conf. lib. VI. cap. 2. Apuleius lib. 11. Met. pag. 179. *At dum vulgo ſeſum [illegible] apud [illegible] de pane*

Lin. 16. *In eum ſine vulgata rogatum.*] [illegible] ed. Bren. 1519. Cymn. Torn. Betul. Thyſ. [illegible] *ut eum vulgata ſine rogatum.* Roſt. [illegible] *vulgata* Goth. Lipſ. Reimann. 1465. 1486. Thomaſ. & ſeqq. *ut ad vulgata rogatum.* *Rulegare* [illegible], *ablegare*, *ſegregare*, [illegible] cum dativo [illegible]. Sic ex Virg. hic Lact. lib. I. c. 17.

> — — *Servata clam numine*
>
> *Sedibus & nympha Egeria [illegible]ligat*, &c.

CAPUT III.

Pag. 76. lin. 1. *Nimis ambedendum* . . . *neſcit, quam.*] Spachius quoque hanc loquendi formam vocat [illegible]. [illegible] in ſuo Theatro Patr. [illegible] *plus* [illegible] Cic. [illegible] ad [illegible] [illegible] cap. 14. pag. 258. & Burmann. ad Q. [illegible] lib. cap. 1. p. 334.

Lin. 1. *Ut ſunt ubique* [illegible] *pronos.*] Elegantiter ut [illegible] *pronos*, ficut in Cicerone, Caſare & Livio, ut [illegible] *ſatum*, ut [illegible] *confeſſum*; ut [illegible], *contendi* ut [illegible] *extremis*, ut [illegible] Vide Turſell. de Part. ed. a Schwartz. p. 1090 ſeq.

Pag. 77. lin. 1. *Summum* ... *idonea eſſe, quid.*] Goth. Roſt. Ven. 1471. 72. utraque 78. [illegible] Parrh. Crat. Paib. & Cymn. *ſummum* . . . *idonea eſſe* [illegible] *quem* [illegible] [illegible] Eraſmus, [illegible] hanc [illegible] quem [illegible] Non adſpernaret, quam Eraſmus nec dum [illegible] *vacantem*, memor, *noſtrum Artificem* ob VII. Inſtit. cap. 1. *non* [illegible], *quam natus eſt.*

Lin. 9. *Ubi effuſa eſt.*] Pariter eleganter dicunt *fundi, effundi* Lib. III. Inſt. c. 19. [illegible], *in quo quiſque eſt eliditur ex utero.*

Lin. 25. *Fætum ederent.*] Ut inſ. Lipſ. 1471. Reimm. *fætum [illegible]*. Arnob. lib. 1. p. 14. *Ex alvo ſundentur atque [illegible]*.

Pag. 78. lin. 10. *Sed id, quod.*] Ven. 1493. 97. Parrh. Ald. Crat. Faib. Gryph. Torn. Betul. Thomaſ. & ſeqq. *ſed quod.* Plerique Antiquioris ſcriptura, Goth. Lipſ. Reimm. Subl. Roſt. Ven. 1471. 72. utraque 78. Parrh. [illegible]
Frob.

Frob. 1539. Gymn. *ſed id, quod.* Heumannus *et id quod eſfingitotum.*

Pag. 79 lin. 11. *Vim cœli.*] Conf. cap. 2. *vim primævam.*

Lin. 20. *Ut verbis loquar.*] Pro pluraliorum *loquamur*, ſcripſi ex Bonon. Tax. Pen. Lipſ. 2. 3. Reimm. Ven. 1472. utraque 1478. *loquar.*

Lin. 21. (*Quod & ipſum ... ponderare.*)] Incluſi cancellis hæc verba, quippe aliena à MSS. Erafon., Goth. Lipſ. 2. 4. Reimm. Ven. 1471. & Roſt. 1476. Heumanno ubique vi dentur ſpuria.

Lin. 22. *Quanto ... qui ſenſit.*] In prætextu, ob præcedens *quæ*. Similis formula lib. II. cap. 5. Quantò *igitur Naſo* prudentiùs, *quam illi, qui ſapientiæ ſtudere ſe putant, qui ſenſit, &c.* Præſentis ibi alia eſt ratio.

Lin. 24. *Malueront*, Bon. Tax. Cauci, Roſt. Ven. 1472. utraque 78. - 1510 Pariſ. Junt. *maluerunt.* Goth. Lipſ. Reimm. Aldus, Crat. Eraſmus in Frob. Gymn. Faſit. Gryph. Torn. Bet. Thomas. & ſeqq. *maluerint.* Conjunctivum hic cum Heumanno congruentiorem puto, reipſa enim id non maluerunt.

Ibid. *Ferè.*] Hoc rectum, non *forte*, ut in Goth. eſt.

CAPUT IV.

Pag. 80. lin. 11. *Sequela.*] Noto ad lib. VII. cap. 5. *Ergò immortalitas non ſequela naturæ.*

Pag. 81. lin. 1. *Mortem recipiat.*] Id eſt, mortis capax ſit, ut mori poſſit.

Ibid. *Quandolibet*] Id eſt, ut infrà, *in quâlibet ætate*, una voce legendum. Cujus generis cap. 5. *utrolibet.*

Lin. 2. *Stultiſſimè ergò ſunt.*] Edd. ferè omnes *ſunt* addunt; quod nonnulli MSS. & Cell. omiſerunt.

Lin. 10. *Ab altero cæſa.*] Nodum in ſcirpo Eraſmus, Gallæus, Io. Cauc. hîc quæſierunt. Ortus hic lapſus ex falsâ conſtructione. Omnia plana, ſi rectè ità conſtruas: *Sed ſi homo ab altero* (alio homine) *poteſt vitâ prohiberi*, &c., ut ſtatim ſequitur, *ſi ab altero*, ſc. alio, *et ceterum alimento ſubtrahi poſſunt*, poterit mori.

Lin. 13. *Quadrat*] L. VII. c. 3. & c. 5. not.

Pag. 82. lin. 2. *Plagas*] Ita conſtanter omnes libri, nihilque hîc emendandum. *Minutorum ſeminum plaga* ſunt *atomorum impulſiones.* Cicero de Fato hîc expreſſus, cap. 10. *Epicurus declinatione atomi vitari fati neceſſitatem putat. Itaque tertius quidam MOTUS* oritur extra pondus & plagam, cùm *declinat atomus intervallo minimo.* Lucretius, L. 2. v. 151.

Undique per ſeſe plagarum continuate;

& lib. 4. v. 188. - 190.

Quæ quaſi truduntur

. . . ſequenti concita plagâ.

Lin. 7. *Ratio claudicare*] Id eſt, *deficere.* Sic ubi Lucretius, *claudicat ingenium.*

Lin. 9. *Ut*] Valet *exempli gratia.* Vide de Irâ cap. 10. not.

Lin. 13. *Imbecilliora & timidiora quoque.*] Rariora ſunt exempla, ubi *quiſque* comparativis jungitur. Iterùm cap. 14. *placidiora quoque.* Ad ſectionem integram, confer lib. III. cap. 13.

Lin. 16. *Suppetunt vobis*] Abeſt *ſuppetunt* à Lipſ. 2. Valet, *ſufficiunt*, ut lib. VI. Inſtitut. cap. 4. *Niſi conatus ac vires ſuppetunt ambulandi.*

Pag. 83. lin. 3. *Per ſe.*] Sequentia, *ſine homine*, priora explicant. Epit. cap. 31. *Divina certè per ſe ſcire non poteſt . . . non poteſt igitur per ſe ſcire homo divina.*

Lin. 15. *Nunc loquamur*] Rectior, ni fallor, reſpectu præcedentium eſt indicandi modus. determinat enim & explicat his verbis diſtinctè propoſitionem ſive thema libri hujus, & ipſam demum tractationem de corpore hominis ſuſcipit cap. 8.

CAPUT V.

Pag. 84. lin. 2. *Ad feriendum tenendumque*] Sic de Opif. cap. X. *Manus ... plana ac modicè concava ſunt ſitas, ut ſi quid tenendum ſit, apte poſſit inſidere, in digitos terminavit*, & paulò poſt *Ne in tenendo vacillet*, & poſtea *Unus* (digitus) *omnem tenendi faciendique rationem ... præcipuè poſſideat.*

Lin. 8. *Perpetuo.*] Id eſt, continuo. Sæpè Cæſar & alii hoc ſenſu. Conſ. Epit. cap. 67. not.

Lin. 10. *Clementer extenuat.*] Cap. 10. *Deductum clementer a genis mentum*; cap. 13. *Suras clementer exſtantibus.* Confer Cell. ad Plin. lib. 5. ep. 6. 24. & ad Sil. Ital. lib. 2. 274.

Lin. 12. *Solida crates.*] Virgil. 12. Æn. 508.

Transfodigit coſtas & crates pectoris enſem.

Ovid. lib. 8. Met. 806.

Pectus & a ſpinæ tantummodo crate teneri.

lib. 12. Met. 370.

Quæ (beſtia) [illegible] pervepit

Lin. 30. *Informata*] Compoſitum [illegible] pro ſimplici ponit [illegible] cap. 8. *[illegible] Deus* (*natura*) [illegible] *informare*, cap. 12. *Uterum* [illegible] *informari* [illegible] c. 19. *Corporis* [illegible]

Pag. 63. lin. 4. *Curvare membra* [illegible]] [illegible] 1478 [illegible] Pet. Parth. Paca [illegible] curvare membra in omnes partes [illegible] dita præſtitimus [illegible], quibus repugnant [illegible]

Lin. 11. [illegible]] Frequens [illegible] de elephanto [illegible] cap. 8. [illegible] [illegible]

CAPUT VI.

Pag. 64. lin. 2. *Quæ deſinat Lucretius.*] Lib. 4. [illegible]

Lin. 3. *Sed (ut ſolet)*] Omnes libri, [illegible] *ut ſolet* [illegible] Lib. I Inſtitut. cap. 12. [illegible] lib. VII. cap. 7. [illegible] *Academici* [illegible] Paris. 1513. in [illegible]

Pag. 64. lin. 7. *Ut animis ſuis* [illegible] Vulgo [illegible] verba, quæ nec in MSS. [illegible] ed. Rom. [illegible] *ex quibus* [illegible] Sed neque [illegible] Coll.

Lin. 5. *Per infantiam & morte voluntabus*] Hæc reſpondent [illegible] Lactantius Lib. III. cap. 17. *Non eſt providentia* [illegible] *per morte voluntatur*, [illegible] cap. [illegible] *per morte* [illegible] *Per infantiam morte.*

Lin. 9. *Quæ* [illegible]] [illegible] Cicero Orat. [illegible] Philipp. cap. 4. *Quonam*, [illegible] lib. 1. Offic. cap. 14. [illegible] Livius lib. 1. cap. 14. [illegible] Seneca ad Marciam, cap. 3. [illegible]

Lin. 10. *Adjuganda* [illegible]] [illegible] Verbum [illegible] Pacuvio & Plauto [illegible] *adjugaſſere*, [illegible]

Lin. 14. *Magno opere.*] [illegible] Lib. VII. cap. 1. *Fundamentum* [illegible] *magno opere*. [illegible] Lib. 11. cap. 17.

Pag. 67. lin. 6. *Verum, ut . . . non* [illegible] [illegible] Lipſ. [illegible]] [illegible] Lib. [illegible] cap. 10. *Verum, ut non* [illegible] [illegible] VII. cap. 12.

Lin. 11. *Tam ordinate*] [illegible] III. Inſtitut. cap. [illegible] *Quamvis* [illegible] *effectus eſt.*

Lin. 15. *Aves* [illegible] *ad* [illegible] & c.] [illegible] Quintil. lib. 1. Inſtit. cap. 1. *Sunt aves ad volatum*, [illegible]

Lin. 21. *Pupillam*] Id eſt, [illegible] Lib. III. Inſtitut. cap. 17. [illegible]

Ibid. [illegible] Mss. [illegible] Cellarius, [illegible] Nullum [illegible] Conferendum [illegible] cap. 10. [illegible] Ut vero nihil [illegible] Virgilius [illegible] *Æn.* 4. [illegible]

In quo [illegible] *ſtudiis*

quæ

Ovidius Heroid. ep. 20. v. 1. [illegible]

[illegible] *eſſe* [illegible]

Sæpe ad Curtium lib. 3. cap. 6. Nec *Philippus quidquam* [illegible]

Lin. 24. *Univerſa quoque membra.*] [illegible] *Univerſa quoque membra.*

CAPUT VII.

Pag. 68. lin. 1. *Solidamentum.*] Non [illegible] Arnobium, lib. 2. p. 64. ed. [illegible] *ſolidum eſſe.*

Lin. 5. *Reſiſtere*] Id eſt, [illegible] ad lib. de Ira, cap. [illegible] *gradu* [illegible]

Lin. 6. *Nam.*] Lib. VII. Inſt. c. 11. *Sine* [illegible]

Lin. 7. *Venas* [illegible]] Lib. VII. Inſt. cap. 12.

Lin. 11. *Sunt adaperta*] [illegible] Lib. VII. c. 17. *adaperta.*

Pag. 69. lin. 9. *Nihil impedimento ad multitum, nihil deformitas ad aſpectum.*] Lactan-

[illegible] ſæpè [illegible] [illegible] potuit. Hoc libro, cap. 8. *Ad ſpeciem nullius eſt profectus momentum*, Ibid. *Quæ nihil ad ſpeciem ſolum ad uſum conveniunt*, cap. 10. *Ad uſum dumtaxat* [illegible] cap. [illegible] *Illud ad* [illegible] [illegible] *habeat* de [illegible] cap. 10. *Quæ nihil potuiſſe eſſe nec [illegible] ad ornatum, nec [illegible] ad* [illegible] *nec ornatum ad pulchritudinem, nec* [illegible] *ad* [illegible]

Lin. 12. *Exerceat*] Sic edo ex Bon. Tax. [illegible], quod Spark. & Heumann. [illegible] Reimm. & reliqui [illegible], quod [illegible] [illegible], quod ſupra [illegible] *præferret*.

Lin. 13. *Squammarum levitate ſubſidit*, Cel. [illegible] debuerat [illegible] Sic vero omnes, in quibus melior orthographia Parrh. Bonon. & Torn. 1539. ſquamarum levitate, per [illegible] Sic de [illegible] cap. 10. *Levitate* [illegible] *Levitate* [illegible] *laborem* [illegible] Sic Phaeno, lib. [illegible] cap. [illegible] *Levitate labitur* [illegible] [illegible] [illegible] Nec *ſubſidit* debet eſſe ſuſpectum. Noſter cap. [illegible] *Subſidere* [illegible]

Lin. 16. *Attenuatur*] De hac voce conſule Savaronem, qui plura exempla collegit ad Sidon. lib. 7. ep. 13. p. 431. & ad lib. [illegible] ep. 1. p. 200.

Pag. 90. lin. 3. *Summum ædificii culmen.*] Ibid. cap. 10. *Caput verum divinæ operæ quaſi culmen eſt.* Sic cap. 8. caput vocat *ſummum faſtigium*, & alibi noſter [illegible] vocabulis [illegible] *faſtigium*, [illegible] *ſummum*. Ita [illegible] lib. [illegible] cap. 54. vocat caput SUMMUM CULMEN hominis. & Lactantius lib. VI. cap. 13. *Ad ſummum culmen* lib. VI. cap. 24. *Summum faſtigium*.

Lin. 8. *Vallata.*] Edit. omnes, vallata, ut cap. 10. *Palpebræ* . . . *pilis in ordinem* [illegible] *vallatæ*.

Lin. 9. *Incredibile, quantum conferat.*] Lipſ. [illegible], conferat. Adde ex Cic. [illegible] de Nat. Deor. cap. 19. *Incredibile eſt* . . . *quanta opera machinata natura ſit.*

CAPUT VIII.

Pag. 90. lin. 1. *Rigidum erectum.*] Vide lib. II. cap. 1.

Pag. 91. lin. 1. *Corpore in ſummum porrecto.*] Lib. IV. Inſtitut. cap. 10. ſic memorat: *In terram toto & corpore & ore proſtratum, venerari* . . . *& pabulo* [illegible]

Lin. 3. *Hominem* [illegible] *recta ratio.*] Id eſt, erecta conditio, rectus ſtatus corporis humani. Lib. II. cap. 1. *Cum rectum corpore tolle* [illegible] Vide not. ad lib. II. cap. 1. & ad lib. VII. cap. 9.

Lin. 4. *Videat Deo patrem communem, aut proximum.*] Reimm. [illegible] . . . communem ac proximum. Goth. *Communem ac propriam*. Lib. VII. Inſtitut. cap. 5. *Homo* [illegible] *ſolus nec* [illegible] *eſt* [illegible] *ejus ad cœlum* [illegible] *ad Deum ſpectans* [illegible] *cum ſuo parente communis ſit*. Conf. not. ad Epit. cap. 70.

Lin. 7. *Tamquam in arce*] Sic cap. 10. *Tamquam in arce corporis*. Expreſſit Ciceronem lib. 1. Tuſc. cap. 10. *Rationem in capite, tamquam in arce,* [illegible] *poſuit*.

Ibid. *In arce ſublimi*] Sic edo ex Reimmano & Paril. 1513. atque Heumannum compere. Edit. *ſublimi*, [illegible] [illegible] Pont. [illegible] [illegible] [illegible] *ſpeculatur* [illegible]

Lin. 13. *Et inſerere pariter, &c.*] Sic omnes. Vide not. ad lib. IV. Inſtitut. cap. 1. Hic adde Ovidio lib. 4. Triſt. 2. 15.

> ET PARITER [illegible], ET *quæ ſunt* [illegible] *ca*[illegible]
>
> *Perpetuâ forsan* [illegible] *fore.*

Sulpicius Sever. Vit. Martin. cap. 2. ET *aſſum*, *ſive* PARITER ET *deſtructum eſt* [illegible]

Lin. 17. *Duplicatus.*] Iterum cap. 10. *Duplicatus*. Walchius [illegible], [illegible] *Lactantium* [illegible] [illegible] *poſuiſſe*, *noſtra*. Ego quidem [illegible] lego in Tertull. lib. 1. adv. Marcion. cap. 11. *Cum duplicatus* [illegible] [illegible]

Lin. 22. *Inſidiſque.*] Reimm. putat, *inſidique*. Ven. 1497. *inſidique*. Nondum hoc obeſt [illegible] *inſidique* [illegible] [illegible]

Pag. 92. lin. 1. *Foramina ipſa combiberunt*] Optime ſane conveniunt cum ſequentibus verbis, complerent. HAURIENDI [illegible], [illegible] & eleganter dicitur, [illegible] *bibere* [illegible] *bibere* Plautus ex MS. [illegible] & Camerar. in Mil. Glor. 3. 1. 10. *Paſſumque* ADBIBERE AURES [illegible] [illegible] Horat. lib. 2. Carm. 13. v. 32.

> *Denſum humeris bibit aure vulgus.*

Lin. 10. *Quæ pulchritudinem.*] Gryph. præ. *Ut pulchritudinem*. Thomaſius [illegible], Gall. Sparkius, *ne pulchritudinem*. Non male, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] . . . [illegible] [illegible]

Lin. 11. *Videndi.*] Repete *officium*. Eleganter Cicero lib. 2. de Divin. 52. *Si fine oculis non poteſt ſuſtare officium & munus oculorum.*

Lin. 20. *Quæ jam ſunt ſerva, manſerunt*] Lipſ. [illegible] [illegible] Nihil mutat. [illegible] Lucretius lib. [illegible] v. 872. & 878. *ſunt* . . . [illegible]

Pag. 93. lin. 9. *Spectaret lapide*. [illegible] publicabas in tranſitione [illegible] Res videbantur. De hoc [illegible] in Lex. Ant. Rom. T. [illegible]

Lin. 10. *Ad uſum* [illegible].] Sic Cicero lib. [illegible] Fin. cap. 4. *Quod* [illegible] *ad* [illegible] quo mundo. Res eadem redit.

Lin. 12. *Ut ſi quis* [illegible] *cernat.*] Omnes edidi *ſi quis vellet*. [illegible] ad lib. de Ira, cap. [illegible] VELIT [illegible] *non ſinat*. [illegible] hic exemtis [illegible]

Pag. 94. lin. 3. *Orbes*] Hinc [illegible] ut ita vocentur. Cœli ſupra & mox. Ex exempla dant [illegible] ad Solin. Apoll. lib. [illegible] cap. [illegible] p. [illegible] Barthius ad Stat. Theb. [illegible] p. 10. Tali modo apud Sophoclem Oed. [illegible] [illegible] dicuntur oculorum orbes. Vide Spanhem. ad Callimachi Palad. v. 87. p. 607.

CAPUT IX.

Pag. 94. lin. 8. *Duplex videbitur*] Apud Virgilium Æn. 4. 470. demens Pentheus videt:

> *Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas*,

ad quem locum conſulatur Taubmannus.

Lin. 15. *Deducunt*] Vett. prima pravè, *ducunt*. Vett. [illegible] et pepis, *ducunt*. [illegible] omittunt hoc verbum [illegible] *deducunt*. Vide [illegible] lib. IV. cap. [illegible] Deducere h. l. idem quod uſitè, *depingere*.

Pag. 95. lin. 1. *Quos non*.] Sic [illegible] Hermannus [illegible] Poſſet eſſe, *quippe qui*.

CAPUT X.

Pag. 95. lin. 8. *Et obarreſcere*.] Cellarius ex Goth. & Lipſ. ediderat *& conſtare* [illegible] Reimm. MSS. [illegible] Parth. Pal. [illegible] Ald. Crat. Eraſm. Gymn. [illegible] Gryph. Torn. Bet. Thomaſ. Iſæus. Gall. Spark. præferunt & OBARESCERE. [illegible] hoc compoſitum eſſe genuinum, [illegible] MSS. [illegible] antiquis, & ex antiquiſſimis MSS. tamen proferre.

Lin. 9. *Superciliorum faſtigia* [illegible] *quod dividat.*] Apuleius lib. [illegible] Habet Doctiſ. [illegible] p. [illegible] *Superciliorum* [illegible] *deſuper* [illegible] *quod* [illegible]

Pag. 96. lin. 7. *Quam mirabili, quàm admod*. Intelligo, QUAM [illegible] QUAM, in ſenſu admirandi.

Lin. 11. *Duobus auctorum*.] Tales Theſauro [illegible] addenda, quæ alios Quintilianus [illegible] Inſt. cap. [illegible] *Faciunt quæ nobis quoque adjiciunt dualem*, [illegible] quod vocant DUALE.

Pag. 97. lin. 1. *In* [illegible] *mundo ſumma rerum* [illegible] *de duplex ſimplex*] Hæc de Deo Patre & F[illegible] interpretantur Thyſius & Hermannus, quæ mihi videntur [illegible] de [illegible] ALIBI [illegible] ex quorum DISCORDI CON[illegible] [illegible] CONSTARE oſtendit [illegible] II. Inſtit. cap. [illegible] Adde et lib. II. cap. [illegible] *Quorum in ſunt & temperationis mundus & quæ in eo ſunt*, [illegible] *conſiſterent*. Certè non memini, Deum a Lactantio dictum SUMMAM RERUM vocatum eſſe.

Lin. 4. *Indiſcretabilem*.] Vox ex [illegible] [illegible]

Lin. 11. *Ad inſantiam revolvere*.] Lipſ. [illegible] & Reimm. *Ad inſaniam* [illegible], male. Lib. VII. Inſtitut. cap. 11. *Quaſi ad alteram inſantiam revolvere*. Lib. VII. cap. 12. *Donec ad alteram* [illegible] *atque ad inſantiam regredi*.

Lin. 14. *Mirabili modo per ordinem fixa*.] [illegible] recentiores Scripti Aug. Goth. Lipſ. Reimm. & ab 1465 [illegible] hæc verba non habeant, & Cell. & Walch. damnaſ præſeribunt: tamen germana hæc eſt lectio [illegible], quam præſtant duo antiquiſſimi codices Bonon. & Taraq. ex quibus Thomaſ. Iſæus, Gall. Spark. Hermannus recte judicarunt recipienda. [illegible] [illegible] PER ORDINEM FIXA.

Pag. 98. lin. 17. *Regidum*.] Id eſt, rectum, erectum. Notavi ad lib. II. Inſtitut. cap. 1. *Regida* [illegible] Lib. II. cap. 17. & de Opif. cap. 8.

Pag. 99. lin. 14. *Inter cætera*.] Hermannus, credo, Lactantium ſcripſiſſe, *præter cætera*, id eſt, præ cæteris [illegible] lib. I. Inſtit. cap. 4. *Ingenium, quo ſolo, non inter cætera & videlicet habemus*.

Lin. 15. *Ternos*. Servo TERNOS. Videtur [illegible] Plinius lib. 11. cap. 45. ſect. 99. *Homines digitos articulos habent ternos, pollex binos. & digitis adverſus universis flectitur, per ſe vero in obliquum porrigitur*.

Pag. 100. lin. 3. *Non pectora*,] JAM, uſ. [illegible] Iſæus, Thyſ. Gall. Hermannus volunt [illegible] ponere [illegible] cap. 7. *Jam barba* [illegible], & Lib. III. Inſtitut. cap. 10. *Jam illa*, &c. Placent vocibus particulam JAM [illegible]

quemadmodo, docuit Gronovius ad Macrob. lib. 1. Somn. Scip. cap. 16. pag. 180.

Lin. 11. *Maribus ad . . . decus.*] Cicero lib. 5. Fin. cap. 5. *Quaſi ad quemdam ornatum, ut . . . viris mamme atque barba.*

CAPUT XI.

Pag. 105 lin. 10. *Vocamus, omnesque.*] Eraſmus in Frob. Gymn. Faſn. Gryph. Torn. Bet. Thomaſ. &c. addunt: *Vocamus, eo quod ſpiritus reciproca viciſſitudine commeaverit*, quæ genuina credo: ſed, ut Heumannus monet, poſt *versum* ponenda.

Pag. 105 lin. 15. *De loquentibus.*] De, pro ex. Frequens hoc Lactantio, & aliis, Ovidio, Floro, Juſtino, quorum loca indicavit Burmannus ad Ovid. lib. 1. Amor. 10. 8. p. 373.

Et quidquid magno de Jove fecit amor.

CAPUT XII.

Pag. 106 lin. 1. *Coˆntemplicantur.*] Verbum in Fabro et ſolo Prudentio probatum, præter in noſtro, obſervari quoque in Gell. lib. 17 N. A. c. 9.

Lin. 7. *Informare.*] Explico, *in formam venire*, formam ſuſcipere, ſcutet ſemina.

Pag. 107. lin. 4. *Summo ſucceſſu.*] Ut lib. I. Inſtitut. cap. 2. *Principium ſumere.* Macrob. Somn. Scip. lib. 1. cap. 12. *Ab uno ſumens omnibus.*

Lin. 11. *Æqua.*] Id eſt, *Æqualis*, ut not. ad lib. II. Inſtitut. cap. 8. Livius lib. 11. c. 3. ſin. *Vivere æquo jure cum cæteris.*

Pag. 108. lin. 23. *Hinc virtus nomen.*] Cicero 2. Tuſcul. cap. 17. extr. *Adpellata eſt enim a viro virtus . . . a viro virtus eſt nominata.*

CAPUT XIV.

Pag. 111. lin. 12. *Placidiora quoque.*] Ita Lactantius frequenter h. l. ut cap. 4. *Imbecilliora & debiliora quoque.* Cyprian. lib. 3. 10. *Adverſarius ſortiores quosque magis aggreditur.* Valla Lactantium reprehendit ob pronomen *quiſque* comparativo junctum: ſed defendit noſtrum ex Cicerone & aliis Voſſius de Conſtruct. cap. 16. p. 373.

CAPUT XV.

Pag. 113. lin. 15. *Sic tamen multa eſſe.*] Subaudi, *fatendum eſt.* Unde Reimm. pravè, *Sed tamen.*

Pag. 114. lin. 1. *Spatium, quo . . . determinetur.*] Omnino malim cum Heumanno, ſpatium, quod, ut lib. VII cap. 27. ut in quo . . . determinetur. Sed libri conſentiunt, *Spatium, quo.*

CAPUT XVI.

Pag. 114 lin. 10. *Tam quid ad.*] Heumannus ſupplet ex prioribus, *Tam quam mirando dignum eſt, quid.*

Pag. 115 lin. 4. *Nec quidquam eſſe.*] Reimmann. *Nec quidquam eſt ſublimius*, perperam. *Nec quidquam eſſe*, intellige ex prioribus, *oportuiſſe.*

Lin. 7. *Miniſtra membra.*] Eleganter forma adjectiva, *miniſtra*, ut Ovid. ep. 21. Heroid. 114.

Lumina propoſiti facta miniſtra ſui.

Seneca ep. 91. pr. *partes miniſtras*: & ad Marciam, c. 24 *miniſtras manus.*

Lin. 22. *Tanta celeritatis.*] Ovid. lib. 4. Triſt. 2. 57. ſqq.

Submotis . . . mente videbo.

Illa per immenſas ſpatiatur libera terras,

In cælum celeri pervenit illa fuga.

Pag. 116 lin. 7. *Ullo modo.*] Sic Goth. Lipſ. Reimm. Edit. ante Cellarium, *ullo pacto*. Prius hic prafero, quia modo infra ſequitur, quo pacto. Amat verò copiam, in Ven. 1471. 493. 97. Pier. *nullo.*

Pag. 117 lin. 5. *Ducerit vitium.*] Notior phraſis eſt, *facere vitium.* Cicero Topic. 3. *Si ædes eæ corruerunt, vitiumque fecerunt.* Vide cap. 4. & Rhelkean. Glandorp. & Franc. ad Cæſar. B. H. ſpan. cap. 19. *Turris ab imo vitium fecit.*

Lin. 12. *Sine tractatu artificis.*] Sic edo ex Bonon. & Tanaq. adſtipulante Heumanno. Par. h. & ſeqq. *ſine tactu*, notiori voce pro rariori ſubſtituta. *Tractare, tractabilis, tractatur* interdum idem, quod *tangere, tangibilis, tactus.* Vide Pierium ad Virg. lib. 3. Georg. v. 501. ex cod. Longobardico.

Pellis & ad tactum tractanti dura reſiſtit.

Conf. not. ad Lact. lib. VII. Inſtitut. cap. 21. & ad lib. V. Inſtitut. cap. 21. *Oculis manuque tractabile.*

CAPUT XVII.

Pag. 119. lin. 4. *Nondum inter Philoſophos convenit.*] Lege Gatakerum ad Antonin. Philoſ. lib. 4. § 21. pag. 140. ſeq.

Lin. 6. *Sanguinem.*] Critiæ & Empedocli hæc tribuunt.

Ibid. *Alii . . . ventum.*] Exempli gratiâ, Anaxagoras & Anaximenes.

CAPUT XVIII.

CAPUT XIX.

Pag. 124. lin. 1. *Mereditur.*] Id eſt, adipiſcitur.

CAPUT XX.

Pag. 124. lin. 4. *Et planiùs, & uberiùs.*] Heumann. ejecto priori ET, ſcribit ita: *Pleniùs & uberiùs.* Receptam reperio in omnibus MSS. & editis, de hoc & ſimilibus locis diſputavi ad lib. IV Inſtitut. cap. 30. Cicero lib. III. ad Famil. epiſt. 11 punxi *planiùs & uberiùs.*

Lin. 7. *Ad perturbandam veritatem.*] Goth. Lipſ. 2. *ad turbandam*; ſatis bene, ut lib. III Inſtitut. cap. 1 *Philoſophi* .. *turbantibus eam* (veritatem, potius, *quam illuſtrantibus.*

Lin. 15 *Inelequentibus.*] Alibi vocabulum *ineloquens* non inveni. Quæ Krebſius p. 27. de Stylo Lact. vitioſé citavit, Walch. æquè pravè in Diatrib. p. 61 reddidit.

Pag. 125. lin. 4. *Quam ipſe non novit.*] Bonon. Tax. *Quod ipſe non noverit.*

IN LIBRUM DE IRA DEI.

CAPUT I.

Pag. 128 lin. 17. *INſcientiam.*] Reimm. *Juſtitiam*, pravè. Pierr. Parth. *inſaniam.* Roſt. Ven. 1471. utraque 78. Pariſ. Ald. & hoc recentiores omnes, *inſcitiam.* Lond. Reg. Goth. Ven. 1493. *inſcientiam.* Recepi vocem Ciceroni & noſtro gratam. Vide lib. V Confer Gronov. ad Liv. 22. cap. 25

Pag. 129. lin. 2. *Ex parte aliquâ veritatem.*] Lond. Reg. *ex parte aliquam veritatem.* Non malè. Reliqui, *ex parte aliquâ*, ut lib III. c. 3 Poteſt fieri, ut omnes EX PARTE ALIQUA erraverint, *ex parte attigerint veritatem.* Idem ex Cicerone lib. 3 *aliquid ex parte*

Lin. 4. *Id ipſum pro ſummâ doctrinâ profitentur.*] Ut lib. VI. *Idque ipſum pro ſummâ ſapientiâ profitentur.*

CAPUT II.

Pag. 129 lin. 5. *Stabilem greſſum tenere.*] Lucanus lib. 1.

Inconcuſſa tenens dubio veſtigia curſu.

Seneca in Thieſt. 4

STABILEM *in plano figere* GRESSUM.

Conf. Not. aſtl.

Lin. 5 *Cultus deorum humanâ manu fabricatorum.*] Voces *humanâ manu*, quæ ſunt in omnibus, non puto ſollicitandas: libenter Latini iſtas voces conjungunt. Noto ad Lact. lib. V. cap. 22. *non ſacrificare lapidibus* HUMANA MANU factis. Lib. VII. cap. 14. *manibus humanis laboratum.*

Pag. 130. lin. 5 *Pedes inconcuſſâ ſtabilitate figantur.* Cyprian. de Unit. Eccleſ. ſimpl. Prælat. in princ. *hoc* .. *immobili & inconcuſſa firmitate ſoliditas.* Lact. lib. VI. cap. 15. *ſtabilis* . . . *inconcuſſus.*

Lin. 13 *Figuram* .. *habere* .. *Deum.*] Statuit quidem alibi, Deum eſſe incorporeum, e. g. lib. VII. cap. 3. & alias. figuram tamen Deo tribuit. Confer cap. 11 & 18. in quo erravit cum aliis.

Lin. 18. *In quarto* .. *libro.*] Cap. 10. 11. 14. 16

Ibid. *Supradicti.*] Vide de hâc voce Not. lib. VI. cap. 4. Uſus eâdem Vopiſcus in Aureliano cap. 9 & 36. licèt ſatis commodè poſſint eſſe duæ voces.

Lin. 20 *Veritatem dum diſſipant, perdiderunt.*] Idem toties inculcavit Lactantius; maximè de ſectis, ad quas reſpicit, dum ab. IV cap. 30. *Diſſidium facerent, & Eccleſiam* (in quâ veritas, DISSIPARUNT, lib. II. cap. 10. *Ut veritas* .. *ſolet variis ſermonibus* diſſipata *corrumpi*; lib. VII cap. 22 *Quoniam* veritatem *per diverſa ora ſermoneſque varios* diſſipatam *mutavit.*

Pag. 131 lin. 2 *Ut non maleficam, ſic beneficam eſſe debere.*] Lond. Reg. Goth. Lipſ. 2 Reimm. *Ut non maleficam* eſſe debere. Cant. id eſt, Subl. Roſt. Ven. 1471 utraque 78 93. 97 Parthas. *Et non maleficam* eſſe debere. Pariſ. 1513. *Præſtantem, non maleficam eſſe debere.*

CAPUT. III.

Pag. 131 lin. 4 *Inconveniens Deo.*] Angl. etiam Lond. Reg. Goth. Goelf. memb. *diſconveniens Deo.* Novi quidem Horatii, *Diſconvenit*, & Tertulliani, *Diſconvenientiam*, ab aliis obſervatam. Ita lib. I cap. 11 *Quanto id magis inconveniens eſt Deo.* Epit. Taurin. *Putant inconveniens fuiſſe.*

Pag. 132 lin. 1. *Nocere poſſe, prodeſſe non poſſe.*] Hanc lectionem veram eſſe, loquetur col. primo.

[illegible], quibus Ratione & quo [illegible].

Lin. 10. [illegible]] [illegible].

Lin. 13. [illegible]] Hic [illegible], [illegible] Epicureos, [illegible].

Ibid. Quæ [illegible] & [illegible] argumenta [illegible]] Id est, quæ ponunt, [illegible] esse verum.

Lin. 14. Ob falsa [illegible]] [illegible] 1476. 1515. & [illegible] falsi [illegible] Bonon. & [illegible] MSS. Cond. cap. [illegible] Lactantius de Ira [illegible] cap. [illegible] quod a Philosophis [illegible] est. Lib. II. cap. 17. [illegible], qui in principio [illegible], consequentiam [illegible] ad [illegible] perducunt.

Lin. 20. Absurdum [illegible]] Lib. II. cap. 7. [illegible] illud [illegible] illud propter quod [illegible] est. Ex falsis [illegible] colligere quod falsum est, quam ex vero quod verum. [illegible] ad [illegible] quod erat [illegible]. Cicero [illegible] [illegible] debeant illustrare, [illegible].

CAPUT VI.

Pag. 137. lin. 3. [illegible]] De Ira cap. [illegible], [illegible] & [illegible].

Lin. 6. In ad.] [illegible], five in ad [illegible], [illegible] antiquissimorum [illegible] manuscriptorum [illegible].

Lin. 7. Corde [illegible]] [illegible] ad lib. III. cap. 7. [illegible] corde [illegible].

Ibid. [illegible]] Lond. Reg. [illegible] Ald. [illegible] Gymn. [illegible] Gryph. Torn. Bonon. Thomasi. Heum. Goll. [illegible]. [illegible] Goll. [illegible], Heumann. [illegible], quod [illegible], [illegible].

CAPUT VII.

Pag. 137. lin. 2. In [illegible]] Vide quæ [illegible] ad lib. III. cap. 17. [illegible].

Pag. 138. lin. 7. Corporis [illegible] & [illegible] figura] Lib. I. cap. [illegible]. Figura & [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] Deus fecit . . . [illegible] anima & corporis [illegible] forma.

Lin. 9. [illegible] quidquam [illegible] cum [illegible]] [illegible] lib. III. cap. 10. [illegible] cum [illegible] est.

Lin. 1. Confert cum Deo [illegible]] [illegible] Confert AD DEUM [illegible], [illegible] in hoc loco [illegible] eadem [illegible] lib. II. cap. [illegible] Corpus [illegible] [illegible], quo oculos [illegible] cum eo, qui fecit, conderet [illegible].

Ibid. Rationem [illegible]] [illegible] est, [illegible] DIVINAM (five DEUM [illegible] RATIO [illegible] lib. I. cap. 5.) [illegible] HOMINIS (five [illegible]) [illegible].

Lin. 13. [illegible] Cicero] Vide Lact. lib. III. cap. 10.

Lin. 15. [illegible], vel fola [illegible]] Lib. II. cap. [illegible] lib. III. cap. 10.

Ibid. [illegible]] [illegible], [illegible] homo [illegible], [illegible] est [illegible] [illegible] quod [illegible] homines [illegible], [illegible] lib. III. cap. 10. [illegible].

Lin. [illegible] Seneca [illegible] lib. de [illegible], c. [illegible] [illegible] SIMILES ILLIS [illegible]. Adde [illegible] & Arnob. lib. 7. pag. 217. [illegible] lib. 5. [illegible] cap. [illegible].

Lin. [illegible] Nam & [illegible]] Lib. III. cap. 10. [illegible] lib. VI. cap. 10. [illegible].

Lin. 21. [illegible]] [illegible] 1471. 72. [illegible] 78. [illegible] Paris. Parif. [illegible] Bonon. Thomasi. Heum. [illegible] lib. [illegible] de Ira cap. [illegible].

Pag. 139. lin. [illegible] Quæ [illegible]] Lib. II. cap. 10. [illegible].

Lin. 14. Longum est [illegible]] [illegible] Cicero lib. [illegible] de Nat. Deor. cap. [illegible]. Longum est [illegible]. Lactantius [illegible] de Ira, cap. [illegible] Longum est [illegible] Epit. cap. [illegible]. Longum est [illegible], [illegible] de Opif. cap. [illegible] [illegible] est.

Lin. 19. [illegible] aliud animal [illegible]] [illegible] & [illegible]. Lib. III. cap. 10. [illegible], [illegible] aliud [illegible], [illegible] Epit. cap. 33. [illegible]

& pendet ambigit hoc duplex bonum : ibid. [illegible] *: Sed hoc bonum nemo contingat.* Cicero lib. 1 de Nat. Deor. *Labor Deum non at-tingit*, lib. 3 de Naturâ Deor. cap. 15. *Quo-modo Deum nihil attingit.*

Ibid. *Homo enim ſine imperio* [illegible] *bera* [illegible]] Non quadrant, neque Heratam-non. Quæ [illegible], quâ' [illegible] hoc esse [illegible] [illegible] ad hæc verba. *Ho-mines* [illegible] *inhiberi* [illegible] Cicero [illegible] [illegible] JUSTITIAM, quæ NEC SIBI TANTUM CONCILIATA SIT, nec [illegible] ad DE-NUDANDUM PRONA sit, ut quamplu-rimis PROSIT.

Ibid. *Cætera* [illegible] *conciliata funt.*] Lib. V cap. [illegible] *In omnibus enim videmus* [illegible], [illegible] *eſſe* [illegible] Lib. [illegible] cap. [illegible] *Simul atque natum ſit animal* [illegible] *& commendari ad* [illegible] *ſervandum* [illegible] lib. 1 de Nat. Deor. cap. [illegible] *Non video quomodo* [illegible] *& quo-ſue ſit bona natura.* Ibid. [illegible] Seneca in una ep. [illegible].

Pag. [illegible], lin. 9. *In illo* [illegible] *nullius intelli-gen Dei.*] Vide not. ad cap. [illegible]. *Divinitatis* [illegible], *quæ diſceſſit a bellua.*

Caput VIII.

Pag. [illegible], lin. 1. *Epicuro illo dicenti*] Apud Lucretium L. [illegible] Coll.

Lin. [illegible]. *Templa ædificare, ſacrificia facere* [illegible]] [illegible] Lib. [illegible] cap. [illegible] *Apud illos* [illegible] *quæcunque* [illegible] *& quorum* [illegible] Cicero L. V cap. [illegible] Epit. cap. [illegible].

Pag. [illegible], lin. 7. *Vel etiam cum ſanguine*] Ad item L. III cap. [illegible] *Auferemus illam*, [illegible] *repentino*, [illegible]

Lin. 9. *Quo ſublato, confuſio & perturba-tio vitæ ſequitur* [illegible] Sequitur, ut [illegible], re-[illegible] Cicero L. 1 de Natur. Deor. cap. [illegible] *Quibus ſublatis, perturbatio vi-tæ ſequitur & magna confuſio.*

Lin. [illegible]. *Quid deſinimus a bellua, & ſuſti-neamus.*] L. III cap. [illegible] & [illegible] [illegible] *Dominus religione ſublatâ, nec* [illegible] *poſſe, nec poſſumus, tum di-*[illegible] *intellectus, quæ diſceſſimus à bellu-is homines ſolo expetimus, quæ verba quarto* [illegible] *locum reſpiciunt.*

Lin. [illegible]. *Conſulta ſunt*] Ut Arnobium L. [illegible] pag. [illegible] *Religiones* [illegible] *in* [illegible] [illegible] *Numa*, [illegible] Ciceronem, L. 1 de Nat. Deor. cap. [illegible] *Quid ii, qui di-xerunt*, [illegible] *esse ab hominibus* [illegible].

Caput IX.

Pag. [illegible], lin. [illegible] *Præterito* [illegible]] [illegible] Ciceronem [illegible] cap. [illegible] *Et* [illegible] *&c.*

Pag. [illegible], lin. [illegible] *Deſtruunt.*] Vide L. III, cap. [illegible].

Lin. [illegible] *Cyrenæus Theodorus.*] [illegible] Cic. L. 1 de Natura Deorum, cap. [illegible] *Cal.*

Ibid. *Theodorus*] Epit. cap. [illegible].

Lin. 4. *Tot ſunt* [illegible] *ingenium.*] *Tot ſunt* [illegible] *ingenio* [illegible], [illegible] L. IV cap. [illegible] *Tu ingenio* [illegible] *ſtudio & labore quæſi-* [illegible] Epit. cap. [illegible] *ingenio, nec* [illegible].

Caput X.

Pag. [illegible], lin. 5. *Vim gignendi & minuen-di*] [illegible] Cicero L. 1 de Nat. Deorum, cap. [illegible] *Nec audiendus* [illegible] Strato, *is qui Phy-ſicus appellatur, qui omnem vim divinam in natura ſitam eſſe cenſet, quæ cauſas gignendi, augendi, minuendi habeat*, [illegible] *& figurâ.*

Pag. [illegible], lin. 9. *An ſolus Leucippus.*] Ci-cero de hoc lib. 1 de Naturâ Deor. cap. [illegible] [illegible] *Iſta ſlagitia Democriti, ſive etiam ante Leucippi, eſſe corpuſcula quædam levia, alia aſpera, rotunda alia, partim autem angulata*, [illegible] *quædam, & quaſi adunca* [illegible] *effectum eſſe cœlum atque terram, nulla cogente natura, ſed concurſu quodam fortuito.*

Lin. [illegible] *Et rotunda & angulata, & hama-ta.*] Accepi, quia [illegible] convenientem cum ſequentibus, ubi hæc quoque reperiuntur. *Si levia & rotunda, aſpera & angula-ta & hamata ſunt.* Iterum Epit. cap. [illegible]. *Si hamata & angulata* [illegible] Noſter habet à Cicerone lib. 1 de Nat. Deor. cap. [illegible] *eſſe corpuſcula quædam levia, alia aſpera, rotunda alia, partim autem angulata, hamata.*

Lin. 5 *[illegible]*] Vide alias Operum L. 1 de Nat. Deor. cap. 8.

Ibid. *[illegible]*] [illegible] *[illegible]* [illegible] L. III cap. 17.

Pag. [illegible] lin. 4 *Ut, si quis [illegible] non [illegible]*] [illegible] de Opif. c. 8 [illegible] per [illegible] [illegible] comprehendi.

Lin. 7 *Homo [illegible] & angelo [illegible]*] Epit. cap. 24. *Homo enim & angelo [illegible], & [illegible].*

Lin. 12 *[illegible]*] Id est, [illegible] Confer L. VII c. 9.

Pag. 144 lin. 2 *Omne [illegible]*] [illegible] Thomas [illegible] *Omne* [illegible] quod [illegible] verbis [illegible] [illegible] comprehendi [illegible], non tamen [illegible]

Lin. 10 *Denique Lucretius*] L. 1 v. 160.

Lin. 13 *[illegible]*] [illegible] L. 1 v. [illegible]

Lin. 14 *[illegible]*] [illegible] [illegible] [illegible] Ven. 1471 [illegible] [illegible]. *[illegible]*. [illegible] Lucretius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

Ad [illegible] quoque [illegible],

II v. 174.

[illegible] ad [illegible] fundo [illegible].

Lin. 19 *[illegible]*] [illegible] de Luc. L. 1 v. [illegible] *O [illegible]*, [illegible] in novo Commentario, pag. [illegible] & seq. [illegible] Lactantius Epit. cap. 14. *[illegible]*. De Opif. cap. 14. *[illegible]*.

Lin. 24 *[illegible]*] [illegible] primus Ven. [illegible] Maxime [illegible] ut Virgil. 1 Æn. 174

[illegible]

[illegible] quoque [illegible] Plin. L. [illegible] cap. 40. *Ad [illegible] [illegible].*

Pag. 145 lin. 4 *[illegible]*] Cf. L. 2 de Nat. Deor. cap. 39. *[illegible]*.

Lin. 9 *[illegible] . . . [illegible]*. Cic. L. 2 de Nat. Deor. cap. 33. *Quid [illegible] corporis [illegible]*, [illegible] [illegible] *[illegible] [illegible]*.

Lin. 16 *[illegible]*] [illegible] *[illegible]* [illegible] Lucretius L. 2 v. 133.

[illegible] quod [illegible] [illegible] Lactantius de Ira, cap. 13. *[illegible] & [illegible]*.

Lin. 22. *[illegible]*] Lact. Aug. [illegible] [illegible] [illegible] D. [illegible] [illegible], [illegible] L. 1 de Nat. Deor. cap. 20. *[illegible]* [illegible]. [illegible] L. V [illegible]. *[illegible] & [illegible]*.

Lin. 23. *[illegible]*] Id est [illegible] *[illegible]*, [illegible] L. III cap. [illegible]

Pag. [illegible] lin. 1 *Effectorem*] [illegible] ad L. 1 pag. [illegible] Cicerone [illegible], [illegible] quoque in Hygin. [illegible] L. 4 cap. [illegible] pag. 481. *Ad mundi effectorem* Augustin. de Civ. Dei lib. 11 cap. 7. *[illegible]*.

Lin. 8 *Cur non [illegible]* [illegible], [illegible].

Lin. 9 *Quare, cur non [illegible]*] Rost. Ven. 1471 [illegible] & Par. *Quare [illegible] cur non [illegible]*, [illegible] [illegible] Lactantius [illegible] [illegible] Lactantio [illegible], [illegible] semper [illegible] [illegible]. [illegible] *Quare cur [illegible]* L. de III, cap. [illegible] *Quare [illegible]* [illegible] de Ira, cap. 13. *[illegible]*. Cicero [illegible] de Nat. Deor. cap. 4. *[illegible], [illegible]*, [illegible] *[illegible]*, de [illegible] cap. 3 *Quare [illegible] cur non [illegible]*

Lin. 11. *Per [illegible]*] L. VII, cap. 7. *[illegible] nunc [illegible]*

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] [illegible] Gener. [illegible], *[illegible]* & [illegible] Lond. Reg. & Goth. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Lactantium [illegible] Goth. [illegible] *& [illegible]* [illegible] Lond. & Goth. [illegible] *[illegible]*, [illegible] *[illegible]*.

Lin. 19 *[illegible] de [illegible]*] Cap. 20 Lib. III cap. 17. *Cur [illegible]* [illegible], [illegible], [illegible] Lucretius, *[illegible]*

[illegible] ... *Epicuro.*

Lin. 10. [illegible]] [illegible] ... Vide [illegible] ...

Lin. 2. [illegible]] [illegible] ... Vide lib. 3. [illegible] c. 13 ...

[illegible] ...

Lin. 10. *Diogenes Chryſippus*] [illegible] ...

Pag. 140. lin. 1. [illegible]] [illegible] ... *de Nat. Deor.* [illegible] ...

[illegible] ...

Lin. 4. [illegible]] [illegible] ...

Lin. 10. [illegible]] [illegible] ...

Lin. 18. [illegible]] [illegible] ... Seneca ep. [illegible] ...

Lin. 23. [illegible]] Lib. [illegible] ...

Pag. 150. lin. 2. [illegible]] [illegible] ...

Lin. 2. [illegible]] [illegible] ...

Lin. 8. [illegible]] [illegible] ...

Lin. 15. *Diogenes Theodorus*] [illegible] ... Milet & Theodorus Cyrenaicus, [illegible] ... *de Nat. Deor.* lib. 1. cap. 1. & Lactant. lib. 1. cap. 2. Cell.

Lin. 2. [illegible]] [illegible] ...

Pag. 151. lin. 4. [illegible]] [illegible] ...

CAPUT XI.

Pag. 151. lin. 15. *Conſiat.*] [illegible] ...

Lin. 16. [illegible]] [illegible] ...

Lin. 19. [illegible]] [illegible] ...

Pag. 152. lin. 1. [illegible]] [illegible] ...

Lin. 10. *Perſuaſione.*] [illegible] ...

[illegible] , [illegible] . [illegible]

Lin. 16 [illegible] Vide [illegible] l. 1 c. [illegible] Virgilius.

Ibid. [illegible]] [illegible] c. 10. [illegible]

Lin. 18 [illegible]] Vide l. 1 c. [illegible] Arnob. l. 4 p. 133 seq. 138 Augustin. l. [illegible] de Civ. Dei c. 19. Clemens Alex. l. [illegible]

Lin. 17 [illegible]] [illegible] Opif. c. 8 [illegible]

Lin. 19 [illegible]] Confer. [illegible] l. V [illegible] c. 10 [illegible] Epit. c. 13 [illegible] l. 1 de [illegible] Dei c. 11 [illegible]

Lin. 22 [illegible]] [illegible]

Pag. 153 lin. 15 [illegible]] [illegible] de Opif. c. 16 [illegible] Cicero [illegible] l. 1 c. [illegible] Quam [illegible]

Lin. 16 [illegible]] [illegible] l. 1 [illegible] c. 6. [illegible] de Nat. Deor. l. 1 c. 13 [illegible] Coll.

Lin. 27 [illegible]] [illegible] Not. ad l. 1 c. 6 & Epit. c. 61

Caput XII.

Pag. 154 lin. 5 [illegible] , [illegible]] [illegible] Dominum, [illegible] [illegible]] [illegible]

Lin. 6 [illegible]] [illegible] Lib. III c. 19 lib. IV c. [illegible] lib. V c. [illegible] lib. VI [illegible] c. 16 [illegible] c. 17

Lin. 7 [illegible]] [illegible] c. 8. [illegible]

Lin. 8 [illegible]] [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] ad Donatum [illegible]

[illegible]

Lin. 12 [illegible]] Vide [illegible] ad [illegible] l. 1 c. 7

Lin. 15 [illegible]] [illegible] Dei

Caput XIII.

Pag. 155 lin. 5 [illegible]] [illegible] , [illegible] , & [illegible]

Lin. 9 [illegible]] [illegible] , [illegible] , [illegible] c. 6 [illegible]

Lin. 9 [illegible]] [illegible]

VII. Inſtit. c. 3. [illegible] Cicero de Natura deor. lib. [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] Quod [illegible] Cicero [illegible]

[illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] Columella [illegible]

Lin. [illegible] Columella lib. [illegible]

Lin. [illegible]

Lin. [illegible] Virg. [illegible] Georg. [illegible]

Lin. [illegible] Quod [illegible] Plinius lib. [illegible] Hiſt. Nat. [illegible]

Lin. [illegible] Cicero [illegible] Nemo [illegible] Lib. VI. [illegible]

Lin. [illegible] VII. Inſtit. c. [illegible]

Lin. [illegible] Cypreſſus [illegible] Virgil. [illegible] Georg. [illegible]

Lin. [illegible] Cypreſſus [illegible] Ovid. [illegible]

Ibid. [illegible] Ovid. [illegible]

[illegible]

Lin. 29. [illegible]

[illegible] Cicero lib. [illegible] Tuſc. [illegible]

Ibid. [illegible] lib. [illegible] Quint. lib. [illegible] cap. [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] Martium [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] VII. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] Cicero [illegible] CONSENTIA [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] Theocritus [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] Nempe [illegible] Hunc [illegible] Columna [illegible] EX MALIS [illegible] NULLI [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible]

[illegible]

Pag. 138. lin. 6. [illegible]

[illegible].] Ut sola sapientia nunquam mala esſent, & essent perpetua, sublatis malis omnibus. Causæ ergò, quæ hoc loco decuntur, accipiendæ sunt, talem putare mala non ante culpam hominum fuisse, neque ad exercitium ſapientiæ inſtituta. Cell.

Lin. 9. Natura . accommodatum.] [illegible] Ciceronem lib. 4 [illegible] c. 9. Capiat & ea, quæ naturæ apta ſunt, adpetere, & propulſare contraria. Ergò omni animali illud, quod adpetit, poſitum eſt in eo, quod naturæ eſt accommodatum.

Ibid. Comm . adpetere.] Plin. lib. 9 ep. 1. Adpetitur enim non nimis nitida, quam frugi.

Lin. 12. Utile ac ſalubre.] Singulariter idque eleganter Bonon. vitale ac ſalubre, ut vitalis ſit ad vitam utilis. Videntur nonnunquam hæ voces confuſæ. Forte al quis ſuſpicetur, lib. VI. c. 13 pro vitalis non, legendum, utilis vici

Lin. 20. Quam Stoici nullo modo videre potuerunt] Stoici illam rationem de Sapientia nullibi poſuerunt, & ipſe Lactantius ultra adſtruit, neque Epicurum, NEC ALIUM QUEMQUAM hoc vidiſſe, ergò nec Stoici illam rationem potuerunt

Pag. 159. lin 8 Quæ & ſapientiam.] Colbertin. & [illegible] Reimman. & Goth. [illegible], quod et Lipſ. Reimman. & omnibus ab 1493. - 1685. Walchio & Heumanno revocari.

CAPUT XIV.

Pag. 159. lin. 6. Solus præter cæteras animantes.] Id eſt, excluſis cæteris, c. 7. Alibi valet pro cæteris. Vide c. 22. & not. ad lib. I Inſtitut. c. 7.

Lin. 7. Recto corpore & ſtatu.] Opificii Lib. [illegible] c. 17. Ut recto corpore ſpectet in cœlum. Confer de Ird. c. 7 & 20. & quæ adnotavi ad lib. I Inſtitut. c. 7

Pag. 160 lin. 4. Illi tantùm honoris acceſſerunt.] Nihil mutem. Lib VII. c. 4 Tantùm illi honoris habuit, ut eum præficeret univerſis, Epit c. 69 Cum tantùm illi honoris, tantum dederit poteſtatis. Alibi, Tantùm illi poteſtatis tribuerit

Ibid. Ut rerum omnium dominaretur.] Heumanno in partis ſua hæc dorendi [illegible] didiciſſe videtur Lactantius. Eleganiſſimus Minucius quoque c. 18 Vaſtoque dominatur. Eadem conſtructio in vetuſtiſſimo Interprete Irenæi frequentiſſima, lib. 4. c. 1 Dominatur omnium Deus. Confer lib. IV. c. 2. c. 24. c. 30. c. 41 & not. ad Lact. lib. IV. Inſtitut. c. 13 Dominabitur gentium.

Lin. 5 Eum qui tanta præſtiterit, amare, & hominem] Valdè antiquus codex Cauci, Faſc. Gryph. Torn. Betul. Walchius, Heumann. Juſtiſſimum eſt & Deum colere, videlicet eum, qui tanta præſtiterit, & amare hominem. Hanc lectionem puto veriſſimam, verbumque COLERE eſt neceſſarium, nam hoc [illegible] numero [illegible] Deus hominem ſuum voluit eſſe CULTOREM & infrà, Deum . honorare, . hominem diligere Conf. c 6.

Lin. 8 M. Tullius in libris de Legibus] Lib I. c 10.

Lin. 16 Irrumpit inſtinctum.] Parch. Ald. & ſeqq. omnes, rumpit inſtinctum.

CAPUT XV.

Pag. 160. lin. 2. Quæ provehat . neque ſam . deterſerit] Vera lectionis deterſerit in Reimmann. inſcriptum, deterſerit, male, prout elegans & rectum L. VI c 21. Hic ſenſus non eſt ad vitium detorquendus.

Pag. 163. lin. 3. Succeſſione.] Reimmann. ſucceſſione Servo prim. Sec lib. I Inſtitut. c. 8. Conf lib. I. c. 16.

CAPUT XVI.

Pag. 164 lin. 2. Mitigant, obſervant.] Lib. IV c 10. Offenſus ab his Deus est . ſubjugabat, donec rurſus pœnitentiâ populi ſui garos liberaret, lib. V c 15 & . cum deos ſibi arbitrarentur iratos, tamen donis, & ſacrificiis, & odoribus placari eos credunt . cur Deum noſtrum tam immitem, tam implacabilem putent ?

Lin 5 Ab eo injurias propulſare] Cicero lib. 1. de Offic. c 7 Qui ab iis, quibus infertur, ſi poſſit, non propulſant injuriam.

Ibid. Habet igitur Deus cauſam miſerandi] Ex Bononienſi, ex quo habent Thomaſius, Thyſ. Gall. Sparkius, additur DEUS, a reliquis abeſt.

Lin 5 Laborantibus.] Preſſis, afflictis. Conf. lib VI Inſt. c. 12 not

Lin. 15 Rapiunt, pejerant.] Verbo frequentiori uſus. Sed tamen & Horatius lib. 2. Sat. 3 v. 127.

Si quid is ſanis eſt, perjurus, ſurripis, auferet Cell.

Ibid. Perjurant.] Hæc eſt antiqua ſcriptura, quam et Plauto & Cic lib. 3 de Officiis c. 29. commendat Cortius ad Salluſt Jugurth. c. 11 & p. 433 Confer Lambinum ad Horat. 2. Sat. 3. v. 127. Reliquorum pejerant aſſentior.

[illegible]

Caput XVII.

[illegible]

Lin. 16 *Si tamen potuerint.*] Est elegans corrigendi formula, ut Lib. III cap. 10 *Hinc* … *disciplinam* [illegible], *si tamen disciplina dici potest*, &c.

Lin. 17 *Semper* … *infrangibilem*] Lib. VI c. 17. *Immobilem semper*, eodem modo. *Infrangibile* est *fortis animi*. Lib. II. c. 2. *Adorant insensibilia, qui sentiunt.*

Pag. 165 lin. 10. *Prohibe cavidere*] Lipſ. tum Ovidiane, Tota. *Penitus expendere.* Sic ſæpè variare dixi ad L. V c. 5. Horatius L. 2 Sat. 3.

> *Denique quantumvis cauda jactaris vitium ne,*
> *Cetera item nequeant ſtulte barente*

Lin. 11. *Sexto libro.*] Cap. 11 eoeunte c. 16. & ſeqq.

Lin. 13 *Ira eſt, inquit, cupiditas ulciſcendi injuriæ*] Seneca lib. 1 de Ira c. 3. *Proximè dixerunt, cupiditatem eſſe pœnæ exigendæ.* Ad verbum Deorum, commentatur ut Lipſius: *Nempè eo ea, quæ à Lactantio reponuntur.* Et Lib. 2 de Ira c. 3 ait: *Ira eſt concitatio animi ad ultionem voluntate & judicio pergentis.* Cell.

Ibid. *Aut, ut ait.*] Goth. Lipſ. Rom. & alii *Alii, ut ait.* Pro *Vel ut ait* Bon. *Aut, ut ait.* Hunc ſequor. Poſſet tamen vox *Alii* quoque hic locum habere, non tantùm enim Peripatetici, ſed etiam Zeno dixit, teſte Laertio, ὀργὴν ἐπιθυμίαν τιμωρίας.

Lin. 18 *Cupiditas puniendi.*] Cicero Lib. 4. Tuſc. c. 9. *Ut ira ſit libido puniendi ejus, qui videatur læſiſſe injuria.*

Lin. 21. *Ad aliquod maximum malum proſiliunt.*] Neceſſariò hic ſubſtantivum additum. Sic c. 18 *Hinc quotidie ad immania facinora proſiliunt* & mox *Evadere ad magnum MALUM.* Epit. c. 61 *Inde ad immania facinora proſiliunt.* Ubique vero ad quem it, non Paſſiv. dicitur, hinc Inſt. L. VI. c. 5. & L. VI c. 12 *Proſilire ad merendum*.

Lin. 22. *Ille ſtabilis*] Omnes editiones, *inſtabilis*. Etiam duo Gotthib. *inſtabilis*, & ſequuntur *Leſſ.* Suſpectæ mihi dudum ediſsima *ſtabilis*, quæ alias ſemper adhibuit, unde c. 14 *Immo eſt, quod in Deo, non poſſit inferre.* & c. 5 *Quo ledi non poſſit.* Opponit hæc cano alteri ſequenti, quæ fragilis eſt, opponitur Lib. cap. 15. *In homine* … *quæ fragilis & mortalis eſt*, … *in Deo locum non habet, quia & fragilem & in-*

teritui ob eo alienus eſt … *qui ſemper interitui eſt*, id eſt *ſtabilis eſt.* Eadem opponit Lib. V Inſtit. c. 21 *Corpus* … *vulnerabilem, fragile, mortale*, … *animus*, *ſtabilis*, *& conſtans*, *& perpetuus.* Iterum de Deo L. VI Inſt. c. 13 *Ut idem (Deus) ſit perenne & ſtabilis*, *& immutabilis*, *& incorruptus*. Ne tamen Lectio aliquid detrimenti capiat prodet pro hac voce quam Walchius mutavit verum, nec alibi eam ſe peperiſſe reperit dicit, in Lactantio locum ſuſpicium Tertullianum qui dixit adv. Valentin. c. 27 *Sunt inpaſſibilem* … *ſolubilem.*

Lin. 23. *Immota etiam ſubito dolorum.*] Optime Lib. c. 8. *Ne majorem juſto dolorem caperet* Lipſ. plena.

Pag. 166 lin. 2. *Ut bonis, liberis, ut conjugi, ut discipulis*] Dei bono & copulare eſt manifeſte peccatum. Cell. Huc pertinet Lib. VI. c. 19 *Ira aſſectus ad coercenda peccata datum, qua ſunt in noſtra poteſtate*, id eſt, *ut ordinem diſciplinæ minor ætas ad probitatem regimentum formetur.* Notis reliqua.

Lin. 4 *Surgimus ad vindictam.*] Cap. 16. *Inſurgimus ad ulciſcendum* c. 19. Ne … indignantes ejus inferat

Lin. 8 *Sic utique in Deo*] Sic eſt neceſſaria Reimanni *Sic utique in Deo* … *ſic* ſæpe & eleganter in exc primis in Ciceronia & noſtro.

Lin. 13 *Nam definitio Ciceronis*] Seneca, ſed ex ſententia Stoicorum lib. 4. Tuſcul. c. 9 producta. *Sic definiunt*, inquit, *ut ira ſit libido puniendi ejus, qui videatur læſiſſe injuria.* Cell.

Ibid. *Definitio Ciceronis.*] Non ad illum, quem Cellarius indicat, locum reſpexit Lactantius, ſed ad Lib. 4 Tuſc. cap. 19. *Eſt enim ira mors ſeuch libido.* Ubi conſ. Davyſium. Idem Cicero Lib. 3 Tuſc. c. 5 *Sic enim definitur iracundia, ulciſcendi libido.*

Caput XVIII.

Pag. 167 lin. 8. *Sibi ipſe.*] Scriptum pro plurimorum *ſibi ipſi*, ex Goth. & Bonon. *ſibi ipſe.* Sæpè ita noſter.

Lin. 9 *Cohibitio*] Conſ. infra. De voce Lactantiana hac vid. Fabricii, ſuppl. L. L. p. 26. Inſt. L. VI c. 18. vocatur *ſuſtentatio ſui*.

Lin. 11. *Laudatur Archytas Tarentinus.*] Cicero Tuſc. lib. 4 c. 36. *Ex quo illud laudatur Archytæ, qui quùm villico factus eſſet iratior, quo te modo, inquit, accepiſſem,*

eſt tantum eſſent? Adde Valer. Max. lib. 4. c. 1 Cell.

Lin. 12. *Militum* m.] Ambroſius Lib. 1 Off. c. 21 [illegible] *O te infelicem* ... *quantum adfliſſerem* ... *eſt tantum eſſem* Seneca [illegible] L. 1 de Ira c. 15 de Socrate [illegible] L. 3 de Ira c. 12 de Platone.

Lin. 13 *Unum tot exemplum* , [illegible] Heumannus [illegible] hoc eſſe [illegible]. Auguſtinus [illegible] per Lactantium [illegible] Opiſ. c. 10. *Ad Tusculanas diſputationes* [illegible].

Lin. 21 *Reſidens* ... [illegible] genere dicta hæc omnia [illegible], id eſt, compoſita, [illegible] L. 3. Tuſc. c. 11 [illegible].

Lin. 23 *Diffluendo* ... Ea verò [illegible] Socrates, de quo Seneca Lib. 1. de Ira cap. 15, tum.

Lin. 26 *Dolorem numeras*] Videtur [illegible] ad Cic. L. 3 Tuſc. c. 9 *Propoſitum eſt* [illegible], *tamen a quo [illegible]*, *et quam maximum dolorem* [illegible].

Ibid. *Quo tandem ſpectat* , [illegible] [illegible] L. V. c. [illegible] c. 12 c. 15 c. 24 L. VI c. 9. & ſæpe al.

Pag. 108 lin. 1 *Ob [illegible] delictum* ... Epit. c. 18 *Qui* ... *nullam facit differentiam delictorum* ... [illegible] *quod eſt* [illegible] ... *quod eſt deſidium* [illegible] [illegible] ... *Si enim tamen ſcelera* [illegible] ... *ad ſummam* [illegible] ... [illegible] *gravius* [illegible] ... [illegible].

Lin. 6 *Adfectus*] Quos hic [illegible] diſputat, [illegible] eſt Lib. VI cap. 19.

Lin. 10 *Ad corrupelas.*] Ut L. VI. c. 19 & Epit. c. [illegible].

Ibid. *Ira & adfectu*] Id eſt [illegible] adfectu. [illegible] & hic malit legere *ira adfectus*, ut L. VI. c. 19. hac *ira adfectus* dicuntur.

Lin. 16 *Aut etiam ſuperioribus.*] [illegible] *aut etiam*, ut c. 20 Cicero lib. 2. de Nat. deor. c. 5 *Cætera vident aut parum, aut etiam* [illegible]. Vide [illegible] ad L. I c. 4 *aut etiam* [illegible] L. V. c. 5 *vel parum vel etiam* [illegible] Epit. c. 20 *ſuperioribus partibus* ... *aut etiam* [illegible].

Ibid. *Ad omnium formam profluxit*] Sic Epit. c. 21 [illegible] *ad omnium formam* [illegible] profluxit. Locus Cicer. eſt pro Roſc. Amer. c. 24 *Factum* [illegible].

Lin. 19 *Idem procedit*] Cell. [illegible] IDEM *procedit*, id est, homo, quem [illegible] [illegible].

CAPUT XIX.

Pag. 109 lin. 1 *Compoſitum eſt, ut diximus, e duobus* ... Cap. 14 *Sic & [illegible]* ... [illegible] *ad formam, animo & corpore.* &c.

Lin. 2 *Repugnant inter ſe*. Lib. VI. Inſt. c. 5 [illegible] ... *animo* [illegible], *anima* [illegible] ... [illegible] *bonum ac malorum* [illegible] ... *ut* [illegible] *ſemper oppugnaret, ſemper* [illegible] Lib. VII cap. 10 [illegible] *ſemper* [illegible] ... pronomine [illegible] L. VII Inſt. c. 5 *Ergo quia* [illegible] *Deum, ſed anima & corpus* [illegible] ... [illegible].

Lin. 3 *Repugnantia* [illegible]] Alii *Repugnantia* [illegible] ... [illegible] ... [illegible] vocabulum [illegible] L. IV c. 24 *Unumque* [illegible] ad [illegible] Epit. c. 21 [illegible] ... [illegible]. [illegible] eſſe [illegible] Lib. VI cap. 20. c. 21 cap. 23. & 25.

Lin. 6. *Eaſque* [illegible]] *Repugnantia* [illegible] eſt, quam [illegible] [illegible] Cic. [illegible] c. 12 *Nec* [illegible] *poſſunt* [illegible] ... *non* [illegible] ... [illegible].

Ibid. *Per Deo* [illegible]] Alii, *Ex* [illegible] *Deo* ... Thomaſ. Thyſ. Gall. [illegible] *Deo* [illegible] ... *Deo* [illegible]. [illegible] ... [illegible] ... aliquid habere videtur [illegible], *compoſitum* [illegible] Opiſ. c. 19 *Nec* [illegible] ... *Deo* [illegible] L. II Inſt. c. 18 [illegible] L. VI c. 18 *Quia* [illegible] ... *hominem* [illegible].

Lin. 8 *Alterius* [illegible]] Cicero pro Milone, *Alterius* [illegible] ... [illegible] ... Cicerone, Plato, [illegible] Voſſium L. 1. Analog. cap.

43. p. 616 Adde Cyprianum L. 2. ep. 2. ad Donatum. *Audientia popularis illecebram.* De habitu Virg. *Nonne ipsa virginem illecebram præſtant.*

Lin. 21. *Pater ac Deus universorum.*] Ita quidem omnes ſcripti ed tique; adſentior tamen Davisio ad Epit. cap. 70 p. 229. hic emendanti, *Pater ac Dominus.* Sæpe has voces confundi monui ad Inſtitutionem Lib. VI. cap. 25. cap. 18. ad Lib. de Ira cap. 23.

Pag. 170. lin. 3. *Ut Ariſtides & Timon ceterique philoſophorum.*] Una literâ mutatâ lego, *ut Ariſtides & Cimon.* Nam literæ majuſculæ C & T in MSS. antiquiſſimis Bonon. & Taurinenſi ferè eandem formam habent. De Ariſtide claré Nepos in Ariſtide c. 1. *Memoria eius juſtitiæ & æquitatis & innocentiæ multa.* Eadem juſtitiam Lactantius Lib. III. cap. 19. commendat. Add. Lib. VI. Inſt. c. 9. Ut vero emendarem, CIMON fecit plané geminus locus Lactantii Lib. VI. Inſt. c. 9. *Deum qui ignorat & ipſam juſtitiam ignoret neceſſe eſt. Sed putemus fieri poſſe, ut aliquis naturali & ingenito bono veras virtutes capiat, qualem fuiſſe Cimonem Athenis accepimus, qui & egentibus ſtipem dedit, & pauperes invitavit, & nudos induit: tamen quum illud unum, quod eſt maximum, deeſt, agnitio Dei, jam bona illa omnia ſupervacua ſunt & inania, ut fruſtra in his adſequendis laboraverit. Omnis enim juſtitia ejus ſimilis eſt humano corpori caput non habenti.* Vides noſtrum hoc etiam loco de CIMONE & PHILOSOPHIS agere.

Lin. 5. *Fiducia integritatis.*] Lib. VI. c. 25. *Integritatem & innocentiæ fiduciam gerens.*

Lin. 9. *Ipſe diſceptator.*] Lib. VI. cap. 8. *Deus, ille legis hujus inventor, diſceptator, lator.*

Caput XX

Pag. 170. lin. 10. *Qui arguit felicitatem.*] Id eſt, demonſtrat, probat. Minuc. Fel. c. 36. in fin. *Itaque ut aurum ignibus, ſic nos diſcriminibus arguimur.* Hieronymus Epiſt. ad Paulam. *Humilitas veſtium non tumentes animos arguebat.*

Lin. 11. *Habet ... poteſtatem, ... potentiorem.*] Subſtantiva voluntatem aut facultatem notantia regunt interdum infinitivum more Græcorum.

Pag. 171. lin. 7. *Numiſme pauci.*] Seneca Epiſt. 41. *Aut nimium multa, aut nimium pauca comprehendit.*

Lin. 10. *Poſterius.*] Exemplo Ciceronis pro poſtea, aut, ut ſtatim, poſtmodum.

Lin. 13. *Maluerunt & pecudum more humi repere.*] Lib. II. cap. 18. *Quem ſtatus parens non humilem, nec ad terram more quadrupedum abjectum, ſed ſtatuam potius & rectum agnoverit.*

Lin. 19. *Terrenæ rationes.*] Sc. deorum. Vid. not. ad Lib. V. c. 22.

Ibid. *Dei ſingularem.*] Lib. I. c. 8.

Caput XXI.

Pag. 172. lin. 10. *Iram felle humano condidiſſet.*] Editi omnes, *iram ſicere.* Scripſi ex Emman. iram ſcilic. Suadent ſequentia, in humore fellis, & L. VI. Inſt. c. 15. *Affectus ira in felle, libidinis in jecore.* & de Opif. c. 14. *Aſſectum iracundiæ ... in felle conſtitutum ... libidinis cerum venerearum in jecore.*

Lin. 21. *Credunt cauſſa ... commoveri.*] Editi omnes, *credunt cauſſam.* Recepi lectionem elegantiorem ex Goth. & Reimm. *credunt cauſſa ... contineri.*

Lin. 22. *In totum probabo irasci.*] Ven. 1497. *totum iraſci.* Vitioſe. De formula in totum, noſtro frequenti, dico ad Epit. cap. 61.

Lin. 24. *Ira ... mortalium debet eſſe mortalis.*] Cicero pro Rabirio c. 12. *Neque me vero paenitet, mortales inimicitias, ſempiternas amicitias habere.*

Lin. 26. *Præcepit.*] Pſalm. 4. v. 5. Epheſ. 4. v. 26.

Caput XXII.

Pag. 174. lin. 2. *Revolvamus.*] Optimè. Lib. I. Inſt. c. 16. *Quod genus probationis adverſus eos magis adhibere debemus, quam ut eos deorum ſuorum teſtimoniis revincamus.* De Opif. c. 20. *Quæ ... arcuit ..., ex ipſorum inter ſe contrariatione ſumtis revincemus.* Et alibi ſæpius.

Lin. 2. *Ut oſtendimus.*] Cap. 12.

Ibid. *Studioſa pecudibus.*] Id eſt, avibus, quæ præ ceteris pecudes dicuntur. Ovidius Lib. 15 Metam. 116. *Quid meruiſtis, oves, placidum pecus?*

Lin. 6. *Ii ... non credunt ipſi.*] Lib. I. c. 5. *Sed omittamus teſtimonia Prophetarum, ne minus idonea probatio videatur de iis, quibus*

dus nomine non creditur.

Lin. 7. *Superstitem capillis & habitu.*] Vide L. III. c. 15. & L. V. c. 1. Cell.

Lin. 8. [illegible] *Fuerant*, [illegible]] Heumann. legit, *fuerunt*. Libri *fuerant*. Similis locus L. V. c. 4. ubi, *quid materia* [illegible] Cyprianus] non est alius, ut debere. Non enim *scripturæ testimoniis*, *quam* [illegible] Demetrianus) [illegible] *commentitiam*, [illegible] *putabat*, *sed argumentis & ratione fuerat refutandus*.

Lin. 14. *Apollodorus Erythræum*] Laudatur etiam L. I. c. 6. Cell.

Ibid. *Varro & Fenestella.*] Eodem Lib. I. c. 6.

Lin. 15. *Præter cæteras.*] Id est, *præ cæteris*. Vid. not. ad L. I. c. 7.

Pag. 175. lin. 1. *Consulibus Curio & Octaviano.*] Ita scri. Reimann. Ross. *Octavianus*. Pravè. Curio & Octavius fuere consules anno U. C. 678.

CAPUT XXIII.

Pag. 175. lin. 1. *Ut ostendi.*] Cap. 22. & L. I. Inst. c. 6. & seqq.

Lin. 4. *Fata.*] Reliqui *fata*, unde, quod commode Heumannus hic observat, libri Sibyllini dicti *libri fatales* Livio L. 5. c. 14. & 15. & L. 42. c. 2. Adde etiam Fulv. Sabinum in Vopisci Aureliano c. 19. *deinde ex Aureliani litteris*, *ut inspicerentur fatales libri*. Etiam Suetonius in Cæsare cap. 79. hæc carmina dicit *libros fatales*, in Augusto c. 31. *libros fatidicos*.

Ibid. *In arcanis habentur*] L. I. Inst. cap. 6.

Lin. 6. *Denuntiant*] De rebus prædictis & minis. Conf. infrà Inst. L. II. cap. 16. Lib. VII. cap. 16. & 19. Cicero Lib. 2. Att. ep. 23. extr. *terrores jacit atque denuntiat*.

Pag. 1[illegible]. [illegible] *Cataclysmum* [illegible], *ac malitia* [illegible] Vid. L. II. Inst. c. 15.

Pag. 177. lin. 8. *Id genus*, *quod est humillimum*, *detrahentes ei*, *quod est rebus humanis maximè salutare*, *per quod constat ipsa majestas*] Non ausus sum repudiare hanc codicum ex omnibus suis quæsitionem, duorum scilicet Bononiensium, & Taraguenu & Perin, ex quibus Thomasius, Isæus, Thys. Gall. Sparkius & ed. Cantabr. in textum receperunt.

Lin. 21. *Monstres tanta potestatis.*] Ego servo, TANTÆ, sc. *divinæ majestatis*. Nam [illegible] infrà [illegible] de hâc tantâ potestate. Qui verum DOMINATUM habeat in omnes veram & æternam POTESTATEM. Conf. supr. Dæmones hujus tantæ potestatis dicuntur regni ministri.

Pag. 178. lin. 5. *Vaniloquentiâ*] In Reimanniana *eloquentia* est correctum *vaniloquentia*. Recepta est Mauri, Lenii, Tacui vox.

Lin. 13. *Si Deum cognos[illegible]*] Ita quidem libri omnes. [illegible] mallem cum Davisio ad Epit. c. 70. pag. 229. *si dominum cognos[illegible]*, [illegible] enim dominus & parentem. Conf. L. I. c. 7.

Lin. 17. *Nutriens*, [illegible] Vid. not. L. II. Inst. c. 15. & L. [illegible] c. 14.

Lin. 18. *Cælestia & divina sempiterna.*] Sic omnes libri, mallem & cælestia, *cælestia*, *divina*, *sempiterna*, nisi forte *sempiterna* accipias, quæ sempiterna sunt.

Lin. 26. *Deficere.*] L. I. Inst. cap. 11. *ab humanitate deficiens*. Seneca de Otio Sap. c. 29. *deficere a præceptis*. L. 4. Benef. 17. *a lege deficere*.

Pag. 179. lin. 9. *Ineluibiles maculas*] Ciceronis est L. 1. in Verr. c. 46. & pro Sestio cap. 27. *maculas eluere*.

Lin. 15. *Tam immortales.*] Reimanniana, *tam immortalis*, in singulari, non indoctè: ut statim, *mens & anima* [illegible] *adjiciuntur*.

Lin. 16. *Deus* [illegible] *in corde* [illegible] *consecratus*] L. VI. Inst. cap. 25. *Servum* [illegible], *habeat Deum semper in corde suo consecratum*, *quoniam ipse est Dei templum*. Minuc. Fel. c. 32. *Nonne melius in nostra dedicandus est mente*, *in nostro imo consecrandus est pectore?*

Lin. 17. *Destructilem.*] Quinque [illegible] labia, quod adjectivum tuetur versus Prudentii Peristeph. H. 10. 346. sqq.

> *Ædem sibi ipse mente in hominis condidit*
> *Vivam*, *serenam*, *sensilem*, *flebilem*,
> *Solvi neque parvam posse*, *nec* DESTRUCTILEM.

Idem aliquoties cum Vitruvio & Celso dixit, *structilis*, ut Tertullianus, *instructilis*.

Lin. 18. *Malis cogitationibus sordidatur.*] L. V. Inst. c. 20. *Quantò sanius est mentem potius eluere*, *quæ malis cupiditatibus sordidatur*.

Lin. 19. *Non cereis ardentibus.*] Lib. VI. Inst. c. 2.

Lin. 21. *Cujus divinitati ferenta [illegible] potens*, *his viventes.*] Ita L. VI. Inst. c. 24. *Deo* [illegible] *nihil potest esse ferentum* [illegible] *parentem Deo* [illegible], *Dei divinitas nec inferioribus subinitati potest*

IN LIBRUM
DE MORTIBUS PERSECUTORUM.

Pag. 180 *Tituл. De Mortibus*] Mors Lact. L. I. c. 19 *& vulnere & morte*. L. VI. c. 19. *mortem dare*.

CAPUT I.

Lin. 4 *Pro fidei suæ meritis quæsierunt.*] Quærere hic idem, quod adquirere, adipisci. Conf. L. VII. cap. 14 *Non immortalitatem sibi, sed mortem quæsierunt.*

Pag. 181 lin. 1 *Nunc, post tanta tempestatis violentæ turbines.* MS *post ac* [illegible]. Lego *Nunc post atra tempestatis violentæ turbines.* Adprobarunt meam emendationem Criticus Anonymus & Heumannus. Virg. 1. Æn. v. 623 *effusis imbribus atra tempestas sine more furit*.

CAPUT II.

Pag. 183 lin. 4. *Comprehensum.*] Notandus usus passivus. Lactant. Epit. c. 47. *Deprehendat*, *quos metu in fugam verterat*, *congregavit*.

Pag. 184 lin. 1 *Deum efferre repleto*] In MS *Deum efferre reperto*, recte.

Lin. 7. *Ecclesiæ fundamenta misserunt.* Quis, inquit Norisius p. 155 *bonæ latinitatis auctor unquam dixit*, *mittere fundamenta*? *Is certe non est Lactantius*, *qui me inspirasse*, FUNDAMENTA ECCLESIÆ I[illegible] QUE JECERUNT. Phrasin vero, *fundamenta mittere*, Columbus recte confirmavit. Hieron. in vita Hilar. [illegible] *Non prius abire passi sunt*, *quam futuræ* ECCLESIÆ LINEAM MITTERET. Ambros. lib. 1 Offic. c. 29 *Ecce mitto lapidem in fundamentum Sion*, id est *Christum in fundamentum Ecclesiæ*, quod mox exponit *Pauliis fundamentum posuit Christum*. Etiam Interpr. Irenæi lib. 4. c. 18. fol. 118 *Ego mitto in fundamenta Sion lapidem pretiosum.* Sic quoque Cyprianus Testim. lib. 2 adv. Judæos c. 16 fol. [illegible] pro quo Pamelius fol. 405 *Immitto in fundamenta*. Etiam Curtius Lib. 4, sect. 4 *Tryganta pedes in terram acriunt* FUNDAMENTA DEMISSA *sunt*.

Pag. 185 lin. 3 *Ad vestigationem nomen*, *dominandi cupidine*] Conf. Lact. L. IV c. 11

Lin. 7. *Nec tamen habuit impune*] Terent. Eun. Act. 5 sc. 2 v. 13. *Credin*, *te impune habiturum* & sc. 6 v. 18. *Siquidem istuc impune habueris*

Ibid. *Vexationem.*] Id est, *persecutionem*. Adspice & hic Lactantii stylum. Lib. V. c. 23 *Populi sui vexationem*, *soleat vindicare*. Conf. L. V c. 19

Lin. 9. *Nusquam repente comparuit.*] Ut Lib. V. c. 3. *Repente judicio non comparuit*. Lib. III. c. 18. *Regem repente non comparuisse*

Pag. 186. lin. 1 *Credunt esse translatum ac vivum reservatum*] Fabula, cujus origo non obscura. Plures enim Pseudonerones fuere. Primus in insula Cythno, Tacit. 2. *Hist.* c. 8. alter, cui nomen Terentius Maximo, Zonaras in Tito, tertius sub Domitiano, viginti annis post Neronis mortem, Sueton. Neron. extr. Nam varius super exitu ejus rumor, pluribus vivere eum fingentibus, credentibusque.

Lin. [illegible] *In ultima* [illegible] *adventu Christi*] In ultima ætate *Incursum Christi* videtur mecum mallemus esse, quod Lactantius varia locis addixit. Coll.

Ibid. *In ultimo* [illegible] *limine*] Ibi duo aut tria verba abrasa sunt, teste Norisio. Nam de mulieribus hæc intelligenda sunt, incertum qua locus mancus. & deducat Bauldr. qui sequitur *scriptorum*.

CAPUT III.

Pag. 187. lin. 13 *Bonis Principes* Zosimus L. 1 c. 7 p. [illegible] *At hoc tempore eos omnes* (*ordine* *sublato* [illegible] *principatum adeptis*, *Nerva*, *Trajanus*, & *post eum Adrianus*, & *Antoninus Pius* & *par alius fratrum Verus atque Lucius* *multa* [illegible] *correxerunt*. Lact. Lib. VII c. 26. in unde habet egregium locum *Qui tamen fama* [illegible] *bonus* [illegible], *non modo* [illegible], *sed etiam*, *quod est* [illegible], [illegible]

Pag. 188. lin. 1. *Manus suas in Orientem Occidentemque porrexit.*] Quis non agnosc[it] Lactantium? L. VII. Inst. c. 15 *Manus suas in magno orbis terrâ marique porrexit* Tertull. adversus Jud. c. 7. *Christi regnum & nomen ubique porrigitur*, *ubique cre-*

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible], eodem capite 7.] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible].

CAPUT V.

Pag. 189. lin. 2. *[illegible] in Deum [illegible].*] MS. [illegible] in Deo [illegible]. Cap. [illegible] [illegible] [illegible] Lactant. lib. [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 9. *Imponere [illegible] super [illegible].*] In MS. *Supra.* [illegible] pag. 190. [illegible] [illegible] phrasin [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & phrasin hanc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Lib. IV. Inst. cap. 19. *Imponens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] PEDEM SUPRA [illegible] [illegible] IMPOSUIT.

Pag. 190. lin. [illegible]. *Nec [illegible] [illegible] est* [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed Patio CONTRA [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nobis repræsentat epistolas, quibus [illegible] & [illegible] Reges [illegible] [illegible] Valerianum Sapori [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] epistolas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] verbis significat [illegible] [illegible] NULLO [illegible] Romano aut Romanis [illegible] [illegible] [illegible] repertum. Quod si simpliciter [illegible] [illegible], de quo [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] ([illegible]), nec (ab eo) repertum est.

Ibid. *[illegible] verò [illegible]*] Eleganter, ut Lib. IV. c. 15. *[illegible] [illegible], [illegible]*, ibid. *[illegible] verò [illegible] [illegible] [illegible]*, &c.

Lin. 19. *Singularem Dei*] [illegible] hic [illegible] [illegible] Lactantius, [illegible] [illegible] ad Lib. I. Inst. cap. [illegible] [illegible] [illegible].

CAPUT VI.

Pag. 191. lin. 2. *[illegible] [illegible].*] Ut Lib. V. cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 4. *[illegible]*] [illegible] per [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], id est, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Coll. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible].

CAPUT VII.

Pag. 191. lin. [illegible]. *[illegible] [illegible] [illegible].*] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 10. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* [illegible].] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Rufus [illegible]. Coll.

Ibid. *[illegible] [illegible]*, id est, provinciarum Rectores.

Pag. 192. lin. 4. *Nec [illegible] [illegible] [illegible]*] MS. *Nec quoque.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. At [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 6. *Opes [illegible]*] [illegible] hanc phrasin Lactantii, ut ad [illegible] [illegible].

Lin. 13. *[illegible] [illegible].*] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible]. [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible]. *[illegible] [illegible] [illegible]* [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Lege 5. C. Th. de [illegible] [illegible]. *In [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].* Coll.

Lin. 20. *[illegible] [illegible] [illegible]*, [illegible]] Tertull. Apolog. c. [illegible]. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].*

CAPUT VIII.

Pag. 193. lin. [illegible]. *Quid [illegible] [illegible]*] [illegible] [illegible] in Paneg. 1. [illegible] [illegible] [illegible] c. [illegible]. *[illegible], [illegible] [illegible]*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 3. *[illegible]*] id est, [illegible]. Vide [illegible].

Lin. 10. *[illegible] [illegible] [illegible]*] De Roma Lact. l. VII. Inst. c. [illegible]. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].*

Pag. 194. lin. 1. *[illegible] [illegible] [illegible].*] Eadem verba Lib. IV. cap. [illegible] & Lib. V. cap. [illegible].

Lin. 4. *[illegible].*] id est, [illegible] [illegible] Lactantius Lib. I. Inst. cap. [illegible]. Lib. V. cap. [illegible].

CAPUT IX

Pag. 194. lin. 5. *Naturalis*] Sic Jul. Capitol. in Maximino cap. 20. [illegible] NATURALEM & [illegible] CRUDELITATEM [illegible] Casaubonus ad [illegible] pag. [illegible]

Pag. [illegible] lin. 5. *Contrarium* ... *exemplo*] In Lactantium Lib. VI. cap. 13. *Exemplo* [illegible]

Lin. 4. [illegible] [illegible] Galer. [illegible] Coll. [illegible]

Lin. 6. [illegible] *Maria* [illegible]] [illegible] Diocletianum [illegible] Maximianum [illegible] Herculium [illegible] De Galerio [illegible] cap. [illegible] [illegible] Olympiadis. *Alexandri Magni* [illegible] Con.

Lin. 19. *Pastor* [illegible]] Sic cap. [illegible] *Pastor* [illegible] Lib. IV. [illegible] *Pastor* [illegible]

CAPUT X

Pag. 196. lin. 1. [illegible]] [illegible] Lact. Lib. IV. cap. [illegible] [illegible] Lib. IV. cap. [illegible]

Lin. 5. *Summus Dominorum*] Lib. III. cap. [illegible] Lib. VII. [illegible] [illegible]

Lin. 9. [illegible] Lact. Lib. IV. [illegible] Lactant. [illegible] [illegible] Ecclesia Catholica [illegible] Christum [illegible] Christianorum [illegible] Diocletian. [illegible] [illegible] Ecclesiâ [illegible] ad caput [illegible] Lib. IV. Divin. Inst. p. [illegible] Tom. I.

[illegible] lin. 2. *Non* [illegible]] Vide not. ad Lib. IV. c. [illegible]

Pag. [illegible] lin. 1. [illegible]] [illegible] c. [illegible]

Lin. 8. [illegible]] In Diocletianum. [illegible] Lactant. [illegible] Lib. III. c. [illegible] *Videlicet* [illegible]

CAPUT XI.

Pag. 197. lin. 1. *Quo* [illegible]] [illegible]

Lin. 5. *Cum Comitibus*] id est, *Comitibus*, ut Lact. Lib. II. c. [illegible]

Pag. 198. lin. 5. [illegible]] [illegible] Lact. lib. V. c. [illegible]

Lin. 15. [illegible]] Adjecit Lactantius ex lib. I. cap. 4. [illegible]

Lin. 4. [illegible]] Sed codd. [illegible] Colomb. & Coll. ut [illegible]

Lin. 15. *Ad Apollinem Milesium.*] Vide lib. IV. c. 13. Coll.

CAPUT XII.

Pag. 198. lin. 2. [illegible]] [illegible] Lactantius [illegible] lib. IV. Inst. c. 19. [illegible] lib. 4. [illegible] pag. 147. [illegible] Lactantius [illegible] lib. VII. cap. [illegible] lib. VII. c. [illegible]

Pag. 199. lin. 1. *Ad Ecclesiam*] [illegible] Christianorum [illegible] Christi [illegible] Christianis [illegible] Coll.

Ibid. *Profeſſum*] In MS. *pfeſſus*, quod eſt *profeſſus*. Sed Spark. editor Cantab. Cuperus, Columbus, Alex. Burnetus, Gale, Baudr. & Nurr. p. 154. etiam Heumannus conſentiunt legendum, *profectum*. Dioc. etiamnum cum Galerio Maximiano erat in palatio.

CAPUT XIV.

Pag. 200. lin. 3. *Chriſtianorum nomen*] Id quidem lib. V. c. 4. *Contra religionem nomenque Chriſtianorum*. & iterum de Mort. Perſ. c. 46. *Chriſtianorum nomen*.

Lin. 10. *Sedebat ipſe*] Utpote judex, ut monet G. Van Maſtricht. Sic lib. V. Inſt. cap. 9. *Si judices ſederent*. Lib. VI. c. 18. *Sedere judex*. Quintil. lib. 4. Inſtit. c. 2. *Judex ſedens*.

Ibid. *Igne torrebat*] Eſt ille frequens in torturis, maximè tyrannis. In ea & capi[illegible] noſtris corrigendum, legerem, *terrebat*. Hoc erat judicium in contumaces, & qui conari nolebant, terrere.

CAPUT XV.

Pag. 201. lin. 1. *Sed*] Id eſt, ſed etiam. Nor. c. 10.

Lin. 5. *Deducebantur*] Ad ſupplicium ut Plinius lib. 10. epiſt. 97. ſect. 3. *Perſeverantes duci juſſi*. Vide quæ not. ibi. & adde noſtrum c. 40. Coll.

Ibid. *Deducebantur*] Melius, *durebantur*. Conf. Lact. lib. IV. c. 18.

Pag. 202. lin. 1. *Ara* . . . *pro tribunali*] Doctè hæc illuſtravit M. Tob. Wagnerus diſſ. de Aris in Curiis & pro Tribunali apud Romanos poſitis, Lipſ. 1714. p. 21. ſqq. p. 31.

Ibid. *In ſecretario ac pro tribunali*.] Hæc junge, quoniam ſecretarium ſive conclave, in quo judices reorum cauſſam expendebant, ac ſtatuebant ſententiam de tribunali pronunciandam, erat tribunali proximum, imò velo ſæpius tantùm disjunctum.

CAPUT XVI.

Pag. 202. lin. 3. *Præter Gallias*] Quibus Conſtantius, mitiſſimo ingenio princeps, imperabat. Coll. *Præter*, id eſt, exceptis Galliis.

Lin. 5. *Nomina paſſim*] MS. Colb. *paſſim*, atque ita Pierius in antiquis penè omnibus in Virg. reperit, quod non invenuſtum ipſi videtur: nec aliter Hieron. ep. ad Pammach. ed. Eraſm. f. 263. & ad Oceanum Epitaph. Fabiolæ f. 199. citat. Unde recepi.

Lin. 7. *Præter ceteros*] Id eſt, præ ceteris. Ita ſæpius Lactantius. Notavi ad lib. I. c. 7.

Pag. 204. lin. 4. *Quam tremendum illud ſpectaculum Deo.* Minuc. Fel. c. 37. *Quam pulcrum ſpectaculum Deo, quum Chriſtianus cum dolore congreditur.* Cypr. de Lapſ. f. 177. *Repugnaſtis ſeveri jacula, ſpectaculum glorioſum præbuiſtis Deo.*

Lin. 10. *Candidos equos*] Albi equi curribus triumphantium jungebantur. Tibullus eleg. I. II. 7. v.

At te victrices lauros, Meſſalla, gerentem,
Portabat nitidis currus eburnus equis.

Ibid. *Perſiſtentem*] Ita uſus Lactantius hac voculâ lib. II. c. 3. & lib. I. c. 11.

Lin. 14. *Fidem ac devotionem.*] Has voces libenter jungit. Vid. not. ad lib. V. c. 19.

CAPUT XVIII.

Pag. 205. lin. 2. *Ut cum regere imperio cederet.*] Ita Baluz. correxit, quem omnes ſunt ſecuti. In MS. *Ut cum regere imperium cedere*. & iterum MS. inf. *Se ipſe cedere voluiſſe*. Eſt ſæpe cedere [illegible] cum verbo [illegible] tradidiſſet c. 19. *Imperium valetudinis tradere*. Unde & hoc loco paullo propius legas, *Imperium* . . . *tradere*, nam & *tradere* valetur, poteſt.

Pag. 206. lin. 3. *Gubernaculum reipublicæ*] Ut lib. I. cap. 1. *Gubernaculum reipublicæ* . . . *tenens*.

Lin. 8. *Jam ſibi invenerat.*] Ita ferè Salluſt. Jugurth. c. 10. fin. *Tecum ejus regnum jam annos invaſeras*.

Pag. 207. lin. 1. *Annos quindecim, in Illyricum.*] Baluz. *Annos quindecim [quibus] (quum, in Illyricum* quo duce Nurr. p. 164. poſt annos quindecim in MS. prætermiſſum putat ex quo, non male), vel ex quibus in hoc illatus), aut quid ſimile. Sed poſſit poſitum ſic more Poetico.

Lin. 8. *Communi conſilio omnium.*] Iterùm ſibi hinc Nurrius ambigebat. At ubi ſupr. *Omnes Auguſti cum imperarent*, Galerius diſtinctè exponit per quatuor partes, in ſequentibus docent, ne poſſent quidem hic ver *communi conſilio omnium* exponi, quam *communi conſilio & Imperatorum & Cæſarum*. Nos quoque voces *communi omnium* libenter jungi à Lactantio bonorum exempla lib. c. 23. *Communi luctu omnium*, & ſupra c. 33. *Commune omnium bonum*.

Pag. [illegible] lin. [illegible] [illegible] Galerum [illegible] NIHIL TALE [illegible]

[illegible]

CAPUT XIX.

Pag. [illegible] lin. [illegible] Maximianus [illegible]

[illegible]

CAPUT XX.

Pag. [illegible] lin. [illegible]

[illegible]

CAPUT XXI.

Pag. [illegible] lin. [illegible] [illegible] TACITE [illegible]

[illegible]

Gothofredo deſcriptis invenies,

Lin. 10. *Artus diſſipaverunt*] Lact. lib. V c. 11 *Non tantum artus hominum diſſipat*, & Epit. c. 44

Pag. 213. lin. 7. *Lecta eſt*, & *in pulverem comminuta, &c.*] Eadem pene Lactantius lib. V Inſt. cap. 11. *Nonnulli ... ad ... ita ... quæ [illegible] ... ſerve ... & ... & ... ne ... eos* ..., *quaſi vere ad adfectent quod eum conſiteatur, ut ad eorum ſepulcra veniantur. Legem* [illegible] *hic eſt conferre*, [illegible]

Caput XXII.

Pag. 213. lin. 4. *Domeſtici*] Erant, qui variis in ſcholas divisi intra palatium ſtipendia merebant, ita tamen, ut ab iis qui nonnunquam mitterentur in provincias.

Lin. 4. *Illa barbaria*] Id eſt coaluque na reſpectu priorum, quibus ſecta ſunt habita. Vestigia vera lectionis ſubeſſe puto et lib. V Inſt. cap. 11. *Ut, cum bruta ſunt atque efferata* dicuntur Lib. VI c. 15. *Nec tamen apud illos bruta & quaſi barbara ſunt.*

Caput XXIII.

Pag. 214. lin. 1. *Commune* [illegible]] [illegible] eleganter pinguntur C. 18 *Communes conſilio* [illegible] Lib. III Inſt. c. 18 *Communem* [illegible] Conſ. [illegible]

Pag. 215. lin. 4. *Alia ſuper alios* [illegible] *addurebant*] Theatri alia ſuper alia [illegible] ſecta eſt. Lactantius lib. 2 cap. 10. *Tot ſuper alias alia bella*, lib. 5 c. 38 *Alia ſuper alios* [illegible], lib. 10 c. 4. *Jurula* [illegible] *alios ſuper alios* [illegible], lib. 34 c. 7. *Alios ſuper alios* [illegible], c. 8. *Alii ſuper alios* [illegible]. Plinius lib. 4 ep. c. 31 *Alia ſuper alia*, lib. 7. ep. c. 8 *Alii ſuper alios* [illegible].

Lin. 18. *Contra* [illegible] *jus humanitatis*] Eadem Lact. lib. V cap. 19. *Qui contra jus humanitatis, contra fas omne [illegible]* Conſ. lib. V cap. 22. & lib. VI cap. 10. *Qui contra jus humanitatis & fas omne* [illegible].

Caput XXIV

Pag. 216. lin. 4. *Sapientia* [illegible]] [illegible] in [illegible] agnoſcimus Lactantius lib. IV Inſt. cap. 20. *Sicut ſapientia* [illegible].

Lin. 8. *Inſidias adparaverat, &c.*] Hoſtem [illegible] p. [illegible] In MS. eſt, *In inſidiis* [illegible] Balezius [illegible], Tollius [illegible].

Lin. 9. *Sub [illegible]*] Ut lib. II. Inſt. cap. 4 & cap. 6

Lin. 12. *Dei manum hominem protegebat*] Sic quoque Lactantius lib. II cap. 12. *Quos MANUS DEI protegit & cuſtodit*. [illegible] Lib. VII cap. 26 de hoc ipſo Conſtantino *Te dextera Dei potens ab omnibus periculis protegit.*

Pag. 217. lin. 8. *Molimine commendato*] Nam & patris voluntate & militum una conſenſu imperium eſt conſequutus Julian. Orat. 1 p. 13. Coll.

Lin. 9. *Sanctis*] Hoſtem, lego, *ſanctis*. Nihil [illegible] cap. 48 *Hujus ſanctitatem noſtri* [illegible], & [illegible] *Hujus* [illegible] *noſtra ſanctitas*. Mox MS. [illegible]. Vitium.

Caput XXV.

Pag. 218. lin. 7. *Non Imperatorem, ſed* [illegible]] At Conſtantinum à patre mortis ad usque ad [illegible] Imperatorem, [illegible] fuiſſe, probatur tum ex nummis apud [illegible] & alios, tum et Panegyricis utrique [illegible] Maximiano ſocero & Conſtantino, dict. cap. [illegible] Zoſimo [illegible] in hoc [illegible] cap. [illegible] Coll.

Ibid. *Non Imperatorem*] Variant Scriptores. Eutropius cum noſtro conſentit quod de [illegible] & incerto auctore Panegyrici [illegible], tum [illegible] docet Nor. p. 193 ſeq. Mox MS. pro [illegible], [illegible] *Maximiano*.

Caput XXVI.

Pag. 218. lin. 9. *Nundis*] Id MS. quod defendit Colomeſius cum doctis nonnullis. Sic codex [illegible] in Pandect. lib. 1 tit. 2. de Orig. Juris, *Quæ ſcriptura nundis ſunt*, & Gloſſ. Cyrill. p. 437. [illegible], nundinis, & Codex [illegible] in Val. Max. lib. 4. cap. 4. n. 6. *Nundis*. Lex Tortini p. [illegible]

Pag. 219. lin. 19. *Dedit ſeſe ipſe.*] MS. *Dedit de ſe ipſe*. Hinc [illegible] *Dedidit ſe ipſe*.

Pag. 220. lin. 2. *Ab hoc capite ſunt perſequi.*] MS. *Ab hoc capite ſunt perſequi*. Cogitat quisque legi poſſe *Ob hoc ſunt capite perſequi*, id eſt ob ſeverum occiſum Galerius ſuum, generum ſcilicet & generi patrem, perſequi tempus.

CAPUT XXVII.

Pag. 220. lin. 4. *Et rebus ex copia omnium diligenter inſtructis.*] Ego ſuſpicabar ob literarum ſimilitudinem legendum, *Urbe mota, & rebus ex copia omnium diligenter inſtructis*, id eſt, *paratis proficiſcitur*. Ea ratione ſunt omnia plana, h. m. Poſtquam urbs mota eſt, & res copiæque omnes diligenter paratæ & inſtructæ eſſent, proficiſcitur. Nemo enim neſcit, *inſtructus* eleganter poni pro *paratus*, atque adeò ſæpè conjungi.

Lin. 11. *Civitates.*] Sæpe ponit Lactantius pro urbibus, ut ad lib. IV Inſt. notavi.

Ibid. *Detrectantes.*] MS. *detreſtando*, forſitan, *detrectare*. Forte legendum, *detrectando*.

Pag. 221. lin. 4. *Opprimi poſſet*] Pro *potuiſſet*. Sic lib. VI Inſt. cap. 14. *Potuit eſſe verus Dei cultor, ſi quis illi monſtraſſet*. Conf. lib. II cap. 4. *opertum*.

Lin. 9. *Mulieres.*] Id eſt, uxores. Opponuntur his virgines, ut ad Lact. lib. I c. 17. notavi.

CAPUT XXVIII.

Pag. 222. lin. 3. *Quòd prior & major.*] Heumannus, *Quòd prior eſſet & major*. At alibi quoque omiſit Lactantius præcedente quòd verbum ſubſtantivum. Conf. lib. VII. Inſt. cap. 6.

CAPUT XXIX.

Pag. 222. lin. 2. *Quaſi ut.*] Repeto dicta ad lib. III Inſt. cap. 24. QUASI UT *ingenio uſ-* [illegible]

Lin. 5. *Per occaſionem reconciliationis*] Propoſitio PER hic aliquid antiquæ elegantiæ continet, uti apud Livium & Senecam *per fidem*, quod Cæſari ſive Hirtio quoque Davies ad lib. 8. Gall. cap. 48. n. 3 vindicavit.

Lin. 6. *Quicumque veniſſet aderat.*] Criticus Anon. ita diſtinguit. *Excluſus a ſuis. Quicumque veniſſet, aderat ibi Diocletianus.* Placet Heumanno & mihi.

Lin. 10. *Dolo malo.*] Doli vocabulo nunc tantum in malis utimur: apud antiquos autem etiam in bonis rebus utebantur: unde adhuc dicimus *ſine dolo malo*, tamquam quis dici ſoleat & *bono*.

CAPUT XXX.

Pag. 223. lin. 1. *Homicidam imperium.*] Id eſt, impium & vitæ condemnatum imperatorem. Ita more Veterum Cic. cap. 18. cap. 43. & lib. VI cap. 4.

Lin. 2. *Morbidum eſt, quia ſemel habuit imperare Vorat.* Ita diſtinxi cum Galeo, Baluzio, Critico Anon. & Heumanno. Antea edebant, *morbum eſt, Quia ſemel aliis imperare, vorat.*

Pag. 224. lin. 1. *Supponitur quidam vilis.*] Inique factum, innocentis ſanguine maleficum homicidam manifeſtare. Coll.

Lin. 3. *Nocte intempeſta.*] Sic lib. III. Inſt. cap. 19. *Se in ſpecum intempeſta nocte demerſit.*

Lin. 4. *Vidiſſe ſomnium.*] Criticus Anonymus conjicit, *vidiſſe SE ſomnium*. Certum quidem, codices antiquiſſimos repetendam ſyllabam maximè SE omittere, id quod vel ex ſolis Pandectis Florentinis conſtat.

CAPUT XXXI.

Pag. 225. lin. 1. *Etiam in nomine vicennalium ſecuturam alteram.*] Inquinatiſſima verba iſthæc mihi purganda cenſet. *Quæ promiſerat reddere, & nunc nomine vicennalium aurum alterum inſtituit.* Videtur dici, nova indictione, vicennalium proxime celebrandorum nomine provincias vexaſſe, ut adparatu & pompa ludorum neceſſaria conquireret.

Ibid. *Etiam in nomine vicennalium.*] Lege, *Etiam nomine vicennalium*, id eſt, ſub prætextu, ſub obtentu vicennalium. Videtur *In* ex poſteriori ultimâ vocis *etiam*, aut primâ ſequentis vocis ortum.

Lin. 15. *Violenter erepta.*] Lib. VI cap. 6. *Aliena violenter erepta.*

Lin. 16. *Bonis ſuis everſis.*] Id ſæpè Cicero, quem noſter ſolet ſequi. Pro Quinctio cap. 31. *Bonis everſis*; in Verr. cap. 41. *Aratores everſi bonis omnibus ſunt.*

Lin. 17. *Quod non erat celebraturus.*] Non enim ergo vicennalia Maximianus Galerius, ſub tempus, quo celebraturus erat, aut paulò ante, fœdo morbo conſumtus. Coll.

CAPUT XXXII.

Pag. 226. lin. 1. *Maximinum.*] MS. pro more, *Maximianum*. Ceterùm ex Euſebii Hiſt. Eccl. lib. 8 cap. 13. noſter confirmatur & iterùm hoc noſtro libro cap. 44. proprio nomine unum ſibi Maximinus vindicabat.

Lin. 10. *Maxentium & Conſtantinum filios Auguſtorum.*] Plane accedo Baluzio [illegible]

enim *Minimianum* legendum esse, non *Maxentianum* Hanc enim et [illegible] Galerius prosequebatur, [illegible] nomen habere posset, neque Maxim[illegible] prætereire, qui quamvis non [illegible] [illegible] potest [illegible], [illegible] *Augusto* [illegible] [illegible].

L. [illegible] *Maximinum*] Congruentius [illegible] *Maximianum*, [illegible] que [illegible] de Nummo Maximiani, quæ adhæret [illegible] [illegible] Nummi ed. [illegible] [illegible] Heumannum.

CAPUT XXXIII.

Pag. 117 lin. [illegible] *Vix tamen*] Rectè, utique Heumannus, Bohemius & Galerus [illegible], [illegible] Propertius lib. [illegible] VIX TAMEN *aut semel admovet quam sæpe* [illegible] Ovid. [illegible] Heroid. [illegible] *Vix* [illegible], [illegible] Phædr. lib. [illegible] fab. [illegible] AGRE [illegible], [illegible], TAMEN [illegible]

Lin. 11. *Medici* [illegible]] Celsus [illegible], *adveniunt*. Rectè Sic Lactant. [illegible] cap. 17 *Medicinam* [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], *[illegible]*, [illegible] [illegible] habet [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *quam nullam curationem adferre possent* [illegible] *ab* [illegible].

Ibid. *Humana manu.*] Ipse Cicero non [illegible] hunc [illegible], [illegible] ad Lact. de Ira cap. [illegible] *humana manu*.

Lin. 16 *Confugiunt ad idola* [illegible]] [illegible] lib. II [illegible] cap. [illegible] *Ad Deum confugiunt* [illegible] De [illegible] lib. I [illegible] cap. 17 [illegible] *ad* [illegible].

Pag. 120 lin. [illegible] *Edictum* [illegible].] [illegible] [illegible] [illegible] Imperatorum, [illegible] [illegible], sed [illegible] [illegible] [illegible], Coll.

CAPUT XXXIV.

Pag. 120. lin. [illegible] *Ne quid contra disciplinam* [illegible]] [illegible] lib. 10. ep. [illegible] [illegible] [illegible] *contra disciplinam* [illegible], id est [illegible]

Lin. [illegible] *Prosequi* [illegible]] [illegible] de MS. [illegible] [illegible] commodè, [illegible] Cuneo [illegible] Anonymo & Heumanno [illegible], [illegible]. Nam [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] *placere* [illegible], [illegible] [illegible]. 16. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

CAPUT XXXV.

Pag. [illegible] lin. [illegible] [illegible] [illegible] dem [illegible] In MS. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

CAPUT XXXVI.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Providente*] Heum. [illegible] Bene, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Coll. [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Direxit* [illegible]] [illegible] Chalcedonem [illegible] Bithyniam [illegible] [illegible], [illegible] Thraciam, Licinius. Coll.

Lin. 14. [illegible]] [illegible] Lactant. lib. [illegible]. [illegible] cap. [illegible] [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] *Purpuram* [illegible], lib. V. cap. [illegible] *Gladiorum* [illegible]

Pag. 132. lin. [illegible] *Colorem*] Malim cum Galeo, Cuneo Anonymo, Heumanno [illegible]

Lin. [illegible] *Pavoni* [illegible]] In Lactant. [illegible] lib. I. cap. 10 *Pavoni* [illegible], [illegible] lib. V cap. [illegible] *Pavoni* [illegible] [illegible] lib. VII. cap. [illegible] [illegible] *est* [illegible].

Lin. [illegible] *Superponere*] Hoc verbo, [illegible] Cuneus [illegible] [illegible], [illegible] apud [illegible] Lactant. [illegible] lib. II. cap. [illegible] *Quid* [illegible] [illegible]

CAPUT XXXVII.

Pag. 133. lin. [illegible]. *Debita*.] Heumannus [illegible] [illegible] [illegible].

Ibid. [illegible] *agros* [illegible].] [illegible] [illegible] *agros non* [illegible] [illegible] [illegible] Nutrius [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Autem* [illegible]] Quod est, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], Seneca lib. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] EXPUNGERE

Lin. 10. *Debet* [illegible] *quoque*.] [illegible], *Debet* [illegible] *quoque*. In MS. [illegible] Cuneo [illegible]

tuum, debetur quisque hunc ille Criticus ordine fecit, *debetur ut quisque*. Addo, aliorum prorsus nusquam alibi in Lactantio observasse.

Lin. 11 *More clementium latronum.*] Qui clementes videntur, quando aliorum bona, opes & pecuniam salvâ eorum vitâ detrahunt, ut rectè Nurrius pag. 312. Cicero lib. 2. Philipp. cap. 3. *Quod est aliud beneficium latronum, nisi ut commemorare possint, iis se dedisse vitam, quibus non ademerint.*

CAPUT XXXVIII.

Pag. 253. lin. 2. *Et tamen his verbis exprimere pro indignatione non possit.*] Puto excidisse MENS ob similitudinem prioris vocis. Hinc lego: Et tamen MENS his verbis, &c.

CAPUT XXXIX.

Pag. 255. lin. 6. *Luctûs tempore*] Seneca ad Helviam cap. 16. *Majores decem mensium spatium lugentibus viros dederunt.*

Ibid. *Legatos primos*] Edoi omnes, *Legatos praemissos*. At MS primis. Ad indicandam impudentiam videtur dixisse legatos primos, id est, per primos jam legatos.

Lin. 12. *Nummus ac lect.*] Id est, dignitatis. Lib. V Inst. c. 1. Non ignobiles ... loco. Spartianus in Antonino Geta cap. 3. *Sed jam optimi in republica loci.* Lampridius in Alex. Sever. cap. 5. *Non magni satis loci.*

Lin. 14. *Comites*] *Observes*, inquit Heumannus, *femininum genere esse.* Addo sic ponit lib. VI. Inst. cap. 21. *Quae comes & socia.* Nam apud alios scriptores hujus vocis est sexus frequens.

CAPUT XL.

Pag. 256. lin. 14. *Dum jubentur.*] Sc. ad supplicium. Sic. Lact. lib. V Inst. cap. 17. *Reges jam sponsae ejus ducentur.* Vide plura.

CAPUT XLI.

Pag. 257. lin. 6. *Deprecatur.*] Valdè praecedit Cic. lib. 12 epist. 24. *Legatos Senatus non ad deprecandam pacem, sed ad bellum denuntiandum miserat.*

Ibid. *Deprecatur*] MS. *deprecatur*. Illud prius rectius, pro *precatur*, ex indole Lactantii, cujus exempla indicavi ad lib. V Inst. cap 17.

Ibid. *Perfectâ legatione*] Sic omninò cum Heumanno legendum pro edd. et MS *imperfectâ*, post moram, JAM *perfectâ legatione.*

CAPUT XLII.

Pag. 257. lin. 7. *Statuae Maximiani ...* *revellebantur*] Confirmantur ab Eusebio H. E. L. 8 c. 13. L. 1 Vit. Constant. c. 47. de quibus disputant Baluzius & Nurrius p. 289.

Lin. 10. *In eodem vita dedolus.*] Id Genuine correxit Lactantius lib. II cap. 1. *Ad extremum moderandi necessitatem dedoctus*: lib. I. cap. 1. *Dedoctus ad ... continentem.* Valerius Max. lib. 1 c. 1. *Regulus ad capitis sortem dedoctus.* Ipsa phrasis vix invenietur.

CAPUT XLIV.

Pag. 258. lin. 5. *De Mauro atque Italia.*] Heumann. ingeniosè, *de Mauro ac Gentilis.* Nempe vocis in vicem perperam. Tolerari tamen potest MS. recepta lectio, nam vel maximè nos sistemus sese, eum ex Italia, quippè propinquioribus locis extractum exercitum Romam versus contrahere.

Pag. 259. lin. 1. *Maxentium milites praecedebant*, Aliter Eusebius H. E. 9 cap. 9.

Lin. 7. *Ferre.*] Scribo cum Cral. cq Antonino & Heumanno, *Ferre*, nam sequitur, *verat*.

Lin. 10. *Neque hic fuga erat, neque illa.*] Haec Virgilius verba in antiquissimo Lactantii codice conservata confirmare à Pierio asseritur, Lib. 10 Æn. v. 757 hic neque ..., neque, non vero, ut hodiè neque esse legendum esse.

Lin. 15. *Jussum.*] Proprium quasi verbum de libris Sibyllinis. Vid. om. ad lib. I Inst. c. 6.

Lin. 18. *Proterretur*] Id est, terrendo propellebatur. Conf. Barthium ad Stat. 1. Theb. 644. sq. p. 187. Lambin. ad Cicer. pro Caecinâ cap. 13. Emmenelii ad Virg. lib. 12. Æn. v. 291.

Pag. 260. lin. 9. *Adversùs Imperatorem magnum.*] Imperatoris filium, qui Transalpinas provincias haereditate, Italiam & Africam victoria tenebat. Non enim vera est sententia, Senatûs illo decreto Maximum tum cognomen datum fuisse. Adi Coperum, Coll.

CAPUT XLV.

Pag. 261. lin. 4. *Parentem diffisi.*] Gale malebat, *parentem defessi.* Nihil mutandum. Sic Tacitus lib. 1. Hist. cap. 14. *Diffisus praesentis cohortium*, uti Jac. Gronovius ex MS. Oxon. restituit. Contrario modo Livius lib. 6. c. 13. *Fidentes militum numero.* Lactantianâ verò phrasis lib. VII Inst. cap. 1. *Dum ... caelesti munere diffisi.*

CAPUT XLVI.

Pag. 241. lin. 12. *Nuncupaverat eum.*] Quo Maximinus Cæsar creatus fuerat Natalis ergò est imperii, non vitæ. Eâ id Licinius egerit, ut Maximinum spe natali vinceret, sicut natali suo victus fuerat Maxentius. *Coll.* Mox MS. pravè, *mittebant*.

Lin. 17. *Quem vocant serenum.*] Plerique hunc locum in [illegible] verba rapere, quasi esset nomen proprium *Serenum*; sed omnis campus ab arboribus nudus dicebatur *serenus*, *lucidus*. Sic Lact. lib. VI Inst. cap. 9. *Habere planum iter, LUCIDUM amœnumque CAMPUM.*

Pag. 242. lin. 2. *Ferri non potuit.*] Heumannus corrigit *Perpelli non potuit*. Dixit quidem cum Cicerone noster lib. V Inst. cap. 16. *Ad militiam suam [illegible] ferre*: sed hoc minùs hîc convenit. Mallem propius litteras MSti. ELECTI non potuit ad pacem.

CAPUT XLVII.

Pag. 243. lin. 6. *Movebatur.*] Sic rectè correctum pro MS. vitioso *monebatur*. Motum hoc sensu illustravi ad lib. VII Inst. cap. 15.

Lin. 12. *Pars autem.*] Heumann. pars aliorum corrigit [illegible] : sed sequendi et prioribus, pars autem DIMIDIA.

Lin. 24. *Unâ nocte atque uno die [illegible] Nicomediam.*] Deesse videtur nomen itineris, undè alterâ nocte Nicomediam pervenerit. Columbo videtur *fugiens*, aut simile desiderari. *Coll.*

CAPUT XLVIII.

Pag. 244. lin. 3. *Gratiam Deo [illegible] rendit.*] Alias iam Latinus fuit ab eo, qui posteà factus est: iisdem etiam ab Eusebio lib. 9. cap. 9.

Lin. 4. *Proponi.*] Vopiscus in Tyrann. cap. 5. *Edictum proponi jussit*. Frequens verbum proponere hoc modo.

Lin. 5. *Quam etiam.*] Alia exempla particularum [illegible] quam etiam dedi ad Lact. lib. V. Inst. c. 10. *Tam [illegible] quam etiam [illegible] reperias.*

Pag. 245. lin. 5. *Summa divinitas.*] Non Jupiter, ut quidam putant, sed Deus summus indicatur. Conf. Nurr. p. 371. Sæpè id Lactantius Lib. IV cap. 3. *Divinitas, quæ gubernat hunc mundum*, lib. V cap. 10. *Offensa divinitate*.

Lin. 9. *Dicationem.*] Sic, pro aliorum diguationem, ex MS. restituendum. Dicatio, inquit Nurr. p. 371. *est eadem honoris, qui Præsidibus & Provincialibus dabatur.*

Pag. 246. lin. 6. *Vicariorum præsidiorum.*] Diarius atque Tollius aliquid vicarium, non vicarium intelligunt, pro restitutione: & ità etiam *apparebant*, pro *parabant*. At Cuperus & Baluzius Vicariorum pro nomine interpretantur, nomine ex imperio Nummi magistratus. *Coll.*

Lin. 18. *In tantum [illegible] creverit.*] Id est, in tam multos. Celeb. in editis.

Lin. 22. *Ad [illegible] stimulum perferre.*] Plin. lib. 10. ep. 11. (68) *Hac in [illegible] tamen perferre non consistemini.* Cyprianus lib. 1. ep. 5. *In consilium meum perferenda.*

CAPUT XLIX.

Pag. 247. lin. 14. *Infatigabili labore.*] Offendo quoque in Vulg. Versione Orat. Manass. Libro 2. Paralipp. cap. 36 adjecta; *Quia importabilis est magnificentia gloriæ tuæ, & insustentabilis ira comminationis tuæ.*

Lin. 16. *Hausfam mordens terram.*] Id est, effossam Cæsar lib. 3. de B. Gall. c. 42. *Manibus sagulisque terram exhaurire cogebantur.* Statius lib. 3. Theb. v. 50. *Hausitque [illegible]* arenæ, id est, accepit. Vid. Schol. & Barth. p. 685.

CAPUT L.

Pag. 248. lin. 5. *Valerianum, quem.*] MS. *Valerianum, quem*. Proinde Nurrius hoc conjecturat recenset: tandem verò nihil certi posse confici in arbitratur, p. 376. 379.

Pag. 249. lin. 9. *Quo volente Licinius.*] MS. quo VOLENTI *Licinio*. Non malè, ut censet Nurrius p. 391. hunc sensum eliciens: Licinium voluisse in omnes invadere Galerii hereditates, atque ideirco Valeriam confectam ab eo fugisse, ut ad Maximinum, qui noverat habebat, sese tutius reciperet.

CAPUT LII.

Pag. 250. lin. 5. *Corrumpere verborum.*] Ut lib. III Inst. cap. 1. *Veritas corrumpitur*. Mox MS. pravè [illegible] *spolia*.

Lin. 5. *Æterna pietate.*] Heumann. paterna. Ut MS. Sic lib. IV cap. 17. *Pro æternâ sed paterna.*

Lin. 6. *A longis vaporibus [illegible] bestias malas.*] Ut lib. V Inst. cap. 23. *Bestias malas* [illegible] *voracibus lupis*. Ovidius lib. 4. Trist. el. 1. v. 79-80. *Ut rapax [illegible] lupus.*

Lin. 9. *Jovianorum & Herculianorum agnomi-*

na.] Tanquam ab Jove & Hercule genus ducerent, Diocletianus *Jovius*, Aurelius Maximianus *Herculius*, adpellari voluerunt. Inſcr. Grut. p. 193.

DD. NN. ÆTERN. IMPP. C. AURE. VALERIO JOVIO DIOCLETIANO ET M. AUR. VALERIO ERCULEO MAXIMIANO.
PIIS FEL. SEMPER AUGG. *Coll.*

Lin. 11. *Ad ſucceſſores eorum tranſlata.*] Quia Galerius, Maximinus & Licinius *Jovii* cognomen uſurparunt, Conſtantius & Conſtantinus nonnunquam *Herculii*. Vide Valeſ. ad Euſeb. H. E. lib. 9. cap. 9 & qui hæc curatius perſecutus eſt, virum ſummum Henr. Noris de Liciniano nummo cap. 1 p. 56.

Lin. 12. *Delevit ea ... de terrâ.*] Lib. V. cap 18. *Cujus nomen ... de familiâ deleatur.*

Lin. 15. *Pacem ... datam.*] Ut lib. V. cap. 13 *Datâ pace*, id eſt, tranquillitate Eccleſiæ.

Lin. 16. *Meruerit audiri.*] Id eſt, exaudiri, ut lib. VI. cap. 13. *An ſis dignus audiri.*

DISQUISITIO, DE AUCTORE LIBRI CUI TITULUS *LUCII CECILII* *DE MORTIBUS PERSECUTORUM*, QUI FIRMIANO LACTANTIO TRIBUI SOLET;

Auctore Nicolao DE LESTOCQ, *Doctore ac Socio Sorbonico, Eccleſiæ Cathedralis Ambianenſis Decano, Vicario Generali Epiſcopi Ambianenſis, & Abbate Sancti Acheoli.*

REPERTUS eſt à doctiſſimo Viro Domino Stephano Baluze in codice manuſcripto Bibliothecæ Colbertinæ, nunc Regiæ, Liber cum hoc titulo, *Lucii Cecilii liber de Mortibus Perſecutorum*. Hunc Firmiano adſcripſit, ac Pariſiis anno 1679. juſſu Joannis Baptiſtæ Colbert typis mandari curavit, tomo ſecundo ſuorum Miſcellaneorum, hac inſcriptione præfixâ: *Lucii Cecilii Firmiani Lactantii liber de Mortibus Perſecutorum.*

Prodierunt poſtea variis in Europæ partibus iſtius libri editiones aliæ, quibus ſummo conſenſu in titulo *Lucii Cecilii* ſeu *Cælii* vocibus præfixa ſunt *Firmiani Lactantii* vocabula.

At Dominus Nicolaus Le Nourry, Ordinis S. Benedicti Monachus, vir utique eruditiſſimus, cujus ſtudio & operâ anno milleſimo ſeptingenteſimo decimo nova libri *de Mortibus Perſecutorum* editio Pariſiis adornata eſt, *Lucii Cecilii* nomina tantum in titulo reliquit, nec *Firmiani Lactantii* voces addidit. Idque præſtitit, tum quia manuſcriptus ille codex *Firmiani Lactantii* nomina non habet, tum quia *infirma eſſe* exiſtimavit argumenta, quibus hic liber Lactantio tribuitur, *aliaque*, ut ſibi viſum eſt, *ſuppetere cenſuit, nec minimi momenti, quibus ab eo abjudicetur.*

In eâ re D. Stephanus Baluzius & Dominus Nicolaus Le Nourry conſentiunt, codicem manuſcriptum, qui unus extat, & è quo typis expreſſus eſt liber hic *de Mortibus Perſecutorum*, præter hiatus lacunaſque nonnullas, mendis

mendis infectum eſſe plurima. Oſtendit præterea Dominus Le Nourry, *plurima eſſe loca in eo codice, quæ non ſolum Librarii, ut aſſolet, aut oſcitantia aut negligentia, aut nimia ſcribendi feſtinatione, ſed magna etiam*, ut ait p. 119. *linguæ Latinæ ignorantia depravata ſunt, penituſque corrupta.*

Quæ igitur in libro *de Mortibus Perſecutorum* ignare, craſſè, obſcure & mendoſe ſcripta ſunt, atque a claritate ac nitore ſermonis, aut etiam opinionibus Lactantii aliena occurrunt, ea ſcribæ, non autem auctori imputanda ſunt, nec ob ejuſmodi vitia liber *de Mortibus Perſecutorum* Lactantio detrahendus eſt. Hinc tamen occaſionem arripit doctus e Benedictino ſodalitio vir Religioſus, ad probandum librum illum non eſſe Lactantii.

Hac autem unica obſervatione præviâ, nonnulla argumenta, quibus opinionem illam, quæ librum *de Mortibus Perſecutorum* Lactantio tribuit, convellere nititur Dominus Le Nourry, ruere ac ſolvi, vel leviter attendenti manifeſtum erit.

Jam ab anno 1715 durius, quàm par eſt, Dominum Nicolaum Le Nourry exagitaverat in Obſervationibus * Criticis, quas edi curaverat D. de la Croſe Tomo VII Diarii Litterarii, parte I. (*Journal Litteraire anni 1715. à la Haye*) ubi doctè præcipua Nicolai Le Nourry momenta evertit: ſed noſtra Diſquiſitio erit multo pacatior.

His prænotatis, quæ communi de Auctore hujus libri ſententiæ favent, ſimul & inter argumenta, quæ huic adverſari Dominus Le Nourry putat, illa, quæ peculiari reſponſione indigere mihi viſa ſunt, expendam.

1°. Titulus libri *de Mortibus Perſecutorum* præfert nomina LUCII, vel LUCII CECILII, quæ quidem videntur eſſe duo *Firmiani Lactantii* prænomina. Quamvis enim Lactantius vulgo dicatur Cælius, & deinc in libro *de Mortibus Perſecutorum* nomina *Firmiani Lactantii*, in pluribus tamen indubitatorum Lactantii operum manuſcriptis nominatur *Lucius Cæcilius*, & in quibuſdam aliis manuſcriptis *Lucii Cælii* nomina deſiderantur, ut fatetur Dominus Le Nourry: de his agemus ad finem hujuſce Diſquiſitionis. Inſuper nullus Scriptorum inter Eccleſiaſticos præter Lactantium *Lucius Cæcilius* recenſetur, omnino ignotus eſt quivis alius ejuſdem nominis, cui liber *de Mortibus Perſecutorum* adſcribi poſſit.

2°. Sanctus Hieronymus in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum memorat Lactantii *de Perſecutione librum unum*. At liber iſte *de Perſecutione* non videtur alius eſſe a libro *de Mortibus Perſecutorum*. Liber enim iſte unus eſt, ſicut & liber *de Perſecutione*; ac in eo libro non agitur tantum *de Mortibus Perſecutorum*, verum etiam de acerba in Chriſtianos a diverſis Imperatoribus excitata Perſecutione: unde potuit et unum titulum præ ſe ferre. Minimum quidem duas inter illas inſcriptiones diſcrimen eſt, qui enim de *Perſecutione* verba facit, debet & de *Perſecutoribus* agere: ea ſane inter ſe connexa ſunt. Sic ea non diſcrevit Lactantius ipſe, Epitomes cap. LIII. ubi de Perſecutione, id eſt, ſuppliciis Chriſtianorum, ſimulque de Mortibus Perſecutorum conjunctim loquitur.

3°. Liber *de Mortibus Perſecutorum* inſcribitur *Donato*; inſcripſit & La-

* Réflexions ſur la nouvelle édition du Traité de la Mort des Perſécuteurs, avec une Diſſertation de Dom Nicolas Le Nourry, in-8°. Paris 1710.

ſcriptum Donato librum *de Ira Dei*. Auctor utriuſque libri *Donatum* appellat *chariſſimum*. Videtur ergo eſſe unus & idem *Donatus*, cui liber uterque nuncupatur. Aſſerit tamen Dominus Le Nourry Donatum, cui dicatur à Lactantio liber *de Ira Dei*, diverſum eſſe a *Donato*, cui inſcribitur liber *de Mortibus Perſecutorum*: quod ita probat: *Donatus*, *cui Lactantius librum* Cap. 1. *de Ira Dei dicavit*, *ab eo expreſſis verbis appellatur tyro implicatus ſeculi negotiis*, & 22. *Chriſtiana doctrina non ſatis imbutus*. Atqui [illegible] librum *de Ira Dei*, non potuit appellare Donatum tyronem implicatum ſeculi negotiis, nec ſatis Chriſtiana doctrina eruditum, ſi ſit idem cum Donato, cui inſcribitur liber *de Mortibus Perſecutorum*, ſiquidem liber *de Ira Dei* ſcriptus eſt multis annis poſt ultimam Perſecutionem, in qua per ſex annos *Donatus* ſectus catenis & carcere conſtrictus ob Chriſti nomen, novies pugnaverat adverſus tyrannos, & invictus ſteterat, ut habetur in libro *de Mortibus Perſecutorum*. Confeſſorem tam eximium poſtea tyronem appellari potuiſſe, ſeculi negotiis implicatum, & Chriſtiana Religione non ſatis imbutum, quis credat?

Sed non eſt tam expedita iſta ratio, ad mentem atque opinionem, quam Dominus Le Nourry aſtruere ſtatuit. Nuſquam enim in libro *de Ira Dei* Donatus a Lactantio *expreſſis verbis appellatur tyro implicatus ſeculi negotiis*, & *Chriſtiana Religione non ſatis imbutus*. Non ſolum illud non habetur de *Donato* apud Lactantium *expreſſis verbis*, verum etiam nihil omnino apud eum occurrit, quo quiſquam illum de Donato ita ſenſiſſe ſuſpicari poſſit.

Duobus tantum in locis Lactantius orationem ad Donatum convertit in libro *de Ira Dei*, nempe cap. 1. ubi ſic habet: *Adverto ſæpe, Donate, plurimos exiſtimare non iraſci Deum . . . quorum error, quia maximus eſt, & ad evertendum vitæ humanæ ſtatum ſpectat, corrigendus eſt a nobis, ne ipſe fallaris impulſus auctoritate hominum, qui ſe putant eſſe ſapientes*. Alter locus legitur cap. 22. ubi ſic loquitur Lactantius: *Hæc habui, quæ de Ira Dei dicerem, Donate chariſſime, ut ſcires, quemadmodum refelleres eos, qui Deum faciunt immobilem. Prophetæ enim ipſi divino Spiritu repleti nihil aliud, quam de gratia Dei erga juſtos, & de ira Dei adverſus impios loquuntur, quorum teſtimonia nobis quidem ſatis ſunt; verum ut quoniam non credunt iſti, qui ſapientiam capillis & habitu jactant, rationibus quoque & argumentis fuerant a nobis revincendi.*

Ex his locis liquet, conſilium Lactantii fuiſſe, ita Donatum circa Dei providentiam erudire, ut poſſet ipſos Philoſophos, qui eam tollebant, rationibus & momentis refellere. Sed adeo non appellat eum tyronem implicatum ſeculi negotiis, & Chriſtiana Religione non ſatis imbutum, ut ex verbis Lactantii colligatur, Donatum non ignoraſſe, quid Prophetæ noverint decrevere de gratia Dei erga juſtos, & de ira ejus adverſus impios; atque ita Donato eorum teſtimonia eſſe nota, ut ipſi ſatis eſſent, quemadmodum ipſi Lactantio, *quorum teſtimonia*, inquit, *nobis ſatis ſunt*.

Agnoſco equidem plurimos fuiſſe Martyres eximios Chriſtiana Religione ſatis imbutos, & etiamnum eſſe nonnullos pietate conſpicuos Chriſtianos, qui tamen non poſſent ratione & argumentis, ut in eo libro *de Ira Dei* præſtare conatus eſt Lactantius, evincere ſe argumentis Philoſopho-

tum adversus Dei providentiam. Ejuſmodi enim ſunt iſta argumenta, ut cap. 13 dicat Lactantius, his *plerosque Philoſophorum qui providentiam defendunt, perturbari ſolere & invitos pene adigi, ut Deum nihil curare fateantur.*

Videtur Dominus Le Nourry memoriæ lapſu tribuere Donato, quod Lactantius Demetriano dicit in libro *de Opificio Dei*. Demetriano ſcilicet librum illum *de Opificio Dei* inſcripſerat, & hunc velut tyronem ſic alloquitur. *Præceptor*, ait capite primo, *tuum nunc [illegible] ſed benevolentiam erudiendi* [illegible] *in minimo reperies, verumque moneo ne ob diuturna iſta terræ pro magnis aut veris bonis habere te credas*. Et capite ultimo: *Si Deus dederit*, inquit, *te ad veræ philoſophiæ doctrinam & plenam*, & *veram cohortabor*. Iſta certè verba Lactantii præceptoris ſunt tyronem Chriſtiana Religione non ſatis imbutum alloquentis: at hæc Demetrianum, non autem Donatum ſpectant.

4° Lactantium auctorem eſſe libri *de Mortibus Perſecutorum* inde probatur, quod Nicomediæ in Bithynia, ſicut & auctor libri *de Mortibus Perſecutorum*, commorabatur etiam Lactantius eo tempore, quo perſecutio in Chriſtianos graſſata eſt, & Dei templum everſum eſt. Id ipſum de ſe teſtatur Lactantius libro V. Inſtitutionum, cap. 2 ubi ſic loquitur: *Ego cum in Bithynia oratorias litteras accitus docerem, contigiſſetque, ut eodem tempore Dei templum everteretur*. Siluit urbis nomen, in qua docuit Lactantius: ſed Hieronymus non prætermiſit, ait enim loco ſupra citato, Lactantium Rhetoricam Nicomediæ docuiſſe. Auctor etiam libri *de Mortibus Perſecutorum* Nicomediæ ſe, ipsâ perſecutione ſæviente, & cum templum Dei ſolo adæquatum eſt, manſiſſe, revera non dicit: ſed rem totam ſic narrat num. 12 ut in oculis ejus geſtam eſſe intelligatur. *Repente*, inquit, *adhuc dubia luce ad Eccleſiam* [illegible]*, venit, & revulſis foribus, ſimulacrum Dei quæritur. Scripturæ repertæ incenduntur, datur omnibus præda: rapitur, trepidatur, diſcurritur. Ipſi * vero in ſpeculis (in alto enim conſtituta Eccleſia ex palatio videbatur) diu inter ſe concertabant, utrum ignem potius ſupponi oporteret. Vicit ſententia Diocletianus, cavens, ne magno incendio facto pars aliqua civitatis arderet. Veniebant igitur Prætoriani acie ſtructâ cum ſecuribus & aliis ferramentis, & immiſſi undique, templum illud editiſſimum paucis horis ſolo adæquarunt.* Et num. 13: *Poſtridie propoſitum eſt Edictum, quo cavebatur, ut Religionis illius homines carerent omni honore ac dignitate, tormentis ſubjecti eſſent* [illegible]. *Quod Edictum quidam, etſi non recte, magno tamen animo deripuit & conſcidit* [illegible]. *Statimque productus, non modo extortus, ſed etiam legitime coctus, cum admirabili patientia poſtremo exuſtus eſt.* Præterea quæ habentur num. 17 de morbo, quo Nicomediæ laboravit Diocletianus, & num. 35 de Edicto Galerii Nicomediæ propoſito, ac de die, quo cognita fuit Nicomediæ mors Galerii, illa auctorem iſtum libri *de Mortibus Perſecutorum* aliquandiu Nicomediæ degiſſe abunde probant.

* e tempore [illegible]

5° Idem eſt auctoris libri *de Mortibus Perſecutorum*, ac Lactantii ſtylus. Quod ut clarius pateat, hic deſcripſi tum res, tum ſententias, tum locutiones, eaſque ſingulares & Lactantio proprias, quæ in libro *de Mortibus Perſecutorum*, & in aliis indubitatis Lactantii operibus ſimiles reperiuntur, atque ob oculos è regione poſui.

Haec leguntur numero ſecundo libri de Mortibus Perſecutorum: Extremis temporibus Tiberii Caeſaris, ut in ſcriptis legimus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus a Judaeis cruciatus eſt poſt diem decimum Kalendarum Aprilis, duobus Geminis Conſulibus.

Haec leguntur libro IV. Inſtitutionum, c. 10. Sub imperio Tiberii Caeſaris, anno quinto decimo, id eſt, duobus Geminis Conſulibus, ante diem ſeptimum [illegible] Calendarum Aprilium, Judaei Chriſtum cruciaverunt.

Et ejuſdem libri cap. [illegible]. Mirari deſinat, Deum ab hominibus eſſe cruciatum.

Textus libri *de Mortibus Perſecutorum* conſentit cum duobus textibus è regione poſitis, eo quod dicatur ſub Tiberio Caeſare Chriſtus a Judaeis cruciatus, duobus Geminis Conſulibus.

Sed duo ſunt, in quibus textus libri *de Mortibus Perſecutorum* pugnare videtur cum textu cap. 10. lib. IV. Inſtitutionum.

Primum eſt, quod juxta textum libri *de Mortibus Perſecutorum*, cruciatus eſt Chriſtus *extremis temporibus* Tiberii Caeſaris, & juxta textum libri IV. Inſtitut. *anno quinto decimo* Tiberii Caeſaris. Cum autem Tiberius imperaverit annis duobus & viginti, ſi Chriſtus cruciatus eſt *anno quinto decimo* Tiberii, non fuit cruciatus *extremis temporibus* Tiberii.

Reſpondetur, Auctorem libri *de Mortibus Perſecutorum* ità locutum fuiſſe, quia annus decimus quintus Tiberii vergit ad ejus imperii finem potius, quam ad initium, nec ibi res eſt de accuratâ annorum computatione.

Alterum, in quo videntur pugnare iſti duo textus, eſt, quod in libro *de Mortibus Perſecutorum* legatur Chriſtus cruciatus *poſt diem decimum Kalendarum*; in libro autem Inſtitutionum legatur, *ante diem ſeptimum Calendarum*.

Reſpondetur in notis ad textum libri Inſtitutionum editionis 1660. Lactantii, obſervatum eſſe in quibuſdam manuſcriptis haberi, *ante diem decimum Calendarum*, atque in eis notis proferri haec verba Pauli Juriſconſulti: *Ante diem decimum Calendarum, & poſt diem decimum Calendarum, utroque ſermone undecimus dies ſignificatur*. Si ita ſit, omnis iſtorum textuum pugna evaneſcit. Negari tamen non poteſt, quin aliquod mendum circa numerum dierum in illos textus irrepſerit, ſed Librariis id eſt tribuendum. Qua de re vide Notas Stephani Baluzii, infra, pag. 181. & Tomo I. ſuprà, pag. 195 & 196.

Haec leguntur eodem num. 2. libri de Mortibus Perſecutorum: Cum reſurrexiſſet die tertio, congregavit Diſcipulos, quos metus comprehenſionis ejus in fugam verterat: & diebus quadraginta cum his commoratus, aperuit corda eorum, & Scripturas interpretatus eſt, quae uſque ad id tempus obſcurae atque involutae fuerant, ordinavitque eos, & inſtruxit ad praedicationem dogmatis ac doctrinae ſuae, diſponens Teſtamenti Novi ſolemnem diſciplinam. Quo officio completo, circumfudit eum procella nubis, & ſubtractum oculis hominum rapuit in coelum. Et inde Diſcipuli . . . diſperſi ſunt in omnem

Haec leguntur lib. IV. Inſtitut. c. 19. Tertio die [illegible] à ſpiritu [illegible] excitatus, in Galilaeam profectus eſt, ut Diſcipulos ſuos quaereret.

Et ejuſdem libri c. 20. Diſcipulis autem congregatis Scripturae ſanctae litteras, id eſt, Prophetarum arcana patefecit, quae antequam pateretur, perſpici nullo modo poterant [illegible], quae poſt reſurrectionem ejus ſcripta ſunt, Novum Teſtamentum nominantur.

Et ejuſdem libri c. 21. Ordinatis vero Diſcipulis ſuis ad evangelium ac nomen ſuum praedicandum, circumfudit ſe repente nubes, eumque in coelum ſuſtulit, quadrageſimo poſt paſſionem

terram . . . & *per omnes provincias & civitates Eccleſiæ fundamenta miſerunt.* | *dia* . . *Diſcipuli verò per provincias diſperſi fundamenta Eccleſiæ ubique poſuerunt.*

Textus ille libri *de Mortibus Perſecutorum* aliis textibus Lactantii è regione poſitis ſimilis eſt, tùm quoad res, tùm quoad verba. Attamen Dominus Le Nourry ex his verbis libri *de Mortibus Perſecutorum*, *Eccleſiæ fundamenta miſerunt*, concludit, hunc librum non fuiſſe à Lactantio ſcriptum. *Quis autem*, inquit, *bonæ Latinitatis Auctor unquàm dixit, mittere fundamenta? Is certè non eſt Lactantius, qui meliùs ſcripſit, fundamenta Eccleſiæ ubique poſuerunt.*

Ut argumentum iſtud diſſolvatur, obſervandum primò, in textu capitis 20. Inſtitutionum lib. IV. Lactantii non haberi, *fundamenta Eccleſiæ ubique* JECERUNT, ſed POSUERUNT; deindè à Cicerone has voces, *jacere* & *mittere* eodem ſenſu uſurpari in libro, cui titulus *Orator*, ubi ait, Oratorem ſalibus uti *in faciendo mittendoque ridiculo*. Præterea Horatius MITTERE, pro *jacere* ac *ponere* dixit Sat. 3. lib. 2.

— Mittere operto
Me capite in flumen;

& ejuſdem libri Sat. 1.

Mittere in Pyrgum talos;

& in libro de Arte Poëticâ,

In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus.

Quinetiam ipſe Lactantius *mittere*, pro *jacere* promiſcuè utitur lib. I. Inſtitut. cap. 21. ubi ait: *Saturnus in Latio eodem genere ſacrificii cultus eſt; non quidem ut homo ad aram immolaretur, ſed ut in Tiberim de ponte Milvio mitteretur . . . Verum id genus ſacrificii . . . dicunt eſſe ſublatum, ritu tamen permanente, ut pro veris hominibus imagines jacerentur.* Quod confirmat ex Ovidio Lactantius, cujus hos verſus refert, in quibus *mittere* & *jacere* indiſcriminatim adhibentur eodem ſenſu;

Illum ſtramineos in aquam miſiſſe Quirites:
Herculis exemplo corpora falſa jace.
Tum quoque priſcorum virgo ſimulacra virorum
Mittere *roborea ſcirpea ponte ſolet.*

Hæc, ut puto, ſatis ſuperque probant, verba iſta, *fundamenta miſerunt*, non ſolùm eſſe bonæ Latinitatis, ſed etiam Lactantii ſtylo congruere.

Hæc leguntur eodem numero 2. libri *de Mortibus Perſecutorum*. *Diſcipuli . . diſperſi ſunt per omnem terram ad Evangelium prædicandum, ſicut illis* MAGISTER DOMINUS *imperaverat*, & . . *per omnes provincias & civitates Eccleſiæ fundamenta miſerunt. Cùmque jam Nero imperaret, Petrus Romam advenit, & editis quibuſdam miraculis, quæ virtute ipſius Dei, datâ ſibi à Deo poteſtate, faciebat, convertit multos ad* JUSTITIAM,

Hæc leguntur lib. IV. Inſtitut. cap. 21 *Diſcipuli verò per provincias diſperſi, fundamenta Eccleſiæ ubique poſuerunt, facientes & ipſi nomine* MAGISTRI DEI *magna, & penè incredibilia miracula, quia diſcedens inſtruxerat eos virtute ac poteſtate . . . Petrus & Paulus Romæ prædicaverunt . . cùm eos Nero interemiſſet*, &c.

Ex eodem libro cap. 14. *Apparet, Prophetas omnes denuntiaſſe de Chriſto, fore ali-*

Deoque templum FIDELE *ac ſtabile collocavit. Quò ... ad Neronem delatâ ... proſilivit ad excidendum cæleſte templum, delendamque* JUSTITIAM. *Et primus omnium perſecutus Dei ſervos, Petrum cruci adfixit, & Paulum interfecit. Nec tamen habuit impunè ... Dejectus itaque faſtigio imperii, ac devolutus à ſummo tyrannus impotens nuſquàm repentè comparuit, ut ne ſepulturæ quidem locus in terra tam malæ* BESTIÆ *appareret.*

Et numero 3. *Poſt hunc alter non minor tyrannus ... diutiſſimè tutuſque regnavit, donec impias manus adversùs Dominum tenderet. Poſtquam verò ad perſequendum* JUSTUM POPULUM *inſtinctu Dæmonum incitatus eſt, tunc traditus in manus inimicorum luit pœnas.*

Et num. 4. *Quis* JUSTITIAM *niſi malus perſequatur?*

Et num. 9. *Maximianus ... omnibus, qui fuerunt, malis pejor. Inerat huic* BESTIÆ *naturalis barbaries.*

Et num. 21. *Corpora jam cremata, lecta oſſa, & in pulverem comminuta jactabantur in flumina ac mare.*

Et num. 32. *Dolet* BESTIA *& mugit.*

quando, ut ... conſtitueret æternum templum Deo, quod appellatur Eccleſia. ... hoc eſt domus FIDELIS, *hoc* IMMORTALE TEMPLUM.

Et libro V Inſtitut. cap. 1. *Cultores Dei ſummos, hoc eſt, juſtos homines torquent.*

Et eodem libro cap. 2. *Eodem ipſo tempore, quo juſtus populus nefariè lacerabatur.*

Et eodem libro cap. 7. *Juſtitia nihil aliud eſt, quam Dei unici pia & religioſa cultura.*

Et eodem libro cap. 11. *Impietatem ſuam adversùs* JUSTOS *violenter exercent, nec immeritò à Prophetis* BESTIÆ *nominantur ... Nam quis Caucaſus, quæ India, quæ Hircania tam immanes, tam ſanguinarias unquàm* BESTIAS *aluit ... Illa eſt vera* BESTIA, *cujus unâ juſſione*

Funditur ater ubique cruor, crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, & plurima mortis imago.

Nemo hujus tantæ belluæ immanitatem poteſt pro meritò deſcribere, quæ uno loco recubans, tamen per totum orbem dentibus ferreis ſævit, & non tantùm artus hominum diſſipat, ſed & oſſa ipſa comminuit, & in cineres furit, ne quis extet ſepulturæ locus.

Et eodem libro V Inſtitut. cap. 23. *Injuſtiſſimi perſecutores ... non ſe putent impunè laturos ... puniuntur enim judicio Dei ... Proptereà vindicaturum ſe in eos celeriter pollicetur, & exterminaturum* BESTIAS *malas de terrâ.*

Senſus & voces in his textibus conſonant. Perſecutores Eccleſiæ appellantur utrobique *beſtiæ*; oſſa Martyrum dicuntur in cineres *comminuta*. Prætereà attendendum ad iſtas locutiones utrinque ſimiles, *Magiſter Dominus*, *Magiſter Deus*, *templum fidele* & *ſtabile*, *templum æternum*, *domus fidelis*, *Deo collocare*, *Deo conſtituere*: *populus juſtus*, *Juſti*, pro veri Dei cultoribus; *juſtitia*, pro Dei ſingularis culturâ.

Hæc eodem num. 3. libri de *Mortibus Perſecutorum* leguntur. *Eccleſia ... ſecutis ... temporibus, quibus boni Principes Romani Imperii clavum regimenque tenuerunt, ... manus ſuas in Orientem Occidentemque porrexit, ut jam nullus eſſet terrarum angulus tam remotus, quò non religio Dei penetraſſet, nulla denique natio tam feris moribus vivens, ut non, ſuſceptâ Dei cultu, ad juſtitiæ opera miteſceret.*

Hæc lib. VII Inſtitut. cap. 15. leguntur: *Roma ... ſublatâ Carthagine, quæ tamdiu æmula Imperii Romani fuit, manus ſuas in totum orbem terrâ marique ... porrexit.*

Et libro V Inſtitut. cap. 13. *Cùm verò ab ortu Solis uſque ad occaſum Lex divina ſuſcepta ſit, & omnis ſexus, omnis ætas, & gens, & regio, unitis ac paribus animis Deo ſerviant.*

Juxta textus iſtos, nulla eſt gens, nulla natio, quæ non ſuſceperit Dei,

cultum; & eiſdem verbis Eccleſiae & Imperii Romani magnitudo deſcribitur.

Haec num. 9. & 10. libri *de Mortibus Perſecutorum* leguntur: *Diocletianus*, . . . *quam verò cauſam perſequendi habuerit, exponam. Ut erat pro timore ſcrutator rerum futurarum, immolabat pecudes, & in jecoribus earum ventura quaerebat. Tum autem miniſtrorum, ſcientes Dominum, cum adſiſterent immolanti, impoſuerunt FRONTIBUS ſuis IMMORTALE SIGNUM. Quo facto, fugatis Daemonibus, ſacra turbata ſunt. Trepidabant Aruſpices, nec ſolitas in extis notas videbant, & quaſi non litaſſent, ſaepiùs immolabant. Verùm identidem mactatae hoſtiae nihil oſtendebant, donec magiſter ille Aruſpicum Tagis ſeu ſuſpicione ſeu viſu, ait, idcircò non reſpondere ſacra, quòd rebus divinis profani homines intereſſent. Tunc ira FURENS, ſacrificare non eos tantùm, qui ſacris miniſtrabant, ſed univerſos, qui erant in palatio, juſſit, & in eos, ſi detrectaſſent, verberibus animadverti.*

Haec lib. IV. Inſtitut. cap. 27. leguntur: *Cùm diis ſuis immolant, ſi aſſiſtat aliquis ſignatam frontem gerens, ſacra nullo modo litant.*

Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates.

Et haec ſaepè cauſa praecipua juſtitiam perſequendi malis regibus fuit. Cùm enim quidam miniſtrorum noſtrorum ſacrificantibus Dominis aſſiſterent, impoſito FRONTIBUS ſigno, Deos illorum fugaverunt, ne poſſent in viſceribus hoſtiarum futura depingere. Quod cùm intelligerent Aruſpices, inſtigantibus iiſdem Daemonibus, quibus proſecant, conquerentes profanos homines ſacris intereſſe, egerunt principes ſuos in furorem, ut expugnarent Dei templum, ſeque vero ſacrilegio contaminarent, quod graviſſimis perſequentium poenis expiaretur . . . Sed quoniam neque accedere ad eos poſſunt . . . quos SIGNUM IMMORTALE munierit.

In utroque textu eadem non tantùm perſecutionis cauſa aſſignatur; verùm etiam res eodem modo & iiſdem penè verbis exponitur.

Haec num. 21 libri *de Mortibus Perſecutorum* leguntur: *Vexabatur ergò univerſus orbis, & praeter Gallias, ab Oriente uſque ad Occaſum tres acerbiſſimae beſtiae ſaeviebant.*

Non mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere formas,
Omnia poenarum percurrere nomina poſſim,
quae Judices per provincias juſtis atque innocentibus intulerunt.

Eodem libro num. 15. *Omnis ſexûs & aetatis homines ad exuſtionem rapti . . . tormentorum genera inaudita excogitabantur.*

Lib. V. Inſtitut. cap. 11. haec leguntur: *Quae autem per totum orbem ſinguli geſſerint, enarrare impoſſibile eſt. Quis enim voluminum numerus capiet tam infinita, tam varia genera crudelitatis? Acceptâ enim poteſtate, pro ſuis moribus quiſque ſaevivit . . . Itaque dici non poteſt, hujuſmodi Judices quanta & quam gravia tormentorum genera excogitaverint.*

Et lib. VI. cap. 17. *Spoliati ſunt, ſpoliaturque adhuc per orbem paſſim cultores Dei, quibus excruciandis nova & inuſitata tormenta excogitata ſunt.*

Perſecutorum furor in textibus ex utrique parte idem, eodemque ferè modo exprimitur.

Haec num. 50 lib. *de Mortibus Perſecutorum* habentur: *Illud verò capitale, & ſupra omnem, quae fuerunt . . . excruciandi cupiditas, quid dicam neſcio, niſi certa & effrenata.* & tamen his verbis exprimere pro indignatione ſuâ non poteſt. *Vincit officium linguae ſceleris magnitudo.*

Et lib. VI. Inſtitut. cap. 23. *Quid dicam de iis, qui abundantiam non libidinem, ſed inſaniam potius exercent? . . . Quibus hoc verbis, aut quâ indignatione tantum nefas proſequar? Vincit officium linguae ſceleris magnitudo.*

In his duobus textibus locutiones omninò ſimiles occurrunt. Mendoſus tamen eſt textus libri *de Mortibus Perſecutorum*; ſed ſi addatur vox iſta

Digitized by Google

mens, quæ potuit amanuenſis culpâ omitti, ſic legendum erit: *Et tamen his verbis exprimere mens pro indignatione ſuâ non poteſt*; & ſenſus erit planus & apertus, ita emendarunt doctiores quique.

Hæc num. 5. lib. *de Mortibus Perſecutorum* leguntur *Nonne mirabile eſt, auſum eſſe quemquam . . cogitare adverſus majeſtatem ſingularis Dei regentis & continentis univerſa?*	Hæc cap. 1. lib. I. Inſtitut. leguntur: *Majeſtatem Dei ſingularis ac veri & cognoviſti, & honoraſti.*
Et num. 12 *Templum paucis horis ſolo adæquarunt.*	Et lib. IV. Inſtitut. cap. 21 *Futurum eſſe dixerunt, ut . . . civitates eorum ſolo adæquaret.*
Et num. 15. *Conſtantius . . conventicula, id eſt, parietes, qui reſtitui poterant, dirui paſſus eſt.*	Et lib. V Inſtitut. cap. 11. *Unus in Phrygiâ . . univerſum populum cum ipſo pariter conventiculo concremavit*
Num. 16. *Auctor & conſiliarius ad faciendam perſecutionem*; de Hierocle dicitur.	Lib. V. Divin. Inſtitut. cap. 11. *Alius eandem materiam mordaciùs ſcripſit, qui erat tum è numero Judicum, & qui auctor in primis* FACIENDÆ PERSECUTIONIS *fuit.* Hæc etiam de Hierocle.
Eodem numero: *Seculum cum ſuis terroribus triumphaſti.*	Lib. IV Divin. Inſtitut. cap. 26. *Mortem* CUM SUIS TERRORIBUS TRIUMPHARET, & lib. VI. cap. 23.
Eodem numero: *Nefandâ juſſione contemptâ.* Juſſio, vox Lactantiana.	Lact. Inſtitut. lib. IV. cap. 15. eodem verbo *juſſio* utitur, & lib. V cap. 12. & 13.
Eodem num. *Nullus laqueus induitur.*	Lact lib. VI. Divin. Inſtitut. cap. 21. *In eoſdem laqueos inducuntur.*
Num. 18. *de Mortibus Perſecutorum. Multorum ſibi odia quæſiſſet*; verbum Lactantianum, pro acquiſiviſſet.	Sic Lact. Divin. Inſtitut. lib. I cap. 20. lib. II. cap. 12 lib. IV cap. 1 lib. V. cap 1. lib. VII. cap. 11. 14. & 15 Epitom cap. 4. 20. & 27. his omnibus in locis *quærere*, pro *acquirere*.
Eodem numero: *Ità planè.*	Lactant. Divin. Inſtitut. lib. I. cap. 11. lib. II. cap 2. *Ita planè*, eodem modo.
De Mortibus Perſecutorum, num. 21. IN SERVITIUM *ſe addicunt*; id eſt, in ſervitutem.	Lactant. Epitom. cap. 52. *Tradet* IN SERVITIUM *Gentes univerſas*, eodem ſenſu.
De Mortibus Perſecutorum num. 23. *Contra omne jus humanitatis occidit.*	Lact. lib. V. Divin. Inſtitut. cap. 19 & 22. *Contra jus humanitatis*, lib. VI cap. 10. *Contra jus humanitatis & fas omne ſpoliant, cruciant, occidunt, exterminant.*
De Mort. Perſec. num. 24. *Jam propinquavit illi judicium Dei.*	Lact Divin. Inſtitut. lib. VII. cap. 14. *Cujus judicii tempus appropinquare oſtendam*, & cap. 24. *Et jam propinquare ſummum illum concluſionis extremæ diem.* Sic *propinquare* eodem modo utitur Lactantius in Epitome cap. 71 initio.
Eodem num. *Et imperium per manus tradidit.*	Lact Divin. Inſtitut. lib. II. cap. 4. *Vixit uſque ad ſenectutem, regnumque filio per manus tradidit.*
De Mort. Perſec. num. 26. *Quærebat quatenùs. Quatenùs* eò loci, pro *quomodò*.	Lact. Inſt. Divin. lib. II cap. 11. *quatenùs* etiam eodem ſenſu accipitur, ſicut & lib. IV. cap. 27. lib. VII cap. 6.
De Mortib. Perſec num. 27. *Inflammatum irâ*; ſic & ſuprà num. 14. *Inflammatus irâ.*	Lact. Divin. Inſt. lib. VII. c. 17. *Inflammatus irâ.*

De Mort.

De Mort. Perſec. num. 18. *Tanquam ſuperbus alter, exactus eſt.* Loquitur de Tarquinio.	Lact. Div. Inſtit. lib. IV. cap. 14. *Tarquinius ſuperbus exactus eſt.*
De Mort. Perſec. num. 30. *Habuit impunè.*	Lact. Epitome cap. 13. *Impune habuit*, & cap. 55. *impunè habens.*
Et num. 33. *Percuſſit eum Deus inſanabili plagâ.*	Et lib. VII. Inſtitut. cap. 15. *Percuſſit Ægyptum Deus inſanabili plagâ.*
Eodem num. *Forinſecus*: vox inſolita.	Lact. de Opific. Dei cap. 2. *Forinſecùs*, eodem ſenſu.
Eodem num. *Inæſtimabile ſcatebat examen.*	Lact. Divin. Inſtit. lib. I. cap. 16. lib. de Ira cap. 10. Epitomes cap. 72. *Inæſtimabilis*, eodem ſenſu.
De Mort. Perſec. num. 36. *Ad præſens.*	Lact. Divin. Inſtit. lib. VII. cap. 6. 10. & 15. & de Ira cap. 22. *ad præſens* eodem ſenſu uſurpatur.
Et num. 38. *Ingenuas virgines imminutas ſervis ſuis donabat.*	Et lib. I. Inſtitut. cap. 10. *Omitto virgines, quas imminuit.*
Num. 44. libri de Mort. Perſec. ſic habetur: *Et quamvis ſe Maxentius Romæ contineret, quòd reſponſum acceperat periturum eſſe, ſi extra portas urbis exiſſet . commonitus eſt in quiete Conſtantinus, ut cæleſte ſignum Dei notaret in ſcutis.*	Lib. II. Inſtit. numum. 7. ſic habetur: *Tiberio namque Atinio homini plebeio per quietem obverſatus eſſe Jupiter dicitur.* Et poſtea loquens de Auguſto, ſic habet: *Medico ejus Artorio Minervæ ſpecies obverſata eſt, monens, ne propter corporis imbecillitatem caſtris ſe contineret Cæſar.*

Notentur in utroque textu locutiones iſtæ ſimiles. *Se Romæ contineret, caſtris ſe contineret, commonitus eſt in quiete, per quietem monens.*

De Mort. Perſec. num. 44. *Et ſuum proprium*, voces omninò Lactantianæ.	Lact. Divin. Inſt. lib. III. cap. 10. lib. IV. cap. 14. lib. V. cap. 11. De Opific. cap. 2. ubi *ſuum proprium, ſuo proprio, ſua propria* ſemper adhibentur.
De Mortibus Perſec. num. 47. *Quieverunt*, verbum Lactantio frequens.	Lact. Div. Inſtit. lib. II. cap. 5. lib. V. cap. 22. ubi etiam *quieverunt* & *quieverint* uſurpantur eadem ſignificatione.
Et num. 49. *Inſuſtentabili dolore uſque ad rabiem mentis elatus eſt.*	Et lib. VII. Inſtitut. cap. 16. *Hic inſuſtentabili dominatione vexabit orbem.*
Et num. 52. qui & ultimus eſt: *Deus gregem ſuum partim vaſtatum à lupis rapacibus, partim verò diſperſum reſtituere ac recolligere dignatus eſt, & beſtias malas extirpare.*	Et lib. V. Inſtitut. cap. 23. *Puniretur judicio Dei . vindicaturum ſe eos celeriter pollicetur, & exterminaturum malas beſtias de terrâ . veniet, veniet rabioſis & voracibus lupis merces ſua.*
Et num. 50. *Sic omnes impii vero & juſto judicio Dei eadem, quæ fecerant, receperunt.*	

Congruunt utrinque textus iſti. Notandum, vocem hanc, *inſuſtentabili*, fortè in nullo alio Auctore reperiri.

Has procul dubiò loquendi formulas, quæ unum eumdemque repræſentant Auctorem, ſat diligenter non contulerat Dominus Le Nourry, alioquin in eam, ut puto, tam libere non iviſſet opinionem, à quâ diſcrepant omnino viri quique doctiſſimi. Hanc porro ſi amplecti ſtatuiſſet, non frigidis, non levibus, non vanis uti debuerat argumentis, ſed firmas, imò & graviſſimas ipſius erat adhibere rationes, quibus poſſent Eruditi a priſtinâ ſuâ dimoveri ſententia. Nec dicat Nourryſius, nonniſi

caſu & fortuitò ſimiles fuiſſe repertas in utroque Auctore locutiones. Id quidem poteſt fieri ſemel, aut bis, ſed non ubique ac quadragies & amplius. [illegible] evenit in libello ſexaginta circiter paginarum, præcipuè verò cum agatur de his formulis ita ſingularibus, ut vix eas in aliquibus reperias Scriptoribus.

Ex his ergo locis, quos non è libro tantum *de Mortibus Perſecutorum*; verum etiam ex indubitatis Lactantii operibus excerpſi, ſtylum eundem eſſe libri *de Mortibus Perſecutorum* ac Lactantii conſtat.

Diſertum certè Scriptorem, in eloquendo facilem, comptum & apertum, quemque bonarum artium Auctores [illegible], quæ ſunt quoque Lactantii dotes, liber *de Mortibus Perſecutorum* exhibet.

Tandem librum *de Mortibus Perſecutorum* Lactantio tribuendum ſuadet adhuc, quod ſicut docet libri illius Auctor num. 1 & 50 *univerſos* Chriſtiani nominis *perſecutores* a ſummo Deo debellatos, & dignâ ultione fuiſſe deletos: ita Lactantius lib. V. Inſtitut. cap. 22. & 23. tradit, Deum in *malos Principes & impiiſſimos Perſecutores* vindicaſſe populi ſui vexationes, ſemperque *[illegible]*, ut *alias confirmatum* fuerit.

Has rationes qui contulerit in unum, non mirabitur, quòd, ſtatim ac in lucem prodiit liber *de Mortibus Perſecutorum*, judicium hoc omnium Litteratorum fuerit, eum Lactantio eſſe adſcribendum.

Agamus nunc de præcipuo Nicolai Le Nourry argumento. Codex MS. inquit, de MORTIBUS PERSECUTORUM præ ſe fert nomen LUCII, vel LUCII CECILII, ergo non eſt Lactantii. Miror, doctum Editorem hæc non meminiſſe, quod ipſe tamen faſſus eſt, amanuenſem hujus codicis Scriptorem *vel oſcitantiâ ac negligentiâ* [illegible] *multa in eo libro depravaſſe penituſque corrupiſſe*. Quæ cum ita ſint, [illegible] librarius ille non potuit omittere ultima duo LUCII CÆCILII LACTANTII FIRMIANI nomina? At nuſquam reperire datur, ait Dominus Le Nourry, Lactantium LUCII CÆLII, ſive LUCII CÆCILII prænominibus inſignitum fuiſſe. *At id certe* [illegible], verba ſunt Editoris, *in* [illegible] *libro ab eo ſcripto* [illegible] *potui invenire*. Quis non crederet viro ſummè religioſo æquè ac erudito rem ita affirmanti. Juraret ipſe in verba docti Editoris, eum conſuluiſſe codices manuſcriptos omnes, quotquot reperiri potuerunt apud noſtrates, in iiſque nuſquàm legi prænomina Lucii Cœlii & Lucii Cæcilii Lactantio adſcripta. Longè tamen aliter eſt. Dominus Le Nourry, cum edidit librum *de Mortibus Perſecutorum*, Pariſiis tunc degebat. Qua igitur ratione non perluſtravit Regis Chriſtianiſſimi Bibliothecam? Hoc in Regio Theſauro vidit ipſe codices multos, eoſque appellat in Apparatu ſuo ad Bibliothecam SS. Patrum Tomo II. Quidni eos curioſius & attentius inſpexit? Quod verò per incuriam non fecit Nourryſius, id ipſum accuratius exequamur.

Nourry Diſſert. p. [illegible].

Nourry Diſſert. p. [illegible].

Primus igitur codex nongentorum annorum, [illegible] 1662. hæc habet verba, folio 19.

CECILII FIRMIANI de falsâ Religione liber primus explicit.

Incipit liber ſecundus Lactantii CÆCILII FIRMIANI de Origine erroris ad Conſtantinum Imperatorem.

Ad calcem ſeptimi libri ità ſcriptum eſt : *CECILII FIRMIANI Inſtitutionum divinarum de Vitâ beatâ explicit ſeptimus liber.*

Folio 179. verſo legitur : *CÆCILII FIRMIANI de Irâ divinâ liber VII. explicit.*

Folio 191. *CÆCILII FIRMIANI de Opificio Dei liber VIII. explicit.* Omiſſum equidem eſt his in locis prænomen LUCII.

Sic in codice MS. *numero* 1664. ad finem tertii libri, ità legas : *L. CŒLI FIRMIANI*, omiſſo Lactantii nomine.

In fine ſexti libri extat : *CECILII FIRMIANI LACTANTII explicit liber VI. de vero Cultu.*

Codex 1663. ſic habet : *Incipit liber* FIRMIANI *Inſtitutionum divinarum.* At legitur ad oram codicis litteris uncialibus : *CELII FIRMIANI de Religione & rebus divinis ad Conſtantinum Imperatorem.*

In fine autem primi libri ſcriptum eſt. *L CÆLI FIRMIANI Inſtitutionum divinarum liber primus explicit feliciter.*

In fine quarti libri legere eſt *CÆLI FIRMIANI Inſtitutionum divinarum liber IV. explicit.*

Ad calcem quinti libri ſcribitur : *L. CÆLII FIRMIANI Inſtitutionum divinarum liber V. de Juſtitiâ explicit.*

Manuſcriptum Regium, *numero* 1673. ſic habet : *LUCII CÆLII LACTANTII FIRMIANI divinarum Inſtitutionum adversùs Gentes ad Conſtantinum Imperatorem liber primus.*

Ad calcem verò MS. codicis habetur. *L. CÆLII LACTANTII FIRMIANI divinarum Inſtitutionum adversùs Gentes ſeptimus & noviſſimus liber ad Conſtantinum Imperatorem feliciter explicit.*

Sic in codice 1671. ejuſdem Bibliothecæ legitur : *L. CELII LACTANTII FIRMIANI divinarum Inſtitutionum adversùs Gentes, de falsâ Religione libri primi Præfatio ad Imperatorem Conſtantinum.*

Codex Colbertinus, nunc in Bibliothecâ Regiâ *numero* 1667 cui præfixa eſt inſcriptio his verbis : *LUCII CÆCILII FIRMIANI LACTANTII liber incipit contra Gentes.*

In codice Lactantiano, qui eſt in Bibliothecâ Majoris-Monaſterii juxta Turones, initio libri primi ſic habetur : *LACTANTII FIRMIANI CÆCILII de falſâ Religione Deorum, incipiunt Rubrica libri primi.*

Ad calcem libri ſecundi legere eſt : *FIRMIANI LACTANTII CÆCILII*

Tandem in fine ſexti libri ſcribitur : *CECILII FIRMIANI LACTANTII, &c.*

His in locis per incuriam omiſſum eſt prænomen LUCII.

Quin & in antiquo Bononienſi codice, cui tamen duo priora deſunt folia, legitur tamen ad calcem libri primi : *L. FIRMIANI LACTANTII de falsâ Religione liber primus explicit*, omiſſo tunc ſcilicet CÆLII, vel CECILII nomine, quod nihilominus in aliis libris legitur.

In fine librorum 2. 3. & 7. habetur : *L. CÆLII FIRMIANI LACTANTII, &c.*

Verum, deſinente libro IV. habes : *L. CÆLII LACTANTII FIRMIANI, &c.* inverſo, ut vides, ordine.

Ad finem autem libri de Ira Dei legere datur : *LU. CÆLII LACTANTII*, prætermiſſo *FIRMIANI* nomine.

At cur Domnus Nicolaus Le Nourry non inſpexit codicem MS. Lactantii, qui extat in Sangermanenſi Bibliotheca, ubi tunc degebat ? In eo proculdubio hæc legiſſet ad calcem libri de Opificio Dei : *L. CÆLI FIRMIANI LACTANTII de Ratione ad Demetrium explicit*. Attamen in libris Inſtitutionum appellatur ſolummodo *FIRMIANUS LACTANTIUS* tribus aut quatuor vicibus.

Undè, quæſo, tot Editores hujus Auctoris deſcripſerunt prænomina & cognomina, ſcilicet LUCII CÆLII FIRMIANI LACTANTII? Nonne ex MSS. codicibus, quibus uſi ſunt ? Non enim ea vel excogitarunt, vel ediderunt caſu ac fortuitò. Sequitur ergò, negligentius atque confidentius, quam par eſt, ſcripſiſſe Nicolaum Le Nourry, nuſquàm Lactantium in codicibus MSS. LUCII CÆLII, aut LUCII CÆCILII prænominibus inſignitum fuiſſe. Imò conſtat, ità prioribus vocibus appellari, ut æquè agnoſcatur ſub Lucii Cælii aut Cæcilii, ac ſub Firmiani Lactantii nominibus.

Sublato igitur præcipuo Domni Le Nourry argumento, tota ejus corruit ſententia ; nec obſtat, quominùs Lactantio adjudicetur libellus *de Mortibus Perſecutorum*, quamvis tantum præ ſe ferat nomina LUCII CECILII : præſertim cùm ſat rectè docuerimus, idque rationibus multis, ſoli Lactantio adſcribi poſſe elegans ac perutile illud opuſculum.

APPENDIX

DE DUOBUS LOCIS CODICIS MANUSCRIPTI libri de Mortibus Perſecutorum, *quorum immutatæ ſunt quædam voces in textu editionis Domini Le Nourry.*

I.

PRIMUS locus habetur numero 2 paginâ 6. (ſuprà verò pag. 185) ubi in textu editionis Domini Le Nourry ſic legitur de Nerone: *Primus omnium perſecutus Dei ſervos Petrum cruci affixit, & Paulum interfecit: nec tamen habuit impunè; reſpexit enim Deus vexationem populi ſui. Dejectus itaque faſtigio imperii, ac devolutus à ſummo tyrannus impotens, nuſquam repente comparuit, ut ne ſepulturæ quidem locus in terra tam malæ beſtiæ appareret. Unde illum quidam deliri credunt eſſe tranſlatum, ac vivum reſervatum, Sibylla dicente, matricidam profugum à finibus eſſe venturum, ut qui primus perſecutus eſt, idem etiam noviſſimus perſequatur, & Antichriſti præcedat adventum.*

Notavit Dominus Le Nourry, in manuſcripto legi *deliri*, quæ vox cum non cohæreat cum aliis, nec quid ibi ſignificet intelligatur, ponendam duxit in edito textu vocem *delere*. Verùm emendatio iſta admitti non debet, omninò enim adverſatur Auctoris menti. Non equidem Lactantius iſtam quorumdam de Nerone opinionem, exiſtimantium eum eſſe tranſlatum & vivum reſervatum, ſuam eſſe dicit: ſed hanc ita exponit, ut ab ipſo minime repudiari manifeſtum ſit, ſiquidem iſtius quorumdam opinionis probabiles affert rationes. Primo enim hanc eam natam eſſe tradit, quòd Nero nuſquam repentè comparuerit, ne tam malæ beſtiæ ſepulturæ locus inveniretur. Deinde docet hanc opinionem fulciri auctoritate Sibyllæ, quæ plurimum tunc temporis valebat, cujus verba refert. Aſſignat etiam cauſam, propter quam reſervatus putabatur, nempe ut præcurſor Antichriſti fieret, & qui primus perſecutus fuerat, idem etiam noviſſimus perſequeretur. Demum duorum Prophetarum exempla recenſet, qui vivi tranſlati fuerint.

Non ergo iſtius Auctoris mens fuit eos deliros appellare, qui ità ſentirent. Idque eo minus veriſimile eſt, quod hic Auctor nec occiſum, nec mortuum Neronem dixerit, & hæc opinio eadem ætate in animos Chriſtianorum plurimorum & eruditorum, & ſanctorum pervaſerat, Neronem eſſe reſervatum. Id teſtatur Severus Sulpicius lib. 2 Hiſtoriæ Sacræ, num. 40. agens de Nerone: *Qui non dicam regum*, inquit, *ſed omnium hominum, & vel immanium beſtiarum ſordidiſſimus dignus extitit, qui perſecutionem in Chriſtianos primus inciperet, neſcio, an & poſtremus expleat: ſiquidem opinione multorum receptum ſit, ipſum Antichriſtum venturum*, & n. 42. *Interim verò humanis rebus exemptus certe corpus illius non repertum. unde creditur curato vulnere ejus, ſervatus, ſecundum illud, quod de eo ſcriptum eſt:* Et plaga Apoc. XIII. 3.

mortis ejus curata eſt, *ſub ſeculi fine mittendus, ut myſterium iniquitatis exerceat.*

Idem Severus Sulpitius Dialogo 2. de Virtutibus Beati Martini, hoc habet eam in rem. *Cæterum cum ab eo*, nempe Beato Martino, *de ſeculi fine quæreremus, ait nobis, Neronem & Antichriſtum prius eſſe venturos, Neronem in Occidentali plagâ regibus ſubactis decem, imperaturum & ipſum denique Neronem ab Antichriſto eſſe perimendum.*

Sanctus Auguſtinus lib. 20. de Civit. Dei, cap. 19. hæc de variis opinionibus circa Neronem ſcribit. *Nonnulli ipſum reſurrecturum, & futurum Antichriſtum ſuſpicantur. Alii vero nec eum occiſum putant, ſed ſubſtractum potius, ut putaretur occiſus, & vivum occultari donec reſtituatur in regnum. Sed multum mihi mira eſt opinantium tanta præſumptio.*

Quam falſi autem eſſent omnes iſti de Nerone rumores, liquet ex Suetonio lib. 6. de Cæſaribus, ubi & genus mortis Neronis, funeris rationem & expenſas, tumuli locum & ſtructuram narrat. *Ferrum*, inquit, *jugulo adegit, juvante Epaphrodito a libellis nihil prius aut magis a Comitibus exegerat, quam ne poteſtas capitis ſui cuiquam fieret, ſed ut quoquo modo totus cremaretur. Permiſit hoc Icelius Galbæ libertus reliquias Ecloge & Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt, quod proſpicitur e campo Martio, &c.*

Licet vocem *delen* e textu libri *de Mortibus Perſecutorum* tollendam putem, quid tamen eo loci ſignificet vox *delen*, prorſus neſcio, nec quod eam alius ignoro, ſolus volo ſcire videri.

II

Alter locus, in quo immutatæ ſunt quædam voces codicis manuſcripti libri *de Mortibus Perſecutorum* in textu editionis Domini Le Nourry, habetur num. 52. pag. 99. ubi legitur in textu præfatæ editionis (noſtræ verò pag. 250.) *Quæ omnia ſecundum fidem ſcientium loquor, ita ut geſta ſunt, mandanda litteris credidi.* Notat Dominus le Nourry, in manuſcripto haberi: *quæ omnia ſecundum ſidem, ſcienti enim loquor, ita ut geſta ſunt, mandanda litteris credidi.* Contendo, verba iſta, *ſcienti enim*, immutari non debuiſſe. Senſum enim planum & apertum habent, qui certe Auctoris menti congruit. Ibi Donatum, cui librum *de Mortibus Perſecutorum* nuncupaverat, alloquitur Lactantius, cum ait, *ſcienti enim loquor.* Revera vox iſta, *ſidem*, cujus ſenſus ſtatim non apparet, dedit locum ſuſpicandi, aliquid eſſe in hâc phraſi immutandum. Sed ſi vox iſta *ſidem* immutanda fuit, quia obſcurior videbatur, non idcirco duæ ſequentes voces, quarum apertiſſimus eſt ſenſus, immutandæ erant. Supponamus emendandam vocem iſtam *ſidem*, ut emendata fuit in textu edito, nihil præterea immutari debuit, exhibet enim phraſim, quæ Tullii omnino ſtylum redolet, in hunc modum. *Quæ omnia ſecundum fidem, ſcienti enim loquor, ita ut geſta ſunt, mandanda litteris credidi.* Perinde ac ſi dixiſſet. *Quæ omnia ſecundum rei veritatem, quod certe tu, Donate, noſti, ita ut geſta ſunt mandanda litteris credidi.* Juxta Ciceronem, in Epiſtola quarta libri tertii ad Quintum fratrem, *ſecundum fidem loqui*, eſt dicere, loqui prout ſe res habent. En verba Ciceronis. *Mihi illud jucundum eſt, quod cum teſtimonium ſecundum fidem & re-*

[illegible], vox dixit, &c. Nemo eſt, qui non videat, *inſtrumentum ſecundum finem dicere*, idem eſſe ac ſecundum rei veritatem.

Jam vero ſitne eo loci mutanda vox *finem*, expendendum eſt. Retinenda ſanè eſt, ſi ex illâ idoneus quidam ſenſus affulgere poſſit. Hunc verò ſenſum, ſi retineatur, habere poteſt: *Secundum finem*, id eſt, *propè mundi finem*; ita ut ſenſus ſit: *Quæ omnia ... mundi fine, quod tu ipſe, Donate, noſti, quomodo geſta ſint, mandanda litteris credidi.*

Vocem *finis*, ſumi aliquando a Scriptoribus Eccleſiaſticis pro mundi fine, conſtat ex Tertulliano cap. 39 Apologetici, ubi ait: *Oramus pro Imperatoribus, pro miniſtris eorum, ac poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro morâ finis.* Orare pro morâ finis in illo Tertulliani loco, eſt orare, ut mundi finis retardetur. Quod eo loci vocat *finem*, *clauſulam ſeculi* nominaverat cap. 32 ejuſdem Apologetici, his verbis: *Eſt & alia major neceſſitas nobis orandi pro Imperatoribus, etiam pro omni ſtatu Imperii, rebuſque Romanis, qui vim maximam univerſo orbi imminentem, ipſamque clauſulam ſeculi acerbitates horrendas comminantem, Romani Imperii commeatu*, (id eſt, diuturnitate) *ſcimus retardari. Itaque nolumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati favemus.*

Antiquus Auctor Commentariorum in Epiſtolas Sancti Pauli, editus ad calcem operum Sancti Ambroſii, in hæc verba cap. 15. Epiſt. 1. ad Cor. v. 24. *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri*, ſic habet: *Deinde finis*; hoc dicit, quia, tradito regno, finis erit mundi.

Multos primis Eccleſiæ ſeculis Chriſtianos in ea fuiſſe ſententiâ notum eſt, mundi finem propinquare. Hanc fuiſſe ipſius Lactantii, patet ex Inſtitutionum lib. VII. cap. 15. ubi tradit, Romanum nomen brevi de terrâ tollendum, & in Epitome cap. 70. docet, interitum mundi expletis ſex annorum millibus fieri neceſſe eſſe. *Quod*, inquit, *in proximo eſt, quantum de numero annorum, deque ſignis, quæ à Prophetis prædicta ſunt, colligi poteſt*, & cap. 25. libri VII. Inſtitutionum ſuperiùs citati ait: *Omnis autem expectatio non ampliùs quàm ducentorum videtur annorum, licet varient hiſtorici circa numerum annorum ab exordio mundi.*

Id ipſum non minus diſertè affirmaverat ante eum Sanctus Cyprianus ſcribens ad Thibaritanos. *Scire enim debetis*, inquit, *ac tenere, diem preſſuræ ſuper caput eſſe cœpiſſe, & occaſum ſeculi atque Antichriſti tempus appropinquaſſe*; & in libro ad Demetrianum tradit, totum jam ipſum mundum *in defectione eſſe & in fine*.

Hoc etiam ita Beato Martino perſuaſum fuerat, ut, teſte Sulpitio Severo, Dialogo 2. de Virtutibus Beati Martini, num. 16. Beatus Martinus de fine ſeculi diſſerens, dixerit, dubium non eſſe, *quin Antichriſtus eſſet in annis puerilibus conſtitutus, ætate legitimâ ſumpturus imperium.* Subdit vero Sulpitius Severus: *Quod autem hoc ab illo audivimus, annus octavus eſt. Vos autem æſtimate, quæ in præcipiti conſiſtant quæ futura ſunt.*

Nec mirum videri debet, ſi Lactantius in libri *de Mortibus Perſecutorum* Epilogo ad Donatum orationem convertens, mentionem aliquam injecerit de fine ſeculi, quem imminere nec Lactantius, nec ille nobiliſſimus Confeſſor Donatus dubitabat.

HENRICI DODWELLI
DISSERTATIO
DE RIPA STRIGA.

Ad Lactant. de Mortibus Perſecutorum, §. XVII.

RIPA hæc non *Maris* erat, ſed *Fluvii*, §. I. *STRIGA* vox *Gromatica* & *Caſtrenſis*, §. II. *Caſtra Romana* in plurimum *quadrata*. Caſtrorum *frontem* ſemper *Orienti* [illegible], §. III. *Frontem* itaque caſtrorum *STRIGAM* Veteres, latus *SCAMNUM* appellabant, §. IV. *Coloniæ Romanæ* pro *Caſtrenſi* diſciplina diſpoſitæ. *Frons* etiam Coloniarum *STRIGA*, §. V. *Agrorum*, *Caſtrorum*, *Prætenturarum* [illegible] præcipue *Romanorum* limites *Flumina*, §. VI. Prætenturarum [illegible] limes *Danubius*. Provinciæ *Illyricianæ* [illegible] ab eiuſdem *Danubii RIPA*, §. VII. Idem probatur e *Caſtris ſtativis* in *Danubii Ripa* frequentiſſimis, & ab *Hiſtoria* Prætenturarum *Romanarum* qualis [illegible]. Explicatur adverſus *Rhenanum Tertullianus*, §. VIII. Idem ex *Emilia* Provincia *Romanis* erepta, §. IX. *Ripam Danubii* egreſſi aliquando, ſed raro *Romani*, §. X. Quo minus ſæpe egrederentur, impediebat opinio de *Finibus* Imperiorum [illegible]. Nullam tamen *Provinciam Transdanubianam* retinebant ante *Diocletianum*, §. XI. Convenit hæc *RIPÆ STRIGÆ* mentio cum *tempore* atque *ævo* Diocletiani, §. XII.

§. I. SIC [illegible] *RIPÆ STRIGÆ*, [illegible] *RIPAM STRIGAM*, [illegible] *Diocletiani* [illegible] *Lactantius* [illegible] *Propontidis* [illegible] *STRIGA* [illegible] *Diocletiani* [illegible]

§. II. [illegible] *STRIGA* [illegible] *Caſtrametationis* [illegible] *Coloniarum* [illegible] *Caſtrorum* [illegible] *Gromatica* [illegible] *Caſtrametationis* [illegible] *Gromaticorum* [illegible] *Hyginum* [illegible]

(*a*) *Chorogr.* L. 2. (*b*) *Hygin.* *Gromatic.* p. [illegible] *Edit.* [illegible]

§. III.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

HENRICI DODWELLI
CHRONOLOGIA PERSECUTIONUM;
ITEM
STEPHANI BALUZII
CHRONOLOGIA DIOCLETIANEA.

PROUT RATIO TEMPORUM EXEGIT, INTERMIXTÆ.
Additi ſunt inſuper cujuſque anni Conſules, aliique rerum eventus.

AN. LXIV.

ANNO Domini, ſecundùm Æram Vulgarem, LXIV.

Coſſ. { C. Lecanius Baſſus.
M. Licinius Craſſus. *Pagi.*

Perſecutio Neronis in Chriſtianos, ipſiſque imputat incendium ab ipſo Romæ excitatum; ex Tacito. *Dodwell.* [19. Junii SS. Gervaſius & Protaſius Mediolani Martyrio coronati.]

LXVI.

Coſſ. { C. Suetonius Paulinus.
L. Pontius Teleſinus.

SS. Petrus & Paulus morti addicti 29. Junii: ille per crucem, hic per gladium. *Lenglet.*

XCV.

Coſſ. { Domitianus Aug. XVII.
T. Flavius Clemens. *Pagi.*

Perſecutio Domitiani poſt Septemb. XIII incepit, ex Brutio. *Dodwell.* Quâ in Perſecutione morti addictus eſt à Domitiano T. Flavius Clemens Conſul ob Religionem.

XCVI.

Coſſ. { C. Fulvius Valens.
C. Antiſtius Vetus. *Pagi.*

Revocavit Chriſtianos ab exilio Domitianus paulò ante Septemb. XVIII. Necdùm enim redierant exules ante novum edictum Nervæ. *Dodwell.*

XCVII.

Coſſ. { M. Cocceius Nerva III.
T. Virginius Rufus.

Nerva Imperator ſtatuas omnes Domitiani ſuſtulit. Accuſatos Chriſtianiſmi abſolvit; vetuitque quemquam eo nomine accuſari. *Lenglet.*

CVII.

Coſſ. { C. Soſius Senecius IV.
L. Licinius Sura III. *Pagi.*

Perſecutio ſub Trajano, quâ paſſus eſt Ignatius, ex actis ejus. S. Simeon Epiſcopus Hieroſol. martyrio afficitur. Pax reddita hoc ipſo anno. Plinii & Arrii Antonini perſecutiones hoc ipſo etiam fortaſsè anno. *Dodwell.*

C V I I I.

Coſſ. { Ap. Annius Trebonianus Gallus.
M. Atilius Metilius Bradua. *Pagi.*

Poſt Ignatii mortem, quæ Decembri menſe die xx. anni ſuperioris contigerat, cùm nuncium de morte in Aſiâ accepiſſet, necdùm tamen *geſta Ignatii* haberet explorata, Epiſtolam ſcripſit ad Philippenſes Polycarpus. *Dodwell.* Evariſtus Papa martyrio coronatur.

C I X.

Coſſ. { A. Cornelius Palma.
C. Calviſius Tullus.

Oneſimus, S. Pauli diſcipulus, Epheſiorum Epiſcopus, in carcerem conjicitur, & Romæ lapidibus obruitur. *Lenglet.*

C X V I.

Coſſ. { Æmilianus.
L. Antiſtius Verus. *Pagi.*

Paſſus Simeon Cleophæ, & extincta eſt familia Davidis. *Dodwell.*

C L I I I.

Coſſ. { C. Bruttius Præſens.
A. Junius Rufinus. *Pagi.*

Edictum Antonini Pii pro Chriſtianis, ſi fortè fuerit Pii. *Dodwell.*

C L X I.

Coſſ. { M. Ælius Aurelius Verus Cæſar III.
L. Ælius Commodus II. *Pagi.*

Idem edictum, ſi Marco potiùs ſit, quàm Pio tribuendum. *Dodwell.*

C L X V I I.

Coſſ. { L. Aurelius Verus Aug. III.
Quadratus. *Pagi.*

Perſecutio Gallorum Lugdunenſium Viennenſiumque ſub Marco. *Dodwell.*

C L X V I I I.

Coſſ. { L. Venuleius Paulus.
T. Junius Montanus. *Pagi.*

Athenagoræ legatio pro Chriſtianis poſt reditum Lucii. *Dodwell.*

C L X X.

Coſſ. { M. Cornelius Cethegus.
C. Erucius Clarus. *Pagi.*

Melitonis *Sardenſis* & Apolinaris Hierapolitani apologiæ. *Dodwell.*

C C I I.

Coſſ. { L. Septimius *Severus* Aug. III.
Aurelius Antoninus Caracalla Aug. *Pagi.*

Poſt VIII. Id. April. ante Solſtitium incœpit perſecutio *Severi.* Annus XVII. ætatis Origenis. *Dodwell.*

C C I I I.

Coſſ. { L. Fulvius Plautianus.
P. Septimius Geta. *Pagi.*

Annus XVIII. Origenis, hujus perſecutionis ſecundus. *Dodwell.*

C C I V.

Coſſ. { L. Fabius Cilo II.
M. Annius Libo. *Pagi.*

Anno *ſæculari* ineunte, deſiit hæc *Severi* perſecutio. *Dodwell.*

C C X X X V.

Coſſ. { Severus.
Quinctianus. *Pagi.*

Sub finem anni perſecutio Maximini. Perſecutio in Aſiâ. *Dodwell.*

C C X X X V I.

Coſſ. { C. Julius Verus Maximinus Aug.
Julius Africanus. *Pagi.*

Initio anni finis perſecutionis. Defecerunt in Africâ Gordiani menſe Maio; in Italiâ Senatus. *Dodwell.*

CCXXXVII.

Coſſ. { L. Ovinius Cornelianus.
P. Titius Perpetuus. *Pagi.*

Menſe Junio occiſi in Africâ Gordiani. Menſe Julio *Auguſtum* imperium ſuſceperunt Maximus & Balbinus, *Cæſareum* Gordianus tertius. *Dodwell.*

CCXXXVIII.

Coſſ. { Pius.
Pontianus. *Pagi.*

Ludis Capitolinis, ante Jun. XXII. occiſi Maximus & Balbinus. *Auguſtum* imperium ſuſcepit Gordianus. *Dodwell.*

CCXLVIII.

Coſſ. { M. Julius Philippus Aug. III.
M. Julius Philippus Aug. II. *Pagi.*

Perſecutio Alexandrina in fine anni. *Dodwell.*

CCXLIX.

Coſſ. { Fulvius Æmilianus II.
Vettius Aquilinus. *Pagi.*

Sub finem anni incœpit cum imperio Decii perſecutio. In Africâ ſaltem hucuſque incruenta. *Dodwell.*

CCL.

Coſſ. { Cn. Meſſius Quintus Trajanus Decius Aug. II.
Annius Gratus. *Pagi.*

Initio Aprilis ad cædes progreſſa eſt perſecutio in Africâ, confeſtim facta remiſſior. Perſecutionis Alexandrinæ anni ſecundi maxima pars in hunc annum incidit. *Dodwell.*

CCLI.

Coſſ. { Cn. Trajanus Decius Aug. III.
Q. Herennius Etruſcus Decius Cæſar. *Pagi.*

Tertius annus perſecutionis Alexandrinæ. Remiſſa perſecutio tam Alexandriæ, quàm etiam in Africâ. *Dodwell.*

CCLII.

Coſſ. { C. Vibius Trebonianus Gallus Aug. II.
C. Vibius Voluſianus Cæſar. *Pagi.*

ˣ[illegible] ſub Gallo, ejuſdemque perſecutio breviſſima. *Dodwell.*

CCLVII.

Coſſ. { P. Licinius Valerianus Aug. IV.
P. Licinius Gallienus Aug. III. *Pagi.*

Sub initium Auguſti perſecutio Valeriani, ſed ſine martyriis. *Dodwell.*

CCLVIII.

Coſſ. { M. Aurelius Memmius Tuſcus.
Baſſus. *Pagi.*

Sub initium Auguſti edictum Valeriani de pœnâ capitis. *Dodwell.*

CCLXI.

Coſſ. { Gallienus Aug. IV.
Petronius Voluſianus. *Pagi.*

Purpuram arripuit in Ægypto Æmilianus. Revocata in reliquo imperio Valeriani perſecutio à Gallieno. *Dodwell.*

CCLXII.

Coſſ. { P. Licinius Gallienus Aug. V.
Fauſtinus. *Pagi.*

Revocata à Gallieno eadem perſecutio in Ægypto, capto jam Æmiliano. *Dodwell.*

CCLXXV.

Coſſ. { L. Domitius Aurelianus Aug. iv.
T. Avonius Marcellinus. *Pagi.*

Sub initium anni, ſub finem Aureliani, emiſſa ab eo perſecutionis edicta. *Dodwell.*

CCLXXXIV.

Coſſ. { Imp. M. Aurelius Carinus II.
Imp. M. Aur. Numerianus II. *Spark.*

Suffecti ſecundum Ledyati computum.

Kal. Maii vel Octob. ac Kal. Sept. vel Novemb. { Val. Diocletianus.
Annius Baſſus.
M. Aur. Val. Maximianus.
M. Junius Maximus. *Idem.*

Diocletianus levatur Imperator die XVII. Septembris. Hoc anno incipit æra Diocletianea, vel æra martyrum, die 29. menſis Auguſti, quo incipit annus Ægyptiorum, qui etiam nunc eâ utuntur æra. *Lenglet.*

CCLXXXV.

Coſſ. { Valerius Diocletianus II.
Ariſtobulus. *Spark.*

Maximianus Herculius à Diocletiano creatur Cæſar.

CCLXXXVI.

Coſſ. { M. Junius Maximus II.
Vettius Aquilinus.

Kalendis Aprilis Auguſtus creatur Maximianus Herculius, ac proinde in conſortium Imperii appellatur à Diocletiano. Maximianus Thebæam legionem Martyrio donat. *Lenglet.*

CCXCII.

Coſſ. { Annibalianus.
Aſclepiodotus.

Kalendis Martiis Diocletianus & Maximianus adoptant Conſtantium cognomento Chlorum & Galerium Maximianum cognomento Armentarium, eoſque nuncupant Cæſares. Conſtantius repudiat Helenam, ex quâ Conſtantinum, cui poſteà Magno cognomen hæſit, ſuſceperat, & Theodoram Herculii privignam ducit. Galerius, repudiatâ quoque conjuge, Valeriam Diocletiani & Priſcæ Auguſtæ filiam accepit uxorem. *Balneus.*

CCXCIII.

Coſſ. { Imp. Val. Diocletianus V.
Maximianus Herculius IV.

Conſtantius Chlorus ex Bataviâ & Belgio Francos pellit, quos mittit ad Sueſſiones & ad Rhemos. *Lenglet.*

CCXCVII.

Coſſ. { Maximianus Herculius V.
Galerius Maximianus Cæſar II. *Spark.*

Narſeus Rex Perſarum vincit ac fugat in Meſopotamiâ Galerium, ac poſteà in Armeniâ.

Niſibim venit Diocletianus. Narſeus victus fugatuſque eſt à Galerio; & conjux filiæque ejus captæ, cum maximâ pudicitiæ cuſtodiâ reſervatæ ſunt ad augendam triumphi pompam. Capta magna præda cum ingentibus manubiis. *Balneus.*

CCCI.

Coſſ. { Poſtumius Titianus II.
Fl. Popilius Nepotianus. *Spark.*

Prima Diocletiani perſecutio in milites. *Dodwell.*

Conſtantius vincit Germanos in Lingonibus, quò proceſſerant.

CCCII.

Coſſ. { Fl. Val. Conſtantius Cæſar IV.
Galerius Max. Arment. IV.

Diocletianus è Nicomediâ, ubi tum regia ſedes erat, in Orientem profectus, illic ſubſi-
ſtit

Ibi uſque ad hyemem. Tum verò Nicomediam redux, ubi cum Galerio conſultat de bello Chriſtianis inferendo. *Baluzius.*

Victus à Galerio Narſes Perſarum rex. Dodwell.

CCCIII.

Coſſ. { Imp. Val. Diocletianus VIII.
Maximianus Herculius VII. *Spark.*

Annus primus perſecutionis inchoatus à Feb. XXIII. Nicomediæ. *Dodwell.*

Perſecutio adverſus Chriſtianos hoc anno commota, omnium quæ unquam fuerunt atrociſſima. Initium factum à civitate Nicomedienſi, cujus Eccleſia everſa eſt VII. Kalendas Martias, ipſo Terminalium die. Poſtridiè propoſitum eſt edictum Imperatorum & Cæſarum adverſus Chriſtianos, ut per univerſum orbem ſacrificare cogerentur. *Baluzius.*

Diocletianus Romam proficiſcitur, illicque vicennalia celebrat & triumphum agit de Perſis. Mox factâ pace, quæ in tempus Divi Conſtantini reſervata duravit, Perſæ Meſopotamiam cum Tranſtigritanis quinque regionibus reddiderunt, limite imperiorum ſuper ripam Tigridis conſtituto. *Idem.*

Gothi, trajecto Iſtro, vicinam provinciam invaſerunt, & indigenas expulerunt. *Idem.*

Diocletianus offenſus nimiâ Romanorum dicacitate, Româ poſt peracta vicennalia diſceſſit, & XIII. Kalendas Januarias proficiſcitur Ravennam. *Idem.*

CCCIV.

Coſſ. { Imp. Al. Diocletianus IX.
Maximianus Herculius VIII. *Spark.*

Annus primus perſecutionis abſolutus, ſecundus inchoatus, ſed primus Euſebio. *Dodwell.*

Diocletianus nonum Conſulatum auſpicatur Ravennæ. Poſteà in difficilem morbum incidit, cujus vi de ſtatu mentis ſuæ demotus, demens factus eſt; ac poſt æſtatem, Nicomediam perveniens, Circum illic dedicavit anno poſt vicennalia repleto, & Idibus Decembribus, intercepto ſpiritu, viſus eſt expiraſſe. *Baluzius.*

Eodem tempore, quo Diocletianus nonum conſulatum auſpicatus eſt Ravennæ, Maximianus Herculius octavum iniit Romæ, & annum imperii viceſimum ingreſſus poſteà eſt Kalendis Aprilis. Deindè æſtate ejus anni fuit in Campaniâ. *Idem.*

Fine anni Galerius Maximianus Cæſar Nicomediam venit ad Diocletianum, ut eum compelleret ad deponendum imperium, quòd anteà idem perſuaſiſſet Herculio. *Idem.*

CCCV.

Coſſ. { Conſtantius Chlorus V.
Galer. Maxim. Arment. V. *Spark.*

Annus ſecundus perſecutionis abſolutus, tertius inchoatus, ſed ſecundus Euſebio. Purpuram depoſuerunt Diocletianus & Maximianus. Nova deindè & ſævior perſecutio inſtaurata in Oriente à Galerio & Maximino, omnium deinceps Chriſtianorum, cùm anteà ſolorum fuiſſet Clericorum. Agon quinquennalis Cæſareæ. Deſiit perſecutio in Occidente. *Dodwell.*

Kalendis Martiis Diocletianus apud Nicomediam proceſſit in publicum, ut ſe vivum eſſe probaret populo. *Baluzius.*

Kalendis Maiis Diocletianus prope Nicomediam, & Maximianus Herculius Mediolani purpuram deponunt, & Conſtantium Galeriumque Auguſtos nuncupant, Diocletianus Galerium, Herculius Conſtantium. *Idem.*

Eodem die Severus & Maximinus Daia facti ſunt Cæſares, nominati quidem à Galerio, ſed induti, à Maximiano Severus, à Diocletiano Maximinus. Tum Diocletianus in patriam ſuam, hoc eſt, Diocleam in Dalmatiâ revertitur, ubi præclaro otio conſeneſcit. Herculius in Lucaniam conceſſit.

CCCVI.

Coſſ. { Conſtantius Chlorus VI.
Galer. Maxim. Arment. VI. *Spark.*

Annus tertius perſecutionis abſolutus, quartus inchoatus. Incepit Cæſareæ nova illa perſecutio Maximini, quæ omnes cogebat ſacrificare. *Dodwell.*

Conſtantius Auguſtus filium ſuum Conſtantinum repetit a Galerio, apud quem velut obſes tenebatur. Is ergo in Galliam profectus, ad patrem in extremis agentem pervenit viii. Kalendas Auguſti. Quarto die poſt Conſtantius extinguitur Eboraci in Britanniâ: cui ſucceſſit Conſtantinus, cùm patris ſupremâ voluntate, tum militum conſenſu, qui ei purpuram injecerunt. *Baluzius.*

Imago laureata Conſtantini defertur ad Galerium. Ille verò purpuram ad eum miſit, Cæſaremque nuncupavit vii. Kalendas Januarias, quem aut eodem die, aut paulò ante Severum Auguſtum [illegible]. *Idem.*

Edictum emittit Conſtantinus in gratiam Chriſtianorum.

Interim, quùm imagines Conſtantini Romam allatæ eſſent, Maxentius Herculii filius, patre diu tergiverſante, imperium invadit vi. Kalendas Novembris: & patrem, qui tum in Campaniâ erat, ad ſe vocavit, cumque bis Auguſtum nominans, conſortem imperii facit. *Idem.*

Maxentius purpuram Auguſtam uſurpat: Romam ac Italiam ſibi ſubjicit die Octobris 28.

CCCVII.

Coſſ. { Maximianus Herculius IX
Coſſ. { Conſtantinus Cæſar. *Spark.*

Annus quartus perſecutionis abſolutus, quintus inchoatus. Ceperunt pro cædibus mutilationes. Mors Urbani Præſidis Palæſtinæ perſecutoris. *Dodwell.*

Galerius Maximianus Severum Auguſtum, cui Italiæ cuſtodia demandata fuerat, cum exercitu jubet ducere adverſus Maxentium. Hic verò ſtatim Romam obſidet, Ravennam fugit, (a) ad Tres tabernas extinguitur, ut videtur, circa menſem Aprilem.

Maximianus Herculius bis Auguſtus in Gallias proficiſcitur, ubi Conſtantinum, qui hactenus Cæſaris appellatione contentus fuerat, Auguſtum nuncupat pridie Kalendas Aprilis, & eidem in matrimonium locat filiam ſuam Fauſtam. *Baluzius.*

Interea Galerius Maximianus immenſum exercitum ducit in Italiam, mortem Severi vindicaturus. Romam fruſtra obſidet, & redit inglorius in Illyricum. *Idem.*

Tum verò Herculius e Galliâ redux, filium Maxentium denudare conatus in concione, convicia militum tulit, & urbe Italiâque pulſus, rurſus ad Conſtantinum pergit in Gallias. Ibi aliquantulum moratus, mox Carnuntum in Pannoniâ ad Galerium profectus, ibi Diocletianum invenit, interfuitque iii. Idus Novembris nuncupationi Licinii Auguſti, quem Galerius Maximianus ſubſtituit in locum Severi. Cum verò fruſtrà Diocletianum hortatus eſſet ad reſumendum imperium, ab eo repudiatus redit in Galliam, ubi iterum depoſuit imperium, ac poſtea illud nunquam [illegible]. *Idem.*

CCCVIII.

Coſſ. { Maximianus Herculius X
Coſſ. { Galerius Max. Armentar. VII

Annus quintus abſolutus, ſextus inchoatus. Conſtantinus Auguſtus declaratur. Firmilianus Palæſtinæ præſes mutilationibus, potius quàm cædibus, perſecutus eſt. Perſecutio remiſſa à menſe Auguſto ad Novembrem, eo uſque ſub hujus anni finem novo Maximini edicto inſtaurata, ita tamen, ut menſe Decembri redierint ad mutilationes perſecutores. *Dodwell.*

Maximianus Herculius X. & Galerius Maximianus VII. Conſules fuère, conſtitutâ jam concordia inter eos & Maxentium. *Baluzius.*

20. Aprilis Maxentius Conſul Romæ declaratur, cum Romulo. Herculius in Gallias fugit, ubi res novas molitur contra Conſtantinum.

(a) *Ad Tres tabernas.*] Id eſt, [illegible] *Tres tabernas* [illegible] *Marché d'Appius*, & aux Trois boutiques.

CCCIX.

Coſſ. { Licinius Aug. vel poſt Conſulatum x. Herculii & VII. Galerii Maximiani.
Maxentius II.
Romulus II.

Annus ſextus abſolutus, ſeptimus inchoatus. Martii VII. paſſus eſt Euſebius ultimus Martyrum Caeſareenſium. Indè neglectu Gentilium redit Chriſtianis pax. *Dodwell.*

CCCX.

Coſſ. { Maxentius III. ſine collegâ. *Spark.*

Secundum Lydiatum.

Coſſ. { Galerius Maxim. Arment. VIII.
ſuffecto
Licinio Liciniano Auguſto. *Idem.*

Annus ſeptimus abſolutus, octavus inchoatus. Nova rurſus, tandem Gentilium, orta Chriſtianorum perſecutio, verùm ea breviſſima, & unius imperii. *Dodwell.*

Quùm Franci turbarent ſtatum Galliarum, & de iis reprimendis Conſtantinus cogitaret, Herculius ſemper inquietus, ſubdolus, & infidus, auctor ei fuit ne omnem exercitum ſecum duceret, poſſe barbaros à paucis debellari. Credidit Conſtantinus & ſeni & ſocero. Interim Herculius cupiditate imperii ſtimulatus, cùm putaret Conſtantinum longius abeſſe, milites largitionibus & promiſſis ſollicitat ad defectionem, theſauros invadit, & purpuram tertiò induit in Belgica, & redeunte Conſtantino mira celeritate, timens quod evenerat, fugit in ſecundam Narbonenſem, & ſe civitatis Arelatenſis mœnibus includit. Dein adventante Conſtantini exercitu, Maſſiliam contendit, ubi obſeſſus à Conſtantino, captus eſt, & increpito vita donata. Verùm paulo poſt ejuſdem Conſtantini juſſu ſtrangulatus eſt, quùm deprehenſus eſſet in inſidiis quas Conſtantino moliebatur, ut eum perimeret. *Baluzius.*

Eodem anno Galerius Maximianus in gravem ac periculoſum morbum incidit, quo per annum perpetem afflictatus eſt; iſque morbus eum invaſit, quùm iniret decimum octavum imperii ſui annum. *Idem.*

CCCXI.

Coſſ. { Gal. Maxim. Arment. VIII.
Maximinus II.

Annus octavus abſolutus, nonus inchoatus. Edictum Galerii pro pace, inter Kal. Mart. & prid. Kal. Maias. Pax illa ne ſex quidem menſium integrorum, ità ut ſub finem Octobris redierit perſecutio, ſed & ea unius imperii, ſanguinolenta. Legationes primas urbium accepit Nicomediæ Maximinus. *Dodwell.*

Galerius ſemper ægrotus, admonitus morbum illum eveniſſe ſibi propter mala quæ Chriſtianis intulerat, edicto propoſito perſecutionem quieſcere juſſit anno poſtquam cœperat octavo. Tum apertis carceribus, Chriſtiani qui illic detinebantur, abire permiſſi ſunt. Paucis poſt Galerius moritur Sardicæ menſe, ut videtur, Maio, quùm prius Licinio Valeriam conjugem filiumque Candidianum commendaſſet, atque in manibus tradidiſſet. Sed hi quum comitatum Maximini infeliciter prætuliſſent, miſerandam ſortem habuerunt, ut poſteà dicetur. *Baluzius.*

Maxentius bellum Conſtantino indicit, quaſi necem patris ſui Herculii vindicaturus.

Bellum indè inter Licinium & Maximinum de imperio certantes. Sed conditionibus certis pax & amicitia componitur in Boſphoro Thracio, ubi conſtitutus eſt limes imperii utriuſque. *Idem.*

Maximinus poſteà indulgentiam communem Principum conſenſu Chriſtianis datam tollit, ſubornatis legationibus civitatum, quæ peterent, ne illis intra civitates ſuas conventicula extruere liceret. Hinc acriùs in eos ſævitum, donec Conſtantini litteris Maximinus deterritus. *Idem.*

Hoc, vel ſequenti anno crux in cœlo Conſtantino apparet.

CCCXII.

Coſſ. { Fl. Val. Conſtantinus Aug. II. / Licinius Aug. II. Sport.

Annus nonus abſolutus, decimus inchoatus. Secundo urbium legationes cum decretis adverſus Chriſtianos Maximino ad eas reſcripta de pellendis ex illis urbibus Chriſtianis, earumque urbium territoriis, poſt menſem Maium. Perſecutio nova inchoata, ſed menſibus tantum duravit, & ſtatim initis Liciniique Conſtantinique fœdera adverſus Maxentium moventur. Conſtantinus Alpes tranſcendit, atque copias Maxentii vincit fugatque in Taurinis, aliiſque in locis. Tandem parat Romam contra 27. Octob. Crux ſignum victoriæ ipſi oſtenſa priore quam pugnam committeret, in qua profligatur Maxentius ipſe 28. Octobris, diique in Tiberi ſubmergitur. Conſtantinus victor Urbem ingreditur: primi Auguſti nomen Conſtantino à Senatu decretum. Primum Maximini edictum pro pace. *Dodwell.*

Valeria Galerii vidua in exilium juſſu Maximini projecta cum matre Priſca, & in deſertas Syriæ ſolitudines relegata, patrem ſuum Diocletianum per occultos nuncios guarum calamitatis ſuæ facit. Repetenti verò eam patri Maximinus negavit. *Baluzius.*

Eodem tempore Maximiani Herculii ſtatuæ Conſtantini juſſu revellebantur, & imagines quoque Diocletiani, quia cum Herculio pictus erat, detrahebantur. Hinc dolor Diocletiano, qui paulo poſt fame atque angore confectus interiit III. Nonas Decembris. *Idem.*

Maximinus legatos Romam ad Maxentium mittit occulté, & amicitiam cum eo facit. *Idem.*

Initium Indictionum aut 1. aut 24. die Septembris.

CCCXIII.

Coſſ. { Fl. Val. Conſtantinus III. / Licinius Auguſtus III. *Sport.*

Annus decimus abſolutus, undecimus inchoatus. Victus à Licinio Maximinus in campo ſereno die 30. Aprilis. Edictum Conſtantini & Licinii pro pace Nicomediæ propoſitum Jun. XIII. quo tempore decennalem hanc perſecutionem terminat Lactantius, num. 48. Secundum deinde Maximini pro Chriſtianis edictum. *Dodwell.*

Rebus in urbe compoſitis, Conſtantinus circa XV. Kalendas Februarii Româ digreſſus, Mediolanum contendit, ibique nuptias Conſtantiæ ſororis ſuæ cum Licinio celebravit. Eâ re peracta, Conſtantinus in Gallias revertitur, Licinius in Illyricum. *Baluzius.*

Interim Maximinus exercitum movet è Syria, bellum Licinio illaturus, provincias ejus occupaturus. Occurrit ei Licinius in Thraciâ. Pugnatur proinde Kalendis Maii in campo quem vocabant Serenum, inter Hadrianopolim videlicet & Heracleam. Victoria penès Licinium fuit. *Idem.*

Diocletianus moritur hoc anno, fortè Maio menſe.

Maximinus ſummâ celeritate fugit Nicomediam, hinc in Cappadociam, poſtremò in Ciliciam, ubi miſerando horrendoque mortis genere extinctus eſt apud Tarſum. *Idem.*

Fuſo fugatoque Maximino, Licinius trajecit exercitum in Bithyniam, & Nicomediam ingreſſus, die Iduum Juniarum proponi juſſit edictum de reſtituendâ Eccleſiâ, verbaque etiam hortatus eſt, ut conventicula in ſtatum priſtinum redderentur.

Pax Eccleſiæ data poſt bellum decennale. *Idem.*

Licinius Valerium, Candidianum Galerii Maximiani filium, Severi filium Severianum, & liberos Maximini occidi jubet. *Idem.*

CCCXIV.

Coſſ. { Voluſianus II. / Annianus.

Primum Conſtantini bellum adverſus Licinium ad Cibalim in Pannoniâ victum die 8. Octobris. Iterum pugnatur ad Mardiam in Thraciâ, ſed æquo marte.

Pax Conſtantinum inter & Licinium.

Valens à Licinio Cæſar eligitur, poſteà utriuſque Auguſtorum conſenſu expellitur, ac dignitate privatur.

CCCXV.

Coſſ. { Conſtantinus IV. / Licinius IV.

Valeria filia Diocletiani & uxor ejus Priſca Theſſalonicæ capite truncantur.

Hoc anno Lactantius ſuum de Mortibus Perſecutorum librum edidit.

CCCXVII.

Coſſ. { Gallicanus. / Baſſus.

Criſpus & Conſtantinus Conſtantini Magni filii Cæſares creantur, ſicut & Licinianus filius Licinii.

Naſcitur Conſtantius filius alter Conſtantini & Fauſtæ.

Hoc anno deſinente, ut putamus, advocatur Nicomediâ in Gallias Lactantius.

CCCXVIII.

Coſſ. { Licinius Auguſtus V. / Criſpus Cæſar.

CCCXIX.

Coſſ. { Conſtantinus Aug. V. / Licinius Junior Cæſar.

Hoc anno removet à ſuo Palatio Chriſtianos Licinius Auguſtus.

Arius in hæreſim prolabitur, damnaturque in concilio centum Epiſcoporum.

CCCXX.

Coſſ. { Conſtantinus Aug. VI. / Conſtantinus Cæſar II.

Perſecutio Liciniana ex Euſebio in Chronico.

Criſpus Cæſar Francos & Alamannos prælio vicit.

Hoc anno vel ſequenti ſuas edidit Lactantius Inſtitutiones.

CCCXXI.

Coſſ. { Criſpus Cæſar II. / Conſtantinus Cæſar.

Nazarius Romæ Panegyricum Conſtantino dicit Kal. Martiis.

Donatiſtæ Româ ejecti.

Conſtantinus de feriando die Dominico Sanctionem edit.

CCCXXII.

Coſſ. { Petronius Probianus. / Anicius Julianus.

Conſtantinus Sarmatas in Pannoniâ debellat, & ibi Rex eorum Rauſimondus occidit.

CCCXXIII.

Coſſ. { Acilius Severus. / Junius (vel Vettius) Rufinus.

Alterum bellum Conſtantini adverſùs Licinium: hic die 3. Julii ad Adrianopolim à Conſtantino debellatur.

Iterùm Licinius terrâ vincitur à Conſtantino juxta Chryſopolim & Chalcedonem, & mari à Criſpo Cæſare in Helleſponto.

Nicomediam fugit Licinius, atque veniam petiit in præteritum, exorante Conſtantiâ ejus uxore ac ſorore Conſtantini. Cœnæ à Conſtantino adhibetur, atque exul Theſſalonicam mittitur, ubi ejus poſt quoſdam menſes, ob res novas quas moliebatur, fauces laqueo ſtringuntur, atque Martinianus Cæſar à Licinio creatus in Cappadociâ trucidatur. *Vide Tillemont. tom. 4. Imperat. pag. 195.*

Conſtantius Conſtantini filius Cæſar eligitur.

CCCXXIV.

Coſſ. { Criſpus Cæſar III. / Conſtantinus Cæſar. III.

Conſtantinus ad Arium litteras ſcribit, ut eum ab errore revocet.

CCCXXV.

Coſſ. { Anicius Fauſtus Paulinus.
P. Cejonius Julianus.

Synodus prima univerſalis Nicææ in Bithyniâ cogitur à 18 vel 19. Junii ad 25. Auguſti; in quâ damnatur Arius.

25. Julii vicennalia celebrat Conſtantinus.

CCCXXVI.

Coſſ. { Conſtantinus Auguſt. VII.
Conſtantius Cæſar.

Conſtantinus Romam petit; atque circa Julium menſem trucidari jubet Criſpum Cæſarem; qui falſi criminis reus agitur. morti ſimiliter addicitur Fauſta Conſtantini uxor.

CCCLXII.

Coſſ. { Fl. Mamertinus.
Fl. Nevitta.

Perſecutio Julian., cùm ageret Antiochiæ, ſub finem Octobris, cùm flagraſſet ſimulacrum Jovis Olympii, ut colligitur ex Ammiano XXII. *Dodwell.*

SUMMARIA CAPITUM LIBRORUM LACTANTII, QUI IN SECUNDO HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

EPITOMES DIVINARUM INSTITUTIONUM.

PRÆFATIO totius Epitomes, ac Inſtitutionum conſilium & ratio. pag. 1

CAPUT I. *De divinâ Providentiâ.* 2

II. *Quòd Deus ſit unus, nec poſſint eſſe plures.* ibid.

III. *De Deo uno teſtimonia Poetarum.* 3

IV. *Quòd Deus ſit unus, teſtimonia Philoſophorum.* 4

V. *Quòd unum Deum vates, id eſt, Sibyllæ prædicant.* 5

VI. *Deus, cum ſit æternus & immortalis, ſexu & ſucceſſione non eget.* ibid.

VII. *De Herculis vitâ facinoroſâ & morte.* 6

VIII. *De Æſculapio, Apolline, Marte, Caſtore & Polluce, atque de Mercurio & Baccho.* ibid.

IX. *De Deorum turpitudinibus.* 7

X. *De Jove, ac ejus vitâ libidinoſâ.* 8

XI. *Varia emblemata, quibus Jovis turpitudines velarunt Poëtæ.* ibid.

XII. *Poëtæ ea, quæ ad Deos ſpectant, non omnia fingunt.* 9

XIII. *Narrantur facta Jovis ex Euhemero Hiſtorico.* ibid.

XIV. *Saturni & Urani geſta ex Hiſtoricis deſumpta.* 10

XX. *De Diis Romanorum propriis.* ibid.

XXI. *De ſacris deorum Romanorum.* 11

XXII. *De ſacris introductis à Fauno & Numâ.* 12

XXIII. *De Diis & ſacris Barbarorum.* ibid.

XXIV. *De origine Sacrorum & Religionum.* 13

XXV. *De aureo ſeculo, de ſimulacris & Prometheo, qui primus hominem effigiavit.* 14

XXVI. *De elementorum & aſtrorum cultu.* 16

XXVII. *De Hominis creatione, peccato & pœnâ, ac de Angelis, tum bonis, tum malis.* ibid.

XXVIII. *De Dæmonibus, ac eorum operationibus malis.* 17

XXIX. *De Dei Patientiâ atque Providentiâ.* 18

XXX. *De falſâ Sapientiâ.* 20

XXXI. *De Scientiâ & Opinatione.* 21

XXXII. *De Philoſophorum Sectis, ac diſſentione.* ibid.

XXXIII. *Quòd ſummum bonum ſit in vitâ quærendum.* 22

XXXIV. *Quòd ad juſtitiam nati ſint homines.* 23

XXXV. *Quod immortalitas ſit ſummum bonum.* 24

XXXVI. *De Philoſophis, ſcilicet Epicuro & Pythagorâ.* 25

XXXVII. *De Socrate, ac ejus contradictione.* 26

XXXVIII. *De Platone, cujus doctrina ad veritatem propiùs accedit.* 27

XXXIX. *De variis Philoſophis, ac de Antipodis.* 28

XL. *De Philoſophorum inſipientiâ.* 29

XLI. *De verâ Religione ac Sapientiâ.* ibid.

XLII. *De Sapientiâ religiosâ: Chriſti nomen nulli notum, niſi ipſi & Patri.* 30

XLIII. *De Jeſu Chriſti nomine, & duplici nativitate.* 31

XLIV. *Duplex Chriſti Nativitas ex Prophetis probatur.* 32

XLV. *Chriſti virtus & opera probantur ex Scripturis.* 33

XLVI. *Probatur ex Prophetis, Paſſionem ac mortem Chriſti prænuntiatam fuiſſe.* 34

XLVII. *De Jeſu Chriſti Reſurrectione, Apoſtolorum miſſione, Servatoriſque in cœlum Aſcenſione.* 35

XLVIII. *De Judæorum exhæredatione, & Gentilium adoptione.* 36

XLIX. *Quòd Deus non eſt, niſi unus.* 37

L. *Cur Deus humanum corpus aſſumpſit, ac mortem paſſus ſuit.* ibid.

LI. *De Chriſti morte in cruce.* 38

LII. *Spes ſalutis hominum in veri Dei agnitione; & de odio Ethnicorum in Chriſtianos.* 39

LIII. *Rationes odii in Chriſtianos expenduntur & refelluntur.* 40

LIV. *De Religionis libertate in adorando Deo.* 41

LV. *Ethnici juſtitiam in ſequendo Deo crimine impietatis infamant.* 42

LVI. *De Juſtitiâ, quæ eſt veri Dei cultus.* 43

LVII. *De Sapientiâ & Stultitiâ.* 44

LVIII. *De vero cultu Dei & ſacrificio.* 46

LIX. *De viis Vitæ, & primis Mundi temporibus.* 47

LX. *De Juſtitiæ officiis.* 49

LXI. *De Affectibus.* 50

LXII. *De Voluptatibus ſenſuum coërcendis.* 51

LXIII. *Spectacula eſſe potentiſſima ad corrumpendos animos.* 53

LXIV. *Affectus ſunt domandi, & à vitiis abſtinendum.* 54

LXV. *Præcepta eorum quæ jubentur, & de miſericordiâ.* 56

LXVI. *De Fide in Religione, & de Fortitudine.* 58

LXVII. *De Pœnitentiâ, animæ Immortalitate, & de Providentiâ.* 59

LXVIII. *De Mundo, Homine & Dei Providentiâ.* 61

LXIX. *Mundum propter hominem, & hominem propter Deum eſſe factum.* 62

LXX. *Animæ immortalitas confirmatur.* 64

LXXI.

LXXI. *De poſtremis Temporibus.* 65
LXXII. *De Chriſto è cœlo deſcendente ad univerſale Judicium, & de Regno Millenario.* 67
EPILOGUS. Spes ſalutis in Dei Religione & Cultu. 69

LIBRI
DE OPIFICIO DEI.

CAPUT I. *PROŒMIUM, & adhortatio ad Demetrianum.* 71
II. *De generatione belluarum & hominis.* 73
III. *De conditione pecudum & hominis.* 76
IV. *De imbecillitate hominis.* 80
V. *De figuris animalium & membris.* 83
VI. *De Epicuri errore, & de membris eorumque uſu.* 85
VII. *De omnibus corporis partibus.* 88
VIII. *De hominis partibus, oculis & auribus.* 90
IX. *De ſenſibus, eorumque vi* 94
X. *De exterioribus hominis membris, eorumque uſu.* 95
XI. *De inteſtinis in homine, eorumque uſu.* 101
XII. *De utero, & conceptione, atque ſexibus.* 105
XIII. *De membris inferioribus.* 109
XIV. *De inteſtinorum quorumdam ignotâ ratione.* 110
XV. *De voce.* 112
XVI. *De mente, & ejus ſede.* 114
XVII. *De Animâ, deque eâ ſententia Philoſophorum.* 117
XVIII. *De Animâ & Animo, eorumque affectibus.* 119
XIX. *De Animâ, eâque à Deo datâ.* 121
XX. *De ſeipſo, & Veritate.* 124

LIBRI
DE IRA DEI.

CAPUT I. *DE Sapientiâ divinâ & humanâ.* 127
II. *De Veritate, deque ejus gradibus; atque de Deo.* 129
III. *De bonis & malis in rebus humanis, eorumque auctore.* 131
IV. *De Deo, deque ejus affectibus; Epicurique reprehenſione.* 132
V. *De Deo Stoïcorum ſententia; de Irâ & Gratiâ ejus.* 134
VI. *Quod Deus iraſcatur* 137
VII. *De Homine & Brutis, ac Religione.* ibid.
VIII. *De Religione.* 140
IX. *De Providentiâ Dei, deque ſententiis illi repugnantibus.* 142
X. *De Mundi ortu, & rerum naturâ, & Dei providentiâ.* 143

XI. *De Deo, eoque uno, cujuſque providentiâ mundus regatur, & conſtet.* 151
XII. *De Religione, & Dei timore.* 154
XIII. *De Mundi & temporum commodo & uſu.* 155
XIV. *Cur Deus fecerit hominem.* 159
XV. *Unde ad hominem peccata pervenerint.* 160
XVI. *De Deo, ejuſque irâ & affectibus.* 162
XVII *De Deo, ejus curâ & irâ.* 163
XVIII. *De Peccatis vindicandis, ſine irâ fieri non poſſe.* 166
XIX. *De Animâ & Corpore, deque Providentiâ.* 169
XX. *Do Peccatis, & Dei miſericordiâ.* 170
XXI *De Irâ Dei & hominis.* 172
XXII. *De Peccatis; deque iis recitati verſus Sibylla.* 173
XXIII. *De Irâ Dei, & peccatorum punitione, deque eâ Sibyllarum carmina recitata: caſtigatio præterea, & adhortatio.* 175

F I N I S.

us.

CRUA
ARS
CAS
CTŪ
SIN
NT
pu
ude
R
ą9

LUCII CÆCILII FIRMIANI LACTANTII EPITOME INSTITUTIONUM DIVINARUM AD PENTADIUM FRATREM.

PRÆFATIO.

Totius Epitomes ac Inſtitutionum conſilium & ratio.

QUANQUAM Divinarum Inſtitutionum libri, quos jampridem ad illuſtrandam veritatem religionemque conſcripſimus, ita legentium mentes inſtruant, ita informent, ut nec prolixitas pariat faſtidium, nec oneret ubertas: tamen horum tibi Epitomen fieri, PENTADI frater, deſideras; credo, ut ad te aliquid ſcribam, tuumque nomen in noſtro qualicumque opere celebretur. Faciam quod poſtulas; etſi difficile videtur ea, quæ ſeptem maximis voluminibus explicata ſunt, in unum conferre. Fit enim

PRÆFATIO.] Hæc vox non extat in MS. ut nec Capitum diviſio ac tituli, nec etiam ſummaria, quæ hic addere viſum eſt, ut lumen aliquid accedat Lactantiano huic operi.

Lin. 2. *Illuſtrandam.*] In MS. *inluſtrandam*, idque more veteri. Sic in antiquis *vir inluſter*, pro *vir illuſter*.

Ibidem. *Religionemque.*] In MS. *regionemque*, quaſi eſſet abbreviatio.

Ibidem. *Conſcripſimus.*] MS. habet *conſcribſimus*.

Lin. 6. *Aliquid.*] Deeſt in editis, legitur tamen in MS. Taurin. Sic enim habet autographum, quod ad nos ſummâ humanitate miſit illuſtriſſimus ac doctiſſimus Pfaffius.

Lin. 7. *Quæ.*] In MS. *que* more omnium fere Manuſcriptorum.

Lin. 8. *In unum.*] Adde *volumen*.

totum & minùs plenum, cùm tanta rerum multitudo in anguſtum coarctanda ſit, & brevitate ipſa minùs clarum, maximè cum & argumenta plurima & exempla, in quibus lumen eſt probationum, neceſſe ſit præterire; quoniam tanta eorum copia eſt, ut vel ſola librum conficere poſſint. Quibus ſublatis, quid poteſt utile, quid apertum videri? Sed enitar, quantum res ſinit, & diffuſa ſubſtringere, & prolixa breviare, ſic tamen, ut neque res ad copiam, neque claritas ad intelligentiam deeſſe videatur in hoc opere, quo in lucem veritas protrahenda eſt.

Lin. 1. *In anguſtum coarctanda.*] MS. habet *coartanda*: forte hæc ultima vox ab *artus* deducenda videtur, ut ait Doctiſſ. Pfaffius. Aiunt voces *in anguſtum* deeſſe in MS. attamen ea lego in viri Cl. Pfaffii autographo.

Lin. 2. *Brevitate.*] MS. habet *brebitate*, facta permutatione v. in *b*. Sic infrà *breviare*, ubi MS. habet *brebiare*. Sic & ſub fin. cap. V.

Lin. 3. *Præterire.*] In MS. *preterire*. Hoc vulgatum eſt in MSS. ubi *e* pro *æ*.

CAPUT PRIMUM.

De Divinâ Providentiâ.

Ad Lact. Div. Inſt. lib. 1. c. 1.

PRIMA incidit quæſtio, Sitne aliqua providentia, quæ aut fecerit, aut regat mundum? Eſſe, nemini dubium eſt; ſiquidem omnium ferè Philoſophorum, præter ſcholam Epicuri, una vox, una ſententia eſt, nec fieri ſine artifice Deo potuiſſe mundum, nec ſine rectore conſtare. Itaque non ſolùm à doctiſſimis viris, ſed & omnium mortalium teſtimoniis ac ſenſibus coarguitur Epicurus. Quis enim de providentiâ dubitet, cùm videat cœlos terramque ſic diſpoſita, ſic temperata eſſe univerſa, ut non modò ad pulcritudinem ornatumque mirabilem, ſed ad uſum quoque hominum, cæterorumque viventium commoditatem aptiſſimè convenirent? Non poteſt igitur, quod ratione conſtat, ſine ratione cœpiſſe, quoniam certum eſt eſſe providentiam.

Lin. 2. *Eſſe.*] Subaudi *Providentiam*.

Lin. 7. *Ut.*] Non extat in MS.

Lin. 10. *Quoniam.*] Hoc verbum minus apte hic legitur, legendumque potius eſſet, *itaque certum eſt eſſe providentiam*. Quia ex mundi creatione & conſtanti regimine probatur non credentibus eſſe providentiam, non autem Epicureo dici poteſt: Providentia eſt, hinc fit ut omnia ſummâ ſapientia regantur. Prius ipſi probandum eſt eſſe Providentiam, quod fit optime ex univerſi diſpoſitione & temperatione.

CAPUT II.

Quòd Deus ſit unus, nec poſſint eſſe plures.

Div. Inſt. lib. 1. c. 3.

SEQUITUR alia quæſtio, Utrùmne Deus unus, an plures? quæ quidem multum habet ambiguitatis. Diſſentiunt enim non modo ſinguli inter ſe, verùm etiam populi atque gentes. Sed qui rationem ſequetur, intelli-

Lin. 2. *Ambiguitatis.*] In MS. *ambiguitas.*

Lin. 3. *Intelliget.*] In MS. *intelleget.*

bet nec Dominum eſſe poſſe niſi unum, nec Patrem niſi unum. Nam ſi Deus, qui omnia condidit, & idem Dominus, & idem pater eſt, unus ſit neceſſe eſt, ut idem ſit caput idemque fons rerum. Nec poteſt aliter rerum ſumma conſiſtere, niſi ad unum cuncta referantur, niſi unus teneat gubernaculum, niſi unus frena moderetur, regatque univerſa membra, tanquam mens una. Si multi ſint in examine apum reges, peribunt aut diſſipabuntur, dùm

Regibus inceſſit magno diſcordia motu:

ſi plures in armento duces, tamdiù præliabuntur, donec unus obtineat: ſi multi in exercitu Imperatores, nec pareri poterit à milite, cùm diverſa jubeantur, nec ab iis ipſis unitas obtineri, cùm ſibi quiſque pro moribus conſulat. Sic in hâc mundi Republicâ niſi unus fuiſſet moderator, qui & conditor, aut ſoluta fuiſſet omnis hæc moles, aut nec condi quidem omninò potuiſſet.

Præterea in multis non poteſt eſſe totum, cùm ſinguli ſua officia, ſuas obtineant poteſtates. Nullus igitur eorum poterit omnipotens nuncupari, quod eſt verum cognomentum Dei, quoniam id ſolum poterit, quod in ipſo eſt, quod autem in aliis, nec audebit attingere. Non Vulcanus ſibi aquam vindicabit, aut Neptunus ignem, non Ceres artium peritiam, nec Minerva frugum, non arma Mercurius, nec Mars lyram; non Jupiter medicinam, nec Aſclepius fulmen, faciliùs illud ab alio jactum ſuſcipiet, quàm ipſe torquebit. Si ergò ſinguli non poſſunt omnia, minùs habent virium, minùs poteſtatis: is autem Deus putandus eſt, qui poteſt totum, non qui de toto minimum.

Lin. 8. *Regibus.*] Ex Virg. l. 4. Georg. v. 68.
Lin. 9. *Obtineat.*] In MS. *optineat*; ſic infrà MS. habet *optinerri* & *optineant.*
Lin. 11. *Moribus.*] Daviſius legit *viribus.*
Lin. 12. *Republica.*] In MS. *re p.*
Lin. 13. *Omnis.*] Dicitur abeſſe à MS.
Lin. 21. *Illud.*] In MS. *illut.*
Lin. 24. *Non.*] Pro *non.* In MS *quàm.*

CAPUT III.

De Deo uno teſtimonia Poëtarum.

UNUS igitur Deus eſt, perfectus, æternus, incorruptibilis, impaſſibilis, nulli rei poteſtati-vè ſubjectus, ipſe omnia poſſidens, omnia regens, quem nec æſtimare ſenſu valeat humana mens, nec eloqui lingua mortalis. Sublimior enim ac major eſt, quam ut poſſit aut cogitatione hominis, aut ſermone comprehendi. Denique, ut taceam de Prophetis unius Dei prædicatoribus, Poëtæ quoque, & Philoſophi, & Vates teſtimonium ſingulari Deo perhibent. Orpheus principalem Deum dicit, qui cœlum

Div. Inſt. lib. 1. c. 3.

Div. Inſt. lib. 1. c. 5.

Lin. 1. *Impaſſibilis.*] In MS *inpaſſibilis.*
Lin. 5. *Prophetis.*] De his agit cap. 2. lib. 1.
Lin. 6. *Et Vates.*] Dicitur abeſſe à MS.
Lin. 7. *Singulari.*] Sic legitur paſſim *ſingularis Deus* apud Lactantium. Vide not. ad caput 3. libri de Mortibus Perſecutorum. Sic libro 1. cap. 17 circa finem, *veri Dei ac ſingularis*, & infrà ſub finem cap. 4.

ſolemque cum cæteris aſtris, qui terram, qui maria condiderit. Item noſter Maro ſummum Deum modo ſpiritum, modo mentem nuncupat, eamque velut membris infuſam totius mundi corpus agitare, item Deum per profunda cœli, per tractus maris terrarumque diſcurrere, atque ab eo univerſas animantes trahere vitam. Ne Ovidius quidem ignoravit à Deo inſtructum eſſe mundum, quem interdum opificem rerum, interdum mundi fabricatorem vocat.

Lin. 2. *Summum Deum.*] Centies apud Lactantium has voces reperies

CAPUT IV.

Quòd Deus ſit unus teſtimonia Philoſophorum.

SEd veniamus ad Philoſophos, quorum certior habetur autoritas, quàm Poetarum. Plato monarchiam adſerit, unum Deum dicens, à quo ſit mundus inſtructus & mirabili ratione perfectus. Ariſtoteles auditor ejus unam eſſe mentem, quæ mundo præſideat, confitetur. Antiſthenes unum eſſe dicit naturalem Deum, totius ſummæ gubernatorem. Longum eſt recenſere, quæ de ſummo Deo, vel Thales, vel Pythagoras & Anaximenes anteà, vel poſtmodum Stoici, Cleantes & Chryſippus & Zenon, vel noſtrorum Seneca Stoicos ſecutus, & ipſe Tullius prædicaverint, cum hi omnes, & quid ſit Deus, definire tentaverint, & ab eo ſolo regi mundum affirmaverint, nec ulli ſubjectum eſſe naturæ, cùm ab ipſo ſit omnis natura generata.

Al. lib. 1 Div. Inſt. cap. 5

Hermes, qui ob virtutem multarumque artium ſcientiam Triſmegiſtus meruit nominari, qui & doctrinæ vetuſtate Philoſophos anteceſſit, quique apud Ægyptios ut Deus colitur, majeſtatem Dei ſingularis infinitis adſerens laudibus, Dominum & Patrem nuncupat, eumque eſſe ſine nomine, quod proprio vocabulo non indigeat, quia ſolus ſit, nec habere ullos parentes, quia ex ſe & per ſe ipſe ſit. Hujus ad filium ſcribentis exordium tale eſt: Deum quidem intelligere difficile eſt, eloqui verò impoſſibile, etiam cui intelligere poſſibile eſt; perfectum enim ab imperfecto, inviſibile à viſibili non poteſt comprehendi.

Lin. 2. *Plato.*] Vox *Plato* non extat in MS ſed ea legitur in capite 5 libri primi citato loco.

Lin. 5. *Et.*] Deeſt apud Maſſum, ſed reſtituit anonymus ex ipſo MS.

Lin. 4. *Antiſthenes.* Hos eoſdem Philoſophos appellat eodem capite 5. Lactantius in illo capite, nullâ habitâ temporum ratione, ſed prout ejus memoriæ occurrebant.

Lin. 5. *Totius.*] MS. *omnes* habet: rectè legit *omnes* doctus hujus libri editor primarius; poſſet tamen legi *hujus*, quod æque optimum efficeret ſenſum.

Lin. 9. *Et ab eo ſolo regi mundum affirmaverint.*] Septem hæc verba, quæ abſunt à Maſſo, dicuntur ineſſe in MS.

Lin. 13. *Apud.*] In MS. *aput.*

Lin. 16. *Intelligere.*] In MS. *intelligens.*

CAPUT V.

Quòd unum Deum vates, id eſt Sibyllæ prædicant.

SUPEREST de vatibus dicere. Varro decem Sibyllas fuiſſe tradit; primam de Perſis, ſecundam Libyſſam, tertiam Delphida, quartam Cimmeriam, quintam Erythræam, ſextam Samiam, ſeptimam Cumanam, octavam Helleſpontiam, nonam Phrygiam, decimam Tiburtem, cui ſit nomen Albunea. Ex his omnibus Cumææ ſolius tres eſſe libros, qui Romanorum fata contineant, & habeantur arcani, cæterarum autem ferè omnium ſingulos extare haberique vulgo, ſed eos Sibyllinos velut uno nomine inſcribi, niſi quod Erythræa, quæ Troici belli temporibus fuiſſe perhibetur, nomen ſuum verum poſuit in libro, aliarum confuſi ſunt. Div. Inſt. lib. 1. c. 6.

Hæ omnes, de quibus dixi, Sibyllæ præter Cumæam, quam legi niſi à Quindecimviris non licet, unum Deum eſſe teſtantur, principem, conditorem, parentem, non ab ullo generatum, ſed a ſeipſo ſatum, qui & fuerit a ſeculis, & ſit futurus in ſecula, & idcirco ſolus coli debeat, ſolus timeri, ſolus a cunctis viventibus honorari. Quarum teſtimonia, quia breviare non poteram, prætermiſi, quæ ſi deſideras, ad ipſos tibi libros revertendum eſt. Nunc reliqua perſequamur.

Lin. 1 *Sibyllas.*] De Sibyllis vide notam noſtram, cap. 6. lib. 1. pag. 14.

Lin. 2. *Cimmeriam.*] In MS. *Cimmeam*, quod Doctiſſ. Piſſæus interpretatur *Cumaam* at J. B. le Brun putat eſſe *Cimmeriam*, qua de re vide notam ultimam ad pag. 14. tom. 1 quæ nota eſt prima paginæ 15.

Lin. 3. *Samiam.*] In MS. *Sammaiam*.

Lin. 3 *Cumas.*] In MS. *Cumans*.

Lin. 10. *Cumaam.*] In MS. *Cymaam*.

Lib. 16 *Revertendum.*] In MS. deeſt *revertendum*, legi *revertendum eſt*.

CAPUT VI.

Deus, cùm ſit æternus & immortalis, ſexu & ſucceſſione non eget.

HÆC igitur tot ac tanta teſtimonia liquidò perdocent, unum eſſe regimen in mundo, unam poteſtatem, cujus nec origo excogitari, nec vis enarrari poteſt. Stulti ergo, qui de concubitu natos putant deos eſſe, cum ipſe ſexus & corporum copulatio idcirco mortalibus à Deo data ſint, ut per ſobolis ſucceſſionem genus omne ſervetur. Immortalibus vero quid opus eſt aut ſexu aut ſucceſſione, quos nec voluptas nec interitus attingit? Illi ergo, qui dii putantur, quoniam & genitos eſſe tanquam homines, & procreaſſe conſtat, mortales utique fuerunt: ſed dii crediti ſunt, quod, cùm eſſent Reges magni ac potentes, ob ea beneficia, quæ in homines contulerant, divinos poſt obitum honores conſequi Lib. 1. c. 8. Div. Inſt. Ibid.

Lin. 4. *Cùm.*] In MS. *ſicum*; ſed mendoſe eſt.

Ibidem Ipſe.] In MS. *ipſi* et rurſus mendoſum.

Lin. 6. *Voluptas.*] In MS. *voluntas*.

meruerunt, poſtiſque templis atque ſimulacris, memoria eorum tanquam immortalium retenta eſt atque celebrata.

Lin. 1 *Poſtiſque.*] In MS. *poſtoque.*

CAPUT VII.

De Herculis vitâ facinorosâ & morte.

Div. Inſt. lib. 1. c. 9. SED cum ſit omnibus ferè gentibus perſuaſum deos eſſe, res tamen eorum geſtæ, quas tam Poetæ quam Hiſtorici tradiderunt, homines fuiſſe declarant. Hercules, per quæ tempora fuerit, quis ignorat, cum idem & inter Argonautas navigaverit, & expugnata Troja, Laomedontem Priami Patrem ob perjurium interfecerit? Ab eo tempore paulo ampliùs quàm mille & quingenti computantur anni. Hic ne natus quidem honeſte traditur, ſed Alcmenæ adulterio genitus, & ipſe vitiis genitoris addictus. Nec fœminis unquam, nec maribus abſtinuit, orbemque totum non tam gloriæ, quam libidinis causâ, nec tantum ad necandas belluas, quantum ad ſerendos liberos peragravit. Cumque eſſet invictus, ab unâ tamen Omphale triumphatus eſt, cui clavâ & ſpolio leonis tradito, indutus ipſe fœminea veſte, atque ad pedes mulieris abjectus, penſa, quæ faceret, accepit. Idem poſteà inſtinctu furoris elatus, parvos liberos & uxorem Megaram trucidavit. Poſtremo ſumta Dejaniræ conjugis veſte, cum difflueret ulceribus, doloris impatiens, rogum ſibi in Œtæo monte conſtruxit, eoque ſe vivum cremavit. Sic efficitur, ut etiamſi ob virtutem Deus credi potuiſſet, ob hæc tamen homo fuiſſe credatur.

Lin. 6 *Computantur anni.*] Numerum annorum non appoſuit Lactant. c. 9. lib. 1. Verum non longè à ſcopo hîc aberrat. Argonautarum enim expeditio ſuſcepta eſt annis octoginta tribus ante everſam Trojam. A Troja capta ad primam Olympiadem intercedunt anni quadringenti [illegible], à prima vero Olympiade ad tempus quo ſcripſit Lactantius, computantur mille ac [illegible] anni, qui omnes conficiunt annos 1532.

Lin. 7 *Alcmenæ.*] In MS. *Alcimenæ.*

Herculem Græcum.] Hîc & in aliis Lactantii libris agitur de Hercule Græcorum, de quo vide animadverſionem noſtram ad caput 9. libri primi pag. 36. Tomi I.

Lin. 14 *Megaram.*] Eam non nominaverat Lactantius capite 9. libri 1.

Ibidem *Veſte, &c.*] Hæc non expreſſerat, Lactantius lib. 1. c. 9.

Lin. 16 *Eoque.*] Legendum, *eo uſque.*

CAPUT VIII.

De Æſculapio, Apolline, Marte, Caſtore & Polluce, atque de Mercurio & Baccho.

Div. Inſt. lib. 1. c. 10. ÆSCULAPIUM Tarquitius tradit ex incertis parentibus natum, & ob id expoſitum, atque à venatoribus collectum, caninis uberibus educatum, Chironi in diſciplinam datum. Hic Epidauri moratus eſt,

Cynoſuris, ut Cicero ait, ſepultus, cùm eſſet ictu fulminis interemtus. Apollo autem pater ejus non dedignatus eſt alienum gregem paſcere, ut acciperet uxorem; & dilectum puerum cùm peremiſſet imprudens, gemitus ſuos inſcripſit in flore. Marti, viro fortiſſimo, adulterii crimen non defuit; ſiquidem catenis cum adulterâ vinctus ſpectaculo fuit.

Caſtor & Pollux alienas ſponſas non impunè rapuerunt, quos Homerus non poeticâ, ſed ſimplici fide mortuos ſepultoſque teſtatur. Mercurius, qui de ſtupro Veneris genuit Androgynum, Deus eſſe meruit, quia lyram reperit & palæſtram. Liber Pater, debellatâ Indiâ victor, cùm Cretam fortè veniſſet, Ariadnem conſpexit in littore, quam Theſeus & violaverat, & reliquerat. Tum amore inflammatus, eam ſibi in conjugium ſociavit, & coronam ejus, ut Poëtæ ferunt, inter aſtra ſignavit. Mater ipſa poſt fugam & obitum viri cum in Phrygia moraretur, vidua & anus formoſum adoleſcentem in deliciis habuit; & quia fidem non præſtiterat, ademtis genitalibus, effœminavit. Ideò etiam nunc Gallis ſacerdotibus gaudet.

Lin. 1. *Cicero.*] Cic. de Naturâ deorum lib. 3. cap. 22.

Lin. 10. *Ariadnem.*] In MS. *Arianam.*

Lin. 12. *Mater ipſa, &c.*] Id eſt mater deorum, quæ eſt Rhea, vel alio nomine Cybeles. Hæc uſque ad finem capitis referuntur ad caput 21. libri primi.

Lin. 14. *Adoleſcentem.*] In MS. *adoleſcentem*, more uſitato in antiquis MSS. Hic fuit Attis de quo vide not. ad pag. 95. Tom. I.

CAPUT IX.

De deorum turpitudinibus.

CERES unde Proſerpinam, niſi de ſtupro genuit? unde Latona geminos, niſi ex crimine? Venus deorum & hominum libidinibus expoſita, cùm regnaret in Cypro, artem meretriciam reperit, ac mulieribus imperavit, ut quæſtum facerent, ne ſola eſſet infamis. Ipſæ illæ virgines Minerva & Diana, num caſtæ? Unde igitur proſiluit Erichthonius? Num in terram Vulcanus ſemen effudit, & inde homo tanquam fungus enatus eſt? Aut illa cur Hippolytum, vel ad ſecretas ſedes, vel ad mulierem relegavit, ubi ſolus inter ignota nemora ætatem ageret, & jam mutato nomine, Virbius vocaretur? Quid hæc ſignificant, niſi inceſtum, quod Poëtæ non audent confiteri?

Div. Inſt. lib. 1. cap. 17. & 21.

Lib. 1. c. 17. extr.

Lin. 3. *Regnaret.*] In MS. *regnat.* Sed legendum *regnaret*, ut conjicere licet ex capite 17. libri 1.

Lin. 6. *Semen.*] Non extat in MS. ſed legitur in capite 17. libri 1.

Lin. 8. *Relegavit.*] Ità legendum profectò, non quidem ex MSS. ubi eſt *relegavit*, verùm ex fine cap. 17. lib. 1. div. Inſtitut. ubi legitur: *Quid ſecretæ ſedes? quid relegatio vel tam longè, vel ad mulierem, vel in ſolitudinem?* Sic & Virgilius Æneid. VII. verſ. 775. de eodem Hippolyto dicit:

— Et nymphæ Egeriæ nemorique relegat,
Solus ubi in ſylvis Italis ignobilis ævum
Exigeret, verſoque ubi nomine Virbius eſſet.

CAPUT X.

De Jove, ac ejus vitâ libidinosâ.

Div. Inſt. lib. 1. c. 11. HORUM autem omnium rex & pater Jupiter, quem tenere in cœlo ſummam credunt poteſtatem, quid habuit poteſtatis, qui Saturnum patrem regno expulit, & armis fugientem perſecutus eſt? quid continentiæ, qui omnia libidinum genera exercuit? Nam idem Almenam Lædamque ſummis viris nuptas adulterio fecit infames; idem pulcritudine pueri captus, venantem ac virilia meditantem ad fœmineos uſus violenter abripuit. Quid virginum ſtupra commemorem, quarum multitudo quanta fuerit, filiorum numerus oſtendit? *Lib. 1. c. 11.* In unâ tamen Thetide abſtinentior fuit. Erat enim prædictum, quod is, quem paritura eſſet, major patre ſuo futurus eſſet. Pugnavit ergo cum amore, ne quis ſe major naſceretur. Sciebat ergò, ſe non eſſe perfectæ virtutis, magnitudinis, poteſtatis, qui, quod ipſe Patri fecerat, timuit. Cur igitur maximus, optimus nominatur, cùm ſe & peccatis contaminaverit, quod eſt injuſti ac mali, & majorem timuerit, quod eſt imbecillis ac minoris.

Lin. 4. *Almenam.*] Ita etiam eſt in MS. Sed legendum *Alcmenam*, Amphitrionis uxorem. *Leda* verò fuit Tyndari Laconum regis uxor.

Lin. 8. *Thetide.*] In MS. *Theude*: ſed mendum eſt amanuenſis.

Lin. 14. *Imbecillis ac minoris.*] In MS. *imbecillis a minoris*: ſed mendum eſt.

CAPUT XI.

Varia emblemata, quibus Jovis turpitudines velarunt Poetæ.

SED dicet aliquis, ficta hæc eſſe à Poetis. Non eſt hoc poëticum, ſic fingere, ut totum mentiare, ſed ut ea, quæ geſta ſunt, figurâ, & quaſi velamine aliquo verſicolore prætexas. Hunc habet poëtica licentia modum, non ut totum fingat, quod eſt mendacis & inepti, ſed ut aliquid cum ratione commutet. *Lib. 1. Div. Inſtit. cap. 11.* In imbrem ſe aureum vertiſſe dixerunt Jovem, ut Danaen falleret. Quis eſt imber aureus? Utique aurei nummi, quorum magnam copiam offerens, & in ſinum infundens, fragilitatem virginalis animi hac mercede corrupit. Sic & imbrem ferreum dicunt, cùm volunt multitudinem ſignificare telorum. Catamitum in aquila rapuit. *Ibid.* Quæ eſt aquila? Legio ſcilicet, quoniam figura hujus animalis inſigne legionis eſt. Europam tranſvexit in tauro. Quis eſt taurus? Utique navis, quæ tutelam habuit, tauri ſpecie figuratam. Sic Inachi filia, non utique bos

Lin. 2. *Ut.*] In MS. *aut*. Vid. not. 1. pag. 48. Tom. 1. ad lib. 1. cap. 11. *Nihil a Poëtis in totum fictum eſt.*

Lin. 5. *Jovem.*] Non extat in MS.

Lin. 11. *Quis eſt taurus.*] Hæc explicatiora ſunt in Epitome, quàm in ipſo lib. 1. c. 11.

bos facta tranſnavit: ſed ejuſmodi navigio iram Junonis effugit, quod habebat bovis formam. Denique cùm in Ægyptum delata eſſet, Iſis eſt facta, cujus navigium certo quodam die in memoriam fugæ celebratur.

Lin. 1. *Bovis.*] In MS. *bobis*, *v* in *b* mutato.

CAPUT XII.

Poëtæ ea, quæ ad deos ſpectant, non omnia fingunt.

VIDES ergò, non omnia Poëtas confinxiſſe, & quædam præfiguràſſe; ut cùm vera dicerent, aliquid tale numinis adderent iis, quos deos eſſe dicebant; ſicut etiam de regnis. Cum enim dicunt Jovem Cœli regnum ſorte tenuiſſe, aut Olympum montem ſignificant, in quo Saturnum, & Jovem poſtmodùm habitaſſe veteres hiſtoriæ produnt, aut partem Orientis, quæ ſit quaſi ſuperior, quod inde lux naſcitur; Occidentis autem velut inferior, & ideò Plutonem inferos eſſe ſortitum, mare verò ceſſiſſe Neptuno, quòd oram maritimam cum omnibus inſulis obtinuerit. Multa ſic Poetæ colorant; quod qui neſciunt, tanquam mendaces eos arguunt, verbo duntaxat. Nam re quidem credunt, quoniam deorum ſimulacra ſic fingunt, ut cum mares ac fœminas faciant, & alios conjuges, alios parentes, alios liberos fateantur, Poëtis utique aſſentiunt: hæc enim ſine coitu & generatione eſſe non poſſunt.

Lin. 1 *Confinxiſſe.*] In MS. *confixiſſe.*
Ibidem. *Et quædam.*] Lege *ſed quædam.*
Ibidem. *Præfiguràſſe.*] In MS. *præfiguraiſſe* ſed mendum eſt
Lin. 2 *Tale.*] Heumannus putat legendum eſſe *tamen.*
Lin. 8. *Obtinuerit.*] In MS. *optinuerit.*
Lin. 9. *Poetæ.*] In MS. *Poeae*, ſcriptio mendoſa.
Lin. 11. *Ac.*] Heumannus legit *tum.*
Lin. 12. *Utique.*] Heumannus legit *itaque.* Hæc omnia ex conjecturâ.

CAPUT XIII.

Narrantur facta Jovis ex Euhemero Hiſtorico.

SED omittamus ſanè Poëtas. Ad hiſtoriam veniamus, quæ ſimul & rerum fide, & temporum nititur vetuſtate. Euhemerus fuit Meſſenius, antiquiſſimus ſcriptor, qui de ſacris Inſcriptionibus veterum templorum & originem Jovis, & res geſtas omnemque progeniem collegit, item cæterorum deorum parentes, patrias, actus, imperia, obitus, ſepulcra etiam perſecutus eſt. Quam hiſtoriam vertit Ennius in latinam, cujus hæc verba ſunt. „ Hæc ut ſcripta ſunt, Jovis fratrumque ejus ſtirps atque *Lib. 1. Div. Inſtit. cap. 11.*

Lin. 3. *Scriptor.*] In MS. *Scribtor.*
Ibidem. *Inſcriptionibus.*] In MS. *Inſcribtionibus*; in utroque verbo *p* in *b* mutato.
Lin. 6 *Latinam.*] Lege *Latinum*, vel ſupple *linguam.*
Lin. 7 *Scripta.*] In MS. *Scribta*, ſicut & infrà *ſcriptione*, in MS. *ſcribtione.* Ita ſemper legitur in MS. Taurin.

„ cognatio, in hunc modum nobis è ſacrâ ſcriptione traditum eſt.“ Idem igitur Euhemerus Jovem tradit, cùm quinquies orbem circumiviſſet, & amicis ſuis atque cognatis diſtribuiſſet imperia, legeſque hominibus, multaque alia bona feciſſet, immortali gloriâ memoriâque affectum ſempiternâ in Cretâ vitam commutaſſe, atque ad deos abiiſſe, & ſepulcrum ejus eſſe in Cretâ, in oppido Gnoſſo, & in eo ſcriptum antiquis litteris Græcis ΖΑΝ ΚΡΟΝΟΥ; quod eſt Jupiter Saturni. Conſtat ergò ex iis, quæ retuli, hominem fuiſſe, in terramque regnaſſe.

Lin. 2. *Circumiviſſet.*] In MS. *circumiſſet.*
Lin. 3. *Hominibus.*] Adde *dediſſet.*
Lin. 8. *In terramque.*] Heumannus legit *in terrâque*, ut habetur Inſtit. lib. 1. c. 13. & 14.

CAPUT XIV.

Saturni & Urani geſta ex Hiſtoricis deſumpta.

TRANSEAMUS ad ſuperiora, ut originem totius erroris deprehendamus. Saturnus Cœlo & Terrâ traditur natus. Hoc utique incredibile eſt. Sed cur ita traditur, ratio certa eſt, quam qui ignorat, tanquam fabulam reſpuit. Saturni Patrem Uranum fuiſſe vocitatum, & Hermes autor eſt, & ſacra hiſtoria docet. Triſmegiſtus paucos admodùm fuiſſe cùm diceret perfectæ doctrinæ viros, in iis cognatos ſuos enumeravit, Uranum, Saturnum, Mercurium. Euhemerus eumdem Uranum primum in terram regnâſſe commemorat his verbis: „ Initio primus in terris imperium ſummum Cœlus habuit: is id regnum unà cum fratribus ſuis ſibi „ inſtituit atque paravit.“

Hic in Cod. MS plura deficiunt, duo certè, ut arbitror, folia. Nec vox PARAVIT *tota extat, ſed ſolùm* PARA *ſub finem paginæ. Sequitur*

hominum ſtultam benevolentiam & errorem divinitas attributa ſit.

Lin. 12. *Sequitur.*] Deeſt itaque Epitome libri primi cap. XII. & cæterorum uſque ad XX.

CAPUT XX.

De Diis Romanorum propriis.

Div. Inſt. lib. 1. c. 20.

DIXI de Religionibus, quæ ſunt communes omnium gentium. Dicam nunc de diis, quos Romani proprios habent. Fauſtuli conjugem Romuli Remique nutricem, cujus honori Larentinalia ſunt dicata, vulgati fuiſſe corporis quis ignorat? Et idcircò Lupa nuncupata eſt, & in feræ ſpeciem figurata. Faula quoque & Flora meretrices erant, quarum altera

Lin. 3 *Remique.*] In MS. *Rem. que.*
Ibidem. *Larentinalia.*] In MS. *Larentali.*
Ibidem. *Vulgati corporis.*] Id eſt, proſtituti. Vide not. ad cap. 17. & 20. lib. 1.
Lin. 5. *Speciem.*] In MS. *ſpecie.*

Herculis fuit ſcortum, ſicut Verrius tradit, altera cùm magnas opes corpore quæſiviſſet, populum ſcripſit hæredem, & ideò in honorem ejus ludi Floralia celebrantur.

Tatius muliebre ſimulacrum in cloacâ maximâ repertum conſecravit, & deam Cloacinam nuncupavit. Obſeſſi à Gallis Romani ex mulierum capillis tormenta fecerunt, & ob id Veneri Calvæ aram templumque poſuerunt, item Piſtori Jovi, quòd eos monuerat in quiete, ut ex omni fruge panem facerent, & ſupra hoſtes jacerent, quo facto deſperantes Galli poſſe inopiâ Romanos ſubigi, ab obſidione diſceſſerant. Pavorem ac Pallorem Tullus Hoſtilius deos fecit. Colitur & Mens, quam, credo, ſi habuiſſent, nunquàm colendam putaſſent. Honorem atque Virtutem Marcellus invenit.

Lin. 3. *Ludi Floralia.*] *Supple dicti*, vel *quos appellant Floralia*, ut lib. 1. div. Inſtit. cap. 20.

Lin. 8. *Panem.*] In MS. *pacem.*

CAPUT XXI.

De ſacris deorum Romanorum.

SED & alios ejuſmodi commentitios deos Senatus inſtituit, ſpem, fidem, concordiam, pacem, pudicitiam, pietatem, quæ omnia, cùm in animis hominum eſſe vera deberent, intra parietes falſa poſuerunt. Hos tamen quamvis extrà hominem in nullâ ſint omninò ſubſtantiâ, mallem potiùs coli, quàm rubiginem, quàm febrem, quæ non ſacranda ſunt, ſed execranda; quàm Fornacem, cum ſuis Fornacalibus ſacris; quàm Stercutum, qui fimo pinguefacere terram primus oſtendit, quàm deam Mutam, quæ Lares genuit; quàm Cuninam, quæ cunis infantium præeſt; quàm Cacam, quæ ad Herculem de furto boum detulit, ut occideret fratrem. Quàm multa ſunt alia portenta atque ludibria, de quibus piget dicere? Terminum tamen non libet præterire, quia ne Jovi quidem Capitolino ceſſiſſe traditur, cùm lapis eſſet informis. Hunc finium putant habere cuſtodiam, eique publicè ſupplicatur, ut Capitolii immobile ſaxum Romani Imperii fines & conſervet & proroget. *Div. Inſt. lib. 1. c. 20.*

Lin. 5. *Rubiginem.*] In MS. *rubiginem.*

Lin. 7. *Stercutum.*] Vel *Sterculinum*, ut in lib. 1. cap. 20. legitur.

Lin. 8. *Quàm.*] In MS. *qua.*

Lin. 14. *Et.*] Deeſt. in MS.

CAPUT XXII.

De ſacris introductis à Fauno & Numâ.

Div. Inſt. lib. 1. c. 22.

HAs omnes ineptias primus in Latio Faunus induxit, qui & Saturno avo cruenta ſacra conſtituit, & Fatuam Faunam conjugem ſororemque inter deos collocavit, ac Bonam deam nominavit. Deinde Romæ Numa, qui agreſtes illos ac rudes viros ſuperſtitionibus novis oneravit, ſacerdotia inſtituit, & deos familiis gentibuſque diſtribuit, ut animos feroces populi ab armorum ſtudiis avocaret. *Ibid.* Ideò Lucilius deridens ineptias iſtorum, qui vanis ſuperſtitionibus ſerviunt, hos verſus poſuit:

Terriculas Lamias Fauni, quas Pompiliuſque
Inſtituere Numæ: tremit has, hîc omnia ponit.
Ut pueri infantes credunt ſigna omnia ahena
Vivere, & eſſe homines; ſic iſti omnia ficta
Vera putant, credunt ſignis cor ineſſe in ahenis,
Pergula pictorum, veri nihil, omnia picta.

Tullius quoque de Naturâ deorum commentitios ac fictos deos queritur inductos, & hinc extitiſſe falſas opiniones, erroreſque turbulentos, & ſuperſtitiones penè aniles. Quæ ſententia eo debet gravior comparari, quòd hæc dixerunt & Philoſophus & Sacerdos.

Lin. 2. *Fatuam.*] In MS. *Fentam.* Vide Div. Inſtitut. lib. 1. cap. 22. & not. ibidem.
Lin. 4. *Novis.*] In MS. *nobis*, modo ſcribendi uſitato in hoc MS.
Lin. 5. *Et.*] Deeſt. In MS.
Lin. 10. *Ahena.*] In MS. *aena.*
Lin. 11. *Sic iſti.*] Ità etiam legitur lib. 1. Div. Inſtitut. cap. 22. Vide ibi not.
Lin. 12. *In ahenis.*] In MS. *in hanis.*
Lin. 13. *Picta.*] Lege *ficta* ut c. 22. libri I.
Lin. 16. *Comparari.*] Daviſius putat legendum *computari*, nec ineptè.

CAPUT XXIII.

De Diis & ſacris Barbarorum.

Div. Inſt. lib. 1. c. 21.

DIximus de Diis, nunc de ritibus ſacrorum culturiſque dicemus. Jovi Cyprio, ſicut Teucrus inſtituerat, humana hoſtia mactari ſolebat. Sic & Tauri Dianæ hoſpites immolabant; Latiaris quoque Jupiter humano ſanguine propitiatus eſt. Etiam ante Saturnum ſexagenarii homines ex perſonâ Apollinis de ponte in Tiberim dejiciebantur. *Ibid.* Et eidem Saturno Carthaginienſes non modo infantes proſecrabant, ſed & victi à Siculis,

Lin. 3. *Latiaris.*] Ita in MS. in editis erat *Latialis.* Utraque lectio recepta. Sequor Manuſcriptum.
Lin. 4. *Saturnum.*] In MS. *Saturno.*
Lin. 6. *Proſecrabant.*] Heumannus legit, *proſecabant.*
Ibidem. *Et.*] Non extat in MS. Heumannus putat & delendum eſſe.

ut piaculum ſolverent, ducentos nobilium filios immolaverunt. Nec illa his humaniora ſunt, quæ ſunt etiamnunc Matri magnæ atque Bellonæ, in quibus Antiſtites non alieno ſanguine, ſed ſuo litant, cùm amputatis genitalibus à viris migrant, nec ad fœminas tranſeunt, aut ſectis humeris deteſtabiles aras proprio cruore reſpergunt. Sed hæc crudelia.

Veniamus ad mitia. Iſidis ſacra nihil aliud oſtendunt, niſi quemadmodum filium parvum, qui dicitur Oſiris, perdiderit & invenerit. Nam primo Sacerdotes ac Miniſtri, derafis omnibus membris, tunſiſque pectoribus, plangunt, dolent, quærunt, affectum matris imitantes, poſtmodum puer per Cynocephalum invenitur. Sic luctuoſa ſacra lætitiâ terminantur. His etiam Cereris ſimile myſterium eſt, in quo, facibus accenſis, per noctem Proſerpina inquiritur, & eâ inventa ritus omnis gratulatione ac tædarum jactatione finitur. Lampſaceni aſellum Priapo mactant. Ea enim viſa eſt aptior victima, quæ ipſi, cui mactatur, magnitudine virili obſcœni poſſet æquari. *Div. Inſt. lib. 1. c. 21.* *Ibid.*

Lindos eſt oppidum Rhodi, ubi Herculis ſacra maledictis celebrantur. Hercules enim cum boves aratori abſtuliſſet, atque immolaſſet, ille injuriam ſuam conviciis ultus eſt, eoque ipſo Sacerdote poſtmodùm conſtituto, ſancitum eſt, ut iiſdem maledictis, & ipſe, & alii poſtea Sacerdotes ſacra celebrarent. Cretici autem Jovis myſterium eſt, quomodò infans aut ſubtractus ſit patri, aut educatus. Capella præſto eſt, cujus uberibus puerum Amalthea nutrivit. Idem etiam Matris deûm ſacra demonſtrant. Nam quia tùm Corybantes galearum tinnitibus & ſcutorum pulſibus vagitum pueri texerant, nunc imago rei refertur in ſacris; ſed pro galeis cymbala, pro ſcutis tympana feriuntur, ne puerum vagientem Saturnus exaudiat.

Lin. 3. *Amputatis.*] In MS. *jamputatis.*
Lin. 4. *Sectis humeris.*] In MS. *ſecari ſumeris.*
Lin. 5. *Crudelia.*] Clariſſ. Pfaffius judicat addendum eſſe *ſunt.*
Lin. 16. *Rhodi.*] In MS. *Rhodii.*
Ibidem. *Celebrantur.*] In MS. *celebratur.*
Lin. 19. *Sancitum.*] In MS. *ſanctum.*

CAPUT XXIV.

De origine Sacrorum & Religionum.

HÆc ſunt myſteria deorum. Nunc etiam originem religionum requiramus, ut & à quibus, & per quæ tempora inſtitutæ fuerint, eruamus. Didymus in iis libris, qui inſcribuntur ἐξηγήσεων πινδαρικῶν, Meliſſea fuiſſe tradit Cretenſium Regem, cujus filiæ fuerint Amalthea & Meliſſa, quæ Jovem nutrierint caprino lacte ac melle. Hunc novos ritus ac pompas ſacrorum introduxiſſe, & primùm diis ſacrificaſſe, id eſt Veſtæ, quæ dicitur Tellus. Unde Poeta: *Div. Inſt. lib. 1. c. 22.*

Lin. 3. Ἐξηγήσεων] MS. ἐξηγήσεως. Latinè, *libri Expoſitionis Pindaricæ.*
Lin. 4. *Meliſſa.*] In MS. *Telluſa.* Vide libri 1. Inſtitut. caput 22.

primamque deorum
Tellurem;

& poſtmodùm: *deùm mari.* Euhemerus autem in ſacrâ hiſtoriâ ipſum Jovem dicit, poſtquàm imperium ceperit, ſibi multis in locis fana poſuiſſe. Nam „ circuiens orbem, ut quemque in locum venerat, princi- „ pes populorum amicitiâ ſibi & hoſpitii jure ſociabat. Cujus rei ut poſ- „ ſet memoria ſervari, fanum ſibi creari jubebat, atque ab hoſpitibus ſuis „ annua feſta celebrari. Sic per omnes terras cultum ſui nominis ſemi- „ navit.“ Quandò autem iſti fuerint, facilè colligi poteſt. Scribit enim Thallus in hiſtoriâ ſuâ, Belum Regem Aſſyriorum, quem Babylonii colunt, quique Saturni fuerit æqualis & amicus, antiquiorem fuiſſe Troico bello annis CCCXXII. & ſunt ab Ilio capto anni M. CCCCLXX. Unde apparet, non amplius quàm M. DCCC. eſſe annos, ex quo novis deorum cultibus inſtitutis, humanum genus inciderit in errorem.

Lib. 1. Div. Inſtit. cap. 23.

Lin. 3. *Hiſtoriâ.*] In MS. *ſtoria.*
Lin. 5. *Quemque.*] Ità MS. ſed lege *quemcumque.*
Lin. 7. *Jubebat.*] In MS. *Juvebat.*
Lin. 8. *Nominis.*] Heuman. legit *numinis.*
Lin. 9. *Iſti fuerunt.*] Id eſt *quandò, aut quo tempore iſti hoſpites vixerint.*
Lin. 10. *Belum.*] In MS. *Bellum*, ſed malè.
Lin. 12. *Anni.*] De his annis, vide lib. 1. cap. 23. paginâ 109. Tomi I.
Lin. 13. *Novis.*] In MS. *nobis*; littera enim *v*, ſemper ferè per *b* exprimitur.

CAPUT XXV.

De aureo ſeculo; de ſimulacris ac Prometheo, qui primus hominem effigiavit.

MERITÒ igitur Poëtæ commutatum eſſe aureum ſeculum memorant, quod fuerit regnante Saturno. Nulli enim tunc dii colebantur: ſed unum & ſolum Deum noverant. Poſtquàm ſe terrenis ac fragilibus ſubjugaverunt, colentes ligna, & æra, & lapides, commutatio ſeculi facta eſt uſque ad ferrum. Amiſſâ enim Dei notitiâ, & uno illo vinculo humanæ ſocietatis abrupto, vaſtare ſe invicem, prædari, ac debellare cœperunt. Quod ſi ſurſùm oculos ſuos tollerent, ac Deum intuerentur, qui eos ad adſpectum cœli ſuique excitavit, nunquam ſe curvos & humiles facerent terrena venerando, quorum ſtultitiam Lucretius graviter incuſat, dicens:

Div. Inſt. lib. 2. c. 3.

Et faciunt animos humiles formidine divûm,
Depreſſoſque premunt ad terram,

qua reddunt. Nec intelligunt, quàm vanum ſit ea timere quæ feceris; aut ab his aliquod ſperare præſidium, quæ muta & inſenſibilia, nec vident, nec audiunt ſupplicantem. Quid ergò majeſtatis aut numinis habere

Lin. 13. *Qua reddunt.*] Hæc verba quid ſibi velint, divinare non poſſum. Locus enim valdè mendoſus eſt. Verùm Heumannus putat legendum eſſe, *Quare nec intelligunt;* idque, ut videtur, ſat benè.

poſſunt, quæ & fuerunt in hominis poteſtate ne fierent, aut ut aliud fierent, & ſunt etiamnunc. Nam & violari, & furto ſublati poſſunt, niſi illa & lex ſepiat & humana cuſtodia. Num igitur mentis ſuæ compos videri poteſt, qui talibus optimas victimas cædit, dona conſecrat, pretioſas veſtes offert, quaſi uti poſſunt, qui motu carent? Merito ergò Dionyſius Siciliæ Tyrannus deos Græciæ, cum eam victor occupaſſet, ſpoliavit atque deriſit, & poſt ſacrilegia, quæ admiſerat, ad Siciliam proſperâ navigatione remeavit, regnumque tenuit uſque ad ſenectutem. Nec eum dii violati punire potuerunt. *Div. Inſt. lib. 2. c. 4.*

Quantò ſatius eſt, ſpretis inanibus, ad Deum ſe convertere, tueri ſtatum quem à Deo acceperis, tueri nomen. Idcircò enim ἄνθρωπος, quia ſurſum ſpectat, nominatur. Surſum autem ſpectat, qui Deum verum & vivum, qui eſt in cœlo, ſuſpicit, qui artificem, qui parentem animæ ſuæ non modò ſenſu ac mente, verùm etiam vultu & oculis ſublimibus quærit. Qui autem ſe terrenis humilibuſque ſubſternit, utique illud quod eſt inferius ſibi præfert. Nam, cum ipſe opus Dei ſit, ſimulacrum autem opus hominis, non poteſt humanum opus divino anteponi; & ſicut Deus hominis parens eſt, ita ſimulacri homo. Stultus igitur & amens, qui adorat quod ipſe fabricavit. Cujus artificii deteſtabilis & inepti autor fuit Prometheus, patruo Jovis Japeto natus. Nam cum primum Jupiter, ſummo potitus imperio, tanquàm Deum ſe conſtituere vellet, ac templa condere, & quæreret aliquem, qui humanam figuram poſſet exprimere, tunc Prometheus extitit, qui hominis effigiem de pingui luto figuraret, ita veriſimiliter, ut novitas ac ſubtilitas artis miraculo eſſet. Denique illum & ſui temporis homines, & poſtea Poetæ, tanquàm fictorem veri ac vivi hominis prodiderunt, & nos, quoties fabrefacta ſigna laudamus, vivere illa & ſpirare dicimus. Et hic quidem autor fuit fictilium ſimulacrorum. Sequentes autem poſteri & de marmore ſculpſerunt, & ex ære fuderunt. deinde proceſſu temporum ex auro & ebore acceſſit ornatus, ut non modo ſimilitudines oculos hominum, verùm etiam fulgor ipſe præſtringeret. Sic illecti pulcritudine, ac veræ majeſtatis obliti, inſenſibilia ſentientes, irrationabilia rationabiles, exanima viventes colenda ſibi ac veneranda duxerunt.

Div. Inſt. lib. 2. c. 10.

Prometheus primus ſimulacrorum fictor.

Lin. 2. *Sublati.*] Forſan legendum eſt, *ſubtrahi.*
Lin. 4. *Optimas.*] Heumannus legit *opimas.*
Lin. 5. *Uti poſſunt.*] Lege *uti non poſſunt.*
Lin. 12. *Surſum.*] In MS. *Surſum* ſed [illegible]dum eſt.
Lin. 31. *Illecti.*] In MS. *inlecti.*
Lin. 32. *Rationabiles.*] Ita MS. et legitur in edit. Pariſ. *irrationabiles*, ſed malè. Vide præced. & ſeq.
Lin. 33. *Ac.*] In MS. *ad.*

CAPUT XXVI.

De elementorum & aſtrorum cultu.

Div. Inſt. lib. 2. c. 5. NUNC refellamus eos etiam, qui elementa mundi tanquàm deos habent, id eſt, cœlum, ſolem atque lunam, quorum artificem non cognoſcentes, ipſa opera mirantur & adorant. Qui error non imperitorum modo, verum etiam Philoſophorum eſt; ſiquidem Stoici univerſa cœleſtia in deorum numero habenda cenſent, quia certos & rationabiles motus habent, quibus ſuccedentium ſibi temporum viciſſitudines conſtantiſſime ſervant. Non eſt igitur in his voluntarius motus, quia præſtitutis legibus ſerviunt, non proprio utique ſenſu, ſed opificio ſummi conditoris, qui illa ſic ordinavit, ut inenarrabiles curſus & certa ſpatia conficerent, quibus dierum ac noctium, æſtatis & hyemis alterna variarent. Quòd ſi effectus eorum, ſi meatus, ſi claritatem, ſi conſtantiam, ſi pulcritudinem admirantur, intelligere debuerunt, quantò his pulcrior, & præclarior, & potentior ſit ipſe conditor, atque artifex eorum Deus. Sed illi divinitatem humanis viſibus æſtimaverunt, ignorantes nec æternum eſſe poſſe, quod veniat ſub aſpectum, nec quod ſit æternum, poſſe oculis mortalibus comprehendi.

CAPUT XXVII.

De Hominis creatione, peccato & pœnâ; ac de Angelis, tum bonis, tum malis.

Div. Inſt. lib. 2. c. 13. UNUM & ultimum reſtat, ut, quoniam plerumque accidit, ſicuti in hiſtoriis legimus, ut majeſtatem ſuam dii oſtendiſſe videantur per auguria, per ſomnia, per oracula, tum etiam pœnis eorum, qui ſacrilegia commiſerant, doceam quæ ratio id effecerit, ne quis etiamnunc in eoſdem laqueos incidat, in quos illi veteres inciderunt. Cum Deus pro virtute majeſtatis ſuæ mundum de nihilo condidiſſet, cœlumque luminibus adornaſſet, terram vero & mare compleſſet animalibus, tum hominem de limo ad imaginem ſimilitudinis ſuæ figuratum inſpiravit ad vitam, poſuitque eum in Paradiſo, quem conſeverat omni genere fructiferi ligni, & præcepit ei, ne unâ ex arbore, in qua poſuerat ei ſcientiam boni maliſque, guſtaret, fore interminatus, ut vitam perderet, ſi feciſſet, ſi verò mandatum ſervaret, immortalis permaneret. Tum ſerpens, qui erat unus ex Dei miniſtris, invidens homini quod eſſet immortalis effectus, illexit eum dolo, ut mandatum Dei legemque tranſcenderet. Et hoc modo ſcientiam quidem boni ac mali accepit, ſed vitam, quam perpetuam Deus tribuerat, amiſit.

Ejecit

Lin. 5. In quos.] *In ducit in MS.* | *Lin. 13. Illexit.*] *In MS. inlexit, Scito poſtea,*

Ejecit ergò peccatorem de ſancto loco, & in hunc orbem relegavit, ut victum quæreret per laborem, ut difficultates & ærumnas pro merito ſuſtineret; ipſumque Paradiſum vallo igneo circumfudit, ne quis hominum ad diem uſque judicii ad locum illum perpetuæ beatitudinis conaretur irrepere. Tum ſecuta eſt hominem mors ex Dei ſententiâ, & tamen vita ejus, licèt temporalis eſſe cœpiſſet, in mille annis terminum ſumpſit, & id fuit humanæ vitæ ſpatium uſque ad cataclyſmi tempus. Nam poſt diluvium paulatim vita hominum breviata, & ad annos centum viginti redacta eſt. Serpens vero ille, qui de factis diabolus, id eſt, criminator ſive delator nomen accepit, non deſtitit ſemen hominis, quem à principio deceperat, perſequi. Denique eum, qui primus in hoc orbe generatus eſt, inſpirato livore, in cædem fratris armavit, ut de duobus primogenitis hominibus alterum extingueret, alterum faceret parricidam. Nec quievit deinceps, quominùs per ſingulas generationes pectoribus hominum malitiæ virus infunderet, eos corrumperet, depravaret, tantis denique ſceleribus obrueret, ut juſtitiæ jam rarum eſſet exemplum, & viverent homines ritu belluarum.

Div. Inſt. lib. 2. c. 15.

Quod Deus cùm videret, Angelos ſuos miſit, ut vitam hominum excolerent, eoſque ab omni malo tuerentur. His mandatum dedit, ut ſe terrenis abſtinerent, ne quâ labe maculati, honore Angelico mulctarentur. Sed eos quoque idem ille ſubdolus criminator, dum inter homines commorantur, illexit ad voluptates, ut ſe cum mulieribus inquinarent. Tum damnati ſententiâ Dei, & ob peccata projecti, & nomen Angelorum, & ſubſtantiam perdiderunt. Ità diaboli ſatellites facti, ut haberent ſolatium perditionis ſuæ, ad perdendos homines ſe converterunt, quos ut tuerentur, advenerant.

Lin. 1. *Sancto.*] In MS *Sco*, quod poteſt & *ſancto* & *ſacro* intelligi.
Lin. 5. *Irrepere.*] Anonym. legit *irrumpere.*
Ibid. *Tum*] Additum ex MS. Taur.
Lin. 12. *Livore.*] In MS. *libore.*
Lin. 15. *Eos*] Non extat in MS.
Lin. 16. *Rarum.*] In MS *rerum.*
Ibidem. *Et.*] In MS. *ſed*
Lin. 22. *Voluptates.*] In MS. *voluntates.*
Lin. 23 *Sententiâ*] In MS. *ſententiam.* Carill. Plaſius putat legendum eſſe *per ſententiam Dei.*
Lin. 24. *Haberent*] In MS. *habeant.*
Lin. 25. *Se.*] Non extat in MS.

CAPUT XXVIII.

De dæmonibus, ac eorum operationibus malis.

Div. Inſt. lib. 2. c. 15.

HI ſunt dæmones, de quibus Poëtæ ſæpè in carminibus ſuis loquuntur, quos cuſtodes hominum appellat Heſiodus. Ità enim perſuaſerunt hominibus illecebris atque fallaciis ſuis, ut eoſdem deos eſſe crederent. Denique Socrates habere ſe à primâ pueritiâ cuſtodem rectoremque vitæ ſuæ dæmonem prædicabat, ſine cujus nutu & imperio ni-

Lin. 4 *Rectoremque.*] In MS. *rectorem que.* Sed erratum eſt.

hiſ agere poſſet. Adhærent ergò ſingulis, & ſub nomine Geniorum aut Penatium domos occupant. His ſacraria conſtituuntur, his quotidiè libatur ut Laribus, his honos datur tanquàm malorum depulſoribus. Hi à principio, ut averterent homines à Dei veri agnitione, novas religiones & cultus deorum introduxerunt: hi memorias Regum mortuorum conſecrari, templa conſtitui, ſimulacra fieri docuerunt; non ut honorem Dei minuerent, aut ſuum augerent, quem peccando amiſerunt: ſed ut vitam hominibus eriperent, ſpem veræ lucis auferrent, ne homines, undè illi exciderunt, ad immortalitatis cœleſte præmium pervenirent.

Iidem aſtrologiam prodiderunt, & auguratum, & aruſpicium; quæ cùm per ſe falſa ſint, tamen ipſi, autores malorum, ſic ea gubernant, ſic temperant, ut vera credantur. Ipſi etiam magicæ artis præſtigias ad circumſcribendos oculos repererunt. Illorum adſpiratione fit, ut quod ſit, non eſſe, & quod non ſit, eſſe videatur. Ipſi necromantias, ipſi ſortes & oracula invenerunt, ut mentes hominum per ambiguos exitus mentita divinatione deludant. In templis vero & ſacrificiis omnibus præſentes adſunt, & prodigiis quibuſdam fallacibus editis ad miraculum præſentium, ſic homines circumveniunt, ut ineſſe numen ſimulacris & imaginibus credant. Irrepunt etiam corporibus, ut ſpiritus tenues, vitiatiſque membris, morbos conciunt, quos ſacrificiis votiſque placati poſtmodum relaxent: ſomnia immittunt, aut planè terrores, ut ipſi rogentur, aut quorum exitus reſpondeant veritati, ut venerationem ſui augeant. Nonnunquàm etiam in ſacrilegos edunt aliquid ultionis, ut quiſquis viderit, timidior ac religioſior fiat. Sic fraudibus ſuis obduxerunt humano generi tenebras, ut oppreſſâ veritate, ſummi ac ſingularis Dei nomen in oblivionem veniret.

Lin. 3 *Hi.*] In MS. *hi.*
Lin. 7. *Aut.*] In MS. *haut.*
Ibidem. *Amiſerunt.*] Heumannus legit *amiſerant.*
Lin. 11. *Iidem.*] In MS. *idem.*
Lin. 13 *Circumſcribendos.*] Id eſt, *circumveniendos*, vel *fallendos.*
Lin. 15 *Necromantias.*] In MS *necyomantias*, y pro r, literarum affinitate. Attamen Heumannus putat, non immutandam eſſe lectionem MS. ac remittit ad Fabri Lexicon.
Lin. 16. *Invenerunt.*] Hoc verbum non exſtat in MS.
Lin. 20. *Irrepunt.*] In MS. *inrepunt*, n pro r, quod non rarò in Manuſcriptis.
Lin. 21. *Placati.*] In MS. *placatis.*
Lin. 22 *Aut quorum exitus reſpondeant veritati, ut venerationem ſui, &c.*] At Heumannus legit, *ut qua, cùm exitus reſponderit veritati, venerationem ſui, &c.*

CAPUT XXIX.

De Dei Patientiâ atque Providentiâ.

Div. Inſt. lib. 2. c. 18. SED dicit quiſpiam. Cur ergò verus ille Deus patitur hæc fieri? An potiùs malos vel ſummovet, vel extinguit? Cur vero ipſi dæmones

Lin. 1 *An.*] Hic idem eſt ac *cur non.*

quem à principio fecit, ut eſſet, qui cuncta corrumperet, cuncta diſperderet? Dicam breviter, cur hunc talem eſſe voluerit. Quæro utrumne virtus bonum ſit, an malum? Negari non poteſt, quin bonum. Si bonum eſt virtus, malum eſt igitur e contrario vitium. Si vitium ex eo malum eſt, quia virtutem impugnat, & virtus ex eo bonum eſt, quia vitium affligit, ergo non poteſt virtus ſine vitio conſiſtere, & ſi vitium ſuſtuleris, virtutis merita tollentur. Nec enim poteſt ulla fieri ſine hoſte victoria. Ita fit, ut bonum ſine malo eſſe non poſſit.

Vidit hoc Chryſippus, vir acris ingenii, de providentia diſſerens, eoſque ſtultitiæ redarguit, qui bonum quidem a Deo factum putant, malum autem negant. Hujus ſententiam interpretatus eſt A. Gellius in libris Noctium Atticarum, ſic dicens: « Quibus non videtur mundus Dei & hominum cauſa inſtitutus, neque res humanæ providentia gubernari, gravi ſe argumento uti putant, cum ita dicunt: Si eſſet Providentia, nulla eſſent mala. Nihil enim minus aiunt providentiæ congruere, quam in eo mundo, propter quem homines feciſſe dicatur Deus, tantam vim eſſe ærumnarum & malorum. Ad ea Chryſippus, cum in libro περὶ προνοίας quarto diſſereret: Nihil prorſus, inquit, iſtis inſubidius, qui opinantur bona eſſe potuiſſe, ſi non eſſent ibidem mala. Nam cum bona malis contraria ſint, utraque neceſſe eſt oppoſita eſſe inter ſe, & quaſi mutuo adverſoque fulta niſu conſiſtere. Nullum adeo contrarium eſt ſine contrario altero. Quo enim pacto juſtitiæ ſenſus eſſe poſſet, niſi eſſent injuriæ? aut quid aliud juſtitia eſt, quam injuſtitiæ privatio? Quid item fortitudo ſit, non intelligi poteſt, niſi ex ignaviæ appoſitione: quid continentia, niſi ex intemperantia. Quo item modo prudentia eſſet, niſi foret contraria imprudentia? Proinde, inquit, homines ſtulti cur non hoc etiam deſiderant, ut veritas ſit, & non ſit mendacium? Namque itidem ſunt bona & mala, felicitas & infortunitas, voluptas & dolor. Alterum enim ex altero, ſicut Plato ait, verticibus inter ſe contrariis deligatum, ſi tuleris unum, abſtuleris utrumque. » Vides ergo id, quod ſæpe dixi, bonum & malum ita ſibi eſſe connexa, ut alterum ſine altero conſtare non poſſit. Summa igitur prudentia Deus materiam virtutis in malis poſuit, quæ idcirco fecit, ut no- Div. Inſt. lib. 2. c. 8.

Lin. 1. Ἀρχῆς] In MS. [illegible], Lectorem Lu... [illegible] Ἀρχῆς hoc loco ſignificat principem [illegible] de quo vide Lactantium lib. 2. cap. 10.

Lin. 11. A. Gellius] In MS. Agellius. Legendum A. Gellius. Noct. lib. 6. cap. 1.

Lin. 16. Dicunt] Non extat in MS.

Lin. 18. περὶ προνοίας] Latine, de Providentia.

Lin. 19. Itidem] Forſan legendum eſt [illegible].

Lin. 21. Adeo] In MS. a Deo; ſed mendo[illegible], ut [illegible] Joann. le Brun.

Lin. 24. Sit] Non extat in MS.

Ibidem Non] Non extat etiam in MS.

Lin. 24. Appoſitione] Divionenſis legit appoſitione, [illegible] bene.

Ibidem, Niſi] Sic in MS. at in editione [illegible] legebatur non [illegible].

Lin. 26. Fores] In MS. fuerit. Sed Daviſius & Joann. le Brun putant eſſe legendum foret.

Lin. 28. Namque] In MS. nam quæ.

Ibidem, Infortunitas] In MS. & in [illegible] importunitas. Legendum procul dubio infortunitas, cui contrarium eſt felicitas, [illegible] legitur apud Aulum Gellium loco citato, Noct. Attic. lib. 6. cap. 1.

bis conſtitueret agonem, in quo victores immortalitatis præmio coronaret.

CAPUT. XXX.

De falſa Sapientia.

[illegible] DOCUI, ut opinor, cultus deorum non modo impios, ſed etiam vanos eſſe, vel quod homines fuerint, quorum memoria poſt obitum conſecrata ſit, vel quod ſimulacra ipſa inſenſibilia & ſurda ſint, quia ſunt ficta de terra, nec oportere hominem, cui datum eſt ſpectare cœleſtia, terrenis ſe ſubjugare; vel quod ſpiritus, qui eas religiones ſibi vindicant, immundi & impuri ſint, & ideo Deo [illegible] ceciderint in terram, nec fas eſſe in eorum ditionem cadere, quibus potior ſis, ſi Deum verum ſequi velis. Supereſt, ut quoniam de falſa Religione diſſeruimus, etiam de falſa ſapientia diſſeramus, quam Philoſophi profitentur, homines ſumma quidem doctrina & eloquentia præditi, ſed longe a veritate ſummoti, quia nec Deum, nec ſapientiam Dei cognoverunt. Quos licet [illegible], tamen quia humana eſt eorum ſapientia, etiam cum his congredi non verebor, ut appareat a veritate mendacium, a cœleſtibus terrena facile poſſe ſuperari.

Phil. Inſt. lib. 3. c. 9. Quid ſit Philoſophia hoc modo definiunt: Philoſophia eſt amor vel ſtudium ſapientiæ. Non eſt ergo ipſa ſapientia, quia neceſſe eſt aliud eſſe, quod amat, aliud, quod amatur. Si ſtudium eſt ſapientiæ, ne ſic quidem Philoſophia ſapientia eſt. Sapientia enim res eſt ipſa, quæ quæritur; ſtudium vero, quod quærit. Ipſa igitur definitio, vel nominis ſignificatio, declarat Philoſophiam non eſſe ipſam ſapientiam, dicam ne ſtudium quidem eſſe ſapientiæ, quia ſapientia non comprehenditur. Quis enim ſtudere dicatur ei rei, quam nullo modo poſſit attingere? Qui medicinæ, aut grammaticæ, aut oratoriæ ſtudet, ſtudioſus ejus artis, quam diſcit, recte dicitur; ubi didicit, jam Medicus, jam Grammaticus, jam Orator dicitur. Sic oportet & ſtudioſos ſapientiæ, poſtquam didicerint, ſapientes nominari. Cum autem ſtudioſi ſapientiæ, quamdiu vivant, vocentur, apparet id ſtudium non eſſe, quod ad ipſam rem, quæ ſtudio petitur, non poteſt pervenire, niſi forte qui ad finem uſque vitæ, ut ſapiant, ſtudent, apud inferos ſapientes erunt. Omni autem ſtudio ſubjacet finis. Non eſt igitur id ſtudium rectum, quod non habet finem.

Lin. 3. [illegible] MS. [illegible]

• [illegible] MS. *ſapientia.*

[illegible] *ſi amor eſt ſapientiæ non eſt ergo* [illegible]

Ibidem. *Aliud.*] In MS. *alter.* Sic [illegible] in hoc eodem capite. Atque alibi utrumque hoc [illegible] reperi.

Lin. 18. [illegible]] In MS. [illegible]

Lin. 22. [illegible] , Heumannus legit [illegible]

Lin. 29. *Omni.*] In MS. *omne*, ſed [illegible] tum eſt.

CAPUT XXXI.

De Scientiâ & Opinatione.

PRÆTEREA duo ſunt, quæ cadere in Philoſophiam videntur, ſcientia & opinatio, quæ ſi auferantur, tota Philoſophia corruit. Atqui utramque Philoſophiæ ipſi philoſophorum principes ademerunt. Scientiam Socrates, opinationem ſuſtulit Zeno. Videamus an rectè. Sapientia eſt, ut Cicero definivit, « divinarum & humanarum rerum ſcientia. » Quæ definitio ſi vera eſt, non cadit in hominem ſapientia. Quis enim mortalium hoc ſibi poſſit aſſumere, ut divina & humana ſcire ſe profiteatur? Humana omitto, quæ quamquam cum divinis connexa ſunt, tamen quia ſunt hominis, concedamus ut homo illa ſcire poſſit. Divina certè per ſe ſcire non poteſt, quia homo eſt. qui autem ſcit illa, divinus ſit neceſſe eſt, ac propterea Deus. Homo autem nec divinus, nec Deus eſt. Non poteſt igitur perſcire homo divina. Nemo ergo ſapiens, niſi Deus, aut certè is homo, quem Deus docuit. Illi autem, quia nec dii ſunt, nec a Deo docti, ſapientes ergo, id eſt, divinarum & humanarum rerum ſcientes eſſe non poſſunt. Rectè igitur a Socrate atque Academicis ſcientia ſublata eſt. Opinatio quoque non congruit ſapienti. Id enim quiſque opinatur, quod ignorat. Opinari autem ſcire te, quod ignores, temeritas ac ſtultitia eſt. Rectè igitur opinatio a Zenone ſublata eſt. Si ergo ſcientia in homine nulla eſt, & opinatio eſſe non debet, Philoſophia radicitus amputatur. *Div. Inſt. lib. 3. cap. 3. & 4.*

Lin. 2. *Atqui.*] In MS. *Ad quin.*
Lin. 12. *Perſcire*] Forte legendum, *per ſe ſcire*, ut ſuprà. Ita etiam putat Heumannus.
Lin. 13. *Is.*] In MS. *hic.*

CAPUT XXXII.

De Philoſophorum Sectis, ac diſſenſione.

HUC accedit, quòd non eſt uniformis, ſed diviſa in ſectas, & in multas diſcrepanteſque ſententias diſſipata, ſtatum non habet. Cùm enim ſingulæ alias omnes impugnent & affligant, nec ſit aliqua ex iis, quæ non judicio cæterarum ſtultitiæ condemnetur, utique diſcordantibus membris, corpus omne Philoſophiæ ad interitum deducitur. Hinc Academia poſtmodum nata eſt. Nam cum viderent ejus ſectæ principes omnem Philoſophiam, Philoſophis invicem oppugnantibus, eſſe ſubverſam, ſuſceperunt adverſus omnes bellum, ut omnia omnium diſſolverent, nihil ipſi afferentes, niſi unum, nihil ſciri poſſe. Ita ſublata ſcientia, Philoſophiam veterem ſubruerunt. Sed ne ipſi quidem philoſophorum no- *Div. Inſt. lib. 3. c. 4.*

Lin. 3. *Impugnent.*] In MS. *expugnet.*
Lin. 8. *Suſceperunt*] In MS. *ſorreperunt.*
Lin. 10. *Ne ipſi quidem.*] Heumannus putat legendum eſſe, *ne ipſum quidem.*

men retinuerunt, qui ignorantiam fatebantur, quia neſcire omnia non modò philoſophi, ſed ne hominis quidem ſit. Ita philoſophi, quia nihil munimenti habent, mutuis ſe vulneribus extinguant, & ipſa tota Philoſophia ſuis ſe armis conſumat ac finiat. Atenim ſola Phyſica labat. Quid illa Moralis? Num aliquâ firmitate ſubnixa eſt? Videamus an philoſophi in hâc ſaltem parte conſentiant, quæ ad vitæ ſtatum pertinet.

Div. Inſt. lib. 3. c. 7.

Lin. 3. *Munimenti.*] In MS. *monimenti.*
Ibidem. *Extinguant.*] Heumannus & anonymus putant legendum eſſe *extinguunt.*
Lin. 4. *Conſumat ac finiat.*] Heumannus putat leg. debere, *conſumit ac conficit.*
Ibidem. *At enim.*] Pro *At vero.*

CAPUT XXXIII.

Quòd ſummum bonum ſit in vitâ quærendum.

QUOD ſit in vitâ, ſummum bonum quæri neceſſe eſt, ut ad illud vita omnis & actiones noſtræ dirigantur. Cùm de hominis ſummo bono quæritur, tale conſtitui debet, primùm, ut id ad hominem ſolum pertineat, deinde, ut animi ſit proprium, poſtremò, ut virtute quæratur. Videamus ergò, an ſummum bonum, quod philoſophi determinant, tale ſit, ut nec mutum animal, nec corpus attingat, nec poſſit ſine virtute conquiri.

Div. Inſt. lib. 3. c. 7. Ariſtippus, Cyrenaïcæ ſectæ conditor, qui ſummum bonum eſſe cenſuit corporis voluptatem, de numero philoſophorum, deque cœtu hominum propellendus eſt, quia ſe pecudi comparavit. *Ibid.* Hieronymi ſummum bonum eſt, nihil dolere; Diodori, dolere deſinere. Sed cæteræ animantes dolorem fugiunt, & cum non dolent, aut dolere deſinunt, gaudent. Quid igitur homini dabitur eximium, ſi bonum ejus ſummum commune cum belluis judicatur? *Ibid. c. 8.* Zeno ſummum bonum putavit, cum natura congruenter vivere. At hæc definitio generalis eſt. Omnes enim animantes cum naturâ congruenter vivunt, & eſt ſua cuique natura.

Epicurus animi aſſeruit voluptatem. Quid eſt voluptas animi? niſi gaudium, quo plerumque luxuriat animus, ac relaxatur, vel ad luſum, vel ad riſum. Sed hoc bonum etiam muta contingit, quæ cum pabulis ſaturata ſunt, in gaudium & laſciviam reſolvuntur. *Div. Inſt. lib. 3. c. 7.* Dinomachus & Callipho honeſtam voluptatem probaverunt, ſed aut idem dixerunt, quod Epicurus, ut corporis ſit voluptas inhoneſta; aut ſi corporis voluptates, alias turpes, alias honeſtas putaverunt, jam non eſt ſummum bonum, quod corpori adſcribitur. Peripatetici ex bonis animi & corporis & fortunæ ſummum bonum conſtant. Animi bona probari poſ-

Lin. 2. *Dirigantur.*] In MS. *derigantur.*
Lin. 4. *Virtute.*] In MS. *virtutem.*
Lin. 8. *Cyrenaicæ.* In MS. *Cyrinaicæ.*
Lin. 10. *Quia.*] In MS. *qui.*
Lin. 11. *Dolere.*] In MS. *dolore.*
Ibidem. *Sed cæteræ.*] Heumannus putat legi debere, *Sed & cæteræ.*
Lin. 15. *At.*] In MS. *ad.*
Lin. 17. *Niſi.*] In MS. *ſi.*
Lin. 21. *Callipho.*] In MS. *Calliſo.*

ſunt. Sed ſi auxilio indigent ad complendam beatitudinem, utique imbecilla ſunt. corporis vero atque fortunæ, non ſunt in hominis poteſtate; nec jam ſummum bonum eſt, quod aut corpori, aut extrà poſitis aſſignatur, quia & pecudes attingit hoc duplex bonum, quibus opus eſt, ut & benè valeant, & victu non indigeant. Stoici aliquanto melius ſenſiſſe creduntur, qui ſummum bonum virtutem eſſe dixerunt. Sed virtus non poteſt eſſe ſummum bonum: quoniam, ſi malorum laborumque tolerantia eſt, beata per ſe non eſt; ſed efficere aut procreare ſummum bonum debet, quia perveniri ad illud, ſine difficultate ac labore maximo, non poteſt. At verò Ariſtoteles longe à ratione aberravit, qui honeſtatem virtuti copulavit; quaſi aliquando virtus aut ab honeſtate ſecerni, aut turpitudini poſſet adjungi. Div. Inſt. lib. 3. c. 7.

Eryllus Pyrrhonius ſcientiam fecit ſummum bonum. Hæc quidem, & hominis, & animi ſolius eſt. ſed poteſt ſine virtute contingere. Nec enim beatus putandus eſt, qui vel audiitu aliquid didicerit, vel parva lectione cognoverit, nec eſt ſummi boni definitio, quia poteſt eſſe aut rerum malarum, aut certe inutilium ſcientia. Et ſi ſit bonarum & utilium, quam labore ſis aſſecutus, ſummum tamen bonum non eſt, quia non propter ſe expetitur ſcientia, ſed propter aliud. Nam idcirco artes diſcuntur, ut ſint nobis aut victui, aut gloriæ, aut etiam voluptati; quæ utique ſumma bona eſſe non poſſunt. Ergò ne in Ethicâ quidem philoſophi regulam tenent, quandoquidem in ipſo cardine, id eſt, in eâ diſputatione, quâ vita formatur, inter ſe pugnant. Nec enim poſſunt paria eſſe aut ſimilia præcepta, cum alii forment ad voluptatem, alii ad honeſtatem, alii verò ad naturam, alii ad ſcientiam, alii ad quærendas, alii ad fugiendas opes, alii ad nihil dolendum, alii ad patientiam malorum; in quibus omnibus, ſicut ſuperiùs oſtendi, à ratione declinant, quia Deum neſciunt. Div. Inſt. lib. 3. c. 8.

Lin. 1. *Fortunæ.*] Heumannus addendum putat *bona* ſic, *fortunæ bona non ſunt.*
Ibidem.] *Poteſtate.* In MS. *poteſtatem.*
Lin. 8. *Aut.*] Anonymus legit, *ac.*
Lin. 10. *At.*] In MS. *ad.*
Lin. 12. *Poſſet.*] Lege *poſſit.*
Lin. 15. *Parvâ.*] Heumannus putat legi debere *propriâ.*
Lin. 20. *Utique.*] In MS. *utique.*
Lin. 21. *Ethicâ.*] In MS. *Heticâ.*

CAPUT XXXIV.

Quòd ad juſtitiam nati ſint homines.

VIDEAMUS nunc, quid ſit ſummum bonum, quod ſit propoſitum ſapienti ſummum bonum. Ad juſtitiam naſci homines, non modò litteræ ſacræ docent, verùm etiam idem ipſi philoſophi nonnunquam fa-

Lin. 1. *Videamus, &c.*] Inverſus eſt ordo verborum in MS. ubi ſic legitur: *Videamus nunc, quod, quid ſit ſummum bonum, ſit propoſitum ſapientis ſummum bonum.* Sed rectius diſponit ea editio Clariſſ. Pfaffii.
Lin. 2. *Summum bonum.*] Hæc duo verba redundare videntur, eaque delet Heumannus tanquam inutilia.

teſtatur Cicero, ſic aiens: « Sed omnium, quæ in doctorum hominum diſpu-
« tatione verſantur, nihil eſt profecto præſtabilius, quam plane intelligi nos
« ad juſtitiam eſſe natos. » Eſt hoc veriſſimum. Nec enim ad ſcelus naſci-
mur, cum ſimus animal ſociale atque commune. Feræ ad ſævitiam gignun-
tur. Aliter enim nequeunt quam præda & ſanguine victitare. Eaſdem tamen
etſi ultima fames urgeat, nihilominus generis ſui animalibus parcunt.
Idem faciunt & aves, quas aliorum viſceribus paſci neceſſe eſt. Quanto
magis hominem, qui cum homine, & commercio linguæ, & commu-
nione ſenſus copulatus eſt, parcere homini oportet, eumque diligere!
Hæc eſt enim juſtitia.

Div. Inſt. lib. 3. c. 5

Sed quoniam ſoli homini ſapientia data eſt, ut Deum intelligat, & hæc ſola hominis mutorumque diſtantia eſt, duobus officiis obſtricta eſt ipſa juſtitia. Unum Deo debet, ut patri, alterum homini, velut fratri. Ab eodem enim Deo geniti ſumus. Merito ergo ac recte dictum eſt, ſapientiam eſſe divinarum & humanarum rerum ſcientiam. Oportet enim ſcire nos quid Deo, quid homini debeamus, Deo ſcilicet Religionem, homini charitatem. Sed illud ſuperius ſapientiæ, hoc poſterius virtutis eſt; & utrumque juſtitia comprehendit. Si ergo conſtat ad juſtitiam naſci hominem, neceſſe eſt juſtum malis eſſe ſubjectum, ut virtutem, qua eſt præditus, in uſu habeat. Virtus enim malorum ſuſtinentia eſt. Voluptates fugiet, ut malum, opes contemnet, quia fragiles ſunt; &, ſi habuerit, dilargietur, ut miſeros ſervet, honores non appetet, quia ſunt breves & caduci, injuriam nulli faciet, ſi fuerit paſſus, non retribuet, & diripientem ſua non perſequetur. Nefas enim judicabit hominem lædere; & ſi quis extiterit, qui cogat deſciſcere a Deo, nec cruciatus, nec mortem recuſabit. Ita fiet, ut eum neceſſe ſit, & inopem, & humilem, & in contumeliis, aut etiam cruciatibus vivere.

Lin. 2. *Intelligi.*] In MS. *intellegi.*
Lin. 5 *Eaſdem.*] In MS. *eaedem.* Alii putant legendum eſſe *eadem.*
Lin. 6. *Urgeat.*] In MS. *urgueat.*
Lin. 9. *Senſus.*] Id eſt *rationis.*
Lin. 14. *Sapientiam.*] In MS. *ſapientia.*
Lin. 18 *Et*] Heumannus vult legi, *At.*
Lin. 21 *Et.*] In MS. *at*, & Clariſſ. *Pfaffius* putat legendum eſſe *aut.*
Lin. 24. *Judicabit.*] In MS. *judicavit.*

CAPUT XXXV

Quod immortalitas ſit ſummum bonum

QUIS igitur erit fructus juſtitiæ atque virtutis, ſi nihil habebit in vitâ niſi malum? Quod ſi virtus, quæ bona omnia terrena contemnit, mala univerſa ſapientiſſime perfert, ipſamque mortem pro officio ſuſcipit, ſine præmio eſſe non poteſt, quid ſupereſt, niſi merces ejus immortalitas ſola ſit? Nam, ſi cadit in hominem beata vita, ut philoſophi volunt, in eo ſolo non diſſidentes, cadit ergo & immortalitas. Id enim ſolum

Lin. 5 *Si cadit, &c.*] In MS. *ſic aut in homine.*

ſolum beatum eſt, quod incorruptum; id ſolum incorruptum, quod æternum. Immortalitas ergo eſt ſummum bonum, quia & hominis, & animi, & virtutis eſt. Tantùm ad hanc dirigimur, ad hanc capiendam nati ſumus. Idcircò nobis Deus virtutem, juſtitiamque proponit, ut æternum illud præmium noſtris laboribus aſſequamur. De ipſa verò non mortalitate ſuo loco diſſeremus. Reſtat λογικὴ philoſophia, quæ ad beatam vitam nihil confert. Sapientia enim non in ſermonis ornatu, ſed in corde atque ſenſu conſiſtit. Quod ſi & Phyſica ſupervacua eſt, & hæc Logica; in Ethicâ verò, quæ ſola neceſſaria eſt, philoſophi erraverunt, qui ſummum bonum nullo modo invenire potuerunt. Inanis igitur & inutilis omnis Philoſophia reperitur, quæ nec rationem hominis comprehendere, nec officium potuit munuſque complere. *Div. Inſt. lib. 3. c. 13.*

Lin. 5 *Non mortalitate.*] Heumannus rectè monet legendum eſſe, *immortalitate.*
Lin. 7. *Vitam.*] Non extat in MS.
Lin. 8. *Conſiſtit.*] Non extat in MS.
Ibidem. *Logica.*] λογικὴ extat Græcè in MS.
Lin. 9. *Ethicâ.*] In MS. *Hethicâ.*

CAPUT XXXVI.

De Philoſophis, ſcilicet Epicuro & Pythagorâ.

QUONIAM de Philoſophiâ dixi breviter, nunc etiam de philoſophis pauca dicam. Epicuri doctrina hæc eſt, imprimis nullam eſſe providentiam. Et idem deos eſſe non abnuit. Utrumque contra rationem. Nam ſi ſunt dii; eſt igitur providentia. Aliter enim Deus intelligi non poteſt, cujus eſt proprium providere. Nihil, inquit, curat. Ergò non modo humana, ſed ne cœleſtia quidem curat. Quomodo igitur, aut unde eſſe illum affirmas? Excluſa enim providentiâ curâque divinâ, conſequens erat ut non eſſe omninò Deum diceres. Nunc enim verbo reliquiſti, re ſuſtuliſti. Unde ergò rerum natura eſt, ſi Deus nihil curat. Semina, inquit, ſunt minuta, quæ nec videri, nec tangi poſſunt, quorum coïtu fortuito & orta ſunt omnia, & ſemper oriuntur. Si nec videntur, nec ullâ corporis parte ſentiuntur, unde eſſe illa ſcire potuiſti? Deinde ſi ſunt, quâ mente conveniunt, ut aliquid efficiant? Si ſunt lævia, cohærere non poſſunt, ſi hamata & angulata, ergò ſecabilia ſunt. Hami enim, & anguli extant & poſſunt amputari. Sed hæc delira & inutilia. Quid quòd idem animas extinguibiles facit, quem refellunt non modò philoſophi omnes & publica perſuaſio, verùm etiam reſponſa vatum, carmina Sibyllarum, ipſæ denique divinæ voces Prophetarum; ut mirum ſit extitiſſe unum Epicurum, qui cum pecoribus ac belluis ſortem hominis æquaret. *Div. Inſt. lib. 3. c. 17.* *Ibid.*

Quid Pythagoras? qui primus eſt philoſophus nominatus; qui animas

Lin. 3 *Et idem.*] Heumannus putat legendum eſſe, *at idem.*
Lin. 4. *Nam.*] In MS. *ſed.*
Lin. 15 *Inutilia.*] Supple *ſunt.* At Anonymus ab Heumanno citatus, putat reponendum eſſe *anilia.*

quidem immortales eſſe, in alia tamen corpora, vel pecudum, vel avium, vel beſtiarum commeare ſtatuit. Nonne ſatius fuerat eas cum ſuis corporibus extingui, quàm ſic ad aliena damnari; ſatius omninò non eſſe, quàm poſt hominis formam, vel ſuem, vel canem vivere? Et homo ineptus, ut fidem dicto adderet, ſeipſum Trojano bello Euphorbum fuiſſe dixit, quo occiſo, in alias figuras animalium tranſiiſſe, poſtremò Pythagoram factum. *Div. Inſt. lib. 3. c. 18.* O felicem, cui ſoli tanta memoria conceſſa eſt! vel potiùs infelicem, cui tranſlato in pecudem non licuit neſcire, quid fuerit! Atque utinam ſolus deliraſſet! Invenit etiam, qui crederent, & quidem indoctos homines, ad quos ſtultitiæ tranſiret hæreditas.

Lin. 1. *Statuit.*] Non legitur in MS.
Ibidem. *Nonne.*] In MS. *non.*
Lin. 4. *Suem vel canem.*] Putatur Lactantius ob oculos habuiſſe hæc Horatii verba 1. Epiſt. 2. v. 26
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

Lin. 6. *Poſtremò.*] In MS. legitur, *poſt rem*: ſed erratum eſt.
Lin. 9. *Deliraſſet.*] In MS. *deliberaſſet.*
Lin. 10. *Indoctos.*] Heumannus putat ſenſum fore meliorem, ſi legeretur *doctos*. At potius legerem *interdoctos.*

CAPUT XXXVII.

De Socrate, ac ejus contradictione.

Div. Inſt. lib. 3. c. 18. POST hunc Socrates Philoſophiæ tenuit principatum, ſapientiſſimus etiam oraculo dictus, quia ſe fatebatur unum ſcire, quod nihil ſciret. Cujus Oraculi autoritate abſtinere ſe phyſicos oportebat, ne aut quærerent ea, quæ ſcire non poterant, aut ſcire ſe putarent, quæ ignorabant. Videamus tamen an ſapientiſſimus Socrates, ſicut Pythius prædicavit. Uſurpabat hoc ſæpè proverbium, quod ſupra nos, nihil ad nos pertinere. Jam exceſſit ſententiæ ſuæ terminos. Nam, qui unum ſe ſcire dicebat, aliud invenit quod tanquam ſciens diceret; ſed id fruſtrà. Nam & Deus, qui utique ſupra nos eſt, quærendus eſt, & Religio ſuſcipienda, quæ ſola nos diſcernit à belluis: quam quidem Socrates non modò repudiavit, verùm etiam deriſit, per anſerem canemque jurando; quaſi verò per Æſculapium non poſſet, cui voverat gallum? En ſapientis viri ſacrificium. *Div. Inſt. lib. 3. c. 20.* Et quia eum proſecrare ipſe non potuit, amicos moriturus oravit, ut poſt ſe ſolverent votum, ſcilicet ne apud inferos velut debitor teneretur. Hic profectò & pronuntiavit, quod nihil ſcierit, & probavit.

Lin. 3. *Phyſicos.*] elegantiùs legerem *abſtinere ſe Phyſicis.*
Lin. 9. *Et Religio.*] In MS. *ut Religio.*
Lin. 11. *Repudiavit.*] In MS. *repudiabit.*

Lin. 13. *Proſecrare.*] Idem eſt ac *conſecrare*, ait Clariſſ. Pfaffius ad marginem MS. ſui. Heumannus putat legi debere *proſecare.*
Lin. 16. *Probavit.*] In MS. *probabit.*

CAPUT XXXVIII.

De Platone, cujus doctrina ad veritatem propiùs accedit.

HUJUS auditor Plato, quem deum philoſophorum Tullius nominat, qui ſolus omnium ſic philoſophatus eſt, ut ad veritatem propius accederet, tamen quia Deum ignoravit, in multis ita lapſus eſt, ut nemo deterius erraverit, imprimis quod in libris civilibus omnia omnibus voluit eſſe communia. De patrimoniis tolerabile eſt, licet ſit injuſtum. *Div. Inſt. lib. 3. c. 21.* Nec enim aut obeſſe cuiquam debet, ſi ſua induſtria plus habet, aut prodeſſe, ſi ſuâ culpâ minùs. Sed, ut dixi, poteſt aliquo modo ferri. Etiamne conjuges, etiamne liberi communes erunt? Non erit ſanguinis ulla diſtinctio, nec genus certum, nec familiæ, nec cognationes, nec affinitates, ſed ſicut in gregibus pecudum confuſa & indiſcreta omnia, nulla erit in viris continentia, nulla in fœminis pudicitia? Quis eſſe in utriſque amor conjugalis poteſt, in quibus non eſt certus aut proprius affectus? Quis erit in patrem pius, ignorans unde ſit natus? Quis filium diliget, quem putabit alienum? Quin etiam fœminis curiam reſervavit, militiam, & magiſtratus, & imperia permiſit. Quanta erit infelicitas urbis illius, in quâ virorum officia mulieres occupabunt? Sed hæc alias latius.

Zeno Stoicorum magiſter, qui virtutem laudat, miſericordiam, quæ ſumma eſt virtus, tanquam morbum animi amputandam judicavit, quæ & Deo cara eſt, & hominibus neceſſaria. Quis eſt enim, qui aliquo in malo conſtitutus nolit eſſe miſerabilis, ac non deſideret auxilia ſuccurrentium, quæ ad opem ferendam non niſi miſericordiæ affectu excitantur? Hanc ille licet humanitatem, licet pietatem vocet, non rem, ſed nomen immutat. Hic eſt affectus, qui ſoli homini datus eſt, ut imbecillitatem noſtram mutuis adjumentis levaremus; quem qui tollit, ad vitam nos redigit beſtiarum. Nam, quod dicit paria eſſe peccata, ex eâdem immanitate eſt, quâ miſericordiam velut morbum inſectatur. Qui enim nullam facit differentiam delictorum, aut levia magnis ſuppliciis afficienda cenſet, quod eſt crudelis judicis, aut gravia parvis, quod eſt diſſoluti, utrumque reipublicæ incommodum. Si enim ſumma ſcelera leviter puniantur, audacia malis creſcet ad facinora majora, & ſi levibus delictis pœna gravior irrogetur, multi cives, quoniam nemo eſſe ſine delicto poteſt, in periculum venient, qui correpti poſſent eſſe meliores.

Lin. 14. *Putabit.*] In MS. putavit.
Ibidem. *Reſervavit.*] Heumannus legit reſeravit.
Lin. 22. *Affectu.*] In MS. *affectus.*
Lin. 30. *Incommodum.*] *Suppl. eſt.*
Lin. 32. *Irrogetur.*] In MS. *inrogetur.*
Lin. 33. *Correpti.*] Id eſt *caſtigati.*

CAPUT XXXIX.

De variis Philoſophis, ac de Antipodas.

Div. Inſt. lib. 3. c. 23. Div. Inſt. lib. 3. c. 24.

ILLA verò levia. Sed ex eâdem vanitate naſcuntur. Xenophanes orbem lunæ decem & octo partibus dixit eſſe majorem, quam hæc noſtra ſit terra. Itaque intra ſinum ejus aliam terram contineri, quæ ab hominibus & omnis generis animalibus incolatur. De Antipodis quoque ſine riſu nec audiri, nec dici poteſt. Aſſeritur tamen quaſi aliquid ſerium, ut credamus eſſe homines, qui veſtigiis noſtris habent adverſa veſtigia. Tolerabilius Anaxagoras deliravit, qui nigram nivem dixit. Quorumdam non modo dicta, ſed etiam facta ridenda ſunt. Democritus agrum ſuum a patre ſibi relictum deſeruit, & paſcua publica fieri paſſus eſt. Diogenes cum choro canum ſuorum, qui virtutem illam ſummam & exactam rerum omnium contemtum profitetur, mendicare victum maluit, quam honeſto labore conquirere, aut habere ullam rem familiarem. Certe vita ſapientis exemplum eſſe vivendi cæteris debet. Si horum ſapientiam omnes imitentur, quomodò ſtabunt civitates? Sed forſitan iidem Cynici exemplum verecundiæ præbere potuerunt, qui palam cum conjugibus ſuis cubitaverunt. Neſcio quam poſſent virtutem defendere, qui pudorem ſuſtulerunt.

Div. Inſt. lib. 3. c. 18.

Non melior his Ariſtippus, qui, credo, ut amiculæ ſuæ Laidi placeret, Cyrenaicam inſtituit diſciplinam, quâ ſummi boni finem in voluptate corporis collocavit, ne aut peccatis auctoritas, aut vitiis doctrina deeſſet. An illi fortiores magis ſunt probandi, qui ut mortem contemſiſſe dicerentur, voluntariam necem ſibi intulerunt? *Zeno*, Empedocles, Chryſippus, Cleanthes, Democritus, & hos imitatus Cato, neſcierunt homicidii crimine teneri ſecundum jus legemque divinam eum, qui ſe interfecerit. Deus enim nos in hoc domicilium carnis induxit, ille nobis temporale corporis habitaculum dedit, ut incolamus, quamdiu idem voluerit. Nefas igitur habendum eſt, ſine Dei juſſu velle migrare. Non eſt ergo vis adhibenda naturæ. Sciat ille quemadmodum opus ſuum reſolvat. Cui operi ſi quis manus impias adhibuerit, ac divini opificii vincula diruperit, Deum conatur effugere, cujus ſententiam nec vivus quiſquam, nec mortuus poterit evadere. Scelerati ergo ſunt & nefarii,

Lin. 3. *Itaque.*] Anonymus apud Heumannum legit, atque.

Lin. 4. *De Antipodis.*] Hic de re v de ſe[illegible] ad lib. 3. Div. Inſtit. caput 24.

Lin. 6. *Habent.*] Heumann. legit, habeant.

Lin. 10. *Canum.*] Cynicos intellige.

Lin. 11. *Contemtum.*] In MS. contentum.

Lin. 12. *Conquirere.*] Heumann. vult, acquirere.

Lin. 14. *Iidem.*] In MS. idem.

Lin. 18. *Non.*] Aliqui putant legi debere *Num.*

Lin. 21. *Ut.*] In MS. *&.*

Lin. 25. *Neſcierunt.*] In MS. *aut ſcierunt.*

Lin. 27. *Migrare.*] Heumann. putat ſcriptum fuiſſe, & legendum emigrare.

Lin. 28. *Adhibenda.*] In MS. *ut tolenda.*

Lin. 30. *Vincula diruperit.*] In MS. vincla *diruperit.*

Lin. 32. *Sunt.*] Abeſt à MS.

quos ſuperiùs nominavi, qui etiam docuerunt, quas cauſas habere debeat mors voluntaria, ut parùm ſit ſceleris, quòd homicidæ in ſemetipſos extiterunt, niſi ad hoc nefas & alios erudirent.

CAPUT XL.

De Philoſophorum inſipientiâ.

INNUMERABILIA ſunt philoſophorum dicta factaque, quibus eorum inſipientia redargui poſſit. Itaque quoniam cuncta enumerare non poſſumus, pauca ſufficerint. Satis eſt intelligi, philoſophos neque juſtitiæ, quam ignorabant, neque virtutis, quam mentiuntur, eſſe doctores. Quid enim doceant, qui ſuam ſæpè ignorantiam confitentur? Mitto Socratem, cujus eſt nota ſententia. Anaxagoras omnia circumfuſa tenebris eſſe pronuntiat. Empedocles anguſtas ad inveniendam veritatem ſenſuum ſemitas eſſe. Democritus in profundo quodam puteo demerſam veritatem jacere teſtatur, quam quia nuſquam reperiunt, idcircò affirmant neminem adhuc extitiſſe ſapientem. Quoniam igitur nulla eſt (apud Platonem Socrates dicit) humana ſapientia, ſequamur ergò divinam, Deoque gratias agamus, qui eam nobis, & revelavit, & tradidit, ac nobis gratulemur, quod veritatem ac ſapientiam cœleſti beneficio tenemus, quam tot ingeniis, tot ætatibus requiſitam Philoſophiam nemo pòtuit invenire.

Div. Inſt. lib. 3. c. 28.

Ibid.

Lin. 3. *Intelligi.*] In MS. *intellegi*; ut ſæpè.

Lin. 6. *Nota.*] In MS. *nata.*

Lin. 11 *Humana ſapientia.*] In MS. *humanam ſapientiam Dei.* Vocem tamen *Dei* librarius notis delevit.

Lin. 12. *Revelavit.*] In MS. *revelabit.*

Lin. 14. *Philoſophiam.*] Heumannus putat meliùs legi *Philoſophorum.* *Nemo*, in MS. *Nam.*

CAPUT XLI.

De verâ Religione ac ſapientiâ.

NUNC quoniam falſam religionem, quæ eſt in deorum cultibus, & falſam ſapientiam, quæ eſt in philoſophis, refutavimus, ad veram Religionem ſapientiamque veniamus. Et quidem conjunctè, quia cohærent, de utrâque dicendum eſt. Nam Deum verum colere, id eſt, nec aliud quidquam, quàm ſapientiam. Ille enim ſummus & conditor rerum Deus eſt, qui hominem velut ſimulacrum ſuum fecit. Idcircò utique ſoli ex omnibus animalibus rationem dedit, ut honorem ſibi tanquàm patri, & tanquam domino referret, & hâc pietate atque obſequio immortalitatis præmium mereretur. Hoc eſt verum divinumque myſterium. Illis autem, quia vera non ſunt, nulla concordia. Neque in Philoſophiâ ſacrâ cele-

Lin. 3. *Conjunctè.*] In MS. *conjuncta.*

Lin. 6. *Eſt.*] Non erat in MS.

libantur, neque in ſacris Philoſophia tractatur, & ideo falſa Religio eſt; quia non habet ſapientiam, ideo falſa ſapientia, quia non habet Religionem. Ubi autem utraque conjuncta ſunt, ibi eſſe veritatem neceſſe eſt, ut ſi quæratur ipſa veritas quid ſit, recte dici poſſit, aut ſapiens religio, aut religioſa ſapientia.

Lin. 2. *Sapientia.*] In MS. *ſapientiam.*

CAPUT XLII.

De Sapientiâ religioſâ; Chriſti nomen nulli notum, niſi ipſi & Patri.

Div. Inſt. lib. 4. c. 5. DICAM nunc, quid ſit vel ſapiens religio, vel ſapientia religioſa. Deus in principio antequam mundum inſtitueret, de æternitatis ſuæ fonte, deque divino ac perenni ſpiritu ſuo filium ſibi ipſe progenuit, incorruptum, fidelem, virtuti ac majeſtati patriæ reſpondentem. Hic *Div. Inſt. lib. 4. c. 6.* eſt virtus, hic ratio, hic ſermo Dei, hic ſapientia. Hoc opifice, ut Hermes ait, & conſiliatore, ut Sibylla, & præclaram & mirabilem hujus mundi fabricam machinatus eſt. Denique ex omnibus Angelis, quos idem Deus de ſuis ſpiritibus figuravit, ſolus in conſortium ſummæ poteſtatis adſcitus eſt, ſolus Deus nuncupatus. Omnia enim per ipſum, & ſine ipſo nihil. Denique Plato de primo ac ſecundo Deo non plane, ut philoſophus, ſed ut vates locutus eſt, fortaſſe in hoc Triſmegiſtum ſecutus, cujus verba de Græcis converſa ſubjeci. „ Dominus & factor „ univerſorum, quem Deum vocari exiſtimavimus, ſecundum fecit Deum „ viſibilem & ſenſibilem. Senſibilem autem dico, non quod ipſe ſenſum „ accipiat, ſed quod in ſenſum mittat & viſum. Cum ergo hunc feciſſet „ primum, & ſolum, & unum, optimus ei apparuit, & pleniſſimus omnium „ bonorum. Sibylla quoque Deum dicit ducem omnium à Deo factum; „ & alia, Deum Dei filium eſſe noſcendum, „ ſicut ea, quæ in libris poſui, exempla declarant. Hunc Prophetæ divino ſpiritu pleni prædicaverunt, quorum præcipue Salomon in libro Sapientiæ, item pater ejus cœleſtium ſcriptor hymnorum, ambo clariſſimi Reges, qui Trojani belli tempora CLXXX annis anteceſſerunt, hunc ex Deo natum eſſe teſtantur. *Apocal. cap. 19. v. 12.* Hujus nomen nulli eſſe notum, niſi ipſi & Patri, ſicut docet Johannes in Revelatione. Hermes ait non poſſe nomen ejus mortali ore proferri. Ab hominibus tamen duobus vocabulis nuncupatur, Jeſus, quod eſt Sal-

Lin. 3. *Ipſe.*] Deeſt in edito, legitur tamen in autographo Clariſſ. *Heſſii.*

Lin. 8. *De ſuis ſpiritibus.*] Lege *De ſuo ſpiritu.*

Lin. 15. *In ſenſum mittat.*] Heuman. legit *ſenſum movere.*

Lin. 20. *Præcipue.*] In MS. *precipue.*

Lin. 21. *Semper.*] In MS. *ſimilem.*

Lin. 22. *Anteceſſerunt.*] Multum hic errat Lactantius. David & Salomon vixerunt, non ante, ſed poſt Trojam captam. Troja capta eſt 1184. ante vulgarem æram. David regnum iniit anno 1055. ante hanc æram, & Salomon annos tantum 1015.

Lin. 23. *Nulli eſſe.*] Heumannus legit; nulli eſt.

vatur, & Chriſtus, quod eſt Rex. Salvator ideò, quia eſt ſanatio & ſalus omnium, qui per eum credunt in Deum. Chriſtus ideo, quia ipſe de cœlo in ſeculi hujus conſummatione venturus eſt, ut judicet mundum, & reſurrectione mortuorum facta, regnum ſibi conſtituat æternum.

CAPUT XLIII.

De Jeſu Chriſti nomine, & duplici nativitate

SED ne qua fortè ſit apud te hæſitatio, cur eum, qui ante mundum ex Deo natus ſit, Jeſum Chriſtum appellemus, qui ante annos CCC. natus ex homine eſt, rationem tibi breviter exponam. Idem eſt Dei & hominis filius. Bis enim natus eſt. Primum de Deo in ſpiritu ante ortum mundi, poſtmodum in carne ex homine, Auguſto imperante, cujus rei præclarum & grande myſterium eſt, in quo & ſalus hominum & Religio ſummi Dei, & omnis veritas continetur. Nam cum primum ſcelerati atque impii deorum cultus per inſidias dæmonum irrepſerunt, tum penès ſolos Hebræos Religio Dei manſit, qui tamen non lege aliqua, ſed traditum ſibi per ſucceſſionem cultum patrio more tenuerunt uſque ad id tempus, quo de Ægypto exierunt, Moyſe duce, primo omnium Prophetarum, per quem illis lex eſt à Deo impoſita, qui Judæi ſunt poſtmodum nominati. Servierunt igitur Deo vinculis legis obſtricti. Sed iidem paulatim ad profanos ritus aberrantes, alienos deos ſuſceperunt, & derelicto patrio cultu, inſenſibilibus ſimulacris immolaverunt. Propterea Deus Prophetas ad eos miſit divino Spiritu adimpletos, qui illis peccata exprobrarent, & pœnitentiam indicerent, qui ſecuturam ultionem comminarentur, ac denuntiarent futurum, ſi in iiſdem delictis perſeveraſſent, ut alium mitteret novæ legis latorem, & ingrato populo ab hæreditate ſummoto, aliam ſibi plebem fideliorem de exteris gentibus congregaret. Illi autem non modo perſeverarunt, verum etiam eos ipſos, qui mittebantur, interfecerunt. Itaque damnavit eos ob hæc facinora, nec adjecit ulterius Prophetas mittere ad populum contumacem, ſed filium ſuum miſit, ut gentes univerſas ad gratiam Dei convocaret. Nec illos tamen, licet impios & ingratos, ab ſpe ſalutis excluſit, ſed ad ipſos potiſſimum miſit, ut ſi forte paruiſſent, non amitterent quod acceperant; ſi autem Deum ſuum non ſuſcepiſſent, tum hæredibus abdicatis, gentes

Div. Inſt. lib. 4. c. 8.

Div. Inſt. lib. 4. c. 10.

Div. Inſt. lib. 4. c. 11.

Lin. 1 *Apud.*] In MS. a te.
Lin. 2 *Chriſtum.*] Deeſt in MS.
Ibidem. *Appellemus.*] In MS. appellatur.
Lin. 3 *Breviter.*] In MS. brevius.
Lin. 5 *Carne.*] In MS. carnem.
Ibidem. *Homine.*] Hic recentiores editiones ex MS. pro homine ponunt virgine.
Lin. 10 *Succeſſionem.*] In MS. ſucceſſione.
Lin. 12. *Qui.*] In MS. erant hi qui.

Lin. 13 *Iidem.*] In MS. idem.
Lin. 15 *Inſenſibilibus.*] Manus recentior emendavit antea inſenſibilibus. Verum apud Lucretium lib. 2. [illegible] Lactantium, legimus hoc [illegible]
Lin. 18. *Aliam.*] In MS. legitur alium.
Lin. 19 *Ex.*] In MS. legitur et.
Lin. 27 *Deum.*] In MS. *Dei.* quod intelligi potest aut *Deum*, aut *Dominum*.

in adoptionem venirent. Juſſit igitur eum ſummus pater deſcendere in terram, & humanum corpus induere, ut ſubjectus paſſionibus carnis, virtutem ac patientiam non ſolum verbis, ſed etiam factis doceret. Renatus eſt ergo ex virgine ſine Patre, tanquam homo; ut quemadmodum in primâ nativitate ſpiritali creatus, & ex ſolo Deo ſanctus Spiritus factus eſt, ſic in ſecunda carnali ex ſolâ matre genitus, caro ſancta fieret, ut per eum caro, quæ ſubjecta peccato fuerat, ab interitu liberaretur.

Lin. 5. *Et.*] In MS. *eſt.*

CAPUT XLIV.

Duplex Chriſti nativitas ex Prophetis probatur.

HÆC ſic futura, ut expoſui, Prophetæ antè prædixerant. Apud Salomonem ita ſcriptum eſt, „ Infirmatus eſt uterus virginis, & accepit „ fœtum, & gravata eſt, & facta eſt in multâ miſeratione mater virgo. “ Apud Eſaiam ſic: „ Ecce virgo accipiet in uterum, & pariet filium, & „ vocabitis nomen ejus Emmanuel, “ quod ſignificat nobiſcum Deus. Fuit enim nobiſcum in terrâ, cum induit carnem, & nihilominus Deus fuit in homine, & homo in Deo. Utrumque autem fuiſſe a Prophetis antè prædictum eſt. Quod Deus fuerit, Eſaias ita dicit. „ Adorabunt te, & in „ te precabuntur, quoniam in te Deus eſt, & nos neſciebamus, Deus „ Iſrael. Confundentur & reverebuntur omnes, qui adverſantur tibi, & „ cadent in confuſionem. “ Item, Jeremias. „ Hic Deus noſter eſt, & non „ deputabitur alius abſque illo, qui invenit omnem viam prudentiæ, & „ dedit eam Jacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſibi. Poſthæc in terris „ viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt. “ Item, quod homo fuerit, idem Jeremias dicit „ Et homo eſt, & quis cognovit eum? “ Eſaias quoque ſic tradit. „ Et mittet eis Dominus hominem, qui ſalvabit eos, & „ judicans ſanabit eos. “ Item Moyſes ipſe in Numeris. „ Orietur ſtella „ ex Jacob, & exurget homo ex Iſrael. “ Idcircò igitur cum Deus eſſet, ſuſcepit carnem, ut inter Deum & hominem medius factus, hominem ad Deum magiſterio ſuo ſuperatâ morte perduceret.

Div. Inſt. lib. 4. cap. 12 & 13.

Lin. 1. *Salomonem.*] Hic locus jam allegatur à Lactantio lib. 4. cap. 12. ſed cum non reperiatur in Salomonis libris, conjicere licet eum fuiſſe deſumptum ex Scripturâ quadam Salomoni attributâ, ſed deperditâ.

Lin. 4. *Eſaiam.*] In MS. *Eſeiam.*

Lin. 7. *Autem.*] Poſt illud verbum additur in MS. *Deum.*

Lin. 8. *Eſaias.*] Vide *Iſai. cap.* 45. verſ. 14.

Lin. 10. *Iſrael.*] In MS. *Iſrahel.*

Ibidem. *Reverebuntur.*] In MS. *reberebuntur.*

Lin. 11. *Confuſionem.*] Ita legendum eſt ut in ſacro textu, *Iſai. cap.* 45. & in Lactantio ipſo Inſtitut. lib. 4. cap. 13. In MS. autem legitur *confeſſionem.*

Ibidem. *Jeremias.*] In MS. *Heremias.*

Lin. 13. *Iſrael.*] In MS. *Iſrahel.*

CAPUT

CAPUT XLV.

Chriſti virtus & opera probantur ex Scripturis.

DIXIMUS de nativitate; nunc de virtute operibuſque dicamus: quæ cum magna inter homines ac mirabilia faceret, videntes illa Judæi, magicâ potentiâ fieri putabant, ignorantes ea omnia, quæ fiebant ab eo, prædicta eſſe a Prophetis. Ægros & vario morborum genere languentes non medela aliqua, ſed vi ac poteſtate verbi ſui protinus roborabat, debiles reſanabat, claudos ad greſſum erigebat, cæcis viſum reſtituebat, mutis eloquium dabat, ſurdos inauribat, pollutos maculatoſque purgabat, furiatis dæmonum incurſu mentem propriam reponebat, mortuos aut jam ſepultos ad vitam lucemque revocabat. Idem quinque millia hominum quinque panibus & duobus piſcibus ſaturavit. Idem ſupra mare ambulavit. Idem in tempeſtate præcepit vento, ut conquieſceret, ſtatimque tranquillitas facta eſt: quæ omnia, & in Prophetarum libris, & in carminibus Sibyllinis prædicta invenimus. *Div. Inſt. lib. 4. c. 14.*

Ob hæc miracula cum ad eum magna concurreret multitudo, &, ut erat, Dei filium, & à Deo miſſum crederet, repleti invidia Sacerdotes ac principes Judæorum, ſimul ira concitati, quod eorum peccata & injuſtitiam coarguebat, coïerunt ut eum occiderent. Quod futurum ante annos mille paulo amplius Salomon in Sapientia pronuntiaverat his verbis: « Circumveniamus juſtum, quoniam inſuavis eſt nobis, & exprobrat » nobis peccata legis. Promittit ſcientiam Dei ſe habere, & filium Dei » ſe nominat. Factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum; » gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita » illius, & mutatæ ſunt viæ illius. Tanquàm nugaces æſtimati ſumus ab » illo. Continet ſe a viis noſtris, quaſi ab immunditiis, & præfert no» viſſima juſtorum, & gloriatur patrem Dominum. Videamus ergo ſi » ſermones illius veri ſunt, & tentemus, quæ eventura ſunt illi. Con» tumeliis & tormentis interrogemus eum, ut ſciamus reverentiam illius, » & probemus patientiam illius. Morte turpiſſimâ condemnemus eum. » Hæc cogitaverunt, & erraverunt. Excæcavit enim illos ſtultitia eorum, » & neſcierunt ſacramenta Dei. » *Sap. 2.*

Harum igitur litterarum immemores, quas legebant, incitaverunt po-

Lin. 5. *Medelâ*] In MS. *medellâ*. Vide *Matth. cap.* 4. v. 23. *cap.* 8 v. 16. *cap.* 9. v. 35. *Marc cap.* 1. v. 34. & *cap.* 7. *Luc. c.* 4. v. 40. & 41. c. 7. v. 10.

Lin. 7. *Inauribat.*] Id eſt, audientes faciebat: verbum ſanè obſoletum & peregrinum.

Ibidem. *Maculatos.*] Id eſt leproſos.

Lin. 10. *Quinque millia.*] Vide *Matth. cap.* 14.

Lin. 19. *Circumveniamus*] [illegible] cap. 2. [illegible]

Ibidem. *Exprobrat.*] In MS. *exprobat.*

Lin. 24. *Viæ*] In MS. *vitæ.*

Ibidem. *Præfert.*] In MS. *proferens.*

Lin. 26. *Contumeliis & tormentis.*] In MS. *Contumelias & tormenta.*

Lin. 27. *Ut.*] In MS. *&.*

pulum tanquàm adverſùs impium, ut eum comprehenſum ad judicium ducerent, mortemque ejus impiis vocibus flagitarent. Intentabant autem pro crimine id ipſum, quod ſe Dei ſilium diceret, & quòd legem ſolveret, curando homines in Sabbato, quam ille ſe non ſolvere, ſed implere dicebat. Cùmque Pontius Pilatus, qui tum legatus in Syriâ judicabat, perſpiceret cauſam illam ad officium Romani Judicis non pertinere, miſit eum ad Herodem Tetrarcham, permiſitque Judæis, ut ipſi legis ſuæ diſceptatores eſſent: qui acceptâ ſceleris poteſtate, addixerunt eum cruci, ſed priùs flagellis & palmis verberaverunt, ſpinis coronarunt, faciem conſpuerunt, in cibum & potum dederunt ei fel & acetum; & inter hæc nulla vox ejus audita eſt. Tunc carnifices ſortiti de tunicâ ejus & pallio, ſuſpenderunt eum patibulo atque affixerunt, cum poſtridiè Paſcha, id eſt, feſtum diem ſuum celebraturi eſſent. Quod facinus prodigia ſecuta ſunt, ut intelligerent nefas quod admiſerant. Eodem namque momento, quo ſpiritum poſuit, & terræ motus magnus, & deliquium ſolis fuit, ut in noctem dies verteretur.

Lin. 5. *Syriâ*] In MS. *Syriam.*
Lin. 8. *Sceleris.*] Adde *puniendi*; id enim exigit Latina locutio.
Lin. 12. *Eum.*] Non extat in MS.
Lin. 15. *Namque.*] In MS. *nam quo.*
Lin. 16. *Verteretur*] In MS. *vertetur.*

CAPUT XLVI.

Probatur ex Prophetis, Paſſionem ac mortem Chriſti prænuntiatam fuiſſe.

Lib. 4. Div. Inſtit. cap. 18. Iſai. 50.

QUæ omnia Prophetæ ſic futura eſſe prædixerant. Eſaias ita dicit:
» Non ſum contumax, neque contradico. dorſum meum poſui ad
» flagella, & maxillas meas ad palmas; faciem autem meam non averti à
» fœditate ſputorum. « Idem de ſilentio: » Sicut ovis ad immolandum
» adductus ſum, & ſicut agnus coram tondentibus ſine voce, ſic non
» aperuit os ſuum. « Item David in Pſalmo XXXIV. » Congregata ſunt
» in me flagella, & ignoraverunt: diſſoluti ſunt, nec compuncti ſunt;
» tentaverunt me, & ſtriderunt ſuper me dentibus ſuis. « Idem de cibo
& potu, Pſalmo LXVIII. » Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti meâ
» potum mihi dederunt acetum. « Item de cruce Chriſti: » Et foderunt
» manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia oſſa mea. ipſi
» autem contemplati ſunt, & viderunt me; diviſerunt veſtimenta mea
» ſibi, & ſuper veſtem meam ſortem miſerunt. « Moyſes in Deuteronomio: » Et erit pendens vita tua ante oculos tuos, & timebis die & no-
» cte, & non credes vitæ tuæ. « Item in Numeris: » Non quaſi homo
» Dominus ſuſpenditur, neque quaſi filius hominis minas patitur. « Item
Zacharias: » Et intuebuntur in me, quem transfixerunt. «

Lin. 1. *Quæ omnia.*] Ità MS. in editione verò Pariſienſi legitur *Hæc omnia.*
Lin. 2. *Poſui.*] Deeſt in MS. ſed ſupplendum ex Inſtitut. lib. 4. cap. 18.
Lin. 9. *Pſalmo.*] Deeſt in MS.
Lin. 16. *Minas.*] In MS. *Minans*: ſed vide lib. 4. Inſtitut. cap. 18.
Lin. 17. *Zacharias.*] In MS. *Zacharias.*

De ſolis obſcuratione Amos ita dicit: » In illo die, dicit Dominus, » occidet ſol meridie, & obtenebrabitur dies lucis, & convertam dies » feſtos veſtros in luctum, & cantica veſtra in lamentationem. « Item Jeremias de civitate Hieroſolymâ, in quâ paſſus eſt: » Et ſubivit ſol ei, » cùm adhuc medius dies eſſet, confuſa eſt & maledicta, reliquos eorum » in gladium dabo. « Nec fruſtra hæc dicta ſunt. Siquidem poſt breve tempus Imperator Veſpaſianus Judæos debellavit, & terras eorum ferro igniqu depopulatus eſt, obſeſſos fame ſubegit, Hieroſolymam evertit, captivos triumphavit, cæteris, qui reliqui fuerunt, terris ſuis interdixit, ne quando iis ad ſolum patrium reverti liceret. Quæ à Deo, propter illam Chriſti crucem facta ſunt, ut hoc in ſcripturis eorum Salomon antè teſtatus ſit, dicens: » Et erit Iſraël in perditionem, & in improperium po- » pulo, & domus hæc erit deſerta, & omnis qui tranſiet per illam, ad- » mirabitur, & dicet: Propter quam rem Deus fecit terræ huic & huic » domui hæc mala? & dicent, quia dereliquerunt Dominum Deum ſuum, » & perſecuti ſunt Regem ſuum dilectiſſimum Deo, & cruciaverunt illum » in humilitate magnâ, pro hoc importavit illis Deus mala hæc. « Quid enim non mererentur, qui Dominum, qui ad ſalutem ipſorum venerat, peremerunt?

Lin. 3. *Lamentationem.*] In MS. *lamentationes.*
Lin. 4. *Jeremias.*] Quæ ſequuntur aliter leguntur libro 4. Divin. Inſtitut. cap. 19.
Lin. 5. *Confuſa.*] In MS. *contuſa.* Sed *confuſa*, legendum eſt, ut l. 4. c. 19. Div. Inſtit.
Lin. 12. *Salomon.*] In MS. *Salomoni.* At Heumannus legit *Salomon.*
Lin. 14. *Improperium.*] Sic MS. Ed. Pariſ. habet *opprobrium.* Vid. not. ad lib. 4. Divin. Inſtitut. cap. 18.
Lin. 15. *Domus.*] In MS. *domi.*
Ibidem. *Dereliquerunt.*] In MS. *dereliquerint.*
Lin. 18. *Mererentur.*] Ita MS. Fortè legendum, *merentur*, vel *merebantur.*
Ibidem. *Salutem.*] In MS. *ſalute.*

CAPUT XLVII.

De Jeſu Chriſti reſurrectione, Apoſtolorum miſſione, ſervatoriſque in cœlum Aſcenſione.

POST hæc detractum patibulo corpus monumento condiderunt. Verùm tertio die ante lucem, terræ motu facto, ac revoluto lapide, quo ſepulcrum clauſerant, reſurrexit. In ſepulcro autem nihil, niſi exuviæ corporis ſunt repertæ. Ipſum verò reſurrecturum die tertio jam olim Prophetæ fuerant prælocuti. David in Pſalmo XV. Non derelinques ani- » mam meam ad inferos, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. » Item Oſee: Hic eſt filius meus ſapiens: propter quod nunc non reſi- » ſtet in contribulatione filiorum ſuorum, & de manu inferorum eruam » eum. Ubi eſt judicium tuum, mors, ubi eſt aculeus tuus? « Idem rursùs: » Vivificabit nos poſt biduum die tertio. « *Div. Inſt. lib. 4. c. 19.*

Profectus igitur in Galilæam poſt reſurrectionem, diſcipulos ſuos rursùs,

Lin. 7. *Eſt.*] Non extat in MS.
Lin. 10. *Vivificabit.*] In MS. *Vivificavit.*

quos metus in fugam verterat, congregavit: datiſque mandatis quæ obſervari vellet, & ordinatâ Evangelii prædicatione per totum orbem, inſpiravit in eos Spiritum ſanctum, ac dedit eis poteſtatem mirabilia faciendi, ut in ſalutem hominum, tam factis, quam verbis operarentur, ac tum demùm quadrageſimo die remeavit ad Patrem, ſublatus in nubem. Hoc Daniel Propheta jampridem oſtenderat, dicens: » Videbam in viſu no- » ctis, & ecce in nubibus cœli ut filius hominis veniens uſque ad anti- » quum dierum pervenit, & qui aſſiſtebant, obtulerunt eum, & datum » eſt ei regnum, & honor, & imperium, & omnes populi, tribus & » linguæ ſervient ei, & poteſtas ejus æterna, quæ nunquam tranſibit, & » regnum ejus non corrumpetur. « Item David in Pſalmo CIX. » Dixit » Dominus Domino meo: ſede ad dexteram meam, donec ponam ini- » micos tuos ſubpedaneum pedum tuorum.

Div. Inſt. lib. 4. c. 21.

Lin. 5. *Quadrageſimo.*] Ita leges ex libro 4. cap. 21. Divinar. Inſtitut. quamvis in MS. Taurin. legatur *quinquageſimo.*
Lin. 7. *Uſque*] In MS. *& uſque.*
Ibidem. *Antiquum.*] In MS. *antiqui.*
Lin. 9. *Populi.*] In MS. *populo.*
Ibidem. *Et*] Non extat in MS.
Lin. 10. *Servient ei.*] In MS. *ſervientes.*

CAPUT XLVIII.

De Judæorum exhæredatione, & Gentilium adoptione.

CUm igitur ad dexteram Dei ſedeat, calcaturus inimicos ſuos, qui eum cruciaverunt, quando ad judicandum orbem venerit, apparet nullam ſpem reliquam eſſe Judæis, niſi converſi ad pœnitentiam, & à ſanguine, quo ſe polluerunt, abluti, ſperare in eum cœperint, quem negaverunt. Ideò ſic dicit Heſdra » Hoc Paſcha Salvator noſter eſt, & refugium » noſtrum. Cogitate, & aſcendat in cor veſtrum, quoniam habemus humi- » liare eum in ſigno, & poſt hæc ſperavimus in eum. «

Exhæredatos autem eſſe Judæos, quia Chriſtum reprobaverunt, & nos, qui ſumus ex Gentibus, in eorum locum adoptatos, ſcripturis adprobatur. Jeremias ita dicit » Dereliqui domum meam dimiſi hæreditatem meam » in manus inimicorum ejus. Facta eſt hæreditas mea mihi, ſicut leo in » ſylvâ, dedit ipſa ſuper me vocem ſuam, idcircò odivi eam. « Item Malachias: » Non eſt mihi voluntas circa vos, dicit Dominus, & ſacrifi- » cium acceptum non habebo ex manibus veſtris, quia à ſolis ortu uſque » ad occaſum clarificabitur nomen meum apud Gentes. « Eſaias quoque ſic. » Venio colligere omnes gentes & linguas; & venient, & videbunt » claritatem meam. « Idem alio loco ex perſonâ Patris ad filium: » Ego

Lib. 4. Div. Inſtit. cap. 20.

Lin. 2. *Venerit.*] In MS. *venerat.*
Lin. 4. *Sanguine*] In MS. *ſanguinem.*
Lin. 6. *Humiliare*] In MS. *humulare.*
Lin. 11. *Idcirco.*] Ita eſt in MS. Taurin. juxta Clariſſ. Pfaffii autographum, at in editione Pariſienſi legitur *ideò.*
Lin. 13. *Malachias.*] In MS. *Malachiel.*
Lin. 14. *Acceptum non habebo.*] Ita ex autographo Clariſſ. Pfaffii; in editis legitur *non accipiam habebo.*

„ Dominus Deus vocavi te in juſtitiam, & tenebo manum tuam, & con-
„ firmabo te in teſtamentum generis mei, in lucem gentium, aperire ocu-
„ los cæcorum, producere ex vinculis alligatos, & de domo carceris
„ ſedentes in tenebris.“

Lin. 1. *Vocavi.*] In MS. *vocabo.*

CAPUT XLIX.

Quòd Deus non eſt, niſi unus.

SI ergò Judæi à Deo rejecti ſunt, ſicut ſacrarum Scripturarum fides indicat, Gentes autem, ſicut videmus, adſcitæ, ac de tenebris hujus vitæ ſecularis deque vinculis dæmonum liberatæ; nulla igitur alia ſpes homini propoſita eſt, niſi veram Religionem veramque ſapientiam, quæ in Chriſto eſt, fuerit ſecutus: quem qui ignorat, à veritate ac Deo ſemper alienus eſt. Nec ſibi de ſummo Deo, vel Judæi, vel philoſophi blandiantur. Qui Filium non agnovit, nec Patrem potuit agnoſcere. Hæc eſt ſapientia, & hoc myſterium ſummi Dei. Per illum ſe Deus, & agnoſci, & coli voluit. Ideo Prophetas ante præmiſit, qui de adventu ejus prædicarent, ut cùm facta eſſent in eo quæcumque prædicata ſunt, tunc ab hominibus, & Dei Filius, & Deus crederetur.

Nec tamen ſic habendum eſt, tanquàm duo ſint dii. Pater enim ac Filius unum ſunt. Cùm enim Pater Filium diligat, omniaque ei tribuat, & Filius Patri fideliter obſequatur, nec velit quidquam, niſi quod Pater, non poteſt utique neceſſitudo tanta divelli, ut duo eſſe dicantur, in quibus, & ſubſtantia, & voluntas, & fides una eſt. Ergò & Filius per Patrem, & Pater per Filium. Unus eſt honos utrique tribuendus, tanquam uni Deo, & ita dividendus eſt per duos cultus, ut diviſio ipſa compage inſeparabili vinciatur. Neutrum ſibi relinquet, qui aut Patrem a Filio, aut Filium à Patre ſeceraut.

Lin. 1. *Scripturarum.*] In MS. *Scribturarum.*

Lin. 17. *Qui Filium, &c.*] De hoc dicto Jeſu Chriſti, vide Joan. 8. v. 19. & 14. v. 1 & 7.

Lin. 16. *Et ſubſtantia.*] *Et* deeſt in editione Pariſienſi: at legitur in MS. Taurin.

Lin. 17. *Filium.*] Adde *eſt*, juxta Cantabrig. Pfaffium.

CAPUT L.

Cur Deus humanum corpus aſſumpſit, ac mortem paſſus ſuit.

SUPEREST reſpondere etiam iis, qui putant inconveniens fuiſſe, nec habere rationem, ut Deus mortali corpore indueretur, ut hominibus ſubjectus eſſet, ut contumelias ſuſtineret, cruciatus etiam mortemque Div. Inſtit. lib. 4. c. 15.

Lin. 1. *Iis.*] In MS. *is.*

pateretur. Dicam quod ſentio, & rem immenſam paucis, ut potero, ſubſtringam. Qui aliquid docet, debet, ut opinor, facere ipſe quæ docet, ut cogat homines obtemperare. Nam ſi non fecerit, præceptis ſuis fidem derogabit. Exemplis igitur opus eſt, ut ea, quæ præcipiuntur, habeant firmitatem, & ſi quis contumax extiterit, ac dixerit non poſſe fieri, præceptor illum præſenti opere convincat. Non poteſt ergò perfecta eſſe doctrina, cùm verbis tantùm traditur: ſed tum perfecta eſt, cùm factis adimpletur.

Chriſtus itaque cum doctor virtutis ad homines mitteretur, utique ut doctrina ejus perfecta eſſet, & docere, & facere debuerat. Sed, ſi corpus hominis non induiſſet, non potuiſſet facere, quæ docebat, id eſt, non iraſci, non cupere divitias, non libidine inflammari, dolorem non timere, mortem contemnere. Hæc ſunt utique virtutes, ſed fieri ſine carne non poſſunt. Ergò ideò corporatus eſt, ut cùm vincenda eſſe carnis deſideria doceret, ipſe faceret prior, ne quis excuſationem de carnis fragilitate prætenderet.

Lin. 4. *Derogabit.*] In MS. *derogavit.*
Lin. 11. *Potuiſſet.*] In MS. *poſſet.*
Lin. 13. *Hæc ſunt.*] Fortè legendum, *hæ ſunt utique virtutes.*
Ibidem. *Sed.*] In MS. *ſet.*
Lin. 14. *Corporatus eſt.*] Ità MS. Taurin. at in editione Pariſienſi legitur *incorporatus eſt.*

CAPUT LI.

De Chriſti morte in cruce.

Div. Inſt. lib. 4. c. 26. DICAM nunc de ſacramento crucis, ne quis fortè dicat: ſi ſuſcipienda illi mors fuerat, non utique infamis ac turpis, ſed quæ haberet aliquid honeſtatis. Scio equidem multos, dum abhorrent nomen crucis, refugere a veritate, cùm in eâ, & ratio magna ſit & poteſtas. Nam cùm ad hoc miſſus eſſet, ut humillimis quibuſque viam panderet ad ſalutem; ſe ipſe humilem fecit, ut eos liberaret. Suſcepit ergò id genus mortis, quod ſolet humilibus irrogari, ut omnibus facultas daretur imitandi. Prætereà cùm eſſet reſurrecturus, amputari partem corporis ejus fas non erat, nec os infringi, quod accidit iis qui capite plectuntur. Crux ergò potior fuit, quæ reſurrectioni corpus integris oſſibus reſervavit.

His etiam illud accedit, quòd paſſione ac morte ſuſceptâ, ſublimem fieri oportebat. Adeò illum crux, & re & ſignificatione exaltavit, ut omnibus *Ibid.* majeſtas ejus ac virtus cum ipsâ paſſione notuerit. Nam quòd extendit in patibulo manus, utique alas ſuas in Orientem Occidentemque por-

Lin. 1. *Utique.*] In MS. *utraque.*
Ibidem. Poſt *turpis*, editio Pariſienſis addit verba *eſſe debuiſſet*, quæ non extant in MS. quæque expunxi ut inutilia, & vulgò ſubaudiuntur in eloquio Latino.
Lin. 4. *Cum in eâ*] Id eſt, *cum tamen in eâ*, juxta Heumannum.
Lin. 7. *Irrogari.*] In MS. *erogari.*
Lin. 10. *Reſervavit.*] In MS. *reſervabit.*
Lin. 11. *Accedit.*] In MS. *accepit.*

rexit, ſub quas univerſæ nationes ab utrâque mundi parte ad requiem convenirent. Quantum autem valeat hoc ſignum, & quid habeat poteſtatis, in promptu eſt, cùm omnis dæmonum cohors hoc ſigno expellitur ac fugatur. Et ſicut ipſe ante paſſionem dæmonas verbo & imperio proturbabat, ſic nunc nomine ac ſigno paſſionis ejuſdem ſpiritus immundi, quandò in corpora hominum irrepſerunt, exiguntur, cùm extorti & excruciati, ac ſe dæmonas conſitentes, verberanti ſe Deo cedunt. Quid ergo ſperaverint de ſuis religionibus cumque ſuâ ſapientiâ Græci, cùm videant, deos ſuos, quos eoſdem dæmonas eſſe non negant, per crucem ab hominibus triumphari.

Lin. 3. *In promptu.*] In MS. *promptum.*
Ibidem. *Expellitur ac fugatur.*] Lege *expellatur ac fugetur*, juxta Heumannum.
Lin. 5. *Ejuſdem.*] Heuman. cum Anonymo Britanno putat legendum eſſe, *ejus adem.*
Lin. 6. *Irrepſerunt.*] In MS. *inrepſerint.*
Lin. 7. *Cedunt.*] In MS. *cedunt.*

CAPUT LII.

Spes ſalutis hominum in veri Dei agnitione, & de odio Ethnicorum in Chriſtianos.

UNA igitur ſpes hominibus vita eſt, unus portus ſalutis, unum refugium libertatis, ſi abjectis, quibus tenebantur, erroribus, aperiant oculos mentis ſuæ, Deumque cognoſcant, in quo ſolo domicilium veritatis eſt, terrena & de terrâ ficta contemnant, Philoſophiam, quæ apud Deum ſtultitia eſt, pro nihilo computent, & verâ ſapientiâ, id eſt, Religione ſuſceptâ, fiant immortalitatis hæredes.

Atenim repugnant, non tam veritati, quàm propriæ ſaluti; cùmque hæc audiunt, velut aliquod inexpiabile nefas deteſtantur. Sed ne audire quidem patiuntur; violari aures ſuas ſacrilegio putant. Si audierint, nec jam maledictis abſtinent, ſed quantis poſſunt, verborum contumeliis inſectantur: iidemque ſi poteſtatem nacti fuerint, velut hoſtes publicos perſequuntur, imò etiam plus quam hoſtes, quorum, cùm bello victi fuerint, aut mors, aut ſervitus pœna eſt, nec ullus poſt arma depoſita cruciatus, quamvis omnia pati meruerint, qui facere voluerunt, ut inter mucrones locum pietas haberet.

Inaudita eſt crudelitas cum innocentiâ, nec victorum hoſtium conditionem meretur. Quæ tanta hujus furoris eſt cauſa? Scilicet, quia ratione

Lin. 1. *Hominibus vita eſt.*] Forſan legendum, *vita hominibus.*
Lin. 5. *Et.*] In MS. *ſed.*
Lin. 7. *Atenim.*] In MS. *Adenim.*
Lin. 8. *Sed ne audire quidem, &c.*] Locus depravatus, qui poteſt ita legi: *ſed ne audiunt quidem patiuntur: violari aures ſuas ſacrilegio putant, ſi audierint. Nec jam, &c.*
Lin. 11. *Iidemque.*] In MS. *idemque.*
Ibidem. *Nacti.*] In MS. *Acti.*
Lin. 13. *Ullus.*] In MS. *ullis.*
Lin. 14. *Voluerunt.*] Adde *ea mala nobis*, *aut fidelibus.*
Lin. 17. *Quæ.*] In MS. *quæ.*

congreſſi non queunt, violentiâ premunt, & incognitâ causâ tanquàm nocentiſſimos damnant, qui conſtare de ipsa innocentiâ noluerunt. Nec ſatis putant, ſi celeri ac ſimplici morte moriantur, quos irrationabiliter oderunt. ſed eos exquiſitis cruciatibus lacerant, ut expleant odium, quod non peccatum aliquod, ſed veritas parit, quæ idcircò male viventibus odioſa eſt, quia ægrè ferunt eſſe aliquos, quibus facta eorum placere non poſſunt. Hos omni modo cupiunt extinguere, ut poſſint liberè ſine teſte peccare.

Lib. 5. cap. 1.

Lin. 1. *Et.*] Deeſt in MS.
Lin. 7 *Poſſunt.*] Heumannus putat legi debere *poſſint.*

CAPUT LIII.

Rationes odii in Chriſtianos expenduntur, & refelluntur.

Div. Inſt. lib. 5 c. 21.

SED hæc facere ſe dicunt, ut deos ſuos defendant. Primùm ſi dii ſunt; & habent aliquid poteſtatis ac numinis, defenſione hominis patrocinioque non indigent, ſed ſeipſos utique defendunt. Aut quomodò ab iis homo ſperare auxilium poteſt, ſi ne ſuas quidem injurias poſſunt vindicare? Stultum igitur & vanum, deorum eſſe vindices velle; niſi quòd ex eo magis apparet diffidentia. Qui enim patrocinium Dei quem colit, ſuſcipit, illum eſſe nihil confitetur: ſi autem ideo colit, quia potentem arbitratur, non debet eum velle defendere, à quo ipſe eſt defendendus. Nos igitur rectè. Nam cum iſti defenſores falſorum deorum adverſus verum Deum rebelles, nomen ejus in nobis perſequuntur, nec re, nec verbo repugnamus, ſed mites, & taciti, & patientes perferimus omnia quæcumque adverſus nos poteſt crudelitas machinari. Habemus enim fiduciam in Deo, à quo expectamus ſecuturam protinùs ultionem. Nec eſt inanis iſta fiducia. ſiquidem eorum omnium, qui hoc facinus auſi ſunt, miſerabiles exitus partim cognovimus, partim videmus. Nec ullus habuit impunè, quod Deum læſit; & qui ſit verus Deus, qui verbo diſcere noluit, ſupplicio ſuo didicit.

Vellem ſcire, cum invitos adigunt ad ſacrificium, quid ſecum habeant rationis, aut cui præſtent, quod faciunt. Si diis, non eſt ille cultus, nec acceptabile ſacrificium, quod ſit ingratis, quod extorquetur per injuriam, quod eruitur per dolorem. Si autem ipſis, quos cogunt, non eſt utique beneficium, quod quis ne accipiat, etiam mori mavult. Si bonum non eſt, ad quod me vocas? cur malo invitas? cur non verbis, ſed verberibus,

Lin. 2. *Aliquid.*] In MS. *aliquod.*
Ibidem. *Defenſione.*] In MS. *defenſionem.*
Lin. 5 *Defendunt.*] Fortè ex Heumanno legendum eſt, *defenderent.*
Lin. 7 *Nihil.*] In MS. *nihilo*: fortè legendum eſſet *nihili.*
Lin. 15. *Videmus.*] Heumannus putat legi debere *Vidimus*, idque non malè.
Lin. 16 *Et.*] In MS. *ſet.*
Ibidem. *Qui ſit.*] Ex Heumanno fortè; *Quis ſit.*
Lin. 22. *Ne.*] In MS. *non.*

ribus; cur non ratione, ſed cruciatibus corporis? Unde apparet malum eſſe illud, ad quod non illicis volentem, ſed trahis recuſantem. Quæ ſtultitia eſt, conſulere velle nolenti? An ſi aliquis, prementibus malis, ad mortem confugere conatur, num potes, ſi aut gladium extorſeris, aut laqueum ruperis, aut præcipitio retraxeris, aut venenum effuderis, conſervatorem te hominis gloriari, cùm ille, quem ſervaſſe te putas, nec gratias agat, & te malè ſecum arbitretur egiſſe, quòd mortem ſibi prohibueris optatam, quod ad finem, quòd ad requiem malorum pervenire non ſinueris? Beneficium enim non ex qualitate rei debet, ſed ex animo ejus, qui accipit, ponderari. Cur pro beneficio imputes, quod mihi maleficium eſt? Vis me deos tuos colere, quod ego mihi mortiferum duco. Si bonum eſt, non invideo. Fruere ſolus bono tuo. Non eſt quòd velis errori meo ſuccurrere, quem judicio ac voluntate ſuſcepi. Si malum, quid me ad conſortium mali rapis? Utere ſorte tuâ. Ego malo in bono mori, quàm in malo vivere.

Lin. 2. *Illicis.*] In MS. *inlicis.*
Lin. 4. *Conatur.*] In MS. *negatur.*
Lin. 9. *Sinueris.*] Ità habet MS. pro *ſiveris.*

CAPUT LIV.

De Religionis libertate in adorando Deo.

HÆc quidem juſte dici poſſunt. Sed quis audiet, cùm homines furioſi & impotentes minui dominationem ſuam putent, ſi ſit aliquid in rebus humanis liberum? Atqui Religio ſola eſt, in qua libertas domicilium collocavit. Res eſt enim præter cæteras voluntaria, nec imponi cuiquam neceſſitas poteſt, ut colat, quod non vult. Poteſt aliquis forſitan ſimulare, non poteſt velle. Denique cùm metu tormentorum aliqui, aut cruciatibus victi ad execranda ſacrificia conſenſerint, nunquam ultro faciunt, quod neceſſitate fecerunt: ſed data rurſus facultate, ac redditâ libertate, referunt ſe ad Deum, eumque precibus & lachrymis placant, agentes non voluntatis, quam non habuerunt, ſed neceſſitatis, quam pertulerunt, pœnitentiam; & venia ſatisfacientibus non negatur. Quid ergò promovet, qui corpus inquinat, quando immutare non poteſt voluntatem?

Atenim homines inanis cerebri, ſi quem fortem adegerint libare diis ſuis, incredibili alacritate inſolenter exultant, & quaſi hoſtem ſub jugum miſerint, gaudent. Si vero aliquis, nec minis, nec tormentis territus, fidem vitæ anteferre maluerit, in hunc ingenium ſuum crudelitas exerit, infanda & intolerabilia molitur; & quia ſciunt, glorioſam eſſe pro Deo mor-

Lin. 2. *Si ſit.*] Elegantius eſt legere, *ſi ſit.*
Lin. 3. *Atqui.*] In MS. *ad quin.*
Ibidem. *Sola eſt.*] Id eſt, *ſola res eſt.*
Lin. 4. *Collocavit.*] In MS. *Conlocavit.*
Lin. 9. *Placant.*] In MS. *placat.*
Lin. 14. *Atenim.*] In MS. *adenim*, pro *atenim.*
Ibidem. *Fortem.*] Heumannus legit *fortè.*

tem, & hanc nobis eſſe victoriam, ſi ſuperatis tortoribus animam pro fide ac Religione ponamus, & ipſi enituntur, ut vincant. Non afficiunt morte: ſed excogitant novos inauditoſque cruciatus, ut fragilitas viſcerum doloribus cedat, & ſi non ceſſerit, differunt, adhibentque vulneribus curam diligentem, ut crudis adhuc cicatricibus, repetita tormenta plus doloris immittant: & hanc adverſus innocentes carnificinam exercentes, pios utique ſe, & juſtos, & religioſos putant, (talibus enim ſacris deorum delectantur) illos vero impios & deſperatos nuncupant. Quæ iſta eſt perverſitas, ut qui torquetur innocens, deſperatus atque impius nominetur, carnifex autem juſtus piuſque dicatur?

Lin. 1. *Si ſuperatis, &c.*] Præclare admodum ſupra dixit Lactantius lib. 5. Div. Inſtitut. cap. 13. *Noſtri autem (ut de viris taceam) pueri & mulierculæ tortores ſuos taciti vincunt; & exprimere illis gemitum nec ignis poteſt.*

Lin. 3. *Morte.*] In MS. *mortem.*

Lin. 6. *Exercentes.*] In MS. *exercent.*

CAPUT LV.

Ethnici juſtitiam in ſequendo Deo crimine impietatis infamant.

SED rectè ac meritò puniri eos aiunt, qui publicas Religiones à majoribus traditas execrantur. Quid ſi majores illi ſtulti fuerunt in ſuſcipiendis Religionibus vanis, ſicut jam ſuprà oſtendimus, præſcribetur nobis quominùs vera & meliora ſectemur? Cur nobis auferimus libertatem, ſed quaſi addicti alienis ſervimus erroribus? Liceat ſapere, liceat inquirere veritatem. Sed tamen, ſi libet majorum defendere [ſtultitiam] cur impune habent Ægyptii, qui pecudes, & omnis generis beſtias pro diis colunt? Cur de diis ipſis aguntur, & qui eos facetiùs deriſerit, honoratur? Cur audiuntur philoſophi, qui aut nullos deos eſſe aiunt, aut ſi ſunt, nihil curare, nec humana reſpicere, aut nullam eſſe omninò, quæ regat mundum, providentiam diſſerunt?

Sed ſoli ex omnibus impii judicantur, qui Deum, qui veritatem ſequuntur. Quæ cum ſit eadem juſtitia, eadem ſapientia, hanc iſti vel impietatis, vel ſtultitiæ crimine infamant; nec perſpiciunt, quid ſit, quod eos fallat, cùm & malo vocabulum boni, & bono mali nomen imponunt. Primum quidem philoſophorum, ſed maximè Plato & Ariſtoteles, de juſtitiâ multa dixerunt, aſſerentes & extollentes eam ſumma laude virtutem, quòd ſuum cuique tribuat, quòd æquitatem in omnibus ſervet; &

Lin. 3. *Præſcribetur.*] Clariſſ. Pfaffius putat legendum eſſe, *num præſcribetur*, vel *præſcribeturne nobis.*

Lin. 6. *Stultitiam.*] Deeſt in MS.

Lin. 8. *Aguntur.*] Ita MS. pro quo Clariſſ. Pfaffius exiſtimat reponendum eſſe *jocantur.* At Heuman. putat nil mutandum eſſe, idque probat ex Inſtit. Divin. lib. 5. cap. 20. ubi legitur *mimos agi*, verbum Comicorum.

Lin. 9. *Si ſunt.*] Fortè legas *ſi ſint.*

Lin. 11. *Providentiam.*] In MS. *providentia.*

Lin. 14. *Primum.*] Arbitratur Heumannus hic eſſe mendum Typographicum, loco verbi *plurimi.* At non rectè; nam *primum* legitur etiam in autographo Clariſſ. Pfaffii.

cùm cæteræ virtutes quaſi tacitæ ſint, & intùs incluſæ, ſolam eſſe juſtitiam, quæ nec ſibi tantùm conciliata ſit, nec occulta, ſed foras tota promineat, & ad benè faciendum prona ſit, ut quamplurimis proſit: quaſi verò in judicibus ſolis, atque in poteſtate aliquâ conſtitutis juſtitia eſſe debeat, & non in omnibus.

Atqui nullus eſt hominum, ne infimorum quidem ac mendicorum, in quem juſtitia cadere non poſſit. Sed quia ignorabant, quid eſſet, undè proflueret, quid operis haberet, ſummam illam virtutem, id eſt, commune omnium bonum pauci tribuerunt, eamque nullas utilitates proprias aucupari, ſed alienis tantùm commodis ſtudere dixerunt. Nec immeritò extitit Carneades, homo ſummo ingenio & acumine, qui refelleret iſtorum orationem, & juſtitiam, quæ fundamentum ſtabile non habebat, everteret; non quia vituperandam eſſe juſtitiam ſentiebat, ſed ut illos defenſores ejus oſtenderet nihil certi, nihil firmi de juſtitia diſputare.

Lin. 6. *Atqui.*] In MS. *Ad quin.*
Ibidem. *Infimorum.*] Heumannus legit *infirmorum.*
Lin. 7. *Quid eſſet.*] Subaudi *Juſtitia.*
Lin. 8. *Proflueret.*] In MS. *profluerent.*
Ibidem. *Commune.*] In MS. *communem.*
Lin. 11. *Refelleret iſtorum.*] In MS. *refellet ſtorum.*

CAPUT LVI.*

Olim erat 1 cap. libri acephali Epitomes.

De Juſtitiâ, quæ eſt veri Dei Cultus.

NAm ſi juſtitia eſt veri Dei cultus, (quid enim tam juſtum ad æquitatem, tam pium ad honorem, tam neceſſarium ad ſalutem, quàm Deum agnoſcere ut parentem, venerari ut dominum, ejuſque legi & præceptis obtemperare?) neſcierunt ergò juſtitiam philoſophi, quia nec ipſum Deum agnoverunt, nec cultum ejus legemque tenuerunt, & ideo refelli potuerunt à Carneade, cujus hæc fuit diſputatio, nullum eſſe jus naturale, itaque omnes animantes, ipsâ ducente naturâ, commoda ſua defendere, & ideò juſtitiam, ſi alienis utilitatibus conſulit, ſuas negligit, ſtultitiam eſſe dicendam. Quòd ſi omnes populi, penès quos

Div. Inſt. lib. 5. c. 16. — *Ibid. c. 17.* — *Ibid. c. 16.*

Lin. 1 *Nam, &c.*] Caput iſtud & ſequentia jam edita fuerant: ea nos denuò damus recognita & emendatiora ad MSS. codices 1 Bonon. 2. Reg. Bodl. & ad 16. editos. Epitome tamen deeſt in quibuſdam editis, videlicèt Venetus 1472. & Roſtochii 1476.
Lin. 3 *Agnoſcere.*] Ita MS. Taurin. & alii; 2. Reg. rec. & editi *cognoſcere.* Vide infrà.
Ibidem. *Dominum.*] Sic lego cum MSS. 1 Bon. 2. Reg. & editis. In Taurin. eſt, *Deum.* At ſequentia l. 5. c. 18. lectionem noſtram confirmant: *Deum in quem duo vocabula Domini & Patris æquè veneranda conveniunt*, & infrà, *qui & Dominus verus & Pater eſt.*
Lin. 5 *Nec cultum ejus legemque tenuerunt.*] Hæc verba abſunt à MS. 3 Reg. rec. n. 3740. & à pluribus edit. vet. leguntur tamen in antiquo MS. Thomaſii & in Taurinenſi.
Lin. 6 *Nullum eſſe jus naturale, &c.*] Ex Cicerone hoc mutuatum eſt. Vide Ciceronem lib. 3 de Republicâ inter Fragmenta.
Lin. 8 *Conſulit.*] Ita MSS. mille aut ſaltem 900. annor. Taurin. Bonon. Regio-Put. 2. 3736. At in 1. Reg. & editis legitur, *conſulat.* Apud Ciceronem loco citato *conſulat.*
Lin. 9. *Negligit.*] 1. Reg. rec. & editi *negliget*; Cicero, *negligat*; MSS. tres antiquiſſimi, *negligit.*

ſit imperium, ipſique Romani, qui orbem totum poſſederint, juſtitiam ſequi velint, ac ſuum cuique reſtituere, quod vi & armis occupaverunt, ad caſas & egeſtatem revertentur. Quod ſi fecerint, juſtos quidem, ſed tamen ſtultos judicari neceſſe eſt, qui ut aliis proſint, ſibi nocere contendant. Deindè, ſi reperiat aliquis hominem, qui aut aurum pro aurichalco, aut argentum pro plumbo vendat per errorem, atque id emere neceſſitas cogat, utrùm diſſimulabit, & emet parvo, an potius indicabit? Si indicabit, juſtus utique dicetur, quia non fefellit; ſed idem ſtultus, qui alteri fecerit lucrum, ſibi damnum. Sed facile de damno eſt. Quid, ſi vita ejus in periculum veniet, ut eum neceſſe ſit, aut occidere, aut mori, quid faciet? Poteſt hoc evenire, ut naufragio facto, inveniat aliquem imbecillem tabulæ inhærentem; aut victo exercitu fugiens, reperiat aliquem vulneratum equo inſidentem: utrùmne aut illum tabula, aut hunc equo deturbabit, ut ipſe poſſit evadere? Si volet juſtus eſſe, non faciet: ſed idem ſtultus judicabitur, qui dum alterius vitæ parcit, ſuam prodit. Si faciet, ſapiens quidem videbitur, quia ſibi conſulet; ſed idem malus, quia nocebit.

Lin. 1 *Poſſederint*] Sic MSS. Bon. Taurin. Regio-Put. Alter Reg. rec. edit, & Cicero, *poſſederit*.

Lin. 3 *Caſas.*] Ità MSS. Bon. 1. Reg. & editi, nec aliter Lactantius ipſe lib. 5 cap. 16. ſub initium. At MS. Taurin. & Cicero vulgatus, *cauſas*, ſed corruptè.

Ibidem. *Juſtos.*] Apud Ciceronem & in editis eſt, *juſtos dicemus quidem*. Tres veteriores MSS. ut in textu.

Lin. 4. *Judicari.*] In 1. Reg. rec. & edit. *judicare*, in Taurin. & Regio-Put. *judicaris*.

Lin. 5. *Contendant.*] Cicero, *contendunt*

Lin. 7. *Cogat.*] In Taurin. MS. *coget*

Ibidem. *Diſſimulabit.*] In Taurin. MS. *diſſimulavit*.

Lin. 8. *Indicabit.*] In MS. Taurin. bis *indicavit*. Deeſt, *Si indicabit*, in editis quibuſdam.

Lin. 10. *Eum*, &c.] Editi legunt, *eum aliquando neceſſe ſit*, &c. quidam tamen codices, teſte Gallæo, legunt *occupare aut mori*: ſed minùs rectè in aliis legitur *occidere* in activâ ſignificatione, quaſi dicas *perimere*. Sed textus noſtri lectio aptior eſt atque accommodatior capiti XVII. libri 5 Inſtitutionum.

Lin. 11 *Evenire.*] Ità MSS. Bon. 1. Reg. & editi. MS Taurin. *venire*

Lin. 16. *Prodit.*] In MSS Reg. rec. & editis, *perdet*. Rectè quidem. at MSS. Taurin. & Regio-Put. *prodit*.

Lin. 17 *Sed.*] Ed. *ſed &*.

Ibidem. *Nocebit.*] Quidam reſtituunt *aliis nocebit*. vide locum ad illud caput Epitom.

CAPUT LVII.

De Sapientiâ & Stultitiâ.

Div. Inſt. lib. 5. c. 17. Ibid. cap. 15 & 18.

ACUTA iſta ſané: ſed reſpondere ad ea facillimè poſſumus. Imitatio enim nominum facit, ut ſic eſſe videatur. Nam & juſtitia imaginem habet ſtultitiæ, non tamen eſt ſtultitia; & malitia imaginem ſa-

Lin. 1. *Acuta.*] Lib. 5. Div. Inſtitut. cap. 17. legitur, *Arguta hæc planè*.

Ibidem. *Facillimè.*] MS. Reg. rec. & ed. *facilè*. At MSS. 3. antiq. *facillimè*.

Ibidem. *Imitatio.*] Ità MS. Reg. rec. & ed. Sed in Taurin. Bonon. Regio-Put. eſt, *Immutatio*.

pientiæ, non tamen ſapientia eſt. Sed ſicut malitia illa in conſervandis utilitatibus ſuis intelligens & arguta, non ſapientia, ſed calliditas & aſtutia eſt, ita & juſtitia non debet ſtultitia, ſed innocentia nominari: quia neceſſe eſt, & juſtum eſſe ſapientem, & eum qui ſit ſtultus, injuſtum. Nam neque ratio, neque natura ipſa permittit, ut is qui juſtus eſt, ſapiens non ſit, quoniam juſtus nihil utique facit, niſi quod rectum & bonum eſt, pravum & malum ſemper fugit. Quis autem diſcernere bonum & malum, pravum & rectum poteſt, niſi qui ſapiens fuerit? Stultus autem male facit, quia bonum & malum quid ſit, ignorat. Ideo peccat, quia non poteſt prava & recta diſcernere. Non poteſt ergo, neque ſtulto juſtitia, neque injuſto ſapientia convenire. Stultus igitur non eſt, qui nec tabula naufragum, nec equo ſaucium dejecerit, quia ſe abſtinuit a nocendo, quod eſt peccatum, peccatum autem vitare ſapientis eſt. *Div. Inſt. lib. 5 c. 17. & 18.*

Sed ut ſtultus prima facie videatur, illa res efficit, quod extingui animam cum corpore exiſtimant: idcirco omne commodum ad hanc vitam referunt. Si enim poſt mortem nihil eſt, utique ſtulte facit, qui alterius animæ parcit cum diſpendio ſuæ, aut qui alterius lucro magis quam ſuo conſulit. Si mors animam delet, danda eſt opera, quo diutius commodiuſque vivamus: ſi autem vita poſt mortem ſupereſt æterna & beata, hanc utique corporalem cum omnibus terræ bonis juſtus & ſapiens contemnet, quia ſciet, quale a Deo ſit præmium recepturus. Teneamus igitur innocentiam, teneamus juſtitiam, ſubeamus imaginem ſtultitiæ, ut veram ſapientiam tenere poſſimus. Et ſi hominibus ineptum videtur ac ſtultum, torqueri & mori malle, quam libare diis, & abire *Div. Inſt. lib. 5 c. 19.*

Lin. 1. *Sed.*] Non extat in MS. Taurin. eſt in cæteris.

Lin. 2. *Arguta.*] Editiones quædam pro & *arguta*, ponunt *intelligens videlicet* [illegible].

Lin. 4. *Et.*] Deeſt in edit. & in MS. Reg. vet. ſed legitur in cæteris.

Lin. 5. *Eſt.*] Taurin. MS. *eſſe.*

Lin. 8. *Poteſt.*] Taurin. Bonon. Reg. Put. MSS. & Reg. vet. & ed. *poterit.*

Lin. 10. *Non poteſt ergo, &c.* MSS. Taurin. Bonon. Regio-Put. ut in textu. In Reg. vet. [illegible] *ergo neque ſtulto juſtitia neque injuſto ſapientiam convenire. Ergo ſtultus non eſt* [illegible] *non poteſt ergo neque ſtulto juſtitia neque injuſto ſapientia convenire. Ergo ſtultus &c.*

Lin. 11. *Abſtinuit.*] In Taurin. MS. *abſtinuit.* Cæteri MSS. & ed. *abſtinuit.*

Lin. 13. *Quo diutius commodiuſque.*] Recte edit. [illegible] Taurin. Bon. & [illegible] edit. in quibus legitur *quod juſtum* [illegible] Regio-Put. [illegible] Reg. vet. ed. Pariſ. 1563. & Gryph. [illegible] manifeſto errore, qui repugnat ſententiæ. [illegible] Lactantio lib. 3. Inſtitut. cap. 19. ubi habetur: *Si enim poſt mortem nihil ſumus* [illegible] *eſt hominem* [illegible] *& commoda omnibus plena* [illegible] *Si autem ſupereſt hominem vita melior & longior.* In edit. Pariſ. 1563. Cæterum Betul. Tornæſ. & in [illegible] *perveniendum* [illegible] MSS. Heumanni [illegible] *commodius.*

Lin. 15. *Quæ.*] MS. Taurin. *que.* Cæteri, cum nonnullis, *quia.*

Lin. 20. *Malle.*] MS. 1. Reg. vet. & edd. *velle.* Melius MSS. Regio-Put. & Taurin. *mori malle*, cum eodem Lactantio lib. 5. [illegible]

Ibidem. *Quam libare diis, & abire ſine noxa.*] Ita MS. Taurin. Optima lectio, cui favet MS. Regio-Put. in quo legitur, *quam libare diis, ſed abire ſine noxa.* [illegible]

ſine noxâ, nos tamen omni virtute omnique patientiâ fidem Deo exhibere nitamur. Non mors terreat, non dolor frangat, quominùs vigor animi, & conſtantia inconcuſſa ſervetur. Stultos vocent, dummodò ipſi ſint ſtultiſſimi, & cœci, & hebetes, & pecudibus æquales, qui non intelligunt eſſe mortiferum, relicto Deo vivo, proſternere ſe atque adorare terrena; qui neſciunt, & illos æternam pœnam manere, qui figmenta inſenſibilia fuerint venerati, & eos, qui nec tormenta, nec mortem pro cultu & honore veri Dei recuſaverint, vitam perpetuam conſecuturos. Hæc eſt fides ſumma, hæc vera ſapientia, hæc perfecta juſtitia. Nihil ad nos attinet, quid judicent ſtulti, quid homunculi ſentiant. Nos judicium Dei expectare debemus, ut eos poſtmodum, qui de nobis judicaverint, judicemus.

bare diis, & abire ſine noxâ. Alter MS. Reg. rec. *quam liberam diceret abire ſine noxâ; durè* male intellectum pro *diis &c.* Editi, *cum liberè liceat abire ſine noxâ.* Sed & ſupra cap. 54. *Si quem fortem adegerint libare diis ſuis.*

Lin. 1 *Tamen.*] MS. Taurin. *tam.* Cæteri cum editis, *tamen*, ut in textu.

Lin. 2. *Non.*] Edit. *nec.*

Lin. 3. *Stultos vocent, dummodò ipſi ſint ſtultiſſimi, &c*] Ità edit. II. cum MSS. Taurin. Bonon. Regio-Put. niſi quòd in Taurinenſi deeſt *ſtultiſſimi.* In Reg. rec. & editis, pro *vocent*, eſt *notent.*

Lin. 6. *Et.*] MS. Reg. rec. & ed. *ex illis*, corruptè. Cæteri MSS. *& illos.*

Lin. 7. *Venerati.*] MS. Taurin. *adorati.*

Lin. 8. *Cultu.*] MS. Taurin. *mortem pro cultu*, mendosè.

Ibidem. *Dei recuſaverint.*] Hæc lectio eſt MSS. Bon. 2. Reg. & editorum. MS. Taurin. *Dei non recuſaverunt*, malè.

Lin. 9. *Hæc eſt, &c*] Hunc locum ſic reſtitui ex MSS. Taurin. Bonon. & 2 Reg. Primus habet *Hæc eſt fides ſumma*, undè in Bononienſi & edit. II. factum eſt *fideliſſima.* In Regio-Put. deeſt *fides*, in Taurin. *juſtitia.* In Reg. rec. & editis lego, *Hæc eſt illa fideliſſima*, cætera ut in textu. Forte legendum *fidei ſumma*, quod accedit ad *fideliſſima* & *fideliſſima* aliorum codicum.

Lin. 10. *Quid judicent*] Hæc duo verba deſunt in MS. Taurin.

Lin. 11. *Judicaverint.*] MS. ſolus Taurin. *judicant.*

* *Aliàs* 2.

CAPUT LVIII.*

De vero cultu Dei & ſacrificio.

Div. Inſt. lib. 6 *c.* 1. *&* 2.

DIXI de juſtitiâ, quid eſſet. Sequitur ut oſtendam, quod ſit verum ſacrificium Dei, qui ſit juſtiſſimus ritus colendi, ne quis arbitretur, aut victimas, aut odores, aut dona pretioſa deſiderari à Deo, à quo ſi fames, ſi ſitis, ſi algor, ſi rerum omnium terrenarum cupiditas abeſt, non ergo utitur his omnibus, quæ templis diiſque fictilibus inferuntur.

Lin. 1. *Quod ſit.*] Ità antiq. MSS. tres. 1 Reg. rec. cum editis *quid ſit.*

Lin. 2. *Qui juſtiſſimus.*] Sic MSS. Bonon. Regio-Put. In Taurin. *quis ſit*, perperàm repetitur *ſit*, quod mox præceſſit. 1. Reg. rec. & ed. *qui juſtiſſimus.*

Lin. 3 *Dona pretioſa.*] Ità 3. MSS. antiquiſſim. & 4. ed. & Lactantius ipſe lib. 2. cap. 4. & de Irâ Dei cap. 21. In Reg. rec. & cæteris vulgatis eſt *dona præſentia*, malè.

Ibidem. *A quo ſi fames.*] MS. Taurin. ſolus, *quòd ſi fames*

Lin. 4. *Abeſt.*] Solus MS. Taurin. *adeſt.*

Lin. 5. *His.*] 2. edit. *iis.*

Ibidem. *Diiſque.*] Ità 3. MSS. antiq. In Reg. rec. & editis, *aliiſque.*

ſed ſicut corporalibus corporale, ſic utiquè incorporali incorporale ſacrificium neceſſarium eſt. Illis autem, quæ in uſum tribuit homini Deus, ipſe non indiget, cùm omnis terra in ipſius ſit poteſtate: non indiget templo, cujus domicilium mundus eſt, non indiget ſimulacro, qui eſt & oculis, & mente incomprehenſibilis, non indiget terrenis luminibus, qui ſolem cum cæteris aſtris in uſum hominis potuit accendere. Quid igitur ab homine deſiderat Deus, niſi cultum mentis, qui eſt purus & ſanctus? Nam illa, quæ aut digitis fiunt, aut extra hominem ſunt, inepta, fragilia, ingrata ſunt. Hoc eſt ſacrificium verum, non quod ex arca, ſed quod ex corde profertur, non quod manu, ſed quod mente libatur. Hæc acceptabilis victima eſt, quam de ſeipſo animus immolat. Nam quid hoſtiæ? quid thura? quid veſtes? quid argentum? quid aurum? quid pretioſi lapides conferunt, ſi colentis pura mens non eſt? Sola ergo juſtitia eſt, quam Deus expetit. In hac ſacrificium, in hac Dei cultus eſt, de quo nunc mihi diſſerendum eſt, docendumque, in quibus operibus juſtitiam neceſſe ſit contineri.

Lin. 1. *Corporalia.*] MS. Reg. rec. & edit. *corporale.*

Ibidem. *Incorporali.*] MS. Reg. rec. & edit. *incorporalibus incorporale.*

Lin. 2. *Autem.*] Deeſt in MS. Reg. rec. & editis.

Lin. 3. *Cùm omnis terra in ipſius ſit poteſtate.*] Ità MSS. Bonon. Regio-Put. ed. Fabr. II. Spark.; In Taurin. pro *in*, eſt *ſub*: multò aptiùs & concinniùs, quàm illud quod in Reg. rec. & multis editis, *Et eſt omnis terra ſub ipſius poteſtate.*

Lin. 6. *Hominis.*] MS. Reg. rec. & editi, *hominibus.*

Lin. 9. *Inepta, fragilia, ingrata ſunt.*] Sic MSS. Taurin. Regio-Put. Bonon. Hæc quatuor verba à MS. Reg. rec. & editis abſunt.

Lin. 11. *De ſeipſo.*] In Taurin. MS. *ipſa.*

Ibidem. *Immolat.*] Ità MSS. Regii & editi: at in MS. Taurin. *immolaverit.*

CAPUT LIX.*
** Alias 5.*

De viis vitæ, & primis mundi temporibus.

DUAS eſſe humanæ vitæ vias, nec philoſophis ignotum fuit, nec poetis: ſed eas utrique diverſo modo induxerunt. Philoſophi alteram induſtriæ, alteram inertiæ eſſe voluerunt: ſed hoc minùs rectè, quòd eas ad ſola vitæ hujus commoda retulerunt. Melius poetæ, qui alteram juſtorum, alteram impiorum eſſe dixerunt. Sed in eo peccant, quòd eas non in hac vitâ, ſed apud inferos eſſe aiunt. Nos utiquè rectiùs, qui alteram vitæ, alteram mortis, & hic tamen eſſe has vias dicimus. Sed illa dexterior, quâ juſti gradiuntur, non in Elyſium fert, ſed in cœlum. Immortales enim fiunt. Siniſterior ad tartarum; æternis enim cruciatibus addicuntur injuſti. Tenenda eſt igitur nobis juſtitiæ via, quæ

** Div. Inſt. lib. 6. c. 3.*

Div. Inſt. lib. 6. c. 4.

Lin. 1. *Utrique.*] MSS. Taurin. Bon. Reg. Put. & ed. II. At MS. 3. Reg. rec. & multi editi, *utique*, quod mox ſequitur.

Lin. 4. *Quòd eas ad ſola vitæ hujus, &c.*] MS. Reg. & editi *cùm eas ad ſolam vitam.* Ed. II. cum MSS. Taurin. Bonon. ut in textu.

Lin. 7. *Alteram vitæ.*] Deeſt in MS. Taurin.

Lin. 10. *Tenenda eſt.*] Ità MSS. 4. antiq. at in Reg. rec. & in ed. legimus, *Venerauda eſt nobis.*

Lib. 5. Inſt. c. 14. & in fine [illegible] ducit ad vitam. Primum autem juſtitiae officium eſt, Deum agnoſcere ut parentem, eumque metuere ut dominum, diligere ut patrem. Idem enim nos genuit, qui vitali ſpiritu animavit, qui alit, qui ſalvos facit. Habet in nos non modo ut pater, verum etiam ut dominus licentiam verberandi, & vitae ac necis poteſtatem; unde illi ab homine duplex honos, id eſt, amor cum timore debetur. Secundum juſtitiae officium eſt, hominem agnoſcere velut fratrem. Si enim nos idem Deus fecit, & univerſos ad juſtitiam vitamque aeternam pari conditione generavit, fraterna utique neceſſitudine cohaeremus: quam qui non agnoſcit, injuſtus eſt. Sed origo hujus mali, quo ſocietas inter ſe hominum, quo neceſſitudinis vinculum diſſolutum eſt, ab ignoratione veri Dei naſcitur. Qui enim fontem illum benignitatis ignorat, bonus eſſe nullo pacto poteſt. Inde eſt, quod ex eo tempore, quo dii multi conſecrari ab hominibus coeperunt, fugata eſt, ſicut poetae ferunt, juſtitia. Sic diremptum eſt omne foedus, dirempta ſocietas juris humani. Tum ſibi quiſque conſulere, jus in viribus computare, nocere invicem, fraudibus

Lin. 2. Ut parentem.] Hac verba Davisius [illegible]

[illegible]

Lin. 12. Jus in viribus computare.] [illegible]

bus aggredi, dolis circumſcribere, commoda ſua aliorum incommodis adaugere; non cognatis, non liberis, non parentibus parcere, ad necem hominum pocula temperare, obſidere cum ferro vias, maria infeſtare; libidini autem, quò furor duxerit, fræna laxare; nihil denique ſancti habere, quod non cupiditas infanda violaret. Cùm hæc fierent, tum leges ſibi homines condiderunt pro utilitate communi, ut ſe interim tutos ab injuriis facerent. Sed metus legum non ſcelera comprimebat, ſed licentiam ſubmovebat. Poterant enim leges delicta punire, conſcientiam munire non poterant. Ita quæ antè palam fiebant, clam fieri cœperunt. Circumſcribi etiam jura, ſiquidem ipſi præſides legum præmiis muneribuſque corrupti, vel in remiſſionem malorum, vel in perniciem bonorum ſententias venditabant. His accedebant diſſenſiones, & bella, & mutuæ deprædationes, & oppreſſis legibus ſæviendi poteſtas licenter aſſumta.

Lin. 1. *Incommodis.*] Ità MSS. Bonon. Reg. Put. & edit. At MSS. Taurin. & Reg. rec., *commodis*. Hæc tamen ultima lectio non eſt omnino contemnenda.

Lin. 9. *Ita quæ antè palam fiebant.*] Sic lego cum MSS. Bonon. Regio-Put. & edit. Thomaſ. Iſ. In cæteris editis ac MSS. Taurin. & Reg. rec. legitur, *utaque quæ*.

Lin. 11 *Remiſſionem.*] MSS. 2. Reg. & 4. editi, *rentamerationem*.

Lin. 12. *Bonorum.*] MSS. 2. Reg. & 4. editi, *juſtorum*.

CAPUT LX.

De Juſtitiæ officiis.

IN hoc ſtatu cùm eſſent humanæ res, miſertus eſt noſtri Deus, revelavit ſe nobis & oſtendit; ut in ipſo religionem, fidem, caſtitatem, miſericordiam diſceremus; ut errore vitæ prioris abjecto, ſimul cum ipſo Deo noſmetipſos, quos impietas diſſociaverat, noſceremus, legemque divinam, quæ humana cum cœleſtibus copulat, tradente ipſo Domino, ſumeremus: quâ lege univerſi, quibus irretiti ſumus, errores cum vanis & impiis ſuperſtitionibus tollerentur. Quid igitur homini debeamus, eadem illa lex divina præſcribit, quæ docet quidquid homini præſtiteris, Deo præſtari. Sed radix juſtitiæ, & omne fundamentum *Matth. 25.* æquitatis eſt illud, ut ne facias ulli quod pati nolis; ſed alterius animum *Job. 4. Luc. 6.*

Lin. 3. *Ut*, uſque ad *noſceremus.*] Eſt Manuſcriptorum Taurin. Regio-Put. & Bonon. Non extat in Reg. rec. & 10. edit. Pro *noſceremus*, eſt in Bonon. Reg. rec. & ſupradictis editis 10. *diſceremus*, quod mox præceſſit.

Lin. 5. *Tradente.*] In Taurin. MS. *tradentem*. Cæteri, *tradente*.

Lin. 6 *Fuimus.*] In MS. Reg. rec. & edit. *ſumus*. MSS. Taur. Bonon. Regio-Put. *fuimus*.

Lin. 7 *Igitur.*] In MS. Reg. rec. & edit. *enim*. Additum eſt lineâ 8. *divina* ex MSS. Regio-Put. Bonon. & editis 4

Lin. 9. *Præſtari.*] In MS Reg. rec. & ed. *præſtare*. MSS. Taur. Regio-Put. *præſtari*.

Lin. 10. *Ut ne*, &c.] MSS. Bonon. & Reg. rec. *ut ne*. Taur. Regio-Put. *ut non*. Editi legunt, *ut ne facias ulli, quod*. Job. 4. Luc. 6.

de tuo metiaris. Si acerbum eſt injuriam ferre, & qui eam fecerit, videtur injuſtus, transfer in alterius perſonam, quod de te ſentis, & in tuam, quod de altero judicas; & intelliges tam te injuſte facere, ſi alteri noceas, quàm alterum, ſi tibi. Hæc ſi mente volvamus, innocentiam tenebimus, in qua juſtitia velut primo gradu inſiſtit. Primum eſt enim non nocere; proximum, prodeſſe. Et ſicut in rudibus agris priuſquam ſerere incipias, evulſis ſentibus, & omnibus ſtirpium radicibus amputatis, arva purganda ſunt: ſic de noſtris animis prius vitia detrahenda, & tunc demum virtutes inſerendæ, de quibus ſeminatæ per verbum Dei fruges immortalitatis oriantur

Div. Inſt. lib. 6. c. 5. ad finem.

Lin. 1 *Metiaris.*] Ita MSS. 3 antiqui, at Reg. rec. & ed. *metieris.*

Lin. 2. *De te.*] Ita MSS. Taur. Bonon. ed. Iſ. at MSS. 2 Reg. & ed. *in te.* Vide ſeq. *de altero.*

Lin. 4. *Volvamus.*] Sed MSS. Reg. rec. & ed. *volvemus.*

Lin. 5 *Primo gradu.*] Verùm MSS. 2. Reg. & ed. *in primo.*

Ibidem. *Inſiſtit.*] Ita MS. Taurin. ſed in MS. Reg. rec. & ed. *conſiſtit.*

Ibidem. *Primum.*] At in MS. Reg. rec. & ed. *primus.*

Lin. 6 *Nocere.*] Ita Regio-Put. & Taurin; At ed. *nocere proximo, ſed officioſè prodeſſe.* A Bonon. abeſt *officioſe.*

Ibidem. *Rudibus agris.*] Rudes agri dicuntur, qui nondum fuere cultura expoliti. Sic vas rude dicitur, quod nunquam fuit uſurpatum. *Barthius.*

Lin. 7 *Et omnibus.*] Ita MSS. Bon. Reg. Put. & ed. Iſ. In Taur. Reg. rec. & ed. *omnium.*

Lin. 8. *Sunt.*] In editis deeſt *ſunt.*

CAPUT LXI.*

** Alias 4.*

De affectibus.

Div. Inſt. lib. 6. c. 19.

TRES affectus, vel (ut ita dicam) tres furiæ ſunt, quæ in animis hominum tantas perturbationes cient, & interdùm cogunt ita delinquere, ut nec famæ, nec periculi ſui reſpectum habere permittant. ira, quæ vindictam cupit; avaritia, quæ deſiderat opes; libido, quæ appetit voluptates. His vitiis ante omnia reſiſtendum eſt, hæ ſtirpes eruendæ, ut virtutes inſeri poſſint. Hos affectus Stoici amputandos, Peripatetici temperandos putant. Neutri eorum recte: quia neque in totum detrahi poſſunt, ſiquidem naturâ inſiti certam habent magnamque rationem; neque diminui, quoniam ſi mala ſunt, carendum eſt etiam temperatis & mediocribus, ſi bona, integris abutendum eſt. Nos vero, neque de-

Div. Inſt. lib. 6. c. 14. 15. 16. 19.

Lin. 1 *Ita.*] Deeſt in MS. Taurin.

Lin. 3 *Reſpectum.*] MS. Taurin. & editi addunt, *aut curam:* quod gloſſema à MSS. 2 Reg. Bonon. & ed. Thom. & Iſ. abeſt

Ibidem. *Ira.*] In Taurin. MS. *iram.*

Lin. 5 *Ante omnia.*] Sic in 3. antiq. MSS. totidemque editis eſt. *Ante omnia* deeſt in cæteris editis & in MS. Reg. rec.

Lin. 6. *Inſeri.*] At *ſeri* eſt in ed. & MSS. 2. Reg. Vide ſuprà in fine cap. præcedentis, *virtutes inſerendæ*, & lib. 6. Divinarum Inſtitut. c. p. 5.

Lin. 7 *In totum.*] Non extat in editis.

Lin. 9. *Diminui.*] Sic MSS. 2. antiq. At edit. *minui.*

Ibidem. *Temperatis.*] Sic MSS. 4. & plerique editi. verum deeſt in Regio-Put. & Bon. At in Reg. rec. eſt *temperandum.*

trahendos, neque minuendos eſſe dicimus. Non enim per ſe mala ſunt, quæ Deus homini rationabiliter inſevit, ſed quum ſint utique naturâ bona, quoniam ad tuendam vitam ſunt attributa, malè utendo fiunt mala; & ſicut fortitudo, ſi pro patriâ dimices, bonum eſt, ſi contrà patriam, malum: ſic & affectus, ſi ad uſus bonos habeas, virtutes erunt, ſi ad malos, vitia dicentur. Ira igitur ad coërcitionem peccatorum, id eſt, ad regendam ſubjectorum diſciplinam data eſt à Deo, ut metus licentiam comprimat, & compeſcat audaciam. Sed qui terminos ejus ignorant, iraſcuntur paribus, aut etiam potioribus. Inde ad immania facinora proſilitur: inde ad cædes, inde ad bella conſurgitur. Cupiditas quoque ad deſideranda & conquirenda vitæ neceſſaria tributa eſt. Sed qui neſciunt fines ejus, inſatiabiliter opes congerere nituntur. Hinc venena, hinc circumſcriptiones, hinc falſa teſtamenta, hinc omnia fraudum genera eruperunt. Libidinis autem affectus ad procreandos liberos inſitus & innatus eſt: ſed qui limites ejus in animo non tenent, utuntur eo ad ſolam voluptatem. Inde illiciti amores, inde adulteria & ſtupra, inde omnes corruptelæ oriuntur. Redigendi ſunt ergo iſti affectus intrà fines ſuos, & in viam rectam dirigendi, in quâ etiamſi ſint vehementes, culpam tamen habere non poſſunt.

Lin. 1. *Inſevit.*] Ità MSS. Regio-Put. & Taurin. At editi legunt *inſeruit.*

Lin. 4. *Fortitudo.*] Ità Regio-Put. Taurin. Bodl. Aliter hic ed. cum MS. Reg. rec. *ſicut ſi fortiſſimè pro patriâ dimices.* MS. Taur. *dimicemus*, malè. Vid. ſeq.

Lin. 5. *Habeas.*] Taurin. MS. *habeat.*

Lin. 7. *Eſt à Deo.*] Deeſt in Taurin. verùm legitur in MSS. Bon. 2. Regiis & edit.

Lin. 8. *Sed.*] Ita 3. MSS. antiq. At MS. Regio-Put. & edd. *&* pro *ſed* habent.

Lin. 9. *Ignorant.*] At MS. Reg. & edit. legunt *ignorat.*

Ibidem. *Iraſcuntur.*] In ed. *iraſcitur paribus aut fortioribus.* MSS. Taurin. Regio-Put. habent *aut potioribus.*

Lin. 13. *Teſtamenta.*] Ità Taur. Bon. Reg. Put. at Reg. rec. & ed. *teſtimonia* melius.

Ibidem. *Omnia.*] In edit. *omnium.*

Lin. 14. *Liberos.*] Sed in Reg. rec. & edit. *filios.*

Lin. 15. *In.*] Non extat in editis. Et Heumannus putat eſſe delendum.

Ibidem. *Utuntur.*] Sed in Taurin. MS. *ut in eo.*

Lin. 16. *Illiciti amores.*] Ità MSS. Bon. Regio-Put. & ed. Iſ. Taurin. MS. *tolerent amores*, Reg. rec. *illicita cum opes*, Edit. *illicita nuptia.*

Lin. 18. *In.*] Deeſt in MS.

Ibidem. *Dirigendi.*] Ita veterrimi MSS. At MS. Reg. rec. & ed. *redigendi*, quod jam mox præceſſit.

Ibidem. *In quâ.*] Reſtitui ex 2. MSS. Reg. & ed. *In quâ*, deeſt in Taurin. & Bon. quorum ultimus habet *ſunt*, ut editi.

CAPUT LXII.*

** Aliàs 5.*

De Voluptatibus ſenſuum coercendis.

COHIBENDA eſt ira, quum patimur injuriam, ut & malum comprimatur, quod ex certamine impendet, & ut duas maximas virtutes, *Lib. 6. Inſt. c. 18.*

Lin. 2. *Ut.*] Deeſt in MS. Taurin.

Div. Inſt. lib. 6. c. 14. ad fin. *Lib. 6. cap. 23.* innocentiam patientiamque teneamus. Avaritia frangatur, quum habemus, quod ſatis eſt. Quis enim furor eſt, in his coacervandis laborare, quæ aut latrocinio, aut proſcriptione, aut morte ad alios neceſſe ſit pervenire? Libido extra legitimum torum non evagetur, ſed creandis liberis ſerviat. Appetentia enim nimia voluptatis, & periculum parit, & infamiam generat, & (quod eſt maxime cavendum) mortem adquirit æternam. Nihil eſt tam inviſum Deo, quam mens inceſta, & animus impurus. Nec hac ſola voluptate abſtinendum ſibi quis putet, quæ capitur ex feminei corporis copulatione, ſed & cæteris voluptatibus ſenſuum reliquorum, quia & ipſæ ſunt vitioſæ, & ejuſdem virtutis eſt eas contemnere. *Div. Inſt. lib. 6. c. 20. & ſeqq.* Oculorum voluptas percipitur ex rerum pulcritudine, aurium de vocibus canoris & ſuavibus, narium de odore jucundo, ſaporis de cibis dulcibus: quibus omnibus virtus repugnare fortiter debet, ne his illecebris irretitus animus a cœleſtibus ad terrena, ab æternis ad temporalia, a vita immortali ad pœnam perpetuam deprimatur. In ſaporis & odoris voluptatibus hoc periculum eſt, quod trahere ad luxuriam poſſunt. Qui enim fuerit his deditus, aut non habebit ullam rem familiarem, aut, ſi habuerit, abſumet, & aget poſtmodum vitam deteſtabilem. *Div. Inſt. lib. 6. c. 21.* Qui autem capitur auditu (ut taceam de canticis, quæ ſenſus intimos ita ſæpe delectant, ut etiam ſtatum mentis furore perturbent), compoſitis certis orationibus numeroſiſque carminibus, aut argutis diſputationibus) ad impios cultus facile traducitur. Inde eſt, quod ſcripturis cœleſtibus, quia videntur incomptæ, non facile credunt, qui aut ipſi ſunt diſerti, aut diſerta legere malunt: non quærunt vera, ſed dulcia;

Lin. 1. *Frangatur*] MSS. [illegible] At ed. *frangetur*.
Lin. 2. *Coacervandis*] [illegible] MSS. Taur. Reg. Put. At Reg. [illegible], *congerendis*.
Lin. 4. *Legitimum*, [illegible] verba [illegible] MSS. [illegible] ed.
Ibidem. *Serviat*] [illegible]
Lin. 6. *Infamiam*] [illegible] MSS. Bonon. & Reg. [illegible] *infamiam* [illegible] MSS. Taur. [illegible] [illegible]
Ibidem. *Adquirit*] At ed. *acquirit*. MSS. Regio-Put. Taurin. Bonon. Bodl. *adquirit*. Reg. [illegible] corrupte.
Lin. 8. *Nam*] Non habetur in MSS. [illegible] Reg. & edit.
Lin. 11. *Aurium*, *uſque ad ſuavibus*.] Deeſt in MS. Taurin. ergo *ſuavibus* ex Regio-Put. [illegible] & apud [illegible] [illegible] In Bonon. [illegible] [illegible] Reg. [illegible] [illegible]
Lin. 13. *Dulcibus*] [illegible] MSS. Taur. & Reg. Put. At Reg. [illegible] & ed. [illegible]
Lin. 14. *Voluptatibus*] [illegible] MSS. Reg. Put. & Taurin. At Reg. [illegible] & ed. [illegible]
Ibidem. *Luxuriam*] Taurin. *luxuriam* Bonon. Regio-Put. Taurin. *poſſunt*. Ed. [illegible]
Lin. 16. *Si*] Non eſt in ed. [illegible]
Ibidem. *Statum* [illegible], MSS. [illegible] [illegible] hæc [illegible] legimus in ed.
Lin. 21. *Certis*] [illegible] MSS. [illegible] MSS. Reg. [illegible], corrupte, [illegible]
Lin. 23. *Credunt*] In ed. *credunt*. In MSS. Regio-Put. Taurin. Bonon. ed. K. & [illegible] *credunt* recte.
Ibidem. *Qui*] In edit. *quia*.
Lin. 24. *Malunt*] MS. Reg. [illegible] & edit. [illegible] MSS. Regio-Put. Taurin. Bonon. & edit. K. *malunt*.

imò illis hæc videntur eſſe veriſſima, quæ auribus blandiuntur. Ita reſpuunt veritatem, dum ſermonis ſuavitate capiuntur. Voluptas vero, quæ ſpectat ad viſum, multiformis eſt. Nam quæ percipitur ex rerum pretioſarum pulchritudine, avaritiam concitat, quæ aliena eſſe debet à ſapiente atque juſto: quæ autem capitur de ſpecie mulierum, in alteram rapit voluptatem, de quâ jam ſuperiùs locuti ſumus.

Pag. 52. lin. 24. *Non.*] Omnes MSS. & quinque editi *non*. Cæteri impreſſi *nec*.

Ibidem. *Dulces.*] Emendavi ex Regio-Put. & Bonon. Quod jam obſervaverat Rittershuſius ad Iſidor. Peluſ. In MSS Taurin. Reg. rec. & editis *dulces*, malè. Vid. ſeqq.

Lin. 2. *Suavitate.*] Sic MSS. Taurin. Reg. Put. Bonon. ed. II. Alter Reg. & editi, *varietate*, ſed mendoſè.

Lin. 6. *Rapit.*] MSS Bonon. & 2. Reg. *rapit*, malè. MS. Taurin. *capit*, mendoſè. Ibid. *rapit*, rectè.

CAPUT LXIII.*

*Olim 6.

Spectacula eſſe potentiſſima ad corrumpendos animos.

Div. Inſt. lib. 6. c. 20.

SUPEREST de ſpectaculis dicere; quæ quoniam potentiora ſunt ad corrumpendos animos, vitanda ſapientibus, & cavenda ſunt totaliter, quòd ad celebrandos deorum honores inventa memorantur. Nam munerum editiones Saturni feſta ſunt. Scena Liberi patris eſt. Ludi verò Circenſes Neptuno dicati putantur, ut jam qui ſpectaculis intereſt, relicto Dei cultu, ad profanos ritus tranſiiſſe videatur. Sed ego de re malo dicere, quàm de origine. Quid tam horribile, tam tetrum, quam hominis trucidatio? Ideò ſeveriſſimis legibus vita noſtra munitur, ideo bella execrabilia ſunt. Invenit tamen conſuetudo, quatenus homicidium ſine bello ac ſine legibus faciat, & hoc ſibi voluptas, quod ſcelus vindicavit. Quòd ſi intereſſe homicidio, ſceleris conſcientia eſt, & eidem facinori

Lin. 1. *Potentiora.*] MSS. duo Reg. Taur. & multi editi *potentia*. MS. Bonon. & ed. II. *potentiam*. Lactantius lib. 6. Div. Inſtit. c. 20. *ad corrumpendos animos potentiſſimè valent*.

Lin. 2. *Totaliter.*] 3. MSS. *toto*, MS. Reg. rec. *taliter*: omnes editi *totaliter*.

Lin. 4. *Munerum.*] Ità omnes MSS. præter Taurin. cui eſt *numerum*, ſed corruptè.

Ibidem. *Munerum editiones Saturni feſta ſunt.*] Sic emendavi ex MSS. Bon. Reg. Put. Taurin. & cod. II. Et quidem rectè. Nec immutanda fuit genuina Lactantii lectio. Non enim Saturno fiebant munera, ſed in ejus feſto, ſcilicet in Saturnalibus edebantur ludi, & amici ſibi invicem munera mittebant, quæ *Saturnalia* dicebantur. Vide Roſinum Antiquitat. Romanar. lib. 4. cap. 16. & Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 7. In MS. Reg. rec. in 10. editiôn. & in novâ Pariſienſ. *Saturno facta ſunt*, in Faſitel. & Cellar. *Saturno facta ſunt*, malè.

Lin. 5. *Spectaculis.*] Sic MSS. Taurin. Reg. Put. Bonon. Bod. Et ſic legendum eſſe patet ex hoc cap. 20. lib. Divin. Inſtitut. ubi conſtanter legitur ex omnibus tum MSS. tum editi. codicibus: *Si quis igitur Spectaculis intereſt, ad quæ Religionis gratiâ conveniatur, diſceſſit à Dei cultu, & ad deos ſe contulit, quorum natales & feſta celebravit*. Legitur in uno MS. Reg. rec. & ed. *ſpectat vel intereſt*.

Lin. 8. *Munitur.*] MS. Reg. rec. & editi *mulctatur*.

Lin. 9. *Invenit.*] MS. Reg. rec. & ed. *inventa*.

Lin. 10. *Faciat.*] Ed. *faciant & hoc ut ſcelus vindicent*. Taur. Regio-Put. *faciat*. Bon. Regio-Put. *vindicavit*. Taur. *vindicabit*.

Lin. 11. *Eidem facinori.*] Ed. *eodem facin-*

Lib. 6. Div. Inſtit. cap. 18. ſpectator obſtrictus eſt, cui & admiſſor; ergò & in his gladiatorum cædibus non minus cruore profunditur, qui ſpectat, quàm ille qui facit: nec poteſt eſſe immunis à ſanguine, qui voluit effundi, aut videri non interfeciſſe, qui interfectori & favit, & præmium poſtulavit. Quid ſcena? num ſanctior? in qua comœdia de ſtupris & amoribus, tragœdia de Div. Inſt. lib. 6. c. 20. inceſtis & parricidiis fabulatur. Hiſtrionum etiam impudici geſtus, quibus infames fœminas imitantur, libidines, quas ſaltando exprimunt, docent. Nam mimus corruptelarum diſciplina eſt, in quo fiunt per imaginem, quæ pudenda ſunt, ut fiant ſine pudore, quæ vera ſunt. Spectant hæc adoleſcentes, quorum lubrica ætas, quæ frænari ac regi debet, ad vitia & peccata his imaginibus eruditur. Circus vero innocentior exiſtimatur. ſed major hic furor eſt; ſiquidem mentes ſpectantium tantâ efferuntur inſaniâ, ut non modo in convitia, ſed etiam in rixas, & prælia, & contentiones ſæpè conſurgant. Fugienda igitur omnia ſpectacula, ut tranquillum mentis ſtatum tenere poſſimus. Renuntiandum noxiis voluptatibus, ne deliniti ſuavitate peſtiferâ, in mortis laqueos incidamus.

nere ſpectator obſtrictus eſt, qui & admiſſor. MSS. ut in textu. Lactantius ipſe lib. 3. cap. 18. *Eidem ſceleri obſtrictus eſt.*

Lin. 1. *Et in his.*] Ed. *& his gladiatorum ſceleribus*, Taurin. Regio-Put. *in his gladiatorum cædibus*, Bonon. & 2 Reg. cum editis, *perfunditur*, Taurin. *profunditur.*

Lin. 4. *Favit.*] Editi, *favet.*

Lin. 6. *Hiſtrionum.*] Ità Taurin. & Regio-Put. At in MS. Reg. rec. & in editis, *Hiſtrionis.*

Lin. 8. *Nam mimus, &c.*] Sic emendavi ex MSS. Regio-Put. Bonon. ac edit. Cantabrig. & Cellar. In MS. Taurin. & edit. Walch. *Nec minus*, Reg. rec. *Non minus*, ed. 1. Crat. Graph. *An non minus*; malè. Ed. t. ſer. *An non minus corruptela diſciplinarum eſt.* Propiùs ad eam, quam reſtitui, lectionem accedit editio Juntar. quæ ſic habet, *An non minus corruptelarum diſciplina eſt.* Nec ſecùs habet Lactantius lib. 6. cap. 20. *Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus diſciplinam?*

Ibidem. *In quo fiunt.*] Ita omnes ferè editi cum MSS. Et rectè, refertur enim ad *mimus*. Ed. 1. nova Pariſienſis, & Walch. *in quâ*, malè.

Lin. 9. *Pudenda.*] Ita MSS. Taurin. & Reg. Put. At editi cum MS. Reg. rec. *quæ non ſunt.*

Lin. 11. *Circus.*] MS. Reg. rec. & editi pro *verè* habent *non*. Cæterum *Circus* ſic dictus, *quòd circum ſpectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt, & quòd ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt*, ut ait Varro de L. L. lib. 4.

Lin. 13. *Et.*] MS. Reg. rec. & ed. *nec non &.*

Lin. 16. *Deliniti.*] MSS. Taurin. & Regio-Put. *deleniti.*

Ibidem. *Laqueos.*] MS. Taurin. ſolus *plagas*. Cæteri *laqueos.*

CAPUT LXIV.

Affectus ſunt domandi, & à vetitis abſtinendum.

Lib. 6. Inſtit. c. 18. PLACEAT ſola virtus, cujus merces immortalis eſt, quum vicerit voluptatem. Superatis autem affectibus, & perdomitis voluptatibus, facilis in comprimendis cæteris labor eſt ei, qui ſit Dei veritatiſque

Lin. 1. *Placeat.*] Sic repoſui ex MSS. Ed. *Placet.*

Lin. 2. *Superatis.*] MSS. Reg. rec. & edd. *ſuppoſitis*. Cæteri ut in textu.

ſectator : non maledicet unquam, qui ſperavit à Deo benedictionem. *Luc. 6. Jac.*
Non pejerabit, ſed ne jurabit quidem, ne quandò vel neceſſitate, vel *5.*
conſuetudine in perjurium cadat. Nihil * ſubdolè, nihil diſſimulanter lo- *Rom. 12.*
quetur, neque abnegabit, quod ſpoponderit, neque promittet, quod *1 Cor. 6.*
facere non poſſit: non invidebit cuiquam, qui ſe ſuoque contentus ſit, *Rom. 13.*
nec detrahet, aut male alteri volet, in quem forſitan beneficia Dei *Gal. 5.*
promtiora ſunt. Non furabitur, nec omnino quidquam concupiſcet alie- *Jac. 4.*
num: non dabit in uſuram pecuniam, (hoc eſt enim de alienis malis *Exod. 20.*
lucra captare) nec tamen negabit, ſi quem neceſſitas cogit mutuari. *Matth. 5.*
Non ſit aſper in filium, neque in ſervum: meminerit, quod & ipſe pa- *Epheſ. 4.*
trem habeat & dominum. Ita cum his aget, quemadmodum ſecum agi *Epheſ. 6.*
volet. Munera ſuperabundantia non accipiet à tenuioribus; nec enim *Coloſſ. 3.*
juſtum eſt augeri patrimonia locupletum per damna miſerorum. *Tob. 4.* *Luc. 6.*

Vetus præceptum eſt, non occidere, quod non ſic accipi debet, tan- *Job. 15.*
quam jubeamur ab homicidio tantum, quod etiam legibus publicis vindi- *Pſalm. 51.*
catur, manus abſtinere. Sed hac juſſione interpoſita, nec verbo licebit pe- *Prov. 15.*
riculum inferre, nec infantem necare aut exponere, nec ſeipſum volunta-
ria morte damnare. Item non adulterare: ſed hoc præcepto, non ſolum *Exod. 20.*
corrumpere alienum matrimonium prohibemur, quod etiam communi *Matth. 5.*
gentium jure damnatur, verum etiam proſtitutis corporibus abſtinere. *Jac. 2.* *Rom. 13.* *1. Cor. 6.*

Lin. 1. *Speravit.*] MS. Reg. rec. *ſpectabit.* At edit. *expectabit.*

Lin. 2. *Non pejerabit*] Ita MSS. Taurin. Regio-Put. At Bon. *Hic pejerabit*, Reg. rec. *Hinc jurabit*, 4. edit. *Hinc vitabit.* Deut. 5. Matth. 5. 1. Tim. 1.

Ibidem. *Sed ne jurabit quidem, &c.*] Temerè & in vanum, concedo: verum in re neceſſariâ jurabit, ut docet B. Paul. Heb. 6. ℣. 16. juramenta vera, neceſſaria, de re magni momenti, & à magiſtratu poſtulata, ut omni controverſiæ finis imponatur, omninò ſunt licita, ut patet ex multis Scripturæ locis, & Sanctorum, qui jurarunt, exemplis, ut probari poſſet ſuſè, ſi inſtituti noſtri hoc munus eſſet. Vide Act. 2. ℣. 30. ubi dicitur quod Deus ipſe David juraverit. Apocal. 10. ℣. 6. Angelus jurat per viventem in ſecula ſeculorum. Etiam B. Paulus epiſt. 2. ad Cor. cap. 1. ℣. 23. Matth. 5. Jac. 5.

Lin. 3. * *Pſalm.* 5. *Zach.* 8. *Epheſ.* 4.

Lin. 4. *Spoponderit.*] At in Taurin. MS. *ſponderit*, mendosè.

Lin. 5. *Se ſuoque.*] MSS. Bonon. Reg. rec. & ed. *de ſuo* pro *ſe ſuoque*, quod eſt in Taurin. & Regio-Put.

Ibidem. *Sit.*] Non exſtat in ed.

Lin. 8. *In uſuram pecuniam.*] Sic MS. Reg. Put. In Taurin. ed. *in uſu*, MS. Reg. rec. & edit. *in uſurâ.* Vide ſuprà lib. 6. cap. 18. & lib. 6. c. p. 18. Pſalm. 14. Ezech. 18.

Ibidem. *De alienis.*] Deeſt in MS. Taurin.

Lin. 9. *Captare.*] Sic MSS. & edit. præter Taurin. in quo eſt *rapere.* Deut. 15. Matth. 5. Luc. 6.

Ibidem. *Si quem.*] Ità MS. Regio-Put. At in Taurin. MS. *ſi quis ſi quem*, ed. *ſi quidem.*

Lin. 10. *Sit.*] Ità MS. Reg. rec. at ed. *erit*, pro *ſit*; quod eſt in MSS. Taurin. Regio-Put. & Bonon.

Lin. 11. *Aget.*] At MSS. Reg. Put. & Bon. *agat.* Vide præced. & ſeqq. Eccl. 7. & 33. Epheſ. 6.

Lin. 12. *Volet.*] MS. Reg. rec. & ed. *volebit.* MSS. Taurin. & Regio-Put. *valet.*

Ibidem. *Accipiet.*] MS. Reg. rec. & ed. *recipiet.* MSS. Regio-Put. & Bonon. *accipiat.*

Lin. 15. *Vindicatur.*] Ità Taur. & Regio-Put. MSS. At ed. *jubetur.* Bonon. & ed. Iſ. *vinderetur*, Reg. rec. *vindicatur*, ut corrupit, ut patet.

Lin. 16. *Sed hac.*] Ità ex Bonon. & 3. edi. ut reſtitui: ceteri habent *ſed nec*, pro *ſed hac.* Vide infrà, *ſed hoc præcepto.*

Lin. 17. *Inferre.*] Reſtitui ex Taurin. Bon. Regio-Put. & Bodl. MSS. & 4. edit. *mortis inferre.* In cæter. deeſt *mortis.*

Lin. 19. *Prohibemur.*] MSS. Regio-Putean. Taurin. Bonon. At edit. *prohibetur.*

Supra leges enim Dei lex eſt, ea quoque, quæ pro licitis habentur,
1. Cor. 6. vetat, ut juſtitiam conſummet. Ejuſdem legis eſt, falſum teſtimonium
Lib. 6. non dicere, quod & ipſum latius patet. Nam ſi falſum teſtimonium
Inſt. c. 18. mendacio nocet ei, contra quem dicitur, & fallit eum apud quem
Matth. 5. dicitur, nunquam igitur mentiendum eſt, quia mendacium ſemper aut fallit, aut nocet. Non eſt ergò vir juſtus, qui etiam ſine noxa in
Exod. 23. otioſo ſermone mentitur. Huic verò nec adulari licet, pernicioſa eſt enim ac deceptrix adulatio: ſed ubique cuſtodiet veritatem. Quæ licet ſit ad præſens inſuavis, tamen, cùm fructus ejus atque utilitas apparuerit, non odium pariet, (ut ait Poeta,) ſed gratiam.

Terent. Andr. act. 1. ſcen. 1.

Lin. 3. *Nam ſi falſum teſtimonium mendacio nocet ei, contra quem dicitur, & fallit eum apud quem dicitur.*] Ita reſtitui ex MSS. Bon. & duobus Reg. & Paulo aliter legitur in editis, ſcilicet, *ſi mendacium nocet ei contra quem dicitur, &c.* in MS. autem Taur. deſunt hæc, *& fallit eum, apud quem dicitur.*

Lin. 5. *Nunquam igitur mentiendum eſt.*] Non eſſe mentiendum omnes aſſeruere, ubi damnoſum eſt, vel otioſum mendacium. Ubi verò eſt officioſum, Origenes ſecutus Platonem in 3. de Republica, cujus verba Clemens Alexandrinus refert lib. 6. Stromat. putavit licere mentiri, & deinde Chryſoſt. in fine lib. 1. de Sacerdot. Caſſianus coll. 17. Collation. cap. 17. & ſeqq. Hieronym. in Comment. Epiſt. ad Galat. Catholica veritas eſt, quam hoc loco docet Lactantius, & S. Auguſtinus in libro de Mendacio. Textus in cap. ſuper eo 22. de uſur. *Magiſter*, & omnes Theologi in 3. Diſt. 38. videlicet nunquam eſſe mentiendum, & ad autoritates Patrum contra opinantium reſpondent Doctores ubi ſuprà. *Iſont.* Vide ſuprà Not. ad caput 18. lib. 6. Div. Inſtitut. *Exod.* 20. *Deuter.* 5.

Lin. 6. *Non eſt ergò vir juſtus, &c.*] Sic MSS. niſi quod in Bonon. non eſt proximè ante etiam. Edit. *non eſt vir juſtus, qui non ſine noxâ otioſo ſermone mentitur.* *Eccl.* 7. *Pſalm.* 5. 1. *Timot.* 4.

Lin. 7. *Huic.*] Ità MSS. vetuſtiores. At MS. Reg. rec. & edd. *Hinc.*

Lin. 8. *Cuſtodiet.*] Sic antiquiſſimi MSS. Sed Reg. rec. & edd. *cuſtodiat.*

Lin. 9. *Inſuavis.*] Ita & lib. 5. cap. 1. ac de Irâ Dei cap. 20.

* Aliàs 7.

CAPUT LXV.*

Præcepta eorum quæ jubentur & de miſericordiâ.

Lib. 6. DIXI de iis, quæ vetantur: dicam nunc breviter, quæ jubentur.
Inſt. cap. Innocentiæ proxima eſt miſericordia. Illa enim malum non facit,
10. & ſeqq. hæc bonum operatur, illa inchoat juſtitiam, hæc complet. Nam, cùm
Oſe. 6. imbecillior ſit hominum natura quam cæterarum animantium, quas
Matth. 12. Deus & inſtructas ad inferendam, & munitas ad vim repellendam figura-
Luc. 6. Coloſ. 3. vit, affectum nobis miſericordiæ dedit, ut omne præſidium vitæ noſtræ in mutuis auxiliis poneremus. Si enim ficti ab uno Deo, & orti ab uno
1. Cor. 10. homine, conſanguinitatis jure ſociamur, omnem igitur hominem dili-
2. Cor. 6. gere debemus. Itaque non tantùm inferre injuriam non oportet, ſed ne
Coloſ. 3. illatam quidem vindicare, ut ſit in nobis perfecta innocentia. Et ideò
Deut. 32. Rom. 12. 1. Theſ. 5. 1. Petr. 3. jubet

Lin. 5. *Inſtructas ad inferendam.*] Sic MS. Reg. rec. ac Taurin. MS. *ad ferendam*; & MS. Regio-Put. *ſtructas ad inferendam.*

Lin. 6. *Affectum, uſque ad dedit.*] Deſunt in MS. Taurin.

Lin. 7. *Fecit.*] MS. Reg. & ed. *ſolli.*

jubet nos Deus etiam pro inimicis precem facere ſemper. Ergò animal commune atque conſors eſſe debemus, ut nos invicem præſtandis & accipiendis auxiliis muniamus. Multis enim caſibus & incommodis fragilitas noſtra ſubjecta eſt. Spera & tibi accidere poſſe, quod alteri videas accidiſſe. *Matth. 5.*

Ità demùm excitaberis ad opem ferendam, ſi ſumpſeris ejus animum, qui opem tuam in malis conſtitutus implorat. Si quis victu indiget, impertiamur, & ſi quis nudus occurrerit, veſtiamus; ſi quis à potentiore injuriam ſuſtinet, eruamus. Pateat domicilium noſtrum peregrinis vel indigentibus tecto. Pupillis * defenſio, viduis tutela noſtra non deſit. Redimere ab hoſte captivos magnum miſericordiæ opus eſt, ægros pauperes viſere atque refovere. Inopes aut advenas, ſi obierint, non patiamur inſepultos jacere. Hæc ſunt opera, hæc officia miſericordiæ, quæ ſi quis obierit, verum & acceptum ſacrificium Deo immolabit. Hæc litabilior victima eſt apud Deum, qui non pecudis ſanguine, ſed hominis pietate placatur: quem Deus, quia juſtus eſt, ſua & ipſum lege, ſuâ & conditione proſequitur, miſeretur ejus, quem viderit miſericordem, inexorabilis eſt ei, quem precantibus cernit immitem. Ergò, ut hæc omnia, quæ Deo placent, facere poſſimus, contemnenda eſt pecunia, & ad cœleſtes transferenda theſauros, ubi nec fur effodiat, nec rubigo conſumat, nec tyrannus eripiat; ſed nobis ad æternam opulentiam, Deo cuſtode, ſervetur. *Ezech. 18. Iſai. 58. Matth. 25. Iſai. & Matth. 25. Matth. 25. Lib. 6. Inſt. c. 12. Offic. 6. Matth. 9. & 12. 1 Tim. 4. Matth. 5. Matt. 18. Jac. 2.*

Lin. 1. *Semper. Ergò.*] Rectiùs foret legere *ſemper ergò*, hac nullâ ſeparatione, punctumque adhibere ante ſemper.

Lin. 3. *Accipiendis.*] MS. Reg. rec. & ed. *excipiendiſque.*

Ibidem. *Multis.*] MS. Reg. rec. & ed. *in multis.*

Lin. 4. *Noſtra.*] Non extat in MS. Taurinenſi.

Ibidem. *Spera.*] Ed. *ſperes tibi accidere, quod alteri accidit.*

Lin. 7. *Opem tuam.*] Sic MSS. Bonon. & Regio-Put. At ed. *opem tuam.* 1 Reg. rec. *opem tamen.* Taurin. *operam.*

Lin. 8. *Impertiamur.*] Ità Reg. Put. & Bonon. & 7. edit. At Taurin. MS. *impertiamus.* Hanc ultimam lectionem bonam putat eſſe Heumannus, quia Lactantius alibi legit *imperti*.

Ibidem. *Si*, uſque ad *veſtiamus.*] In 7. ed. non extat, nec in MSS. Taur. & Reg. rec.

Ibidem. *Si quis à.*] Non extat in MS. Taurin. *Eccl.* 4. *Job.* 31. *Jac.* 1.

Lin. 10. * *Ecclef.* 4. *Job.* 31. *Jac.* 1.

Lin. 11. *Magnum, &c.*] Multi editi, *magnanimi opus eſt, item ægros pauperes viſitare atque fovere.* Omnes MSS. & editi ſex ut in textu. Taur. addit *item* poſt *ægros*. *Eccleſ.* 7. *Matth.* 25. 1 *Theſſ.* 5.

Lin. 12. *Aut advenas.*] Ità vet. MSS. At pro *advenas*, editi habent *pauperes*. *Tob.* 1. 2. 12.

Lin. 14. *Obierit.*] Extat *perfecerit* in editis.

Ibidem. *Litabilior.*] In MSS. 2. Reg. eſt *litabilior*, & ità correctè in MSS. Taur. antiquâ manu. Cæteri MSS. & omnes editi, *Ilitabilior.* Sic *litabiles victimas*, ſuprà lib. 1. Div. Inſtitut. cap. 21. circa medium.

Lin. 15. *Pecudis.*] At MS. Reg. rec. & ed. *pecudum.* Veteres MSS. *pecudis.*

Lin. 16. *Suâ & ipſum, &c.*] Editi cum MS. Taurin. *ſuam & ipſum lege ſuâ conditione*; Regio-Put. & Bonon. cum ed. II. ut in textu.

Lin. 17. *Ejus.*] Ità MSS. veteres Taur. Regio-Put. At Reg. rec. & editi, *ei.*

Lin. 20. *Ubi nec fur.*] Ità MSS. codices. At ed. *fur non effodiat.* *Matth.* 6. *Luc.* 12. 1 *Tim.* 6.

Lin. 21. *Conſumat.*] In ed. *conſumet.*

Ibidem. *Eripiat.*] In ed. legitur *eripiet.*

Lin. 22. *Servetur.*] Sic omnes MSS. codices: ſed editi, *ſervabitur.*

* Alias 6.

CAPUT LXVI.*

De fide in Religione, & de fortitudine.

FIDES quoque magna justitiæ pars eſt, quæ maximè à nobis, qui nomen fidei gerimus, conſervanda eſt, præcipue in Religione, quia Deus prior eſt & potior, quam homo. Et ſi eſt glorioſum pro amicis, pro parentibus, pro liberis, id eſt, pro homine ſuſcipere mortem, & qui hoc fecerit, diuturnam memoriam laudemque conſequitur, quantò magis pro Deo, qui poteſt æternam vitam pro temporali morte præſtare. Itaque cùm incurrerit ejuſmodi neceſſitas, ut deſciſcere à Deo, atque ad ritus gentium tranſire cogamur, nullus nos metus, nullus terror inflectat, quominus traditam nobis fidem cuſtodiamus. Deus ſit ante oculos, ſit in corde, cujus interno auxilio dolorem viſcerum, & adhibita corpori tormenta ſuperemus. Nihil tunc aliud, quam vitæ immortalis præmia cogitemus. Ita facile, etſi diſſipandi aut urendi artus fuerint, tolerabimus univerſa, quæ in nos tyrannicæ crudelitatis amentia molietur. Poſtremò ipſam mortem non inviti, aut timidè, ſed libenter & intrepidi ſubire nitamur, cùm ſciamus quali apud Deum gloria ſimus functuri, triumphato ſeculo ad promiſſa venientes, quibus bonis, quantâ beatitudine brevia hæc pœnarum mala, & hujus vitæ damna penſemus. Quod ſi facultas hujus gloriæ deerit, habebit fides etiam in pace mercedem.

Id. 6. Infra c. 23. 1. Cor. 6. — Teneatur ergo in omnibus vitæ officiis, teneatur in matrimonio. Non enim ſatis eſt, ſi aut alieno toro, aut lupanari abſtineas. Qui habet conjugem, nihil quærat extrinſecus; ſed contentus ea ſola, caſti & inviolati cubilis ſacramenta cuſtodiat. Adulter enim Deo eſt perindè atque in-

Lin. 2. *Religione.*] Ità MSS. omnes: at ed. *Religionem.*

Lin. 3. *Potior.*] At MS. Reg. rec. & ed. *potentior.*

Ibidem. *Quam.*] Non eſt in MS. Taurin.

Lin. 7. *Deſciſcere.*] MS. Reg. rec. & editi, *diſſidere.* Omnes antiqui, *deſciſcere.*

Lin. 10. *Interno.*] *Æterno.* Ità corrector manus antiquæ in MS. Taurinenſi.

Ibidem. *Dolorem.*] Sed editi, *dolor*; at MSS. habent *dolorem.*

Lin. 11. *Superemus.*] Editi *ſuperentur*; MS. Taurin. *ſuperemus*, rectè; Regio-Put. *ſuperabit.*

Lin. 12. *Aut urendi.*] Deeſt in MS. Taur.

Lin. 13. *Univerſa.*] Non extat in editis 7. & in MS. Reg. rec.

Ibidem. *Crudelitatis.*] *Dominationis*, pro *crudelitatis*, habent editi cum MS. Reg. rec.

Lin. 15. *Cùm ſciamus.*] MSS. Regio-Put. Taurin. *cùm*, [illegible], *ſciamus.* At ed. *ut qui*, pro *cùm.*

Ibidem. *Simus.*] Sequor MS. Taurin. In omnibus editis eſt *ſimus.* In 2. Reg. Bon. & ed. II. *ſimus futuri.* Reperitur in [illegible] ed. *functuri*, etiamque apud Cicer. *proſperâ fruendus fortuna*, de Cl. 24.

Lin. 16. *Triumphato, uſque ad venientes.*] Non extat in MS. Taurin. Hic deſinit Reg. Put.

Lin. 21. *Aut.*] Non extat in editis.

Lin. 22. *Caſti.*] Ità MSS. Taurin. Bonon. Reg. rec. Sed in edit. [illegible].

Lin. 23. *Cubilis.*] At Taurin. MS. *cubili. Caſti ... colunt ſacramenta*, hoc eſt, fidem conjugalem.

Ibidem. *Adulter, &c.*] Sequor MS. Bon. & 6. edit. In plurimis editis eſt, *Adulter enim*

ceſtus, qui abjecto jugo, vel in liberam, vel in ſervam peregrinâ voluptate luxuriat. Sed ſicut fœmina caſtitatis vinculis obligata eſt, ne alium concupiſcat: ità vir eâdem lege teneatur, quoniam Deus virum & uxorem unius corporis compage ſolidavit. Ideò præcepit, non dimitti uxorem, niſi crimine adulterii revictam, ut nunquam conjugalis fœderis vinculum, niſi quod perfidia ruperit, reſolvatur. Illud quoque ad conſummandam pudicitiam jungitur, ut nonmodò peccatum abſit, verùm etiam cogitatio. Pollui enim mentem quamvis inani cupiditate manifeſtum eſt; itaque juſtum hominem, quod ſit ſecùs, nec facere oportere, nec velle. Purganda eſt igitur conſcientia, quam Deus pervidet, qui falli non poteſt. Emaculetur omni labe pectus, ut templum Dei eſſe poſſit, quod non auri, nec eboris nitor, ſed fidei & caſtitatis fulgor illuſtrat.

1. Cor. 7.
Matth. 5. & 19.
Marc. 10.
Matth. 5.

Deo eſt proculdubio atque inceſtus. MS. Reg. rec. *Adulter enim Deo & perinceſtus*, Taurin. *Eſt enim Deo & inceſtus.*

Lin. 2. *Ne alium concupiſcat.*] Sequor MS. antiquiſſ. Bonon. ed. Iſ. & Thomaſium. MSS. Taurin. Reg. rec. & edit. habent, *ne aliud.*

Lin. 3. *Quoniam.*] Ità MSS Taur. in Reg. & ed. *quo Deus & viro uxorem*; Bonon. edit. Iſ. Spark. *quia Deus.* Fortè leg. *quâ*, ut in ed. Gymnic. *Geneſ.* 2. *Marc.* 10.

Lin. 5. *Revictam.*] Sic Taurin. Bonon. At *devictam* extat in editis ferè omnibus. *Ut nunquam* eſt ex MS. Bonon. & ed. Iſ. Aliàs eſt, &c.

Lin. 7. *Abſit*] Verum Taurin. MS. *abſit.*

Lin. 8. *Manifeſtum.*] Ità Bonon. & 6. ed. At Taurin. MS. *ut juſtum hominem quod ſit ſecùs nec facere*, MS. Reg. rec. & 7. ed. *Itaque* . . *quod ſit ſi.*

Lin. 11. *Emaculetur.*] Ità MSS. Taur. Bon. ed. Iſ. at MS. Reg. rec. & edit. habent, *Evacuetur.*

CAPUT LXVII.

De Pœnitentiâ, animæ Immortalitate, & de Providentiâ.

SED hæc enim omnia difficilia ſunt homini, nec patitur conditio fragilitatis naturæ, eſſe quemquam ſine maculâ. Ultimum ergò remedium illud eſt, ut confugiamus ad pœnitentiam, quæ non minimum locum inter virtutes habet, quia ſui correctio eſt; ut quum fortè aut re, aut verbo lapſi fuerimus, ſtatim reſipiſcamus, ac nos deliquiſſe fateamur, oremuſque a Deo veniam, quam pro ſuâ miſericordia non negabit, niſi perſeverantibus in errore. Magnum eſt pœnitentiæ auxilium, magnum ſolatium. Illa eſt vulnerum peccatorumque ſanatio, illa ſpes, illa portus ſalutis. quam qui tollit, viam vitæ ſibi amputat, quia nemo eſſe tam juſtus poteſt, ut nunquàm ſit ei pœnitentia neceſſaria; Nos verò, etiamſi nullum ſit peccatum, confiteri tamen debemus Deo,

Lib. 6. Inſtit. c. 24.
Ezech. 18.

Lin. 1. *Naturæ.*] Non extat in MSS. Taur. Bonon. & 6. editis. Eſt in cæteris. 3. *Reg.* 8. 2. *Paral.* 6. *Eccle.* 7. *Prov.* 20.

Lin. 5. *Ac nos.*] Ità MSS. Taurin. Reg. ac ed. Iſ. Crat. Cæteri edit., *aut.*

Lin. 7. *Perſeverantibus*] Sic Taur. Bonon. In MS. verò Reg. & ed. *perſeverabimus.*

Lin. 11. *Deo.*] Non extat in ed. *Deo*. Sed in ed. Iſ. & in MSS. invenitur, ut & *debemus*, in ed. eſt *debitis.*

& pro delictis noſtris identidem deprecari, gratias agere etiam in malis. Hoc ſemper obſequium Domino deferamus. Humilitas enim cara & amabilis Deo eſt: qui quum magis ſuſcipiat peccatorem confitentem, quam juſtum ſuperbum, quanto magis juſtum ſuſcipiet confitentem, eumque in regnis cœleſtibus faciet pro humilitate ſublimem.

Luc. 14. & 18. Iac. 4. 1 Pet. 5.

Hæc ſunt quæ debeat cultor Dei exhibere, hæ ſunt victimæ, hoc ſacrificium placabile, hic verus eſt cultus, quum homo mentis ſuæ pignora in aram Dei confert. Summa illa majeſtas hoc cultore lætatur: hunc ut filium ſuſcipit, eique donum immortalitatis impartitur; de qua nunc mihi diſſerendum eſt, & arguenda perſuaſio eorum, qui extinguit animas cum corporibus arbitrantur. Qui quia nec Deum ſciebant, nec arcanum mundi perſpicere poterant, ne hominis quidem animæque rationem comprehenderunt. Quomodo enim poſſent ſequentia pervidere, qui ſummam non habebant? Negantes igitur eſſe ullam providentiam, utique Deum, qui fons & caput rerum eſt, negaverunt. Sequebatur ut ea quæ ſunt, aut ſemper fuiſſe dicerent, aut ſua ſponte eſſe nata, aut minutorum ſeminum conglobatione concreta.

Lib. 6 Inſtit. c. 25.

** Aliter p. Lib. 7. Div. Inſti. c. 1. & 3.*

Semper fuiſſe dici non poteſt, quod & eſt, & viſui ſubjacet; ipſum enim eſſe ſine aliquo initio non poteſt. Sua ſponte autem nihil naſci poteſt, quia nulla eſt ſine generante natura. Semina vero principalia quomodo eſſe potuerunt, quum & ſemina ex rebus oriantur, & viciſſim res ex ſeminibus? Nullum igitur ſemen eſt, quod originem non habet. Sic factum eſt, ut quum putarent mundum nulla providentia factum, ne hominem quidem putarent aliqua ratione generatum. Quod

Lin. 2. Poſt Hoc] Pariſ. ed. addit enim quod non extat in MSS. neque vet. ed. [illegible]

Ibidem. Cara.] Taur. chara [illegible]

Lin. 3. Qui quum magis] Mendoſe hic locus eſt in editis, ut cum magis ſuſcipiat peccatorem confitentem, quem in regnis cœleſtibus faciet pro humilitate ſublimem.

Lin. 5. Sublimem.] Ita MSS. Taurin. & Bonon. Ed. [illegible] Reg. vet. ſublimari.

Lin. 6. Debeat] Ed. debet.

Ibidem. Hæ] Taurin. MS. hæc.

Lin. 8. Aram.] At Taur. MS. aream.

Lin. 9. Lætatur] MS. Reg. & plerumque editi, ſuſcepit ſibi [illegible].

Ibidem. Eique donum.] Ita MSS. Bonon. & ed. [illegible] Spark. Taurin. MS. idemque præſtatum, pro eique donum.

Ibidem. Impartitur.] Ita MSS. Bonon. Reg. & ed. [illegible] At Taur. impertit.

Lin. 11. Arbitrantur] Sic MSS. Taur. & Bon. Reg. & ed. [illegible]

Lin. 12. Perſpicere] Taurin. MS. recte. Alii, proſpicere.

Lin. 13. Sequentia] [illegible] MSS. Bonon. & Taur. At Reg. & ed. ſapientiæ providere.

Lin. 14. Qui ſummam non habebant.] Ita [illegible] ed. H. Spark. & Bon. MS. Taur. [illegible] Ed. ſummam non habebant.

Ibidem. Summam] Peculiare [illegible] eſt Lactantio, ut ſummam appellet brevem quandam & compendiariam arcanorum myſteriorum collectionem atque omnium. Sic lib. 7. Div. Inſtitut. cap. 1. & 2. [illegible]

Lin. 16. Rerum.] Reg. habet, omnium. Ed. negantes ergo providentiam, utique Deum, qui fons & caput ejus eſt.

Lin. 18. Dici non poteſt.] Ed. [illegible] alia quam quidquid eſt, eſſe ſine aliquo initio non poteſt.

Lin. 20. Sine generante.] Ita Taur. Bonon. & ed. [illegible] Spark. At ed. ratione. Rectius fortaſſe legeres unica ſyllaba addita, generante ratione. Spark.

Lin. 22. Ex rebus] Sic Taurin. Bonon. K. Spark. ed. oriuntur.

Lin. 23. Habet] Ed. habeat, rectius.

Lin. 24. Factum] Taurin. MSS. generatum. Cæteri, factum.

Ibidem. Ratione generatum.] Ita MS. Bon. & ed. K. Spark. Cæteri, genitum.

ſi nulla eſſet in fingendo homine ratio verſata, immortalem igitur animam eſſe non poſſe. Alii verò ex adverſo, & Deum eſſe unum, & ab eo mundum factum, & hominum cauſâ eſſe factum, & animas eſſe immortales exiſtimaverunt. Sed quum ea ſenſerint, hujus tamen divini operis atque conſilii nec cauſas, nec rationes, nec exitus perſpexerunt, ut omne veritatis arcanum conſummarent, atque aliquo veluti fine concluderent. Sed quod illi facere non potuerunt, quia veritatem perpetuo non tenebant, nobis faciendum eſt, qui eam cognovimus, Deo annuntiante.

Lin. 1. *Immortalem.*] Hæc paulò aliter leguntur in ed. In MS. Reg. deeſt particula negans.
Lin. 3. *Mundum.*] Ità MS. Bon. & 6. vulgati. Cæteri editi, *mundum & hominem eſſe factum, & animas immortales exiſtimavere.* *Sed cùm ea ſenſerunt, ii tamen divini.* MS. Reg. *ſed cum ea ſenſerunt, hujuſmodi non tamen, &c.* Taurin. *vera ſenſerunt, hujus tamen.*
Lin. 6. *Aliquo.*] Non eſt in editis.

CAPUT LXVIII.

De Mundo, Homine & Dei Providentiâ.

CONSIDEREMUS igitur, quæ ratio fuerit hujus tanti tamque immenſi operis fabricandi. Fecit Deus mundum, ſicut Plato exiſtimavit: ſed cur fecerit, non oſtendit. Quia bonus, inquit, & invidens nulli, fecit quæ bona ſunt. Atqui videmus in rerum naturâ, & bona eſſe, & mala. Poteſt ergò exiſtere perverſus aliquis, qualis fuerit ἄθεος ille Theodorus, & Platoni reſpondere: Imò quia malus eſt, fecit quæ mala ſunt. Quomodò illum redarguet? Si quæ bona ſunt, Deus fecit, undè igitur tanta mala eruperunt, quæ plerumque etiam prævalent bonis? In materiâ, inquit, continebantur. Bona igitur & mala, aut nihil, fecit Deus. Si bona tantum fecit, æterniora ſunt mala, quæ facta non ſunt, quàm bona, quæ habuerunt exordium. Finem igitur habebunt, quæ aliquandò cœperunt, & permanebunt, quæ ſemper fuerunt. Mala ergò potiora ſunt. Si autem potiora eſſe non poſſunt, ne æterniora quidem poſſunt. Ergò aut utraque ſemper fuerunt, & Deus otioſus, aut utraque ex uno fonte fluxerunt. Eſt enim convenientius, ut Deus omnia fecerit potiùs quàm nihil. *Lib. 6. Div. Inſt. cap. 4.*

Ergo ſecundùm ſententiam Platonis, idem Deus & bonus eſt, quia bona fecit, & malus, quia mala. Quod ſi fieri non poteſt, apparet

Lin. 1. *Tamque.*] At in MS. Taurin. *tamquam.*
Lin. 3. *Fecerit.*] Ità Taur. Bodl. ed. Cellar. Cæteri editi *fecit.*
Ibidem. *Bonus.*] Plato in Timæo poſt init.
Lin. 5. *Ergò.*] Deeſt in MS. Taurin.
Lin. 6. *Theodorus.*] Vide lib. de Irâ Dei c. 9.
Lin. 9. *Bona.*] Taurin. MS. *Si mala, ergò & bona, ut aut nihil fecerit Deus, aut ſi bona tantùm.*
Lin. 12. *Quæ.*] Deeſt in MSS. Taurin.
Lin. 15. *Convenientius.*] Ita Taurin. Bon. & ed. Iſ. In Reg. & cæt. ed. *convenient.*
Lin. 17. *Idem.*] Sed ed. *ideò.* Minimè verò; nam quæ ſit philoſophi ſententia, liquet ex lib. 2. de Republ. ad finem.

non ideò factum eſſe à Deo mundum, quia bonum eſt mundus. Omnia enim complexus eſt bona & mala, nec fecit propter ſe quidquam, ſed propter aliud. Domus enim ædificatur, non ad hoc ſolùm ut ſit domus, ſed ut ſuſcipiat & tueatur habitantem. Item navis fabricatur, non ad hoc ut navis videatur tantùm, ſed ut in eâ poſſint homines navigare. Vaſa item fiunt, non ut vaſa ſint ſolùm, ſed ut capiant, quæ ſunt uſui neceſſaria. Sic & mundum Deus ad uſum aliquem fecerit neceſſe eſt. Stoici aiunt cauſa hominum factum eſſe, & rectè. Homines enim fruuntur his omnibus bonis, quæ mundus in ſe continet. Sed ipſi homines cur facti ſint, aut quid in illis utilitatis habeat illa rerum fabricatrix providentia, non explicant.

Plato in Phæd. Phædon. Gorg. de Leg. Immortales eſſe animas idem Plato affirmat: ſed cur, aut quomodò, aut quandò, aut per quem immortalitatem aſſequantur, aut quodnam ſit omninò tantum illud myſterium; cur ii, qui ſunt immortales futuri, priùs mortales naſcantur, deindè decurſo temporalis vitæ ſpatio, atque abjectis fragilium corporum exuviis, ad æternam illam beatitudinem transferantur, non comprehendit. Denique nec judicium Dei, nec diſcrimen juſti & injuſti explicavit: ſed animas, quæ ſe ſceleribus immerſerint, hactenùs condemnari putavit, ut in pecudibus renaſcantur, & ità peccatorum ſuorum luere pœnas, donec rurſus ad figuras hominum revertantur; & hoc fieri ſemper, nec eſſe finem tranſmeandi. Ludum mihi neſcio quem inducit, ſomnio ſimilem, cui nec ratio ulla, nec Dei gubernatio, nec conſilium aliquod ineſſe videatur.

Lin. 1. *Eſſe à Deo, &c.*] *Eſſe mundum, quia mundus bonus eſt. Quoniam complexus eſt.* Ità editi.
Lin. 2. *Fecit.*] Taurin. MS. *fiet.*
Lin. 3. *Enim.*] Deeſt in MSS. Taur. Bon. & 5 vulgatis.
Lin. 5. *Ad hoc.*] Ità MS. Reg. & 6. edit. *Ad hoc* deeſt in MS. Taurin.
Ibidem. *Tantùm.*] Sic Taur. & ed. II. *Sed tantùm* deeſt in ed. cæteris.
Lin. 6. *Item.*] *Autem* ed. & MS. Reg.
Lin. 8. *Eſſe.*] Deeſt in MS. Taurin.
Lin. 10. *Utilitatis, &c.*] Hæc paulò aliter expreſſa ſunt in ed.
Lin. 14. *Quodnam.*] Ità Bon. Taur. ed. II. Cæteri ed. *quodnam tantùm.*
Lin. 15. *Temporalis.*] Ità Taur. Bon. Boll. ed. II. Cellar. At Reg. & cæt. ed. *temporis.*
Lin. 18. *Se.*] Non extat in MS. Taurin.
Lin. 19. *Immerſerint.*] Sic Taurin. Bonon. Reg. ed. Crat. II. in cæteris ed. *immiſerint.*
Lin. 21. *Eſſe.*] Ità MSS. Taur. Bon. ed. II. Cæteri editi *certè* habent, pro *eſſe*; MS. Reg. *certa.*

---

* *Alias* 10.

CAPUT LXIX.*

Mundum propter hominem, & hominem propter Deum eſſe factum.

DICAM nunc quæ ſit illa ſumma, quam ne ii quidem, qui vera dixerunt, collatis in unum cauſis atque rationibus connectere po-

Lin. 1. *Summa.*] Ità MSS. Bon. & Taurin. ac 3. editi, & ſic paſſim loqui amat Lactantius. Reg. & 12. ed. *ſententia.*
Ibidem. *Ne.*] Ed. *nec.*
Lin. 2. *Rationibus.*] Ità Taurin. Bonon. In ed. *ſtiltionibus*, in MS. Reg. *ſectionibus.*

tuerunt. Factus à Deo mundus, ut homines naſcerentur. naſcuntur autem homines, ut Deum patrem agnoſcant, in quo eſt ſapientia; agnoſcunt, ut colant, in quo eſt juſtitia; colunt, ut mercedem immortalitatis accipiant; accipiunt immortalitatem, ut in æternum Deo ſerviant. Videſne, quemadmodum ſibi connexa ſint & prima cum mediis, & media cum extremis? Inſpiciamus ſingula, & videamus utrumne illis ratio quoque ſubſiſtat. Fecit ergo Deus mundum propter hominem. Hoc qui non videt, non multùm diſtat à pecude. Quis cœlum ſuſpicit, niſi homo? quis ſolem, quis aſtra, quis omnia Dei opera miratur, niſi homo? Quis colit terram? quis ex ea fructum capit? Quis navigat mare? Quis piſces, quis volatilia, quis quadrupedes habet in poteſtate, niſi homo? Cuncta igitur propter hominem Deus fecit, quia uſui hominis cuncta ceſſere. *Lib. 7. Inſt. cap. 5. & 6.*

Viderunt hoc philoſophi; ſed illud quod ſequitur, non viderunt, quòd ipſum hominem propter ſe fecerit. Erat enim conſequens, & pium, & neceſſarium, ut quum hominis cauſa tanta opera molitus ſit, quum tantum illi honoris, tantum dederit poteſtatis, ut dominetur in mundo, & homo agnoſceret Deum tantorum beneficiorum autorem, qui & ipſum fecit mundum propter ipſum, eique cultum & honorem debitum redderet. Hic Plato aberravit; hic perdidit quam primum arripuerat, veritatem, quum de cultu ejus Dei, quem conditorem rerum ac parentem fatebatur, obticuit, nec intellexit hominem Deo pietatis vinculis eſſe religatum, undè ipſa Religio nominatur, & hoc eſſe ſolum, propter quod animæ immortales fiant. Senſit tamen æternas eſſe; ſed non per gradus ad eam ſententiam deſcendit. Amputatis enim mediis, incidit potiùs in veritatem, quaſi per abruptum aliquod præcipitium; nec ulterius progreſſus eſt, quoniam caſu, non ratione, verum invenerat. Colendus eſt igitur Deus, ut per Religionem, quæ eadem juſtitia eſt, accipiat homo à Deo immortalitatem, nec eſt ullum aliud præmium pro mentis: quæ ſi eſt inviſibilis, non poteſt ab inviſibili Deo, niſi inviſibili mercede donari. *Lib. 7. Inſtit. cap. 8. & ſeqq.*

Lin. 2. *In quo, uſque ad ut.*] Deſunt in ed.
Lin. 4. *Æternùm*] In MS. Taurin. *æterno.*
Lin. 5. *Sint.*] Taurin. MS *ſunt.*
Lin. 6. *Inſpiciamus.*] MS. Reg. & ed. *Inſpiciamus.*
Lin. 7. *Quoque.*] Deeſt in MS. Taurin.
Ibidem. *Ergo.*] Deeſt in MS. Taurin.
Lin. 9. *Omnia.*] Deeſt in ed.
Lin. 11. *Hominem*] In ed. *hominum.*
Lin. 14. *Viderunt.*] In ed. *vidit ergo hoc viderunt philoſophi.*
Lin. 16. *Tanta opera.*] Sic MSS. et edit, *tantam operam* in Reg. *totam operam.*
Lin. 17. *Tantum.*] Ita MSS. Taurin. Reg. & omnes ferè ed. In MS. Bonon. *tantum illi honorem.*
Ibidem. *Tantum dederit poteſtatis*] Editi legunt, *tantum illi poteſtatis tribuerit.* Abeſt *illi* à MSS. Bonon. Reg.
Ibidem. *In.*] Deeſt in ed. & in MS. Reg.
Lin. 18. *Et.*] Deeſt in ed.
Ibidem. *Deum.*] In ed. *Dominum.*
Ibidem. *Et ipſum.*] Deeſt in ed.
Lin. 22. *Pietatis.*] MS. Reg. & ed. *poteſtatis.*
Lin. 23. *Eſſe.*] MS. Reg. & ed. *eſt.*
Lin. 24. *Quod*] At in Taurin. MS. *quid.*
Lin. 25. *Incidit, &c.*] Sic MSS. Taur. Bon. & ed. If Spark. Cæteri ed. *incidit in totius vel veritatem.*
Lin. 27. *Caſu, non ratione*] In MS Reg. & ed. *caſu ad eam non ratione pervenerat.*
Lin. 30. *Niſi inviſibili.*] Deeſt in MS. Taurinenſi.

CAPUT LXX.

Animæ immortalitas confirmatur.

Lib. 7. Div. Inſtit. cap. 12. 13. & 21.

PLURIBUS verò argumentis colligi poteſt, æternas eſſe animas. Plato ait, quod per ſeipſum ſemper movetur, neque principium motûs habet, etiam finem non habere; animum autem hominis per ſe ſemper moveri, qui quia ſit ad cogitandum mobilis, ad inveniendum ſolers, ad percipiendum facilis, ad diſcendum capax, & quia præterita teneat, præſentia comprehendat, futura proſpiciat, multarumque rerum & artium ſcientiam complectatur, immortalem eſſe, ſiquidem nihil habeat in ſe terreni ponderis labe concretum. Præterea ex virtute ac voluptate intelligitur æternitas animæ. Voluptas omnibus eſt communis animalibus, virtus ſolius eſt hominis; illa vitioſa eſt, hæc honeſta; illa ſecundum naturam, hæc adverſa naturæ, niſi anima immortalis eſt. Virtus enim pro fide & pro juſtitia nec egeſtatem timet, nec exilium metuit, nec carcerem perhorreſcit, nec dolorem reformidat, nec mortem recuſat; quæ quia naturæ contraria ſunt, aut ſtultitia eſt virtus, ſi & commoda impedit, & vitæ nocet; aut ſi ſtultitia non eſt, ergò anima immortalis eſt, & ideo præſentia bona contemnit, quia ſunt alia potiora, quæ poſt diſſolutionem corporis ſui aſſequatur. Illud etiam maximum argumentum immortalitatis, quod Deum ſolus homo agnoſcit. In mutis nulla ſuſpicio Religionis eſt, quia terrena ſunt, in terramque proſtrata. Homo ideo rectus aſpicit cœlum, ut Deum quærat. Non poteſt igitur non eſſe immortalis, qui immortalem deſiderat. Non poteſt eſſe ſolubilis, qui cum Deo & vultu, & mente communis eſt. Denique cœleſti elemento, quod eſt ignis, homo ſolus utitur. Si enim lux per ignem, vita per lucem, apparet eum, qui uſum ignis habet, non eſſe mortalem, quoniam id illi proximum, id familiare eſt, ſine quo non poteſt, nec lux, nec vita conſtare.

Sed quid argumentis colligimus æternas eſſe animas, quum habeamus teſtimonia divina? Id enim ſacræ litteræ ac voces Prophetarum docent.

LIN. 1. *Plato.*] In Phædon. apud Ciceronem 1. Tuſcul. & in Somn. Scip. & ad finem Caton. major.

LIN. 4. *Qui.*] Deeſt in edit.

LIN. 5. *Diſcendum.*] At in Taurin. MS. *diſcendum*

Ibidem. *Et quia.*] In ed. *et qui.*

LIN. 8. *Ac.*] *Ac*, pro *ac*, habent ed. MS. Reg. [illegible]

LIN. 9. *Omnibus eſt communis.*] Ita Taur. Bonon. At Reg. & ed. omnes communis.

LIN. 12. *Et.*] Nec in ed. nec in MS. Taurin. exſtat.

LIN. 15. *Etiam.*] MS. Taurin. et MS. Reg. & ed. [illegible]

LIN. 19. *Quia terrena, &c.*] In ed. *quia terrena proſtrata* [illegible]. Bonon. *terrena proſtrata jacent* Sic ſuprà lib. 7. cap. 9. *Quæ pronis corporibus abjectiſunt, in terramque proſtrata.*

LIN. 20. *Non.*] In edit. [illegible]

LIN. 21. *Immortalem.*] Recte. Vide præcedentia. Sed MSS. Bonon. & Reg. habent immortalitatem.

LIN. 22. *Qui cum Deo, &c.*] Heumann. ita legit *qui cum Deo & vultu & mente communis eſt.*

LIN. 24. *Habet.*] Sed Taurin. MS. *habeat.*

LIN. 25. *Id.*] Deeſt in MS. Taurin.

docent. Quod ſi cui parùm videtur, legat carmina Sibyllarum, Apollinis quoque Mileſii reſponſa conſideret, ut intelligat deliraſſe Democritum, & Epicurum, & Dicæarchum, qui ſoli omnium mortalium, quod eſt evidens, negaverunt. Confirmatâ immortalitate, ſupereſt docere, à quo, & quibus, & quomodò, & quando tribuatur? Quum certa & conſtituta divinitùs tempora compleri cœperint, interitum & conſummationem rerum fieri neceſſe eſt, ut innovetur à Deo mundus. Id vero tempus in proximo eſt, quantùm de numero annorum, deque ſignis, quæ prædicta ſunt à Prophetis, colligi poteſt. Sed quum ſint innumerabilia, quæ de fine ſæculi, & concluſione temporum dicta ſunt, ea ipſa quæ dicuntur, nuda ponenda ſunt, quoniam ut teſtimoniis utamur immenſum eſt. Si quis illa deſiderat, aut nobis minùs credit, adeat ad ipſum ſacrarium cœleſtium litterarum, quarum fide inſtructior erraſſe Philoſophos ſentiat, qui aut æternum eſſe hunc mundum, aut infinita eſſe annorum millia putaverunt, ex quo fuerit inſtructus. Nondùm enim ſex millia completa ſunt, quo numero conſummato, tunc demùm malum omne tolletur, ut regnet ſola juſtitia. Quod quatenùs eventurum ſit, paucis explicabo.

Lib. 7. Div. Inſt. cap. 14.

Lin. 1. *Videtur.*] At MS. Reg. & ed. *videatur.*

Lin. 3 *Mortalium.*] Deeſt in MS. Taur

Lin. 5 *A quo, &c*] MS. Reg. & ed. *à quo ei tribuatur.*

Lin. 6. *Interitum.*] At in editis eſt *& interitum.*

Lin. 7 *Rerum.*] Non eſt in MS. Taurin.

Lin. 8. *Tempus.*] Ita Taurin. Bon. ed. If. In MS. Reg. & in ed. *tempore.*

Lin. 9. *Prædicta.*] In Taurin. MS. *prædicata.*

Ibidem. *Sint.*] Deeſt in MS.

Lin. 10. *Concluſione.*] Sic lego cum veter. MSS. Taur. Bon. At Reg. & ed. *conſummatione.*

Lin. 12. *Nobis minùs.*] Taurin. MS. *noviſſimus.*

Ibidem. *Ipſum.*] Deeſt in editis.

Lin. 13 *Inſtructior.*] Sic habent MSS. Bon. Reg. & ed. At Taurin. *inſtructus.*

Lin. 16. *Tunc.*] Sed *tum*, in ed. & MS. Reg. legitur.

Ibidem. *Tolletur.*] Taurin. MS. *Tollatur.*

CAPUT LXXI.*

*Alias 15.

De poſtremis Temporibus.

HÆc à Prophetis, ſed ut vatibus, futura dicuntur. Quum cœperit mundo finis ultimus propinquare, malitia invaleſcet, omnia vitiorum & fraudum genera crebreſcent, juſtitia interibit; fides, pax, miſericordia, pudor, veritas non erit; vis & audacia prævalebit, nemo quidquam habebit, niſi malè partum, manuque defenſum. Si qui erunt boni, prædæ ac ludibrio habebuntur. Nemo pietatem parentibus exhibebit, nemo infantis aut ſenis miſerebitur: avaritia & libido univerſa

Lib. 7. Inſtit. c. 15. Matth. 24.

Lin. 1 *Hæc à Prophetis, ſed ut vatibus.*] At in editis *à Prophetis & à vatibus.*

Lin. 5 *Malè.*] At Taurin. MS. *manu.* Ex libro 7. Divin. Inſtitut. cap. 15. hic repoſuimus *malè*, ſic enim habet: *Nihil quiſquam tunc habebit, niſi aut malè quæſitum, aut defenſum manu.*

Lin. 7. *Et.*] Deeſt in editis.

corrumpet. Tunc cædes & ſanguinis effuſiones, tunc bella, non modò externa & finitima, verùm etiam inteſtina. Civitates inter ſe bella gerabunt, omnis ſexus & omnis ætas arma tractabit. Non imperii dignitas conſervabitur, non militiæ diſciplina; ſed more latrocinii deprædatio & vaſtitas fiet. Regnum multiplicabitur, & decem viri occupabunt orbem, & * partientur, & vorabunt; & exiſtet alius longe potentior ac nequior, qui tribus ex eo numero deletis, Aſiam poſſidebit, & cæteris in poteſtatem ſuam redactis & adſcitis, vexabit omnem terram. Novas leges ſtatuet, veteres abrogabit, rempublicam ſuam faciet, nomen imperii ſedemque mutabit.

Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21.

Lib. 7. Inſt. c. 16.

Tunc erit tempus infandum & execrabile, quo nemini libeat vivere. Denique in eum ſtatum res cadet, ut vivos lamentatio, mortuos gratulatio ſequatur. Civitates & oppida interibunt, modò ferro, modò igni, modò terræ motibus crebris, modò aquarum inundatione, modò peſtilentia & fame. Terra nihil feret, aut frigoribus nimiis, aut caloribus ſterilis. Aqua omnis partim mutabitur in cruorem, partim amaritudine vitiabitur, ut nihil ſit nec ad cibos utile, nec ad potum ſalubre. His malis accedent etiam prodigia de cœlo, ne quid deſit hominibus ad timorem. Cometæ crebro apparebunt. Sol perpetuo ſqualore fuſcabitur. Luna ſanguine inficietur, nec amiſſæ lucis damna reparabit. Stellæ omnes decident, nec temporibus ſua ratio conſtabit, hyeme atque æſtate confuſis. Tunc & annus, & menſis, & dies breviabitur. Et hanc eſſe mundi ſenectutem ac defectionem Triſmegiſtus elocutus eſt. Quæ cum venerit, adeſſe tempus ſciendum eſt, quo Deus ad commutandum ſeculum revertatur.

Matth. Marc. Luc. ubi ſupra.

Matth. & Luc. ibid.

Triſmeg. in Aſclep. cap. 9.

Inter hæc autem mala ſurget Rex impius, non modò generi hominum, ſed etiam Deo inimicus. Hic reliquias illius prioris tyranni conteret, cruciabit, vexabit, interimet. Et tunc erunt lachrymæ juges, lo-

Lib. 7. Inſtit. c. 17.

Lin. 3. *Tractabunt.*] Taur. MS. *tractabit.*
Lin. 4. *Vaſtitas.*] Ita MSS. Taur. Bonon. ed. & [illegible]. At MS. Reg. & cæteri edit. *vaſtatio.*
Lin. 6. * *Et*] Non exſtat in MS. Taurin.
Ibidem. *Vorabunt.*] Taur. MS. *devorabunt.*
Ibidem. *Et.*] Non exſtat in MS. Taurin.
Ibidem. *Alius.*] Non eſt in edit.
Lin. 7. *Ex eo numero.*] Deeſt in ed.
Ibidem. *Aſiam.*] MS. Taur. *[illegible]*, male; ad quod [illegible] referretur *[illegible]*?
Ibidem. *Et.*] Non eſt in ed.
Lin. 8. *In poteſtatem ſuam.*] Ed. *in poteſtatem ſuam.*
Ibidem. *Adſcitis.*] MS. Reg. *adſeſſis.* Ed. *adſeſſis vexabit omnem.* MS. Reg. *[illegible] vexabit.*
Lin. 11. *Quo nemini libeat vivere.*] Deſunt hæc in MS. Taurin.
Lin. 12. *Ut vivos.*] Sic MS. Taurin. & Bon. In Reg. & edit. legitur *ut omnes vivos.* Sed [illegible] omnes [illegible] eſt [illegible].

Lin. 15. *Frigoribus.*] In ed. *rigoribus.*
Lin. 16. *Amaritudine.*] At in MS. Taurin. *Amaritudinem.*
Lin. 17. *Potum*] Taurin. MS. *[illegible].*
Lin. 18. *Accedent etiam &c.*] Sed in Reg. & ed. *accedent prodigia hominibus ad timorem.*
Lin. 19. *Squalore.*] Sic MSS. & edit. præter Taurin. qui habet *pallore.*
Lin. 20. *Luna, &c.*] At in ed. *[illegible] ſanguinis [illegible].*
Ibidem. *Reparabit.*] At Taurin. MS. *reparavit.*
Lin. 22. *Confuſis.*] In MSS. *confuſi.*
Lin. 24. *Venerit.*] Sic MSS. Bon. Reg. & ed. at Taurin. MS. habet *[illegible].*
Ibidem. *Quo.*] In Taurin. MS. *quod.*
Lin. 27. *Prioris.*] In Taurin. MS. *[illegible].*
Lin. 28. *Et.*] Addidi ex Bonon. & Reg.
Ibidem. *Erunt lachrymæ.*] Edit. habent *[illegible] erunt lachrymæ.* Bon. & Taur. *erunt*

ſtus & gemitus perpetes, & ad Deum caſſæ preces: nulla requies à formidine, nec ſomnus ad quietem. Dies cladem, nox metum ſemper augebit. Sic orbis terrarum penè ad ſolitudinem, certè ad raritatem hominum redigetur. Tunc & impius juſtos homines ac dicatos Deo perſequetur, & ſe coli jubebit ut Deum. Se enim dicet eſſe Chriſtum, *Apoc. 13.*
cujus erit adverſarius. Ut credi ei poſſint, accipiet poteſtatem mirabilia *& 13.*
faciendi ut ignis deſcendat à cœlo; ut ſol deſiſtat à curſu ſuo, ut imago, *2. Theſſ. c. 2*
quam poſuerit, loquatur. Quibus prodigiis illiciet multos, ut adorent *Apoc. 13*
eum, ſignumque ejus in manu aut fronte ſuſcipiant. Et qui non adora- *2. Theſſ. 2.*
verit, ſignumque ſuſceperit, exquiſitis cruciatibus morietur. Ita ferè *Apoc 13.*
duas partes exterminabit, tertia in deſertas ſolitudines fugiet. Sed ille vecors, irâ implacabili furens, adducet exercitum, & obſidebit montem, quo juſti confugerint. Qui quum ſe viderint circumſeſſos, implo- *Lib. 7.*
rabunt auxilium Dei voce magnâ, & exaudiet eos, & mittet eis libe- *Inſtit. c. 19.*
ratorem.

Lin. 1. *Ad Deum.*] Ità Taurin. & Bonon. At Reg. & ed. *ad eum.*
Ibidem. *Formidine, &c*] Sed MS. Reg. & ed. *ad formidinem, nec ſomnus ad quietem.* In Bonon. & Reg. eſt *ad quietem*, in Taur. *requiem.*
Lin. 2. *Metum.*] Taurin. MS. *tetum.* Sed in aliis MSS. & in editis eſt *metus* aut *metum.*
Lin. 3. *Certè ad raritatem.*] Deeſt in ed. Sed ſumpſimus ex MS. Taurin.
Lin. 4. *Et*] Deeſt in editis.
Ibidem. *Dicatos.*] Sic MSS. Taur. Bonon. Sed *deditos* eſt in ed.
Lin. 5. *Chriſtum.*] Ed. *Deum*, pro *Chriſtum*, habent. poſt *Chriſtum*, addunt editi, *quum ſit Antichriſtus.*
Lin. 7. *A cœlo.*] In ed. *de cœlo.*
Ibidem. *Deſiſtat.*] Taurin. MS. *reſiſtat.*
Ibidem. *Suo.*] Non extat in editis.
Lin. 8 *Illiciet.*] In ed. *alliciet.* Verbo *illicere* paſſim utitur Lactantius.
Lin. 12 *Vecors.*] Ità MSS. Taurin. Bon. & ed. Iſ. Cæteri ed. *protervus.*
Lin. 14. *Et exaudiet eos.*] Sic MSS. Taur. Bonon. ed. Iſ. Crat. Cæteri ed. *& audiet eos Deus, & emittet.*

CAPUT LXXII.

De Chriſto è cœlo deſcendente ad univerſale judicium, & de Regno Millenario.

TUNC cœlum in tempeſtate patefiet, & deſcendet Chriſtus in vir-
tute magnâ; & anteibit eum claritas ignea, & vis inæſtimabilis *Pſalm. 49.*
Angelorum; & extinguetur omnis illa multitudo impiorum, & torrentes *Iſai. ult.*
ſanguinis current, & ipſe ductor effugiet, atque exercitu ſæpè reparato, *Matth. 25.*
quartum prælium faciet, quo captus cum cæteris omnibus tyrannis, tradetur exuſtioni. Sed & ipſe dæmonum princeps, autor & machinator

Lin. 1 *In tempeſtate.*] MS. Reg. & ed. *intempeſtâ nocte.*
Lin. 2 *Anteibit*] Ità MSS. Taurin. Bon. At Reg. & ed. *antecedet.*
Ibidem. *Vis inæſtimabilis.*] Ed. *virtus. Inæſtimabilis* autem, pro *innumerabilis*, vox Lactantio peculiaris. Vide not. ad cap. 33. libri de Mortib. Perſecut.
Lin 5. *Omnibus.*] Non extat in ed.
Lin. 6. *Tradetur.*] In MS. Taur. *traditur.*

Apoc. c. 20. malorum, catenis igneis alligatus, cuſtodiæ dabitur, ut pacem mundus accipiat, & ut vexata tot ſeculis terra requieſcat. Pace igitur parta,
Lib. 7. Inſt. c. 20. compreſſoque omni malo, Rex ille juſtus & victor judicium magnum de vivis & mortuis faciet ſuper terram & viventibus quidem juſtis tradet in ſervitium gentes univerſas, mortuos autem ad æternam vitam ſuſcitabit, & in terra cum iis ipſe regnabit, & condet ſanctam civitatem, &
Ibid. c. 24. Apoc. 21. erit hoc regnum juſtorum mille annis. Per idem tempus, & ſtellæ candidiores erunt, & claritas ſolis augebitur, & luna non patietur diminutionem. Tunc deſcendet a Deo pluvia benedictionis matutina & veſpertina, & omnem frugem terra ſine labore hominum procreabit. Stillabunt mella de rupibus, lactis & vini fontes exuberabunt. Beſtiæ depoſita feritate manſueſcent, lupus inter pecudes errabit innoxius, vitulus cum leone paſcetur, columba cum accipitre congregabitur, ſerpens virus non habebit, nullum animal vivet ex ſanguine. Omnibus enim Deus copioſum atque innocentem victum miniſtrabit.

Eſai. c. 30. Eſai. 11. & 65.

Lib. 7. Inſt. c. 26. Peractis vero mille annis, ac ſoluto dæmonum principe, rebellabunt gentes adverſus juſtos, & veniet innumerabilis multitudo ad expugnandam ſanctorum civitatem. Tunc fiet ultimum judicium Dei adverſus

Apoc. 20. gentes. Concutiet enim a fundamentis ſuis terram, & corruent civitates, & pluet ſuper impios ignem cum ſulphure & grandine, & ardebunt, & ſe invicem trucidabunt. Juſti vero ſub terra paulisper latebunt, donec perditio gentium fiat, & exibunt poſt diem tertium, & videbunt campos cadaveribus opertos. Tunc fiet terræ motus, & ſcindentur montes, & ſubſident valles in altitudinem profundam, & congerentur in eam corpora mortuorum, & vocabitur nomen ejus πολυάνδριον. Poſt hæc renovabit Deus mundum, & transformabit juſtos in figuras Angelorum, ut immortalitatis veſte donati, ſerviant Deo in ſempiternum. Tunc etiam impii reſurgent, non ad vitam, ſed ad pœnam.

Zach. 14. Apoc. 19. Ezech. 39. apud LXX. Iſ. 65. & 66. Apoc. 21.

Lin. 1. *Igneis.*] Deeſt in MS. Taurin.

Lin. 2. *Et ut vexata, &c.*] Hic ſequor MS. Bon. & 4. edd. ut, pro &, etiam in editis cæteris.

Ibidem. *Parta.*] In Taurin. MS. parata.

Lin. 4. *Servitium.*] Ita MS. Taur. & Suev. ed. *ſervitutem.* Vide cap. 51. lib. de Mortibus Perſecutorum.

Lin. 6. *In.*] At in MS. Reg. & ed. *hac.* De falſo regno Chriſti millenario, vide not. ad lib. 7. Div. Inſt. cap. 14. & 24.

Lin. 7. *Hoc.*] Deeſt in editis.

Ibidem. *Et.*] Deeſt in MS. Taurin.

Lin. 14. *Miniſtrabit.*] Ita Taurin. Bonon. At MS. Reg. & ed. *dabit.*

Lin. 18. *Adverſus gentes.*] Sed MS. & ed. *habent adverſus ſanctorum gentes.* Corrumpi.

Lin. 19. *Fiat.*] MS. Reg. & ed. *ſiant.*

Ibidem. *Scindentur montes.*] At in MS. Reg. & ed. *ſcindantur montes, & ſubſident in latitudine valles profunda.*

Lin. 24. *In eam.*] MS. Reg. & ed. *ad.*

Ibidem. *Polyandrium.*] Πολυάνδριον. Habebant Pagani Xenotaphia, in quibus peregrinos ſepeliebant, quæ Polyandria etiam alteri appellabant quod eſſent omnibus communia. Suidas: Polyandrium, monumentum, ſepulcrum, quod a multis Xenotaphium vocatur. Vocatur etiam cœmeterium, quod multos recipiat, & eo ſerventur.

Lin. 26. *Figuras.*] MS. Reg. & edd. *figuram.*

Lin. 27. *Immortalitatis.*] MS. Taurin. *immortali.*

Ibidem. In ſempiternum.] Poſt verba hæc MS. Taurin. addit: *Et hoc erit regnum Dei quod finem non habebit.* Id ſapit gloſſema: nec legitur in libro ſeptimo Divinarum Inſtitutionum capite 24.

Lin. 28. *Tunc etiam impii reſurgent, non ad*

Eos quoque, ſecundâ reſurrectione factâ, Deus excitabit, ut ad perpetua tormenta damnati, & æternis ignibus traditi, merita pro ſceleribus ſuis ſupplicia perſolvant.

vitam, ſed ad pœnam.] In MS. Bonon. eſt *etiam*, in Regio *ſive*; in Taurinenſi &, in editis eſt *enim*, pro *etiam*. Hæc Lactantius melius quàm ſuprà lib. 7. cap. 20. ubi contrarium docuit.

Lin. 1. *Eos quoque*] Edit. *Eoſque.*

Lin. 2. *Damnati & æterni.*] At in edit. *damnati æterniſque.*

Lin. 3. *Supplicia.*] Non extat in editis.

CAPUT LXXIII. *ſeu* EPILOGUS.

Alias 12.

Spes ſalutis in Dei Religione & Cultu.

QUARE quum hæc omnia vera & certa ſint, Prophetarum omnium conſonâ adnuntiatione prædicta, quum eadem Triſmegiſtus, eadem Hyſtaſpes, eadem Sibyllæ cecinerint, dubitari non poteſt, quin ſpes omnis vitæ ac ſalutis in ſolâ Dei Religione ſit poſita. Itaque niſi homo Chriſtum ſuſceperit, quem Deus ad liberationem miſit atque miſſurus eſt, niſi ſummum Deum per eum cognoverit, niſi mandata ejus legemque ſervaverit, in eas incidet pœnas, de quibus locuti ſumus. Proindè fragilia contemnenda ſunt, ut ſolida conſequamur, ſpernenda terrena, ut cœleſtibus honoremur, temporalia fugienda, ut ad æterna veniamus. Erudiat ſe quiſque ad juſtitiam, formet ad continentiam, præparet ad agonem, inſtruat ad virtutem; ut ſi fortè adverſarius indixerit bellum, nullâ vi, nullo terrore, nullis cruciatibus à recto & bono divellatur, non ſe ſubſternat inſenſibilibus figmentis; ſed verum & ſolum Deum rectus agnoſcat, abjiciat voluptates, quarum illecebris anima ſublimis deprimitur ad terram: teneat innocentiam, proſit quamplurimis, incorruptibiles ſibi theſauros bonis operibus acquirat, ut poſſit, Deo judice, pro virtutis ſuæ meritis, vel coronam fidei, vel præmium immortalitatis adipiſci.

Lib. 7. Inſt. c. ult.

Lin. 1. *Hæc omnia vera, &c.*] Sed in MS. Reg. & ed. *Hæc omnia vera, omnium conſonâ adminiſtratione prædicta.* Legitur *conſonâ* in omnibus editis & MSS. præter Taur. in quo eſt *conſonanti*, in eodem & in Bonon. *adnunciatione.*

Lin. 3. *Hyſtaſpes.*] Sic Taur. & Bon. MSS.

Ibidem. *Cecinerint.*] Ità Taur. Bonon. At edit. *concinuerunt*

Ibidem. *Quin ſpes.*] Sic Bon. Taur. Sed ed. *cum ſpes omnis vitæ.*

Lin. 4. *Sit poſita.*] Ità Taur. Reg. ed. Iſ. Cæt. ed. *ſunt poſita.* MS. Bon. *ſunt poſita.*

Lin. 5. *Chriſtum.*] Non eſt in edit.

Ibidem. *Atque miſſurus eſt.*] Sic Bon. Reg. At multi ed. iſta non habent, ſed *niſi ſummum Deum per eum, qui miſſus eſt, cognoverit.*

Lin. 7. *Legemque.*] MS. Reg. & ed. *legeſque.*

Lin. 9. *Honoremur.*] Ità MSS. ſed edit. *mereamur.*

Lin. 10. *Veniamus.*] MS. Taur. *fugiamus*; quod mox præceſſit.

Ibidem. *Formet.*] Ità MS. Bon. In Taurin. eſt *reformet*, in ed. *firmet.*

Lin. 11. *Præparet ad agonem.*] Deeſt in MS. Taurinenſi.

Lin. 13. *Divellatur.*] MS. Taurin. *depellatur.*

Lin. 14. *Agnoſcat.*] Sic MSS. Taur. & Bon. & ed. Iſ. Alii ed. *recognoſcat*

Lin. 18. *Immortalitatis.*] MS. Bonon. *immortalis*, incaduté.

ADMONITIO
DE
LIBRO LACTANTII
DE
OPIFICIO DEI,
VEL FORMATIONE HOMINIS.

LIBER *de Opificio Dei* eruditis & lectu utiliſſimus eſt, hoc fine ab Autore conſcriptus, ut providentiam Dei ex mirandâ hominis ſtructurâ comprobaret. Partibus abſolvitur duabus, quarum *prima*, corporis humani anatomen Theologicam, *altera*, diſputationem de animâ continet.

Prior pars rurſum duplex.

Primùm enim diluit ea, quæ Epicurei contra providentiam afferebant, querebantur hominem nimis imbecillum & fragilem naſci, eumdemque morbis & immaturæ morti eſſe ſubjectum, *cap.* 2. 3. 4.

Deinde ſingula hominis membra inſpicit, & in iis divinæ providentiæ poteſtatem, quanta fuerit, oſtendit à *cap.* 5 *uſque ad* 17.

Reliquis tribus capitibus de animâ diſſerit, tandemque *cap.* 20. apoſtrophe ad Demetrianum inſtitutâ peroratur. *Scultetus.*

LUCII CÆCILII FIRMIANI LACTANTII DE OPIFICIO DEI, VEL FORMATIONE HOMINIS, LIBER AD DEMETRIANUM AUDITOREM SUUM.

CAPUT PRIMUM.

Proœmium & adhortatio ad Demetrianum.

QUAM minimè ſim quietus, & in ſummis neceſſitatibus, ex hoc libello poteris exiſtimare; quem ad te rudibus penè verbis, prout ingenii mediocritas tulit, Demetriane, perſcripſi, ut quotidianum ſtudium meum & noſſes, & non deeſſem tibi, præceptor etiamnunc, ſed honeſtioris rei meliorisque doctrinæ. Nam ſi te in litteris, nihil aliud quàm

De Opificio Dei, vel Formatione hominis.] Geminum hunc ad imitationem Platonicam titulum ex Hieronymo, Honorio Auguſtodunenſi, Lactantii veteribus editis, ac plurimis MSS. codicibus reſtituimus. In quibuſdam eſt, ſolùmmodo *Opificio Dei*; in aliis *de Opificio hominis* duntaxat, in duobus verò recenſionibus, uno ſcilicet Oxonienſi, altero Colb. & lib. 2. cap. 9. Div. Inſtit. legitur *Opus mundi ac Opificium Dei*. De omnibus corporis humani partibus copiosè etiam diſſerit Theodoretus Serm. 3. & 4. de Providentiâ. Vide prætereà, ſi lubet, Gregor. Nyſſen. de Creat. hominis.

Ad Demetrianum auditorem ſuum.] Hunc

linguam inſtrumentum, auditorem ſatis ſtrenuum præbuiſti: quanto magis in hac vera, & ad vitam pertinentibus doctrina eſſe debebis? Apud quem nunc profiteor, nulla me neceſſitate vel rei vel temporis impediri, quominus aliquid excudam, quo philoſophiæ noſtræ ſectæ, quam tuemur, inſtructiores doctioreſque in poſterum fiant, quamvis nunc malè audiant, caſtigenturque verbis, quod aliter quam ſapientibus convenit vivant, & vitia ſub obtentu nominis celent: quibus illos aut mederi oportebat, aut ea prorſus effugere, ut beatum atque incorruptum ſapientiæ nomen vita ipſa cum præceptis congruente præſtarent. Ego tamen, ut noſmetipſos ſimul & cæteros inſtruam, nullum laborem recuſo. Neque enim poſſum oblivisci mei, tunc præſertim, cum maximè opus ſit meminiſſe, ſicut ne tu quidem tui, ut ſpero, & opto. Nam licet te publicæ rei neceſſitas à veris & juſtis operibus avertat, tamen fieri non poteſt, quin ſubinde in cœlum aſpicias,

——— *Mens ſibi conſcia recti.*

Ego quidem igitur omnia tibi, quæ pro bonis habentur, proſperè fluere gaudeo; ſed ita, ſi nihil de ſtatu mentis immutent. Vereor enim ne paulatim conſuetudo,

[illegible]

[illegible]tudo, & jucunditas earum rerum (ſicut fieri ſolet) in animum tuum [ir]repat. Ideoque te moneo,

— *Et repetens iterumque monebo*, *Virgil. Aeneid. 3. v. 436.*

ne oblectamenta iſta terræ, pro magnis aut veris bonis habere te credas, quæ ſunt non tantum fallacia, quia dubia, verum etiam inſidioſa, quia dulcia. Nam ille colluctator & adverſarius noſter ſcis quam ſit aſtutus & idem ſæpe violentus, ſicuti nunc videmus. Is hæc omnia, quæ illicere poſſunt, pro laqueis habet, & quidem tam ſubtilibus, ut oculos mentis effugiant, ne poſſint hominis proviſione vitari. Summa ergo prudentia eſt pedetentim procedere, quoniam utrobique ſaltus inſidet, & offenſacula pedibus latenter opponit. Itaque res tuas proſperas, in quibus nunc agis, ſuadeo ut pro tua virtute aut contemnas, ſi potes, aut non magnopere mireris. Memento & veri parentis tui, & in qua civitate nomen dederis, & cujus ordinis fueris. Intelligis profecto quid loquar. Nec enim te ſuperbiæ arguo, cujus in te ne ſuſpicio quidem ulla eſt: ſed ea quæ dico, ad mentem referenda ſunt, non ad corpus, cujus omnis ratio ideo comparata eſt, ut animo tanquam domino ſerviat, & regatur nutu ejus. Vas eſt quidem corpus quodammodo fictile, quo animus, id eſt homo ipſe verus continetur, & quidem non a Prometheo fictum (ut poetæ loquuntur,) ſed a ſummo illo rerum conditore atque artifice Deo; cujus divinam providentiam perfectiſſimamque virtutem, nec ſenſu comprehendere, nec verbo enarrare poſſibile eſt.

Tentabo tamen, quoniam corporis & animi facta mentio eſt, utriuſque rationem, quantum puſillitas intelligentiæ meæ pervidet, explicare. Quod officium hac de cauſa maxime ſuſcipiendum puto, quod M. Tul-

Lin. 1. *Repat.*] Pro irrepat [illegible] pro [illegible], quod Lactantio eſt familiare [illegible] MSS [illegible] & [illegible] in [illegible] edit. [illegible] quod [illegible] eſt. In MS. [illegible] legitur [illegible] eſt [illegible] *[illegible]* & [illegible]

Lin. 2. *Habere te credas*] [illegible] Lactantium [illegible] quod [illegible] quod habere te credas [illegible] quod credere te credas. At [illegible] Lactantium [illegible] verbum habendi [illegible], pro poſſidere [illegible]

Lin. 10. *Procedere.*] Sic 10 MSS [illegible] & Regio-Put. [illegible] in 3 edit. [illegible] In 4. MSS [illegible] in 2. [illegible] edit. [illegible]

Ibidem. *Saltus inſidet.*] [illegible] MSS [illegible] & omnes fere edit. [illegible] quæ vox [illegible] eſt, [illegible] MSS & [illegible] edit. eſt *ſaltum inſidens*. In 4. Reg. & [illegible] Graph. *ſaltum* [illegible]

Lin. 11. *Offenſacula.*] Pro *offenſio*- verbum [illegible]

Ibidem. *Proſperas.*] [illegible] MSS. [illegible] & [illegible] Graph. [illegible] & [illegible] In 3. Reg. [illegible] Cod. & [illegible] edit. eſt *proſperas*. [illegible] ſed & *proſperas* [illegible] apud Ciceronem de [illegible]

Lin. 13. *In qua civitate nomen dederis.*] [illegible] eſt [illegible] fuerit. In MSS [illegible] Reg. [illegible] Cod. & [illegible] in [illegible]

Lin. [illegible] *Vas eſt quidem corpus quodammodo*, *[illegible]* [illegible] MSS [illegible] legitur *Vas eſt enim quodammodo fictile* ſed [illegible].

Lin. 20. *[illegible]* [illegible] Horat. [illegible] Propert. [illegible] Herbert. [illegible] cap. 11.

Lin. 24. *Puſillitas.*] Vox [illegible] apud poſteriores auctores.

lius, vir ingenii ſingularis, in quarto de Republicâ libro, cùm id facere tentaſſet, nihil prorſus effecit, nam materiam late patentem anguſtis finibus terminavit, leviter ſumma quæque decerpens. Ac ne ulla eſſet excuſatio, cur eum locum non fuerit executus, ipſe teſtatus eſt, nec voluntatem ſibi defuiſſe, nec curam. In libro enim de legibus primo, cum hoc idem ſummatim ſtringeret, ſic ait: « Hunc locum ſatis (ut « mihi videtur) in iis libris, quos legiſtis, expreſſit Scipio. » Poſtea tamen in libro de Natura deorum ſecundo, hoc idem latius exequi conatus eſt. Sed quoniam ne ibi quidem ſatis expreſſit, aggrediar hoc munus, & ſumam mihi audacter explicandum, quod homo diſertiſſimus pene omiſit intactum. Fortaſſe reprehendas, quod in rebus obſcuris coner aliquid diſputare, cum videas tanta temeritate homines extitiſſe, qui vulgo philoſophi nominantur, ut ea, quæ abſtruſa penitus atque abdita Deus eſſe voluit, ſcrutarentur, ac naturam rerum cæleſtium terrenarumque conquirerent, quæ à nobis longe remotæ, neque oculis contrectari, neque tangi manu, neque percipi ſenſibus poſſunt: & tamen de earum omnium ratione ſic diſputant, ut ea, quæ afferunt, probata & cognita videri velint. Quid eſt tandem, cur nobis invidioſum quiſquam putet, ſi rationem corporis noſtri diſpicere & contemplari velimus? Quæ plane obſcura non eſt, quia ex ipſis membrorum officiis, & uſibus partium ſingularum, quanta vi providentiæ quodque factum ſit, intelligere nobis licet.

Leg. l. 1. cap. 9. cap. 34.

Lin. 1. *De Republica libro.*] Hic liber [illegible] quem [illegible] Cicero. At idem argumentum cum Lactantio tractarunt Baſilius magnus & Ambroſius in Hexaemero, & Theodoretus Cyri Epiſcopus in libro de Providentia; atque aliis temporibus, Gr[illegible] in Catechiſmo, & Illuſtriſſ. Fenellonius archiep. Cameracenſis in tractatu de l'Exiſtence de Dieu Gallico.

Lin. 2. *Nihil prorſus effecit. nam.*] Sic repoſui ex MSS. 2. Bon. 2. Reg. Tax. 3. Colb. Baluz. & Cantab. in marg. Illa vero [illegible] à [illegible] MSS. In omnibus vero vulgatis, pro nam, eſt &.

Lin. 3. *Leviter ſumma quæque decerpens.*] Sic vulgati MSS. & edit. [illegible] MS. Bon. legit, leviter ſummatim quæque decerpens.

Lin. 7. *Scipio.*] Hic [illegible] teſte Cicerone lib. 1. de Legibus cap. 9. ſcripſeras ſex libros de Republicâ [illegible].

Lin. 19. *Oculis contrectari.*] Probe omnium editorum & MSS. lectio, ſi unum excipias Bononienſem, in quo legitur contueri, & editionem Cellarii, in qua repoſitum conſpectari, [illegible] à Manutio [illegible]. At [illegible] contrectationem, [illegible] poteſtate [illegible], [illegible] erud. Heumannus, [illegible] ex tanto [illegible] Auctorum loco, videlicet Taciti lib. 3. Annal. cap. 12. Ovidii Metamorph. l. 6. [illegible] 7. Auguſtini epiſt. 3. Greg. Nazianz. Orat. 3. Theolog. Cyrill. Quæſt. [illegible] lib. 3. Chryſoſtomi Homil. 3. ad popul. Antioch. probatum eſſe, [illegible] hoc [illegible]. Sed & [illegible] Latinis & Græcis acceptum eſt [illegible] Gallis [illegible]. Sed & [illegible] Lactantius De [illegible] lib. 5. cap. 23. [illegible]. Vide [illegible].

Lin. 22. *Afferunt.*] Sic [illegible] ex veter. ed. & Cellar. cum [illegible] MSS. præter [illegible] Colb. 3. Brun. & Bon. in quibus legitur afferunt, [illegible].

Lin. 23. *Diſputant.*] [illegible] repoſui ex MSS. 2. Bonon. Tax. 3. Colb. 2. Reg. [illegible] Reg. Put. [illegible] Regio, in quibus eſt diſputant [illegible].

Lin. 28. *Quodque factum ſit.*] Concinna lectio, quam [illegible] quoque & MSS. 2. Bonon. 2. Reg. Tax. [illegible] Colbert. Baluz. Cantab. Bon. accedentibus Regio-Puteano, Goth. & Em. in quibus legitur quodquod factum ſit. In [illegible] 2. Reg. 2. Colbert. Marm. & edit. [illegible] quæque facta ſit.

CAPUT II.

De generatione belluarum & hominis.

DEDIT enim homini artifex ille noſter ac parens Deus ſenſum atque rationem, ut ex eo appareret nos ab eo eſſe generatos, quia ipſe intelligentia, ipſe ſenſus ac ratio eſt. Cæteris animantibus quoniam rationalem illam vim non attribuit, quemadmodum tamen vita eorum tutior eſſet, antè providit. Omnes enim ſuis ex ſe pilis texit, quo facilius poſſent vim pruinarum ac frigorum ſuſtinere. Singulis autem generibus, ad propulſandos impetus externos, ſua propria munimenta conſtituit, ut aut naturalibus telis repugnent fortioribus, aut quæ ſunt imbecilliora, ſubtrahant ſe periculis pernicitate fugiendi, aut quæ ſimul, & viribus, & celeritate indigent, aſtu ſe protegant, aut latibulis ſepiant. Itaque alia eorum, vel plumis levibus in ſublime ſuſpenſa ſunt, vel ſuffulta ungulis, vel inſtructa cornibus; quibuſdam in ore arma ſunt dentes, aut in pedibus adunci ungues, nullique munimentum ad tutelam ſui deeſt. Vide infrà cap. 4 [illegible]

Si qua vero in prædam majoribus cedunt, ne tamen ſtirps eorum funditùs interiret, aut in eâ ſunt relegata regione, ubi majora eſſe non poſſunt, aut acceperunt uberem generandi fœcunditatem, ut & beſtiis, quæ ſanguine aluntur, victus ſuppeteret ex illis, & illatam tamen cladem, ad conſervationem generis, multitudo ipſa ſuperaret. Hominem autem, ratione conceſſa, & virtute ſentiendi atque eloquendi datâ, eorum, quæ cæteris animantibus attributa ſunt, fecit expertem, quia ſapientia reddere poterat, quæ illi naturæ conditio denegaſſet. Statuit nudum, & inermem, quia & ingenio poterat armari, & ratione veſtiri.

Lin. 1 *Dedit.*] Caput illud cum ſequenti totum eſt contra Lucretium, qui naturam in fingendo homine iniquiorem [illegible].

Lin. 4. *Rationalem illam vim.*] Ita legitur in [illegible] edd., & in vet. ac opt. MSS. Reg. Put. Colb. & Leiden. eamque lectionem probant Gallæus & Walchius. In cæteris & vulgatis legere eſt [illegible], in uno *Lipſienſi* & Bon. *rationabilem illam* [illegible].

Lin. 5 *Antè providit.*] Doctiſſ. Heumannus, pro *antè* ſuſpicatur legendum eſſe, *aptè*.

Ibidem. *Omnes enim ſuis ex ſe pilis texit.*] Sic habent vet. & opt. MSS. Bonon. & Colb. ac edd. Gryph. Crat. Spark. quod Heumannus probat. *pilis*, qui cum ipſis animalibus [illegible] In aliis MSS & in edd. *pellibus* [illegible] Lin. & Bon. *ex ſuis pellibus texit.* De ſe hic alias eſt pronomen reciprocum, neque enim *ſe* refertur ad Deum, ſed ad animantes. Deinde non omne animal tectum eſt *pilis*, aut etiam pellibus, quædam enim [illegible], ut aves & inſecta, quædam conchis, quædam corio, [illegible] alia pennis, alia [illegible], alia [illegible], alia [illegible], alia lamina. Hæc copioſe tradit Ariſtoteles 4. de part. anim. cap. [illegible] Plin. [illegible] & Greg. Nyſſen. de hominis Opificio c. 7.

Lin. 6 *Vim pruinarum ac frigorum ſuſtinere.*] Sic repoſuimus ex veterrimis & optimis MSS. [illegible] Bonon. Reg. 2 Put. 3 al. Reg. 4. Colbert. Bolon. Claromont. Tax. Pen. Brun. & Bon. In [illegible] tamen 5 Reg. 1 Colb. & in vulgatis, *vim pruinarum ac frigoris ſuſtinere.* At apud Ciceronem eſt *frigorum* [illegible]

Lin. 16. *In ea ſunt relegata regione.*] Sic multi MSS. & edd. [illegible] Nonnulli habent *religata regione*, quidam *religata* ac *religione*, ut MS. Bon. ſed malè.

Ea verò ipſa, quæ mutis data, & homini denegata ſunt, quàm mirabiliter homini ad pulcritudinem faciant, exprimi non poteſt. Nam ſi in homine ferinos dentes, aut cornua, aut ungues, aut ungulas, aut caudam, aut varii coloris pilos addidiſſet, quis non ſentiat quam turpe animal eſſet futurum, ſicut muta, ſi nuda & inermia fingerentur? Quibus ſi detrahas, vel naturalem ſui corporis veſtem, vel ea quibus ex ſe armantur, nec ſpecioſa poterunt eſſe, nec tuta; ut mirabiliter, ſi utilitatem cogites, inſtructa, ſi ſpeciem, ornata videantur: adeo miro modo conſentit utilitas cum decore.

Hominem verò, quem æternum animal atque immortale fingebat, non forinſecùs, ut cætera, ſed interiùs armavit; nec munimentum ejus in corpore, ſed in animo poſuit: quoniam ſupervacuum fuit, cum illi, quod erat maximum, tribuiſſet, corporalibus eum tegere munimentis; cum præſertim pulcritudinem humani corporis impedirent. Undè ego philoſophorum, qui Epicurum ſequuntur, amentiam ſoleo mirari, qui naturæ opera reprehendunt, ut oſtendant, nulla providentiâ inſtructum eſſe ac regi mundum, ſed originem rerum inſecabilibus ac ſolidis corporibus aſſignant, quorum fortuitis concurſionibus univerſa naſcantur, & nata ſint. Prætereo quæ ad ipſum mundum pertinentia vitio dant, in quo ridiculè inſaniunt, id ſumo, quod ad rem, de quâ nunc agimus, pertinet.

Lin. 3. *Si in homine.*] Ità reſtitui ex vetuſtiſſimis & optimis MSS. 2. Bonon. Reg. Put aliiſque 2. Reg. Tax 2. Colb. Baluz. In undecim rec. & in editis eſt, *ſi hominem.*

Lin. 4. *Quis non ſentiat.*] Sic repoſui ex omnibus MSS. & vet. editis. Rom. Gymnic. Graph. In undecim recentioribus editis legitur, *ſentit.* Prior lectio Lactantiana recta eſt.

Lin. 10. *Quem.*] Ità reſcribendum eſt, teſte Heumanno ex editionibus 1472. 1478. 1513. & 1515. in aliis legitur *quoniam*, quod minùs benè videtur.

Lin. 15. *Philoſophorum.*] Scilicet Leucippi & Democriti, quos ſequutus eſt Epicurus, atque Lucretii qui ſequutus eſt Epicurum.

Lin. 17. *Inſecabilibus, &c.*] Scilicet, atomis.

Lin. 18. *Naſcantur & nata ſint.*] Sic, idque optimè MSS. Bon. atque editiones 1471. 1476. 1478.

Lin. 19. *Quæ ad ipſum mundum pertinentia.*] Ità cum omnibus ferè editis, MSS. 2. Bonon. Regio-Put. Tax. Ultr. Em. Clarom. à primâ manu. At Eraſmus in MSS. codice à ſe viſo legit, *ad ipſum mundum pertinentia*, deleto *quæ*. In ſex verò Colbertinis, Mazar. Brun. ac in editis tribus deeſt *pertinentia.*

CAPUT III.

De conditione pecudum & hominis.

QUERUNTUR, hominem nimis imbecillum & fragilem naſci, quàm cætera animalia naſcuntur, quæ ut ſunt edita ex utero, protinùs in

Lin. 1. *Queruntur hominem nimis imbecillum & fragilem naſci.*] Scilicet Lucret. 5. ſub finem, Plin. præfat. 7. immeritò tamen & ſtultè, ut ait Ariſtoteles 4. de part. cap. 10. Senec. 4. de Benef. cap. 18. Gal. 1. cap. 2. & ſeqq. Plutarch. de Fortunâ, Baſil. Homil. 10. in Hexameron. Gregor. Nyſſ. de hominis Opificio. *Iſæus.*

Ibidem. *Nimis imbecillum... quàm cætera animalia.*] Id eſt, præ cæteris animalibus,

pedes ſuos erigi, & geſtire diſcurſibus, ſtatimque aeri tolerando idonea eſſe, quæ in lucem naturalibus indumentis munita proceſſerint: hominem contra, nudum, & inermem, tanquam ex naufragio in hujus vitæ miſerias projici & expelli; qui neque movere ſe loco, ubi effuſus eſt, poſſit, nec alimentum lactis appetere, nec injuriam temporis ferre; itaque naturam, non matrem eſſe humani generis, ſed novercam, quæ cum mutis tam liberaliter ſe geſſerit, hominem vero ſic effuderit, ut inops, & infirmus, & omni auxilio indigens, nihil aliud poſſit, quam fragilitatis ſuæ conditionem ploratu ac fletibus ſuis ominari: ſcilicet,

Cui tantum in vitâ reſtet tranſire malorum. Lucret. 5 de Nat. rer.

Quæ cum dicunt, vehementer ſapere creduntur, propterea quòd unuſquiſque inconſiderate ſuæ conditioni ingratus eſt: ego vero illos nunquam tam deſipere contendo, quam cum hæc loquuntur. Conſiderans enim conditionem rerum, intelligo nihil fieri aliter debuiſſe, ut non dicam, potuiſſe, quia Deus poteſt omnia, ſed neceſſe eſt, ut providentiſſima illa majeſtas id efficeret, quod erat melius & rectius.

Libet igitur interrogare illos divinorum operum reprehenſores, quid in homine deeſſe, quia imbecillior naſcitur, credant? Num ideirco minus educentur homines? num minus ad ſummum robur ætatis provehantur, num imbecillitas aut incrementum impediat, aut ſalutem? quoniam quæ deſunt, ratio dependit. At hominum, inquiunt, educatio maximis laboribus conſtat. pecudum ſcilicet conditio melior, quod hæ omnes, cum fœtum ediderint, non niſi paſtus ſui curam gerunt; ex quo efficitur, ut uberibus ſua ſponte diſtentis, alimentum lactis fœtibus miniſtretur, & id cogente naturâ, ſine matrum ſollicitudine appetant. Quid aves, quarum ratio diverſa eſt, nonne maximos ſuſcipiunt in

ſerme loquendi modum, quam vix apud alium Auctorem reperias.

Lin. 4. *Hominem contra, nudum, &c.*] Tertullianus de Carne Christi: *Nonne utique conſpectum cum ſuis impedimentis profuſum & oblitum.* Seneca ad Marciam: *Quid eſt homo? imbecillum corpus & fragile, nudum & ſuapte natura inerme.* [illegible]

Lin. 7. *Tam liberaliter ſe geſſerit.*] Abeſt ſe à MSS. 7 Reg. 2 Colbert. [illegible] Merton. & editio Rom. 1470. & Gryph.

Lin. 9. [illegible], Abeſt à MSS. [illegible] Abeſt etiam à MS. Bon. [illegible]

Lin. 13. *Nunquam tam deſipere.*] Sic reſtituimus ex MSS. 4 Reg. Bonon. Cant. 2 Colbert. [illegible] *Tam non minimo a* [illegible]

Lin. 14. *Debuiſſe.*] Poſt hanc vocem, [illegible] quod abeſt à melioribus MSS. 14. & à veteribus edit. Rom. Gryph. & Cellar.

Lin. 16. *Ut providentiſſima illa majeſtas.*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 19. *Provehantur.*] In MS. Bon. [illegible]

Lin. 21. *Dependit.*] In MSS. 3 Reg. Colb. [illegible] Cant. 4 Colb. Lipſ. [illegible] & edit. Rom. 1470. [illegible]

Lin. 25. *Cogente.*] In MS. Bon. *Genente.*

Lin. 26. *Sine matrum ſollicitudine.*] [illegible] MSS. Regio-Put. [illegible] Abeſt [illegible] MSS. [illegible] & edit. Rom. 1470.

educando laborent: ut interdum aliquid humanæ intelligentiæ habere videantur. nidos enim, aut luto ædificant, aut ſurculis & frondibus conſtruunt, & ciborum expertes incubant ovis, & quoniam ferre de ſuis corporibus alere datum non eſt, cibos convehunt, & totos dies in hujuſmodi diſcurſatione conſumunt, noctibus vero defendunt, fovent, protegunt. Quid amplius facere homines poſſunt? niſi hoc ſolum fortaſſe, quod non expellunt adultos, ſed perpetua neceſſitudine ac vinculo carnali adjunctos habent. Quid, quod avium fœtus multo fragilior eſt, quam hominis? quia non materno corpore ipſum animal edunt, ſed quod materni corporis fotu & calore tepefactum, animal efficiat, quod tamen cum ſpiritu fuerit animatum, id vero implume ac tenerum, non modo volandi, ſed ambulandi quoque uſu caret. Non ergo ineptiſſimus ſit, ſi quis putet male cum volucribus egiſſe naturam, primùm quòd bis naſcuntur, deinde, quòd tam infirmæ, ut ſint quæſitis per laborem cibis a parentibus nutriendæ. Sed illi fortiora eligunt, imbecilliora prætereunt.

Quæro igitur ab iis, qui conditionem pecudum ſuæ præferunt, quid eligant, ſi Deus his deferat optionem, utrum malint humanam ſapientiam cum imbecillitate, an pecudum firmitatem cum illarum natura? Scilicèt non tam pecudes ſunt, ut non malint vel fragiliorem multo, quàm nunc eſt, dummodo humanam, quam illam irrationabilem firmitatem. Sed videlicet prudentes viri, neque hominis rationem volunt cum fragilitate, neque mutorum firmitatem ſine ratione. Quod nihil eſt tam repugnans, tamque contrarium, quod unumquodque animal, aut ratio inſtruat neceſſe eſt, aut conditio naturæ. Si naturalibus munimen-

Lin. 3. *Et [illegible].*] In MS. Bon. [illegible]

Lin. 7. *Diſcurſatione.*] Ita repoſui ex [illegible] MSS. [illegible] Rom. [illegible] Graph. Tornæſ. Betul. [illegible] Cellar. & Walch. [illegible] Capite, [illegible] *diſcurſione*. In MS. 1 Colb. [illegible] *diſcurſione*, in 1 Reg. [illegible]

Lin. 9. *Quia non materno corpore.*] Hæc duo extrema vocabula [illegible] MSS. [illegible] Cant. & vulgati quoque [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 10. *Fotu.*] In quibuſdam vet. MSS. & vulgatis eſt *fœtu* corrupte.

Lin. 11. *Id vero implume ac tenerum.*] Hæc verba [illegible] Heumannus [illegible]

Lin. 13. *Non ergo.*] Ita MSS. 3 Reg. 4 Colbert. Bodl. Marm. Clarom. Lipſ. Brun. Bon. edit. Rom. 1470. 1474. Graph. Cellar. Walch. in 3 Colb. vet. & noſtris edit. eſt *Num ergo*.

Lin. 14. *Tam infirmæ.*] Addit Heumannus.

Lin. 17. *Igitur.*] In MS. Bon. *ergo*, ut fere ſemper, ubi in editis eſt *igitur*. MS. [illegible] ergo.

Lin. 18. *Utrum malint humanam ſapientiam.*] Sic veteres edit. & MSS. [illegible] Bonon. & 1 Colb. [illegible] quibus eſt *humanamne ſapientiam*.

Lin. 19. *Cum illarum natura.*] [illegible] In MSS. [illegible] Rom. eſt *illorum*, in 1 Colb. [illegible] *Quid* [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 20. *Scilicet.*] Hic ſumitur, pro *certe*.

Lin. 21. *Quam illam.*] In MS. Bon. *quam vel illam*.

Lin. 23. *Quod.*] Sic omnes MSS. & [illegible] edit. [illegible] Graph. [illegible] *Quam*.

Lin. 24. *Quod unumquodque animal.*] MSS. [illegible] *ſed unumquodque animal*. MSS. [illegible] Colb. [illegible]

Lin. 25. *[illegible].*] In MS. Bon. *[illegible]*.

tio inſtruatur, ſupervacua ratio eſt. Quid enim excogitabit? quid faciet? aut quid molietur? aut in quo lumen illud ingenii oſtendet, cum ea, quæ poſſunt eſſe rationis, ultro natura concedat? Si autem ratione ſit præditum, quid opus erit ſepimentis corporis? cum ſemel conceſſa ratio naturæ munus poſſit implere: quæ quidem tantum valet ad ornandum tuendumque hominem, ut nihil potuerit majus ac melius à Deo dari. Denique cum & corporis non magni homo, & exiguarum virium, & valetudinis ſit infirmæ, tamen quoniam id, quod eſt majus accepit, & inſtructior eſt cæteris animalibus, & ornatior. Nam cum fragilis imbecillisque naſcatur, tamen & à mutis omnibus tutus eſt, & ea omnia, quæ firmiora naſcuntur, etiamſi vim cœli fortiter patiuntur, ab homine tamen tuta eſſe non poſſunt. Ita fit, ut plus homini conferat ratio, quam natura mutis; quoniam in illis, neque magnitudo virium, neque firmitas corporis efficere poteſt, quominus aut opprimantur à nobis, aut noſtræ ſubjecta ſint poteſtati.

Poteſtne igitur aliquis, cum videat etiam boves lucas, aut equos, cum immaniſſimis etiam corporibus ac viribus ſervire hominis, queri de opifice rerum Deo, quod modicas vires, quod parvum corpus acceperit? nec beneficia in ſe divina pro merito æſtimat, quod eſt ingrati, aut (ut verius loquamur) inſani. Plato, ut hos, credo, ingratos refelleret, naturæ gratias egit, quod homo natus eſſet. Quod & ipſum quale ſit, non eſt hujus materiæ ponderare. Quanto melius, & ſanius, qui ſentit conditionem hominis eſſe meliorem, quam iſti, qui ſe pecudes natos eſſe maluerunt. Quos ſi Deus in ea forte converterit animalia, quorum ſortem præferunt ſuæ, jam profecto cupiant remigrare, magniſque clamoribus conditionem priſtinam flagitent; quia non eſt tanti robur ac firmitas corporis, ut officio linguæ careas, aut

Lin. 16. *Boves lucas.*] Sic MSS. 2 Bonon. omnes Reg. Pen. & 2 alii Reg. 3 Vatic. Cant. 2 Colb. Ultr. Pen. Nav. Val. Goth. Gu. [illegible] Brun. Clarom. & [illegible] edit. Antverp. 1570. Tornæſ. Sorbon. 2. Paul. Spark. Colle. Vera lectio, quam placuit Cujacio & Petro Ciaconio. Et ita legitur ſemel & iterum apud Lucretium lib. 5. paulo ante finem, qui ab [illegible] noſtro conſuluntur. Elephantes autem vocantur *boves lucæ*, eo quod primum in Lucania fuiſſent viſi, teſte Varrone de L.L. lib. 6. *Luca bos*, elephas. Quod alii non intelligentes, *lucas* mutarunt, in *vaccas* ut factum eſt in 3. Reg. 3. Vatic. 3. Colbert. 2 Sorbon. 2 Clarom. [illegible] edd. Rom. 1468. 1470. Ald. Paris. 1501. Crat. Betul. Thomaſ. In 1. Vatic. eſt [illegible] 2 Colb. [illegible] Lipſ. [illegible] Cant. Tornæſ. [illegible] Sed quo boves [illegible] immaniſſima corpora [illegible] quando ſerviunt [illegible] Lucret.

Inde boves lucas turrito corpore tetras
Anguimanus belli docuerunt vulnera Pœni.

Lin. 17. *Equos.*] Abeſt ab MS. Bon.

Lin. 19. *Acceperit.*] Ita reſtituo ex veteribus editis & omnibus MSS. præter Reg. unc. in quo eſt *acceperit*.

Lin. 20. *Plato.*] Quem ob hoc ipſum caſtigat Lactantius lib. 3. cap. 19. [illegible]

Ibidem. *Plato.*] In quinque MSS. vet. & [illegible] edit. præmittitur *Melius igitur*, quod [illegible] ſequitur [illegible] MSS. & veteribus edit. cum Cellar. & Walch.

Lin. 22. *Quod &*, uſque ad *ponderare.*] Hæc deſunt in MS. Bon.

Lin. 23. *Sanius.*] MS. Bon. *ſanctius*, & ſic etiam Heumannus.

Lin. 24. *Maluerunt.*] Sic omnes MSS. & vet. edit. In vulgatis male eſt *voluerunt*.

Lin. 25. *Cupiant.*] MS. Bon. *cupient*.

Avium per aerem libere diſcurſatio, ut manibus indigeat: plus enim manus præſtant, quam levitas uſuſque pennarum, plus lingua, quam totius corporis fortitudo. Quæ igitur amentia eſt, ea præferre, quæ, ſi data ſint, accipere detrectes?

CAPUT IV.

De imbecillitate hominis.

IDEM queruntur, hominem morbis & immaturæ morti eſſe ſubjectum. Indignantur videlicet, non deos ſe eſſe natos. Minimè, inquiunt, ſed ex hoc oſtendimus, hominem nulla providentiâ eſſe factum, quòd aliter fieri debuit. Quid ſi oſtendero, id ipſum magnâ ratione proviſum eſſe, ut morbis vexari poſſet, & vita ſæpe in medio curſu ſui ſpatio rumperetur? Cum enim Deus animal, quod fecerat, ſuâ ſponte ad mortem tranſire cognoviſſet, ut mortem ipſam, quæ eſt diſſolutio naturæ, capere poſſet, dedit ei fragilitatem, quæ morti aditum ad diſſolvendum animal inveniret. Nam ſi ejus roboris fieret, ut ad eum morbus & ægritudo adire non poſſet, ne mors quidem poſſet, quoniam mors ſequela morborum eſt. Immatura vero mors quomodo abeſſet ab eo, cui eſſet conſtituta matura? Nempè nullum hominem mori volunt, niſi cum centeſimum ætatis compleverit annum. Quomodo illis in tanta repugnantia rerum ratio poterit conſtare? Ut enim ante annos centum mori quiſque non poſſit, aliquid illi roboris, quod ſit immortale, tribuendum eſt. Quo conceſſo, neceſſe eſt conditionem mortis excludi. Id autem ipſum cujuſmodi poteſt eſſe, quod hominem contra morbos & ictus extraneos ſolidum atque inexpugnabilem faciat? Cum enim conſtet ex oſſibus, & nervis, & viſceribus, & ſanguine, quid horum poteſt eſſe tam firmum, ut fragilitatem repellat ac mortem? Ut igitur homo indiſſolubilis ſit ante id tempus, quod illi putant, oportuiſſe conſtitui, ex qua ei materiâ corpus attribuent? Fragilia ſunt omnia, quæ videri, ac tangi poſſunt. Supereſt, ut aliquid ex cælo petant, quoniam in terra nihil eſt, quod non ſit infirmum.

Cum ergo homo ſic formandus eſſet à Deo, ut mortalis eſſet aliquandò, res ipſa exigebat, ut terreno & fragili corpore fingeretur. Neceſſe eſt

Lin. 1. *Hominem morbis ſubjectum.*] In 8. MSS. *hominem morbis ſubjectum.*

Lin. 4. *Quid ſi oſtendero*] MSS. 2. Reg. 1. Colb. & Bon. *Quod ſi oſtendo.*

Lin. 5. *Vita ſæpe in medio.*] MS. Bon. *vitam ſæpe in medio.*

Lin. 9. *Ad.* Deeſt in Bon.

Lin. 12. *Matura.*] Sic MSS. [illegible] Cant. cum edd. Gryph. Crat. Betul. Thomaſ. & Spark. Quæ lectio optimè refertur ad illud, *Immatura mors*, quod proximè præcedit. In [illegible] al. MSS. & [illegible] *matura* [illegible] Hanc [illegible] in edit. Oxoniensibus.

Lin. 16. *Quod ſi tantum.*] [illegible] MSS. & vulgatæ, [illegible] edd. [illegible] quod.

Lin. 21. *Aliquando.* Poſt *aliquando*, MSS. [illegible] Bon. [illegible] Bodl. [illegible] Reg. [illegible] Colb. Clarom. in marg. & edd. [illegible] 1478. & 1497. [illegible] addunt, *& per ſe ipſum* [illegible] *ſemper*, quæ [illegible], quæ [illegible] ſunt [illegible].

eſt igitur, ut mortem recipiat quodlibet, quoniam corporale eſt; corpus enim quodlibet ſolubile atque mortale eſt. Stultiſſimi ergo, qui de morte immatura queruntur, quoniam naturæ conditio locum illis facit. Ita conſequens erit, ut morbis quoque ſubjectus ſit; neque enim patitur natura, ut abeſſe poſſit infirmitas ab eo corpore, quod aliquando ſolvendum eſt. Sed putemus fieri poſſe, quemadmodum volunt, ut homo non ea conditione naſcatur, qua morbo morti-ve ſubjectus ſit, niſi peracto ætatis ſuæ ſpatio, ad ultimam proceſſerit ſenectutem. Non igitur vident, ſi ita ſit conſtitutum, quid ſequatur, omni utique cætero tempore mori nullo modo poſſe. Sed, ſi prohiberi ab alterio victu poteſt, mori poterit; res igitur exigit, ut homini, qui ante certum diem mori non poteſt, ciborum alimentis, quia ſubtrahi poſſunt, opus non ſit. Si opus cibo non erit, jam non homo ille, ſed Deus fiet. Ergò (ut ſuperius dixi) qui de fragilitate hominis queruntur, id potiſſimum queruntur, quod non immortales & ſempiterni ſint nati. Nemo, niſi ſenex, mori debet. Nempe ideo mori debet, quia Deus non eſt. Atqui mortalitas non poteſt cum immortalitate conjungi. Si enim mortalis eſt in ſenectute, immortalis eſſe in adoleſcentiâ non poteſt, nec eſt ab eo conditio mortis aliena, qui quandoque moriturus eſt; nec ulla immortalitas eſt, cui ſit terminus conſtitutus. Ita fit, ut & immortalitas excluſa in perpetuum, & ad tempus recepta mortalitas, hominem conſtituat in eâ conditione, ut ſit in qualibet ætate mortalis.

Quadrat igitur neceſſitas undique, nec debuiſſe aliter fieri, nec fas fuiſſe. Sed illi rationem ſequentium non vident, quia ſemel erraverunt in ipſa ſumma. Excluſa enim de rebus humanis divina providentia,

Lin. 2. *Stultiſſimi ergo.*] Ita cum veteribus editis & Cellar. omnes MSS. [illegible]

Lin. 4. *Quod aliquando ſolvendum eſt.*] Sic reſtituimus ex MSS. [illegible] Reg. [illegible] Lipſ. Goth. [illegible] Cant. C[illegible] & veteribus editis ac Cellar. in Walch. *ſit*, [illegible] & ſequentibus [illegible] Reg. [illegible] Brun. in quibus eſt *quod aliquando reſolvendum eſt*. [illegible] MSS. [illegible] Colb. [illegible] Clarom. in marg. [illegible] hæc duo verba *quod aliquando*.

Lin. 9. *Omni utique cætero tempore mori nullo modo poſſe.*] Ita emendavimus ex MSS. Regio Put. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. Goth. Bon. [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible] Marm. [illegible] in quibus eſt [illegible] Clarom. [illegible] in poſterioribus eſt *hominem* [illegible] Colbert. & Balut. [illegible] MSS. eſt [illegible] Bonon. Tax. & Lipſ. & in [illegible] vulgatis eſt *hominem utique cæte tempore mori nullo modo poſſe*. In Cant. & [illegible] *hominem utique* [illegible] *tempore*. Vide ſeq.

Lin. 10. *Si prohiberi ab alterio victu poteſt.*] Præter MS. Torn. & [illegible] edit. [illegible] in quibus eſt *altero*, [illegible] & edd. omnes habent *alterio*. [illegible] Opt. [illegible] Lin. [illegible] *A* [illegible] non refertur ad [illegible], ut quidam putaverunt. Id eſt, [illegible] ſubtrahi [illegible] Et ut infra ſequitur [illegible]

Lin. [illegible] *Fiet.*] Omnes MSS. [illegible] Thom. Thyſ. Gal. Spark. in quibus eſt *fiat*.

Lin. 14. *Qui de fragilitate hominis queruntur.*] Ita emendavimus ex omnibus MSS. & editis [illegible] Gal. qui legit *homines*.

Lin. [illegible] *Nemo.*] MSS. [illegible] eadem [illegible], quod cæteris deeſt. [illegible] eſt ex adoleſcentia [illegible], [illegible] Lactant. [illegible]

Lin. 18. *Nempe ideo quia Deus non eſt.*] Deeſt in MS. Bon.

Lin. 23. *Fas.*] Hæc vocula, quod eſt in omnibus editis præter Cellar. & in [illegible] MSS. Regiis, deſideratur in cæteris.

neceſſariò ſequebatur, ut omnia ſuâ ſponte ſint nata. Hinc invenerunt illas minutorum ſeminum plagas, & concurſiones fortuitas, quia rerum originem non videbant. In quas ſe anguſtias cum conjeciſſent, jam cogebat eos neceſſitas exiſtimare, animas cum corporibus naſci, & item cum corporibus extingui. Aſſumpſerant enim nihil fieri mente divinâ. Quod ipſum non aliter probare poterant, quam ſi oſtenderent eſſe aliqua, in quibus videretur providentiæ ratio claudicare. Reprehenderunt igitur ea, in quibus vel maxime divinitatem ſuam providentia mirabiliter expreſſit, ut illa, quæ retuli de morbis & immatura morte, cum deberent cogitare, his aſſumptis, quid neceſſario ſequeretur. (ſequuntur autem hæc, quæ dixi) ſi morbum non reciperet, neque tectis, neque veſtibus indigeret. Quid enim ventos, aut imbres, aut frigora metueret, quorum vis in eo eſt, ut morbos afferant? Idcirco enim accepit ſapientiam, ut adverſus nocentia fragilitatem ſuam muniat. Sequatur neceſſe eſt, ut quoniam retinendæ rationis cauſa morbos capit, etiam mortem ſemper accipiat, quia is ad quem mors non venit, firmus ſit neceſſe eſt. Infirmitas autem habet in ſe mortis conditionem, firmitas vero ubi fuerit, nec ſenectus locum poteſt habere, nec mors, quæ ſequitur ſenectutem.

Præterea, ſi mors certæ conſtituta eſſet ætati, fieret homo inſolentiſſimus, & humanitate omni careret. Nam fere jura omnia humanitatis, quibus inter nos cohæremus, ex metu, & conſcientiâ fragilitatis oriuntur. Denique imbecilliora, & timidiora quæque animalia congregantur, ut quoniam viribus tueri ſe nequeunt, multitudine tueantur. Fortiora verò ſolitudines appetunt, quoniam robore viribuſque confidunt. Homo quoque ſi eodem modo haberet ad propulſanda pericula ſuppetens

Lin. 2. *Minutorum ſeminum.*] Tanaquil Faber putabat legendum eſſe *ſegmentorum*, id eſt atomorum, de quibus lib. 3 Divin. Inſtit. cap. 17 & lib. de Ira Dei cap. 10.

Lin. 8. *Divinitatem ſuam providentia,*] Haud ſecus legitur in MSS. 3 Reg. veteribus. Cant. 3 Colb. Ultr. Em. Cantab. Chr. & Merton. Marm. Brun. Clarom. à prima manu, & in cuſis fere omnibus. At [illegible] edit. [illegible] habent *divinitatem ſuam per providentiam*. Utraque lectio bona. Nobis [illegible] ſcriptura.

Lin. 9. [illegible]] MS. Bon. [illegible]

Lin. 10. *His aſſumptis, quid neceſſariò ſequeretur.*] [illegible] providentia. Hoc eſt [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] MS. Regio-Put. *quidem neceſſariò ſequeretur*, male. [illegible] Reg. 4. Colbert. [illegible] Clarom. Bren. & [illegible] fere [illegible], *quæ neceſſario ſequeretur*. In edit. Ald. & Parſ. 1525 *quæ neceſſariò ſequeretur*.

Lin. 12. *Si morbum non reciperet, neque veſtibus indigeret* [illegible] *aut frigora metueret.*] Sic caſtigavimus ex MSS. Regio-Putean. [illegible] Reg. 4 Colb. Goth. Lipſ. ac vulgatis ed. Hæc enim referuntur ad hominem de quo ſupra, *ut ſit in quo ſibi mors* [illegible], *& nunc idcirco accepit ſapientiam* [illegible], *morbos capit*, *etiam mortem ſemper accipiat*. In recentioribus MSS. 2. Reg. 1 Colbert. Clarom. Bohor. & edit. 4. plurativo numero *reciperent*, *indigerent*, *metuerent*, [illegible]

Lin. 14. *Sequatur neceſſe eſt.*] Phraſis Lactantiana. Sic emendavimus ex MSS. & veterioribus edit. *Sequitur neceſſario*, in vulgatioribus [illegible]. *Sed neceſſe eſt ut quoniam* in Clar.

Lin. 16. *Ad quem mors non venit.*] Ità emendavimus ex MSS. 3 Reg. 1 Colb. Goth. Lipſ. Clarom. Em. Cant. Brun. Bon. & vulgatis Rom. 1470 1474. Parrhaſ. & Cellar. Walch. In recentioribus 2 Reg. 1 Colb. [illegible] & aliis edd. *morbus non venit*. V. ſeq.

robur, nec ullius alterius auxilio indigeret, quæ ſocietas eſſet? quæve ratio? quæ humanitas? aut quid eſſet tetrius homine? quid efferacius? quid immanius? Sed quoniam imbecillis eſt, nec per ſe poteſt ſine homine vivere, ſocietatem appetit, ut vita communis & ornatior fiat, & tutior. Vides igitur omnem hominis rationem in eo vel maximè ſtare, quòd nudus fragiliſque naſcitur, quòd morbis afficitur, quòd immaturâ morte mulctatur. Quæ ſi homini detrahantur, rationem quoque ac ſapientiam detrahi, neceſſe eſt. Sed nimis diu de rebus apertis diſputo, cùm ſit liquidum, nihil ſine providentiâ, nec factum eſſe unquàm, nec fieri potuiſſe. De cujus operibus univerſis, ſi nunc libeat diſputare per ordinem, infinita materia eſt. Sed ego de uno corpore hominis tantùm inſtitui dicere, ut in eo divinæ providentiæ poteſtatem, quanta fuerit, oſtendam his duntaxat in rebus, quæ ſunt comprehenſibiles & apertæ; nam illa quæ ſunt animæ, nec ſubjici oculis, nec comprehendi queunt. Nunc de ipſo vaſe hominis loquimur, quod videmus.

Lin. 1. *Quæve ratio.*] Ità repoſui ex vetuſtioribus editis & MSS. multis, rejectis iis, quæ in recentioribus quinque & in vulgatis novem interſeruntur, *quæ reverentia inter ſe? quis ordo?* At in MS. Bov. *quæ ſocietas eſſet, quæ reverentia, quæve ratio, &c.*

Lin. 2. *Quid eſſet tetrius homine.*] Sic 23. MSS. & 6. editi, & apud Ciceronem lib. 2. Officior. n. 77. & lib. 3. n. 36. In cæteris vulgatis & ſeptem MSS. rec. legitur *deterius homine.* Sic iſtâ in fine capitis 5. *horribile atque tetrum.*

Lin. 3. *Sine homine.*] Supple, *altero aliquo.* Francius.

Lin. 15. *Loquimur, quod videmus.*] Ità reſtituimus ex vetuſtioribus tum editis, tum MSS. 4. Reg. 2. Bonon. Tax. Pen. Cant. Goth. 9. Colb. Baluz. Em. Cant. Brun. At in rec. 2. Reg. 2. Colbert. Claram. & rec. excuſis eſt, *loquantur.* Thomaſiana editio *loquamur.*

CAPUT V.

De figuris animalium & membris.

IN principio, cùm Deus fingeret animalia, noluit ea in rotundam formæ ſpeciem conglobare atque colligere, ut & moveri ad ambulandum, & flectere ſe in quamlibet partem facilè poſſent: ſed ex ipsâ corporis ſummâ produxit caput; item produxit membra quædam longiùs, quæ vocantur pedes, ut alternis motibus ſolo fixa producerent animal, quò mens tuliſſet, aut quò petendi cibi neceſſitas provocaſſet. Ex ipſo autem vaſculo corporis quatuor fecit extantia: bina poſteriùs, quæ ſunt in omnibus pedes; item bina capiti & collo proxima, quæ varios animantibus uſus præbent. In pecudibus enim ac feris ſunt poſterioribus po-

Lin. 5. *Producerent animal.*] Sic repoſui ex vetuſtioribus editis & omnibus MSS. codicibus, uno dempto recentiſſimo Colbertino, in quo, ſicut & in vulgatis, eſt *perducerent* quod idem eſt. Eodem ſenſu *producere*, pro *perducere*, apud Terentium. Nec dubito, quin hæc genuina ſit Lactantii lectio. Eodem ſenſu *producere*, apud Columellam. Quis enim librarius in *producerent*, commutaſſet *perducerent*, vocem omnibus notam.

Lin. 9. *Enim ac feris.*] Deſunt hæc in MS. Bov.

des finxiſſe, in homine autem manus, quæ non ſunt ad ambulandum: ſed ad faciendum temperandumque ſunt natæ. Eſt & tertium genus, in quo priora illa, neque pedes, neque manus ſunt, ſed alæ, in quibus pennæ per ordinem fixæ volandi exhibent uſum. Ita una fictio diverſas ſpecies & uſus habet. Atque ut ipſam corporis craſſitudinem firmiter comprehenderet, majoribus & brevibus oſſibus invicem colligatis, Ovid. quaſi carinam compegit, quam nos ſpinam dicimus, eamque noluit ex uno perpetuoque oſſe formare, ne gradiendi flectendique ſe facultatem animal non haberet. Ex ejus parte quaſi mediâ coſtas, id eſt tranſ- Virg. verſa & plana oſſa porrexit in diverſum, quibus clementer curvatis, & in ſe velut in circulum penè conductis, interna viſcera contegantur, ut ea, quæ mollia & minus valida fieri opus erat, illius ſolidæ cratis amplexu poſſent eſſe munita. In ſumma vero conſtructionis ejus, quam ſimilem navis carinæ diximus, caput collocavit, in quo eſſet regimen totius animantis, datumque illi hoc nomen eſt, ut quidem Varro ad Ciceronem ſcribit, quod hinc capiant initium ſenſus ac nervi.

Ea vero, quæ diximus de corpore, vel ambulandi, vel faciendi, vel volandi cauſa eſſe producta, neque nimium longis, propter celerem mobilitatem, neque nimium brevibus, propter firmitatem, ſed & paucis, & magnis oſſibus conſtare voluit. Aut enim bina ſunt, ut in homine; aut quaterna, ut in quadrupede: quæ tamen non fecit ſolida, ne in gradiendo pigritia & gravitas retardaret, ſed cavata, & ad vigorem corporis conſervandum medullis intrinſecus plena, eaque rurſus non æqualiter porrecta finivit: ſed ſummas eorum partes craſſioribus nodis conglobavit, ut & ſubſtringi nervis facilius, & verti tutius poſſent, unde ſunt vertibula nominata. Eos nodos firmiter ſolidatos levi quodam operculo texit, quod dicitur cartilago; ſcilicet, ut ſine attritu, & ſine ſenſu doloris aliquo flecterentur. Eoſdem tamen non in unum modum informavit: alios enim fecit ſimplices, & in orbem rotundos, in iis

Lin. 1. *Sed ad faciendum temperandumque.*] Vera, ut cum Cellario opinor, Lactantii lectio, quæ eſt Manuſcriptorum 4. Reg. Canc. Goth. 3 Colb. Nov. Viſt. Ult. Lipſ. 3 Bonon. ac edd. Rom. 1470. 1474. & Betul. cum MSS 3. Colb. & Marm. in quibus eſt *temperandumque* omiſſis *ſed ad faciendum*. Ed. Rom. 1468. habet *operandumque*, pro *temperandumque*: quod verbum non intelligentes plerique ... et ſubſtituerunt *ornandumque* ut 2. Bon. 2. Reg. 3. Colb. Tax. Bold. 2. Sorb. Clar. Bunt. 1 Bon. quod idem eſt. Sed quid ſibi volunt cæteri editi complures, in quibus eſt, *ſed ad faciendum operandumque*? quod facere, non idem ac operari.

Lin. 6. *Majoribus & brevibus oſſibus.*] MSS. Bon. & edd. Betul. *majoribus & brevioribus oſſibus*.

Lin. 15. *Mollia.*] MSS. 1 Bonon. 2. Reg. 2 Colbert. Baluz. mollibra. Cæteri cum omnibus editis, ut in textu noſtro.

Lin. 18 *Vel faciendi.*] Addimus ex cunctis MSS. & 14 editis: deeſt verò in Thyſ. & Gall.

Lin. 20. *Et paucis.*] Sic habent editiones 11 ... & omnibus MSS. demptis uno Colbertino, cui eſt *& parvis*. Deſiderantur in edd. Thyſ. & Gall.

Lin. 25 *Firmiter.*] In MS. Bon. *firmum*.

Lin. 30 *Informavit.*] Reliquis ex vetuſtioribus editis cunctiſque MSS. demptis 2. Colb. rec. in quibus eſt *reformavit*, & uno Reg. non rec. in quo, ſicut & in 2 vulgatis rec. eſt *formavit*, quod idem eſt. Sæpe enim Lactantius

duntaxat articulis, in quibus moveri membra in omnes partes oportebat, ut in ſcapulis; quoniam manus utròlibet agitari, & contorqueri neceſſarium eſt. alios autem latos, & æquales, & in unam partem rotundos, & in his utique locis, ubi tantummodò curvari membra oportebat, ut in genibus, & in cubitis, & in manibus ipſis. Nam ſicut manus ex eo loco, unde oriuntur, ubique versùs moveri, ſpecioſum ſimul & utile fuit: ſic profectò, ſi hoc idem etiam cubitis accideret, & ſupervacuus eſſet ejuſmodi motus, & turpis.

Jam enim manus amiſſa dignitate, quam nunc habet, mobilitate nimia proboſcidi ſimilis videretur, eſſetque homo planè anguimanus: quod genus in illa immaniſſima bellua mirabiliter effectum eſt. Deus enim, qui providentiam & poteſtatem ſuam multarum rerum mirabili varietate voluit oſtendere, quoniam caput ejus animalis non tam longè porrexerat, ut terram poſſet ore contingere, quod erat futurum horribile atque tetrum, & quia os ipſum prorſus dentibus ſic armaverat, ut etiamſi contingeret, paſcendi tamen facultatem dentes adimerent, produxit inter eos à ſummâ fronte molle ac flexibile membrum, quo prendere, quo tenere quodlibet poſſet, ne rationem victûs capiendi, vel dentium prominens magnitudo, vel cervicis brevitas impediret. *Lucret. lib. 2.*

verba compoſita uſurpat pro ſimplicibus, & ſimplicia pro compoſitis: quæ recentiores emendare volentes perperam immutarunt.

Lin. 6. *Ex eo loco, unde oriuntur, ubique, &c.*] Sic repoſui ex vetuſtioribus edd. & quampluribus MSS. Quinque alii & vulgati rec. *eo* omittunt, & poſt *oriuntur* addunt, *a corpore*, quod ſuperfluum.

Lin. 10. *Proboſcidi ſimilis videretur.*] Proboſcis manus eſt elephantis, qua obvia quæque ſibi objecta ſubmovere dicitur: quæ cum ſerpentis inſtar flexilis ſit, ab hac elephantum anguimanum dixit Lucret. lib. 2. & 5. De eadem Cicero 2. de Nat. Deor. & Ariſtot. lib. 2. de Partib. anim. cap. 16. Iſidorus lib. 12. cap. 2. Roſtrum elephanti promuſcis dicitur, quo ille pabulum ori admovet, & eſt angui ſimilis. *Ritterſhuſius.* MSS. ſeptem habent *proboſcidi ſimilis*, octo cum ed. Rom. 1470 *promuſcidi*, 2. Reg. rec. & Marm. *promoſcidi*.

Ibidem. *Anguimanus.*] Notat Lucretium, qui elephantum *anguimanum* cognominat lib. 2. eò quod proboſcis, anguium inſtar, in omnes partes circumflectitur.

Lin. 11. *Deus enim, qui.*] Omnium MSS. & editorum eſt hæc lectio, ſi excipias 2 Reg. ac edd. Gall. & Spark. in quibus eſt *quod*.

Lin. 18. *Ne.*] Sic reſtitui ex 17 MSS. & edd. Betul. & Cellar. In 6. MSS. editiſque multis eſt *ut*.

CAPUT VI.

De Epicuri errore; & de membris eorumque uſu.

NON poſſum hoc loco teneri, quominùs Epicuri ſtultitiam rursùm coarguam; illius enim ſunt omnia, quæ delirat Lucretius: qui, ut oſtenderet animalia non artificio aliquo divinæ mentis, ſed (ut ſolet) fortuitò eſſe nata; dixit, in principio mundi alias quaſdam innumerabiles animantes mirandâ ſpecie & magnitudine fuiſſe natas, ſed eas permanere non potuiſſe, quòd illas aut ſumendi cibi facultas, aut coeundi

generandique ratio defeciſſet. Videlicet ut & atomis ſuis locum faceret per infinitum & inane volitantibus, divinam providentiam voluit excludere. Sed cum videret, in omnibus, quæ ſpirant, mirabilem providentiæ ineſſe rationem, quæ (malum![1]) vanitas erat, dicere fuiſſe animalia prodigioſa, in quibus naſcendi ratio ceſſaret?

Quoniam igitur omnia, quæ videmus, cum ratione nata ſunt, id enim ipſum naſci, efficere niſi ratio non poteſt, manifeſtum eſt, nihil omnino rationis expers potuiſſe generari. Antè enim proviſum eſt in ſingulis quibuſque fingendis, quatenus & miniſterio membrorum ad neceſſaria vitæ uteretur, & quatenus adjugatis corporibus edita ſoboles, univerſas generatim conſervaret animantes. Nam ſi peritus architectus, cum magnum aliquod ædificium facere conſtituit, primo omnium cogitat, quæ ſumma perfecti ædificii futura ſit, & ante emetitur, quem locum leve pondus expectet, ubi magni operis ſtatura ſit moles, quæ columnarum intervalla, qui, aut ubi aquarum cadentium decurſus & exitus, & receptacula; hæc, inquam, prius providet, ut quæcumque ſunt perfecto jam operi neceſſaria, cum ipſis fundamentis pariter ordiatur: cur Deum quiſquam putet in machinandis animalibus non antè providiſſe, quæ ad vivendum neceſſaria eſſent, quàm ipſam vitam daret? Quæ utique conſtare non poſſet, niſi prius effecta eſſent quibus conſtat.

Videbat igitur Epicurus in corporibus animalium divinæ rationis ſolertiam: ſed ut efficeret, quod ante imprudenter aſſumpſerat, adjecit aliud deliramentum ſuperiori congruens. Dixit enim, neque oculos ad

Lin. 2. *Per infinitum & inane volitantibus.*] Hæc abſunt à [illegible] MSS. & ed. Rom. [illegible] in ceteris edit. & MSS. [illegible] Bonon. [illegible] Reg. 3. Colb. Sorbon. Cant. Tax. Pen. Ult. Balm.

Lin. 4. *Quæ (malum![1]) vanitas erat.*] Sic [illegible] MSS. codices [illegible] Bon. [illegible] Reg. Cant. [illegible] Colb. Balm. & typis vulgati [illegible] Antverp. [illegible] Tornæſ. [illegible] Parif. [illegible] Spark. Gall. [illegible] lectio [illegible] [illegible] hanc [illegible] Tertullianus [illegible] [illegible] quæ malum [illegible] interjectione [illegible] Cæteri MSS. & edit. habent *quod malum vanitatis erat*, [illegible] [illegible] *quod malum vanitatis erat* [illegible] Colb. *quod malum vanitatis erat*. Lectio noſtra [illegible] [illegible] Q. Curtius [illegible] *Quo, malum! amentiæ [illegible] [illegible]*, [illegible] Plautus Menæch. [illegible] *Quæ hæc, malum! impudentia eſt?*

Lin. 5. *In quibus naſcendi ratio.*] Male [illegible] eſt hæc *naſcendi* dictio in MSS. [illegible] & plerisque vulgatis, quæ legitur in [illegible] Reg. [illegible] Bonon. Tax. [illegible] Colb. Balm. [illegible] [illegible] [illegible] Thomaſ. [illegible] Thyſ. Gall. Spark.

Ibidem. *Ceſſaret.*] [illegible] emendavi ex MSS. [illegible] Bonon. [illegible] [illegible] Colb. Marm. [illegible] Quæ lectio [illegible] melior [illegible] eſt, quàm in [illegible] *[illegible]*

Lin. 8. *Antè enim.*] Sic [illegible] ex MSS. [illegible] Bonon. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] [illegible] [illegible] vulgatum eſt *At enim*; in MS. Ult. *Aut enim*, in [illegible] Reg. & [illegible] Colb. *Adeò enim*.

Lin. 14. *Ubi magni operis.*] MS. [illegible] Bonon. [illegible] *[illegible]*.

Lin. 16. *Prius providet.*] Sic [illegible] ex MSS. Bonon. [illegible] Reg. [illegible] Colb. Marm. Balm. [illegible] edit. Rom. [illegible] Cellar. [illegible] [illegible] hæc lectio cum [illegible] [illegible] [illegible] *providiſſe*, quàm [illegible] MSS. & [illegible] edit. *prius providet*. [illegible] [illegible] *prius providet*.

Lin. 18. *In machinandis animalibus.*] *In [illegible]* ex omnibus MSS. & ed. Rom. Cyman. [illegible] Deeſt in vulgatis [illegible]

Lin. 24. *Dixit enim.*] Hæc ex Lucretio libro 4. De hac [illegible] [illegible] Lactantius libro 3. Divinar. Inſtitut. cap. [illegible]

videndum eſſe natos, neque aures ad audiendum, neque pedes ad ambulandum, quoniam membra hæc prius nata ſunt, quam eſſet uſus videndi, & audiendi, & ambulandi: ſed horum omnia officia ex natis extitiſſe. Vereor, ne hujuſmodi portenta, & ridicula refutare, non minus ineptum eſſe videatur. Sed libet ineptire, quoniam cum inepto agimus, ne ſe ille nimis argutum putet. Quid ais, Epicure? Non ſunt ad videndum oculi nati? Cur igitur vident? Poſtea, inquit, uſus eorum apparuit. Videndi ergo causâ nati ſunt, ſiquidem nihil poſſunt aliud, quam videre. Item membra cætera, cujus rei causâ nata ſunt, ipſe uſus oſtendit: qui utique nullo modo poſſet exiſtere, niſi eſſent membra omnia tam ordinatè, tam providenter effecta, ut uſum poſſent habere.

Quid enim, ſi dicas aves non ad volandum eſſe natas, neque feras ad ſæviendum, neque piſces ad natandum, neque homines ad ſapiendum; cum appareat et naturæ, officioque ſervire animantes, ad quod eſt quæque generata? Sed videlicet qui ſummam ipſam veritatis amiſit, ſemper erret neceſſe eſt. Si enim non providentia, ſed fortuitis atomorum concurſionibus naſcuntur omnia, cur nunquam fortuito accidit, ſic coire illa principia, ut efficerent animal ejuſmodi, quod naribus potius audiret, odoraretur oculis, auribus cerneret? Si enim primordia nullum genus poſitionis inexpertum relinquunt, oportuit ejuſmodi quotidiè monſtra generari, in quibus & membrorum ordo præpoſterus, & uſus longe diverſus exiſteret. Cum vero univerſa genera, & univerſa quoque membra leges ſuas, & ordines, & uſus ſibi attributos tueantur, manifeſtum eſt, nihil fortuito eſſe factum, quoniam divinæ rationis diſpoſitio perpetua ſervatur. Verum alias refellemus Epicurum; nunc de providentiâ (ut cœpimus) diſſeramus.

Lin. 1 *Neque aures ad audiendum.*] Hæc quæ deſunt in ed. Thyſ. & Gall. reſtituimus ex cæteris excuſis & omnibus MSS. Et quidem recte. Vide paulo poſt, *uſus videndi, & audiendi & ambulandi*, quibus hæc tria membra reſpondent. In MSS. 3. Sorbon. 1. Colb. & Bonon. pro *neque*, eſt utrobique *nec*.

Lin. 6 *Non ſunt.*] Ita omnes penè MSS & vulgati. Expunximus *ſi*, quod præponunt MSS. 1. Bonon. Lipſ. & rec. 3 edit.

Lin. 9. *Cujus rei causâ nata ſunt.*] Ex omnibus MSS & veteribus editis reſtituimus *ſunt*. In vulgatis recentioribus eſt *ſint*.

Lin. 11 *Ordinatè.*] Ita MSS. omnes, at Bov. habet *ordinata*.

Lin. 13 *Feras ad ſæviendum.*] Videtur reſpicere ad Od. Anacr.

Lin. 15 *Ad quod eſt quæque generata.*] Sic emendavi ex omnibus MSS & multis editis. In 7. vulgatis rec. legitur, *ſunt quæque generata*, ſed vitioſe, ad quod enim referetur? *ad feras? ad animantes?*

Lin. 16 *Summam ipſam veritatis.*] *Ipſam* addidi ex editis [illegible] & Cellar. & omnibus MSS. dempto uno Regio rec. in quo, ut & in 10. vulgatis, deſideratur.

Lin. 20 *Odoraretur.*] Ita reſtituimus ex MSS. 6. Reg. 1. Bonon. antiq. Cant. 4. Oxon. 3. Colbert. Em. Clarom. Brun. ac editis Rom. & aliis ſex. In MSS 7 eſt *aut odoraretur*, in 1. Reg. 3 Colb. Cant. Mem. & in 8. vulgatis eſt *odoraret*.

Lin. 21 *Inexpertum relinquunt.*] MSS. 8. rec. *expertum*.

CAPUT VII.

De omnibus corporis partibus.

DEus igitur ſolidamenta corporis, quæ oſſa dicuntur, nodata & adjuncta invicem nervis alligavit atque conſtrinxit, quibus mens, ſi excurrere, aut reſidere velit, tanquam retinaculis uteretur, & quidem nullo labore, nulloque conatu, ſed vel minimo nutu totius corporis molem temperaret ac flecteret. Hæc autem viſceribus operuit, ut quemque locum decebat, ut quæ ſolida eſſent, concluſa tegerentur. Item viſceribus ipſis venas admiſcuit, quaſi rivos per corpus omne diviſos, per quos diſcurrens humor, & ſanguis, univerſa membra ſuccis vitalibus irrigaret, & ea viſcera, formata in eum modum, qui unicuique generi ac loco aptus fuit, ſuperjecta pelle contexit, quam vel ſola pulchritudine decoravit, vel ſetis adoperuit, vel ſquamis munivit, vel plumis nitentibus adornavit. Illud vero commentum Dei mirabile, quod una diſpoſitio, & unus habitus, innumerabiles imaginum præferat varietates. Nam in omnibus fere, quæ ſpirant, eadem ſeries & ordo membrorum eſt. Primum enim caput, & huic annexa cervix. Item collo pectus adjunctum, & ex eo prominentes armi, adhærens pectori venter. Item ventri ſubnexa genitalia. Ultimo loco femina, pedeſque.

Nec

Lin. 1. *Nervis alligavit*, &c.] Vide Galenum, qui duo nervorum genera eſſe docet, & Auctor [illegible].

Lin. 4. *Vel minimo nutu.*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] edita, in nonnullis deeſt, vel [illegible] MSS. eſt [illegible].

Lin. 5. *Viſceribus operuit.*] Viſcera non inteſtina magis, quam quidquid carnium eſt [illegible]. [illegible] *Viſcera noſtra* [illegible]. Unde [illegible], de quibus apud Cic. in Off. [illegible] Bosd.

Lin. 6. *Ut quemque locum decebat.*] MSS. [illegible] *quemcumque*, &c.

Ibidem. *Ut quæ ſolida eſſent, concluſa tegerentur.*] [illegible] MSS. [illegible], cum editis quatuor MSS. decem [illegible], atque *ſolida oſſa concluſa tegerentur*, [illegible] MS. Lipſ. [illegible] *ſolida*.

Lin. 8. *Per quos.*] Sic repoſui ex MSS. [illegible] Bon. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. Tan. [illegible] Clarom. [illegible] manu, & editos quosque [illegible], referendo ad *rivos*, nec male per quos ut decem vulgati [illegible] ad [illegible]. MSS. decem [illegible] per quas.

Lin. 12. *Imaginum.*] [illegible] MSS. [illegible].

Lin. 13. *Imaginum.*] MSS. [illegible] Colbert. [illegible] Cæter. MSS. & [illegible] *innumerabiles imaginum præferat varietates*. [illegible] in plerisque [illegible] forte pro *imaginum* [illegible], *evidentes deceptus* [illegible] eſt.

Ibidem. *Præferat.*] [illegible] omnibuſque MSS. [illegible], ſicut in decem vulgatis, eſt *proferat*, [illegible] Colbert. *proferat*.

Lin. 14. *Eadem ſeries & ordo membrorum eſt.*] [illegible] eſt Lactantiana, [illegible]. Infra cap. 10. *pedes duo & duæ manus*. [illegible] *& idem ordo membrorum* [illegible] *& duæ manus*.

Lin. 17. *Subnexa.*] MSS. [illegible] Bon. *ſubnexa*.

Ibidem. *Femina.*] Nullus dubito, quin [illegible] Lactantius [illegible] *femora* [illegible] (quæ novem [illegible] MSS. & editorum eſt) [illegible] in *femina*, quod eſt [illegible] Reg. [illegible] Bonon. Cam. Tan. [illegible] Colb. [illegible] Bon.

Nec ſolum membra ſuum tenorem ac ſitum in omnibus ſervant, ſed etiam partes membrorum. Nam in uno capite ipſo certam ſedem poſſident aures, certam oculi, nares item, os quoque, & in eo dentes, & lingua. Quæ omnia cum ſint eadem in omnibus animantibus, tamen infinita & multiplex diverſitas figuratorum eſt, quod ea quæ dixi, aut productiora, aut contractiora lineamentis varie differentibus comprehenſa ſunt. Quid, illud nonne divinum, quod in tanta viventium multitudine, unumquodque animal in ſui genere & ſpecie pulcherrimum eſt? ut ſiquid viciſſim de altero in alterum transferatur, nihil impeditius ad utilitatem, nihil deformius ad aſpectum videri neceſſe ſit: ut ſi elephanto cervicem prolixam tribuas, aut camelo brevem; vel ſi ſerpentibus pedes, aut pilos addas, in quibus porrecta æqualiter corporis longitudo nihil aliud exhibeat, niſi ut maculis terga diſtincti, & ſquammarum lævitate ſuffulti, in lubricos tractus ſinuoſis flexibus laberentur. In quadrupedibus autem, idem opifex contexturam ſpinæ a ſummo capite deductam longius extra corpus eduxit, & acuminavit in caudam, ut obſcœnæ corporis partes, vel propter fœditatem tegerentur, vel propter teneritudinem munirentur, ut animalia quædam minuta & nocentia motu ejus arcerentur à corpore: quod membrum ſi detrahas, imperfectum fit animal, ac debile. Ubi autem ratio, & manus eſt, tam non eſt id neceſſarium, quam indumentum pilorum: adeò in ſuo quæque genere aptiſſime congruunt, ut neque nudo quadrupede, neque homine tecto excogitari quidquam turpius poſſit.

Sed tamen cùm ipſa nuditas hominis mirè ad pulcritudinem valeat,

Brun. In Marm. & Claram. eſt *[illegible]*, corrupté. Vide quoque *[illegible]* ... *longitudo* [illegible] cap. 13. paulò poſt initium.

Lin. 1. *Solum.*] At in MS. Bon. *ſola*, idque [illegible].

Lin. 3. *In eo.*] Sic è quamplurimis MSS. vetuſtioribusque edit. In 5. MSS. rec. & edit. [illegible] *in ore*, ingrata repetitione, ſiquidem modò præceſſit *os quoque*.

Lin. 5. *Figuratorum.*] Ità ex MSS. 4. Reg. 4. Colbert. 4. Oxon. Goth. Lipſ. Claram. Em. Cantab. Marm. Brun. vetuſtioribuſque editis repoſui. In 2. Reg. & Balæz. editiſque vulgatis eſt *figurarum*.

Lin. 8. *In ſui genere & ſpecie.*] Rectè [illegible] *ſui*, ex vetuſtioribus editis & MSS. 4. Reg. 3. Colbert. Cant. Pen. Ulr. & 3. Bon. [illegible] in quo eſt *in ſui genere ſpecie*. In 5. rec. & in [illegible] ferme vulgatis, *in ſuo genere & ſpecie*. Deeſt copula in 3. MSS. & 2. editis.

Lin. 13. *Maculis terga diſtincti.*] Græciſmus eſt, *diſtincti* quoad terga autem.

Lin. 19. *Si detrahas.*] Sic repoſui ex omnibus MSS. & 5. editis. In [illegible] vulgatis [illegible], *ſi detrahes*.

Lin. 21. *In ſuo quæque genere.*] Ità emendavi ex MSS. Bonon. 4. Regiis, Em. Brun. & edit. Rom. Gryph. Betul. Tornæſ. Sambuc. 4. Pariſ. M. Cellar. Walch. approbantibus Betuleio & Francio. In cæteris legitur *quoque*.

Lin. 23. *Poſſit.*] Cæteri ex MSS. & omnibus ferè editis. In 5 [illegible] rec. habetur *poſſet*.

Lin. 24. *Sed tamen cùm.*] Additum *Sed*, ex MSS. 2. Reg. 2. Bonon. Tax. 3. Colbert. Balæz. Claram. [illegible] & editis quoque. Cæteris deeſt. *Sed cùm tamen ipſa nuditas hominis &c.* Hinc forte [illegible] Romani [illegible] plane [illegible], quam [illegible] volunt. Plin. 34. 5. *Placebant*, inquit, [illegible], *tenentes haſtam ab ephebis* [illegible] *exemplaribus, quas Achilleas vocant.* Græca res eſt nihil velare. Romana ac militaris thoraces addere. Et hanc nuditatem [illegible] ſigno ſemet [illegible] à ſe empto, Tum. Nepos. lib. 3. epiſt. 6. non [illegible] ſolum, ſed & depravatum, hoc modo: *Eſt enim nudum, nec aut vitia, ſi qua ſunt, celat, aut laudes pariter oſtentat.* Edmund. Vergilius.

non tamen etiam capiti congruebat; quanta enim in eo futura deformitas eſſet, ex calvitio apparet. Texit ergo illud pilo, & quia in ſummo futurum erat; quaſi ſummum ædiſicii culmen ornavit: qui ornatus non eſt in orbem coactus, aut in figuram pilei teres factus, ne quibuſdam partibus nudis eſſet informis, ſed alicubi effuſus, alicubi retractus pro cujuſlibet loci decentia. Frons ergò vallata per circuitum, & à temporibus effuſi ante aures capilli, & earum ſummæ partes in coronæ modum cinctæ, & occipitium omne conteſtum, ſpeciem miri decoris oſtentant. Jam barbæ ratio incredibile eſt quantum conferat, vel ad dignoſcendam corporum maturitatem, vel ad differentiam ſexus, vel ad decorem virilitatis, ac roboris; ut videatur omnino non conſtatura fuiſſe totius operis ratio, ſi quidquam aliter eſſet effectum.

Lin. 1. *Quanta enim in eo futura deformitas eſſet, ex calvitio apparet.*] Hæc abſunt à MSS. Goth. 3. Colb. Lipſ. Clarom. Brun. Bov. & edit. Rom. & quamvis aliis antiquioribus. Confer Theodoret. Serm. 4. περὶ προνοίας, & Hiſtoriam 51. 13. ab Iſidoro Peluſiotâ narratam. *Pricæus.* Quod tamen hominis proprium eſt, niſi innatum ſit Pilo. De calvitii deformitate paſſim apud autores. Hinc Calvitii laus, ἄδοξον argumentum. Cæterùm de comæ decoro lege cap. 11. epiſt. prioris ad Corinth. Summam vel in pilis providentiam Dei apparere, vox ipſius Chriſti teſtatur, cùm ait, ne pilum quidem capitis ſine voluntate Patris cadere. Videndus Theodoretus, magnus ille providentiæ admirator, Sermone de providentiâ Dei 4. pilorum rationem conſiderans. Poſtea loquitur de capillorum uſu & ornatu. Deinde multùm agit de calvitii dedecore.

Lin. 4. *Aut in figuram pilei.*] Sic repoſui ex MSS. 4. Reg. 4. Colbert. 4. Oxon. Marm. Brun. multiſque editis; in 2. Bonon. 2. Reg. Tax. Eraſm. Clarom. Baluz. *pila*, ſed vitiosè. In 3. ed. rec. *pili*.

Lin. 5. *Alicubi effuſus, alicubi retractus.*] Sic reſtitui ex 2. vetuſtiſſimis MSS. 1. Bonon. Cauc. edit. Iſ. & quibuſdam aliis impreſſis. In cæteris hic *alibi*, in nonnullis *infuſus*. Heumannus tamen putat eſſe legendum *alibi effuſus, alibi retractus pro cujuſlibet*, &c.

Lin. 6. *Cujuſlibet.*] In MS. 1. Bonon. antiq. *cujuſque*.

Lin. 11. *Totius operis ratio.*] Genuina lectio petita ex MSS. 2. Bonon. 2. Reg. 4. Colb. Tax. Ultr. Baluz. Brun. In 7. rec. & editis eſt, *corporis*. Verùm utraque lectio rectè videtur.

CAPUT VIII.

De Hominis partibus, oculis & auribus.

NUNC rationem totius hominis oſtendam, ſingulorumque membrorum, quæ in corpore aperta, aut operta ſunt, utilitates & habitus explicabo. Cum igitur ſtatuiſſet Deus ex omnibus animalibus ſolum hominem facere cœleſtem, cætera univerſa terrena, hunc ad cœli contemplationem rigidum erexit, bipedemque conſtituit, ſcilicet ut eòdem

Lin. 2. *Habitus.*] Id eſt, conditionem, rationem, formam. *Walchius.*

Lin. 4. *Cœleſtem.*] De hoc vide Inſtitution. Divin. lib. 2. cap. 9. ubi docet duo fuiſſe elementa, alterum Divinum, ex quo factus ſit animus hominis, alterum terrenum, unde corpus humanum formatum eſt.

Lin. 5. *Ut eòdem ſpectaret.*] Hæc lectio Manuſcriptorum 2. Reg. 2. Colbert. bonæ notæ & Baluz. melior nobis viſa eſt, quàm *ut eodem ſpectarent*, in 4. Reg. 4. Colbert. Marm. Clarom. Brun. & in vulgatis. Vide Divin.

ſpectaret, undè illi origo eſt; illa vero depreſſit ad terram; ut quia nulla his immortalitatis expectatio eſt, toto corpore in humum projecta ventri pabuloque ſervirent. Hominis itaque ſolius recta ratio, & ſublimis ſtatus, & vultus Deo patri communis ac proximus, originem ſuam, fictoremque teſtatur. Ejus propè divina mens, quia non tantum animantium, quæ ſunt in terra, ſed etiam ſui corporis eſt ſortita dominatum, in ſummo capite collocata, tanquam in arce ſublimis ſpeculatur omnia, & contuetur. Hanc ejus aulam, non obductam porrectamque formavit, ut in mutis animalibus, ſed orbi & globo ſimilem, quod omnis rotunditas perfectæ rationis eſt, ac figuræ. Eo igitur mens & ignis ille divinus tanquam cœlo tegitur. cujus cum ſummum faſtigium naturali veſte texiſſet, priorem partem, quæ dicitur facies, neceſſariis membrorum miniſteriis & inſtruxit pariter & ornavit.

Ac primùm, quod oculorum orbes concavis foraminibus concluſit, à quo foratu frontem nominatam Varro exiſtimavit, & eos, neque minùs, neque amplius, quàm duos eſſe voluit, quòd ad ſpeciem nullus eſt perfectior numerus, quam duorum: ſicut & aures duas, quarum duplicitas incredibile eſt quantam pulcritudinem præferat, quod tum pars utraque ſimilitudine ornata eſt, tum ut venientes altrinſecus voces faciliùs colligantur. nam & forma ipſa mirandum in modum ficta, quòd earum foramina noluit eſſe nuda, & inobſepta, quod & minùs deco-

Inſtit. lib. 2. cap. 1. & lib. 4. cap. 19.

Lin. 3. *Ventri, &c.*] [illegible]

Ibidem. *Recta ratio.*] MSS. 1. Bonon. [illegible] & ed. vet. addunt *eſt*, quod [illegible], [illegible].

Lin. 4. *Communis*] Franeras leg. [illegible].

Lin. 5. *Ejus propè divina mens.*] Quâ de re vide Platonem in Phædone, quem Cicero non ſemel, ſed verbis, verbiſque expreſſit in libris Philoſophicis.

Lin. 8. *Ejus aulam.*] MSS. vet. 2. Reg. 1. Colb. Balnz. & 11 edd. vet. addunt *Deus*, quæ vox à cæteris deeſt.

Lin. 9. *Orbi & globo ſimilem.*] De hac vide Platonem in Timæo.

Lin. 10. *Omnis rotunditas.*] Sic legere malo cum MSS. 2. Bonon. 2. Reg. Tax. 1. Colbert. Balnz. Sangerman. Claromont. in marg. quam *orbis*, ex aliis 12. MSS. & edd.

Ibidem. *Eo igitur mens & ignis ille divinus, &c.*] Eo, ſubaudi capite. Nonnulli crediderunt animam eſſe ignem. Tertull. de Anima cap. 5. *Animam effingunt Hipparchus & Heraclitus, ex igni, Hippon & Thales ex aqua, &c.* Cic. Tuſcul. lib. 1. *Zenoni Stoico animus ignis videtur.* Et de Nat. deor. lib. 3. *Omnia Stoici ad igneam naturam referunt, Heraclitum, opinor, ſecuti.* Sic etiam [illegible] in Epicharmo à Priſciano lib. 11. [illegible]

Terra corpus eſt, at mentis ignis eſt.

Virg. Æneid. lib. 6.

Igneus eſt ollis vigor, & cœleſtis origo.

Hinc etiam [illegible], de quo Servius ad lib. 1. Æneid. *Græce eſſe prius* [illegible], *quia anima eſt ignea* [illegible]. Hinc veteres [illegible], pro mori, dixerunt, & [illegible], [illegible], ut Cicero de Natura deorum lib. 2. cap. 9.

Lin. 14. *Quòd.*] Rejecimus ab Hermanno juxta editiones 1470. 1478. 1497. 1515.

Ibidem. *Concluſit.*] MSS. 1. Bonon. antiq. & Sangerm. *incluſit*.

Lin. 15. *A quo foratu.*] Sic MSS. & edd. Legere mallem cum Thomaſio, *A quorum foratu.*

Lin. 18. *Pulchritudinem præferat.*] Id eſt, *pro ſe ferat*, quod in multis vulgatis eſt; in cunctis autem MSS. & vetuſtioribus edd. *præferat*, ut apud Plinium lib. 2. epiſt. 16. *qui ſupremo ſimilem habitu corporis præferunt.* [illegible] Celſino.

Lin. 21. *Noluit eſſe nuda.*] Sic legunt Junius Gemelschen & Florent. MSS. 2. vet. cum editis Rom. & Pariſ. veteribus, vitiosè. [illegible] [illegible].

num, & [illegible] minus fuiſſet, quoniam ſimplicium cavernarum anguſtias [illegible] niſi exciperent per cavos [illegible] & repercuſſu retinerent [illegible] haberent [illegible] ſimilia vaſculis, quibus impoſitis [illegible] complent.

[illegible] aures, (quibus eſt inditum nomen a vocibus hauriendis, unde Virgilius

— *Vocemque his auribus hauſi*,

aut quia vocem ipſam Græci αὐδὴν vocant, ab audiendo per immutationem literæ aures velut audes ſunt nominatæ) noluit Deus artifex mollibus pelliculis informare, quæ [illegible] pendulæ atque flaccentes, neque duris ac ſolidis oſſibus, ne ad uſum inhabiles eſſent immobiles ac rigentes; ſed id potius excogitavit, ut eas cartilago mollior alligaret, & haberent aptam ſimul & flexibilem firmitatem. In his audiendi tantum officium conſtitutum eſt, ſicut in oculis videndi; quorum præcipue inexplicabilis eſt ac mira ſubtilitas, quia eorum orbes gemmarum ſimilitudinem præferentes, ab ea parte qua videndum fuit, membranis perlucentibus texit, ut imagines rerum contra poſitarum tanquam in ſpeculo refulgentes, ad ſenſum intimum penetrarent. Per eas igitur membranas ſenſus ille, qui dicitur mens, ea quæ ſunt foris tranſpicit. Ne forte exiſtimes, aut imaginum incurſione

Lin. [illegible] *Anguſtias* [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

[illegible] Virg. [illegible]

Lin. [illegible] *Quæ [illegible]*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] [illegible] MSS. [illegible] Colbert. [illegible]

nos cernere (ut philoſophi diſſerunt) quoniam videndi officium in eo debet eſſe quod videt, non in eo quod videtur: aut intentione aëris, cum acie, aut effuſione radiorum, quoniam, ſi ita eſſet, radium quem oculis advertimus, videremus, donec intentus aër cum acie, aut effuſi radii ad id quod videndum eſſet pervenirent.

Cum autem videamus eodem momento temporis, plerumque verò aliud agentes, nihilominus tamen univerſa quæ contra ſunt poſita intueamur, verius & manifeſtius eſt mentem eſſe, quæ per oculos ea quæ ſunt oppoſita, tranſpiciat, quaſi per feneſtras lucente vitro aut ſpeculari lapide obductas. Et idcirco mens, & voluntas ex oculis ſæpe dignoſcitur. Quod quidem ut refelleret Lucretius, ineptiſſimo uſus eſt argumento. Si enim mens (inquit) per oculos videt, erutis & effoſſis oculis magis videret, quoniam evulſæ cum poſtibus fores plus inferunt luminis, quam ſi fuerint obductæ. Nimirum ipſi, vel potius Epicuro, qui eum docuit, effoſſi oculi erant, ne viderent effoſſos orbes, & ruptas oculorum fibras, & fluentem per venas ſanguinem, & creſcentes ex vulneribus carnes, & obductas ad ultimum cicatrices nihil poſſe lucis admittere, niſi fortè auribus oculos ſimiles naſci volebat, ut non tam oculis, quam foraminibus cerneremus: quo nihil ad ſpeciem fœdius, ad uſum inutilius fieri poteſt. Quantulum enim videre poſſemus, ſi mens ab interius penetralibus capitis per exiguas cavernarum rimulas attenderet; ut ſi quis velit tranſpicere per cicutam, non plus profectò cernat, quam cicutæ ipſius capacitas comprehendat. Itaque ad videndum membris potius in orbem conglobatis opus fuit, ut viſus in latum ſpargeretur, & quæ in primori facie adhærerent, ut liberè poſſent omnia con-

Lin. 1. *Ut Philoſophi diſſerunt.*] MSS. [illegible] Colb. [illegible] *diſſerunt.* [illegible]

Lin. 3. *Radium quem oculis advertimus videremus.*] Ita 3 Reg. 2 Colbert. vet. edd. Rom. Tornæſ. Florent. Cratan. [illegible] MSS. [illegible] Bonon. [illegible] habent, [illegible] *quem oculis advertimus videremus.* [illegible]

Lin. 8. *Mentem eſſe, quæ per oculos ea.*] Salvian. de Provid. lib. 3 cap. 7 [illegible] Origenes Adamantius Phyſiognom. lib. 1 cap. 1 Cicero de Orat. [illegible] Gallæus.

Lin. 9. *Lucretius uſus.*] MSS. 3 Bonon. & 4 alii [illegible]

Lin. 11. *Lucretius.*] Utique lib. 3 hos verſus:
Præterea ſi pro foribus ſunt lumina noſtra,
Jam magis exemptis oculis, debere videntur
Cernere res animus, ſublatis poſtibus ipſis.

Lin. 18. *Naſci volebat.*] Sic [illegible] MSS. & ed. Rom. [illegible]

Lin. 20. *Ad uſum.*] [illegible] MSS. [illegible] 3 Reg. 2 Colb. 3 Oxon. & 3 alii, ed. Rom. 1470. & Cellar. Rectè putat Thomaſius, [illegible] *fieri poteſt.* [illegible]

Lin. 22. *Si quis velit tranſpicere per cicutam* [illegible] *cernat.*] [illegible] MSS. [illegible] 3 Reg. & Em. [illegible] Cicuta [illegible] Virgilium enim Eclog. 2 [illegible]
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula.

tueri. Ergò ineffabilis divinæ providentiæ virtus fecit duos ſimillimos orbes, eoſque ita devinxit, ut non in totum converti, ſed moveri tamen ac flecti cum modo poſſent. Orbes autem ipſos humoris puri ac liquidi plenos eſſe voluit, in quorum mediâ parte ſcintillæ luminum concluſæ tenerentur, quas pupillas nuncupamus, in quibus puris ac ſubtilibus cernendi ſenſus ac ratio continetur. Per eos igitur orbes ſeipſam mens intendit ut videat, mirâque ratione in unum miſcetur & conjungitur amborum luminum viſus.

Lin. 1 *Simillimos.*] At in MS. Bov. *ſimiles.*

CAPUT IX.

De ſenſibus, eorumque vi.

LIBET hoc loco illorum reprehendere vanitatem, qui dum volunt oſtendere ſenſus falſos eſſe, multa colligunt, in quibus oculi fallantur; inter quæ illud etiam, quòd furioſis & ebriis omnia duplicia videantur: quaſi verò ejus erroris obſcura ſit cauſa. Ideò enim fit, quia duo ſunt oculi. Sed quomodò id fiat, accipe. Viſus oculorum intentione animi conſtat. Itaque quoniam mens (ut ſuprà dictum eſt) oculis tanquàm feneſtris utitur, non tantùm hoc ebriis, aut inſanis accidit, ſed & ſanis, ac ſobriis. Nam ſi aliquid nimis propiùs admoveas, duplex videbitur, certum eſt enim intervallum, ac ſpatium, quo acies oculorum coit. Item ſi retrorſùm avoces animum, quaſi ad cogitandum, & intentionem mentis relaxes, tum acies oculi utriuſque diducatur, tunc ſinguli videre incipiunt ſeparatim.

Si animum rurſùs intenderis, aciemque direxeris, coït in unum quidquid duplex videbatur. Quid ergò mirum, ſi mens veneno, ac potentiâ vini diſſoluta, dirigere ſe non poteſt ad videndum, ſicut ne pedes quidem ad ambulandum, nervis ſtupeſcentibus debiles? aut ſi vis furoris in cerebrum ſæviens concordiam disjungit oculorum? Quod adeò verum eſt, ut luſcis hominibus, ſi aut inſani, aut ebrii fiant, nullo modo poſſit accidere, ut aliquid duplex videant. Quare ſi ratio appa-

Lin. 1 *Illorum reprehendere vanitatem.*] Pro *illorum*, in ſolo Bononienſi antiquiore codice legitur *Archeſilæ.*

Lin. 2 *Senſus eſſe falſos.*] Sicut Lucretius lib. 4. Hinc illud nonnullorum, *ſenſibus non eſt habenda fides*, de quo Carteſium diſſerentem vide.

Lin. 3. *Quòd furioſis & ebriis omnia duplicia videantur.*] Quâ de re Ariſtot. problem. 31. 17, & 18.

Lin. 8. *Eſt.*] Sic in MSS. Bov. & Sangerm. In aliis *etiam.*

Lin. 11 *Tum acies oculi.*] Repoſitum *tum* ex cunctis penè MSS. In rec. 2. Reg. & 1. Colb. eſt *tunc*, ſicut & in editis 15. In Marm. *tamen.*

Ibidem. *Diducatur.*] MSS. 2. Bonon. & Brun. *deducatur*, corruptè.

Lin. 12. *Tunc ſinguli.*] Ità typis mandati & multi MSS. In 2. Colbert. & Balaz. *tum*; in 2. Bonon. & Tax. *& ſinguli.*

Lin. 18. *Nullo modo.*] Sic reſtitui ex vet. ed. Rom. nec non Cellar. omnibuſque MSS. dempto 1. Reg. rec. in quo, ſicut & in 14. vulgatis, eſt *nullo pacto.*

rer, cur oculi fallantur, manifeſtum eſt, non eſſe falſos ſenſus; qui aut non falluntur, ii ſunt puri & integri, aut ſi falluntur, mens tamen non fallitur, quæ illorum novit errorem.

Lin. 1. *Cur oculi fallantur.*] Ita emendant ex vetuſtiſſimis Regio-Put. 1. Bonon. Cauc. Tax. Prat. Sangerm. ex Colb. approbante [illegible], ſervandum; Reg. 4. Colb. Balut. Marm. Cinon. Brun. editiſque 2. [illegible] Rom. in quibus eſt *cur oculi fallantur*, in 2. Reg. [illegible] & 14. vulgatis, *cur illi fallantur*.

Lin. 2. *Sunt.*] Ita MSS. Sangerm. & Bonon. [illegible] legunt *ſunt*.

CAPUT X.

De exterioribus hominis membris, eorumque uſu

SED nos ad Dei opera revertamur. Ut igitur oculi munitiores eſſent ab injuriâ, eos ciliorum tegminibus occuluit; unde oculos dictos eſſe, Varroni placet. Nam & ipſæ palpebræ, quibus mobilitas ineſt, & palpitatio vocabulum tribuit, pilis in ordine ſtantibus vallatæ, ſeptum oculis decentiſſimum præbent. Quarum motus aſſiduus incomprehenſibili celeritate concurrens, & videndi tenorem non impedit, & reficit obtutum. Acies enim, id eſt membrana illa perlucens, quam ſiccari & obareſcere non oportet, niſi humore aſſiduo terſa purè niteat, obſoleſcit. Quid ipſa ſuperciliorum faſtigia pilis brevibus adornata? nonne, quaſi aggeribus, & munimentum oculis, ne quid supernè incidat, & ſpeciem ſimul præſtant? Ex quorum confinio naſus exoriens, & velut æquali porrectus jugo, utramque aciem ſimul & diſcernit & munit. Infernus quoque genarum non indecens tumor, in ſimilitudinem collium leniter exurgens, ab omni parte oculos efficit tutiores; proviſumque eſt ab

Lin. 1. *Eos.*] Abeſt à MS. Anglic.

Ibidem. *Occuluit.*] Solus MS. Bon. *operuit.*

Ibidem. *Unde oculos dictos eſſe, &c.*] Sequuntur Varronem reliqui etiam Grammatici, [illegible] [illegible] & quantitate [illegible]. Nam oculus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Bonot.*

Lin. 4. *Palpitatio, &c.*] Id eſt, tremendo, interprete Petavio, qui tamen à palpando [illegible] eſt [illegible] nomen ducit. Sunt enim palpebræ tectæ quæ tegunt oculos.

Ibidem. *In ordine.*] Sic MS. Sangerm. [illegible] [illegible] [illegible]

— *Illos referebat in ordine Thyrſis.*

At MS. Bon. legit *in ordinem.*

Ibidem. *Vallatæ.*] Cic. de Naturâ Deorum lib. 2. *Munitæque ſunt palpebræ tanquam vallo pilorum, quibus & apertis oculis, ſi quid incideret, repelleretur, & ſomno conniventibus, quum oculis ad cernendum non egeremus, ut tanquam involuti quieſcerent.* Hic locus apud Nonium Marcel. laudatur in 1. de Oratore [illegible]. Hæc deſumpta ſunt ex Platone, atque ſimiliter loquitur Galenus.

Lin. 13. *Leniter exurgens.*] Ita MSS. 3. Reg. 1. Bonon. 1. Colbert. aliaque, cum omnibus ferme vulgatis. In MSS. Regio-Put. 3. al. Reg. 4. Colbert. & aliis, edit. Rom. 1470. ac Gymnic. legitur *leniter*, in 1. Colb. *lenis*, in Marm. *lene*. Malo legere *leniter* cum Colbert. aliiſque viris doctis, & hoc ex melioris [illegible], ut apud Plinium lib. 5. epiſt. 6. *Villa in colle imo ſita, [illegible] leniter & ſenſim clivo fallente conſurgit, ut cum aſcendere non putes, ſentias aſcendiſſe.* Et Calpurnius Eclog. 7. v. 23.

— *Et clivo leniter ſurgunt.*

Sic & Julius Cæſar lib. 2. de Bell. Gall. *leniter* [illegible] [illegible].

artifice ſummo, ut ſi quis forte vehementius ictus exciderit, eminentibus repellatur. Nasi vero pars ſuperior uſque ad medium ſolida formata eſt, inferior autem cartilagine ad tenerum mollita, ut ad uſum digitorum poſſit eſſe tractabilis. In hoc autem quamvis ſimplici membro, tria ſunt officia conſtituta, unum ducendi ſpiritus, alterum capiendi odoris, tertium ut per ejus cavernas purgamenta cerebri defluant. Quas ipſas Deus quam mirabili, quam divina ratione molitus eſt, ut tamen faciem ipſe non oris ſpecie non deformaret. Quod erat plane futurum, ſi unum ac ſimplex foramen pateret. At id velut pariete per medium ducto intercepit atque diviſit, fecitque ipſa duplicitate pulcherrimum. Ex quo intelligimus, quantum duplex numerus, una & ſimplici compage ſolidatus, ad rerum valeat perfectionem.

Nam cum ſit corpus unum, tamen totum ex ſimplicibus membris conſtare non poterat, niſi ut eſſent partes vel dextræ vel ſiniſtræ. Itaque ut pedes duo, & item manus, non tantum ad utilitatem aliquam uſumque, vel gradiendi, vel faciendi valent, ſed & habitum, decoremque admirabilem conferunt; ſic in capite, quod totius divini operis quaſi culmen eſt, & auditus in duas aures, & viſus in duas acies, & odoratus in duas nares a ſummo artifice diviſus eſt, quia cerebrum, in quo ſentiendi ratio eſt, quamvis ſit unum, tamen in duas partes membrana intervenienti diſcretum eſt. Sed & cor, quod ſapientiæ domicilium videtur, licet ſit unum, duos tamen intrinſecus

Lin. 1. *Eminentibus.*] [illegible] eſſe, [illegible].

Lin. 2. Uſque,] Deeſt in MS. [illegible]

Lin. 3. *Inferior autem cartilagine ad tenerum mollita, ut &c.*] Sic [illegible] ex MSS. Regio-Put. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] [illegible] Sangerm. [illegible] [illegible] Vide [illegible] Accedunt [illegible] MSS. 4. Reg. 4. Colbert. [illegible] Lipſ. [illegible] edit. Rom. 1470 in quibus eſt, cartilagine [illegible] [illegible] Vulgati [illegible] [illegible] [illegible] Spark. cartilagine [illegible] [illegible]

Lin. 6. *Ut per ejus cavernas.*] Ex MSS. & [illegible] [illegible]

Ibidem. *Quas ipſas ſibi.*] [illegible] ex MSS. 7. Reg. Ulr. [illegible] [illegible] ed. Rom. 1470 [illegible] [illegible] Walch. Oporin. [illegible] [illegible] MSS. [illegible] Colb. [illegible] Clarom. & [illegible] Deus.

Lin. 7. *Quam mirabili.* [illegible] ex MSS. 7. Reg. 3 Colb. Ulr. [illegible] ed. Rom. 1470 [illegible] [illegible] Walch. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Colb. Clarom. [illegible] & [illegible] [illegible]

Lin. 9. *Si unum ac ſimplex foramen.*] [illegible] [illegible] MSS. Regio-Put. [illegible] & [illegible] Thomaſ. & [illegible] Colb. [illegible] [illegible] Lactantius, [illegible] & ſimplici compage. [illegible] [illegible] MSS. & [illegible]

Lin. 11. *Ex quo intelligimus.*] [illegible] [illegible] & [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] & [illegible] eſt ex quo intelligimus.

Lin. 14. Itaque] Deeſt in [illegible] MSS.

Lin. 20. *In duas partes.*] [illegible] [illegible] Galen. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] duas [illegible] quaſi [illegible] eſſe, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lib. 7. [illegible] Hiſt. [illegible] cap. 10.

Lin. 21. *Duos tamen intrinſecus ſinus.*] [illegible] lib. 11. cap. 37. [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] &c. Hipp. in lib. de Corde [illegible] [illegible] [illegible] appellat. [illegible]

trinſecùs ſinum habet, quibus fontes vivi ſanguinis continentur, ſepto intercedente diviſi, ut ſicut in ipſo mundo ſumma rerum vel de ſimplici duplex, vel de duplici ſimplex, & gubernat, & continet totum: ita in corpore de duobus univerſa compacta, indiſſociabilem prætenderent unitatem. Oris quoque ſpecies, & rictus ex tranſverſo patefactus, quam utilis, quam decens ſit, enarrari non poteſt: cujus uſus in duobus conſtat officiis, ſumendi victus, & loquendi.

Lingua intus incluſa, quæ vocem motibus ſuis in verba diſcernit, & eſt interpres animi, nec tamen ſola poteſt per ſe loquendi munus implere, niſi acumen ſuum palato illiſerit, niſi puta vel offenſione dentium, vel compreſſione labiorum. dentes tamen plus conferunt ad loquendum, nam & infantes non ante incipiunt fari, quam dentes habuerint, & ſenes amiſſis dentibus ita balbutiunt, ut ad infantiam revoluti denuo eſſe videantur. Sed hæc ad hominem ſolum pertinent, aut ad aves, in quibus acuminata & vibrata certis motibus lingua, innumerabiles cantuum flexiones, & ſonorum varios modos exprimit. Habet præterea & aliud officium, quo in omnibus, ſed tamen ſolo in mutis utitur, quod contritos & commolitos dentibus cibos colligit, & conglobatos vi ſua deprimit, & tranſmittit ad ventrem. Itaque Varro à ligando cibo putat linguæ nomen impoſitum. Beſtiis etiam potu adjuvat, protenta enim cavataque hauriunt aquam, eamque comprehenſam linguæ ſinu, ne tarditate ac mora effluat, ad palatum celeri mobilitate complodunt. Hæc itaque palati concavo tanquam teſtudine tegitur; eamque dentium ſeptis Deus quaſi muro circumvallavit.

Dentes autem ipſos mirabili modo per ordinem fixos, ne nudi ac re-

Lin. 1. *Quibus fontes vivi.*] In hoc ſinu duæ grandes venæ in pectus & tergo deſcendunt, ſparſaque ramorum ſerie per alias membra, omnia membra vitali ſanguine rigant. Plur. hic rame deſcribuntur à Veſalio primâ & ſecundâ 15 capitum figura lib. 3. De fabrica.

Lin. 10. *Niſi puta vel offenſione dentium.*] Sic reſtituimus ex MSS. 3 Reg. 1 Colb. Claromont. à primâ manu, Marm. Brun. & Bon. ac 2 vet. edd. Rom. & Cellar. accedentibus MSS. Goth. 3 Colb. & Lipſienſibus in quibus legitur [illegible], pro puta. In MSS. 3 Reg. 1 Colb. Balur. Claromont. & Sangerm. à ſecunda manu, & edd. Ald. & Parrhaſ. adjuta, quam lectionem ſecuti ſunt cæteri: forſaſſe quia vocabulum magis [illegible] videatur. Nec tamen inſolens ſcriptoribus. Tacitus enim lib. 14 cap. 4 [illegible] *Plurimos [illegible] puta.*

Lin. 17. *Quo in omnibus, &c.*] Sic legitur in vulgatis, & in MSS. Bon. & Sangerm. at quæ [illegible] Verùm in Regio Put. & uno Bonon. eſt, *quid in omnibus.* MS. Lodn. quo [illegible] Lingua enim officio colligendi cibos in omnibus mutis animantibus, ſed hoc ſolo, quum in homine geminum præbeat uſum. Toſtman. [illegible] quæ non in hominibus ſolum, ſed etiam in mutis utitur.

Lin. 19. *Itaque Varro à ligando, &c.*] Iſidorus lib. 11. Orig. cap. 1. refert, Varronem non à ligando cibo, ut hic Lactant. ſed a ligando cibo linguam dictam putaviſſe, alios vero à lingendo vocibus, quod per articulatos ſonos verba liget. Iſam.

Lin. 22. *Effluat.*] Ita repoſuimus ex MSS. præter 1 Bonon. in quo refluat, & Reg. & vulg. in quibus eſt defluat.

Lin. 24. *Eamque dentium ſeptis Deus, &c.*] Sic reſtituimus ex edd. Rom. 1470 & Cellar. Walch. & ex omnibus MSS. præter Cant. in quo [illegible] decem [illegible], legitur, *eamque dentium ordine ſeptam Deus.*

Lin. 25. *Mirabili modo per ordinem fixos.*] Hæc quinque voces recte ex optimis codicibus MSS. 2 Bonon. & Tax. adſumit Thomaſius, quæ à cæteris MSS. & à vulgatis abſunt, præter K & Spark.

ſerti magis horrori, quam ornamento eſſent, gingivis mollibus, quæ à gignendis dentibus nominantur, ac deinde labiorum tegminibus honeſtavit: quorum durities, ſicut in molari lapide, major eſt & aſperior, quam in cæteris oſſibus, ut ad conterendos cibos pabulumque ſufficerent. Labra ipſa, quæ quaſi antea cohærebant, quam decenter intercidit; quorum ſuperius ſub ipſa medietate narium lacuna quadam, velut valle, ſignavit; inferius honeſtatis gratia foras molliter explicavit. Nam quod attinet ad ſaporem capiendum, fallitur, quiſquis hunc ſenſum palato ineſſe arbitratur; lingua eſt enim, qua ſapores ſentiuntur; nec tamen tota; nam partes ejus, quæ ſunt ab utroque latere teneriores, ſaporem ſubtiliſſimis ſenſibus trahunt. Et cum neque ex cibo quidquam, neque ex potione minuatur, tamen inenarrabili modo penetrat ad ſenſum ſapor, eadem ratione, qua nihil de quaque materia odoris-captio decerpit.

Cætera quam decora ſint, vix exprimi poteſt. Deductum clementer à genis mentum, & ita inferius concluſum, ut acumen ejus extremum ſignare videatur leviter impreſſa diviſio; rigidum ac teres collum; ſcapulæ velut mollibus jugis è cervice demiſſæ; valida & ſubſtricta nervis ad fortitudinem brachia; inſignibus toris extantium la-

Lin. 3. *In molari lapide &c.*] Unde dentes molares [illegible]

Lin. 4. *Ut ad conterendos*] [illegible]

Lin. 8. *Senſum palato &c.*] [illegible]

Lin. 13. *Nihil de quaque materia.*] [illegible]

[illegible]

Lin. 14. *Odoris-captio decerpit.*] [illegible]

Lin. 15. *Deductum clementer à genis mentum &c.*] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

confirmant vigens robur, tolo ac decenti firmata cubitorum. Quid dicam de manibus, rationis ac ſapientiæ miniſtris? quas ſolertiſſimus artifex plano ac modice concavo ſinu fictas, ut ſi quid tenendum ſit, apte poſſit inſidere, in digitos terminavit: in quibus difficile eſt expedire, utrumne ſpecies an utilitas major ſit. Nam & numerus perfectus, ac plenus, & ordo ac gradus decentiſſimus, & articulorum paritum curvatura flexibilis, & forma unguium rotunda, concavis tegumentibus digitorum faſtigia comprehendens atque armans, ne mollitudo carnis in tenendo cederet, magnum præbent ornatum. Illud vero ad uſum miris modis habile, quod unus a cæteris ſeparatus cum ipſa manu oritur, & in diverſum maturius funditur: qui ſe velut obvium cæteris præbens, omnem tenendi faciendique rationem vel ſolus, vel præcipue poſſidet, tanquam rector omnium atque moderator; unde etiam pollicis nomen accepit, quod vi & poteſtate inter cæteros polleat. Duos quidem articulos extantes habet, non ut alii ternos, ſed unum ad manum carne connectitur pulcritudinis gratiâ. Si enim fuiſſet tribus arti-

[illegible]

cultu & ipſa diſcretos, fœda & indecora ſpecies ademiſſet maribus honeſtatem.

Jam pectoris latitudo ſublimis, & expoſita oculis, mirabilem præ ſe fert habitus ſui dignitatem. Cujus hæc cauſa eſt, quod videtur hominem ſolum Deus veluti ſupinum formaſſe; nam fere nullum aliud animal jacere in tergum poteſt; mutas autem animantes quaſi altero latere jacentes finxiſſe, atque ad terram compreſſiſſe. Idcirco illis anguſtum pectus, & ab aſpectu remotum, & ad terram verſus abjectum; hominis autem patens & erectum, quia plenum rationis a cœlo datæ, humile aut indecens eſſe non debuit. Papillæ quoque leviter eminentes, & ſubnigris ac parvis orbibus coronatæ, non nihil addunt venuſtatis, feminis ad alendos fœtus datæ, maribus ad ſolum decus, ne informe pectus, & quaſi mutilum videretur. Infra ſubdita eſt planities ventris, quam in medium fere umbilicus non indecenti nota ſignat, ad hoc factus, ut per eum fœtus, dum eſt in utero, nutriatur.

[illegible]

Lin. 9. Jam pectoris latitudo ſublimis.] [illegible]

[illegible]

Ibidem. Plenum rationis a cœlo datæ.] [illegible]

Lin. 10. Papillæ quoque leviter eminentes.] [illegible]

[illegible]

CAPUT XI.

De internis in homine, eorumque uſu.

SEQUITUR neceſſario, ut de internis quoque viſceribus dicere incipiam, quibus non pulchritudo, quia ſunt abdita, ſed utilitas incredibilis attributa eſt, quoniam opus fuerat, ut terrenum hoc corpus ſucco aliquo de cibis ac potibus aleretur, ſicut terra ipſa imbribus ac pruinis. Providentiſſimus artifex in medio ejus receptaculum cibis fecit, quibus concoctis & liquefactis, vitales ſuccos membris omnibus diſpertiret. Sed cum homo conſtet ex corpore atque anima, illud quod ſupra diximus receptaculum, ſoli corpori præſtat alimentum: animæ vero ſuam ſedem dedit. Fecit enim genus quoddam viſceris molle atque rarum, quod pulmonem vocari placuit, in quod ſpiritus reciproca viciſſitudine commearet, eumque non ex utero unum formavit, ne effunderetur ſimul ſpiritus, aut inflaret totum. Ideoque ne plenum quidem viſcus effecit, ſed inflabile atque aeris capax, ut paulatim ſpiritum reciperet, dum vitalis ventus per illam ſpargitur raritatem, & eundem rurſus paulatim redderet, dum ſe ex illo explicat. Ipſa enim viciſſitudo flandi & ſpirandi, reſpirandique tractus, vitam ſuſtentat in corpore.

Lin. 6. *Receptaculum ſoli corpori.*] Nam Platonem etiam [illegible]

Ibidem. *Animæ vero ſuam ſedem dedit.*] [illegible]

Lin. 9. *Molle.* [illegible]

[illegible]

Lin. 10. *In quod ſpiritus reciproca viciſſitudine commearet.*] Hæc habent MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] MSS. & [illegible] Colb.

Lin. 11. [illegible]

[illegible] MSS. [illegible]

Lin. 12. *Ideoque ne plenum quidem viſcus effecit.*] MSS. [illegible] Reg. [illegible] MSS. [illegible]

[illegible]

Lin. 16. *Ipſa enim viciſſitudo flandi & ſpirandi, reſpirandique tractus.*] [illegible] Vide Theodoretum Sermone 3. de Providentia Dei. Verbum *flandi* [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] MSS. [illegible] Colb. [illegible]

Lin. 18. *Vitam ſuſtentat.*] [illegible]

Quoniam ergo duo ſunt in homine receptacula, unum aëris, quod alit animam; alterum ciborum, quod alit corpus; ut flecti cervix, ac moveri facile poſſit, duas eſſe per collum fiſtulas neceſſe eſt, cibalem, ac ſpiritalem: quarum ſuperior ab ore ad ventrem ferat, inferior a naribus ad pulmonem. Quarum ratio, & natura diverſa eſt. Ille enim qui eſt ab ore tranſitus, mollis effectus eſt, & qui ſemper clauſus cohæreat ſibi, ſicut os ipſum; quoniam potum, & cibum, dimotâ & patefactâ gulâ, quæ corporales ſunt, ſpatium ſibi tranſmeandi faciunt. Spiritus contra, qui eſt incorporalis, ac tenuis, quia ſpatium ſibi facere non poterat, accepit viam patentem, quæ vocatur gurgulio: is conſtat ex oſſibus flexuoſis ac mollibus, quaſi ex annulis in cicutæ modum invicem compactis & cohærentibus, patetque ſemper hic tranſitus. Nullam enim requiem meandi habere ſpiritus poteſt: quia is, qui ſemper commeat, demiſſa ut diximus de cerebro membri portione, cui uva nomen eſt, velut occurſu quodam refrenatur, ne aut tenuitudinem domicilii cum impetu veniens attracta peſtilens aura corrumpat, aut totam nocendi violentiam interioris receptaculi perferat. Ideoque etiam nares breviter ſunt apertæ, quæ idcircò ſic nominantur, quia per eas vel odor, vel ſpiritus nare non deſinat, quæ ſunt hujus fiſtulæ quaſi oſtia. Tamen hæc fiſtula ſpiritalis non tantum ad nares, verùm ad os quoque interpatet in extre-

bus elaboratum eſt, ad fiſtulam cordis [illegible]

Lin. 1. *Quod alit animam.*] [illegible] *Idem.*

Lin. 2. *Ut flecti cervix, ac moveri facile poſſit.*] Hæc verba abſunt à [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 3. *Duas eſſe per collum fiſtulas, cibalem, ac ſpiritalem.*] Quam cibalem Lactantius nominat, [illegible] *Bonal.*

Lin. 6. *Ille enim qui eſt ab ore tranſitus.*] [illegible] MSS. [illegible] *Ille enim qui.*

Lin. 11. *In cicutæ modum.*] Virg. Eclog. 2. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula.*

Lin. 12. *Patetque ſemper hic tranſitus.*] In MSS. [illegible]

Lin. 17. *Nares* &c.] [illegible] *Bonal.*

Lin. 18. *Vel ſpiritus nare non deſinat.*] [illegible] Iſidor. Orig. lib. 11. cap. [illegible]

Lin. 19. *Quæ ſunt hujus fiſtulæ quaſi oſtia.*] [illegible]

Lin. 20. *Ad os quoque interpatet.*] [illegible] MSS. [illegible] Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 15. [illegible]

mis palati regionibus, ubi ſe colles faucium ſpectantes ortum tollere incipiunt in tumorem. Cujus rei cauſa & ratio non obſcura eſt; loquendi enim facultatem non haberemus, ſi, ut gulæ iter ad os tantùm, ita gurgulio ad nares tantùm pateret; nec procedens ex eo ſpiritus efficere vocem ſine linguæ miniſterio poſſet.

Aperuit igitur viam voci divina ſolertia ex illa fiſtulâ ſpiritali, ut poſſit linguæ miniſterio ſonus fingi, & vocis ipſius inoffenſum tenorem pulſibus ſuis in verba concidere. Qui meatus ſi aliquo modo intercæptus ſit, mutum fieri neceſſe eſt. Errat enim profectò quiſquis aliam cauſam putat, cur homines muti ſint. Non enim (ut vulgo creditur) vinctam gerunt linguam; ſed ii vocalem illum ſpiritum per nares quaſi mugientes profundunt, quod viæ tranſitus ad os aut nullus omnino eſt, aut non ſic patens, ut plenam vocem poſſit emittere. Quod plerumque naturâ fit, aliquando etiam caſu accidit, ut morbo aliquo hic adeo obrepatus vocem non tranſmittat ad linguam, fiatque de loquentibus mutos. Quod cum acciderit, auditum quoque obſtrui neceſſe eſt, ut quia vocem emittere non poteſt, ne admittere quidem poſſit. Loquendi ergò cauſâ patefactus eſt hic meatus. Illud quoque præſtat, ut in lavacris celebrandis, quia nares calorem ferre non poſſunt, aer ferventi ore duca-

Lin. 1 *Colles faucium*] In Cauc. & Bon. [illegible] MSS. Bonon. Regio-Put. & 4. al. Reg. [illegible] Vaticano, 5. Colb. Sorbon. Ultr. Cant. Em. [illegible] Clarom. Balus. Brun. [illegible] vulgatum eſt *colles faucium*. [illegible] Plin. lib. 11. cap. 37. *Tonſillæ in homine* [illegible] glandulas [illegible] *colles faucium ſpectantes ortum tollere incipiunt in tumorem*. [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 3 *Si, ut gulæ iter*] [illegible] MSS. [illegible] Bonon. & Regio-Put. [illegible] *ſi, ſicut gulæ iter* [illegible] Colb. Balus. Brun. [illegible]

Lin. 5 *Nec procedens ex eo ſpiritus efficere vocem ſine linguæ miniſterio poſſet*.] [illegible] MSS. Bonon. Reg. Tax. 3. Colb. Balus. Sorbon. Clarom. [illegible] Spark. [illegible]

Lin. 9 *Errat enim profectò*] [illegible] Aphor. [illegible] Vide ad hunc [illegible]

Lin. 11 *Nares quaſi mugientes*] Addidi *quaſi* ex MSS.

Lin. 16 *Auditum quoque obſtrui*] [illegible] neceſſe eſt.

Lin. 17 *Ne admittere quidem poſſit*.] [illegible] MSS. [illegible] *ne admittere quidem poſſit* [illegible] Bonon. Tax. & 3. [illegible] vulgatam.

tur, item ſi forte ſpiramenta narium frigoris pituita præcluſerit, per os animam trahere poſſimus, ne obſtructa meandi facultate, ſpiritus ſtrangularetur. Cibi vero in alvum recepti, & cum potus humore permiſti, cum jam calore percocti fuerint, eorum ſuccus inenarrabili modo per membra diffuſus, irrigat univerſum corpus, & vegetat.

Inteſtinorum quoque multiplices ſpiræ, ac longitudo in ſe convoluta, & uno tamen ſubſtricta vinculo, quam mirificum Dei opus eſt? Nam ubi maceratos ex ſe cibos alvus emiſerit, paulatim per illos internorum anfractus extruduntur, ut quidquid ipſis ineſt ſucci, quo corpus alitur, membris omnibus dividatur. Et tamen necubi forte obhærerent, ac reſiſterent, quod fieri poterat, propter ipſorum voluminum flexuoſos in ſe ſæpe recurſus, & fieri ſine pernicie non poterat, obtexit ea intrinſecus craſſiore ſucco, ut purgamenta illa ventris ad exitus ſuos facilius per lubricum niterentur. Illa quoque ratio ſubtiliſſima eſt, quod veſica, cujus uſum volucres non habent, cum ſit ab inteſtinis ſeparata, nec ullam habeat fiſtulam, qua ex illis urinam trahat, completur tamen, & humore diſtenditur. Id quomodo fiat, non eſt difficile perſpicere. Inteſtinorum enim partes, quæ ab alvo cibum potumque ſuſcipiunt, patentiores ſunt quam cæteræ ſpiræ, & multo tenuiores. Hæ veſicam circumplectuntur, & continent: ad quas partes cum potus & cibus miſta pervenerint, fimum quidem craſſius fit, & tranſmeat, humor autem omnis per illam teneritudinem percolatur, eumque veſica, cujus æque tenuis ſubtiliſque membrana eſt, abſorbet, & colligit, ut foras, qua natura exitum patefecit, emittat.

CAPUT

Lin. 3. *Animam trahere poſſimus.*] Ita [illegible] MSS. [illegible] Bonon. Reg. Put. [illegible] Ult. 3 Colbert. [illegible] Brun. [illegible] *poſſimus* [illegible]

Ibidem. *Spiritus ſtrangularetur.*] [illegible] *ſtrangularetur* [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 4. *Cibi vero in alvum.* &c.] [illegible]

Lin. 6. *Inteſtinorum quoque multiplices ſpiræ.* &c.] [illegible] Colb. [illegible] Bonon.

Lin. 7. *Et uno tamen ſubſtricta vinculo.*] [illegible] MSS. [illegible]

[illegible] recta.

Lin. 9. *Et tamen necubi forte obhærerent.*] [illegible] MSS. [illegible] Bonon. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible]

Lin. 11. *Obtexit*, [illegible] MSS. [illegible] Bonon. [illegible]

Lin. 14. *Veſicam.*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible]

Ibidem. *Veſica, cujus uſum volucres.* &c.] [illegible] Bonon.

CAPUT XII.

De utero, & conceptione, atque ſexibus.

DE utero quoque, & conceptione, quoniam de internis loquimur, dici neceſſe eſt, ne quid præteriiſſe videamur: quæ quanquam in operto lateant, ſenſum tamen atque intelligentiam latere non poſſunt. Vena in maribus, quæ ſeminium continet, duplex eſt, paulò interior quam illud humoris obſcœni receptaculum. Sicut enim renes duo ſunt, ita teſtes, ita & venæ ſeminales duæ, in una tamen compage cohærentes, quod videmus in corporibus animalium, cum interfecta patefiunt: ſed illa dexterior maſculinum continet ſemen, ſiniſterior fœmininum; & omnino in toto corpore pars dextra maſculina eſt, ſiniſtra vero fœminina. Ipſum ſemen quidam putant ex medullis tantum, quidam ex omni corpore ad venam genitalem confluere, ibique concreſcere. Sed hoc, humana mens, quomodo fiat, non poteſt comprehendere. Item in fœminis uterus in duas ſe dividit partes, quæ in diverſum diffuſæ ac reflexæ,

Lin. 1. *De utero, &c.*] Quæ hoc & ſequenti capite, ait Cellarius, de homine formando in utero traduntur, multam pleraque opinionis tenent, quæ tunc fuiſſet Lactantio, & [illegible]. Qui veritatem eorum cupit, philoſophos naturæ ſcrutatores adeat.

Lin. 4. *Seminium.*] Sic MSS. Sanguinem & Bun. editi vero omnes bene habent *ſeminium*, atque eandem lectionem veram putat Heumannus.

Lin. 4. *Quæ ſeminium continet.*] Sic exſtat in MSS. Regio-Put. 2. al. Reg. Brun. ac ed. Betul. Lovan. [illegible] MSS. Bon. Delu. 3. Colb. Claro. in marg. in quibus eſt *quæ ſeminium* [illegible] *continet*, in 3. Reg. 1. Colbert. à prima manu, ed. Rom. 1470. *quæ ſemina continet*, in Marm. *quæ ſemina continent*, in 1. Colb. ſec. & multis editis, *quæ ſemen continet.*

Lin. 6. *Ita.*] Sic MSS. Bon. ubique habent *itemque.*

Ibidem. *Venæ ſeminales duæ.*] Quæ hic in [illegible] deſcribuntur. Heumannus [illegible] Philippus [illegible]. Obſerva obiter, quod [illegible] ex Veſalii deſcriptione [illegible] non invenias. *Bauld.*

Ibidem. *In una tamen compage.*] Sic [illegible] ex vet. MSS. 2. Bonon. Cant. 4. Reg. 4. Colb. Tax. Pen. Ultr. Vat. Got. Marm. Brun. & 4. vet. edit. Rom. Ejuſd. Betul. In 4. MSS. vet. & 9. excuſis eſt *in una tamen*, in 4. vulgatis vet. eſt *una tamen*, abſque præpoſitione.

Lin. 7. *Interfecta.*] Recte Heumannus contendit legendum eſſe *interfecta*, quia hic ſermo eſt de Anatomia.

Ibidem. *Patefiunt.*] Id eſt, ſecantur. *Francius.*

Lin. 8. *Dexterior maſculinum continet ſemen, &c.*] Parmenides & Cleobulus hujus ſententiæ autores faciunt Anaxagoram & Empedoclem. Lege in Ariſt. lib. 4. de Generat. animal. cap. 1. Aphoriſ. Hippocratis eſt, 48. *Bauld.*

Lin. 9. *Et omnino in toto corpore.*] Sequor [illegible] MSS. [illegible] cum [illegible] & Cellario. Legunt *Et* [illegible] in [illegible] 10. vet. & editi 13. Utraque lectio bona.

Lin. 10. *Quidam putant ex medullis tantum, quidam.*] Sic [illegible] MSS. [illegible] Reg.-Put. 1. al. Reg. 2. Colb. 1. Sorb. & omnes ferme editi. At MSS. vet. 4. Reg. 4. Colbert. Goth. 1. pt. Lin. Cant. Vat. Got. Marm. [illegible] Brun. edit. 4. Rom. & Cellar. omiſſis quoque primis verbis, habent, *quidam autem ex omni corpore.* Cæterum Platonis hæc ſententia eſt in Timæo paucis verbis delibata, [illegible]. Contrarium Hippo[illegible] hoc dogma tuetur. *Bauld.*

circumplicantur [illegible] Quæ pars in dextrum [illegible] [illegible], quæ in ſiniſtram [illegible].

Conceptum igitur Varro & Ariſtoteles ſic fieri arbitrantur. [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible], ſed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]. & primum quidem [illegible] [illegible] [illegible], quòd

[illegible]

in eo ſit & vita omnis & ſapientia, denique totum opus quadrageſimo die conſummari. Ex abortionibus hæc fortaſſe collecta ſunt. In avium tamen fetibus primos oculos fingi, dubium non eſt, quod in ovis ſæpè deprehendimus. Undè fieri non poſſe arbitror, quin fictio à capite ſumat exordium.

Similitudines autem in corporibus filiorum ſic fieri putant. Cum ſemina inter ſe permiſta coaluerint, ſi virile ſuperaverit, patri ſimilem provenire ſeu marem, ſeu feminam; ſi muliebre prævaluerit, progeniem cujuſlibet ſexus ad imaginem reſpondere maternam. Id autem prævalet è duobus, quod fuerit uberius, alterum enim quodammodo amplectitur & includit: hinc pleruinque fieri, ut unius tantum lineamenta prætendat. Si vero æqua fuerit ex pari ſemine permiſtio, figuras quoque miſceri, ut ſoboles illa communis, aut neutrum referre videatur, quia totum ex altero non habet, aut utrumque, quia partem de ſingulis mutuata eſt. Nam in corporibus animalium videmus, aut confundi parentum colores, ac fieri tertium neutri generantium ſimilem, aut utriuſque ſic exprimi, ut diſcoloribus membris per omne corpus concors mi-

[illegible]

ſtura varietur. Diſpares quoque naturæ hoc modo fieri putantur. Cùm forte in lævam uteri partem maſculinæ ſtirpis ſemen inciderit, marem quidem gigni opinatio eſt: ſed quia ſit in femininâ parte conceptus, aliquid in ſe habere femineum, ſupra quam decus virile patiatur; vel formam inſignem, vel nimium candorem, vel corporis levitatem, vel artus delicatos, vel ſtaturam brevem, vel vocem gracilem, vel animum imbecillum, vel ex his plura. Item, ſi partem in dexteram ſemen feminini ſexus influxerit, feminam quidem procreari: ſed quoniam in maſculina parte concepta ſit, habere in ſe aliquid virilitatis, ultra quam ſexus ratio permittat, aut valida membra, aut immoderatam longitudinem, aut fuſcum colorem, aut hiſpidam faciem, aut vultum indecorum, aut vocem robuſtam, aut animum audacem, aut ex his plura.

Si vero maſculinum in dexteram, femininum in ſiniſtram pervenerit, utroſque fœtus recte provenire, ut & feminis per omnia naturæ ſuæ decus conſtet, & maribus tam mente, quam corpore robur virile ſervetur. Illud vero ipſum quam mirabile inſtitutum Dei, quod ad conſervationem generum ſingulorum, duos ſexus maris ac feminæ machinatus eſt, quibus inter ſe per voluptatis illecebras copulatis, ſucceſſiva ſoboles pareretur, ne omne genus viventium conditio mortalitatis extingueret. Sed plus roboris maribus attributum eſt, quo facilius ad patientiam jugi maritalis feminæ cogerentur. Vir itaque nominatus eſt, quod major in eo vis eſt, quam in femina, & hinc virtus nomen accepit. Item mulier (ut Varro interpretatur) a mollitie, immutata & detracta litterâ, velut mollier, cui ſuſcepto fœtu, cum partus appropinquare jam cœpit,

Lin. 15. *Rectè provenire.*] Sic reſtitui ex [illegible] MSS. & vet. edit. [illegible] Cellar. [illegible] vulgatum eſt *recte provenire*.

Lin. 17. *Quam mirabile inſtitutum Dei*.] Juxta omnes ferme MSS. repoſui poſt *Dei* verbum *eſt*, quod erat in [illegible] vulgatis [illegible] *inſtitutum Dei* [illegible] *inſtitutum Dei*.

Lin. 19. *Succeſſiva ſoboles.*] Ita [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Voſſ. Brun. [illegible] Bonon. Pen. Tax. Cant. *ſucceſſiva ſoboles* [illegible] Reg. [illegible] Colb. Got. [illegible] *ſubcreta*, [illegible] *ſubcretiva*, &c. [illegible] Reg. Pen. *ſucc. ſoboles* [illegible] *Succeſſiva ſoboles pareretur* [illegible] doctiſſimus Medicus probat. [illegible] *pareretur*, [illegible]

Lin. 21. *Vir itaque, &c.*] Idem [illegible] Lact. [illegible] Vir, [illegible] major, [illegible] eſt [illegible]

dolorique [illegible]. Utendum eſt [illegible] hoc, ſi virtutis [illegible], vel [illegible] volumen eſſe, quoniam a [illegible] nomen eſt [illegible]. Sic etiam Græcis [illegible] Betul.

Lin. 23. *Item mulier (ut Varro interpretatur) a mollitie.*] Sex MSS. [illegible] vulgati addunt *eſt dicta*. [illegible] Vide [illegible] Hæc duæ voces abſunt a [illegible] & [illegible] MSS. [illegible] Bonon. Reg. [illegible] Pen. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. Pen. Voſſ. Got. Marm. Clarom. Brun. & [illegible] vet. edit. Ad Varronem omnes hanc derivationem referunt, [illegible] eſt [illegible] à vulgus [illegible], [illegible] apud Jureconſultos. Eadem ferè differentia, quæ eſt apud Græcos, [illegible] quæ virum non [illegible], quæ [illegible] quæ [illegible] non peperit [illegible], quæ etiam peperit [illegible], quæ jam parere debet, quæ [illegible] apud [illegible] Tertium in [illegible] commentarium in Sacram [illegible] *Idem.*

turgeſcentes mammæ dulcibus ſuccis diſtenduntur, & ad nutrimenta naſcentis fontibus lacteis fœcundum pectus exuberat. Nec enim decebat aliud, quàm ut ſapiens animal à corde alimoniam duceret. Idque ipſum ſolertiſſime comparatum eſt, ut candens ac pinguis humor teneritudinem novi corporis irrigaret, donec ad capiendos fortiores cibos, & dentibus inſtruatur, & viribus roboretur. Sed redeamus ad propoſitum, ut cætera, quæ ſuperſunt, breviter explicemus.

Lin. 1. *Ad nutrimenta naſcentis fontibus lacteis.*] Sic emendavi ex veteriimis MSS. 2. Bonon. Cauc. Regio-Put. al. 3. Reg. 6. Colb. Tax. Pen. Ultr. Em. Vict. Gat. Marm. Clar. Baluz. Brux. edit. Benul. accedente 1. Sorbon. in quo eſt *ad nutrimenta naſcentibus fontibus lacteis*, in 2. Reg. & 14. vulgatis *naſcentis fontem lacteum*; in 3. al. editis *naſcentibus fontibus lactis*. Duo annorum 1471. & 1478. habent etiam *fontibus lacteis*.

CAPUT XIII.

De Membris inferioribus.

POTERAM nunc ego ipſorum quoque genitalium membrorum mirificam rationem tibi exponere, niſi me pudor ab hujuſmodi ſermone revocaret. Itaque à nobis indumento verecundiæ, quæ ſunt pudenda, velentur. Quod ad hanc rem attinet, queri ſatis eſt, homines impios, ac profanos, ſummum nefas admittere, qui divinum & admirabile Dei opus, ad propagandam ſucceſſionem inexcogitabili ratione proviſum & effectum, vel ad turpiſſimos quæſtus, vel ad obſcœnæ libidinis pudenda opera convertunt, ut jam nihil aliud ex re ſanctiſſima petant, quàm inanem & ſterilem voluptatem. Quid reliquæ corporis partes, num carent ratione, ac pulcritudine? Conglobata in nates caro, quam ſedendi officio apta! & eadem firmior, quam in cæteris membris, ne premente corporis mole oſſibus cederet. Item feminum deducta, & latioribus toris valida longitudo, quò facilius onus corporis ſuſtineret; quam paulatim deficientem in anguſtum genua determinant, quorum decentes nodi flexuram pedibus, ad gradiendum ſedendumque aptiſſimam, præ-

Lin. 3. *Indumento verecundiæ, quæ ſunt pudenda, &c.*] Vide Paulum Epheſ. 5. v. 4. Præclarus eſt locus apud Ariſtot. lib. 7. Polit. cap. ult.

Ibidem. *Quæ ſunt pudenda, &c.*] Pudenda, virilia, ad imitationem Græcorum, qui αἰδοῖα nominant. Ariſt. in 3. de Hiſt. animalium, virilia propria ſic vocari ait: fœminina autem, ἐφήβαιον. Sed Medicorum ſchola differentiam hanc non obſervat, utraque ſexûs pudenda αἰδοῖα nominans, ut & Julius Pollux.

Lin. 9. *Sterilem voluptatem.*] Id eſt, ſine ſpe prolis. *Francius.*

Ibidem. *Quid reliquæ corporis partes?*] Ita repoſui ex MSS. 2. Bonon. Regio-Put. & 3. al. Reg. 6. Colb. Tax. Pen. Lipſ. Em. Marm. Claram. Baluz. In 6. MSS. & editis Rom. 1468. & 1470. *Quæ reliquæ*, in 2. Reg. & 11. impreſſis, *Quæ reliqui*.

Lin. 11. *Et eadem.*] Heumannus legit *eſt eadem*.

Lin. 13. *Valida.*] Deeſt in MS. Bov.

Lin. 15. *Flexuram pedibus, ad gradiendum ſedendumque aptiſſimam, præbent.*] Sic legunt omnes ferme MSS. & edit. At MSS. 2. Bon. & sec. 1. Reg. Tax. 2. Colbert. Cauc. habent, *flexuram in pedibus ad gradiendum ſedendumque aptiſſimam uſum præbent.*

beat. Item crura non æquali modo ducta, ne indecens habitudo deformaret pedes, ſed teretibus ſuris clementer extantibus, ſenſimque tenuatis, & firmata ſunt & ornata.

In plantis verò eadem quidem, ſed tamen longè diſpar, quàm in manibus ratio eſt: quæ quoniam totius corporis quaſi fundamenta ſunt, mirificus eas artifex non rotundâ ſpecie, ne homo ſtare non poſſet, aut aliis ad ſtandum pedibus indigeret, ſicut quadrupedes, ſed porrectiores, longioreſque formavit, ut ſtabile corpus efficerent planicie ſuâ; undè illis inditum nomen eſt. Digiti æquè totidem, quot in manibus, ſpeciem magis, quàm uſum majorem præferentes, ideòque & juncti, & breves, & gradatim compoſiti: quorum qui eſt maximus, quoniam illum ſicut in manu diſcerni à cæteris opus non erat, ita in ordinem redactus eſt, ut tamen ab aliis magnitudine, ac modico intervallo diſtare videatur. Hæc eorum ſpecioſa germanitas, non levi adjumento niſum pedum firmat; concitari enim ad curſum non poſſumus, niſi digitis in humum preſſis, ſoloque nitentibus, impetum ſaltumque capiamus. Explicaſſe videor omnia, quorum ratio intelligi poteſt. Nunc ad ea venio, quæ vel dubia, vel obſcura ſunt.

Lin. 2. *Sed.*] Hæc vox & quatuor ſequentes deſunt in MS. Bon.

Ibidem. *Suris clementer extantibus.*] Id eſt leniter prominentibus. Eodem enim ſenſu adverbiis clementer, leniter, molliter utitur Lactantius. *Sura* eſt pars poſterior cruris, eaque carnoſior.

Lin. 3. *Et firmata ſunt & ornata.*] Sic repoſui ex editis Betul. Cellar. Walch. omnibuſque MSS. præter 2. Reg. rec. cæteroſque typis excuſos, quibus eſt *& firma ſunt & ornata.*

Lin. 5. *Corporis.*] Ita MSS. 2. Colb. Claromont. Brun. Bon. & alii. Reliqui multi habent *operis.*

Lin. 10. *Quam uſum majorem præferentes.*] Ita cum edit. Rom. 1470. & Cellar. cuncti MSS. præter 1 Reg. rec. & 11. vulgatos, quibus deeſt, *majorem.*

Lin. 14. *Germanitas.*] Hoc eſt fraterna ſocietas. Sic apud Salvianum libro 2. contra avaritiam cap. 6. legitur *Apoſtolorum germanitas.* Heumannus.

Ibidem. *Niſum.*] MS. Bon. *Nixum.*

CAPUT XIV.

De inteſtinorum quorumdam ignotâ ratione.

MULTA eſſe conſtat in corpore, quorum vim, rationemque perſpicere nemo, niſi qui fecit, poteſt. An aliquis enarrare ſe putat poſſe, quid utilitatis, quid effectûs habeat tenuis membrana illa perlucens, quâ circumretitur alvus, ac tegitur? Quid renum gemina ſimilitudo?

Lin. 3. *Tenuis membrana illa perlucens.*] Græcè Περιτόναιον. Pollux. Hujus nomenclatione Latini carentes, Græco nomine ut ſuo utuntur, niſi quòd aliqui abdominis membranam nuncupant: à circumtendendo videtur nomen eſſe deductum. potiſſimus enim hic iſtius uſus eſt. Gallis etiam dicitur peritonæ. Ex Bauldrio.

Lin. 4. *Quâ circumretitur alvus.*] Ita reſtitui ex vetuſtiſſimis & optimis MSS. 2. Bonon. Regio-Put. 3 al. Reg. Cauc. Tax. Pen. 6. Colb. Em. Ultr. Sorbon. Vict. Gat. Marm. Baluz. Clarom. Brun. & edit. Betuleii. Id eſt, membranâ illâ ſicut reti involvitur alvus. In

quem ait Varro ita dictum, quod [illegible] humoris oriatur: quod eſt longe ſecus, quia ipſum [illegible] lateri cohæreat, & ſinu ab inteſtinis ſeparatur. Quid ſplen? quid iecur? quæ viſcera quaſi ex contorto ſanguine videntur eſſe concreta? quid fellis amariſſimus liquor? quid pinguia cordis? Niſi forte illa credenda putabimus, qui affectum iracundiæ in felle conſtitutum putant, pavoris in corde, in ſplene lætitiæ: iecoris autem officium volunt eſſe, ut cibos in alvo concoquat amplexu & calefactu ſuo: quidam libidinem rerum Venerearum in iecore contineri arbitrantur.

Primum illa perſpicere acumen humani ſenſus non poteſt, quia horum officia in operto latent, nec uſus ſua patefacta demonſtrant. Nam ſi ita eſſet, fortaſſe plura haberent quæque animalia, vel aliud tellus oſtenderet, vel

[illegible]

minùs haberent, quàm ferè; timidiora, plus cordis, ſalaciora, plus jecoris, laſciviora, plus ſplenis habuiſſent. Sicuti igitur nos ſentimus, audire auribus, oculis cernere, naribus odorare; ita profectò ſentiremus, nos felle iraſci, jecore cupere, ſplene gaudere. Cùm autem, undè affectus iſti veniant, minimè ſentiamus, fieri poteſt, ut aliundè veniant, & aliud viſcera illa, quam ſuſpicamur, efficiant. Nec tamen convincere poſſumus, falſa illos, qui hæc diſputant, dicere. Sed omnia, quæ ad motus animi animæque pertineant, tam obſcuræ altæque rationis eſſe arbitror, ut ſupra hominem ſit, ea liquidò pervidere. Id tamen certum & indubitatum eſſe debet, tot res, tot viſcerum genera, unum & idem habere officium, ut animam contineant in corpore. Sed quid propriè muneris ſingulis ſit injunctum, quis ſcire, niſi artifex, poteſt, cui ſoli opus ſuum notum eſt?

Animal. 2. cap. 15. lib. 2. cap. 15. Item lib. de Partibus Animal. 4. cap. 2. Plin. in Cherſoneſo, fel non omnibus dari animalibus eſſe ſcribit, in Eubœæ Chalcide nullum pecori, in Naxo prægrande geminumque, &c. Sed hæc, ut alia, ex Ariſtotele habet. *Idem.*

Lin. 1. *Timidiora, plus cordis, &c.*] Ironiæ genus eſt: quia cum pavor tribuatur cordi, plus cordis, idem eſt ac plus pavoris habere. *Heuquet.* In MS. Regio-Put. eſt *timidiora plus jecoris*, malè. Siquidem Autor noſter in jecore nonniſi virtutem coctionis ciborum, & libidines rerum venerearum locat.

Ibidem. *Timidiora plus cordis, &c.*] Imò ob id cervi maximè timidi. Plin. Cæteris corruptis vitalitas in corde durat. Bruta exiſtimantur animalium, quibus durum riget: audacia, quibus parvum eſt: pavida, quibus prægrande. Maximum autem eſt, proportione omnibus, lepori, aſino, cervo, pantheræ, muſtelis, hyenis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis, &c. *Idem.*

Ibidem. *Salaciora, plus jecoris.*] Hæc deſunt in MS. Bov. ſicut & in multis aliis.

Lin. 4. *Jecore cupere.*] Galenus non dicit nos jecore cupere, ſed hepar facit ſedem τῆς ἐπιθυμίας, ſicut cor τῆς θυμοῦ, ſicut ἡγεμονικὸν in capite. Et Democrit. ad Hippocratem ſcribens, καρδίαν dicit βασίλισσαν ὀργῆς τιθήνην.

Lin. 10. *Tot viſcerum.*] MS. Bov. *tanta viſcera.* *Tanta* hîc numerum ſignificat: ſic libro 1. Divin. Inſtitut. cap. 3. circa finem, *Tantarum rerum gubernationem*, pro *tot rerum.*

Lin. 12. *Muneris.*] MSS. 3. nec *numeris*, corruptè ſcriptiſex & quinque edit., *nervis.*

CAPUT XV.

De Voce.

DE voce autem quam rationem reddere poſſumus? Grammatici quidem ac philoſophi vocem eſſe definiunt, aerem ſpiritu verberatum,

Lin. 2. *Vocem eſſe definiunt.*] Rectiùs & elegantiùs legeres delendo *eſſe*. Sic etiam legendum eſſe putat Heumannus.

Ibidem. *Aërem ſpiritu verberatum, &c.*] Seneca in 2. Natur. quæſt. de tonitruis agens: » Præter hæc, inquit, naturâ eſt aptus aër ad » voces. Quidni? cum vox nihil aliud ſit, quàm » ictus aër «. Idem paulò ſuperiùs: » Quid enim » eſt vox, niſi intenſio aëris audiatur, linguæ » formata percuſſu «? Hæc philoſophus, & quidem Stoicus. Ex Grammaticis Diomedes lib. 2. » Vox eſt (ut Stoicis placet) ſpiritus tenuis, » auditu ſenſibilis, quantum in ipſo eſt. Fit » autem vel exilis auræ pulſu, vel verberati » aëris ictu «. Priſcianus: » Philoſophi definiunt, » vocem eſſe aerem tenuiſſimum ictum. *Betul.* De Vocis formatione lege Cordomæum (*Cordemoy*) in oratione Phyſicâ de loquelâ.

tum: unde verba ſunt inceptura, quod perſpicue falſum eſt. Non enim vox extra os gignitur, ſed intra, & ideo veriſimilior eſt illa ſententia, exceptum ſpiritum, cum obſtantia faucium fuerit illiſus, ſonum vocis exprimere: velut cum in patentem cicutam, labroque ſubjectam demittimus ſpiritum, & is cicutæ concavo repercuſſus ac revolutus à fundo, dum ad deſcendentem occurſu ſuo redit, ad exitum nitens, ſonum gignit, & in vocalem ſpiritum reſiliens per ſe ventus animatur. Quod quidem an verum ſit, Deus artifex viderit. Videtur enim non ab ore, ſed ab intimo pectore vox oriri. Denique & ore clauſo, ex naribus emittitur ſonus qualis poteſt. Præterea & maximo ſpiritu, quo anhelamus, vox non efficitur, & levi, & non coarctato ſpiritu, quoties volumus, efficitur. Non eſt igitur comprehenſum, quomodo fiat, aut quid ſit omnino. Nec me nunc in Academiæ ſententiam delabi putes, quia non omnia ſunt incomprehenſibilia. Ut enim fatendum eſt multa neſciri, quæ voluit Deus intelligentiam hominis excedere; ſic tamen multa eſſe, quæ poſ-

Lin. 1. *Unde verba ſunt, &c.*] [illegible] Bund.

Ibidem. *Non enim vox, &c.*] [illegible] Bund.

Lin. 4. *Demittimus ſpiritum.*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible] Bund. [illegible] MITTITUR ſpiritum.

Lin. 5. *Cicutam.*] [illegible] apud Virgil. [illegible]

Eſt mihi [illegible]

Fiſtula. ——

[illegible] de Providentia Dei [illegible]

Lin. 6. *Dum ad deſcendentem occurſu ſuo redit.*] [illegible] MSS. [illegible] MSS. [illegible] *ad deſcendentem occurſu ſuo reddit*, [illegible]

Lin. 8. *Deus.*] [illegible] MS. [illegible]

Ibidem. *Ab intimo pectore, &c.*] [illegible] Ulyſſem [illegible] ex pectore. [illegible]

Lin. 9. *Vox oriri.*] [illegible] Ald. [illegible]

Ibidem. *Ex naribus.*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. & edd. [illegible]

Lin. 10. *Et maximo ſpiritu.*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 11. [illegible]

Lin. 12. *Non eſt igitur comprehenſum, &c.*] [illegible] Bund.

Ibidem. [illegible] MSS. [illegible] edd. Bun.

ſint & ſenſibus percipi, & ratione comprehendi. Sed erit nobis contra philoſophos integra diſputatio. Contineamus igitur ſpiritum, quod nunc decurrimus.

Lin. 1. *Spiritum.*] [illegible] *ſpiritum* [illegible]. *Quod nunc decurrimus.*] [illegible] MS. [illegible] Dutheſſio [illegible] habent [illegible].

CAPUT XVI.

De mente, & ejus ſede.

MENTIS quoque rationem incomprehenſibilem eſſe, quis neſciat; niſi qui omninò illam non habet, cum ipſa mens quo loco ſit, aut cujuſmodi, neſciatur? Varia ergo à philoſophis de natura ejus, ac loco diſputata ſunt. At ego non diſſimulabo, quid ipſe ſentiam, non quia ſic eſſe affirmem (quod eſt inſipientis in re dubiâ facere,) ſed ut expoſita rei difficultate, intelligas, quanta ſit divinorum operum magnitudo. Quidam ſedem mentis in pectore eſſe voluerunt. Quod ſi ita eſt, quanto tandem miraculo dignum eſt, rem in obſcuro ac tenebroſo habitaculo ſitam, in tantâ rationis atque intelligentiæ luce verſari? tum quod ad eam ſenſus ex omni corporis parte conveniunt, ut in qui-

Lin. 4. *At ego.*] [illegible] MSS. & pleraque edd. [illegible] *At ego*, [illegible].

Lin. 7. *Quidam ſedem mentis in pectore &c.*] [illegible] Diogenes [illegible] Plutarcho. [illegible] Chriſtus Marc. [illegible] Spiritum [illegible] Cor. 14. [illegible] Scriptura [illegible] Spiritum S. [illegible] Act. [illegible] Theodoret. [illegible] de Providentia, [illegible] Dominus [illegible]

illam regionem membrorum præſidem eſſe videatur. Alii ſedem ejus in cerebro eſſe dixerunt. Et ſane argumentis probabilibus uſi ſunt. Oportuiſſe, inquiunt, quod totius corporis regimen haberet, potius in ſummo, tanquam in arce habitare, nec quidquam eſſe ſublimius, quam id, quod univerſum ratione moderetur; ſicut ipſe mundi dominus & rector in ſummo eſt. Deinde quod ſenſus omnes, id eſt audiendi, & videndi, & odorandi miniſtra membra in capite ſint locata, quorum omnium viæ non ad pectus, ſed ad cerebrum ferant: alioqui neceſſe nos eſſe tardius ſentire, donec ſentiendi facultas longo itinere per collum ad pectus uſque deſcenderet. Ii vero aut non multum, aut fortaſſe non errant.

Videtur enim mens, quæ dominatum corporis tenet, in ſummo capite conſtituta, tanquam in cœlo Deus: ſed cum in aliquâ ſit cogitatione, commeare ad pectus, & quaſi ad ſecretum aliquod penetrale ſecedere, ut conſilium, tanquam ex theſauro recondito, eliciat ac proferat. Ideoque cum intenti ad cogitandum ſumus, & cum mens occupata in altum ſe abdiderit, neque audire quæ circumſonant, neque videre, quæ obſtant, ſolemus. Id vero ſive ita eſt, admirandum profecto eſt, quomodò id fiat, cum ad pectus ex cerebro nullum iter pateat. Sin autem non eſt ita, tamen nihilominus admirandum eſt, quod divina neſcio quâ ratione fiat, ut ita eſſe videatur. An poteſt aliquis non admirari, quod ſenſus ille vivus atque cœleſtis, qui mens, vel animus nuncupatur, tantæ mobilitatis eſt, ut ne tum quidem, cum ſopitus eſt, conquieſcat, tantæ celeritatis, ut uno temporis puncto cœlum omne colluſtret, &, ſi velit, maria pervolet, terras, ac urbes peragret, omnia denique, quæ libue-

Lin. 1. *Sedem ejus in cerebro.*] Plutarch. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. 4. *Tanquam in arce habitare.*] [illegible] MSS. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. 8. *Audiendi, & videndi, & odorandi miniſtra membra in capite ſint locata.*] [illegible] MSS. [illegible] [illegible] [illegible] quid [illegible]

Lin. 15. *Sed cum in aliquâ ſit cogitatione.*] [illegible] MSS. [illegible] [illegible] *ſed quando in aliquâ ſit cogitatione.*

Lin. 19. *Solemus.*] [illegible] MSS. [illegible] [illegible]

Lin. 22. *Cum ad pectus ex cerebro* [illegible]] [illegible] Pythagoras [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Deus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Pag. [illegible] *Sin autem non eſt ita.*] [illegible] MSS. [illegible] [illegible] *Sin autem non eſt ita*, [illegible] MS. [illegible] *Sin autem non eſt*, [illegible] *admirandum eſt.*

tis, quamvis longè latèque ſummota ſint, in conſpectu ſibi ipſa conſtituat?

Et miratur aliquis, ſi divina mens Dei per univerſas mundi partes intenta diſcurrit, & omnia regit, omnia moderatur, ubique præſens, ubique diffuſa; cum tanta ſit vis ac poteſtas mentis humanæ intra mortale corpus incluſæ, ut ne ſeptis quidem gravis hujus ac pigri corporis, cui alligata eſt, coerceri ullo pacto poſſit, quominus ſibi liberam vagandi facultatem, quietis impatiens, largiatur? Sive igitur in capite mens habitat, ſive in pectore, poteſtne aliquis comprehendere, quæ vis rationis efficiat, ut ſenſus ille incomprehenſibilis aut in medulla cerebri hæreat, aut in illo ſanguine bipartito, qui eſt incluſus in corde? ac non ex eo ipſo colligat, quanta ſit Dei poteſtas, quod animus ſe ipſum non videt, aut qualis, aut ubi ſit; nec ſi videat, tamen perſpicere poſſit, quo pacto rei corporali res incorporalis adjuncta ſit? Sive etiam mentis locus nullus eſt, ſed per totum corpus ſparſa diſcurrit, quod & fieri poteſt, & à Xenocrate Platonis diſcipulo diſputatum eſt, ſiquidem ſenſus in qualibet parte corporis præſto eſt, nec quid ſit mens ipſa, nec qualis, intelligi poteſt, cum ſit natura ejus tam ſubtilis ac tenuis, ut ſolidis visceribus infuſa vivo, & quaſi ardenti ſenſu, membris omnibus miſceatur.

Illud autem cave, ne unquam ſimile veri putaveris, quod Ariſtoxenus dixit: Mentem omnino nullam eſſe, ſed quaſi harmoniam in fidibus, ex conſtructione corporis, & compagibus viſcerum vim ſentiendi exiſtere. Muſici enim intentionem concentumque nervorum in integros modos, ſine ulla offenſione conſonantium, harmoniam vocant. Volunt igitur animum ſimili ratione conſtare in homine, qua & concors modulatio conſtat in fidibus, ſcilicet, ut ſingularum corporis partium firma

Lin. 3. *Vis.*] In MS. Bon. [illegible]

Lin. 7. *Alligata.*] Sic MS. Bon. ubi alligata, [illegible]

Ibidem. *Ullo pacto.*] In MS. Bon. ullo modo, [illegible]

Lin. [illegible] *Incluſa.*] In MS. Bon. *infuſa.*

Lin. 11. *Animus ſe ipſum non videt, &c.*] Pergamus & [illegible] hoc ſecundum Platonem [illegible] ſed more Catholicorum, animam à corpore [illegible]. *Bonal.*

Lin. [illegible] *Quod & fieri poteſt.*] Sic reſtituimus [illegible] MSS. & ed. Gryph. In aliis eſt *quod & omnino* [illegible] *& quod omnino.*

Lin. 15. *Xenocrate.*] Cicer. [illegible] Academ. [illegible] Xenocrates, mens nulla [illegible] Cæterum [illegible] hoc.

Omne corpus [illegible] *Anima non* [illegible],
Animus neque corpus non eſt. Bonal.

Lin. 17. *Nec quid ſit mens ipſa, nec qualis.*] Addidi *qualis* ex [illegible] MS. Regio Put. [illegible] Colb. [illegible] & ed. Gryph.

Lin. 20. *Quod Ariſtoxenus dixit, &c.*] [illegible] Dicæarcho magis [illegible] quam Ariſtoxeno [illegible] Cic. [illegible] Tuſc. quæſt. [illegible] Dicæarchum [illegible] Ariſtoxenum [illegible] Bonal. De Ariſtoxeni opinione vide Lactantium lib. 7. Div. Inſtitut. cap. [illegible]

Lin. 21. *Omnino.*] Deeſt in MSS. Bon.

Lin. 26. *Fidibus.*] Reſtituimus ex omnibus MSS. & [illegible] vet. edit. In [illegible] vulg. leg. id eſt.

conjunctio, membrorumque omnium conſentiens in unum vigor, motum illum ſenſibilem faciat, animumque concinnet, ſicut ſunt nervi benè intenti ad conſpirantem ſonum. Et ſicut in fidibus, cùm aliquid aut interruptum, aut relaxatum eſt, omnis canendi ratio turbatur, & ſolvitur: ita in corpore, cùm pars aliqua membrorum duxerit vitium, deſtrui univerſa, corruptiſque omnibus atque turbatis, occidere ſenſum, eamque mortem vocari. Verùm ille, ſi quidquam mentis habuiſſet, non harmoniam de fidibus ad hominem tranſtuliſſet. Non enim canere ſuâ ſponte fides poſſunt, ut ſit ulla in his comparatio ac ſimilitudo viventis. Animus autem ſuâ ſponte & cogitat, & movetur. Quòd ſi quid in nobis harmoniæ ſimile eſſet, ictu moveretur externo, ſicut nervi manibus, qui ſine tactu artificis pulſuque digitorum, muti atque inertes jacent. Sed nimirum pulſandus ille manu fuit, ut aliquandò ſentiret, quia mens ejus ex membris malè compacta torpebat.

LIN. 2. *Sicut ſunt nervi benè intenti ad conſpirantem ſonum.*] Sic repoſui ex MSS. veteri Cauc. Regio-Put. 5. al. Reg. 4. Colb. Vat. Tax. Em. Cantabrig. Gal. Marm. Clarom. Brun. & 10. vet. impreſſis, & 3. rec. Cellar. Walch. In 7. MSS. & 6. vulgatis legitur, *ſicut nervi benè intenti conſpirantem ſonum.*

LIN. 4. *Interruptum.*] Ita reſtitui ex ſupradictis MSS. & edd. Betul. ac Cellar. In 6. rec. ſcriptis & 14. vulgatis eſt *intereeptum.*

LIN. 6. *Occidere ſenſum.*] Hoc eſt, mentem. *Franc.*

LIN. 7. *Non harmoniam.*] MSS. 9. ac Bonon. præcipuè à Thomaſio inſpecti, cum ed. Gryph. *nunquam harmoniam.* Cæteri tam manu exarati, quam impreſſi, ut in textu.

LIN. 9. *Similitudo viventis.*] Id eſt, *ſimilitudo cum vivente.* Francius.

LIN. 12. *Sine tactu artificis.*] Sic undecim MSS. & 15. typis vulgati. In 7. ſcriptis cum ed. Rom. 1468. eſt *tactu*, in 6. alus *motum.*

CAPUT XVII.

De Animâ, deque eâ ſententia Philoſophorum.

SUPEREST de animâ dicere; quanquàm percipi ratio ejus, & natura non poſſit. Nec ideò tamen immortalem eſſe animam non intelligimus; quoniam quidquid viget, movetúrque per ſe ſemper, nec videri, aut tangi poteſt, æternum ſit neceſſe eſt. Quid autem ſit anima, nondùm inter philoſophos convenit, nec unquàm fortaſſe conveniet. Etenim alii ſanguinem eſſe dixerunt, alii ignem, alii ventum; undè anima, vel animus nomen accepit, quod Græcè ventus ἄνεμος dicitur: nec illo-

LIN. 6. *Alii ignem.*] Zenon videlicet, ut ſuprà ex Cicerone citavimus: undè Stoicis *ψυχὴ πνεῦμα.* Sed apud Nemeſium Democrito ignis eſt anima, apud Plutarchum Demetrio, apud Macrobium Hipparcho, ſicut Hipponi aqua. Hinc illud Virg. in 6.

Igneus eſt ollis vigor & cœleſtis origo.

Item in 4. *Betul. Æn.*

LIN. 7. *Quòd Græcè ventus ἄνεμος.*] Alii rationem, ſive *ſpiritum*, ſive *flatum animam* non dicimus, non tanquàm aër quidam ſit, qualis ſpiritus ille, quem ſpirando trahimus: ſed *ſpiritum*, quia propriam quamdam habet *naturam corporis expertem, & mundana molis elementis omnibus excellentiorem ſubſtantiam*, ut Auguſtin. epiſtol. 28. *Flatum*, *quia Dei eſt inſufflante creata*, ut ex Moſe lib. 1. cap. 2. verſ. 7. Idem de Civit. Dei lib. 13. cap. 24.

eum tamen quiſquam dixiſſe aliquid videtur. Non enim, ſi anima ſanguine aut per vulnus effuſo, aut febrium calore conſumpto, videtur extingui, continuo in materia ſanguinis animæ ratio ponenda eſt: velut ſi veniat in quæſtionem, lumen quo utimur, quid ſit, & reſpondeatur oleum eſſe, quoniam conſumpto illo, lumen extinguitur; cum ſint utique diverſa, ſed alterum ſit alterius alimentum. Videtur ergo anima ſimilis eſſe lumini, quæ non ipſa ſit ſanguis, ſed humore ſanguinis alatur, ut lumen oleo.

Qui autem ignem putaverunt, hoc uſi ſunt argumento, quod præſente anima corpus caleat, recedente frigeſcat. Sed ignis & ſenſu indiget, & videtur, & tactu comburit. Anima vero & ſenſu prædita eſt, & videri non poteſt, & non adurit. Unde apparet animam neſcio quid eſſe Deo ſimile. At illi, qui ventum putant, hoc falluntur, quod ex aere ſpiritum ducentes, vivere videamur. Varro ita definit: « Anima eſt aer conceptus ore, tepefactus in pulmone, fervefactus in corde, diffuſus in corpus. » Hæc apertiſſime falſa ſunt. Neque enim tam obſcuram nobis hujuſmodi dico eſſe rationem, ut ne hoc quidem intelligamus, quod verum eſſe non poſſit. An ſi mihi quis dixerit, aureum eſſe cælum, aut vitreum, aut, ut Empedocles ait, aerem glaciatum, ſtatimne aſſentiar,

Lectione [illegible] Ambroſius de [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] [illegible]

Lin. 3 *Conſumpto illo.*] MS. Clarom. conſumpto oleo, [illegible]

Lin. 7 *Alatur*] [illegible] MS. [illegible] 1570 [illegible]

Lin. 11 *Animam neſcio quid eſſe Deo ſimile*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 13 *Ventum putant*] MSS. 2 & 3 [illegible] eſſe, ſed perperam [illegible]

Lin. 14 *Videamur*] [illegible] MSS. [illegible]

Ibidem *Varro ita definit*] [illegible] MSS. [illegible] Bonon. Cant. Reg.-Put. [illegible] Colbert. [illegible] Clarom. [illegible] MSS. [illegible] definit.

Ibidem. *Anima eſt aer conceptus ore, tepefactus in pulmone, fervefactus in corde.*] [illegible] Varronis, [illegible]

[illegible] Varronis locum referunt, *Anima* [illegible] *ore, tepefactus in pulmone,* [illegible] *in corde, diffuſus in corpus.* [illegible] MSS. [illegible] *in pulmone,* [illegible] *in corde,* [illegible] *in pulmone,* [illegible] *in corde.* Vide Varr. [illegible] de Lingua Lat. [illegible] cap. [illegible]

Lin. 15 *Tepefactus*] In MS. [illegible] *Diffuſus* [illegible] *in pulmone,* [illegible] *in corde.*

Lin. 17 *Manifeſtum*] MSS. [illegible] MSS. [illegible] Reg. Cant. [illegible] Colb. [illegible] Clarom. [illegible]

Lin. 18 *Aut vitreum, aut ut Empedocles ait aerem glaciatum*] In MSS. [illegible] Goth. [illegible] Bonon. [illegible] MSS. [illegible] *ut Empedocles ait, aerem glaciatum* [illegible] *ut Empedocles, aut aerem glaciatum,* [illegible]

quia cœlum ex quâ materiâ ſit ignorem? Sicut enim hoc neſcio, ita illud ſcio. Anima ergò non eſt aër ore conceptus, quia multò priùs gignitur anima, quàm concipi aër ore poſſit. Non enim poſt partum inſinuatur in corpus, ut quibuſdam philoſophis videtur, ſed poſt conceptum protinus, cum fœtum in utero neceſſitas divina formavit; quia adeò vivit intra viſcera genitricis, ut & incremento augeatur, & crebris pulſibus geſtiat emicare. Denique abortum fieri neceſſe eſt, ſi fuerit animal intùs extinctum. Cæteræ deſtitutionis partes eò ſpectant, ut illis novem menſibus, quibus in utero fuimus, mortui fuiſſe videamur. Nulla ergo ex his tribus vera ſententia eſt. Nec tamen ita tantùm falſos eſſe dicendum eſt, qui hæc ſenſerunt, ut omninò nihil dixerint; nam & ſanguine ſimul, & calore, & ſpiritu vivimus. Sed cum conſtet anima in corpore his omnibus adunatis, non expreſſerunt propriè quid eſſet, quia tam non poteſt exprimi, quàm videri.

Lin. 1. *Ita illud ſcio.*] Scilicet non eſſe id, &c. *Franciu.*
Lin. 9. *Mortui fuiſſe.*] Ità MSS. 2. Bonon. 1. Reg. 2. Colb. Baluz. ac editi 16. At MSS. 16 cum edit. Rom. 1470. & Cellar. habent *mortui eſſe.*

CAPUT XVIII.

De animâ & animo, eorumque affectionibus.

SEQUITUR alia, & ipſa inextricabilis quæſtio: idemne ſit anima, & animus; an verò aliud ſit illud, quo vivimus, aliud autem, quo ſentimus & ſapimus. Non deſunt argumenta in utramque partem. Qui enim unum eſſe dicunt, hanc rationem ſequuntur, quòd neque vivi ſine ſenſu poſſit, neque ſentiri ſine vitâ; ideòque non poſſe eſſe diverſum id, quod non poteſt ſeparari, ſed quidquid eſt illud, & vivendi officium, & ſentiendi habere rationem. Idcircò animum & animam indifferenter appellant duo Epicurei poëtæ. Qui autem dicunt eſſe diverſa,

Lin. 1. *Ipſa.*] Deeſt in MS. Bov.
Lin. 5. *Neque ſentiri.*] Ità MS. Bov. editi habent *nec ſentiri.*
Lin. 8. *Duo Epicurei Poëtæ.*] De Lucretio conſtat, cujus verſiculos ex lib. 3 adſcribam:

Nunc animum atque animam dico conjuncta teneri
Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe:
Sed caput eſſe quaſi, & dominari in corpore toto,
Conſilium, quod nos animum mentemque vocamus.

Sunt qui Accianam hanc ſententiam hîc referunt: *Sapimus animo, fruimur animâ; ſine animo anima eſt debilis.* Cicero prim. Tuſc. quæſt. philoſophorum de animâ dogmata recitans, inter cætera ſic ſcribit: » Animum autem animam etiam ferè noſtri declarant nominant. Nam & agere animam, & efflare dicimus, & animoſos, & bene animatos, & ex animi ſententiâ. Ipſe autem animus ab animâ dictus eſt «. Accianæ ſententiæ ſimilem Nonius Marcellus affert his verbis: *Animus eſt quo ſapimus, anima qua vivimus.* Cornelius Fronto: *Animus qualitas viventis, anima cauſa vitæ.* Sed audiamus ex Catholicis aliquem, & quidem Auguſtinum, diu in philoſophicis ſtudiis verſatum. Is in libro de Spiritu & animâ cap. 34. ſic ſcribit: *Spiritus pro ſpirituali animâ, vel pro eo quod ſpirat in corpore. Item animum idem dicimus, quod animam:*

ſic argumentantur: ex eo poſſe intelligi, aliud eſſe mentem, aliud animum, quia incolumi animâ mens poſſit extingui: quod accidere ſolet inſanis; item, quod anima morte ſopiatur, animus ſomno; & quidem ſic, ut non tantum, quid fiat, aut ubi ſit, ignoret, ſed etiam rerum falſarum contemplatione fallatur. Quod ipſum quomodo fiat, non poteſt perviderí; cur fiat, poteſt. Nam requieſcere nullo pacto poſſumus, niſi mens viſionum imaginibus occupata teneatur. Latet autem mens oppreſſa ſomno, tanquam ignis obducto cinere ſopitus; quem ſi paululum commoveris, rurſus ardeſcit, & quaſi evigilat. Avocatur ergo ſimulacris, donec membra ſopore irrigata vegetentur; corpus enim, vigilante ſenſu, licet jaceat immobile, tamen non eſt quietum: quia flagrat in eo ſenſus, & vibrat, ut flamma, & artus omnes ad ſe adſtrictos tenet.

Sed poſtquam mens ad contemplandas imagines ab intentione traducta eſt, tunc demum corpus omne reſolvitur in quietem. Traducitur autem mens cogitatione caecâ, cum cogentibus tenebris ſecum tantummodo eſſe coeperit. Dum intenta eſt in ea, de quibus cogitat, repentè ſomnus obrepit, & in ſpecies proximas ſenſim ipſa cogitatio declinat. Sic ea, quae ſibi ante oculos poſuerat, videre quoque incipit. Deinde procedit ulterius, & ſibi avocamenta invenit, ne ſaluberrimam quietem corporis interrumpat. Nam ut mens per diem veris viſionibus avocatur, ne obdormiat: ita falſis nocte, ne excitetur. Nam ſi nullas imagines cernat, aut vigilare illam neceſſe erit, aut perpetua morte ſopiri. Dormiendi ergo causâ tributa eſt à Deo ratio ſomniandi, & quidem in commune univerſis animantibus: ſed illud hominis praecipue, quod cum eam rationem Deus quietis causâ daret, facultatem ſibi reliquit docendi hominem

[illegible] Unde [illegible] philoſophia, & [illegible] Ad [illegible] Bünem. [illegible] Lactantio [illegible] Virgilius [illegible] Epicureum [illegible] Epicureos [illegible] Odis [illegible]

Lin. 1. *Aliud animum.*] Sic MS. Bon. [illegible] legitur *aliud eſſe animum.*

Lin. 4. *Fiat.*] In MS. Bon. *fiebat.*

Lin. 6. *Niſi mens, &c.*] [illegible] Lactantius [illegible]

[illegible] Bünem.

Lin. 10. *Sopore irrigata vegetentur.*] Quod [illegible] Ovidius. [illegible]

Hic reparat vires feſſaque membra novat. Ovid. Ex Bünem.

Lin. 13. [illegible]] [illegible]

Lin. 19. *Avocamenta.*] In MS. Bon. [illegible]

Lin. 22. *Neceſſe erit.*] Sic repoſui ex MSS. Regio Put. 3. ac Reg. 2. Colbert. Marm. [illegible] Clarom. Brun. ad Cellar. [illegible] *neceſſe eſt.*

Lin. 24. *Illud hominis praecipue.*] [illegible] *Tullium* [illegible]

minem futura per ſomnium. Nam & hiſtoriæ ſæpè teſtantur, extitiſſe ſomnia, quorum præſens & admirabilis fuerit eventus; & reſponſa vatum noſtrorum ex parte ſomnii conſtiterunt. Quare neque ſemper vera ſunt, neque ſemper falſa, Virgilio teſte, qui duas portas voluit eſſe ſomniorum. Sed quæ falſa ſunt, dormiendi causâ videntur; quæ vera, immittuntur à Deo, ut imminêns bonum aut malum hâc revelatione diſcamus.

Lin. 1. *Futura per ſomnium.*] Ut Joſephus & Daniel ſomniorum interpretes fuerunt, & Dominus per Johelem hoc divinationis genus mortalibus promiſit. Sed & in Gentilium hiſtoriis ſæpè inſomnia minimè vana occurrunt, qualia Valerius lib. 1. aliquot collegit, quanquam Peripatetici omnem ferè divinationem ex ſomniis tollunt. Circumfertur Artemidori liber de ſomniorum interpretatione, meris refertus nugis. Macrobius cap. 3. lib. 1. de ſomnio Scipionis, quinque ſomniandi genera diſertè & copiosè proſequitur. *Betul.*

Lin. 3. *Vatum noſtrorum.*] Id eſt, Prophetarum. *Franciſ.*

Ibidem. *Ex parte ſomnii conſtiterunt.*] Ità omnes MSS. & editi Rom. 1470. 1474. Cellar. Walch. In cæteris impreſſit eſt *ex parte ſomnii conſtiterunt* quod magis placeret ſi Manuſcriptorum fulciretur autoritate; quaſi diceret, Oraculorum noſtrorum pars maxima, vaticinantium ſomnia fuerunt, ſed quædam vera, & quædam falſa. *Heuman.* Attamen editiones Aldi, Eraſmi, Thomaſii, Thyſii, &c. habent *ſomnii conſtiterunt.*

Lin. 4. *Virgilio teſte.*] Vide Virgil. Æneid. 6. circa finem: hanc ſomnii fictionem primus expreſſit Homerus Odyſſeæ lib. τ. ubi Penelopes deſcribit inſomnium.

CAPUT XIX.

De animâ, eâque à Deo datâ.

ILLUD quoque venire in quæſtionem poteſt, utrùmne anima ex patre, an potiùs ex matre, an verò ex utroque generetur. Sed ego id in eo jure ab ancipiti vendico. Nihil enim ex his tribus verum eſt, quia neque ex utroque, neque ex alterutro ſeruntur animæ. Corpus enim ex corporibus naſci poteſt, quoniam confertur aliquid ex utroque; de animis anima non poteſt, quia ex re tenui & incomprehenſibili nihil poteſt decedere. Itaque ſerendarum animarum ratio uni ac ſoli Deo ſubjacet.

> *Denique, cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi:*
> *Omnibus ille idem pater eſt,*

ut ait Lucretius. Nam de mortalibus non poteſt quidquam niſi mortale generari. Nec putari pater debet, qui transfudiſſe, aut inſpiraſſe ani-

Lin. 2. *Sed ego id in eo jure ab ancipiti vendico.*] Ità MS. Bov. quaſi dicat: *At ego in re dubiâ & ancipiti id judicandum puto, nihil ex his tribus verum eſſe.* Vulgati ita ſcribunt, *ſed ego id meo jure ab ancipiti vendico*; quod nullum efficit ſenſum.

Lin. 4. *Seruntur animæ.*] MS. Cauc. & 10. edit. addunt *corporibus*, quod cæteri reſpuunt, ſicut & MSS. Franciſcus fortè, *uſſeruntur.* MS. Lipſ. *ſeruntur anima & corpus.*

Lin. 9. *Denique cœleſti, &c.*] Præter Lucretium habes Arati autoritatem, quam Atheníenſibus olim obtruſit Doctor gentium: Τῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν; *Ipſius enim & genus ſumus.* Locus Lucretii eſt libro 2. verſ. 990.

Lin. 12. *Pater.*] Subaudi *animæ.*

mum de ſuo nullo modo ſentit, nec, ſi ſentiat, quando tamen, aut quomodo id fiat, habet animo comprehenſum.

Ex quo apparet, non a parentibus dari animas, ſed ab uno eodemque omnium Deo patre, qui legem rationemque naſcendi tenet ſolus, ſiquidem ſolus efficit. Nam terreni parentis nihil eſt, niſi ut humorem corporis, in quo eſt materia naſcendi, cum ſenſu voluptatis emittat, vel recipiat; & citra hoc opus homo reſiſtit, nec amplius quidquam poteſt. & ideo naſci ſibi filios optant, quia non ipſi faciunt. Cætera jam Dei ſunt omnia, ſcilicet conceptus ipſe, & corporis informatio, & inſpiratio animæ, & partus incolumis, & quæcumque deinceps ad hominem conſervandum valent; illius munus eſt, quod ſpiramus, quod vivimus, quod vigemus. Nam *Act.* 17. 28. præterquam quod ipſius beneficio incolumi ſumus corpore, & quod victum nobis ex variis rebus ſubminiſtrat, ſapientiam quoque homini tribuit, quam terrenus pater dare nullo modo poteſt. Ideoque & de ſapientibus ſtulti, & de ſtultis ſapientes ſæpe naſcuntur, quod quidam fato ac ſideribus aſſignant. Sed non eſt nunc locus de fato diſſerendi. Hoc dicere ſatis eſt, quod etiamſi aſtra efficientiam rerum contineant, nihilominus à Deo omnia fieri certum eſt, qui aſtra ipſa & fecit, & ordinavit. Inepti ergo, qui hanc poteſtatem Deo detrahunt, & operi ejus attribuunt.

Hoc igitur Dei munere cœleſti atque præclaro, an utamur, an non utamur, in noſtrâ eſſe voluit poteſtate. Hoc enim conceſſo, ipſum hominem virtutis ſacramento religavit, quo vitam poſſet adipiſci. Magna

Lin. 1. *De ſuo*] MSS. [illegible] *de ſuo* [illegible]

Ibidem. *Quando tamen aut quomodo*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 3. *Non a parentibus dari animas*] [illegible]

Lin. [illegible] *Citra hoc opus homo reſiſtit*] [illegible] MSS. [illegible]

Ibidem. *Homo reſiſtit*, [illegible]

Lin. [illegible] *Incolumi ſumus corpore*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. [illegible] *An utamur, an non utamur*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. [illegible] *Religavit*] [illegible]

Ibidem. *Quo vitam poſſet adipiſci*] [illegible] MSS. [illegible]

eſt enim res homini magna ratio, magnum ſacramentum: à quo ſi quis non deſciverit, nec fidem ſuam devotionemque prodiderit, hic beatus [illegible] (ut breviter ſummam) ſimus Dei ſit neceſſe eſt. Errat enim quiſquis hominem carne metitur. Nam corpuſculum hoc, quo induti ſumus, hominis receptaculum eſt. Nam ipſe homo neque tangi, neque aſpici, neque comprehendi poteſt: quia latet intra hoc quod videtur. Qui ſi delicatius magis ac tenerius in hac vita fuerit, quam ratio ejus expoſcit, ſi virtute contempta, deſideriis ſe carnis addixerit, cadet & premetur in terram. Sin autem (ut debet) ſtatum ſuum, quem rectum rectè ſortitus eſt, promptè conſtanterque defenderit, ſi

[illegible]

terræ, quam calcare ac vincere debet, non ſervierit, vitam merebitur ſempiternam.

tum vetuſti codices. In aliis MSS. vet. 1 Reg. 1 Colbert. & Marm. pro rectum, eſt rectus, in Regio-Put. quem rectum rectus, in 1 Sorbon. & Brun. quem rectum ratione. A Bolon. abeſt rectum, ſi 2. Bonon. & Tax. ediciſque vet. quatuor inſit. Poſt ſortitus eſt, 10. MSS. ac vulgati; addunt conjunctionem &, quam reſpuunt alii, quamque inutilem judicavi. Antiatem vocalem nobis Gallæus debere, debendamque judicat Heumannus.

CAPUT XX.

De ſeipſo, & veritate.

HÆc ad te, Demetriane, interim paucis, & obſcuriùs fortaſſe quàm decuit, pro rerum ac temporis neceſſitate peroravi, quibus contentus eſſe debebis, plura, & meliora lecturus, ſi nobis indulgentia cœleſtis venerit. Tunc ergo te ad veræ philoſophiæ doctrinam, & pleniùs, & veriùs cohortabor. Statui enim, quàm multa potero, litteris tradere, quæ ad vitæ beatæ ſtatum ſpectent, & quidem contra philoſophos, quoniam ſunt ad perturbandam veritatem pernicioſi & graves. Incredibilis enim vis eloquentiæ, & argumentandi diſſerendique ſubtilitas, quemvis facilè deceperit: quos partim noſtris armis, partim vero ex ipſorum inter ſe concertatione ſumptis revincemus, ut appareat, eos induxiſſe potiùs errorem, quàm ſuſtuliſſe.

Fortaſſè mireris, quòd tantum facinus audeam. Patiemurne igitur extingui, aut opprimi veritatem? Ego verò libentius vel ſub hoc onere defecerim. Nam ſi Marcus Tullius, eloquentiæ ipſius unicum exemplar, ab indoctis & ineloquentibus, qui tamen pro vero nitebantur, ſæpè

Lin. 3. *Debebis.*] Sic repoſui ex tot. MSS. 2. Bonon. Regio-Put. Cant. aliiſque octo & edd. quatuor, ſuccumbens 4. aliis ſcriptis, in quibus eſt *debens*, corrupte. In MSS. decem vet. eiſdemque edd. legitur *debeas*.

Ibidem. *Meliora lecturus.*] Ita MSS. 2. Bon. 4. Reg. 4 Colb. V.ſl. Got. Marm. Chriſt. Em. Cant. Claram. Brun. & alii, ac vet. edd. 7. In 6. ſcriptis & 10 impreſſis eſt *lecturus*.

Lin. 4 *Tunc ergo.*] Sic legunt editi à Thomaſio, Thyſio, & Galleo, verum in 14 MSS. & 7. vulgatis, ſtu 2. ſcriptis & 7 vet. edd. *Tunc & ego*, 4. MSS. *Tunc ego*, plures edit., *Tunc ego*.

Ibidem. *Pleniùs & veriùs.*] Ità omnes MSS. & impreſſi. Iſæus, *forte plenius*.

Ibidem. *Et veriùs.*] Claram. à prima manu, *& meliùs*.

Lin. 5 *Quæ ad vitæ beatæ ſtatum ſpectent, &c.*] Hinc conſtat, hunc librum prius fuiſſe ſcriptum, quàm illos VII. libros contra Philoſophos. *Thomaſ.* Pollicetur ſe quàm multa poterit litteris traditurum, quæ ad vitæ beatæ ſtatum ſpectant: atque hoc munere defunctus fuit in VII. lib. Inſtitut. ac præſertim *de Vita beata* libro 7. conſcripto: talia enim tradere ille libro aſſerit, ut conſtat ex ejuſdem lib. cap. 1. non ille quem edit, *de Divino Præmio*, pro ſe ferens. *Gall.*

Lin. 6 *Philoſophos.*] hos Heumannus Patriarchas vocat Tertullianus.

Lin. 7. *Incredibilis enim vis eloquentiæ.*] In ſcriptis 2. vet. & pluribus edit., *Incredibilis eſt enim*. In cæteris *eſt* non exſtat.

Lin. 11 *Qui tamen.*] Ità MS. Bon. & ſic eruditi Iſæus & Heumannus ſuſpicabantur eſſe legendum. Alii verò habent, *quo tamen*.

ſuperatus eſt, cur deſperemus veritatem ipſam contra fallacem captioſamque facundiam ſuâ propriâ vi & claritate valituram? Illi quidem ſeſe patronos veritatis profiteri ſolent: ſed quis poteſt eam rem defendere, quam non didicit, aut illuſtrare apud alios, quod ipſe non novit? Magnum videor polliceri: ſed cœleſti opus eſt munere, ut nobis facultas ac tempus ad propoſita perſequenda tribuatur. Quòd ſi vita eſt optanda ſapienti, profectò nullam aliam ob cauſam vivere optaverim, quàm ut aliquid efficiam quod vitâ dignum ſit, & quod utilitatem legentibus, etſi non ad eloquentiam, quia tenuis in nobis facundiæ rivus eſt, ad vivendum tamen afferat: quod eſt maximè neceſſarium. Quo perfecto, ſatis me vixiſſe arbitrabor, & officium hominis impleſſe, ſi labor meus aliquos homines ab erroribus liberatos ad iter cœleſte direxerit.

Cic. de Senect. c. 23.

Lin. 1. *Captioſam.*] MSS. 3. Colbert. & Brun. *capioſam.*

Lin. 4. *Quod ipſe.*] Ità reſtitui ex vetuſtiſſimis & optimis MSS. Regio-Put. 2. Bonon. Tax. In 1. Regio, 3. Colb. & Clarom. eſt *quæ ipſe.* Plures rec. manu exarati & typis vulgati habent *quam.* Relativum deeſt in 2. Colbert. rec. & Vict.

Lin. 9. *Ad vivendum.*] Benè ſcilicet.

Lin. 12. *Homines.*] Rectius & elegantius eſt, ſi deleatur, juxta Heumannum. Hoc verbum, inquit, è margine in textum irrepſit.

ANALYSIS
LIBRI
DE IRA DEI.

QUÆSTIO hujus libri: *An Deus verè iraſcatur?*

Philoſophi nonnulli negarunt, eò quòd Deum vel beneficam eſſe tantùm naturam, vel nihil omninò curare ſtatuerent. Lactantius contrà, Deum verè iraſci hoc libro demonſtrat his argumentis:

I. Aut ira tribuenda eſt Deo, & gratia detrahenda, aut utrumque detrahendum, aut ira demenda eſt, & gratia tribuenda, aut utrumque tribuendum.

Primum falſum eſt, quia nemo de Deo unquam dixit, iraſci eum tantummodò, & gratiâ non moveri. Alterum eſt Epicureum. Statuit enim Epicurus, nec iram in Deo eſſe, nec gratiam, ut qui nihil omninò curet: ſed falsò; Deus enim non eſſet, niſi moveretur: nec dignior Deo adminiſtratio aſſignari poteſt, quàm mundi gubernatio. Nulla etiam beatitudo eſt rei immobilis. Tertium eſt Stoicum, gratiam in Deo eſſe, iram non eſſe: falſum id quoque. Nam ſi Deus non iraſcitur impiis, nec pios diligit.

Relinquitur igitur quartum, quod eſt verum, nempè iram & gratiam Deo tribuendam, *cap.* 1. 2. 3. 4. 5. 6.

II. Quæcumque opinio tollit Religionem, vana eſt & falſa:

Opinio quæ Deo ſive gratiam, ſive iram, ſive utramque detrahit, tollit Religionem:

Igitur opinio illa vana eſt & falſa.

Majorem probat, *cap.* 7. Religionem nempè non poſſe diſſolvi, quia ſit propria hominis.

Minorem confirmat, *cap.* 8. Si enim Deus nihil cuiquam boni tribuit, ſtultum eſt eum colere.

Excipiunt quidam: *Prodeſſe quidem hoc credere, ſed utilitatis, non veritatis gratiâ, ut conſcientiâ terreantur, quos leges punire poſſunt.*

Lactantius negat hoc; & Religionem, non utilitatis tantùm, ſed veritatis gratiâ fuiſſe inſtitutam, aſſerit cap. 9. 10. 11.

III. Si in rebus humanis ſunt bona & mala, neceſſe eſt ad utramque partem moveri Deum, & ad gratiam, cùm juſta fieri videt, & ad iram, cùm cernit injuſta.

Verum prius, quod oſtenditur cap. 13. 14. 15.

Igitur & poſterius.

Objectio Epicuri: *Si eſt in Deo lætitiæ affectus ad gratiam, & odii ad iram, habebit igitur & timorem, & libidinem, & cupiditatem.*

Reſpon. Non ſequitur: quia gratia, & ira, & miſeratio habent in Deo materiam, id eſt, cauſam, reliqui affectus non habent, quibus vacat Deus, quia vitiorum affectus ſunt; alios ſicut hos habet, quia ſunt virtutis. cap. 16.

Objectio alia: *Deus ideò beatus eſt, quia ſemper quietus. Igitur nec iraſcitur, nec gratiâ commovetur.*

Reſpondet Lactantius, Deum non eſſe quietum, quia nec dormiat, nec moriatur. Curare igitur eum hominum vitam, & in conſequentia iraſci malis, favere bonis. Deinde, ſicut crudelitatis eſt punire, quàm pietatis, ſi quis homo contumelias non vindicet: ita, inquit, non virtutis eſt in Deo, ad ea, quæ injuſtè fiunt, non commoveri, cap. 17.

Objectio: *Atqui Deus ſine hoc affectu peccata poteſt corrigere.*

Reſpon. Ipſe peccat, a ſpectatore quod grave eſt. Nam qui non movetur, omninò aut probat delicta, aut moleſtiam caſtigandi fugit, quorum utrumque eſt vitioſum. Hoc loco reprehendit dictum Archytæ Tarentini, qui cum in agro corrupta eſſe omnia comperiſſet, villici ſui culpam redarguens, miſerum dixit, quem jam verberibus necaſſem, niſi iratus eſſem. Nam propter iræ magnitudinem pœnam non donandam, ſed differendam fuiſſe docet cap. 18.

IV. Si Deus ſanctiſſimam vivendi legem poſuit, voluitque univerſos innocentes ac beneficos eſſe, utique non poteſt non iraſci, cum videt legem ſuam contemni.

Verum prius.

Ergò & poſterius.

V. Si eſt mundi adminiſtrator, non utique contemnit id, quod eſt in mundo vel maximum.

VI. Si eſt pater ac Deus univerſorum, certè & virtutibus hominum delectatur, & vitiis commovetur.

Ergò & juſtos diligit, & impios odit, cap. 19.

VII. Si poteſt ignoſcere, poteſt & iraſci.

Sed poteſt ignoſcere, quia eſt legis ſuæ ipſe diſceptator & judex: Poteſt igitur & iraſci, cap. 20.

Objiciebant: *Cur ergò qui peccant, ſæpè felices ſunt, & qui piè vivunt, ſæpè miſeri?*

Reſp. Quia fugitivi & abdicati liberè vivunt, ſtrictiùs autem & frugaliùs, qui ſub diſciplinâ patris ſunt. Deinde quia virtus per mala probatur, vitia per voluptatem. Præterea non eſt perpetua felicitas malorum.

Inſtantia: *Si iraſceretur Deus, ſtatim debuit vindicare.*

Reſpon. Si id faceret, nemo ſupereſſet, nec ex peccatoribus aliqui converterentur, cap. 20.

Objectio: *Deus hominem iraſci vetat in lege ſuâ;*

Igitur nec ipſe iraſcitur.

Reſp. Lex coërcenat iram hominis injuſtam: nec in totum prohibet iraſci, quia is affectus neceſſariò datus eſt: ſed prohibet in irâ permanere. Quin Deus præcepit iraſci: Itaque & ipſe iraſcitur, cap. 21.

VIII. Prophetæ univerſi divino Spiritu repleti nihil aliud, quàm de gratiâ Dei erga juſtos, & de irâ ejus adversùs impios loquuntur.

IX. Sibyllæ & ipſæ iram Deo attribuunt, Apollo item Mileſius, cap. 22. 23.

CONCLUSIO ſequitur parænetica, quâ hortatur univerſos, ut Deum ament, quòd pater, eumdemque vereantur, quòd Dominus ſit. Jeſuitæ.

LUCII CÆCILII FIRMIANI LACTANTII LIBER DE IRA DEI, AD DONATUM.

CAPUT PRIMUM.

De ſapientiâ divinâ & humanâ.

ANIMADVERTI ſæpè, Donate, plurimos id exiſtimare (quod etiam nonnulli philoſophorum putaverunt,) non iraſci Deum; quoniam vel benefica ſit tantummodo natura divina, nec cuiquam nocere, præſtantiſſimæ atque optimæ congruat poteſtati; vel certe nil curet omninò, ut neque ex beneficentiâ ejus quidquam boni perveniat ad nos, neque ex maleficentiâ quidquam mali. Quorum error, quia maximus

LIBER de Irâ Dei, ad Donatum] Ita ferunt plerique MSS., & editi. In MS. Bonon. antiquiore eſt *L. Cæli Firmiani Lactantii incipit de Irâ Dei liber* VIII. In Regio-Puteano, CELII FIRMIANI *Inſtitutionum Divinarum de Vitâ beatâ explicit ſeptimus liber, incipit de Irâ Divinâ liber* VIII. Legitur quoque *de Irâ Divinâ*, in 1. Oxononienſi. In 16. MSS. deeſt *ad Donatum*. Extat de hoc libro honorificum B. Hieronymi teſtimonium ad cap. 4. Epiſt. ad Epheſios, his verbis: *Firmianus noſter librum de Irâ Dei docto pariter & eloquenti ſermone conſcripſit, quem qui legerit, puto ei ad iræ intellectum ſatis abundèque ſufficere*, &c. Eumdem librum appellat *pulcherrimum* in libro de Scriptor. Eccleſiaſt. in Firmiano. Cavendum tamen à themate illius, quod eſt *de Irâ Dei*; nam toto libro

eſt, & ad evertendum vitæ humanæ ſtatum ſpectat, comprimendus eſt à nobis, ne & ipſe fallatur, impetuſque auctoritate hominum, qui ſe putant eſſe ſapientes. Nec tamen nos tam arrogantes ſumus, ut comprehenſam noſtro ingenio veritatem gloriemur; ſed doctrinam Dei ſequimur, qui ſcire ſolus poteſt, & revelare ſecreta. Cujus doctrinæ philoſophi expertes exiſtimaverunt, naturam rerum conjectura poſſe deprehendi. Quod nequaquam fieri poteſt, quia mens hominis, tenebroſo corporis domicilio circumſepta, longè à veri perſpectione ſummota eſt; & hoc differt ab humanitate divinitas, quod humanitatis eſt ignoratio, divinitatis ſcientia.

Unde nobis aliquo lumine opus eſt ad depellendas tenebras, quibus offuſa eſt hominis cogitatio, quoniam in carne mortali agentes, noſtris ſenſibus divinare non poſſumus. Lumen autem mentis humanæ Deus eſt; quem qui cognoverit, & in pectus admiſerit, illuminato corde myſterium veritatis agnoſcet: remoto autem Deo cæleſtique doctrinâ, omnia erroribus plena ſunt. Rectéque Socrates, cùm eſſet omnium philoſophorum doctiſſimus, tamen ut cæterorum argueret inſcitiam, qui ſe aliquid tenere arbitrabantur, ait ſe nihil ſcire, niſi unum, quod nihil ſciret. Intellexit enim, doctrinam illam nihil habere in ſe certi, nihil veri; nec,

[illegible]

nec, ut putant quidam, ſimulavit ipſe doctrinam, ut alios refelleret; ſed vidit ex parte aliquâ veritatem. Teſtatuſque eſt etiam in judicio (ſicut traditur à Platone) quòd nulla eſſet humana ſapientia, adeò doctrinam, quâ tum philoſophi gloriabantur, contempſit, deriſit, abjecit, ut id ipſum pro ſummâ doctrinâ profiteretur, quod nihil ſcire didiciſſet. Si ergo nulla eſt ſapientia humana, ut Socrates docuit, ut Plato tradidit, apparet eſſe divinam, nec ulli alii, quam Deo veritatis notitiam ſubjacere. Deus igitur noſcendus eſt, in quo ſolo veritas eſt. Hic mundi parens, & conditor rerum, qui oculis non videtur, mente vix cernitur. Cujus religio multis modis impugnari ſolet ab iis, qui neque veram ſapientiam tenere potuerunt, neque magni & cœleſtis arcani comprehendere rationem.

Lin. 1. *Putant.*] Ita MS. Bon. quam lectionem probat Heumannus. alii, *putabant*.

Ibidem. *Simulavit ipſe doctrinam.*] MSS. 7. *ipſe*. Scripti 9. & 2. vet. edd. Rom. *diſſimulavit ipſum*.

Lin. 2. *Teſtatuſque.*] Abeſt *que* à Colbert. 1. & 9. editis. Plato ſcripſit pro Socrate Apologiam, quemadmodum etiam Xenophon & Lyſias. In eâ Plato Socratem cauſam ſuam contra calumniatores defendentem inducit, ac ut elevaret cujuſdam ſapientiæ titulo turgentis opinionem, pulcherrimâ & modeſtâ ſyncriſi ſapientiæ illius ſuam præfert, quòd ipſe de nullâ ſapientiâ gloriaretur, ille verò cùm nihil ſciat, ſapiens tamen videri velit. Ariſtophanes Comicus, a Socratis æmulis pecuniâ corruptus, cum ludo ſcenico aliquibus modis perſcindit, inter cætera calumnians, quòd [illegible] pro mercede æquum & iniquum doceat: hanc calumniam Commentator hic reliquit, ut cæteras quoque retundat. *Betul.*

Lin. 3. *Platone.*] Plato in Apolog.

Ibidem. *Adeò doctrinam.*] Sic omnes MSS. & plerique editi. In 6. impreſſis eſt *adeòque*.

Lin. 8. *In quo ſolo veritas eſt.*] 1. Reg. tec. & 7. editi, *in quo ſola*.

CAPUT II.

De Veritate, deque ejus gradibus, atque de Deo.

NAM cùm ſint gradus multi, per quos ad domicilium veritatis aſcenditur, non eſt facilè cuilibet evehi ad ſummum. Caligantibus enim veritatis fulgore luminibus, qui ſtabilem greſſum tenere non poſſunt, revolvuntur in planum. Primus autem gradus eſt, intelligere falſas religiones, & abjicere impios cultus deorum humanâ manu fabricatorum. Secundus verò, perſpicere animo, quod unus ſit Deus ſummus, cujus poteſtas ac providentia effecerit à principio mundum, & gubernet in poſterum. Tertius, cognoſcere miniſtrum ejus ac nuntium, quem legavit in

Lin. 5. *Fabricatorum.*] Scilicet deorum. Sic emendavi ex cunctis ferè MSS. & vulgatis Gymnic. II. Cellar. Walch. multò melius quàm *fabricatos* 4. Manuſcriptorum sec. & 11. editorum. Quid enim ſibi vult *cultus deorum fabricatos*? Sed & ſupra lib. 7. Div. Inſt. *ad impios cultus manufactorum deorum*.

Lin. 8. *Cognoſcere miniſtrum ejus ac nuntium, &c.*] Angelum nuntium magni conſilii. *Hæc eſt autem vita æterna*, inquit ipſe Dominus Joan. 17. *ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Si miſſus, ergò legatus, nuntius, angelus, ſeu apoſtolus, ſalvâ tamen majeſtate divinâ. Item eadem conditione *miniſter*. Rom. 15.

terram; quo docente, liberati ab errore, quo implicati tenebamur, formatique ad veri Dei cultum, juſtitiam diſceremus. Ex quibus omnibus gradibus, ut dixi, pronus eſt lapſus & facilis ad ruinam, niſi pedes inconcuſſa ſtabilitate figantur.

De primo gradu eos excuti videmus, qui, cum falſa intelligant, tamen verum non inveniunt, contemptiſque terrenis fragilibuſque ſimulacris, non ad colendum ſe Deum conferunt, quem ignorant; ſed mundi elementa mirantes, cœlum, terram, mare, ſolem, lunam, cæteraque aſtra venerantur. Sed horum imperitiam jam coarguimus in ſecundo Divinarum Inſtitutionum libro. De ſecundo verò gradu eos dicimus cadere, qui cum ſentiant, unum eſſe ſummum Deum, iidem tamen a philoſophis irretiti, & falſis argumentationibus capti, aliter de unica illa majeſtate ſentiunt, quam veritas habet; qui aut figuram negant habere ullam Deum, aut nullo affectu commoveri putant, quia ſit omnis affectus imbecillitatis, quæ in Deo nulla eſt. De tertio vero ii præcipitantur, qui cum ſciant legatum Dei, eumdemque divini & immortalis templi conditorem, tamen aut non accipiunt eum, aut aliter accipiunt, quam fides poſcit: quos ex parte jam refutavimus in quarto ſupradicti operis libro, & refutabimus poſtea diligentius, cum reſpondere ad omnes ſectas cœperimus, quæ veritatem, dum diſputant, perdiderunt.

Nunc vero contra eos diſſeremus, qui de ſecundo gradu lapſi, prava de ſummo Deo ſentiunt. Aiunt enim quidam, nec gratificari eum cuiquam, nec iraſci, ſed ſecurum, & quietum, immortalitatis ſuæ bonis perfrui. Alii verò iram tollunt, gratiam relinquunt Deo, naturam enim

Lin. 1. *Implicati.*] MS. Bon.

Lin. 6. *Verum.*] At MS. Bon. legit vero.

Lin. 9. *Horum imperitiam jam coarguimus in ſecundo Divinarum Inſtitutionum libro.*] Inde patet Divinarum Inſtitutionum libros ante librum de Ira Dei fuiſſe conſcriptos.

Ibidem. *Secundo libro.*] Cap. 5. & ſeqq.

Lin. 11. *Qui cum ſentiant.*] Ita emendatum ex omnibus penè MSS. & edit. Rom. 1470. & Gymnic. Vide ſeq. Reg. 1. etc. & edit. [illegible] qui cum ſentiunt. Male impreſſi, qui conſentiunt.

Lin. 13. *Qui aut figuram negant habere ullam Deum.*] Deum nemo vidit unquam. Quæ ergo eſt illa figura, ad quam homo [illegible] creatus eſt? Sed ut ipſa quidem humanis oculis occurrit, quæ, ut ipſe [illegible], vix mente concipitur. Nos figuram Dei nullam cognoſcimus. Vide Tertullianum adverſus Marcionem & Baſilium Homil. 10.

Lin. 14. *Aut nullo affectu commoveri.*] Sic lego cum MSS. 3. Vaticanis, Regio-Put. 2. [illegible] Reg. 3. Colb. Marm. 3. Cantab. Bon. & 4. impreſſis. Mendoſum [illegible] in 3. Reg. 2. Vatic. 1. Colb. & multis editis, ubi pro nullo legitur ullo, quod res ipſa repudiat: nam Lactantius eos arguit, qui nullo affectu Deum commoveri putant.

Lin. 16. *Divini & immortalis templi conditorem.*] Templi enim conſtructi lapidibus, 1. Pet. 2. Cujus templi [illegible] divini Spiritûs opus eſt. Sacerdos verò idem qui & conditor, æternus ille nimirum, ſecundum ordinem Melchiſedech, ut ad Hebræos ſcriptum eſt. [illegible]

Lin. 18. *Quos ex parte.*] MSS. 2. Quod.

Lin. 19. *Et refutabimus poſtea &c.*] Videtur Lact. in animo habuiſſe ad omnes ſectas [illegible] Chriſtianorum [illegible] reſpondere. [illegible] MSS.

Lin. 20. *Quæ veritatem, dum diſputant, perdiderunt.*] Sic legunt pleraque MSS. & etiam editi. At Janus Gulielmus mavult legere cum antiquis ſuis codicibus *diſſipant*, quibus etiam ſimiles ſunt MSS. [illegible] Reg. 3. Colb. Ratio ejus eſt, quod veritas diſputatione invenitur, non perditur. Sed ego nihil mutandum cenſeo: elegans enim & ſcopo eſt apta lectio. *Gallæus.*

Lin. 24. *Alii verò iram tollunt.*] Ita legunt-

ſummâ virtute præſtantem, ut non maleficam, ſic beneficam eſſe debere. Ita omnes philoſophi de irâ conſentiunt; de gratiâ diſcrepant. Sed ut ad propoſitam materiam per ordinem deſcendat oratio, hujuſmodi facienda nobis, & ſequenda partitio eſt, cùm diverſa & repugnantia ſint, ira, & gratia. Aut ira tribuenda eſt Deo, & gratia detrahenda; aut utrumque pariter detrahendum. Aut ira demenda eſt, & gratia tribuenda; aut utrumque tribuendum. Aliud ampliùs, præter hæc, nihil poteſt capere natura, ut neceſſe ſit in uno iſtorum aliquo verum, quod quæritur, inveniri. Conſideremus ſingula, ut nos ad latebras veritatis, & ratio & ordo deducat.

dum eſſe ex omnibus MSS. & 4. impreſſis textus ipſe ſuadet, non ut in 12. editis, *Illi verò*.

Lin. 4. *Et ſequenda partitio eſt.*] Sic lego ex antiquioribus & melioribus MSS. 2. Bon. Regio-Put. & 2. al. Reg. 3. Colb. multiſque aliis. In ſcriptis 6. Reg. & editis eſt, *& exſequenda*, quod idem eſt. *ſequi enim*, pro *exſequi* legitur apud Ciceronem.

Lin. 6. *Utrumque pariter detrahendum.*] Ex omnibus MSS. & 13. vet. editis addidi *pariter*, quod cæteris impreſſis deeſt.

Lin. 7. *Aut utrumque tribuendum.*] Ita meliores & antiquiores MSS. In 1. Reg. rec. & multis vulgatis eſt *aut neutrum tribuendum*. Plurimi MSS. & editi 2. vet. Rom. & Betul. ferunt *aut neutrum detrahendum.*

CAPUT III.

De bonis & malis in rebus humanis, eorumque autore.

PRIMÙM illud nemo de Deo dixit unquàm, iraſci eum tantummodò, & gratiâ non moveri. Eſt enim diſconveniens Deo, ut ejuſmodi poteſtate ſit præditus, quâ noceat, & obſit, prodeſſe verò, ac benefacere nequeat. Quæ igitur ratio, quæ ſpes ſalutis hominibus propoſita eſt, ſi malorum tantummodò autor eſt Deus? Quod ſi ſit, jam majeſtas illa venerabilis, non ad judicis poteſtatem, cui licet ſervare ac liberare, ſed ad tortoris & carnificis officium deducetur. Cum autem videamus, non modò mala eſſe in rebus humanis, ſed etiam bona, utique ſi Deus eſt autor malorum, eſſe alterum neceſſe eſt, qui contraria Deo faciat, & det nobis bona. Si eſt, quo nomine appellandus eſt? aut cur nobis, qui malè faciat, notior eſt, quàm ille, qui benè? Si autem nihil poteſt eſſe præter Deum, abſurdum eſt & vanum, divinam putare poteſtatem,

Lin. 2. *Diſconveniens Deo.*] MSS. 2. Bon. 1. Reg. rec. Tax. 1. Sorbon. 2. Colb. & ed. Betul. & ſt. emendationis gratiâ præferunt *inconveniens Deo*. At vox *diſconveniens*, quæ legitur in cæteris MSS. & 12. editis, eſt Ciceroniana, ut exiſtimant Grammatici quidam.

Lin. 5. *Si malorum tantummodò autor eſt Deus?*] Theologi diſtinguunt inter malum pœnæ & malum culpæ, prioris autor eſt Deus, culpæ non item. *Gallæus*

Lin. 8. *Utique ſi Deus eſt autor malorum, eſſe alterum neceſſe eſt, qui contraria Deo faciat.*] Ita repoſui ex MSS. 2. Bonon. 1. Reg. 3. Colbert. 1. Sorbon. Tax. edd. Thom. & Walch. In MSS. 13. & 5. editis legitur *Utique ſi Deus eſt, autorem eſſe alterum neceſſe eſt, qui*, in 3. editis rec. *Utique ſi Deus non eſt, eſſe alterum neceſſe eſt qui*, in ſcriptis 9. & totidem impreſſis, *Utique ſi Deus non eſt, autorem eſſe alterum neceſſe eſt qui.*

qua nihil eſt majus, nihil melius, nocere poſſe, prodeſſe non poſſe. Et ideò nemo extitit qui auderet id dicere, quia nec rationem habet, nec ullo modo poteſt credi. Quod quia convenit, tranſeamus & veritatem alibi requiramus.

Lin. 1. *Nocere poſſe, prodeſſe non poſſe*] Tria poſtrema verba abſunt à [illegible] MSS. & 3. ed.

CAPUT IV.

De Deo, deque ejus affectibus, Epicurique reprehenſione.

QUod ſequitur, de ſchola Epicuri eſt, ſicut iram in Deo non eſſe; ita nec gratiam quidem. Nam cum putaret Epicurus, alienum eſſe à Deo malefacere atque nocere, quod ex affectu iracundiæ plerumque naſcitur, ademit ei etiam beneficentiam, quoniam videbat conſequens eſſe, ut ſi habeat iram Deus, habeat & gratiam. Itaque ne illi vitium concederet, etiam virtutis fecit expertem. Ex hoc (inquit) beatus & incorruptus eſt, quia nihil curat, neque habet ipſe negotium, neque alteri exhibet. Deus igitur non eſt, ſi nec movetur, quod eſt proprium viventis; nec facit aliquid impoſſibile homini, quod eſt proprium Dei; ſi omnino nullam habet voluntatem, nullam actionem, nullam denique adminiſtrationem, quæ Deo digna ſit. Et quæ major, quæ dignior adminiſtratio Deo aſſignari poteſt, quam mundi gubernatio, maximeque generis humani, cui omnia terrena ſubjecta ſunt?

Lin. 3. *Malefacere.*] Sic Lactantius infra cap. 5. & hic omnes ex MSS. [illegible] temporis, in quibus eſt *malum facere*, ut in ed. [illegible]

Ibidem. *Atque nocere*] Deſunt in MS. Bon.

Lin. 6. *Ex hoc inquit.*] Lucret. Lib. 1. v. 58.

Omnis enim per ſe Divum natura neceſſe eſt
Immortali ævo ſumma cum pace fruatur
Semota a noſtris rebus &c.

Verſus ſunt Lucretiani, ſed ſententia eſt Epicuri. Lactantius eum in eam admonet lib. de Opificio cap. [illegible] *Epicurus* [illegible] *quæ debeat Lucretius*, [illegible] Epicuro [illegible] Cicero lib. 1. de Natura deorum. Hæc prima eſt [illegible] *Quanquam* [illegible] Cicero [illegible] *Epicurum* [illegible] *Athenienſem* [illegible] *Itaque* [illegible] *quæ habet* [illegible] *Quod beatum & immortale eſt, id nec habet nec exhibet cuiquam negotium &c.* A [illegible] Tertullianus de hac re locutus eſt, in Apologet. cap. 47. *Alii incorporalem aſſeverant, alii corporalem, ut tam Platonici, quam Stoici; alii ex atomis, alii ex numeris, ſicut Epicurus & Pythagoras; alii ex igne, qualiter Heraclito viſum eſt. Et Platonici quidem curantem rerum, Epicurei autem & inoperoſum & ut ita dixerim, neminem humanis rebus*, [illegible] Stoicos Deum corporalem facere, cum utrique incorporalem faciant. Nam Plato [illegible] Deum dixit. Sed cur Tertullianus [illegible] quod Stoicos dicat Deum corporeum facere, cum hoc etiam faciat Origenes contra Celſum [illegible] quod Stoici Deum [illegible] dicant [illegible] corpus. [illegible]

Lin. 9. *Quod eſt proprium Dei.*] Ut ſupra [illegible] *quod eſt proprium viventis* MSS. [illegible] Deo.

Lin. 11. *Quam mundi gubernatio.*] MSS. [illegible] & edd. addunt, *quam cura viventium*, quod non cohæret cum aliis Lactantii verbis, & abeſt ab antiquioribus MSS. Bononienſi & Tax.

Quæ igitur in Deo poteſt eſſe beatitudo, ſi ſemper quietus, & immobilis torpet? ſi precantibus ſurdus, ſi colentibus cæcus? Quid tam dignum, tam proprium Deo, quam providentia? Sed ſi nihil curat, nihil providet, amiſit omnem divinitatem. Qui ergo totam vim, totam Deo ſubſtantiam tollit, quid aliud dicit, niſi Deum omnino non eſſe? Denique Marcus Tullius a Poſidonio dictum refert, id Epicurum ſenſiſſe, nullos deos eſſe, ſed ea, quæ de diis locutus ſit, depellendæ invidiæ cauſa dixiſſe: itaque verbis illum deos relinquere, re autem ipſa tollere, quibus nullum motum, nullum tribuit officium. Quod ſi ita eſt, quid eo fallacius? quod a ſapiente & gravi viro debet eſſe alienum. Hic vero ſi aliud ſenſit, & aliud locutus eſt, quid aliud appellandus eſt, quam deceptor, bilinguis, malus, & propterea ſtultus? Sed non erat tam verſutus Epicurus, ut fallendi ſtudio iſta loqueretur, cum hæc etiam ſcriptis ad æternam memoriam conſignaret: ſed ignorantia veritatis erravit. Inductus enim a principio veri ſimilitudine unius ſententiæ, neceſſario in ea, quæ ſequebantur, incurrit. Prima enim ſententia fuit, iram in Deum non convenire. Quod cum illi verum & inexpugnabile videretur, non poterat conſequentia recuſare, quia uno affectu amputato, etiam cæteros affectus adimere Deo neceſſitas ipſa cogebat. Ita qui non iraſcitur, utique nec gratia movetur, quod eſt iræ contrarium. Jam ſi nec ira in eo, nec gratia eſt, utique nec metus, nec lætitia, nec mœror, nec miſericordia. Una eſt enim ratio cunctis affectibus, una commotio, quæ in Deum cadere non poteſt. Quod ſi nullus affectus in Deo eſt, quia quidquid afficitur, imbecillum eſt, ergo nec cura ullius rei, nec providentia eſt in eo.

Hucuſque pervenit ſapientis hominis diſputatio; cætera, quæ ſequuntur, obticuit: ſcilicet, quia nec cura ſit in eo, nec providentia, ergò nec cogitationem aliquam, nec ſenſum in eo eſſe ullum: quo efficitur, ut non ſit omnino. Ita cum gradatim deſcendiſſet, in extremo gradu

Lin. 3. *Sed ſi nihil curat.*] Id eſt in multis MSS. [illegible] Reg. 1. Bon. 2. Colb. ubique, & in omnibus fere impreſſis. Vide infra ſemel & iterum, *ergò nec cura ullius rei, nec providentia eſt in eo.*

Lin. 4. *Divinitatem.*] In MS. Bon. *dignitatem.*

Lin. 5. *Denique Marcus Tullius &c.*] Sub finem lib. 1. de Natura deor. « Verius eſt igitur [illegible] quod familiaris omnium noſtrum Poſidonius diſſeruit in libro quinto de Natura deorum, nullos eſſe deos Epicuro videri [illegible]

Lin. 6. *Refert.*] Vide Cicer. lib. 1. de Nat. deorum circa finem.

Lin. 14. *Conſignaret.*] Ita reſtituimus ex [illegible] impreſſis cunctiſque MSS. præter Lipſ. in quo eſt *conſignaverat.* In cæteris editis eſt *conſignavit.* [illegible] *conſignavit.*

Lin. 15. *Inductus enim.*] Sic emendavi ex omnibus MSS. & octo editis veteribus. [illegible] Cæteri impreſſi habent *inductus.*

Ibidem. *Unius ſententiæ.*] Expunximus [illegible] *falſæ* vocem, quam inſerunt quamplurimi editi: [illegible] Rom. Parrhaſ. Cellar. [illegible]

Lin. 16. *Iram in Deum non convenire.*] Hanc lectionem, quæ maxime Ciceroniana eſt, [illegible] omnibus propè MSS. codicibus. In tribus [illegible] eſt *in Deo*, [illegible] *Deo* ſine præpoſitione.

Lin. 18. *Conſequentia recuſare.*] Sic reponendum [illegible] In tribus MSS. & [illegible] Rom. eſt *recuſare* [illegible]

Lin. 20. *Nec ira.*] Sic omnes MSS. præter 1. Reg. [illegible] in quibus eſt *non ira*, ut in editis.

reliquit, quia jam præcipitium videbat. Sed quid prodeſt reticuiſſe, ac periculum diſſimulaſſe? Neceſſitas illum vel invitum cadere coëgit. Dixit enim quod noluit, quia argumentum ſic ordinavit, ut ad illud, quod evitabat, neceſſariò deveniret. Vides igitur quo perveniat, irâ ſublatâ, & Deo adempta. Denique aut nullus id credit, aut admodum pauci, & quidem ſcelerati, ac mali, qui ſperant peccatis ſuis impunitatem. Quod ſi & hoc falſum invenitur, nec iram in Deo eſſe, nec gratiam, veniamus ad illud, quod tertio loco poſitum eſt.

Lin. 1 *Reſtitit.*] MS. Goth. *perſtitit*, & Reg. rec. & edd. *conſtitit*.

Lin. 4. *Quo perveniat.*] MSS. 3. habent *perveniat*, 2. *perveniret*, plurimi editi, *perveniatur*. Quamplures MSS. & 2. vet. edd. Rom. ut in textu *perveniat*, Epicurus ſcilicet.

Lin. 6. *Impunitatem, &c.*] Hanc ſperare non poteſt, qui Deum novit omniſcium, & juſtiſſimum. Nam & magiſtratus ſæpè, & ludimagiſter, & pater ſuorum delicta ſine irâ puniunt, promptiores ad veniam, niſi diſciplina vel publica, vel domeſtica aliud flagitaret. Neque enim unus duntaxat finis puniendi, amorè caſtigandi eſt, ſed plures: quæ, ut reipsa, ita nominibus quoque inter ſe diſtant. De quo lege Gell. l. 6. c. 14. *Bœcl.*

CAPUT V.

De Deo Stoicorum ſententia: de Irâ & gratiâ ejus.

EXISTIMANTUR Stoici, & alii nonnulli, aliquantò meliùs de divinitate ſenſiſſe, qui aiunt, gratiam in Deo eſſe, iram non eſſe. Favorabilis admodum, ac popularis oratio, non cadere in Deum hanc animi puſillitatem, ut ab ullo ſe læſum putet, qui lædi non poteſt, ut quieta illa, & ſancta majeſtas concitetur, perturbetur, inſaniat, quod eſt terrenæ fragilitatis. Iram enim, commotionem mentis eſſe ac perturba-

Lin. 1 *Exiſtimantur Stoici, &c.*] Reprehendit Stoicos, quòd Deo gratiam tribuant, clementem ſolùm ſibi fingant Deum, non item ſeverum, iracundiâ ipſum privantes. Argumentum potiſſimum quo nituntur, eſt: Quòd omnia quæ moventur, moveantur in utramque partem. Deum itaque, ſi moveatur gratiâ, moveri etiam irâ. Hoc concederem, ſi ſenſus corporis utriuſque affectionis oppoſitæ particeps eſſet: ut, Quidquid ſentit calorem, idem frigus quoque ſentit. Sed in Deum, quia incorporeus eſt, nulla paſſio cadit. Ira paſſio eſt, & ob id imbecillitas. Gratia verò non modò non paſſio eſt, ſed virtus ſemper, & virtus divina: quia [illegible] perpetuæ Deo ſoli rectè, non ut accidens, ſed ut proprium ἐξαίρετον tribuimus. Ex quibus apparet, gratiam & iram in Deo, non ut in magiſtratu, ſeu principe, contraria ex diametro eſſe. *Bœclerus.*

Lin. 3. *Favorabilis admodum.*] Ità antiquiſſimi & optimi MSS. Regio-Put. 2. Bonon. 3. Colbert. Tax. Pen. Auctor noſter *favorabilis* activè poſuit, quod rarum eſt. *Admodum* abeſt à 12. MSS. & à 13. editis.

Ibidem. *Popularis oratio.*] Id eſt, quæ populo grata eſt & accepta, quæ ſtudet voluntati populi. *Walch.*

Lin. 4. *Animi puſillitatem.*] MSS. 6. rec. & 3 edd. *puſillanimitatem*.

Lin. 6. *Iram enim, commotionem mentis eſſe.*] Sufficiat ſemel monuiſſe, quoties iram Deo tribuimus, eo id ſenſu nos intelligere, quo Durandus lib. 2. diſt. 30. quæſt. 2. ubi ait: Deus dicitur iratus, non ſecundum *affectum*, *ſed effectum*, in quantum præparat alicui pœnam vel infligit. Durioſcule enim loquitur Lactantius, cum iræ affectum ita Deo competere affirmat, quatenus illi motum quemdam imprimat. *Sparkus.*

tionem, quæ ſit a Deo aliena. Quod ſi hominem quoque, qui modo ſit ſapiens & gravis, ira non deceat (ſi quidem, cum in animum cujuſquam incidit, velut ſæva tempeſtas tantos excitet fluctus, ut ſtatum mentis immutet, ardeſcant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, alternis vultum maculet nunc ſuffuſus rubor, nunc pallor albeſcens) quanto magis Deum non deceat tam fœda mutatio? Et ſi homo, qui habet imperium ac poteſtatem, late noceat per iram, ſanguinem fundat, urbes ſubvertat, populos deleat, provincias ad ſolitudinem redigat, quanto magis Deum, qui habeat totius generis humani, & ipſius mundi poteſtatem, perditurum fuiſſe univerſa credibile ſit, ſi iraſceretur?

Abeſſe igitur ab eo tam magnum, tam pernicioſum malum oportere. Et ſi abſit ab eo ira, & concitatio, quia & deformis, & noxia eſt, nec cuiquam malefaciat, nihil aliud ſupereſſe, niſi ut ſit lenis, tranquillus, propitius, beneficus, conſervator. Ita enim demum & communis omnium pater, & optimus maximus dici poterit, quod expetit divina cœleſtiſque natura. Nam ſi inter homines laudabile videtur, prodeſſe potius, quam nocere, vivificare, quam occidere, ſalvare, quam perdere (nec immerito innocentia inter virtutes numeratur,) & qui hæc fecerit, diligitur, præfertur, ornatur, benedictis omnibus votiſque celebratur, denique ob merita & beneficia Deo ſimillimus judicatur, quanto magis ipſum Deum par eſt, divinis perfectiſque virtutibus præcellentem, atque ab omni terrena labe ſummotum, divinis & cœleſtibus beneficiis omne genus hominum promereri? Specioſe iſta, populariterque dicuntur, & multos illiciunt ad credendum: ſed qui hæc ſentiunt, ad veritatem quidem propius accedunt; ſed in parte labuntur, naturam

Lin. 2. *Siquidem cum in animum cujuſquam incidit, &c.*] Hieron. in Epiſt. ad Titum cap. 3. de irato homine: *Torva facies, tremendaque labia, rugosa frons, effrenatum convicium, furor nec non pallorem ruboremque variantia.* Seneca de Ira, lib. 1. cap. 1. *Flagrant ac micant oculi, multus ore toto rubor, exæſtuante ab imis præcordiis ſanguine, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac ſubriguntur capilli, ſpiritus coactus ac ſtridens, articulorum ſe ipſos torquentium ſonus, gemitus mugituſque, & parum explanatis vocibus ſermo præruptus, & complosæ ſæpius manus, & pulſata humus pedibus, & totum concitum corpus, magnaſque iræ minas agens, fœda viſu & horrenda facies depravantium ſe atque intumeſcentium.* Heumann.

Lin. 3. *Excitet fluctus.*] Francius, *concitat.*

Lin. 4. *Ardeſcant.* Vide Senec. de Ira, initio lib. 1. cap. 1.

Lin. 10. *Perditurum fuiſſe univerſa credibile ſit.*] Duas voces poſtremas addidi ex nonnullis ſcriptis MSS. & ex vet. edit. Abſunt autem a MSS. 3. & omnibus impreſſis.

Lin. 14. *Malefaciat.*] MSS. 3. *malefaciet.* Clarom. *malefaceret.*

Ibidem. *Nihil aliud ſupereſſe.*] Sic lego ex MSS. 3. Bonon. 1. Reg. abſque & aliis M. Et ſic legendum eſſe patet ex præcedentibus. In multis tum ſcriptis, tum impreſſis legitur *abeſſe.*

Lin. 16. *Et optimus maximus.*] Ita MSS. 3. Reg. inter quos eſt antiq. Regio-Put. & ed. Rom. 1470. Cellar. Walch. Alias eſt, *& vere maximus.*

Ibidem. *Maximus.*] In MS. Bon. eſt *maximuſque.*

Lin. 20. *Ornatur.*] Ita cum edit. Rom. 1470. et Cellar. omnes MSS. præter 2. vet. in quibus eſt *honoratur*, ut in impreſſis multis.

Ibidem. *Benedictis omnibus votiſque celebratur.*] Sic lego cum edit. & cunctiſque MSS. præter 2. vet. quibus eſt, *ornatur benedictis, votiſque omnibus celebratur.*

Lin. 24. *[illegible]*] Francius, *forte legendum Dei.* MS. Clarom. [illegible].

rei partem conſiderantes. Nam ſi Deus non iraſcitur impiis & injuſtis, nec pios utique juſtoſque diligit. Ergo conſtantior eſt error illorum, qui & iram ſimul, & gratiam tollunt. In rebus enim diverſis, aut in utramque partem moveri neceſſe eſt, aut in neutram. Ita qui bonos diligit, & malos odit, & qui malos non odit, nec bonos diligit: quia & diligere bonos, ex odio malorum venit, & malos odiſſe, ex bonorum caritate deſcendit. Nemo eſt qui amet vitam ſine odio mortis, nec appetat lucem, niſi qui tenebras fugit. Adeo natura iſta connexa ſunt, ut alterum ſine altero fieri nequeat.

Si quis Dominus habens in familiâ ſervos, bonum ac malum, non utique aut ambos odit, aut ambos beneficiis & honore proſequitur; quod ſi faciet, & iniquus & ſtultus eſt: ſed bonum & alloquitur amicè, & ornat, & domui ac familiæ ſuiſque omnibus rebus præficit, malum vero maledictis, verberibus, nuditate, fame, ſiti, compedibus punit, ut & hic exemplo cæteris ſit ad non peccandum, & ille ad promerendum, ut alios metus coerceat, alios honor provocet. Qui ergo diligit, & odit; qui odit, & diligit; ſunt enim, qui diligi debeant, ſunt qui odio haberi. Et ſicut is, qui diligit, confert bona in eos, quos diligit; ita qui odit, irrogat mala iis, quos odio habet; quod argumentum, quia verum eſt, diſſolvi nullo pacto poteſt. Vana ergo & falſa eſt ſententia eorum, qui cum alterum Deo tribuant, alterum detrahunt, non minus, quam illorum qui utrumque detrahunt. Sed illi, ut oſtendimus, ex parte non errant, ſed id quod melius eſt ex duobus retinent. Hi vero, quos ratio, & veritas argumenti hujus inducit, falſa omnino ſententia ſuſcepta, in maximum errorem cadunt. Non enim ſic oportebat eos argumentari: Quia Deus non iraſcitur, ergo nec gratia commovetur, ſed ita, Quia Deus gratia movetur, ergo & iraſcitur. Si enim certum & indubitatum fuiſſet, non iraſci Deum, tunc ad illud alterum veniri eſſet neceſſe. Cùm autem magis ſit ambiguum de ira, pene manifeſtum de gratia; abſurdum eſt, ex incerto certum velle ſubvertere, cum ſit promptius, de certis incerta firmare.

Lin. 4. *Ita qui bonos diligit, &c.*] Tres MSS. Reg. ſequentia verba [illegible], *& malos odit, & qui malos non odit.*

Lin. 11. *Qui odit, & diligit.*] In quamplurimis editis, *& qui odit, & diligit.*

Lin. 20. *Qui cum alterum Deo tribuant, alterum detrahunt*,] In MSS. [illegible] deeſt *alterum Deo detrahunt. Sed illi, qui alterum Deo tribuunt.*

Lin. 21. *Non minus quam illorum qui utrumque detrahunt.*] Sic legunt MSS. & edit. Thomaſ. atque hanc eſſe genuinam lectionem, cenſeo. In cæteris [illegible] legitur, *quam illorum qui utrumque*, [illegible] *detrahunt*, [illegible] obſcurior, [illegible] ad minuere [illegible], quod ſemper Lactantius oppugnaret. In ipſa.

Lin. 23. *Sed id quod melius eſt.*] [illegible], *& id.*

Lin. 24. *Falſa omnino ſententia ſuſcepta.*] Deeſt *ſententia* in [illegible] MSS. [illegible] & ed. Rom. 1470. & 1474. Pro *omnino* [illegible] Clarom. habet *omnia*, omiſſoque *ſententia*.

Lin. 29. *Pene manifeſtum.*] [illegible], [illegible] *plane*.

CAPUT

CAPUT VI.

Quòd Deus iraſcatur.

HÆ ſunt de Deo philoſophorum ſententiæ. Aliud prætereà nihil quiſquam dixit. Quòd ſi hæc, quæ dicta ſunt, falſa eſſe deprehendimus, unum illud extremum ſupereſt, in quo ſolo poſſit veritas inveniri, quod a philoſophis nec ſuſceptum eſt unquàm, nec aliquandò defenſum, conſequens eſſe, ut iraſcatur Deus, quoniam gratiâ commovetur. Hæc tuenda nobis & aſſerenda ſententia eſt. In eo enim ſumma omnis, & cardo Religionis pietatiſque verſatur. Nam neque honos ullus deberi poteſt Deo, ſi nihil præſtat colenti, nec ullus metus, ſi non iraſcitur non colenti.

Lin. 6. *Sententia eſt.*] Additum eſt ex cunctis MSS. & compluribus editis.

Ibidem. *In eo.*] 3. Colbert. Clarom. à ſecundâ manu, & ed. Gymnic. in ed. Clarom. à primâ manu, *eo quod.*

Lin. 7. *Nam neque honos ullus deberi poteſt Deo, &c.*] Simili modo in Hieremiam Origenes benignum Deum dicit, ne deſperemus, ſeverum, ne benignitatem contemnamus. Sed quemadmodum Cicero in Officiis docet, virum bonum non peccare, etiam impunitate propoſitâ: Oderunt enim peccare boni virtutis amore, & contrà, oderunt peccare mali formidine pœnæ. Quid quòd Paulus etiam ait, Juſtis legem non eſſe poſitam? Benignitas Dei contemptum ſui adeò non gignit, ut (ſi Paulo credimus) Deus ſuam erga nos caritatem tum maximè commendarit, cùm adhuc peccatores eſſemus. Porrò ſi hæc ſive Lactantii, ſive Origenis ſententia rata eſſet, irrita fieret tota Pauli de prædeſtinatione diſputatio. *Nam* deeſt in 12. MSS. & 4. editis. In Em. eſt *nil*. Et Heuman. putat delendum eſſe punctum poſt *verſatur*.

Lin. 9. *Si non iraſcitur, &c.*] Deum iraſci teſtantur multa Scripturæ loca. At notandum, iram non eſſe paſſionem violentam in Deo, ſed voluntatem puniendi, & Deo attribui effectivè, non affectivè, ut loquuntur; hoc eſt, Deum facere quod irati faciunt, non verò propterea affici aliquâ perturbatione animi, quemadmodum homines irati. *Galleus.*

CAPUT VII.

De Homine & Brutis, ac Religione.

CUm ſæpè philoſophi per ignorantiam veritatis à ratione deſciverint, atque in errores inciderint inextricabiles (id enim ſolet his evenire, quod viatori viam neſcienti & non fatenti ſe ignorare, ut vagetur, dum percontari obvios erubeſcit) illud tamen nullus philoſophus aſſeruit unquam, nihil inter hominem & pecudem intereſſe; nec omninò quiſquam, modo qui ſapiens videri vellet, rationale animal

Lin. 3. *Ut vagetur.*] MSS. Ultr. Bon. ut evagetur. Edd. Ald. Faſitel. Tornæſ. ut vagetur.

Lin. 5. *Nihil inter hominem.*] Ita MSS. 2. Bonon. Tax. 3. Colb. eademque editi. In aliis corruptè legitur non nihil, quod ſententiæ Lactantii repugnat.

Lin. 6. *Rationale animal, &c.*] Non diſſimilia ſunt, quæ Ariſtoteles in primo de Animâ, Anaxagoræ dogmata fuiſſe refert; nam

cum mutis & irrationabilibus coæquavit. quod faciunt quidam imperiti, atque ipsis pecudibus similes, qui cum ventri ac voluptati se velint tradere, aiunt, eadem ratione se natos, qua universa quæ spirant; quod dici ab homine nefas est. Quis enim tam indoctus est, ut nesciat, quis tam imprudens, ut non sentiat, aliquid inesse in homine divini? Nondum venio ad virtutes animi & ingenii, quibus homini cum Deo manifesta cognatio est. Nonne ipsius corporis status & oris figura declarat, non esse nos cum mutis pecudibus æquales? Illarum natura in humum pabulumque prostrata est, nec habet quidquam commune cum cœlo, quod non intuetur. Homo autem recto statu, ore sublimi, ad contemplationem mundi excitatus, confert cum Deo vultum, & rationem ratio cognoscit.

Propterea nullum est animal, (ut ait Cicero) præter hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei. Solus enim sapientia instructus est, ut Religionem solus intelligat, & hæc est hominis atque mutorum, vel præcipua, vel sola distantia. Nam cætera, quæ videntur hominis esse propria, etsi non sint talia in mutis, tamen similia videri possunt. Proprium homini sermo est; tamen & in illis quædam similitudo sermonis. Nam & dignoscunt invicem se vocibus, &, cum irascuntur, edunt sonum jurgio similem; &, cum se ex intervallo viderint, gratulandi officium voce declarant. Nobis quidem voces eorum videntur inconditæ, sicut illis fortasse nostræ; sed ipsis, quæ se intelligunt, verba sunt, denique in omni affectu certas vocis notas exprimunt, quibus habitum mentis ostendant.

pè universa tam majorum quam minorum [illegible] in multis [illegible] esse dicunt, non tamen eam, cui prudentia tribuitur, quæ [illegible] humanibus [illegible]. Hæc eadem fere de Anaxagora Plutarchus in 5 Placitorum, cap. 20 Bondeus.

Lin. 1 *Coæquavit.*] Sic reposui ex MSS & edit. vet. Rom. Florent. Junt. & Cellar. Cæterum impressi habent *comparavit*; & pro *similes*, MSS. 2 Bonon. 1 Reg. vet. 1 Colb. & Tax. habent, *familiares*.

Lin. 8 *Æquales.*] Expunximus ex plerisque MSS. quorum sex, scilicet Regio-Put. 1 [illegible] Reg. 1 Colbert. 1 Claram. & Bonon. habent *oris figura declarat, non esse cum mutis pecudibus æquales*.

Lin. 9 *Habet.*] MSS. 4 vet. *habet* [illegible]. [illegible] *habent* [illegible].

Lin. 10 *Homo autem recto statu.*] [illegible] lib. 7 cap. 4 Divin. Instit. *Corpus* [illegible] *vultum sublimem, statum rectum originem suam quærit*. Quod autem dicit *Confert cum Deo vultum*, [illegible] cum Deo, ait Walchius.

Lin. 11 *Et rationem ratio cognoscit.*] Francius malebat, *& rationem ratione cognoscit*.

Lin. 13 *Cicero.*] Cic. 1 de Legib.

Lin. 18. *Tamen & in illis quædam similitudo sermonis.*] Francius, *tamen est*. Hanc sententiam fusius habet Lactant. lib. 3 & Basil. Mag. Oratione 8 Hexaem. [illegible] ubi similitudinem quandam ratiocinationis in [illegible] esse praeclare demonstrat, sicut & D. Ambros. lib. 6 Hexaem. cap. 4 per [illegible] quamdam, [illegible] in corpore multitudo; de quo praeclare disserunt & Franc. Vallesius l. 3 de Sacra Philosophia & G. Vossius in lib. de Idololat. pag. [illegible]

Ibidem. *Nam & dignoscunt invicem se vocibus, &, cum irascuntur, edunt sonum.*] In MSS 14 & 1 vet. edit. Rom. legitur, *Nam & dignoscuntur, edunt sonum*. [illegible] imperfectio.

Lin. 23 *Quæ se intelligunt.*] Rectè quæ: nam de mutis animalibus loquitur. [illegible] est in 8 edit. & 10 MSS. ubi legitur *qui se intelligunt*.

Ibidem. *In omni affectu.*] [illegible] *affectu*.

Riſus quoque eſt homini proprius; & tamen videmus in aliis animalibus quædam ſigna lætitiæ, cùm ad luſum geſtiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem ſerenant, oculos in laſciviam reſolvunt. Quid tam proprium homini, quam ratio, & providentia futuri? Atqui ſunt animalia, quæ latibulis ſuis diverſos & plures exitus pandant, ut ſi quod periculum inciderit, fuga pateat obſeſſis, quod non facerent, niſi ineſſet illis intelligentia & cogitatio. Alia provident in futurum, ut

——— Ingentem formicæ farris acervum
Cùm populant, hyemis memores, tectoque reponunt;

ut apes, quæ

— Patriam ſolæ, & certos novere penates,
Venturæque hyemis memores, æſtate laborem
Experiuntur, & in medium quæſita reponunt.

Longum eſt, ſi exequi velim, quæ à ſingulis generibus animalium fieri ſoleant humanæ ſolertiæ ſimillima. Quod ſi horum omnium, quæ adſcribi homini ſolent, in mutis quoque deprehenditur ſimilitudo, apparet ſolam eſſe Religionem, cujus in mutis nec veſtigium aliquod, nec ulla ſuſpicio inveniri poteſt. Religionis enim eſt propria juſtitia, quam nullum aliud animal attingit. Homo enim ſolus imperat; cætera

' Lin. 2. *Aures demulcent*] Id eſt, demittunt. Horat. lib. 2. Ode 19.

— Illis carminibus ſtupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures. Turnebus.

Lin. 4. *Providentia futuri.*] Et infrà, provident in futurum. Francius, fortè providentia, & providens.

Lin. 8. *Ingentem farris acervum, &c.*] Virgilius hic ſimilitudine laborantium operas deſcribit Georgic. primo

Populatque ingentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectæ.

Vide Horat. ad Mecœnatem Sat. 1

—— Sicut,
Parvula nam exemplo eſt magni formica laboris,
Ore trahit quodcumque poteſt, atque addit acervo
Quem ſtruit, haud ignara, ac non incauta futuri.

Quid quod Salomon pigrum formicæ exemplo ad operas excitat, Proverb. cap. 6. & trigeſimo colligit etiam induſtriæ animalium exempla. Cæterùm de formicarum induſtriâ Æſopi apologus eſt. De hujus naturâ conſulendus eſt Plinius lib. 11. c. Decim, Ælianus lib 2. Ariſtot. lib. 1. Hiſt. Animalium c. 1 Bonel.

Lin. 9. *Cùm populant.*] Ex vetuſtiſſimo & optimo MS. Regio-Put. reſtitui *Cùm populant*, nec aliter legitur apud Virgilium 4. *Æneid.* v. 403. & Georgic. 1. v. 185. *Populat*, per archaiſmum, cùm Veteres & populo active poſuerint, obſervante Servio. Cf. Nonium cap. 7. n. 26 Et Walchius. In cæteris Lactantii MSS & editis eſt *Comportant*. Ariſtotel. libro 5 de Hiſt. Animalium, cap. 1 Bonel.

Lin. 10. *Ut apes, quæ patriam ſolæ, &c.*] Georg. quarto, quo libro apum regnum deſcribit. Conſule Plin. lib. 11 Naturalis hiſtoriæ, cap. 5 Varron. de re Ruſt. lib 3 c 16. Columellam lib. 9. à capite 11. uſque ad fin. Palladium lib. 1. cap. 37 & lib. 4. cap. 8. Conſtantinum lib. 15 capitibus aliquot. Ariſt. de Nat. animal. lib. 9. cap. 21. & 22 & lib. 5 cap. 14. Lege ad hæc omninò Theodoreti Sermonem quintum, quo ex animalium induſtriâ providentiam probat, Sacrarum literarum teſtimoniis ubique inſtructus. *Idem.*

Lin. 14. *In mutis quoque.*] Sic legendum eſſe oſtendunt omnes propè MSS. & textus ipſe. In 4. MSS. rec. & in editis Amanuenſium errore legitur multis.

Lin. 18. *Religionis enim eſt propria juſtitia.*] Addidi enim ex MSS. antiq. Cauch. 1. Colb. & 3. Reg. necnon ex omnibus ferè impreſſis. Quod melius cohæret.

Lin. 19. *Quam nullum aliud animal attingit.*] Plerique MSS. & 3. editi habent quæ.

ſibi conciliata ſunt. Juſtitiæ autem Dei cultus adſcribitur; quem qui non ſuſcipit, hic à naturâ hominis alienus, vitam pecudum ſub humanâ ſpecie vivet. Cùm verò à cæteris animalibus hoc penè ſolo differamus, quòd ſoli omnium divinam vim poteſtatemque ſentimus, in illis autem nullus ſit intellectus Dei: certè illud fieri non poteſt, ut in hoc vel muta plus ſapiant, vel humana natura deſipiat; cùm homini ob ſapientiam & cuncta quæ ſpirant, & omnis rerum natura ſubjecta ſit. Quare ſi ratio, ſi vis hominis hoc præcellit & ſuperat cæteras animantes, quod ſolus notitiam Dei capit, apparet Religionem nullo modo poſſe diſſolvi.

Lin. 2. *Vitam pecudum vivet.*] Sic cum quarto caſu *vivere*, dixit Lactantius Divin. Inſtitut. lib. 5. cap. 8. & lib. 7. cap. 14. In 7. editis pro *vivet*, legitur *vivit*.

Lin. 8. *Si ratio, ſi vis hominis.*] Ità reſtitui ex omnibus propè MSS. & 8. vet. editis. *Mentis vis ac ratio*, apud Cicer. 2. de Naturâ deorum 26. Alii *jus*.

CAPUT VIII.

De Religione.

DISSOLVITUR autem Religio, ſi credamus Epicuro illa dicenti.

Lucret. de Nat. rer. initio l. 11.

Omnis enim per ſe divûm natura neceſſe eſt,
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur,
Semota à noſtris rebus, ſejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nil indiga noſtri,
Nec benè pro meritis capitur, nec tangitur irâ.

Quæ cùm dicit, utrùm aliquem cultum Deo putat eſſe tribuendum, an evertit omnem Religionem? Si enim Deus nihil cuiquam boni tribuit, ſi colentis obſequio nullam gratiam refert, quid tam vanum, tam ſtultum, quàm templa ædificare, ſacrificia facere, dona conferre, rem familiarem minuere, ut nihil aſſequamur? At enim naturam excellentem honorari oportet. Quis honos deberi poteſt nihil curanti & ingrato? An aliquâ ratione obſtricti eſſe poſſumus ei, qui nihil habeat commune nobiſcum? » Deus, (inquit Cicero) ſi talis eſt*, ut nullâ gratiâ, nullâ

Lin. 6. *Nam privata.*] Ità quamplurimi MSS. & 8. editi, ac Lucretius ipſe. Scripti 9. rec. & ſex impreſſi, *Jam privata.*

Lin. 7. *Nil indiga noſtri.*] MSS. 6. & 2. edit. *nihil.*

Lin. 10. *Nihil cuiquam boni.*] Sic reſtitui ex MSS. 2. Bonon. 3. Reg. inter quos eſt Regio-Put. 3. Colb. Baluz. Goth. Ultr. Lipſ. Em. Brun. & 5. edit. In MSS. Cant. 1. Colbert. Pen. Clarom. eſt, *nihil unquam cuiquam boni*; in rec. 3. Reg. 1. Colb. Cant. & 10. excuſis legitur, *nihil unquàm benè*, in 1. Colbert. pro *boni*, eſt *homini.*

Lin. 12. *Sacrificia facere, dona conferre.*] Hæc 4. verba deſiderantur in MSS. 10. rec. & in 5. ed. Rom. Sunt autem in antiquiſſimis Regio-Put. 2. Bonon. aliiſque multis, & 12. editis.

Lin. 16. *Cicero.*] Cic. lib. 1. de Naturâ deorum ad finem.

» hominum caritate tenetur, valeat. Quid enim dicam, propitius ſit? » eſſe enim propitius poteſt nemini. » Quid contemptius dici potuit in Deum? Valeat, inquit, id eſt, abeat & recedat, quando prodeſſe nulli poteſt. Quod ſi negotium Deus nec habet, nec exhibet, cur non ergò delinquamus, quoties hominum conſcientiam fallere licebit, ac leges publicas circumſcribere? Ubicumque nobis latendi occaſio arriſerit, conſulamus rei, auferamus aliena, vel ſine cruore, vel etiam cum ſanguine, ſi præter leges nihil eſt amplius, quod colendum ſit.

Hæc dum ſentit Epicurus, Religionem funditùs delet; quâ ſublatâ, confuſio ac perturbatio vitæ ſequetur. Quod ſi religio tolli non poteſt, ut & ſapientiam, qua diſtamus à belluis, & juſtitiam retineamus, quâ communis vita ſit tutior, quomodò Religio ipſa ſine metu teneri aut cuſtodiri poteſt? Quod enim non metuitur, contemnitur: quod contemnitur, utique non colitur. Ita fit, ut Religio, & majeſtas, & honor metu conſtet: metus autem non eſt, ubi nullus iraſcitur. Sive igitur gratiam Deo, ſive iram, ſive utrumque detraxeris, Religionem tolli neceſſe eſt, ſine qua vita hominum ſtultitia, ſcelere, immanitate completur. Multum enim refrenat homines conſcientia, ſi credamus nos in conſpectu Dei vivere, ſi non tantum quæ gerimus, videri deſuper, ſed etiam quæ cogitamus, aut loquimur, audiri à Deo putemus. At enim prodeſt id credere, ut quidam putant, non veritatis gratiâ, ſed utilitatis, quoniam leges conſcientiam punire non poſſunt, niſi aliquis deſuper terror impendeat ad cohibenda peccata. Falſa eſt igitur omnis religio, & divinitas nulla eſt. Sed à viris prudentibus univerſa conficta ſunt, quo rectius innocentiuſque vivatur. Magna hæc, & à materia quam propoſuimus aliena quæſtio eſt: ſed quia neceſſario incidit, debet quamvis breviter attingi.

Lin. 3. *Quando prodeſſe.*] Ita ferè omnes MSS. & edit. pro quandoquidem, quod perperàm ſubſtituerunt Scripti fere & edit. quatenus, ſeu pro quoniam, ut apud Ciceronem lib. 2. Offic. cap. 58. & lib. 1. Ep. 8. [illegible]

Lin. 6. *Arriſerit, conſulamus rei.*] Hæc duo poſtrema verba abſunt à 15. MSS. & vet. edit. Rom.

Lin. 8. *Quod colendum ſit.*] Ita MSS. penè omnes & veteres edit. In 4. Scriptis rec. & edit. multis venerandum ſit. Utraque lectio bona. 5. MSS. rec. leviùſculè mutantes, delendum ſit.

Lin. 9. *Sentit Epicurus.*] 1. Reg. & edit. Rom. 1470. *Sentit Lucretius.* Et quidem Epicuri echo eſt Lucretius.

Lin. 10. *Sequetur.*] Ita cuncti MSS. præter 2. rec. in quibus eſt ut, in edit., ſequatur.

Lin. 11. *Ut & ſapientiam, qua diſtamus à belluis, & juſtitiam.*] Quatuor poſtrema verba deſiderantur in 10. MSS. & 7. edit.

Lin. 13. *Ita ut religio, &c.*] Sic enim Numam, Scip. mox & alios Religionum fundatores Veteres exemplis docet. *Rerum* legum & moreſ populos timore deorum ad legum obſervantiam adegerunt.

Ibidem. *Sed animis.*] Regio-Put. animas. MSS. 19. *animis.*

Lin. 23. *Terror impendeat.*] Ita omnes ferè MSS. & 4. edit. Scripti tres rec. & 7. recenſ. mendosè *impendat.* 1. Reg. rec. & ed. Rom. 1470. *impendeat,* 2. Colbert. *terror impendet.*

Lin. 24. *Conficta ſunt.*] Sic repoſui ex conſenſu penè MSS. & 3. edit. In 10. Scriptis & 11. impreſſis legitur *confecta ſunt.*

Lin. 26. *Quamvis breviter.*] Ita omnes propè MSS. & 4. veteriores edit., ut Cellar. Walch. In 3. alii. MSS. & 10. impreſſis eſt, *quam breviter.*

CAPUT IX.

De Providentia Dei, deque ſententiis illi repugnantibus.

CUm ſententiæ philoſophorum priorum temporis de providentiâ conſenſiſſent, nec ulla eſſet dubitatio, quin mundus à Deo, & ratione eſſet inſtructus & ratione regeretur; primus omnium Protagoras extitit temporibus Socratis, qui ſibi diceret non liquere, utrum eſſet aliqua divinitas, necne. Quæ diſputatio ejus adeo impia, & contra veritatem & religionem judicata eſt, ut & ipſum Athenienſes expulerint ſuis finibus, & libros ejus in concione, quibus hæc continebantur, exuſſerint. De cujus ſententia non eſt opus diſputare, quia nihil certi pronunciavit. Poſt hæc Socrates, & auditor ejus Plato, & qui de ſchola Platonis, tanquam rivuli diverſas in partes profluxerunt, Stoici & Peripatetici, in eadem fuere ſententia, qua priores.

Poſtea vero Epicurus Deum quidem eſſe dixit, quia neceſſe ſit eſſe aliquid in mundo præſtans, & eximium, & beatum, providentiam tamen nullam: itaque mundum ipſum nec ratione ulla, nec arte, nec fabrica inſtructum, ſed naturam rerum quibuſdam minutis ſeminibus & inſecabilibus conglobatam. Quo quid repugnantius dici poſſit, non video. Etenim ſi eſt Deus, utique providens eſt, ut Deus; nec aliter ei poteſt divinitas attribui, niſi & præterita teneat, & præſentia ſciat, & futura proſpiciat. Cum igitur providentiam ſuſtulit, etiam Deum negavit eſſe. Cum autem Deum eſſe profeſſus eſt, & providentiam ſimul eſſe conceſſit. Alterum enim ſine altero nec eſſe prorſus, nec

Lin. 4. *Protagoras* &c.] Vide Lactantium [illegible] De Protagora dictum eſt lib. 1. Inſtitut. c. 2. [illegible] *Abderites Protagoras* [illegible] De Divis neque ut ſint, neque ut non ſint, habeo dicere, [illegible]

Lin. 4. *Temporibus Socratis*, [illegible]

Lin. 7. *Et libros ejus in concione*, &c.] [illegible]

Lin. 13. *Et auditor ejus Plato* &c.] [illegible]

Lin. 24. *Inſecabilibus*. [illegible]

Lin. 30. *Cum autem Deum eſſe profeſſus eſt*.] [illegible] *conſeſſus eſt*.

intelligi poteſt. Verùm iis poſteà temporibus, quibus jam philoſophia defloruerat, extitit Melius quidam Diagoras, qui nullum eſſe omninò Deum diceret, ob eamque ſententiam nominatus eſt ἄθεος, item Cyrenæus Theodorus: ambo quia nihil novi poterant reperire, omnibus jam dictis & inventis, maluerunt vel contra veritatem id negare, in quo priores univerſi ſine ambiguitate conſenſerant. Hi ſunt, qui tot ſeculis, tot ingeniis aſſertam atque defenſam providentiam calumniati ſunt. Quid ergò? utrumne iſtos minutos & inertes philoſophos ratione, an verò auctoritate præſtantium virorum refellemus? an potiùs utroque? Sed properandum eſt, ne longiùs à materia divagetur oratio.

Lin. 2. *Defloruerat, &c.*] Diagoras tamen ab Euſebio eâdem Olympiade ponitur, quâ Protagoram ſuprà à Laertio poſitum eſſe diximus, id eſt 74. Theodorus autem Olympiade 118 quam Epicurus vix paucis annis antiquior fuerit. Nam Laertius ejus obitum in Olympiade 107 ponit quamquam Euſebius eum Olymp. 118. floruiſſe referat. *Betuleius.*

Ibidem. Melius quidam Diagoras.] Melius à patriâ, ſicut infrà Cyrenæum Theodorum. MSS. 2 Reg. antiq. habet *Ælius*: 2 Bonon. antiquior, & 8. alii, ac 2 vet. ed. Rom. *Alius*, Regio-Put. 1 al. Reg. 2 Colbert. Goth. Navar. Gat. Marm. Ultr. Pen. Brun. *Ælius*, MS Tornæſianus & ed. Genev. *Mœnus*, quod certiſſimum vitioſè à librario ſcriptum pro *Melius*, ſicut vocatur à Cicerone lib. 1. de Nat. deor. MS. Baluz. & 13 excuſi, *Extitit Atheniis quidam Diagoras.* Nec contemnenda hæc lectio: Suidas enim ad v. *Diagoras*, refert Diagoram poſt captam Melum [unde *Melius* dictus eſt] ſeceſſiſſe Athenas. MSS. 1. Reg. rec. Clarom. 2 Sorbon. 3 Colb. legunt *Extitit Atheniis quidam & Diagoras*, niſi quod particula *&* à duobus prioribus abeſt. Cæterùm de hoc Diagora vide quæ notata ſunt ad initium cap. 2. lib. 1. Divin. Inſtitut.

Lin. 3. *Cyrenæus Theodorus.*] Meruit & hic ἄθεος epitheton, eodem Epiphanio teſte. Et ſic legendum contra in Chronico Euſebii, ubi *Theodorus Atheneus* legitur, nec mihi tempora refragantur. Auguſtinus contra litteras Petiliani Donatiſtæ libro ſecundo putat, in hunc Theodorum eſſe dictum hoc Pſalmi: Dixit inſipiens, quòd non eſt Deus. *Baud.*

Lin. 5. *Maluerunt vel contra veritatem.*] *Vel*, quod hìc eſt pro *etiam*, Gallicè *même*, abeſt à 10. MSS. totidemque editis.

Ibidem. Id negare.] MSS. 2 Bonon. 1. Reg. rec. 1. Colb. Tax. Baluz. *id denegare.*

Lin. 6. *Qui tot ſeculis, tot ingeniis.*] Hæc lectio 4 vet. editorum, & omnium MSS. eſt, præter 1. Reg. rec. in quo, ut & in 13. editis, eſt *ſeculis & ingeniis.*

Lin. 9. *Auctoritate præſtantium.*] Hi erant *maximarum ſectarum principes*, quos ſubindè adducit ante caput 10. Item, & cap. 13 MSS. 12. cum edit. Rom. 1470. legunt [illegible], alter [illegible].

Ibidem. Utroque.] Ita MSS. & editi. Francius fortè legendum putat, *utraque.*

Lin. 10. *Divagetur.*] Ita MSS. propè omnes cum 7. editis. in cæteris vulgatum eſt *devagetur*, in 1. Reg. rec. *evagetur*, in 1. Colb. & Clarom. à primâ manu *divigetur.*

CAPUT X.

De Mundi ortu & rerum naturâ, & Dei Providentiâ.

QUI nolunt divinâ providentiâ factum eſſe mundum, aut principiis inter ſe temerè coëuntibus dicunt eſſe concretum, aut repentè naturâ extitiſſe, naturam verò (ut Straton) habere in ſe vim gignendi &

Lin. 3. *Straton.*] *Straton Lampſacenus*, Arceſilai filius, audivit Theophraſtum, ſui per- ceptor Ptolemæi Philadelphi vir acri ingenio, qui cum ... ſucceſſorem philoſo-

momenti: ſed eam nec ſenſum habere ullum, nec figuram, ut intelligamus omnia quaſi ſua ſponte eſſe generata, nullo artifice, nec autore. Utrumque vanum & impoſſibile. Sed hoc evenit ignorantibus veritatem, ut quidvis potius excogitent, quam id ſentiant quod ratio depoſcit. Primum minuta illa ſemina, quorum concurſu fortuito totum coiiſſe mundum loquuntur, ubi aut unde ſunt? quis illa vidit unquam? quis ſenſit? quis audivit? An ſolus Leucippus oculos habuit? ſolus mentem? qui profecto ſolus omnium caecus & excors fuit, qui ea loqueretur, quae nec aeger quiſquam delirare, nec dormiens poſſet ſomniare.

Quatuor elementis conſtare omnia philoſophi veteres diſſerebant. Ille noluit, ne alienis veſtigiis videretur inſiſtere. Sed ipſorum elementorum alia voluit eſſe primordia, quae nec videri poſſint, nec tangi, nec ulla corporis parte ſentiri. Tam minuta ſunt, inquit, ut nulla ſit acies ferri tam ſubtilis, qua ſecari ac dividi poſſint, unde illis nomen impoſuit atomorum. Sed occurrebat ei, quod ſi una eſſet omnibus eademque natura, non poſſent res efficere diverſas, tanta varietate, quantam videmus ineſſe mundo. Dixit ergo, levia eſſe, & aſpera, & rotunda, & angulata, & hamata. Quanto melius fuerat tacere, quam in uſus tam miſerabiles,

[illegible] relinquiſſet, totum ſe ad inveſtigationem [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] Concurſu fortuito.] Aliud fortuito [illegible] MSS. [illegible]

Ibidem. Totum coiſſe mundum.] [illegible]

Lin. [illegible] An ſolus Leucippus oculos habuit?] [illegible]

— Oculos [illegible] ſolus habet?

[illegible]

[illegible] Dubl. [illegible]

Lin. [illegible] Poſſet ſomniare.] [illegible] Colbert. [illegible]

Lin. [illegible] Quatuor elementis.] [illegible] [illegible] Bunem.

Lin. [illegible] Levia eſſe & aſpera &c.] [illegible]

Lin. [illegible] Et angulata & hamata.] Aliud & [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible] [illegible] Cle[illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible]

miſerabiles, tam inanes, habere linguam. & quidem vereor, ne non minùs delirare videatur, qui hæc putet refellenda. Reſpondeamus tamen velut aliquid dicenti. Si levia ſunt & rotunda, utique non poſſunt invicem ſe apprehendere, ut aliquod corpus efficiant, ut ſi quis milium velit in unam coagmentationem conſtringere, levitudo ipſa granorum in maſſam coire non ſinat. Si aſpera & angulata ſunt, & hamata, ut poſſint cohærere, dividua ergo & ſecabilia ſunt: hamos enim neceſſe eſt & angulos eminere, ut poſſint amputari.

Itaque quod amputari ac divelli poteſt, & videri poterit & teneri. » Hæc, inquit, per inane irrequietis motibus volitant, & huc, atque illuc » feruntur, ſicut pulveris minutias videmus in ſole, cum per feneſtram ra» dios ac lumen immiſerit. Ex his arbores, & herbæ, & fruges omnes » oriuntur. ex his animalia & aqua, ignis & univerſa gignuntur, & » rurſus in eadem reſolvuntur «. Ferri hoc poteſt, quamdiu de rebus parvis agitur. Ex his etiam mundus ipſe concretus eſt. Implevit numerum perfectæ inſaniæ, nihil videtur ulterius dici poſſe. ſed invenit tamen ille quod adderet. » Quoniam eſt omne, inquit, infinitum, nec poteſt quid» quam vacare, neceſſe eſt ergo innumerabiles eſſe mundos «. Quæ tanta vis fuerat atomorum, ut moles tam inæſtimabiles ex tam minutis conglobarentur? Ac primum requiro, quæ ſit iſtorum ſeminum, vel ratio, vel origo. Si enim ex illis ſunt omnia, ipſa igitur unde eſſe dicemus? quæ natura tantam copiam ad efficiendos innumerabiles mundos ſubminiſtravit? Sed concedamus, ut impunè de mundis deliraverit. de hoc loquamur, in quo ſumus, & quem videmus. Ait, omnia ex individuis corpuſculis fieri.

Si hoc ita eſſet, nulla res unquam ſui generis ſemine indigeret. Sine

Lin. 3. *Aliquid dicenti*] MSS. 11. [illegible] & edit. Rom. 1470 aliquo dicenti.

Ibidem. *Levia ſunt & rotunda.*] MSS. 3. Reg. 4. Colb. & edit. levia [illegible] male.

Lin. 5. *Levitudo ipſa granorum.*] Sic è [illegible] MSS. [illegible] omnibus & vet. edit. Rom. Scripti 4. [illegible] levitudo.

Lin. 6. *Si aſpera & angulata ſunt & hamata, &c.*] Sic MSS. veteriores 2. Bonon. & Regio-Put. Alii 11. & 3 edd. addunt, inquit, & cum [illegible] Scripti & impreſſi 10 [illegible] ſ.

Lin. 7. *Hamos enim ... & angulos.*] Sic [illegible] in quarto [illegible] omnibus [illegible] & meliori [illegible] MSS. & edit. vet. Rom. & Colb. In [illegible] impreſſis & 5 ſcriptis [illegible] *hamos* ... *& angulos.*

Lin. 11. *Pulveris minutias.*] MSS. 7. [illegible]

Lin. 16. *Perfectæ inſaniæ.*] MSS. 4. [illegible] 2. [illegible]

Ibidem. *Nihil videtur ulterius dici poſſe.*] [illegible], ut puto, ex 2. MSS. Bonon. 1 Reg. 1. Colbert. [illegible] adject [illegible] nam cum [illegible] adjici [illegible] eſſet ulterius.

Lin. 17. *Quod adderet.*] Sic [illegible] MSS. In edit. eſt *quid.*

Lin. 18. *Vacare.*] Id eſt, vacuum eſſe. [illegible]

Ibidem. *Innumerabiles eſſe mundos.*] [illegible] Philoſo. [illegible] Laertio & Plut. [illegible] Democritus [illegible] locum [illegible] Plut. in Plac. [illegible] 1. cap. 1. Democritus, Epicurus eorumque diſcipulus Metrodorus innumerabiles in infinito mundos per omnem ejus complexum in [illegible] [illegible] dixerunt. *Bonedetus.*

Lin. 20. *Ac primum requiro.*] MSS. 8. *At primum requiro.*

* Ibidem. *Iſtorum ſeminum vel ratio, vel origo, &c.*] [illegible] Virgilius & Lucretius ſemina nominarunt. Lucret. [illegible] de [illegible] libri [illegible]

ovis alites naſcerentur, ac ova ſine partu, item cætera viventia ſine coitu: arbores, & quæ gignuntur è terra, propria ſemina non haberent, quæ nos quotidiè tractamus, & ſerimus. Cur ex frumento ſeges naſcitur, & rurſus ex ſegete frumentum? Denique ſi atomorum coitio & conglobatio efficeret omnia, in aëre univerſa concreſcerent; ſi quidem per inane atomi volitant: cur ſine terrâ, ſine radicibus, ſine humore, ſine ſemine, non herba, non arbor, non fruges oriri augerique poſſunt? Unde apparet, nihil ex atomis fieri, quandoquidem unaquæque res habet propriam certamque naturam, ſuum ſemen, ſuam legem ab exordio datam. Denique Lucretius, quaſi oblitus atomorum, quas aſſerebat, ut redargueret eos, qui dicunt ex nihilo fieri omnia, his argumentis uſus eſt, quæ contra ipſum valerent. Sic enim dixit:

Nam ſi de nihilo fierent, ex omnibu' rebus
Omne genus naſci poſſet, nil ſemine egeret.

Item poſteà,

Nil igitur fieri de nilo poſſe fatendum eſt;
Semine quando opus eſt rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras poſſint proferrier auras.

Quis hunc putet habuiſſe cerebrum, cum hæc diceret, nec videret ſibi eſſe contraria? Nihil enim per atomos fieri exindè apparet, quòd ſemen cujuſque rei certum eſt; niſi fortè & ignis, & aquæ naturam ex atomis eſſe credemus. Quid, quòd duriſſimi rigoris materiæ, ſi ictu vehementiore collidantur, ignis excutitur? Num in ferro aut ſilice atomi latent? Quis incluſit? aut cur ſua ſponte non emicant, aut quomodò ſemina ignis in materia frigidiſſimâ permanere potuerunt?

Omitto ſilicem ac ferrum. Orbem vitreum plenum aquæ ſi tenueris in ſole, de lumine, quod ab aquâ refulget, ignis accenditur etiam in duriſſimo frigore. Num etiam in aquâ ignem eſſe credendum eſt? atqui de ſole ignis ne æſtate quidem accendi poteſt. Si ceræ inhalaveris, vel ſi vapor levis aliquid attigerit, aut craſſam marmoris, aut laminam, paula-

Lin. 7. *Non herba.*] Sic repoſui ex MSS. & editis vet. Rom. Gymnic. Cellar. In cæteris editis legitur: *non herbæ.*

Ibidem. Augerique poſſunt.] MSS. 14. & 15. edd. *aut generari poſſunt.*

Lin. 16. *Fatendum eſt.*] MSS. 2. Bonon. 1. Reg. rec. 3. Colbert. Pen. Clarom. *putandum eſt.* 2. Sorbon. *ſtirandum eſt.*

Lin. 19. *Quis hunc putet habuiſſe cerebrum?*] Sic in MSS. ferè omnibus teſtibus [illegible] rec. & in [illegible] legitur *putat habuiſſe cerebrum,* id eſt rationem & ſanam mentem, nam veteres in cerebro dixerunt animi eſſe ſedem. Cic. Tuſcul. 1. cap. 9.

Lin. 22. *Credemus.*] 2. Colbert. *credimus.* 2. al. Colbert. & Brun. *credamus.*

Lin. 26. *Orbem vitreum, &c.*] Hæc cryſtalli natura eſt, quæ nihil aliud eſt, quàm aqua in lapidem durorem frigore & vetuſtate congelata. Vide Marbodæum cum ſuis commentatoribus. De igne natura Theophraſti liber extat. Sunt ſimiles ignis eliciendi rationes apud Plin. & Lucretium ipſum, atque etiam apud Senecam in Natural. quæſt. Bond.

Lin. 28. *Credendum eſt.*] MSS. 9. *credunt.*

Ibidem. Atqui de ſole ignis, &c.] Hallucinatur Lactantius: experientia contrarium teſtatur.

Lin. 29. *Ceræ inhalaveris.*] MSS. 1. Reg. rec. 3. Colbert. & Balue. *Si cera inhalaveris.*

Lin. 30. *Vapor levis.*] MS. Goth. *levis;* 2. Bonon. antiq. *lenis.*

tim per minutiſſimos rores aqua concreſcit. Item de halitu terræ aut maris nebula exiſtit, quæ aut diſperſa humefacit quidquid texerit, aut collecta, in arduos montes in ſublime vento rapta, ſtipatur in nubem, atque imbres maximos dejicit. Ubi ergo dicimus liquores natos eſſe? num in vapore? num in halitu? num in vento? Atqui nihil poteſt conſiſtere in eo, quod nec tangitur, nec videtur. Quid ego de animalibus loquar, in quorum corporibus nihil ſine ratione, ſine ordine, ſine utilitate, ſine ſpecie figuratum videmus; adeo ut ſolertiſſima, & diligentiſſima omnium partium membrorumque deſcriptio, caſum ac fortuitum repellat. Sed putemus artus & oſſa & nervos & ſanguinem de atomis poſſe concreſcere. Quid ſenſus, cogitatio, memoria, mens, ingenium, quibus ſeminibus coagmentari poſſunt? minutiſſimis, inquit. Sunt ergo alia majora. Quomodo igitur inſecabilia?

Deinde ſi ex inviſibilibus ſunt, quæ non videntur, conſequens eſt, ut ex viſibilibus ſint, quæ videntur; cur igitur nemo videt? Sed ſive inviſibilia quæ ſunt in homine conſideret, ſive tractabilia, quæ veniunt ſub aſpectum, ratione utraque conſtare quis non videt? Quomodo ergo ſine ratione coeuntia poſſunt aliquid efficere rationale? Videmus enim nihil eſſe in omni mundo, quod non habeat in ſe maximam mirabilemque rationem. Quæ, quia ſupra hominis ſenſum & ingenium eſt, cui rectius, quam divinæ providentiæ tribuenda eſt? An ſimulacrum hominis & ſtatuam ratio & ars fingit, ipſum hominem de fruſtis temere concurrentibus fieri putabimus? Et quid ſimile veritatis in ficto, cum ſummorum & excellentium artificum nihil aliud, niſi umbram & extrema corporis lineamenta poſſit imitari? Num potuit humana ſolertia dare operi ſuo aut motum aliquem, aut ſenſum? Omitto uſum videndi, audiendi, odorandi, cæterorumque membrorum, vel apparentium, vel latentium, mirabiles utilitates. Quis artifex potuit, aut cor hominis, aut vocem, aut ipſam fabricare ſapientiam? Quiſquamne igitur ſanus exiſtimat, quod homo ratione & conſilio facere non poſſit, id concurſu atomorum paſſim cohæ-

Lin. 2. *Aut maris.*] MSS. 4. *& maris.*

Lin. 6. *Quid ego.*] Sic legendum ex vet. MSS. 3 Bonon. Cant. Comm. & edd. habent ergo. Brun. [illegible]

Lin. 14. *Deinde.*] Ita repoſui ex omnibus MSS. præter 3 vet. in quibus eſt *Denique*, ut in edit.

Ibidem. *Si ex inviſibilibus ſunt quæ non videntur, conſequens eſt ut ex viſibilibus ſint quæ videntur, cur igitur nemo videt?*] Sic legendum ex utroque Bonon. 3 Colbert. [illegible] & Tax. [illegible] *ſi ex inviſibilibus ſunt quæ videntur, cur igitur nemo videt?* [illegible]

Lin. 16. *Conſideret.*] MSS. 7 *conſiderent.*

Ibidem. *Tractabilia.*] MSS. 14. [illegible]

Lin. 24. *Omitto.*] MS. 1 Bon. [illegible] Pro *uſum videndi*, [illegible]

ſine auctore perfici potuiſſe? Vides in quæ deliramenta incidunt, dum nolunt effectionem curamque rerum Deo dare.

Concedamus tamen his, ut ex atomis fiant quæ terrena ſunt: num etiam cœleſtia? Deos aiunt incorruptos, æternos, beatos eſſe, ſoliſque dant immunitatem, ne concurſu atomorum concreti eſſe videantur. Si enim dii quoque ex illis conſtitiſſent, diſſipabiles fierent, ſeminibus aliquando reſolutis, atque in naturam ſuam revertentibus. Ergo ſi eſt aliquid, quod atomi non effecerint, cur non cætera eodem modo intelligimus? Sed quæro, antequam mundum primordia iſta generarent, cur ſibi dii habitaculum non ædificaverint? Videlicet, niſi atomi conſiſtent cœlumque feciſſent, adhuc dii per medium inane penderent. Quo igitur conſilio, qua ratione de confuſo acervo ſe atomi congregaverunt, ut ex aliis inferius terra conglobaretur, cœlum deſuper tenderetur, tanta ſiderum varietate diſtinctum, ut nihil unquam excogitari poſſit ornatius? Tanta ergo qui videat & talia, poteſt exiſtimare nullo effecta eſſe conſilio, nulla providentiâ, nulla ratione divina, ſed ex atomis ſubtilibus, exiguis concreta eſſe tanta miracula? Nonne prodigio ſimile eſt aut natum eſſe hominem, qui hæc diceret, aut extitiſſe, qui crederet? ut Democritum, qui auditor ejus fuit, vel Epicurum, in quem vanitas omnis de Leucippi fonte profluxit. At enim (ſicut alii dicunt) natura mundus effectus eſt, quæ ſenſu & figura caret. Hoc vero multo eſt abſurdius. Si natura mundum fecit, conſilio & ratione fecerit, neceſſe eſt; is enim facit aliquid, qui aut voluntatem faciendi habet, aut ſcientiam. Si caret ſenſu ac figura, quomodo poteſt ab ea fieri, quod & ſenſum habeat & figuram? niſi forte quis arbitretur, animalium fabricam tam ſubtilem a non ſentiente formari animarique potuiſſe; aut illam cœli ſpeciem, tam providenter ad utilitates viventium temperatam, neſcio quo caſu, ſine conditore, ſine artifice, ſubitò extitiſſe.

« Si quid eſt (inquit Chryſippus) quod efficiat ea, quæ homo, licèt ra-
« tione ſit præditus, facere non poſſit, id profectò eſt majus, & fortius, &
« ſapientius homine. » Homo autem non poteſt facere cœleſtia; ergo illud, quod hæc efficiet vel effecerit, ſuperat hominem arte, conſilio, prudentia, poteſtate. Quis igitur poteſt eſſe, niſi Deus? Natura verò, quam

Lin. 1. *Effectionem*] Erat vox, qua utuntur [illegible] apud Ciceronem lib. 1. de Finibus, cap. [illegible] & lib. 3. cap. 14. [illegible]

Lin. [illegible] *Si enim dii quoque ex illis conſtitiſſent*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Reg. [illegible] Cicero [illegible]

Ibidem. Diſſipabiles] [illegible] apud Ciceronem lib. 3. de Natura deor. cap. [illegible] *diſſipabile.*

Lin. 7. *Revertentibus*] MSS. [illegible] Colb. [illegible]

Lin. 9. *Primordia iſta generarent*] [illegible]

Lin. 10. *Non ædificaverint*] MSS. [illegible] *non ædificaverunt.*

Lin. 13. *Terra conglobaretur*] [illegible] MSS. [illegible] Reg.-Put. [illegible] *conglobaretur.*

Lin. [illegible] *Tam ſubtilem*] MSS. [illegible] Cant. & [illegible] *tam ſubtilem a non ſentiente natura formari.*

veluti matrem eſſe rerum putant, ſi mentem non habet, nihil efficiet unquam, nihil molietur. Ubi enim non eſt cogitatio, nec motus eſt ullus, nec efficacia. Si autem conſilio utitur ad incipiendum aliquid, ratione ad diſponendum, arte ad efficiendum, virtute ad conſummandum, poteſtate ad regendum & continendum, cur natura potius, quam Deus nominetur? Aut ſi concurſus atomorum, vel carens mente natura, ea, quæ videmus, effecit; quæro cur facere cælum potuerit, urbem aut domum non potuerit? cur montes marmoris fecerit, columnas & ſimulacra non fecerit? Atqui non debuerant atomi etiam ad hæc efficienda concurrere, ſiquidem nullam poſitionem relinquunt, quam non experiantur. Nam de natura, quæ mentem non habeat, non eſt mirandum, quod hæc facere oblita ſit. Quid ergo eſt? Utique Deus, cum inchoaret hoc opus mundi, quo nihil poteſt eſſe nec diſpoſitius ad ordinem, nec aptius ad utilitatem, nec ornatius ad pulchritudinem, nec majus ad molem, quæ neque ab homine non poterant, fecit ipſe, in quibus etiam hominem ipſum, cui particulam de ſua ſapientia dedit, & inſtruxit eum ratione, quantum fragilitas terrena capiebat, ut ipſe ſibi efficeret, quæ ad uſus ſuos eſſent neceſſaria.

Si vero in hujus mundi (ut ita dixerim) republica nulla providentia eſt, quæ regat, nullus Deus, qui adminiſtret, nec omnino ſenſus ullus in hac rerum natura poteſt, unde igitur mens humana tam ſolers, tam intelligens orta eſſe credetur? Si enim corpus hominis ex humo fictum eſt, unde homo nomen accepit; animus ergo qui ſapit, qui rector eſt corporis, cui membra obſequuntur tanquam regi & imperatori, qui nec aſpici, nec comprehendi poteſt, non potuit ad hominem niſi a ſapiente natura pervenire. Sed ſicut omne corpus mens & animus gubernat,

Lin. 1. *Si mentem non habet.*] Cicero de Nat. deor. [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 7. [illegible]] MSS. [illegible] Colbert. Claram. [illegible]

Lin. 10. *Atqui non debuerant atomi.*] [illegible] ex MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible]

Lin. 1[illegible]. *Quantum fragilitas terrena capiebat.*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 1[illegible]. *Ad usus suos.*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. [illegible]. *Corpus hominis ex humo fictum est.*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Claram. [illegible] *fictum est.* [illegible]

Lin. [illegible]. *Unde homo nomen accepit.*] [illegible]

ita & mundum Deus. Nec enim veriſimile eſt, ut minora & humilia regimen habeant, majora & ſumma non habeant. Denique M. Cicero in Tuſculanis, & in Conſolatione: *Animorum*, inquit, *nulla in terris origo inveniri poteſt. Nihil eſt enim*, inquit, *in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum atque fictum eſſe videatur; nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. His enim naturis nihil ineſt, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat; quod & præterita teneat, & futura provideat, & complecti poſſit præſentia, quæ ſola divina ſunt. Nec enim invenientur unquam, unde ad hominem venire poſſint, niſi a Deo.* Exceptis igitur duobus tribuſve calumniatoribus vanis, cum conſtet, divina providentia mundum regi, ſicut & factus eſt; nec ſit quiſquam, qui Diagoræ Theodorique ſententiam, vel Leucippi inane commentum, vel Democriti Epicurique levitatem præferre audeat auctoritati vel illorum ſeptem priſcorum, qui ſunt appellati ſapientes, vel Pythagoræ, vel Socratis, vel Platonis, cæterorumque philoſophorum, qui eſſe providentiam judicaverunt; falſa igitur eſt & illa ſententia, qua putant terroris ac metus gratia Religionem a ſapientibus inſtitutam, quo ſe homines imperiti a peccatis abſtinerent.

Quod ſi verum ſit, ergo deriſi ab antiquis ſapientibus ſumus. Quod ſi fallendi noſtri, atque adeo totius generis humani cauſa commenti ſunt Religionem, ſapientes igitur non fuerunt, quia in ſapientem non cadit mendacium. Sed fuerint ſapientes; quæ tanta felicitas mentiendi, ut non tantummodo indoctos, ſed Platonem quoque, ac Socratem fallerent, & Pythagoram, Zenonem, Ariſtotelem, maximarum ſectarum principes, tam facile deluderent? Eſt igitur divina providentia, ut ſenſerunt ii homines, quos nominavi, cujus vi ac poteſtate omnia, quæ videmus, & facta ſunt, & reguntur. Nec enim tanta rerum magnitudo, tanta diſpoſitio, tanta in ſervando ordinibus temporibuſque conſtantia, aut olim

Lin. 2. *M. Cicero*] [illegible]

Lin. 4. *Nihil eſt enim inquit*], [illegible] MSS [illegible] quod eſt [illegible] apud Ciceronem in fragmentis de Conſolatione.

Lin. [illegible] *Atque fictum eſſe*] [illegible] MSS [illegible] Cicero [illegible] Reg. [illegible] eſt *fictum*.

Ibidem. *Nihil ne aut humidum quidem.*] [illegible] Cicero. [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] in quibus eſt nihil ne humidum quidem [illegible] aut humidum quidem.

Lin. [illegible] *Flabile*] [illegible] *Frigidum*.

Ibidem. *His enim naturis nihil ineſt*, [illegible] MSS [illegible] ed. Rom. 1470. Venet. [illegible] Colb. [illegible] impreſſis legitur *His enim naturis nihil eſt*.

Lin. 7. *Quod &*, [illegible] cum MSS [illegible] Colb. [illegible] Cicerone [illegible] Cant. Goth. Cellar. Walch. Cicero [illegible] Cicero, *quod &*.

Ibidem. *Provideat.*] [illegible] cum MSS. [illegible] Rom. [illegible] Cicerone. [illegible] *providens*.

Lin. 8. *Nec enim invenientur*] [illegible] MSS & impreſſi [illegible] eſt, *invenientur* [illegible] apud Ciceronem.

Lin. 11. *Cæterorumque Philoſophorum.*] [illegible] MSS [illegible] Rom. 1470. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] & impreſſi [illegible] *Ariſtotelem*.

Lin. [illegible] *Commenti ſunt*, MSS. [illegible] ed. Rom. [illegible] *commentati ſunt*.

Lin. 11. *Sed fuerint ſapientes.*] [illegible] Colb. & [illegible] MS. Cant. [illegible] legitur *ſed ut fuerint*.

Lin. [illegible] *Et Pythagoram*] [illegible] *Pythagoram*.

Lin. [illegible] *In ſervando ordinibus.*] MSS [illegible] *in conſervando*.

Ibidem. *Aut olim primi*.] [illegible] Colb. [illegible] *aut dominus*.

potuit ſine provido artifice oriri, aut conſtare tot ſeculis ſine incolâ potenti, aut in perpetuum gubernari ſine perito ac ſentiente rectore: quod ratio ipſa declarat. Quidquid eſt enim, quod habet rationem, ratione ſit ortum neceſſe eſt. Ratio autem ſentientis ſapientiſque naturæ eſt: ſapiens vero ſentienſque natura nihil aliud poteſt eſſe, quàm Deus. Mundus autem, quoniam rationem habet, quâ & regitur, & conſtat; ergò a Deo factus eſt. Quòd ſi eſt conditor rectorque mundi Deus, rectè igitur ac verè Religio conſtituta eſt; autori enim rerum, parentique communi honos veneratioque debetur.

Lin. 1. *Sine perito ac ſentiente rectore.*] Sic reſtituo ex vetuſtiſſimis & optimis MSS. Regio-Put. Cant. 3. al. Reg. 3. Colbert. Ult. Claromon. Em. Brun. & edit. Betul. Vide inf. l. *ſentiente, &c. quàm Deus.* 2. Colbert. & Balliol. *ac ſapiente*; 2. Bonon. 5. al. rec. & 6. editi *ac ſilente*: quæ verba deſunt in 7. impreſſis.

CAPUT XI.

De Deo, eoque uno, cujuſque providentiâ mundus regatur & conſtat.

QUONIAM conſtitit de providentiâ, ſequitur ut doceamus, utrùmne multorum eſſe credenda ſit, an potius unius. Satis (ut opinor) oſtendimus in noſtris Inſtitutionibus, deos multos eſſe non poſſe; quòd divina vis ac poteſtas ſi diſtribuatur in plures, diminui eam neceſſe ſit: quod autem minuitur, utique & mortale eſt, ſi verò mortalis non eſt, nec minui, nec dividi poteſt. Deus igitur unus eſt, in quo vis & poteſtas conſummata, nec minui poteſt, nec augeri. Si autem ſunt multi, dum habent ſinguli poteſtatis aliquid ac numinis, ſumma ipſa decreſcit; nec poterunt ſinguli habere totum, quod eſt commune cum pluribus: unicuique tantùm deerit, quantùm cæteri poſſidebunt. Non poſſunt igitur in hoc mundo multi eſſe rectores: nec in unâ domo multi domini, nec in navi unâ multi gubernatores, nec in armento aut grege duces multi, nec in uno examine multi reges. Sed nec in coelo quidem multi

Lin. 2. *Multorum eſſe.*] MSS. 3. & edd. 4. interjiciunt *deorum*: MSS. 4. rec. *multorum credenda ſit.*

Ibidem. *Oſtendimus in noſtris Inſtitutionibus.*] MSS. 10. *docuimus.* Inde patet, Divinarum Inſtitutionum libros à Lactantio conſcriptos ante librum de Irâ Dei.

Lin. 3. *Quòd divina vis ac poteſtas ſi diſtribuatur in plures.*] Ita omnes editi cum MSS. præter ſeptem, quibus eſt *diſtrahatur.*

Lin. 4. *Diminui eam neceſſe ſit: quod autem minuitur, utique & mortale eſt, ſi verò.*] Sic MSS. 2. Bonon. pluriſque alii ac nonnulli editi: & concinnius quàm in cæteris, quibus eſt, *diminuitur utique, & mortalis eſt; ſi verò.*

Lin. 10. *Non poſſunt, &c.*] Argumento ab analogiâ ducto, & inductione quâdam Socraticâ ſtatuit monarchiam divinam. Huic rei confirmandæ Philo Judæus Homerico utitur verſu, quem non magis de politicâ monarchia, quàm de Cœleſti dictum credit.

Lin. 13. *Nec in uno examine, &c.*] Ita legendum ex omnibus ferè cum MSS. tum editis. Quia antea poſuerat exempla hominum, poſtea deſcendit ad muta animantia: itaque intelligendum eſt omninò de examine apum, quarum ſingula examina regem ſuum habent. MSS. ſeptem & 4. impreſſi *regimine.*

ſoles eſſe potuerunt, ſicut nec animæ plures in uno corpore: adeò in unitate natura univerſa conſentit. Quod ſi mundum

Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet;

apparet teſtimonio poetæ, unum eſſe mundi habitatorem Deum; ſiquidem corpus omne niſi ab una mente incoli regique non poteſt. Omnem igitur divinam poteſtatem neceſſe eſt in uno eſſe, cujus nutu & imperio regantur omnia; & ideo tantus eſt, ut ab homine non poſſit, aut verbis enarrari, aut ſenſibus æſtimari.

Unde igitur ad homines opinio multorum deorum perſuaſione pervenit? Nimirum ii omnes, qui coluntur ut dii, homines fuerunt, & iidem primi, ac maximi reges: ſed eos, aut ob virtutem, quâ profuerant hominum generi, divinis honoribus affectos eſſe poſt mortem, aut ob beneficia & inventa, quibus humanam vitam excoluerant, immortalem memoriam conſecutos, quis ignorat? nec tantum mares, ſed & feminas. Quod cum vetuſtiſſimi Græciæ ſcriptores, quos illi θεολόγους nuncupant, tum etiam Romani, Græcos ſecuti & imitati, docent; quorum præcipuè Euhemerus, ac noſter Ennius, qui eorum omnium natales, conjugia, progenies, imperia, res geſtas, obitus, ſepulcra demonſtrant. Et ſecutus eos Tullius tertio de Naturâ deorum libro diſſolvit publicas religiones; ſed tamen veram, quam ignorabat, nec ipſe, nec alius quiſquam potuit inducere. Adeo & ipſe teſtatus eſt, falſum quidem apparere, veritatem tamen latere. Utinam (inquit) tam facile vera invenire poſſem, quam falſa convincere! Quod quidem non diſſimulanter, ut Academicus, ſed vere atque ex animi ſententia proclamavit; quia veritas humanis ſenſibus erui nunquam poteſt; quod aſſequi valuit humana providentia, id aſſecutus eſt, ut falſa detegeret. Quidquid enim fictum, & commenticium,

Lin. 1. *Potuerunt.*] [illegible] MSS. [illegible], potuere.

Lin. 4. *Quod ſi, &c.*] Ab [illegible] Maronis. Nam hi verſus ſunt ex Æneidos lib. 6. v. 726. Sed Lactantius noſter, libro 7. cap. [illegible] hos verſus [illegible] torquet, [illegible] contra Gentiles, quod Deum [illegible], Dei corpus mundum faceret. [illegible]

Lin. 8. *Aut verbis enarrari.*] Sic etiam [illegible] Minucius Felix: *Hic nec videri poteſt: viſu clarior eſt; nec comprehendi poteſt: [illegible] æſtimari: ſenſibus major eſt, infinitus, immenſus, & ſoli ſibi tantus quantus eſt, notus.*

Lin. 10. *Perſuaſione.*] [illegible] ſuſpicabatur legendum eſſe *perſuaſionem*.

Lin. 12. *Dii homines fuerunt.*] Eadem pene habet lib. 1. Divin. Inſtit. c. 15. Theophilus ad Autolycum [illegible]. [illegible]

Lin. 13. *Quâ profuerant.*] Sic MSS. [illegible] Bonon. aliique omnes. [illegible]

Lin. 16. *Immortalem memoriam.*] MSS. [illegible]

Lin. 18. *Euhemerus.*] De hoc dictum eſt lib. 1. cap. 11. Divin. Inſtit.

Lin. 19. *Sepulcra demonſtrant.*] Sic MSS. [illegible] Bonon. aliique plures. Multi MSS. & editi legunt [illegible], quod [illegible].

Lin. 23. *Quia veritas.*] [illegible] cohæret.

Lin. 24. *Erui nunquam poteſt.*] Sic multi MSS. [illegible] Bon. Reg. Put. Pro nunquam [illegible] MSS. cum editis habent non.

Lin. 25. *Aſſequi valuit.*] Valuit eſt in MSS. quamplurimis. [illegible] & edit. valuit.

monilium, quia nulla ratione ſolidatum eſt, facile diſſolvitur. Unus eſt igitur princeps, & origo rerum Deus, ſicut Plato in Timæo & ſenſit & docuit; cujus majeſtatem tantam eſſe declarat, ut nec mente comprehendi, nec lingua exprimi poſſit.

Idem teſtatur Hermes, quem Cicero ait in numero deorum apud Ægyptios haberi, eum ſcilicet, qui ob virtutem multarumque artium ſcientiam Triſmegiſtus nominatus eſt; & erat non modò Platone, verum etiam Pythagora ſeptemque illis ſapientibus longe antiquior. Apud Xenophontem Socrates diſputans ait, « formam Dei non oportere conquiri, » & Plato in Legum libris: « Quid omnino ſit Deus, non eſſe quærendum; » quia nec inveniri poſſit, nec enarrari. » Pythagoras quoque unum Deum confitetur dicens, incorporalem eſſe mentem, quæ per omnem rerum naturam diffuſa & intenta, vitalem ſenſum cunctis animantibus tribuat. Antiſthenes autem in Phyſico unum eſſe naturalem Deum dixit, quamvis gentes & urbes ſuos habeant populares. Eadem fere & Ariſtoteles cum ſuis Peripateticis, & Zeno cum ſuis Stoicis. Longum eſt enim ſingulorum ſententias exſequi, qui licet diverſis nominibus ſint abuſi, ad

Lin. 1. *Sicut Plato &c.*] [illegible]

Lin. 3. *Cicero.*] Id eſt Cic. 3. Nat. deor. [illegible] cap. [illegible]

Lin. 5. *Triſmegiſtus nominatus.*] [illegible] MSS. [illegible]

Ibidem. *Et erat non modò &c.*] [illegible]

Lin. 8. *Apud Xenophontem &c.*] Apud Xenophontem [illegible] Nec Xenophontis [illegible] Platonis, de Leg. & Ciceronis lib. 1. de Nat. deor.

Lin. 10. *Et Plato in Legum libris &c.*] [illegible]

Lin. 11. *Pythagoras quoque, &c.*] [illegible]

Lin. [illegible] *Incorporalem.*] Pythag. apud Cic. lib. [illegible] de Natura deorum.

Lin. 14. *Antiſthenes.* Apud Cic. [illegible] *Phyſico.* Liber [illegible] Antiſthenis.

Lin. [illegible] *Suos habeant populares.*] MSS. [illegible]

Ibidem. *Eadem fere & Ariſtoteles &c.*] [illegible] Cic. [illegible] de Natura deorum. [illegible] Cicero lib. 1. de Nat. deor.

Lin. 16. *Et Zeno &c.*] [illegible]

unam tamen poteſtatem, quæ mundum regeret, concurrerunt. Sed tamen ſummum Deum, cum & philoſophi & poetæ & ipſi denique, qui deos colunt, ſæpe fateantur; de cultu tamen & honoribus ejus nemo unquam requiſivit, nemo diſſeruit, ea ſcilicet perſuaſione, qua ſemper beneficum incorruptumque credentes, nec iraſci eum cuiquam, nec ullo cultu indigere arbitrantur. Adeo Religio eſſe non poteſt, ubi metus nullus eſt.

Lin. 1. *Concurrerunt.*] Sic reſtitui ex multis editis & omnibus MSS. præter 1. Colb. nec in quo, ut & in 5 excuſis, eſt concurrunt.

CAPUT XII.

De Religione, & Dei timore.

NUNC quoniam reſpondimus impiæ quorumdam deteſtabilique prudentiæ, vel potius amentiæ, redeamus ad propoſitum. Diximus, Religione ſublata, nec ſapientiam teneri poſſe, nec juſtitiam; quia ſapientia divinitatis intellectus eſt, quo differimus à belluis: in homine ſolo reperiri juſtitiam, quia niſi cupiditates noſtras Deus, qui falli non poteſt, coercuerit, ſcelerate impièque vivemus. Spectari ergo actus noſtros à Deo, non modò ad utilitatem communis vitæ attinet, ſed etiam ad veritatem, quia religione juſtitiâque detractâ, vel ad ſtultitiam pecudum amiſsa ratione devolvimur, vel ad beſtiarum immanitatem: imo verò amplius, ſiquidem beſtiæ ſui generis animalibus parcunt. Quid erit homine truculentius, quid immitius, ſi dempto metu ſuperiore, vim legum aut fallere potuerit, aut contemnere? Timor igitur Dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem, per quem vita ipſa ſuſtinetur, munitur, gubernatur. Is autem timor auferetur, ſi fuerit homini

Lin. 1. *Deteſtabilique prudentiæ.*] Malebat Franciſcus legere *imprudentiæ.* At legendum cum MSS. Regio-Put. aliiſque decem, & 2. vet. edd. Rom. ac Betul. *prudentiæ*, id eſt ſapientiæ, vel ſcientiæ Gentilium Philoſophorum, ut ſumitur hâc notione apud Cicer.

Lin. 3. *Quia ſapientia divinitatis intellectus eſt.*] Sequor lectionem antiquiſſimorum & opt. codicum MSS. 1. Bonon. 3. Colbert. Baluz. & ed. Plantin. probatam à Thomaſio in notis ſuis, Iſ. Spark. Ceteri multifariam legunt: alii *deum*, alteri *cum divinitatis intellectus*, *reperiatur*, *juſtitiam*, alii *juſtitia* hanc poſtremam vocem plures reſpuunt.

Lin. 5. *Reperiri juſtitiam.*] Ita MSS. 2. Bonon. 3. Colb. Baluz. In aliis eſt *reperiatur.*

Ibidem. *Quâ niſi cupiditates.*] Sic lego cum MSS. 2. Reg. 3. Colbert. Cauch. Memm. Ipſ. Ultr. Em. Brun. & ed. Faſtel. Baſil. 1532. Egnat. Al. *quia.*

Lin. 6. *Impièque vivemus.*] Ita omnes MSS. & vet. edd. Rom. non ut in editis *viveremus.* Nam dixerat *coercuerit.*

Ibidem. *Actus.*] Pro *actiones* etiam infrà cap. 17. *ſingulorum actus animadvertit.*

Lin. 8. *Religione juſtitiâque detractâ.*] Hæc locutio Lactantio eſt, illamque in ejus ſcriptis frequenter reperies. In 2. MSS. Bonon. & 5. aliis rec. eſt *detractis.*

Lin. 9. *Devolvimur.*] Ex omnibus MSS. & vulgatis editis ita reſtitui, quod Latinius & rotundius eſt, quàm *volvimur*, ut in pluribus editis.

Lin. 14. *Timor auferetur.*] Eadem ſuperiùs locutio. Editi 4. *auferretur.* In 11. MSS. & 3. edit. Rom. Florent. Iſ. *timor auferetur.*

perſuaſum, quòd iræ ſit expers Deus, quem moveri & indignari, cùm injuſta fiunt, non modò communis utilitas, ſed etiam ratio ipſa nobis & veritas perſuadet. Rurſum nobis ad ſuperiora redeundum eſt, ut quia docuimus à Deo factum eſſe mundum, doceamus quare ſit effectus.

Lin. 2. *Ratio ipſa nobis & veritas.*] Abeſt [illegible] quæſitum & optimi MSS. Regio-Put. 2. Bo-[illegible] à multis MSS. & edd. Sed extat in non-[illegible] non. & vulgatis quoque.

CAPUT XIII.

De Mundi & temporum commodo & uſu.

SI conſideret aliquis univerſam mundi adminiſtrationem, intelliget profectò, quam vera ſit ſententia Stoicorum, qui aiunt noſtrâ cauſa mundum eſſe conſtructum. Omnia enim, quibus conſtat, quæque generat ex ſe mundus, ad utilitatem hominis accommodata ſunt. Homo utitur igni ad uſum calefaciendi & luminis & molliendorum ciborum, ferrique fabricandi: utitur fontibus ad potum & ad lavacra, fluminibus ad agros irrigandos terminandaſque regiones: utitur terrâ ad percipiendam frugum varietatem, collibus ad conſerenda vineta, montibus ad uſum arborum atque lignorum, planis ad ſegetem, utitur mari, non ſolum ad commercia & copias ex longinquis regionibus ferendas, verum etiam ad ubertatem omnis generis piſcium. Quod ſi his elementis utitur, quibus eſt proximus, non eſt dubium, quin & cœlo, quoniam & cœleſtium rerum officia ad fertilitatem terræ, ex qua vivimus, temperata ſunt. Sol

Lin. 2. *Quam vera ſit ſententia Stoicorum*] Chryſippi maximè, ut Cicero in 3. de Finibus indicat, & in 2. de Naturâ deorum. Hanc enim longâ oratione proſequitur Q. Lucilius Balbus, qui (Cicerone teſte) tantos progreſſus habet in Stoicis, ut cum excellentibus in eo genere Græcis compararetur. Ex Eccleſiaſticis ſcriptoribus, præter eos qui in ſuis divinis operibus profeſſo ſcripſerunt, hoc argumentum eleganter tractavit Theodoretus, decem ſermonibus de Providentiâ divina ſcriptis, in quibus [illegible] quibus probat [illegible] quòd divinam providentiam ex rerum univerſitate [illegible], [illegible] manifeſte non ſolum [illegible] quæ [illegible] [illegible] ſed etiam [illegible] & noſter Lactant. lib. 7. Divin. Inſt. cap. 3. eamdem quæſtionem attingit. *Bonetus.*

Ibidem. *Stoicorum.*] Stoici apud Ciceron. Lucull. ut ſuprà laſtius lib. 7. cap. 4. & 5.

Lin. 4. *Ad utilitatem hominis.*] MSS. 2. Bonon. & 4. al. vet. *ad uſum ſolum.* Vide infra *de uſu hominis à Deo facta.*

Lin. 5. *Molliendorum ciborum.*] Sic lego ex MSS. 3. Reg. 2. Colbert. Balus [illegible] quod præcedit [illegible] quam *molendorum* 2. Bon. & Tax. [illegible] Lactantius [illegible] ſcripſerat *molliendorum* vel *molendorum.* Lego apud Ciceronem 2. de Nat. deor. [illegible] *molliunt cibos.* Quod non [illegible] MSS. [illegible] & in [illegible] *comparandorum*, Ult. & Dren. *decoquendorum.*

Lin. 8. *Frugum varietatem.*] MSS. 2. vet. *frugum ubertatem* 2. Bonon. antiq. & Ult. *fructuum varietatem.*

Lin. 9. *Planis ad ſegetem.*] In 25. MSS. & edit. 3. deeſt *planis ad ſegetem.*

Lin. 10. *Ferendas.*] 1. Reg. vet. 2. Bonon. 2. Colb. Tax. Balus. *perferendas.*

Lin. 11. *Ubertatem omnis generis piſcium.*] Ita omnes ferè MSS. & edit. [illegible] in 2. Bonon. & Tax. *ad varietatem.* Quid enim hic vult ubertas omnis generis piſcium? Omnis generis piſcium nomine varietatem piſcium ſignificat.

irrequietis curſibus & ſpatiis inæqualibus orbes annuos conficit, & aut oriens diem promit ad laborem, aut occidens noctem ſuperducit ad requiem; & tum abſceſſu longius ad meridiem, tum acceſſu propius ad ſeptentrionem, hyemis & æſtatis viciſſitudines facit, ut & hybernis humoribus ac pruinis in ubertatem terra pingueſcat, & æſtivis caloribus, vel herbidæ fruges maturitate durentur, vel quæ ſunt in humidis, incocta & fervefacta miteſcant. Luna quoque nocturni temporis gubernatrix, & amiſſi ac recepti luminis vicibus menſtrua ſpatia moderatur, & cæcas tenebris horrentibus noctes fulgore ſuæ claritatis illuſtrat; ut æſtiva itinera, & expeditiones, & opera ſine labore ac moleſtia confici poſſint. Siquidem

Nocte leves ſtipulæ melius, nocte arida prata
Tondentur.

Aſtra etiam cætera, vel ortu, vel occaſu ſuo, certis ſtationibus opportunitates temporum ſubminiſtrant. Sed & navigiis, quominus errabundo curſu per immenſum vagentur, regimen præbent, cum ea ante gubernator obſervans, ad portum deſtinati littoris perveheatur. Ventorum ſpiritu attrahuntur nubes, ut ſata imbribus irrigentur, ut vites fœtibus, arbuſta pomis exuberent. Et hæc per orbem vicibus exhibentur, ne deſit aliquando, quo vita hominum ſuſtineatur. At enim cæteras animantes eadem terra nutrit, & ejuſdem fœtu etiam muta paſcuntur. Num etiam mutorum cauſa Deus laboravit? Minime, quia ſunt rationis expertia. Sed intelligimus, & ipſa eodem modo in uſum hominis a Deo facta, partim ad cibos, partim ad veſtitum, partim ad operis auxilia; ut clarum ſit, divinam providentiam rerum & copiarum abundantiâ hominum vitam inſtruere atque ornare voluiſſe, ob eamque cauſam, & aerem volucribus, & mare piſcibus, & terram quadrupedibus implevit. Sed Academici contra Stoicos diſſerentes ſolent quærere, cur, ſi Deus

Lin. 2. *Superducit.*] MSS. 1. Reg. vet. & Colb. *ſuperducat*.

Lin. 11. *Temporum ſubminiſtrant.*] MS. Cant. & 3. edit. [illegible] *plane*.

Lin. 13. *Perveheatur.*] Sic legitur in omnibus prope MSS. & 5. vet. edit. In 1. Reg. vet. [illegible] eodemque exemplo eſt *pervehatur*, in 3. vet. [illegible] *pervehantur*, in quibuſdam ex-[illegible] [illegible] Pariſ. 1561. & Gryph. *pervehar*.

Lin. 21. *Num etiam mutorum cauſa.*] Immo illorum cauſa Deus laboravit, ſed tantum ſecundario; hominum vero primario.

Lin. 23. *In uſum hominis.*] Sic MSS. omnes præter 3. Reg. vet. qui habent *ad uſum*.

Lin. 24. *Ad veſtitum.*] Sic a me reſtitutum eſt ex vet. edit. conſentientibus MSS. præter 1. Reg. vet. in quo eſt *veſtitum*, ut in cæteris impreſſis.

Lin. 28. *Sed Academici, &c.*] De hac ex- quæſtione Academicorum Ciceronis [illegible] lib. 2. cap. [illegible] dictum eſt. Auguſtinus contra Manichæos in Gen. lib. 1. cap. 16. reſpondet [illegible] in hominibus eadem errori obnoxius [illegible] animantia omnia aut utilia eſſe, aut pernicioſa, aut [illegible] [illegible]. De noxiis certe [illegible] eſt pernicioſa nos propter peccata fieri [illegible]. Exempla nec noſtra tempora carent, nec Teſtamenti veteris libri. [illegible] quæ videntur nobis ab omni uſu aliena eſſe, [illegible] [illegible] ut Deum etiam in formicarum [illegible] laudemus. Et omnino hinc colligere univerſitatis integritatem [illegible] complet. [illegible] ad mores transferre. Poſſunt enim, vel [illegible] nos ab [illegible] ad [illegible] excitare: quanquam ſuas naturales virtutes habeat etiam illud animal & Chriſtus ſerpentinum exemplo [illegible] nobis commendat, &c. *Baluzius*.

omnia hominum cauſâ fecerit, etiam multa contraria, & inimica, & peſtifera nobis reperiantur, tam in mari quam in terra. Quod Stoici veritatem non reſpicientes ineptiſſime repulerunt. Aiunt enim multa eſſe in gignentibus & in numero animalium, quorum adhuc lateat utilitas: ſed eam proceſſu temporum inveniri, ſicut jam plura prioribus ſeculis incognita neceſſitas & uſus invenerit. Quæ tandem utilitas poteſt in muribus, in blattis, in ſerpentibus reperiri, quæ homini moleſta & perniciosa ſunt? An medicina in his aliqua latet? Quæ ſi eſt, invenietur aliquando, nempe adverſus mala; cum id illi querantur eſſe omnino malum. Viperam ferunt exuſtam in cineremque dilapſam, mederi ejuſdem beſtiæ morſui. Quanto melius fuerat eam prorſus non eſſe, quam remedium contra ſe ab ea ipſa deſiderari?

Brevius igitur ac verius reſpondere potuerunt in hunc modum. Deus cum formaſſet hominem veluti ſimulacrum ſuum, quod erat divini opificii ſummum, inſpiravit ei ſapientiam ſoli, ut omnia imperio ac ditioni ſuæ ſubjugaret, omnibuſque mundi commodis uteretur. Propoſuit tamen ei & bona & mala, quia ſapientiam dedit, cujus omnis ratio in diſcernendis malis ac bonis ſita eſt. Non poteſt enim quiſquam eligere meliora & ſcire quid bonum ſit, niſi ſciat ſimul rejicere ac vitare quæ mala ſunt. Invicem ſibi alterutra connexa ſunt, ut ſublato alterutro,

Lin. 4. *Quorum adhuc lateat utilitas.*] [illegible]

Lin. [illegible] *In muribus.*] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

Lin. 10. *Viperam ferunt exuſtam, &c.*] Vide Plinium lib. 29. [illegible]

Lin. 14. *Quod erat divini opificii ſummum.*] Abeſt divini [illegible] MSS.

Lin. 17. *Et bona & mala, &c.*] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

utrumque tolli ſit neceſſe. Propoſitis igitur bonis maliſque, tum demum opus ſuum peragit ſapientia; & quidem bonum appetit ad utilitatem, malum rejicit ad ſalutem. Ergò ſicut bona innumerabilia data ſunt homini, quibus frui poſſet, ſic etiam mala, quæ caveret. Nam ſi malum nullum ſit, nullum periculum, nihil denique quod lædere hominem poſſit, tolletur omnis materia ſapientiæ, nec erit homini neceſſaria. Poſitis enim tantummodo in conſpectu bonis, quid opus eſt cogitatione, intellectu, ſcientia, ratione? cum quocumque porrexerit manum, id naturæ aptum & accommodatum ſit: ut ſi quis velit apparatiſſimam cœnam infantibus, qui nondum ſapiant, apponere, utique id appetent ſinguli, quo unumquemque, aut impetus, aut fames, aut etiam caſus attraxerit; & quidquid ſumpſerint, id illis erit vitale ac ſalubre. Quid igitur nocebit, eos ſicuti ſunt, permanere & ſemper infantes ac neſcios eſſe rerum? Si autem admiſceas vel amara, vel inutilia, vel etiam venenata, decipientur utique per ignorantiam boni ac mali, niſi accedat his ſapientia, per quam habeant malorum rejectionem, bonorumque delectum.

Vides ergò, magis propter mala opus nobis eſſe ſapientiâ? quæ niſi fuiſſent propoſita, rationale animal non eſſemus. Quod ſi hæc ratio vera eſt, quam Stoici nullo modo videre potuerunt, diſſolvitur etiam argumentum illud Epicuri. Deus, inquit, aut vult tollere mala & non poteſt, aut poteſt & non vult, aut neque vult, neque poteſt, aut & vult & poteſt. Si vult & non poteſt, imbecillis eſt, quod in Deum non cadit. Si poteſt & non vult, invidus, quod æque alienum à Deo. Si neque vult, neque poteſt, & invidus & imbecillis eſt, ideoque neque Deus.

Lactantium. Cùm enim Deus ſit opere uſque [illegible], quæcumque [illegible] [illegible] propter [illegible] bona [illegible], ut ut quæ [illegible] mala [illegible] homo neceſſe [illegible] quippe quæ [illegible] homini [illegible] Lactantius [illegible] utrumque [illegible] ſit neceſſe [illegible] Hæc [illegible] Adamum [illegible] Spiritum.

Lin. [illegible] *Tolletur omnis materia ſapientiæ.* [illegible] eſſe [illegible] Adamo [illegible] mala eſſent.

Lin. 8. *Cùm quocumque porrexerit.*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 9. *Accommodatum ſit.*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible] & [illegible]

Lin. 12. *Vitale ac ſalubre.* [illegible] MSS. [illegible] Reg. Put. [illegible]

Lin. 16. *Opus nobis.*] [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible]

Ibidem. *Quæ niſi fuiſſent propoſita.*] [illegible] mala. [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible] vulgarem.

Lin. 17. *Rationale animal non eſſemus.*] [illegible] Adam [illegible] paradiſo [illegible] animal [illegible] Gallæus.

Lin. 18. *Quam Stoici nullo modo videre potuerunt.* [illegible] MSS. [illegible] Stoici potuerunt [illegible] Stoicos [illegible] argumentum, &c. [illegible]

Si vult & poteſt, quod ſolum Deo convenit, undè ergò ſunt mala? aut cur illa non tollit? Scio pleroſque philoſophorum, qui providentiam defendunt, hoc argumento perturbari ſolere & invitos penè adigi, ut Deum nihil curare fateantur, quod maximè quærit Epicurus. Sed nos ratione perſpecta, formidoloſum hoc argumentum facilè diſſolvimus. Deus enim poteſt quidquid velit, & imbecillitas, vel invidia in Deo nulla eſt, poteſt igitur mala tollere: ſed non vult, nec ideo tamen invidus eſt. Idcirco enim non tollit, quia ſapientiam (ſicut edocui) ſimul tribuit, & plus eſt boni ac jucunditatis in ſapientiâ, quam in malis moleſtiæ. Sapientia enim facit, ut etiam Deum cognoſcamus & per eam cognitionem immortalitatem aſſequamur; quod eſt ſummum bonum. Itaque niſi priùs malum agnoverimus, nec bonum poterimus agnoſcere. Sed hoc non vidit Epicurus, nec alius quiſquam, ſi tollantur mala, tolli pariter ſapientiam, nec ulla in homine virtutis remanere veſtigia, cujus ratio in ſuſtinendâ & ſuperandâ malorum acerbitate conſiſtit. Itaque propter exiguum compendium ſublatorum malorum maximo & vero & proprio nobis bono careremus. Conſtat igitur, omnia propter hominem propoſita, tam mala, quam etiam bona.

Lin. 1. *Si vult & poteſt, quod.*] Ità antiquiſſimi MSS. 1. Bonon. 1. Regio-Put. 1. Colbert. & edit. ferè omnes. In 14. MSS. rec. & impreſſis Rom. & Gymnic. legitur, *ſi & vult & poteſt, quod.*

Lin. 8. *Sicut edocui.*] Ità reſtitutum ex 4. Reg. inter quos eſt Regio-Put. aliiſque multis, accedentibus 1. al. Reg. 3. Colb. Clarom. & ed. Rom. 1470. quibus eſt *& docui.*

Lin. 9. *Et plus eſt boni.*] Ex Regio-Put. 3. Colbert. aliiſque addidi *eſt*, pro quo legitur *&* in 6. ſcriptis, deeſt autem in cæteris.

Lin. 10. *Sapientia enim facit.*] Ità lego ex vetuſtiſſimis MSS. 1. Bonon. Regio-Put. aliiſque 2. Reg. 6. Colb. ſexque aliis & ed. Betul. ac Iſ. non ut in MSS. 3. Reg. rec. & in quamplurimis editis *Sapientia etiam.* Nam cauſam affert, cur in ſapientia plus ſit boni ac jucunditatis, neque placet hic & iterum mox *etiam.*

Lin. 14. *Cujus ratio in ſuſtinendâ, &c.*] Præpoſitionem *in* addidi ex omnibus ferè MSS. & 6. editis. Abeſt à 2. Reg. & excuſis 8.

CAPUT XIV.

Cur Deus fecerit hominem.

SEQUITUR ut oſtendam, cur fecerit hominem ipſum Deus. Sicut mundum propter hominem machinatus eſt, ita ipſum propter ſe, tanquàm divini templi antiſtitem, ſpectatorem operum rerumque cœleſtium. Solus eſt enim, qui ſentiens, capaxque rationis, intelligere poſſit Deum, qui opera ejus admirari, virtutem poteſtatemque perſpicere; idcircò enim conſilio, mente, prudentiâ inſtructus eſt. Ideo ſolus præter cæteras animantes recto corpore ac ſtatu factus eſt, ut ad contemplationem parentis ſui excitatus eſſe videatur. Ideo ſermonem ſolus accepit, ac lin-

Lin. 7. *Recto corpore.*] Ità quamplurimi Reg. At 14. rec. & totidem impreſſi *rectus.* MSS. inter quos ſunt vetuſtiſſ. Bonon. & *corpore.*

guam cogitationis interpretem, ut enarrare majeſtatem domini ſui poſſit. Poſtremò idcircò et cuncta ſubjecta ſunt, ut factori atque artifici Deo eſſet ipſe ſubjectus. Si ergò Deus hominem ſuum voluit eſſe cultorem, ideòque illi tantum honoris attribuit, ut rerum omnium dominaretur; utique juſtiſſimum eſt & eum qui tanta præſtiterit, amare & hominem, qui ſit nobiſcum divini juris ſocietate conjunctus. Nec enim fas eſt, cultorem Dei à Dei cultore violari. Undè intelligitur, Religionis ac juſtitiæ causâ eſſe hominem figuratum. Cujus rei teſtis eſt Marcus Tullius in libris de Legibus, ita dicens. Sed omnium, quæ in doctorum hominum diſputatione verſantur, nihil eſt profectò præſtabilius, quàm planè intelligi, nos ad juſtitiam eſſe natos. Quod ſi eſt veriſſimum, Deus ergò vult omnes homines eſſe juſtos, id eſt, Deum & hominem caros habere: Deum ſcilicet honorare tanquàm patrem, hominem diligere velut fratrem; in his enim duobus tota juſtitia conſiſtit. Qui ergò aut Deum non agnoſcit, aut homini nocet, injuſte & contra naturam ſuam vivit, & hoc modo rumpit inſtitutum legemque divinam.

Lin. 4. *Ideòque illi, &c.*] In MS. 1 Lipſ. *Ideòque illi ſtudium tantum honoris.* In nullo alio, quod ſciam, ità legitur, ideòque nihil mutare volui.

Ibidem. *Rerum omnium dominaretur.*] Per Græciſmum, inſolens enim conſtructio *dominari* cum gignendi caſu. Apud Ciceronem jungitur quarto, vel ſexto caſui cum præpoſitione *in*.

Lin. 5. *Utique juſtiſſimum eſt & eum qui tanta præſtiterit, amare & hominem, qui ſit.*] Sic lego & emendo ex MSS. Regio-Put. 3. Bonon. Tax. Em. 2. Colb. quod rectius & purius eſt, quàm *Utique juſtiſſimum eſt & Deum colere, videlicet eum qui tanta præſtiterit & amare hominem, &c.* quod gloſſam ſapit, ut in MS. Cauc. in 3. editis præſtitit; in 5. vulgatis, demptis conjunctionibus, 5. Reg. 2. Colb. & Baluz. ut in textu, niſi quòd pro *& eum*, habent *eum videlicet*; 1 Lipſ. & 5. impreſſi, *& Deum colere qui tanta præſtiterit & amare hominem qui, &c.* Vide inſrà, *Deum & hominem caros habere*.

Lin. 7. *Undè intelligitur.*] MSS. 2. Bonon. 5 Reg. rec. 2 Colbert. Tax. Baluz. *intelligimus.*

Lin. 12. *Omnes homines eſſe juſtos.*] Ex omnibus MSS. & multis edd. addidi vò *homines*, quod à nonnullis impreſſis aberat.

Lin. 14. *In his duobus.*] Matth. 22. Rom. 13. Gal. 5.

CAPUT XV.

Undè ad hominem peccata pervenerint.

HIc fortaſsè quærat aliquis, undè ad hominem peccata pervenerint, aut quæ pravitas divini inſtituti regulam ad pejora detorſerit, ut cùm ſit ad juſtitiam genitus, opera tamen efficiat injuſta. Jam ſuperiùs explanavi, ſimul Deum propoſuiſſe bonum ac malum; & bonum quidem diligere, malum autem, quod huic repugnat, odiſſe: ſed ideò malum

Lin. 4. *Simul Deum propoſuiſſe bonum ac malum.*] Id eſt, *permiſiſſe*. Hic loquitur de malo culpæ *Iſæus*.

Ibidem. *Et bonum quidem diligere, malum autem, quod huic repugnat, odiſſe*] Sic lego cum MSS. 1. Reg. & antiquiſſimo Cauc. & 1 Bonon. 3. Colbert. Clarom. & 14. vulgatis, niſi quòd pro *malum autem*, 7. editi habent *ac malum*

lum permiſiſſe, ut & bonum emicaret, quod alterum ſine altero (ſicut ſæpè docui) intelligimus conſtare non poſſe. denique ipſum mundum ex duobus elementis repugnantibus & invicem copulatis eſſe concretum, igneo & humido, nec potuiſſe lucem fieri, niſi & tenebræ fuiſſent; quia nec ſuperum poteſt eſſe ſine infero, nec oriens ſine occidente, nec calidum ſine frigido, nec molle ſine duro. Sic & nos ex duobus æque repugnantibus compacti ſumus, anima & corpore: quorum alterum cœlo adſcribitur, quia tenue eſt & intractabile, alterum terræ, quia comprehenſibile eſt: alterum ſolidum & æternum eſt, alterum fragile atque mortale. Ergo alteri bonum adhæret, alteri malum: alteri lux, vita, juſtitia, alteri tenebræ, mors, injuſtitia. Hinc extitit in hominibus naturæ ſuæ depravatio, ut eſſet neceſſe conſtitui legem, quâ poſſent & vitia prohiberi, & virtutis officia imperari. Cum igitur ſint in rebus humanis bona & mala, quorum rationem declaravi, neceſſe eſt in utramque partem moveri Deum, & ad gratiam, cum juſta fieri videt; & ad iram, cum cernit injuſta.

Sed occurrit nobis Epicurus, ac dicit: « Si eſt in Deo lætitiæ affectus » ad gratiam, & odii ad iram, neceſſe eſt habeat & timorem, & libidi- » nem, & cupiditatem, cæteroſque affectus, qui ſunt imbecillitatis hu- » manæ. » Non eſt neceſſe ut timeat, qui iraſcitur, aut mœreat, qui gaudet. denique iracundi, minus timidi ſunt, & natura læti, minus mœrent. Quid opus eſt de humanis affectibus dicere, quibus fragilitas noſtra ſuccumbit? Conſideremus divinam neceſſitatem; nolo enim naturam dicere, quia Deus nolle[?] nunquam creditur natus. Timoris affectus habet in homine materiam, in Deo non habet. Homo, quia multis caſibus periculiſque ſubjectus eſt, metuit, ne qua vis major exiſtat, quæ illum verberet, ſpoliet, laceret, affligat, interimat. Deus autem, in quem nec egeſtas, nec injuria, nec dolor, nec mors cadit, timere nullo pacto poteſt, quia nihil eſt, quod ei vim poſſit inferre. Item libidinis ratio & cauſa in homine manifeſta eſt. Nam quia fragilis & mortalis effectus eſt, neceſſe fuit alterum ſexum diverſumque conſtitui, cujus permiſtione ſoboles effici poſſet ad continuandam generis perpetuitatem. Hæc autem

malum. [illegible] *& malum*. [illegible] *& bonum quidem diligere* [illegible] *malum autem quod bono* [illegible] MSS. [illegible] *& bonum quidem diligere pugnam adeſſe* [illegible] *habent diligere pugnam adeſſe*.

Lin. [illegible] *Intelligimus conſtare non poſſe*. [illegible]

Lin. 19. *In utramque partem*.] [illegible] MSS. [illegible] *ad utramque partem*.

Lin. 25. *Conſideremus divinam neceſſitatem*,] [illegible] MSS. [illegible] *Quod ſi conſideremus divinam* [illegible]

Lin. 26. *Noſter*] [illegible]

Lin. 30. *Ex cauſa*.] [illegible] MSS. [illegible]

[illegible] *Nam quia fragilis*. [illegible] MSS. [illegible] *Nam quia*.

Lin. 33. *Ad continuandam generis perpetuitatem*,] [illegible] Colbert. [illegible] *ad continuandam*, [illegible]

libido in Deo locum non habet, quia & fragilitas & interitus ab eo alienus eſt, nec ulla eſt apud eum fœmina, cujus poſſit copulatione gaudere, nec ſucceſſione indiget, qui ſemper futurus eſt. Eadem de invidiâ & cupiditate dici poſſunt, quæ certis manifeſtiſque de cauſis in hominem cadunt, in Deum nullo modo. At verò & gratia, & ira, & miſeratio habent in Deo materiam; rectèque illis utitur ſumma illa & ſingularis poteſtas ad rerum conſervationem.

CAPUT XVI

De Deo, ejuſque irâ & affectibus.

QUÆRAT quiſpiam, quæ ſit iſta materia? Primùm accidentibus malis afflicti homines ad Deum plerumque confugiunt, mitigant, obſecrant, credentes eum poſſe ab his injurias propulſare. Habet igitur cauſam miſerandi, nec enim tam immitis eſt hominumque contemptor, ut auxilium laborantibus deneget. Item plurimi, quibus perſuaſum eſt Deo placere juſtitiam, eumque qui ſit dominus ac parens omnium, venerantur, & precibus aſſiduis ac frequentibus votis, dona & ſacrificia offerunt, nomen ejus laudibus proſequuntur, juſtis ac bonis operibus demereri eum laborantes. Ergò eſt, propter quod Deus & poſſit, & debeat gratificari. Nam ſi nihil eſt tam conveniens Deo, quàm beneficentia, nihil autem tam alienum, quam ut ſit ingratus, neceſſe eſt, ut officiis optimorum ſanctèque viventium præſtet aliquid, ac vicem reddat, ne ſubeat ingrati culpam, quæ eſt etiam homini criminoſa. Contrà autem ſunt alii facinoroſi, & nefarii, qui libidinibus omnia polluant, cædibus vexent, fraudent, rapiant, perjurent, nec conſanguineis, nec parentibus parcant, leges, & ipſum etiam Deum negligant.

Habet igitur ira in Deo materiam. Non eſt enim fas eum, cùm talia fieri videat, non moveri, & inſurgere ad ultionem ſceleratorum, & peſtiferos nocenteſque delere, ut bonis omnibus conſulat: adeò & in ipſâ

Lin. 1 *Quærat quiſpiam*] Sic MSS. Marm. & 1 Claron. à ſecundâ manu. Et ſic Cicero, de nat. deor. cap. 10. Malè ſcriptum, quærit, 1 al. Quærat.

Ibidem. *Accidentibus malis.*] MSS. 2 Bon. antiq. [illegible] & ed. Rom. 1468. Tom. Sonbrun. Walch. *accedentibus.*

Lin. 2 *Mitigant*] Quod verbum [illegible] Heumannus [illegible] vocat.

Lin. 3 *Ab his injurias propulſare.*] Ita emendavi ex MSS. 2 Bonon. 2 Reg. ac ſeq. aliis & edit. Iſ. Alii, *ab his injuriis propulſare.*

Ibidem. *Habet igitur cauſam.*] MSS. 2 Bon. antiq. & 4 edit. interjiciunt *Deus*, quod à cæteris abeſt, ſic Lipſ. & ed. Cellar. conſenſu.

Lin. 4. *Nec enim tam immitis eſt hominumque contemptor*] Sic vet. edit. Rom. & Gymnic. cum omnibus MSS. præter 3. Colbert. à quibus abeſt conjunctio *que*, ut à cæteris impreſſis.

Lin. 7. *Et precibus aſſiduis.*] Id cum ed. Betul. & Iſ. cunctis MSS. demptis 3. rec. quibus eſt *cum precibus*, ut in vulgatis cæteris.

Lin. 14 *Perjurent.*] Ita omnes ferè MSS. In 2. Bonon. 2. Reg. rec. & 1 Lipſ. eſt *pejerent.*

Lin. 16 *Adeò & in ipſâ irâ ineſt & gratificatio.*] Sic repoſui ex antiq. Regio-Put. 2. al. Reg. 2. Colb. Claron. & ed. Cellar. In 22. ſcriptum rec. *ineſt gratificatio*; In 2. rec.

irâ ineſt & gratificatio. Inania ergò & falſa reperiuntur argumenta, vel eorum, qui, cùm iraſci Deum nolunt, gratificari volunt, quia ne hoc quidem fieri ſine irâ poteſt; vel eorum, qui nullum animi motum eſſe in Deo putant. Et quia ſunt aliqui affectus, qui non cadunt in Deum, ut libido, timor, avaritia, mœror, invidia, omni prorsùs affectu eum vacare dixerunt. His enim vacat, quia vitiorum affectus ſunt. eos autem, qui ſunt virtutis, id eſt, ira in malos, caritas in bonos, miſeratio in afflictos, quoniam divina poteſtate ſunt digna, proprios, & juſtos, & veros habet. Quæ profectò niſi habeat, humana vita turbabitur; atque ad tantam confuſionem deveniet ſtatus rerum, ut contemptis ſuperatiſque legibus, ſola regnet audacia, ut nemo denique tutus eſſe poſſit, niſi qui viribus prævaleat. Ita quaſi communi latrocinio terra omnis depopulabitur. Nunc verò quoniam & mali pœnam, & boni gratiam, & afflicti opem ſperant; & virtutibus locus eſt, & ſcelera rariora ſunt. Atenim plerumque & ſcelerati feliciores ſunt, & boni miſeriores, & juſti ab injuſtis impunè vexantur. Conſiderabimus poſteà, cur iſta fiant. Interim de irâ explicemus, an ſit aliqua in Deo; utrùm nihil curet omninò, nec moveatur ad ea, quæ impiè geruntur.

eſt gratificatio. In Lipſienſibus *non ineſt*; in 1. al. rec. *non eſt*, utrumque malè.

Lin. 2. *Nolunt*] Heumannus legit *nollent*.

Ibidem. *Quia ... poteſt.*] Hæc octo verba eradenda putat Heumannus velut gloſſema.

Lin. 8. *Digna.*] Lege *dignos*, ait Heumannus, ſubaudiendo, *affectus*.

Lin. 9. *Quæ profectò.*] Idem legit *quos profectò*, ſubaudiendo *affectus*.

Lin. 16. *Cur iſta fiant.*] 1. Colb. *Cur ita fiant*, Em. & Brun. *cur ita fiat*.

Lin. 17. *Utrùm.*] Heuman. legit, *an verò*.

CAPUT XVII.

De Deo, curâ & irâ.

DEUS, inquit Epicurus, nihil curat; nullam igitur habet poteſtatem. Curare enim neceſſe eſt eum, qui habet poteſtatem, vel ſi habet, & non utitur, quæ tanta cauſa eſt, ut ei, non dicam noſtrum genus, ſed etiam mundus ipſe ſit vilis? Ideo, inquit, incorruptus eſt ac beatus, quia ſemper quietus. Cui ergò adminiſtratio tantarum rerum ceſſit, ſi hæc à Deo negligantur, quæ videmus ratione ſummâ gubernari? aut quietus eſſe quomodò poteſt, qui vivit & ſentit? Nam quies aut ſomni res eſt, aut mortis. Sed nec ſomnus habet quietem. Nam cùm ſoporati ſumus, corpus quidem quieſcit, animus tamen irrequietus agitatur. Imagines ſibi, quas cernat, effingit, ut naturalem ſuum mo-

Lin. 3. *Quæ tanta cauſa eſt.*] Ex MSS. Reg. Put. & 3. al. Reg. Lipſienſibus, 4. Colbert. aliiſque pluribus expunxi, ut inutile, *vel negligendi*, quod eſt in 4. MSS. rec. & 13. editis; in 5 ſcriptis *negligentia*; in tribus *tanta*.

Lin. 5. *Cui ergò adminiſtratio tantarum rerum.*] Sic in MSS. omnibus lego, & in editis vet. Rom. & Crat. Vide noſtra *mundi adminiſtratio*. In cæteris impreſſis eſt, *Cui ergò miniſtratio*.

Lin. 9. *Tamen.*] Sic MSS. Thomaſii. alii plures legunt *autem*, minùs benè.

tum exerceat varietate viſorum, avocatque ſe à falſis, dum membra ſaturentur, ac vigorem capiat de quiete. Quies igitur ſempiterna ſolius mortis eſt. Si autem mors Deum non attingit, Deus igitur nunquàm quietus eſt. Dei vero actio quæ poteſt eſſe, niſi mundi adminiſtratio? Si vero mundi curam gerit, curat igitur hominum vitam Deus, ac ſingulorum actus animadvertit, eoſque ſapientes ac bonos eſſe deſiderat. Hæc eſt voluntas Dei, hæc divina lex, quam qui ſequitur, qui obſervat, Deo carus eſt. Neceſſe eſt igitur, ut ira moveatur adverſus eum, qui hanc æternam divinamque legem, aut violaverit, aut ſpreverit. Si nocet, inquit, alicui Deus, jam bonus non eſt. Non exiguo falluntur errore, qui cenſuram ſive humanam, ſive divinam, acerbitatis & malitiæ nomine infamant, putantes nocentem dici oportere, qui nocentes afficit pœna. Quod ſi eſt, nocentes igitur leges habemus, quæ peccantibus ſupplicia ſanxerunt, nocentes judices, qui ſcelere convictos pœna capitis afficiunt. Quod ſi & lex juſta eſt, quæ & nocenti tribuit, quod meretur, & judex integer ac bonus dicitur, cum male facta vindicat (bonorum enim ſalutem cuſtodit, qui malos punit) ergo & Deus, cùm malis obeſt, nocens non eſt, ipſe autem eſt nocens, qui aut innocenti nocet, aut nocenti parcit, ut pluribus noceat.

Libet quærere ab iis, qui Deum faciunt immobilem, ſi quis habeat rem, domum, familiam, ſervique ejus contemnentes patientiam domini, omnia invaſerint, ipſi bonis ejus fruantur, ipſos familia ejus honoret, dominus autem contemnatur ab omnibus, derideatur, relinquatur: utrumne ſapiens eſſe poſſit, qui contumelias non vindicet, ſuiſque rebus eos perfrui patiatur, in quos habeat poteſtatem? Quæ tanta in quoquam poteſt patientia reperiri? ſi tamen patientia nominanda eſt, & non ſtupor quidam inſenſibilis. Sed facile eſt ferre contemptum. Quid ſi fiant illa, quæ à Cicerone dicuntur? « Etenim quæro, ſi quis paterfa-« milias liberis ſuis à ſervo interfectis, uxore occiſâ, incenſâ domo, « ſupplicium de ſervo non quam acerrimum ſumpſerit, utrum is cle-« mens ac miſericors, an inhumanus & crudeliſſimus eſſe videatur? »

Lin. 1. *Avocatque ſe a falſis.*] Sic emendavimus [illegible] & MSS [illegible] & multis edit. [illegible] *de falſis.*

Lin. 2. *Capiant de quiete. Quies igitur ſempiterna.*] [illegible] MSS. Reg. [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible] *Quies igitur ſempiterna.* [illegible]

Lin. 3. *Si autem (inquit) aliunt Deum.*] Abeſt *inquit* [illegible] MSS. Regio-Put. [illegible] Bonon. & edit. [illegible] Gall. Thyſ. Spark.

Lin. 11. *Acerbitatis & malitiæ.*] Hæc ſe-[illegible] Regio-Put. & [illegible] Bonon. edd. Thomaſ. [illegible] Thyſ. Gall. Spark. In aliis deeſt *& malitiæ.*

Lin. 14. *Qui ſcelere convictos.*] [illegible] MSS [illegible] Reg. [illegible] corrupte *convinctos*, pro *convictos*. In plurimis editis eſt *convictos*, [illegible]

Lin. 20. *Libet quærere.*] Manuſcriptorum eſt [illegible] vulgatum eſt *Licet.*

Lin. 30. *Supplicium de ſervo non quam acerrimum ſumpſerit.*] In omnibus Lactantii MSS. & edd. eſt [illegible] hoc loco, apud Ciceronem Orat. 4. in Catilinam [illegible] *quam acerrimum* [illegible] in quibuſdam editis. Lambinus vero, [illegible] abſque [illegible] apud Lactantium.

Quòd ſi ejuſmodi facinoribus ignoſcere, crudelitatis eſt potiùs, quàm pietatis, non eſt ergo virtutis in Deo, ad ea, quæ injuſte fiunt, non commoveri. Nam mundus tanquam Dei domus eſt, & homines tanquam ſervi: quibus ſi ludibrio ſit nomen ejus, qualis aut quanta patientia eſt, ut honoribus ſuis cedat, prava & iniqua fieri videat, & non indignetur, quod proprium & naturale eſt ei, cui peccata non placeant? Iraſci ergo rationis eſt; auferuntur enim delicta, & refrenatur licentia, quod utique juſte ſapienterque fit.

Sed Stoici non viderunt eſſe diſcrimen recti & pravi, eſſe iram juſtam, & injuſtam: & quia medelam rei non inveniebant, voluerunt eam penitus excidere. Peripatetici vero non excidendam, ſed temperandam eſſe dixerunt: quibus in ſexto libro Inſtitutionum ſatis reſpondimus. Neſciſſe autem philoſophos, quæ ratio eſſet iræ, apparet ex definitionibus eorum, quas Seneca enumeravit in libris, quos de Ira compoſuit. « Ira eſt, inquit, cupiditas ulciſcendæ injuriæ. » Alii, ut ait Poſidonius, « cupiditas puniendi ejus, à quo te inique putes læſum. » Quidam ita definierunt: « Ira eſt incitatio animi ad nocendum ei, qui aut nocuit, « aut nocere voluit. » Ariſtotelis definitio non multum à noſtra abeſt. Ait enim, iram eſſe cupiditatem doloris rependendi. Hæc eſt ira, de qua ſuperius diximus, injuſta, quæ etiam mutis ineſt: in homine vero cohibenda eſt, ne ad aliquod maximum malum proſiliat per furorem. Hæc in Deo eſſe non poteſt, quia illæſibilis eſt; in homine autem, quia fragilis eſt, invenitur. Infert enim læſio dolorem, & dolor facit ultionis cupiditatem. Ubi eſt ergo illa ira juſta adverſus delinquentes? quæ utique non eſt cupiditas ultionis, quia non præcedit injuria. Non dico de iis qui adverſus leges peccant, quibus etſi judex ſine crimine iraſci poteſt, fingamus tamen, eum ſedato animo eſſe debere, cum ſubjicit pœnæ nocentem, quia legum ſit miniſter, non animi, aut poteſtatis

Lin. 9. *Sed Stoici non viderunt.*] Perturbationes [illegible], ut Cicero in 4. Tuſc. ex Zenone [illegible] definit, eſt aversa à recta ratione contra naturam animi commotio. Quidam [illegible] ... [illegible] Boetius.

Lin. 14. *Alii, ut ait Poſidonius.*] Sic legendum [illegible] ... non *Poſſidonius*, ut in MSS. & editis noſtris *Poſidonius*, [illegible] ... ut Franciſc.

Lin. 19. *Iram.*] Ariſtot. 2. Rhetor. cap. 2. & apud Senec. [illegible] ſupra.

Lin. 20. *Injuſta.*] Hæc vox deeſt in 8. vulgatis & 10. MSS. At extat in vetuſtiſſimo [illegible] Bonon. Regio-Put. [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible] & Claromontano marg. [illegible] Thom. II. Thyſ. Gal. Spark. Walch. [illegible] neceſſario [illegible] de ira juſtâ poſt ſequitur.

Lin. 22. *Ne ad aliquod maximum malum.*] Ita MSS. Regio-Put. cum [illegible] In plerisque deeſt malum.

Lin. 23. *Illæſibilis.*] [illegible] vox, [illegible] in [illegible] poteſt.

Lin. 24. *Infert enim læſio dolorem.*] Sic [illegible] ex MSS. 4. Reg. aliiſque MSS. plurimis, vet. edit. Rom. & Cellar. [illegible] & 14. [illegible] eſt [illegible] Sed [illegible] dolorem [illegible], cap. 18. [illegible]

Lin. 26. *Illa ira juſta.*] MSS. tres [illegible] ... à ceteris MSS. & vet. edit. Rom.

Lin. 28. *Quibus etſi judex.*] [illegible] MSS. [illegible] 4. vet. edd. [illegible] 3. [illegible] & alio [illegible]

ſuæ; ſic enim volunt, qui iram conantur evellere. Sed de iis potiſſimùm dico, qui ſunt noſtræ poteſtatis, ut ſervi, liberi, conjuges & diſcipuli: quos cum delinquere videmus, incitamur ad coercendum.

Neceſſe eſt enim bono ac juſto diſplicere, quæ prava ſunt; & cui malum diſplicet, moveri, cum id fieri videt. Ergò ſurgimus ad vindictam; non quia læſi ſumus, ſed ut diſciplina ſervetur, mores corrigantur, licentia comprimatur. Hæc eſt ira juſta, quæ ſicut in homine neceſſaria eſt ad pravitatis correctionem, ſic utique in Deo, à quo ad hominem pervenit exemplum. Nam ſicut nos poteſtati noſtræ ſubjectos coercere debemus: ita etiam peccata univerſorum Deus coercere debet. Quod ut faciat, iraſcatur neceſſe eſt; quia naturale eſt bono ad alterius peccatum moveri & incitari. Ergò definire debuerunt: Ira eſt motus animi ad coërcenda peccata inſurgentis. Nam definitio Ciceronis, Ira eſt libido ulciſcendi, non multùm à ſuperioribus diſtat. Ira autem, quam poſſumus vel furorem, vel iracundiam nominare, hæc ne in homine quidem debet eſſe, quia tota vitioſa eſt. Ira verò, quæ ad correctionem vitiorum pertinet, nec homini adimi debet, nec Deo poteſt, quia & utilis eſt rebus humanis, & neceſſaria.

Lin. 5. *Moveri.*] Sic lego ex præcedenti periodi membro, & ex MSS. Canc. Baluz. aliiſque ac multis editis. In quampluribus MSS. & 4. edd. eſt *movetur.*

Ibidem. *Cùm id fieri videt.*] Canc. & 12. impreſſi, *videat.*

Lin. 13. *Ciceronis.*] Cic. 4. Tuſc. circ. med.

Lin. 14. *Ira autem.*] Hæc verba quæ ſcriptis Bonon. Tax. Lipſ. & 5. vulgatis deſunt, addidimus ex MSS. 5. Reg. 6. Colb. 4. Oxon. 5. aliis & 4. excuſis. In Canc. Ultr. & 5. vet. editis eſt *Iram autem*, mendosè.

Lin. 16. *Quia tota vitioſa eſt.*] MSS. rec. 1. Reg. & 1. Colb. ac 13. edit. *qua.*

CAPUT XVIII.

De Peccatis vindicandis, ſine irâ fieri non poſſe.

QUID opus eſt, inquiunt, irâ, cùm ſine hoc affectu peccata corrigi poſſint? Atqui nullus eſt, qui peccantem poſſit videre tranquillè: poſſit fortaſſè, qui legibus præſidet, quia facinus non ſub oculis ejus admittitur, ſed defertur aliundè tanquam dubium, nec unquàm poteſt eſſe ſcelus tam clarum, ut defenſioni locus non ſit, & ideo poteſt judex non moveri adversùs eum, qui poteſt innocens inveniri. Cùmque detectum facinus in lucem venerit, jam non ſuâ, ſed legum ſententia utitur. Poteſt concedi, ut ſine irâ faciat, quod facit; habet enim quod ſequa-

Lin. 2. *Qui peccantem.*] Sic repoſui ex 3. vet. edd. Rom. & omnibus MSS. præter Pen. in quo eſt *qui peccata*; in cæteris editis, *qui peccatorum.*

Lin. 4. *Sed defertur aliundè tanquam dubium, nec unquam poteſt eſſe ſcelus tam clarum, ut defenſioni locus non ſit; & ideò poteſt judex non moveri.*] Hæc retinenda fuerunt, ut in MSS. & in edd. Aldin. & Plant. quæ in 10. MSS. & edit. 5. deſiderantur.

Lin. 8. *Poteſt concedi.*] 1. Reg. rec. & 3. Colb. ac 7. editi præponunt *ſed.*

Ibidem. *Ut ſine ira faciat, quod facit.*] Deeſt *quod facit* in 7. MSS. & 3. editis.

tur. Nos certe, cum domi peccatur a noſtris, ſive id cernimus, ſive ſentimus, indignari neceſſe eſt; ipſe enim peccati aſpectus indignus eſt. Nam qui non movetur omnino, aut probat delicta, quod eſt turpius & injuſtius; aut moleſtiam caſtigandi fugit, quam ſedatus animus & quieta mens aſpernatur ac refugit, niſi ſtimulaverit ira & incitaverit. Qui autem cum movetur, tamen intempeſtiva lenitate, vel ſæpius quam neceſſe eſt, vel etiam ſemper ignoſcit, is plane & illorum vitam perdit, quorum audaciam nutrit ad facinora majora, & ſibi ipſi æternam moleſtiarum materiam ſubminiſtrat. Vitioſa eſt ergo in peccatis iræ ſuæ cohibitio.

Laudatur Archytas Tarentinus, qui cum in agro corrupta eſſe omnia comperiſſet, villici ſui culpam redarguens, Miſerum te, inquit, quem jam verberibus necaſſem, niſi iratus eſſem. Unicum hoc exemplum temperantiæ putant; ſed auctoritate ducti non vident, quam inepte & locutus fuerit, & fecerit. Nam ſi (ut ait Plato) nemo prudens punit, quia peccatum eſt, ſed ne peccetur; apparet quam malum ſit ſapiens propoſuerit exemplum. Si enim ſenſerint ſervi dominum ſuum ſævire, cum non iraſcitur, tum parcere, cum iraſcitur; non peccabunt utique leviter, ne verberentur, ſed quantum poterunt graviſſime, ut ſtomachum ejus incitent, atque impune diſcedant. Ego vero laudarem, ſi cum fuiſſet iratus, dediſſet iræ ſuæ ſpatium, ut reſidente per intervallum temporis animi tumore, haberet modum caſtigatio. Non ergo propter iræ magnitudinem donanda erat pœna, ſed differenda; ne aut peccanti majorem juſto dolorem inureret, aut caſtiganti furorem. Nunc vero quis

Lin. 5. *Aut probat delicta, &c.*] [illegible]

Lin. 6. [illegible] MSS. [illegible]

Ibidem. *Qui autem cum movetur, tamen, &c.* [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 8. *Semper*] [illegible] edit. Rom. 1470. & [illegible] cum MSS. [illegible]

Lin. 9. *Æternam moleſtiarum materiam ſubminiſtrat.* [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 11. *Laudatur Archytas Tarentinus.* [illegible] apophthegma [illegible] apud Ciceronem [illegible] Tuſcul. quæſt. apud Valer. Max. lib. 4. cap. 1. [illegible] apud Plutarch. de Pueris educandis [illegible]

Lin. 15. *Si* (*ut ait Plato*) *nemo prudens punit, &c.*] [illegible] MSS. [illegible] apud [illegible] Plutarch. [illegible]

Lin. 19. *Ut ſtomachum ejus incitent*] MSS. [illegible] MS. Bodl. [illegible]

Lin. 24. *Dolorem inureret*] [illegible]

tandem æquitas, aut quæ ſapientia eſt, ut aliquis ob exiguum deliſtum puniatur, ob maximum non puniatur? Quod ſi naturam rerum cauſasque didiciſſet, nunquam tam importunam commentiam proferretur, ut nequam ſervus iratum ſibi fuiſſe dominum gratularetur. Nam ſicut corpus humanum Deus multis & variis ſenſibus ad uſum vitæ neceſſariis inſtruxit; ſic & animo varios attribuit affectus, quibus vitæ ratio conſtaret; ut libidinem prodendæ ſobolis gratia dedit, ſic iram cohibendorum cauſa delictorum.

Verum ii, qui neſciunt fines bonorum ac malorum, ſicut libidine utuntur ad corruptelas & ad voluptates, ſic ira & affectu ad nocendum, dum iis, quos odio habent, iraſcuntur. Ergo etiam non peccantibus iraſcuntur, etiam paribus, aut etiam ſuperioribus. Hinc quotidie ad immania facinora proſilitur; hinc tragœdiæ ſæpe naſcuntur. Eſſet igitur laudandus Archytas, ſi, cum alicui civi & pari faciente ſibi injuriam fuiſſet iratus, repreſſiſſet ſe tamen, & patientia furoris impetum mitigaſſet. Hæc ſua cohibitio glorioſa eſt, qua compeſcitur aliquod imminens magnum malum. Servorum autem filiorumque peccata non coercere, peccatum eſt; evadent enim ad majus malum per impunitatem. Hic non cohibenda ira, ſed etiam, ſi jacet, excitanda eſt. Quod autem de homine dicimus, id etiam de Deo, qui hominem ſimilem ſui fecit. Omitto de figura Dei dicere, quia Stoici negant habere ullam formam Deum; & ingens alia materia naſcetur, ſi eos coarguere velimus: de animo tantùm loquor. Si Deo ſubjacet cogitare, ſapere, intelligere, providere, præſtare; ex omnibus autem animalibus homo ſolus hæc habet; ergò ad Dei ſimilitudinem factus eſt: ſed ideo procedit in vitium, quia de terrena fragilitate permiſtus, non poteſt id, quod a Deo ſumpſit, incorruptum purumque ſervare, niſi ab eodem Deo juſtitiæ præceptis imbuatur.

Lin. 1. *Quæ tandem æquitas, aut quæ ſapientia eſt.*] Ita quamplurimi MSS. & edit. Rom. 1470. & 1474. In MS. Lips. [illegible] quænam ſapientia eſt. In Cant. 2. Colb. Bon. & [illegible] vulgatis aut ſapientia eſt. In 2. Reg. vet. 3. Colb. & Baluz. quæ tandem aut æquitas, aut quæ ſapientia eſt.

Ibidem. *Ob exiguum delictum.*] Sic MSS. [illegible] Regio-Put. & [illegible] Reg. vet. 3. Colbert. [illegible] Lege & expende quæ præceſſerunt & ea quæ ſequuntur. In [illegible] Rom. pro delictum legitur dolorem.

Lin. 7. *Prodendæ ſobolis gratia.*] Ita expreſſum ex omnibus MSS. exceptis [illegible] Reg. vet. in quibus, ut & in editis, eſt producendæ. Ed. Rom. 1468. corrupte prodenda, pro prodendæ.

Lin. 11. *Ergo etiam non peccantibus iraſcuntur, etiam paribus.*] In MSS. Lipſienſibus, 4. Reg. vet. 4. Colb. Clarom. [illegible] ed. Rom. verò ergò etiam non peccantibus, item in [illegible] editis, ubi iraſcuntur aut paribus [illegible].

Lin. 16. *Ad imminens facinora.*] Sic reſtituimus ex MSS. [illegible] Colbert. & [illegible] Spark. In 1. Reg. vet. 1. Colbert. & [illegible] editis eſt ad immania facinora.

Lin. 26. *Omitto de figura Dei dicere.*] Id Deo non convenit [illegible] MSS. [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] & lib. 4. cap. [illegible] in Deo [illegible].

Lin. 33. *Materia naſcetur.*] MS. 1. Reg. & [illegible], naſcitur.

Lin. 34. *Hæc habet.*] Sic repoſui ex ed. [illegible] & cunctis MSS. præter 1. Reg. vet. 1. Colbert. Cant. in quibus eſt, ut in editis, hoc habet.

CAPUT

CAPUT XIX.

De Animâ & Corpore, deque Providentiâ.

SED quoniam compactus eſt, ut diximus, è duobus, animo & corpore, in altero virtutes, in altero vitia continentur, & impugnant ſe invicem. Animi enim bona, quæ ſunt in continendis libidinibus, contraria ſunt corpori, & corporis bona, quæ ſunt in omni genere voluptatum, inimica ſunt animo. Sed ſi virtus animi repugnaverit cupiditatibus, eaſque compreſſerit, erit vere Deo ſimilis. Unde apparet animam hominis, quæ virtutem divinam capit, non eſſe mortalem. Sed diſcrimen illud eſt, quòd cum virtus habeat amaritudinem, & ſit dulcis illecebra voluptatis, vincuntur plurimi, & abſtrahuntur ad ſuavitatem. Ii verò, qui ſe corpori rebuſque terrenis addixerunt, premuntur in terram, nec aſſequi poſſunt divini muneris gratiam, quia ſe vitiorum labibus inquinaverunt. Qui autem Deum ſecuti, eique parentes, corporis deſideria contempſerint, & virtutem præferentes voluptatibus, innocentiam juſtitiamque ſervaverint, hos Deus ut ſui ſimiles recognoſcit.

Cum igitur ſanctiſſimam legem poſuerit, veliṫque univerſos, innocentes ac beneficos eſſe, poteſtne non iraſci, cum videt contemni legem ſuam, abjici virtutem, appeti voluptatem? Quod ſi eſt mundi adminiſtrator, ſicut eſſe debet, non utique contemnit id, quod eſt in omni mundo vel maximum. Si eſt providus, ut oportet Deum, conſulit utique generi humano, quo ſit vita noſtra & copioſior, & melior, & tutior. Si eſt pater ac Deus univerſorum, certè virtutibus hominum delectatur, & vitiis commovetur; ergo & juſtos diligit, & impios odit. Odio (inquit)

Lin. 1. *Compactus eſt*] Supple homo.

Lin. 1. *Impugnant ſe invicem*] Abeſt ſe a 9. MSS. & ed. Rom. 1470. In Goth. & Lipſ. eſt *repugnant invicem.*

Lin. 5. *Repugnaverit cupiditatibus*] Hæc lectio eſt [illegible] MSS. [illegible] Bonon. Regio-Put. Cant. & 1. al. Reg. 1. Colb. Lipſ. Bohm. & [illegible] In 13 [illegible] ed. Rom. & [illegible] eſt [illegible].

Lin. 6. *Eaſque compreſſerit*] 1. Colb. [illegible] 1. [illegible] & Tax. [illegible]. Vide infrà cap. 21. [illegible], *compreſſeris debent ſemet ipſos &* [illegible].

Ibidem. *Erit verè Deo ſimilis.*] [illegible] MSS. Reg.-Put. & Cant. 1. al. Reg. Colb. [illegible], necnon 13 edit. In 1. Colb. eſt, *erit vere Deo ſimilis*, [illegible] 1. Bonon. Tax. Bohm. *verè Deo ſimilis* [illegible], in 1. Reg. [illegible] 1. Colb. & 4. vulgatis [illegible].

Lin. 10. *Qui ſe corpori*] In 4. MSS. & 2. edd. vet. Rom. eſt *quia*, quod non ſequitur.

Lin. 11. *Divini muneris.*] Sic repoſui ex quamplurimis MSS. inter quos ſunt [illegible] Bonon. Regio-Put. Cant. & edd. [illegible] ac Celler. In 3. Reg. [illegible] & 4. Colb. ac 13 vulgatis eſt *divinis muneris*, in Carcaſs. [illegible].

Ibidem. *Inquinaverunt.*] Ita lego cum [illegible] MSS. & edit. Rom. 1470. [illegible] & [illegible] vulgati codices cum MS. [illegible] 1. Reg. [illegible] 1. Colb. Claram. habent, *inquinaverint.*

Lin. 17. *Quod ſi eſt mundi adminiſtrator.*] 1. Bonon. [illegible], *Qui.*

Lin. 19. *Si eſt providus*] Ita cum [illegible] omnes MSS. [illegible] 1. Reg. [illegible] & Cant. [illegible] eſt *providens* [illegible] 13 [illegible].

Lin. 22. *Odio (inquit) quis non eſt*] MSS. [illegible] & edd. Celler. Walch. (inquit [illegible].)

opus non eſt; ſemel enim ſtatuit bonis præmium, & malis pœnam. Quòd ſi aliquis juſtè innocenterque vivat, & idem Deum nec colat, nec curet omnino, ut Ariſtides, & Timon, cæterique philoſophorum, cedetne huic impunè, quòd cùm legi Dei obtemperarit, ipſum tamen ſpreverit? Eſt igitur aliquid, propter quod Deus poſſit iraſci, tanquàm fiduciâ integritatis adverſus eum rebellanti. Si huic poteſt iraſci propter ſuperbiam, cur non magis peccatori, qui legem cum ipſo pariter latore contempſerit? Judex peccatis veniam dare non poteſt, quia voluntati ſervit alienæ. Deus autem poteſt, quia eſt legis ſuæ ipſe diſceptator & judex: quam cùm poneret, non utique ademit ſibi omnem poteſtatem, ſed habet ignoſcendi licentiam.

Lin. 3 *Ariſtides.*] Nullus mihi reſtat ambigendi locus, quin hîc legendum ſit *Ariſtides*, tum ex Ciceroue, qui eum de iracundia citat, & Timonem de odio; tum ex antiquiſſimis & optimis MSS. 1 Bonon. Regio-Put. 2. Vatic. 3. Colbert. Bodl. & Clarom. in marg. quod recentiores MSS. & editi corruperunt in *Ariſtoteles*. *Ariſtides* autem Græcus Athenienſis erat, cujus virtutes, verba & exempla commemorat Cicero Tuſcul. Quæſt. lib. 5. n. 105 de Officiis lib. 3. n. 49 & Orat. 52. pro P. Sextio n. 141 *Si apud Athenienſes homines Græcos Themiſtoclem illum conſervatorem patriæ non deterruit,... Ariſtidis fuga, qui unus omnium juſtiſſimus fuiſſe traditur... propoſitis ex exemplis iracundiæ*, &c.

Ibidem. *Et Timon.*] Fuit Cicerone teſte etiam Athenienſis, Lætrone vir ſtrenuus, ſolitudinis & hortorum amans, hominum oſor. Ejus dicta refert Cicero Tuſcul. Quæſt. lib. 4. n. 25. & 27. ac de Amicitiâ n. 87. Abeſt *Timon* ab 13. MSS. & 3. edd. Alii volunt hunc fuiſſe Phliaſium Pyrrhonis diſcipulum.

Ibidem. *Cæterique Philoſophorum.*] MS. 1. Bonon. antiq. *Pleriſque Philoſophorum.*

Lin. 6. *Rebellanti.*] Ita ſcribunt 13. MSS. inter quos eſt Regio-Put. In 2. Reg. etc. & ed. Rom. 1470. eſt *rebellans*, in 1. Bonon. & aliis 5. *rebellanti*; in omnibus ſerè editis eſt *rebellandi*.

CAPUT XX.

De Peccatis & Dei miſericordiâ.

SI poteſt ignoſcere, poteſt igitur & iraſci. Cur ergò, inquiet aliquis, & qui peccant, ſæpè felices ſunt, & qui piè vivunt, ſæpè miſeri? Quia fugitivi & abdicati liberè vivunt, & qui ſub diſciplinâ patris, aut domini ſunt, ſtrictius & frugalius. Virtus enim per mala & probatur, & conſtat, vitia per voluptatem. Nec tamen ille qui peccat, ſperare debet perpetuam impunitatem, quia nulla eſt perpetua felicitas:

Ovid. Metam. 3. v. 135.

——— Sed ſcilicet ultima ſemper
Expectanda dies homini; dicique beatus
Ante obitum nemo ſupremaque funera debet;

ut ait poëta non inſcitus. Exitus eſt, qui arguit felicitatem; & nemo judicium Dei poteſt, nec vivus effugere, nec mortuus. Habet enim pote-

Lin. 1 *Poteſt igitur & iraſci.*] Sic legunt cum MSS. Regio-Put. 4. al. Reg. 2. Colb. Baluz. Clarom. In 2. Bonon. Tax. 1. Colb. & ed. M. deeſt *igitur*; in vulgatis deleberetur &. MSS. 1. Reg. 3. Colbert. 2. Lipſ. Brun. & edd. Rom. 1470. 1474. Thuan. Florent. legunt *Si poteſt igitur iraſci, cur ergò?*

Lin. 3. *Abdicati.*] Id eſt *repudiati*.

[illegible], & vivos præcipitare de ſummo, & mortuos mortuis afficere cruciatibus. Imò, inquit, ſi iraſceretur Deus, ſtatim debuit vindicare, & pro merito quemque punire. At enim ſi id faceret, nemo ſupereſſet. Nullus eſt enim, qui nihil peccet, & multa ſunt, quæ ad peccandum incitent, ætas, vinolentia, egeſtas, occaſio, præmium. Adeo ſubjecta eſt peccato fragilitas carnis, quâ induti ſumus, ut niſi huic neceſſitati Deus parceret, nimium fortaſſe pauci viverent. Propter hanc cauſam patientiſſimus eſt, & iram ſuam continet. Nam quia perfecta eſt in eo virtus, neceſſe eſt patientiam quoque ejus eſſe perfectam, quæ & ipſa virtus eſt. Quam multi ex peccatoribus juſti poſtea effecti ſunt, ex malis boni, ex improbis continentes! quam multi in primâ ætate turpes, & omnium judicio damnati, poſtmodum tamen laudabiles extiterunt! Quod utique non fieret, ſi omne peccatum pœna ſequeretur.

Leges publicæ manifeſtos reos damnant. Sed plurimi ſunt, quorum peccata occultantur; plurimi, qui delatorem comprimunt, aut precibus, aut præmio; plurimi, qui judicia eludunt per gratiam, vel potentiam. Quòd ſi eos omnes, qui humanam pœnam effugiunt, cenſura divina damnaret, eſſet homo aut rarus, aut etiam nullus in terra. Denique vel una illa cauſa delendi generis humani juſta eſſe potuiſſet, quod homines contempto Deo vivo, terrenis fragilibuſque figmentis honorem divinum tanquam cœleſtibus deferunt, adorantes opera humanis digitis laborata. Cumque illos Deus artifex, ore ſublimi, ſtatu recto figuratos, ad contemplationem cœli & notitiam Dei excitaverit, curvare ſe ad terram maluerunt pecudum modo. Humilis enim, & curvus, & pronus eſt, qui ab aſpectu cœli Deique patris averſus, terrena, quæ calcare debuerat, id eſt, de terra ficta & formata, veneratur. In tantâ igitur impietate hominum, tantiſque peccatis id aſſequitur patientia Dei, ut ſe ipſi homines damnatis vitæ prioris erroribus corrigant. Denique, & boni ſunt juſtique multi, & abjectis terrenis cultibus, majeſtatem Dei ſingularis agnoſcunt. Sed cum maxima & utiliſſima ſit Dei patientia, tamen, quam-

Lin. 5. *Vinolentia.*] [illegible] MSS. [illegible] Reg.-Put. [illegible] Colbert. [illegible] Clarom. [illegible]

Lin. 14. *Quorum peccata occultantur.*] [illegible] Cypriani & Manuſcriptum [illegible] Reg. [illegible] Colb. [illegible]

Lin. 18. *Aut etiam nullus.*] [illegible] MSS. & ed. Cypriani [illegible]

Lin. 22. *Laborata.*] Francius, forte *elaborata*. [illegible]

Lin. 24. *Maluerunt pecudum modo.*] [illegible] Manuſcriptum Regio-Put. [illegible] MSS. [illegible] Clarom. [illegible]

Lin. 27. *Averſus terrena, quæ calcare debuerat.*] [illegible] MSS. Regio-Put. [illegible] Reg. edit. Rom. [illegible] MSS. [illegible] ed. Rom. [illegible] *calcare debuerat.*

Lin. 30. *Majeſtatem Dei ſingularis agnoſcunt.*] [illegible] Lactantium. Vide Not. ad lib. de Mortib. Perſecut. cap. [illegible] MSS. [illegible] Reg. [illegible] Colb. Clarom. [illegible] edd. Rom. [illegible]

[illegible], nec putavi longius procedere, cum nos [illegible] eſſe pervideri.

CAPUT XXI.

De Ira Dei & hominis.

SUPEREST una & extrema quæſtio. Nam dicet fortaſſe quiſpiam; adeo non iraſci Deum, ut etiam in præceptis hominem iraſci vetet. Poſſum dicere, quod ira hominis refrænanda fuerit, quia injuſte ſæpe iraſcitur, & præſentem habet motum, quia temporalis eſt. Itaque ne facerent ea, quæ faciunt per iram & humiles, & mediocres, & magni reges, temperari debuit furor ejus, & comprimi, ne mentis impos aliquod inexpiabile facinus admitteret. Deus autem non ad præſens iraſcitur, quia æternus eſt perfectæque virtutis, & nunquam niſi merito iraſcitur. Sed tamen non ita res ſe habet. Nam ſi omnino prohiberet iraſci, ipſe quodammodo reprehenſor opificii ſui fuiſſet, qui a principio iram jecori hominis indidiſſet: ſiquidem creditur cauſam hujus commotionis in humore fellis contineri. Non igitur in totum prohibet iraſci, quia is affectus neceſſario datus eſt; ſed prohibet in ira permanere. Ira enim mortalium debet eſſe mortalis; nam ſi maneat, confirmantur inimicitiæ ad perniciem ſempiternam. Deinde rurſus cum iraſci quidem, ſed tamen non peccare præcepit, non utique evellit iram radicitus, ſed temperavit, ut in omni caſtigatione modum ac juſtitiam teneremus. Qui ergo iraſci nos jubet, ipſe utique iraſcitur: qui placari celeriter præcepit,

Lin. 1. *Superest una & extrema quæstio.* [illegible] MSS. [illegible] *una & extrema quæstio.*

Lin. 2. *Ut etiam in præceptis.*] [illegible] MSS. [illegible]

Lin. 4. *Deinde*, [illegible] MSS. [illegible]

Ibidem. *Ne mentis impos aliquod inexpiabile facinus admitteret.*] MSS. [illegible] MSS. [illegible] *ne poſſit aliquod*, [illegible] *ne poſſit mentis aliquod.*

Lin. 10. *Quia principio.*] MSS. [illegible]

Ibidem. [illegible]] MSS. [illegible]

Lin. 11. *Deinde.*] [illegible] *Deinque.*

Ibidem. *Cum iraſci quidem*, [illegible] MSS. [illegible]

Ibidem. *Sed tamen non peccare*, &c. [illegible]

Lin. 18. *Qui placari.*] [illegible] MSS. [illegible] *placari.*

Ibidem. *Celeriter præcepit.*] [illegible] MSS. [illegible] *eſt, ubi eſt jubet.*

eſt utique ipſe placabilis; ea enim præcepit, quæ ſunt juſta, & rebus utilia communibus.

Sed quia dixeram non eſſe iram Dei temporalem, ſicut hominis, qui præſentanea commotione fervеſcit, nec facile regere ſe poteſt propter fragilitatem; intelligere debemus, quia ſit æternus Deus, iram quoque ejus in æternum manere. ſed rurſum, quia virtute ſit maximâ præditus, in poteſtate habere iram ſuam, nec ab ea regi, ſed ipſum illam, quemadmodum velit, moderari. quod utique non repugnat ſuperiori. Nam ſi prorſus immortalis fuiſſet ira ejus, non eſſet ſatisfactioni aut gratiæ poſt delictum locus, cùm ipſe homines ante ſolis occaſum reconciliari jubeat. Sed ira divina in æternum manet adverſus eos, qui peccant in æternum. Itaque Deus non thure, non hoſtia, non pretioſis muneribus, quæ omnia ſunt corruptibilia, ſed morum emendatione placatur, & qui peccare deſinit, iram Dei mortalem facit. Idcirco enim non ad præſens noxium quemque punit, ut habeat homo reſipiſcendi & corrigendi ſui facultatem.

LIN. 1. *Ea enim præcepit.*] Sic reſtitui ex cunctis MSS. & vet. ed. Rom. In 12. impreſſis eſt, *ſiquidem præcipit.*

LIN. 4. *Nec facilè regere ſe poteſt propter fragilitatem; intelligere debemus, &c.*] Ità ferunt omnes Manuſcripti & 5. editi. Atque vera & genuina eſt lectio Tridin. & Florent. Ven. 1490. Vitioſe in impreſſ. aliis, *non ideò intelligere, &c.* quæ lectio ſcopo Lact. contraria eſt, ut bene obſervarunt Thomaſius & Iſæus.

LIN. 5. *Iram ejus in æternum manere.*] Id eſt, Ab omnipotentiâ aliiſque Dei attributis illud neceſſario fluit, ut eos odio habeat, quotquot adverſus ipſius majeſtatem *obſtinato animo* delinquerint. Ut autem ab infinita Dei miſericordiâ proficiſcitur, quod eos ſinat ſecum in gratiam redire, qui (ut noſter infra loquitur) conceſſâ *reſipiſcendi & ſui corrigendi facultate* bene utuntur. *Sparkius.*

LIN. 9. *Aut gratiæ poſt delictum locus.*] 1. Bonon. antiq. *aut gratiæ poſitus locus.*

LIN. 10. *Ante ſolis occaſum, &c.*] Non Chriſti, ſed Pauli vox hæc eſt, Eph. 4. Ergò tantum auctoritatis tribuit ſcriptis Pauli, ut oraculi loco habeat, quod à numine divino dictata ſint.

LIN. 15. *Reſipiſcendi & corrigendi ſui facultatem.*] Deeſt *& corrigendi ſui* in 10. MSS. ſed in 11. eſt *reſipiſcendi ſui*, quamvis tamen *ſui* cum caſu *reſipiſcendi* componi nequeat. Edit. Betul. habet, *homo reſipiſcendi ſui facultatem.* Verùm hæc Lactantiana verba ex Cicerone ſunt deſumpta, ubi legas *Reſipiſcendi & corrigendi ſui.*

CAPUT XXII.

De Peccatis; deque iis recitati verſus Sibyllæ.

HÆC habui, quæ de irâ Dei dicerem, Donate cariſſime; ut ſcires quemadmodum refelleres eos, qui Deum faciunt immobilem. Reſtat, ut more Ciceronis utamur epilogo ad perorandum. Sicut ille in Tuſculanis de morte diſſerens fecit, ita nos in hoc opere teſtimonia divina, quibus credi poſſit, adhibere debemus, ut illorum perſuaſionem

LIN. 2. *Refelleres.*] 1. Bon. antiq. *refellas.*

LIN. 5. *Illorum perſuaſionem revincamus.*] Ità repoſui ex omnibus ferè MSS. edit. Venet. Tridin. Florent. & Cellar. In MS. Bonon. legitur *perſuaſione*; in 1. Colb. Marm. Cleom. *perſuaſiones*; in 1. Reg. nec *perſuaſionem pervincamus*; in Cant. 1. Colb. & 14. impreſſis *perſuaſionem vincamus.*

convincerem, qui ſine ira Deum eſſe credentes, diſſolvunt omnem Religionem, ſine qua vel efferitate immanitate beſtiis, aut ſtultitiâ pecudibus adæquamur; in ſolâ enim Religione, id eſt in Dei ſummi notione ſapientia eſt. Prophetæ univerſi divino ſpiritu repleti nihil aliud, quam de gratiâ Dei erga juſtos, & de irâ ejus adverſus impios loquuntur. Quorum teſtimonium nobis quidem ſatis eſt: verùm quoniam non credunt his, qui ſapientiam capillis & habitu jactant, ratione quoque & argumentis fuerant a nobis refellendi. Sic enim præpoſterè agitur, ut humana divinis tribuant auctoritatem, cùm potius humana divinis debuerint. Quæ nunc ſanè omittamus, ne nihil apud iſtos agamus, & in infinitum materia procedat. Ea igitur quæramus teſtimonia, quibus illi poſſint aut credere, aut certè non repugnare.

Sibyllas plurimi & maximi auctores tradiderunt, Græcorum Ariſto Chius & Apollodorus Erythræus, noſtrorum Varro & Feneſtella. Hi omnes præcipuam, & nobilem præter cæteras Erythræam fuiſſe commemorant. Apollodorus quidem ut de cive ac populari ſua gloriatur. Feneſtella verò etiam legatos Erythras a Senatu eſſe miſſos refert, ut hujus

Lin. 7. *Qui ſapientiam capillis & habitu jactant.* [illegible]

Lin. 9. *Ut humana divinis tribuant auctoritatem, cùm potius humana divinis debuerint.* [illegible]

Lin. 13. [illegible]

[illegible] *Ariſto Chius.* [illegible]

Sibyllæ carmina Romam deportarentur, & ea Conſules Curio & Octavius in Capitolio, quod tunc erat curante Quinto Catulo reſtitutum, ponenda curarent. Apud hanc de ſummo & conditore rerum Deo hujuſmodi verſus reperiuntur:

> Ἄφθαρτος κτίστης αἰώνιος αἰθέρα ναίων,
> Τοῖς ἀγαθοῖς ἀγαθὸν προφέρων, πολὺ μείζονα μισθόν:
> Τοῖς δὲ κακοῖς ἀδίκοις τε χόλον καὶ θυμὸν ἐγείρων.

Rurſùs alio loco enumerans, quibus maximè facinoribus irritetur Deus, hæc intulit: Sibyl. lib. 3. ad finem.

> Φεῦγε δὲ λατρείας ἀθέμους, θεῷ ζῶντι λάτρευε.
> Μοιχείας τε φύλασσε, καὶ ἄρσενος ἄκριτον εὐνήν,
> Ἰδίαν γενεὰν παίδων τρέφε, μηδὲ φόνευε:
> Καὶ γὰρ ὁ ἀθάνατος κεχολώσεται, ὅς κεν ἁμάρτῃ.

Indignatur ergò adversùs peccatores.

Lin. 1. *Deportarentur.*] Vel *deportarent.*

Lin. 2. *Q. Catulo.*] Ita MSS. & plures editi, nec aliter Cicero lib. 2. & 3. de Oratore. Alii, *Catullo.*

Lin. 5. *Ἄφθαρτος, &c.*] Interpret. Lat.

Incorruptibilis conditor æternus in æthere habitans,
Bonus bonum proferens, multo majorem mercedem;
Malis autem & injuſtis iram & furorem excitans.

Lin. 6. *Τοῖς ἀγαθοῖς ἀγαθόν.*] 1. Reg. rec. 1 Colbert. & 7. editi, *Τοῖς δικαίοις δίκαιον.* Cæteri cum Autolyco ut in textu.

Lin. 9. *Hæc intulit.*] Ex cunctis MSS. & edd. Rom. 1470. Betul. ſic repoſui. Cæteris vulgatis eſt *retulit.*

Lin. 10. *Φεῦγε δὲ*] Latinè:

Fuge verò religiones impias, & Deo vivo famulare.
Ab adulterio te abſtine, & à maſculi commixtione impurâ.
Propriam generationem filiorum nutri, & ne occidas:
Etenim immortalis iraſcitur ei qui peccaverit.

Lin. 12. *Ἰδίαν γενεάν.*] MS. Lactantii Regio-Put. his majuſculis literis exprimit ΘΗΝΑΙΔΙΑΝ ΘΗΝΑΗ.

Lin. 14. *Indignatur ergò adversùs peccatores.*] Hæc addidi ex omnibus MSS. & vet. 3. edit. Rom. Florent. Betul. & Cellar. quæ in cæteris excuſis non habentur.

CAPUT XXIII.

De Irâ Dei, & peccatorum punitione, deque eâ Sibyllarum carmina recitata: caſtigatio præterea & adhortatio.

VERùm quia plures, ut oſtendi, Sibyllæ à doctiſſimis Autoribus fuiſſe traduntur, unius teſtimonium ſatis non ſit ad confirmandam, ſicut intendimus, veritatem. Cumeæ quidem volumina, quibus Romanorum fata conſcripta ſunt, in arcanis habentur: cæterarum tamen ferè omnium libelli, quominùs in uſu ſint omnibus, non vetantur; ex quibus alia denuntians univerſis gentibus iram Dei ob impietatem hominum, hoc modo exorſa eſt:

Serm. 8. initio. Ἐρχομένης ὀργῆς μεγάλης ἐπὶ κόσμον ἀπειθῆ,
Ἔσχατον εἰς αἰῶνα θεοῦ μηνύματα φαίνω,
Πᾶσι προφητεύουσα κατὰ πόλιν ἀνθρώποισι.

Alia quoque per indignationem Dei adverſùs injuſtos cataclyſmum priore ſeculo factum eſſe dixit, ut malitia generis humani extingueretur.

Serm. 4. initio. Ἐξ οὗ μηνίσαντος ἐπουρανίοιο θεοῖο
Αὐταῖσι πολίεσσι καὶ ἀνθρώποισιν ἅπασιν,
Γῆν ἐκάλυψε θάλασσα κατακλυσμοῖο ῥαγέντος.

Simili modo deflagrationem poſteà futuram vaticinata eſt, quâ rurſùs impietas hominum deleatur.

Eod. Serm. ad fin. Καὶ ποτὲ τὴν ὀργὴν θεὸν οὐκ ἔτι πραΰνοντα,
Ἀλλ' ἐξεμβρίθοντα, καὶ ἐξολλύοντά τε γένναν
Ἀνθρώπων, ἅπασαν ὑπ' ἐμπρησμοῦ πέρθοντα.

Undè apud Naſonem de Jove ita dicitur.

Eſſe quoque in fatis reminiſcitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.

Quod tunc fiat neceſſe eſt, cùm honor, & cultus Dei ſummi apud homines interierit.

Eadem tamen, placari eum pœnitentiâ factorum & ſui emendatione conteſtans, hæc addidit:

Serm. 4. Ἀλλ' ἐλέει μετάθεσθε βροτοὶ νῦν, μηδὲ πρὸς ὀργὴν
Παντοίην ἀγάγητε θεὸν μέγαν.

Item paulò poſt:

Ibid. Οὐκ ὀλέσει, παύσει δὲ πάλιν χόλον, εὖτ' ἂν ἅπαντες

Εὐσεβίην

Lin. 1. Ἐρχομένης, &c.] Latinè.
Venientе irâ magnâ ad mundum pertinacem,
Poſtremum ad ſeculum Dei edicta pando,
Omnibus vaticinans oppidatim hominibus.

Lin. 6. Ἐξ οὗ, &c.] Latinè:
Ex quo irato ſupercœleſti Deo
Ipſis urbibus & hominibus cunctis,
Terram cooperuit mare diluvio erupto.

Lin. 7. Πολίεσσι.] Regii duo, πολίεσσι. 1 alter Reg. & edit. Rom. 1470. πόλεσι.

Lin. 11. Καὶ ποτέ.] Latinè:
Et aliquandò Deum iram non ampliùs placantem,
Sed aggravantem, & perdentem genus
Hominum, ac totum id incendio depopulantem.

Ibidem. Πραΰνοντα.] MS. Regio-Put. πραϋνθέντα, paſſivè, malè.

Lin. 14. Naſonem.] Metam. 1. verſ. 256.

Lin. 22. Ἀλλ' ἐλέει, &c.] Latinè.
Sed miſericordiâ convertimini homines nunc, neque ad iram
Omnigenam adducite Deum magnum.

Lin. 25 Οὐκ ὀλέσει.] Latinè:
Non perdet, ſedabit autem iterum iram, cùm omnes
Pietatem pretioſam in præcordiis exercueritis.

Ibidem. Pro εὖτ' ἂν ἅπαντες.] MS. Regio-Put. εἰ ἂν πάντες; 1. Colb. & edit. Rom. 1470. ἕως ἅπαντες; alter Colb. [illegible]. Quidam MSS. & edd. [illegible]. Libri Sibyllæ impreſſi [illegible]; 1. Colb. [illegible]. Sed omnium rectiſſimè Regio-Put. [illegible], approbante Opſopœo.

Εὐσεβίην ἱερὴν ἐπὶ φρεσὶν ἀσκήσαντι.

Deinde alia Sibylla cœleſtium terrenorumque genitorem diligi oportere denuntiat, ne ad perdendos homines indignatio ejus inſurgat:

Μήποτε θυμωθεὶς θεὸς ἄφθιτος ἐξαπολέσσῃ
Πᾶν γένος ἀνθρώπων, βίοτον καὶ φῦλον ἀναιδές,
Δεῖ στέργειν γενετῆρα θεὸν σοφὸν ἀέν' ἐόντα.

Ex his apparet vanas eſſe rationes philoſophorum, qui Deum putant ſine irâ, & inter cæteras laudes ejus id ponunt, quod eſt inutiliſſimum, detrahentes ei, quod eſt rebus humanis maximè ſalutare, per quod conſtat ipſa majeſtas. Regnum hoc imperiumque terrenum niſi metus cuſtodiat, ſolvitur. Aufer iram regi, non modò nemo parebit, ſed etiam de faſtigio præcipitabitur. Imo vero cuilibet humili eripe hunc affectum, quis eum non ſpoliabit? quis non deridebit? quis non afficiet injuria? Ita nec indumenta, nec ſedem, nec victum poterit habere, aliis quidquid habuerit diripientibus, nedum putemus cœleſtis imperii majeſtatem ſine irâ & metu poſſe conſiſtere. Apollo Mileſius, de Judæorum religione conſultus, reſponſo hoc indidit:

Ἡ δὲ θεὸν βασιλῆα καὶ γεννητῆρα πρὸ πάντων,
Ὃν τρέμεται καὶ γαῖα, καὶ οὐρανός, ἠδὲ θάλασσα,
Ταρτάρεοί τε μυχοί, καὶ δαίμονες ἐκφρίσσουσι.

Si tam lenis eſt, quàm philoſophi volunt, quomodò ad nutum ejus non modò dæmones, & miniſtri tantæ poteſtatis, ſed etiam cœlum, & terra, & rerum natura omnis contremiſcit? Si enim nullus alteri ſervit niſi coactus, omne igitur imperium metu conſtat: metus autem per iram: nam ſi non moveatur quis adverſus parère nolentem, nec cogi

Lin. 4. *Μήποτε, &c.*] Latinè:
Ne forte iratus Deus incorruptibilis perdat
Omne genus hominum, vitam & gentem impudentem.
Oportet amare genitorem Deum ſapientem qui ſemper eſt.

Lin. 8. *Sine irâ.*] Heumannus legit *ſine irâ eſſe*.

Ibidem. *Id ponunt, quod eſt inutiliſſimum, detrahentes ei, quod eſt rebus humanis maximè ſalutare, per quod conſtat ipſa majeſtas.*] Sic habent uterque Bonon. Tax. Pen. In Lipſ. 2. Brun. Ulr. aliiſque, mutilus eſt locus, & ſic legitur: *id ponunt quod eſt contra ipſam majeſtatem. Regnum hoc.* Porro in vetuſtiſſimo Regio-Put. eſt, *id ponunt quod eſt conſtat ipſa majeſtas.* Deſunt verba intermedia à primo *quod* uſque ad tertium *quod*. In quo patet fuiſſe Amanuenſis errorem, ex prætergreſſu lineæ. Videtur Lactantius reſpexiſſe ad ea, quæ habet ſub finem cap. 17. ſuprà, ubi ait de irâ, quia utilis eſt rebus humanis & neceſſaria.

Lin. 15. *Apollo Mileſius.*] Suprà l. 4. c. 13.

Lin. 18. *Ἡ δὲ θεὸν*] Latinè:
*Et Deum Regem & genitorem * omnium,*
Quem contremiſcit terra, & cœlum, ac mare,
Tartareique latebræ & dæmones horreſcunt.

* MSS. Bonon. Brun. & ed. Rom. 1470. pro *omnium* legunt *ante omnia*, juxta Græcum πρὸ πάντων.

Lin. 22. *Tantæ poteſtatis*] Non incongruè legit Heumannus *Tartareæ poteſtatis*, quod exprimitur voculâ Græcâ ταρτάρεοι.

Lin. 24. *Metu conſtat*] Id dicas de iis civium imperiis, quos legibus & metu coercent. Unde meritò dicit Livius lib. 2. *Imperia legum potentiora ſunt quam Hominum.* Non idem eſt de cœleſti imperio, quod amor & ſpes potius quàm metus continetur. Leges pœnales & metus in Religione non ſunt niſi pro impiis, quia grati & amore ſeu timore filiali juſtus ducitur.

potuerit ad obſequium. Conſulat unuſquiſque affectus ſuos, jam intelliget; neminem poſſe ſine ira & caſtigatione imperio ſubjugari. Ubi ergo ira non fuerit, imperium quoque non erit. Deus autem habet imperium; ergo & iram, qua conſtat imperium, habeat neceſſe eſt. Quapropter nemo vaniloquentia philoſophorum inductus ad contemptum ſe Dei erudiat, quod eſt maximum nefas. Debemus hunc omnes & amare, quod pater eſt, & vereri, quod dominus; & honorificare, quod beneficus; & metuere, quod ſeverus: utraque perſona in eo venerabilis. Quis ſalva pietate non diligat animæ ſuæ parentem? aut quis impune contemnat eum, qui rerum dominator habeat in omnes veram, & æternam poteſtatem? Si patrem conſideres, ortum nobis ad lucem, qua fruimur, ſubminiſtrat: per illum vivimus, per illum in hoſpitium hujus mundi intravimus. Si Deum cogites, ille nos innumerabilibus copiis alit, ille ſuſtentat; in hujus domo habitamus, hujus familia ſumus, & ſi minus obſequentes, quam decebat, minuſque officioſi, quam domini & parentis innumera merita poſcebant, tamen plurimum proficit ad veniam conſequendam, ſi cultum ejus notionemque teneamus, ſi abjectis humilibus terreniſque tam rebus, quam bonis, cæleſtia & divina ſempiterna meditemur. Quod ut facere poſſimus, Deus nobis ſequendus eſt, Deus adorandus & diligendus eſt; quoniam in eo eſt materia rerum, & ratio virtutum, & fons bonorum.

Quid enim Deo aut potentia majus eſt, aut ratione perfectius, aut claritate luculentius? Qui quoniam nos ad ſapientiam genuit, ad juſtitiam procreavit, non eſt fas hominem, relicto Deo ſenſus ac vitæ datore, terrenis fragilibuſque famulari, aut quærendis temporalibus bonis inhærentem, ab innocentia & pietate deficere. Non faciunt beatum vitioſæ ac mortiferæ voluptates, non opulentia libidinum incitatrix, non inanis ambitio, non caduci honores, quibus illaqueatus animus humanus, & corpori mancipatus, æterna morte damnatur: ſed innocentia ſola, ſola juſtitia, cujus legitima & digna merces eſt immortalitas, quam

Lin. 4. *Quapropter*, &c.] Hic in MSS. 4 Colb. 1 Claram. & edd. Rom. 1470. 1474. Paris. & [illegible] incipit Caput XXIV. quod ceteri [illegible].

Lin. 8. *Utraque perſona in eo venerabilis.*] Hoc eſt [illegible] *Quoniam utramque perſonam ſuſtinet, Deus & pater & Dominus, & amare eum debemus, quia filii ſumus, & timere, quia ſervi.* [illegible]

Lin. 10. *Habeat.*] [illegible]

Lin. 11. *Officioſi.*] [illegible]

Lin. [illegible] *Cæleſtia & divina ſempiterna meditemur.*] Ita MSS. & edit. [illegible] *& ſempiterna*, ſicut & [illegible], qui emendandum putat divina.

Lin. 20. *Et diligendus eſt.*] [illegible] MSS. [illegible]

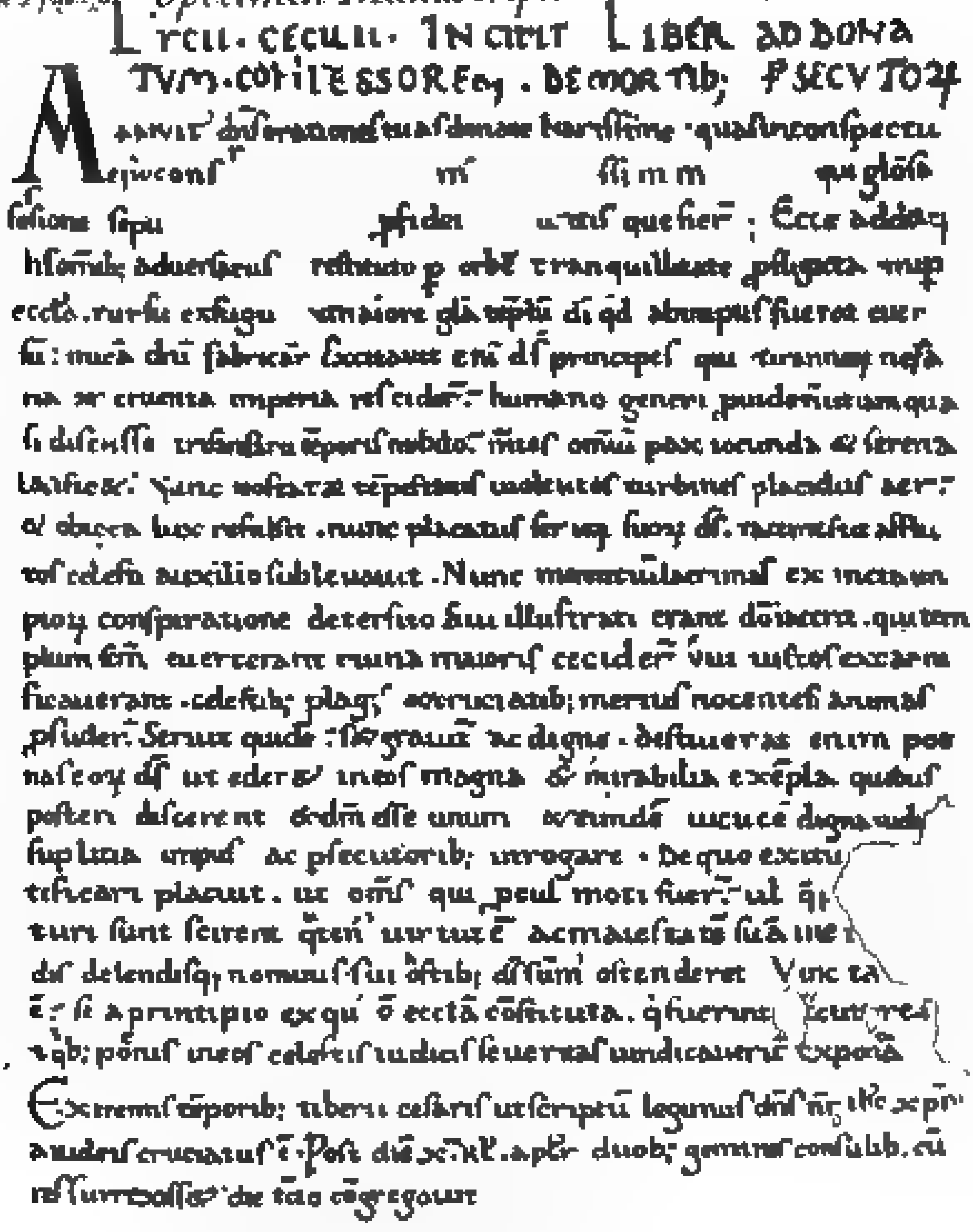
Ibidem. *Materia rerum.*] Id eſt, [illegible]

Lin. 24. *Deficere.*] MSS. [illegible] & edd. [illegible]

Lin. 27. *Inanis.*] MSS. [illegible]

Tom. 2 pag. 530.

Specimen Manuscripti Colbertini

Hoc manuscriptum nunc est in Bibliotheca Regia in 4° N° 2627

ſtatuit à principio Deus ſanctis & incorruptis mentibus, quæ ſe à vitiis, & ab omni labe terrenâ integras inviolataſque conſervant. Hujus præmii cœleſtis ac ſempiterni participes eſſe non poſſunt, qui facinoribus, fraudibus, rapinis, circumſcriptionibus conſcientiam ſuam polluerunt, quique injuriis hominum, nefariis commiſſis, inelubiles ſibi maculas inuſſerunt. Proinde univerſos oportet, qui ſapientes, qui homines meritò dici volunt, fragilia contemnere, terrena calcare, humilia deſpicere, ut poſſint cum Deo beatiſſimâ neceſſitudine copulari.

Auferatur impietas, diſcordiæ, diſſenſioneſque turbulentæ ac peſtiferæ ſopiantur, quibus humanæ ſocietates, & publici fœderis divina conjunctio rumpitur, diruitur, diſſipatur: quantùm poſſumus, boni ac benefici eſſe meditemur, ſi quid nobis opum, ſi quid ſuppetit copiarum, id non voluptati unius, ſed multorum ſaluti impartiatur. Voluptas enim tam mortalis eſt, quàm corpus, cui exhibet miniſterium. Juſtitia verò & beneficentia tam immortales, quàm mens & anima, quæ bonis operibus ſimilitudinem Dei aſſequitur. Sit nobis Deus non in templis, ſed in corde noſtro conſecratus. Deſtructilia ſunt omnia, quæ manu fiunt. Mundemus hoc templum, quod non fumo, non pulvere, ſed malis cogitationibus ſordidatur, quod non cereis ardentibus, ſed claritate ac luce ſapientiæ illuminatur. In quo ſi Deum ſemper crediderimus eſſe præſentem, cujus divinitati ſecreta mentis patent, ita vivemus, ut & propitium ſemper habeamus, & nunquàm vereamur iratum.

Lin. 3. *Qui facinoribus, fraudibus.*] Sic *facinoribus* reſtitui ex MSS. Regio-Put. 1. al. Reg. 2. Colbert. Baluz. Clarom. in margine. Deeſt in cæteris tum ſcriptis, tum impreſſis.

Lin. 5 *Inelubiles.*] Ita MSS quod vix in Scriptoribus Latinis reperias, niſi apud Lactantium libro 7. Divin. Inſtitut. cap. 20. circa medium. Quædam editiones habent *indelebiles*, Cellarii ſcilicet & aliorum, ſed maluimus ſequi MSS. & editos.

Lin. 13 *Impartiatur.*] 1. Colb. *impartiamur.* Regio-Put. 4. Colb. Clarom. edit. Cantabrig. *impertiatur.*

Lin. 17. *Deſtructilia.*] Sic lego cum vetuſtiſſimis & optimis MSS. Bonon. 2. Reg. 2. Colb. Tax. Scripti recentiores & editi ferunt *deſtructibilia.*

Lin. 19. *Quod non cereis ardentibus.*] Vide Not. ſupra ad lib. 6. Inſtit. cap. 2.

Ibidem. *Sed claritate ac luce ſapientiæ.*] MS Bodl. habet, *ſed Dei claritate*, editi nonnulli *ac luce ſapientiâ.*

Lin. 21. *Cujus divinitati ſecreta mentis patent.*] Hæc deſunt in 3. vet. MSS. & edd. Rom. quorum vice legitur *ejus divinitatis potentia ita vivemus*, ita etiam habent vetuſtæ ſeculi xv editiones. At 2 Bonon. multiſque aliis eſt ut in textu. In Regio-Put. verò, *cujus divinitatis ita potentia vivemus.*

LUCII CÆCILII FIRMIANI LACTANTII

LIBER AD DONATUM CONFESSOREM, DE MORTIBUS PERSECUTORUM.

I.

AUDIVIT Dominus orationes tuas, Donate cariſſime, quas in conſpectu ejus conſtanter fundis per dies omnes, & cariſſimorum fratrum, qui glorioſâ confeſſione ſempiternam ſibi coronam pro fidei ſuæ meritis quæſierunt. Ecce addetur his omnibus adverſariis, & reſtitutâ per orbem tranquillitate, profligata nuper Eccleſia rurſùm exſurgit, & majore gloriâ

Ad Donatum.] Illuſtrem horum temporum Confeſſorem, qui novies tormenta varia pertulit pro nomine Chriſti, ſex annorum ſpatio detentus in carcere, unde emiſſus eſt extremis Galerii Maximiani temporibus, ut legitur infrà cap. 16. & 35. *Baluz.*

De Mortibus Perſecutorum.] Vide Diſſert. noſtram in lib. de Mortibus Perſecut. Ità & MORTES dixit Lactantius plurali numero ſuprà lib. 5. cap. 20. *Ex* MORTIBUS, lib. 7. cap. 10. *Iſtæ* MORTES *duæ propoſitæ ſunt.*

Lin. 1 *Conſtanter . . fratrum.*] In prioribus editionibus legebatur, *Ejus per omnes horas totâ die fundis cæterorumque fratrum noſtrorum, qui &c.* Sed ex reliquiis litterarum conjecimus legendum eſſe, ut in texto inſinuavimus. Vide ſpecimen è regione poſitum.

Lin. 3. *Sempiternam ſibi coronam pro fidei ſuæ meritis quæſierunt.*] In MS. hæc ſolùm apparent *ſempi. . pro fidei . . ritis quæſierunt*; itaque ex conjecturâ reliqua hæc ſuppleta ſunt, *Sempiternam ſibi coronam pro fidei ſuæ meritis quæſierunt.* Similiter Lactantius ultimis ſuæ Divinarum Inſtitutionum Epitomes verbis ait: *ut poſſit Deo judice* PRO *virtutis* SUÆ MERITIS, *vel* CORONAM FIDEI, *vel præmium immortalitatis adipiſci*, & lib. 7. cap. 14. *non immortalitatem ſibi, ſed mortem peccatis ac libidinibus* QUÆSIERUNT.

Lin. 4. *Quæſierunt.*] Pro *acquiſierunt.* Ità & lib. 1. Divin. Inſtitut. cap. 20. lib. 7. cap. 14. & alibi Lact. Vide infrà Not. ad cap. 18.

Ibidem. *Addetur.*] Ità in MS. pro *additur*; atque ſic legendum eſſe in præſenti, præcedens præteritum *Audivit*, & ſequentia verba *exſurgit* & *fabricatur* confirmant. Verùm doc-

templum Dei, quod ab impiis fuerat everſum, miſericordiâ Domini fabricatur. Excitavit enim Deus principes, qui tyrannorum nefaria & cruenta imperia reſciderunt, humano generi providerunt, ut jam quaſi diſcuſſo tranſacti temporis nubilo, mentes omnium pax jucunda & ſerena lætificet. Nunc poſt atræ tempeſtatis violentos turbines, placidus aer & optata lux refulſit. Nunc placatus ſervorum ſuorum precibus, Deus jacentes & afflictos cœleſti auxilio ſublevat. Nunc mœrentium lacrymas, extinctâ impiorum conſpiratione, detergit, & qui inſultârant Deo, jacent, qui templum ſanctum everterant, ruinâ majori ceciderunt, qui juſtos excarnificaverant, cœleſtibus plagis & cruciatibus meritis nocentes animas profuderunt, ſero quidem, ſed graviter ac digne. Diſtulerat enim

[illegible] Joan. Bapt. Cotelerius [illegible] Græcæ Monumentorum [illegible] pag. [illegible] [illegible]

Pag. [illegible] *Adorantes.* [illegible] Lactantium de Opificio Dei cap. [illegible]

Ibidem. [illegible] MS. [illegible]

Ibidem. [illegible] Lactantius [illegible] Div. Instit. lib. [illegible]

Lin. [illegible] *Templum Dei, quod ab impiis fuerat everſum, miſericordiâ Domini fabricatur.* [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

Ibidem. [illegible]

Lin. [illegible] *Tranſacti.*] MS. Colb. [illegible]

Lin. [illegible] [illegible] MS. [illegible]

Ibidem. [illegible]

Lin. [illegible] *Detergit.* [illegible]

Ibidem. [illegible] MS. [illegible] Dei [illegible]

Lin. [illegible] MS. [illegible]

Ibidem. [illegible] MS. [illegible]

Lin. [illegible] MS. [illegible] *Diſtulerat.* [illegible] MS. [illegible]

populis eorum Deum, ut ederet in eos magna & mirabilia exempla; quibus posteri discerent & Deum eſſe unum, & eumdem vindicem, dignas videlicet ſupplicia impiis ac perſecutoribus irrogare. De quorum enim ſcriptione teſtificari placuit, ut omnes qui procul remoti fuerunt vel qui poſtea futuri ſunt, ſcirent quatenus virtutem ac majeſtatem ſuam in extinguendis delendiſque nominis ſui hoſtibus Deus ſummus oſtenderet. Hinc namque mirum eſt, ſi à principio ex quo eſt Eccleſia conſtituta, qui

Lin. 1. Quibus poſteri diſcerent.] [illegible]

[illegible]

fuerint perſecutores, & quibus pœnis in eos cæleſtis judicis ſeveritas vindicaverit, exponam.

[illegible] ... Vide [illegible]

Lin. [illegible] ... lib. [illegible] cap. [illegible] & lib. [illegible] cap. 17. [illegible]

II.

Extremis temporibus Tiberii Cæſaris, ut ſcriptum legimus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus a Judæis cruciatus eſt poſt diem decimum Kalendarum Aprilium, duobus Geminis Conſulibus: cum reſurrexiſſet die tertio, congregavit diſcipulos, quos metus comprehenſionis ejus in fugam verterat, & diebus quadraginta cum his commoratus, aperuit corda eorum, & Scripturam interpretatus eſt, quæ uſque ad id tempus obſcura atque involuta fuerat. Ordinavitque eos, & inſtruxit ad prædicationem dogmatis ac doctrinæ ſuæ, diſponens Teſtamenti novi ſolen- [illegible]

Lin. 1. *Jeſus Chriſtus* [illegible] *eſt.* [illegible]

[illegible]

Lin. 3. *Duobus Geminis Conſulibus.*] [illegible]

[illegible]

[illegible] Quo officio repleto, circumvolvit eum procella nubis, & subtractum oculis hominum rapuit in cælum. Et inde diſcipuli, qui
Act. 1. 26. tunc erant undecim, adſumptis in locum Judæ proditoris Matthia &
Act. 9. 15. Paulo, diſperſi ſunt per omnem terram, ad Evangelium prædicandum, ſicut illis magiſter Dominus imperaverat, & per annos XXV uſque ad principium Neroniani imperii, per omnes provincias & civitates Eccleſiæ fundamenta miſerunt. Cumque jam Nero imperaret, Petrus
An. 29. Romam advenit, & editis quibuſdam miraculis, quæ virtute ipſius Dei,
vel an. 38. data ſibi ab eo poteſtate, faciebat, convertit multos ad juſtitiam, Deoque templum

[illegible]

templum fidele ac ſtabile collocarent. Qui re ad Neronem delatâ, cum animadverteret non modo Romæ, ſed ubique quotidie magnam multitudinem deficere a cultu idolorum, & ad religionem novam, damnatâ vetuſtate, tranſire, ut erat execrabilis ac nocens tyrannus, proſilivit ad excidendum cœleſte templum, delendamque juſtitiam, & primus omnium perſecutus Dei ſervos, Petrum cruci adfixit, & Paulum interfecit. Nec tamen habuit impune, reſpexit enim Deus vexationem populi ſui. Dejectus itaque faſtigio imperii, ac devolutus à ſummo tyrannus impotens, nuſquam repente comparuit, ut ne ſepulturæ quidem locus in An. 68.

[illegible]

[illegible]

terrâ tam malæ beſtiæ appareret. Unde illum quidam deliri credunt eſſe
Sibyll. lib. 5. & 8. tranſlatum ac vivum reſervatum, Sibylla dicente matricidam profugum à finibus eſſe venturum, ut qui primus perſecutus eſt, idem etiam noviſſimus perſequatur, & Antichriſti præcedat adventum. Itaque fas eſt credere ſicut duos Prophetas vivos eſſe tranſlatos in ultima tempora, atque [illegible] Chriſti ſanctum ac ſempiternum cum deſcendere cœperit, quod Sibyllæ futurum prænuntiant, eodem modo etiam Neronem venturum putant, ut præcurſor diaboli ac prævius ſit venientis ad vaſtationem terræ, & humani generis everſionem.

[illegible] Contra [illegible] quod [illegible] [illegible]

Lin. 1. Tam malæ beſtiæ,] [illegible]

Ibidem. Deliri] MS. delere.

Lin. 2. Sibylla dicente.] [illegible]

Lin. 3. A finibus.] [illegible] quod e-[illegible] eſſe putat.

Lin. 4. Perſequatur.] [illegible]

Ibidem. Itaque fas eſt credere] [illegible]

Lin. 6. Duos.] MS. habet duo, ſed male. [illegible]

Lin. 7. Quod Sibyllæ futurum prænuntiant.] [illegible]

Lin. 8. Ut præcurſor [illegible]] [illegible]

Lin. 9. Humani generis,] In MS. deſunt [illegible]

III.

POST hunc, interjectis aliquot annis, alter non minor tyrannus ortus

Lin. 1. Aliquot.] In MS. legitur aliquod, quod utrum [illegible] eſt in eo libro.

Ibidem. Alter non minor tyrannus ortus eſt.] Ortus eſt, id eſt, imperium cœpit. Domitia-

eſt, qui cum exerceret impunè dominationem, ſubjectorum tamen cervicibus incubavit quam diutiſſime, tutuſque regnavit, donec impias manus adverſus Dominum tenderet. Poſtquam vero ad perſequendum juſtum populum inſtinctu dæmonum incitatus eſt, tunc traditus in manus inimicorum luit pœnas. Nec ſatis ad ultionem fuit, quod eſt interfectus domi: etiam memoria nominis ejus eraſa eſt. Nam cum multa mirabilia opera fabricaſſet, cum Capitolium aliaque nobilia monumenta feciſſet, Senatus ita nomen ejus perſecutus eſt, ut neque imaginum, neque titulorum ejus relinqueret ulla veſtigia, graviſſimis decretis etiam mortuo notam inureret ad ignominiam ſempiternam. Reſciſſis igitur actis tyranni, non tantum in ſtatum priſtinum Eccleſia reſtituta eſt, ſed etiam multo clarius ac floridius enituit, ſecutiſque temporibus, quibus multi ac boni principes Romani imperii clavum regimenque tenuerunt, An. 81. An. 95. An. 96.

..., duodecim Cæſarum poſtremus. Tanaquil. Domitianus Calvus Nero dictus à Juvenale, quem Tertullianus in Apologetico cap. 5. vocat portionem Neronis de crudelitate. & Euſebius lib. 3. Hiſt. Eccleſ. cap. 17. Neronianæ impietatis & odii adverſus Deum ſucceſſorem. Baluz.

Lin. 1. Impunè] Sic [illegible] in MS. [illegible]

Ibidem. Subjectorum cervicibus incubavit] Lactantius Div. Inſtit. lib. 5. cap. 1. [illegible] incubaverint. & cap. [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] Capto mundo [illegible] incubabit.

Lin. 4. Traditus in manus inimicorum luit pœnas.] Domitianus menſe Septembri anni Chr. 96. [illegible] Peremptus eſt anno Chriſti 96. XIV. Kalend. Octobris, ſive die 18. Septembris, [illegible] Tanaquil. Neque aliter Lactantius Divin. Inſtitut. lib. 5. [illegible] Ex quibus [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible]

Lin. 5. Interfectus domi.] Sic legere maluimus cum Doctiſſimo Cupero, quam cum [illegible] interfectus domi.

Lin. 6. Memoria nominis ejus eraſa eſt] [illegible] cap. 14. [illegible] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 12. [illegible] Domitianus [illegible] ſed [illegible] Baluz.

Ibidem. Cum multa mirabilia opera fabricaſſet] Suetonius in Domitiano: Plurima & ampliſſima opera incendio abſumpta reſtituit, in quis & Capitolium, quod rurſus arſerat, ſed omnia ſub titulo tantum ſuo, ac ſine ullâ priſtini auctoris memoriâ. Baluz.

Lin. 8. Neque imaginum, neque titulorum ejus &c.] Ad quem locum [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] Hiſt. Eccleſ. [illegible] Contra Senatus adeo lætatus eſt, ut repleta certatim Curia non temperaret quin mortuum contumelioſiſſimis atque acerbiſſimis acclamationum generibus laceraret. Scalas etiam inferri, clipeoſque & imagines ejus coram detrahi, & ibidem ſolo affligi juberet, noviſſime eradendos ubique titulos abolendamque omnem memoriam decerneret. [illegible]

Lin. 9. Relinqueret] MSS. relinquerent.

Ibidem. Graviſſimis] In MS. eſt graviſſimi, [illegible] præcedenti [illegible]

Lin. 10. Reſciſſis actis tyranni.] Vide ſuprà Not. ad cap. 1.

Lin. 11. Non tantum.] Sic MS. [illegible]

Ibidem. Eccleſia reſtituta.] Narrat Dio apud Xiphilinum Nervam omnes [illegible] abſolviſſe, exules in patriam reduxiſſe [illegible] Judaicæ ſectæ [illegible] Chriſti [illegible] Joannem Apoſtolum, qui in Patmum inſulam à Domitiano fuerat relegatus, [illegible] Epheſum reverſum eſſe ex Clemente Alexandrino refert Euſebius lib. 3. cap. 23.

Lin. 13. Ac] Hanc conjunctionem Heumannus putat eſſe delendam, ut [illegible]

Ibidem. Boni Principes.] Quamvis pagani, ſcilicet Nerva, Trajanus, Antoninus, &c. qui edicta contra Chriſtianos non promulgarunt, Lactantius in ſuis libris [illegible] Div. Inſtitut.

nullos inimicorum impetus paſſa, manus ſuas in orientem occidentemque porrexit, ut jam nullus eſſet terrarum angulus tam remotus, quò non religio Dei penetraſſet, nulla denique natio tam feris moribus vivens, ut non ſuſcepto Dei cultu, ad juſtitiæ opera miteſceret. Sed enim poſtea longa pax rupta eſt.

ad Conſtantinum: *Quoniam omnes ex omnibus* [illegible]*, qui præclara virtutis & ſanctitatis exempla præberent, quibus antiquorum* PRINCIPUM *gloriam, quæ tamen fama inter* BONOS *memoratur, non modo æquares, ſed etiam, quod eſt maximum, præterires, &c.* De bonis Principibus, qui & libertatem credendi noſtris hominibus permiſerunt, & eorum miniſterio in palatio & in provinciis uſi ſunt, eoſque ad maximas dignitates evexerunt, videndus Euſeb. in octavo libro Hiſtor. Eccleſ. *Baluzius.*

Lin. 1 *Nullos inimicorum impetus paſſa.*] Id eſt, fere nullos, aut leviores [illegible].

Ibidem. *Manus ſuas in Orientem Occidentemque porrexit.*] Lactant. in lib. 7. Div. Inſtit. cap. [illegible] *Roma* [illegible] *ſublata Carthagine* [illegible] *in totum orbem terrâ marique* PORREXIT. Epitom. cap. 51 *Alas ſuas in* ORIENTEM OCCIDENTEMQUE PORREXIT.

Lin. 2. *Nullus terrarum angulus tam remotus, quò non Religio Dei penetraſſet.*] Lactant. lib. 4. Divin. Inſtitut. cap. 26 *Crux* [illegible] *electa eſt, quæ ſignificaret illum tam* [illegible] *populum* [illegible] *futurum, ut ad eum* [illegible] *pariter & colendum, omnes nationes ex omni orbe* [illegible]*.* DENIQUE NULLA GENS TAM *inhumana eſt*, NULLA REGIO TAM REMOTA, *cui non paſſio ejus, aut ſublimitas majeſtatis ignota ſit.* Baluz.

Ibidem. *Quò non.*] In MS. *quo* [illegible].

Lin. 3 *Denique natio.*] In MS. *denique* [illegible] *natio.*

Ibidem. *Nulla denique natio tam feris moribus vivens, &c.*] In MS. poſt *denique*, eſt *de natio.* Vel eſt *mundo*, vel eſt *Dei* [illegible] [illegible], ut ſuperfluum, expungendum eſſe dicit Baluzius.

IV.

An. 249. EXTITIT enim poſt annos plurimos execrabile animal Decius, qui vexaret Eccleſiam. Quis enim juſtitiam, niſi malus perſequatur? Et quaſi hujus rei gratiâ provectus eſſet ad illud principale faſtigium, furere protinus contra Deum cœpit, ut protinus caderet. Nam profectus adverſus Carpos, qui tum Daciam Mœſiamque occupaverant, ſtatimque circum-

Lin. 1 *Extitit poſt annos plurimos execrabile animal Decius, &c.*] [illegible] Decium [illegible] imperatori, docet quoque Chronicon Paſchale his verbis *Inde imperio Decii perſecutione contra Chriſtianos* [illegible]. [illegible] Decium ſub finem anni [illegible] ad Abritum, ſive Abrittum in prælio adverſus Carpos [illegible], & imperaſſe [illegible] duos annos [illegible] ab illo tempore [illegible] quod eſt intra diem 17 Junii & [illegible] anni [illegible] uſque ad finem Novembris anni 251 [illegible] duos cum menſibus [illegible] quinque *Tonnard.*

Lin. 2 *Quis enim juſtitiam niſi malus perſequatur?*] Per *juſtitiam* hic intellige juſtum populum, populum Dei, ſervos Dei.

Lin. 3 *Provectus eſſet ad illud principale faſtigium.*] Et infrà cap. 18. *ſublime faſtigium*, imperatoriam ſcilicet dignitatem. Haud ſecùs Lactantius Divin. Inſtit. lib. 7. cap. 26. ad finem in Epilogo ad Conſtantinum Imperatorem *Te providentia ſumma Divinitatis* AD FASTIGIUM PRINCIPALE PROVEXIT. Vides' utriuſque operis Auctorem noſtrum Lactantium? An aliter eſſe poteſt?

Lin. 4 *Profectus adverſus Carpos, qui tum Daciam Mœſiamque occupaverant, &c.*] Carpos in hoc Lactantii loco, Francos in Chronico Paſchali, Getas ſive Gothos apud Jornandem, & Scythas apud Zoſimum, eoſdem eſſe oſtendit Du Cangius in Notis, pag. [illegible] ad Chronic. Paſch. *Tonnard.*

Ibidem. *Adverſus.*] In MS. *adverſa.*

Lin. 5 *Carpos.*] Populos tranſdanubianos ex Polonia, aut Gallia, juxta Cedrenum.

ventus à barbaris, & cum magnâ exercitûs parte deletus, nec ſepulturâ quidem potuit honorari: ſed exutus ac nudus, ut hoſtem Dei oportebat, pabulum feris ac volucribus jacuit. An. 251.

[illegible]

V

Non multò poſt Valerianus quoque non diſſimili furore correptus, impias manus in Deum intentavit, & multum, quamvis brevi tempore, juſti ſanguinis fudit. At illum Deus novo ac ſingulari pœnæ genere adfecit, ut eſſet poſteris documentum, adverſarios Dei ſemper dignam ſcelere ſuo recipere mercedem. Hic captus à Perſis, non modo imperium, quo fuerat inſolenter uſus, ſed etiam libertatem, quam cæteris ademerat, perdidit, vixitque in ſervitute turpiſſimè. Nam Rex Perſarum Sapor, is qui eum ceperat, ſi quando libuerat aut vehiculum aſcendere, aut equum, inclinare ſibi Romanum jubebat, ac terga præbere, & impoſito pede

[illegible]

ſupra dorſum ejus, illud eſſe verum dicebat [triumphi genus] exprobrans ei cum riſu, non quod in tabulis aut parietibus Romani pingerent. Ita ille digniſſime triumphatus, aliquandiu vixit, ut diu barbaris Romanum nomen ludibrio ac deriſui eſſet. Etiam hoc ei acceſſit ad pœnam, quod cum filium haberet Imperatorem, captivitatis ſuæ tamen ac ſervitutis extremæ non invenit ultorem, nec omnino repetitus eſt. Poſtea verò quam pudendam vitam in illo dedecore finivit, direpta eſt ei cutis, & exuta viſceribus pellis eſt infecta rubro colore, ut in templo barbarorum deorum ad memoriam clariſſimi triumphi poneretur, legatiſque noſtris ſemper eſſet oſtentui, ne nimium Romani viribus ſuis fiderent, cum exuvias capti Principis apud deos ſuos cernerent. Cum igitur tales pœnas de ſacrilegis Deus exegerit, nonne mirabile eſt, auſum eſſe quemquam poſtea non modo facere, ſed etiam cogitare adverſus majeſtatem ſinguli Dei regentis & continentis univerſa?

Fortè an. 269.

Lin. 1. *Supra dorſum.*] Ita MS. ſed brevium literis. Hanc hiſtoriam Heremannus in dubium revocat. Priùs ed. tamen habent *ſuper*.

Ibidem *Triumphi genus.*] Hæc addidimus verba tanquam neceſſaria, quamvis non legantur in MS.

Ibidem *Exprobrans ei.*] Ita MS. *ei*, non &.

Lin. 2. *In tabulis aut parietibus.*] Mos olim fuit principum geſta in tabulis pingi & in parietibus illuſtrari. Iul. Capitolinus in Maximino, cap. 12. *Juſſit tabulas pingi ita, ut erat bellum ipſum geſtum & ante Curiam proponi, ut facta ejus pictura loquerentur.* Vide etiam Herodianum, lib. 7. cap. 2.

Lin. 3. *Ille.*] MS. *Ille*, mendosè.

Ibidem *Digniſſimè triumphatus.*] *Digniſſimè*, ſcilicet ut merebatur triumphatus eſſe. Itaque non mirum, ſi ipſis triumphavit [illegible] cum quarto caſu, c. 16 *feminam cum filiis* [illegible] *triumphaſſe*. Similiter Lactantius ſcribit, [illegible] TRIUMPHARET, lib. 4. c. 26 TRIUMPHATO DIABOLO, Epitom. c. 46 *captivos* TRIUMPHAVIT, c. 46 TRIUMPHARE *deos*, [illegible] c. 51. [illegible] TRIUMPHANT, Div. Inſt. l. 4 c. 23. Valerianus ſervivit fere decem annorum.

Lin. 5. *Cum filium haberet Imperatorem.*] Gallienum nempe ſcilicet, quem jam ab anno Chriſti 253 fecerat imperii conſortem, quique capto patre, ſolus per multos annos ſummam rerum adminiſtravit, nec unquam tamen à perſecutore vindicare voluit, licet [illegible], *Albani & Tauroſcythæ auxilia fuerint polliciti, ad Valerianum de captivitate liberandum*, ut ſcribit Trebellius Pollio in Valeriano ſeniore.

Lin. 6. *Extremæ.*] MS. *extremam*, malè.

Lin. 7. *Direpta eſt ei cutis.*] Ita MS. ſed malè. *Diripere* eſt expilare, diripere agros, urbes. Malim hic legere cum doctiſſimo Nic. Heinſio *derepta*. *Deripere* eſt detrahere, auferre, ut oſtendit in Notis ad Ovidium. Ex hoc verſu metamorph. v. 388.

Clamanti cutis eſt ſummos derepta per artus.

Lin. 8. *Eſt.*] Hæc vox non legitur in MS. ſed tamen adeſt quædam virgula.

Lin. 9. *Clariſſimi triumphi.*] MS. *Cariſſimi*.

Lin. 10. *Oſtentui.*] Ita MS. at in editis eſt *oſtentum*.

Lin. 11. *Principis.*] MS. *principes*, malè.

Ibidem. *Apud deos ſuos.*] Id eſt, in templo deorum ſuorum.

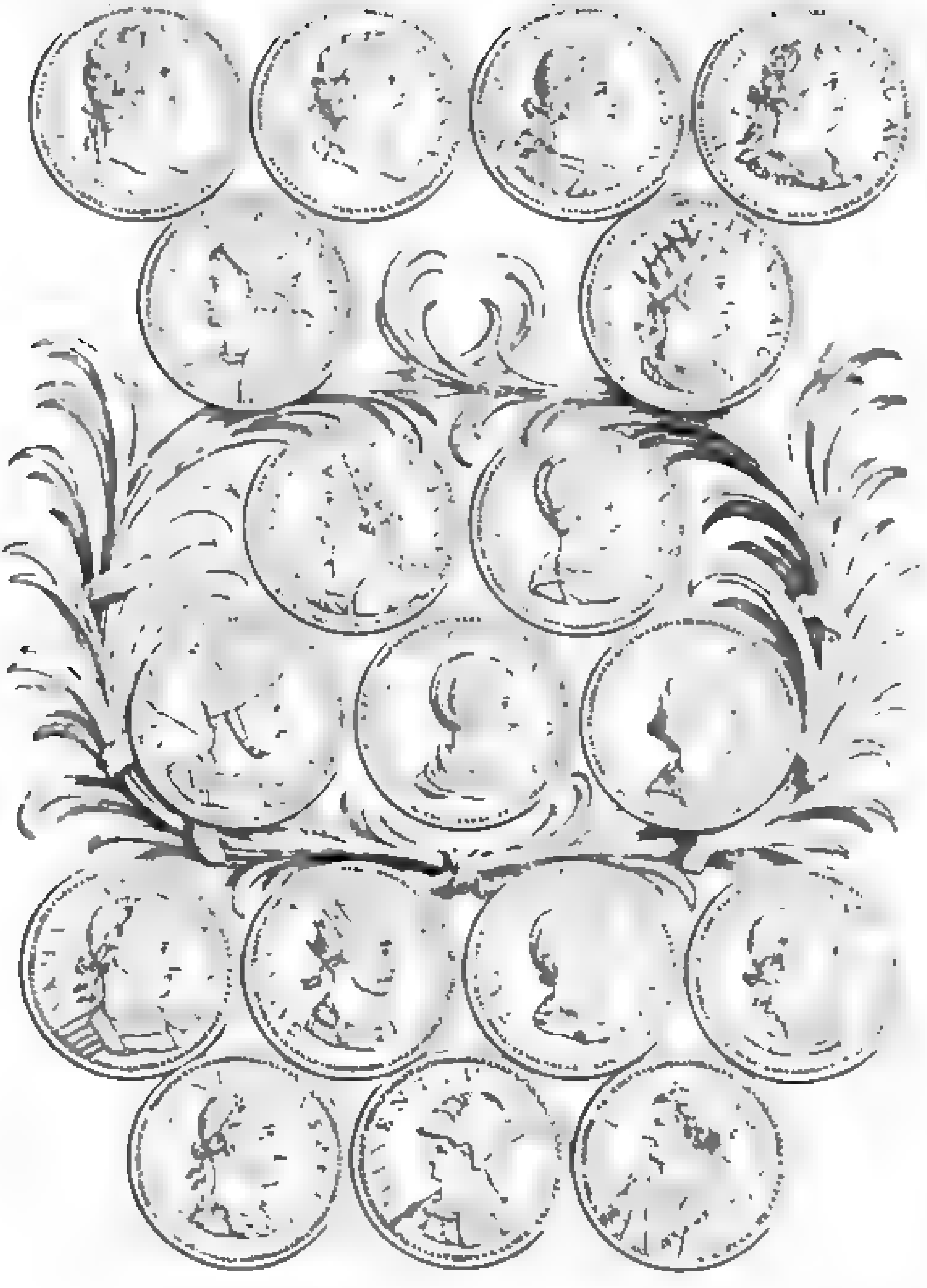
VI.

An. 270.

AURELIANUS, qui eſſet naturâ veſanus & præceps, quamvis capti-

Lin. 1. *Aurelianus qui eſſet.*] Ita MS. Colb. [illegible] fortè *quum eſſet*. Sic rectè.

Lin. 2. *Veſanus & præceps.*] Ex Flavio Vopiſco *Aurelianus ſeverus, truculentus, ſanguinarius fuit princeps*. Et Eutrop. lib. 9. de eodem: *Vir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propenſioris*. Et *præceps* diſtinctè non legitur in MS. ſed virgula quædam cum voce *proh*, quod aliqui decreverunt *Veſanus præceps*. Attamen non [illegible] in editis eſt *præceps*. Sic Livius eleganter ait *præceps in avaritiam & crudelitatem animum*.

vitatem Valeriani meminiſſet, tamen oblitus ſceleris ejus & pœnæ, iram Dei crudelibus factis laceſſivit. Verum illi ne perficere, quidem quæ cogitaverat, licuit; ſed protinus inter initia ſui furoris extinctus eſt. Nondum ad provincias ulteriores cruenta ejus ſcripta pervenerant, & jam Cœnofrurio, qui locus eſt Thraciæ, cruentus ipſe humi jacebat, falſâ quâdam ſuſpicione ab amicis ſuis interemptus. Talibus & tot exemplis coerceri poſteriores tyrannos oportebat. At hi non modo territi non ſunt, ſed audaciùs etiam contra Deum confidentiùſque fecerunt. An. 274.

Lin. 3. *Inter initia ſui furoris extinctus eſt.*] Cœperat itaque perſecutionem [illegible] ſub finem anni 274. vel anno inſequenti. Interemptus eſt enim menſe Aprili anni 275. quâ de re vide Euſeb. Hiſt. Eccleſ. l. 7. c. 30.

Lin. 4. *Cœnofrurio.*] Modo [illegible] inter Heracleam & Byzantium ad mare. [illegible] Vopiſcus in D. Aureliano: *Sed dum iter faceret, apud Cænophrurium manſionem, quæ eſt inter Heracleam & Byzantium, malitiâ Notarii ſui & manu Mucaporis interemptus eſt.* Vide Eutropium lib. 9. *Baluz.*

Lin. 7. *Non modo.*] Non abeſt à MS.

Lin. 8. *Fecerunt.*] Id eſt, egerunt.

VII.

DIOCLETIANUS, qui ſcelerum inventor & malorum machinator fuit, cum diſperderet omnia, nec a Deo quidem manus potuit abſtinere. Hic orbem terræ ſimul & avaritia, & timiditate ſubvertit. Tres enim participes regni ſui fecit, in quatuor partes orbe diviſo, & multiplicatis exercitibus, cum ſinguli eorum longe majorem numerum militum habere contenderent, quàm priores Principes habuerant, cum ſoli rempublicam gererent. Adeo major eſſe cœperat numerus accipientium, quam dantium, ut enormitate indictionum conſumptis viribus colonorum, desererentur agri, & culturæ verterentur in ſylvam. Et ut omnia terrore complerentur, provinciæ quoque in fruſta conciſæ, multi Præſides & plura Officia ſingulis regionibus, ac pene jam civitatibus incubare, item An. 284. An. 285. & 293.

Lin. 1. *Diocletianus.*] Qui (ut ſine cap. 9.) *Diocles ante imperium vocabatur.*

Ibidem. *Malorum machinator.*] Ita Lactantius, lib. 7. Divin. Inſtit. cap. 14. qui eſt machinator omnium malorum.

Lin. 2. *Nec a Deo quidem.*] Mallem legere ne, ut legitur ſub initium cap. 6. *Verum illi ne perficere quidem quæ cogitaverat, licuit.*

Lin. 3. *Orbem terræ.*] Intellige univerſum Imperium Romanum [illegible].

Ibidem. *Avaritia.*] De qua Vopiſcus in Numeriano: vide infra Baluzii notas ad illud caput.

Ibidem. *Timiditate.*] Quod tres regni ſui participes fecit, nempe Maximianum cognomento Herculium anno Chriſti 285. Conſtantium cognomento Chlorum, & Galerium Maximianum, cognomento Armentarium, anno 293.

Lin. 4. *In quatuor partes.*] Orientem regebat Diocletianus, Italiam & Africam Maximianus Herculius; Tranſalpinas provincias Conſtantius Chlorus; Illyricum & Thraciam Galerius Maximianus. Nicomedia Bithyniæ Diocletiano ſedes erat regia, Mediolanum Herculio, Auguſta Trevirorum Conſtantio, & Galerio Sirmium in Pannonia.

Lin. 7. *Major eſſe cœperat.*] MS. majores eſſe cœperant [illegible].

Lin. 8. *Enormitate indictionum.*] MS. *Informitate Indictionum*, id eſt tributorum, extra ordinem ad arbitrium exactorum, aut ſecundum neceſſitates Reipublicæ. *Columbus.*

Lin. 11. *Officia.*] Id eſt, Præſides, vel ii qui fungebantur Officiis. De iis vide Pancirolum ad Notitiam Imperii, cap. [illegible] & Voſſium lib. 4. de vitiis Sermonis cap. 10.

Ibidem. *Civitatibus incubare.*] Sic & Lactantius Divin. Inſtit. lib. 7. cap. 17. *[illegible] capite mundi cum magnis [illegible]*

Rationales multi, & Magiſtri, & Vicarii Præfectorum, quibus omnibus civiles actus admodum rari, ſed condemnationes tantum & proſcriptiones frequentes, exactiones rerum innumerabilium, non dicam crebræ, ſed perpetuæ, & in exactionibus injuriæ non ferendæ. Nec quoque tolerari poſſunt, quæ ad exhibendos milites ſpectant. Idem inſatiabili avaritia theſauros nunquam minui volebat, ſed ſemper extraordinarias opes ac largitiones congerebat, ut ea quæ recondebat, integra atque inviolata ſervaret. Idem cum variis iniquitatibus immenſam faceret caritatem, legem pretiis rerum venalium ſtatuere conatus eſt. Tunc ob exigua & vilia multus ſanguis effuſus, nec venale quidquam metu apparebat, & caritas multo deterius exarſit, donec lex neceſſitate ipſa poſt multorum exitium ſolveretur. Huc accedebat infinita quædam cupiditas ædificandi, non minor provinciarum exactio in exhibendis operariis, & artificibus, & plauſtris omnibus, quæcumque ſint fabricandis operibus neceſſaria. Hic baſilicæ, hic circus, hic moneta, hic armorum fabrica, hic uxori domus, hic filiæ. Repente magna pars civitatis exciditur. Migrabant omnes cum conjugibus ac liberis, quaſi urbe ab hoſtibus capta. Et cum perfecta hæc fuerant cum interitu provinciarum: Non recte facta ſunt, aiebat, alio modo fiant. Rurſus dirui ac mutari neceſſe erat, iterum fortaſſe caſura. Ita ſemper dementabat, Nicomediam ſtudens urbi Romæ coæquare. Jam illud prætereo, quam multi perierint poſſeſſionum aut opum

[illegible] lib. 5. cap. 11. [illegible]

Lin. 1. *Rationales.* Id eſt, [illegible] *Alexandro*, cap. 45. [illegible]

Lin. 3. *Non dicam crebræ, ſed perpetuæ.*] [illegible] lib. 5. cap. 11. [illegible]

Lin. 4. *Nec quoque tolerari poſſunt.*] [illegible] In MS. eſt [illegible]

Lin. 5. *Ad exhibendos milites.* [illegible]

Ibidem. *Spectant.*] In MS. eſt [illegible].

Lin. 10. *Minui.*] [illegible]

Lin. 11. *Lex neceſſitate ipſa.*] [illegible]

[illegible]

Lin. 16. *Magna pars civitatis exciditur.*] [illegible]

Lin. 19. *Aiebat.*] MS. agebat. Sed male.

Lin. 20. *Ita ſemper dementabat.*] [illegible] MS. [illegible] *Dementabat*, id eſt, *inſaniebat*.

Lin. 21. *Coæquare.*] MS. *quoæquare*, male.

opum gratiâ. Hoc enim uſitatum & ferè licitum conſuetudine malorum. Sed in hoc illud fuit præcipuum, quod ubicumque cultiorem agrum viderat, aut ornatius ædificium, jam parata domino calumnia & pœna capitalis, quaſi non poſſet rapere aliena ſine ſanguine.

Lin. 1. *Ferè licitum conſuetudine*] Conjectura Quentini. *Nam* [illegible] *quid putas? Tamen mutavimus, quòd ut video*, [illegible] *S. Ambroſius epiſt.* 22. *Numquid aliud licet, quia non eſt prohibitum?*

VIII

QUID frater ejus Maximianus, qui eſt dictus Herculius? non diſſimilis ab eo. Nec enim poſſent in amicitia tam fideli cohærere, niſi eſſet in utroque mens una, eadem cogitatio, par voluntas, æqua ſententia. Hoc ſolum differebant, quod avaritia minori altero fuit plus, majori vero minus, ſed plus timiditatis, plus vero animi, non ad benè faciendum, ſed ad male. Nam cum ipſam imperii ſedem teneret Italiam, ſubjacerentque opulentiſſimæ provinciæ vel Africa, vel Hiſpania, non erat in cuſtodiendis opibus tam diligens, quarum illi copia ſuppetebat. Et cum opus eſſet, non deerant locupletiſſimi Senatores, qui ſubornatis indiciis, affectaſſe imperium dicerentur, ita ut effoderentur aſſiduè lumina Senatus. Cruentiſſimus fiſcus male partis opibus affluebat. Jam libido in homine peſtifero, non modo ad corrumpendos mares, quod eſt

Lin. 1. *Quid frater ejus Maximianus?*] Non naturâ, ſed imperatoria dignitate frater ejus, ſcilicet Diocletiani, de quo capite præcedenti egimus. [illegible] *ſon aſſocié à l'Empire.*

Ibidem. *Qui eſt dictus Herculius.*] MS. *qui dictus Herculius.* In hoc codice MS. ſæpè numero litteræ & omittuntur.

Lin. 2. *Fideli cohærere*] MS. *fidele quo cœre*, mendosè.

Lin. 3. *Mens una*] MS. *menſura*. Sed littera o additur ſuprà r, eâdem tamen manu et eodem atramento.

Lin. 4. *Avaritiâ minori altero fuit plus majori verò minus, ſed plus timiditatis &c.* Hîc dicere videtur Lactantius, Herculium avariorem Diocletiano fuiſſe. Locus videtur corruptus. [illegible] vocabula majori & minori, ut [illegible] & legere avarior. [illegible] Lib. 4. Div. Inſtit. cap. 3. [illegible] hæc quoque verè Lactantii eſſe. [illegible] dicere, quod ſit unius & ambo. Patrum ac Calendis.

Doctiſſimus Almelov. [illegible] *poſt timiditatis legebat, animi verò plus inerat.*

Lin. 6. *Ipſam.*] MS. *ipſa*, ſed malè.

Lin. 7. *Vel Africa, vel Hiſpania*] Id MS. codex. [illegible]

Lin. 8. *Et*] Heumannus legit vide. *At.*

Lin. 10. *Indiciis.*] Id eſt, *indicibus*, vel delatoribus.

Ibidem. *Ita ut effoderentur aſſiduè lumina Senatus.*] Lactantius lib. 7. Div. Inſtit. cap. 15. de Româ: *Prænuntiabat* [illegible] *eſt Urbs* [illegible] *lumina ejus* [illegible] *tyrannos* [illegible] Lib. 4. [illegible] cap. 46. [illegible] Sic de Opif. cap. 8.

Lin. 11. *Peſtifero.*] MS. *peſtiphero.* Nihilominus legere maluimus *peſtifero*, referendo ad vocem libido.

Ibidem. *Ad corrumpendos mares.*] Et hoc etiam tradit Victor. *Quippe Herculium libidinis* [illegible] *ut ne ab obſidum* [illegible]

odioſum ac deteſtabile, verùm etiam ad violandas primorum filias. Nam quicumque iter fecerat, avulſæ a conſpectu parentum virgines, ſtatim præſto. His rebus beatum ſe judicabat, his conſtare felicitatem imperii ſui putabat, ſi libidini & cupiditati malæ nihil denegaret.

Conſtantium prætereo, quoniam diſſimilis cæterorum fuit, dignuſque qui ſolus orbem teneret.

[illegible] Quod [illegible] Capitis. Poſtea quàm non videat [illegible] eſſe, non [illegible] [illegible]. Adde [illegible]. Adde quod [illegible] odioſum ac deteſtabile eſſe [illegible].

[illegible] Romanos tamen [illegible] [illegible].

[illegible], qui [illegible], vel [illegible], ubique [illegible] fuerant [illegible] & [illegible].

Lin. 1. Odioſum.] MS. [illegible] malè.

Ibidem. Violandas.] MS. volandas, [illegible].

Lin. 2. Quicumque.] MS. quocumque.

Lin. 4. Conſtantium.] Chlorum ſcilicet, Conſtantini magni patrem, Principem optimum ac benigniſſimum.

Ibidem. Quoniam.] MS. qm. [illegible] porrò eſſet loquens, ut [illegible] quem diſſimilis, &c. [illegible].

IX.

ALTER verò Maximianus, quem ſibi generum Diocletianus aſciverat; non his duobus tantum, quos tempora noſtra ſenſerunt, ſed omnibus qui fuerunt, malis pejor. Inerat huic beſtiæ naturalis barbaries, & feritas à Romano ſanguine aliena. Non mirum, cum mater ejus Tranſdanuviana, infeſtantibus Carpis, in Daciam novam tranſjecto amne confugerat. Erat etiam corpus moribus congruens, ſtatus celſus, caro ingens, & in

Lin. 1. Alter verò Maximianus.] Cui prænomen Galerius fuit, cognomen Armentario, quoniam armentorum fuerat paſtor. Gener fuit Diocletiani, quia Valeriam filiam habuit uxorem, mulierem caſtiſſimam & [illegible]. Sed de eâ poſteà pluribus agemus.

Ibidem. Generum.] Vide Eutropium lib. 9.

Lin. 3. Beſtiæ.] Sic vocat Galerium Maximianum, ubique Chriſtianorum perſecutorem. Vide ſuprà not. ad lin. 1 p. [illegible]. Hunc Galerium [illegible] eo, quæ ſcribit Lactantius Div. Inſt. lib. 5 cap. 11. Nam quis Caucaſus, quæ India, quæ Hyrcania tam immanes, tam ſanguinarias unquam beſtias aluit? Quoniam ferarum omnium rabies uſque ad [illegible] furit [illegible]. Illa eſt vera beſtia, cujus unâ juſſione funditur ubique cruor, [illegible] & [illegible] [illegible], [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] fuerit, & non [illegible] [illegible], ſed & [illegible], & in [illegible] [illegible]. Ibid. cap. 19. Beſtias [illegible] de [illegible].

Ibidem. Naturalis barbaries.] [illegible] legit naturalis, non malè.

Ibidem. Et feritas.] MS. efferitas.

Lin. 4. Cum mater ejus ... confugerat.] Hic cum eſt pro quoniam [illegible] cap. 17. [illegible] Cum libertatem populi Romani ferre non poterat, [illegible] & cap. 18. Cum [illegible] ſibi nihil præter nomen videbat accedere, [illegible]. Terentii exemplum, qui ſcribit: Cum per hunc verum eſt optume adoleſcenti facere injuriam, non verum ſit. Ex Paulo Bauldri.

Ibidem. Tranſdanuviana.] Ita MS u, pro b, apud veteres Latinos, & apud recentiores Græcos.

Lin. 5. Tranſjecto.] MS. tranjecto.

Lin. 6. Statura celſus.] Sic [illegible] ſcribi [illegible] & ſequentia poſtulant, caro ingens, &c. ſtatus celſus. In [illegible] legitur ſtatus celſus.

horrendam magnitudinem diffuſa & inflata. Denique & verbis, & actibus, & aſpectu terrori omnibus ac formidini fuit. Socer quoque eum metuebat acerrimè. Cujus timoris hæc fuit cauſa. Narſeus, Rex Perſarum, concitatus domeſticis exemplis avi ſui Saporis, ad occupandum orientem cum magnis copiis inhiabat.

Tunc Diocletianus, ut erat in omni tumultu meticuloſus, animique dijectus, ſimul & exemplum Valeriani timens, non auſus eſt obviam tendere; ſed hunc per Armeniam miſit, ipſe in Oriente ſubſiſtens & aucupans exitus rerum. Ille inſidiis ſuis barbaros, quibus mos eſt cum omnibus ſuis ad bellum pergere, multitudine impeditos, & ſarcinis occupatos non difficulter oppreſſit; fugatoque Narſeo Rege, reverſus cum præda & manubiis ingentibus, ſibi attulit ſuperbiam, Diocletiano timorem. In tantos namque faſtus poſt hanc victoriam elevatus eſt, ut jam detrectaret Cæſaris nomen. Quod cum in litteris ad ſe datis audiſſet, truci vultu ac voce terribili exclamabat: QUOUSQUE CÆSAR? Exinde inſolentiſſime agere cœpit, ut ex Marte ſe procreatum, & videri, & dici vellet, tanquam alterum Romulum, maluitque Romulam matrem ſtupro infamare, ut ipſe diis oriundus videretur. Sed differo de factis ejus dicere, ne confundam tempora. Poſtea enim quàm nomen Imperatoris accepit, exuto ſocero, tum demùm furere cœpit, & contemnere omnia. Diocles [ſic] enim ante imperium vocabatur: cum rempublicam talibus conſiliis & talibus ſociis everteret, cum pro ſceleribus ſuis nihil non mereretur, tamdiu tamen ſummâ felicitate regnavit, quamdiu manus ſuas juſtorum ſanguine non inquinaret. Quam verò cauſam perſequendi habuerit, exponam.

Ex Philip- pud. & Ca.

An. 300.

ur in MS. ad quod referunt *celſus*, ad corpus pertinens genere? Sed pariter legimus apud Lactantium lib. 1. Div. Inſtit. cap. 1 STATU CELSO, & lib. 3 cap. 1 *ſtatu celſus*, ac lib. 5. & alibi. Quibus in locis *ſtatus* eſt, pro *ſtatura*.

Almelov. Cicero in Orat. cap. 18 *ſtatu erectus & celſus*.

Lin. 2. *Metuebat acerrimè.*] Ex Virgilio lib. 1. *Æneid.* v. 316. *Aut metus acer erat.*

Lin. 6. *Animique dejectus*] Ita in Manuſcripto, non depulſus, quod mutum. In hoc MS. ſæpè videas in verbis compoſitis de & di, pro de. Almelov. Columbus, & Tollius legebant *dejectus*.

Lin. 7. *Exemplum Valeriani.*] A Perſis capti, & in ſervitutem abducti.

Lin. 9. *Inſidiis ſuis.*] Tollius vult reſcribi *Inſidiis uſus*.

Lin. 10. *Impeditos.*] MS. *impeditus*, & *ſarcinis occupatus*. correxit.

Lin. 11. *Difficulter*] Rara vox, legitur tamen in Cicerone lib. 4. *Academ.*

Lin. 13. *Elevatus eſt*] Hermannus contendit Lactantium ſcripſiſſe *elatus eſt*.

Lin. 14. *Detrectaret.*] Ita hic MS. codex: alibi *detractaret*.

Lin. 15. *Quouſque Cæſar?*] Audiebat enim Galerius vocari & eſſe Imperator & Auguſtus, id eſt primum habere locum, *Cæſar* enim non erat, niſi ſecundo loco.

Lin. 17. *Romulam.*] Hoc erat Galerii matri, a qua *Romulianum* oppidum fuit appellatum.

Lin. 20. *Exuto ſocero.*] Id eſt, poſtquam Diocletianus purpurâ exutâ ſe Imperio abdicavit, & Galerius Imperator factus eſt. Eadem eſt loquendi ratio apud nos Gallos. Dicimus enim vulgo, *Cet homme s'eſt dépouillé pour ſes fils*. Sic & infra cap. 10. Vel potius *exuto ſocero*, id eſt, poſtquam Galerius Diocletianum coegit imperio cedere, ut infra c. 18 narrat, quod eſt rectius.

Lin. 21. *Sic.*] Hanc particulam ſupplevimus cum Cuperio, ſine qua manca eſt oratio. Ita cap. 19 infra: *Hinc purpuram Diocletianus impoſuit ſuam, quod ſe antea, Diocles imperio factus eſt.*

Lin. 24. *Perſequendi.*] *Adde eos, id eſt juſtos, quod omnino erat prætermiſſum.*

X.

CUM ageret in partibus Orientis, ut erat pro timore ſcrutator rerum futurarum, immolabat pecudes, & in jecoribus earum ventura quærebat. Tum quidam miniſtrorum ſcientes Dominum, cum adſiſterent immolanti, impoſuerunt frontibus ſuis immortale ſignum. Quo facto, fugatis dæmonibus, ſacra turbata ſunt. Trepidabant aruſpices, nec ſolitas in extis notas videbant, & quaſi non litaſſent, ſæpius immolabant. Verum identidem mactatæ hoſtiæ nihil oſtendebant, donec magiſter ille aruſpicum Tages, ſeu ſuſpicione, ſeu viſu, ait idcirco non reſpondere ſacra, quod rebus divinis profani homines intereſſent. Tunc ira furens ſacrifi-

[illegible]

care non eos tantùm, qui ſacris miniſtrabant, ſed univerſos qui erant in palatio juſſit, & in eos, ſi detrectaſſent, verberibus animadverti, datiſque ad Præpoſitos litteris, etiam milites cogi ad nefanda ſacrificia præcepit, ut qui non paruiſſent, militia ſolverentur. Hactenus furor ejus & ira proceſſit, nec amplius quidquam contra legem aut religionem Dei fecit. Deinde interjecto aliquanto tempore, in Bithyniam venit hyematum; eodemque tum Maximianus quoque Cæſar inflammatus ſcelere advenit, ut ad perſequendos Chriſtianos inſtigaret ſenem vanum, qui jam principium fecerat. Cujus furoris hanc cauſam fuiſſe cognovi. An. 304

ſed MS. ſequor. Nourriſius in margine inferiori ſuæ editionis habet, *ira furens*. Sed *ira furoris* habet MS. quaſi dicas *ira furoris plenâ*: ſic apud Maurum *animi plenus*, & apud Livium *animi plenus*. Id porro dicimus, ut non [illegible].

Lin. 1. *Si detrectaſſent.*] Heumann. rectè monet legendum eſſe *qui detrectaſſent*.

Lin. 3. *Præpoſitos.*] Hi fuerunt Militares Præfecti, qui erant poſt Tribunos, & tamen præerant cohorti perinde ac Tribuni, ut obſervat Henricus Valeſius ad Ammianum Marcellinum. Lactantius cap. 40. Præpoſitos Tribunoſque etiam ſimul commemorat. Ex eorum numero fuit S. Dorotheus ille, cujus encomium enarrat Euſeb. lib. 8. Eccl. Hiſt. c. 1.

Ibidem. *Milites cogi, &c.*] Ab ea hanc perſecutionem exortam ponens Lactantium adno-rat Euſebius lib. 8. cap. 1. neque tum ulterius proceſſiſſe.

Lin. 4. *Hactenus.*] MS. habet *ac tenus*; ſed mendosè.

Lin. 6. *Interjecto tempore.*] MS. *interdicto*; mendosè.

Ibidem. *Bithyniam.*] MS. *Bethaniam*; corruptè.

Lin. 7. *Maximianus Cæſar.*] Scilicet Galerius.

Ibidem. *Inflammatus ſcelere advenit.*] Ita Cicero 5. Accuſ. in Verrem. *Ipſe inflammatus ſcelere ac furore in forum venit.* Sic Lactant. lib. 7. Inſtitut. cap. 1. INFLAMMATI *amore patriæ*, & cap. 17. *Impius Rex* INFLAMMATUS.

Lin. 8. *Senem vanum.*] Diocletianum intelligit.

XI.

ERAT mater ejus deorum montium cultrix, mulier admodùm ſuperſtitioſa. Quæ cum eſſet, dapibus ſacrificabat pene quotidiè, ac vicaniis ſuis epulis exhibebat. Chriſtiani abſtinebant; & illa cum Gentibus epulante, jejuniis hi & orationibus inſiſtebant. Hinc concepit odium adverſùs eos, ac filium ſuum non minus ſuperſtitioſum querelis muliebribus ad tollendos homines incitavit. Ergò habito inter ſe per totam hyemem conſilio, cùm nemo admitteretur, & omnes de ſummo ſtatu reipublicæ

Lin. 1. *Mater ejus.*] Scilicet Galerii Maximiani, quam Romulam ſuprà vocavit.

Ibidem. *Mulier admodùm ſuperſtitioſa. Quæ cum eſſet, &c.*] Locus contaminatus, aut confuſus. An legendum inverſione verborum *Quæ cum eſſet mulier ſuperſtitioſa*, aut cum Tullio, *quæ cum eſſet Nicomediæ*, vel cum Columbo [illegible] intelligendum, *Quæ cùm eſſet*, id eſt, *cùm ederet*, aut *comederet*?

Lin. 2. *Vicaniis ſuis epulis exhibebat.*] Almelov. & Gall. fortè *epulas*. Hic aliquod mendum ſubeſſe ſuſpicor. Nonnulli volunt *vicaniis epulis exhibebat*; *vicanos*, id eſt, ingenuos, ejuſdem loci habitatores. Alii, *vicariis ſuis epulis exhibebat*. Et quidem proba eſſet lectio: legitur enim apud Juſtinum 11. 2. *Non permanentem dare Scythas ſed vix alimenta exhibent*. Exhibere, eſt alere. Vicariis, id eſt, miniſtris aulicis, vel domeſticis.

Lin. 6. *Ad tollendos.*] Scilicet è medio, ſeu occidendos. Ita vulgata noſtra Joan. cap. 19. v. 15. *Tolle, tolle, crucifige eum.* Sic apud Juſtinum hiſtor. lib. 38. *tollendos*, pro *occidendos*.

Ibidem. *Homines.*] MS. habet *omines*; ſed mendosè.

tractari arbitrarentur, diù ſenex furori ejus repugnavit, oſtendens quàm perniciosum eſſet inquietari orbem terræ, fundi ſanguinem multorum; illos libenter mori ſolere, ſatis eſſe ſi palatinos tantum ac milites ab eâ religione prohiberet. Nec tamen deflectere potuit præcipitis hominis inſaniam. Placuit ergo amicorum ſententiam experiri. Nam erat hujus malitiæ, cùm bonum quid facere decreviſſet, ſine conſilio faciebat, ut ipſe laudaretur. Cùm autem malum, quoniam id reprehendendum ſciebat, in conſilium multos advocabat, ut aliorum culpæ adſcriberetur quidquid ipſe deliquerat. Admiſſi ergo judices pauci, & pauci militares, ut dignitate antecedebant, interrogabantur. Quidam proprio adversùs Chriſtianos odio, inimicos deorum & hoſtes religionum publicarum tollendos eſſe cenſuerunt, & qui aliter ſentiebant, intellecta hominis voluntate, vel timentes, vel gratificari volentes, in eamdem ſententiam congruerunt. Nec ſic quidem flexus eſt Imperator, ut accommodaret aſſenſum; ſed deos potiſſimùm conſulere ſtatuit, miſitque aruſpicem ad Apollinem Mileſium. Reſpondit ille ut divinæ religionis inimicus. Traductus eſt itaque à propoſito. Et quoniam nec amicis, nec Cæſari, nec Apollini poterat reluctari, hanc moderationem tenere conatus eſt, ut eam rem ſine ſanguine tranſigi juberet, cum Cæſar vivos cremari vellet, qui ſacrificio repugnaſſent.

Lin. 1 *Senex.*] Diocletianus.
Ibidem. *Ejus.*] Scilicet Galerii Maximiani.
Lin. 2. *Orbem terræ.*] Id eſt, Imperium Romanum ut ſupra monui.
Lin. 3 *Palatinos.*] Id eſt, *Palatii proceres.*
Lin. 4. *Præcipitis hominis.*] Galerii. De quo ſupra initio capitis 9. ſuprà pag. 190. dicitur quòd *præceps erat*, id eſt, *inconſideratè agens ac temerè.*
Lin. 5. *Nam.*] In MS. *Non*; ſed malè.
Lin. 8 *Aliorum culpæ adſcriberetur.*] Sic de Diocletiano Eutropius habet lib. 9. hiſt. cap. 16. *Moratus callidè fuit, qui ſeveritatem ſuam alienâ invidiâ vellet explere.*
Lin. 10. *Proprio adversùs Chriſtianos odio.*] In MS. eſt *proprium odium*, mendosè. Lactantius lib. 5. Divin. Inſtitut. cap. 11. de hâc ipsâ perſecutione loquens: *Alii ſibi* PROPRIO ADVERSUS *juſtos* ODIO. Lactantio *juſtos*, idem eſt ac *Chriſtianos.*
Lin. 12. *Qui aliter.*] MS. habet *qualiter*, malè.
Lin. 13. *Timentes.*] Lactantius ibidem lib. 5. cap. 11. *Alii pro nimiâ* TIMIDITATE *plus auſi ſunt, quàm jubebantur.*
Ibidem. *Gratificari volentes.*] Idem ibid. *Nonnulli ut placerent, & hoc officio viam ſibi ad altiora munirent.*
Lin. 14. *Imperator.*] Diocletianus.
Lin. 16. *Mileſium.*] Vide ſuprà lib. 4. cap. 15. & Euſeb. lib. 2. Hiſt. Conſtantini cap. 1.
Lin. 19. *Cæſar.*] Galerius.

XII.

An. 303. 23. Febr.

INQUIRITUR peragendæ rei dies aptus, & felix; ac potiſſimùm Terminalia deliguntur, quæ ſunt ad ſeptimum Kalendas Martias, ut quaſi terminus imponeretur huic Religioni.

Lin. 1 *Terminalia.*] Dies feſtus erat Romanis ob Deum Terminum. De Termino Deo vide Lactant. lib. 1. Inſtitut. cap. 20. Florum hiſt. lib. 1. cap. 7. Ciceron. lib. 6. Epiſt. ad Attic. initio.
Lin. 2. *Deliguntur.*] MS. *Deleguntur*, malè.
Ibidem. *Ad ſeptimum Kalendas Martias.*] Id eſt 23. die Februarii an. Chriſti 303. Vide Tillemontium tom. 4. Hiſtor. Imperatorum artic. 10. & ejuſdem Hiſtor. Eccleſiaſtic. tom. 5. artic. 8. & Not. 7. pag. 598. col. 2. not. non Baluzii Notam.

Ille dies primus leti, primusque malorum Virgil. 4. Aen. v. 169.
Cauſa fuit,

quæ & ipſis, & orbi terrarum acciderunt. Qui dies cùm illuxiſſet, agentibus Conſulatum ſenibus ambobus octavum & ſeptimum, repentè adhuc dubiâ luce ad Eccleſiam Præfectus cum ducibus, & Tribunis, & Rationalibus venit; & revulſis foribus, ſimulacrum Dei quæritur. Scripturæ repertæ incenduntur, datur omnibus præda. Rapitur, trepidatur, diſcurritur. Ipſi verò in ſpeculis (in alto enim conſtituta Eccleſia ex palatio videbatur) diù inter ſe concertabant, utrum ignem potiùs ſupponi oporteret. Vicit ſententiâ Diocletianus, cavens ne magno incendio facto, pars aliqua civitatis arderet. Nam multæ ac magnæ domus ab omni parte cingebant. Veniebant igitur Prætoriani acie ſtructâ, cum ſecuribus & aliis *Ex Virgil.* ferramentis, & immiſſi undique, fanum illud editiſſimum paucis horis ſolo adæquarunt.

Lin. 3. *Eccleſiam.*] *Nicomedienſem ſcilicet:* ſic vulgò Chriſtiani ædem rebus ſacris deſtinatam vocabant.

Ibidem. Præfectus.] Sic legere cogimur. In MS. eſt *profectus*, nullo ſenſu: cum illâ enim voce nihil eſt, quod cohæreat.

Lin. 6. *Simulacrum Dei quæritur.*] A Paganis, qui putabant templa non poſſe ſine ſimulacris eſſe. Lact. lib. 2. cap. 2. SIMULACRUM *Dei non illud eſt.*

Ibidem. Scripturæ repertæ incenduntur.] Inde ortum eſt *traditorum* vocabulum in eos, qui pœnarum metu ſacras Scripturas Judicibus imperantibus tradiderant.

Lin. 8. *Ipſi.*] Diocletianus & Galerius.

Lin. 9. *Oporteret.*] Adde, *quam dixi*, ut ſenſus clarior fiat.

Lin. 13. *Fanum illud editiſſimum.*] In MS. eſt *ſamen*, quod nullum ſenſum præſtat. Cum Doctiſſ. Tollio, Paulo Bauldri, aliiſque, pro *ſamen*, ſubſtituo *Fanum*, quod tot litterarum tractus habet. *Fanum* de templo, ſeu majori eccleſiâ dictum obſervat in Notis Paulus Bauldri ſuæ editionis, quam vide ſodes.

XIII.

POSTRIDIE propoſitum eſt edictum, quo cavebatur, ut Religionis illius homines carerent omni honore ac dignitate, tormentis ſubjecti eſſent, ex quocumque ordine aut gradu venirent, adversùs eos omnis actio caleret; ipſi non de injuriâ, non de adulterio, non de rebus ablatis agere poſſent, libertatem denique ac vocem non haberent. Quod edictum quidam, etſi non rectè, magno tamen animo diripuit & conſcidit, cùm irridens diceret, victorias Gothorum & Sarmatarum propoſitas. Statimque productus,

Lin. 3. *Adversùs eos omnis actio caleret.*] Ita conſtanter MSS. non *valeret*. Hic *calere* rectè Latinè dicitur à Lactantio, non ut quidam volunt, ex vocibus Græcis Latinas facit, ut *ſophos*, pro *ſapientia*, lib. 3. cap. 16. *anaſtaſis*, pro *reſurrectio*, lib. 7. cap. 23. *anathema*, lib. 1. cap. 10. &c.

Lin. 5. *Quod edictum quidam diripuit & conſcidit.*] Quis ille fuerit, non conſtat. Ex illis tamen Lactantii, qui tum Nicomediæ erat, ſatis datur intelligere, ignotum fuiſſe nomen hominis, qui haud dubiè de plebe erat. Porrò cùm alii dicunt, nominatum fuiſſe S. Joannem martyrio affectum die ſeptimo menſis Septembris, alii S. Georgium martyrem paſſum 23. Aprilis, cùm ex Lactantio & Euſebio certò colligatur, virum hunc ſtatim productum, ſtatim morti traditum fuiſſe, adeòque expiraſſe exeunte Februario. *Ex Baluzio.*

Lin. 6. *Diripuit.*] Sic legendum, non *deripuit*.

Lin. 7. *Propoſitas.*] Sic viri docti malunt, quàm *propoſitus*, quod eſt in MS.

non modò extortus, ſed etiam legitimè coctus, cum admirabili patientiâ poſtremo exuſtus eſt.

Lin. 1. *Extortus.*] Quæ verba extant infra cap. [illegible] Ibidem. *Legitimè coctus.*] Id eſt lento igne, quaſi carnes aſſari ſolent, [illegible] primo coctus, inde exuſtus. *Ex Cupero.* An velleut, *lentiſſime coctus*, ut infrà cap. 21. *dum legibus ut poſt tormenta damnati lentis ignibus urerentur.* Legitimè coctus, id eſt ambuſtus. Modus coquendi Chriſtianos vivos explicatur infra cap. 21. *Primò ſubjectis focis, & [illegible] admovebantur ſingula membra. ... Quod poſtremò accidebat, cùm per multum diem deuſtâ omni cute, vix ignis ad intima penetraſſet.* Legitimè autem coctum dicit, quia coctus erat ſecundùm leges quas Auguſti tulerant, ſicut lib. 5. Inſtitut. c. 11. & lib. 6. cap. 9. eâdem ratione illa vox uſurpatur. *Ex Baluzio & Toinardo.*

Ibidem. *Cum admirabili patientiâ, &c.*] De eo Euſeb. lib. 8. Hiſtor. Eccleſ. cap. 6. *Lenitatem ac tranquillitatem animi uſque ad ultimum ſpiritum conſervavit.*

XIV.

SED Cæſar non contentus eſt Edicti legibus. Aliter Diocletianum aggredi parat. Nam ut illum ad propoſitum crudeliſſimæ perſecutionis impelleret, occultis miniſtris palatio ſubjecit incendium. Et cum pars quædam conflagraſſet, Chriſtiani arguebantur, velut hoſtes publici, & cum ingenti invidiâ ſimul cum palatio Chriſtianorum nomen ardebat: illos, conſilio cum eunuchis habito, de extinguendis Principibus cogitaſſe, duos Imperatores domi ſuæ penè vivos eſſe combuſtos. Diocletianus verò, qui ſemper ſe volebat videri aſtutum & intelligentem, nihil potuit ſuſpicari, ſed irâ inflammatus, excarnificare omnes ſuos protinus cœpit. Sedebat *ipſe*, atque innocentes igne torrebat. Item judices univerſi, omnes denique, qui erant in palatio magiſtri, datâ poteſtate,

Lin. 1. *Cæſar.*] Galerius: nondum Auguſtus erat.

Ibidem. *Eſt.*] Heumann. vocabulum iſtum delendum putat.

Lin. 3. *Incendium.*] Cujus etiam meminit Euſebius lib. 8. Hiſt. Eccleſ. cap. 6.

Lin. 4. *Chriſtiani arguebantur, velut hoſtes publici &c.*] Gentiles in odium Chriſtianorum illis falſa affingebant crimina, & omnes eis imputabant, quæ orbi univerſo contingebant calamitates, quod Dii ſui (inquiebant) a noſtris non colerentur. Arnob. S. Cyprianus Tractatu 1. contra Demetrianum, & S. Auguſtinus lib. 2. de Civit. Dei accurate hâc de re diſſerunt. [illegible] conſule, ſi lubet.

Lin. 5. *Ardebat.*] In MS. ardet, malè, per errorem.

Ibidem. *Chriſtianorum.*] Heuman. ex Tertull. Apolog. cap. 3. legit *Chriſtianum nomen*, non malè.

Lin. 6. *Illos conſilio.*] MS. *illo conſilio*, mendosè.

Lin. 7. *Combuſtos.*] Videtur deeſſe verbum *ſerebatur*, vel *dicebatur*. [illegible]

Lin. 9. *Sed inflammatus.*] Apud Lactantium lib. 7. Divin. Inſtitut. cap. 17. *Inflammatus ira veniet cum exercitu magno.*

Ibidem. *Excarnificare omnes ſuos.*] Aulicos, ſive domeſticos. MS. *excarnificari*, quod ſequens verbum cœpit non patitur.

Lin. 10. *Cœpit.*] Ita reſtituo ex MS. Edebat, *præcepit*.

Ibidem. *Sedebat ipſe.*] Diocletianus.

Lin. 11. *Judices univerſi, omnes denique, qui erant in palatio Magiſtri, datâ poteſtate, torquebantur.*] Apud Diocletianum erant domeſtici maximo numero Chriſtiani. Et in non ſolùm *Magiſtri palatii, ſed & Judices univerſi torquebantur* ipſi, *datâ* aliis eos judicandi poteſtate, quippe ſi eam habebant Judices, nulla eos dari poteſtatem judicandi neceſſitas erat. Non video, quâ de causâ [illegible] in præcepto, *torquebantur*, ut *torquebant*, quod aliorum omnium lectionem exhibet, cùm *familiam* Cæſaris Galerii etiam torqueret. Hæc ſpectans videntur quæ ſcribit Lactantius Div. Inſtitut. libro 5. cap. 14. *Miniſtros furoris alieni, ſatellites impiæ poteſtatis neceſſitas fecit. Non enim hunc*

poteſtate, torquebantur. Erant certantes, quis prior aliquid inveniret. Nihil uſquàm reperiebatur, quippe cum familiam Cæſaris nemo torqueret. Aderat ipſe, & inſtabat, nec patiebatur iram inconſideratam ſe ut deflagrare. Sed quindecim diebus interjectis, aliud rurſum incendium molitus eſt. Id celerius animadverſum, nec tamen autor apparuit. Tunc Cæſar medio hyemis profectione parata prorupit, eodem die conteſtans, fugere ſe, ne vivus arderet.

honor ille aut provectio dignitatis ſuæ. Quin voluminum numerus capiet tam infinita, tam varia genera crudelitatis? ACCEPTA *enim* POTESTATE, *pro ſuis moribus quæque faciebat. &c.*

Lin. 1. *Erant certantes, &c.*] Pro *certabant vel certabantur, &c.* Gallicè, *On cherchoit à l'envi. Dici non poteſt quanta, & quam gravia tormentorum genera excogitaverint hujuſmodi Judices. Itaque in excogitandis pœnarum generibus nihil aliud, quam videntur co-gnant. Sciunt enim certamen eſſe illud & pugnam.* Lactant. lib. 5. Div. Inſtit. cap. 11.

Lin. 2. *Cæſaris.*] Galerii.

Lin. 3. *Aderat ipſe.*] Galerius Maximianus.

Ibidem. *Iram inconſideratam ſinit deflagrare.*] Id eſt, deferveſcere, minuere, decreſcere. Apud Livium lib. 40. *deflagrare iras veſtras.*

Lin. 5. *Id celerius.*] Ita ed. ita Aboenſis & Heumanno. reliquæ habent *ſed.*

X V.

FUREBAT ergò Imperator jam non in domeſticos tantùm, ſed in omnes; & primam omnium filiam Valeriam, conjugemque Priſcam ſacrificio pollui coegit. Potentiſſimi quondam eunuchi necati, per quos palatium & ipſe ante conſtabat. Comprehenſi Preſbyteri ac miniſtri, & ſine ulla probatione ac confeſſione damnati, cum omnibus ſuis deducebantur. Omnis ſexus & ætatis homines ad exuſtionem rapti: nec ſinguli, quoniam tanta erat multitudo, ſed gregatim circumdato igni amburebantur; domeſtici, alligatis ad collum molaribus, mari mergebantur. Nec minùs in cæterum populum perſecutio violenter incubuit. Nam judices per omnia templa diſperſi, univerſos ad ſacrificia cogebant. Pleni carceres erant. Tormentorum genera inaudita excogitabantur, & ne cui temerè

Lin. 1. *Imperator.*] Diocletianus.

Lin. 2. *Filiam Valeriam, conjugemque Priſcam ſacrificio pollui coegit.*] Erant fortè Chriſtianæ. Valeria nupta erat Galerio Maximiano Cæſari jam ab an. 292. Vide Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 8. cap. 1.

Lin. 3. *Quondam.*] MS. *Cd.* Scriptura mendoſa.

Ibidem. *Eunuchi.*] Inter quos erat Petrus. Vide Euſeb. Hiſt. Eccl. lib. 8. cap. 6.

Ibidem. *Palatium & ipſe ante conſtabat.*] Quidam legunt *Per quos Palatium & ipſe ante conſtabat.* aut *per quos palatium & ipſe ante conſtabat.* Sed lectio MS. magis arridet.

Lin. 4. *Miniſtri.*] Diaconi.

Ibidem. *Sine ulla probatione ac confeſſione.*] In MS. eſt *ad confeſſione*, mendosè. lego *ac confeſſione*, id eſt, Gallicè, *ſans aucune preuve de témoins, & ſans être convaincus d'aucun crime par leur propre aveu.*

Lin. 7. *Sed gregatim circumdato igni amburebantur.*] Sic lego *ſed* pro *&*, quod omiſſum videtur in MS. pro *ſet.* *Circumdare* & *ambire* idem eſt: quid ſibi vult cum *circumdato ambiebantur*, quod eſt in editis? Lego *amburebantur*: quo verbo Lactantius non uno in loco utitur, & præcipue lib. 7. Div. Inſt. c. 21. *Procedet ignis de ara ... atque* AMBURET *illum*, & cap. 21. *perſtringentur igni, atque* AMBURENTUR.

Lin. 11. *Ne cui temere jus diceretur.*] Temere, incogitanter, Gallicè, *par mégarde, ſans y penſer.* Ne fortè aliquos Chriſtianos caſu Judices imprudentes audirent ac dijudicarent. Qua de re vide Acta Criſp. apud Mabillon. Analect. Tom. 3.

jus diceretur, aræ in ſecretariis ac pro tribunali poſitæ, ut litigatores prius ſacrificarent, atque ita cauſas ſuas dicerent, ſic ergo ad judices, tanquàm ad deos adiretur. Etiam literæ ad Maximianum atque Conſtantium commeaverant, ut eadem facerent. Eorum ſententia in tantis rebus expectata non erat. Et quidem ſenex Maximianus libens paruit per Italiam, homo non adeo clemens. Nam Conſtantius, ne diſſentire à majorum præceptis videretur, conventicula, id eſt, parietes, qui reſtitui poterant, dirui paſſus eſt, verum autem Dei templum, quod eſt in hominibus, incolume ſervavit.

Lin. 1. *In ſecretariis.*] In Curiis Judicialibus. *Secretaria* enim fuerunt propriè loca, in quibus Judices de cauſis civilibus, vel criminalibus cognoſcebant, ſedebantque. *Baudri.* De Secretariis vide Cod. lib. 3. titul. 14. l. 3.

Lin. 3. *Etiam.*] Sic MS. at Editi habent *&* *jam*, quod minus benè putat Heumann.

Lin. 5. *Expectata non erat.*] Id eſt, non expectabatur. In MS. legitur *ſpectata*.

Ibidem. *Senex Maximianus.*] Scilicet Maximianus Herculius.

Lin. 6. *Non adeò clemens.*] De aſperitate & ſævitia Maximiani Herculii vide Eutropium libris 9. & 10.

Ibidem. *Conſtantius.*] Præerat Galliis & Magnæ Britanniæ.

Ibidem. *Diſſentire.*] MS. habet *deſſentire*.

Lin. 7. *Majorum.*] Id eſt, Auguſtorum, qui Cæſaribus ſuperiores erant.

Ibidem. *Parietes,* ... *dirui paſſus eſt.*] Itaque Eccleſias in nonnullis Galliarum locis dirui paſſus eſt, ut illo juſſit edicto. Sicque Euſebium Lactantio non contradicere, ut exiſtimavit Baluzius. Vide Not. ejuſdem.

Lin. 8. *Verum autem Dei templum.*] Id eſt, hominem Chriſtianum. Vide Lactantium Div. Inſtitut. lib. 5. cap. 8. & lib. 6. cap. 25. *Servum denique habeat Deum ſemper in corde ſuo conſecratum, quoniam ipſe eſt Dei templum.*

XVI.

VEXABATUR ergò univerſa terra, & præter Gallias, ab oriente uſque ad occaſum tres acerbiſſimæ beſtiæ ſæviebant.

> *Non mihi ſi linguæ centum ſint oraque centum,*
> *Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere formas,*
> *Omnia pœnarum percurrere nomina poſſim,*

quas Judices per provincias juſtis atque innocentibus intulerunt. Verùm quid opus eſt illa narrare, præcipuè tibi, Donate cariſſime, qui præ-

Lin. 1. *Univerſa terra.*] Id eſt, Romanum Imperium.

Lin. 2. *Tres acerbiſſimæ beſtiæ ſæviebant.*] Ita apud Lactantium Div. Inſtitut. lib. 6. cap. 4. *Domina ſunt* ACERBA, & lib. 7. cap. 9. ACERBI *tenſus*. Iſtæ autem tres *acerbiſſimæ beſtiæ* erant Diocletianus, Maximianus Herculius, & Galerius Maximianus. Conſtantium enim Galliis imperantem non ponit in numero Perſecutorum. Lactantius lib. 7. c. 17. *Nec immeritò à Prophetis* BESTIÆ *nominantur. Aſpernantur itaque corpora belluarum, quibus ſunt ipſi* SAVIORES. *Nam* ... *quæ Hyrcania tam immanes, tam ſanguinarias unquàm* BESTIAS *alunt? ... Illa eſt vera* BESTIA, *cujus una juſſione funditur ater ubique cruor*, &c. Vide ſuprà Not. ad caput 9.

Lin. 3. *Non* ...] Virgil. 6. Æneid. v. 625.

Lin. 5. *Poſſim.*] Sic reſtitui ex MS. Colbertino, & ſic lego cum Virgilio, & quidem eleganter pro *poſſem*, quod ſcribunt omnes Lactant. editiones. exempli gratiâ, *hic ſi ſit*, *aliter ſentias*, pro *hic ſi eſſet*, *aliter ſentires*.

Lin. 6. *Quas.*] MS. *Quæ*, malè, neque enim referri poteſt ad *nomina*. Legendum profectò *quas*, referendò ad *pœnarum*.

Lin. 7. *Donate.*] Donatus ille eſt Lactantii noſtri amicus, illuſtris Chriſt. Confeſſor, qui ſub tribus Judicibus novies tortus, de diabolo triumphans è carcere liber dimiſſus eſt.

per ceteros tempeſtatem turbidæ perſecutionis expertus es? Nam cum incidiſſes in Flaccinum Præfectum, non puſillum homicidam, deinde in Hieroclem ex Vicario Præſidem, qui auctor & conſiliarius ad faciendam perſecutionem fuit, poſtremo in Priſcillianum ſucceſſorem ejus, documentum omnibus invictæ fortitudinis præbuiſti. Novies enim tormentis cruciatibuſque variis ſubjectus, novies adverſarium glorioſa confeſſione viciſti. Novem præliis zabulum cum ſatellitibus ſuis debellaſti, novem victoriis ſeculum cum ſuis terroribus triumphaſti.

Quam jocundum illud ſpectaculum Deo fuit, cum victorem te cerneret, non candidos equos, aut immanes elephantos, ſed ipſos potiſſimum triumphatores curru tuo ſubjugantem? Hic eſt verus triumphus, cùm dominatores dominantur. Victi enim tua virtute ac ſubjugati ſunt, quandoquidem nefanda juſſione contempta, omnes apparatus & terricula tyrannicæ poteſtatis fide ſtabili & robore animi profligaſti. Nihil adverſus te verbera, nihil ungulæ, nihil ignis, nihil ferrum, nihil varia tormentorum genera valuerunt. Adimere tibi fidem ac devotionem

Lin. 2. *Flaccinum præfectum.*] Scilicet Bithyniæ.

Lin. 3. *Hieroclem.*] Bithyniæ Præſidem.

Ibidem. *Auctor & conſiliarius ad faciendam perſecutionem.* [illegible] Lactantius lib. 5 Div. Inſtitut. cap. 11 [illegible] qui auctor in primis faciendæ perſecutionis fuit.

Lin. 4. *Priſcillianum.*] Bithyniæ præſidem [illegible]

Lin. 7. *Zabulum.*] Id eſt, diabolum. Nihil [illegible] MSS. [illegible] pro diabolo. Ita paſſim apud SS. Patres. Vide Not. [illegible] ad novam Operum S. Paulini Nolani [illegible] Paril. an. 1685.

Lin. 8. *Seculum cum ſuis terroribus triumphaſti.*] Triumphare cum quarto caſu etiam Lactantius dictum eſt, lib. [illegible] [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] [illegible] cap. [illegible] triumphato ſeculo.

Lin. 9. *Quam jocundum illud ſpectaculum Deo fuit?*] Cyprianus epiſt. [illegible] O quale illud fuit ſpectaculum Domino!

Lin. 10. *Elephantos.*] Nam & elephantos ad currum junxerunt antiqui, ut patet ex Lampridio in Vita Antonini Heliogabali, & ex aliis locis. Auctor eſt Flavius Vopiſcus in triumpho, quem Aurelianus egit de Zenobia & Tetrico, elephantos viginti præceſſiſſe. Vide Bulengerum in libro de Triumphis cap. [illegible]

Lin. 11. *Subjugantem.*] [illegible] Hæc verba [illegible] [illegible] Lactantius [illegible] Div. Inſtitut. [illegible] [illegible]

Lin. 12. *Cum dominatores dominantur.*] Hic dominari eſt paſſiva ſignificatione, ut apud Ciceronem in libro 1. Officiorum: O domus antiqua, heu quam diſpari dominare domino!

Lin. 13. *Nefanda juſſione.*] Sic Lactantius Div. Inſtitut. lib. [illegible] cap. [illegible] [illegible] & lib. [illegible] cap. [illegible] [illegible] & ejuſdem cap. [illegible] [illegible] [illegible] Conſtantinum, [illegible]

Ibidem. *Terricula.*] Id eſt, terrores. [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] [illegible] De hac voce vide Notas [illegible]

Lin. 14. *Nihil ungulæ.*] Ungula genus quoddam ferreæ ſcalpri [illegible] adhibitum. Formam vide apud Galloniam lib. de Cruciatibus Martyrum cap. [illegible] [illegible] de Martyribus egerunt.

nulla vis potuit. Hoc eſt eſſe diſcipulum Dei, hoc eſt militem Chriſti, quem nullus hoſtis expugnet, nullus lupus de caſtris cœleſtibus rapiat, nullus laqueus inducat, nullus dolor vincat, nullus cruciatus affligat. Denique poſt illas novem glorioſiſſimas pugnas, quibus a te diabolus victus eſt, non eſt auſus ulterius congredi tecum, quem tot prœliis expertus eſt non poſſe ſuperari. Et cum tibi parata eſſet victrix corona, deſiit amplius provocare, ne jam ſumeres. Quam licet non acceperis in præſenti, tamen integra tibi pro virtutibus tuis & meritis in regno Domini reſervatur. Sed revocemus ad ordinem rerum.

Lin. 1. *Hoc eſt militem Chriſti.*] Ita MS. Mox præceſſit, *Hoc eſt eſſe diſcipulum Dei*: hic pro *eſt*, *militem eſſe*, vel repete, *hoc eſt eſſe*.

Lin. 3. *Nullus laqueus inducat.*] Eadem eſt locutio apud Lactantium Div. Inſtit. lib. 6. cap. 24. poſt medium, *in eoſdem laqueos inducantur*.

Lin. 8. *Domini.*] Sic in MS. *Dñi*, quandò verum ibi nomen *Dei* ſcribatur, *Di* ſic legitur. Cæteri tamen omnes habent *Dei* contra fidem MS.

XVII.

HOC igitur ſcelere perpetrato, Diocletiani cùm jam felicitas ab eo receſſiſſet, perrexit ſtatim Romam, ut illic vicennalium diem celebraret, qui erat futurus ad XII Kalendas Decembres. Quibus ſolennibus celebratis, cum libertatem populi Romani ferre non poterat, impatiens, & æger animi, prorupit ex urbe impendentibus Kalendis Januariis, quibus illi nonus conſulatus deferebatur. Tredecim dies tolerare non potuit, ut Romæ potius quam Ravennæ procederet Conſul. Sed profectus hyeme, ſæviente frigore atque imbribus verberatus, morbum levem, at perpetuum traxit, vexatuſque per omne iter, lectica plurimum vehebatur. Sic æſtate tranſacta, per circuitum ripæ Iſtricæ Nicomediam venit, morbo jam gravi inſurgente. Quo cum que ſe premi videret, prolatus eſt tamen, ut circum, quem fecerat, dedicaret anno poſt vicennalia repleto; deinde ita languore oppreſſus, ut per omnes deos pro vita ejus roga-

An. 303.

An. 304.

Ex Virgil. lib. 11. & 12. Æneid.

Lin. 1. *Diocletiani.*] Sic MS. editi verò habent *Diocletianus*.

Lin. 2. *Vicennalium.*] Magno ſemper gaudio *quinquennalia*, *decennalia*, *vicennalia* celebrabant ſæpe veteres.

Lin. 4. *Cum libertatem populi Romani ferre non poterat.*] Hic *cum* eſt pro *quoniam*, ideoque non regit ſubjunctivum. *Libertatem* in MS. *libertate* [illegible].

Lin. 8. *Morbum levem, at perpetuum traxit.*] Cum vulgo editi haberent pro *ac*, quod eſt in MS. lego *at*. *Traxit* eſt pro *contraxit*. Verbum ſimplex pro compoſito ut ſæpe Lactantius.

Lin. 11. *Per circuitum ripæ Iſtricæ.*] In MS. *ripæ Strigæ*. Multis ita viſum mendum ſubeſſe. Sed nos bene *Strigæ* quod eſt in MS. Legunt *Iſtricæ*, id eſt, juxta ripam Iſtricæ Provinciæ, quam petere debebat Diocletianus cum tenderet Ravennâ Nicomediam iter. Ad quid enim longius iter carperet per vias Danubium, cum brevius eſſet & facilius, id eſt, juxta ripam Illyrici, & Dalmatiæ ipſius Diocletiani patriæ, deinde per Thraciam ubi erant variæ civitates, per quas Byzantium adiret, ac deinde Nicomediam pergeret? Dicit verò *per circuitum*, quia ut peteret ripam Iſtricæ, circuire debebat juxta partem Septentrionalem ſinus Adriatici. Qui plura deſiderat, legat Henrici Dodwelli diſſertationem de Ripa Striga ad calcem hujus voluminis.

Lin. 11. *Quo cum que ſe premi videret.*] Bene, per tmeſin pro *quoque cum ſe premi videret*. Idem, *[illegible] Dei [illegible]*, lib. 4. Divin. Inſtitut. cap. 17.

Lin. 13. *Oppreſſus.*] Supple, *eſt*, quod Lactantius ſæpe ſubaudit.

retur, donec Idibus Decembribus luctus repentè in palatio, mœſtitia & An. 304.
& lacrymæ, judicum trepidatio, & ſilentium. Totâ civitate jam non modo mortuum, ſed etiam ſepultum dicebant, cum repentè mane poſtridiè pervagari fama quod viveret, domeſticorum ac judicum vultus alacritate mutari. Non defuerunt qui ſuſpicarentur celari mortem ejus, donec Cæſar veniret, ne quid forte a militibus novaretur. Quæ ſuſpicio An. 305.
tantum valuit, ut nemo crederet eum vivere, niſi Kalendis Martiis prodiſſet, vix agnoſcendus, quippe qui anno ferè toto ægritudine tabuiſſet. Et ille Idibus Decembribus ſopitus animam receperat, nec tamen totam. Demens enim factus eſt, ita ut certis horis inſaniret, certis reſipiſceret.

LIN. 4. *Ac*] MS. habet *ad*, mendosè.

LIN. 5. *Mutari.*] Heumann. legi vult *mutati*.

LIN. 6. *Donec Cæſar.*] Galerius Maximianus *veniret*.

LIN. 8. *Tota*] MS. habet *tota*, mendosè.

LIN. 9. *Sopitus.*] In editis præmiſſum eſt *morte*, quod deeſt in MS. alii maluut *morte*, alteri *morbo*, ſed perperam. Nam ut recte adnotavit doctiſſimus Grævius, *ſopiti* dicuntur, qui deliquio animi corporis quoque ſenſum ad tempus amittunt, ut pro mortuis jaceant. Liv. lib. 1. *Populum Tanaquil alloquitur, jubet bono animo eſſe: ſopitum fuiſſe Regem ſubito ictu: ferrum haud alte in corpus deſcendiſſe, jam ad ſe rediiſſe.* Qui locus certe Lactantii geminus eſt. *Animam receperat*, idem eſt ac *ad ſe redeat*. Qui ſomno ſopiuntur, aut vulnere, aut morbo, evigilant, & ad ſe redeunt: qui morte ſopiuntur, ſomnum ſerreum dormiunt, ex quo nunquam excitantur in his terris. *Grævius.*

LIN. 10. *Inſaniret.*] Hujus inſaniæ teſtis eſt Euſebius lib. 8. Hiſt. Eccl. cap. 13.

XVIII.

NEC multis poſt diebus Cæſar advenit, non ut patri gratularetur, ſed ut eum cogeret imperio cedere. Jam conflixerat nuper [cum] Maximiano ſene, eumque terruerat injecto armorum civilium metu. Aggreſſus eſt ergo Diocletianum, primum molliter & amice, jam ſenem eſſe dicens, jam minus validum, & adminiſtrandæ reipublicæ inhabilem, debere illum requieſcere poſt labores. Simul & exemplum Nervæ proferebat, qui im-

LIN. 1. *Cæſar.*] Galerius Maximianus.

Ibidem. *Non ut patri gratularetur*] Diocletiani erat filius [illegible] quo enim gener. cap. 9. Diocle[illegible] enim filiam *Galeriam Valeriam* duxerat Galerius. *Tomard.*

LIN. 2. *Cogeret imperio cedere.*] MS. ut & noſtri, *imperium credere*.

Ibidem. *Conflixerat* [*cum*] *Maximiano ſene.*] Herculio ſcilicet. *Cum* deeſt in MS. ſed Lactantium ſuſpicor ſcripſiſſe, ac inde ſenſus fit clarior.

LIN. 3. *Aggreſſus eſt ergo Diocletianum, jam ſenem eſſe, &c.* Hic incipit dialogus inter Diocletianum & Maximianum Galerium, iſto Socerum urgente ad deponendum imperium, altero repugnante. Quod valde animadvertendum eſt. Haſtenus enim cuſtomatimus ſpontaneam fuiſſe Diocletiani abdicationem, & longo tempore meditatam: quod certe evidentiſſime colligebatur ex vetuſtis Autoribus, qui vulgatas tantum hiſtorias ſcribebant, arcana rerum non noverant. At Lactantius, qui Nicomediam a Diocletiano fuerat accitus, qui frequens erat in palatio, melius totam hanc hiſtoriam ſcire potuit, quam [illegible] qui poſtea animum ad ſcribendas hiſtorias appulerunt. *Baluz.*

LIN. 6. *Simul & exemplum Nervæ proferebat, qui imperium Trajano tradidiſſet.*] Id vero eſt longè [illegible]mum, neque enim Trajanus a Nerva adoptatus imperavit, niſi eo demortuo. Ob erratum [illegible], id non à Lactantio tanquam Autore, ſed apud Lactantium à Maximiano refert[illegible] [illegible] ſuam.

gerium Trajani tradidiſſet. Ille vero dicebat, & indecens eſſe, ſi poſt tantam ſublimis faſtigii claritatem in humilis vitæ tenebras decidiſſet, & periculoſum, quod in tam longo imperio multorum ſibi odia quæſiſſet. Nervam vero uno anno imperaſſe, cum pondus & curam tantarum rerum vel ætate, vel inſolentia, ferre non quiret, abjeciſſe gubernaculum reipublicæ, atque ad privatam vitam rediiſſe, in qua conſenuerat. Verum ſi nomen Imperatoris cuperet adipiſci, impedimento nihil eſſe, quominus omnes Auguſti nuncuparentur. At ille, qui orbem totum jam ſpe invaſerat, cum ſibi aut nihil præter nomen, aut non multum videbat accedere, reſpondit debere ipſius diſpoſitionem in perpetuum conſervari, ut duo ſint in republica majores, qui ſummam rerum teneant, item duo minores, qui ſint adjumento: inter duos facile poſſe concordiam ſervari, inter quatuor pares nullo modo. Si ipſe cedere noluiſſet, ſe ſibi

Ex Toron. & Tann.

Hoc quippe exemplo volebat eum apud Diocletianum [illegible] ... *Tanaq.*

Lin. 1. *Aviebat & indecens eſſe.* [illegible]

Lin. 4. *Decidiſſet.* In MS. [illegible]

Lin. 5. *Quæſiſſet.* In MS. [illegible] ... Lin. 4. *Nervam imperaſſe ... abjeciſſe* [illegible]

[illegible] in MS. codice ... *Nervam imperaſſe ... abjeciſſe gubernaculum* [illegible]

Lin. 7. *Quæro.* Vide notas Nos. ad caput [illegible]

Lin. 8. *At ille.* Scilicet Galerius.

Ibidem. *Orbem totum jam ſpe invaſerat.* [illegible]

Lin. 9. *Cum ſibi, &c.* [illegible]

Ibidem. *Aut non multum.* [illegible]

Lin. 10. *Diſpoſitionem.* [illegible] ... Apud Lactantium [illegible]

Lin. 11. *Majores.* Id eſt, duo Auguſti imperatores. *Ex Toron. & Tann.*

Lin. 12. *Duo minores*, id eſt, duo Cæſares, qui erant Auguſtis minores.

Lin. 13. *Cedere noluiſſet.*] MS. [illegible]

Ibidem. [illegible]

conſiliorum, ne amplius minor & extremus eſſet. Jam fluxiſſe annos quindecim, in Illyricum, id eſt, ad ripam Danubii relegatus, cum gentibus barbaris luctaretur, cum alii intra laxiores & quietiores terras delicatè imperarent.

His auditis, ſenex languidus, qui jam & Maximiani ſenis litteras acceperat, ſcribentis quæcumque locutus fuiſſet, & didicerat augeri ab eo exercitum, lacrymabundus.

DIOCLET. Fiat, inquit, ſi hoc placet. Supererat ut, communi conſilio omnium Cæſares legerentur.

GALERIUS. Quid opus eſt conſilio, cùm ſit neceſſe illis duobus placere quidquid nos fecerimus?

D. Ita planè. Nam illorum filios nuncupari neceſſe eſt. Erat autem Maximiano [filius] Maxentius, hujus ipſius Maximiani gener, homo perniciosæ ac malæ mentis, adeo ſuperbus & contumax, ut neque patrem, neque ſocerum ſolitus ſit adorare. Et idcirco utrique inviſus fuit. Conſtantio quoque filius erat Conſtantinus, ſanctiſſimus adoleſcens, & illo

fugato Narſeo Perſarum Rege [cap. 9.] *truci vultu ac voce terribili exclamabat: Quouſque Cæſar?* Toinard.

Lin. 1. *Jam fluxiſſe annos quindecim.*] Lactantius Div. Inſtitut. lib. 5. cap. 17. ex mente adverſariorum, *nullum diem, nullum denique temporis punctum prætereunt, nobis ſine voluptate patiamur.* Joan. Columb. in Aboenſi editione.

Lin. 2. *In Illyricum, id eſt.*] Sic MS. In omnibus ferè editis eſt vel *ad ripam.* In pleriſque impreſſis eſt vel, pro *id eſt. In Illyricum*, lege *cum in Illyricum*, juxta doctiores quoſque Criticos.

Ibidem. *Relegatum.*] MS. *religatum.*

Lin. 3. *Luctaretur.*] Ita MS. Omnes fermè editi, *luctare*.

Lin. 5. *Senex languidus.*] Diocletianus.

Ibidem. *Et.*] Legitur in MS. deeſt in editis omnibus.

Ibidem. *Maximiani ſenis.*] Herculii.

Lin. 6. *Locutus fuiſſet.*] Id eſt, *ſcribentis quæcumque ſibi Galerius locutus fuiſſet.*

Lin. 8. *Fiat &c.*] Quoniam quod reliquum eſt hujus capitis ſubobſcurum eſt & perplexum propter loquentium perſonarum mutationem, cum Thom. à Spark. o, in Dialogiſmum cuncta digeſſimus, præfixis Diocletiani & Galerii literis nominum initialibus, ut quæ alteruter diceret facilius innoteſcat.

Ibidem. *Inquit.*] Diocletianus.

Ibidem. *Supererat.*] Pro *ſupereſſet*, ut *erat*, pro *eſſet*, apud Ciceronem pro lege Manilia.

Lin. 10. *Quid opus eſt.*] Hæc ſunt verba Galerii Maximiani.

Lin. 12. *Ita planè. Nam, &c.*] Loquitur Diocletianus. Familiaris Lactantio phraſis. lib. 1. Div. Inſtitut. c. 11. ITA PLANE. NAM *cum idem neque virginibus neque maritatis unquam pepercisſet*, & lib. 2. cap. 2. ITA PLANE *quemadmodum vulgus exiſtimat mortuorum animas circa tumulos & corporum ſuorum reliquias oberrare.* Et lib. 6. cap. 24. ITA PLANE. NAM, &c.

Lin. 13. *Filius.*] Abeſt à MS. & nullum eſt ſpatium vacuum.

Ibidem. *Maxentius.*] Homo *ferus*, inquit Aurelius Victor, *& inhumanus, nulli carus, ne patri, aut ſocero quidem Galerio.*

Ibidem. *Ipſius.*] Ita MS. At editio Nourriſii habet *ipſe*.

Lin. 14. *Malæ.*] Bis repetitur in MS. per errorem.

Lin. 15. *Adorare.*] Id eſt, inclinare, incurvare ſe profundè, ut de Davide ante Jonathan legitur 1. Reg. cap. 20. v. 41. & 2. Reg. cap. 24. v. 21. &c. Eodem ſenſu etiam ſæpè ſumitur apud medii ævi Scriptores. Id de Diocletiano dicit Eutropius lib. 9. cap. 16. *Regiæ conſuetudinis formam invexit, adorarique ſe juſſit, cùm ante eum cuncti ſalutarentur.*

Ibidem. *Conſtantio.*] At in MS. *Conſtantius.*

Lin. 16. *Sanctiſſimus adoleſcens.*] De eodem Conſtantino Lactantius in libr. 7. Div. Inſtit. Epilogo cap. 26. SANCTISSIME *Imperator.* *Sanctiſſimum adoleſcens*, Paganorum eloquio, id eſt, *integerrimum*; ut Cicero Philipp. 13.

faſtigio digniſſimus, qui inſigni & decoro habitu corporis, & induſtriâ militari, & probis moribus, & comitate ſingulari, à militibus amaretur, à privatis & optaretur. Eratque tunc præſens, jam pridem à Diocletiano factus Tribunus ordinis primi.

D. Quid ergò fiet?

G. Ille, inquit, dignus non eſt. Qui enim me privatus contempſit, quid faciet, cùm imperium acceperit?

D. Hic, verò & amabilis eſt, & ita imperaturus, ut patre ſuo melior & clementior judicetur.

G. Ita fiet, ut ego non poſſim facere quæ velim. Eos igitur oportet nuncupari, qui ſint in meâ poteſtate, qui timeant, qui nihil faciant, niſi meo juſſu.

D. Quos ergò faciemus?

G. Severum, inquit.

D. Illumne ſaltatorem, temulentum, ebrioſum, cui nox pro die, & dies pro nocte?

G. Dignus, inquit, quoniam militibus fideliter præbuit, & eum miſi ad Maximianum, ut ab eo induatur.

D. Eſto. Alterum quem dabis?

G. Hunc, inquit, oſtendens Daiam adoleſcentem quemdam ſemibarbarum, quem recèns juſſerat Maximianum vocari de ſuo nomine. Jam &

Octavianum Cæſarem dixit *Sanctiſſimum adoleſcentem.* Vide & Velleium lib. 2. cap. 53.

Lin. 1 *Decoro.*] In MS. *decere.* Mendum eſt.

Lin. 3 *A privatis & optaretur.*] Ita MS. Nota hic obiter privatum à milite diſtingui.

Ibidem. *Diocletiano*] Et ſic habet Manuſcriptus, non *Deciano*: extendatur membrana, MS. quæ hic conſtricta eſt, & legatur

Lin. 5. *Quid ergò fiet.*] Loquitur Diocletianus.

Lin. 6 *Ille*] Scilicet Maxentius.

Ibidem. *Inquit.*] Galerius.

Ibidem. *Dignus non eſt.*] De Maxentio dicitur.

Lin. 8. *Hic.*] Conſtantinus. Verba ſunt Diocletiani ad Galerium.

Lin. 10. *Ita fiet*] Verba Galerii.

Lin. 14 *Inquit.*] Galerius.

Lin. 15 *Illumne.* Loquitur Diocletianus.

Ibidem. *Temulentum.*] MS. *tumulentum*; mendosè.

Lin. 17. *Inquit.*] Galerius.

Ibidem. *Militibus fideliter præbuit.*] Nimirùm ſtipendia, annonam militarem, quam *præbendam* vocant autores varii. *Cuperus.* *Præbuit*, meliùs tamen eſſet *præfuit.*

Lin. 18. *Maximianum.*] *Herculium*, ſcilicet

Ibidem. *Ut ab eo induatur*] Purpurâ, quâ Cæſares inſigniebantur.

Lin. 19. *Eſto.*] Loquitur Diocletianus.

Lin. 20. *Inquit.*] Galerius.

Ibidem. *Daiam.*] Sive Dazam, filium ſororis Galerii, ob hoc ipſum *Galerium Maximianum* dictum in adoptione.

Lin. 21. *Juſſerat Maximianum vocari de ſuo nomine*] Baluzius V. C. in Notis agnoſcit, hîc & ferè ſemper alib. leg. in veteri codice *Maximianum*. Unde ſuſpicio mihi ineſt, Dazam a Gal. Maximiano de plene ipſius nomine vocatum fuiſſe *Maximianum*, non *Maximinum*. Etenim in duabus Thermarum Diocletiani Inſcriptionibus apud Gruterum pag. CLXXXVIII. 1 & 7 poſt Conſtantium & Maximianum Augg. ac Severum Caſ. recenſetur *Maximianus Caſar*, qui alius eſſe nequit a Dazâ. Adde apud Græcos Scriptores eumdem promiſcuè appellari *Maximianum*. Exiſtimaverim itaque, quoniam jam duo erant Maximiani, (*Herculius & Galerius*,) apud vulgum obtinuiſſe, ut diſcriminis ergò, Daza non *Maximianus*, ſed *Maximinus* diceretur. *Toinard.*

& ipſi Diocletianus nomen ex parte mutaverat ominis cauſâ, quia Maximianus fidem ſumma religione præſtabat.

D. Quis eſt hic, quem mihi offers?

G. Meus, inquit, affinis.

D. At ille gemebundus: Non idoneos homines mihi das, quibus tutela Reipublicæ committi poſſit.

G. Probavi eos, inquit.

D. Tu videris, qui regimen imperii ſuſcepturus es. Ego ſatis laboravi, & providi quemadmodum, me imperante, Reſpublica ſtaret incolumis. Si quid acceſſerit adverſi, mea culpa non erit.

Lin. 1. *Diocletianus nomen ex parte mutaverat ominis cauſâ, &c.*] Tomaſius legendum cenſet nomen *ex fratre mutuaverat*, ominis cauſâ. An enim (inquit) quiſpiam dicendus eſt alicujus nomen *ex parte mutare*, qui aliquod integrum illi adjicit, quale eſt iſtud *Maximiani* impoſitum Galerio per Diocletianum? *Mutuaverat* à Lactantio hic uſurpatum, pro *mutuatum fuerat*. Sic enim apud Priſcianum lib. 8. de verbo, *Muto* & *Mutor*, *Mutuo* & *Mutuor*, & apud Nonium cap. 17. n. 48. Ut verò correctionis iſtius ratio intelligatur, ſciendum eſt, Maximianum Herculium ſolitum à Diocletiano fratrem appellari, Imperii nempe conſortio. *Tomaſ.*

Ibidem. *Ex parte mutaverat.*] Hoc eſt, Galerium juſſerat verum prænomen abjicere, & poſthàc nominari *Maximianum Galerium*. Ita non ex toto, ſed ex parte nomen ejus mutaverat. Si hæc interpretatio in mentem Tomaſio veniſſet, non tantum fruſtrà laboraſſet, ut probaret legendum eſſe, *nomen ex fratre mutuaverat*. Heumannus.

Ibidem. *Ominis cauſâ.*] MS. *hominis*, mendoſè. Cum viris doctis Cuperio, Tomaſio, aliiſque ſcribo *ominis*. Dicit autem *ominis cauſâ*, quia (inquit) ſperabat eum ſibi tam fidum futurum ac erat Maximianus, cujus nomen alteri dabat, Herculius.

Lin. 2. *Maximianus.*] Ita MS. Id eſt ſcilicet Maximianum Herculium.

Lin. 3. *Quis eſt hic, quem mihi offers?*] Verba ſunt Diocletiani.

Lin. 4. *Inquit.*] Scilicet Galerius.

Ibidem. *Affinis.*] Quia Galerii ſororis filius erat.

Lin. 5. *Ille gemebundus.*] Diocletianus.

Ibidem. *Non idoneos.*] MS. habet *odios*, cum calamo ducto ſive lineolâ ſuper *do*.

Lin. 7. *Probavi eos.*] Loquitur Galerius.

Lin. 8. *Tu videris.*] Formula improbantis. Hæc & cætera uſque ad capitis finem, verba ſunt Diocletiani.

Lin. 10. *Acceſſerit.*] Id MS. Non, *acciderit*, quamvis Heumannus cum Galeo optaret legi *acciderit*.

XIX.

CUm hæc eſſent conſtituta, proceditur Kalendis Maiis. Conſtantinum omnes intuebantur. Nulla erat dubitatio. Milites qui aderant, & primores militum electi, & acciti ex legionibus, in hunc unum intenti gaudebant, optabant, & vota faciebant. Erat locus altus extra civitatem ad millia ferè tria, in cujus ſummo Maximianus ipſe purpuram ſumpſerat; & ibi columna fuerat erecta cum Jovis ſigno. Eo pergitur. Concio militum convocatur. Inquit ſenex cum lacrymis, alloquitur milites ſe An. 305.

Lin. 1. *Kalendis Maiis.*] Hinc conſtat Kalendis Maii anni 305 Diocletianum & Maximianum Herculium purpuram depoſuiſſe.

Lin. 3. *Primores militum.*] Id MS. Quidam vellent legi *primores militum*, ſicut *primores civitatum*, infrà cap. 21. At utraque lectio bona. Vide not. Cuperi, & Gloſſarium Cangii.

Lin. 4. *Extra civitatem.*] Propè Nicomediam.

Lin. 5. *In cujus ſummo Maximianus, &c.*] Galerius ſcilicet Armentarius.

Lin. 6. *Concio militum convocatur. Inquit*

invalidum eſſe, requiem poſt labores petere, imperium validioribus tradere, alios Cæſares ſubrogare. Summa omnium expectatio quid afferret. Tunc repente pronuntiat Severum & Maximinum Cæſares. Obſtupeſcunt omnes. In tribunali Conſtantinus aſtabat ſurſum. Hæſitare inter ſe, num Conſtantini immutatum nomen eſſet, cum in conſpectu omnium Maximianus manum retrorſum extendens, protraxit a tergo Daiam, Conſtantino repulſo, & exutum veſtem privatam, conſtituit in medium. Mirari omnes quis eſſet, unde eſſet. Nemo tamen reclamare auſus eſt, cunctis inſperatæ novitate rei turbatis. Huic purpuram Diocletianus injecit ſuam, qua ſe exuit, & Diocles iterum factus eſt. Tum deſcenditur; & rheda per civitatem veteranus Rex foras exportatur, in patriamque dimittitur. Daia vero ſublatus nuper a pecoribus & ſilvis, ſtatim Scutarius, continuo Protector, mox Tribunus, poſtridie Cæſar, accepit Orientem calcandum & conterendum, quippe qui neque militiam, neque Rempublicam ſciret, jam non pecorum, ſed militum paſtor.

ſurſum.] Locus, ut patet, mendoſus. At MS. legit *uſque ſurſum.* Quidam reponendum eſſe putant [illegible] *ſurſum* [illegible] *uſque ſurſum.* Sed [illegible] *uſque ſurſum* [illegible] *ſurſum* [illegible] idem hoc eſt.

Lin. 5. *Maximianum.*] Scilicet Daiam. In MS. ſemper [illegible] *Maximianum.* In Græcis & Latinis ſæpe utrumque confunduntur. Ubique [illegible] *Maximinum* [illegible] ſecernere poſſis.

Lin. 4. *Conſtantinus aſtabat.*] [illegible]

Ibidem. [illegible]] [illegible] eſt apud Plautum [illegible]

Ibidem. *Hæſitare.*] In MS. *ſtare*, ſed in margine [illegible] *hæſitare* [illegible] *Baluzius* [illegible] *ſuſtinuit*, pro *ſtare*, quod eſt in MS. [illegible] pro *hæſitare* [illegible] quod [illegible]

[illegible] poteſt, [illegible]

Ibidem. [illegible]] [illegible]

Lin. 6. *Maximianus.*] Galerius.

Lin. 7. [illegible] in MS.

Lin. 9. *Inſperatæ novitate rei.*] [illegible] In Manuſcripto eſt, *inſperata novitate rei* [illegible]

Ibidem. *Huic purpuram Diocletianus injecit ſuam.*] Diocletianus [illegible] purpuram Maximinum Daiam Cæſarem [illegible] unde colligi poteſt, eaſdem tunc fuiſſe Imperatorum & Cæſarum veſtes.

Lin. 10. *Diocles iterum factus eſt.*] Hoc eſt, [illegible]

Lin. 11. *Patriam.*] Salonas in Dalmatia, [illegible] Spalatenſis urbis, prope [illegible] eſt Diocletiani [illegible] *Diocletianus haud procul à Salonis in villa ſua* [illegible]

Lin. 12. *Scutarius.*] Id eſt, [illegible]

Lin. 13. *Protector.*] Id eſt, [illegible]

XX.

MAXIMIANUS, poſtquam ſenibus expulſis, quod voluit & fecit, ſe jam ſolum totius orbis dominum eſſe rebatur. Nam Conſtantium, quamvis

Lin. 1. *Maximianus.*] Galerius.

Ibidem. *Senibus expulſis.*] Diocletiano & Maximiano Herculio.

Ibidem. *Et fecit.*] [illegible] Lactant. [illegible] *quod voluit.*

Lin. 2. *Eſſe rebatur.*] In MS. *eſſe* [illegible]. Quidam legunt *eſſe ſe rebatur*: [illegible] *ſcribas*, [illegible]

priorem nominari eſſet neceſſe, contemnebat, quòd & naturâ mitis eſſet, & valitudine corporis impeditus. Hunc ſperabat brevi obiturum; & ſi non obiſſet, vel invitum exuere facile videbatur. Quid enim faceret, ſi à tribus cogeretur imperium deponere? Habebat ipſe Licinium veteris contubernii amicum, & à primâ militiâ familiarem, cujus conſiliis ad omnia regenda utebatur. Sed eum Cæſarem facere noluit, ne filium nominaret, vel ut poſtea in Conſtantii locum nuncuparet Auguſtum atque fratrem; tunc verò ipſe principatum teneret, ac pro arbitrio ſuo debacchatus in orbem terræ, vicennalia celebraret, ac ſubſtituto Cæſare filio ſuo, qui tunc erat novennis, & ipſe deponeret: ita cùm imperii ſummam tenerent Licinius ac Severus, & ſecundum Cæſarum nomen Maximinus & Candidianus, inexpugnabili muro circumſeptus ſecuram & tranquillam degeret ſenectutem. Hoc conſilia eis oſtendebant. Sed Deus, quem ſibi fecit infeſtum, cuncta illius cogitata diſſolvit.

Lin. 2. *Valitudine.*] Ità MS. Conſule Dauſquenium in Orthographicis, voce *valitudo*, & *valetudo*.

Lin. 3. *Obiſſet.*] MS. *noviſſet*; malè.

Lin. 4. *A tribus.*] Scilicet à Galerio, Severo & Maximino.

Ibidem. *Ipſe.*] Maximianus Galerius.

Lin. 7. *Vel.*] Poſt *nominaret*, in Manuſcripto eſt vacuum ſpatium duarum litterarum, quas credidi fuiſſe *vel*, propter ductam ſuperne lineolam, ut hic expreſſi. Quod ſi velis litteras fuiſſe *et*, fueris *etiam*.

Lin. 10. *Filio ſuo.*] Candidiano è concubinâ nato. Nullum enim ſuſceperat filium ex ſuâ uxore Valeriâ, Diocletiani filiâ, quæ ſterilis fuit, ut docet Lactantius infra cap. 50.

Ibidem. *Ipſe deponeret.*] Galerius etiam deponeret imperium, exemplo Diocletiani & Maximiani Herculii.

Lin. 13. *Hoc conſilia eis oſtendebant.*] Cum viris doctis lego *conſilia*. In MS. eſt *conſilio eis*, Galerio ſcilicet, & Licinio, cujus conſiliis ad omnia regenda uſum fuiſſe Galerium ſuprà vidimus. Editi habent, *conſilia ei oſtendebant*. Doctiſſimus Grævius legendum eſſe exiſtimat, *Hoc conſilio ejus tendebant*.

XXI.

ADEPTUS igitur maximam poteſtatem, ad vexandum orbem, quem ſibi patefecerat, animum intendit. Nam poſt devictos Perſas, quorum hic ritus, hic mos eſt, ut Regibus ſuis in ſervitium ſe addicant, & Reges populo ſuo tanquàm familiâ utantur, hunc morem nefarius homo in Romanam terram voluit inducere, quem ex illo tempore victoriæ ſine pudore laudabat. Et quia id apertè jubere non poterat, ſic agebat, ut & ipſe libertatem hominibus auferret. In primis honores ademit. Tor-

Lin. 1. *Adeptus igitur.*] Galerius.

Lin. 2. *Devictos Perſas.*] Vide ſuprà c. 9.

Lin. 3. *In ſervitium ſe addicant.*] Hic *ſervitium*, pro *ſervitute*, ut apud Lactantium Epitom. cap. 72. ad ultimum, *tradet* IN SERVITIUM *gentes univerſas*, Div. Inſtitut. lib. 2. cap. 1. *Tum ſe ſublimibus* ADDICUNT, lib. 6. cap. 10. & 23. *Quia ſe corpori* ADDIXERANT, *in quo habet mors poteſtatem*. De inſtituto ſeu conſuetudine hac Perſarum legatur Briſſonius.

Lin. 4. *Familiâ.*] Id eſt, famulis, ſervis, ut apud Perſas. In MS. eſt *milia* tantùm, & deeſt *fa*.

Lin. 5. *Terram.*] In MS *ter.*

Lin. 7. *Torquebantur Decuriones.*] Jure civili Romanorum non licebat torquere Decuriones, ut patet ex Epiſtolâ Conſtantini ad Probianum Proconſulem Africæ. Poſteà tamen Conſtantinus legem tulit, ut Decuriones torqueri liceret in crimine falſi. *Baluz.*

quebantur ab eo non Decuriones modo, ſed Primores etiam civitatum, egregii ac perfectiſſimi viri, & quidem in cauſis levibus atque civilibus. Si morte digni viderentur, cruces ſtabant, ſin minus, compedes parati. Matresfamilias ingenuae ac nobiles in gynaeceum rapiebantur. Si quis eſſet verberandus, defixi in ſtabulo pali quatuor ſtabant, ad quos nullus unquam ſervus diſtendi ſolebat. Quid luſorium, vel delicias ejus referam? Habebat urſos ferociae ac magnitudinis ſuae ſimillimos, quos toto imperii ſui tempore elegerat. Quoties delectari libuerat, horum aliquem afferri nominatim jubebat. His homines non plane comedendi, ſed obſorbendi objectabantur: quorum artus cum diſſiparentur, ridebat ſuaviſſime, nec unquam ſine humano cruore coenabat. Dignitatem non habentibus poena ignis fuit, & hanc ille prius adverſus Chriſtianos permiſerat, datis legibus, ut poſt tormenta damnati lentis ignibus urerentur. Qui cum deligati fuiſſent, ſubdebatur primo pedibus lenis flamma

Lin. 1 *Cruciabantur*] In MS. [illegible]

Lin. 2 *Egregii ac perfectiſſimi viri.*] [illegible] Praefectum.

Lin. 4 *Matresfamilias nobiles in Gynaeceum rapiebantur.* [illegible]

Lin. 5 *In ſtabulo.* [illegible]

Lin. 6 *Ad quos nullus unquam ſervus diſtendi ſolebat.* [illegible]

Lin. 8 *Luſorium.* [illegible]

[illegible]

Lin. 14 *Deligati.*] Idem quod legunt MS. deligati.

tamdiù, donec callum ſolorum contractum igni ab oſſibus revelleretur. Deindè incenſæ faces & extinctæ admovebantur ſingulis membris, ita ut locus nullus in corpore relinqueretur intactus. Et inter hæc ſuffundebatur facies aquâ frigida, & os humore abluebatur, ne areſcentibus ſiccitate faucibus, cito ſpiritus redderetur, quod poſtremò accidebat, cum per multum diem decoctâ omni cute, vis ignis ad intima viſcera penetraſſet. Hinc rogo facto cremabantur corpora jam cremata; lecta oſſa, & in pulverem comminuta, jactabantur in flumine ac mare.

Lin. 1. *Callum ſolorum.*] De hac pedum induratâ pelle loquitur Cicero lib. 5. Tuſculanar.

Lin. 5. *Spiritus redderetur.*] Lactant. lib. 5 Inſtitut. cap. 11 *Contendunt igitur ut vincant, & exquiſitos dolores corporibus immittunt, & nihil aliud devitant, quam ut ne torti moriantur.* Et paulò poſt: *Illis autem perenne ſtud nihil jubent curam tortis diligenter adhiberi, ut ad alios cruciatus membra renoventur, & reparetur novus ſanguis ad pœnam.* Baluz.

Ibidem. *Accidebat.*] MS. *Accedebat.*

Ibidem. *Cum per multum diem, &c.*] Approbantibus omnibus viris doctis lego *diem*, pro *tame*, quod eſt in MS. [illegible] numero.

Lin. 8. *In flumine ac mare.*] Ita MS. nec aliter legendum. Nam olim, ut apud Siſennam & Varronem, ſcribebatur mare in ſexto caſu: quem cum propoſitione in, pro quarto poſitum non ſemel obſervare apud Lactantium. Vide Columbi notam ad hunc locum. *Jactabantur*, pro *jacebantur*. Heumannus tamen vult legi *in flumen ac mare.*

XXII.

QUÆ igitur in Chriſtianis excruciandis didicerat, conſuetudine ipſâ in omnes exercebat. Nulla pœna penes eum levis: non inſulæ, non carceres, non metalla, ſed ignis, crux, feræ, in illo erant quotidiana & facilia. Domeſtici & Adminiſtratores lanceâ emendabantur. In curiâ pœna capitis & animadverſio gladii admodum paucis quaſi beneficium deferebatur, qui ob merita vetera impetraverant bonam mortem. Jam illa huic levia fuerant. Eloquentia extincta, cauſidici ſublati, jureconſulti aut relegati, aut necati. Litteræ autem inter malas artes habitæ, & qui eas noverant, pro inimicis hoſtibuſque protriti & execrati. Licentia rerum omnium, ſolutis legibus, adſumpta & judicibus data. Judices mi-

Lin. 2. *Nulla pœna penes eum levis.*] In veteri exemplari legitur, *nulla pœna cum levis.* Peſſima lectio [illegible] judicarit. Baluz.

Ibidem. *Inſulæ.*] MS. *inſula.*

Ibidem. *Carceres.*] MS. *carcereris.*

Lin. 3. *Illo . . . quotidiana.*] MS. *illa . . . quotidiana.*

Lin. 4. *Facilia.*] Id eſt, facilè conceſſa. [illegible]

Ibidem. *Adminiſtratores.*] In aulâ miniſtrantes.

Ibidem. *In curiâ pœna capitis & animadverſio gladii.*] Sic lego, probante eruditiſſimo viro, nullâ aut levi ſolum mutatione factâ. In Manuſcripto enim legitur, *In ea pœna capitis & animadverſio gladii*, mendosè. Editi habent, *In curiâ capitis & animadverſio gladii*, omiſſo *pœna.*

Lin. 5. *Quaſi beneficium.*] Sic lego cum duobus doctis viris, pro *beneficii*, quod eſt in Manuſcripto: nec opus eſt voce hac addita.

Lin. 6. *Bonam mortem.*] Id eſt, non cum [illegible] tormentorum, nec in publico per ludibrium [illegible], ſed [illegible] privatum, ut eſt venarum projectio, vel venenum, ſæpe [illegible]. Vide infra cap. XXVI. ad hunc. In MS. *bona morte.*

Ibidem. *Jam illa huic.*] Ita potius lege, ſcilicet [illegible], pro *hæc*. Vide præcedentia *didicerat*, . . *exercebat*, . . *in illo*.

Lin. 9. *Execrati.*] Potius, ut inſrà, *mactabantur*.

litares, humanitatis literarum rudes, ſine aſſeſſoribus in provincias immiſſi.

Lin. 1. *Aſſeſſoribus.*] Id eſt, conſiliariis.

XXIII.

At verò illud publicæ calamitatis & communis luctûs omnium fuit; cenſus in provincias & civitates ſemel miſſus, cenſitoribus ubique diffuſis, & omnia exagitantibus, hoſtilis tumultus, & captivitatis horrendæ ſpecies erant. Agri glebatim metiebantur, vites & arbores numerabantur, animalia omnis generis ſcribebantur, hominum capita notabantur, in civitatibus urbanæ ac ruſticæ plebes adunatæ, fora omnia gregibus familiarum referta, unuſquiſque cum liberis, cum ſervis aderant. Tormenta ac verbera perſonabant, filii adverſus parentes ſuſpendebantur, fideliſſimi quique ſervi contra dominos vexabantur, uxores adverſus maritos. Si omnia defecerant, ipſi contra ſe torquebantur, & cum dolor vicerat, adſcribebantur quæ non habebantur. Nulla ætatis, valitudinis excuſatio. Ægri & debiles deferebantur, æſtimabantur ætates ſingulorum, parvulis adjiciebantur anni, ſenibus detrahebantur. Luctu & mœſtitia plena

Lin. 1. *Communis fuit.*] Ita MS. Duo viri docti ſuſpicantur, pro communis, legendum eſſe [illegible].

Lin. 2. *Semel miſſus.*] Viri duo eruditi, pro *ſemel*, mallent *ſimul*. Utrumque in MS. ſæpe confunditur.

Lin. 4. *Glebatim.*] Ita in MS. Id eſt, de glebâ ad glebam. [illegible]

Ibidem. *Metiebantur.*] *Metiebantur*, paſſivè, ut quoque apud Arnobium, & apud Quint. Curtium lib. 5. In MS. *mentiebantur*.

Lin. 5. *Scribebantur.*] Id eſt, annotabantur in tabulas eorum numerus & ſpecies [illegible], ut unde pro iis vectigal ſolverentur. Sic *ſcriptura* non ſemel apud Ciceronem pro vectigali ſumitur.

Lin. 6. *Adunatæ.*] Quo vocabulo utitur etiam Lactantius de Opificio Dei, cap. 17. ſub finem.

Ibidem. *Fora omnia.*] MS. *fora omnia*, [illegible]

Lin. 8. *Suſpendebantur.*] [illegible]

Ibidem. *Fideliſſimi quique ſervi contra dominos vexabantur.*] Contra reſcriptum Juris quo vetat ſervos in dominorum caput interrogari.

Lin. 10. *Si omnia defecerant.*] Ita MS. Quidam viri docti legere volunt, *ſi omnino*, [illegible] *defecerant*. Mallem, *ſi hæc omnia defecerant*.

Ibidem. *Ipſi contra ſe torquebantur.*] Id eſt, tormentis hoc adigebantur, ut ſe ipſos accuſarent, quod & commiſerant. [illegible]

Lin. 11. *Adſcribebantur.*] Id eſt, annotabantur poſſeſſiones etiam quæ non habebantur, ut eas vel earum pretium fiſco adderent.

Ibidem. *Valetudinis.*] Ita MS. [illegible]

Lin. 12. *Parvulis adjiciebantur anni, ſenibus detrahebantur.*] [illegible] ex Ulpiano de Cenſibus Digeſt. lib. 50. Tit. 15. §. [illegible] *Ætatem, ut in cenſendo ſignificare neceſſe eſt, quia quibuſdam ætas tribuit, ne tributo onerentur: veluti in Syria à quatuordecim annis maſculi, à duodecim fœminæ uſque ad ſexageſimum quintum annum tributo capitis obligantur. Ætas autem ſpectatur cenſendi tempore.* [illegible]

Parvulis adjiciebantur anni, ut poſſent cenſeri vel potius ut tributum penderent. Nam legibus Imperatorum cautum erat, ut qui [illegible] annos [illegible] non haberent, quique plus quàm ſexaginta non eſſent, tribu-

omnia. Quæ veteres adversùs victos jure belli fecerant, hæc iſte adversùs Romanos Romaniſque ſubjectos facere auſus eſt, qui a parentes ejus cenſui ſubjugati fuerant, quem Trajanus Dacus aſſidue rebellantibus pœnæ gratiâ victor impoſuit. Poſt hoc, pecuniæ pro capitibus pendebantur, & merces pro vitâ dabatur. Non tamen iiſdem cenſitoribus fides habebatur, ſed alii ſuper alios mittebantur, tanquam plura inventuri. Et duplicabatur ſemper, illis non invenientibus, ſed ut libuit addentibus, ne fruſtrà miſſi viderentur. Intereà minuebantur animalia, & mortales obibant, & nihil minus ſolvebantur tributa pro mortuis, ut nec vivere jam, nec mori ſaltem gratis liceret. Mendici ſupererant ſoli, à quibus nihil exigi poſſit, quos ab omni genere injuriæ tutos miſeria & infelicitas fecerat. Atqui homo impius miſertus eſt illis, ut non egerent. Congregari juſſit, & exportatos naviculis in mare mergi. Adeo hominem miſericordem, qui providerit ne quis, illo imperante, miſer eſſet. Ita, dum cavet, ne quis ſimulatione mendicitatis cenſum ſubterfugiat, multitudinem virorum miſerorum contra omne jus humanitatis occidit.

[illegible] capitis ſolvere non [illegible], [illegible] ex L. 9. D. de [illegible] L. 4. & 6 Cod. Theod. eodem, ubi [illegible] Jac. Gothofredus.

Lin. 1. *Quæ veteres.*] Scilicet Romani. [illegible] [illegible] lectionem, quæ eſt in MS. & ſubſiſtere poteſt. [illegible] ſequentia [illegible] ſubſtituerunt [illegible].

Ibidem. *Hæc iſte.*] MS. *&* [illegible], [illegible] Amm[illegible].

Lin. 2. *Parentes.*] Id eſt, majores, propter [illegible].

Lin. 3. *Dacus.*] Ità MS. cum [illegible]. Erat enim duplex Dacia, ſuperior, & inferior [illegible] apud Paulinum Nol. Epiſt. carm. 17. ad Nicetam v. 249.

Et utraque Dacia [illegible] [illegible] [illegible] Utraque [illegible] [illegible].

Lin. 4. *Poſt hoc.*] Heumann. lege *poſt hæc.*

Lin. 5. *Iiſdem.*] Lege *iiſdem.*

Lin. 8. *Mortales.*] Hac voce pro hominibus [illegible] Lactantius, lib. 1. Div. Inſtitut. Opificio [illegible] ad propagandam ſobolem [illegible] lib. 7. cap. 11. *Mortalia ſunt* [illegible], ibid. cap. 14. [illegible] & alibi paſſim. [illegible] eodem ſenſu, lib. 4. cap. 14.

Lin. 9. *Et nihil minùs.*] Almelov. Gal. & alii. Aboendo, *&* [illegible].

Lin. 11. *Quos ab omni genere injuriæ tutos miſeria & infelicitas fecerat.*] Lactantius Epitom. cap. 59. ſive [illegible], *&* TUTOS AB INJURIIS FACERENT. [illegible] quidam [illegible] volebat legere, ut in MS. *iniquitatem*, ſeu temporum, Gallicè *par le malheur des temps.*

Ibidem. *Miſeria & infelicitas.*] In MS. *miſeria & infelicitatis*, mendosè.

Lin. 12. *Homo impius.*] Ità MS. Mallem cum nonnullis viris doctis legere *homo pius*, ironicè, propter vocabulum *miſericordem* quod ſequitur in Manuſcripto, non *miſericordem.*

Lin. 14. *Ita, dum cavet.*] Quidam vellent legere *cavet*, propter *ſubterfugiat* quod ſequitur in MS. vel legendum *ſubterfugeret.* Sic Tollium, Columbus & Heumannus.

Lin. 15. *Virorum miſerorum.*] Ità MS. Mallem *virorum miſerorum.*

Ibidem. *Contra omne jus humanitatis occidit.*] Ita & Lactantius Div. Inſtitut. lib. 5. cap. 19. [illegible] CONTRA JUS HUMANITATIS contra fas [illegible], & cap. 22. [illegible] [illegible] CONTRA JUS HUMANITATIS [illegible], lib. 6. cap. 10. [illegible] [illegible] quæ CONTRA JUS HUMANITATIS *&* fas [illegible], OCCIDUNT, [illegible]. Vide etiam cap. [illegible].

XXIV

Jam propinquabat illi judicium Dei, ſecurumque tempus eſt, quo res ejus dilabi ac fluere cœperunt. Nondum animum intenderat ad evertendum pellendumve Conſtantinum, dum eſt occupatus his rebus, quas ſuperius expoſui, & expectabat obitum ejus, ſed tam celeriter non putabat futurum. Qui cum graviter laboraret, miſerat literas, ut filium ſuum Conſtantinum remitteret ſibi videndum, & quidem jamdudum. Ille vero nihil minus volebat. Nam & in inſidiis ſæpe juvenem adpetiverat, quia palam nihil audebat, ne contra ſe arma civilia, & quod maxime verebatur, odia militum concitaret. Sub obtentu exercitii ac luſus feris illum objecerat, ſed fruſtra, quoniam Dei manus hominem protegebat, qui eum de manibus ejus liberavit in ipſo cardine. Namque ſæpius cum jamdiu negare non poſſet, dedit illi ſigillum, inclinante jam die, præcepitque ut poſtridie mane, acceptis mandatis, proficiſceretur, vel ipſe illum occaſione aliqua retentaturus, vel præmiſſurus literas, ut a Severo teneretur. Quæ cum ille proſpiceret, quieſcente jam Imperatore, poſt cœnam properavit exire, ſublatiſque per manſiones

Lin. 1. *Jam propinquabat illi judicium Dei.*] Videtur Auctor in mente habuiſſe illud [illegible] cap. [illegible] 18. [illegible] *Dei judicium.* [illegible] Virgilius [illegible] apud Lactantium Div. Inſtitut. lib. [illegible] cap. [illegible] *Comprehendi* [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] *tempus* [illegible] lib. 7. cap. [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible]

Eadem. *Illi.*] Galerio Maximiano.

Lin. 2. *Res ejus dilabi ac fluere.*] Reſpexit forte illud Virgilii Æneid. 2. v. 169.

Ex illo fluere, ac retro ſublapſa referri
Spes Danaum.

Lin. 5. *Laboraret.*] Adde morbo.

Lin. 6. *Et quidem jamdudum.*] Apprehendas Diſtinctionem [illegible] MS. [illegible]

Lin. 7. *Nam & in inſidiis.*] Præpoſitionem *in* habet MS. codex.

Lin. 9. *Dei manus hominem protegebat.*] Idem Lactantius Div. Inſtitut. lib. [illegible] cap. [illegible] *Quia Dei* [illegible]

Lin. 11. *In ipſo cardine.*] Id eſt, in ipſo momento, vel in ipſo diſcrimine opportuniſſimo [illegible] Baudius, [illegible] Virgil. [illegible] Æneid. [illegible]

In ipſo cardine. Sic Lactantius Div. Inſtit. lib. [illegible] cap. [illegible] [illegible]

Eadem. *Namque ſæpius cum jamdiu nega- re non poſſet.*] [illegible] palam [illegible]

Lin. 12. *Sigillum.*] Id eſt, epiſtolam [illegible] ſigillo munitam. Vide Cang. Gloſſarium.

Lin. 13. *Acceptis mandatis.*] Quæ, ut [illegible] ad patrem Conſtantium ferret.

Lin. 14. *Teneretur.*] Id eſt, retineretur a Severo. Quippe [illegible] Severus [illegible] Fragmentum de Conſtantino Chloro pag. [illegible] *Qui ut Severum per Italiam* [illegible] *ſumma feſtinatione* [illegible] *poſt* [illegible] *Alpes tranſgreſſus, ad patrem Conſtantium venit apud Bononiam.*

Lin. 16. *Sublatis* [illegible] *publicis.*] [illegible] Conſtantinum [illegible] apprehenderentur, equos [illegible] quos Reſpublica alebat, [illegible] aliquid [illegible] mutilaſſe & [illegible]

nes multas omnibus equis publicis, evolavit. Poſtridiè Imperator, cum conſultò ad medium diem uſque dormiſſet, vocari eum jubet. Dicitur ei poſt cœnam ſtatim profectus. Indignari ac fremere cœpit. Poſcebat equos publicos, ut eum retrahi faceret. Nudatus ei curſus publicus nuntiatur. Vix lacrymas tenebat. At ille incredibili celeritate uſus, pervenit ad patrem jam deficientem, qui ei, militibus commendato, imperium per manus tradidit; atque ita in lecto ſuo requiem vitæ, ſicut optabat, accepit. Suſcepto Imperio, Conſtantinus Auguſtus nihil egit prius, quam Chriſtianos cultui ac Deo ſuo reddere. Hæc fuit prima ejus ſanctio ſanctæ religionis reſtitutæ.

limites reliquiſſe, eoque id de loco in locum pergens faceret, excluſiſſe ab ulteriore progreſſione perſequentes. Eadem fermè leguntur in Epitome Victoris.

Lin. 1 *Evolavit*] Scribe cum Heumanno *avolavit*, quo verbo utitur Cicero lib. 1. Tuſculan. cap. 43. *ne hinc avolaremus*, inquit

Lin. 4. *Nudatus ei curſus publicus*] Ita MS. Id eſt, nulli erant in manſionibus equi publici curſus, quia eos mutilaverat Conſtantinus.

Lin. 6. *Ei*] In MS. *eo*, mendoſè.

Ibidem. *Ei*, *imperium per manus tradidit.*] Lactantius lib. 2 Divin. Inſtitut. cap. 4. *Vixit enim uſque ad ſenectutem*, REGNUMQUE PER MANUS FILIO TRADIDIT

Lin. 7 *In lecto ſuo requiem vitæ accepit.*] Faſti Idatiani Conſtantio VI. & Maximiano VI. Conſulibus: *His Conſulibus divus ſenior Conſtantius, & poſtea levatus eſt Conſtantinus VIII. Kal. Auguſti.* Chronicon Euſebii: *Conſtantius tertio-decimo imperii anno diem obiit in Britannia, Eboraci*, ibidemque ſepultus eſt, ſi vera ſunt quæ de ejus tumulo narrantur à Doctiſſimo viro Gulielmo Camdeno, pag. 572. Britanniæ. Contigit illud anno Chriſti CCCVI. ut rectè adverſùs Petavium contendit Valeſius in annotationibus ad Euſebium, & quidem die 8. Kalend. Auguſti. *Baluz.*

Lin. 8 *Nihil egit priùs, quàm Chriſtianos cultui ac Deo ſuo reddere*] Ita MS. per Helleniſmum. Alioquin legendum eſſet, quam ut ... redderet. Lactantius in præfatione libri 1. Div. Inſtitut. ad Conſtantinum: *Nam cùm ille dies feliciſſimus orbi terrarum illuxiſſet, quo te Deus ſummus ad beatum Imperii culmen evexit, ſalutarem univerſis & optabilem principatum præclaro initio auſpicatus es, cùm everſam ſublatamque juſtitiam reducens, teterrimum aliorum facinus expiaſti.*

Lin. 9. *Prima ejus ſanctio, ſanctæ Religionis reſtituta.*] Sic MS. *reſtituta*, pro *reſtitutio*. Ita dicitur *miſſa*, pro *miſſio*, *relata*, pro *relatio*, *Aſcenſa*, pro *Aſcenſio*, *defenſa*, pro *defenſio*, *acceſſa*, pro *acceſſio*, *expenſa*, pro *expenſio*, *remiſſa*, pro *remiſſio*, apud Tertullianum & S. Cyprianum Lactantii populares.

XXV.

PAUCIS poſt diebus, laureata imago ejus allata eſt ad malam beſtiam. Deliberavit diù an ſuſciperet. In eo penè res fuit, ut illam, & ipſum qui attulerat, exureret, niſi eum amici ab illo furore flexiſſent, admonentes eum periculi, quòd univerſi milites, quibus invitis, ignoti Cæ-

Lin. 1 *Laureata imago ejus allata eſt*] *Ejus*, ſcilicet Conſtantini. Laureatam imaginem dixit Lactantius, quoniam qui res lætas & benè geſtas nuntiabant, laureatas tabellas afferebant, ut pluribus explicat Salmaſius in Notis ad Lampridium pag. 111. *Baluz.*

Ibidem. *Ad malam beſtiam.*] Galerium Maximianum, qui ut crudelis perſecutor à Lactantio vocatur MALA BESTIA. Vide ſuprà Not. ad capp. 2. & 16. ejuſdem libri.

Lin. 2. *Res fuit.*] MS. *rex fuit.*

Lin. 3 *Amici.*] Id eſt, qui erant à conſiliis.

Ibidem. *Flexiſſent*] Pro *deflexiſſent*; ſimplex pro compoſito, quod Lactantio, ut ſuprà diximus, familiare eſt.

ſores erant facti, ſuſcepturi Conſtantinum fuiſſent, atque ad eum concurſuri alacritate ſummâ, ſi veniſſet armatus. Suſcepit itaque imaginem admodum invitus, atque ipſi purpuram miſit, ut ultro aſciviſſe illum in ſocietatem videretur. Jam turbatæ rationes ejus fuerant, nec poterat alterum extra numerum nuncupare, ut voluerat. Sed illud excogitavit, ut Severum, qui erat ætate maturior, Auguſtum nuncuparet, Conſtantinum verò non Imperatorem, ſicut erat factus, ſed Cæſarem cum Maximino appellari juberet, ut eum de ſecundo loco rejiceret in quartum.

Lin. 1. *Suſcepturi.*] MS. *ſuſcepturum.*

Ibidem. *Ad eum concurſuri alacritate ſummâ, ſi veniſſet armatus.*] MS. *ad eum concurſus alacritate ſummâ, ſi veniſſet armatus.*

Lin. 4. *Turbatæ rationes.*] In MS. *turbo rationes*, per errorem.

Ibidem. *Nec poterat alterum extra numerum nuncupare.*] Id eſt, præter quatuor, ne contra Diocletiani diſpoſitionem, quam ipſe [illegible] debere cuſtodiri, ſupra cap. 18. Baluz.

Lin. 5. *Illud excogitavit.*] Lactantius de Opif. Dei cap. 3. *Quid enim* EXCOGITAVIT? *quid fecit? quid molitus?*

Lin. 7. *Maximino.*] MS. ſemper *Maximiano.*

XXVI.

COMPOSITÆ ei res quodam modo jam videbantur, cùm ſubitò illi alius terror allatus eſt, generum ipſius Maxentium Romæ factum Imperatorem. Cujus motûs hæc fuit cauſa. Cum ſtatuiſſet cenſibus inſtitutis orbem terræ devorare, ad hanc uſque proſiluit inſaniam, ut ab hâc captivitate ne populum quidem Romanum fieri vellet immunem. Ordinabantur jam Cenſitores, qui Romam miſſi deſcriberent plebem. Eodem ferè tempore caſtra quoque Prætoria ſuſtulerat. Itaque milites pauci, qui Romæ in caſtris relicti erant, opportunitatem nacti, occiſis quibuſdam judicibus, non invito populo, qui erat concitatus, Maxentium purpu-

Lin. 1. *Quodam modo.*] MS. *quo modo.*

Lin. 2. *Allatus eſt.*] Ita MS. [illegible] *allatus*, ſequor MS.

Ibidem. *Maxentium Romæ factum Imperatorem.*] Lud. Tonnardus [illegible] Cæſarem, non Auguſtum. At [illegible], & ex Eutropio lib. 10. [illegible] Baluzius & Pater Ruinart probant, [illegible] à Prætorianis Auguſtum fuiſſe nuncupatum [illegible].

Lin. 4. *Orbem terræ devorare.*] Lactantius lib. 7. Div. Inſtit. cap. 16. *Deſolabunt orbem, & comminuent, &* DEVORABUNT. Atque ſic etiam [illegible] cap. 11. [illegible] & VORABIT OMNEM TERRAM, [illegible] in omnibus editis & MSS. codicibus, ſi excipias Tonnardum, in quo eſt [illegible].

Ibidem. *Proſiluit.*] Ita MS. [illegible] *proſilivit.* Utrumque latine bonum: [illegible] *hilque* [illegible].

Ibidem. *Ab hâc captivitate.*] Id eſt, ab hac [illegible]. Credo enim non [illegible], ut ei vectigal imponeretur.

Lin. 6. *Deſcriberent plebem.*] Lactantius Divin. Inſtit. lib. 2. cap. [illegible]. *Deos per familias* DESCRIBERE.

Lin. 7. *Caſtra Prætoria ſuſtulerat.*] Non omnino, ſed imminuerat. Alioqui quomodò Prætoriani, ſi nulli fuiſſent, Maxentium Imperatorem nuncupare potuiſſent? Rectè Aurelius Victor in libro de Cæſaribus: *Hinc* [illegible] *Prætoriarum cohortium atque in armis vulgi* [illegible]. Baluz.

Lin. 8. *Occiſis judicibus.*] *Abolito penitùs* [illegible], inquit Zoſimus, [illegible] Baluz.

Lin. 9. *Maxentium purpuram induerunt.*] In MS. *Maxentio purpuram induerunt* [illegible]

rum induerant. Quo nuntio allato, aliquantùm rei novitate turbatus eſt, nec tamen nimiùm territus. Et oderat hominem, & tres Cæſares facere non poterat. Satis viſum eſt ſemel feciſſe quod noluit. Severum arceſſit, & hortatus ad recipiendum imperium, mittit eum cum exercitu Maximiani ad expugnandum Maxentium; & mittit Romam, in quâ milites illi ſummis deliciis ſæpiſſimè excepti, non modò ſalvam eſſe illam urbem, ſed ibi vivere optarent. Maxentius tanti facinoris ſibi conſcius, licèt jure hæreditatis paternos milites traducere ad ſe poſſet, cogitans tamen fieri poſſe, ut Maximianus ſocer idipſum metuens Severum in Illyrico relinqueret, atque ipſe cum ſuo exercitu ad ſe oppugnandum veniret, quærebat quatenus ſe à periculo impendente muniret. Patri ſuo poſt depoſitum imperium in Campania moranti purpuram mittit, & bis Auguſtum nominat. Ille vero & rerum novarum cupidus, & quæ depoſuerat invitus, libenter arripuit. Severus interim vadit, & ad muros Urbis armatus accedit. Statim milites, ſublatis ſignis, abeunt, & ſe contra quem venerant, tradunt. Quid reſtabat deſerto, niſi fuga? Sed occurrebat jam reſumpto imperio Maximianus, cujus adventu Ravennam confugit, ibique ſe cum paucis militibus incluſit. Qui cùm videret futurum, ut Maximiano traderetur, dedit ſeſe ipſe, veſtemque purpuream eidem, à

lectio non atque bona. Indicat vero Maxentium [illegible] ipſo purpuram ſumpſiſſe, urbem perturbatam per motum popularem: altera, ſed melior, Maxentium à militibus purpurâ donatum.

Lin. 1. *Turbatus eſt.*] Galerius Maximianus.

Lin. 2. *Nimium territus.*] *Nimium*, id eſt, valdè. Divin. Inſtit. lib. 5. cap. 10. [illegible] *ſit [illegible]*. Et de Opificio Dei cap. 9. *Si aliquid nimis propiùs admoveas.*

Ibidem. *Tres Cæſares facere non poterat.*] Obſtante diſpoſitione Diocletiani. Vide ſuprà cap. 18. & 25.

Lin. 3 *Arceſſit, & hortatus.*] Ita MS. Poſſet tamen legi *hortatus* vel *hortatur*. Lactantium ſequor [illegible], quæ [illegible].

Lin. 4. *Recipiendum.*] Id eſt, recuperandum.

Ibidem. *Maximiani.*] Herculii intelligo.

Lin. 5 *Maxentium.*] MS. *Maximianum*, mendosè.

Lin. 7 *Ibi vivere.*] MS. ut vivere.

Ibidem. *Maxentius tanti facinoris ſibi conſcius.*] Hoc eſt, ſumptæ ſine [illegible] Auguſti [illegible] purpuræ, [illegible] Italiæ Imperio, quod Galerius Severo cum Occidente [illegible] *Baudel.*

Lin. 9 *Maximianus.*] Scilicet Galerius, cujus filiam Maxentius duxerat.

Lin. 11 *Quærebat quatenus.*] Quatenus eſt pro quomodo. Lactantius Divin. Inſtit. lib. 2. cap. 11. *Ipſis Ægyptiis facta ſunt, quatenus* [illegible] *filium parentem vel poſſideant, vel* [illegible], lib. 4. cap. 17 *Sed qui viderit, quatenus adjuvari per Chriſtum de corporibus fugiant*, L. 7. c. 4. *quatenus aut quemadmodum homines provocet.* Columbus. Lib. de Opificio Dei hic, cap. 6

Ibidem. *Se à periculo impendente muniret.*] Lactantius Epitom. cap. 6. *Securiſſimè legibus vitæ noſtræ muniendum*, de Opific. Dei cap. 4. *Ut adverſis* [illegible] *fragilitatem ſuam muniat*; cap. 10. *Ut omnia munitiora eſſent ad tuendum.*

Lin. 12. *Campania.*] Eutropius lib. 9. circa finem, & Zoſimus lib. 2. cap. 10. *Lucaniam dicunt: forſan villa in utriuſque confiniis fuit.*

Lin. 13 *Illi.*] Id eſt, Herculio.

Lin. 14. *Severus interim vadit.*] Haud facile MS. non *[illegible]*, ut quidam ſuſpicantur.

Lin. 15 *Et ſe contra quem venerant, tradunt.*] MS. *&*, non *et*.

Lin. 17. *Ravennam confugit.*] Severus.

Lin. 19. *Maximiano.*] Herculio.

Ibidem. *Dedit ſeſe ipſe.*] MS. habet *dedit de ſe ipſe.*

Ibidem. *Veſtemque purpuream.*] Ita MS. nec aliter emendi debent: aliæ editiones habent, *Veſtemque & purpuream.*

Ibidem. *Eidem.*] MS. *& idem. Eidem*, id eſt Herculio, à quo acceperat. Vide c. 18. ſup.

quo acceperat, reddidiſſet. Quo facto, nihil aliud impetravit, niſi bonam mortem. Nam venis ejus inciſis, leniter mori coactus eſt. Ab hoc cœpit ſuos perſequi.

Lin. 1. *Bonam mortem.*] Quod hic ſit bonam mortem, vide ad quod ſequitur, & ſuprà ad caput 22.

Lin. 2. *Venis ejus inciſis.*] Sic MS. et editio Baluz. *Venas ei inciſis.* Contrà Zoſimus lib. 2. & noſter Fragmentum de Conſtantio Chloro ſcribunt, ut paulò ante vidimus, laqueum *fractis laqueo cervicibus expreſſo.* Baluz.

Ibidem. *Cœpit*] In MS. *capit.* De hoc loco, quem corruptum eſſe [illegible] Interpretes, vide Baluzium nobis p. [illegible] & Doctiſſ. Columbi Not. Quæque ultima verba hujus capitis putat Heumannus eſſe delenda.

XXVII.

HERCULIUS verò cùm Maximiani noſſet inſaniam, cogitare cœpit illum, audita nece Severi, inflammatum ira, cum exercitu eſſe venturum, & fortaſſe adjuncto Maximino, ac duplicatis copiis, quibus reſiſti nullo modo poſſet. Urbe munitâ, & rebus cæteris intimius diligenter inſtructis, proficiſcitur in Galliam, ut Conſtantinum partibus ſuis conciliaret, ſuæ minoris filiæ nuptiis. Ille interea, coacto exercitu, invadit Italiam, ad Urbem accedit, Senatum exſtincturus, populum trucidaturus. Verum clauſa & munita omnia offendit. Nulla erat ſpes irrumpendi; oppugnatio difficilis, ad circumſedendum mœnia non ſatis copiarum, quippe qui nunquam viderat Romam, æſtimaretque illam non multo eſſe majorem, quam quas noverat civitates. Tunc quædam legiones deteſtantes ſcelus, quod ſocer generum oppugnaret, & quod Romani milites Romam, tranſlatis ſignis, impetum reliquerunt. Et jam cæteri mili-

Lin. 1. *Herculius.*] MS. *Herculeus.*

Ibidem. *Maximiani.*] Galerii ſcilicet.

Lin. 2. *Inflammatum ira.*] Ita & ſuprà cap. 34. [illegible] Div. Inſtitut. cap. 17. [illegible] & eodem lib. 7. cap. [illegible] amore [illegible]

Lin. 3. *Adjuncto Maximino.*] Dazâ ſcilicet Maximino. A Lactantio enim Daza indiſcriminatim *Maximinus* & *Maximinus* ſunt appellatur. Vide Not. ad caput 18. *Toinard.*

Lin. 4. *Et rebus cæteris intimius diligenter inſtructis.*] Ita MS. Locus ſubobſcurus, attamen nihil immutandum eſſe puto. Reddiderim Gallicè, *par des entrepriſes qui annonçoient ou declaroient la guerre.* Pro *cæteris*, quidam volunt *captis.*

Ib. *item. Inſtructis.* Quidam legunt *inſtruens.*

Lin. 6. *Suæ minoris filiæ nuptiis.*] MS. [illegible] [illegible] nuptiis, quod editi rectè emendaverunt. Minor autem et tradunt [illegible] quæ natu eſſet Fauſta [illegible] capiat, & [illegible] nullam enim [illegible] apud Romanos Hiſtoriæ Scriptores. Attamen hoc MS. mente ſua emendata, nec poterit jacere in Lactantio poteſt conſiſtere. Nullam Maximianum Herculium aliam ex [illegible] uxore Eutropia habuit libe[r]um, quam Maxentium, de quo capite 18. & Fauſtam, de qua cap. 30. Verum Eutropia, priuſquam nupta eſſet cum Herculio, filiam habuit Theodoram, quam uxorem duxerat Conſtantius Chlorus Conſtantini Pater. Theodoram vero Eutropia [illegible] et [illegible] procul dubio habebat Herculius. Itaque de Fauſtâ poterat Lactantius dicere, quòd Herculii filia minor eſſet.

Ibidem. *Ille interea.*] Galerius Maximianus.

Lin. 9. *Circumſedendum mœnia.*] In MS. *circumſedendum* [illegible], pro *circumſedendum* editi habent *circumſedenda mœnia.*

Lin. 11. *Quam noverat civitates.*] Sic apud Virgilium Tityrus:

Urbem quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
Stultus ego huic noſtræ ſimilem.

Ibidem. *Deteſtantes ſcelus.*] MS. *deteſtandis.* Forte legendum eſt *deteſtate.*

Lin. 13. *Impetum reliquerunt.*] Galerii intelligo. Forte legendum *ſequerentur.* Vide

(anim)os mutabant, cùm ille, fractâ ſuperbiâ, dimiſſiſque animis, & Severi exitum metuens, ad pedes militum provolutus orabat, ne hoſti traderetur, donec promiſſis ingentibus flexit animos quorumdam, & retrò ſigna convertit, ac fugam trepidus capeſſivit; in qua opprimi facillimè potuit, ſi cum paucis quiſpiam ſequeretur. Quod cùm timeret, dedit militibus poteſtatem, ut diſperſi quàm latiſſimè diriperent omnia, vel corrumperent; ut ſi quis inſequi voluiſſet, utenſilia non haberet. Vaſtata eſt igitur ea pars Italiæ, quò peſtiferum illud agmen inceſſit expilata omnia, mulieres corruptæ, virgines violatæ, extorti parentes & mariti, ut filias, ut conjuges, ut opes ſuas proderent. Abactæ tanquàm de barbaris prædæ pecorum ac jumentorum. Hoc modo ſe ad ſedes ſuas recepit, cùm Romanus quondam Imperator, nunc populator Italiæ, hoſtiliter univerſa vexaſſet. Olim quidem ille, ut nomen Imperatoris acceperat, hoſtem ſe Romani nominis erat profeſſus, cujus titulum immutari volebat, ut non Romanum imperium, ſed Daciſcum cognominaretur.

infrà, *quia milites erant*, *qui Severum reliquerant*.

Lin. 1. *Mutabant.*] MS. *mutabantur*.

Ibidem. *Dimiſſiſque animis.*] Fortè legendum, *demiſſiſque animis*, id eſt, *abjectis*, ità Cicero variis in locis. *Almeloov.*

Ibidem. *Et*] Eſt MS. ſed omiſſum in editis.

Lin. 3. *Flexit animos quorumdam*] MS *flexit animos quorum*. Editores repoſuerunt *flexit animos eorum*. Ego pono *quorumdam*, petitis in Manuſcripti codicis lectione unam addenda ſyllabam, eamque vocem ut lectionem germanam puto.

Lin. 7. *Utenſilia non haberet.*] *Utenſilia* ſunt cibaria, copiæ victui neceſſariæ.

Lin. 8. *Quò.*] *Qua*, juxta Tollium & Heumannum.

Lin. 11. *Se ad ſuas ſedes recepit.*] Maximianus Galerius.

Lin. 13. *Vexaſſet.*] Baluzius putat legendum eſſe *vaſtaſſet*. Attamen infrà num. XXXI, dicit Auctor *vexatorem generis humani*.

Lin. 15. *Daciſcum.*] Sic lego cum Manuſcripto, ut apud Vopiſcum in Aureliano cap. 38. non *Dacicum*, ut habent plures editi. *Daciſcum*, quòd ipſe natus eſſet ex Daciâ.

XXVIII.

POST hujus fugam, cùm ſe Maximianus alter è Galliâ recepiſſet, habebat imperium commune cum filio. Sed juveni magis parebatur, quàm ſeni, quippe cùm prior & major filii poteſtas eſſet, qui etiam patri reddiderat imperium. Ferebat iniquo animo ſenex, quod non poſſet liberè facere quod vellet, & filio ſuo puerili æmulatione invidebat. Cogitabat ergò expellere adoleſcentem, ut ſibi ſua vindicaret. Quod facilè videbatur, quia milites erant [ſui,] qui Severum reliquerant. Advocavit populum ac milites, quaſi concionem de præſentibus Reipublicæ malis

Lin. 1. *Maximianus alter.*] Scilicet, Herculius.

Ibidem. *Galliâ.*] In MS. *Gallis*. Sed mendosè.

Lin. 3. *Filii poteſtas eſſet*] Addidi verbum *eſſet*, quod deeſt in Manuſcripto, ſed neceſſariò addendum.

Ibidem. *Qui etiam.*] In MS. codice eſt *qui et*.

Lin. 5. *Quod.*] MS. *quos*, mendosè: fortè *quæ vellet*.

Lin. 7. *Milites erant ſui.*] Scilicet, Maximiani Herculii Imperatoris. Cum doctiſſ. viris Giſb. Cupero & Paulo Bauldri addo *ſui*, & ſenſus omninò poſtulat, ut ſic legatur: idque verum eſſe patet ex capite 44. & ſimilitudo litterarum *ſui*, & *qui*, vocem eam excidiſſe potuit. *Ex Cupero.*

habituros. De quibus cùm multa dixiſſet, convertit ad filium manus & illum eſſe dicens auctorem malorum, illum principem calamitatum, quas Reſpublica ſuſtineret, diripuit ab humeris ejus purpuram. Exutus ille præcipitem ſe de tribunali dedit, & à militibus exceptus eſt. Quorum irâ & clamore perturbatus eſt ſenex impius, & ab urbe Româ, tanquàm Superbus alter, exactus eſt.

Lin. 2. *Auctorem malorum, principem calamitatum.*] Item Lactantius Epitom. cap. 72. *Ipſe diabolus* PRINCEPS, AUTOR *& machinator* MALORUM.

Lin. 3. *Quas reſpublica ſuſtineret.*] Lactant. Div. Inſtitut. lib. 6. cap. 8. *Mala omnia* SUSTINERE: & cap. 18. SUSTINEBANT *iniuriam, & mala huius vitæ omnia æquanimiter perferamus.* Columb.

Ibidem. *Diripuit ab humeris ejus purpuram.*] Ita MS. Detrahendam ſuam deripuit, id eſt, de corpore filii detraxit: cùm notetur diripere ſignificare in ſtudio conatûque. Ita Ovid. 4. Met.

——— *velamina Prognæ*

Deripit ex humeris. Et Cuperus.

Ibidem. *Exutus.*] In MS. *exſutus.*

Lin. 6 *Tanquàm Superbus alter, exactus eſt.*] Id eſt, Tarquinius Superbus, Rex Romanorum ultimus. Lactantius lib. 4. Inſtit. c. 29. *Tarquinius* SUPERBUS EXACTUS EST. Baluz.

XXIX.

REDIENS rursùs in Galliam, ubi aliquantùm moratus eſt, profectus ad hoſtem filii ſui Maximianum, quaſi ut de componendo Reipublicæ ſtatu & cum eo diſputaret; re autem verà ut illum per occaſionem reconciliationis occideret, ac regnum ejus teneret, excluſus à ſuo, quòcumque veniſſet. Aderat ibi Diocles, à genero nuper accitus, ut quod antè non fecerat, præſente illo imperium Licinio daret, ſubſtituto in Severi loco. Itaque fit utroque præſente. Sic uno tempore ſex fuerunt. Quarè impeditis conſiliis ſenex Maximianus tertiam quoque fugam moliebatur: redit in Galliam plenus malæ cogitationis ac ſceleris, ut Conſtantinum Imperatorem generum ſuum, generi filium, dolo malo cir-

Lin. 1. *Ad hoſtem filii ſui Maximianum.*] Id eſt, Herculius profectus eſt ad Galerium filii ſui hoſtem.

Lin. 3. *Et cum eo diſputaret*] Sic MS. ubi & ominnes &, utique lectum. *Diſputaret*, id eſt, conferret, cum eo ageret. Sic apud Ciceronem 2. Famil. 8 & Orat. pro Cælio.

Lin. 5 *Aderat ibi Diocles*] Apud Maximianum Galerium generum ſuum, à quo nuper fuerat accitus.

Lin. 6 *Subſtituto.*] In MS. poteſt legi *ſubſtituto*, aut etiam *ſubſtituendo.*

Ibidem *In Severi loco.*] Sic MS. Docti malunt ſcribere, *in Severi locum*: ſed utraque lectio defendi poteſt.

Lin. 7 *Utroque præſente.*] Diocletiano nempe, & ſene Maximiano Herculio.

Ibidem, *Sex fuerunt.*] Ita MS. Nonnulli malunt *præfuerunt*. Rempublicam ſcilicet, ſive Imperatores, ſive Cæſares; nempè Herculius, Galerius, Maximinus Daza, Conſtantinus; Maxentius & Licinius.

Lin. 8. *Quarè*] Ex Terent. Andr. Act. 3. Scen. 5.

Ibidem. *Maximianus.*] Scilicet Herculius.

Ibidem. *Moliebatur.*] Id eſt, parabat. Æneid. 1. v. 108

Lin. 9. *Cogitationis.*] Ita MS. Et rectè. Priſcæ editiones, *cogitationis*: fortaſſè ob quod libro 5 Div. Inſtitut. Lactantii cap. 11 hæc legitur, *plenus parum ab omni ſcelere cogitationis profuſus*

Ibidem. *Conſtantinum Imperatorem generum ſuum.*] Fauſtam enim Maximiani Herculii filiam duxerat. Toinard. Legitur monetâ Conſtantinus apud Toinardum.

Lin. 10. *Generi filium.*] Conſtantini Chlori; cui Flavia Maximiana Theodora, uxſſlam Herculii privigna, nupſerat. Idcò Conſtantinus dictâ privignâ habebat vitricum generi, Toinard.

inveniret; & ut poſſet fallere, deponit regiam veſtem. Francorum gens in armis erat. Perſuadet nihil ſuſpicanti, ne omnem ſecum exercitum duceret, paucis militibus poſſe barbaros debellari; ut & ipſe haberet exercitum, quem occuparet, & ille opprimi poſſet ob militum paucitatem. Credit adoleſcens, ut perito, ac ſeni; paret, ut ſocero; proficiſcitur, relictâ militum parte majore. Ille, paucis diebus expectatis, cùm jam Conſtantinum æſtimaret intraſſe fines barbarorum, repentè purpuram ſumit, theſauros invadit, donat, ut ſolet, largè; fingit de Conſtantino, quæ in ipſum protinùs reciderunt. Imperatori properè quæ geſta ſunt, nuntiantur. Admirabili celeritate cum exercitu revolat. Opprimitur homo ex improviſo, nondùm ſatis inſtructus, milites ad Imperatorem ſuum redeunt. Occupaverat Maſſiliam, & portas obſeraverat. Accedit propiùs Imperator; & in muro adſtantem alloquitur, non aſperè, nec hoſtiliter: ſed rogat quid ſibi voluiſſet, quid ei defuiſſet, cur faceret quod ipſum præcipuè non deceret. Ille verò ingerebat maledicta de muris. Tum ſubitò à tergo ejus portæ reſerantur, milites recipiuntur. Adtrahitur ad Imperatorem rebellis Imperator, pater impius, ſocer perfidus. Audit ſcelera quæ fecit, detrahitur ei veſtis, & increpito vita donatur.

Lin. 1. *Francorum gens in armis erat.*] De hoc ferè Francorum Bello loquitur Euſeb. in vitâ Conſtantini lib. 1 cap. 25.

Lin. 2. *Perſuadet*] Id eſt, Herculius perſuadet Conſtantino nihil ſuſpicanti.

Lin. 4. *Poſſe.*] In MS. *Poſſe.*

Lin. 5. *Paucitatem.*] In MS. *paucitate*: forte *paucitati*.

Lin. 7. *Æſtimaret.*] Legunt eruditi *exiſtimaret*.

Lin. 8. *Fingit de Conſtantino, &c.*] Id eſt, fingit Conſtantinum oppreſſum eſſe ab hoſtibus, ſicut ipſe, paulò poſt, inopinato generi recurſu opprimebatur. *Cellarius.*

Lin. 9. *Imperatori.*] Scilicet, Conſtantino.

Lin. 10. *Revolat.*] Lactantius Div. Inſtitut. lib. 7. cap. 12. *Donec animo miſſa corporis clauſtra ad ſedem ſuam* REVOLET. quam vocem apud alium auctorem Chriſtianum non reperies; & hauſit à Cicerone & Virgilio Georg. 1. v. 361. eorum imitator Firmianus noſter.

Lin. 11. *Homo.*] Senex Herculius.

Lin. 15. *Non deceret.*] Quia Conſtantinus gener erat Herculii, quem quodammodò non decebat, ut Socer genero bellum inferret.

Lin. 16. *A tergo ejus*] Id eſt, portæ quæ à tergo erant Herculii.

Ibidem. *Milites.*] Conſtantini.

Lin. 17. *Pater impius.*] *Pater*, ſcilicet Fauſtæ, quam uxorem dederat Conſtantino; *impius*, quia inhumanus.

Lin. 18. *Audit ſcelera quæ fecit.*] Eleganter de abſente. Sic Lactantius lib. 5. Divin. Inſtitut. cap. 19. AUDIT quæ illi Deus comminatur.

Ibidem. *Detrahitur ei veſtis.*] Imperatoria ſcilicet, id eſt, purpura.

XXX.

SIC amiſſo Imperatoris ac ſoceri honore, humilitatis impatiens, alias rurſùs inſidias machinatus eſt. Quia ſemel habuit impunè, vocat filiam Fauſtam, eamque nunc precibus, nunc blandimentis ſollicitat ad proditionem mariti, alium digniorem virum pollicetur, petit cubiculum patens relinqui, & negligentiùs cuſtodiri ſinat. Pollicetur illa facturam,

Lin. 2. *Habuit impunè.*] Nec aliter MS. & Lactantius Epitom. cap. 33. [illegible] HABUIT; & cap. 55. [illegible] HABUIT. Hic ut alibi [illegible]

& refert protinùs ad maritum. Componitur ſcena, quâ manifeſtò facinus teneretur. Supponitur quidam vilis eunuchus, qui pro Imperatore moriatur. Surgit ille nocte intempeſtâ: videt omnia inſidiis opportuna. Rari excubitores erant, & ii quidem longiùs; quibus tamen dicit vidiſſe ſomnium, quod filio ſuo narrare vellet. Ingreditur armatus, & ſpadone obtruncato, proſilit gloriabundus, ac profitetur quod admiſerit. Repentè ſe ex alterâ parte Conſtantinus oſtendit cum globo armatorum. Profertur è cubiculo cadaver occiſi: hæret manifeſtarius homicida, & mutus ſtupet,

Quaſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes;

impietatis ac ſceleris increpatur. Poſtremò datur ei poteſtas liberæ mortis;

Ac nodum informis leti trabe nectit ab altâ.

Ita ille Romani nominis maximus Imperator, qui per longum temporis intervallum cum ingenti gloria viginti annorum vota celebravit, eliſa & fracto ſuperbiſſimo gutture, vitam deteſtabilem turpi & ignominioſâ morte finivit.

Lin. 1. *Scena.*] In MS. *ſchena*; quaſi pronunciandum eſſet *ſkena*, more ſcilicet Italorum.

Lin. 5. *Filio ſuo.*] Id eſt, genero ſuo, Conſtantino ſcilicet, qui erat Maximiani Herculii filiæ maritus.

Lin. 6. *Proſilit.*] Melius foret *proſiliit*.

Lin. 8. *Hæret manifeſtarius homicida.*] Lactantius lib. 2. Div. Inſtitut. cap. 7. *Quaſi ſubductis & conſumptis omnibus vitæ ſubſidiis*, HÆRET, *deficit*. Ex Plauto in Aulular. & Trinummo.

Lin. 10. *Quaſi.*] Virgil. 6. Æneid. v. 471.

Lin. 12. *Ac.*] Idem, lib. 12. v. 603.

Lin. 14. *Intervallum.*] In MS. *intervallo*.

Ibidem. *Viginti annorum vota.*] Id eſt, vicennalia, quæ cum Diocletiano Romæ celebravit. *Baluz.* Vide Valeſium in Euſebium de Vitâ Conſtantini lib. 4. cap. 47.

Lin. 15. *Turpi.*] In MS. *turbi*, *p*, in *b* mutato, quod ſcribentis ſæpè accidit.

Ibidem. *Ignominioſâ morte.*] De quâ Euſeb. Hiſtor. Eccleſ. lib. 8. cap. 13. Maſſiliæ ſcilicet ſtrangulatus eſt. Euſeb. in Chronico.

X X X I.

AD hoc Deus, religionis ac populi ſui vindex, oculos ad Maximianum alterum tranſtulit, nefandæ perſecutionis autorem, ut in eo etiam virtutem majeſtatis oſtenderet. Jam de agendis & ipſe vicennalibus cogitabat; & ut qui jamdudùm provincias affixerat auri argentique indictionibus

Lin. 1. *Maximianum alterum.*] Id eſt, à Maximiano Herculio ad Maximianum Galerium, cognomento Armentarium.

Lin. 2. *Autorem.*] Id eſt, unum ex autoribus perſecutionis, de quibus vide ſuprà c. 2. *perſecutores*: non unicus ejus autor, ſed plures.

Ibidem. *Etiam virtutem.*] Sic lego ex MS. in quo eſt *et . . . . am*, cum vacuo ſpatio 7. aut 8. litterarum, nec aliter legendum eſſe arbitror. In omnibus editis legitur *etiam ultor*, quod cum reliquâ codicis ſcriptura ſtare non poteſt; & quidem in hoc MS. *etiam* vulgò ſcribitur per quatuor litteras *etiā*. Lectio noſtra eâdem confirmatur locutione cap. 1. *Quatenùs* VIRTUTEM AC MAJESTATEM *ſuam ad extinguenda delendaſque nominis ſui hoſtibus* OSTENDERET. Ita & Lactantius lib. 4. Div. Inſtit. cap. 26. VIRTUTEM MAJESTATEMQUE *Dei ſingularis interpretari*, & lib. de cap. 9. VIRTUTEM AC MAJESTATEM *Dei ſingularis* ...

Lin. 4. *Et ut.*] Poſt *cogitabat*, in MS. quatuor deſunt litteræ, quas ſupplendas eſſe duxi per *&* *ut*.

[illegible]libus ſuis, quæ promiſerat redderet, etiam in nomine vicennalium ſecurem alteram afflixit. Qua vexatione generis humani exactio celebrata ſit, maximè rei annonariæ, ecquis enarrare digne poteſt? Officiorum omnium milites, vel potius carnifices, ſingulis adhærebant, cui priùs ſatisfieret, incertum. Venia non habentibus nulla, ſuſtinendi multiplices cruciatus, niſi exhiberentur ſtatim, quod non erat. Multis cuſtodiis circumſepto nulla reſpirandi facultas, nullo tempore anni vel exigua requies, frequens ſuper iiſdem hominibus, vel ipſis judicibus, vel militibus judicum pugna. Nulla area ſine exactore, nulla vindemia ſine cuſtode, nihil ad victum laborantibus relictum. Quæ quanquam intolerabilia ſint, eripi ab ore hominum cibos labore quæſitos, tamen ſuſtentabile aliquo modo vel ſpe futurorum. Quid veſtis omnis generis? quid aurum? quid argentum? Nonne hæc neceſſe eſt ex venditis fructibus comparari? Unde igitur hoc, ô dementiſſime tyranne, præſtabo, cum omnes fructus auferas, univerſa naſcentia violenter eripias? Quis ergò non bonis ſuis everſus eſt, ut opes, quæ ſub imperio ejus fuerunt, corraderentur ad votum, quod non erat celebraturus.

Lin. 1 *Redderet*] [illegible]

Ibidem. *In nomine vicennalium*] [illegible]

Lin. 2 *Securem alteram afflixit*] [illegible]

Lin. 3 *Ecquis enarrare digne poteſt?*] [illegible]

Ibidem. *Officiorum omnium milites*] [illegible]

Lin. 5 *Venia non habentibus nulla*] [illegible]

Lin. 6 *Exhiberentur*] [illegible]

Lin. 10 *Quæ quanquam intolerabilia ſint, eripi ab ore hominum cibos labore quæſitos*] [illegible]

[illegible]

Lin. 11 *Suſtentabile*] [illegible]

Lin. 14 *Spe futurorum*] [illegible]

Ibidem. *Quid veſtis omnis generis?*] [illegible]

Lin. 17 *Ad votum*] [illegible]

Pag. 225. lin. 27. *Quod non erat celebratu-rus.*] Hic locus eſt magni momenti, cùm ea-nim certò colligatur Galerium Maximianum non perveniſſe ad vigeſimum annum Imperii ſui. Nam enim morbo antea extinctus eſt, ut notat Doctiſſ. *Baluz.*

XXXII.

NUNCUPATO igitur Licinio Imperatore, Maximinus iratus, nec Cæſarem ſe, nec tertio loco nominari volebat. Mittit ergò ad eum ſæpè legatos: orat ſibi pareat, diſpoſitionem ſuam ſervet, cedat ætati, & honorem deferat canis. At ille tollit audacius cornua, & præſcriptione temporis pugnat ſe priorem eſſe debere, qui prior ſumpſerit purpuram; preces ejus & mandata contemnit. Dolet beſtia, & mugit, quod cùm ideo ignobilem feciſſet Cæſarem, ut ſibi obſequens eſſet, is tamen tanti beneficii ſui oblitus, voluntati ac precibus ſuis impiè repugnaret. Victus contumaciâ, tollit Cæſarum nomen, & ſe Liciniumque Auguſtos appellat, Maxentium & Conſtantinum filios Auguſtorum. Maximinus poſtmodùm ſcribit, quaſi nuntians in campo Martio proximè celebrato Auguſtum ſe ab exercitu nuncupatum. Recepit ille mœſtus ac dolens; & univerſos quatuor, Imperatores jubet numerari.

Lin. 1. *Maximinus.*] In MS. *Maximianus.*

Lin. 2. *Mittit ergò ad eum ſæpè legatos.*] Galerius Maximianus ad Maximinum, ut eum placaret.

Lin. 4. *At ille.*] *Maximinus*, ſcilicet.

Ibidem. *Præſcriptione.*] In MS. *præſcriptio-nem.*

Lin. 6. *Contemnit.*] Sic emendo ex verbis præcedentibus & ſequentibus, quæ ſunt in tem-pore præſenti. MS. *contempſit.*

Ibidem. *Dolet beſtia.*] Galerius Maximia-nus. Sic BESTIAS MALAS Lactantius vocat Im-peratores, qui Chriſtianos vexarunt.

Ibidem. *Et mugit.*] Ità MS. Nonnulli vo-lunt, *rugit.*

Ibidem. *Quòd cùm.*] MS. *ſem ante*, cujus vice ſcripſi *cum*, quod alia è manu poſitu-lat.

Lin. 8. *Victus contumaciâ.*] Senſus eſt, Ma-ximianum, vi contumaciæ ſuæ abreptum, non potuiſſe Maximino atque pollicitum. *Toinard.*

Lin. 9. *Tollit Cæſarum nomen.*] Trium, id eſt, Maximini, tum Conſtantini, & Maxen-tii. *Toinard.*

Lin. 11. *In campo Martio.*] Campus Mar-tius non eſt hic nomen loci, qualis erat Ro-mæ, ſed potiùs, ut ita dicam, *Conventum mi-litarium*, in quibus luſtrabatur exercitus. An verò ſtatis temporibus, vel quotieſcumque juberet Imperator, celebrarentur *Campus Mar-tius*, non liquet. *Toinard.*

Lin. 12. *Nuncupatum.*] In MS. *nuncupato.*

Ibidem. *Univerſos quatuor, Imperatores ju-bet numerari.*] Adde virgulam poſt *quatuor*, & lege *nominari* pro *numerari*. Hoc modo: *univerſos quatuor, Imperatores jubet nominari*, nempè Licinium, Maximinum, Conſtanti-num, ac Maxentium. Hîc autem per Impe-ratores ſignificantur Auguſti. *Toinard.*

Lin. 13. *Numerari.*] Forte leg. *nominari*. Attamen Heumannus ex Cicerone putat le-gendum eſſe *numerari*, ut eſt in MS.

XXXIII.

JAM decimus & octavus annus agebatur, cùm percuſſit eum Deus inſanabili plagâ. Naſcitur ei ulcus malum in inferiori parte genitalium,

Lin. 1. *Percuſſit eum Deus.*] Scilicet Gale-rium Maximianum. *Inſanabili plagâ.*] Sic Lact. lib. 7. Inſtit. cap. [illegible] [illegible] *Ægy-ptum* Deus inſanabili plaga.

Lin. 2. *In inferiori parte genitalium.*] Vide Euſebium lib. 8. Hiſt. Eccleſ. cap. 16. & lib. 1. de Vita Conſtantini cap. 57. Ruffinum lib. 8. cap. 18. Fragmentum de Conſtantio Chlo-ro pag. 472. atque etiam Paulum Oroſium lib. 7. cap. 28.

ſerpitque latiùs. Medici ſecant, curant. Sed inductam jam cicatricem ſcindit vulnus; & ruptâ venâ, fluit ſanguis uſque ad periculum mortis. Vix tamen cruor ſiſtitur. Nova ex integro cura. Tamen perducitur ad cicatricem. Rurſus levi corporis motione vulneratur: plus ſanguinis, quàm antè decurrit. Albeſcit ipſe, atque abſumptis viribus tenuatur, & tunc quidem rivus cruoris inhibetur. Incipit vulnus non ſentire medicinam: proxima quæque cancer invadit, & quanto magis circum ſecatur, latiùs ſævit, quantò curatur, increſcit.

——— *Ceſſere magiſtri*

Phillyrides Chiron, Amythaoniuſque Melampus.

Undique Medici nobiles trahuntur. Nihil humanæ manus promovent. Confugitur ad idola. Apollo & Aſclepius orantur, remedium flagitatur. Dat Apollo curam. Malum multo pejus augetur. Jam non longè pernicies aberat, & inferiora omnia corripuerat. Computreſcunt forinſecùs viſcera, & in tabem ſedes tota dilabitur. Non deſinunt tamen infelices Medici, vel ſine ſpe vincendi mali, fovere, curare. Repercuſſis medul-

Lin. 3. *Medici ſecant, curant.*] Id MS. Medici, vulnerarii ſcilicet, nunc dicti Chirurgi. Nonnulli legere volunt ex Celſo, *ſecant, urunt*. At tamen [illegible] utrique [illegible] *ſecantur & curantur*.

Ibidem. *Inductam jam cicatricem ſcindit vulnus.*] Sic Celſus lib. 4. c. 30. [illegible] *cicatrix inducitur*. Doct. [illegible] legendum eſſe putat *reſcindit*, nec malè. Lactantius enim Divin. Inſtit. lib. 2. cap. 14. [illegible] *effundere*. Joannes Columbus, *ſcindit ſe*, quemadmodùm apud Virgilium Æneid. lib. 1. v. [illegible] *Scindit ſe nubes*. Nonnulli, *inductâ jam cicatrice, ſcinditur vulnus*. Item MS. [illegible] quod habet *ſcindit*, non *ſcinditur*.

Lin. 3. *Tamen.*] Non proceſſit. Malim, *Tandem*.

Lin. 4. *Motione.*] Sic reſtitui, quippe poſt [illegible] in MS. deſunt; [illegible] ſecant, [illegible] (cùm [illegible]) [illegible] eſſe non poteſt.

Ibidem. *Vulneratur.*] MS. *vulneravit*, mendosè: non enim video ad quod referri poſſit. Quidam volunt *vulneravit*, [illegible] lectio.

Lin. 5. *Albeſcit ipſe.*] Id eſt, *palleſcit*, quemadmodùm *pallor* [illegible] dicitur à Lactantio libro de Irâ Dei, cap. 5.

Ibidem. *Tenuatur.*] Id eſt, [illegible] [illegible] cap. [illegible] *diſtenta eſt* [illegible] *& inflata*. Ex Virgil. Georg. lib. 3. v. [illegible].

Lin. 7. *Proxima.*] In MS. *proximina*; ſed mendosè.

Lin. 8. *Sævit.*] Heumann. putat legendum eſſe *ſerpit*.

Lin. 10. *Phillyrides, &c.*] Hos verſus ex Virgilio reſtituimus, cùm in MS. Colb. legantur corruptè admodùm, *Phyliduis Corono, Minuum Melamphon* [illegible] leges.

Lin. 11. *Trahuntur.*] Id eſt, *advocantur*.

Lin. 12. *Aſclepius.*] Lactantium [illegible] Græco nomine [illegible] Latino [illegible] Obſervat. ad Script. Eccleſiaſt. p. 182. Quod & [illegible] ad [illegible] hoc [illegible], quippe in quo [illegible] Aſclepium [illegible] pro *Æſculapium*, lib. 1. cap. 17.

Lin. 13. *Dat Apollo curam.*] Id eſt, *docet remedium*. *Dare* [illegible] pro *docere* [illegible] apud Virgilium Eclog. 1. v. 19. *Da, Tityre, nobis*, id eſt, *doce* [illegible]. Heumannus tamen, loco verbi *dat*, putat legendum eſſe *negat*, vel *potiùs non dat*.

Lin. 12. *Jam non longè pernicies aberat* .. *computreſcunt forinſecùs viſcera*, *& in tabem ſedes tota dilabitur*.] [illegible] apud Lactantium lib. 2. Divin. Inſtit. c. 14. [illegible] *effundere*.

Lin. 14. *Forinſecùs.*] Hâc [illegible] voce uſus eſt Lactantius lib. de Opificio Dei c. [illegible] Non [illegible] *ſed* [illegible].

Lin. 15. *Sedes tota.*] Pars corporis quâ ſedetur. In MS. eſt *ſedis*, mendosè.

Lin. 16. *Repercuſſis medullis.*] Id eſt, [illegible]

ſit, malum recedit introrſùs, & interna comprehendit; vermes intùs creantur. Odor it autem non modo per palatium, ſed totam civitatem pervadit. Nec mirum, cum jam confuſi eſſent exitus ſtercoris & urinæ. Comeſum à vermibus & in putredinem corpus cum intolerandis doloribus ſolvitur.

Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit,
Qualis mugitus fugit ſaucius aram.

Apponebantur ad ſedem fluentem cocta & calida animalia, ut vermiculos eliceret calor. Quibus reſolutis, ineſtimabile ſcatebat examen, & tamen multò majorem copiam tabeſcendorum viſcerum pernicies fœcunda generaverat. Jam diverſo malo partes corporis amiſerant ſpeciem. Superior uſque ad vulnus aruerat, & miſerabili macie cutis lurida longè inter oſſa conſederat. Inferior ſine ulla pedum forma, in utrium modum inflata diſcreverat. Et hæc facta ſunt per annum perpetuum; cùm tan-

quam [illegible], [illegible] Porro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Malum recedit introrſùs.* Hic [illegible] [illegible] Lactantius lib. [illegible] De [illegible] cap. [illegible] [illegible] Ex Columbo.

Lin. [illegible] *Odor it autem.* Sic legit cum [illegible] [illegible] Vaſſio & [illegible], [illegible] [illegible], pro *Oderitautem*, quod eſt in MS.

Lin. 4. *Comeſum à vermibus & in putredinem corpus.* [illegible] [illegible] [illegible] MS. *Comeſſus* [illegible] Nourrius [illegible] *Comeſſus* [illegible] *Comeſtum*.

Lin. 6. *Clamores.* [illegible] [illegible] [illegible] Virgilium, & ſic legendi [illegible]:

Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit,
Qualis mugitus fugit cùm ſaucius aram

Taurus. Virgil. Æneid. [illegible] [illegible]

Lin. 8. *Cocta & calida animalia.* [illegible] MS. [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. 9. *Eliceret.* In MS. *eliceret* [illegible]

Ibidem. *Quibus reſolutis.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Lactantius [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Ibidem. *Ineſtimabile ſcatebat examen.* [illegible] *Ineſtimabile*, pro *Innumerabile*, [illegible] Lactantius [illegible] De [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] De [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. 10. *Tabeſcendorum viſcerum pernicies.* In MS. Nourrius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Lactantius [illegible] De [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Ibidem. *Fœcunda.* [illegible] [illegible], [illegible]

Lin. 11. *Diverſo.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Ibidem. *Amiſerant.* In MS. *Admiſerant.*

Lin. 12. *Lurida longè.* In MS. *lurida longè.*

Lin. 14. *Diſcreverat.* [illegible] MS. *Diſcreverat* [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Item malis domitus Deum coactus eſt confiteri. novi doloris urgentis per intervalla exclamat, ſe reſtituturum Dei templum, ſatiſque pro ſcelere facturum. Et jam deficiens edictum miſit hujuſmodi:

bem. *Diſtreſſo*, pro *diſtendo*, *diſtenſere*, vel *diſtendere aut penitus deliendo*, Gallicè, *étendre davantage*. Plures volunt legi *torquere*.

Pag. 228. lin. 14. *Per annum perpetuum.*] Id eſt, integrum, totum. Sic & Lactantius lib. 7. cap. 22. *Tunc per ſeptem* ANNOS PERPETUOS *intacta erunt ſylvæ.*

Lin. 1. *Deum coactus eſt confiteri.*] Vide ſimilem Antiochi hiſtoriam lib. 2. Machab. cap. 9. Ruffin. lib. 8. cap. 18. Oroſ. lib. 7. c. 28.

Ibidem. *Novi doloris urgentis.*] Heumannus legit, *novo ut doloris urgente.*

Lin. 2. *Dei templum.*] Scribit Nicomediæ.

Ibidem. *Satiſque pro ſcelere facturum.*] Ita & Lactantius lib. 5. Div. Inſtitut. cap. 13. *Ut pro ſceleribus ſuis ſatisfacerent*, lib. 7. cap. 1. *Satis & hunc parti* FACIAMUS. & lib. 4. c. 17. *Si peccata noſtra confeſſi*, SATIS *Deo* FECERIMUS. Nota è ... verba.

Lin. 3. *Edictum miſit.*] Id eſt, *emiſit*. Extat apud Euſebium lib. 8. cap. 17. ex Latina Lingua tranſlatum ab eo in Græcum ſermonem, & deinde ex Græco verſum in Latinum à Ruffino, ut ipſe docet: *Hæc de Latino in Græcum verſa nos rurſus transfudimus in Latinum.* Quod igitur hodie legimus primum Latine, beneficium eſt Lactantii. Baluz. De tempore miſſi Edicti vide Not. ad initium c. 35.

XXXIV.

EDICTUM GALERII.

INTER cætera quæ pro Republica ſemper commodis atque utilitate diſponimus, nos quidem volueramus antehac, juxta leges veteres & publicam diſciplinam Romanorum cuncta corrigere, atque id providere, ut etiam Chriſtiani, qui parentum ſuorum reliquerant ſectam, ad bonas mentes redirent. Siquidem quâdam ratione tanta eoſdem Chriſtianos voluntas invaſiſſet, & tanta ſtultitia occupâſſet, ut non illa veterum inſtituta ſequerentur, quæ forſitan primùm parentes eorumdem conſtituerant: ſed pro arbitrio ſuo, atque ut iiſdem erat libitum, ita ſibimet leges facerent, quas obſervarent, & per diverſa varios populos congregarent. Denique cùm ejuſmodi noſtra juſſio extitiſſet, ut ad veterum ſe inſtituta conferrent, multi periculo ſubjugati, multi etiam deturbati ſunt; atque cum plurimi in propoſito perſeveraſſent, ac videremus nec diis eoſdem cultum ac religionem debitam exhibere, nec Chriſtianorum Deum obſervare, contemplatione mitiſſimæ noſtræ clementiæ intuentes & conſuetudinem ſempiternam, quâ ſolemus cunctis hominibus veniam indulgere, promptiſſimam in his quoque indulgentiam noſtram credidimus porrigendam; ut denuo ſint Chriſtia- Ann. 311.

Edictum.] De hoc edicto vide Euſebium lib. 8. Hiſt. Eccl. cap. 17.

Lin. 4. *Ad bonas mentes redirent.*] Ejurando ſcilicet Chriſtianam Religionem in Paganiſmi gratiam, quam Galerius ſolam bonam Religionem [illegible]. Baluz. Lact. l. 5. c. 19. ad hoc fortaſſis Edictum reſpiciens: *Sed hoc ipſa ignorantia efficit, ut in perſequendis ſapientibus tam mali ſint, ſuadentque ſe illis conſulere, illos ad* BONAM MENTEM *velle revocare.*

Lin. 6. *Primum.*] Unicæ editiones, *primi.*

Lin. 7. *Hiſdem.*] Vel *iiſdem*: apud Euſebium [illegible], atque ideò legiſſe videtur, [illegible].

Lin. 8. *Diverſa.*] Adde, *loca.*

Ibidem. *Denique.*] Heumannus legit *poſtea*, quia in Euſebio eſt ἔπειτα.

Lin. 10. *Deturbati.*] Apud Euſebium legitur [illegible]. Pro quo Lactantius ſcribere debuit, *perturbati & variis mortibus affecti ſunt.* Heumannus.

Lin. 12. *Obſervare.*] *Subaudi*, *poſſunt.*

Ibidem. *Contemplatione.*] Ita legendum. In MS eſt verò *contemplationē.*

Lin. 13. *In his.*] [illegible]

Lin. 14. *Credidimus.*] MS. *credimus.*

re, & conventicula ſua componant, ita ut ne quid contra diſciplinam agant. Aliâ autem epiſtola judicibus ſignificaturi ſumus, quid debeant obſervare. Unde juxta hanc indulgentiam noſtram debebunt Deum ſuum orare pro ſalute noſtrâ, & Reipublicæ, ac ſua, ut undiqueverſum Reſpublica perſtet incolumis, & ſecure vivere in ſedibus ſuis poſſint.

Lin. 1. *Conventicula ſua componant.*] [illegible]

Ibidem. *Aliâ autem epiſtolâ.*] MS. [illegible]

Lin. 2. *Significaturi ſumus.*] [illegible]

Lin. 4. *Perſtet.*] MS. *Perſiſtat*, [illegible]

Ibidem. *In ſedibus ſuis.*] [illegible]

XXXV.

Hoc edictum proponitur Nicomediæ pridie Kalendas Maias, ipſo octies, & Maximino iterùm Conſulibus. Tunc apertis carceribus, Donate cariſſime, cum cæteris confeſſoribus è cuſtodiâ liberatus es, cum tibi carcer ſex annis pro domicilio fuerit. Nec tamen ille hoc facto veniam ſceleris accepit à Deo; ſed poſt dies paucos, commendatis Licinio conjuge ſua & filio, atque in manum traditis, cum jam totius corporis membra defluerent, horrendâ tabe conſumptus eſt. Idque cogni-

Lin. 1. *Hoc edictum proponitur Nicomediæ pridie Kalend. Maias.*] [illegible] *Dodwellus Diſſ. Cyprian. XI. num. 82.*

Ibidem. *Ipſo.*] [illegible]

Lin. 2. *Ipſo octies & Maximino iterum Conſulibus.*] [illegible] MS. *Maximiano.*

Lin. 3. *E cuſtodiâ.*] In MS. *& cuſtodia.*

Lin. 4. *Fuerit.*] MS. *fuiſſet.*

Lin. 5. *In manum.*] [illegible]

Lin. 7. *Membra defluerent.*] [illegible]

tum Nicomediæ Id. menſis ejuſdem, cum futura eſſent vicennalia Kalendis Martiis impendentibus.

Lin. 1. *Id. menſis ejuſdem.*] Cum hic ante menſe in MS. [illegible] ſpatium, [illegible] poſſe [illegible], quia *Id.* pro *Idibus* menſis ejuſdem [illegible], quo menſe [illegible] Galerium anno æræ Vulgaris 311.
Ibidem. *Kalendis Martiis impendentibus.*] Scilicet ſequentis anni 312.

XXXVI.

Quo nuntio Maximinus audito, diſpoſitis ab Oriente curſibus pervolavit, ut provincias occuparet, ac Licinio morante, omnia ſibi uſque ad fretum Chalcedonium vindicaret. Ingreſſuſque Bithyniam, quo ſibi ad præſens favorem conciliaret, cum magna omnium lætitia ſuſtulit cenſum. Diſcordia inter ambos Imperatores, ac pene bellum. Diverſas ripas armati tenebant. Sed conditionibus certis pax & amicitia componitur, & in ipſo freto fœdus fit, ac dexteræ copulantur. Redit ille ſecurus, & fit qualis in Syria & in Ægypto fuit. In primis indulgentiam Chriſtianis communi titulo datam tollit, ſubornatis legationibus civitatum, quæ peterent, ne intra civitates ſuas Chriſtianis conventicula extruere liceret, ut ſuaſu coactus & impulſus facere videretur, quod erat ſponte facturus. Quibus annuens, novo more ſacerdotes maximos per ſingulas civitates ſingulos ex primoribus fecit, qui & ſacrificia per omnes deos ſuos quotidie facerent, & veterum ſacerdotum miniſterio ſubnixi, darent operam, Chriſtiani neque fabrica-

Lin. 1. *Maximinus.*] In MS. *Maximianus.*
Ibidem. *Pervolavit.*] [illegible] [illegible] quod apud [illegible] legitur, [illegible] [illegible] [illegible].
Lin. 3. *Fretum Chalcedonium.*] Id eſt Boſphorum Thracium, [illegible] [illegible] Chalcedon.
Ibidem. *Ad præſens.*] [illegible] [illegible] [illegible] cap. 10. [illegible] cap. 11. [illegible] [illegible] libro de Ira Dei cap. [illegible] [illegible] Coloniæ.
Lin. 4. *Suſtulit.*] Heumann. legit *ſuſtulit.*
Lin. 5. *Diſcordia.*] MS. *Diſcordiam.*
Ibidem. *Pene.*] In MS. *pœne*, male.
Ibidem. *Diverſas ripas.*] Id eſt, [illegible] [illegible] Chalcedonis.
Ibidem. *Armati.*] In MS. *armata.*
Lin. 6. *Freto.*] In MS. *fræto.*
Lin. 7. *Redit ille.*] Scilicet Maximinus.
Lin. 8. *Communi titulo.*] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Conſtantini & Licinii. [illegible] [illegible] ad [illegible] Cap. [illegible] quæ pro more tum temporis inſcripta erat nominibus Maximiani Galerii & Maximini [illegible], id eſt, communi titulo. In MS. eſt corrupte *titulo.*
Lin. 10. *Conventicula extruere liceret.*] Conventicula, id eſt, Eccleſias.
Ibidem. *Ut ſuaſu coactus & impulſus facere videretur.*] In MS. [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] legunt, eſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], eſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
Lin. 12. *Maximos.*] In MS. *Maximus.*
Lin. 13. *Deos.*] In MS. *dos* [illegible] [illegible] [illegible].
Ibidem. *Per omnes deos ſuos.*] Id eſt, per omnia deorum ſuorum templa, ſeu in omnibus templis.
Lin. 14. *Subnixi.*] In MS. *ſubnexi.*
Ibidem. *Darent operam, Chriſtiani neque fabricarent.*] Subintelligendum *ut*. [illegible], pro [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], pro [illegible] [illegible] [illegible].

rent, neque publicè aut privatim colerent; ſed comprehenſos ſuo jure ad ſacrificia cogerent, vel judicibus offerrent. Parumque hoc fuit, niſi etiam provinciis ex altiore dignitatis gradu ſingulos quaſi Pontifices ſuperponeret, & eos utroſque candidis chlamydibus ornatos juſſit incedere. Facere autem parabat, quæ jamdudùm in Orientis partibus fecerat. Nam cum clementiam ſpecie tenus profiteretur, occidi ſervos Dei vetuit, debilitari juſſit. Itaque confeſſoribus effodiebantur oculi, amputabantur manus, pedes detruncabantur, nares vel auriculæ deſecabantur.

Lin. 1. *Comprehenſos.*] In MS. *comprehenſa.*

Lin. 2. *Cogerent.*] In MS. *cogeret.*

Lin. 4. *Candidis chlamydibus, &c.*] Scilicet candidi coloris veſtes induebant Sacerdotes, exceptis iis, qui inferis operabantur, quod notiſſimum eſt. Et ſic in ſpecie docet Porphyr. 4. 19. de Abſt. ſacerdotes Jovis in Creta albis eſſe ... veſtimentis. Silius lib. 3. Sacerdos veſtem ... Thraces Druidibus candidam, lib. 16. c. ult. & Apollinis Aſclepii ſacerdotum candidam ... lib. 11. Caper.

Lin. 5. *Quæ jamdudùm.*] Quod adverbium deeſt in priore editione, legitur autem in MS.

Lin. 6. *Clementiam ſpecie tenus.*] Nihil frequentius his vocibus ſic junctis apud Lactantium, nec mirum, ſæpius, ... hinc. Inter tam varia autem genera crudelitatis illud peſſimum genus eſt, cui CLEMENTIÆ SPECIES falſa blanditur. Ille gravior, ille ſævior eſt tyrannus, qui innocentem ſævitiæ ... Lactant. lib. 5. Div. Inſtit. cap. 11.

Lin. 7. *Debilitari juſſit.*] Id eſt, mutilari, quemadmodum ille, verbi gratiâ, Confeſſores, qui bis tamen ferro *debilitati fuerunt ſuperſti* ... Vide Euſebium lib. 8. cap. 12. & lib. 1. de Vitâ Conſtantini cap. 58. ubi in interpretatione Valeſii irrepſit per errorem nomen *Licinii*, pro nomine *Maximini*.

XXXVII.

HÆC ille moliens, Conſtantini literis deterretur. Diſſimulavit ergò. Et tamen ſi quis inciderat, mari occultè mergebatur. Conſuetudinem quoque ſuam non intermiſit, ut in palatio per ſingulos dies ſacrificaretur. Et hoc primus invenerat, ut animalia omnia, quibus veſcebatur, non à coquis, ſed à ſacerdotibus ad aras immolarentur, nihilque prorsùs menſæ apponeretur, niſi aut delibatum, aut ſacrificatum, aut perfuſum mero, ut quiſquis ad cœnam vocatus eſſet, inquinatus inde atque impurus exiret. In cæteris quoque magiſtri ſui ſimilis. Nam ſi quid reliqui,

Lin. 1. *Literis.*] In MS. *litteras.* De his literis vide Euſebium Hiſtor. Eccleſ. lib. 9. cap. 9.

Lin. 2. *Mergebatur.*] In MS. *Mergebantur.*

Lin. 3. *Palatio.*] In MS. *Palatium.*

Lin. 6. *Delibatum.*] Erat particula carnis prima, quam decerptam diis offerebant. Solebant autem cibos etiam libare. Sil. Ital. lib. 7.

— *Primamque Veſtæ decerpſit honorem,*
Undique & in medium jacit libamina flammam.

Quod Dionyſius Halicarn. 2. Antiqu. Rom. dixit, Cœnarum primitias libare. Grævius.

Ibidem. *Sacrificatum.*] Id, quod ex victimis diis oblatis præciſum erat in epulas, ut ſolebant partem victimarum profecare & adolere, partem ſacerdotum & ſacrificantium epulis reſervare. Grævius.

Ibidem. *Perfuſum mero.*] Scilicet quo ſolebant ſupplicare, ut his cibis quaſi ſacrarentur. Qui enim ignem thure & vino ſolebant ... ſupplicare, etiam mero epulas Horat. 4. Carm. 5. de Auguſto:

Te menſis adhibet Deum
Te multâ prece, te proſequitur mero
Defuſo pateris, & Laribus tuum
Miſcet numen. Grævius.

Lin. 8. *Magiſtri ſui ſimilis.*] Scilicet Galerii.

qui, vel Diocles, vel Maximianus reliquerunt, hic abraſit, ſine ullo pudore auferens omnia. Itaque horrea privatorum claudebantur, apothecæ obſignabantur, debita in futuros annos exigebantur. Hinc fames, agris ferentibus, hinc caritas inaudita. Armentorum ac pecorum greges ex agris rapiebantur ad ſacrificia quotidiana, quibus eos adeo corruperat, ut aſpernarentur annonam, & effundebant paſſim ſine delectu, ſine modo; quum ſatellites univerſos, quorum numerus ingens erat, pretioſis veſtibus & aureis nummis expungeret, gregariis & tyronibus argentum daret, barbaros omni genere largitionis honoraret. Nam quòd viventium bona vel auferebat, vel dono ſuis dabat, [prout] quiſque petierat aliena, neſcio an [non] agendas illi fuiſſe gratias putem, quod more clementium latronum incruenta ſpolia detrahebat.

tii Maximiani. Ita ſuprà cap. 21. magnitudinis ſuæ familiares.

Pag. 232. lin. 8. Reliquit.] Heumannus delet hoc verbum.

Lin. 2. Apothecæ.] Id eſt, cellæ vinariæ, de qua voce Phædrus lib. 4. fab. 4.

Lin. 3. Debita.] Heumann. addit tributa.

Ibidem. Hinc fames, agris ferentibus.] Ita MS. nihil mutandum. Agris ferentibus, id eſt, licèt agri ferrent. Vide præcedentia abraſit... horrea privatorum claudebantur, &c. Alii legunt non ferentibus, minus bene.

Lin. 4. Armentorum, &c.] Hæc omnia valdè corrupta ſunt tum in MS. tum in edit. ita ut vix intelligi queant. Ea verò ſic legenda eſſe credidi: Armentorum ac pecorum greges ex agris rapiebantur ad ſacrificia quotidiana, quibus milites adeò corruperat, ut aſpernarentur annonam, & effundebant paſſim ſine delectu, ſine modo. Cùm ſatellites univerſos, quorum numerus ingens erat, pretioſis veſtibus & aureis nummis [illegible] (id eſt, demulceret,) gregariis & tyronibus argentum daret, barbaros omni genere largitionis honoraret.

Lin. 5. Eos.] Vel ſuos, id eſt, milites.

Ibidem. Corruperat.] Quia jam non lavabantur, ut in conviviis carnes præberentur, quæ idolis oblatæ fuerant.

Lin. 6. Effundebant.] Alii effundebat.

Lin. 7. Satellites.] In MS. ſunt, hoc eſt, lacuna. Verùm cum doctiſſ. Toinardo & Tollio repoſui ſatellites, noſtraque correctio confirmatur tum ex ſequentibus dono ſuis dabat, tum ex Ruffino lib. 8. cap. 17. Unde & militum animos, ut ſibi illiceret, congregatos familiaritatibus ſuis ac ſatellitibus largiebatur. & Lactant. in eâd. cap. 38. ſub finem: Hic ſatellitibus & proceſſoribus ſuis.

Lin. 8. Expungeret.] MS. Expungeret.

Lin. 9. Barbaros omni genere largitionis honoraret.] MS. Omni genere largitionibus.

Lin. 10. Prout.] In MS. deſideratur.

Lin. 11. Neſcio an [non] agendas illi fuiſſe gratias putem.] Lego cum Cupero an non, quod eſt ironia. Non deeſt in MS.

Ibidem. More clementium latronum.] Sic Salvianus: Latrones hoc proverbio uti ſolent, ut quibus non auferunt vitam, dediſſe ſe dicant.

XXXVIII.

ILLUD verò capitale, & ſupra omnes, qui fuerunt, corrumpendi cupiditas, quid dicam neſcio, niſi cæca & effrænata, & tamen his verbis exprimi pro indignatione ſuâ non poteſt. Vincit officium linguæ ſceleris

Lin. 1. Capitale.] In MS. Capitali.

Ibidem. Et.] In MS. Aut et pro &.

Lin. 2. Quid dicam neſcio.] Lactantius lib. 1. cap. 21. Nam de infantibus, qui Saturno immolabantur propter odium Jovis, QUID DICAM NESCIO.

Ibidem. Exprimi pro indignatione ſuâ non poteſt.] In MS. exprimens. Quod ſi legas, cenſeo videtur Mens, atque ſic eſſet legendum, & tamen his verbis [mens] exprimere pro indignatione ſuâ non poteſt. Sic Lactantius Lib. 2. Divin. Inſtitut. cap. 13. Quibus hoc verbis, aut quâ INDIGNATIONE tantum nefas proſequar? VINCIT OFFICIUM LINGUÆ SCELERIS MAGNITUDO.

magistro de Eunucho, lenones scrutabantur omnia. Ubicumque liberalior facies erat, secedendum patribus ac maritis fuit. Detrahebantur nobilibus feminis vestes, itemque virginibus, & per singulos artus inspiciebantur, ne qua pars corporis regio cubili esset indigna. Si qua detrectaverat, in aqua necabatur, tanquam majestatis crimen esset sub illo adultero pudicitia. Aliqui, constupratis uxoribus, quas ob castitatem ac fidem carissimas habebant, cum dolorem ferre non possent, se ipsos etiam necaverunt. Sub hoc monstro pudicitiae integritas nulla, nisi ubi barbaram libidinem deformitas insignis arcebat. Postremo hunc jam induxerat morem, ut nemo uxorem sine permissu ejus duceret, ut ipse in omnibus nuptiis praegustator esset. Ingenuas virgines minoratas servis suis donabat uxores. Sed & Comites ejus sub tali Principe invitabantur [hoc exemplum, & ceteram] licentiam cubilia impune violabant. Quis enim vindicaret? Mediocrium filias, ut cuique libuerat, capiebant. Primariae, quae rapi non poterant, in beneficiis petebantur, nec recusare fas erat, subscribente Imperatore, quin aut pereundum esset, aut habendus gener aliquis barbarus. Nam fere nullus stipator in latere ei, nisi ex gente eorum, qui

Lin. 1. *Mediobus fiunt*] [illegible]

[illegible]

Lin. 3. *Vestes.*] In MS. [illegible]

Ibidem. *Per singulos artus inspiciebantur*] [illegible]

Lin. 4. *Detrectaverat.*] MS. [illegible]

Lin. 5. *Tanquam majestatis crimen esset sub illo adultero pudicitia*] Ita MS. [illegible]

Lin. 6. *Castitatem ac fidem.*] In MS. [illegible]

Lin. 8. *Monstro, pudicitiae.*] *Monstro* [illegible] quod [illegible]

[illegible]

Lin. 10. *Ut ipse in omnibus nuptiis praegustator esset.*] Id est [illegible]

Lin. 11. *Ingenuas virgines minoratas.*] [illegible] MS. [illegible]

Lin. 13. *Comites.*] Id est, aulae proceres, [illegible]

Ibidem. *Invitabantur (hoc exemplum, & ceteram*] MS. *Invitabantur* [illegible] MS. [illegible]

Lin. 15. *In beneficiis.*] *Beneficium* [illegible]

Ibidem. *Recusare* [illegible]] Ita MS. [illegible]

Lin. 17. *Stipator in latere ei.*] Sic reposui [illegible], pro [illegible], quod est in MS. corruptè.

à Gothis tempore vicennalium terris ſuis pulſi, Maximiano ſe tradiderunt, malo generis humani, ut illi barbaram ſervitutem fugientes, in Romanos dominarentur. His ſatellitibus & protectoribus cinctus, Orientem ludibrio habuit.

Lin. 1. *A Gothis ... pulſi.*] Ad Galerium Maximianum Cæſarem confugerant & poſtea ſe Maximino, quem Galerius adoptaverat, adjunxerunt, & in numerum Satellitum ac protectorum ejus adlecti ſunt. *Baluz.*

Lin. 3. *Protectoribus.*] Id eſt, corporis cuſtodibus.

Ibidem. *Orientem ludibrio habuit.*] MS. pro *ludibrio*, habet *ludibrio*, corruptè. Hæc male conveniunt cum extremis verbis capitis 19. *Daza verò ... accepit Orientem calcandum atque conterendum.*

XXXIX.

DENIQUE quum libidinibus ſuis hanc legem dediſſet, ut fas putaret quidquid concupiſſet, ne ab Auguſta quidem, quam nuper appellaverat matrem, potuit temperare. Venerat poſt obitum Maximiani ad eum Valeria, quum ſe putaret in partibus ejus tutius moraturam, eo maximè quòd habebat uxorem. Sed animal nefarium protinus inardeſcit. Adhuc in atris veſtibus erat mulier, nondum luctûs tempore impleto. Legatis præmiſſis in matrimonio poſtulat, ejecturus uxorem, ſi impetraſſet. Reſpondit illa liberè, quæ ſola poterat: primo non poſſe de nuptiis in illo ferali habitu agere, tepidis adhuc cineribus mariti ſui, patris ejus; deindè illum impiè facere, quod ſibi fidam conjugem repudiet, idem utique facturus & ſibi; poſtremò, nefas eſſe illius nominis ac loci fœminam ſine more, ſine exemplo, maritum alterum experiri. Nuntiatur homini quid eſſet auſa. Libido in iram furoremque convertitur. Statim mulierem proſcribit, bona ejus rapit, aufert comites, ſpadones in tormentis necat, ipſam cum matre in exilium relegat; nec in locum certum; ſed huc atque illuc præcipitem cum ludibrio exturbat, & amicas ejus afficto adulterio damnat.

Lin. 2. *Concupiſſet*] Sic & Lactantius, *audiſſet, quæſiſſet*.

Lin. 3. *Matrem*] Propter Maximini adoptionem à Maximiano Galerio factam, cujus uxor & vidua erat Valeria.

Ibidem. *Ad eum.*] Scilicet Maximinum Dazam, in cujus ditionem illa poſt mariti mortem conceſſerat, ubi ſe tutiùs moraturam eſſe putans, ſpreto Licinio, cui eam Galerius commendaverat. *Baluz.*

Lin. 7. *Præmiſſis.*] MS *premiis*.

Lin. 8. *Quæ ſola poterat.*] Subaudi, *liberè reſpondere*. Non verebatur enim, ne ipſam vi ſtupraret, vel necaret Maximinus. Tantùm ſcilicet in Imperatoris uxorem viduam non audebat Tyrannus. *Heumannus.*

Lin. 9. *Ferali.*] MS. *fedali*, corruptè.

Ibidem. *Patris ejus.*] Scilicet Galerii Maximiani, qui erat per adoptionem pater Maximini.

Lin. 10. *Fidam.*] In MS. *fidem*. Forte *fidelem*, breviatis literis.

Lin. 11. *Fœminam.*] In MS. *fœmina*.

Lin. 12. *Sine exemplo.*] Vix exemplum ſecundarum nuptiarum in Auguſtis *fœminis* habemus, præter Lucillæ Lucii Veri uxoris, quam poſt viri mortem pater Marcus Antoninus Claudio Pompeiano ſeni, equiti Romano ſuo, invitam tamen tradidit. Vide *Capitolin. in Marco*, cap. 20.

Ibidem. *Hominis.*] Pro *illi*, ſcilicet Maximino.

Lin. 14. *Comites.*] Hic fœminini generis.

Lin. 15. *Ipſam cum matre in exilium relegat.*] Valeriam nempe cum Priſca Diocletiani uxore, de quâ pluribus actum eſt ad cap. 15. *Ipſam*, in MS *ipſa*.

Lin. 16. *Amicas ejus.*] Scilicet Valeriæ.

Lin. 17. *Afficto.*] MS. *aſſidio*, corruptè.

XL.

ERAT clariſſima fœmina, cui ex filiis juvenibus jam nepotes erant. Hanc Valeria tanquam matrem alteram diligebat, cujus conſilio repugnare ſibi ſuſpicatur. Dat negotium Præſidi Eratineo, ut eam cum dedecore interficeret. Huic et aliæ duæ adjunguntur æque nobiles, quarum altera Veſtalem filiam virginem Romæ relinquens fugit ad tunc Valeriæ familiaris. Altera virum habebat Senatorem, non nimis Auguſtæ proxima. Sed utraque ob eximiam pulchritudinem corporis ac pudicitiam necabatur. Rapiuntur ſubito mulieres non ad judicium, ſed ad latrocinium. Nec enim quiſquam accuſator exiſtebat. Inventus quidam Judæus ob alia facinora reus, qui ſpe impunitatis inductus adverſus inſontes mentiretur. Judex æquus & diligens extra civitatem cum præſidio, ne lapidibus obrueretur, prosilit. Agebatur hæc tragœdia Nicææ. [illegible] tormenta Judæi, dum quæ juſſus [erat diceret, hæ ne] loquerentur, pugnis a tortoribus contererentur. Innocentes duci jubentur. Fletus & comploratio, non illius tantum mariti, qui aderat bene meritæ uxori, ſed omnium, quos res indigna & inaudita contraxerat. At ne impetu populi de carnificum manibus raperentur, promoti militari modo inſtructi equites & ſagittarii proſequuntur. Ita mediæ inter cuneos armatorum ad ſupplicium deductæ. Jacuiſſentque inſepultæ, domeſticis in fugam verſis, niſi eas furtiva amicorum miſericordia ſepeliſſet. Nec adultero impunitas promiſſa perſolvitur, ſed patibulo adfixus, aperuit omne

Lin. 3 *Suſpicatur*] [illegible]

[illegible]

Lin. 5 *Famulam*] [illegible]

Ibidem *Fugiens*] In MS. [illegible]

Lin. 6 *Non nimis Auguſtæ proxima*] In MS. [illegible]

Lin. 7 *Necabatur*] MS. [illegible]

Lin. 9 *Inventus quidam Judæus* [illegible]

Lin. 10 *Judex æquus & diligens*] [illegible]

Lin. 11 *Obrueretur*] [illegible]

Lin. 12 [illegible]

Lin. 14 *Iubentur*] Adde *ad ſupplicium.*

Ibidem *Fletus*] MS. [illegible]

Lin. 15 *Contraxerat*] [illegible]

Lin. 16 *Manibus*] In MS. [illegible]

Ibidem *Promoti*] Vel *promoti*, [illegible]

Lin. 17 *Inſtructi equites & ſagittarii proſequuntur*] [illegible]

Lin. 18 *Jacuiſſentque*] In MS. [illegible]

Lin. 19 *Adultero*] [illegible] *Adultero*, in MS. *adultero.*

Lin. 20 *Aperuit*] [illegible]

myſterium, & ſub extremo ſpiritu inquit omnibus, qui videbant, [ac] innocentes occiſas eſſe teſtatur.

Lin. 1. *Inquit.*] MS. *In quod.* Redundat hoc verbum, vel mutandum ut fecimus, cum additione conjunctionis *ac*, quæ deeſt in MS. quaſi diceret, *ſub extremo ſpiritu locutus eſt*, *vel ait omnibus qui videbant, ac innocentes occiſas eſſe teſtatur.*

X L I.

AUGUSTA verò in deſertas quaſdam ſolitudines Syriæ relegata, patrem ſuum Diocletianum per occultos gnarum calamitatis ſuæ fecit. Mittit ille legatos, & rogat ut ad ſe filiam remittat. Nihil proficit. Iterum ac ſæpius obſecrat. Non remittitur. Poſtremò cognatum ſuum quemdam militarem ac potentem virum legat, qui eum beneficiorum ſuorum admonitum deprecetur. Is quoque, imperfectâ legatione, irritas preces renunciat.

Lin. 1. *Auguſta.*] Valeria nempè, Galerii Maximiani vidua.
Lin. 2. *Gnarum.*] MS. *magnarum*, malè.
Ibidem. *Calamitatis.*] In MS. *calamitates.*
Lin. 6. *Deprecetur*] MS. *deprecatur.*
Ibidem. *Imperfectâ legatione.*] Ità MS. Nonnulli erudit legi volebant, *perfectâ legatione.*

X L I I.

EODEMQUE tempore ſenis Maximiani ſtatuæ Conſtantini juſſu revellebantur, & imagines cum quo pictus eſſet, detrahebantur. Et quia ſenes ambo ſimul plerumque picti erant, & imagines ſimul deponebantur amborum. Itaque quum videret vivus, quod nulli unquam Imperatorum acciderat, duplici ægritudine adfectus, moriendum ſibi eſſe decrevit. Jactabat ſe huc atque illuc, æſtuante animâ per dolorem, nec ſomnum, nec cibum capiens. Suſpiria & gemitus, crebræ lacrymæ, jugis volutatio corporis, nunc in lecto, nunc humi. Ita viginti annorum feliciſſimus Imperator, ad humilem vitam dejectus adeò, & proculcatus injuriis, atque in odium vitæ dejectus, poſtremo fame atque angore confectus eſt.

Lin. 1. *Eodemque tempore.*] Ità MS. Duo eruditi viri ediderunt, *eodem quoque tempore.*
Ibidem. *Senis*] In MS. *ſenex.*
Ibidem. *Maximiani.*] Herculii nempè.
Lin. 2. *Imagines cum quo pictus eſſet.*] Ità MS. abſque ulla lacunâ. Poſt *imagines*, videtur deeſſe *illius.*
Ibidem. *Senes ambo.*] Diocletianus ſcilicet & Maximianus Herculius.
Lin. 4. *Cùm videret vivus.*] Diocletianus, cujus viventis imagines deponebantur; quia conjunctæ erant cum imaginibus Herculii.
Ibidem. *Nulli.*] In MS. *nulla.*
Lin. 5. *Duplici ægritudine.*] Scilicet ob contumeliam tum filiæ, tum ſibi illatam. *Heum.*
Lin. 6. *Animâ.*] In MS. *animam.*
Ibidem. *Per dolorem*] Id eſt, *pro dolore*, vel *propter dolorem.*
Lin. 7. *Suſpiria.*] Cuſpinianus in Diocletiano: *Quidam dicunt ſeipſum necaſſe, & longâ ægritudine confectum, animam inter ſuſpiria effudiſſe.* Ex Cedreno.
Lin. 9. *Adeò.*] Viri doct. legebant *a Deo.*
Lin. 10. *In odium vitæ dejectus.*] Ità MS. licet mox præceſſerit *dejectus.* Quarè plures legere mallent *devectus*, alii *adductus*, ut Cicero *in odium*, *in invidiam adducere.*
Ibidem. *Fame atque angore confectus eſt.*] Alii eum ſibi ipſi aquæ ac cicutæ extinctum ferunt, alii veneno, Suidas ſuſpendio. Ut ut ſe res habeat, periiſſe eum conſtat anno 313. ante nuptias Licinii & Conſtantiæ. *Pagius.*

XLIII.

An. 311.

UNUS jam ſupererat de adverſariis Dei, cujus nunc exitum ruinamque ſubnectam. Cum haberet æmulationem adverſus Licinium, quia prælatus ei a Maximiano fuerat, licèt nuper cum eo amicitiam confirmaſſet, tamen ut audivit Conſtantini ſororem Licinio eſſe deſponſam, exiſtimavit affinitatem illam duorum Imperatorum contra ſe copulari. Et ipſe legatos ad Urbem miſit occultè, ſocietatem Maxentii atque amicitiam poſtulatum. Scribit etiam familiariter. Recipiuntur legati benignè, fit amicitia, utriuſque imagines ſimul locantur. Maxentius tanquam divinum auxilium libenter amplectitur. Jam enim bellum Conſtantino indixerat, quaſi necem patris ſui vindicaturus. Undè ſuſpicio inciderat, ſenem illum tam extrabilem finxiſſe diſcordiam cum filio, ut ad alios ſuccidendos viam ſibi faceret, quibus omnibus ſublatis, ſibi ac filio totius orbis imperium vindicaret. Sed id falſum fuit. Nam id propoſiti habebat, ut & filio, & cæteris extinctis, ſe ac Diocletianum reſtitueret in regnum.

Lin. 1. *Unus ſupererat.*] Nimirum Maximinum cognomine Dazam vel Dajam, adhuc qui Orienti præerat.

Lin. 2. *Quia*] In MS. *qui ad.*

Lin. 4. *Ut.*] In MS. bis repetitur *ut, ut.*

Ibidem. *Conſtantini ſororem.*] Conſtantiam, quæ poſteà ſic Ariis favit, ut etiam fratrem ſuum ad eorum protegendum impulerit. *Baluz.*

Ibidem. *Deſponſam.*] Id eſt, *deſponſatam.*

Lin. 7. *Poſtulatum.*] In MS. legitur *poſtulatum*; editi habent *poſtulans*. Scripſimus *poſtulatum*, quod rectius videtur.

Ibidem. *Familiariter.*] Id eſt, amicè.

Lin. 10. *Necem patris ſui.*] Maximiani Herculii, quem Conſtantinus ſtrangulari juſſerat apud Maſſiliam. Zoſimus lib. 2. *Maxentius occaſionem gerendi adverſus Conſtantinum belli quærebat, ſeque dolere propter obitum patris ſui ſimulans, cui mortis cauſam Conſtantinus præbuiſſet.* Baluz.

Lin. 11. *Senem illum.*] Maximianum Herculium.

Ibidem. *Tam extrabilem.*] Sic repoſui, cùm in MS. ſit *exabili*, cum defectu trium aut quatuor omnino literarum. Poteſt etiam legi, ſi mavis, *deteſtabilem*, ſupprimendo *tam*.

Ibidem. *Finxiſſe diſcordiam.*] Eutropius lib. 10. *Inde ad Gallias profectus eſt, dolo compoſito, tanquam à filio eſſet expulſus.* Baluz.

Lin. 12. *Succidendos.*] In MS. *ſuccedendos.*

XLIV.

JAM mota inter eos fuerant arma civilia. Et quamvis ſe Maxentius Romæ contineret, quòd reſponſum acceperat, periturum eſſe, ſi extra portas urbis exiſſet, tamen bellum per idoneos duces gerebatur. Plus virium Maxentio erat, quòd & patris ſui exercitum receperat à Severo, & ſuum proprium de Mauris atque Italis nuper extraxerat. Dimicatum,

Lin. 1. *Jam mota inter eos fuerant arma civilia.*] Inter Conſtantinum & Maxentium, ab anno nempè 311.

Lin. 2. *Reſponſum.*] Ab Oraculo ſcilicet.

Lin. 3. *Duces*] MS. *ducere*

Lin. 5. *Et ſuum proprium.*] Locutio Lactantiana, lib. 4. cap. 14. SUUM PROPRIUM lib. 5. cap. 10. & lib. 4. cap. 40. *ſuo proprio*, lib. 5. cap. 11. *Alio* SUO PROPRIO *adverſus juſtos odio*, & de Opif. cap. 2. *Singulis autem generibus ad propulſandos impetus externos* SUA PROPRIA *munimenta conſtituit.*

Ibidem. *Italis.*] Heum. putat, & quidem rectè, legendum eſſe *Getulis*, qui Mauris erant proximi.

Ibidem. *Dimicatum, &c.*] Heumannus legit *Dimicatum eſt.*

& Maxentiani milites prævalebant, donec poſtea confirmato animo Conſtantinus, & ad utrumque paratus, copias omnes ad Urbem propius admovit, & e regione Pontis Mulvii conſedit. Imminebat dies, quo Maxentius Imperium ceperat, qui eſt ad ſextum Kalendas Novembres, & quinquennalia terminabantur. Commonitus eſt in quiete Conſtantinus, ut cæleſte ſignum Dei notaret in ſcutis, atque ita prælium committeret. Facit ut juſſus eſt, & tranſverſâ X litterâ, ſummo capite circumflexo, Chriſtum in ſcutis notat. Quo ſigno armatus exercitus capit ferrum. Procedit hoſtis obviam ſine Imperatore, pontemque tranſgreditur. Acies pari fronte concurrit. Summa vi utrimque pugnatur. Neque his fuga nota, neque illis. Fit in urbe ſeditio, & dux increpitatur velut deſertor ſalutis publicæ. Tumque repente populus, (Circenſes enim natali ſuo edebat) voce ſubclamat, Conſtantinum vinci non poſſe.

Qua voce conſternatus proripit ſe, ac vocatis quibuſdam Senatoribus, libros Sibyllinos inſpici jubet, in quibus repertum eſt, illo die hoſtem Romanorum eſſe periturum. Quo reſponſo in ſpem victoriæ inductus procedit, in aciem venit. Pons a tergo ejus ſcinditur. Eo viſo, pugna crudeſcit, & manus Dei ſupererat aciei. Maxentianus proterretur; ipſe

Lin. 2. *Ad utrumque paratus*] [illegible] apud Virgilium Æneid. [illegible] *fidens animi, atque ad utrumque paratus*.

Lin. 3. *Pontis Mulvii*] [illegible] MS. [illegible] *Ponte Mulvio*.

Imminebat Dies, quo Maxentius Imperium ceperat, 6. Kalend. Novemb. &c.] Maxentium [illegible] ex Lactantio liquet, 6. Kalend. Novemb. id eſt, 27. Octob. Imperator Romæ appellatus eſt Maxentius [illegible] Conſtantinus [illegible] Kalend. Novemb. [illegible] eodem Lactantio.

Lin. 5. *Commonitus eſt in quiete*] [illegible] hoc verbum. Moneri enim dicuntur quibus Deus aliquid per ſomnium aperuit. Vide [illegible] Tollium.

Lin. 6. *Cæleſte ſignum*] Immortale ſignum alibi vocat Lactantius lib. 4. cap. 27. [illegible] ſignum crucis. [illegible] Signum enim, & locum, & diem quo [illegible], in quo vinceret, oſtenſa eſt Conſtantino. Nam [illegible] Conſtantini, [illegible] viſum [illegible] in cælo [illegible] Chriſtum Dei [illegible] apparuiſſe cum ſigno [illegible] quod in cælo [illegible] præcepiſſeque, ut [illegible] ſigno ad [illegible] quod in cælo vidiſſet, [illegible] [illegible] certum eſt utrumque [illegible] loco, & [illegible] contigiſſe.

Lin. 8. *Tranſverſâ X litterâ, ſummo capite circumflexo, Chriſtum in ſcutis notat.*] MS. [illegible] ut Chriſti Monogramma [illegible]

Lin. 9. *Sine Imperatore*] Sine Maxentio.

Lin. 10. *Concurrit*] [illegible] ad pugnam [illegible] *pari fronte concurrunt* [illegible]

Lin. 12. *Dux increpitatur*] Maxentius.

Lin. 13. *Natali ſuo*] Id eſt, die illo quo Imperator factus eſt.

Lin. 14. *Edebat*] MS. [illegible] Maxentius. MS. [illegible]

Lin. 19. *Scinditur*] De [illegible] ponte vide [illegible] lib. 9. Hiſt. Eccleſ. cap. 9. & Zoſimum lib. 2. cap. [illegible]

Lin. 20. *Supererat aciei*] [illegible] cap. [illegible]

[illegible]

in fugam verſus properat ad pontem, qui interruptus erat, ac multitudine fugientium preſſus, in Tiberim deturbatur. Confecto tandem acerbiſſimo bello, cum magnâ Senatus populique Romani lætitia ſuſceptus Imperator Conſtantinus, Maximini perfidiam cognoſcit, litteras deprehendit, ſtatuas & imagines invenit. Senatus Conſtantino, virtutis gratia, primi nominis titulum decrevit, quem ſibi Maximinus vindicabat. Ad quem victoria liberatæ Urbis quum fuiſſet adlata, non aliter accepit, quam ſi ipſe victus eſſet. Cognito deinde Senatûs decreto, ſic exarſit dolore, ut inimicitias apertè profiteretur, convicia jocis mixta adverſus Imperatorem maximum diceret.

pugna, ſeu prælium eſt. Subter ve manu aciei, ut apud Cuſpinianum, ſubter ve manibus. Sed Heumann. ita legendum eſſe putat: *At manu Dei ſuperante, acies Maxentiana proterretur.*

Pag. 239 lin. 18. *Maxentianus proterretur.*] Ita MS. Maxentianus ſcilicet miles. Alii volunt, *Maxentiana*, nempe acies. Nonnulli malunt, *Maxentiani proterrentur.* Si quid mutandum eſſet, mallem, *Maxentiani proterrentur.* *Proterrere* eſt terrendo fugare.

Lin. 1. *Ac.*] In MS. *hac.*

Lin. 2. *Tandem.*] MS. *tamen.*

Lin. 6. *Titulum.*] Scilicet *maximi.* Poſt mortem Galerii Maximinus, quia prior Cæſar, quanquam poſtremò Auguſtus fuerat, primas ſibi in titulis atque honoribus inter ejus temporis Auguſtos vindicabat, ut *Euſebius*, Hiſt. Eccleſ. lib. 9. cap. 10. Jam verò Senatus decrevit, ut primus Auguſtorum Conſtantinus eſſet.

Ibidem. *Vindicabat.*] Forſè, *vindicarat.*

X L V.

CONSTANTINUS, rebus in Urbe compoſitis, hyeme proximâ Mediolanum contendit. Eòdem Licinius advenit, ut acciperet uxorem. Maximinus ubi eos intellexit nuptiarum ſolennibus occupatos, exercitum movit e Syriâ, hyeme quàm cum maximè ſæviente, & manſionibus geminatis, in Bithyniam concurrit, debilitato agmine. Nam maximis imbribus, & nivibus, & luto, & frigore, & labore jumenta omnis generis amiſſa ſunt, quorum miſerabilis per viam ſtrages ſpeciem jam futuri belli, & ſimilem cladem militibus nuntiabat. Nec ipſe intra fines ſuos moratus eſt, ſed tranſjecto protinùs freto, ad Byzantii portas acceſſit armatus. Erant ibi milites præſidiarii, ad hujuſmodi caſus à Licinio collocati. Hos primùm muneribus & promiſſis illicere tentavit, poſteà vi &

Lin. 2. *Contendit.*] Verbum illud in MS. mancum eſt & propè deletum, ac vix legi poteſt.

Ibidem. *Uxorem.*] Scilicet Conſtantiam, Conſtantini ſororem.

Lin. 4. *Quàm.*] Voculam hanc delendam putat Heumannus.

Ibidem. *Manſionibus geminatis.*] Id eſt, unâ die tantum fecit itineris, quantum duæ manſiones in viâ publicâ diſtabant invicem. Nec in primâ, ſed in ſecundâ quieſcebat. *Collar.*

Lin. 5. *In Bithyniam concurrit.*] Ita MS. Nonnulli volunt, *accurrit*; Aliqui, *cucurrit*. Nam facilè ex, in eſt, & poſteà in con, mutatum eſt.

Lin. 9. *Tranſjecto protinùs freto.*] Thracio nimirum. Vulgò Boſphorus Thracius nuncupatur.

Lin. 10. *Ad hujuſmodi caſus.*] In veteri codice legitur, *ad hujuſmodi cauſa Licinio collocati.* Noſtra emendatio bona eſt. Et ſæpè in antiquis codicibus repetitur ſcriptum *cauſa*, pro *caſus*, ut apud S. Ambroſium epiſt. 43. *In naturâ caſus eſt, ut dolemus judicium*; pro quo in vetuſtiſſimo codice MS. Eccleſiæ Bellovacenſis ſcriptum eſt *cauſa*, quamvis non benè. *Baluz.*

Lin. 11. *Illicere.*] In MS. *illidere.*

& oppugnatione terrere; nec tamen quidquam vis aut promiſſa valuerunt.

Jam conſumpti erant dies undecim, per quos fuit ſpatium nuntios litteraſque mittendi ad Imperatorem, cùm milites non fide, ſed paucitate diffiſi, ſeipſos dederunt. Hinc promovit Heracleam, & illic eadem ratione detentus, aliquot dierum tempus amiſit. Et jam Licinius, feſtinato itinere, cum paucis Adrianopolim venerat, cùm ille, acceptâ in deditione Perintho, aliquantò moratus, proceſſit ad manſionem millia decem & octo. Nec enim poterat ulteriùs, Licinio jam ſecundam manſionem tenente diſtantem millibus totidem, qui, collectis ex proximo quantis potuit militibus, pergebat obviam Maximino, magis ut eum moraretur, quàm propoſito dimicandi, aut ſpe victoriæ. Quippè cùm ille ſeptuaginta millium armatorum exercitum duceret, ipſe vix triginta millium numerum collegiſſet. Sparſi enim milites per diverſas regiones fuerant, & adunari omnes anguſtiæ temporis non ſinebant.

Lin. 1. *Nec tamen quidquam vis aut promiſſa valuerunt.*] Ità MS.
Lin. 4. *Imperatorem.*] Scilicet *Licinium.*
Lin. 5. *Heracleam.*] MS. *Heracliam*, ſcilicet Thraciæ, quæ eſt & Perinthus infrà. Zozimus lib. 2. cap. 22.
Lin. 7. *Acceptâ in deditione*] Ità MS. Legendum eſſet *in deditionem.* Sed ut jam ſuprà adnotavi, ſic loquitur Lactantius.
Lin. 8. *Perintho.*] MS. *Perentho.*
Lin. 9. *Licinio jam ſecundam manſionem tenente diſtantem millibus totidem*] Sic lego cum Voſſio & Baluzio. In Manuſcripto eſt, *ſecundâ manſione tenente diſtantum*, mendosè omninò.
Lin. 10. *Qui, collectis.*] Cum Voſſio lego, *Qui*, ſcilicet Licinius. In MS. eſt *atque.*
Lin. 11. *Quantis*] Pro *quot.*
Lin. 12. *Quippe cùm ille.*] Maximinus.
Lin. 13. *Ipſe vix.*] Licinius.

XLVI.

PROPINQUANTIBUS ergò exercitibus, jam futurum propediem prælium videbatur. Tum Maximinus ejuſmodi votum Jovi vovit, ut ſi victoriam cepiſſet, Chriſtianorum nomen extingueret, funditùſque deleret. Tunc proximâ nocte Licinio quieſcenti adſiſtit Angelus Dei, monens ut ocyùs ſurgeret, atque oraret Deum ſummum cum omni exer-

Lin. 1. *Propinquantibus.*] Verbum ex poetis, ut jam ſuprà obſervavi ad initium capitis 24. eſtque apud Lactantium.
Lin. 2. *Si victoriam cepiſſet.*] Id eſt, reportaſſet. Quid aliud enim victoriam *capere* eſſe poſſit, quàm, ut vulgò Latini locuti ſunt, reportare, adipiſci, conſequi? Sed quis auctorum, præter noſtrum, *victoriam capere* uſurpavit? Nam nullum mihi uſpiàm exemplum obſervatum. Nihil uſitatius eo loquendi modo apud Lactantium, in cujus ſcriptis, & præcipuè lib. 7. frequenter legimus *capere virtutem*, *capere ſapientiam*, *capere originem*, *capere fructus*, *capere notitiam*, lib. de Irâ Dei cap. 7. *capere morbos*, lib. de Opific. cap. 4. *capere mortem* ibid.
Lin. 3. *Chriſtianorum nomen extingueret.*] Lactantius Div. Inſtitut. lib. 5. cap. 18. *magnam partem generis humani* EXTINXIT.
Lin. 4. *Quieſcenti*] Id eſt, dormienti. Confer elegantiſſimum Lactantii locum libri de Opificio Dei cap. 18. *Corpus enim vigilante ſenſu licèt jaceat immobile, tamen non eſt quietum . . . . ne ſaluberrimam quietem corporis interrumpat.*
Lin. 5. *Deum ſummum.*] Hoc epitheto, cùm de vero Deo agitur, vix quidquam frequentius in indubitatis Lactantii lucubrationibus: & in hoc opere cap. 1. cap. 47. & alibi. Quin hæc etiam inter alia Lactantium illius quoque libelli parentem eſſe ſuadent, dubitari non poteſt. *Bauldri.*

cum ſuo ; illius fore victoriam, ſi feciſſet. Poſt has voces, cùm ſurgere ſibi viſus eſſet, & cum ipſo qui monebat, adſtaret, tunc docebat eum quomodo & quibus verbis eſſet orandum. Diſcuſſo deinde ſomno, notarium juſſit acciri, & ſicut audierat, hæc verba dictavit. *Summe Deus, te rogamus. Sancte Deus, te rogamus. Omnem juſtitiam tibi commendamus, ſalutem noſtram tibi commendamus, imperium noſtrum tibi commendamus. Per te vivimus, per te victores & felices exiſtimus. Summe ſancte Deus, preces noſtras exaudi. Brachia noſtra ad te tendimus. Exaudi, ſancte ſumme Deus.* Scribuntur hæc in libellis pluribus, & per Præpoſitos Tribunoſque mittuntur, ut ſuos quiſque milites doceat. Crevit animus univerſis, victoriam ſibi credentibus de cœlo nuntiatam. Statuit Imperator prælium diei Kalendarum Maiarum, quæ octavum annum nuncupationis ejus implebant, ut ſuo potiſſimum natali vinceretur, ſicut ille victus eſt Romæ. Maximinus voluit præire maturius, pridie manè aciem compoſuit, ut natalem ſuum poſtridie victor celebraret. Nuntiatur in caſtra moviſſe Maximinum. Capiunt milites arma, obviamque procedunt. Campus intererat ſterilis ac nudus, quem vocant Serenum. Erat jam utraque acies in conſpectu. Liciniani ſcuta deponunt, galeas reſolvunt, ad cœlum manus tendunt, præeuntibus Præpoſitis, & poſt Imperatorem precem dicunt. Audit acies peritura precantium murmur. Illi, oratione ter dictâ, virtute jam pleni,

Lin. 1. *Si feciſſet.*] Lege potius, *ut ſi feciſſet*, ut Heumannus.

Lin. 4. *Notarium.*] Id eſt, manu a ſecretis.

Lin. 4. *Acciri.*] MS. *aſciri.*

Lin. 5. *Omnem.*] Heumann. putat ſcribendum eſſe *noſtram.*

Lin. 9. *Libellis.*] Id eſt, chartis breviuſculis, ita poſt Gisbertum Cuperum Doctiſſ. Heumannus.

Ibidem. *Præpoſitos.*] Præpoſiti erant primarii, qui præerant legionibus, ut patet ex quibuſdam Græcis inſcriptionibus.

Lin. 10. *Univerſis.*] Scribere Lactant. [illegible].

Lin. 11. *Statuit Imperator prælium diei Kal. Maiarum.*] *Imperator*, ut videtur, Licinius. Kalend. Maii factus fuerat Cæſar Maximinus.

Ibidem. *Diei*] Docti putant ſcribendum eſſe *in diem*, non male.

Lin. 12. *Ejus*] Scilicet Maximini.

Ibidem. *Implebant*] MS. *implebat.*

Ibidem. *Ut ſuo potiſſimum natali vinceretur.*] Videlicet Maximinus.

Lin. 13. *Sicut ille victus eſt Romæ.*] *Ille*, ſcilicet Maxentius.

Lin. 15. *Nuntiatur in caſtra moviſſe.*] Scilicet [illegible]. Sic apud Ciceronem Orat. pro [illegible] *nuntiatum eſſe ei* [illegible], & lib. de [illegible] *in Tuſculanum mihi nuntiabatur gladiatorum ſtadio.*

Lin. 16. *Sterilis*] MS. *ſterilis*, mendoſe.

Lin. 17. *Serenum.*] Circa Rebiſton, Thraciæ locum inter Hadrianopolim & Heracleam, contra Zoſimum, qui pugnam hanc in Illyrico pugnatam refert. Ex Baluzio.

Ibidem. *Utraque acies*, MS. *utroque.*

Lin. 18. *Galeas reſolvunt*] Id eſt, ſolvebant nervos ligamentum quibus galea caput [illegible], & conſtringebantur ne [illegible]. Itaque milites more ſo deponunt galeas, nudoque prorſus capite, quam edocti fuerant decreverunt precem, vel potius præceptum Apoſtoli qui dictaverat precem, ut patet apud Apoſtoli 1. ad Corinthios cap. 11. verſ. 4. & 7. *Omnis vir orans velato capite deſhoneſtat caput ſuum . . . vir quidem non debet velare caput.*

Lin. 19. *Et poſt Imperatorem precem dicunt.*] Sic lego. In MS. eſt *p Imperatore per dicunt.* Prima litera p ſcripta eſt cum lineolâ tranſverſa, quam [illegible] ſignificare *poſt*; [illegible] *Imperatore* cum lineola tranſverſa ſuper [illegible] & [illegible] ſuper [illegible], ita [illegible]. Sic [illegible] Dom. Baluzius. Cùm [illegible] *capimus*. Auctor vero Collarius ſcribendum putat *pro Imperatore*, ſed [illegible] recte.

Lin. 20. *Virtute.*] Id eſt, *fortitudine bellica*, ſicut & alibi.

reponunt capitibus galeas, ſcuta tollunt. Procedunt Imperatores ad colloquium. Flecti non potuit Maximinus ad pacem. Contemnebat enim Licinium, ac deſertum iri à militibus exiſtimabat, quòd ille eſſet in largiendo tenax, ipſe autem profuſus, eoque propoſito moverat bellum, ut, exercitu Licinii ſine certamine accepto, ad Conſtantinum duplicatis viribus ſtatim pergeret.

Lin. 1. *Scuta tollunt.*] Id eſt, *attollunt.*

Lin. 2. *Flecti.*] In MS. *ferre*, pravâ Latinâ locutione.

Lin. 4. *Tenax.*] Avarum fuiſſe Licinium multis exemplis probat Euſebius lib. 1. de Vitâ Conſtantini cap. 55. Fragmentum de Conſtantio Chloro pag. 474. *Licinium ſcelere, avaritiâ, crudelitate, libidine ſæviebat.* Baluz.

Lin. 5. *Exercitu.*] In MS. *exercitum.*

X L V I I.

ERGÒ propiùs acceditur, tubæ canunt, ſigna procedunt. Liciniani, impetu facto, adverſarios invadunt. Illi verò perterriti, nec gladios expedire, nec tela jacere quiverunt. Maximinus aciem circumire, ac milites Licinianos nunc precibus ſollicitare, nunc donis. Nullo loco auditur. Fit impetus in eum, & ad ſuos refugit. Cædebatur acies ejus impunè, & tantus numerus legionum, tanta vis militum à paucis metebatur. Nemo nominis, nemo virtutis, nemo veterum præmiorum memor; quaſi ad devotam mortem, non ad prælium veniſſent, ſic eos Deus ſummus jugulandos ſubjecit inimicis. Jam ſtrata erat ingens multitudo. Videt Maximinus aliter rem geri, quàm putabat. Projecit purpuram, & ſumpta veſte ſervili, fugit, ac fretum trajecit. At in exercitu pars dimidia proſtrata eſt, pars autem vel dedita, vel in fugam verſa eſt. Ademerat enim pudorem deſerendi deſertor Imperator. At ille Kalendis Maiis, id eſt, unâ nocte atque unâ die, Nicomediam aliâ nocte pervenit, cùm An. 313.

Lin. 3. *Quiverunt.*] Illud verbum amat Lactantius, & in multis ejus operum locis memini me legere, ut ſuprà cap. 18. poſt initium *quiret*, lib. 2. Div. Inſtit. cap. 5 *intelligere* QUIVERUNT; lib. 5. cap. 20. poſt medium, *iram frenare* NEQUIVERAT, c. 22. *ſi id efferre non* QUIVERINT, lib. 6 cap. 1. *non* QUEAT *contueri*. Sic lib. 7. cap. 9. & de Opific. cap. 4. At in MS. *queverunt*, vitiosè.

Lin. 6. *Metebatur.*] MS. *mutebatur*. Sed legendum eſt *metebatur*. Sic Silius Italicus lib. 4. v. 464.

— Metit agmina ferro
Cælesti clypeo & ferro, &c.

Sic Lactantius ipſe lib. 7. cap. 15. *Tunc peragrabit clades orbem, metetque omnia*. Cellarius.

Lin. 8. *Ad devotam mortem.*] *Devota mors* hîc loci eſt *mors deſtinata*, quomodo apud Virgilium *Æneid.* l. 4. 716... Gallicè, *à une mort volontaire*, Mancroix. Hoc eſt *ad mortem voluntariam*, ſenſu feliciter declarato. Bauldri.

Ibidem. *Deus ſummus ſubjecit.*] Martyrium S. Baſilei Epiſcopi Amaſeæ. *Licinius igitur omnipotentis Domini noſtri Jeſu-Chriſti manu adjutus victoriam de Maximino reportavit.* Baluz.

Lin. 10. *Putabat.*] Lege *putarat*, ex Heumanno.

Lin. 11. *Sumptâ veſte ſervili.*] Confirmat hanc narrationem Euſebius lib. 9. Hiſt. Eccleſiaſt. cap. 10. & lib. 1. de Vitâ Conſtantini cap. 58. Baluz.

Ibidem. *Fretum trajecit.*] Id eſt, Boſphorum Thracium, atque ex Europâ in Aſiam navigavit.

Ibidem. *At in exercitu.*] Cum Tollio lego *at*, pro *ac*, quod eſt in MS. & mox præceſſit. Almelov. legebat, *ac ita exercitus pars dimidia proſtrata eſt.*

Lin. 16. *Pars autem.*] Adde *altera*.

Lin. 14. *Unâ die.*] Poſt hæc verba deeſſe

locus prælii abeſſet millia centum ſexaginta; raptiſque filiis, & uxore; & paucis ex palatio comitibus, petivit Orientem. Sed in Cappadociâ, collectis ex fugâ & ab Oriente militibus, ſubſtitit. Ita veſtem reſumpſit.

videtur juxta doctos nomen manſionis, quam petierat hic die, cùm alterâ nocte Nicomediam peteret. Fortè deeſt *Melantiada*.

Lin. 1. *Locus prælii.*] Fortè propè Heracleam ad XIV. millia paſſuum verſùs Occidentem.

Lin. 2. *Petivit Orientem.*] Zoſimus: *Per Orientem in Ægyptum diffugiens, ſpe reparandarum copiarum, quantas quando bello ſufficerent.* Baluz.

Ibidem. *In Cappadociâ*] MS. *ex Cappadociâ*.

Lin. 5. *Veſtem reſumpſit.*] Nimirùm purpuram, ſignum Imperatoriæ Majeſtatis.

XLVIII.

An. 313. LICINIUS verò, acceptâ exercitûs parte ac diſtributâ, trajecit exercitum in Bithyniam paucis poſt pugnam diebus, & Nicomediam ingreſſus, gratiam Deo, cujus auxilio vicerat, retulit, ac die Iduum Juniarum, Conſtantino atque ipſo ter Conſulibus, de reſtituendâ Eccleſiâ hujuſmodi litteras ad Præſidem datas proponi juſſit.

LITTERÆ LICINII.

Cum feliciter, tam ego Conſtantinus Auguſtus, quàm etiam ego Licinius Auguſtus, apud Mediolanum conveniſſemus, atque univerſa, quæ ad commoda & ſecuritatem publicam pertinerent, in tractatu haberemus, hæc inter cætera, quæ videbamus pluribus hominibus profutura, vel in primis ordinanda eſſe credidimus, quibus divinitatis reverentia continebatur, ut daremus & Chriſtianis, & omnibus liberam poteſtatem ſequendi religionem, quam quiſque voluiſſet, quò quidem divinitas in

Lin. 1. *Diſtributâ.*] In ſuas legiones, ut indè ſupplementum eſſet legionibus.

Ibidem. *Trajecit.*] Per Boſphorum Thracium.

Lin. 2. *Pugnam.*] In MS. *pugna*; malè.

Lin. 3. *Die Iduum Juniarum.*] Iſta non ſunt intelligenda de die quo datum eſt Edictum, ſed de die quo Licinii juſſu propoſitum eſt Nicomediæ. *Baluz.*

Lin. 4. *Conſtantino atque ipſo ter Conſulibus.*] Id eſt, anno Chriſti 313.

Ibidem. *De reſtituendâ Eccleſiâ.*] Nicomedienſi ſcilicet, cæteriſque, quæ ante decennium per totam Bithyniam, cujus Nicomedia princeps erat civitas, fuerant everſæ. Nam Nicomedienſis quidem primum omnium everſa fuerat, & ſolo adæquata, ut ex capite 12. certum eſt.

Lin. 5. *Litteras.*] Eas deſcripſit Euſebius lib. 10. cap. 5. ſed è Romanâ linguâ in Græcum ſermonem tranſlatas ut ipſe ait. Quòd ergò eas nunc habemus Latinè, uti olim primò ſunt, unius Lactantii diligentiæ debemus. Sed ille omiſit præfationem, quam Euſebius habet. *Baluz.*

Litteras. Id eſt, ex utriuſque Interpretis Verſione, *edictum*. Et Pagius quidem exertè in hoc ipſo argumento, *Epiſtolam*, inquit, *& Edictum hîc non diſtinguo*. Sed eſſe, accuratè loquendo, nonnihil diſcriminis inter edicta & litteras Imperatorum ad Præſides datas, jam antè, ni fallor, oſtendit Paulus Bauldri notâ ultimâ ad has litteras infrà.

Lin. 7. *Tam ego Conſtantinus.*] MS. *tam ego quam Conſtantinus*, malè. Vid. ſeq.

Lin. 10. *Credidimus.*] MS. *credimus*.

Ibidem. *Divinitatis.*] MS. *divinitas*.

Lin. 11. *Continebatur.*] Heumann. *continetur*.

Lin. 12. *Sequendi.*] In MS. *ſequenti*.

Ibidem. *Quò quidem divinitas, &c.*] Quidam legunt *ut quidem divinitas*, nonnulli *quò*, pro *ut*, ſicut infrà *quò fieret*. Prorſus ſunt cum erudito Toinardo reſcribere ex Euſebio lib. 10. cap. 5. & Nicephoro lib. 7. cap. 41.

ſede caeleſti, nobis atque omnibus, qui ſub poteſtate noſtrâ ſunt conſtituti, placata ac propitia poſſit exiſtere. Itaque hoc conſilio ſalubri ac rectiſſima ratione ineundum eſſe credidimus, ut nulli omnino facultatem abnegandam putaremus, qui vel obſervationi Chriſtianorum vel ei religioni mentem ſuam dederet, quam ipſe ſibi aptiſſimam eſſe ſentiret, ut poſſit nobis ſumma divinitas, cujus religioni liberis mentibus obſequimur, in omnibus ſolitum favorem ſuum benevolentiamque præſtare. Quare ſcire Dicationem tuam convenit placuiſſe nobis, ut amotis omnibus omnino conditionibus, quæ prius ſcriptis ad officium tuum datis ſuper Chriſtianorum nomine videbantur, nunc vero et ſimpliciter unuſquiſque eorum qui eamdem obſervandæ religionis Chriſtianorum gerunt voluntatem, citra ullam inquietudinem ac moleſtiam ſui idipſum obſervare contendant. Quæ ſollicitudini tuæ pleniſſime ſignificanda eſſe credidimus, quo ſcires, nos liberam atque abſolutam colendæ religionis ſuæ facultatem hiſdem Chriſtianis dediſſe. Quod cum hiſdem a nobis indultum eſſe pervideas, intelligit Dicatio tua etiam aliis religionis ſuæ vel obſervantiæ poteſtatem ſimiliter apertam et liberam pro quiete temporis noſtri eſſe conceſſam, ut in colendo quod quiſque delegerit, habeat liberam facultatem, quia (nolumus detrahi) honori, neque cuiquam religioni aliquid a nobis. Atque hoc inſuper in perſona Chriſtianorum ſtatuendum eſſe cenſuimus, quod ſi eadem loca, ad quæ antea convenire conſueverant, de

[illegible]

quibus etiam datis ad officium tuum litteris certa antehac forma fuerat comprehenſum, priore tempore aliqui vel a fiſco noſtro, vel ab alio quocumque videntur eſſe mercati, eadem Chriſtianis ſine pecunia, & ſine ulla pretii petitione, poſtpoſita omni fruſtratione atque ambiguitate, reſtituantur. Qui etiam dono fuerunt conſecuti, eadem ſimiliter iiſdem Chriſtianis quantocius reddant: etiam vel hi qui emerunt, vel qui dono fuerunt conſecuti, ſi petiverint de noſtra benevolentiâ aliquid, Vicarium poſtulent, quo & ipſis per noſtram clementiam conſulatur. Quæ omnia corpori Chriſtianorum protinus per intercesſionem tuam, ac ſine morâ tradi oportebit. Et quoniam iidem Chriſtiani non ea loca tantum, ad quæ convenire conſueverunt, ſed alia etiam habuiſſe noſcuntur, ad jus corporis eorum, id eſt, Eccleſiarum, non hominum ſingulorum, pertinentia, ea omnia lege, quam ſuperius, comprehendimus, citra ullam prorſus ambiguitatem vel controverſiam iiſdem Chriſtianis, id eſt, corpori & conventiculis eorum reddi jubebis, ſupradicta ſcilicet ratione ſervatâ, ut ii qui eadem ſine pretio, ſicut diximus, reſtituunt, indemnitatem de noſtra benevolentia ſperent. In quibus omnibus ſupradicto corpori Chriſtianorum intercesſionem tuam efficaciſſimam exhibere debebis, ut præceptum noſtrum quantocius compleatur, quo etiam in hoc per clementiam noſtram quieti publicæ conſulatur. Hactenus fiet, ut ſicut ſuperius comprehenſum eſt, divinus juxta nos favor, quem in tantis ſumus rebus experti, per omne tempus proſpere ſucceſſibus noſtris cum beatitudine noſtrâ publica perſeveret. Ut autem hujus ſanctionis benevolentiæ noſtræ forma ad omnium poſſit pervenire notitiam, perlata programmate tuo hæc ſcripta & ubique proponere, & ad omnium ſcientiam te perferre conveniet, ut hujus benevolentiæ noſtræ ſanctio latere non poſſit.

His litteris propoſitis, etiam verbo hortatus eſt, ut conventicula in ſtatum priſtinum redderentur. Sic ab everſa Eccleſia uſque ad reſtitutam fuerunt anni decem, menſes plus minus quatuor.

Lin. 2. *Aliqui.*] Sic ſcribitur in MS. Apud [illegible] eſt, ſi qua aut a fiſco noſtro. [illegible] aliquid.

Lin. 4. *Reſtituantur*] Sic MS. Priores editiones habent reponantur.

Ibidem. *Fuerunt.*] Lege fuerint, ex [illegible].

Lin. 6. *Dono fuerunt*] In MS. donaverunt.

Ibidem. *Si petiverint*] [illegible] Lactantium ex Euſebio pro certo habeo, [illegible] quod eſt in [illegible] pro [illegible] ac [illegible] [illegible], [illegible] Profectum qui [illegible] qui hic legendum prædicta Vicarium per V [illegible]. In [illegible] eſt petiverint, [illegible].

Ibidem. *Vicarium poſtulent.*] Id eſt, ad Vicarium noſtrum eant, ut Græce Euſebius [illegible] legendum eſſe. ſi petiverint de noſtra benevolentia aliquid [illegible], poſtulent, quo & ipſis, &c. Vicarium, id eſt, eum epiſcopum [illegible].

Lin. 7. *Qui*] In MS. ex.

Ibidem. *Corpori.*] Id eſt, Societati.

Lin. 9. *Iidem*] MS. idem.

Ibidem. *Non ea loca*] MS. Non ea ea loca.

Ibidem. *Conſueverunt*] MS. conſuerunt, [illegible] conſuerant. Heumann.

Lin. 11. *Quam ſuperius, comprehendimus.*] Vel potius [illegible], *ſicut ſuperius comprehenſum eſt.* Heumann.

Lin. 16. *Noſtram*] MS. idem.

Lin. 14. *Reſtituerunt*] MS. reſtituunt.

Lin. 23. *Perlata*] In MS. P. lata, quod eſt perlata non prolata, ut [illegible] [illegible] in hoc MS. exprimuntur per p [illegible] [illegible] ad partem inferiorem [illegible].

Lin. 24. *Hortatus eſt*] [illegible] Eſt, deeſt in MS.

Ibidem. *In*] Deeſt in MS.

Lin. 26. *Anni decem, &c.*] Id eſt, [illegible] [illegible] [illegible] ad diem [illegible] [illegible] [illegible] anni decem, menſes [illegible] & [illegible].

XLIX.

SEQUENTE autem Licinio cum exercitu tyrannus, profugus conceſſit, & rurſus Tauri montis anguſtias petiit: munimentis ibidem ac turribus fabricatis, iter obſtruere conatus eſt, & inde dextrorum perrumpentibus omnia victoribus, Tarſum poſtremo confugit. Ibi cum jam terrâ marique peteretur, nec ullum ſperaret refugium, angore animi ac metu confugit ad mortem, quaſi ad remedium malorum, quæ Deus in caput ejus ingeſſit. Sed prius cibo ſe inſerſit, ac vino ingurgitavit, ut ſolent hi, qui hoc ultimo ſe facere arbitrantur. Et ſic hauſit venenum. Cujus vis, referto ſtomacho repercuſſa, valere non potuit in præſens, ſed in languorem malum verſa peſtilentiæ ſimilem, ut diutius protracto ſpiritu cruciamenta ſentiret. Jam ſævire in eum cœperat virus; cujus vi cum præcordia ejus furerent, inſuſtentabili dolore uſque ad rabiem mentis elatus eſt, adeo ut per dies quatuor inſania percitus, hauſ-

Lin. 1. *Sequente, &c.* [illegible] *perrumpentibus.*] Quatuor hos [illegible] ſic legit Hermannus: *Sequente autem Licinio cum exercitu Tyrannus,* Maximinus *profugus ceſſit, & rurſus Tauri montis anguſtias petiit, munimentis ibidem ac turribus fabricatis iter obſtruere conatus eſt. Sed undique victoribus perrumpentibus omnia* [illegible], &c. [illegible] di dextrorum, loco Hermannus undique [illegible], quo [illegible] uſus eſt Lactantius capite [illegible] ad finem.

Ibidem. *Tyrannus.*] Maximinus.

Ibidem. *Conceſſit.*] Id eſt, loco ceſſit, vel abeundo locum illi dedit.

Lin. 2. *Petiit.*] Ita rectè. MS *petit*, male.

Ibidem. *Munimentis.*] In MS *monimentis.*

Lin. 3. *Iter obſtruere.*] [illegible]

Ibidem. *Dextrorum.*] MS. *dexterorum.*

Lin. 4. *Ibi.*] In MS. *Hibi*, mendosè.

Lin. 5. *Peteretur.*] Haud ſecus Lactantium ſcripſiſſe credo cum doct[illegible], ut qui pro [illegible] verbum [illegible] vacuum MS. codicis ſpatium, quod vix eſt [illegible] poſt primam literam *p*, nec [illegible], ut ut ſcriptum fuerit, [illegible]

Lin. 7. *Prius cibo ſe inſerſit, ac vino ingurgitavit, ut ſolent hi, &c.*] [illegible] apud [illegible] Ad hunc [illegible] de Vitâ beatâ [illegible] *Quanti quiſque* [illegible] *in* [illegible] *appropinquare* [illegible] *quo* [illegible] *cogunt quam* [illegible], *quam* [illegible] *ad* [illegible] *tantis* [illegible], *qui jam deſiciendus* [illegible] *in hoc admonemur* [illegible] *ut* [illegible] *ardenius* [illegible]

Lin. 8. *Et ſic.*] Id eſt, & [illegible]

Ibidem. *Hauſit venenum.*] Non [illegible] teſtatur Euſebius Vi[illegible]

Lin. 9. *Repercuſſa.*] In MS. *repercuſſus*, mendoſe.

Ibidem. *In præſens.*] Id eſt, tempore [illegible]

Lin. 10. *Verſa.*] In MS. *verſo.*

Lin. 11. *Cujus vi, cum præcordia ejus furerent.*] *Furerent*, in MS *furent*. Sed error, ut puto, [illegible], pro *furerent*. [illegible] habent [illegible] *præcordia ejus* [illegible], forte etiam [illegible] bene. Nam [illegible] mutamen, & quod [illegible] poteſt [illegible] mutationem, id [illegible] optimum [illegible] ut [illegible] poteſt, id eſt, ad [illegible]

Ibidem. *Inſuſtentabili.*] [illegible] ſe [illegible] noſtrum [illegible] Lactantius [illegible] eſt, qui [illegible] cap. [illegible] *inſuſtentabilem*, eſt [illegible] Lactantium [illegible] quoque [illegible] eſſe [illegible]

Lin. 13. *Inſaniâ percitus.*] Ita non [illegible] cum in codice [illegible] ſcriptum ſit, *inſaniæ percitis*. Lactantius lib. 1. Inſtit. cap. 9. *Idem furore atque inſania percitus*, [illegible] Baluz.

tam manibus terram velut eſuriens devoraret. Deindè poſt multos graveſque cruciatus, cùm caput ſuum parietibus inſligeret, exſilierunt oculi ejus de caveis. Tunc demum, amiſſo viſu, Deum videre cœpit candidatis miniſtris de ſe judicantem. Exclamabat ergo ſicut ii, qui torqueri ſolent, & non ſe, ſed alios feciſſe dicebat. Deindè, quaſi tormentis adactus, fatebatur, Chriſtum ſubinde deprecans, & plorans ut ſui miſereretur. Sic inter gemitus, quos tanquam cremaretur, edebat, nocentem ſpiritum deteſtabili genere mortis efflavit.

Lin. 1. *Caput parietibus inſligeret.*] Hoc eſt [illegible] ex deſperatione, ut in averſâ Tuſculanâ Cicero vocat, genus hoc loquendi. Vide Caſaubonum Not. 1 in Julium Capitolinum.

Ibidem. *Exſilierunt oculi.*] Idem ſcribit Euſebius lib. 9. Hiſt. Eccleſ. cap. 10. & lib. 1 de Vita Conſtantini cap. 59. item Eutychius, Theophanes, & Anaſtaſius. Meminit etiam D. Chryſoſtomus Oratione in S. Babylam & S. Hieronymus in Zachariam, ut videbimus Not. 1 ad cap. 50. Baluz.

Lin. 4. *Candidatis miniſtris.*] Id eſt, *Deum circumdatum candidatis miniſtris*, hoc, *angelis ſuis.* Vide Paulum Bauldri ad hunc locum.

Lin. 6. *Fatebatur*] Adde *ſe feciſſe.*

Ibidem. *Plorans*] [illegible] *implorans.*

Lin. 7. *Nocentem ſpiritum deteſtabili genere mortis efflavit.* Maximinus periit eo anno, quo [illegible] eſt Eccleſiae, quo etiam Lactantius librum [illegible] hunc operis, atque perſecutio cœpit anno 303. menſe Februario. Hinc igitur clarum eſt, Maximinum extinctum fuiſſe anno 313. qui decimus annus erat à cœptâ perſecutione. Baluz.

L.

HOC modo Deus univerſos perſecutores nominis ſui debellavit, ut eorum nec ſtirps, nec radix ulla remaneret. Nam Licinius ſummâ rerum potitus, in primis Valerium, quem Maximinus iratus nec poſt fugam quidem, cum ſibi videret eſſe pereundum, fuerat auſus occidere; item Candidianum, quem Valeria ex concubina genitum ob ſterilitatem adoptaverat,

Lin. 1. *Perſecutores ... debellavit*] Lactantius lib. 5. Inſtitut. cap. 23. Illi enim, qui ut [illegible] *Religionem defenderent*, [illegible] *Dei cultum tollere voluerunt*, [illegible]. Eadem obſervant Euſebius in libro 1. de Vita Conſtantini cap. 5. Anonym. Fragmentum de Conſtantio Chloro p. 471. & Hieronymus in caput 14. Zachariae, [illegible], Baluzius.

Lin. 2. *Stirps*] MS. *ſtirpis.*

Ibidem. *Radix.*] In MS. *radix.*

Lin. 3. *Valerium, quem*] Ita MS. Valerium ſcilicet Valentem, de quo anno 316. num. 11. [illegible] Pagius. Eodem tempore quo Alexander, qui Praefecti Praetorii Africae munere fungebatur, apud Carthaginem Imperator ſe, *Valens Imperator* [illegible], atque Victor in Epitome, qui poſtquam Maximini mortem narravit, ſubjungit: *Valens à Licinio morte mulctatur.* De hoc Valente loquitur Lactantius libro de Mortibus Perſecutorum cap. 50. ut primus omnium obſervavit eruditiſſ. Abbas Ludovic. du Four de Longuerue, in litteris ad Pagium ſcriptis. In Lactantius de Maximini morte ait: *Licinius ſummâ rerum potitus, in primis Valerium, quem Maximinus iratus nec poſt fugam quidem, cùm ſibi videret eſſe pereundum, fuerat auſus occidere, necari juſſit.* Nec dubitari poteſt quin Valerius ille idem ſit cum Valente à Victore commemorato, cum Gallienum inter Nomina [illegible] Tyrannorum, qui Imperante Gallieno Rempublicam Romanam [illegible] hunc [illegible] IMP. C. P. VAL. [illegible] VALENS [illegible] CLR. L. A. id eſt, *Imperator Caeſar Publius Valerius Valens Auguſtus Anno primo* Pagius. [illegible] cum Duci Cuperto [illegible] Baluzius ſecundo loco lego *Valerium quem.*

Ibidem. *Iratus*] Scilicet ob [illegible] ſibi [illegible], legendo ſcilicet *Valerium.*

Lin. 5. *Item Candidianum.*] MS. *item Candidianum.*

adoptaverat, necari juſſit. Mulier tamen, ut eum vixiſſe cognovit, mutato habitu, comitatui ejus ſe miſcuit, ut fortunam Candidiani ſpecularetur; qui quia Nicomediæ ſe obtulerat, & in honore haberi videbatur, nihil tale metuens, occiſus eſt. Et illa, exitu ejus audito, protinùs fugit. Idem Severi filium Severianum, jam ætate robuſtum, qui fugientem Maximinum fuerat ex acie ſecutus, tanquàm poſt obitum ejus de ſumendâ purpurâ cogitâſſet, capitali ſententiæ ſubjectum interemit. Qui omnes Licinium jam pridem, quaſi malum metuentes, cum Maximino eſſe maluerant, præter Valeriam, quæ volens Licinio in omnes Maximiani hæreditates jure ſuo cedere, idem Maximino negaverat. Ipſius quoque Maximini filium, tùm maximum, agentem in annis octo, & filiam ſeptennem, quæ deſponſa fuerat Candidiano, extinxit. Sed priùs mater eorum in Orientem præcipitata eſt. Ibi ſæpè illa caſtas fœminas mergi juſſerat. Sic omnes impii vero & juſto judicio Dei eadem, quæ fecerant, receperunt.

Lin. 1. *Mulier tamen, ut eum vixiſſe cognovit.*] Ità MS. Vide Columbum & Paulum Bauldri. *Mulier*, id eſt, *Valeria*.

Lin. 3. *Qui quia.*] In MS. deeſt, *qui*.

Lin. 4. *Exitu.*] Id eſt, morte.

Lin. 9. *Præter Valeriam.*] MS. *pra Valeriâ*.

Ibidem. *Volens.*] Doctiſſ. Cuperus legendum eſſe cenſet *nolens*. MS. *volenti*.

Ibidem. *In omnes.*] MS. *in omnia*.

Lin. 11. *Maximini filium, tùm maximum.*] Pro *tùm*, eſt *ſinum* in MS.

Ibidem. *Maximum.*] Adde *natu*,

Lin. 13. *Mater eorum.*] Uxor Maximini, cujus nomen ignotum eſt.

Ibidem. *In Orientem præcipitata eſt.*] Ità MS. Plerique conjecerunt reſcribendum eſſe *in Orontem*, quia conſtat fluvium in hoc loco deſignari, quod pluribus argumentis eruditè profectò oſtendit clariſſimus Cuperus. Quia tamen & ipſe tradit, nonnullos veteres *Orientem* vocaſſe eum fluvium, quem reliqui vulgò dicunt *Orontem*, nolui textum immutare.

Ibidem. *Eſt.*] Deeſt in MS.

Ibidem. *Ibi ſæpè illa.*] Ità MS. non, *illæ*.

L I.

VALERIA quoque per varias provincias quindecim menſibus plebeio cultu pervagata, poſtremò apud Theſſalonicam cognita, comprehenſa cum matre pœnas dedit. Ductæ igitur mulieres cum ingenti ſpectaculo & miſeratione tanti casûs ad ſupplicium; & amputatis capitibus, corpora earum in mare abjecta ſunt. Ita illis pudicitia & conditio exitio fuit.

Lin. 2. *Plebeio cultu.*] Id eſt, *plebeio habitu*.

Lin. 3. *Cum matre.*] Priſcâ ſcilicet, uxore Diocletiani.

Lin. 5. *Illis.*] In MS. *Illic*.

Ibidem. *Ita illis pudicitia & conditio exitio fuit.*] MS. *conditionē*, mendoſè. *Exitio fuit*, quia & Licinio & Maximino Valeria nubere recuſavit. *Tollius*.

Pars igitur pudicitiæ eo quoque ſeculo habebatur, verbi gratiâ, in mulieribus, unius tantùm viri fuiſſe uxorem. Suo enim ævo Tertullianum cum Montaniſtis monogamiam in utroque ſexu requiſiviſſe, omnibus notum eſt ex ejus libro de Monogamiâ. Obſervandum interim, *conditionem* quam hic noſter memorat, æqualiter quidem matri & filiæ, ſeu quod idem eſt, Priſcæ & Valeriæ convenire: verùm addita *pudicitiæ* mentio ſpecialiter pertinet ad Valeriam. *Baluz.*

Miror Lactantium non dixiſſe, *fuiſſe Valeriæ exitio ſacrificia, quibus cogente Diocletiano patre ſuo polluta fuerat*, Chriſtiana cùm eſſet, cap. 15. *Toinard.*

L I I.

Quæ omnia ſecundùm fidem (ſcienti enim loquor) ita ut geſta ſunt, mandanda litteris credidi; ne aut memoria tantarum rerum interiret, aut ſi quis hiſtoriam ſcribere voluiſſet, corrumperet veritatem, vel peccata illorum adverſus Deum, vel judicium Dei adverſus illos reticendo. Cujus æternæ pietati gratias agere debemus, qui tandem reſpexit in terram; quòd gregem ſuum partim vaſtatum à lupis rapacibus, partim verò diſperſum, reficere ac recolligere dignatus eſt, & beſtias malas extirpare, quæ divini gregis paſcua protriverant, cubilia diſſipaverant. Ubi ſunt modò magnifica illa & clara per gentes Joviorum & Herculiorum cognomina, quæ primùm à Diocle ac Maximiano inſolenter aſſumpta, ac poſtmodum ad ſucceſſores eorum tranſlata, viguerunt? Nempè delevit ea Dominus, & eraſit de terra.

Celebremus igitur triumphum Dei cum exultatione, victoriam Domini cum laudibus frequentemus, diurnis nocturniſque precibus celebremus, celebremus, ut pacem, poſt annos decem plebi ſuæ datam, confirmet in ſeculum. Tu præcipuè, Donate cariſſime, qui à Deo mereris audiri, Dominum deprecare, ut miſericordiam ſuam ſervet æternam famulis ſuis propitius ac mitis, ut omnes inſidias atque impetus diaboli à populo ſuo arceat; ut florentes Eccleſias perpetua quiete cuſtodiat.

Lin. 1. *Fidem (ſcienti enim loquor) ita* [illegible]] MS. habet *ſecundum fidem ſcienti enim loquor ita* [illegible] [illegible]

Lin. 2. *Interiret*] In MS. [illegible]

Lin. 3. *Corrumperet veritatem*] In MS. [illegible]

Ibidem. *Peccata*] In MS. [illegible]

Lin. 4. *Adverſus*] In MS. [illegible]

Lin. 5. *Æternæ*] [illegible]

Ibidem. *Pietati*] In MS. [illegible]

Lin. 7. *Beſtias malas*] Tyrannos, Chriſtianorum perſecutores, de quibus ſupra [illegible] *Et beſtias malas* [illegible] in MS.

Lin. 9. *Magnifica*] MS. *magnificentia*, [illegible]

Lin. 11. [illegible]] [illegible] In MS. [illegible]

Lin. 12. [illegible]] In MS. [illegible]

Lin. 13. *Celebremus*] Bis in MS. [illegible]

Lin. 17. *Æternam*] [illegible]

Lin. 19. *Ut florentes Eccleſias perpetuâ quiete cuſtodiat*] [illegible] *ut florentes Eccleſias perpetua quiete cuſtodiat*, [illegible] *ut florentes Eccleſias perpetuâ quiete cuſtodiat.*

CÆLII FIRMIANI SYMPOSIUM*,

OLIM INSCRIPTUM SYMPOSII POETÆ ÆNIGMATA.

HOc quoque Sympoſium luſi de carmine inepto.
Sic tu, Sexte, doces: ſic te deliro magiſtro.
Annua Saturni dum tempora feſta redirent
Perpetuo ſemper nobis ſolennia ludo,
Poſt epulas lætas, poſt pocula dulcia menſæ*,
Deliras inter vetulas, pueroſque loquaces,
Cùm ſtreperet late madidæ facundia linguæ;
Tum verboſa cohors ſtudio ſermonis inepti
Magno neſcio quas paſſim de carmine nugas
Eſt meditata: diù ſic frivola multa locuta eſt.
Nec mediocre fuit magni certaminis inſtar,
Ponere de verſu, vel ſolvere quæque viciſſim.
Aſt ego ne ſolus fœdè tacuiſſe viderer,
Quò nihil attulerim mecum, quod dicere poſſem,
Hos verſus feci ſubito de carmine. Voces
Inſanas inter ſanum non eſſe neceſſe eſt.
Da veniam, lector, quòd non ſapit ebria Muſa.

* Hinc patet hos verſus nil aliud eſſe, quàm ſermones convivales, proindéque Sympoſium nomen eſſe operis, non Poetæ.

ÆNIGMA I.

GRAPHIUM, ſive STYLUS.

De ſummo planus, ſed non ego planus ab imo,
Verſor utrinque manu, diverſa & munera fungor:
Altera pars revocat quidquid pars altera fecit.

* Primus, quod ſciam, Chriſtophorus Heumannus hos verſus Lactantio tribuit, quorum quidem meminit S. Hieronymus. Hi priùs editi fuerant ſub nomine *Cælii Firmiani Sympoſii Poetæ* à Nicolao Cauſſino è Societ. Jeſu, atque adjecti *Hieroglyphicis Hori Apollinis*. Item ab anno 1533. publici juris fecerat hæc ænigmata ſub nomine *Symphoſii poetæ* Joachimus Perionius. Alii verò non *Symphoſium*, ſed *Sympoſium* vocarunt. Adductus verò arbitror haud dubiè Heumannus Lactantio tribuendi hæc ænigmata, quòd in quibuſdam editionibus *Cælii Firmiani* titulum præferant, & nomen Poetæ, qui *Sympoſius* dicebatur, putavit *Sympoſium*, id eſt, *convivium* inſcribendum eſſe. Sic etiam recentiores quidam ediderunt *Sermones convivales*. Attamen eruditi omnes, ac præſertim Joan. Albert. Fabricius, non deſcenderunt in Heumanni ſententiam.

II.

ARUNDO.

Dulcis amica Dei, ripæ vicina profundæ;
Suavè canens Muſis, nigro perfuſa colore,
Nuntia ſum linguæ, digitis ſtipata miniſtris.

III.

ANNULUS CUM GEMMA.

Corporis extremi non magnum corpus adhæſi;
Ingenitum dicas, ita pondere nemo gravatur;
Una tamen facies plures habitura figuras.

IV.

CLAVIS.

Virtutes magnas de viribus affero parvis.
Pando domos clauſas; iterùm præcludo patentes:
Servo domum Domino: ſed rurſùs ſervor ab ipſo.

V.

CATENA.

Nexa ligor ferro multos habitura ligatos;
Vincior ipſa priùs: ſed vincio vincta viciſſim.
Exſolvi multos, nec ſum tamen ipſa ſoluta.

VI.

TEGULA.

Terra mihi corpus, vires mihi præſtitit ignis;
Eſſque domûs tecto ſedes mihi ſemper in alto;
Et me perfundit, qui me citò deſerit, humor.

VII.

FUMUS.

Funduntur lacrymæ: ſed non eſt cauſa doloris.
Eſt iter ad cœlum: ſed me gravis impedit aër;
Et qui me genuit, ſine me non naſcitur ipſe.

VIII.

NEBULA.

Nox ego ſum facie: ſed non ſum nigra colore;
Inque diem mediam tenebras tamen affero mecum;
Nec mihi dant ſtellæ lucem, nec Cynthia lumen.

IX.

PLUVIA.

Ex alto venio, longâ delapſa ruinâ.
De cœlo cecidi medias tranſmiſſa per auras;
Et ſinus, effudit qui me priùs, ipſe recepit.

X.

GLACIES.

Unda fui quondàm, quod me citò credo futuram:
Nunc rigidi cœli duris connexa catenis,
Nec calcata pati poſſum, nec nuda teneri.

XI.

FLUMEN, & PISCIS.

Eſt domus in terris, clarâ quæ voce reſultat.
Ipſa domus reſonat: tacitus ſed non ſonat hoſpes;
Ambo tamen currunt hoſpes ſimul & domus unà.

XII.

NIX.

Pulvis aquæ tenuis modico cum pondere lapſus;
Sole madens, æſtate fluens, in frigore ſiccus,
Flumina facturus, totas priùs occupo terras.

XIII.

NAVIS.

Longa feror velox formoſæ filia Sylvæ;
Innumera pariter comitum ſtipante catervâ;
Curro vias multas, veſtigia nulla relinquens.

XIV.

PULLUS IN OVO.

Mira tibi referam noſtræ primordia vitæ.
Nondùm natus eram; nec eram tum matris in alvo;
Jam poſito partu; natum me nemo videbat.

XV.

VIPERA.

Non poſſum naſci, ſi non occidero matrem.
Occidi matrem ſed me manet exitus idem.
Id mea mors faciet, quod jam mea fecit origo.

XVI.

TINEA.

Litera me pavit, nec quid ſit litera novi.
In libris vixi, nec ſum ſtudioſior inde.
Exedi Muſas, nec adhuc tamen ipſa profeci.

XVII.

ARANEA.

Pallas me docuit texendi noſſe laborem.
Nec pepli radios poſcunt, nec licia telæ.
Nulla mihi manus eſt: pedibus tamen omnia fiunt.

XVIII.

COCHLEA.

Porto domum mecum, ſemper migrare parata,
Mutatoque ſolo non ſum miſerabilis exul:
Sed mihi conchylium de cœlo naſcitur ipſo.

XIX.

RANA.

Rauca ſonans ego ſum mediâ vocalis in undâ;
Cùmque canam ſemper, nullus mea carmina laudat.
Sic vox laude caret, quæ ſe laudaverit ipſa.

X X.

TESTUDO.

Tarda gradu lento, ſpatioſo prædita dorſo;
Viva nihil dixi; ſed ſævo perdita fato,
Docta ſui ſtudio, quæ ſic modò mortua canto.

X X I.

TALPA.

Cæca mihi facies, atris obſcura tenebris:
Nox eſt ipſa dies, nec ſol mihi cernitur ullus.
Malo tegi terrâ: ſic me quoque nemo videbit.

X X I I.

FORMICA.

Provida ſum vitæ, duro non pigra labori.
Ipſa ferens humeris ſecuræ præmia brumæ:
Nec gero magna ſimul, ſed congero multa viciſſim.

X X I I I.

MUSCA.

Improba ſum, fateor; quid enim gula turpe veretur?
Frigora vitabam, quæ nunc æſtate revertor:
Sed citò ſubmoveor falſo conterrita vento.

X X I V.

CURCULIO.

Non bonus agricolis, non frugibus utilis hoſpes:
Non magnus formâ, non recto nomine dictus:
Non gratus Cereri, non parvam inſumo ſaginam.

X X V.

MUS.

Parva mihi domus eſt: ſed janua ſemper aperta.
Exiguo ſumtu furtivâ vivo ſaginâ.
Quod mihi nomen ineſt, Romæ quoque Conſul * habebat.

* Decius Mus.

X X V I.

GRUS.

Littera ſum cœli pennâ perſcripta volanti,
Bella cruenta gerens volucri diſcrimine Martis;
Nec vereor pugnas, dum non ſit longior hoſtis.

X X V I I.

CORNICULA.

Vivo novem vitas, ſi non me Græcia fallit;
Atraque ſum ſemper nullo compulſa dolore:
Et non iraſcens vitio convicia dico.

X X V I I I.

VESPERTILIO.

Nox mihi dat nomen primo de tempore noctis.
Pluma mihi non eſt, cùm ſit mihi penna volantis;
Deſideo in tenebris, nec me committo diebus.

XXIX.
ERICIUS.

Plena domus ſpinis: parvi ſed corporis hoſpes:
Incolumi dorſo telis confixus acutis,
Suſtinet armatas ſegetes habitator inermis.

XXX.
PEDICULI.

Eſt nova notarum cunctis captura ferarum:
Ut, ſi quid capias, id tu tibi ferre recuſes;
Et, quod non capias, tecum tamen ipſe reportes.

XXXI.
PHŒNIX.

Vita mihi mors eſt; morior, ſi cœpero naſci:
Sed prius eſt fatum, lætæ quàm lucis origo.
Sic ſolus Manes ipſos mihi dico parentes.

XXXII.
TAURUS.

Mœchus eram Regis * ſed lignea membra ſequebar;
Et Cœlorum mons ſum: ſed non hoc nomine ſolo
Et vehor in cœlis, & in ipſis ambulo terris.

* Minoïs Regis Cretenſium.

XXXIII.
LUPUS.

Dentibus inſanis ego ſum qui vinco bidentes;
Sanguineas prædas quærens victuſque cruentos
Multa cum rabie: vocem quoque tollere poſſum.

XXXIV.
VULPES.

Exiguum corpus: ſed cor mihi corpore majus.
Sum verſuta dolis, arguto callida ſenſu;
Et fera ſum ſapiens, ſapiens fera ſi qua vocatur.

XXXV.
CAPRA.

Alma Jovis nutrix, longo veſtita capillo,
Culmina difficili peragrans ſuper ardua greſſu;
Cuſtodi pecoris tremula reſpondeo linguâ.

XXXVI.
PORCUS.

Setigeræ matris fœcundâ natus ab alvo,
Deſuper ex alto virides exſpecto ſaginas,
Nomine Numen habens, ſi littera prima periret.

XXXVII.
MULA.

Diſſimilis patri, matri diverſa figurâ,
Confuſi generis generi non apta propago,
Ex aliis naſcor; nec quiſquam naſcitur ex me.

XXXVIII.

TIGRIS.

A fluvio dicor, fluvius vel dicitur ex me;
Junctaque ſum vento, vento velocior ipſo.
Et mihi dat ventus natos, nec quæro maritum.

XXXIX.

CENTAURUS.

Quatuor inſignis pedibus, manibuſque duabus;
Diſſimilis mihi ſum, quia ſum non unus, & unus.
Et vehor, & gradior, quia me duo corpora portant.

XL.

PAPAVER.

Grande mihi caput eſt intùs ſunt membra minuta.
Pes unus ſolus, ſed pes longiſſimus unus:
Et me ſomnus amat, proprio nec dormio ſomno.

XLI.

MALVA.

Anſeris eſſe pedes ſimiles mihi nolo negare;
Nec duo ſunt tantùm: ſed plures ordine cernis;
Et tamen hos ipſos omnes ego porto ſupinos.

XLII.

BETA.

Tota vocor Græcè: ſed non ſum tota Latinè;
Ante tamen mediam cauponis ſcripta tabernam.
In terris naſcor, lymphâ lavor, ungor olivo.

XLIII.

CUCURBITA.

Pendeo, dum naſcor: rursùs, dum pendeo, creſco:
Pendens commoveor ventis, & nutrior undis.
Pendula ſi non ſim, non ſum jam jamque futura.

XLIV.

CEPA.

Mordeo mordentes, ultrò non mordeo quenquam;
Sed ſunt mordentem multi mordere parati.
Nemo timet morſum, dentes quia non habeo ullos.

XLV.

ROSA.

Purpura ſum terræ pulchro perfuſa colore,
Septaque, ne violer, telis deffendor acutis.
O felix, longo ſi poſſem vivere fato!

XLVI.

VIOLA.

Magna quidem non ſum: ſed ineſt mihi maxima virtus.
Spiritus eſt magnus, quamvis in corpore parvo.
Nec mihi germen habet noxam, nec culpa ruborem.

XLVII.

XLVII.

THUS.

Dulcis odor nemoris flammâ fumoque fatigor;
Et placet hoc Superis, medios quòd mittor in ignes,
Cum mihi peccandi meritum natura negarit.

XLVIII.

MYRRHA.

De lacrymis & per lacrymas mea cœpit origo.
Ex oculis fluxi: ſed nunc & arbore naſcor,
Lætus honor frondis, triſtis ſed imago doloris.

XLIX.

EBUR.

Dens ego ſum magnus, populis cognatus Eois.
Nunc ego per partes in corpora multa receſſi;
Nec remanent vires: ſed formæ gratia manſit.

L.

FŒNUM.

Herba fui quondam viridi de gramine terræ:
Sed chalybis duro mollis præciſa metallo,
Mole premor propriâ, tecto concluſa ſub alto.

LI.

MOLA.

Ambo ſumus lapides; unà ſumus ambo jacentes:
Quam piger eſt unus, tantùm non eſt piger alter.
Hìc manet immotus: non deſinit ille moveri.

LII.

FARINA.

Inter ſaxa fui, quæ me contrita premebant:
Vix tamen effugi totis colliſa medullis;
Et nunc forma mihi minor eſt, ſed copia major.

LIII.

VITIS.

Nolo thoro jungi, quamvis placet eſſe maritam.
Nolo virum thalamo. per me mea nata propago eſt.
Nolo ſepulchra pati: ſcio me ſubmergere terræ.

LIV.

HAMUS.

Exiguum corpus, flexu mucronis aduncum,
Fallaces eſcas medio circumfero fluctu.
Blandior, ut noceam. morti præmitto ſagittam.

LV.

ACUS.

Longa, ſed exilis, tenui producta metallo,
Mollia duco levi comitantia vincula ferro;
Et faciem læſis, & nexum reddo ſolutis.

LVI.

LINUM.

Major eram longè quondam, dum vita manebat:
Sed nunc exanimis lacerata, ligata, revulſa,
Dedita ſum terræ: tumulo ſed condita non ſum.

LVII.

CLAVUS CALIGARIS.

In capite ingredior, quia de pede pendeo ſolo:
Vertice tango ſolum, capitis veſtigia figo:
Sed multi comites caſum patiuntur eumdem.

LVIII.

CAPILLUS.

Findere me nulli poſſunt, præcidere multi.
Sed ſum verſicolor, albus quandoque futurus.
Malo manere niger. minùs ultima fata verebor.

LIX

PILA.

Non ſum cincta comis, & non ſum comta capillis;
Intùs enim crines mihi ſunt, quos non videt ullus.
Meque manus mittunt, manibuſque remittor in auras.

LX.

SERRA.

Dentibus innumeris ſum toto corpore plena.
Frondicomam ſobolem morſu depaſcor acuto:
Mando tamen fruſtra, quia reſpuo præmia dentis.

LXI.

PONS.

Stat nemus in lymphis, ſtat in alto gurgite ſylva,
Et manet in mediis undis immobile robur.
Terra tamen mittit, quod terræ munera præſtat.

LXII.

SPONGIA.

Ipſa gravis non ſum, ſed aquæ mihi pondus inhæret:
Viſcera tota tument patulis diffuſa cavernis.
Intùs lympha latet: ſed non ſe ſponte profundit.

LXIII.

TRIDENS.

Tres mihi ſunt dentes, unus quos continet ordo:
Unus præthereà dens eſt & ſolus in uno;
Meque tenet Numen, ventus timet, æquor adorat.

LXIV.

SAGITTA.

Septa gravi ferro, levibus circumdata pennis,
Aera per medium volucri contendo meatu;
Miſſaque deſcendens nullo mittente revertor.

LXV.

FLAGELLUM.

De pecudis dorſo pecudes ego terreo cunctas,
Obſequio cogens moderati lege doloris.
Nec volo contemni : ſed contrà nolo nocere.

LXVI.

LATERNA.

Cornibus apta cavis, tereti perlucida gyro,
Lumen habens intùs divini ſideris inſtar,
Noctibus en mediis faciem propè reddo dierum.

LXVII.

SPECULAR

Perſpicior penitùs, nec luminis arceo viſus,
Tranſmittens oculos intra mea membra meantes.
Nec me tranſit hyems, ſed ſol tamen emicat in me.

LXVIII.

SPECULUM.

Nulla mihi certa eſt, nulla eſt peregrina figura.
Fulgor ineſt intùs radianti luce coruſcans,
Qui nihil oſtendit, niſi ſi quid viderit antè.

LXIX.

CLEPSYDRA.

Lex bona dicendi, lex ſum quoque dura tacendi,
Do linguæ frenos avidæ ſine fine loquendi,
Ipſa fluens, dum verba fluunt, ut lingua quieſcat.

LXX.

PUTEUS.

Merſa procul terris in ceſpite lympha profundo
Nonniſi perfoſſis poſſum procedere terris,
Et trahor ad ſuperos alieno ducta labore.

LXXI.

TUBUS.

Truncum terra tegit, latitant in ceſpite lymphæ :
Alveus eſt modicus, qui ripas non habet ullas.
In ligno vehitur medio, quod ligna vehebat.

LXXII.

FOLLIS.

Non ego continuò morior, dum ſpiritus exit :
Nam redit aſſiduè, quamvis mihi ſæpè recedit.
Et mihi nunc magna eſt animæ, nunc nulla facultas.

LXXIII.

LAPIS.

Deucalionis ego crudeli ſoſpes in undâ,
Affinis terræ, ſed longè durior illâ.
Littera decedat : volucris quoque nomen habebo.

LXXIV.

CALX.

Evaſi flammas, ignis tormenta profugi.
Ipſa medela meo pugnat contraria fato.
Ardeo de lymphis, mediis incendor in undis.

LXXV.

SILEX.

Semper ineſt intus, ſed rarò cernitur ignis;
Intùs enim latitat, ſed ſolos prodit ad ictus.
Nec lignis, ut vivat, eget, nec, ut occidat, undis.

LXXVI.

ROTÆ.

Quatuor æquales currunt ex arte ſorores.
Sic, quaſi certantes, cùm ſit labor omnibus unus,
Et propè ſunt pariter, nec ſe contingere poſſunt.

LXXVII.

SCALÆ.

Nos ſumus, ad cœlum quæ tendimus alta petentes,
Concordi fabricâ, quas unus continet ordo,
Ut ſimul hærentes per nos ſcandatur ad auras.

LXXVIII.

SCOPA.

Mundi magna parens, laqueo connexa tenaci,
Juncta ſolo plano, manibus comprenſa duabus,
Ducor ubique ſequens, & me quoque cuncta ſequuntur.

LXXIX.

TINTINNABULUM.

Ære rigens curvo patulum componor in orbem.
Mobilis eſt intùs linguæ crepitantis imago.
Non reſonat poſitus, motus quoque ſæpè reſultat.

LXXX.

CONDITUM.

Tres olim fuimus, qui nomine jungimur uno.
Ex tribus eſt unus, tres & miſcentur in uno.
Quiſque bonus per ſe, melior, qui continet omnes.

LXXXI.

ACETUM EX VINO.

Sublatum nihil eſt, nihil eſt extrinſecùs auctum:
Nec tamen invenio, quod in iſto vaſe reliqui.
Quod fuerat, non eſt: cœpit, quod non erat, eſſe.

LXXXII.

MALUM.

Nomen habens Græcum, contentio magna dearum,
Fraus juvenis pulchri, multarum cura ſororum,
Excidium Trojæ, cui bella cruenta paravi.

LXXXIII.

PERNA.

Nobile duco genus magni de gente Catonis.
Una mihi ſoror eſt, plures licèt eſſe putentur.
De fumo facies, ſapientia de mare nata eſt.

LXXXIV

MALLEUS.

Non ego de toto mihi vindico corpore vires,
Sed capitis pugnâ nulli certare recuſo.
Grande mihi caput eſt: totum quoque corpus in illo.

LXXXV.

PISTILLUS.

Contero cuncta ſimul virtutis robore magno.
Una mihi cervix, capitum ſed forma duorum.
Pro pedibus caput eſt, nam cætera corporis abſunt.

LXXXVI.

STRIGILIS.

Rubida, curva, capax, alienis humida guttis,
Luminibus falſis auri mentita colorem,
Dedita ſudori, modico ſuccumbo labori.

LXXXVII.

BALNEUM.

Per totas ædes innoxius introit ignis:
Eſt calor in medio magnus, cui nemo ferendo.
Non eſt nuda domus: ſed nudus convenit hoſpes.

LXXXVIII.

TESSERA.

Dedita ſum ſemper voto, non certa futuri:
Jactor in ancipites variâ vertigine caſus,
Nunc ego mœſta malis, nunc rebus læta ſecundis.

LXXXIX.

PECUNIA.

Terra fui primò latebris abſcondita terræ:
Nunc aliud pretium flammæ nomenque dederunt.
Nec jam terra vocor, licèt ex me terra paretur.

XC.

MULIER GEMINOS PARIENS.

Plus ego ſuſtinui, quàm corpus debuit unum.
Tres animas habui, quas omnes intùs habebam:
Diſceſſere duæ, ſed tertia penè ſecuta eſt.

XCI.

MILES PODAGRICUS.

Bellipotens olim ſævis metuendus in armis
Quinque pedes habui: quod quanquam nemo negavit,
Nunc mihi vix duo ſunt: inopem me copia fecit.

XCII.

LUSCUS ALLIUM VENDENS.

Cernere jam fas eſt, quod vix tibi credere fas eſt.
Unus ineſt oculus: capitum ſed millia multa.
Qui, quod habet, vendit, quod non habet, undè parabit?

XCIII.

FUNAMBULUS.

Inter luciferum cœlum terraſque jacentes
Aera per medium doctâ meat arte viator:
Semita ſed brevis eſt, pedibus nec ſufficit ipſis.

XCIV

Nunc mihi jam credas, fieri quod poſſe negatur.
Octo tenes manibus, ſed me monſtrante magiſtro,
Sublatis ſeptem, reliqui tibi ſex remanebunt.

RESOLUTIO.

Octo tenes globulos manu, vel etiam manibus, id eſt, ſingulis manibus octo. En tollo ſeptem, vel ſeptenos ex octo illis globulis. Nonne remanent ſex, unus nempe globulus, & connumerandi ei quinque digiti manûs globum tenentis?

XCV.

UMBRA.

Inſidias nullas vereor de fraude latenti.
Nam Deus attribuit talis mihi munera formæ,
Quòd me nemo movet, niſi qui prius ipſe movetur.

XCVI

ECHO.

Virgo modeſta nimis legem benè ſervo pudoris.
Ore procax non ſum, nec ſum temeraria linguâ.
Ultrò nolo loqui: ſed do reſponſa loquenti.

XCVII.

SOMNUS.

Sponte meâ veniens varias oſtendo figuras.
Fingo metus vanos nullo diſcrimine vero.
Sed me nemo videt, niſi qui ſua lumina claudit.

XCVIII.

MONUMENTUM

Nomen habens hominis, poſt ultima fata remanſi.
Nomen inane manet: ſed dulcis vita profugit.
Vita tamen ſupereſt multis poſt tempora vitæ.

XCIX.

ANCORA.

Mucro mihi geminus ferro conjungitur unco.
Cum vento luctor; cum gurgite pugno profundo:
Scrutor aquas medias; ipſas quoque mordeo terras.

C.
OLLA.

Mater erat tellus, genitor fuit ipſe Prometheus;
Auriculæque regunt, redimitæ ventre cavato
Dum cecidi infelix, mater mea me diviſit.

INCERTI AUCTORIS PHŒNIX*
LACTANTIO TRIBUTUS.

EST locus in primo felix Oriente remotus,
Quà patet æterni maxima porta poli;
Nec tamen æſtivos, hyemiſque propinquus ad ortus;
Sed quà Sol verno fundit ab axe diem.
Illic planities tractus diffundit apertos:
Nec tumulus creſcit, nec cava vallis hiat.
Sed noſtros montes, quorum juga celſa putantur,
Per bis ſex ulnas eminet ille locus.
Hic Solis nemus eſt: ſtat conſitus arbore multâ
Lucus perpetuæ frondis honore virens.

* Carmina hæc, quæ in libris impreſſis Lactantio tribuuntur, in nullis antiquis codicibus inveni. [Ea tamen legimus in MS. Sangermanenſi, etſi non antiquo.] Phœnicis carmen Lactantii non creduntur, [ſaltem Chriſtiani] quamvis ſint ab elegantiſſimo aliquo poetâ ſcripta, quem tamen verè credo non fuiſſe Chriſtianum. Nam Phœnicem nominat Solis ſacerdotem, & ſic de nemore illo loquitur, & de Phœbo, tanquam ſi ille verè ſit Deus, & habeat nemus illud chariſſimum, ac ſibi dicatum. Carmina autem illa de reſurrectione, ſive de Paſchâ, quòd ad elegantiam ſpectat, cum illis de Phœnice comparari non poſſunt: & ex ipſis apparet manifeſtè, non eumdem fuiſſe eorum auctorem. Hæc verò inter opuſcula Venantii Fortunati, poetæ Chriſtiani, quæ ſunt in bibliothecâ Vaticanâ, ab optimo & litterato viro Antonio Gironâ admonitus, inveni, de quibus poſtmodùm a quo annotabo. Illius tertii poematis, de Paſſione Domini, nullum veſtigium uſquam invenire potui: in quo tamen non multi errores reperiuntur, ut diligentia emendationis in eo non valdè fuerit neceſſaria. Thomas Eraſmus non inconcinna eſſe carmina Phœnicis judicat: ſed nemo poteſt affirmare eſſe Lactantii, de iis enim non loquitur Hieronymus, ubi agit de Autoris noſtri operibus. Nicolaus Heinſius Lactantii genuinum in eo fœtum agnoſcit & prædicat.

Phœnix.] Tota hæc Phœnicis hiſtoria inter fabulas annumeranda eſt. Noluimus tamen omittere, ne aliquid deeſſet huic noſtræ Editioni, atque hæc Carmina contulimus cum MS. Sangermanenſi.

Verſ. 1. *Primo Oriente.*] Id eſt, in Arabiâ, ubi fabulantur Phœnicem habitare. Multi tamen apud Indos ſedem ſtatuiſſe Phœnicem dicunt: quâ de re Auſonius & Claudianus.

Verſ. 2. *Quà patet.*] Lege apud Ovidium initio 2. libri Metamorphoſ. Regiæ Solis deſcriptionem elegantiſſimam.

Ibidem. *Maxima porta poli.*] Ita MS. Sangermanenſis. Editi habent *Janua celſa poli*: ſed minus benè, ut videtur, propter *juga celſa*, quæ ſequuntur verſ. 7.

Verſ. 4. *Sed quà.*] In MS. Sangerm. *Ex quo.*

Verſ. 6. *Nec tumulus creſcit, &c.*] Ergò plana ſunt omnia, nec fraudi datur locus. Nam juxta Virgilium Æneid. 11. *eſt curvo anfractu valles accommoda fraudi.*

Verſ. 9. *Stat.*] Sic legunt Nicol. Heinſius & Heumannus. Alii ſunt legunt, &c.

Verſ. 10. *Honore virens.*] Quia frondes ſunt honor & pulchritudo arboris. MS. Sang-

Cùm Phaëthontæis flagraſſet ab ignibus axis,
Ille locus flammis inviolatus erat.
Et cum diluvium merſiſſet fluctibus orbem,
Deucalioneas exuperavit aquas.
Non huc exangues morbi, non ægra ſenectus,
Nec mors crudelis, nec metus aſper adit;
Nec ſcelus infandum, nec opum veſana cupido,
Aut Mars, aut ardens cædis amore furor.
Luctus acerbus abeſt, & egeſtas obſita pannis,
Et curæ inſomnes, & violenta fames.
Non ibi tempeſtas, nec vis furit horrida venti;
Nec gelido terram rore pruina tegit.
Nulla ſuper campos tendit ſua vellera nubes;
Nec cadit ex alto turbidus humor aquæ.
Sed fons in medio eſt, quem vivum nomine dicunt,
Perſpicuus, lenis, dulcibus uber aquis.
Qui ſemel erumpens per ſingula tempora menſûm,
Duodecies undis irrigat omne nemus.
Hic genus arboreum procero ſtipite ſurgens,
Non lapſura ſolo mitia poma gerit.
Hoc nemus, hos lucos avis incolit unica Phœnix:
Unica, ſed vivit morte refecta ſuâ.
Paret, & obſequitur Phœbo memoranda ſatelles;
Hoc natura parens munus habere dedit.
Lutea cum primum ſurgens aurora rubeſcit,
Cùm primum roſea ſidera luce fugat;
Ter quater illa pias immergit corpus in undas;
Ter, quater è vivo gurgite libat aquam.
Tollitur, ac ſummo conſedit in arboris altæ
Vertice,

germani. & editi 1471. 1478. 1497 & alii legunt vivus; editi vero vulgatores legunt vivit.

Verſ. 11 *Phaëthontæis.*] De hac fabula vide Ovidium lib. 2 Metamorph.

Verſ. 14. *Exuperavit aquas*] Quod falſum eſt, ſi intelligatur de Diluvio univerſali, quod exuperavit etiam altiſſimos montes. Attamen de ſolo Deucalionis Diluvio hic agitur; quod universale non fuit.

Verſ. 15. *Huc*] Ita editio Aldina: verum editi 1471. 1478. 1497. & 1515 legunt hunc.

Ibidem. *Exangues morbi.*] Morborum vulgare epitheton. Sic Ovid. lib. 15 Metamorp. *Pallidaque exangui ſqualebant corpora morbo.*

Verſ. 18. *Aut Mars, &c*] MS Sangermanus legit, *aut metus, aut ardens cædis amore furor,* atque mendoſè; nam de metu jampridem locutus eſt.

Verſ. 22. *Rore pruina tegit.*] De rore & pruinæ differentiâ vide Ariſtotel. in Meteorologicis lib. 1. cap. 10.

Verſ. 25 *Sed fons, &c*] Hic fons multis nominibus illuſtratur, vivus enim eſt, *perſpicuus, lenis, dulcis.*

Verſ. 27. *Menſûm.*] Pro *menſium.*

Verſ. 31 *Unica*] Sic de Phœnice, unde proverbium, *Phœnice rarior.*

Verſ. 32 *Sed vivit.*] De hoc vide ſupra Ænigma 31. ubi de Phœnice ait, *vita mihi mors eſt, &c.* De Phœnicis reſurrectione vide Ovidium in Metamorph. & Tzetzem in variâ hiſtoriâ.

Verſ. 33. *Obſequitur Phœbo.*] Credidit antiquitas Aves, ſicut & arbores, diis eſſe ſacratas. Sic Aquila Jovi; Columba Veneri; ita & Phœbo Phœnix.

Vertice, quæ totum deſpicit una nemus:
Et converſa novos Phœbi naſcentis ad ortus,
Expectat radios, & jubar exoriens.
Atque ubi ſol pepulit fulgentis limina portæ,
Et primi emicuit luminis aura levis;
Incipit illa ſacri modulamina fundere cantûs,
Et mirâ lucem voce movere novam:
Quam nec Ædoniæ voces, nec tibia poſſit
Muſica Cyrrhæis aſſimilare modis.
Sed neque olor moriens imitari poſſe putatur,
Nec Cyllenææ fila canora lyræ.
Poſtquàm Phœbus equos in aperta refudit Olympi,
Atque orbem totum protulit uſque means;
Illa ter alarum repetito verbere plaudit
Non errabilibus nocte dieque ſonis.
Atque eadem celeres etiam diſcriminat horas;
Igniferumque caput ter venerata, ſilet.
Antiſtes nemorum, & luci veneranda ſacerdos,
Et ſola arcanis conſcia, Phœbe, tuis;
Quæ poſtquàm vitæ jam mille peregerit annos,
Ac ſe reddiderint tempora longa gravem;
Ut reparet lapſum fatis urgentibus ævum,
Aſſueti nemoris dulce cubile fugit.
Cumque renaſcendi ſtudio loca ſancta reliquit;
Tunc petit hunc orbem, mors ubi regna tenet.
Dirigit in Syriam celeres longæva volatus;
Phœnicis nomen cui dedit ipſa venus;

Verſ. 40. *Deſpicit.*] Quia quodammodò aliæ arbores huic ſunt inferiores.

Verſ. 44. *Aura levis.*] Sic Ovidius *& levis impulſos retrò dabat aura capillos.*

Verſ. 46. *Movere.*] Sic MS. Sangerman. Editi habent *ciere.* Variant tamen libri. Heinſius opinatus legendum eſſe *fovere.*

Verſ. 47. *Quam nec Ædoniæ.*] Locus corruptus. MS. Sangerman. habet *Idonea*: editi legunt *Iulea.* At juxta Gallæum, Frideric Gronovius & Heinſius emendaverunt *Ædoniæ.*

Verſ. 48. *Cyrrhæis.*] Id eſt, Caſtaliis modis Muſicis, vel Muſarum & Apollinis. *Cyrrha* ſiquidem oppidum eſt ad radicem Montis Parnaſſi.

Verſ. 50. *Cyllenææ.*] Quaſi dicat Mercurialis, quia Mercurius Cyllenæ natus eſt. Hinc Mercurius ipſe *Cyllenius* vocatur à Claudiano 1 libro de Raptu Proſerp.

Verſ. 51. *Poſtquam Phœbus equos, &c.*] Hoc eſt, poſtquàm ſol ſupra horizontem aſcendit. De fabulâ Phaetontis vide Ovidium in Metamorph.

Verſ. 53. *Illa ter alarum, &c.* uſque ad *Antiſtes nemorum.*] MS. Sangerman. ſic legit quatuor iſta carmina:

Illa ter alarum repetito verbere plaudit,
Igniferumque caput ter venerata, ſilet.
Atque eadem celeres etiam diſcriminat horas
Non errabilibus nocte dieque ſonis.

Sed minùs benè, ut puto. *Celeres horas*, horas enim ſolis comites facit Ovidius.

Verſ. 59. *Jam mille peregerit annos*] Sic etiam Claudianus ad mille annos vitam Phœnicis producit; Plinius verò tandem ad 660. quamvis id fabuloſum putet: alii etiam breviorem ſtatuunt terminum.

Verſ. 61. *Lapſum fatis.*] Sic emendavimus cum Gallæo & ex MS. Sangermanenſi. editi habebant *laſſum ſpatiis*; ſed ſine ſenſu.

Verſ. 66. *Venus.*] Sic Heumann. legit. Ea culta erat in Syrophœnice. In editis eſt *venus.*

Secretoſque petit deſerta per avia lucos;
  Hic ubi per ſaltus ſilva remota latet.
Tum legit aerio ſublimem vertice palmam,
  Quae gratum Phoenix ex ave nomen habet;
Et quâ nulla nocens animans perrumpere poſſit,
  Lubricus aut ſerpens, aut avis ulla rapax.
Tum ventos claudit pendentibus Æolus antris,
  Ne violent flabris aera purpureum;
Neu concreta Noto nubes per inania coeli
  Summoveat radios ſolis, & obſit avi.
Conſtruit inde ſibi ſeu nidum, ſive ſepulchrum;
  Nam perit, ut vivat; ſe tamen ipſa creat.
Colligit hinc ſuccos & odores, divite ſilva
  Quos legit Aſſyrius, quos opulentus Arabs;
Quos aut Pygmeae gentes, aut India carpit,
  Aut molli generat terra Sabaea ſinu.
Cinnama dehinc, auramque procul ſpirantis amomi
  Congerit, & mixto balſama cum folio.
Non caſiae mitis, nec olentis vimen acanthi,
  Nec thuris lachrymae, guttaque pinguis abeſt.
His addit teneras nardi pubentis ariſtas,
  Et ſociat myrrhae paſcua grata nimis.
Protinus inſtrato corpus mutabile nido,
  In taliquae thoro membra quieta locat.
Ore dehinc ſuccos membris circumque ſupràque
  Injicit, exequiis immoritura ſuis.

Verſ. 69. *Sublimem Palmam.*] Quam arborem inter eas quas fert Syria, Plinius numerat, ſicut eſt lib. 13. cap. 4.

Verſ. 71. *Et qua nulla nocens animans,* &c.] Sic habet MS. Sangerman. Editi vulgares ſequunt, *Quam nec dente nocens animal perrumpere poſſit.* Hummelbergius vero, *In quam nulla nocens animans perrumpere poſſit*, cum editis 1476. 1478. 1515 & 1535 quos concordat cum noſtra lectione.

Verſ. 74. *Flabris*] Id eſt, flatibus.

Ibidem. *Purpureum aera.*] Forte intelligit matutinum coeli colorem, quae auroram vocamus.

Verſ. 75. *Noto.*] Ventus ille nubes colligit. Verum a Plinio Auſter appellatur.

Ibidem. *Per inania coeli.*] Id eſt, mediam aeris regionem.

Verſ. 77. *Sepulcrum*] De ſepulcro quod ſibi Phoenix condit, vide Claudianum in Epigram. his verbis:

Arentes tepidis de collibus eligit herbas,
Et cumulum texens pretioſa fronde Sabaeum,
Componit, buſtumque ſibi partumque futurum.

Verſ. 80. *Opulentus Arabs.*] Sic de Arabibus Horatius, *aut divitiis Arabum liberrima cantat.* Id tamen intellige de Arabia felice.

Verſ. 81. *Pygmeae gentes.*] Quas veteres quidam ponunt in India, alii ultra Arabiam; ſed quae de hac gente narrantur, fabulae ſunt.

Verſ. 82. *Terra Sabaea ſinu.*] Sic Virgil. lib. 1 Georg.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabaei.

Verſ. 83. *Cinnama.*] Verſum iſtum ſic legit MS. Sangerm. *Cinnamomum hic auraſque procul ſpirantis amomi.*

Verſ. 85. *Caſiae mitis.*] Caſia veterum non eadem eſt ac recentiorum.

Verſ. 88. *Et ſociat myrrha.*] MS. Sangerm. *Et ſociam myrrha vim Panachaea tenet; aut Panachaea thure.*

Verſ. 89. *Mutabile.*] MS. Sangerm. *monobile.*

Verſ. 90. *In taliquae thoro.*] Sic MS. Sangerman. Editi habent, *Vitalique thoro membra quieta locat.*

Tunc inter varios animam commendat odores;
Depoſiti tanti nec timet illa fidem.
Intereà corpus genitali morte peremptum
Æſtuat, & flammam parturit ipſe calor;
Æthereoque procul de lumine concipit ignem:
Flagrat, & ambuſtum ſolvitur in cinere n.
Quos velut in maſſam cineres in morte coactos
Conflat, & effectum ſeminis inſtar habet.
Hinc animal primùm ſine membris fertur oriri:
Sed fertur vermi lacteus eſſe color
Crevit in immenſum ſubitò cùm tempore certo;
Seque ovi teretis colligit in ſpeciem:
Indè reformatur, qualis fuit ante figura;
Et Phœnix ruptis pullulat exuviis.
Ac velut agreſtes, cùm filo ad * ſaxa tenentur, * Al. taxa.
Mutari tineæ papilione ſolent.
Non illi cibus eſt noſtro conceſſus in orbe;
Nec cuiquam implumem paſcere cura ſubeſt.
Ambroſios libat cœleſti nectare rores,
Stellifero tenues qui cecidere polo.
Hos legit; his alitur mediis in odoribus ales;
Donec maturam perferat effigiem.

Verſ. 95 *Genitali morte.*] Antitheſis.

Verſ. 96. *Æſtuat*] Verum non eſt, corpus mortuum ita æſtuare, ut flammam generet. melius itaque Claudianus, qui flammam ad ſolis radios refert.

Fervet odoratus telis (id eſt radiis) *cœleſtibus agger,*
Conſumitque ſenem.

Verſ. 97. *Æthereoque.*] Sic MS. Sangerm. editi verò habent *Aërioque.*

Verſ. 99. *Quos.*] Ita MS. Sangerman. editi *Hos.*

Verſ. 100. *Conflat.*] In MS. Sangerman. *conflet.*

Verſ. 102 *Vermi.*] Sic MS. Sangerm. editi *Vermis.* De Vermi loquitur Plinius, non verò Claudianus.

Verſ. 103. *Crevit*] Fortè *creſcit.*

Verſ. 104. *Ovi.*] Nil de ovo Claudianus.

Verſ. 107. *Ac velut agreſtes, cùm filo ad ſaxa tenentur, Mutari tineæ papilione ſolent.*] Admonuit Thomaſium vir doctiſſ. Didacus Covarruvias, Epiſcopus Segobienſis, ut in ſecundo verſu loco *penna*, ſcriberetur *tinea*, quod valde probandum eſt. Nam tineæ ſunt vermiculi, ex quibus ſerici papiliones naſcuntur Hoc verò in loco videtur poeta imitari voluiſſe Ovidium, libro ultimo Metamorph. qui de hâc eâdem mutatione ſic ait:

Quæque ſolent canis frondes intexere filis
Agreſtes tineæ, res obſervata colonis,
Ferali mutant cum papilione figuram.

Ac ſanè non dubito, quin pro illo nomine, *penna*, legendum ſit, *tinea*, ſed in priori verſu illa *filo ad ſaxa tenentur*, videntur mihi non ſatis cum re ipsâ convenire, cum fila illa potius ad frondes, vel ad ramos ducantur, quàm ad *ſaxa* propterea puto potius legendum *taxa*, quam *ſaxa.* Hæc ait Thomaſius.

Verſ. 109 *Non illi cibus.*] De cibo Phœnicis vide Claudianum in Epigram. de Phœnice, verſu 13. &c.

Verſ. 111. *Ambroſios.*] Apud poëtas Ambroſia cibus, nectar potus deorum eſt ſic Martialis, *Jupiter Ambroſiâ ſatur eſt, & nectare vivit.*

Verſ. 112 *Tenues.*] Id eſt, *rores tenues.* Ita MS. à Galiæo laudatus. Editi habent *tenerè*, quod refertur ad *rores*, & ſenſum elegantem facit. *Polo*, id eſt, *cœlo.*

Verſ. 113 *Alitur mediis*] Sic MS. Sangerman. & editi 1472. & 1478 Vulgati legunt *mediis alitur* ſed malè

Verſ. 114. *Perferat.*] Ità codex Sangermanenſis & alii. In editis verò *proferat*, ſed minus benè.

Aſt ubi primævâ cœpit florere juventâ,
Evolat ad patrias jam reditura domos.
Antè tamen, proprio quicquid de corpore reſtat;
Oſſaque, vel cineres, exuviaſque ſuas;
Unguine balſameo, myrrhaque, & thure ſoluto
Condit, & in formam conglobat ore pio.
Quam pedibus geſtans contendit ſolis ad ortus,
Inque arâ reſidens, ponit in æde ſacrâ.
Mirandum ſeſe præſtat præbetque videnti;
Tantus ibi decor eſt, tantus abundat honor.
Principio color eſt, qualis ſub cortice lævi,
Mitia quem croceum punica grana legunt.
Qualis ineſt foliis, quæ fert agreſte papaver,
Cùm pandit veſtes Flora rubente polo.
Hoc humeri pectuſque decens velamine fulgent;
Hoc caput, hoc cervix, ſummaque terga nitent.
Caudaque porrigitur fulvo diſtincta metallo,
In cujus maculis purpura miſta rubet.
Clarum inter pennas inſigne eſt deſuper, Iris
Pingere ceu nubem deſuper alta ſolet.
Albicat inſignis miſto viridante ſmaragdo;
Et puro cornu gemmea cuſpis hiat.
Ingentes oculos credas geminos hyacintos;
Quorum de medio lucida flamma micat.
Æquatur toto capiti radiata corona,
Phœbei referens verticis alta decus.
Crura tegunt ſquamæ flavo diſtincta metallo:
Aſt ungues roſeus pingit honore color.
Effigies inter Pavonis miſta figuram
Cernitur, & pictam Phaſidis inter avem.
Magniciem, terris Arabum quæ gignitur ales,
Vix æquare poteſt, ſeu fera, ſeu ſit avis.
Non tamen eſt tarda, ut volucres, quæ corpore magno

Verſ. 116. *Patrias domos.*] Sic MS. Sangerman. alii *primas domos.*

Verſ. 117. *Antè tamen, &c.*] Hic de re vide Claudianum in Epigram. de Phœnice verſ. 91. qui concordat cum iis quæ hic dicuntur.

Verſ. 125. *Sub cortice levi, Mitia quem croceum.*] Ita Heumannus ex emendatione Nicol. Heinſ. Editi verò habent *qualis ſub ſydere rubo.*

Verſ. 128. *Cùm pandit veſtes Flora rubente polo.*] Sic emendavimus partim ex MS. Sangerman. partim ex editis. MS. habet *Cùm pandit veſtes flore rubente polo*: ut editi legunt, *dum pendens veſtes ſole rubente polus.*

Verſ. 129. *Fulgent.*] MS. *Fulget.*

Verſ. 136. *Et puro cornu, &c.*] Roſtrum cornu quidem eſſe dicit, ſed ita lucidum, ut gemma eſſe videatur.

Verſ. 137. *Ingentes oculos credas, &c.*] Sic lege ex MS. Voſſiano.

Verſ. 139. *Corona Phœbei verticis.*] Id eſt, radii Solares.

Verſ. 141. *Roſeus.*] MS. Sangerm. *Roſeo.*

Verſ. 144. *Phaſidis avem.*] Id eſt, Phaſianam à Phaſide fluvio Colchidis nominatam, ad nos per Argonautas advectam. Martialis Epigram. lib. 13. 72.

Verſ. 145. *Magniciem.*] Quæ ſit hæc avis ignoratur, vel forſè pro magnitudinem.

Inceſſus pigros, pergrave pondus habent:
Sed levis & velox, regali plena decore.
Talis in aſpectu ſe exhibet uſque hominum.
Hùc venit Ægyptus tanti ad miracula viſûs;
Et raram volucrem turba ſalutat ovans.
Protinùs exſculpunt ſacrato in marmore formam;
Et ſignant titulo remque, diemque novo.
Contrahit in cœtum ſeſe genus omne volantum;
Nec prædæ memor eſt ulla, nec ulla metûs.
Alituum ſtipata choro volat illa per altum;
Turbaque proſequitur munere læta pio.
Sed poſtquàm puri pervenit ad ætheris auras;
Mox redit iſta, ſuis conditur ille locis.
At fortunatæ ſortis filique volucrem,
Cui de ſe naſci præſtitit ipſe Deus!
Fœmina ſit, vel mas, ſeu neutrum, ſeu ſit utrumque;
Felix, quæ Veneris fœdera nulla colit.
Mors illi Venus eſt; ſola eſt in morte voluptas:
Ut poſſit naſci, hæc appetit antè mori.
Ipſa ſibi proles, ſuus eſt pater, & ſuus hæres,
Nutrix ipſa ſui, ſemper alumna ſibi.
Ipſa quidem, ſed non eadem, quæ eſt ipſa, nec ipſa eſt,
Æternam vitam mortis adepta bono.

Verſ. 151. *Hùc venit.*] Ità Sangerm. MS. editi verò *convenit*.

Verſ. 153. *Exſculpunt.*] Sic MS. Sangerm. & alii: editi verò legunt *Inſculpunt*.

Verſ. 155. *Genus omne volantum.*] Quâ de re vide Claudianum verſ. 76 &c.

Verſ. 157. *Alituum.*] Pro *alitum*; ſic Virgil. Æneid. 8. *Alituum pecudumque genus ſopor altus habebat.*

Verſ. 158. *Munere læta pio.*] Id eſt, pietatis & reverentiæ officio erga tantæ dignitatis avem. *Munere*, Heinſius emendat malè, *murmure*.

Verſ. 160. *Mox redit iſta ſuis conditur ille locis.*] Sic legimus in MS. Sangerman. alioque veteri à Gallæo memorato: in editis legitur *mox redit illa, ſuis conditur inde locis*, nec malè.

Verſ. 161. *At fortunatæ ſortis filique volucrem.*] Hæc eſt emendatio Heinſii, referentis *filum* ad Parcas,

Quæ diſpenſant mortalia fila ſorores:

verùm MS. Sangerman. legit, *At fortunatæ ſortis, felixque volucrem.* Gallæus putat legendum eſſe, *O fortunatæ ſortis, fatique volucrem*; editi habent *hæc fortunatæ ſortis, fatique volucris*.

Verſ. 163. *Fœmina ſit, vel mas, ſeu neutrum, ſeu ſit utrumque.*] Ità emendavimus ex MS. Sangerman. & editione Heumanni. Vulgati habent *fœmina vel mas hæc, vel neutrum ſit mage felix*.

Verſ. 169. *Quæ eſt ipſa.*] Ità MS. Sangerm. Editi habent *quia & ipſa*.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTUNATI*,

Preſbyteri Italici, ad Felicem Epiſcopum, de Paſcha.

Tempora florigero rutilant diſtincta ſereno;
Et majore poli lumine porta patet.
Altius ignivomum ſolem cœli orbita ducit,
Qui vagus Oceanas exit, & intrat aquas.
Armatus radiis elementa liquentia luſtrans,
Hac in nocte brevi tendit in orbe diem.
Splendida ſyncero producunt æthera vultu;
Lætitiamque ſuam ſydera clara probant.
Terra ferax vario fundit munuſcula cultu,
Cùm benè vernarit, reddit & annus opes.
Mollia purpureum pingunt violaria campum:
Prata virent herbis, & micat herba comis.
Paulatim ſubeunt ſtellantia lumina florum:
Floribus arridens gramina cuncta ſuis.
Semine depoſito, latè ſeges exilit arvis,
Spondens agricolæ vincere poſſe famem.
Caudice deſerto, lachrymat ſua gaudia palmes:
Unde merum tribuat, dat modò vitis aquam.
Cortice de matris tenera lanugine ſurgens
Præparat ad partum turgida gemma ſinum;
Subque hyemis tempus foliorum crine refuſo,
Jam reparat viridans frondea tecta nemus.
Miſta ſalix, abies, corylus, ſiler, ulmus, * acer, nux, (* Acernus.)
Plaudit quæque ſuis arbor amœna comis.
Conſtructura favos apis hinc alvearia linquens,
Floribus inſtrepitans poplite mella rapit.
Ad cantus revocatur avis, quæ carmine clauſo,
Pigrior hyberno frigore muta fuit.
Hinc Philomela ſuis attemperat organa cannis;
Fitque repercuſſo dulcior aura melo.
Ecce renaſcentis teſtatur gratia mundi,
Omnia cum domino dona rediſſe ſuo.

* In carminibus Reſurrectionis, quia apertè invenitur, cujus illa eſſent, mutata eſt tota inſcriptio, & ea aſcripta eſt, quæ eſt in illis opuſculis, Venantii Honorii, &c. quæ ſunt in bibliothecâ Vaticanâ, ex quibus multa in libris impreſſis emendantur, multa tamen relicta ſunt, quia melior viſa eſt lectio vulgata, quàm illa codicis Vaticani. Eſt enim ille codex valdè corruptus, tamen is eſt, qui eum juvare poſſit, qui eo cum judicio utatur. Et ſanè ſic faciendum eſt eis, qui hanc curam emendandi veterum auctorum libros ſuſcipiunt, ut ſæpe ex pluribus malis codicibus unum optimum efficiant. *Thomaſius.*

Namque triumphanti poſt triſtia tartara Chriſto
Undique fronde nemus, gramina flore favent.
Legibus inferni oppreſſis, ſuper aſtra meantem
Laudant ritè Deum lux, polus, arva, fretum.
Qui crucifixus erat, Deus ecce per omnia regnat;
Dantque creatori cuncta creata precem.
Salve, feſta dies, toto venerabilis ævo,
Qua Deus infernum vicit, & aſtra tenet.
* Mobilitas anni, menſum, lux alma dierum, * Nobilitas
Horarum ſplendor, ſtridula * cuncta favent. * Puncta.
Hinc tibi ſylva comis, hinc plaudit campus ariſtis;
Hinc grates tacito palmite vitis agit.
Hinc tibi nunc avium reſonant virgulta ſuſurro;
Has inter * nimio paſſer amore * canit. * Minimus. * Cano.
Chriſte ſalus rerum, bone conditor, atque redemptor,
Unica progenies ex deitate patris,
Irrecitabiliter manans de corde parentis,
Verbum ſubſiſtens, & * patris ore potens, * Al. penetrans.
Æqualis, concors, ſocius, cum patre coævus,
Quo ſumpſit mundus principe principium;
Æthera ſuſpendis, ſola congeris, æquora fundis;
Quæque locis habitant, quæ moderata vigent.
Qui genus humanum cernens merſum eſſe profundo;
Ut hominem eriperes, es quoque factus homo.
Nec noſtro tantùm voluiſti è corpore naſci,
Sed caro, quæ naſci pertulit, atque mori.
Funeris exequias * patris novus * author, & orbis, * Pateris. * Auctor.
* Intra mortis iter dando ſalutis opem. * Intus.
Triſtia * ceſſarunt infernæ vincula legis; * Ceſſerunt
Expavitque chaos luminis ore premi.
Depereunt tenebræ Chriſti fulgore fugatæ:
* Æternæ noctis pallia craſſa cadunt. * Et terræ.
* Sollicitam ſed redde fidem, precor, alma poteſtas. * Pollicitam.
Tertia lux redit: ſurge, ſepulte meus.
Non decet, ut vili tumulo tua membra tegantur;

Verſ. 39. *Salve feſta dies, toto venerabilis ævo, Quâ Deus infernum vicit, & aſtra tenet.*] Auctoritate codicis Vatican. mutatus eſt verſus, ut eſſet poſt viginti diſticha, quo ſane in loco eſſe debet. Nam antè nihil de Paſſione, vel Reſurrectione Chriſti dicitur, ſed ver ipſum ex multis propriis naturæ ſuæ bonis commendatur. Poſtquam vero facta eſt mentio Reſurrectionis, recte illud additur: Salve feſta dies, &c. cui diſticho recte etiam illud continenter adjungitur:

Nobilitas anni, menſum, lux alma dierum,
Horarum ſplendor, ſtridula puncta favent.

Nobilitas enim legendum eſt ex codice Vaticano, ut laus aliqua illi diei, quem laudare vult, attribuatur, cùm ex mobilitate, ut erat antè, nulla laus ad diem aliquem accedere poſſit, quia hoc eſt omnibus commune. Legendum quoque eſt, *ſtridula puncta* in ſecundo verſu, ut omnia ad diem referantur. Aliqua alia in his carminibus mutantur, quæ tamen meliora facta ſunt: quod quivis hunc librum cum aliis conferens, intelligere poterit. *Thomaſius.*

* Nec. * Non pretium mundi vilia ſaxa premant.
Indignum eſt, cujus clauduntur cuncta pugillo;
Ut tegat incluſum rupe vetante lapis.
Lintea tolle, precor; ſudaria linque ſepulcro:
Tu ſatis es nobis; & ſine te nihil eſt.
Solve catenatas inferni carceris umbras,
Et revoca ſurſum quicquid ad ima ruit.
Redde tuam faciem, videant ut ſecula lumen;
Redde diem, qui nos, te moriente, fugit.
Sed plane impleſti remeans, pie victor, olympum:
Tartara preſſa jacent, nec ſua jura tenent.
Inferus inſaturabiliter cava guttura pandens,
* Rapuit. Qui * raperet ſemper, fit tua præda, Deus.
Eripis innumerum populum de carcere mortis;
* Auctor. Et ſequitur liber, quò ſuus * author abis.
Evomit abſorptam pavidè fera bellua plebem;
Et de fauce lupi ſubtrahit agnus oves.
Hinc tumulum repetens poſt tartara, carne reſumptâ,
Belliger ad cœlos ampla trophæa refers.
* In te. Quos habuit pœnale chaos, jam reddidit * iſte;
Et quos mors peteret, hos nova vita tenet.
* Triumphi Rex ſacer, ecce tui radiat pars magna * trophæi,
Cum puras animas ſacra lavacra beant.
Candidus egreditur nitidis exercitus undis;
Atque vetus vitium purgat in amne novo.
Fulgentes animas veſtis quoque candida ſignat;
Et grege de niveo gaudia paſtor habet.
* Conſort. Additur hàc Felix * concors mercede ſacerdos,
Qui dare vult domino dupla talenta ſuo.
Ad meliora trahens gentili errore vagantes,
Beſtia ne raperet, munit ovile Dei.
Quos priùs Eva nocens infecerat, hos modò reddit
Eccleſiæ paſtor ubere lacte ſinu.
Mitibus alloquiis agreſtia corda colendo,
Munere Felicis de vepre nata ſeges.
Aſpera gens Saxo, vivens quaſi more ferino,
Te medicante ſacer, bellua reddit ovem.

Centeno

Verſ. 101 *Mitibus.*] Hi ſequentes verſus additi ſunt ex codice Vaticano a Thomaſio, cujus hæc verba ſunt. In hoc poëmate ex illo codice addidi decem verſus, qui optime cum re ipsâ conveniunt, & declarant cur illa carmina ad Felicem Epiſcopum Venantius ſcripſerit, qui ſanè Felix nullus eſt Romanorum Pontificum, ſed fuit aliquis ex primis illis Saxonum Epiſcopis. Nam Saxones, cum a Carolo Magno poſt bellum triginta annorum & amplius, victi eſſent, religionem Chriſtianam ſuſceperunt: ex Romanis verò Pontificibus ultimus, qui nomen hoc Felicis habuit, fuit Felix IV. qui multo antè Carolum Magnum vixit. Illos vero decem verſus propterea judicavi addendos, quia optimè cum re, de qua agitur, conveniunt, & quia in ſuo poëmate additus erat numerus, ut ſi eum extra ut omninò decem ad explicandum numerum deeſſent.

Centeno reditu tecum manſura per ævum;
Meſſis abundantis horrea fruge reples.
Immaculata tuis plebs hæc agitetur in ulnis;
Atque Deo purum pignus ad aſtra feras.
Una corona tibi detur, & tribuatur ab alto,
Altera de populo vernet adepta tuo.

INCERTI AUCTORIS CARMEN.
DE PASSIONE DOMINI.

QUisquis ades, mediique ſubis in limina templi,
Siſte parùm, inſontemque tuo pro crimine paſſum
Reſpice me; me conde animo, me in pectore ſerva.
Ille ego, qui caſus hominum miſeratus acerbos,
Hùc veni pacis promiſſæ interpres, & ampla
Communis culpæ venia, hic clariſſima ab alto
Reddita lux terris, hic alma ſalutis imago,
Hic tibi ſum requies, via recta, redemptio vera;
Vexillumque Dei, ſignum & memorabile fati.
Te propter vitamque tuam ſum Virginis alvum
Ingreſſus, ſum factus homo, atque horrentia paſſus
Funera; nec requiem terrarum in finibus uſquàm
Inveni, ſed ubique minas, ſed ubique labores.
Horrida prima mihi in terris mapalia Judæ
Hoſpitia in partu, ſociæque fuere parenti.
Hic mihi fuſa dedit bruta inter inertia primùm
Arida in anguſtis præſepibus herba cubile.
In Phariis primos vixi regionibus annos,
Herodis regno profugus; reliquoſque reverſus
Judæam, ſemper jejunia, ſemper & ipſam
Pauperiem extremam, & rerum inferiora ſecutus;
Semper egens, monitis humana ſalubribus almæ
Ingenia ad ſtudium probitatis, aperta ſalubri
Plurima doctrinæ injungens miracula: quare
Impia Hieruſalem rabidis exercita curis
Invidiæ, ſæviſque odiis, & cæca furore,
Inſonti eſt pœnis letalibus auſa cruentam
In cruce terribili mortem mihi quærere. Quæ ſi
Latiùs ipſe velim diſtinguere, ſique per omnes
Ire juvet gemitus, mecum & ſentire dolores;
Collige conſilia, inſidiaſve, meique nefandum
Sanguinis innocui pretium, & ſimulata clientis
Oſcula, & inſultus, & ſævæ jurgia turbæ.
Verbera prætereà, & promptas ad crimina linguas;

Fige animo, & teſtes, & cæci infanda Pilati
Judicia, ingentemque humeros & feſſa prementem
Terga crucem, atque graves horrenda ad funera greſſus.
Nunc me, nunc vero deſertum, extrema ſecutum
Supplicia, & dulci procul a genitrice ſevatum,
Vertice ad uſque pedes me luſtra: en aſpice crines
Sanguine concretos, & ſanguinolenta ſub ipſis
Colla comis, ſpiniſque caput crudelibus hauſtum
Undique diva pluens vivum ſuper ora cruorem.
Compreſſos ſpeculare oculos, & luce carentes,
Afflictaſque genas, arentem ſuſpice linguam
Felle venenatam, & pallentes funere vultus.
Cerne manus clavis fixas, tractoſque lacertos,
Atque ingens lateri vulnus, cerne indè fluorem
Sanguineum, foſſoſque pedes, artuſque cruentos.
Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora
Flebilis, innocuo terramque cruore madentem
Ore petens humili, lachrymis ſuffunde ſubortis,
Et me nonnunquam devoto in corde, meoſque
Fer monitus. Sectare meæ veſtigia vitæ;
Ipſaque ſupplicia inſpiciens, mortemque ſeveram
Corporis, innumeros memorans animique dolores,
Diſce adverſa pati, & propriæ invigilare ſaluti.
Hæc monumenta tibi ſi quando in mente juvabit
Volvere, ſi qua fides animo tibi ſerre meorum,
Debita ſi pietas, & gratia digna laborum,
Surget erunt veræ ſtimuli virtutis, eruntque
Hoſtis in inſidias clypei, quibus acer in omni
Tutus eris, victorque feres certamine palmam.
Hæc monumenta tuos ſi labilis orbis amicos
Avertent ſenſus, fugiente decoris ab umbra
Mundani, efficient, ne ſpe captatus inani,
Mobilis occiduis fortunæ fidere rebus
Auſeris, aut vitæ ſperare fugacibus annis.
Sed te nimirùm ſic iſta caduca videntem
Secula, & exitum patriæ melioris amore,
Orbis opes, rerumque uſus, & vota piorum
Moribus extollent ſacris, vitæque beatæ
Spe, duras inter pœnas, te rore fovebunt
Cœleſti, paſtuque boni dulcedine paſcent.
Purpuream donec, poſt ultima fata relicto
Corpore, ſublimes animam revocabit ad auras
Gratia magna tibi. Tunc omnem exuta laborem,
Angelicos tunc læta choros, acieſque beatas
Sanctorum inſpiciens, æternæ pacis amœna
Perpetuo felix mecum regnabit in aula.

STEPHANI BALUZII
TUTELENSIS
NOTÆ
AD
LACTANTII LIBRUM
DE
MORTIBUS PERSECUTORUM,

EX SECUNDA EDITIONE,

STEPHANI BALUZII
TUTELENSIS
NOTÆ
AD
LIBRUM DE MORTIBUS
PERSECUTORUM.

INTER multos ac varios codices manuſcriptos, quos vir litterarum ac litteratorum amantiſſimus, & in omni genere laudis excellentiſſimus JOANNES-BAPTISTA COLBERTUS in publicam ſtudiorum utilitatem ex omni Europa, Aſiâ, Africâ comparavit, repertus eſt unus auro contra æſtimandus, in quo continetur Lucii Cæcilii Firmiani Lactantii liber de perſecutione, ſive de mortibus perſecutorum, quo haſtenus caruerat Eccleſia. Non facit ille quod plerique ſolent; qui ſi veteris cujuſpiam Scriptoris opus ineditum, quantumvis leve ſit ac tenue, nacti fuerint, diligenter occultant, tanquàm in tenebris magis eluceat, ut gloriari poſſint ſe ſolos poſſidere, quod omnes habere vellent, caventque ſummoperè, ne in manus aliorum venire poſſit. Liberalior excelſiorque eſt animus illuſtriſſimi viri, quàm ut falsâ iſtâ gloriâ teneri poſſit. Itaque cùm intellexiſſet hunc Lactantii librum extare inter antiquos codices manuſcriptos bibliothecæ ſuæ, ſatiſque compertum haberet, quantùm hinc utilitatis accederet Eccleſiæ, ſi vulgaretur, quanquàm anteà frequenter mandaverat, ut ſi quid ineditum videretur in eiſdem antiquis codicibus, id totum prælo committeretur, tamen eâ occaſione mandatum dedit ſpeciale, & ſolâ magnitudine animi ſtatim juſſit, ut hic Lactantii liber in clariſſimam lucem ederetur.

Damus igitur illum ex codice 1297. Bibliothecæ Colbertinæ, (*nunc in Biblioth. regiâ, in-4°. num. 1627.*) qui octingentorum, aut circiter, annorum eſſe videtur, integrum quidem, ſed ab imperitâ manu ſcriptum, adeòque pluribus mendis infectum. Atque ea quidem, quorum emendatio facilis & obvia erat, liberè nos emendavimus, ſed ea intacta reliquimus, in quibus audacia corrigendi non vacabat periculo. Fortaſſis alii feliciores erunt. Compoſitus & abſolutus eſt liber eo anno, quo poſt extinctos perſecutores, dulciſſimum & pulcherrimum pacis nomen auditum eſt in Eccleſiâ Chriſti, noſtriſque hominibus tranquillitas, ac lo-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT II.

[illegible]

[illegible]

CAPUT III.

[illegible]

CAPUT IV

[illegible]

CAPUT V

[illegible]

CAPUT VI

CAPUT VII

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Kalendas Januarias ut tum auſpicari ſole- [illegible]

[illegible]

[E]utropium geſta diverſis annis brevi, ut alio- [illegible] et, ſummâ deſcribere. Sanè reſponſio illa [illegible]

[illegible] ium, ac quartum imperii Diocletiani [illegible]

[illegible] tempus quo Conſtantius & Galerius Maximia- [illegible]

[illegible] quam Auguſtus: an verò ſtatim Auguſtus [illegible]

[illegible]

ſunt, oſtendunt Maximianum Herculium fuiſ-

[illegible]

digne, & admodum liberales, neque in republi-

[illegible]

Romanum Imperatorum, qui in libro de Cæſa-

[illegible]

[illegible]

CAPUT X

[illegible]

[illegible]

CAPUT XI.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XII.

[illegible]

CAPUT XIII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XIV

[illegible]

CAPUT XV

[illegible]

[illegible]

[illegible] atque magna ſuppoſ [illegible]

[illegible] uxorem fuiſſe quàm Priſcam. Etenim [illegible]

CAPUT XVI.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XVII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XVIII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XIX

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XI.

[illegible]

CAPUT XXI.

[illegible]

CAPUT XXII.

Pag. [illegible]

[illegible]

CAPUT XXIII.

Pag. [illegible]

[illegible]

CAPUT XXIV

[illegible]

[illegible] *Adventus Dei,* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXVI.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXVII

[illegible] Corporum Dei vel Deus, [illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXVIII.

[illegible]

[illegible]

C a p v t X X I X

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XIX.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXXI[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Caput XXXIV

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Caput XXXV

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Martius. Quod [illegible]

[illegible]

CAPUT XXXVI.

[illegible]

CAPUT XXXVII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXXIX

[illegible]

CAPUT XL

[illegible]

CAPUT XLI

[illegible]

CAPUT XLII

[illegible]

[illegible]

CAPUT [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLVI.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLVII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLVIII.

[illegible]

V 4

[illegible]

CAPUT XLII

[illegible] Cappadociam [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] auguſtum imperium, id eſt, biennio [illegible]

[illegible]

CAPUT L.

[illegible]

CAPUT LII.

[illegible]

licaribus militis in exercitu præſtantibus nomen impoſitum, id eſt, ut Herculiani vocarentur. Unde apud Ammianum Marcellinum lib. xxv & xxii mentio Jovianorum & Herculianorum.

Atque hæc tandem ſunt eſto Notarum noſtrarum ad librum Lactantii de mortibus perſecutorum. Ejuſdem argumenti opus, ſi vera fides, ſcripſerat Aurelius Victor, hiſtoriam comprehendens perſecutionum Eccleſiæ uſque ad Diocletianum, quod in Bibliotheca Vaticana extitiſſe ſuâ ætate, teſtatur Marianus Victorius ad epiſtolam xvi Hieronymi, quæ inſcripta eſt Paulo Monacho Concordienſi, a quo Hieronymus poſtulabat *Commentarios Fortunatiani, & propter notitiam perſecutionum, Aurelii Victoris Hiſtoriam.* Multum tamen ambigo, an verè dici poſſit, Aurelium Victorem, hominem minimè Chriſtianum, ſcripſiſſe hiſtoriam iſtiuſmodi. Cùm locus iſte Hieronymi corruptus ſit in vulgatis editionibus, adeoque intricatus, ut virum doctiſſimum Andream Schottum in horrendas ambages impulerit, dum Aurelium Victorem perſecutionum Eccleſiæ Scriptorem quærit huc deſcendere coactus ut exiſtimaret plures Victores Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores fuiſſe & unum etiam Chriſto nomen dediſſe. Nam ſi hiſtoria illa extitiſſet in Bibliotheca Vaticana, quâ tempeſtate Victorius Scholia ſua ſcribebat in Hieronymum, certè non evaſiſſet eruditas ac diligentes Baronii manus, neque tot doctiſſimorum & antiquitatis eccleſiaſticæ amantiſſimorum hominum qui poſt Pii V. Pontificatum & Mariani Victorii tempora Romæ vitam egerunt, & in edendis recenſendiſque ac emendandis Scriptorum, in primis vero eccleſiaſticorum, lucubrationibus laudabilem operam poſuerunt. Profectò concors illud ac perpetuum tot præſtantiſſimorum virorum ſilentium de re tanti momenti, qui ne verbo quidem ullam iſtius Aurelii Victoris Hiſtoriæ mentionem uſpiam faciunt, me vel invitum ac reluctantem ſuſpicari cogit, aut memoriâ lapſum eſſe Victorium, aut impoſitum ei fuiſſe. Præſertim cùm ex verbis Hieronymi colligi non poſſit, Aurelium Victorem ſcripſiſſe Hiſtoriam perſecutionum, ſed tantùm ejus Hiſtoriam, in qua tractatur de Vitis Imperatorum uſque ad Julianum, utilem eſſe ei, qui velit habere notitiam *perſecutorum*, id eſt, eorum Imperatorum, qui perſecuti ſunt Eccleſiam Dei. *Perſecutorum* enim hîc legendum eſſe, non vero *perſecutionum*, docent in primis codices 171 & 1789 Bibliothecæ regiæ, vetus item codex ejuſdem Bibliothecæ, qui fuit olim viri clariſſimi Claudii Puteani, tum codex 301. Bibliothecæ Colbertinæ, prima editio Romana anni MCCCCLXVIII. Veneta anni MCCCCLXXXVIII. & Lugdunenſes annorum MDVIII. MDXIII. & MDXVIII. Primus omnium Eraſmus repoſuit *perſecutionum*, auctoritate haud dubie veteris alicujus exemplaris, cùm in codice quoque 4110 ejuſdem Bibliothecæ Colbertinæ ita legatur. Hunc ſecutus eſt Victorius. Sed profectò ex his, quæ dicta hactenus ſunt, ſatis conſtat hanc lectionem non eſſe bonam, & eam retineri debere, quam veteres libri & editiones exhibent, cùm nullam habeat difficultatem. Agamus autem gratias immenſas Deo optimo maximo benigniſſimo, qui iſtum Lactantii librum nobis poſt tot ſæcula donavit, eoque utamur ad majorem ipſius gloriam & ſanctæ Eccleſiæ utilitatem, in cujus gratiam ſuſceptus eſt hic labor.

STEPHANI

STEPHANI BALUZII

EPISTOLÆ DUÆ,

In quibus explicantur & illuſtrantur duo loca ex libro Lactantii de Mortibus perſecutorum.

Præfixa eſt initio Obſervatio viri doctiſſimi de altero eorumdem locorum.

Illustrissimi viri PETRI VALERI DIAZII, *Consiliarii Regii Hispaniarum in supremo Consilio Aragonum, sententia de quodam loco Lactantii corrupto.*

In libro Lactantii de Mortibus Persecutorum [illegible] Stephani Baluzii [illegible]

Pag. [illegible] [illegible]

Ego vero [illegible]

Et jam vel [illegible] [illegible]

At [illegible]

[illegible]

Illustrissimo doctissimoque viro PETRO VALERO DIAZIO *Consiliario regio*, STEPHANUS BALUZIUS *Tutelensis*,

S. P. D.

Ex litteris [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Clariſſimo viro HENRICO DE NORIS *Auguſtiniano* STEPHANUS BALUZIUS *Tutelenſis*

S. P. D.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] tiſſe, venerari Chriſtum cruci [illegible]

[illegible]

JOANNIS

JOANNIS COLUMBI

NOTÆ

IN

LACTANTIUM.

Perilluſtri & ampliſſimo Viro D. GISBERTO CUPERO, *ab Ordinibus Tranſiſalanis ad illuſtriſſimorum & praepotentum Foederatorum Belgii Ordinum Generalium Conventum Delegato, ejuſque Reipublicae Daventrienſium Conſuli*, JOANNES COLUMBUS

S. P. D.

[illegible]

LECTORI BENEVOLO S.

[illegible]

[illegible]

DE LIBRO HOC

TESTIMONIA ET JUDICIA ALIQUOT.

[illegible]

ab imperio Neronis ad ſua tempora Chriſtianos eſſent perſecuti. Hunc Cl. Baluzius Miſcellaneorum ſuorum volumini inſertum primus publicavit.

Ex Litteris Gisberti Cuperi ad Conſtantinum Hugenium, Celſiſſimo ac Sereniſſimo Arauſionenſium Principe à Secretis, a. d. III. Cal. Jan. anno 1682.

Lactantii ille liber elegans admodum eſt, & quia novitate rerumque clariſſimarum diverſitate mihi placebat mirum in modum, cœpi varia loca diligentiori examine excutere, &c.

Idem in Litteris ad J. C. ſcriptis Hagæ Comitis V. Non. Oct. anno eodem.

Quòd de Lactantio edendo cogitas, rectè facis; eſt enim libellus ejus dignus qui ab adoleſcentibus legatur etiam, ut jam à teneris videant, CHRISTUM DEUM ter optimum & ter maximum, verum eſſe SOSPITATOREM, DEFENSOREM, PROPUGNATOREM, TUTATOREM & CONSERVATOREM (qui omnibus emeritis Gentilium diis dantur immeritò) Eccleſiæ, quam ſanguine ſuo redemit.

Stephanus Baluzius in Præfatione Miſcellaneorum libri ſecundi.

Damus, Lector, ſecundum Miſcellaneorum noſtrorum librum, in quo primum jure meritoque locum obtinet liber Lactantii de Mortibus perſecutorum, nunc primùm editus ex vetuſtiſſimo codice manuſcripto Bibliothecæ Colbertinæ, de cujus libri præſtantiâ non opus eſt plura dicere in præſentiarum, cùm abundè huic argumento ſatisfactum ſit in Notis ad illum noſtris.

Idem initio Notarum.

Inter multos ac varios codices manuſcriptos, quos vir litterarum ac litteratorum amantiſſimus, & in omni genere laudis excellentiſſimus, JOANNES-BAPTISTA COLBERTUS, in publicam ſtudiorum utilitatem ex omni Europa, Aſiâ, Africâ comparavit, repertus eſt unus auro contrà æſtimandus, in quo continetur Lucii Cæcilii Firmiani Lactantii liber de Perſecutione, &c.

Ludovicus Moreri in Lexico Hiſtorico, edito Gallicâ linguâ Lugduni, anno 1681.

M. Baluze a publié dans le II. Volume de ſes Melanges un Traité de Lactance, que nous avions perdu. C'eſt le livre à Donat Confeſſeur, *De Mortibus perſecutorum.* Il y a ajoûté de très-belles Notes de ſa façon.

Antonius Pagi in Diſſertatione Hypaticâ, ſeu de Conſulibus Cæſareis, hujus libri teſtimonia paſſim vocat ad partes, neque uſquam quin ſit Lactantii dubitat.

Ex Præfatione ad lectorem, in editione Oxonienſi.

Exhibemus ſcilicet Lactantii noſtri librum de Mortibus perſecutorum, auro contrà æſtimandum, quem per plus mille annos deſideratum eruditiſſimi Baluzii ſtudio nuperrimè recepimus. Eumque malè mulctatum, & lacunis ſæpius hiulcum, partim ex noſtris, partim doctiſſimorum virorum, Epiſcopi Aſaphenſis & Iſaaci Voſſii, conjecturis ſubinde reſtituimus, &c.

INCIPIUNT JOANNIS COLUMBI NOTÆ IN L. CÆC. LACTANTII FIRMIANI LIBRUM DE PERSECUTIONE, SEU DE MORTIBUS PERSECUTORUM.

IN TITULUM.

Pag. 120. L. *Cæcilii Lact. Firm.*] Secutus hîc ſum, ut in pleriſque cæteris, editionem Pariſienſem, in quâ auctor non L. Cælius, quemadmodùm in vulgatis antehàc operibus, ſed L. Cæcilius Lactantius Firmianus appellatur. Hoc ita mutatum eſt à Cl. Baluzio, vetuſti illius codicis Bibliothecæ Colbertinæ auctoritate, qui ſcripturam hocce nobis ſervavit. titulum autem hunc præfert: *Lucii Cæcilii incipit liber ad Donatum Confeſſorem, de Mortibus perſecutorum.* Suffragatur ejuſdem Bibliothecæ codex alius, in quo cætera Lactantii, quæ quidem habemus, opera extant, ubi ſimiliter vocatur L. Cæcilius Lact. Firmianus.

Ad Donatum Confeſſorem] Cui liber etiam de Irâ Dei, à B. Hieronymo impensè laudatus, inſcribitur. Cæterùm quis hic fuerit ex tantâ multitudine eorum, qui memorantur hoc nomine apud veteres, difficile dictu eſt. Cùm tamen infra cap. 16 & 35 novies tormenta cruciatuſque varios ob cœleſtem veritatem paſſus, ſex item annorum carcere detentus, nec tamen victus dicatur, illuſtri temporum illorum Confeſſoris laude meritò eum à Baluzio celebrari conſtat. Confeſſores enim appellabantur eâ tempeſtate Martyres, ut Tertullianus vocat, deſignati, nempè qui diris variis modis, in confitendo nomine Chriſti fortiter perſiſtebant, nondùm tamen ad mortem rapti. Undè B. Cyprianus epiſt. 52. ad Antonianum, *Presbytero Moyſe, anquis, tunc adhuc Confeſſore, nunc etiam Martyre ſubſcribente.* Hodiè Pontifici Romano addicti *Confeſſores* vocant, nullis quidem perſecutionum turbinibus agitatos, præ reliquis tamen mortalibus, ut iſti quidem autumant, vitæ ſanctitate conſpicuos.

De Mortibus perſecutorum] *Mortes* in numero multitudinis Tullio cæteriſque notæ optimæ Scriptoribus eſſe frequentatam, Voſſius de Analogiâ, lib. 1 c. 40. & Baluzius initio Notarum ad hunc librum, exemplis docuere plurimis. Quibus addi poſſent haud pauca, ſi foret opus, ut illud Prudentii περὶ στεφ. hymno V.

Nil iſta vis exercita
Tot machinarum mortibus
Agone in iſto proficit,
Ars & dolorum vincitur.

Imò & illud Lactantii lib. 7. c. 10. *Nam ſicuti duæ viæ propoſitæ ſunt homini, quarum eſt altera animæ, ac altera corporis, ita mortes duæ propoſitæ ſunt.*

IN CAPUT PRIMUM.

Pag. 120. lin. 5. *Audivit Dominus orationes tuas*] Reſpexit, ut opinor, illud 2. Macchab. 1. 5. *Exaudiat orationes veſtras, & reconcilietur vobis.*

Lin. 4. *Pro fidei ſuæ meritis*] Joan. Vorſtius ad Sulpicii Severi ſacram Hiſtoriam, quem librum Sulpicii rectè & utiliter lectitant adoleſcentes, lib. 1. c. 29. & quidem ad verba, *meritis fidei noſtræ avertit*, hæc annotavit. Quod auctor Ep. ad Hebr. toties dicit, ſive

[illegible] per fidem, [illegible] fidem. [illegible] cap. 12. [illegible] id est, [illegible] vel per [illegible]. Vide & [illegible] c. 47. [illegible] fidem [illegible] etiam Dial. [illegible] pro [illegible], [illegible], [illegible] Crenio, [illegible] ad Script. eccles. [illegible] ubi vide quæ ex [illegible] Tertullianus [illegible], aliisque adfert. Sic in precibus Ecclesiæ veteris, [illegible] præsenti [illegible].

Ibid. *Addamus [illegible] adversarium* [illegible] Paganos, qui [illegible] in Christi gregem [illegible], qui [illegible] Virg. Georg. II.

[illegible],
[illegible].

Et Æn. VI. in verbis Sibyllæ

—— Nec Teucris addita Juno
Usquam aberit.

Vide illic Servium, imprimisque Macrob. Saturn. [illegible]

Lin. [illegible] *Profligans* [illegible] Sic Lactantius Instit. [illegible] *Quippe cum sapientiæ professor* (Epicurus) *profligator sapientiæ* [illegible] Cap. [illegible] *Ut* [illegible], *quo* [illegible], *non* [illegible] *profligarent.* [illegible] verbum Lactantio [illegible] lib. [illegible] [illegible] aliquot & scripta & [illegible], teste [illegible] Gallæo, [illegible] *profligare*, [illegible]. De [illegible] Gellium, lib. [illegible] cap. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Nam placemus* [illegible] *Deum*] [illegible] Lib. de Ira Dei c. [illegible] *Itaque Deum* [illegible] *omnes* [illegible] *Dominum* [illegible] Macch. [illegible] Qui [illegible] Christianis temporibus [illegible], [illegible] argumentum [illegible]

[illegible] verba [illegible] Observ. [illegible] sed [illegible], ut *[illegible] Deum dicamus*, [illegible] Deus Abraham, Isaac & Jacob [illegible] [illegible] ipse [illegible]

Lin. [illegible] *Dispensator* [illegible] *Deus*] [illegible] in argumento [illegible] Gregorius Nazianzenus, [illegible] III. in Jul. [illegible] Verum hanc [illegible] & [illegible] [illegible] quæ [illegible] Quales illæ [illegible] Andromachen ad Menelaum, apud Euripidem

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Quibus [illegible], quæ est Antiopæ [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Hoc est, interprete Grotio, [illegible],

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Ubi Deus, seu Justitia [illegible] Deum [illegible] Thetas, [illegible] Nemesis, Adrastia, [illegible] De qua [illegible] Hist. [illegible] part. [illegible] cap. [illegible] [illegible] Paulo [illegible] Act. [illegible] [illegible] apud Euripidem [illegible] Plutarchus, [illegible]

[illegible] 13. 14. 15. Baronius Annal. [illegible] ſuppl. Ad. Rupertus ad Val. Max. p. 31. &c.

Pag. [illegible] *De quo* [illegible] *ment fuerunt, vel qui poſt nos futuri ſunt, ſi-* [illegible] *Auctores* ... [illegible] *ſedatum*, vel, *perſecutionis*. Ego de cæteris [illegible]

In Cap. II

Pag. [illegible] Inſtit. 2. c. 16. *Ad hominidas inſigni ſupplicio* [illegible]

[illegible]

In Caput [illegible]

[illegible]

[illegible]

In Caput VI

[illegible]

In Caput VII

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

In Caput VIII.

[illegible]

In Caput IX.

[illegible]

gunt alium] ſcribe & formas [illegible] ſic enim [illegible] quo aſſeramus pro & legamus Amplectis [illegible] bene, deindeque ſequentes emendationes meas, ſic hoc perſeverat Amp[illegible] Caperes.

Lin. [illegible] [illegible] ſed editio Pa[illegible] ſed legendum eſſe puto [illegible] docent [illegible] [illegible] complura Dio [illegible] [illegible] [illegible] Cap. [illegible] Sed etiam poteras [illegible] [illegible] C. [illegible] [illegible] [illegible] Quorum [illegible] eſt [illegible] Commercium ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dio [illegible] Recte [illegible] De Opi[illegible] Hominum [illegible] eſt & [illegible] [illegible] [illegible] Plautus Amph[illegible] Formam [illegible] & formas.

P[illegible] Aversumque [illegible] [illegible] apud Claudianum operae [illegible] pro mea emendatione, [illegible] de Raptu Proſerp. [illegible]

—— Tunſiſque dorſalique veſtes
Accelero grandia

Adde quoque [illegible] Pendentibus [illegible] quas [illegible] Cloſtre, Devexe, [illegible]

Lin. [illegible] Cum [illegible] bellum [illegible] De gentibus Orientis, quae [illegible]

—— Eſt [illegible] nulla
Ordine [illegible]

[illegible] Claudianus [illegible] quae apud veteres [illegible] obſervata ſunt ſcriptores hîc congeram. Videat qui volet Julium Caeſarem de B. Gall. lib. [illegible] Herodianum lib. [illegible] Senecam de [illegible] Florum lib. [illegible] Nam [illegible] Serrani magnum morem hunc etiam hodie [illegible] Turcae.

Lin. 14. Urſam [illegible], ita apud [illegible] [illegible] apud Symmachum [illegible] apud alios [illegible]

In Caput X.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Erat pro nomine* [illegible]] *Pro nomine* [illegible] Opinor tamen [illegible] pro nomine [illegible] apud interpretem [illegible] Reg. [illegible] *Commentationemque eſt* [illegible] [illegible] [illegible] Frater [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] eſſe [illegible] [illegible] Arrianus in Epiſt. lib. [illegible] [illegible] Lex etiam in Pandectis [illegible] [illegible] [illegible] apud [illegible] legendum [illegible]

[illegible]

Phae. [illegible] & ille [illegible]

[illegible] Magiſtro & [illegible]

Lin. [illegible] *Magiſter [illegible] Toga*] [illegible] Toga [illegible] apud quos [illegible] Toga Pythagoricus, [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] Toga [illegible] Prudent. [illegible] Apotheoſ. v. 407.

[illegible]
[illegible] & [illegible]

Adjice [illegible] Nazarenum & Theodoretum, unde conſtare poteſt [illegible] Paganorum [illegible] Chriſtianorum [illegible]

Lin. 9. *Profano* [illegible]] Quod [illegible] de quo [illegible] in [illegible] Chriſtiani [illegible] [illegible] [illegible] Romano [illegible] Domitilla, Domitiani [illegible] [illegible] Martyrologus. Adde Baluzium ad verba capitis [illegible], *Eccleſiae* [illegible].

In Caput XI.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Deorum* [illegible]] Cl. Baluzius, [illegible] [illegible] [illegible] *Deos* [illegible], [illegible] Communicamus *Deos* [illegible], [illegible] *Deos* [illegible], [illegible] debetur.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

... quæque explicare vel tentabo, Herculem [illegible] ...

[illegible]

Ubi PATER, pro PATRI, [illegible] ...

[illegible]

[illegible]

In Caput XII

[illegible]

In Caput XIII

[illegible]

Aaa 4

In Caput XIV

In Caput XV

In Caput XVI

IN CAPUT XVII.

[illegible]

In Caput XVIII

[illegible]

In Caput XIX

In Caput XX

In Caput XXI

[illegible]

In Cap. XXII.

[illegible]

Bona mors est homini, vitae quae extinguit mala.

In Cap. XXIII.

[illegible]

[illegible] Capere appellatur [illegible] *[illegible]*

Lin. 12. *Ipsi contra se [illegible]*] Id est [illegible] ut [illegible] plus [illegible] [illegible]. [illegible] Lactan[illegible] [illegible] [illegible]. *[illegible] deseremus* cap. [illegible] *Sed [illegible] [illegible], [illegible] tamen non [illegible]* [illegible] *In [illegible] formam [illegible] [illegible], [illegible]* [illegible] Magis etiam hoc [illegible]. Lib. [illegible] c. 17. *Tum [illegible] fuerunt [illegible] contra [illegible]*. Lib. [illegible] *[illegible] adversus se [illegible] & [illegible]* [illegible] *[illegible] per quos [illegible] [illegible], ne [illegible] contra [illegible] possit [illegible]*. [illegible] *[illegible] sententia*. Similia [illegible] quae [illegible] Ovidius [illegible]

Contra se [illegible] hominum [illegible], [illegible],
Et [illegible] [illegible] [illegible].

Non [illegible] & Cicero [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible]. Orat. pro [illegible] [illegible] c. 2. *Quid [illegible] [illegible] qui contra [illegible] [illegible]* cap. 15. *[illegible]* cap. 14. *Contra se [illegible] [illegible]* [illegible]. [illegible] contra [illegible] [illegible], [illegible] Jul. Capitolinus in [illegible] c. [illegible] *[illegible] [illegible]* [illegible] ut cum Cicero *[illegible], contra [illegible] [illegible] [illegible] defendere*. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Qui [illegible] adversus [illegible] Deo*] Lege cum [illegible] *Qui [illegible] adversus [illegible]*

Lin. 4. *[illegible] pendet [illegible]*] Capite [illegible] veteres Romanos, apud quos [illegible] [illegible]. Confirmant [illegible] Romanam [illegible] [illegible]. V. de [illegible] [illegible] de Leg. [illegible] [illegible]

Lin. 10. *[illegible] grave*] [illegible] ad proverbium [illegible], quod habet apud [illegible] Rhetor. lib. [illegible] cap. [illegible]

Lin. 11. *[illegible] homo [illegible]*] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] in [illegible] ad Lactantium lib. [illegible] c. [illegible] Lactantius [illegible] *[illegible] Prophetae [illegible] [illegible]*. [illegible] [illegible]. Magis necessaria est [illegible] lib. [illegible] c. [illegible] *[illegible] qui errant [illegible] & [illegible] fallantur*. [illegible] *[illegible] & in [illegible] fallantur*. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible]. *[illegible]*, quia [illegible] *[illegible] & [illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] *exempla* [illegible] [illegible] [illegible] est, [illegible] [illegible], [illegible]. [illegible] est, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Principes, [illegible] [illegible].

[illegible], [illegible] in [illegible]
[illegible] [illegible] elementa [illegible]

Quo de modo loquendi [illegible] Augustinus de Civ. Dei lib. [illegible] & [illegible] ad Antonium. [illegible] apud Terent. Andr. [illegible] Chremes [illegible]

Lin. 15. *Adeo hominem [illegible]*] Lactant. Div. Inst. l. [illegible] c. [illegible] *Tam barbaros, tam [illegible] fuisse homines, ut [illegible] [illegible]*. Cic. lib. [illegible] Epist. [illegible] *Hominem [illegible] & [illegible]*. Plura vide apud [illegible] ad [illegible] cap. [illegible]

Lin. 14. *[illegible], [illegible]* [illegible]

Lin. 18. *Contra omne jus humanum*] Lact. Div. Inst. [illegible] c. 10. *In [illegible] [illegible], qui contra jus humanum, contra [illegible]* cap. 11. *[illegible] contra jus [illegible]*. [illegible] [illegible] [illegible] lib. [illegible] c. 20. & 30.

IN CAPUT XXIV.

Pag. [illegible] lin. 1. *Judicium Dei*] [illegible] habuisse [illegible] Marc. [illegible] *[illegible]* [illegible] *[illegible] Dei [illegible]*

Lin. [illegible] *[illegible] ne [illegible]*] [illegible] Virgil. [illegible]

[illegible] & [illegible]
[illegible]

Lin. 7. *[illegible]*] [illegible]

Lin. 10. *[illegible] hominem [illegible]*] Lact. lib. [illegible] *[illegible] & [illegible]*

Lin. 11. *In [illegible]*] [illegible] Div. [illegible] cap. [illegible] *Hic est [illegible], [illegible]*. [illegible] lib. [illegible] c. 7. & de Ira Dei, cap. [illegible]

Lin. 12. *[illegible]*] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible].

Ibid. [illegible] [illegible]] *[illegible]*, [illegible]

[illegible]

In Caput XXV

[illegible]

In Caput XXVI

[illegible]

[illegible]

In Caput XXVII

[illegible]

In Caput XXVIII

[illegible]

In Caput XXIX

[illegible]

[illegible]

In Caput XXX

[illegible]

In Caput XXXI

[illegible]

[illegible]

[illegible] quid Manich[illegible], quid [illegible]

[illegible]

[illegible]

In Caput XXXIV.

[illegible]

In Caput XXXV.

[illegible]

[illegible]

In Caput XXXVI.

[illegible]

In Caput XXXVII.

[illegible]

[illegible]

In Caput XXXVIII

[illegible]

In Caput XXXIX

Pag. [illegible]

[illegible]

In Caput [illegible]

[illegible]

In Caput [illegible]

[illegible]

In Caput [illegible]

[illegible]

[illegible]

In CAPUT XLIV.

[illegible]

In Caput XLV.

In Caput XLVI.

[illegible]

IN CAPUT XLVII.

[illegible]

IN CAPUT XLVIII.

[illegible]

[illegible]

In Caput XLIX

[illegible]

In Caput L

[illegible]

T[illegible]IANO CONIUGI BENEME
RENTI PROCULTURA FECIT QUI
VIXIT MECUM ANN XXX [illegible]T AU
TEM VITAM [illegible] IN PACE.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

cœlorum habitaculo, & benedic populo tuo ſancto. Sic Virgo Deipara in admirando illo hymno, Ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ, ubi collegit plura Priceus. Utitur & Euſebius de hac ipſâ pace Eccleſiæ reddita, de quâ Scriptor hic agit, Hiſt. Eccl. lib. 8. c. 16. [illegible]. Niſi mavis illic ab inſpectione, ſeu viſitatione, metaphoram duci, quam fecerunt ἐπίσκοποι, ſive qui ad res ſociorum aut provincialium cognoſcendas & conſtituendas miſſi erant. De quâ doctiſſimus & celeberrimus Buchnerus ad Hymnum matutinum, quem Chriſto Servatori cecinit Prudentius.

Lin. 19. *Ut floreſcentes eccleſiæ perpetua quiete*] Duo doctiſſimi viri legendum putarunt *Ut floreſcentes eccleſias perpetua quiete cuſtodias*. Mihi magis ex conſuetudine temporum illorum ſcribi poſſe videtur: *Ut floreſcentis eccleſiæ perpetuam quietem cuſtodiat*. Non enim niſi de unâ illâ & verâ agit Eccleſiâ. Cætera quoque ſic fuerint convenientiora ſtylo Lactantii, ut lib. 6. c. 10. *Ut quietam noſtris [illegible] ſibi faceret*, lib. 7. c. 1. *Priorum animis ad beatam vitam revocatis, quietum, tranquillum, pacificum, aureum denique, ut Poetæ vocant, ſæculum, Deo ipſo regnante, floreſcat*. Amabile verò quietis nomen Romanis Romanorumque Principibus vehementer placuit, ut ex nummis liquet, qui hoc oſtendunt. Inter alios hoc amavit & Conſtantinus Magnus, (ne de Paganis dicam) qui in arcu triumphali nummiſque, LIBERATOR URBIS, FUNDATOR QUIETIS vocatur, alibique PACIS, aut QUIETIS PUBLICÆ dulciſſima exhibet nomina. Faxit DEUS OPT. MAX. ut omne Chriſtianorum nomen, pace & quiete ſolidâ ac diuturnâ, nominatimque ut cum REGE pio, forti, felice, Patria noſtra jam dictis aliiſque bonis propitius & perpetuis æternum efflorescat.

NIC. TOINARDI MONITUM LECTORI.

EX quo ea, quæ in his Notis ad caput IV. *de* Sabbato magno, *deque BB. Polycarpi ac Pionii Paſſionibus, ferè animi gratiâ ſcripſi, typis mandata ſunt, operæ pretium duxi profiteri, probabiles admodum mihi videri ſententias illas duas, quæ pluribus à me alias exponentur: nempè* Sabbato *ipſo* magno Judaico, *id eſt, quod decimam quartam Lunam Paſchalem proximè præcedit, Polycarpum martyrium feciſſe die 26. menſis Martii, (prout in Actis) & quidem anno Chriſti 147. Pionium autem comprehenſum fuiſſe* Sabbato *quoque* magno, *die 22. Martii anni 251. & martyrio fuiſſe affectum die 12. ſeptimi Aſianorum menſis, qui ſupradicto 251 anno in Sabbatum, atque in 5. diem Aprilis incidit.*

Iis, qui hanc tuebuntur ſententiam, nulla erit habenda Conſulatuum ratio, utpotè Actis proconſularibus perperàm adjectorum.

NICOLAI TOINARDI AURELIANENSIS NOTÆ IN LACTANTIUM DE MORTIBUS PERSECUTORUM.

IN CAPUT PRIMUM.

PAg. 180. lin. 4. paulò poſt initium. *Ecce ad deletis hi omnibus adverſariis & reſtituta per orbem tranquillitate, profligata nuper Eccleſia rurſum exſurgit.*] V. C. Joan. Bapt. Cotelerius *Eccleſiæ Græcæ Monumentorum*, Pariſiis anno cIↄ Iↄ C LXXVI. editorum, pag. 518. in Notis legendum putat: *Ecce deletis his omnibus adverſariis*, aperto, ut ait, ſenſu & ſtilo invitantibus ad *deletur* & *exſurgit*. Ejuſmodi Viri eruditiſſimi, mihique olim conjunctiſſimi emendationem tum bono omine meas inter Notas principem hic exhibendam duxi, tum ne in peregrino loco latens, Lactantii ſtudioſis maneret ignota.

IN CAPUT II.

Pag. 183. lin. 1. *Extremis temporibus Tiberii Cæſaris, ut ſcriptum legimus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus a Judæis cruciatus eſt, poſt diem decimum Kalendarum Aprilis, duobus Geminis Conſulibus.* His paucis in verbis error non unus. Primus quidem eſt ex librarii oſcitantia, ita ut pro *ante*, irrepſerit *poſt*. Hic enim legendum puto, *ante diem decimum*, ut ipſe Lactantius habet alio in loco, ſcilicet *Inſtitutionum Lib. IV. c. X.* ubi de Judæis ait: *Eorundem Tetrarchas habuerunt uſque ad Herodem, qui fuit ſub Imperio Tiberii Cæſaris, cujus anno quinto decimo, id eſt, duobus Geminis Conſulibus, ante diem decimum Kalendarum Aprilium Judæi Chriſtum cruci affixerunt.*

Clariſſimus Stephanus Baluzius, hujus tamen libelli diligentiſſimus editor, Pariſiis anno 1679. in Notis ad ſuperius cap. 2. negat contrarietatem eſſe ullam inter duas iſtas loquendi formulas, POST & ANTE diem decimum, fretus auctoritate Pauli J. C. D. de Verb. Signific. L. Anniculus CXXXII. Ejus verba ſunt:

" LIB. 4. POST DIEM DECIMUM.] In libro " quarto Inſtitutionum legitur, *ante diem* " *decimum*. Verum hæc diſcrepantia nullam importat repugnantiam. Idem enim valet " *poſt diem*, ac *ante diem*, ut monet Paulus " in L. Anniculus 132. Dig. de Verbor. Significat. *Anniculus amittitur, qui extremo an-* " *ni die moritur. Et conſuetudo loquendi id* " *ita eſſe declarat. Ante diem decimum Kalen-* " *darum. Poſt diem decimum Kalendarum.* Sed " hic locus Pauli non caret difficultate. Nam " Marcellus Francolinus in Tractatu de Tem- " pore Horarum Canonicarum, cap. XXXIII. " contendit, hoc per verba, *poſt diem*, non " poſſe intelligi aliquem dierum, qui ſunt " ante Kalendas, ſed decimum poſt Kalen- " das, id eſt, undecimum menſis diem; idque " confirmare nititur pluribus exemplis. Fruſtra. Nam cum Lactantius eamdem rem " in duobus locis referens, in uno quidem dixerit, *ante diem decimum*, in alio vero, *poſt diem decimum*, manifeſtum eſt, hi- " ſce duabus formulis eumdem debere ſenſum eſſe. " Præterea Romani nunquam a Kalendis di- " numerârunt dies, qui ſequuntur poſt Ka- " lendas, ſed eos tantum, qui antecedunt, " ut nemini paulo erudito eſt obſcurum. " Hactenus V. C. verba.

At cum ſt. Henr. Noriſius ingeniis Cenotaphiorum Piſanorum Operis, Venetiis anno 1681. editi, pag. 141. hanc ſententiam confutet; atque ex ipſo *Pandectarum* autographo, Flo-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

In Caput III

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

IN CAPUT [illegible]

[illegible]

[illegible] *dicis condidisse, postquam venerit Ecclesiam* [illegible] que ad epidem accessit, nempe a mense Fe[illegible]

[illegible]

[illegible] *ambos convocavit, informatum Valesianum* [illegible]

[illegible]

Verba ipsa, in quibus duo menda subare [illegible]

[illegible]

dies 23. Februarii & 22. Martii nequeant in Sabbatum incidere.

Supradicta omnia ob oculos ponuntur in Diagrammate inſequenti.

MENSES ineunt	ANNI die	ASIANORUM. Xanthici, ſive Martii Aſian. dies	Feriæ
12. Hyperberetæus.	24. Aug.		
1. Dius.	24. Sept.		
2. Apellæus.	24. Oct.		
3. Audynæus.	23. Nov.		
4. Peritius.	24. Dec.		
5 Dyſtrus.	23. Jan.		
6. Xanthicus	22 Febr.	1.	6.
* Dies Paſſionis Polycarpi, & Comprehenſionis Pionii.	* 23	2	7.
	24	3	1
	25	4	2
	26	5	3
	27	6	4
	28	7	5
	1 Mart.	8	6
	2	9	7
	3	10	1
	4	11	2
* Dies Paſſionis Pionii.	5	* 12	3

Ibi videre eſt, quomodò *Xanthicus*, ſive *Martius Aſianorum*, qui Februarii *Juliani* die 22 init, ſit in anno Aſianorum menſis *ſextus*, ducta videlicet dinumeratione a menſe *Dio*. Eſſet autem *ſeptimus*, ſi illa inſtitueretur a præcedenti menſe, ſive ab *Hyperberetæo*, qui *duodecimus* ac poſtremus eſt, quandò *Dius* putatur primus.

Undenam autem illud *Sabbatum*, quod erat die 23. Februarii *Juliani*, anno Chriſti 166. quando Polycarpus martyrio affectus eſt, & anno 250. quandò Pionius comprehenſus, appelletur *magnum*, neſcio an quiſquam haſtenus ſit aſſecutus: neque verò me aſſecutum fuiſſe confido: at liceat id indagare, aliorumque indè excitare ſagacitatem.

In duobus illis Chriſti 166. & 250. annis, Paſcha in diem 7. Aprilis incidit: adeòque prima Quadrageſimæ Dominica in 24. diem Februarii. Hinc *Sabbatum*, quod primam illam Quadrageſimæ Dominicam præcedit, potuit *magnum* appellari ab Aſianis Proconſularibus, quibus, utpotè Quartodecimanis, plurima erant, in rebus ad Paſcha ſpectantibus, cum Judæis communia.

Judæis porrò *Sabbatum*, quod Paſchati imminet, dicitur *magnum*. Cum autem tempus ineundæ Quadrageſimæ pendeat a Paſchate inſequenti, deque Paſchate Chriſtianos admoneat, ideò Smyrnenſes *Sabbato*, quod eſt *ante primam Quadrageſimæ Dominicam*, appellationem eamdem dederint, quæ a Judæis Sabbato, quod eſt *ante Paſcha*, tribuitur.

Ad rem præſentem nihil attinet, Smyrnenſes una cum Quartodecimanis Paſcha decimâ quartâ ipſâ Lunâ, id eſt, in Chriſti 166. & 250. annis die 2. Aprilis, feriâ 3. celebraſſe ſecus, ac cæteros Chriſtianos. Quartodecimanis enim idem erat, ac cæteris Chriſtianis, Quadrageſimæ initium.

Notavi ſupra, vocabulum *inſtans*, quod eſt in Actis Paſſionis Pionii *poſt diem Sabbatum magnum*, ſignificare *adeſſe*. Enimverò redditum eſt ex *ἐνισταμένου* malè accepto, quod erat poſt *σαββάτου μεγάλου*, quaſi de *imminente* Sabbato magno diceretur, quamvis ibi Sabbatum, *quod jam advenerat*, indicetur.

Sæpe quidem Latinis Auctoribus *inſtans* appellatur illud tempus, quod medium eſt inter *præteritum* & *futurum*: at quoniam ſignificatus eſt ambiguus, prava eſt ſimul interpretatio, quæ apud varios Auctores Lectoribus minus eruditis nonnumquam *anſa* fuit rerum malè intelligendarum.

Varia Latina Acta Paſſionis Pionii ex editis ac manuſcriptis codicibus eruit vir clariſſimus Theodoricus Ruinartius, de quo ſuprà, inter *Acta Martyrum ſincera & ſelecta*, pag. 138. ubi omiſſo die 23. qui eſt in Chronico Paſchali, *IV. Idus Martias*, vel *Martii*, cum menſe *ſexto* plerùmque jungitur, præterquàm in uno Bollandino, in quo legitur: *Ante IV. Idus Martias, More Romanorum, Aſia autem more, ſeptimi menſis undecimo, die Sabbati horâ ſeptimâ*.

Neſcimus quidem, undè in iſto codice Bollandino horâ *ſeptimâ* legatur pro *decimâ*, neque divinare eſt, quomodò iiſdem in Actis Latinis, & in Græcis Menologiis dicatur Pionius die undecimo paſſus. At ſuſpicio mihi nulla eſt, *ſeptimi* menſis poſitum fuiſſe deditâ operâ pro *ſexti* menſis, quòd nempè menſium dinumeratio ibi ducta ſit ab Hyperberetæo, qui variis gentibus & Auctoribus caput eſt anni civilis, ita ut *Xanthicus* hunc in modum ex *ſexto* fiat *ſeptimus*, licet contra aliàs ſit *primus*, quandò cum Aprili committitur, ſicut apud Chronici Paſchalis Auctorem ut in lo-

Digitized by Google

[illegible]

In Caput V.

Pag. 180. lin. 1. Non multò post Valerianum. [illegible]

In Caput VI.

Pag. 191. lin. 5. Aureliano [illegible]

In Caput XI.

Pag. 196. lin. 13. [illegible]

Apollinem Milesium.] Coluisse Milesios Apollinem, docent praeter Strabonem, *Lib.* XIV pag. 634. & Pausaniam in *Achaic.* pag. 11. complura numismata, inter quae unum est magni moduli in Gaza Regia aereum Julii Veri Maximini Imp. in hunc modum

AY. K. I. OYHPOC. MAΞIMINOC.

Cap. radiatum.

AMI. OY ΞAETOPAC ET. CΞH

Apollo sedens, dextra lyram, Serapis stans capite modiato, dextra hastam, sinistra[illegible]

Infra, inter utramque figuram, globus.

In imo AMICHNΩN MIΛHCIΩN,

Id est,

IMperator Caius Julius VERUS MAXIMINUS

AMISI LIBERAE ANno 168.

AMISENORUM MILESIORUM

Ex hoc numismate intelliges Serapidem cultum fuisse Amisenis, ut Apollinem Milesiis.

Et notandus insuper de altera Amisenorum aera, cujus est in obsequium Maximini, anno Per. Jul. 4951. U. C. 990. Ch. 237. post obitum utriusque Gordianorum.

Occasione litterarum numeralium in eo inscriptarum praedicam, duas fuisse ad summum Amisenorum aeras.

Prima sumpta fuerit ab anno Per. Jul. 4667. U. C. [illegible] ante Ch. 47. quando Jul. Caesar Amisenis *libertatem* liberae reddidit. *libertate* *donatus est*, teste Dione, *Lib.* XLII. pag. [illegible] quod Pharnaces Mithridatis filius parricida, [illegible] ipsis ademisset, ut docet Hirtius *Bell. Alexandr. Cap.* 41. & 70. cum Appiano *Lib.* II. *Bell. Civil.* pag. 484. & Dione *Lib.* XLII. pag. 202. apud quem mox *in servitutem redactos*, [illegible] ad omnes [illegible], legendum ex duobus aliis Auctoribus docentur, [illegible] quod apud Appianum [illegible] Hoc vero mendum demiror mansisse hactenus inobservatum.

Istam primam Amisenorum aeram exhibet Hadriani nummus, si modo genuinus est, qui a Jul. Scaligero Canon. Isagog. *Lib.* III. pag. 301. E. Amisi dum [illegible] laudatur

AYT. KAIC. AIΛ. AΔPIANOC. CEB. Π. Π. YΠ. Γ.

AMICOY ΞAETOPAC ETOYC. ΠΡΗ *'modi*, Γ

Id est,

IMPerator CAESar AELius HADRIANUS AUGustus Pater Patriae COnsul III.

AMISI LIBERAE, ANNO 183.

Ubi Scaliger YΠ. Γ. *Consul* III. non mendum male interpretatur similem, quod est [illegible], sed quam ergo [illegible] cum dico, cur 183. annos desinere anno Period. Julianae 4833. quo tertium Hadrianus Consulatum iniit; Hadrianus enim suum III. ac postremum Consulatum iniit anno Per. Jul. 4832. U. C. 872. Ch. 119. unde ottio [illegible], certo omnino fundamentorum, repetenda esset aera ab anno Per. Jul. 4650. vel 4651. id est, ante Ch. 64. vel 63.

At vehementer mihi suspecta mendi, ne in nummo legi debeat ΡΞΓ. 163. sicuti alius ejusdem Hadriani argenteus nummus in Gaza Regia praefert:

AYT. KAI. TPA. AΔPIANOC. CEB. YΠ. Γ.

Cap. laureatum.

AMICOY EΛEYΘEPAC ETOYC ΡΞΓ.

Pallas stans, dextra Victoriolam, sinistra clypeo innixa.

Cusus est, ut ex subsequenti aera videbimus, anno Per. Jul. 4844. U. C. 884. Ch. 131. Hadriani Imp. 14. Hadrianus enim, demortuo Trajano, anno Ch. 117. die 10. mensis Augusti Imperium adeptus est.

Altera aera, quam litteris numeralibus CΞH. seu in supradicto Maximini numismate signatur, ducenda est ab ipso initio anni Per. Jul. 4683. U. C. 723. ante Ch. 31. quando Amiseni [illegible], vel expulso Stratone Tyranno, libertatem sibi armis quaesiverunt. Quod autem apud Strabonem *Lib.* XII. pag. 547. libertas eis reddita dicitur a Caesare Augusto post Actiacam pugnam, intelligendum est, confirmata.

Illa eadem aera videtur in aereo moduli [illegible] numismate Diadumeniani, quod in Museo Eminentissimi atque Humanissimi Viri Fr. Domini asservatur:

M. OΠEΛ. ANT. ΔIAΔOYMENIANOC. KAICAP *Cap. nudo.*

AMICOY EΛEYΘEPAC ETO. CΞΘ. *Apollo in columna* [illegible]

Id est,

Marcus OPELius ANTonius DIADUMENIANUS CAESAR

AMISI LIBERAE ANNo 249.

Cusus est ante mensem Junium anni Ch. 218. siquidem Macrinus Imp. eo anno, una cum filio Diadumeniano, mense Junio, interemptus est.

Hic vero monendus est Lector, Aliud Caesareum numisma, quod V. C. Ant. Pagius sibi [illegible] e Gaza Regia transcriptum laudat in *Addendis Critica Baroniana* pag. 303. cum litteris ΡΞΓ. 163. non pertinere ad Aliam

Caſaream, atque eſſe in Caſa Regia. Id quidem [illegible] V. C. [illegible] exhibitum eſt, ſed [illegible] ita quoque ab aliis per literas, [illegible] non male deceptus, acceperam.

Eſt autem hoc numiſma [illegible] Hadriani [illegible] quod habetur pag. 307. *Theſauri Palatini* per L. Begerum Heidelbergæ anno 1685 edit. [illegible] Amſtelodamum [illegible] Pag. [illegible] in *Addendis* [illegible] numiſmati ſuperſtitionis.

Neque prætermittendum eſt, ab Holſteno quoque in Notis ad *Stephanum de Urbibus*, voce [illegible] male referri Caracallæ nummum [illegible], in quo [illegible] CNE [illegible] qui numeri [illegible] CME [illegible] prout legitur in [illegible] nomine Caſa Regia, in hunc modum.

AY K M AYP ANTΩNINOC. [illegible] Cap [illegible]

AMICOY [illegible] *[illegible]*, *dextra coronam, ſin. palmam.*

In imo, ET CME. Id eſt,

Imperator Cæſar Marcus AURelius ANTONINUS GERManicus.

AMISI LIBERAE

Anno 245.

Caracalla Germanici appellationem non uſurpavit, niſi decurrente ibi Tribunicia Poteſtate [illegible] ut videre eſt in nummis apud Occonem pag. 377 & Mediobarbum pag. [illegible] Tribunitia autem Poteſtas [illegible] eſt Caracallæ anno Ch. 198. atque ita anno Ch. [illegible] Tribunitiam Poteſtatem [illegible], cujus durante in decurſu Germanici [illegible] inſcriptus.

Cuſus eſt itaque iſte nummus anno U. C. [illegible] Ch. [illegible] non autem U. C. [illegible] Ch. [illegible] ut cenſet Clariſſ. Pag. in eodem pag. 501. in *Addendis* [illegible] in errorem ab Holſtenio inductus, literas CNE [illegible] a priori Amiſi [illegible], five ab anno U. C. 705. repetit.

In Caput XIII.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Legiones voluit.*] Id eſt [illegible], ut Cap. XXI. *Denuis [illegible] & [illegible] admovebantur ſingula membra. Quod poſtremo accidebat, cum per [illegible] deuſta [illegible], [illegible] ad [illegible] [illegible]*

In Caput XV.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Furebat ergo Imperator jam non in domeſticos tantum, ſed in omnes: & primum omnium filiam Valeriam, conjugemque Priſcam ſacrificio pollui coegit.*] Erant itaque Chriſtianæ, [illegible] quidem Chriſtianæ, nec ſemper [illegible] habitæ. Adeat ex hoc tandem loco, reddam ad verbum, *Hiſt. Eccleſ. Lib. VIII. Cap. [illegible]* [illegible]

[illegible Greek text]

Quod opus eſt de iis dicere, qui in Imperatorum erant domibus, & iis qui [illegible] imperabant: qui ſub [illegible] erga verum [illegible] & [illegible] & [illegible] libere [illegible] [illegible] & [illegible] ac familiæ [illegible] & gloriari ſuper libera profeſſione ſidei permittebant [illegible], & pro [illegible] [illegible] [illegible] habebant [illegible] Dorotheum, [illegible] erga ipſos benevolentiſſimum & fideliſſimum, & propterea præ iis, qui in magiſtratibus & præfecturis erant, honoratiſſimum, & cum eo [illegible] Gorgonium.

Locum hunc [illegible] duas [illegible] ſubjiciam verſiones, a Clariſſ. Viris [illegible], Joanne Chriſtophorſono alteram, atque alteram Henrico Valeſio [illegible] quibus cum ſuperiore [illegible] Lector [illegible] interpretum [illegible] qui in reddendis Auctoribus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] plerumque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Talia hæc ſunt quæ [illegible] duabus verſionibus [illegible], incluſi.

[illegible], quæ Joan. Chriſtophorſoni eſt, [illegible] atque [illegible], [illegible] [illegible] hujuſmodi.

„Quid de his [illegible] dicere, qui [illegible] in Imperatorum palatio, magnam dignitatem adepti [illegible] qui [illegible] Imperatoribus [illegible] [illegible] pro [illegible] divino propagando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] libere & ingenue [illegible] atque [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] quam [illegible], de [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Quos certe [illegible] habuerunt, [illegible]

In Caput XVII

Leges ibi ab eo latæ docent: ubi duplex habuerit iter, quorum unum carperet.

Alterum quidem erat breviſſimum, nam in eo, *per Municipium & Hadrianopolim*, non recenſentur niſi xx. Manſiones uſque *Oſtudizum*, quo duo itinera in ſe recurrunt. Sed illud à Diocletiano vitatum fuiſſe exiſtimo, ac dextrorſùs relictum, quod eſſet maxime arduum, & per hoc compendium plurimi montes, quos inter præcipuè Hæmus, eſſent ſuperandi.

Deſcribitur pag. 30. Itinerarii Antonini, anno 1600. Colon. editi: atque operæ pretium duxi oculis illud ſubjicere, citra locorum omnium recenſionem, vel intervallorum deſignationem, quòd neutrum ad rem præſentem ſpectet.

» VIMINACIUM.
» Municipium. M. P. XVIII.
» Idimum. M. P. XVII &c.
| | |
» Burdipta.
» Hadrianopolim. M. P. XXIIII.
» * OSTUDIZUM. M. P. XVIII. &c.
| | |
» Byzantium,
» *Quæ & Conſtantinopolis.*
» Chalcedoniam.
» *Trajectus in Bithyniam*, M. P. IIII.
» Pantichium. M. P. XV.
» Libyſſam. M. P. XXIIII.
» Nicomediam. M. P. XXII.

Alterum verò iter, in quo notandum *il per Ripam*, ab eodem *Viminacii* termino ad eundem *Oſtudizi* terminum, habetur pag. 49. atque ita inſcribitur.

» *Item per RIPAM à Viminacio Nicomediam. xij.* M. P. LXXII. ſic.
» Cuppas. M. P. XXIIII.
» Novas. M. P. XXIIII.
| | |
» Ratiariam. *Leg.* 14. *Gemina.* M. P. XVIII.
| | |
» Oeſcon. *Leg. Mac.* M. P. XII.
| | |
» Novas. *Leg. I Ital.* M. P. XVII.
| | |
» Trans Mariſcam.
» Candidianam. M. P. XIII.
» Tegulicium. M. P. XII.
» Doroſtoron. *Leg. XI. Cl.* M. P. XII.
» Sucidavam. M. P. XVIII.
» Axiopolim. M. P. XII.
| | |
» Troſmam. *Leg. I. Jovia.*

SCYTHIA.

» Arrubium. M. P. IX.
» Dinogetiam. M. P. IX.
» Noviodunum. *Leg. II. Herculea.* M. P. XX.
| | |
» Iſtrum.
» Tomos. M. P. XXXVI.
| | |
» Sadame.
» Tarpodizon. M. P. XVIII.
» * OSTUDIZUM. M. P. XXXII.
| | |
» Byzantium.
» Pantichium. M. P. XV.
» Libyſſam. M. P. XXIIII.
» NICOMEDIAM. M. P. XXII.

Nota, in alterâ iſtâ recenſione omitti ab Auctore *Chalcedoniam*, cum *Trajectu in Bithyniam*, licèt ſint in primâ.

Erat quidem proximè deſcriptum iter longiſſimum, quippe XIII Manſiones habens, uti numeranti in ipſo Itinerario patebit, ſed expeditiſſimum Imperatori malè habenti, quòd per plana fieret, legendo *Ripam Iſtricam*, id eſt, *Fluvii Danubii inferioris*.

In Latinis enim Ptolemæi exemplaribus, eâ parte ubi Græca deſiderantur, pag. 57. Gr. Lat. Edit. Bertianæ, anni 1618 legitur: *Flexio juxta Axium ...*, id eſt Axiopolim, *& hinc uſque ad oſtia vocatur ISTER*. Adde ejuſdem Itinerarii pag. 53. *Iter quod eſt a Taurunio in Gallias ad Leg. XXX uſque*, dici fieri *per Ripam Pannoniæ*, non per *Ripam* ſimpliciter, quia *Iſtro* iſta denominatio κατ' ἐξοχὴν, pag. 49. convenit.

Poſtremum hoc iter elegerit Diocletianus, non modò tanquàm commodius altero, quod erat per compendium; ſed etiam quòd per illud, ſi per valetudinem licuiſſet, Imperatoris partes eſſet adimpleturus, luſtrando ſcilicet identidem varias *Legiones* in limitibus Imperii ſuprà relatis collocatas, cùm nullæ eſſent alio in itinere: ac præcipuè *I. Joviam*, *in Troſmis*, ſive Troſmis, & *II. Herculeam*, *Novioduni*: quæ ambæ de Diocletiani Maximianique *Senioris* cognominibus nuncupatæ ſunt, atque ad Honorii uſque tempora perſtiterunt, Claudiano teſte in *Bello Gildonis*, his verſibus.

Herculeam ſuus Alcides, Joviamque cohortem
Rex dicit Superûm.

[illegible]

In Caput XVIII.

[illegible]

„ 20. Quid ergo fuit?

[illegible]

„ 23. Dioc. Quo ergo [illegible]

[illegible]

[illegible]

tem, vel ubi Lactant. [illegible], ubi Cal. Maximianus hoc exemplum [illegible] Diocletianus [illegible] [illegible]

Ibid. [illegible] de Diocletiano [illegible] [illegible] Lactant. Lib. [illegible] Cap. XVIII. XIX. & XX.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Ille vero multos*] [illegible]

Ibid. &] Ita [illegible] Joannes Columbus [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Ad [illegible]*] [illegible]

Lin. [illegible] *Nomen Imperatoris*] [illegible] Cap. IX. [illegible] Cap. XXI. [illegible] Cap. XXIII. [illegible] Cap. XXIX. [illegible] Cap. XXX. [illegible] Cap. XXXII. [illegible]

Lin. 8. *Omnes*] [illegible] Constantinum & ipse Cal. Maximianus.

Ibid. *At ille*] Maximianus.

Ibid. *Ipse*] [illegible] autographo [illegible], ut bene [illegible] Joannes Columbus.

Lin. [illegible] *Aut haud* [illegible]] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible] Caesares [illegible] Diocletianus [illegible]

Ibid. *[illegible]*] [illegible] Maximianus Herculius Augustus & Constantius Caesar [illegible]

Lin. [illegible] *Illis [illegible]*] Maximiano Herculio, & Constantio.

Lin. [illegible] *Jam plane Nam*] [illegible] Nam, pro Autem.

Ibid. *Nunc* [illegible]] Caesares.

Ibid. [illegible] lin. [illegible] ad lin. [illegible] una est [illegible], [illegible] Lactantii verba.

Lin. 19. *Post Maximianum*, [illegible], ut est [illegible] post Constantium.

Ibid. [illegible] Maximianus [illegible] Herculium [illegible], Galerium.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Quid ergo fuit*, Diocletiani verba sunt, [illegible] lin. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Ille*] Constantinum, [illegible] lin. [illegible] Maximianum [illegible]

Lin. 18. *Induere*] Purpuram, quâ Caesares [illegible]

Lin. [illegible] *Jussum Maximinum* [illegible]

[illegible]] Baluzius V. C. in Notis agnoſcit hic & ferè ſemper in hâc lege [illegible] veteri codice *Maximianum*. Unde ſuſp[illegible] [illegible], Daiam à Gal. Max[illegible] [illegible] de plano ipſius nomine [illegible] vocatum fuiſſe *Maximianum* non *Maximinum*. [illegible] in duabus Thermarum Diocletianæ Inſcriptionibus, apud Gruterum pag. [illegible] poſt Conſ[illegible] & Maximianum Augg. & Severum Cæſ. recenſetur Maximianus Cæſ. qui non alius eſſe nequit à Daza. Adde apud Græcos Scriptores eumdem promiſcuè appellari *Maximinum*.

[illegible] neque [illegible] quoniam jam duo eſſent Maximiani, *Herculius & Galerius* apud vulgum obtinuiſſe, ut [illegible] Daza, non *Maximianus*, ſed *Maximinus* diceretur, ſicut in [illegible] nummis [illegible]

Porro Gal. Maximiani credendus eſt eodem Dazam tempore adoptaſſe, quo non [illegible] de ſuo nomine [illegible] Cap. XXXIX. Daza *augusti Valeriam*, Gal. Maximiani [illegible] appellaſſe [illegible] atque ibidem Gal. Maximianus dicitur Dazæ pater.

Ibid. *Jam & ipſe*] Gal. Maximiano Ar[illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Diocletianus amentia ſtante [illegible], etiam tamen, quæ Maximianus [illegible]* [illegible] ſepoſi[illegible] quod [illegible] *Ex parte [illegible]*, [illegible] [illegible] alicujus nomen ex parte mutare [illegible] aliquid integrum [illegible], quale eſt [illegible] *Maximini* impoſitum [illegible] per Diocletianum.

[illegible] [illegible], [illegible] nomen [illegible] Diocletianus fuiſſe ex parte mutatum, [illegible] [illegible] appellatus eſſet *Galerianus*, ut Octavianus ex Octavio, *Valerianus* ex Valerio, & [illegible] *Maximini* nomine [illegible] [illegible] nomen [illegible]

[illegible] *Galerius* nomen [illegible] *Armentarius* appe[illegible] *Maximianus* [illegible] [illegible] *Armentarius* app[illegible] eſt, ſed [illegible] quales *Caligula*, *Caracalla* & *Tacitus*, quæ [illegible] [illegible] publicis [illegible] lapidibus ac nummis [illegible] Accedit non [illegible] Cæſarem, ex quo *Maximianus* appellatus eſt, *Armentarium* quoque appellari [illegible] videre eſt apud [illegible] Vi[illegible], & alibi.

Quæ à Lactantio [illegible] intelligere, *[illegible]* à Lactantio hîc uſurpari pro *[illegible]* [illegible] Lib. VIII. [illegible] *[illegible]* [illegible] *Aucupes* [illegible] *Patris & [illegible]* [illegible] Mo[illegible] plus [illegible] poſſe [illegible] [illegible] habet. *[illegible]*, [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] quidem alias exempla in verbo Mu[illegible] præter [illegible] quod eſt Martial. [illegible] [illegible] *[illegible]*, & aliud apud Nonium inter Auctores Linguæ Latinæ, Cap. XVII. [illegible] pag. 71[illegible]

[illegible] [illegible] *Afran.*

Ad [illegible], [illegible] [illegible].

ubi legendum, [illegible], & [illegible].

His duobus exemplis adde [illegible], Firmum Lib. II. Cap. IX. [illegible] *[illegible]* *[illegible] ſignorum [illegible]*

Ut verò [illegible] intelligatur, ſciendum eſt [illegible] *Herculium* fuiſſe à Diocletiano *fratrem* appellatum, Imperii nempe conſortem.

Ita hujus Libri Cap. VIII. [illegible], ubi de Diocletiano ſermo eſt, legitur: *Quid [illegible] Maximianus qui [illegible] Herc[illegible]* [illegible] in Thermarum Diocletiani Inſcriptione apud Gruter. [illegible] poſt [illegible] Diocletian. & Max[illegible] (*Herculio*) [illegible] & Maximian. (*Galerio*) [illegible] Maximin. (*Dazæ*) [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quadran[illegible] eſt, [illegible] id eſt, *Herculio* nomen, [illegible] eſt [illegible] Inſcriptione, quæ ibid. [illegible] exhibetur.

[illegible], quod præſens eſt [illegible] [illegible], partim ſupplere conabor in hunc modum.

	[illegible] AUG.
* Lege, *[illegible]*	[illegible] CONSTANTIUS
	ET MAXIM[illegible]
	[illegible]
ex ſenten.	MAXIMIANUS AUG.
[illegible] ſent.	[illegible]
ſenſu.	[illegible]
[illegible]	[illegible]

[illegible]

In Caput XX

[illegible]

In Caput XXIV

[illegible]

In Caput XXV

[illegible]

[illegible] Cæſarem, [illegible] Conſtantinum dignitatem [illegible] Auguſto, & Maximiano [illegible] Cæſare, neceſſe erat Conſtantinum [illegible] de ſuo loco [illegible] Cæſar appellatus [illegible] ſecundo loco [illegible] poſt mortem patris ſui [illegible] notatum ſub finem cap. [illegible] quartum.

In Caput XXVI.

*Pag. [illegible] lin. [illegible] *Maxentium Romæ factum Imperatorem*] Cave intelligas hoc Imperatorem ſignificare Auguſtum [illegible] Cap. XXXII [illegible] Maxentius [illegible]. [illegible] aliud eſt præter Cæſarem [illegible] Maxentio [illegible] *Et [illegible] Maximianus [illegible] Cæſares [illegible]*.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Et hic Auguſtum nominat*] Id eſt, [illegible], ſive [illegible].

In Caput XXVII.

Pag. [illegible] lin. 3. *Adſumto Maximiano.*] Id eſt Maximino. A Lactantio [illegible] indiſcriminatim *Maximianus* & *Maximinus* fuit appellatus. Vide [illegible] ad Cap. XVIII. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible].

Ibid. *Ille*] Gal. Maximianus.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *[illegible]*] Lege, *[illegible]*.

In Caput XXIX.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] Diocles, ſed Maximianus Herculius [illegible] Campania [illegible] purpuram [illegible], id eſt, [illegible] Auguſtum Cap. XXVI. [illegible] Cap. XXVIII. Imperium haberet.

Lin. [illegible] *Conſtantinum Imperatorem [illegible]*] Fauſtam enim, Maximiani Herculii filiam, duxerat.

Lin. [illegible] *[illegible]*] Conſtantius Chlorus [illegible] Maximiani Theodora, [illegible] Herculii privignam, nupſerat. Ideo Conſtantinus [illegible] privignâ, habebat [illegible].

In Caput XXX.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Filia ſua*] [illegible] Conſtantini, quæ apud [illegible] pag. CLXVI. [illegible] Conſtantinus [illegible] Maximiani Herculii filiam, [illegible] privignam [illegible], ut [illegible].

In Caput XXXII.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Maximinum [illegible], [illegible] Cæſarem ſe, [illegible] loco [illegible]*] [illegible] Maximinum priore ſe loco poſuiſſe, quam Conſtantinum. [illegible] Conſtantinum *Auguſti* [illegible] Cap. XXIV. ſub finem [illegible] loco nominandus. Sed hæc non repugnant [illegible] Cap. XXIV.

Lin. [illegible] *[illegible]*] Id eſt, Gal. Maximianus ad Maximinum.

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] Imperium, Cap. XXIX. Licinio [illegible] loco.

Ibid. *[illegible]*] Maximino [illegible] Licinius factus Auguſtus, quem Gal. Maximianus habebat Cap. [illegible].

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] Maximianum [illegible] Cap. [illegible].

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] V. C. [illegible] Pag. [illegible] Cap. [illegible] de Maximino [illegible] apud quem, *Lib. VIII. Cap.* [illegible] poſt Licinium [illegible] Gal. Maximiano [illegible] *Auguſtum* [illegible] *Maximinum* [illegible] Auguſtum.

Hæc vocabula *[illegible]*, [illegible] ac Imper [illegible], non quidem [illegible]. Sed [illegible] eſt, Maximinum [illegible] Maximiano [illegible] exemplis [illegible] Joſepho. [illegible] Auctor [illegible].

[illegible] Hipparcho [illegible] appellat [illegible], id eſt [illegible] Herodianum [illegible].

Antiquit. Lib. XVII. Cap. [illegible] de [illegible] Pontifice legitur, [illegible], id eſt [illegible] Fl. Joſepho [illegible] eſt [illegible]. Deinde Lib. XVII. Cap. [illegible] de Herode, [illegible]

[illegible]

In Caput XXXIII.

[illegible]

In Caput XXXVII.

[illegible]

[illegible]

In Caput XXXIX.

[illegible]

[illegible]

In Caput XLIV

[illegible]

In Cap. XLVI

[illegible]

In Cap. XLVIII

[illegible]

eorum nomine continebantur, & quæ proinde læta, & a noſtrâ clementiâ aliena eſſe videbantur, ea tollantur, & nunc liberè ac ſimpliciter unuſquiſque.

IN CAPUT L.

Pag. 248. lin. 9. *Imperante Valente.*] Omninò is eſt, de quo Sextus Victor Epitomes num. 35 habet *Valens Imperator creatur*, & num. 16 *Valens a Licinio morte mulctatur*, cujus eſt apud Occonem, pag. 460. nummus

AVT K. ΠΟΥ ΟΥΑΛΑΡ. ΟΥΑΛΕΝC. ΕΥ CEB. L. A.

Id eſt,

IMPerator CAEſar PUBlius VALERius VALENS PIus AUGuſtus Anno I

Hunc nummum non benè ad Valentem ſub Galieno Tyrannum revocat illuſtriſſimus Comes Mediobarbus pag. 387. Nam Valens ille, cujus Pollio num. xviii. meminit, Valens Theſſalonicus appellabatur, ut docet nos Ammianus Marcellinus lib. xxi. cap. xvi. non autem geminato nomine Valerius Valens. At potuit ad eum pertinere alius apud Occonem nummus, pag. 328 in hunc modum

AVT ΚΑΙ Γ. ΙΟΥΛ. ΟΥΑΛΕΝC. CEB. L. A.

Id eſt,

IMPerator. CAEſar. Caius. IULius. VALENS. AUGuſtus Anno I

Undè tandem iſtum Valentem malè cenſet Occo *fuiſſe a Licinio morte mulctatum*, ſiquidem erat tempore Gallieni.

Porrò *Valerium Valens* in primo nummo inſcriptum nequit eſſe Valens, quem Licinius, poſtquam inter ſe & Conſtantinum bellum cœpit, *Cæſarem* creavit, non autem *Auguſtum*. Valens enim ille *Cæſar*, pace poſtmodum inter ambos Imperatores facta, in ordinem ſolummodò redactus eſt, non verò interfectus, ut teſtantur Sirmondus Anonymi in Valeſiani Ammiani editione, pag. 470 & Petrus de Lagamandus in Excerptis Tomo I Hiſt. Byſant. pag. 27. Neque audiendus Zoſimus, alter Conſtantini infenſiſſimus, cum tradit, nec affirmat tamen, (ut vox Græca φασὶ, id eſt, *aiunt*, quâ utitur, ſatis indicat) Conſtantino volente & jubente, Valentem iſtum *Cæſarem* fuiſſe occiſum.

Alter Valens *Auguſtus* eodem ferè tempore interremtus eſt, qui periit Maximino, & *his adſumptis*, *Imperii jura poſt Conſtantinum & Licinium devenire*, ut ſcribit Sextus Victor. Ad Conſtantinum autem & Licinium Imperii jura devenere anno Chriſti 313. Tum itaque Valens, ſeu *Valerius Valens*, periit, capite rarciſſimi Victor, nam ſeptimo mortuus eſt à Licinio, ut ſcribit Lactantius.

Nec Valerius ille Valens Auguſtus eſt, ut in Notis Oxonienſibus correctum *poſtremò enim*, non verò *Imperante*, Valens à Licinio interfectus eſt, aut diverſis verbis habetur cap. 41.

Hoc, præter complura alia, docuiſſe me olim illuſtriſſimus & eruditiſſimus Abbas Ludovicus Du Four De Longuerue, quod ab eo acceptum vir clariſſimus Antonius Pagius nuper inſeruit in Critica ſuâ Baroniana, ad annum Chriſti 305. num. xv. pag. 20. profeſſus, uti ingenuum hominem decet, à quo id didicerat.

IN CAPUT LI.

Pag. 249. lin. 9. *Ita illa pudicitia & conditione uxoris fuit.*] Miror Lactantium non dixiſſe, *fuiſſe Valeriæ exitio ſacrificia*, quibus, cogente Diocletiano patre ſuo, polluta fuerat, Chriſtiana cùm eſſet, ut id cap. xv dixerat.

IN CAPUT LII.

Pag. 250. lin. 9. *Ubi ſunt modò magnifica illa & clara per gentes Joviorum & Herculiorum cognomina, quæ primùm a Diocle ac Maximiano inſolenter aſſumpta, ac poſtmodùm ad ſucceſſores eorum translata, viguerunt? Nempè delevit ea Dominus & eraſit de terrâ.*] Hæc oratoriè & contra Hiſtoriæ fidem ſcripſit Lactantius, niſi dixeris, eorumdem Libro De Mortibus Perſecutorum finem ab eo impoſitum in intermedio quodam tempore poſt debellatos univerſos Perſecutores nominis Dei, antequam cuſa eſſent tres frequentis nummiſmata, in quibus Licinii ambo Jovii vocabantur.

Primum cum typo exhibetur in *Familiis Byzantinis* viri clariſſimi Caroli Ducangii Lutetiæ anno 1680 editis, pag. 25 in hunc modum:

D. D. NN. IOVII. LICINII. INVICT. AVG. ET CAES.

Cap. geminum.

Primum Licinii Auguſti & Licinii Cæſaris, manibus *Victoriam* utrique laureum porrigentem tenentium.

Alia duo ſunt apud Mediob. pag. 455 relata his verbis

D. D. N. N. IOVII. LICINII. INVICT. AVG. ET CAES.

Capita cum Buſtis, id eſt, cum effigie umbilico tenus, *Liciniorum Patris & Filii*, *laureata*, *ſe reſpicientia*, *dextris Victoriam ſuſtinent*, *quæ expanſis brachiis*, *ſingulis manibus ſingulam tenet lauream.*

Hoc numiſma videtur idem eſſe, ac ſuperius illud Ducangianum.

Sequitur poſtremum aliud ibid. apud Mediobarbum:

D. D. N. N. IOVII. LICINII. INVICT. AVG. ET CAES.

Capita Liciniorum laureata, *dextris ſuſtinent Fortunæ typum*, *Figuram ſcilicet calatho caput ornatam*, *dextrâ temonem*, *ſiniſtrâ cornucopia*.

Accedit Legiones, Alas equitum, & cohortes Joviorum Herculiorumque nominibus ſemper inſignitas permanſiſſe, etiam ſub ipſo Conſtantino, & uſque ad Imperatorem Valentinianum III. ut paſſim videre eſt in Notitiâ Dignitatum Imperii.

Vale, Lector. Votis tuis Fortuna reſpondeat, mea ſunt vota.

GISBERTI CUPERI
NOTÆ
IN
LACTANTIUM
DE MORTIBUS
PERSECUTORUM.

PRÆFATIO.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

evinci inde poſſit, quàm illum in purpuram ſumpſiſſe, & Cæſarem, vel Imperatorem [illegible]

quæ loquendi ratio deſumpta à ſole, vel [illegible]

[illegible]

quippe qui purpura ſeſe exuerant, antequam [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] GISBERTO CUPERO, *[illegible]*

[illegible]

de Vitâ Cari ait, hunc in animo habuiſſe, ut *Carino Cæſareum imperium abrogaret*, cum, ut initio de Vitâ Carini ſcribit, *Cæſarianum teneret imperium*, quo nempè bellum in Occidente gerere poterat. Vide ſcripta mihi pag. 189. Cenotaph. Piſanorum. Cùm verò Conſtantius ac Galerius uti futuri bellorum adminiſtratores Cæſ. dicti fuerint, imperium etiam Proconſulare una cum nomine Cæſareo inierunt. Hinc in plurimis Reſcriptis Codicis Juſtin. in titulis Legum Diocletiani & Maximiani, *Augg.* & *Cæſares* nominantur, nempè ob imperium Proconſulare extra urbem. Ita cum Valeriano & Gallieno Cæſar Valerianus etiam Reſcriptis ibidem præponitur, uti & Philippus Cæſar cum Auguſto patre. At in eodem Codice, ubi Divorum fratrum reſcripta recitantur, nunquam legitur additus M. Aurelius Cæſar: ex quo infero, hunc, vivente Antonino Pio, purum putum Cæſarem fuiſſe. Videſis lib. 2. Cod. tit. 13 & 38. lib 6 tit. 26. Nec item Commodus unà cum patre M. Aurelio ac L. Vero legitur lib 3 tit. 31 lib. 5 tit 25. lib. 6. tit 26. Itaque exiſtimo, quoſdam Auguſtos imperium Proconſulare ſuis Cæſaribus tradidiſſe; alios verò nudam omni imperio dignitatem Cæſaream filiis ſive naturâ, ſive adoptione communicaſſe. At omnia hæc ſingulari tuæ eruditioni examinanda propono eâ mente, ut ſim paratus tuam in ſententiam, quæcunque illa fuerit, pedibus tranſire: et enim Senator, ac apud me primæ etiam, ut olim dicebant, ſententiæ Conſularis. Vale, Vir doctiſſime, ac litterariæ in Belgio rei decus & præſidium. Dabam Florentiæ 2. Kal. Decemb. 1688.

Illuſtriſſimæ Dominat. Veſtræ

Humillimus & addictiſſimus ſervus.

Hæc Vir illuſtris doctrinæ ad me miſit; quæ ſi tibi, Lector, tantùm quantùm mihi placent, placebunt certè plurimùm. Vale.

GISBERTI CUPERI
NOTÆ
IN LACTANTIUM.

nem, vel Christianos [illegible] acerba persecutione, nunc vero per Constantinum pace & quiete [illegible]. Hinc mox [illegible] de ædificio [illegible] sequitur [illegible] veterum de monumentis, quæ [illegible] & [illegible] hocque ad [illegible] respicere [illegible]. Neque [illegible] tandem esse [illegible] quod mox sequitur: *Qui templum [illegible] everterant [illegible]*: nam hoc [illegible] genere ad Persecutores referendum est, qui certe non possent templum Nicomediæ delere [illegible]. Quod & in hoc capite *templum* [illegible] vocat. *Restituta per orbem tranquillitate, profligata nuper ecclesia rursum exsurgit* [illegible] quam non [illegible] cap. [illegible] eandem vocem pro [illegible]. Solebant ad hæc Patres [illegible] *templa*, & loca in quibus Christiani conveniebant, *ecclesias* vel *conventicula*, [illegible] quod facit ipse Lactantius cap. [illegible] Aurelianum Imperatorem [illegible] apud Vopiscum [illegible]. Atque ut [illegible] *Dei* [illegible] *fidelis* [illegible], *ecclesia* [illegible] ipse Lactantius cap. [illegible] *Conquerentes* [illegible] *Principes* [illegible] *templum* [illegible] ad templum Christianorum apud Nicomediam [illegible] Romanorum imperium [illegible] & [illegible] de [illegible] Christianorum persecutione [illegible] Lactantius [illegible] quod mox sequitur, *templum* [illegible] Christianorum [illegible].

Lin. [illegible] *Humanæ* [illegible]] [illegible] Romani [illegible] Imperium Romanum [illegible].

Lin. [illegible] *Nunc placatum*] [illegible] *Deum* [illegible] placatum, & Lactantium [illegible] potestate [illegible]

Colombis [illegible], quod & [illegible] Anglus [illegible].

Pag. [illegible] lin. [illegible] *De quo vero*] Verba quæ [illegible] sunt. *De [illegible] pacem, ut [illegible], vel [illegible] Majestatem [illegible] Deus [illegible]*, post [illegible] Anglus [illegible] Colombinus [illegible] haud id [illegible] gravate.

CAPUT II.

Pag. 189. lin. [illegible] *Constitutum est*] Id est, [illegible] ut ex Lactantio [illegible] docet Colombus, neque aliter [illegible] est [illegible] *Capitolium* [illegible], quia [illegible] *ad deum* [illegible].

Lin. [illegible] *Deorum [illegible]*] [illegible] vide [illegible] Pacherium, Onuphrium, [illegible] Christianum [illegible].

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Procella* [illegible]] [illegible] quam [illegible] tempora [illegible] Christum D. N. [illegible] esse.

Lin. [illegible] *Ferro [illegible]*] [illegible] Lactantius [illegible] *Mercurio* [illegible] fabulam [illegible] Arcadum & [illegible].

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Ac [illegible]*] Id est, [illegible] principibus [illegible] orbis terrarum.

Lin. [illegible] *A cultu idolorum*] Hoc Lactantius [illegible] Christianos [illegible] *cultum deorum*. Inscriptio apud Gruterum:

DIOCLETIAN. CAES. AUG. [illegible] SUPERSTITIONE CHRIST. [illegible] ET CUL. [illegible] PROPAGATO.

Usque ex [illegible] Gruteri, quibus [illegible]

[illegible]

CAPUT III.

IN CAPUT IV.

[illegible]

[illegible]

Tamen,

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] bium rem Romano nomine indignam, reve- [illegible]

[illegible] Auguſtum, hunc Cæſarem fecit, antequam [illegible]

[illegible]

[illegible] *effecit, conſilio, ſeu geſtis accommodatam.* [illegible] *lienum ſuum Gallienum Auguſtum fecit, Gal-* [illegible] tum. Quod de ingenio Valeriani dicit ille, [illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT VIII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ſit, quibus cum multa libertas ad Conſtan- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

...ba ab aliis laudantur. Atque ut Arabes ... [illegible]

... ex veteris templo Dianæ Laodiceæ ... [illegible]

... & ſcribere Pauſaniam in Achaicis, ſoleant ... [illegible]

... que factum eſſe meminit in Thraciæ parte ad ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Termine, ſive lapis, ſive es defoſſus in agro
Stipes, ab antiquo tu quoque numen habes.

[illegible]

[illegible]

ΤΑΔΕ [illegible] ΔΙΑ ΤΟΝ
ΑΘ[illegible] ΤΟΥ
ΤΡΑΙΑΝΟΥ [illegible] ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ
ΕΝ ΤΑΙΣ [illegible]
ΤΑΙΣ [illegible]
ΤΟΥ [illegible]

Pag. [illegible] *Apollinem* [illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XII.

[illegible]

CAPUT XIII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XIV.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XV.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Lin. 5. *Cum omnibus fub.*] [illegible]

Lin. 13. *Plures carcere* [illegible]] [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible]

Pag. [illegible] *lin.* 7. [illegible]

[illegible]

CAPUT XVI.

Pag. 103. lin. 9. *Reliquum*] [illegible]

Lin. [illegible] *Non candidis equis* [illegible]

Quatuor in avorsis [illegible] equis.

Unde et quadrijugos [illegible] Claud. [illegible]

Qui capta Regis [illegible] quadrijugo

[illegible]

Ibid. *Non candidis equis.* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Caput XVII

[illegible]

[illegible]

Caput XVIII.

[illegible]

[illegible]

> [illegible]

[illegible]

[illegible]

> [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] eu monere, decunque non modò Valeſius, [illegible]

[illegible]

[illegible] ſp. 239 de [illegible], [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XX.

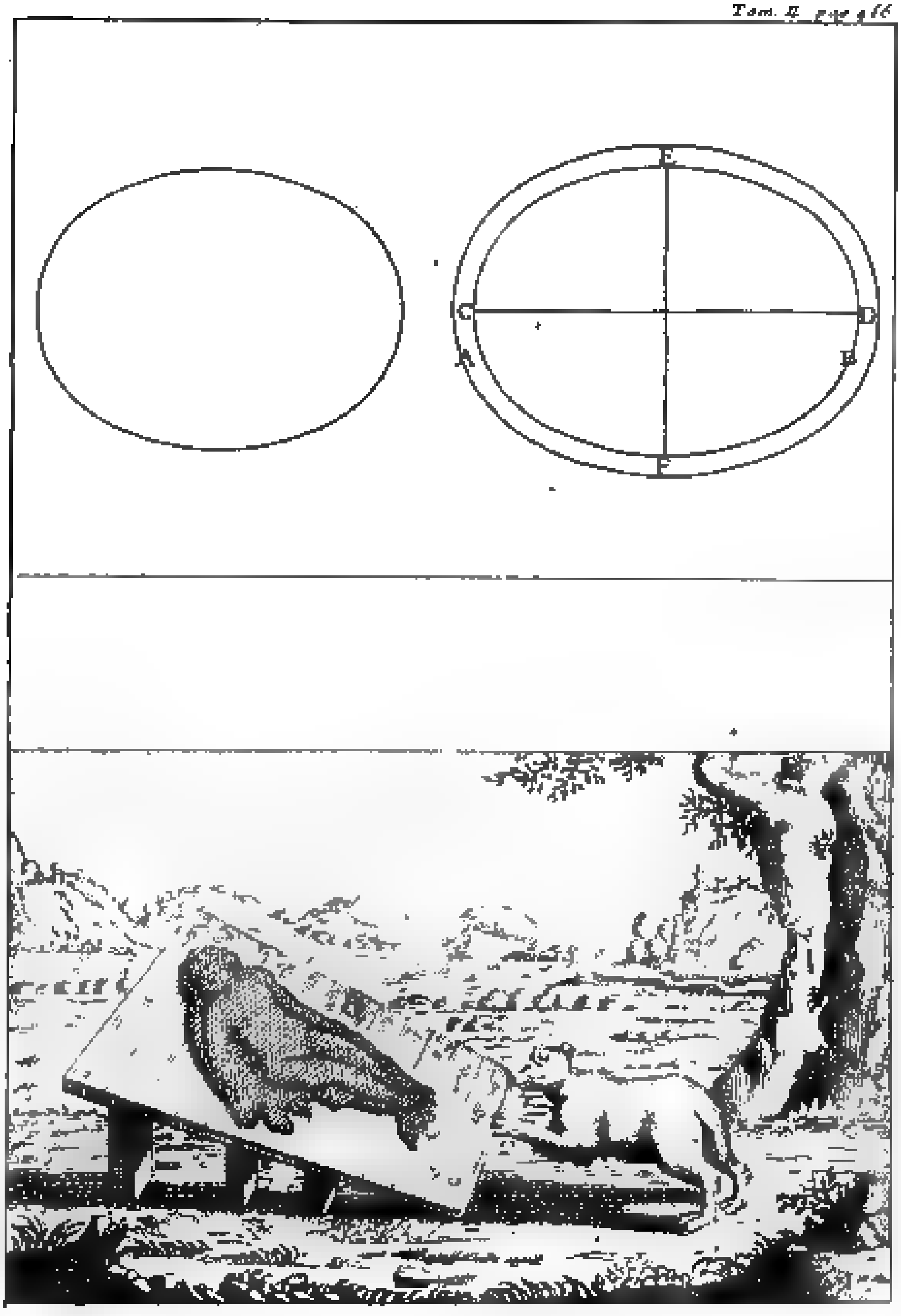
[illegible]

CAPUT XXI.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

E
C
D
A
B
F

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXIII.

[illegible]

CAPUT XXIV.

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLV.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXVII.

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXVIII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXIX.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXX.

[illegible]

CAPUT XXXI.

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXXI.

[illegible]

[illegible]

Caput XXXIV

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLIV

[illegible]

non longè à Fortibus, id quod fecit Europaeus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] infcribat, adeò ut mutum non fit, aliàs [illegible] [illegible]

[illegible] uel de Morilli, vel vicinâ regione, expon [illegible]

[illegible]

CAPUT XXXVI

[illegible] , [illegible] vel quos [illegible] [illegible] Sacerdotibus [illegible] provinciae [illegible] erat *Pontifex* , [illegible] [illegible] , [illegible] erant Praesides , [illegible] provinciae erant , [illegible] quod [illegible] docet [illegible] & [illegible] , [illegible] *Pontifices* vero [illegible] appellat. [illegible] Decuriones , vel Magistratus municipales [illegible] in L. 16. D. de [illegible] & [illegible] Sed [illegible] *Pontificem* provinciae [illegible] [illegible] *Sacerdotem provinciae* [illegible] ex Leg. [illegible] Cod. Theod. de [illegible] , quâ Imperatores [illegible] [illegible] *Advocatos* [illegible] , [illegible] *provinciae Sacerdotium* [illegible] Gothofredus , [illegible] Tom. [illegible] ejusdem Codicis p. [illegible] Et huc pertinent *Asiarchae* , de quibus consuli possunt Salmasius ad [illegible] , Spanhemius in Dissertationibus , [illegible] Augustinus ad Modestinum de [illegible] , Gothofredus de [illegible] Christianis [illegible] [illegible] , Grotius ad N. Test. [illegible] de Urbibus [illegible] , & denique [illegible] pag. [illegible] Nummorum Illustr. [illegible] [illegible] hac de re [illegible] Idque [illegible] sunt *Galatarchae* , qui Communi Galatarum praeerant , & ludos [illegible] curabant. [illegible] in [illegible] apud me [illegible] , & Ancyrae [illegible]

[illegible]

Et apud Gruterum [illegible] [illegible] *Flavius* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Inscriptionibus [illegible] [illegible] & [illegible] . Sed quia Galatarum metropolis fuit *Ancyra* , [illegible] [illegible] , [illegible] , [illegible] [illegible] , [illegible] , suppono.

[illegible]

Verum ut pergam , [illegible] provinciarum Sacerdotes [illegible] . Inscript. [illegible] pag. [illegible]

[illegible]

Nam Sigla P. H. C. explicant Docti *Provinciae Hispaniae Citerioris*. Et [illegible] , hos provinciae Sacerdotes [illegible] fuisse [illegible] , qui in ea provinciâ [illegible] [illegible] Sacerdotes [illegible] , [illegible] provincia sacra faciebant , & [illegible] [illegible] Augustorum , [illegible] docet [illegible] [illegible] Inscriptio [illegible] , interpretanda est

[illegible]

quae [illegible] docere [illegible] Flamines [illegible] Imperatorum , qui [illegible] Divos [illegible] , vel qui [illegible] colebantur , [illegible] apud [illegible] *per Africam* [illegible] *Sacerdotum* [illegible] , quae [illegible] [illegible] *Flamen* vocabatur. [illegible] *Flamen Augustalis* [illegible] [illegible] *Flamen Provinciae Hispaniae Citerioris* , & similes , qui in iisdem lapidibus occurrunt , [illegible] docent provinciis [illegible] *Flamines* , [illegible] *Sacerdotes* fuisse. [illegible] , [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] , [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] , vel Sacerdotes [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Sacerdos* [illegible] [illegible] Lactantio , [illegible] , quae [illegible] , [illegible] , *Sacerdos* [illegible] [illegible] [illegible] Sacerdotibus , [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Caput [illegible]

[illegible]

Caput [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Digitized by G

[illegible]

CAPUT XI.

[illegible]

[illegible]

Caput XLI

[illegible]

Caput XLII

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Constantio[illegible] [illegible] apud [illegible] [illegible]

Caput XLIII.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Constantius* [illegible]] [illegible] apud [illegible] Alexandri [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Quod* [illegible]] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]] [illegible]

Caput XLIV.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Quid* [illegible]] [illegible]

[illegible] apud [illegible] [illegible]

[illegible]] [illegible]

Lin. [illegible] *De* [illegible]] [illegible] Alexander [illegible]

[illegible] *Alexandre* [illegible] Constantinum [illegible]

[illegible]

dor Magnus nunquàm Africam victorus pera [illegible]

[illegible]

quamne dixiſſe *Conſtantinum*, clarè teſtatur [illegible]

[illegible]

[illegible]

TIÑA

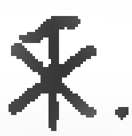
virum, in Iſagog. Chronologicâ, & Jac. Gothofredum ad lib. 1. cap. 6. Philoſtorgii. Scribendum autem in ſequentibus, uti monui obiter ad Diſſertationem de Utilitate quam Principes ex numis capere poſſunt, *Chriſmon in fronte notat*, id eſt, Chriſti nomen, quod exprimebant per duas primas ſalutaris vocis literas. Non aliter loquitur Prudentius contra Symm.

Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum ——

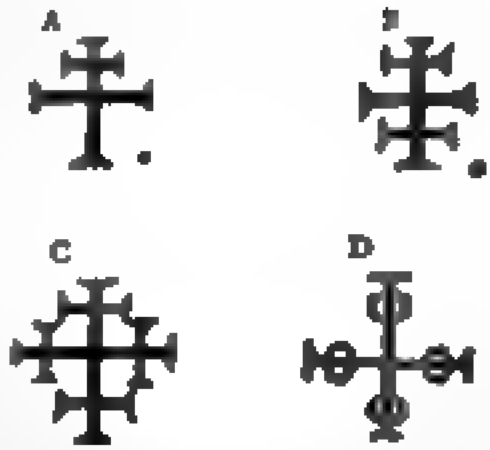
id eſt, Chriſti nomen, Chriſti monogramma. Et ſi Lactantium ſequamur, fuit illud ad hunc modum compoſitum, quomodo ſeculo IV. ſequentibuſque, Chriſtianos ſignaſſe obſervat Baron. in Annalibus, & Gaſſendus in Notit. Eccleſ. Diſſert. Nec aliter occurrunt primae divini nominis literae in nummo Anaſtaſii apud Archontanum Doctum Tab. LXXII. Alii crucem, ego verò Chriſti nomen facio, quia Chriſtus, non autem crux, mundi, qui per globum deſignatur, ſalvator eſt. Potuit etiam monogramma aliud tale fuiſſe,

quod ſculptum in nummis Conſtantini exprimitur, & quod Euſebius lib. 1. cap. 31. de Vitâ ejus ſcribit, primas Chriſti nominis literas fuiſſe labaro inſertas, χιαζομένου τοῦ P κατὰ τὸ μεσαίτατον, quanquam & haec verba de priore figurâ, quam opinor Lactantium innuere, poſſint fortè interpretari, cum litera Graeca P, ſi eam medium linea ſecet, ſit decuſſata. Certè à rei veritate aberrat planè eruditus Diſſertationis Hiſtoricae de Viſione Conſtantini Auctor, & malè arbitratur, vulgarem circumflexi accentûs notam adhibitam fuiſſe ad hunc modum,

quod non opus eſt multis refellere, cùm certus ſim, virum illum ſententiam ſuam retractaturum, ſi nummos inſpiciat, vel in hancce notam incidat. Finem hic facerem, niſi adjicere placeret ea, quae ad illuſtrandas crucium nonnullarum formas ad Columbum de numiſmatis miſeram, quae nunc ipſius inſerta ſunt. Illa igitur ita ſeſe habent.

Non immorabor iis examinandis, quae notat Carolus Du Freſne in Diſſertatione de Inferioris aevi Numiſmatis, N. 23. ſed monebo tantùm in cruce, quae notatur literâ A. ſuperiorem lineam tranſverſam denotare tabulam, cui inſcriptum fuit *Jeſus Nazarenus Rex Judaeorum*; alteram verò lignum cui manus D. N. J. C. fuerunt affixae. In eâ, quae notatur literâ B ſuperiorem & mediam eodem planè ſenſu accipi debere, infimam verò lineam, ſignificare locum, cui pedes affixi Salvatoris fuere. In tertiâ, quam deſignat litera C, eadem denotari, ſed cruces decuſſatas, ut vocant, mediae lineae tranſverſae monſtrare loca, in quibus clavi Dominicas manus ob peccata noſtra perforarunt. & denique in ultimâ cruce, notatâ literâ D, orbem ſummum referendum eſſe ad titulum, binos tranſverſi ligni ad brachia, & infimum ad pedes tranſfixos. Ratio haec omnia ſuadet, licèt tempus, quo tales effingendi cruces mos initium ſumpſerit, ignotum mihi ſit planè; nec puto rem tanti eſſe, ut propterea nos cruciare vel tantillùm debeamus. De monogrammate autem Chriſti in nummis expreſſo agit illuſtris Du Freſne Num. 24. Diſſertationis laudatae, quae ut elegantia ſunt, ita tamen non puto eum ſatis rectè explicare gemmam, in quâ illud cernitur, & ſimul legitur SAL. DO. N. ALEX. FIL. LUCE. Neque enim illa ullo modo referri poteſt ad Alexandrum Mammaeae filium, ſed ad Alexium, quo nomine varii poſterioribus temporibus Imperatores fuerunt, ſpectat. & LUCE aequè commodo ſenſu exponi poteſt LUCEAT, ut ita ſimul quaſi vota ſuſcipiantur pro Alexio Imperatori ſuo. Quanquam nec LUCEAT reſpuam, quia illud in aliis nummis apud Choukem obvium eſt. Praeterea in Mauricii nummis cernitur Chriſti monogramma pag. 277. apud eundem; ſed, ut verum fatear,

BAXATO.

[illegible]

[illegible]

[illegible] verba, Maxentium nempè inſidias, quas [illegible]

[illegible]

[illegible] quidem maximè conſenſu ... Nazar. cap. [illegible]

Ibid. *Geminatus manifeſtatur* ...] Id eſt, [illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLVI.

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLVII.

[illegible]

CAPUT XLVIII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLIX.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ſenſum avertit, ut Plato per omnia reſpon-

[illegible]

[illegible]

CAPUT LI.

[illegible]

CAPUT LII.

[illegible]

rum inſtructione 13. *Inuictum* abſolutè appellat, qui *Azdeſa* erat cui *robur inuictum* tribuit Arnobius & quem cum Mithrâ vel Sole confundi obſervat Rigaltius vel denique ita appellatur Deus ea in loco colitur. Nec Deæ caruerunt hoc titulo. Κυρία *Κυρία*, *Domina Deana*, occurrit in Inſ. 23. pag. MCCVI. Gruteri. Domina in alia pag. 90 Aliæ Iuliæ reperiſ, per quas fortè *Deæ Matres* deſignantur, & Domina Honos in Inſ. 5 pag. c quod notandum, quia *Honor* eſt maſculini generis, & tamen Domina (ſi modo nullæ locum interierunt) vocatur, quae interdùm inſtar Deæ effingebatur ut conſtat ex nummo Galbæ, qui inſcribitur HONOS ET VIRTUS. Virgilio lib. 3. Æn. v. 113. non aliter Cybele, vel Deûm mater, vocatur:

Et juncti currum Dominæ ſubiere leones.

Et quamquam nonnulli apud Servium arbitrentur, Cybelem leonum dominam dici, nomen tamen idem, eam propriè dominam fuiſſe appellatam. *Dominam*, ait, *duæ dicunt*; ut alibi

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Sanè Dominam propriè matrem Deûm dici Varro & ceteri affirmant, nam & illa Proſerpinam ideò à Virgilio Dominam appellatam, quod ipſa terra eſſe dicatur, ſicut & mater Deûm mox addit, *Hanc eandem*, (nempe Cybelen) *Ergo appellare, hoc eſt Dominam.* Non aliter canit Germanicus in Arateis:

Dictæi circum Dominam famuli Corybantes,

id eſt, famuli Matris Deûm, idemque epitheton Iunonis atque Dianæ dat Valerius Flaccus lib. 4. v. 311 & lib. 7. v. 181 Argonaut. Quin & Arcades Deam ſummâ veneratione colentes ſimpliciter *Dominam* dictam, uti ex Pauſaniæ lib. 8 poſter. Interpres pag. 499 eam facit *Proſerpinam*, proculdubiò quia Ceres conjungitur, & quia pag. 506 ejus filia eſſe dicitur: ſed tamen ibi ſimul clarè à Proſerpinâ diſtinguitur, Neptunique & Cereris filia dicitur, & ſcribit inſuper Pauſanias, ſe non audere in vulgus proferre nomen hujus Deæ quae certè docent ſatis ſuperque, eam Proſerpinam non fuiſſe. Verùm licèt Gentilium Dii ita cognominati ſint, noſter tamen Deus optimo jure Dominus eſt qui ut eos dejecit & calcavit, ita ſpero eundem tandem reſpectaturum populi ſui atrociſſimas calamitates, & pacem redditurum Eccleſiæ veram per totum orbem terrarum. Imperatores etiam Romani Domini appellati ſunt, ut eſt notiſſimum, nec illud monerem, niſi viderem Gaſp. Gevartium ad lib. 1. Sylvarum Statii exiſtimare non ſatis benè interpretatum eſſe Claudianum. Nam cum docuiſſet Domitianum, Trajanum, aliosque, *Dominos* dictos fuiſſe, addit, ſe mirari Claudianum lib. 3. de Laud. Stiliconis hæc ſcribere, Romanos primo omnium *Domini* appellationem Stiliconi tribuiſſe his verbis:

Publica ſed nunquam tantis ſe gratia fudit
Aſſenſu; quæ cum princeps hos omnibus æquæ
Obſequiis, ſiſti Dominum, Patremque vocari,
Quod nobis continuis refutans vetera diebus:
Mallet nondum Conſul titulo Moverunt plebes
Te Dominum Brutus non indignante fateri,
Et quod nullo potuit terrore coacta
Libertas Romana pati, Stiliconis amori
Donabat ——

Sed hanc Claudiani mentem fuiſſe vix puto: quin potius arbitror eum canere, populum coactum quaſi & invitum ita Principes appellaſſe id quod certè ſequitur, ſi probabilem admodum Heinſii conjecturam admittimus, *Princeps non eundem cum Obſequiis*, & eundem populum ſua ſponte, atque ex affectu Stiliconem *Dominum* vocaſſe: vel Stiliconem primum Conſulem fuiſſe, qui *Dominus* à populo nominatus ſit quod certè firmant ſequentia, quibus docet ipſum reſtitutorem libertatis Brutum id non ægrè laturum, quia ſcilicet Stilico, licèt *Dominus* appellaretur, parentem tamen populi agebat.

Ampliſſimo viro PAULO VOET van WINSSEN, *[illegible]* A. D. Gisb. Cuperus.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Hugo Grotius [illegible]

Amplissimo POSTIO J. D. Gisb. Cuperus.

[illegible]

[illegible] pere. Quod & Hadrianus cognatse ferte [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

tamen non à ratione alienum eſſe ad baſilicas privatorum devenire, ii, uti fere, judicabit, qui perpendere velit, quam commoda ad hanc rem illa fuerint. Utcunque ſit, conſtat in baſilicis publicis, & fortè etiam privatis, magnam ſemper hominum multitudinem frequenter in iis ambulaviſſe, ſive ſermones cædentes, ſive aliud quid agentes, & inde eſt, ut credo, quod in iis etiam conveniebant Chriſtiani. A. Marcell. 27. Conſtatque in baſilica Sicinini, ubi ritus Chriſtiani eſt conventiculum, uno die centum triginta ſeptem reperta cadavera peremptorum. *Fuit proculdubio hæc baſilica a Sicinino quodam conſtructa, & fortè ædibus ſuis juncta, in qua Chriſtiani ipſo perſecutionis tempore, aliud velut agendo convenire potuerunt, & Chriſto carmen dicere*, quamquam alii baſilicam Liberii vocant, *non tam quia Liberius Papa illic eccleſiam ædificaſſet, uti commentatur Valeſius, quam quia illam in eccleſiam converterit. Illa enim loquendi forma novum ædificium involvit, altera autem nequaquam, & hoc factum ſæpe patet ex Actis Severini laudati Hugonis Menard.* Urbis nobiles viri, qui fuerunt ejus parentes & propinqui, conſtruxerunt mirifico opere baſilicam ſuper eum pulchræ ædificationis, quam B. Pontifex Potentianus poſtmodum eccleſiam conſecravit in memoriam martyris. *Ex quibus hoc affirmare poſſe, Chriſtianos in locis, ubi martyres ſepulti erant, primo baſilicas, tanquam ædificia publica ſive privata feciſſe, quia ejuſmodi operibus urbem exornare licitum erat, & eaſdem baſilicas in eccleſias fuiſſe converſas poſtea, eaſque nomen habere ab ejuſdem nominis operibus aliis, non autem ita dici, quia Chriſto Regi eccleſiarum dicatæ ſunt, uti nonnulli confeſſi. Cum autem baſilicæ Romanorum fuerint planæ, quemadmodum patet ex nummis Lepidi, qui inſcribuntur, AEMILIA N. Baſilica, M. LEPIDUS REFECIT, & aliorum Trajani cum Inſ. S. P. Q. R. OPTIMO PR. BASILICA ULPIA, eadem Rapiſcorum illorum formæ, nec non ex Vitruv. lib. 5. cap. 1. aliiſque auctoribus, eadem forma proculdubio fuerunt etiam Chriſtianorum baſilicæ, præſertimque iis tecto ſapientiæ tempore, cum ex illis eccleſiæ fierent, ut ita Gentilium templa, eorumque ſplendorem imitarentur.*

IV. Quæ Chriſtiani *vel in privatis ædibus, vel conventicula e privatorum ædibus nequaquam diverſa, exteriorem formam ſi ſpectes, conſtruxerunt, & cum templa Gentilium ſplendidiſſima forent, inde dici Cardium, eos templa* nulla habere. *Opponuntur enim templa* & conventicula, *& ita nihil obſtat, quominus Chriſtiani, cum hæc ſtruxerunt, illa verè convenire potuerint, nec neceſſe eſt Maximianum ad Neronis vel Domitiani tempora referre. Sic Galerius apud Euſeb.* 8. 17. *ea vocat* οἴκους ἐν οἷς συνήγοντο, *& apud Lactant. cap.* 48 loca ad quæ convenire conſueverant, *eademque Lactantius* § 11 *Ipſe Arnobius aliique* conventicula. *Atque templa & eccleſias opponunt frequenter Patres, & ita Gentilibus, hæc Chriſtianis tribuunt, ut documento erudiri.*

V. Quæ laudantur Imperatorum edicta, parum argumenti inferunt, quæque Maximiani, illa longo tempore poſtquam eccleſiam Sirmienſem conditam opinatur vir eruditus, condita & promulgata ſunt, & quidem illa, quæ Chriſtiani extra debitum ampla ædificaque ædificia, uti ex Lactantio patet, & fortè etiam baſilicas habuerint.

Hæc mihi, Vir Ampliſſime, & in mentem venerunt, & ſcribenda mihi eſſe putavi, ut ea tecum, utpote elegantioribus ſtudiis valdè dedito, communicarem. Vale. Hagæ-Com. XIII. Nov. CIƆ IƆ CC III.

PAULI BAUDRI

NOTÆ

IN

LACTANTII LIBRUM

DE MORTIBUS

PERSECUTORUM.

PRÆFATIO.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

(a) In [illegible] ad [illegible] cap. [illegible] & seq.

[illegible] obtinemus. In perſpicuas partes, quas pauci parentes Nomis, quæ pleraque omnibus paginis [illegible] ipſas pro Notitiarum [illegible] nominavimus. Tanti magis quod hæc a [illegible] quæ [illegible] Anglicanum [illegible] eſt, Reverendiſſimus Profeſſor noſter [illegible] Lactantium librum de Mortibus perſecutorum [illegible] [illegible] Voſſio, [illegible] Voſſium [illegible] Gallico [illegible] [illegible].

De cætero [illegible] religione noſtra [illegible] Græcis & Latinis [illegible].

[illegible] MSS codices [illegible]. Vale [illegible].

(a) Vid. Tertullian. in Apolog. cap. 16. [illegible]

Viro Perilluſtri atque Reverendiſſimo, D. EMANUELI à SCHELSTRATE, Eccl. D. Petri Canonico, & Vaticanæ Bibliothecæ primo Cuſtodi, JACOBUS TOLLIUS S.

Laudem [illegible] Viro Perilluſtri ac Reverendiſſimo [illegible]. Vale. Dabam Amſtelodami, Anno CIↃ IↃ CLXXXVIII. [illegible]

PAULI BAUDRI NOTÆ IN LACTANTIUM.

[illegible]

[illegible]

Quicquid sit, [illegible] plurima exempla [illegible] P. 2. p. 8. Cuperus p. 113. & Co- [illegible]

CAPUT I.

[illegible]

Andreas [illegible]

Andreas [illegible],

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *Glorioſis* [illegible], de quibus hic, aut ille, [illegible]

[illegible]

[illegible] dorum. [illegible] modo hic, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] GRATIA [illegible]

[illegible] TIMIDUSQUE [illegible]

[illegible] GRATIA [illegible]

[illegible]

[illegible] In Ordinem [illegible] In De Sancto [illegible] [illegible]

[illegible]

Lin. 10. *Nocentes animas profuderunt.*] Eorum, quibus id accidit, nomina recenſet infrà Baluzius, P. 2. p. 9. Et hic auctor poriò ſimili locutione in fine capitis 49. *nocentem*, inquit, *ſpiritum deteſtabili genere mortis efflavit*, ſup. Maximinus. Non autem utroque loco per *nocentes animas* & *nocentem ſpiritum* leve quid intelligere. Nam cap. 2. *execrabilis ac nocens* de tyranno Nerone conjunguntur.

Lin. 11. *Diſtulerat enim pœnas eorum Deus.*] De ejuſmodi pœnis ſecundum Theologiam, tam Gentilem, quam Chriſtianam, dilatis, vide Col. P. 2. p. 268.

Pag. 181. lin. 2. *Quibus & poſteri diſſerant.*] Editio Abrenſis, *quibus poſteri diſſererent*, ſine copulâ; quod melius.

Lin. 3. *Mortem impiis ac perſecutoribus irrogare.*] Columb. editio *irrogaret*: quomodò apud Arnobium (*a*) *irrogare pœnas capitis*; & apud Ambroſium, *irrogare injuriam*, *irrogare vim*, *irrogare arma ſuis principibus*, *irrogare ſibi manus*, & ſic de aliis à viro ſummo Jo. Fred. Gronovio ante nos obſervatis (*b*) ubique, ut patet, pro *inferre mortem*, *inferre pœnas capitis*, *inferre injuriam*, *manus*, & quæ reliqua ſunt.

Ibid. *De quo exitu* . . *teſtificari placuit.*] Quod hic deeſt, eruditi hactenus in vulgatis editionibus variè ſupplevêrunt.

SUPPLEMENTA DOCTORUM.

De quo exitu { *eorum* (*c*) / *nobis* (*d*) / *impiorum* (*e*) / *impiorum* (*f*) / *crudelium principum* (*g*) / *tyrannorum* (*h*) / *ſæviſſimorum principum* (*i*) } teſtificari placuit.

Ibid. *De quo exitu* . .] Lege, *De quorum exitu* [*terrendo*] *teſtificari placuit.* Superborum ſcilicet & impiorum Principum, Chriſtiani nominis perſecutorum, quibus appellationibus ſuperbiam cum maximè notat Diocletiani & Maximiani, cum ob adſcita cognomina Jovii & Herculii, tum ob indumenta aurata, coronam gemmatam, adorationem, &c. Sed & Galer. Maximiani ingens & intolerabilis faſtus fuit poſt devictum Narſea, de quo noſter infrà, cap. 21. Impietas autem omnibus communis fuit: niſi quòd Maxentius cæteros videtur ſuperaſſe. *Tollius.*

Nos, primùm, cùm nulla ſit lacuna in manuſcripto poſt *De quo*, ſed tantùm poſt *exitu*, nil neceſſe putamus ex *De quo* facere cum Tollio *De quorum*.

De aliis verò, quia illud Colbertinum codicis vacuum non vidimus, nec ſcimus adeò quot litterarum ſit capax, quæve litterarum veſtigia in eo remaneant, non audemus quidem ex tot eruditorum ſupplementis aliud tanquam indubitatum & genuinum præ cæteris eligere. Sed ſi ferat tuendum animo noſtro eſſe ad primum, aut ſimile, inclinamus, ſive quòd ſit ſimpliciſſimum, ſive quia, cum vox proximè præcedens ſit *perſecutoribus*, & hunc auctori *exitus* ubi pro *morte* uſurpetur, id veriùs ità expletur, *De quo exitu eorum*, pro, *De quâ morte Perſecutorum*, qui ipſe ferme libri Titulus, & ad quem proinde Cæcilium noſtrum voluiſſe reſpicere pluſquam veriſimile eſt: faciente præſertim mentionem Joanne Sariſberienſi opuſculi à ſe *De exitu Tyrannorum* inſcripti. Et quod ſupereſt, *exitum* hoc loco *mortem* ſignificare, abundè, ut cætera taceam, adſtruit alter iſte capitis 50. *Nihil tale metuens* [*Candidianus*] *occiſus eſt*, *&* [*Valeria*] *exitu ejus audito*, *protinus fugit.* Ubi exitu, id eſt indubiè, *obitu*, *morte*.

Ibid. *De quo exitu teſtificari placuit.*] *De quorum exitu pauca teſtiſſe.* Gale.

De quo exitu Perſecutorum &c. Alius.

De quo exitu ſcripta hac teſtif. Abbas à S. Hilario, Canonicus S. Petri Bellovacenſis.

Lin. 4. *Ut omnes qui procul mali fuerunt.*]

(*a*) V. Arnob. lib. 2. in fine. (*b*) V. Monobibl. Obſerv. in Script. Eccleſ. cap. 1. Conſer Ambroſ. lib. 1. de Offic. cap. 6. & De Obitu Theodoſii, atq. alibi. (*c*) Oxon. ad calcem, in Emendationibus quæ ſeriùs occurrebant, p. 108. (*d*) Ed. Cantabr. & ante eam Oxonienſis, pag. 2. (*e*) Cuperus quondam, ſi Columbo credendum. V. infra, P. 2. p. 269. (*f*) Cuperus ipſe, veriùs ſine dubio & aptiùs. V. P. 2. p. 125. (*g*) Columbus, primâ conjecturâ. V. P. 2. p. 269. (*h*) Alterum Columbi Supplem. V. ibid. (*i*) Tertium ejuſdem Columbi. V. ib. p. 270.

(e) MS. codex, & omnes [illegible] editiones [illegible] tamen & Cauchi [illegible], [illegible], monent emendari poſſe [illegible] qui procul remoti fuerant [illegible] (additis in ſequentibus poſſe [illegible] lege, [illegible] [illegible] fuerant quod & in [illegible] ad [illegible] [illegible], reperias, [illegible] [illegible] aque [illegible] propoſitum.

Ibid. [illegible] procul [illegible]] [illegible] Scribe, [illegible] [illegible]

Ibid. *Mox*, Lege [illegible] Voſſius.

Non [illegible], non [illegible], ut quidem ac [illegible] Colomeſius [illegible] pro [illegible] bonas [illegible] [illegible] quod & [illegible] curioſius obſervari. Sed fallor, an [illegible] lectionem [illegible] docti [illegible] [illegible] *Monere* apud Plautum, Catonem, & alios, *amovendi* vel *removendi* ſignificatione occurrere extra controverſiam eſt, & eſſe debet. Plautus, v. gr. *Move abs te moram* (b), id eſt, *Remove* [illegible], *Amove moram abs te*. Adhæc quod procul movere, [illegible], *longe a ſuis ſedibus movere*, *removere*, *relegare*. [illegible] [illegible], verſus ſequentes [illegible] verſus [illegible] [illegible] (c)

> *Atque [illegible] PROCUL, atque in ſolo RELEGANT*
>
> *Paſtores*,

Confer eodem [illegible]:

> *Ipſa PROCUL [illegible] RECESSIT*

Tertio, quod multò gravius eſt, poſt cœptam ſemel decimam Perſecutionem, magna pars fidelium proſcripta & in exilium miſſa fuerat. Idque non teſtatur [illegible] [illegible] Maximini apud Euſebium (d) [illegible] [illegible] inter alia ad Tyrios: *Quod ſi qui in deteſtanda ſua [illegible] errore adhuc perſiſtant*, *e QUAM LONGISSIME A VESTRA URBE ET TERRITORIO SECLUSI*, [illegible] *ABIGANTUR*. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]] Sed brevem paulo poſt [illegible] [illegible] Euſebius [illegible] [illegible]. *[illegible] ignes [illegible] [illegible] propoſitos [illegible] [illegible]*] [illegible] [illegible] in De Vita Conſt. [illegible] [illegible] Imperatoris leges memorat idem Hiſtoricus (e) quibus, ab una parte, *Omnes*, *qui Dei cultum ac fidem prodere noluiſſent, & [illegible] [illegible] judicum ſententia [illegible] tempore damnati [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] ſundis [illegible] ab altera vero, quicunque eodem [illegible] [illegible] [illegible], atque [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ſuis propinquis & [illegible] redderentur.* Et adeo denique auctor ipſe Cœcilius (f) [illegible] [illegible] [illegible] *complexus* [illegible] quoque in [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible], & [illegible] *Præſidentum* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] & PROSCRIPTIONES FREQUENTES. Unde & capite 52. *Æterno Deo*, [illegible] [illegible], [illegible], *agere debemus* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a lupis [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], ut [illegible], [illegible] [illegible] *Dei gregem partim diſperſum & tandem recollectum* vocari, quam ei, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quare non id alios procul [illegible], & quod in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & relegatos, [illegible] Conſtantini [illegible] [illegible] revocatos, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] De [illegible] perſecutorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] Dei [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Perſecutores [illegible] fuerant, [illegible]. Vide tamen Colomeſium, P. [illegible] p. 149.

Ibid. *Vel qua* [illegible] *nati ſunt*] Nec uno modo [illegible] ſecundum hunc locum [illegible].

Vel qua { [illegible] (g) / [illegible] (h) / [illegible] (i) / [illegible] (k) / [illegible] (l) } nati ſunt.

Ibid. *Vel qua* [illegible] *nati ſunt.*] *Vel qui poſt* [illegible] *ſunt*. Colo[illegible] *Vel qui poſtea* [illegible] *ſunt*. Alii.

(a) V. Edit. Oxon. p. 106. (b) V. Plaut. Captiv. Act. [illegible] Sc. [illegible] (c) Georg. [illegible] (d) V. Euſ. l. 9. Hiſt. Eccleſ. c. 7. (e) V. Euſ. De V. Conſt. lib. [illegible] (f) V. cap. [illegible] (g) Cuperus P. [illegible] p. 111. aſſentiente Colomeſio, ibid. p. 149. (h) Primum a Colomeſio conjectura, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], p. 170. (i) Edit. Oxon. & Cantabrigienſis, [illegible] [illegible] ſupplemento. (k) Alterum [illegible] ſupplementum. V. Oxon. p. 106. & Cant. p. [illegible] (l) Voſſius [illegible], in margine ſui exemplaris.

[illegible] Abbas à S. [illegible]

[illegible]

[illegible] Quaestio [illegible]

[illegible]

Ibid. [illegible] Ostendens [illegible] est. [illegible]

[illegible]

Ibid. Ostendens [illegible] Ostendens [illegible]

Ibid. Ostendens. [illegible]

Ostendere dignum est. Abbas à S. [illegible]

[illegible]

Ibid. Auditores [illegible] Auditores [illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

CAPUT II.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Anni ab Urbe condita Varroniani.	An. Æræ Chriſtianæ communes.	Qui Conſulatum geſſerunt iiſdem annis.	Africana annorum Olympiadicorum ſeries ab anno 1 Olympiadis 201. hoc eſt, Julio Africano, ſecundùm Pagium, propria, ſeu, quâ pro ſuo more Africanus vulgarem toto biennio anticipabat.	Vulgata eorumdem & ab eodem anno ſeries.
776	23	C. Aſinius Pollio. C. Antiſtius Verus.	Ol. 201. A. 1 incipit.	
777	24	Ser. Cornel. Cethegus. L. Viſellius Varro.	annus 2 incipit.	
778	25	Cn. Lentul. Iſauricus. M. Aſinius Agrippa.	annus 3 incipit.	Ol. 201. A. 1 incipit.
779	26	Cn. Corn. Lentul. Get. C. Calviſius Sabinus.	annus 4 incipit.	annus 2 incipit.
780	27	M. Licinius Craſſus. L. Calpurnius Piſo.	Ol. 202. An. 1 incipit.	annus 3 incipit.
781	28	Ap. Junius Silanus. P. Silius Nerva.	annus 2 incipit.	annus 4 incipit.
782	29	C. Fuſius Geminus. L. Rubell. Geminus. †	† definit.	† definit.

††† *Ex tribus iſtis crucibus, prima Chriſti mortem ad duorum Geminorum Conſulatum, altera ad annum ſecundum Olympiadis 202. tertia ad annum quartum Olympiadis 201 refert.*

At eſto, inquio ego, futuros, qui nobis fortunatiores ſingula, de quibus agitur, Africani loca in Græcâ Syncelli Chronographiâ reperiant. Nos enim haſtenùs nuſpiàm primum potuimus invenire, niſi in Latinâ verſione paginæ 323. ſed quæ evidenter ſic mendoſa, cùm pro Latinis illis, *ad Tiberii Cæſaris annum 16. qui Olympiadis 202* ANNO QUARTO *æqualis eſt*, Græca habeant, μέχρι ἔτους ἑκκαιδεκάτου Τιβερίου Καίσαρος, ὅπερ ἦν Ὀλυμπιάδος σβ´ ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ, ad verbum, *uſque ad ſextum & decimum Tiberii Cæſaris, qui fuit Olympiadis 202.* ANNUS SECUNDUS. Quinimò futuri ſint poſteà, quantùm libet, qui Pagii judicia de repertis ſemel Africani locis prorsùs approbent, tamen quid olim Epiphanius, noſtroque ſæculo Keplerus & Petavius de anno Paſſionis ſenſerint, nullus ignoras; Chriſtum nempè morte aſſectum fuiſſe eo anno, qui in Æra Dionyſianâ trigeſimus primus eſt. Et quid, ſi igitur ex illorum ſectatoribus aliquis id ipſum volens, illùc quoque eadem Africani loca eatenùs pertinere affirmet, quòd ex vulgatis hypotheſibus annus ſecundus Olympiadis ducenteſimæ ſecundæ anno Æræ Dionyſianæ trigeſimo primo ex parte reſponderit, & idem tamen ex peculiaribus Africani ſupputationibus quartus ejuſdem Olympiadis extiterit? Profectò ex illâ tunc eclipſi annus Æræ Dionyſii alius, quàm vigeſimus nonus conſtitutus fuerit annus Dominicæ crucifixionis; idque, quod magis eſt, ſine ullâ verborum Africani correctione, & ipſum aliàs Pagium ſequendo. Rem, ſi needùm ſat perſpicua eſt, ſequens diagramma claram & ediſſertatam dabit:

Anni ab Urbe conditâ Varroniani.	Anni Æræ Christianæ vulgares.	CONSULES eorundem annorum.	Africana, secundùm Pagium, annorum Olympiadicorum series ab anno primo Olympiadis 202.	Vulgata eorundem, & ab eodem anno series.
780	27	M. Licinius Craſſus. L. Calpurnius Piſo.		
			Ol. 202. A. 1 incipit.	
781	28	Ap. Junius Silanus. P. Silius Nerva.		
			anno 2 incipit.	
782	29	C. Fufius Geminus. L. Rubellius Geminus.		
			anno 3 incipit.	Ol. 202. A. 1 incipit.
783	30	L. Caſſius Longinus. M. Vinicius.		
			anno 4 incipit.	anno 2 incipit.
784	31	Tiberius Auguſtus V. L. Ælius Sejanus. †		
			deſinit.	deſinit.

† *Chriſtus habetur hoc anno crucifixus, ſecundùm Petavium, & alios.*

Colligimus itaque, ut alia in ſubſidium veniant, & ut maximè tria, quæ Pagius Africano tribuit loca, Africani ſint, inefficax ſemper fore viri docti argumentum, quo ab extraordinariâ illâ Solis defectione deſumpto liquere credidit, Paſſionem ad annum Æræ Dionyſianæ vigeſimum nonum propriè atque unicè pertinere.

Sed euge, ecce opportunè, ſi vel cætera, quæ in eam rem diu ante editum recens Pagii in Annales Baronianos volumen publicè diſſerueramus, & per Tabulas etiam Chronologicas, quò major noſtris diſputationibus fides accederet, digeſſeramus, quæque adeò fuiſſe ab ipſo magnam partem confirmata gaviſi ſumus, & de quibus tamen plenam noſtram tandiù ſententiam ferre ſuperſedimus, donec præclaras aliquot Eruditorum lucubrationes (a) in contrarium plùs nimis facientes comparare & perpendere potuerimus, omnia & ſingula, quod non putamus, nihil facerent, ecce, inquam, undè vel nunc obverſa ſua Pagii argumento efficacia poſſimus ſalva tectaque ſervetur.

Apud Hieronymum (b), Julio Africano Chriſtus non anno ſimpliciter *ſecundo Olympiadis ducenteſimæ ſecundæ paſſus eſt: ſed anno* tantùm *quintodecimo Tiberii Cæſaris.*

Et primùm igitur, inquio ego, ex eo quòd ſecundùm Africanum, Chriſtus *anno quintodecimo Tiberii Cæſaris* ſit crucifixus, ſequitur, velis nolis, Chriſtum non anno Æræ Dionyſianæ trigeſimo primo, quod Keplerus & Petavius volebant, & diagramma ſecundum in ſpeciem evincebat, mortuum eſſe, ſed vigeſimo nono, quod Pagius poſuit, & et Pagio primum diagramma proponit ob oculos. Ratio eſt evidens, quia nempe nullus annus quintodecimus Tiberii Cæſaris in annum Æræ Dionyſianæ trigeſimum primum cadere poteſt: at cadit idem rectè in vigeſimum nonum ejuſdem Æræ, ſi à morte Auguſti, ut vulgo ſolent, numeraveris.

Et verò ex eo quòd, ſecundùm Africanum, Chriſtus *anno ſimul quintodecimo Tiberii Cæſaris, & ſecundo Olympiadis ducenteſimæ ſecundæ paſſus eſt*, conſequitur pariter evidentiſſimè, pergo ego, Julium Africanum, ubicunque loci Chriſti mortem ad annum 2. Olympiadis 202. retulit, non putare, ut mos eſt, Olympiadas, ſed modo ſibi proprio & peculiari, eoque verè, quem primus Orbi

(a) *Epiſtolas v. gr. Eccleſiaſticas Pompeji Sarnelli, Neapoli A. 1686. excuſas, de quibus in Actis Eruditorum Lipſ. Menſis Maji A. 1687. p. 248. fit mentio; & Joan. Harduini Antirrheticum De Nummis &c. nuperrimè vulgatum.* (b) *Commentar. in cap. 9. Danielis, fol. 278. lit. F G H, edit. Baſ. A. 1516.*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) [illegible]

riam Romanam abolendam emiſiſſe, ut ex his Lactantii lib. de Mortibus Perſecutorum cap. 2. verbis intelligimus: *Cum animadverteret* [*Nero*], *non modo Romæ, ſed ubique quotidie magnam multitudinem deficere a cultu idolorum... proſiluit ad exſcindendum cæleſte templum*, &c. Hæc itaque perſecutio non localis, ſed univerſalis fuit. Nec refert, quod Tacitus de iis, quæ in provinciis adverſus Chriſtianos geſta, ſermonem non habeat, cum Suetonius in Nerone cap. 16. perſecutionem ad urbem Romam non reſtringat. *Afflicti ſuppliciis Chriſtiani, genus hominum ſuperſtitionis novæ ac maleficæ*, inquit Suetonius. Hæc ergo & totidem verbis Pagius in dicta Critica, ſuo loco.

Imo, cum ſubjectam Inſcriptionem Gruterus (a) inter alios, & Joſephus Scaliger (b), ipſe tamen de ejus ſinceritate dubitans, protulerint, eamdemque ille *in ruinis pagi Marquefiæ, in Luſitania*, hic vero *in Hiſpania, loco Piſuerga vocato*, exſtare monuerint:

NERONI CL. CAIS.
AVG. PONT. MAX.
OB PROVINC. LATRONIB.
ET. HIS. QUI NOVAM
GENERI. HVM. SVPER-
STITION. INCVLCAB.
PVRGATAM.

vel ut Scaliger edidit:

NERONI CLAVDIO
CAISARI AVG.
PONT. MAX. OB
PROVINCIAM LA-
TRONIB. ET HIS
QUI NOVAM GE-
NERI HVMANO
SVPERSTITIONEM
INCVLCABANT
PVRGATAM.

Pagius ſuperioribus contra Dodwellum argumentis non contentus, haud ſimpliciter præterea Scaligeri de dictâ Inſcriptione dubitationem in eo vanitatis arguere, quod nullam planè Scaliger ſuæ ſuſpicionis rationem hactenus attulerit: ſed contendere ſimul, nunquam etiam cum fundamento poſſe afferri. Quin & idem alibi (c), obſervare, in illa ſine dubio Inſcriptione generalem, quam paſſi ſunt, Neronis in omnes ubique Chriſtianos crudelitatem idcirco tangi, quod ibi Chriſtiana Religio, quemadmodum & a Suetonio recens citato, & in antiquâ Inſcriptione Diocletiano dicta (d), SUPERSTITIO appelletur: & ex eâ itaque deducendum, non tantum in Hiſpaniis ejuſmodi de proſtratâ Chriſti Religione trophæa fuiſſe erecta, ſed & in aliis provinciis ſimiliter factitatum eſſe. Præſertim, cum Oroſius [libro, ait Pagius, 9. verùm ſeptimo dicendum erat, cap. 7. videndumque alias, cur ſubjecta ab ipſo Oroſii verba tantopere à vulgaris editionibus (imo & in ſua) differant (e)] de Nerone ſcripſerit: *Denique cumulum flagitiis ſuis hoc etiam addit, quod primus* ROMÆ CHRISTIANOS SUPPLICIIS ET MORTIBUS AFFECIT, AC PER OMNES PROVINCIAS PERSECUTIONE EXCRUCIARI IMPERAVIT, IPSUMQUE NOMEN EXTIRPARE CONATUS, *beatiſſimos Apoſtolos Petrum cruce affixit, Paulum capite gladio ſecuit*. Ubi etiam deinde Pagius pro clauſula: «Quod martyrium, ait, anno ſequenti contigit; ideoque perſecutio, quæ hoc anno Romæ cœpit, non illico tempore in alias provincias propagata eſt; quod veriſimilius, Edictum in omnem ſtatim provinciam miſſum fuiſſe.»

Et nos jam, ut de noſtro quoque aliquid contextis addamus, quæ eruditos validè confirmant, Neronem ad excidendum ubique Dei populum præcepiſſe] adeo mirum habere Dodwellum, qui ut refert, arbitramus, quòd, dum pergens, *nullam vel ſpecie tenus veriſimilem fuiſſe rationem, cur Chriſtiani, qui Romæ aberant, Urbis incendio accuſarentur*, ſecurè ſibi ob Taciti auctoritatem ponit, primò ob incendia Neronianam Chriſtianorum perſecutionem provenisse, deinde autem eadem haud vexatione occaſionem dediſſe. At præterquam hujus Scriptoris hypotheſes manifeſtò ab illis Taciti diverſæ ſunt, nulla

(a) *Inſcriptionum pag. 238. num. 9.* (b) *Lib. 5 de Emendat. Temp. pag. 477.* (c) *Hoc eſt, paulò antè, in eâd. Crit. ad an. Chriſti 64. num. 4.* (d) *Multis diverſas Pagius*, in antiquis Inſcriptionibus Diocletiano dictam. *Baronius enim, quem Pagius laudat, non unam tantùm, ſed duas refert ad annum Chriſti 304. num. 8.* (e) *In meâ enim, verbi gratiâ, editione, quæ Moguntiæ anno 1615 prodiit, legitur*: Auxit hanc molem facinorum ejus temeritas impietatis in Deum. Nam primus Romæ .... beatiſſimos Chriſti Apoſtolos, Petrum cruce, Paulum gladio occidit. *Confer Pagium pag. 553 num. 3.*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) V. [illegible] (b) V. lib. [illegible] ad familiares, Ep. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Tullius [illegible]

[illegible] Melius [illegible] Tullius [illegible]

[illegible]

[illegible] Adverbium [illegible] QUOD [illegible]

[illegible] Adverbium [illegible] QUOD [illegible]

[illegible] Adverbium NON [illegible]

[illegible]

Malim equidem, ut liberè dicam, adventum. ALII, QUOD NEC *fas est credere*. Illa quippe duas del[illegible] sorum [illegible] hic Auctor perstringit. Unam eorum, qui crassâ & ut di Minervâ posuerunt, Neronem jam olim, ut cum nostro loquar, translatum, vivumque ab eo tempore in terræ [illegible] reservatum, [illegible] venturum, ut Ecclesiam persequatur, & Antichristi præcedat adventum. Alteram verò aliorum, qui tum totam præclarè, quod quidem putarent, oblitteratione, sed reverâ futili, confirmatam [illegible] in hunc modum: duos quondam Prophetas, hoc est, Enochum & Eliam translatos fuisse vivos in ea loca, unde die Judicii reversuri sint ad initium Christi sanctum ac sempiternum in ultimâ [illegible], cum descendere cœperit, inchoandum, nec alteri Diabolo, cùm ad vastandum terras & humanum genus eversionem [illegible], Neronem præmissum, ejusque præcursorem fore. Agnosco, nec ita pluribus comprehensa, necdum suo loco propositas esse, nedum ut jam illas extra controversiam pro virili [illegible]. Sed ad ea festinamus, & plenam interim cuique [illegible] suas nostro symbolas præferendi, libentissimè facimus.

Ibid. *Sicut duos Prophetas vivos esse translatos in ultima* [illegible] *initium Christi sanctum ac sempiternum, cum descendere cœperit* [illegible] *pronuntiant.*] Locus fœdè mutilus & obscurus, quemque adeo quinque columnis, ex aliorum & nostrâ quoque sententiâ suis locis explenum & illustratum, subjicere operæ pretium judicavimus, quò cujusque mentem de totâ pericope semel & facilius, Lector, percipias, & quodque malueris eligere queas, quam sequaris.

Ex editionibus Oxoniensi, p. 6. & Cant. p. 504.	Ex amplissimo Cupero, infrà, P. 2. p. 157.	Ex Columbo, infrà, P. 1. p. 173.	Ex eodem Columbo, ibidem, aliâ ratione.	Ex nostrâ sententiâ.
Sicut duos Prophetas vivos esse translatos in ultima SÆCULA PRÆCURSUROS *initium Christi sanctum ac sempiternum cùm descendere* SANCTIS SUIS COMITATUS, *pronuntiant.*	*Sicut duos Prophetas vivos esse translatos*, ET *in ultim*O SÆCULO *initium Christi sanctum ac sempiternum, cùm descendere cœperit*, PRÆCESSUROS *pronuntiant.*	*Sicut duos Prophetas vivos esse translatos*, ET *in ultimâ* ÆTATE *initium Christi sanctum ac sempiternum, cùm descendere cœperit*, PRÆCURSUROS *pronunt.*	*Sicut duos Prophetas vivos esse translatos*, Et *in ultima* SÆCULA, *initium Christi sanctum ac sempiternum cùm descendere cœperit*, REDITUROS *pronuntiant.*	*Sicut duos Prophetas vivos esse translatos, in ultima* [illegible] *Christi sanctum ac sempiternum, cùm descendere cœperit*, INCHOENT vel PRÆCINANT, *pronuntiant*

Ibid. *Translatos.*] Non quidem in terra [illegible], quemadmodùm paulò antè *translatum* explicuimus, sed à *mundo*, sive *in cœlum*, aut, quod eòdem debet redire, *in Paradisum*, vel si adhuc aliter mavis, [illegible]. Quod enim de duobus, qui hic sine dubio (a) intelliguntur, Prophetis Enocho & Elia Thesbite Scriptores sacri [illegible] interpretes, aliique homines [illegible]. De Enocho: *Translatus est in Paradisum*, vertit [illegible] Arabs & Latinus, [illegible] Hebr. 11. 5. Sic Syrac. 44. 16. *Translatus fuit in cœlum*, habet Vatablus, Gen. 5. 24. [illegible] *Deum, unde non ejus mortem, sed* [illegible], ut loquitur Josephus lib. 1. Ant. c. 4. Quòd ad Eliam verò Thesbitem. *Helias non est decessione vitæ, sed ex translatione commutatus est, nec corpore restituendus, de quo non est exemptus, sed mundo reddendus, de quo est translatus*, ait elegantissimè Tertullianus in libro de Animâ (b). Scriptura autem Sacra, 2. Reg. 2. 11. *Ascendit Elias per turbinem in cœlum*, unde & 1. Macch. 2. 58. [illegible]

Ibid. *In ultima* [illegible]] Quòd hic neque *sæcula*, neque *ætate*, cum doctis modo laudatis, sed ut [illegible] supplendum putaverimus, causa sunt tam quæ proximè diximus ad vocem *initium*, quàm ille in primis Apostoli locus [illegible]

(a) *Vide loca Patrum, quæ Cuperus infrà, P. 2. p. 157. & Columbus p. 173. indicant.* (b) *Sollicitus mihi* [illegible], *cui* [illegible], *ad Carpocratis opinionem.*

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible]

[illegible] Chriſti à cœlo deſcenſum [illegible]

Denique [illegible] ab Apoſtolo in priore ad Theſſalonicenſes, cap. [illegible]

[illegible]

Ibid. *Cum deſcendere capere.*] [illegible]

Venturum putant { [illegible] } [illegible]

Lin. 9. *Humani generis*] [illegible]

CAPUT III.

Pag. [illegible] lin. 1. *Poſt hunc*] [illegible]

Ibid. *Interjectis aliquot annis*] [illegible]

Ibid. *Alter non minus tyrannus.*] [illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) *Vide pag.* [illegible] (f) *In Epitome*, [illegible] (g) [illegible]

[illegible]

[illegible] CALVUM *[illegible]*

NERONEM

[illegible]

[illegible]

A P R. C [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT IV.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] , nec [illegible] quidem [illegible] in [illegible] , [illegible] , quam & apud Plinium, lib. 8. cap. 52. de [illegible] [illegible] vero , sed [illegible] [illegible] [illegible] causa non [illegible] est , quoque non [illegible] quidem [illegible] praeter 14. dies. Sed [illegible] [illegible] de h.s , inter alia magnus Graevius hic [illegible] . Rectè et [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] quidem , & hic quoque [illegible] in cap. 7. & Plinio , & Lactantio de [illegible] . Saepè Librarii confuderunt ae & oe , cùm tamen sint [illegible] [illegible] [illegible] . Mortuis , Graecorum [illegible] loca in [illegible] hic quoque [illegible] [illegible].

Alii in hunc locum Baluzium , P. 2. p. 14. & Cuperum , pag. 191. observarunt.

Ibid. lin. 2. Ut [illegible] Dei [illegible].] Supple , [illegible].

Ibid. lin. 3. Valerianus.] Duo [illegible] [illegible] [illegible] neque [illegible] [illegible] à nostro , [illegible].

CAPUT V.

Pag. 180. lin. 1. Non multò post , &c.] Id est , non multò post Decium Imperatorem. Versio Anglica.

Anno Æræ Christi communis CCLI. Decius [illegible] , quae Moesiae civitas , periit , idque in fine Novembris , aut initio Decembris , ut è clarissimi Pagi Observationibus (a) constare potest. Anno autem ejusdem Æræ CCLVI. quod mihi (b) videtur , vel ad summum , ut Pagius (c) mavult , CCLVII. Valeriani persecutio coepta. Reverâ igitur non multò post Decii interitum Valerianus [illegible] persequendi furore fuit correptus.

Tantum persecutionem , quam anno Christi CCLII. Gallus & Volusianus sub finem mensis Junii commoverunt (d) , noster , qui aliquot alias recenset , silentio quoque , uti patet , praetermisit. Sed eam , ut hic merito Pagium (e) [illegible] , neque Eusebius in Chronico , neque Divus Augustinus lib. 18. de Civitate Dei , cap. 52. [potius 51.] neque Sulpicius Severus [illegible] , localem quippe et Romae solùm [illegible] , neque Eusebius in Historiâ [illegible] [illegible] sub Gallo & Volusiano passos [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] . [illegible] , qui lib. 7. [illegible] persecutionem , quibus Ecclesia afflicta , cum decem plagis , quibus percussa est Ægyptus , confert , septimam plagam sub Gallo & Volusiano [illegible] ex [illegible] , quae annos [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] , non vero ex [illegible] Fidelibus [illegible] . [illegible] ergò Pagius.

Ibid. Valerianus.] Senior nempè , qui anno Christi CCLIII. [illegible] post Gallum & Volusianum [illegible] , ab [illegible] [illegible] ac Rhaeticis electus Imperator , & mox Augustus factus. Idem alias non solum P. Licinii Valeriani patris , sed & ipse P. Cornelius Valerianus Saloninus [illegible] [illegible] . Vide Pagium ad annum Christi 259. num. 3. 4. & ad ann. 253. num. 8. 9.

Ibid. Valerianus.] Qui initio Principatûs sui erga Christianos se benignissimum [illegible] , [illegible] verò cum hic [illegible] formam [illegible] [illegible] . Edit. Oxon. & Cant. Adde Baluzium , P. 2. p. 14.

Lin. 2. Impias manus in Deum [illegible] .] Caput 4. Deum [illegible] manus adversùs Dominum [illegible] . Eâque [illegible] locutio apud Virgilium , & Tacitum , aliosque passim quaerit.

Ibid. Quamvis brevi tempore.] Id est , spatio duorum circiter annorum , et Pagii calculo (f) quem [illegible] [illegible] . Non quòd [illegible] [illegible] Valerianus imperaverit ; [illegible] [illegible] enim annum imperii septimum , quando à Sapore captus est. Sed quòd [illegible] Reverendissimo Episcopo Sarisb. [illegible] , de quo [illegible] , [illegible] [illegible] credamus de [illegible] persecutionis , [illegible] quàm cum Manchestro (g) de duratione imperii. Confer Dodwellum , Dissert. Cyprian. 11. num. 19. & 20.

Lin. 3. Justi sanguinis.] Malim pro temporis [illegible] , [illegible] pro passorum qualitate [illegible] , Dodwellus (h).

Alii aliter , ut ex eadem patet , quo [illegible] [illegible] . Sed quem , verbo [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuisse [illegible] in Ægypto [illegible] Edicti [illegible] , quod Valerianus ad Senatum [illegible] , & cujus summam Cyprianus nobis in Epistolâ ad Successum (i) conservavit , [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]

(a) In Critica , &c. ad ann. Christi 251. num. 19. (b) Baronius , [illegible] (c) In eâdem Critica , ad ann. Christi 256. num. 15. & 257. num. 4. (d) Vide Pag. ibid. ad ann. Christi 252. num. 7 8. & seq. (e) Ibid. num. 10. (f) Vide apud Crusium , ad ann. Christi 256. num. 15. 257. num. 4. & 259. num. 7. (g) [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. (h) Dissert. Cyprian. 11. num. 61. (i) Quae est LXXXII. edit. Pamel. & LXXX. edit. Oxon.

[illegible]

[illegible]

(a) Vide [illegible] (b) Vide [illegible] (c) [illegible]

[illegible] Chronicon Alexandrinum [illegible] Valerianus Augustus [illegible]

[illegible] ad An. Chr. CCLIX [illegible] Valerianum [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] [illegible]

Lin. 9. [illegible]

[illegible] Graecum.

Confer Cuperi [illegible]

Lin. 8. *Infecta* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Valerianum [illegible]

[illegible] AD MEMORIAM CLARISSIMI TRIUMPHI [illegible] Valerianum [illegible]

Lin. 10. [illegible] apud Virgilium lib. [illegible]

[illegible] Achilles

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Valerianum [illegible]

(a) [illegible] (b) *Ad annum Christi* [illegible] (c) *Lib.* [illegible] *cap.* [illegible] (d) [illegible] (e) Georgic. lib. [illegible] (f) *In Miscell.* [illegible]

[illegible]

Lin. 23. *Facere... adorando majeſtatem Dei.*] [illegible]

Ibid. *Singularis Dei.*] Vide Cuperum, [illegible]

[illegible]

CAPUT VI.

[illegible]

[illegible]

[illegible]] Vide Baluzium, [illegible]

[illegible] *Ad Provinciam* [illegible]

[illegible]

[illegible] mutari solere, neque, si mutantur, [illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) Vide [illegible] (f) [illegible] (g) Ibid.

[illegible]

ad Mortem [illegible]. Eadem [illegible]
Adde Columbum P. 1. p. 170.
Lin. 2 Contra Deum [illegible] fuerunt.] Versio Anglica. They voted against God.
Ad verbum, Egerunt contra Deum, quod [illegible], quae à nobis in hoc Capite V num. [illegible] dicta sunt. Itaque Conferatur Columbus P. 1. p. 170 Sallustium [illegible] de veteribus Romanis Optumus quisque [illegible], quam [illegible] [illegible]

CAPUT VII.

PRIN. Lin. 1 Diocletianus. Qui anno Christi 284. mole rerum [illegible] [illegible] Imperator renunciatus est, [illegible] non Pagi [illegible] die 21 Aprilis, ut quamplurimi ante Petavii Doctrinam Temporum [illegible] sunt, sed die 17 Septembris, à cum Pagio [illegible] Chronici Alexandrini [illegible] vel XII Kal. Decembris, id est die 20 Novembris, à Diocletianeam [illegible] Chronologiam [illegible]. Vide [illegible], P. 1. ad [illegible] Petavium autem lib. 11 de Doct. Temp. C. [illegible] denique Pagi Criticam in Annales Baronii ad annum Christi 284. num. 3. & 4.

Ibid. Qui [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Monstrum Monstrum Primus, & [illegible] [illegible]

Quod [illegible] [illegible] verba [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible]

Versio Anglica That was the Contriver of all our late mischiefs.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Occasionem, [illegible], [illegible] [illegible] difficultatem, quam ad caput IX. num. 98. tangit Tollius. Adde Col. P. 1. pag. 170.

Lactantius in lib. de Mortibus Persecutorum cap. 7 [illegible] moribus Diocletianus [illegible] fuerit, non [illegible] Diocletianum tamen [illegible] Imperii anno Christianorum [illegible] [illegible] [illegible] lib. 8. cap. 1. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] anno CCCII [illegible] Religio Christiana [illegible] esse [illegible] [illegible] Argumenta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible], quod in Religionem [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Quod [illegible] [illegible] [illegible], qui in Imperatorum [illegible] [illegible]

[illegible]: Quod de Imperatoribus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Pagium ad annum Chr. 284. num. 9.

Lin. 2 Non a Deo [illegible]] Vide dicta ad cap. [illegible] num. 8.

Lin. 3 Ordinem novo] Quatuor enim Diocletianus [illegible] [illegible] [illegible], & qua [illegible] [illegible] [illegible] de Imperio Romano [illegible] [illegible] [illegible] Ordo paulo post hunc [illegible] [illegible]

Ibid. Augustos & [illegible]] [illegible] [illegible] [illegible] apud Vopiscum in Numeriano [illegible] apud Tangros [illegible] Editio Ox. & Cant.

Adde Vopisc. [illegible] P. 1. pag. [illegible] [illegible] [illegible] Diocletianum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tres enim [illegible] [illegible] [illegible] fuisse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Confer [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] caput VIII num. 6. Post [illegible] quae ad [illegible] [illegible] num. 31 & ad X num. 5.

Ibid. [illegible] [illegible] [illegible]] Acta [illegible] [illegible] [illegible] Martyrum Tarachi, Probi, & Andronici (c) quos sub Diocletiano & Maximiano Herculio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est Maximus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Andronicus [illegible], Ego [illegible] & [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] qui SAECULUM EVERTERUNT. Quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Principibus & apud Praesidem Romanum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] est [illegible]

Ibid. Tres enim participes [illegible] [illegible] fuisse.] Maximianum cognomento Herculium anno Ch. 285. Constantium cognomento Chlorum, & Galerium Maximianum cognomento Armentarium, anno 293. Editio Ox. & Cant.

Adde Balduinum, P. 1. p. 11. Cuperum, p. 155. Columbum, p. 177. & Pagi Criticam ad annum Ch. 292. quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non sequente Constantium Chlorum & Galerium Maximianum à Diocletiano Caesares facta.

Lin. 4 Regno [illegible]] Tanquam de Regno [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] de Imperatore, qui [illegible] [illegible] [illegible].

(a) In Bello Catilinario. (b) Lib. [illegible] de Emend. Temp. pag. 407. (c) Cap. 9 p. 2[illegible]. [illegible] Regis ad calcem Vitae S. Chrys. per Palladium.

Sed quia, ut jam vidimus, Romani Impe[illegible] [illegible] Reges voca[illegible], [illegible] quandoque [illegible] [illegible] Aurelius Victor [illegible] Imperio [illegible] REGNI [illegible] Tiberium [illegible] REGNI [illegible] Philippus [illegible] REGN. [illegible] Interpretes [illegible].

Ibid. In quatuor partes [illegible] [illegible] Quoniam [illegible] [illegible] Alpes [illegible] Hac prima pars [illegible] Hac secunda [illegible] [illegible] Vide [illegible].

Lin. [illegible] Quem primus Princeps [illegible] [illegible] Anglice: The first Emperour. Id est, primus Imperator.

[illegible] Commentar. [illegible] apud [illegible] Imperatorem [illegible] Principis [illegible] [illegible] ad caput XIV [illegible].

Lin. [illegible] Antequam [illegible] Anglica Verba [illegible] Hoc est, [illegible].

Lin. [illegible] [illegible] of [illegible] Id est [illegible].

Ibid. [illegible] Sic apud [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible].

Ibid. [illegible] Edit. Os. & Cant.

[illegible] P. [illegible] p. [illegible] Cap. p. [illegible] & Cut. p. [illegible].

Lin. [illegible]] Vide [illegible], P. [illegible] p. [illegible].

Ib. [illegible]] [illegible], & sed [illegible] [illegible] est Tellus.

Lin. 10. Provincias quoque in [illegible]] Reliquit Augustus Senatui imperio [illegible] [illegible] [illegible] Imperatorum qui [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad Diocletianum. [illegible] [illegible] Provincias, [illegible] [illegible] P. [illegible] Cap. [illegible] num. [illegible].

Ibid. [illegible]] Vide Cap. P. [illegible] p. [illegible] & Cut. p. [illegible].

Lin. [illegible] Officia] [illegible], officiorum Edit. Ox. & Cant.

Confer Cangii Glossarium, [illegible] Officium [illegible], [illegible] VIII num. [illegible].

Sed [illegible] officia [illegible] [illegible] Praefectus [illegible] officia [illegible] palatinorum officiorum [illegible] [illegible] officia [illegible] & praefectis & [illegible] [illegible].

Lin. [illegible] [illegible] VII [illegible] cap. [illegible] [illegible] cap. III [illegible] [illegible] est, [illegible] [illegible] Columbanum [illegible] P. [illegible] p. [illegible] Tellus.

Pag. [illegible] lin. [illegible]] [illegible] Edit. Ox. & Cant.

[illegible] [illegible] [illegible] PROCURATORES, [illegible] RATIONALES, ordinatos, [illegible]

(a) In Colomban. (b) In Co'omban. quoque. (c) [illegible] (d) [illegible] (e) [illegible] (f) [illegible] (g) [illegible] [illegible]

Ibid. *Hic antiquum fabrum.*] Vide Caperum, P. 2. p. 140.

Lin. 16 *Magna pars urbium excedebat*] Pro magnâ parte urbium excedebat. Ita publicamque [illegible] ædificia [illegible] in ædificationes Præsc [illegible], [illegible] quam urbe capta excedere cogebantur, & alias sedes quærere *Tollius*.

Ibid. *Magna pars civ. excad.*] Lege, magnâ parte civitatis excedimus, aut magna pars civium excidebat. Alii.

Ibid. *Excedebat*] *Excideret* Gale. itemque Alii [illegible] hoc loco.

Ibid. *Crematur*] Necemebat, quem Domitianus Romæ [illegible] ut ait *Eut. Oros. & Cass.*

Addiposuerunt doctissimi Translatores, qui ne [illegible] quidem [illegible] [illegible], sed [illegible] *Nerva* [illegible] *poluerunt* Confer Bohm. P. 2. p. 17.

Lin. 20. *Ita semper demutabat*] *So steadfastly unpowerful was he.* Verfio Anglica.

Ad verbum, *Adeò sibi [illegible] erat.*

Ibid. *Demutabat* [illegible], [illegible] ædificandi cupidus. *Tollius*.

Nec aliter [illegible] *Mamertinus* [illegible] Adde Caperum, P. 2. p. 180. in Comment. Notâ ad hunc locum.

Ibid. *Demutabat.*] An *demutabatur*? Alii, quo ablo tamen commodè, legendum de mutabatur.

Mihi quia noster compositum demutabat pro simplici mutabat, ob adhibitam vocem mutare [illegible], non dubium est in hunc sensum. Quòd ne anno Domitianus plus semel opera jam perfecta destruebat ac mutabat [illegible], quòd in Neronianum [illegible] Romæ [illegible], ut primo loco sequeretur Domitianus circa sua ædificia [illegible] [illegible] dum porrò illorum [illegible], quam [illegible] [illegible] planum & [illegible] Demutare [illegible], quod mutare Plautus (*b*)

[illegible] DEMUTANT [illegible]

pro mutant vel immutant, ut è præcedenti verfu apparet:

[illegible]

Sed & verbo demutare, ejusque verbali [illegible]

mutationem, [illegible] Auctorum fuit Apuleius (*c*), [illegible] [illegible] [illegible] eo, quem hic sequimur, [illegible] è verso: *Quemquam* [illegible] [illegible] *Thessalâ* [illegible] DEMUTET, hoc est, *differat*. Plinius verò demutationem in eâdem [illegible] [illegible], qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (*d*) [illegible] *Chamæleonem* [illegible] [illegible] [illegible] DEMUTATIONIS, [illegible] [illegible] [illegible] (*e*) [illegible] [illegible] (*f*) [illegible] propter [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] certè [illegible] [illegible] [illegible].

Pag. 103 lin. 1. *Latium conservatione*] Vide Bohm. P. 2. p. 17.

CAPUT VIII.

Pag. 103 lin. 1. *Quod frater ejus*] Nempe Domitianum. Pagius ad ann. Chr. 96. num. 2.

Rectè, quamquam ad [illegible] usque ab [illegible] capite 7. sit repetendum.

Ibid. *Frater, et Mamertinus*] Non germanus, sed imperio. Siquidem Diocletianus Dalmata Maximianus Pannoni [illegible] [illegible] [illegible] *Diocletianus* [illegible] [illegible] Mamertinus in Panegyrico [illegible] [illegible]. Non [illegible] in [illegible] [illegible] est, [illegible] [illegible]. Ed. Ox. & Cant.

Maximianus [illegible] à l'Empire, Maximum, id est, Maximianus [illegible] in Imperio administrationis [illegible], [illegible] Anglica [illegible] Translatio: *His Collegue in the Empire*, [illegible] in Imperio Collega. Confer Bohm. P. 2. p. 17. Caperi p. 191. & seq. & Commentum [illegible] p. 181.

Ibid. *Qui est dictus Herculius.*] Claudit hic [illegible] [illegible] [illegible] Mamertinus [illegible] *Maximianus [illegible] à l'Empire*, [illegible] [illegible] [illegible] Claudit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quod frater ejus Maximianus qui est dictus Herculius: sed hæc quidem ex [illegible] [illegible] [illegible] Caperi, quem vide in P. 2. p. 194.

Ibid. *Qui est dictus Herculius*] Compendium Historiæ Romanæ à Pomponio Læto vulgatum (*g*), [illegible] [illegible] [illegible] Compendium [illegible] [illegible] [illegible] Diocletianus & Maxi-

(*a*) Aussi sa maison [des hommes] n'avoit point de bornes. (*b*) In *Trinumm. Act.* 1. *Sc.* 2. v. 91. (*c*) In *Apolog.* p. 100. edit. Raphel. 1610. (*d*) *Lib.* 28. *Hist. Nat.* cap. 8. (*e*) Unam in [illegible] in Folio, anni [illegible] apud *[illegible] Ubiorum Coloniam Agrippinam*, [illegible] Eucharii Cervicorni. Alteram, anni [illegible], [illegible] [illegible], in forma, ut loquuntur, 8. (*f*) Pinti, Lugdunensi, anni [illegible] in Fol. & [illegible] [illegible] Harduini, in quarto, 1685. (*g*) In Domitiano.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Conſtanti [illegible] & Urbis Mag [illegible] [illegible], cùm [illegible] [illegible] [illegible] nollet martyr [illegible] corona [illegible]. [illegible] verba [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Gallias [illegible] Hiſpanias autem [illegible] Mortuis [illegible] [illegible] docet Lactantius [illegible] de Mortibus Perſecutorum, cap. [illegible] [illegible] ipſum Imperii [illegible] [illegible] [illegible] Mortuus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel Africæ vel Hiſpaniæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pagius ad annum Chriſti [illegible] [illegible].

Lin. 7. *Non erat in [illegible] operibus tam diligens.*] *He was not ſo careful in the [illegible] of the Treaſure as was neceſſary.* Verſio Anglica.

Id eſt, non erat in [illegible] operibus [illegible], quantùm [illegible], diligens. [illegible] [illegible] tam diligens, pro *valdè diligens* [illegible]. Haud rara enim [illegible] Auctores [illegible] [illegible] tam, pro *valdè* [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] cap. [illegible] *M. Cælius Rufus & C. Licinius Calvus eodem* [illegible] *genere ſunt Oratores quidem* [illegible] *ſed TAM DISPARI* [illegible] [illegible] [illegible] quidem [illegible] [illegible] [illegible] quàm [illegible] *quàm valdè diſpar*. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Fortunata ſum, quæ te homo TAM AMAT.

Ad quem verſum per [illegible] Tacitum [illegible] *id eſt valdè*: quod & [illegible] [illegible] Plautinum [illegible].

Lin. [illegible] *Non decrant* [illegible] *Senatorum*, &c.] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Diocletiani* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] & Cant. [illegible] [illegible] P. [illegible] p. [illegible]

Ibid. *Qui ſubornarent* [illegible] &c.] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Ad* [illegible] *Mors Falsa*] [illegible] [illegible] [illegible] *SUBORNATUS CRIMINI* [illegible] [illegible] hoc eſt ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Subornare [illegible] eſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & multis aliis, quæ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible] [illegible], verbi gratiâ, in Auguſto, [illegible] pro *Conſiliarium* [illegible]. [illegible].

Aliter [illegible] verſio Anglica: [illegible] *by* [illegible] *that were ſuborned to ſwear againſt* [illegible], &c. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. [illegible] *Effoſſionum* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tullius.

[illegible] [illegible], P. [illegible] p. [illegible] & Cuperum, P. [illegible]

Lin. [illegible] *Jam* [illegible] *in homine* [illegible].] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Jam* [illegible] *in homine* [illegible] &c. Grævius.

Lin. [illegible] *Non* [illegible] *ad* [illegible] [illegible], &c.] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible], apud Romanos [illegible] hoc [illegible] [illegible] [illegible] habebatur. Baluzius.

Longè [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cuperum P. [illegible] p. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] pulcherrimè [illegible] [illegible] [illegible]. Grævius.

[illegible] [illegible] hoc [illegible] apud [illegible] [illegible] *MATAR* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Pro [illegible] Reverendus Doctor [illegible] [illegible]

(a) Lib. [illegible]. (b) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. (c) Idem in Cælio. (d) Idem ibid.

Anglicè [illegible] hujus [illegible] Calendar.

Pag. 190. lin. 1. *Veniet annus ad nostra [illegible]* [illegible] ergo tempus est de [illegible] [illegible] in [illegible] de illo Johannis [illegible] in Calendar.

In the [illegible] [illegible] verbo.

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] plus [illegible].

Lin. 2. *Iterum proflo*, Columbum vid. P. 1. p. 186.

Lin. 3. *[illegible] tempus.*] Vide Caput P. 1. p. 191.

Lin. 4. *Si [illegible]* & *[illegible]* [illegible], [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible] est *Papam*, ad annum Christi [illegible].

Ibid. [illegible] Cor [illegible] [illegible] Gen. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible].

Lin. 5. *Constantinum*, [illegible] Constantinum Chlorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quo tempore [illegible] Diocletianus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] regna. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ad [illegible] verba [illegible] [illegible] [illegible] post Christum natum [illegible] [illegible] [illegible] P. 1. p. 21. & Cal. P. 186.

Lin. 6. *Orbem.*] [illegible] [illegible], quem [illegible] [illegible] Diocletianus [illegible] in quatuor [illegible] [illegible] in quatuor partes [illegible] [illegible] [illegible].

The whole Empire. Verba Anglica.

Id est [illegible] Imperium [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximianum. *[illegible]* [illegible] [illegible] [illegible].

CAPUT IX.

P. 194. Lin. 1. *Alter vero Maximianus*, &c.] [illegible] qui est de Galerio, genero de Diocletiani Maximiani.

[illegible] De Galerio [illegible] Diocletiani [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximianus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Galerius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximianus Herculius [illegible], atque, [illegible] [illegible] Maximianum [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Diocletianum* MAXIMIANUM HERCULIUM in Caesarem [illegible] *Augustum* MAXIMIANUS GALERIUS in *Dacia* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] apud [illegible] [illegible] [illegible] GALERIUM MAXIMIANUM [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] GALERIO [illegible] [illegible] quod [illegible] Maximianum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] a Galerio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Diocletianum [illegible] [illegible] [illegible] X. Maximianum Caesar & [illegible] [illegible] [illegible] caput XIX [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximianus [illegible] [illegible] [illegible] quod ad [illegible] Maximianum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Atque hoc [illegible] [illegible] [illegible] Maximianus Johannes [illegible] in Calendar. [illegible] Diocletianus [illegible] MAXIMIANOS DUOS, & [illegible] [illegible] *Constantium* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximiani [illegible].

Adde Baronium P. 1. p. 20. & Cap. p. 195. Quo [illegible] [illegible] de quo [illegible] [illegible], Maximianus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Diocletiano & Cæsar [illegible] [illegible] [illegible] quoniam [illegible] est ad caput [illegible].

Ibid. *Quem sibi [illegible] Diocletianus* &c.] [illegible] lib. 2. Hist. Rom. *Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum. Constantium & Maximianum Cæsares* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Constantius* [illegible] Herculii [illegible] [illegible] Galerius [illegible] Diocletiani [illegible].

Lin. 3. *[illegible] [illegible]*, &c.] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Translationes.

Ibid. *[illegible]*] Id est Maximiano & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximianum.

Lin. 5. *[illegible]*] Vide Baronium, P. 1. p. 21.

Ibid. *[illegible]*] [illegible] & [illegible] [illegible]

(a) De Calendar.

Ox. & Coox. item Voſſius, Bohemiſſus, Gale.

Adde etiam Columbum, P. [illegible] p. 18[illegible].

Lin. 4. Cum tamen eju.] Omnes [illegible] [illegible] [illegible], unde et [illegible]. Ita Ox. & Coox. ex Epitome Aurelii Victoris.

Addendus Baluzius, P. [illegible] p. [illegible].

Ibid. *Tranſlammonem*] Cæteri [illegible], *Tranſlammianum*. Vide omnino Cuperum, P. [illegible] p. [illegible] ad hæc verba, *Romulum* [illegible].

Lin. [illegible] *In Daciam novam*] Id eſt, Daciam Aurelianam [illegible] cum Mœſiâ partem, in quam Aurelianus populos [illegible], quos ex Daciâ Trajani abduxerat. *Ed. Ox. & Coox.*

[illegible] Baluzio ſubſcribo, apud quem reliqua vide, P. [illegible] p. [illegible] Vide etiam quoque Cuperum p. 14[illegible].

Ibid. *In Daciam novam*] Adde Anonymum [illegible] excerpta de Conſtantino p. 41[illegible] lib. [illegible] *Gale.*

Ibid. *Anno*] Legendum *Anno Domini* [illegible] anno 1680. p. [illegible] in [illegible] quæ ſit de [illegible].

Confer Baluz. P. [illegible] p. [illegible].

Ibid. *Conſugeret*] Lege, *confugeret*. Tolliſius.

Ibid. acceſſit. Terentius [a]:

Per ecaſtor, ſcitus puer natus eſt
Pamphilo.

Deos quæſo ut ſit ſuperſtes: quandoquidem ipſe eſt ingenio bono,

Cumque huic veritus eſt optimæ adoleſcenti facere injuriam.

Ubi poſt vero, [illegible] ad reddendam ſui rationem adhibetur, non veritus ſit [illegible] veritus eſt legit, quod nempe in hoc [illegible] [illegible] Noſter [illegible] ſuperioribus poſito *Cum licentiam populi Romani ferre non POTERAT*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] communi loquendi genere [illegible] vellet, non POSSET. Addi [illegible] [illegible] [illegible] *Cum [illegible] ſibi nihil præter nomen* [illegible] [illegible], *reſpondit &c.* [illegible] [illegible] Ad. [illegible].

Lin. 4. *Scutum cellis*] [illegible] *Scutum cellis*. Confer Columbum, P. [illegible] pag. 28[illegible].

Baluzio, *Scutum cellis*, ut & alii vulgo. Tollius.

Ibid. *Cum ingens*] Vide Baluz. P. [illegible] p. [illegible].

Pag. 191 lin. [illegible] *Albinus*] Sic alium Mauricius.

Quæ ad hæc dubio illos corporis [illegible] [illegible] intelligebat, [illegible] quibus Dionem in Terrarum Ecclesiæ [illegible] eſt, qua [illegible] [illegible], quam in [illegible] [illegible].

Lin. [illegible] *Alemannos* [illegible]] Vopiſcus lib. [illegible] Aurel. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 5. *Aurum [illegible] Perſarum*] Vide Amplifs. Cuperum, P. [illegible] p. 145. & Epiſt. [illegible] ad Ampliſſ. [illegible] [illegible] p. [illegible].

Ibid. *[illegible] [illegible] [illegible], &c.*] *Being encouraged by the ſucceſs that his Grandfather Sapores had againſt Valerian.* Verſio Anglica.

Ad verbum ſit [illegible] [illegible] proſpero ſucceſſu expeditionem avi ſui Saporis contra Valerianum, optimâ paraphraſi & ſententiâ.

Lin. 4. *Avi ſui Saporis*] Vide Cuperum, P. [illegible] p. 14[illegible] & ſeq.

Lin. [illegible] *In omne nomine memoriæ*] Tandem [illegible] [illegible] Philippus [illegible] [illegible] tamen eſt, ut majus tamen [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quæ verba non [illegible] [illegible] [illegible] hunc locum, ubi Diocletianum [illegible] [illegible], ut [illegible], [illegible], non tamen [illegible] [illegible] [illegible], ſed [illegible] [illegible] [illegible] apparet. At [illegible] Narſei [illegible], ad occupandum Orientem cum magnis copiis [illegible] & [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] *bellum & prælium* [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] *Sed hoc tumultus magis fuit quam bellum.* Cicero [illegible] *Tumultus magis quam prælium fuit*, [illegible] Philippica, *Belli nomen ponendum in ſenatu, [illegible] [illegible] [illegible], tumultum appellare malebant*] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Romani [illegible] [illegible] [illegible], Italicæ [illegible] & Gallicæ, tumultus ſpecialiter, ob majorem timorem qui ex [illegible] populo Romano [illegible], vocabant [illegible] [illegible], quid primum Cicero in Epiſtolis ad Atticum [d], [illegible] [illegible] *bellum Parthicum*, quod [illegible]

(a) In Andrei. Act. [illegible] Sc. [illegible] (b) Caput [illegible] (c) Caput [illegible] (d) [illegible] *Philipp.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *quod erat domeſticum, tumultum Gallicum, quod erat Italiæ finitimum, præterea nullum tumultum nominabant.* (e) Lib. [illegible] Epiſt. [illegible]

ſuo Ciliciæ Proconſulare imminere Reipublicæ videbat, *tumultus* nomine, priſcam Romanorum loquendi conſuetudinem ad alia bella quam Italica & Gallica extendendo, appellaverit. Verba ſunt: *Hoſtis* (Parthi) *hyemant in Cyrreſticâ, maximumque bellum impendet. Nam & Orodis, Regis Parthorum filius, in provincia noſtrâ eſt, nec dubitat Dejotarus, cujus filio pacta eſt Artavaſdis filia,* ... *quin cum omnibus copiis ipſe primo æſtate Euphratem tranſiturus ſit. Quo autem die Caſſii litteræ victrices in Senatu recitatæ ſunt, eodem mea* TUMULTUM *nuntiantes.* Deinde autem, ſi ſubjecta noſtri & aliorum loca vel leviſſime conferantur, apparebit *Perſicum* noſtri *tumultum*, hoc eſt, illam Narſei ſub Diocletiano expeditionem, quam videtur hic Scriptor *inter tumultibus* annumeraſſe, ab Aurelio Victore modò *Perſarum impetus*, modò *Perſarum gravem Orientis concuſſionem*, modò rotundè *bellum* nuncupari, & rurſum id, quod Eutropius videtur ſimpliciter *Perſarum ſub Caro tumultum* nominaſſe, appellatum fuiſſe ab eodem Aurelio *Perſarum bellum, qui Meſopotamiam invaſiſſent.*

Noſter in loco quem præ manibus habemus: *Diocletianus, ut erat in omni* TUMULTU *meticuloſus.*

Aurelius Victor in Cæſaribus: *Eodem tempore* ORIENTEM PERSAE, *Africam Julianus ac nationes Quinquegentanæ* GRAVITER QUATIEBANT... *Et quoniam* BELLORUM *moles, de quâ ſuperius memoravimus, acrius urgebat. Illyrici ora ad uſque Ponti fretum Galerio* [*commiſſa*] ... *provinciaque credita Maximiano Cæſari, uti, relictis finibus, in Meſopotamiam progrederetur, ad* ARCENDOS PERSARUM IMPETUS.

Eutropius lib. ix. *Dum* [*Carus*] *bellum adverſum Sarmatas gerit, nuntiato* PERSARUM TUMULTU, *ad Orientem profectus res contra Perſas nobiles geſſit.*

Aurelius Victor, denuò in Cæſaribus: *Quoniam, cognitâ Probi morte,* BARBARORUM QUIQUE OPPORTUNE INVASERANT, [*Carus*] *miſſo ad munimentum Galliæ majore filio, Numeriano comitante in Meſopotamiam pergit protinus, quòd ea* PERSARUM QUASI SOLENNI BELLO *ſubeſt.*

Noſter denique, cap. 23. *Cenſus*, ait, *in provincias & civitates ſemel miſſus, Conſitoribus ubique diffuſis & omnia exagitantibus, hoſtilis tumultûs & captivitatis horrenda ſpecies erant*; ubi putum cum *horrendâ captivitate hoſtilem tumultum* copulavit, vix aliud *hoſtilis tumultus* poſſit eſſe, quàm *hoſtile bellum*. Quarè nec dubitandum credimus, quin hoc etiam capite Narſei expeditionem *tumultûs* voce complectatur.

Ibid. *Animique dejectus*] Rectè clariſſimus Columbus, *dejectus*. Infrà ſcilicet P. 2. p. 182. Nam *animi dejectus* idem eſt, quod *diſſolutus animo*, ſine intentione animi, & cura rerum neceſſariarum. *Tollius.*

Idem viderunt viri doctiſſimi *Boherellus, Gale.*

Lin. 7. *Non auſus eſt obviàm tendere*, ... *ſed hunc, &c.*] Vellem, qui mox vix ullum unquàm *majoris animi Principem* Diocletiano exiſſe, affirmabunt, probarent ex idoneis Scriptoribus, auſum id fuiſſe Diocletianum, quod noſter negat. Nam ſi illud nequeunt oſtendere, & conſtat contrà ex Aurelio Victore, rem, uti hic narratur, abfuiſſe, quidni Diocletianum *meticuloſum* fuiſſe credemus & *animi dejectum*? *His tempeſtatibus*, ait (a) ergò Aurelius Victor, *interim Jovio Alexandriam profecto, provinciâ creditâ Maximiano Cæſari, uti, relictis finibus, in Meſopotamiam progrederetur, ad arcendos Perſarum impetus*, & rurſum paulò poſt, indicanſque verum tempus ſuſceptæ à Galerio Perſicæ expeditionis, *Quæ terræ*, inquit, *cùm acriùs vexarentur, bellum recens ſuſceptum eſt, grave admodùm perniciosumque*; per *terras*, quas dicit *acriùs vexatas fuiſſe*, Ægypti terras intelligens, quas Valerius Diocletianus haud aliter, poſt ſuperatum ſemel Achilleum, repopoſcit, quàm *Ægyptum totam proſcriptionibus cædibuſque fœdando*, ut infrà ex Eutropio audiemus: per bel-

(a) *Lib. 9. Hiſt. Rom.*

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) Vide [illegible] Pagi, ad annum Christi [illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible]
(d) [illegible]

[illegible]

in illis, quæ ſequuntur, pleriſque ex noſtro [illegible] eaque illâ parte Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ [illegible]

[illegible] APPELLARIQUE [illegible]

[illegible]

CAPUT II.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] GNUM IMMORTALE [illegible]

[illegible] Quæ ſolis [illegible]] [illegible] Theodoretum [illegible]

[illegible]

[illegible] TREPIDANT [illegible] NOTAM AGITATIONEM [illegible] Theodoret [illegible]

[illegible]

[illegible] Tripudium [illegible]

(a) Lib. 4 Inſt. cap. 27. (b) De verborum ſignific. voce Tripud. (c) Lib. [illegible] (d) [illegible] voce Tripudio.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) In Diſſert. Cypr. [illegible] (b) In Diſſert. Cypr. [illegible] (c) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Lin. 13. *Vel dimovit.*] Vide Salmasium, pag. 190. col. 2.

Ibid. *Vel grassaret vel*] V. eundem ibidem.

Lin. 14. *Imperator*] Recondi & clarius ambo interpretes *Diocletianum*.

Lin. 15. *Missique aruspicem ad Apollinem Milesium*] Hanc historiam narrat Eusebius in lib. 2. de Vita Constantini, capite 50. Pagius, ad An. Ch. 302. num. 5.

Adde Baluz pag. 292. col. 2. Cup. p. 412. col. 1. & Columb. pag. 37. col. 1.

Lin. 16. *Traductus est namque a proposito*] Nemo concordi, ut optime videtur, Interpretibus, qui ambo, esse non obscurum si ad quem hæc debeant referri: tamen quia ultimum loco memorata est Apollinis Milesii & proxime ante aruspicem ad eum missi [illegible] Imperatorem, vel proprium *Diocletianum* nomen posuerunt. *Ainsi l'Empereur fut contraint de ceder. Maucroix.*

Upon this Diocletian yielded. Traductio Anglica.

Lin. 19. *Cum Cæsar veros moveri vellet, &c.*] Credebilius namque Galerium, & de quo mox in hunc sum verbis, Dodwellus(a)

Nam si hic more est quidquam, hoc illorum est [illegible]

Dodwellum [illegible] verba sunt [illegible] *anno CCCIV.* [illegible] Eusebio(b) [illegible] [illegible]

[illegible]

Quæ tempore Terminalium [illegible]

[illegible] Galerium [illegible]

[illegible] Lactantius [illegible] Diocletiano [illegible]

CAPUT XII.

P. 108. lin. 1. *Felix*] *De hac magnus Maucroix* id est *hominum* *Auspicium*. Versio Anglica *hoc est auspicium*. Adde Cuperum pag. 413. col. 2.

Ibid. *Terminalia*] Terminalia, inquit Varro, quod is dies anni extremus constitutus. Duodecimus enim mensis fuit Februarius; & cum intercalatur, inferiores quinque dies duodecimo demuntur mense. *Festus* Terminus deus secundum Varronem a Tatio constitutus est, secundum alios a Numa Pompilio; ut Romani intuerent populo alicui [illegible], hunc legi [illegible] de prædiis terminandis. Idem. Onom. & Cang.

Ibid. *Terminalia*] *The Festivity of the God Terminus.* Translatio Anglica, id est, Festum Dei Termini.

Lin. 20. *Ad septimum Kalendas Martias.*] 23. *Janvier* Maucroix vertit, id est, die 23. Januarii, errore manifesto Typographorum, eoque prorsus intolerabili, pro 23. *Fevrier*, ut ex [illegible] Dodorum observationibus constare potest.

Within five days of the end of February Interpretatio Anglica, quod hoc, [illegible] Februarii.

Ibid. *Ad septimum Kal. Mart.*] Cuperus [illegible] [illegible] Februarii, ut patet etiam ex cap. 48. ejusdem libri [illegible] persecutionis non [illegible], sed mensem ac diem, Lactantius libro de Mort. Pers. post longam tot seculorum quæstionem nos docuit. Pagius ad annum Ch. 302. num. 5.

Confer Baluz pag. 293. col. 1. Cup. pag. 413. col. 1. Col. pag. 371. col. 2.

Ibid. *Ut quasi terminus imponeretur huic religioni.*] Mens Auctoris apertissima. Sed quia [illegible] imponere, pro [illegible] [illegible] usurpavi; Mihi [illegible] [illegible] dedit.

Quamvis terminum imponere sæpe [illegible], potest tamen Lactantium hoc loquendi genere alludere ad vocem *terminalia*, quibus hæc persecutio cœpta est. Cum veteres autem id loquendi genus esse docent, idem illud comollari [illegible] quasi Cicerone.

Adde Cuperum, pag. 413. col. 2.

Pag. 109. lin. 1. *Ille dies primus, &c.*] Ex Virgil. 4. Æneid. Baluzius, ad marginem primæ editionis.

Lin. 3. *Et urbis & orbis terrarum.*] Id est, *Imperatoribus & omnibus Romanis*, secundum Maucroix, qui hæc eum ejus verba, *aux Empereurs & à tous les Romains*. Mihi vero cum Anglica Translatione acceperis, quasi Auctoris verba forent: *& ipsis & universo Imperio*. *not only to them, but to the whole Empire.* Quæ an re [illegible].

Ibid. *Agentibus Consulatum [illegible] octavum & septimum.*] Anno salutis 303. quo Diocletianus VIII. & Maximianus VII. Consules processere, quemque [illegible]

(a) Dissert. Cypr. 11. num. 34. (b) de Mart. Pal. cap. 3.

[illegible]

(a) In Cod. Theod. lib. 9. Tit. 44. De his, qui ad Ecclesias confugiunt, L. 4.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] runt, [illegible], ad verbum ferè, [illegible]

[illegible] poſt ſorium [illegible] [illegible]

[illegible] alios taceam, continuò poſt illa, quæ ſuprà [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XIII.

[illegible]

(a) Cap. [illegible] pag. [illegible] (b) [illegible] (c) Ad Capro[illegible] pag. [illegible] col. [illegible]

[illegible] in verbis, quæ proximè præcedunt. Cæterùm OMNI [illegible] [illegible] QUANCUNQUE [illegible] aut gradu [illegible]

Coperum [illegible] pag. 419. col. 2.

Lin. 4. *De [illegible] agere*, Supple [illegible], [illegible]

Passus [illegible] per [illegible] [illegible]

[illegible], quicquid [illegible] phrasi, [illegible] cap. [illegible] [illegible] *[illegible] agere* [illegible] *pro [illegible] agere & [illegible]*, [illegible] *[illegible]* [illegible] Verbo Anglico, *[illegible]*.

Lin. 5. *[illegible] denique, &c.*] [illegible] vide pag. [illegible] col. 1. Coperum, pag. 419. col. 2. Columbum pag. 371. col. 2.

Ibid. *Quod [illegible] quidem &c.*] [illegible] apud [illegible] lib. 8. Histor. Eccles. cap. 2. [illegible] Nulla tamen [illegible], quam [illegible] *[illegible] & Cant.*

Ibid. *Quidam.*] Un particulier [illegible].

Quasi dicat: *Homo quidam privatus*, quod [illegible] cum Bedæ verbis conveniat [illegible] [illegible] Baudrum, pag. [illegible] col. 1.

Lin. 7. *[illegible]*] Adstipulatur [illegible] Columbus, pag. 371. col. 2.

Ibid. *Magno tamen animo.*] Columbum vide. ibid.

Ibid. *Denique.*] Lege: denique, ut [illegible] cap. [illegible] *Tollius*.

Adde Gos. ad cap. 3. pag. 382. col. 2.

Ibid. *[illegible] & [illegible]*.] Refert hoc [illegible] [illegible] Metaphrasta [illegible] de [illegible], [illegible] Decio & Valeriano [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Ibid. *Cum [illegible] Gothorum & Sarmatarum [illegible]*.] Hoc est, ut [illegible] Imperatores [illegible] barbaros esse [illegible] Gothos Sarmatasque, à quibus [illegible] [illegible] Edit. Oxon. & Cant.

[illegible] des [illegible] des [illegible] & des Sarmatiques, que les Empereurs [illegible] [illegible]. Ad verbum: [illegible] Gothicorum ac Sarmaticorum, quos [illegible] Imperatores [illegible] [illegible].

And [illegible] the Emperours, who had [illegible] assumed their Titles, that they had triumphed over the Goths and the Sarmatians, that they [illegible] [illegible] [illegible] that they had [illegible] Versio Anglica. Quasi dicas: Et Imperatores [illegible] qui in [illegible] [illegible] de Gothis & Sarmatis triumphasse [illegible] [illegible] [illegible], quasi [illegible] [illegible] esse [illegible].

Ibid. *Præpositum.*] Lege: propositum [illegible]. Id est, Christianos quamvis [illegible] [illegible] esse Gothorum & Sarmatarum debellatorum [illegible].

[illegible] Abramio, [illegible] propositum [illegible], sed *propositum* [illegible]. At [illegible], [illegible] & [illegible] Collega Canteri [illegible] hoc loco [illegible] aliquid [illegible] [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 9. *[illegible] [illegible].*] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

On le prit. [illegible]

He was [illegible] [illegible] on. [illegible] Anglica.

Pag. 200. lin. 1. *[illegible].*] Id est, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *[illegible] [illegible] & [illegible]*, *ut [illegible]*, *ut [illegible]*, *ut [illegible] [illegible]*. *Tollius*.

Ibid. *Legum [illegible].*] Secundùm leges, quas Angeli [illegible], atque Bedæ [illegible] *[illegible] & Cant.*

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Eusebius hoc [illegible], hoc est, lib. 8. Historiæ Eccl. cap. 6. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible], de quo agitur, Martyrem [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Imperatorem [illegible].

Ibid. *Legibus [illegible].*] *On le [illegible] [illegible] [illegible]*. Ad verbum, *[illegible] [illegible]*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], non video.

Ibid. *Legibus [illegible].*] [illegible], *[illegible]* [illegible] Cap. 11. *Dans [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* [illegible].

Adde Baldrum pag. [illegible] col. 2. Cap. pag. 419. col. 2. Co. pag. 371. col. 2.

Ibid. *Cum [illegible].*, &c.] Eusebius lib. 8. Hist. Eccl. cap. 6. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*. Adjungendus Baldrum, [illegible].

CAPUT XIV

Pag. [illegible] Sed Cæſar [illegible]

[illegible] Maximinum [illegible]

Galerius Maximinus Cæſar [illegible]

Ibid. Sed Cæſar.] [illegible]

[illegible] pag. [illegible]

Ibid. [illegible] Galerius Maximinus [illegible]

Ibid. [illegible]

Ibid. [illegible]

[illegible]

[illegible] Galerius Maximinus [illegible]

[illegible] Galerius Maximinus [illegible]

(a) Lib. [illegible] (b) Lib. [illegible]

[illegible] pag. [illegible]

Lib. [illegible]

[illegible]

Ibid. [illegible]

[illegible]

Lib. [illegible]

[illegible]

Cum [illegible]

Lin. [illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

(a) Vide Gloſſar. Cangii, voce Magiſter.

[illegible] Caesar quo ad caput [illegible]

Ibid. *Cum familiam Caesaris* [illegible] [illegible] Christianos [illegible] [illegible]

Auxilia [illegible] *ad* [illegible]

[illegible]

Adde [illegible] pag. [illegible] & seq. & [illegible], pag. [illegible] col. 2.

[illegible] *Maximiano* [illegible] Ad verbum, [illegible] [illegible]

Maximianus family. Verba Anglica hoc est, *Maximiani familiae* [illegible] Maximianum [illegible] in Imperio Romano [illegible] Caesar [illegible] Maximianum Caesarem [illegible] Augustus.

Lin. 5. [illegible]

He came and [illegible] *by* [illegible] Verba Anglica. Ad verbum [illegible] [illegible] Vide pag. 619. col. 2. & seq.

Ibid. [illegible] *deflagrare.* [illegible] [illegible] Tunc vero, his locis [illegible], quid [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Ibid. *Deflagrare.*] [illegible] DEFLAGRARE IRAS VESTRAS [illegible] Anglica [illegible] [illegible] *deflagrare* [illegible] *deflagrare*.

Lin. 4. *Quandoque* [illegible]] [illegible] Verba Anglica, [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible] capite 39. [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] Galerius [illegible] [illegible] Caput 39. SED [illegible] SED [illegible] Caput [illegible] SED [illegible] [illegible] SED *Caesarem,* &c. Caput [illegible] Romanum Imperium, SED [illegible] SED [illegible]

Ibid. *Tunc Caesar*] *And then Maximian.* Verba Anglica id est, *Tunc Maximianus.* Vide dicta supra.

Lin. [illegible] [illegible]] [illegible] Galerio [illegible] capite [illegible] [illegible] post 15.

(a) Vide Dig. lib. 49. Tit. [illegible] L. [illegible] § [illegible]. (b) [illegible]

[illegible]

CAPUT XV.

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... ALTARE IPSIUS [illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] POSTEA [illegible]

[illegible]

[illegible] CONSENTI[illegible] QUÆ POSTEA CIVITATES [illegible]NATÆ SUNT [illegible]

[illegible]

[illegible] Magno, ad [illegible] pag. [illegible]

Adde Buhon. pag. [illegible] col. 1.

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) Vorbo [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ibid. [illegible] Gallias ad Oceanum [illegible]] [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] apud Balzacium pag. [illegible] col. [illegible]

[illegible]

Non [illegible]

[illegible]

Adde Colomesium pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] (a) [illegible]

Non [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible]

Pag. [illegible] lin. [illegible] *In Florentinam Professionem*] [illegible]

Adde Balzacium p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible]

(a) Oper. [illegible] (b) [illegible] (c) Lib. [illegible]
(d) Cap. [illegible] num. [illegible]

oppoſuit illuſtrator Lactantius laſtus. lib. v. cap. 2. ubi Hieroclis [illegible], memoratam [illegible] de [illegible] Præſul Joannes Pearſon [illegible] Prolegomenon doctiſſime in Hieroclem [illegible].

Item videtur non Præſidem [illegible] a [illegible] Baluzio, pag. 368. col. 2. dictum eſt.

In Hieroclem [illegible] Eusebium, dum Diocletianum Nicomediæ [illegible] adverſus Christianos [illegible]. [illegible] Præſidatum geſſit [illegible] Præfecturam Ægypti, quâ cum ornatum fuiſſe ſcribit Valeſius in Annotationibus ad Euſebium, in libro de Martyribus Palæſtinæ, cap. 5. *Pagius ad Annum Christi* 302. num. 9. 10. *&* 1. *ſub finem*.

Adde Columbum, pag. 171. col. 1.

Lin. 5. *Auctor & conſiliarius ad faciendam perſecutionem*, *Profeſſionem [illegible]*, [illegible] temporum, ut conſtare poteſt ex Actorum loco, [illegible] *Factus eſt autem in [illegible] magna perſecutio in Eccleſia*, [illegible] Lactantii verba à Baluzio allata ad hunc locum, p. 368. col. 2.

Lin. 4. *Profeſſionem*.] Vide Baluzium, pag. 368. col. 2. & Columbum, pag. 171. col. 1.

Lin. 5. *Novis enim [illegible] [illegible]*.] Quomodo novas [illegible] ſub [illegible] Præſidum [illegible], qui ſibi invicem ſucceſſerunt.

Præſides Romani [illegible] ſupplicia [illegible] quibus [illegible] [illegible] pro more [illegible] [illegible]. Hoc [illegible] *ludis & numero [illegible]*. Si qui [illegible] *ad beſtias*, vel ad [illegible] [illegible] ipſis [illegible]. Nec [illegible] ipſos, quam [illegible] in Epiſtola Smyrnæorum de martyrio Polycarpi [illegible]. [illegible] Philippum [illegible], ut Polycarpo leonem [illegible]. Reſpondit Philippus [illegible] [illegible] [illegible] ſecundum. Atque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Tunc [illegible] in [illegible] Euſebius (*b*), Agapium, [illegible] ſecundo [illegible] ad [illegible], [illegible] à carcere [illegible], & cum [illegible] in ſtadium. Et cum ſecundum Deum, & urbem Præſidibus ſibi invicem ſuccedentibus, Flaviano, Hierocle, & Priſciliano [illegible] tamen, nec [illegible] tormenta [illegible] [illegible] *Defunctum*, in *Deſ*. Cypr. 21. 29.

Lin. 6. *Adminiſtrationem [illegible]*.] Baluzium vide, p. 368. col. 2. & Columbum, p. 173. col. 1.

Lin. 7. *Zabulum*.] Diabolum. Sic Zabulum [illegible] legimus, pro *Diabolo* (*c*); quam [illegible] Zeta, [illegible] quod [illegible], apud [illegible] [illegible], pro *Diam*. [illegible] Colb.

Adde Baluzium, p. 368. col. 2. Cap. p. 651. col. 2. & Col. p. 173. col. 1.

Lin. 8. *Fecerunt [illegible] triumphaſſe*.] Vulgata [illegible], triumphaſſe [illegible] [illegible]] in [illegible]. Auctor Veteri (*d*) [illegible] triumphandis [illegible]. Denique [illegible] (*e*), [illegible] compoſitum verbum [illegible]. *Illos[illegible]*] [illegible] *triumphatum*, [illegible].

Lin. 9. *Juventutem illud ſpectat*.] Adeundi Baluzium, pag. 369. col. 1. & Columb. pag. 173. col. 1.

Lin. 10. *Non Candidus equus, aut [illegible]*.] Vide Baluzium ibidem, & Cap. p. 652. col. 1. & ſeq.

Lin. 11. *Triumphantem currum [illegible] [illegible]*.] Hoc [illegible] erat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apud Latinos Scriptores [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] & quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Virg. [illegible]. 4.

Delphin & Armenius currus ſubjunges [illegible]

Juſſimus Geruæ.

Lin. 12. *Cum [illegible] [illegible]*.] Lego, *cum [illegible] [illegible]*. Galt.

Interpretatur [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible]. *C'eſt un exemple [illegible], que de [illegible]*

(*a*) In Annal. ad Annum 302. num. 10. 47. 11. *&* 18. (*b*) In Martyr. Palæſt. cap. 6. (*c*) Vide ſupra, pag. 644. col. 1. (*d*) Coloſſ. 2. 15. (*e*) De Viris illuſtr. in Quintio Cincinnato. (*f*) In Apolog. cap. 17. in fine.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Lin. 7. *In præſenti.*] *Quales ſunt illi*, an temporis Paulo circa id ſæculo decliſſe ex ea qua libertas propterea . . . A loco idem, magnam aliquam apparere oppoſitionem inter præſens ſæculum & Regnum . . . , de quo promittit in ſequentibus . . . tamen cum vita mihi in Regno Dei reſervatur, quam inter pro consummatio & . . . ſed quia ſæpe . . . & eleganter . . . pro . . . ad . . . ita . . . atque nobis La[illegible] pro in præſenti tempore, i. . . , ut ſolet, ſæpe . . . hoc loco . . . Cicero, verbi gratiâ, ad Cælium (*a*) *Has ad te in præſens ſcripſi*, *ut ſperarem te aliquid id quod optaſſes*.

This is what was given to you then. Verba Anglica, quæ exhibet . . . verba ſua, quæ . . . vel tempore illo præſenti non . . .

Lin. 8. *Semper tibi pro virtutibus tuis & meritis in regno Dei reſervatur*] De ſimili . . . reſervatione extat inſignis locus in ſecunda Pauli Epiſtolâ ad Timoth. iv. 7. & 8. *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi. In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illâ die, juſtus judex; non ſolum autem mihi, ſed & iis qui diligunt adventum ejus.* De . . . vero ſive . . . quibus auctor noſter . . . reſervantur, (*pro virtutibus tuis & meritis*) dicemus aliquando, Deo dante, in diſſertatione ſingulari, quibus ea res . . . tractanda ſit.

CAPUT XVII.

Pag. 206. lin. 1. *Hoc igitur ſcelere perpetrato.*] De quo auctor ſcilicet capitibus XIII. XV. & XVI. ſive quo ſcelere . . . memoria . . . Coloratus . . . Anglice . . . Reverendiſſimi Epiſcopi Sariſberienſis (*b*).

Ibid. *Cum jam ſolemnia, &c.*] Baluzium vide p. 199. col. 1.

Lin. 2. *Perveniret ſtatim Romam*] Anno . . . 303. Pagius, ad dictum annum, . . .

Adde Baluzium, p. 199. col. 2. & 3.

Ibid. *Vicennalium diem.*] Quo agendo . . . vigeſimo imperii anno . . . quibus Diocletianus, ut clarum ſuccedit, triumphum de Perſis hucuſque differens . . . Rationem temporis . . . ſolebant . . . in confeſſo apud omnes eſſe Diocletianum imperare cœpiſſe anno CCLXXXIV. . . . , quod . . . probat . . . commentam vero perſecutionem anno CCCIII. . . . Lactantio . . . conſtare, ita ut incidat in annum Imperii Diocletiani XIX. . . . eodem diſſerta . . . Edit. Ox. & Cant.

Vicennalia & id genus feſta die natali Imperii celebrari ſolebant. Quod ſi contingeret, ea vel anticipari, vel differri, quod non . . . , ſolitum, diem ita denominationis cum die natali . . . Imperium . . . , vel ſolitum die natali Collegæ imperii . . . *Pagius, ad an. Chr.* 286. *num.* 7.

Vicennalia, obſervante Maittenio . . . margine ſui verſionis (*d*), ſolitum . . . ad celebrandum annum vicennium regni Diocletiani.

Adde Baluzium, p. 300. col. 1. & Col. p. 175. col. 2. & ſeq.

Lin. 3. *Qui erat futurus ad duodecimum Kal. Dec.*] Hunc Diocletianum . . . , id eſt, noſtro . . . modo, vicesimo Novembris ante XIX. annos creatum fuiſſe Imperatorem, . . . Anglica ad hunc locum (*e*), & defendit Baluzius, P. 300. col. 1. & 2. . . . vero Pagius, ut ſequitur.

Poſtea repoſui, quam in primâ parte Diſſ. Hypat. (*f*) Rationes ex Lactantio lib. de Mortibus Perſecutorum cap. 17. Diocletiani . . . & id genus feſta celebrari ſolita . . . vel die natali Imperii, vel die natali Collegarum, vel ſaltem die eodem denominationis cum eo, in quem Natale Imperii inciderat, conſtat . . . Diocletianum, qui XV. Kal. Octobris Imperator dictus fuit . . . anno CCLIII. ad duodecimum Kalendas Decembres Vicennalia diſtuliſſe, quia hoc anno eadem die Maximianum Herculeum Imperio Cæſarem . . . aliquam non XII. Kalendas Decembris, ſed XV. Kalendas Octobris ea ſolemnia celebraviſſe.

(*a*) *Lib.* 2. *Epiſt. ad Familiares, Epiſt.* 10. *edit. Lambin.* (*b*) Diocletian being now engaged unto this wicked deſign, hand having ſucceeded ſo well in the execution of it. (*c*) *Eadem ferme ipſa verba redduntur Anglice.* That ſo he might celebrate there his . . . upon the twentieth year of Empire. (*d*) Pour de plaiſir . . . pour celebrer la vingtième année du regne de Diocletien. (*e*) That ſo he might celebrate there his entring upon the twentieth year of his Empire, that he was to open upon the Anniverſary of his coming to it, which was the twentieth of November. (*f*) Cap. 2. num. 8.

[illegible] Imperatoris [illegible] Novembris [illegible] XII. Kalendas Decembris [illegible] *Pagius* ad an. [illegible]

[illegible] Baluzius [illegible] p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *Cum [illegible] populi Romani* [illegible]

[illegible] Aliis [illegible] Tollius.

[illegible] pag. [illegible] col. [illegible] Alia vide apud Baluzium, p. 300. col. 2. & seq.

Lin. [illegible] *Promptus* [illegible]] [illegible] *Tum Cæsar* [illegible] quod [illegible] Adde Baluz. p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Quibus* [illegible] *Constitutum* [illegible]] [illegible] *Pagius*, ad [illegible]

Confer Baluz. p. 302. col. 2. [illegible] Cap. p. [illegible] col. [illegible]

Lin. 7. *Romanus præsidens Consul.*] [illegible] Adde Baluz. p. [illegible] & Cup. p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Profectus* [illegible]] Vide Baluz. p. [illegible] col. [illegible]

Lin. 8. *Morbum* [illegible]] [illegible] Lactantium [illegible]

Ibid. *Morbum* [illegible]] [illegible] Tollius.

Ibid. *An.*] Lege *an. Galo.*

Lin. 9. *Vexatusque per* [illegible]] [illegible] CONTRAC-TA VEXATIONE [illegible] Quæ [illegible] *Pagius* [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible] *Pagius* ad [illegible]

Lin. 10. *Per* [illegible] *ripa* [illegible]] [illegible] Baluzius [illegible] *Sparsque* [illegible] *An.* [illegible]

[illegible]

Ibid. *Ripa Ssrigæ.*] [illegible] *Pagius*, ad *An. Chr.* [illegible]

Ibid. *Ripa Strigæ.*] Lego, *ripa Istriæ*, five de Istro [illegible] five de Istro ad [illegible] Adventum [illegible] Dioclet[illegible] [illegible]

(*a*) In 1. parte [illegible] cap. [illegible] (*b*) *Pag.* [illegible] col. [illegible]

per circuitum *Adriæ* tendere in Venetos & Iſtros, aut ad ipſum etiam Iſtri, ſeu Danubii ripam. *Boherellus.*

Ibid. *Per circuitum ripæ ſtrigæ.*] *Ripa Iſtrica* Heinſium verè emendaſſe cenſeo, ut ſignificet illum per Illyricum, Pannoniam, Daciam, veniſſe Conſtantinopolin, indéque, trajecto Boſphoro, Nicomediam. Ripa Iſtrica, unde *Dacia Ripenſis*. Non rectà illum contendiſſe Nicomediam, vox *circuitûs* eſt indicio, quod ſignificat, illum per ambages iter traxiſſe. *Grævius.*

Pro *ſtriga*, malim, *Iſtrica*. Gale.

Ibid. *Per circuitum ripæ ſtrigæ.*] Noriſius nullus dubitat, quin verba Lactantii exponi debeant ex Itinerario Antonini, in quo deſcribitur iter Viminacio per ripam Nicomediam videlicet per ripam, ut addit, Danubii, in qua ſtativa habebant legiones Joviæ & Herculeæ, ac ab ipſo Diocletiano extructa fuerunt militaria caſtra adverſus barbaros, præcipuè Sarmatas. *Cuperus.*

Legendum, *Frigia*. Voſſius.

Emendandum: *Phrygiæ*. Edit. Oxon. anni 1680. pag. 108. atque indè forſan clariſſimus Auctor Verſionis Anglicæ: *Having come round the Coaſt of Phrygia.*

Adde Baluzium, p. 302. col. 1. & Cuperum, p. 457. col. 1. item Toinardum, pag. 406. col. 1. & ſeq.

Ibid. *Morbo jam gravi inſurgente.*] Lege *Morbo jam graviùs inſurgente*. Antè enim levis erat. *Tollius.*

Levis erat, fateor, & videtur etiam viri docti emendatio non parùm firmari duobus Virgilii locis, quorum unus in lib. XII. Æn.

> *Ille manu raptum trepidâ torquebat in hoſtem*
> ALTIOR INSURGENS.

Alter verò in lib. XI.

> *Tum validam perque arma viro, perque oſſa ſecurim*
> ALTIOR INSURGENS *movet & multa precatus*
> *Congeminat vulnus.*

Sed vel ob hunc tertium ejuſdem libri:

> *Saucius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,*
> *Arrectiſque horret ſquamis, & ſibilat ore*
> ARDUUS INSURGENS.

Servari poteſt optimè vulgata lectio, alio præſertim, ſicut in Virgilianis illis exemplis verus ordo verborum eſt, *inſurgens altior*, *inſurgens arduus*, ita quoque in noſtro loco non de morbo gravi, eoque inſurgente agatur, ſed de morbo inſurgente gravi, hoc eſt, qui è levi, quod erat priùs, evadebat gravis.

Lin. 11. *Quodcunque* (vel *Quocunque*) *ſe primùm viderat*] Hic cubat mendum. *Allix.*

Ibid. *Quodcunque*] Lego *utcunque*. Editio Oxon. anni 1680.

Lego: *Quo utcunque*. Editio Oxon. anni 1684. & Cantab. poſt illam.

Ibid. *Quodcunque ſe.*] Lege: *Quo ubi ſe*. Colomeſius.

Emenda: *Quo ubi ſe*, vel *Quo utcunque ſe*, nam *Quo* retinendum eſt. *Boherellus. Gale.*

Ibid. *Quodcunque ſe primùm viderat.*] Hæc nihili ſunt. Rectè olim Nicolaus Heinſius & Joannes Columbus viderunt legendum eſſe: *Quo utcunque ſe primùm viderat*. Aut fortè ſcripſit: *Quo cùm undique ſe primùm, &c.* Grævius.

Columbi locus extat ſuprà, p. 374. col. 1.

Ibid. *Prolatus eſt.*] Scilicèt lecticâ in publicum. *Tollius.*

Lin. 12. *Ut circum, &c.*] Gloſſæ veteres: *Circus & circenſes*, [illegible] Eædem alibi: [illegible], *Circus circenſis*, [illegible], *Circum*, [illegible], *Circus circenſis*, *Circum*, [illegible], *Circenſis*. Atque hinc ſine dubio in Anglicâ Verſione, pro *Circo*, *the Hippodrome*. In circis tamen, ut id obiter dicam, non equi ſolùm, ſed pugiles quoque exercebantur, & alia multa ſpectacula edebantur. Ovidius lib. 4. Triſt. Eleg. 12.

> *Circus adhùc ceſſat; ſpargit tamen acer arenam*
> TAURUS, *& inſeſto jam pede pulſat humum.*

Idem lib. 4. Faſt.

> *Poſtera victricem cùm Roman inſpexerit Eos,*
> *Et dederit Phœbo ſtella fugata locum:*
> *Circus erit* POMPA *celeber* NUMEROQUE DEORUM.

Et Onuphrius Panvinius (a) de Circo, verbi gratiâ, Maximo, qui Romæ erat: *In Circo*, inquit, *Maximo multa ſpectaculorum genera*

(a) *Lib. 1. de Ludis Circenſ.*

ſunt ab antiquis auctoribus [illegible] *Anno-* [illegible] *Quo modo* [illegible] [illegible] & [illegible] *Præpoſitum & propriam* [illegible] *Conde & Sponſor* [illegible] *Pompa* [illegible] *Pagus Sponſor & Poſeſſor* [illegible] & [illegible] [illegible] Monumentum [illegible] Tiburtinum [illegible] *Adde Reineſium* pag. [illegible]

Ibid. *Ante poſt* [illegible]] [illegible] poſt [illegible] Kal. Decembres, [illegible] Domitianum [illegible] Kalendas [illegible] celebraverit. Ad id [illegible] [illegible] *Thermæ* [illegible] [illegible]

Ibid. *Repleto*] [illegible]

Lin. 19. *In* [illegible]] [illegible]

Ibid. *Per omnes deos*] Id eſt, per omnia templa [illegible] Vide [illegible] & [illegible] de Pompa [illegible] *Qui & ſanctiſſima per omnes deos* [illegible] templa [illegible]

Mihi quoque *per omnes deos* [illegible] templa [illegible] Martialis verſibus (b):

> *Quid pecus a Phœbo? Mutinam habet ara Minerva.*
>
> *Has ſuper, hac omnes ſtruxerat ara deos.*

per omnes deos [illegible] [illegible] Minervæ [illegible] [illegible] [illegible] *Sorſoleus* [illegible] *Sanctam Mariam* [illegible] [illegible] Novo Teſtamento [illegible] MARIA DEIPARA [illegible] Act. XIX. [illegible] *Jovem* [illegible] [illegible]

Ibid. *Pro ruſtici* [illegible]] Hoc [illegible] [illegible] *Deinceps* [illegible] *Paganum* [illegible] Quid [illegible] ad Quiritem de rebus [illegible] *Deinceps ipſi ad* [illegible]

Pag. 180. lin. 1. *Idibus* [illegible]] [illegible] *Pagana* [illegible]

Lin. 2. *Pecunias* [illegible]] Id eſt [illegible] [illegible] pag. [illegible]

Ibid. *Tota* [illegible]] [illegible] cap. [illegible] [illegible]

Lin. 3. *Cohors militum* [illegible]] Vide [illegible]

Ibid. *Desinentis* [illegible]] [illegible] (f) [illegible]

(a) In [illegible] (b) Lib. [illegible] (c) Lib. [illegible] (d) De Diis [illegible] (e) De [illegible] (f) [illegible]

[illegible]

Caput XVIII

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

(a) Pag. [illegible] (b) Cap. [illegible] pag. [illegible]

[illegible]

[illegible], indubium eſt. Imperavit enim Nerva menſes ſedecim, dies decem ac [illegible] in Epitome. Scribit verò de Cæſaribus, ut ſunt [illegible] Codices [illegible] & MSS ferunt: Quid Nervâ Cretenſi prudentius magiſque moderatum? Qui cum extremâ ætate ad ſupremum [illegible] imperium [illegible] ſuſceptum re-ſiſſet, [illegible], ac a ſuperveniente vale-[illegible] corpore [illegible] menſe ſexto ac decimo [illegible]. Sed ne mireris, poſteriore loco ſic pietas Victor, Nerva menſe XIV ſumma ac ab-dicavit. Librarium verò, notâ numerali loco motâ, potius menſe XVI tandemque pro-greſſu temporis notas numerales omiſſo [illegible] menſe ſexto & decimo, [illegible] verbis monet nonnuper doctiſſimus Pagius (a) ambos Victores ſecum ex poſſe [illegible] conciliant. Et deinde [illegible] Nerva ex utroque Victorum [illegible] menſes [illegible] imperaverit, & [illegible] paucis tamen Diocletianus, quo-rum minùs [illegible] annos [illegible] numerum rotundando memora-tum facere. Præterquam quòd [illegible] loco in quo [illegible] verſionis [illegible] manifeſte laborat [illegible] auctoris manus [illegible]. Nervam menſe ſexto [illegible] imperaſſe & cum [illegible] &c.

Ibid. Nervâ [illegible] anno imperante.] Lego Nervam [illegible] anno imperantem. [illegible] eſt Baluzius.

Ibid. Nervâ [illegible], imperante] Rectè quæ Nervam imperantem, [illegible], Tollius.

Malim equidem [illegible] ut opus magis [illegible]: Nervam [illegible] anno imperaſſe &c. Adde Columb. p. 370 col. 1.

Lin. 1 Quem.] Pro quo [illegible] apud Lactantium per c & [illegible], [illegible].

Ibid. Abjeciſſe gubernaculum rei publicæ. Quantum ad [illegible] ſcribit, ac [illegible] ponderis [illegible] rerum, de qui-bus noſter [illegible] non verò quaſi [illegible] ad [illegible] & ſedem Gubernaculum, [illegible] non [illegible].

Lin. 4. Ad privatam [illegible]] Quæ modò [illegible] rem publicam non curabat am-plius. [illegible]

[illegible] non eſt, ut nun-quam privatus obiret, ſed Imperator, ſi-cut p. 439 col. 1 in Victoris Epitome [illegible].

Lin. 5 Si [illegible] Imperatore [illegible]] Quod [illegible] Galerius Ma-ximianum [illegible] erat, quemadmodum [illegible] plurib. [illegible] p. 196 col. 1 & ſeq.

Lin. 6 Auguſti [illegible]] Quid [illegible] Imperatores [illegible]? Haud alia enim [illegible]. Verùm ſi [illegible] Imperatorem [illegible] nihil eſſe, quemadmodum omnes Imperatores [illegible]. Reſpondet [illegible] verbis Mar-[illegible] ad marginem [illegible], Au-guſtum & Imperatorem idem eſſe (b), [illegible] ob eandem [illegible] Imperatoris &c. tanquam [illegible] hæc ſi [illegible] Auguſti [illegible] [illegible] Anglicâ [illegible] quemadmodum omnes Auguſti [illegible], ac [illegible] quemadmodum omnes Imperatores [illegible] (d) [illegible]. Non negandum, quin in Codice [illegible] Præſcriptionibus [illegible]:

Impp. Diocl. & Maxim. AA. (e)
Impp. Carus Carinus & Numerianus AAA. (f)
Imp. Conſtantinus Aug. (g)

Sed [illegible] quòd in [illegible] Præſcriptionibus ſeu Inſcriptionibus Diocletianus verbo [illegible] & Maximianus non ſimpliciter Impera-tores ſed Imperatores [illegible] honoris cauſa Auguſti appellati ſunt [illegible] argumento eſt [illegible] ab hoc [illegible]. Verùm ſi [illegible] Im-peratorem [illegible] nihil eſſe quemadmodum omnes & Auguſti [illegible] quàm [illegible] Diocletianus [illegible] per me non ſit, quorum [illegible] Cæſaribus Imperatorum nomen [illegible] ſed non obſtat etiam, quominus [illegible] Auguſti quoque di-cantur.

Ibid. Jam [illegible]] Malè, Jam [illegible] Colb.

[illegible] Doct. [illegible] cùm [illegible] in MS [illegible] quibus [illegible]

(a) In Critic. &c. ad An. Christi [illegible] (b) Auguſte & l'Empereur, la mê-me choſe. (c) [illegible] le nom d'Auguſte. (d) So that they should be all called Emperours. (e) Lib. 2. Cod. Tit. [illegible] L. 3. (f) Ibid. Tit. [illegible] L. [illegible] (g) Ibid. Tit. [illegible] L. [illegible].

[illegible] scribat, *Jam [illegible]* [illegible] Lactantium [illegible] Columellae [illegible] perfectissimam habeo [illegible] perpetuo [illegible] [illegible] *Imperium* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Caesar.

Legendum *jam* [illegible] [illegible], et [illegible] Otton. [illegible] p. [illegible] [illegible] quae [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] partim [illegible] partim [illegible] [illegible] *jam* [illegible] Propo[illegible] nempe [illegible] Imperatoris [illegible] [illegible] [illegible] caput AD. PISC. [illegible] [illegible] [illegible] hoc est [illegible] [illegible] *jam* [illegible] orbis [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] orbis [illegible] [illegible] caput XX. *[illegible]* [illegible] *[illegible]* quod [illegible] *[illegible] jam [illegible] orbis Dominum [illegible] Constantinum* [illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible] quod & *[illegible]* & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] Adde Baluzium p. [illegible] col. [illegible] & [illegible] p. [illegible] & seq.

[illegible] *[illegible] fuit aut nihil* [illegible] [illegible] & [1] *[illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Otton. & Cass.

[illegible] quoque Tollius & Almeo [illegible] [illegible] [illegible], *[illegible] fuit aut nihil* aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Caesar [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nihil [illegible] & [illegible] quoque [illegible] [illegible] ego [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] nihil [illegible]*, *[illegible]* [illegible].

[illegible] *[illegible]*, Lege, [illegible] Tollius.

[illegible] [illegible] [illegible] habet, [illegible] [illegible] p. 193 col. 1.

Lin. [illegible] *[illegible]* &c.] id est [illegible] [illegible] [illegible] in publico. Lib. Otton. & Cass.

Confer Baluz. p. [illegible] col. [illegible] & seq.

Lin. 11 *[illegible] in publica [illegible]*] Hoc est, [illegible] [illegible] [illegible] Augusta, [illegible] Imperatoris, [illegible] *Augusta* [illegible] [illegible] [illegible] cum [illegible] M. [illegible] [illegible] Gall.

Ibid. *[illegible]* [illegible]. Id est [illegible] [illegible] [illegible] *Caesares* [illegible] [illegible] [illegible] in margine, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Caesares* [illegible] *Augusta [illegible]* [illegible]. *[illegible] [illegible] de l'Empire* quod & [illegible] ad caput [illegible] [illegible].

Lin. [illegible] *Jam [illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] *Jam [illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Augusta* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Adde Baluzium p. [illegible] col. [illegible]

[illegible] *[illegible] & [illegible]* Hoc est [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] & [illegible]* [illegible] [illegible] *Caesar & [illegible] Caesarum* [illegible] [illegible] [illegible] Imperatorem, [illegible] [illegible] Caesares [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Romanum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible], [illegible] [illegible] Augusto [illegible] [illegible] Caesare [illegible] id est, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dioclesianum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nempe [illegible] Confer Baluzium, p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Jam [illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] &c.] Hoc Baluz. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est. *Jam [illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Otton. [illegible] & Almeo, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) [illegible] (f) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] Columbus [illegible]

Ibid. *[illegible] ad Maxentium*] [illegible] Baluzius pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] Gale.

Cætera [illegible] Baluzio pag. [illegible] col. [illegible] Cuperus p. [illegible] col. [illegible] & Columbus p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *Ostendere Deum*] [illegible]

Ibid. *Deum* [illegible] Victor [illegible] *Armentarium* [illegible] Edit. Oxon. & Cant. [illegible] Baluzium pag. [illegible] col. [illegible] & Columbum p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Adolescentem quendam* [illegible] [illegible] Cuperus [illegible] Epistola ad [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Maximinum*] Vide Baluzium pag. [illegible] col. [illegible] *Maximinum* [illegible] *ostendere Deum*.

Ibid. *Jam & [illegible]*] Legendum [illegible] Gale. [illegible] Episcopus [illegible] *Per Dominum* [illegible] *Nam & ipse Dominum*.

Pag. [illegible] lin. [illegible] [illegible] Legendum [illegible] Edit. Oxon. & Cant. [illegible] Galeus.

Loco horum verborum [illegible] Anglicanâ [illegible] Quare [illegible] Cæsarem [illegible] Maximinum [illegible] Maximinus [illegible] Galerius Maximianus [illegible] Daza Cæsarem [illegible] hoc ex [illegible] Galerium Maximianum appellari [illegible] Galerius enim Maximinum [illegible] *Armentarium* [illegible] Daza [illegible] Victor [illegible] *Armentarium* [illegible] *Pagius ad annum Christi* [illegible]

Adde Baluzium pag. [illegible] col. [illegible] & Cuperum pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Quem Maximinum*] [illegible] Pagius *ad annum Christi* [illegible]

Ibid. *Quem Maximinum*] [illegible] Maximinum [illegible] Baluzius.

Lin. [illegible] *[illegible]*] Vide Cuperum pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] Tertullianum [illegible] *Tullius*.

Lin. [illegible] *[illegible]* [illegible] Galeus.

CAPUT XIX.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Procedunt &c.*] [illegible] Constantinum [illegible] Galerium Maximianum [illegible] Cuperum p. [illegible] col. [illegible] ad *Procederet* Confid. *Procedunt* pro *procedunt* [illegible] *Tum* [illegible]

Tum [illegible] Maximinum [illegible] Kalendis Maiis [illegible]

All things [illegible] the first of May [illegible] [illegible] Kalendis Maiis [illegible] Adde Baluzium pag. [illegible] col. [illegible] & seq.

Ibid. *Kalendis Maiis*] [illegible] *Pagius* [illegible]

[illegible] p. [illegible] col. [illegible] Adde quoque Cuperum p. [illegible] col. [illegible] & Columb. p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *[illegible]*]

(a) Lib. [illegible] Ep. [illegible] edit. Amstel. [illegible] (b) In Dissert. Cypr. [illegible] num. [illegible] (c) In Critic. &c. ad annum Christi [illegible] num. [illegible]

[illegible] Cæſares [illegible] Augus[illegible] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible] Conſtantinus [illegible] Cæſar, quod [illegible] [illegible] Traiano Anglice.

Ibid. [illegible] capite [illegible] Galo [illegible] ſuper Columbum, p. 371. col. 1.

Alter [illegible] p. 400. col. 2.

Lin. 4. [illegible] Quod [illegible] pag. [illegible]

Lin. 5. [illegible] Maximianus [illegible] purpuram [illegible] Augustus [illegible] Lactantius [illegible] de Mortibus Perſecutorum [illegible]

[illegible] (a) [illegible] Kalendis Februarias [illegible] Aquileiæ [illegible] Diocletia[illegible] [illegible] Persas [illegible] Pagium, ad an. Chr. 286 num. 5.

Ibid. Maximianus [illegible]] Id eſt [illegible] [illegible] Quæ [illegible] [illegible] Galerius [illegible] appellatur. [illegible] Galerius [illegible] de la pourpre. Addit Baluz. p. 305. col. 2.

Ibid. Purpuram] Adjecta verbo Anglica, [illegible] Imperatoriam [illegible] Imperial purple [illegible] Maximiano Cæſare [illegible] purpuram Colo[illegible] [illegible] p. 401. col. 2. [illegible]

Lin. 6. Cum Jove [illegible]] Id eſt, [illegible] Ambo Interpretes, [illegible] Capreus, pag. 400. col. 2.

Lin. 7. [illegible]] Locus [illegible]

Concio [illegible] [illegible]

Lin. 7. [illegible]] [illegible] Columbum p. 371. col. 1. [illegible]

Ibid. Alloquitur [illegible]] [illegible] Alloquitur [illegible] Galo. [illegible]

Pag. [illegible] lin. 1. [illegible]

(a) In Diſſert. [illegible] De Numinibus Imperatorum Diocletiani & Maximiani, cap. 4. (b) [illegible] (c) [illegible] apud Columbum, pag. 371. col. 1. (d) [illegible] (e) Galo.

[illegible]

CAPUT XX

[illegible]

[illegible]

[illegible] IMPERATOR CAESAR [illegible] AUGUSTUS [illegible] IMPERATOR CAESAR [illegible] AUGUSTUS, Et Imperator CAESAR [illegible] AUGUSTUS [illegible]

CAPUT XXI

[illegible] IMPERATORIBUS [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Lactantium [illegible] credidere [illegible]

[illegible] facilis promoveat, locis [illegible]. Gravius.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Caput XXII

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible]

[illegible] Christianorum ſupplicio mentio injecta ſit, [illegible] relegati ſint, vel in carceres conjecti [illegible]

[illegible] CIRCUMCISI PARATI [illegible]

[illegible] Chriſtianorum corpore procaſſent, quam de [illegible]

[illegible]

[illegible] ſtionem Anglicam relegimus, non relegatis [illegible]

[illegible] eſt, in Chriſtianos, & eam paucis poſt [illegible]

[illegible] merit noſter dicere, feras, verbis gravi, fuiſſe in illo, id eſt, in Galerio Auguſto, [illegible]

[illegible] *Adminiſtratores.*] Gloſſar [illegible]

[illegible] Adde Caperum, [illegible]

[illegible]

[illegible] Coʃte Columbino, pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] pag. [illegible] col. [illegible] Capoτon [illegible] pag. [illegible] col. [illegible] Columbus [illegible] pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. Jam illa [illegible]] [illegible] Jam illa [illegible] &c. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Lin. [illegible]] Caporon [illegible] p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. [illegible]] Id eſt, ex Anglica verſione [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] Caporon.

Lin. [illegible]] [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible]] [illegible]

[illegible] Quod [illegible] (a) [illegible]

[illegible]

Adde Caporon, p. [illegible] col. [illegible]

CAPUT XXIII.

Pag. [illegible] lin. [illegible]] [illegible] Quod [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible] PUBLICA [illegible] COMMUNIS [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible] Ulpianus [illegible]

(a) [illegible]

[illegible] hoc ſymbola, interim dum meliora [illegible] doctis expectamus. Primo enim [illegible]

[illegible] poſſidebant, ipſi pro jure ſuo, [illegible]

[illegible] & narrationem deinde proferri, ut [illegible]

[illegible] tum vel locum cognovit. Plautus, libro [illegible] capite [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[a] [illegible]

(a) Cap. XIV. (b) Cap. XIX.

bendi modum ſcurrilibus Lennonum Gesto magis placere, quam & ubi grandiorem, nec debuerunt certè Quidquam ipse Lepſiano & Vaſcoſano alio aut ponere.

L. 12. *Ego & hominum debendorum*] In loci hac parte, aut uſſe [illegible] de quibus Aſt. [illegible] ex verbis [illegible] adeo [illegible] *Abe* [illegible] *offerunt* [illegible] *& pone tum in* [illegible] reſtituenda.

Ibid. *Paraſitis abundantem omni* [illegible] *domeſticorum*. In eo [illegible] Cap. de Conſilium (a) ob [illegible] *Accepto* [illegible] *ſtudium miſſe eſt* [illegible] *ut* [illegible] Lebani in Terra [illegible] *uſque ad* [illegible] *quatuor* [illegible] *ſpoliare* [illegible] Adde Caperum p. 460. col. 2.

Ibid. *Ab adventu* [illegible]] his ipſe [illegible] Liberius [illegible] eodem [illegible] *Taruda* [illegible] *Sed Lepſiana & Ambroſii* [illegible] Dioſ [illegible] Orthographica [illegible] *Adventu*.

Ibi. *Adventu* utraque ſcriptum pro *adſitum* [illegible] *boni* [illegible] Avem Nortonem ad Loſtyn Conradum pag. [illegible]

Pag. [illegible] lin. 1 *Quo* [illegible] *bello ſumrant, ac illo. Que* [illegible] Baluzio [illegible] Codex [illegible] *belli ſumrant & alii* [illegible] videbant [illegible]

Ibid. *Quo* [illegible] Lege [illegible] Paris [illegible] Columbus, p. 555. col. 2. Codex [illegible]

Ibid. *Et illis*] Legendum, ut illi Edit. Omn. & Cam.

Lin. 3 *Quem Terentio Davis*] [illegible] ſclavos, [illegible] (Davis) in provinciam redactis eſt, & penitus [illegible] *Angelus laſtis*. Edit. Omn. & Cam.

Ibid. *Poma grandi* [illegible]] [illegible] [illegible] pro [illegible] quod in MS. legimus, [illegible]

Lin. 4 *Potentia pro cap. pendeb.*] Compare pag. 467. col. 2. & ſeq. Columb. verò, p. 555. col. 1.

Lin. 5 *Et* [illegible] *pro una debemus*] Quis [illegible] Et [illegible] *pro una debemus*. [illegible] Et quo [illegible] ut quidquid [illegible] pro [illegible] *Mores* [illegible] Terentius in *Phormione* (b) his verbis:

> *Pauper, cui opere vita erat, ruri fere*
> *Se continebat*

Unde [illegible] Paraphraſtes, *Pauper* [illegible] *La liberté de reſpirer* [illegible] *Reſpondit* [illegible] Verbo [illegible] Anglico [illegible] *After that all was* [illegible] *as if he had been* [illegible] *ſo much* [illegible] eſt [illegible]

Ibid. *Modum Conſuetudo*] [illegible] Capite 30. [illegible] Conſtantinum [illegible] Carmentem [illegible]

(a) [illegible] (b) *Act.* 1. *Sc.* 2. *v.* 18. 19.

[illegible]

Lin. 9. *Et nihil* [illegible]

Lin. 10. [illegible]

Lin. 11. [illegible]

Ibid. [illegible]

Lin. 12. [illegible]

[illegible] Adde Colomes. [illegible]

Ibid. [illegible] *Tollius.*

Distinguunt post *illis* Aboenſis editio, & Gallæus.

Ibid. *Ut non egeant*] [illegible]

Lin. 15. *Adeo hominem miſerrendum*] [illegible]

[illegible] *Tollius.*

Lin. 16. [illegible]

Ibid. [illegible] Vide Colomeſium pag. [illegible]

CAPUT XXIV.

Pag. [illegible] lin. 1. *Jam propinquante*] [illegible]

(a) [illegible]

bum, quod eſt noſter iterum caput et adhiberet, nomen Vulgata quamquam ſint loci [illegible] (*a*), aliâ tamen [illegible] crediderim, magis *Numerum* [illegible] majore [illegible] [illegible] ſolitum [illegible], quae [illegible], verbi gratiâ, exemplum in Pleon Trucidorum (*b*) ac [illegible] & apud Virgilium quatuordecim [illegible] ſunt verò è contrario apud C[illegible], vel [illegible] [illegible] [illegible].

Ibid. *Jam propinquarent.*] Lege: *Jam propinquabat.* Tolius.

Malè, credo, cùm [illegible] [illegible] per [illegible] perfectum [illegible]: *[illegible]* [illegible] eſt. M[illegible] [illegible] cum Tollio, [illegible] [illegible] *Mais le nom de la Juſtice divine approchoit.*

Ibid. *Illa.*] Subaudi Galerius Maximianus, Pagius (*c*).

Ibid. *Judicium Dei.*] Columbum vide, pag. 377 col. 2.

Lin. 2. *Ex quo illaeſi ex ſinu.*] Virgilius 2 *Æn.*

> *Ex illo fluere, ac retrò ſublapſa referri*
> *Spes Danaum — Calc*

Adde Columbum, pag. 377 col. 2.

Lin. 3. *Dum eſt compotem.*] Quidni potiùs *Dum eſſet compotem?* Nam hoc certè malè [illegible] videntur cohaerere. *[illegible] [illegible] [illegible] dum eſt.* Sed [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible], *dum eſſet* [illegible] eſt, quando vel [illegible] dum eſſet, &c. ejuſmodi, eſt quale apud Virgilium [illegible] [illegible]:

> *Multa quoque & bello paſſus, dum conderet urbem.*

Lin. 4. *Et expectabat ultimum [illegible].*] [illegible] in eo vocabulo [illegible] eſt apud Quintilianum, ubi, cùm filius [illegible] [illegible], *ſi non expectarem patris mortem*, pater [illegible] haud & ſeverè reſpondit: *ſed malo expectes.* Tolius.

Lin. 5. *Qui tam graviter laboraret.*] Hoc eſt, [illegible] [illegible] Verbo [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Conſtantius. Atque ita [illegible] *Anno vehementer laborans*, pro [illegible] [illegible] [illegible] ſunt.

Lin. 6. *Conſtantium revocavit*] Vide Baluzium pag. 311 col. 1 & 2.

Ibid. *Frustra repetebat.*] Haec verba in [illegible] codice non occurrere, teſtatur Baluzius: ſed quoniam [illegible] imperfectus [illegible] ſet [illegible] aliquod ſupplementum, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] quod probeo [illegible] [illegible] de Conſtantio Chloro, [illegible] [illegible] legitur: *Conſtantinus obſes apud Diocletianum & Galerium ſub eiſdem [illegible] in Aſia militavit, quem poſt depoſitum imperium Diocletiani & Herculii Conſtantius a Galerio repetiit. Sed hunc Galerius objecit ante plurimis periculis.* Idem Orosius & [illegible].

Lin. 7. *Nam & in eiſdem ſupra juvenem apparuerat.*] Deleo *in*, quemadmodum aliàs quoque. Baluzius.

In perpetuum repetunt. Lege: *Nam & in eiſdem, &c.* Gevartius.

Ibid. *In eiſdem.*] Tolle propoſitionem, quae hic inepta. *Apparuit enim eiſdem vultus, non in iiſdem [illegible].* Tolius.

Ibid. *Juvenem.*] Atque pro adoleſcens dictum eſt. Caput enim XVIII. *Conſtantinus quoque filius erat Conſtantinus ſanctiſſimus adoleſcens*, & idem iterum caput XXIV. *adoleſcentem* [illegible] [illegible]. *Credat adoleſcens* [*Maximianus Herculius*, ut [illegible] ad *ibid.* Baluzius] [illegible] noſtro, quod nos apud [illegible] [illegible] eſt *juvenis* & *adoleſcens* ſynonyma ſunt. Et, quod magis notandum, *juvenem* jam annos 32 [illegible] [illegible] ad [illegible], neque [illegible] plus minus complerat. Conſtantinus quippe anno Chriſti 272 natus, ſicut [illegible] nos Pagius obſervavit (*d*). Et, ex Cypriani [illegible] Dodwelli Diſſertationibus (*e*), anno Chriſti 305 Conſtantinum *juvenem* appellat in noſtro capite Lactantius. Quod ſi verum, uti certè verum eſt, non [illegible] [illegible] non ſolùm conſtat annorum numerus, quem dicimus [illegible] [illegible] praeterea ex hoc loco magna [illegible] [illegible] Hiſtoriae difficultatibus [illegible]. Adde Baluzium, pag. 311 col. 1. & 2. & Columbum, pag. 377 col. 2.

Lin. 8. *Ne contra ſe arma crederet, & quod maximè verebatur, odio militum crearetur.*] Nemo igitur [illegible] ante dicimus, aliter [illegible] [illegible] [illegible], quàm augendo [illegible], prout [illegible] [illegible] verba explicantur. Repete locum, & [illegible] eſt, cap. XXIII. pag. [illegible] col. 2. Hîc caeteroquin, ut id [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel clariſſimi Galeni ac Pagii (*f*), & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], diſtinguitur poſt *crederet*, in hunc modum: *Ne contra ſe arma crederet, & quod maximè verebatur, quamquam [illegible].*

(*a*) *Paul. Judic.* XXI. 9. *Eſa.* XXI. 1. (*b*) *Act.* 1. 5. 6. (*c*) *In Critica, ad annum Chriſti* 305. *num.* 5. (*d*) *In Critica Baron. ad annum Chriſti* 337. *num.* 6. (*e*) *Undecimo ſubſidio*, *num.* 69. (*f*) *In Critica Baron. ad annum Chriſti* 306. *num.* 9.

Lin. 9. [illegible]] [illegible]

[illegible]

Lin. 10. [illegible]

[illegible]

Ibid. [illegible]] Vide [illegible] in suo Marcellino, fol. 418. Gale.

Adde Balsamon, pag. 310. col. 1. & Cuperum, pag. 470. col. 1.

Ibid. [illegible]] Adde [illegible] Columbum, pag. 177. col. 2.

Lin. 11. *In ipſo cardine*] [illegible] Gale.

Ibid. *In ipſo cardine.*] Id eſt, in ipſo articulo, vel [illegible]

[illegible] Adde Cuperum pag. 470. col. 1. & Columbum pag. 177. col. 2.

Ibid. *Namque* [illegible]] [illegible]

[illegible] Tollius.

Ibid. *Namque* [illegible]] [illegible] Gale.

[illegible]

[illegible]

Lin. 12. *Cum jam* [illegible]] [illegible] MS. liber [illegible] poſuerat ad calcem operis Baluzius in [illegible] Sequentes Ducheſnius [illegible] de veteris Schedæ lectione.

Ibid. *Cum jam* [illegible]] [illegible]

Lego, [illegible] Baluzius.

[illegible] Gale.

Legendum [illegible] Tollius.

[illegible] Adde Columb. p. 177. col. 2.

Ibid. [illegible]] [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible] Adde [illegible] p. 310. col. 1. & Col. p. 177. col. 2. & ſeq.

Lin. 13. [illegible] Cup. [illegible] p. 470. col. 1.

Lin. 15. [illegible]] [illegible] Gale.

[illegible]

Namque omnes [illegible] RETENTANT

(o) [illegible] cap. xx. pag. 473. col. 2. & 474. col. 1.

[illegible] RETENTAN[illegible] [illegible] RETEN-TAVIT [illegible] RETENTAS [illegible] RETENTA- [illegible] RETENTAVERUNT [illegible]

[illegible] apud Du Cangium (f) [illegible] Du Cangius [illegible] AD VESPERAM [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXV.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXVI.

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible] AUGUST[illegible] [illegible]

[illegible]

Adde [illegible] Capon [illegible]

[illegible] Cum [illegible]

[illegible]

[illegible] PROVINCIAL[illegible] [illegible]

[illegible]

PROVINCIAL[illegible] [illegible]

[illegible]

(a) [illegible] Populo Romano [illegible]

ab hâc laſſitione, & Anglicam (a) [illegible] Neque certè [illegible] apud [illegible] locus hic pro [illegible], capitum & capitis [illegible] [illegible] quam quod hic [illegible] [illegible] plus [illegible] Quare [illegible] per [illegible] Non quod [illegible] populus Romanus [illegible] Galerio [illegible] [illegible] Romana [illegible] Hoc eſt [illegible]

Lact. [illegible]] [illegible] p. 378. col. 2.

Ibid. *Eodem fere tempore caſtra quoque ſuſtulerat.*] Locus varie acceptus [illegible] Id eſt [illegible] Montacutio verbis, cujus verba ſunt: [illegible]

Hoc eſt [illegible] Anglica [illegible] *He had alſo at the ſame time made an attempt upon ſome of the Præ[illegible] of the Prætorian Bands.*

Ibid. *Suſtulerat.*] Malim *tranſtulerat.* Cole.

Ibid. *Caſtra* [illegible] *ſuſtulerat*] Id eſt, ex parte. Neque enim [illegible] Eodem [illegible] *Quinquagintis* [illegible] Balusium, p. 313. col. 1. & Cap. p. [illegible] col. [illegible]

Mea ſymbola eſt [illegible] *Eodem fere tempore* [illegible] *Eodem tempore caſtra quoque prætoria fere ſuſtulerat* [illegible] Romæ [illegible] *Eodem tempore* [illegible]

Lact. [illegible]] [illegible] Columba, p. 378. col. 2.

Ibid. *Omnes quinoſdam judicibus*] [illegible] *Cave* [illegible] Codex Baluzianus, pag. 313. col. [illegible]

Ibid. *Quinoſdam judicibus.*] Judices [illegible] Principum [illegible] *Judices* [illegible] Tol- [illegible]

Lact. [illegible]] Id eſt [illegible] Montacutio, [illegible] Anglicam [illegible] [illegible]

(a) *Maximian pretended the ſame part of Madneſs, that he would not ſo much as grant the City of Rome an Exemption from the Tax.* (b) Vide Gloſſar. Latin. Du-Cangii. (c) *Autem deja contra Galerium.* (d) *The People, who were now much provoked.*

Ibid. *[illegible]*] [illegible], *[illegible]* [illegible] Galeni.

Pag. [illegible] *[illegible]* [illegible] secundum [illegible] secundum [illegible] Anglicam. Utrumque [illegible] p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] quem [illegible] quod [illegible] Utrumque [illegible] quando [illegible] quod [illegible] Conter quoque Cel. p. [illegible] col. [illegible] & seq.

Ibid. *[illegible]*] Pro quo *[illegible]* in suo [illegible] cum [illegible]

Ibid. *Et [illegible] Caesarem [illegible]*] [illegible] & [illegible] quod [illegible] Caesare [illegible] de qua [illegible] p. [illegible] col. [illegible] & Cuperum, p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible] quod [illegible]*] Quae [illegible] Caesarem [illegible] interpretatio.

Ibid. *[illegible]*] Cup. vide, pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible] ad [illegible]* [illegible] quod [illegible] & [illegible] Cuperus p. [illegible] col. [illegible] & seq. [illegible] quod [illegible] ad [illegible] ad [illegible] Augustum [illegible] quod [illegible] non erat.

Ibid. *[illegible]*] [illegible] quod [illegible] ad [illegible] quidem [illegible] partem ad [illegible] [illegible] quod [illegible] Caesares [illegible] cum [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] Lectio de qua [illegible] p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] Hoc est [illegible] quod [illegible] cum [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] [illegible] Vide [illegible] p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] Hoc est, [illegible] quod [illegible] grand, [illegible] verbo [illegible]

Lin. [illegible] *Quando quando*] De [illegible] Columbum [illegible] pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *[illegible]*] [illegible] exempla.

Ibid. *[illegible]*] [illegible] semper [illegible] Manutio [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] [illegible] Quae [illegible] Campa[illegible] [illegible] *[illegible]*

[illegible] pag. [illegible] col. [illegible] & seq. [illegible] quo[illegible]

(a) [illegible] Severus, [illegible] *Empire*.

[illegible]

Gallica, *Il envoia presenter la pourpre a son pere le vieil Maximien, qui apres son abdication faiſoit ſon ſejour dans la Campagne.* Anglica vero, *So he ſent the Purple to his Father, who had lived in Campania ever ſince his Reſignation of the Empire.* Quod ſi quis in eo loco [illegible] apud Ciceronem [illegible] poſt ſequentia commata, atque [illegible] & in noſtro [illegible], Ciceronis [illegible], qui, *Ego morabor te*, pro *Ego te expectabo*, in Epiſtola ad Atticum uſurpavit, depoſitum imperium in Campania morantem pro, expectantem, dictum [illegible]: Tunc profectò nulla magis [illegible] ſupereſſet difficultas, quam ſi planiſſimè haberemus *Patri ſuo poſt depoſitum imperium in Campania expectanti, &c.* In quem ſcilicet Herculium, [illegible] qua pacto Romæ [illegible] Maxentium Principem Augustum nuncupabant, [illegible] quidem celeritate, nec [illegible] magna ſpe recuperandi imperii advolaverit è Lucania, ubi jam [illegible] à depoſito regendi [illegible] privatam [illegible] ſed ut tamen, in intra Campaniam limites ſeſe [illegible] continere voluerit, donec [illegible] filio [illegible] purpura [illegible] faceret, [illegible] Itaque [illegible] [illegible] Roma autem Præterea [illegible] Maxentium Herculii filium qui haud procul ab Urbe in villa publica morabatur, Augustum nuncupaverunt. Quo nuncio Maximianum Herculium ad ſpem [illegible] ſuſcitatum, quod [illegible] Romam advolaverit è Lucania, quam ſibi [illegible] ut agros amœniſſimos [illegible]. Placet itaque, [illegible] hæc è [illegible] *Patri ſuo poſt depoſitum imperium in Campania morantem purpuram mittit.* Neque [illegible] Ciceroni [illegible] eſt. *Hora poſt*, [illegible] Geſtorum noſtro [illegible], &c. [illegible] Comiter Baluz. p. 315. col. 2. & ſeq.

Lin. 15. *Et Auguſtum nominat.*] [illegible] hanc locutionem Tanaquilus ſuo loco.

Ibid. *Et rurſum [illegible]*] Baluz. vide, p. 316. col. 1.

Ibid. *Et qui depoſuerat invitus.*] Purpuram ſcilicet, [illegible], eamque [illegible]. [illegible] & imperium, quod [illegible] haud [illegible] Lactantium [illegible] eſt. Adde Baluzium, pag. 316. col. 1. & ſeq.

Ibid. *Et qui.*] Lego, *& quia.* Gale.

Lin. 14. *Lubenter arripuit.*] [illegible] nempe purpuram. Quâ de re multò plura Baluz. [illegible] col. 2.

Ibid. *Severus [illegible] vadit.*] Vadere [illegible] de bellicis [illegible], [illegible], procedere, dicitur. Virgilius, Æn. 2.

— *Spoliis ſe quiſque recentibus armat.*
VADIMUS *immixti Danais, haud numine noſtro,*
Multaque per cæcam congreſſi prælia noctem
Conſerimus.

& Livius pariter, libro 5. VADUNT [illegible] *ab ſua parte [illegible]*, & [illegible], [illegible] quo [illegible], [illegible] non [illegible] [illegible], *ſed [illegible]* [illegible] Saltem verum [illegible] quandoque etiam [illegible] vel [illegible] hic aut [illegible] jam [illegible], [illegible] Ennium, lib. 8. Annal. verſibus ſuperiùs laudatis:

Non ex jure manum conſertum, ſed magè ferro
Rem repetunt, regnumque petunt;
VADUNT *ſolidâ vi.*

nec diſſimili ratione Livius, libro 26. *Cum elephanti in caſtra Romana Numidæ Hiſpanique cum elephantis irrupiſſent, elephanti per media caſtra* VADENTES, [illegible] *ſugâ* [illegible] [illegible] fuerant. Quod [illegible] Columbi [illegible], quam propono ſupra, p. 329. col. 1.

Lin. 15. *Et ſi [illegible] quem [illegible].*] Corrige, *ut ſi contra quem, &c.* Gale.

Ita quoque emendaveram, quo [illegible] dimittimus. Sed [illegible] *& ſi ut* vel *&c,* contra quem [illegible] idque id genus.

Lin. 16. *Sed [illegible] jam [illegible] imperii Maximianus.*] [illegible], quod [illegible] ſupplendum videtur.

Caput. [305] *Maximianus Herculius*, qui poſt depoſitum Imperium in Lucania morabatur, à Maxentio filio, dum is in Campania eſſet, Romam vocatus eſt, ubi eumque iterùm Auguſtus nuncupatus, ut jam ex Lactantio caput 26. dictum: quod [illegible] [illegible], non [illegible] ex [illegible] Lactantii caput, ſed [illegible] ex

(a) In Epiſt. ad Attic. lib. 13. 16. (b) [illegible]

quo Confulem ordinarie anno fequenti [307] post primum Confulatum Cæſareorum regulam aſſumpto colligitur Pagius, in Crit. Baron. ad An. Ch. 306. num. 13.

Lin. 17. Captus adventu Ravennam confugit. [Zofimus ait, occiſum fuiſſe ad tres Tabernas: at captum fuiſſe Ravennæ Gala. Adde Baluz. p. 510 col. 2. & ſeq.

Lin. 19. *Maximianus*] Id est ſemper qui eum in ea ſupra ... nominat, ut ſimpliciter *Herculius*, & ut ſemel ab alio Maximiano Augusto. Locus eſt, *Herculius vero etiam Maximianus noſtro infamem*. Judicet hunc obiter æquus Lector, quam multis locis hic obelus ſit non ſubobſcurus tantum, ſed obſcurus, quamquam ſatis Auctori nobisque fuiſſet Herculium ubique, vocis gratia, *Herculium*, & Galerium pariter ubique Galerium nominaſſe.

Ibid. *Veſtemque & purpuram eidem, a quo acceperat, reddidit.* Locus non nisi de eo nominabit. Nam quod primo ſuper videtur, Severum miſſum fuiſſe à Galerio ad Herculium Maximianum ut eum Herculius purpura induerit: ſunt enim ſunt Maximiani Caput 18. & *Herculius Maximianus idem homo*) id hinc dicimus fuiſſe dictum, adeoque Severum ab Herculio purpuram accepiſſe. Et quod jam ſecundum principatumque eſt, Severus qui ea purpuram ab Herculio acceperat, nomen Cæſar factus fuerat, cum illam acceperat. Sed quando eandem Herculio reddebat, tunc erat

factus erat Auguſtus à Galerio, ut in ſine capitis 25. traditum. Nec videtur prorsus Auguſtorum purpura diverſa à purpura Cæſarum cum quam Severus ut Cæſar ſumpſerat in imagine ab Herculio habuerat, eandem, jam Auguſtus factus, Herculio, à quo habuerat, reddiderit. Adde, quod etiam permanet, Diocletianum caput 19. cum ſe purpura quam habuerat ut Auguſtus & ſenior Auguſtus induerat, exuerit velitque haud convocato militum concione hominem quem una cum Severo novum Cæſarem pronunciare tantum non debuerat, tradere ut novum oculis purpura veneraretur, haud dicendum ab illo quo ſe exuit Maximinus Daza nuncille, sed eandem *Hanc purpuram Diocletianus tantum tunc qua ſe exuit, & Diocletianus factus eſt*. Neliximus porro, ut ea quod loco ſit ad amplioſium Caput, quodcumque ſuperius memoriam reſpondet mox. Sed ... quæ nunc à nobis obſervata ſunt, præterimus penitus, nec quidquam memoriam in contrarium, quod valeat perſuadere.

Ibid. *Veſtemque & purpuram*) Quam ſupra Columb. p. 570 col. 1. ait ... ſeſe dicit. Idque negat, credens potius memoriam & veterem veſtem ... Ego contra ... ſunt ... , eamque unice veſtem ſignificari, quæ ſuma fuerit purpura, & ceterum, ut hunc noſtrum Auctorem unde verba ſecum collata :

Sumo Maximianus, ut poſſet [Conſtantinum] fallere, deponit REGIAM VESTEM. cap. 29.

Sumit Maximianus ... jam Conſtantinum aſſumerat ... ſuis Barbarorum, repente PURPURAM ſumit, eodem capite in ſequenti.

Sed nec manifeſtè alia tamen hic doctiſſimi Interpretes: quorum Gallicus veſtemque & purpuram ſimpliciter vertit, *La pourpre* ad verbum purpuram. Anglicus vero, *the Imperial purple*. Imperatoriam purpuram, in hac etiam confirmantur palam etiam qui non modo de indicere Cæſarum Imperatorumque purpura dicimus, quod *Imperatoriam* vocaverit eam purpuram, quam Severus cum ab Herculio Cæſar factus acceperat *and gave back the Imperial Purple to him from whom he had received it*. Cæterum autem figura, quam hic Lactantius exemplum eſt, ſi quis aliquid inquirat, Virgilianum illud (*a*), ſcilicet

pateras libamus & auro, pro pateris aureis, neque Servius aliter ubi (*b*),

Veſtes velamus auro vincloque premenda,

pro veste eodem auro. Nec non in Actibus Apoſtolorum (*c*), ut meliori Doctorum ſententiâ, ... id eſt, verterent inter eum Deum, sive vero tantum, ſeu hominem, ad coſplalo adduxiſſe.

Pag. 200. lin. 1. *Qua ſuſſo, nihil aliud, &c.*] Poſſim hoc dubio cum Aboneſi nihilomine, & ambobus eorum verbonibus, diſtinctionem tollere poſt *ſuſſo*, atque una ſpiritu legere in hunc modum. *Qua ſuſſo*

(*a*) Lib. 2. Georg. (*b*) Æneid. 5. (*c*) Cap. xxv. num. 19.

CAPUT XXVII.

Ibid. Hic autem.] Galbius Mancinus [illegible] alius. Traduct. Anglica. Adde Balinum, pag. 517 col. 1. & Tournebum, suo loco.

Lin. 7. *Ad urbem accede*] Romam scilicet, quod non animadvertit Interpretes e [illegible] & [illegible] esse, [illegible] & [illegible] in suis verbis [illegible] posuerunt.

Ibid. *Populum [illegible]*] Balinum vide, pag. 518 col. 1.

Lin. 9. *Ad circumsidendo omnem.*] Male hic, credo, [illegible], caput omnem propter [illegible], scribo *Ad circumsidendo omnem.* Sed nulla [illegible] opus est. *Mathiam circumsidere* (*[illegible] circumsidere*, *[illegible] circumsidere* [illegible] codices habent. *circumsidere* [illegible] genus [illegible] in Philippicis, & alibi, pro *obsidere* & [illegible].

Lin. 10. *[illegible]*] Virgilium [illegible]:

[illegible] ego huic nostro [illegible], [illegible],
[illegible].
[illegible] ego huic nostro [illegible], &c. [illegible].

Lin. 12. *[illegible]*] Id est Galbium [illegible] quod vel hunc [illegible], [illegible]. *[illegible] hic [illegible] esse, ut [illegible] ad se [illegible].* Ad quae tamen quae ex [illegible] amplissimus Caperus, pag. 474 col. 1.

Ibid. *Et quod Romani [illegible] Romam [illegible]*] [illegible] opus in [illegible]. *Et quod Romani [illegible] Romam [illegible].*

Lin. 15. *Imperium [illegible]*] Galbius [illegible] quod Mancinus non [illegible] *[illegible]* Galbium.

Pag. 545 lin. 1. *Domestique autem*] Pro [illegible] *domestique* legere [illegible], [illegible] Columbius pag. 370 col. 2.

Tam *domestis*, [illegible] *domestis*, hic leg. [illegible] *Domestique autem* [illegible] *Domestis* [illegible] Tacitus.

Ibid. Domestique autem] Nihil verius Gothicis correctione *Domestique autem.* Nam quam *domestis* [illegible] *Domestique autem* [illegible], Lector [illegible] Gronov.

Lin. 3. *Donec [illegible] fuit [illegible]*] Hunc [illegible] Balinus. [illegible] *Donec [illegible] [illegible], [illegible].* Unde [illegible].

Ibid. *Falso omnem, [illegible]*] Hic [illegible] *Alibi*.

[illegible] *[illegible] omnem [illegible].* Edit. Oxon. & Cant.

[illegible] le grandeur de sa [illegible] Mancinus. [illegible] *Donec [illegible] omnem [illegible]* [illegible]. Adde Balinum, pag. 518 col. 2. Columbum, p. 370 col. 2. & Tournebum, pag. 413 col. 1.

Lin. 4. *[illegible]*] [illegible] Balinum, pag. 518 col. 1.

Lin. 6. *[illegible]*] [illegible] hic Interpretes, [illegible] *Si [illegible].* Mancinus. *If he had been [illegible] by [illegible] a body.* Versio Anglica.

Lin. 7. *[illegible]*] [illegible] Edit. Oxon. & Cant. [illegible] (a)

[illegible] Tacitus 1 Annal. 70. *[illegible].* Vide quae de [illegible], Joannes Fredericus Gronovius.

Ibid. *[illegible]*] [illegible] Tacitus.

Adde Caperum, pag. 474 col. 1.

Lin. 8. *Qui [illegible]*] Lege: *Quo [illegible].* Turbus.

Lin. 9. *[illegible]*] [illegible] *Dedu [illegible]* [illegible] CORRUMPERENT [illegible] perpetua [illegible].

(a) *Pour [illegible] le moyen de [illegible] Mancinus. That it might not be possible for an army that might [illegible] him to find [illegible] subsist.* Versio Anglica.

[illegible], quem capite xxix. pag. 190. col. 1. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] argumentum. [illegible] Versio Anglica quod non nisi de [illegible] in [illegible] [illegible] in usu est.

Ibid. *[illegible] parentes & mariti, ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*, [illegible] quam [illegible], non de personis sed de rebus [illegible] [illegible] verò de personis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apud C. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] supra capite xix. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & paulo post [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible]*, quippè *cùm [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* [illegible] capite [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible]* & paulo capite xxxi. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* Quare vel [illegible] Codicem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Colbertinum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible]* [illegible] Doctis quod [illegible].

Lin. 11. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*] C'est ainsi que Galerius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 14. *[illegible] [illegible] [illegible]*. Vera est ergò Versio, ad [illegible], scribuntque *[illegible] & [illegible]*, *[illegible] & [illegible]*, [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Baluzium, pag. 318. col. 1.

Lin. 19. *Cujus [illegible] [illegible] [illegible].*] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 22. *Sed Daciam*] Quippe qui ipse Dacus [illegible] [illegible]. [illegible] Ovum anno 1680, [illegible] Ovum anno 1684, & Cantab. anni 1684. [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], Daciam.

Ibid. *Daciamque*] [illegible] [illegible] *[illegible]*. Sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apud Mss. Ang. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* Tollius.

Adde Baluzium, pag. 318. col. 1.

CAPUT XXVIII.

Pag. 201. lin. 1. *Post [illegible] [illegible]*] Id est, *Posteaquam [illegible] [illegible] [illegible] Galerium Maximianum*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

After that he had left body in the [illegible]. Versio Anglica.

Après [illegible] [illegible] de Galerius Maximien

Ibid. *[illegible]*] Nempè Galerio Maximiano. Pagina 0.

Ibid. *Maximianus [illegible]*] [illegible] [illegible] de quo supra capite 8. *Quid [illegible] Maximianus qui est dictus Herculius?* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximianus in hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ipso loco in Manutenii Versione. Adde Baluzium, pag. 318. col. 2. & Columbum, pag. 170. col. 1.

Ibid. *E Galliâ [illegible]*] In [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Galliam [illegible] [illegible] Cap. 26. *Et ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*

Lin. 2. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* Nempè Maxentio. Pagina 0. [illegible] [illegible] Translationem Anglicam, *in that part of the Empire* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximianum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 3. *Quippè [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]* Subintellige [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & ad [illegible] [illegible] [illegible] Tollius.

Ibid. *Quippe cùm*] Corrigo, quippè quod. Colb.

[illegible] [illegible] est, [illegible] [illegible], quippè cùm, in hoc tempore [illegible] Cæsarem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maxentio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] [illegible], sed

(*a*) *In Cat. [illegible] ad annum Christi 309. num. 3.* (*b*) *Ibid.*

inferiae & crimen. Adde Balm. pag. 518. col. 1.

Ibid. *Qui etiam partis redderent imperium.*] Accipio quod multis ter plura quam adeo erant vel qui etiam alio imperium partis redderent dicamque in Angusto in imperatore. Pro etiam etiam Haeretus seu esse, seu capita condita. Adde habet & jam Malter si quod hoc attemptandum legere qui pro que, hoc posto qui etiam (*habendo pergens*) partis redderent imperium. Neque aliter haud finiat Auctoris mens.

Lin. 8. *Ut filio suo ereditarum.*] Hoc est, si Mauritius verborum posuit liberos reciperent, ut quo suo heredem. Sic ea dicitur a rex parem ad verbum autem ut nunquam suam hereditatem recuperaret. *De se mettre en possession de son ancien heritage,* quod mihi ob hanc Vestrum totum jam plus tenuit aliter valde hinc dixit, quasi partem imperio omnibus qui tum *Alpes Gallias* [illegible] *Confinium* [illegible] *Africa* [illegible] *Herculis*.

Lin. 9. *Quas exitus* [illegible] &c.] [illegible] Herculis [illegible] in hoc partes [illegible] *Edo Ov. & Cam.*

[illegible] amplissimam Cupersinitione [illegible] quo [illegible] qui [illegible] hoc loco quamquam eam partem Mauritanorum [illegible] quae paulo ante ab Imperatore [illegible] dixerit & Iste Mauritio [illegible] Hanc hoc loco propter esse [illegible] Mauritii adeo ut admodum verisimile [illegible] qui quamquam [illegible] partem [illegible] ad [illegible] defecerunt, defectionem [illegible] ad patrem quamquam [illegible] Confer Balm. p. 518. col. 1. & Cap. p. 494. col. 1.

Pag. 222. lin. 1. *Ad filium.*] Ad Maximum *Mauritio verbo.*

Lin. 2. *Illum principem calamitatum.*] Id est, Anglico verbo: *The Chief occasion of all the calamities.* &c. [illegible] calamitatum. Mauritium [illegible] principem non [illegible] hoc loco [illegible], qui in tempore verbum [illegible] hunc [illegible] *Tarquinii* [illegible] *calamitate publique* [illegible] *Cornuum* [illegible] & multo [illegible]. Collige ex *illo* C-

[illegible], *principe belli, principe* [illegible] *principe atque* [illegible], [illegible] *principe* [illegible], & [illegible] in quibus haud tamen [illegible] pro principe [illegible] [illegible], sed in quibus [illegible] *principem* & *[illegible]* [illegible] *principem belli* & [illegible] belli. Adde Cal. p. 179. col. 1.

Lin. 5. *Quos* [illegible]] [illegible] Columbus.

Ibid. *Dampno* &c.] Propter quod *Adamantis* & *[illegible]* [illegible] libro 2. *Edo Ov. & Cam.* Confer Balm. p. 519. col. 1.

Ibid. *Dampno*] Lege *dampnis* Tullum.

Adde Cuperum p. 494. col. 1. & quae superius notata, p. 181. col. 1.

Ibid. *Purpuram.*] *The Imperial purple.* Verbo Anglico: hoc est, Imperatoriam purpuram, quod [illegible] *[illegible]* [illegible] Mauritanum Romae [illegible] Imperatorem [illegible] quae superius [illegible] colligimus pag. 482. col. 1. & 2.

Ibid. *Palmam* [illegible] Cor. & Tarem. Neque [illegible] hoc capite 4. [illegible]

Lege *Romae Alte.*

Lin. 7. *Sanus* [illegible] imperatum [illegible] Aboant quod propter [illegible]

Lin. 8. *Tarquinii Superbus aliter*] Scilicet Tarquinius Romanorum Rex ultimus. *Paginae* Confer Balm. p. 519. col. 1.

Cornua [illegible] *Tarquin.* Mauritius. Hoc est [illegible] Tarquinium. *As Tarquin* [illegible] Verbo Anglico, id est, [illegible] Tarquinius [illegible]

Ibid. *Superbus.*] [illegible], *Superbus* [illegible] quo [illegible]

Ibid. *Pendens est.*] [illegible] hic [illegible], atque [illegible], & [illegible]

[illegible] esse, atque [illegible] quae [illegible], [illegible], [illegible]

CAPUT XXIX.

Pag. 222. lin. 1. *Bellum* [illegible] *in Gallias* [illegible] *[illegible]* per [illegible] Augustum, [illegible]

(a) *In Cohib. Baron. ad annum Christi* 599. num. 3.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

[illegible] IN MANU TRADITAE [illegible] IN MATRIMONIUM [illegible] IN MATRIMONIUM DUCIT [illegible]

[illegible]

(a) Lib. [illegible] cap. [illegible] (b) Cap. [illegible] (c) Terent. in Andr. Act. [illegible]

Lin. 5. *Confilio adhibito.*] [illegible] Primo [illegible]

Haud [illegible] de [illegible] ad [illegible] Constan- [illegible] Conſtant. [illegible] ad [illegible]

Lin. 6. [illegible]] Vide [illegible] p. [illegible] col. [illegible]

Lin. 7. *Imperatorem* [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. 10. *Cum* [illegible] , Columb. [illegible] p. [illegible] col. [illegible]

Lin. 11. *Opprimeret* [illegible]] [illegible] quod [illegible] [illegible] Conſtantinum [illegible] [illegible] Conſtantino [illegible] [illegible] [illegible] Con- [illegible]

Lin. [illegible] *Quod* [illegible]] Quo [illegible] Conſtantinum [illegible] Conſtantino, [illegible] Imperatorem [illegible] [illegible] quæ Auguſti Cæſarem [illegible]

Lin. [illegible] *Tum* [illegible]] [illegible] Heraclium [illegible] [illegible] per [illegible]

Lin. [illegible] *Adducebant ad Imperatorem* [illegible] *Imperatorem* [illegible] [illegible] Heraclium [illegible] Conſtantinum [illegible] Imperatorem [illegible] [illegible] Au- [illegible] Cæſarem [illegible] Au- [illegible] Martinam & Conſtantinum [illegible] [illegible] Imperatore [illegible] Imperatorem.

Ibid. *Pavor* [illegible]] [illegible] [illegible] , [illegible] , [illegible]

Conſtantinum [illegible] , [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dei [illegible] [illegible] caput [illegible]

Lin. 18. *Audit* [illegible]] Hoc eſt [illegible] Conſtanti- [illegible] Conſtan- [illegible] [illegible] , [illegible] col. [illegible]

Ibid. [illegible] , [illegible] , [illegible] , [illegible] *Imperatorem* [illegible] , [illegible]

CAPUT XXV.

Pag. [illegible] *Imperatorem* [illegible]] Id eſt [illegible] , [illegible] Conſtantinum [illegible] *Imperatorem* [illegible] Heraclium [illegible] [illegible] Conſtantino [illegible] , [illegible]

[illegible] *Imperatorem* [illegible] *Imperatorem* [illegible]

[illegible] Martinam [illegible] *Imperatorem* [illegible] Auguſta [illegible] Imperatorem [illegible] Conſtan- [illegible] Heraclium [illegible] , [illegible]

Lin. [illegible] *Quæ* [illegible]] [illegible] , [illegible] Gale.

[illegible] ergo [illegible] &c. quæ [illegible] à [illegible] [illegible] ab-ſorpta eſt, abſorptam potuit facile hic loc. [illegible], ubi [illegible] legendum [illegible] *Et [illegible] ſemel [illegible], [illegible]*, &c. Adde Cup. p. 475 [illegible] confundit eum locum ſupra, p. 561 col. 1

Ibid. *Vocat [illegible] Pamphum.*] *Il [illegible] ſe [illegible] Panſa.* Manceutius.

[illegible], cùm [illegible] ſe [illegible] [illegible] [illegible] (*appellet*) & [illegible] *fallitare* (*[illegible]*) [illegible] quam quòd etiam ex proximè ſequentibus manifeſtum eſt, *Hunc* [illegible] ſecundum Herculis machinam [illegible], quæ [illegible] ſuæ partibus conciliare [illegible]. Vocavit ergo primum [illegible] id eſt, illum ad ſe vocavit [illegible], effecit que ut veniret. Adde Colomb. p. 580. col. 1

Lin. 4. *Deſpicere [illegible] pollicetur*] [illegible] [illegible] loci Columbus.

Ibid. *Piam [illegible]* &c.] Paulo [illegible] [illegible] Aboreha *[illegible] [illegible] [illegible], & negligentiam [illegible] [illegible]*

Lin. 5 *Pollicetur illa facturam, & ve- ſtem promiſit ad maritum*] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tapis [illegible]. Re- [illegible] hæc de [illegible] Zodiaco [illegible] [illegible] [illegible], confundit Herculem cum Ma- [illegible] Dusi, quem templum [illegible] apud Tarſum [illegible] [illegible] [illegible] Victoria. Sed de hoc poſteà videbimus. *Edito Otto & Cum.*

Ibid. *Refert [illegible] ad maritum.*] Ad Con- ſtantium Maximianum.

Adde Balus p. 5[illegible] col. 1. & ſeq.

Pag. 224 lin. 1 *Compunctam [illegible],*] Eun- dem vide, p. 5[illegible] col. 1 & 2

Ibid. *Quod manifeſtè furtum teneretur.*] Malim, in furtum Tollum. Quod & Man- cinio videtur in mentem veniſſe. *On deſ- [illegible] pour ſurprendre le perfide dans un [illegible] manifeſte*

Prætereaà, ſi quid eſſet emendandum, quod manifeſto furtum [illegible]. Sic enim Cicero 3 Ver. *Tenes [illegible] furem manifeſtò [illegible] [illegible] frumentariam [illegible].* Sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cum Cicero [illegible] [illegible] Verrinâ ſcripſit *Tenemus [illegible], [illegible], & manifeſtò te- [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], furtum deprehendi [illegible]*. [illegible] [illegible] pro Cluen- tio: *[illegible] [illegible] Oppianum [illegible] mani- feſtò [illegible] atque deprehenſum.* Adde Col. p. 580. col. 2.

Lin. 1 *Suppoſitos quidem eſſe Eunu- chos, qui pro Imperatore morerentur*] Factum notabile, ſed cujus, ut verum dicam, æque- [illegible] [illegible] non ſatis video. [illegible] [illegible] exemplum ſcio eſſe in Hiſtoria Machabæorum, libro 3 [illegible] ferè primo ca- pite, in hunc modum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], &c. [illegible] *Theodotus autem quidam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] à [illegible] [illegible] Ptolemæo [illegible] [illegible] [illegible] ſe ad taberna- culum Ptolemæi noctu, ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bello [illegible]. At Doſitheus [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in tabernaculo, quem pro illo [illegible] [illegible]*

Lin. 3. *Ille*] Maximianus, quem & [illegible] Interpretes nominare maluerunt.

Ibidem. *Inſidias opportunas.*] Hoc eſt, in- ſidiam ſuo tempore. Nimium enim ſimpli- citer Mancinius, *à ſon deſſein*, ſuo con- ſilio.

Lin. 4. *Vidiſſe [illegible].*] Locutio, de qua conſulendus eſt Cuperus pag. 571. col. 1. & in qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſe poſt vidiſſe abſorptam ſcilicet ab illo.

Lin. 5 *[illegible] ſua.*] Vide ſis Tomaſinum, p. 4[illegible] col. 1

Ibid. *Ingreditur armatus*] *Haud diſſi- mile* fuit Dani. [illegible], [illegible] Artaxerxem noctu opprimere & interficere volentis, quod ſibi Aſpaſiam negaſſet, nec alius cer- tus Tallius.

Lin. 6 *Spadonem [illegible].*] Id eſt, ut rectè Interpretes, occidit. Sequitur enim paulò poſt: *Profertur è cubiculo cadaver* [illegible] [illegible] Latinis [illegible], quod proprie loquendo corpus, mutilum, ve[illegible], ca- put & brachia, truncum reddere ſignificat, nonnunquam etiam quomodocunque occidere eſt. Plautus in Aulularia, Act. 3. ſc. 4.

Caput ſuſtum, [illegible] gallum, furem manifeſtarium.

Ubi vox manifeſtarium propter proximè ſe- quentia debet notari.

Ibid. *Proſilit.*] Reſilit, proſilit. Tol- lius.

Ibid. *Profitetur quod admiſerit.*] Lege admiſerat, vel, quid admiſerit. Idem.

Lin. 8 *Manifeſtarium [illegible],*] Confer Plauti locum modò allatum. Ad. quoque Colombum, p. 580 col. 2.

Lin. 10. *Duas [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-* [illegible].] Ex Virgilio libro 6 Æn. Galæ. [illegible] Paris. editio in margine.

[illegible]

VOTIS XX MULTIS XXX

[illegible]

CAPUT XXXI.

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible]

[illegible]

[illegible] ad [illegible] (a) [illegible] *Verbum* [illegible] Nos [illegible] ad [illegible] verbo [illegible] [illegible] Fesnm [illegible] [illegible] (c) [illegible] confirmationem.

Ibid. [illegible]] [illegible] quod apud [illegible] Romani [illegible] in hoc loco verba [illegible] Romanus. [illegible]

Ibid. [illegible]] Col. [illegible] p. [illegible] col. 1.

Lin. 3 *Offensum* [illegible]] [illegible] Verba Aug. [illegible] apud [illegible] de Bello [illegible] *Imperatorum* [illegible] [illegible] Capite [illegible] pag. [illegible] col. 1.

Lin. 4 [illegible]] [illegible] Codice [illegible] Auctor [illegible] Oxon. & [illegible] [illegible]

[illegible] quod [illegible]

Lin. [illegible] *Verum non habemus nullo*] [illegible] Balerius [illegible] *abstinendi* [illegible] [illegible]

Quanquam [illegible] Codice [illegible] *Verum non habemus nulla* [illegible] *primis* [illegible]

In [illegible] Balerius [illegible] *Verum non habemus nullo* [illegible] *Verum non habemus, nullo abstinendi, &c.* [illegible] Oxon. & [illegible]

Verum non habemus nullus [illegible] *Alii.*

Corrige. [illegible] non habemus [illegible] [illegible]

[illegible] *Verum non habemus nullo* [illegible] *abstinendi* [illegible] quod [illegible] quod [illegible] Balerius: *Verum non habemus nullo* [illegible] ab *Offensum* [illegible] (d) [illegible] *Paranas* [illegible] Tum & [illegible] cap. [illegible] a Dom. [illegible] pag. [illegible] col. 1 & [illegible] pag. [illegible] col. 1.

Ibid. *Subjicienda multiplices* [illegible]] [illegible] *Abstinendi* [illegible] Oxon. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Commemorare*] [illegible] [illegible]

(a) Pag. [illegible] edit. Oxon. an. 1681. (b) Ibid. (c) Ad [illegible] pag. [illegible] not. [illegible] (d) Pag. [illegible] not. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) Lib. [illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible] in eamdem ſcripturam [illegible], ut in Lactantio, cap. 5 [illegible], Conſtantium [illegible]. *Pagius* (a)

CAPUT XXXII.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Novum rurſus Licinium Imperatorem*] [illegible] Severo, imperium [illegible] duobus Cæſaribus [illegible] Severi loco, *Auguſtum* [illegible] ut eum [illegible] conſilium [illegible] & eadem [illegible], contra Conſtantinum [illegible], ut Conſtantino [illegible] *Deductus* (b).

Adde ex ſuperioribus, pag. [illegible] col. [illegible] Pagii locum, quo [illegible] hæc [illegible].

Ibid. *Maximinus.*] Qui [illegible] Imperator *Daza dictus*. Verba ſunt Victoris in Epitome.

Ibid. *[illegible], [illegible] Cæſarem [illegible], [illegible] celebrat*] Non quòd [illegible] Cæſares in Imperio Romano, [illegible] Maximinum [illegible] duos, Maximinum [illegible] Diocletiano & Galerio [illegible], ac Conſtantinum, [illegible] Conſtantii [illegible] ſed quia [illegible] Maximinus [illegible] *Cæſar*, verbùm *Auguſtus*, [illegible] *Auguſtus* [illegible] Licinium [illegible] poſt Galerium & Licinium [illegible] ſecundo & Licinium [illegible] *Galerium Auguſtum, Maximinum Auguſtum — Licinium Auguſtum* [illegible] per Galerium [illegible] Galerius *Auguſtus*, *Licinius Auguſtus*. Maximinus *Cæſar*. Verba Anglica [illegible] ſenſum. *Maximinus refuſed [illegible] and would neither be contented any longer with the title of Cæſar, nor allow Licinius the precedence*. Adde Baluzium, pag. [illegible] col. [illegible] Cuperum pag. [illegible] col. [illegible] & ſeq. & Tomaſſinum, pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *[illegible]*] [illegible] Cantabr. [illegible] Hiſtoriam Eccleſiaſticam lib. 8, cap. [illegible] Vales.

Lin. [illegible] *[illegible] ad eum [illegible] legatos*] [illegible] Galerius Maximinum. *Pagius* [illegible] Interpretum ſupplementum. Confer Baluzium, pag. [illegible] col. [illegible] Columbum, pag. [illegible] col. [illegible] & Tomaſſinum, pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible]*] Quod Licinium [illegible] Imperatorem [illegible] & *Cant.*

Adde [illegible] qui [illegible] Maximinum per Diocletianum [illegible] & [illegible] Galerio, [illegible] *Cæſar* Vide ſupra [illegible]. Adjice quoque Baluzium, pag. [illegible] col. [illegible] Cuperum, pag. [illegible] col. [illegible] Tomaſſinum, pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Cedat ætati, &c.*] *And to [illegible] the reſpect that was due to Licinius, [illegible] and to his grey hairs*. Verba Anglica, [illegible] Cedat ætati Licinii & honorem [illegible] canis. Conferatur Tomaſſinus pag. [illegible] col. [illegible] Ibid. [illegible] Baluzius, p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *At ille tollit audacius cornua*] Maximinus [illegible] Interpres Anglicus [illegible] Cuperum, pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *[illegible] tempore priorem, &c.*] [illegible] in rebus tam [illegible] quam [illegible] Poetis [illegible]. Adde Columbum, p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible] & mandata contemſit.*] Lege [illegible] Tollius.

Ibid. *[illegible]* Maximinus [illegible] *Anglica*.

Ibid. *Dolet [illegible] & [illegible]*] Forte, *Dolet beſtia & [illegible]* [illegible] Heumann.

Ibid. *Beſtia*] Pro qua voce *Galerium* in Maximinum [illegible] Anglici legas [illegible] in ſuperioribus [illegible] capite [illegible] Conferatur Tomaſſinus pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Quòd eum alii quidam forſan Cæſarem, ut ſibi obſequens eſſet [illegible] tamen, &c.*] Lege quòd eum alii Baluzius, [illegible] Galerio, Aliis.

Nec [illegible] eſſe, legendo quòd [illegible] quidam [illegible] quòd eum [illegible] quidam forſan Cæſarem Tollius.

Forte quòd [illegible] quidam forſan Cæſarem, ut ſibi obſequens eſſet [illegible] quoque poſſet. [illegible] Nicolaus Heinſius.

[illegible], [illegible] At quid [illegible] verba (*eſſet*) [illegible] An [illegible] fere [illegible] plane & [illegible] Principem, [illegible] legeres, [illegible] Do-

(a) In Critica Baron. ad annum Chriſti 310. num. [illegible] & [illegible]. (b) Diſſert. Cypr. [illegible] num. [illegible].

[illegible] ... *[illegible] Caesarem* [illegible] ... *Dum* [illegible] ... *Quare* [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... *Augusti* [illegible] ... *Maximum Caesarem* [illegible] ... *Augusti* [illegible]

[illegible] ...] [illegible]

[illegible] ... *Maximum* [illegible] ... *Maximum* [illegible]

Id est [illegible] ... *Tollit Caesarum nomen* [illegible] ... *Augustum*.

[illegible] ... *Caesarum nomen* [illegible] ... *Augustum appellare* [illegible] ... *Maximum & Constantinum filios Augustorum* [illegible] ... *Augusti* [illegible] ... *Maximinum* [illegible] ... *Augustum* [illegible] ... *Maximinus*, dicet mox auctor, [illegible] ...

[illegible] *Augustum* [illegible] ... nuncupatum, nec addiderit, inquam, [illegible] ... Caesarum nomen [illegible] ... Maximum [illegible] ... *Caesarum nomen*, *Maximum & Constantinum filios Augustorum appellat*, referri, nisi vel ad [illegible] ... Caesarem [illegible] ... Dissertat. [illegible]

[illegible] *Tollit Caesarum nomen*] [illegible] ... Baluzio, [illegible] ... Baluzium [illegible]

[illegible] *Tollit Caesarum nomen*, Quod [illegible] ... Baluzius, [illegible] ... *Post hoc* [illegible] *Imperatorem* [illegible] ... *Augustum* [illegible] ... *Quod quidem Maximinum* [illegible] ... Imperatorem [illegible] ... Caesarem & Imperatorem [illegible] ... Tomardus pag. [illegible]

[illegible] *Maximum & Constantinum filios Augustorum*. [illegible] ... *Maximum* [illegible] ... corruptum esse, *suspicatur* Baluzius, p. [illegible] ... Cuperus p. [illegible] ... Adde Tomardum, pag. [illegible]

[illegible] *Quod* [illegible]] [illegible]

(*a*) Pag. [illegible] (*b*) Baluz. pag. [illegible] Cuper. pag. [illegible]

CAPUT XXXIII.

(a) In Contin. Baron. ad annum Christi 309. num. 4.

Bolus, ut loquitur, *indoctum eiusmodi nescendo* [illegible] Similæ mendum deleri in Epistola ad Atticum. *Gravius*

Ibid. *Vulnus.*] De ulcere, quod male curatum, nec persanatum, recrudeſcit quam crediderat. Alias vulnus divisio carnis eſt & ſubjecta carnea cum ſanguine: ulcus cum ſpure. *Tollius.*

Reliqua, quæ ad hunc locum pertinent habes ſuprà apud Balutium, p. 327 col. 1 & apud Col. p. 383. col. 1.

Lin. 3 *Vix tamen etiam ſit.*] Imò, *Vix tandem.* Sic Boherellus.

Corrige *tandem.* Gale. Qui nihilominus addit, *Tamen*, usque, pro *tandem*, ut ſæpe Marcellum.

Ibid. *Tamen perducunt*] Legendum, tamen Edit. Oxon. 1684. non Cant.

Iterum tamen, pro *tandem.* Boherellus.

Lin. 4. *Ravide levi corpore* [illegible]] Reponitur Nic. Heinſius, & poſteà Oxonienſes lacunam ſic ſuppiendam viderunt. *Ravide levi corporis maeo vulneratus.* Gravius

Supple *meno*, Edit. Oxon. & Cant.

Confer Col. p. 383. col. 1.

Ibid. *Vulneratus.*] Emendo, *vulneratur.* Gale

Ibid. *Vulneratus*] Mirum in tam facili conjecturâ hæſitarem. Lege *Vulnere refrico.* Tollius

Parcebant imperio qui volunt. Sed vereor æquidem, ut talia alios probare æquè facile ſit, ac videre Alaur certè, vulnerandiſque, Col. p. 383. col. 1.

Lin. 5 *Albeſit iſto*] Interpres, Paſſilſam. Adde Columbum, pag. modò laudatâ.

Ibid. *Truncans.*] Et hic quoque ut abſcedens [illegible].

Lin. 7 *Cancer*] Gangræna. *Tollius.*

Confer Caperum, pag. 477 col. 2.

Lin. 8 *Inveſtis*] Pontis, *agreſtis.* Gale

Favet nonnihil Gallica verbo. *Les remedes Paiyſans, tous de l'arbenir.*

Lin. 9. *Ceſſere magiſtri Phyllirides Chiron Amythaoniuſque Melampus*] Ex 3. Georgicis prodit mendosè legeretur *Phyllides, Cironus, Mutonus, Melamphus.* Edit. Cant. item Ox. an. 1684.

Rectè. Ita enim prima Balutii, & Oxonienſis anni 1680. Sed alias poſitæ:

—— *Ceſſere magiſtri,*
Phillyrides Chiron, Amythaoniuſque Melampus,

ex ſequentur, ſine dubio, Notatâ minutis etiamnum Oxon. ad anteque lectionem.

» *Phyllides, Cirono, Mutonus, Melam-*
» *phus.* Corruptiſſimus locus, & interpunctio peſſima. Balutius, quaſi nugas eſſet, » nullum videtur mendum agnoſcere: quod» que imprimis mirandum eſt, 9 [illegible] nomina ſeparata legit, quæ tamen procul» dubio ſunt connectenda. Chironem enim » Philyræ filium fuiſſe, Poetæ paſſim teſtan» tur; Hinc apud Virgilium *Phillyrides* di» citur: de eodem Heſiodus in Theog.
» —— *de Φιλύρη[illegible]*
» [illegible]
» Legendum itaque *Phelyrides Chiron.* Loco » vero *Mutonus, Melamphus*, quæ poſtrema nomina quaſi Medicorum fuiſſe agnoſcere videtur Balutius, ſubſtitue, *Amythaoniuſque Melampus.* Virg. 3. Georg. Edit. » Oxon. 1680.

Adde Caperum, p. 477. col. 2. & Col. pag. 383. col. 1.

Lin. 11. *Undique Medici nobiles trahuntur.*] Nullus dubito, quin itque hic legendum ſit *emendentur*, ut ſuperius legendum oſtendi, *contraxit morbum*, pro *traxit*, quod in hic: habetur. *Gravius.*

Alter Columbus, pag. 383. col. 1.

Lin. 12 *Conſugiunt ad idola*] On a recours aux idoles. Quod omni quidem difficultate caret. Sed quæ in antecedentibus (*a*) haud negligenter prætereundum putavimus, Marcellianum pro, *ſimulacrum Dei quærimus*, vertiſſe. *On cherche l'idole du Dieu*, addendo ſimul ad marginem *Credebant Chriſtiani habere idola in ſuis Templis*, videtur autem poſſet non nemini clariſſimus Romanis Canonicus locum potiùs fuiſſe utrumque locum ex Paganorum ſententiâ, quàm ex ſuâ, idâ mea, ferenti nunc occaſione, ſuum ſemper noſtro contra Marcellianum argumento vim permanſuram, donec is, aut alius quivis oſtenderit, idola interdum apud Paganos fuiſſe habitacula Deorum, qui uſpiam in rerum naturâ exſtiterint: quam rem, credo, nemo unquam probabit: quoniam res in veritate ſimulandi eſt, ut oſtendi nequeat, idem valeat contra celebrem idoli & ſimulacri, vel imaginis, diſtinctionem argumentum eſt, quod illo noſter, de vero Deo agens, *Simulacrum Dei quærunt* ſcripſerat,

(*a*) Pag. 614. col. 1.

[illegible], vel jam [illegible], manifeſtum On cherche l'idole du Dieu.

Ibid. *Aſclepium.*] *Æſculapium.* Interpretor. Quod eodem recidit. Vide Baluz. pag. 527 col. 2. & Col. pag. 383 col. 1.

Ibid. *Flagitantur*] Forte, *flagitantur* Gale.

Lin. 13. *Dat Apollo curam*] Imò, *Non dat Apollo curam* Idem.

Haud repugnant proxima, *Malum multò pejus augetur.* Sed vide tamen an ex vulgari lectione, utroque loco, optimum ſenſum poſſis elicere. *Apollon enſeigne un remède, on s'en ſert, le mal en devient pire.* Manutenſum. Ad verbum: docet Apollo remedium, adhibetur, malum augetur.

Ibid. *Dat Apollo curam.*] Hoc eſt, docet remedium. Virgilius: *Da, Tityre, nobis.* Docetur, atque ut moderen. Curam, quomodo eſt docere. Grævius.

Adde Cup. p. 477 col. 1.

Lin. 15. *In totum ſedes una diluitur.*] Id eſt, omnes inferiores partes corporis, quibus pudendorum continentur, putredine diffluunt, ut paulò poſt majorem aquam *ſubſeſſoriorum inferiores partes formando ge*ſtaverat. & capite 33. *Cùm jam totum corporis membra defluerent, horrendâ tabe conſumptus eſt.* Sueton. Vitell. 10. *Abhorrentes quoſdam cadaverum odorem, audaciter vore confirmare auſus eſt.* Exemplum non unum notamus alibi. Grævius.

Ibid. *Sedes una.*] Cuperum vide, pag. 477 col. 2.

Lin. 16. *Repercuſſis medullis, malum recidit introrſus.*] *Medullis* hic pro ulceribus hæmorrhoidum ponuntur, quæ aurarum ex pellentibus remediis calidis, novum malum produxerunt putreſcendo: undè enati vermes. Tollius.

Lege *Repercuſſum medulis malum, recidit introrſus*] Boherellus, item Anonymus ſuprà, apud Tonnarelium p. 414 col. 1.

Corrige, *Repercuſſum medulis malum recidit introrſus* Gale.

Nicolaus Heinſius cenſebat legendum eſſe *Repercuſſis medelis*: id eſt, cùm malum non admitteret medicinam & remedia. Sed mihi videtur ex præcedenti verbo *curare* aliqua ſyllaba huic vocabulo deeſſe. Itaque eſſe reponendum ſcribendumque: *Percuſſis medullis.* Percuſſerat autem Deus inſanabili plagâ genitalium inferiorum partium, ut loquitur in initio capitis, nunc percutiuntur medullæ, hoc eſt vitalia ſicut hæret ex medullis ducuntur, quæ tantummodo [illegible], ut Comicus loquitur. Grævius.

Unicè amplector, eſt alia in utraque reſtitutione quæ ex veteribus poſſideo defendam.

Ibid. *Malum recidit iter*] Columbum vide, p. 383. col. 2.

Pag. 228 lin. 1. *Vermes undè enaſcuntur.*] Remitto te ad Baluzium, p. 528 col. 1.

Lin. 2. *Odor ateterium non modò per palatium, ſed totam civitatem pervadit*] Baluzius lego: *Odor autem non modò &c.* Lectior tamen emendata eſt *Odor autem.* Idem Oxon. & Cant. quos ſecutus Pagius (a).

Lege *Odor it autem*, vel, *Odor & autem* Voſſius.

Lege, *Odor et autem non modò per palatium, ſed totam etiam civitatem pervadit.* Tò *etiam* conſenſum eſt cum [illegible]. Boherellus.

Emendo *Odor autem non modò per palatium, ſed, &c.* Gale.

Nicolaus Heinſius ſuſpicatur: *Odor & autem non modò per palatium, ſed totam civitatem pervadit.* Quod ſi legamus: *Odor deinde autem jam modò per palatium*, quamque poſtea. Grævius.

Adde Baluzium, p. 528 col. 1. Cup. p. 477 col. 1 & Col. p. 383 col. 2.

Lin. 3. *Cùm jam confuſi eſſent utrius ſtercoris & urinæ comeſus a vermibus*] Veteris libri lectio, quam omnes hactenus, primus Abecuſſem, editores ſecuti fuerunt, hic habet: *Cùm jam confuſi eſſent exitus ſtercoris & urinæ. Comeſus a vermibus, &c.* Dubium tamen Baluzii emendationem, quam hodie in Auctoris verbis adhibent viri, ſuggeſſerat ad calcem tomi 1. Miſcellaneorum; & hæc inſuper Doctorum de veteri ſcriptione judicia proderemus.

Ibid. *Exitus ſtercoris & urinæ. Comeſus à vermibus.*] Legendum *exitus ſtercoris & urinæ comeſus a vermibus.* Editio Oxon. anni 1680.

Legendum *Exitus ſtercoris & urinæ comeſus a vermibus.* Aut ſi mavis, *Comeſus eſt a vermibus* (aliâ priore interpunctione Edit. Oxon. anni 1680.) item Cantabr.

Ibid. *Comeſus a vermibus*] *Comeſtus, &c.* Editio Abecuſſi, tecum Gale.

Unà mecum clariſſimus Columbus *Comeſus*, id eſt, *comeditur*, legendum vidit. Tollius.

Firmat ſimilem locum (b) *Sic oſtur apud alios, ſic ſtabilitur.* Adde Columb. p. 383, col. 2.

Lin. 6. *Clamores ſimul, &c.*] Editio Abecuſſi:

(a) *In Critica Baron. ad annum Chriſti* 311. *num.* 11. (b) *Lib.* 9. *de Ind.*, *cap.* 13.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLIV.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible], quæ forſitan, &c.] Aut, ut [illegible] [illegible] *infirma* [illegible] [illegible] quæ forſitan legendum eſt [illegible] [illegible] [illegible] atque [illegible], cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], (id eſt [illegible] Gentilium) & mox ſequitur, ut ad [illegible] [illegible] [illegible] quod ad utrumque [illegible] Gentilium, tum Chriſtianorum religionem referri poteſt, quamquam [illegible] utrumque Imperatores Chriſtianos non ad [illegible] veri Chriſtiana religionis cultum [illegible] ediſtis ſuis compulerunt ſed ad [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Aſſentior verò [illegible] Cupero in [illegible] loci explicatione, [illegible] hæc [illegible] de [illegible] Gentilium [illegible] [illegible] [illegible] Tollius.

Ibid. *Veterum*] Chriſtianorum ſcilicet [illegible] [illegible] [illegible] deſecerant. Cur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] ſe [illegible], [illegible] [illegible] Eccleſiam [illegible] [illegible] *&c.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Vide Euſebium, Eccleſiaſt. Hiſtoriæ libro 8 [illegible] capite [illegible]

Confer Baluzium, p. [illegible] col. [illegible] & Cup. p. 478. col. [illegible] [illegible] [illegible] pag. [illegible] col. [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] *Quæ forſitan primi parentes eorumdem conſtituerant*] Quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veteres [illegible] Chriſtianiſmi auſtores, verbum [illegible] ipſi, quibus ſua [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Gentilibus Apoſtolos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habere, qui per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], de quibus [illegible] [illegible] Galerius, Chriſtianos [illegible] [illegible], ut cum Plinio loquamur.

Lin. 7. *Sed pro arbitrio ſuo, &c.*] Pro [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible], in quas [illegible] [illegible] ſub Chriſti nomine populus Græcus.

Ibid. *Atque ut iiſdem erat libitum, ſibimet leges facerent, quas obſervarent*] [illegible] ad [illegible] capitis [illegible] [illegible] [illegible]. Nam [illegible] [illegible] [illegible] eſt [illegible] [illegible]. Atque eodem modo ſibimet leges [illegible] obſervarent, facerent [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pro libito factum [illegible]. Porrò autem [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſibimet leges ad religionem ſpectantes fecerunt [illegible] [illegible] [illegible] Galerius, quam Chriſtianos, cum Romanis [illegible] de religione ſentiebant [illegible] ut homines liberos placuit, ſed ut ſpecie Dominorum conſiderarent. [illegible] [illegible] [illegible] quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Galerium, [illegible]. *Atque ut iiſdem erat libitum.* [illegible] per [illegible] Chriſtianæ Religionis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *ſibimet leges, quas obſervarent facerent*, *&* per diverſa varios populos congregarent. [illegible] [illegible] [illegible] Chriſtianæ Religionis [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Galerius [illegible] [illegible] [illegible] Chriſtianorum Apoſtolos ad [illegible] veri Chriſtianæ Religionis cultu [illegible] ediſtis ſuis compulerit: ſed [illegible] [illegible] quicunque Chriſtiani [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hic locum [illegible] verborum [illegible] [illegible] [illegible]. *Atque ut iiſdem erat libitum, ſibimet*, quæque poſitâ.

Ibid. *Sibimet leges facerent, quas obſervarent*] Vide Columbum, p. 380. col. [illegible] [illegible] hoc loco.

Lin. 8. *Per diverſa.*] Supplemento, [illegible], vel, [illegible] Col.

Baluzius [illegible] [illegible] quoque [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Confer Cuperum, p. 478. col. [illegible]

Diverſas Provincias. [illegible]. Id eſt, in provincia.

Ibid. *Noſtro juſſu.*] Noſtro ediſto. [illegible].

Adde quæ ſupra ad caput [illegible] [illegible] [illegible], pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. 9. *Ut ad veterum ſe inſtituta conferrent*] Perſpicuè oſtendunt quæ jam diximus, pag. [illegible] col. [illegible] & porro oſtendere pergunt pag. [illegible] quæ diximus non poſſe [illegible] [illegible] verba ad utrumque cum Gentilium, tum Chriſtianorum religionem referri, ſed [illegible] ad veterum Romanorum religionem pertinere, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tollium [illegible] [illegible] [illegible] Cuperum, p. 478. col. [illegible] & [illegible]

Ibid. *Multi periculo ſubjugati*] In quo [illegible] [illegible], [illegible] Galerii ediſto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

A quo pluſuum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Id eſt, multa morte ſubjugati.

Confer Cuperum, p. 478. col. [illegible] & Col. p. 380. col. [illegible]

Lin. 10. *Multi omnino deturbati ſunt.*] Cuperum, ut [illegible] verba [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] deturbati, ſed [illegible] [illegible].

Vere g

[illegible]

(a) Cap. 31.

[illegible] Addo Cuperum, pag. [illegible]

Ibid. [illegible]

[illegible]

[illegible] PROLATA PROGRAMMATE TUO [illegible]

[illegible]

Lin. [illegible]

Ibid. [illegible]

Lin. [illegible]

Ibid. [illegible]

Caput XXXV

Pag. [illegible]

Ibid. [illegible]

Ibid. [illegible]

Ibid. [illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

alqibi Conſulem, aut Maximini tertii. Ad verbum, in ultimo Maximianum Conſulem, & tertio Maximino: cuperemus emendationem veram enim eſt & verum in ea terminum numerum, quoniam redd. ubi alicubi vir doctiſſimus qui ad diem, vel neceſſariam facilèque mendum, recurrendum poterit. Non quippè, et ob poſſitum ſequentis, quibus incumbas ſundamentis neſciemus.

Ibid. Maximino tertium Conſ.] De tempore Conſulatus ſecundo, vel & de primo, nulla ſit in ceteris faſtis mentio, ita ut hic ſoli nitamur Lactantii auctoritate. Noſter enim Lydus in Galerium uſſerit vice Conſulem ſecum ſine Collegis. Edit. Oxon. & Cant. adjiciunt ulumà. Vide Valeſii Adnotationes in Euſeb. lib. 9. cap. 11.

Et Lactantio, qui id temporis Nicomediæ legebat, patet, Maximinum tertium Conſulem fuiſſe anno CCCXI. Nuriſius, ubi ſupra.

Ex Canonis Dodwelli Excerptis, pag. 101. Appendicis ad Diſſertationes Cyprianicas, editionis minoris Oxon.

Anni Dom.	Ὕπατοι	Ὕπατοι.
305	[illegible]	[illegible]
306	[illegible]	[illegible]
307	[illegible]	[illegible]
308	[illegible]	[illegible]
309	[illegible]	[illegible]
310	[illegible]	[illegible]
311	[illegible]	[illegible]

Anno CCCVII Conſules legimus Severum Auguſtum & Maximinum Cæſarem. Maximinum ſcil. quem Cæſarem appellat. Habemus itaque primum Maximini Conſulatum ſtatim abhinc clariſſimo Baluzio quæſitum. Quinetiam & in libro de Præfectis urbis obſcura etiam exstant hujus Conſulatûs veſtigia. Anni enim CCCVII uſque ad menſem Aprilem, Conſules in conſignationes ita legimus. Maximiano VII & Maximino. Secundus ille Maximianus non alius eſt à noſtro Maximino. Nec enim recentiores modò, ſed & illius ſeculi etiam monumenta hæc nomina confundunt, cum Maximino Maximianum, & cum Conſtantino Conſtantium. Dodwellus in Append. ad Diſſert. Cyp. num. 1.

Adde & Baluzium, pag. 319. col. 1. Columbum, p. 184. col. 2. & laudatam Dodwelli Appendicem.

Lin. 2. Tunc aperto carceribus, &c.] Per ſingulas certè civitates, quod Baluzius locus à Baluzio, p. 319 col. 1. adductus teſtatur: ſed mirum tamen, ut hic Nicomediæ carceres ſpecialiter intelligendi ſint, ob præcedentia illa: Hoc Edictum propoſuit Nicomediæ.

Lin. 3. Cum ceteris Confeſſoribus è cuſtodiâ liberatum eſt] Quod hunc etiam clariſſimum Martyrologii Eccleſiæ Germanicæ Editorem ſequuntur, jam ſuprà allegandum, pag. 131. col. 1 & 2.

Ibid. Cum ſibi carcer ſex annis pro domicilio fuerit] Perpetuam diximus depoſitiſſe Diocletianum anno Domini CCCV. April. 1. ſive Martium, Maii 1. ſi Lactantium (a) audimus. Ab — anno [autem] quo imperium depoſuit Diocletianus, perſtitit Nicomediæ perſecutio uſque ad palinodiam Galerii, à Kalendis Maii anni CCCV. uſque ad prædictas Kalendas Maii anni CCCXI. Id colligimus è Lactantio, qui hoc tempore Donatum ſuum ſcribit è carcere liberatum, cùm carcer illi ſex annis pro domicilio fuiſſet. Et toto [illo] ſexennio Donatus, à tribus Præſidibus ſibi invicem ſuccedentibus, Flacciano, Hieroclè, & Priſciliano, novies tamen, ut ſcripſit (b), tormentis cruciatibuſque variis ſubjectus eſt. Quæ nempè, ut non admodum frequenter redire poterant [ſecretorum imperii Romani] Iudiciorum vices, ita nec frequentes reddebant vices ſuppliciorum publicorum. Dodwellus, in Diſſert. Cyprian. 11. num. 78. 80. & 81.

Adde Columbum, pag. 111. col. 1.

Lin. 4. Hoc ſaltè] Id eſt, illa memoratâ Edicti promulgatione, ſeu, ad verbum, permiſſione. Verbo Anglica.

Lin. 1. Conjuge ſua & filia] Valeriâ Diocletiani filiâ, & Candidiano. Edit. Ox. & Cant.

Sex ſumma & ſex infante Maximini. Quod noſtri verbo ſunt, conjuge ſua & liberis ſuis; quod valdè mirer.

Uxor Galerii Maximiani, ut Pagum ſolum, quam non omnì laudandi inveniemus,

(a) Cap. xix. (b) Cap. xvi.

[illegible]

CAPUT XXXVI.

[illegible]

(a) In Cod. [illegible] (b) Ibid. (c) Ibid. [illegible]

nio morante, omnia ſibi uſque ad fretum Chalcedon. vindicaret.] *A deſſein de profiter de l'abſence de Licinius, & de s'emparer de toute l'Aſie juſques à la mer de Chalcedoine.* Maucroix. Quaſi noſter ſcripſiſſet, *ut abſente Licinio, Aſiam totam ſibi uſque ad fretum, &c.* At primò, quod manifeſtius, quàm ut ſit non duos, ſed unicum Maximino ſui caruiſſe finem tribuit invadendi ſcilicet, abſente Licinio, totam Aſiam uſque ad fretum Chalcedonium: quandò contrà, ſecundum noſtrum, Maximinus animo ſuo non unicum finem, ſed verè duos in ſuo principii itinere propoſuerat: unum nempè, certas ſibi provincias, quidquid Licinius faceret, hoc eſt, ſi vel maximè feſtinaret, vindicandi; alterum autem non eas ſolas, ſed cuncta ad fretum uſque Chalcedonium, ſi fortè Licinio aliquantiſper morari contingeret, occupandi. *Ut provincias occuparet, ac, Licinio morante, omnia ſibi uſque ad fretum Chalcedonium vindicaret.* Hic primus ergò Maucroixianæ Tralationis defectus. Secundus & tertius ſunt, ſi libertas indulta id permittat: per *univerſam Aſiam*, morante verò per *abſente* verti.

Ibid. *Ut provincias occuparet, &c.*] *To take into his poſſeſſion all theſe Provinces: and as Licinius lingered, he poſſeſſed him ſelf of all to the ſtraits of Thrace.* Verſio Anglica. Quaſi jam noſtri verba ſint: *ut* [*omnes illas*] *provincias occuparet, ac, Licinio morante, omnia ſibi uſque ad fretum Thraciæ vindicaret.*

Malebam id *vindicaret*, quod apertè vir Reverendiſſ. in *vindicaret* mutandum eſſe arbitratus eſt, retinere, & loco dictarum vocum, quas idem ante *provincias* ſuppleuit, & nos uncinulis incluſas curavimus, ſuſpicabamur id *propinquas* potiùs, vel *proximas* librarii culpâ deeſſe.

Ibid. *Licinio morante.*] Vide Baluzium, p. 330. col. 2.

Lin. 3. *Fretum Chalcedonium.*] Quod olim ab unâ parte inter Thraciam, ab alterâ verò inter Bithyniæ oppidum Chalcedonem jacebat, undè modò pro *fretu Chalcedonio*, *fretu Thraciæ* in Anglicâ Tralatione habebamus. Adde Baluzium, p. 330. col. 2. & Cap. p. 481. col. 1.

Ibid. *Bithyniam.*] Videatur denuò eundem loci Baluzius.

Ibid. *Ad præſens.*] Tempus ſcilicet: quemodò ſæpè Græci τὸ νῦν, & ἐν τῷ νῦν, omiſſo ſubſtantivo χρόνῳ & χρόνον dicunt, pro *in præſenti tempore*. Confer Columbum, p. 385. col. 1.

Lin. 4. *Suſpectis omnium.*] Quem Maximianus Galerius inſtituerat, de quo c. 31. Vide Juſtinum, libro 1. de Magis eodem modo populum Perſicum ſibi conciliantibus. Tollius.

Ibid. *Suſpectis.*] Rhino Aboenſis, *ſuſpectis.*

Nollem ſuſpectis, cùm *ſuſpectandi* verbo Plautus, Lucretius, Catullus, ut [illegible] Poſtremus, et [illegible] de Nuptiis Pelei & Thetidos:

> *Candidaque intonſis ſuſpectam colla [illegible] denuet*

Neque adeò valdè pugnabo ſuper Columbus pro emendatione ſua, p. 385. col. 2.

Lin. 5. *Diſcordia inter*] Lege, *Diſcordia inde inter, &c.* Tollius. Item ambo Interpretes, ut quidem vertentes,

Les deux Empereurs ne vivoient preſque à une rupture. Maucroix.

By this means the two Emperours were now in ill terms. Tralatio Anglica.

Ibid. *Diverſis viribus arma [illegible].*] Adeundi Baluzium, p. 330. col. 2. Columbus, pag. 385. col. 2.

Lin. 6. *Sed conditionibus certis pax, &c.*] Cùm Maximinus in Epiſtola ſcripta ad Sabinum poſt mortem Galerii Maximiani doceat, ſe anno præterito Nicomediæ fuiſſe, ut videre eſt apud Euſebium, liquet *Maximinum* mortuo Galerio Aſiam ac Bithyniam occupaſſe, quas Galerius unà cum Illyrico & Thraciâ ſibi retinuerat. Et quidem Bithyniam ceſſiſſe in jus & ditionem Maximini, colligit Baluzius in Notis ad citatum Lactantii locum, (p. 330.) ex martyrio ſancti Luciani Antiocheni: quod narrat Euſebius, libro 9. capite 6. Pagius (a).

Ibid. *In ipſo freto.*] Hoc eſt, in ipſo freto Boſphori. *Maucroixii verſio.*

Id eſt, in ipſo mari. *Tralatio Anglica.*

Simpliciter fortè ſic ſubaudire ex præcedentibus *Chalcedonio*. Adde Baluzium, p. 330. col. 2.

Lin. 7. *Redit ille.*] Scilicet Maximinus. Pagius (b).

Conferentes Interpretes, apud quos pronominis loco ipſummet *Maximini* nomen reperies. Notandum tamen, cùm noſter non præterito tempore *rediit*, ſed præſenti *redit* utatur, neutiquam nunc de confecta

(a) In Criticâ Baron. ad annum Chriſti 311. num. 14. (b) Ibid. num. 15.

[illegible]

CAPUT XXXVII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

Aruſſe, ac primum Veſta dicaſſe [illegible]

Undique, & in medium [illegible] *ſummum;*

quod Dionyſius Halyc. in Antiq. Rom. dicit, ubi dedicatis domus [illegible] [illegible], [illegible] primum [illegible]. *Sacrificatum* eſt, quod ex reliquis diis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut ſolebant partem victimarum profecare & [illegible] partem Sacerdotum & [illegible] [illegible] [illegible]. *Mox profecturi*, [illegible] quo ſolebant ſupplicare, ut in [illegible] quod [illegible]. Quæ cum [illegible], [illegible] & [illegible] [illegible] Veteres ſupplicare, [illegible] [illegible] [illegible] Horat. in Carm. 4 de Auguſto

Abeunte

Te [illegible] *Deum*
Te [illegible], *te* [illegible]
Defuſo pateris & [illegible]
Miſcet numen. CELLAR.

Lin. 6. *Aut profectum more*] Quod ſecundum [illegible] [illegible]. Vide [illegible] ad Virgilium. [illegible] verò ut [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], de quo [illegible] [illegible] pag. 332. col. 1. [illegible] ab hoc [illegible] eſt. *Tollius.*

Lin. 7. *Ut quiſque ad omnem* [illegible] &c.] [illegible] Johannes apud Sariſberienſem, lib. [illegible] cap. [illegible] *Idem.*

Adde Cuperum, pag. 483. col. 1. & 2.

Ibid. *Iudi.*] Deeſt hoc vocabulum in editione [illegible], & facile quidem abeſſe poſſet ab omnibus. Sed cum tamen reperiremus, [illegible] in manuſcripto codice legatur, non [illegible] plane ſuperfluum.

Lin. 8. *Magiſtri ſui ſimilis*] [illegible] [illegible], ut [illegible] Verſio [illegible]. *Il* [illegible] *de reſſembler a ſon Maitre* [illegible]. Id eſt, [illegible] ſimilis eſſe Magiſtro ſuo [illegible].

Confer Cuperum, pag. 483. col. 2. ubi & [illegible] [illegible] Tollium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Pag. 233. lin. 1. *Horrea* [illegible] [illegible], *apothecæ obſignabantur.*] [illegible] [illegible]. Nam horrea [illegible] & apothecæ à [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lib. 15 cap. [illegible] verbis. *Apotheca*, [illegible] [illegible], *a Græco*, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] *poſſunt* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *fruges* [illegible]. *Unde &* [illegible] [illegible], *Græco ſermone*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Ibid. *Apothecæ*] [illegible]. [illegible]. Id eſt, [illegible], vel [illegible].

Sed [illegible] [illegible] [illegible], apotheca, [illegible], [illegible] [illegible] Jo. Voſſius in Etymologico, *a*), [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. In [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Hinc [illegible] [illegible] in apothecam, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] apothecarios [illegible] in tabernas, ut [illegible] [illegible]. Sed [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] appellarentur: ut id [illegible] [illegible] poſſe [illegible] doctiſſimum per apothecam [illegible], quod Galli [illegible] [illegible] *magaſin*, ut [illegible] *b*) [illegible], apothecam [illegible] eſſe generalem, quæ à Juriſconſultis & aliis [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] receptacula.

Ibid. *Apothecæ*] In quibus vina condita. [illegible] [illegible] ad Phædrum. *Tollius.*

Commemorationes [illegible]. Quoniam ſicut [illegible] cap. [illegible] *nulla* [illegible] *ſub Galerio* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ſub Maximino [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], horrea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apothecas [illegible] [illegible] ſequitur, Maximinum in hoc [illegible] magiſtri ſui Galerii [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], p. [illegible] [illegible].

Lin. 5. *Debitæ in* [illegible] [illegible] [illegible]. Non ita ſunt, ſed frumenta & vina [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. *Hinc* [illegible] *agris*, & [illegible] [illegible] [illegible].

Ibid. *In futurum annum.*] *Of the year to come.* Anglica Verſio, quaſi dicat, in futurum annum.

Præferebam numerum multitudinis, [illegible] propter veterem [illegible] [illegible], non quia ſi [illegible] [illegible] in annum [illegible] [illegible], ſed ut futuros [illegible], quos [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], de quo [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible].

Ibid. *Hinc fame agros* [*vos*] *ferundos.*] [illegible]. *Hinc fame agricola* [illegible] *ferundos.* Cell.

Cogitaveram ego, legi poſſe. *Hinc fames* [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quæ cum ex parte frumento ſolverentur, [illegible] [illegible] [illegible], quo [illegible] anno Chriſti 312. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

(*a*) *Voce Taberna.* (*b*) *Voce Apotheca.*

[illegible] in [illegible] cubabant, nec [illegible] Terentius in Phorm. Act. [illegible]

[illegible] , & [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Confer [illegible]

Quod [illegible] exemplum est. Adde [illegible], pag. [illegible] col. [illegible] & Caperum, pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible] & [illegible] greges [illegible] ad [illegible]*, &c. Donec aliquid [illegible]

[illegible] hic [illegible] Non [illegible] cohaerent haec cum sequentibus: [illegible] ea, quae hoc [illegible] sunt [illegible] copia [illegible] Tollius.

[illegible] Sed quid, si [illegible] in [illegible], quam [illegible], ut quae [illegible] ad [illegible] requirentes, quam [illegible] Dorso [illegible]

Lin. [illegible] Quibus eo [illegible] *[illegible] and [illegible] that they [illegible] the [illegible] that [illegible] brought them for their [illegible], so that [illegible] out of [illegible] Anglice* hos [illegible] Quibus [illegible] corruptus [illegible] quod [illegible] & [illegible] nullo [illegible] extra [illegible]

[illegible] verba hoc loco [illegible] *[illegible] ad [illegible]*

Ibid. Quibus eo] [illegible] & lego: *Quibus* [illegible] Id est, Quibus [illegible]

Adde Caperum, p. [illegible] col. [illegible] & Colum[illegible], pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible]] [illegible] cum [illegible] ut [illegible] causae [illegible] propter [illegible] Versio Anglica [illegible] quoque [illegible] caput [illegible] pecorum greges

[illegible] ut hoc [illegible] Alii tamen ad [illegible] Caperus, pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Et [illegible]*] *Et [illegible]*, [illegible] & [illegible]

[illegible] propter [illegible] Et [illegible] quae [illegible] Quaestio [illegible] ut [illegible] est [illegible], & quam [illegible] hoc [illegible] quodque [illegible], non [illegible]

Lin. 7. *[illegible] vel [illegible]*] Cum [illegible] Abramus.

Ibid. Cum [illegible]] [illegible] est [illegible]

Ibid. [illegible]] Lege [illegible] Vossius.

Legendum: [illegible] vel [illegible] & [illegible]

[illegible] quae [illegible] cum [illegible] & [illegible] Tollius.

Confer [illegible], p. [illegible] col. [illegible] & Versionem Anglicam [illegible]

Ibid. [illegible], [illegible] quod [illegible]

Lin. 6. [illegible]] [illegible] Abramus.

[illegible] hic hoc [illegible], nec [illegible] sed [illegible], ut mihi videtur, [illegible] quam [illegible] cap. 17. lib. [illegible] Unde & [illegible], *ut [illegible]* [illegible] Vide [illegible] & [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible] Tollius.

[illegible] Dole.

[illegible] verbum [illegible] est [illegible] quod [illegible] Quod [illegible] *[illegible] est* [illegible] & [illegible] cap. [illegible] *[illegible] quae [illegible] est [illegible] , &*

[illegible]

[illegible]

CAPUT XXXVIII.

[illegible]

[illegible] *Tollius.*

[illegible]

[illegible] *Tollius.*

[illegible] pag. [illegible]

[illegible] Versio Anglica. [illegible]

[illegible] pag. [illegible]

[illegible] Versio Anglica. [illegible]

[illegible] *Tollius.*

[illegible] pag. [illegible]

[illegible] *Tollius.*

[illegible]

CAPUT XXXIX.

[illegible]

[illegible] in [illegible] mihi: *[illegible] ſaccum meum, & circumdeſti me lætitiâ*, [illegible], cùm dicere vellet, *& circumdeſti me veſtibus* [illegible], ſeu linteam pro ſe ferentibus quæ [illegible] id [illegible] candida eſſe ſolebat: [illegible] Judæus Eccleſ. [illegible] *Vade ergo, & comede in lætitiâ panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum, quia Deo placent opera tua. Omni tempore ſint veſtimenta tua candida*. Confer, [illegible], [illegible] locum extra [illegible] Ciceronis [illegible] in [illegible], ubi Tullius [illegible] *Illud etiam ſcire [illegible] quod [illegible] ſuerit, ut [illegible] Q. Arr. familiaris [illegible] [illegible]* [illegible] quos umquam [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] ipſi [illegible], Q. Arrius, [illegible], [illegible] in templum Caſtoris [illegible] C. Fabio [illegible], [illegible] ſuam [illegible] &c.

Lin. [illegible] *Mulier.*] Vox [illegible] contemnentis, ut quandò Chremes apud Terentium (a), uxorem ſuam Soſtratam alloquens, *Oh! pergin'*, ait, *mulier eſſe?* [illegible] non [illegible] [illegible] eſt, ut cùm Chriſtus apud Joannem in Evangelio (b) matri ſuæ indignans, *Quid mihi, inquit, & tibi eſt, mulier?* Hîc verò, ubi nulla contemptûs vel [illegible] occaſio eſt, mulier [illegible] [illegible] [illegible], vel illa, [illegible] [illegible] planè, ut in illo Horatii verſibus

. . . . *illius mariti*
Mancrum [illegible]
In [illegible] vel [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
Quem [illegible] formidat MULIER . . .

ubi [illegible] verba nihil aliud, quàm [illegible] in *formidat*, [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] vel [illegible] [illegible] [illegible]. Confer quæ p. [illegible] col. [illegible] & p. [illegible] col. [illegible] dicemus.

Ibid. *Mulier*] *La Princeſſe.* [illegible] Auguſta nomen, quod [illegible], [illegible].

Ibid. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*] Caperonerius vide pag. [illegible], col. [illegible].

Lin. [illegible] *In [illegible] [illegible].*] Leg. *In matrimonium* Robertellus, Gale.

[illegible] hoc [illegible] errore librariorum in Lectionem hanc libellum [illegible], ut [illegible] pro [illegible] ſcriberetur. Corrige igitur, & lege, *in matrimonium*, Tollius.

Defendunt receptam lectionem, Columna [illegible] pag. [illegible] col. [illegible] & quæ non [illegible] [illegible] pag. [illegible] col. [illegible] & ſeq.

Lin. [illegible] *In illo [illegible] habens.* Id eſt, [illegible], [illegible] hæc [illegible] veterum Gloſſarum [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], *Ferale*, [illegible], *Mortuale*. Mortuale [illegible] eſt, quod ad mortuum pertinet, aut ob mortuum uſurpatur. Adde Caperonerium, p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *Tepido adhuc [illegible], &c.*] [illegible] ſere Lucanus [illegible] libro [illegible].

C[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], Magne, triumphos
Fortuna eſt [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] TEPIDO *[illegible] Cornelia* BUSTO. Caperon.

Cùm [illegible] cetera, quæ [illegible] [illegible] amplificatio ad hunc locum pro [illegible] ſui [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], veteres Romanos admodum [illegible] [illegible], [illegible], vel [illegible] cadavera [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Paulum Diaconum inter Feſti fragmenta *[illegible]* ſcripſiſſe (c) *[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], ad quod ſervandum juſſa fuerunt, reliquo corpore combuſto*, credidi, quod [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] doctiſſimum, [illegible] per [illegible] rogarem, quo pacto laudata Pauli verba [illegible] [illegible] [illegible] Apuleii [illegible], & [illegible] teſtimoniis à [illegible] [illegible]. Reſpondit haud multo poſt quid [illegible] eſt, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de Pauli loco [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] præter Paulum nullus Scriptor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſeculis, quibus Statius, verbi gratiâ, & Apuleius vixerunt. Sed [illegible] [illegible] [illegible] credibile eſſe [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] mihi [illegible]

(a) In Heaut. Act. [illegible] Sc. [illegible] (b) Cap. [illegible] num. [illegible] (c) Voce Membrum.

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... *Corpore.* [illegible] ... *differentiis* [illegible] ... Ubi si quae [illegible] existiment, [illegible] ...

[illegible]

Ibid. *Hominis.*] Pro quo Versio Anglica, [illegible] ...

[illegible] ... *Prosa*, sed [illegible] ...

Caput XL.

[illegible] ... Adde Colombum, pag. 387. col. 1.

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

[illegible] *Le Juge [illegible]* [illegible] *The Judge [illegible] condemned them upon the [illegible] of Troops [illegible] he [illegible] afraid that he should have been [illegible] by the people.* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

[illegible] ſignificatorum. Si verò, cùm proxima verba ſint, *hoc modo omnes omnino eorum ad ſupplicium deducta*, manifeſtum adeò eſt, Eratineum duos armatorum hominum cuneos, ut dicta mox ſunt de carnificum manibus rapientur adhibuiſſe unum qui illas ad ſupplicii locum deducendas muniret alterum autem, qui ſubſequeretur. Et quod nuſdam deſerte Mamertinus in Gratiarum actione pro Conſtantino, *Arma quæ* [illegible], *&* *juvenes cum* GLADIIS ATQUE PILIS *eo* [illegible] *corpore ſunt ſed quidem Imperatoria majeſtate* [illegible], id, inquam, aperte patet redditum eſt, potuiſſe recte lectionem noſtram, arma primo tantum pila eſſe & enſes, cum contra Mamertinus *pila & gladios*, quod idem eſt, de Imperatoriis Proceſſoribus loquendo, conjunxerit itemque Ammianus lib. 17 in hunc modum, *Quatuor ferunt pila & gladios* [illegible]. Adde inter Baluzium, pag. 333 col. 2 Cuperum pag. 491 col. 1. & Columbum, pag. 389 col. 1.

Lin. 11. *Inter cuneos armatorum.*] Qui omnes erga poſt ſe erant, cuneis quàm paulo ante vir doctus ponebat. Cunei enim militum multitudine [illegible] formam redactorum conſtabant, ut ejuſmodi cuneus in acie primo anguſtior deinde latior procederet, auctore Vegetio lib. 3.

Lin. 19. *Nec adulteri impunitas promiſſa profuisset.*] Id eſt ſed Judaeus ille, qui ſe cum matrona adulterium commiſiſſe mentitus fuerat, dum ſibi prius fide ab Eratineo, non modò ſe nullas [illegible] dare adulterii pœnas laturum, verùm omnia etiam flagitia, ob quæ meritò reus peragi plecti que potuiſſet, ſolò, quod dicturus erat, teſtimonio contemplatione condonatum iri, neque vir tamen promiſſâ eorum impunitate gaudere. Is enim revera, quamvis omnis adulterii cum memoratis nobilibus feminis ſe admiſſi planè purus, [illegible] noſter in fine praecedentis capitis, *omnes ejus aſſiſſe adulterio damnat ab alio utique ſummo ſicut hoc caput* [illegible], *cum* [illegible] *Ce miſérable, qui s'étoit déclaré complice du faux adultere, ne jouit pas de l'impunité promiſe.* Maucroix.

Confer Cuperum p. 492 col. 1.

Lin. 20. *Aperuit omne myſterium.*] Hoc eſt, ut ſit cum ſequentibus cohæreant, aperuit corpus, nuſtando [illegible] ſe aliquando, quod, quæ prope adhibant, audierunt, vel etiam exclamando. *Il découvrit tout le myſtère*, interea quamdiu audientes de verbo ad verbum in memoria [illegible], Maucroixium vocem integram, ne ſimpliciter veniret, de ſuo adjeciſſe, *il découvrit tout ce myſtère d'iniquité.*

Ibid. *Aperuit*, Leg. *aperit* Toll.

Pag. 137 lin. 3. *Sub extremo ſpiritu loquitur omnibus qui videbant, innocentem occiſam eſſe inſlatur.*] Scripſiſſe Lactantium credo, *ſub extremum ſpiritum loquens omnibus qui videbant innocentem occiſam eſſe teſtatur. Sub extremum*, ſcilicet hoc ſit Heumann.

Mihi videntur inquit deſcendum eſſe. Gravius.

Ibid. *Inquit*] Hæc vox ineptum, nec ſcire cogi debeant, inepientiam, Ed. Oxon. 1684 item Cantab.

Pro inquit, lego inquit. Galc.

Ibid. *Sub extremo ſpiritu inquit.*] Forte ſcriptum, *ſub extremo ſpiritu loquens.* Malim tamen, *ſub extremo ſpiritu, loquens ſcilicet omnibus* &c. Toll.

Emendabam *&* *ſub extremo ſpiritu loquens* vel *inquiens*) *omnibus, qui videbant, innocentem occiſam eſſe teſtatur.* Ammianus certe lib. 19. *Præcepit quidem inquies homo*, & ſic Juſtinus lib. 2 c. 1. *clamat* [illegible] *inquies animus.*

CAPUT XLI.

Pag. 137 lin. 1. *Auguſta verò.*] Valeria nempe, Galerii vidua. Pagius (*a*).

L'Impératrice Valeria. Maucroix.

Adde Baluzium, pag. 333 col. 2.

Ibid. *In deſertas quaſdam Syr. ſolit.*] Cuperum vide, pag. 492 col. 1.

Lin. 2. *Mittit illa legatos.*] Diocletianus ſcilicet ad Maximinum quod utrumque ambo Interpretes ſuppleverunt.

Lin. 3. *Mittitur ut patrem ubique.*] Sic inſtruit hoc Cuperum, pag. 492 col. 1.

Ibid. *Eam.*] Maximinum nempe, quod perſpicuitatis causâ adhibuimus in Anglicâ Verſione.

Lin. 6. *Is quoque imperfectâ legatione.*] Leg. quidem, *perfectâ legatione.* Nec Heumann.

Corrigebam, *Is quoque illi, perfectâ legatione, &c.* ut & illi lapſu temporis in *is*, ſervans tamen utrumque ſingulis literarum ductibus, evaſerit.

CAPUT XLII.

Pag. 137 lin. 1. *Eodemque tempore.*] Lin.

(*a*) In Critica Baron. ad annum Chriſti 312. num. 12.

30 [illegible] quoque tempore [illegible]
[illegible] legendum esse [illegible] Co-[illegible] pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. [illegible] Mauricium] [illegible]

Ibid. [illegible], Qui & [illegible], ut [illegible] imperium, [illegible] verba [illegible] Romani [illegible] Imperator Mauricius [illegible] & [illegible] Adde Baron. [illegible] p. [illegible] col. [illegible] & Cointium, pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] [illegible] esse [illegible] & [illegible] esse [illegible]

Ibid. [illegible] propter [illegible] in [illegible]

Ibid. [illegible], [illegible]

[illegible]

[illegible] Verba [illegible] Aliter vero, quamquam malim Cuperum pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. [illegible]] [illegible] & Diaconus [illegible]

Recte. [illegible] quidem [illegible] quod [illegible] Diaconus vero [illegible] De [illegible] cap. [illegible] Qui [illegible] Constantinum [illegible] & [illegible] [Galerum, [illegible] quod [illegible] &c.

Lin. [illegible] Cum [illegible] caput [illegible], & [illegible] Augusto [illegible] Diaconum [illegible] Confer Baronium pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. Quod [illegible] Imperatorem [illegible] & [illegible] Constantinum [illegible] Oram & Conc.

Adde Baronium pag. [illegible] col. [illegible] & [illegible] & [illegible] Cointium pag. [illegible] ad [illegible] verba.

Lin. [illegible] Duplex [illegible]] [illegible] & corporis. Corpus enim [illegible] [illegible], quando [illegible] corporis [illegible] Diaconus & [illegible] Confer Cuperum [illegible] verba, [illegible]

Ibid. [illegible]] Ad [illegible] Pehlo, de quo [illegible] Talem

Lin. [illegible]] Baronium vide, pag. [illegible] col. [illegible] & seq.

Lin. [illegible]] [illegible] & [illegible] Diaconus [illegible] post [illegible] Diaconus [illegible] post [illegible] ad [illegible] Romano [illegible] Diaconus [illegible] Romam [illegible] Diaconus [illegible] & [illegible] Diaconus, quando [illegible] Q [illegible] Imperator [illegible] Cuperum, p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] Ad [illegible] [illegible] Imperator [illegible], ad [illegible] [illegible] Corpus.

Ibid. [illegible], Cede, quae [illegible] & [illegible] comprehensa.

Lin. [illegible] In [illegible]] Malim [illegible] Talem

(a) [illegible] Cointi. [illegible] ad annum Christi [illegible] num. [illegible] (b) Ibidem. (c) Vide supra, pag. [illegible] col. [illegible] (d) Pag. [illegible] col. [illegible]

[illegible]

CAPUT XLIII.

[illegible]

(a) [illegible]

[illegible]

Ibid. *A Maxentio* [illegible] *A Galerio Max*[illegible] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible] Contra Baluzium, p. [illegible] col. [illegible]

Lin. 4. *Conſtantino ſororem*] Videatur de [illegible] Baluzium [illegible], & Caperon, pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *Ex qo Legatos* &c.] Quod & [illegible] [illegible] Legatos ad urbem Romam [illegible] [illegible] *Ex quo* [illegible] hoc eſt [illegible] vel *Ex quo*, hoc eſt [illegible] *Legatos* [illegible] [illegible] Cicero in [illegible] [illegible] *quod adeſt*

Lin. [illegible] *Ad urbem miſit.*] Romam [illegible]

Ibid. *Miſit*] Baluz. [illegible] Tollius. [illegible]

Ibid. [illegible]] Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. [illegible] cap. [illegible]

Adde Baluzium p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] [illegible]] Id eſt [illegible] Maxentium [illegible] Maximi [illegible] [illegible] [illegible] Terentius [illegible] [illegible]

> *Tantum vel* [illegible] *, vel* [illegible] *,*
>
> *Quid* [illegible] *parte* [illegible]
>
> [illegible] *, &* [illegible]

Cicero de Am. [illegible] *Nihil* [illegible] [illegible] [illegible]

Lin. [illegible] [illegible] [illegible]

Ibid. *Utriuſque imagines ſimul tenentur*] [illegible] [illegible] Maxentius [illegible] Adde Caperon. p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Maximus* [illegible]] Quod [illegible] *Maximum* [illegible] Maximo [illegible] Maximus [illegible] [illegible] Maximus [illegible] *Maximum Legatos* [illegible] Anguil. Verſono [illegible] Maxentius [illegible] Legatos [illegible] Maximus [illegible] Maxentius [illegible] Romanos [illegible] *Poſſeſſionem* [illegible] [illegible] Maximum [illegible] Conſtantinus [illegible] Galerium [illegible] Nam Galerius [illegible] Conſtantinum [illegible] [illegible] Verùm Maxentius [illegible]

Lin. [illegible] *Jam enim bellum Conſtantino indixerat* [illegible] [illegible] Conſtantinum & Maxentium [illegible] [illegible] Conſtantinum [illegible] Conſtantino [illegible] [illegible] Maxentianum [illegible] *Jam enim Maxentius bellum Conſtantino indixerat* [illegible] *Igitur Conſtantinum* [illegible]

[illegible]

CAPUT XLIV

[illegible]

(a) In Bello Jugurth. (b) Pag. [illegible]

[illegible] (*a*) [illegible] Alexander [illegible] MILITES [illegible] Lib. 10. cap. [illegible] Alexander] MILITES [illegible]

Lin. [illegible] *Ad* [illegible] Horatio [illegible]

[illegible]

[illegible] *Maurum* [illegible] ; [illegible] AD OMNEM EVENTUM PARATUS SUM. [illegible] PRAESERTIM CUM OMNI [illegible]

Constantem [illegible] Mamertini.

[illegible] Anglica.

[illegible] p. [illegible]

Lin. [illegible] *Ponte Milvio.*] [illegible]

[illegible] *Milvio*] [illegible] (*d*).

[illegible]

[illegible]

Lin. [illegible] *Ad* [illegible] *Kalendas Novembris.*] [illegible]

[illegible] Kalendas Novembris [illegible] Octobris, [illegible] Kalendas Novembris [illegible] (*f*).

[illegible] Constantinum [illegible] Kalendas Novembris [illegible] Kalendas Novembris [illegible] (*g*).

[illegible] Kalendarum Constantinum

(*a*) *Lib.* [illegible] *cap.* [illegible] [illegible] Regem appellant. [illegible] MILITIBUS CONSENTIUNT. [illegible] (*b*) *Lib.* [illegible] *cap.* [illegible] (*c*) *Lib.* [illegible] *Epist.* [illegible] (*d*) *In* [illegible] *ad annum Christi* [illegible] (*e*) *In Dissert.* [illegible] *pag.* [illegible] (*f*) *In* [illegible] *ad annum Christi* [illegible] (*g*) *In Dissert.* [illegible]

Imperatoris ſcriptas ad v Kalendas Novembres habemus EVICTIO TYRANNI; ad 19. verò ejuſdem menſis ADVENT. DIVI. ſed hæc verba non de Maxentio & Conſtantino, ſed de Licinio & Conſtantino intelligenda, ut ex Libello de Præfectis Urbis manifeſtum fit. In eo enim ad annum Chriſti CCCXII dicitur v Idus Februar. Aradium Rufinum Præfectum Urbis creatum eſſe, & vi Kalendas Novembris Annium Anullinum. Quare vi Kalendas Novembres Maxentium devictum, & alter Urbis Præfectus à Conſtantino conſtitutus. Neque alter locus ille explicandus. Tollantur ergò quæcunque verba huc dicta Kalendas Conſtantinum de Maxentio intelligenda volunt. *Pagius* (a)

Adde Baluzium p. 135. col. 1. & ſeq.

Lin. 1. *Quinquennalia terminabantur.*] Id eſt, natalis Maximini, quintus annus regni Maxentii. *Cinquieme année du regne de Maxence.* Quibus illa Verſionis Anglicæ conſentiunt: *The 27 of October was now near which was the Anniverſary of Maxentius, coming to the Empire and now his ſixth year was almoſt out.*

Ibid. *Quinquennalia terminabantur.*] Quo ſolemnia die Imperii natali celebrari mos erat. *Pagius* (b)

Ex his enim nos docent, diem ſextum Kalendas Novembres, ſeu diem vicesimum ſeptimum Octobris, Imperii Maxentiani Natalem fuiſſe, cum Imperatores eo die Quinquennalia & id genus feſta celebrarent, quo Imperium inierant. *Idem ibid.* (c)

Adde Baluzium, p. 136. col. 1. & Cuper. p. 499. col. 2.

Ibid. *Commonitus eſt in quiete.*] Propterea hoc verbum *Monere* ratiò datum, quibus Deus aliquid per ſomnium imperat. Vide Leſcript. Antiq. *Tollius.*

Ad ſcriptor Cuperus p. 499. col. 2. & ſeqq. & Col. p. 38. col. 1. & ſeq.

Lin. 4. *Cæleſte ſignum Dei.*] Mera periphraſis crucis, non ſigno explicare habet, in aurio * ſuo Conſtantinus ſignum ſeu imaginem crucis, et ſimque indubitæ Stratagematis hoc Conſtantini non minus ſcitum quam illud Theoppi Macedonis, quo ſacrilegos Phocenſes proſtravit. *Tollius.*

Vide quæ cap. XXVI. ad *Crucis* militem, notabimus.

Ibid. *Cæleſte ſignum Dei.*] *Le ſigne adorable de la croix.* Id eſt, adorandum ſignum crucis. *Mauroconus.* Liberiore profectò paraphraſi, & quæ interpretem potiùs ſtudio omnino addictum oſtent.

The Divine Mark, the Signe of the Croſs. Tranſtor Anglicus, quaſi dicat, Divinum inſigne, Signum crucis.

Adjiciatur Baluzium p. 350. col. 1. & ſeq.

Ibid. *Atque ita prœlium, &c.* Id eſt, atque deinde vel atque poſteà. Non enim Chriſti nomen hoc, et Conſtantinus pridem eo ipſo tempore, quo cæleſte Dei ſignum notatum erat in ſcutis, committeret, adeòque ſupremum loquor oportere rem intendendum. Sed notatam ut primò, poſteà verò nomen ſemel dictis literis clypeis, prælium iverunt. Conferre quæ ſuperius obſervavimus, pag. 629. col. 2. nota illum Spartiani locum in Severo. *Cumque Severum calumniantur eſt, quod ſi nomine appreſſu, atque ita interfecit, ipſo, deinde inutilem, ac ſibi clamat, & prodere nomen Ceſarem.* Vide rurſum quæ ad verba capitis XXXI. *Et ſic hoſtis intermitte*, diximus.

Lin. 7. *Et tranſverſâ X literâ ſummo capite circumflexo, Chriſtum in ſcutis notat.*] Hoc, atque Baluzius, ut intelligendus ſunt, ut Chriſti Monogrammum circumflexum ſummo in capite literæ ut videmus in nummis veteribus. *Ed. Ox. & Cant.*

Ibid. *Et tranſverſâ X literâ.*] Malim, *Et tranſverſam X literam.* Baluzius.

Utinamque, *Et tranſverſâ X literâ, ſummo capite circumflexo, Chriſto in ſcutis notat.* Colu.

Optimè vir perſpicaciſſimus ſuſpicatur: *Tranſverſa X literâ ſummo capite circumflexo Chriſtum in ſcutis notat.* Tollius.

Lin. 8. *Chriſto.* Chriſtum. Lectio Alteraſſa; quod ego quoque legendum ſuſpicatur.

Et ſic ſeconde fut ſes boucliers un X avec un accent circonflexe, qui ſignifie Jeſus-Chriſt. Mauroconus.

Nec grandis dubium. Accentus enim legendo circumflexus habere à non *Jeſus Chriſtus* ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ, ſed ΧΡΙΣΤΟΣ tantum, Latinè *Chriſtus* per compendium notatur.

And ordered the letter X with the letters of the name of Chriſt mixed in a Monogramme, to be drawn on all their ſhields. Verſio Anglica.

Ibid. *Quo ſigno armatus, &c.*] Videatur Cuperus pag. 500. col. 2.

Lin. 9. *Suo Imperatore*, ſeu Maxentius. *Verſio Anglica.*

Lin. 10. *Pars ſimul utriuſque.*] Contra-

* [illegible]

(a) In Critica Bar. ad an. Ch. 312. num. 11. (b) Ibid. (c) Ad an. Ch. 312. num. 9.

[illegible]

[illegible] *Pauli non erat etiam* [illegible]

[illegible]

[illegible] *Alique verba desunt. Pagina* (a).

[illegible]

[illegible] *Editâ autem* [illegible]

[illegible]

[illegible] Capperon. tom, pag. 301. col. 1.

[illegible] *Libros Sibyllinos inspicil*,] [illegible]

(a) [illegible]

[illegible] Verbo Anglico. The Subjicts [illegible]

Ibid. *Majorem Romanorum*] [illegible]

[illegible] pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. 17 [illegible]

[illegible]

Lin. 18 *Et manus Dei supertenta erat.*] [illegible]

Manus Dei favensque Constantino. [illegible]

And the hand of God appeared over the Armies. Tristano Anglice. [illegible]

[illegible]

> *Indigenasque Iovis [illegible]*
>
> *[illegible]*

[illegible]

Ibid. *Maxentianus*] [illegible]

Ibid. *Proturbat*] *Proturbat* [illegible]

[illegible] Verbo Anglico.

Lin. [illegible]

[illegible]

Ibid. *Senatus Constantino* [illegible]

The Senat and Commons [illegible]

[illegible]

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO MAXIMO
P. F. AUGUSTO S. P. Q. R.

(a) Vopisc. lib. [illegible] (b) In Critica Baron. ad annum Christi 312 num 13. (c) Pag. CCLXXXII.

[illegible] *Maximus* [illegible]

[illegible]

[illegible] *Maximus* [illegible]

[illegible] *Constantinus* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *Maximum* [illegible]

[illegible]

Caput XLV

[illegible] *Constantinus* [illegible]

[illegible] *Constantinus* [illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) Diss. Cypr. [illegible] (d) [illegible] (e) Ibid. (f) In Paneg. Constantini. (g) Diss. [illegible] Cypr. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) [illegible]

Anno [illegible]

[illegible]

[illegible] Heracleam Thraciae intellige, [illegible]

[illegible]

[illegible] ex plumbi plumbo, festinanti [illegible] dimissi Demetrii [Phrahatum] [illegible]

[illegible] Adde quoque [illegible]

[illegible]

(a) Pag. [illegible] (b) [illegible] (c) Lib. [illegible] (d) Lib. [illegible] (e) [illegible]

illorum exempl. Ibid. cap. 7. Omnes ejus laudantes in deditionem accepit. & cap. 9. Illicentissimum Siliciqus [illegible] in deditionem accepit.

Lin. 8. *Processit ad mansionem millia decem & octo.*] Id est, ordinatur verba Manceronis, processit millia decem & octo ad mansionem. [Il s'avança sa lieue en devant de l'ennemi] quo etiam modo construenda esse putaveram. Verum dubium non amplius, quin forte post vel ante mansionem, adjectivum numerale primam in hunc aut similem modum supplere oportuit, processit ad primam mansionem millia decem & octo. Sequitur quippe protinus cum secundo numerandi adjectivo, Nec enim poterat altercari, Licinio jam secundam mansionem tenente. Videtur itaque vox nihil aliud [illegible]

Ibid. *Millia decem & octo.*] Dix-huit milles, ad verbum, seu leucas circiter sex, singulae leucae ex tribus veterum milliaribus constant.

Ibid. *Millia*, seu uti quidem, quam quidam ex Baluzii editione colligere est, scribendum, non millia: quod ita forte quia cum Varrone, Isidoro, & aliis, vocem millia à mille ita [illegible] ductam. *Mille passuum dolego*, quia a numero milium appellavit. Isidorus lib. 15 de Romulo [illegible] Isidorus lib. 15 cap. 16 *Millia dicta*, quia mille veniunt anni in numero suo, vel, quia unum est ex mille dictum.

Lin. 9. *Licinio jam secundam mansionem tenente distantem millibus totidem quo collecti*, &c.] Ita hodie post Vossium Baluzius, qui primus habuit cum MS codice in Actibus verbis, *Licinio jam secundâ mansione tenente, distante milibus totidemque collectis*, nisi quod idem paulò post, ex conjecturâ, in Erratorum Indice legendum monuerat *Licinio jam secundam mansionem tenente distantem millibus totidem*, atque collectis: quod etiam Sparkius in primâ editione Oxoniensi: & Lugduni reverendissimus Vossius] *Licinio jam secundam mansionem tenente, distantem millibus totidem* quo &c. quae emendatio Baluzianâ dilucidior videtur: & Petro Vossium quoque Columbus in editione Aboensi secutus est, & quoniam ad veterem scripturam eo quod amplius viri docti ipsi loco adhaeserunt, aut ad eandem accesserunt.

Ibid. *Licinio jam secundâ mansione tenente*] *Licinio jam secundam mansionem tenente*. Pagius (*a*).

Ibid. *Licinio jam secundâ mansione tenente.*] Lego *Licinio jam secundâ mansione tendente*, hoc est, castra metante. Suetonius in Galbâ 10. *Cum Delabella, juxta eique hortos tendebat*, praetorium. Virgilius:

> *Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles.*

Notissima est haec verbi notio, & maxime propria apud omnes generis scriptores. Gronov.

Ibid. *Tenente, distante.*] Locum mutilum. Alius

Ibid. *Distante milibus totidemque collectis*, &c.] Locus corruptus est. Pagius (*b*).

Ibid. *Milibus totidemque.*] Lego *milibus xx, ideoque collectis*, &c. Gale.

Adde Baluzium, pag. 119. col. 1. Cupertum, pag. 309. col. 2 & Columbum, pag. 389. col. 1.

Lin. 10. *Collectis ex proximo quantis potuit militibus*] *Quantos potuit*, Graeco more, pro *quantos potuit*, scilicet colligere. Tollius.

Lin. 13. *Ille.*] *Maximinus.* Verba Anglica

Ibid. *Ipse.*] *Licinius.* Manceron.

Lin. 14. *Sparsi omnes milites*] Locum corruptum, supplendum ambabus lacunis manibus.

Lin. 15. *Admirari omnes.*] Ut supra, pag. 224. col. 1. *In circumdatas urbibus ac vestibus plebem admirans*, quod et Plinius & Julianus illustravimus. Addimus nunc ex eodem Juliano sequentia exempla. Lib. 1 cap. 11. *Admirari omnes fecerunt illico.* Lib. 7 cap. 1. *Admirari gentibus universis populorum.* Lib. 21. c. 30. *Admirari deinde omnium oculos moveret.*

CAPUT XLVI.

Pag. 241. lin. 1. *Propinquantibus ergo exercitibus*] Sic infra cap. 49. *Jam propinquaverit illi judicium Dei*, ad quem locum vide in Notas, pag. 428. col. 1.

Lin. 2. *Ut se videbant ingressi.*] Hoc est, vertente Mancerone, reponebant *S'il ne manqueur la bataille*.

Opinor. Quid aliud enim videbatur capere esse posse, quam, ut valeò Licinius incitus fuit, reportare auspicis, confirmari: sed quo videtur, praeter vestrum judicium capere discrepare. Nam nullum enim aliquot exemplum observavimus.

(*a*) Ibidem. (*b*) In Criticâ Baron. ad annum 314. num. 3.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) [illegible]

CAPUT XLVII.

Ancillarum, [illegible], & ergo
Oblitus, utrumque Vaga. Tuisms

Ibid. *Nonne [illegible]*] Id eſt, ſecundum primumque eodem [illegible], quo in praecedenti capite *Illo, [illegible] dicta, [illegible] plene*; & quo [illegible] in quadrageſimo quarto: *Sumeret Conſtantino [illegible] gratia primi* (*nonnum dicam, an Numerum*) *[illegible] decernit, quem [illegible] Maxentius [illegible].* Adde [illegible], p. [illegible] col. 1.

Lin. 8. *Ad decimum [illegible]*] *Decimo* [illegible] hic loci, eſt *mors deſignata*, quemadmodum apud Virgilium Aen. [illegible]

[illegible] peſt decimo ſoluta,
[illegible] [illegible] [illegible], ordinemque [illegible]
Phlegya

[illegible], [illegible], qui ſcilicet erat Didonis poſt terras.

A non [illegible] voluntate Maxentius. Hoc eſt, ad [illegible] voluntatem, ſeu ſua ſelectione [illegible].

Ibid. *[illegible] ſummum*] Ut ſupra [illegible] *ſummum*; quod ſuo loco pro [illegible] [illegible]. Plura ubi Baronius, pag. [illegible] col. 1. & Caperus pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. 10. *Protecti [illegible]*] *Veſtra* in ſive capite [illegible] [illegible] appellabat [illegible] *[illegible]* Sed utrobique [illegible] [illegible] [illegible] eſſe, manifeſtum eſt. [illegible] pertinet, quod [illegible] Marcus ſemel atque iterum in hiſtoria [illegible] Chriſti [illegible] ad [illegible] [illegible] nuncupaſſet [illegible] Cap. [illegible] comm. [illegible] in hic [illegible] [illegible] eodem capite commate [illegible]) idem ipſum Johannes duobus partibus locis [illegible] id eſt, de verbo ad verbum, [illegible] [illegible] [illegible] Cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] comm. [illegible] Noster ſupra, [illegible] [*Data*] *[illegible] Declarationis [illegible] ſuam quo ſe [illegible]*

Lin. 11. *[illegible] veſta ſervili fugit*] Conferatur Euſebius lib. 9. cap. 10. [illegible] Vita Conſtantini cap. [illegible] *Pagam. (b)*.

Baronium, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], p. [illegible]

Ibid. *Fratrum [illegible]*] Idem nempe [illegible] quae in antecedentibus (c) [illegible] *Sed, Maxentiu[s] [illegible]*] *[illegible] [illegible] [illegible] fuerat, ad Byzantium [illegible] acceſſit [illegible]* cum hoc diſcrimine, quod Maximinus, dum prima vice fratrem illud [illegible] contenderet ex Bithynia in Thraciam ad quaſcunque poſſet [illegible] [illegible] [illegible] occupandas, quando vero ſecunda, regrederetur è contrario ex Thracia in Bithyniam, ut ſe intra ſuos fines [illegible] Colligo ex capite [illegible] & ex his Euſebii verbis (d). [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], *Sed [illegible]*, cum ad *Imperii ſui partes [illegible] plenas* [illegible] cum [illegible] ad [illegible] *[illegible], primum quidem [illegible]*, quaeque deinceps. Adde Baronium pag. [illegible] col. 2. & poſt illum quoque, ſi volueris, [illegible] in Critica Baroniana ad an. Christi [illegible]

Ibid. *[illegible], &c.*] [illegible], *[illegible]*. Tuisms

Lego *At [illegible] pars dimidia [illegible] eſt. Pars altera vel dedita, vel in fugam [illegible] eſt.* Sobrerius

Accedit quam proxime Verſio Anglica in hunc modum: *for [illegible] the one half of his Army [illegible] deſtroyed, and the other half either fled or rendered it ſelf.* Jam [illegible] ejus exercitus pars dimidia proſtrata fuerat, & pars altera dimidia vel dedita, vel in fugam verſa.

Lin. 12. *[illegible] [illegible] pudorem deſerere [illegible] deſertor Imperator*] Deſerendi quid [illegible] hic *[illegible]*. [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible], vel, ejus cauſam cui contra *[illegible] Imperatoris* deſertorem ſui exercitus [illegible] [illegible]. *And ſince the Emperour had deſerted his Army, the Souldiers [illegible] not at all aſhamed of deſerting his [illegible].*

Malebam in commune [illegible] *[illegible]*, quae praeceſſit, hoc pacto reperire: *[illegible] [illegible] pudorem deſerendi [illegible] [illegible] [illegible] Imperator.* Quam turpis vero & [illegible] [illegible] [illegible] eſſet, [illegible], cum [illegible] *deſertoris* elogium, quod jam Maximinus meruit, tum [illegible] [illegible] [illegible], ut in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] *Non tamen [illegible] [illegible] gloria [illegible], [illegible] adverſis [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]* Imo, quod [illegible]

(a) Pag. 742. col. 1. (b) In Critica Baron. ad annum Christi 314. num. 5. (c) Pag. 740. col. 2. (d) Lib. 9. Hiſt. Eccl. cap. 10.

[illegible], eidem Bellum, lib. [illegible] cap. 8. [illegible] eſt [illegible] [illegible] Rex [illegible] [illegible] ſui defertur.

Lin. 15. *At illo Kalendis Maiis, id eſt una nocte atque uno die, Nicomediam alia nocte pervenit.* Poſt *die* deeſſe aliquod vocabulum, quod & numerum includat, ad quem Kalendis Maiis, id eſt, una nocte atque uno die, venerit Maximinus, unde Nicomediam alia nocte pervenit. Baluzius.

Poſt *die* deeſt *ad fretum* Tollius.

Lin. 15. *Nicomediam alia nocte pervenit.*] Ergo *alia nocte* Alias.

Quod si nec quidquam deſit, nec aliud quidquam præter ordinem verborum ſit corruptum, ac hoc modo ſe [illegible] [illegible] [illegible] ſuerit. *At illo Kalendis Maiis, id eſt, una nocte, uno die, atque alia nocte, Nicomediam pervenit.*

Adde Columbum, Pag. [illegible] col. [illegible]

Pag. [illegible] lin. 1. *Multa comites ſeruagenta.*] [illegible] [illegible], Maucroix. Id eſt, ſexagenis [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Vide [illegible] [illegible] [illegible]

Ibid. *Ropiſque* [illegible], &c.] Hoc eſt, [illegible] ſeu cum forma [illegible] capere [illegible] in eundem ſenſum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed nec [illegible] ſenſu [illegible] Chriſtus apud Matthæum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Vulgata: *A diebus autem Joannis Baptiſtæ uſque nunc regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

Lin. 1. *Primus Orientem. Sed in Cappadocia*, &c.] Id eſt. Primum quidem in Orientem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] verum [illegible] [illegible] Cappadociam [illegible] [illegible] [illegible] Syriam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exercitum in Bithyniam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Verum cum, ut [illegible], non pauces [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cappadocia [illegible] [illegible], quamvis Orienti [illegible] [illegible], in Cap- padociâ aliquando] ſubſiſtit. Quod dum [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Zozim[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quem apud Baluzium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Cappadociam hunc Auctor non fuiſſe [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] comprehenſum.

Lin. [illegible] *Ita reſtem reſumpſit.*] Ces legers ſecours lui donnerent le courage de reprendre comme la pourpre. Maucroix. Hoc eſt, [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

And there he took the Purple again. Verſio Anglica. [illegible] vulgata lectione, *Ibi purpuram reſumeret.*

[illegible], ut *ibi veſtem reſumſit* ſupponatur, quod [illegible] [illegible] ſenſus eſt: [illegible] veſtem reſumpſit, [illegible] jam ſuperius [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] eſſe atque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Confer, ſi pluribus adhuc exemplis opus eſt, Juſtinum, lib. [illegible] cap. [illegible] in fine, item lib. [illegible] cap. [illegible] in fine quoque [illegible] & alia [illegible] [illegible] [illegible].

CAPUT XLVIII.

Pag. [illegible] lin. 1. *Accepta exercitûs parte ac diſtributa.*] [illegible] exercitûs [illegible] [illegible]. Nam [illegible] Interpretes [illegible] Ego [illegible] [illegible] cum Maucroixio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Licinius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] diſtributâ, ſermo eſſet, nequaquam proximè ſequeretur: *majore exercitum in Bithyniam*, ſed [illegible] [illegible] alterum in Bithyniam, cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] partem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non ſimpliciter exercitum, ſed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] narratum eſt: *Licinius* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *in Bithyniam* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quod cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] diſtribuere Maucroixio [illegible] [illegible] [illegible] *Pars dimidia* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Licinius* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximinus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Licinium autem eandem [illegible] [illegible] [illegible] acceptaſſe in deditionem, paulo poſt vero prin-

(a) *Lib. 7. Belli Pun.* (b) *Cap. 11. num. 12.* (c) *Vide caput 45. initio.* (d) *Pag.* 407 *col. 2. & pag.* [illegible] *col.* [illegible] (e) Licinius après avoir reçû une partie des troupes ennemies, & les avoir diſtribuées en des quartiers differens. *Maucroix.* Licinius, after he had diſtributed a part of of his army into quarters, croſſed the ſtraits, and went over to Bithynia with the reſt. *Verſio Anglica.*

[illegible] ad Prusiam [illegible]

Lin. 2. *Neomedium egressus*, Baluzium vide pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. 3. *Die Idunm Junearum.*] Die [illegible] Idus Junias [illegible] Nicomediae [illegible]

Ibid. *Die Idunm Junearum.* [illegible] *the [illegible] of June.* Verba Anglica [illegible]

Addatur Baluzius p. [illegible] col. [illegible]

Lin. 4. *Consulatus* [illegible] Anno [illegible] Christi [illegible] Pagius [illegible]

Contra Baluzium [illegible]

Ibid. *De restituenda Ecclesia.*] [illegible] Nicomediae [illegible] Bithyniam [illegible]

Lin. 5. *Lactantius*] [illegible] Eusebium lib. 10. [Hist. Eccles.] cap. 5. [illegible] Pagius, [illegible]

Contra Baluzium pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. *Lactantius*] [illegible] Pagius [illegible]

Ibid. *Ad Prusiam* [illegible] Nicomediae [illegible] Bithyniam [illegible] *Nicomediam egressus* [illegible] Praesidem [illegible] Codice [illegible] Pagius [illegible]

Ibid. *Propria jussi*] [illegible] Praesides [illegible] Lactantius [illegible] Licinius [illegible]

Lin. 7. *Cum [illegible]*] Vide [illegible] Ecclesiastica [illegible] lib. 10. cap. 5. [illegible]

Lin. 8. *Apud Mediolanum [illegible]*] [illegible] Christi 313. [illegible] Constantinus [illegible] Roma [illegible] Mediolanum [illegible] Decembrem [illegible] Constantinus [illegible]

(a) In Crit. Bar. ad annum Christi 313. num. [illegible] (b) Ibid. num. [illegible] (c) Ibid. [illegible] (d) Ibid. num. [illegible] (e) Pag. 50. num. [illegible] edit. Paris. 1630. (f) Lib. [illegible] Th. [illegible] (g) Cap. [illegible] (h) Pag. 415. col. [illegible]

[illegible] Constantinum [illegible] Constantinum [illegible] Constantinum [illegible]

[illegible] TRANQUILLITAS ET SECURITAS [illegible] TRANQUILLITATEM ID EST PLACIDAM QUIETAMQUE CONSTANTIAM [illegible] SECURITATEM [illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible]

[illegible]

[illegible] Chriſtiano [illegible] Cudee [illegible] Romanum [illegible]

Alanus Copinus, pag. [illegible] col. [illegible] Columbus, p. [illegible] col. [illegible] & Tomasius pag. [illegible]

[illegible] Ut poſſit [illegible] dignos [illegible] Verba [illegible] Dei [illegible] per [illegible] eſt [illegible] Chriſtianum [illegible] Sancte Deus [illegible] Sancte Deus [illegible] quoque [illegible] Chriſtianum Dei [illegible] Adde Baluzium [illegible] & Coperum, pag. [illegible] col. [illegible] Deus [illegible]

Ibid. *Lavare mentium*] [illegible] Mentium [illegible] id eſt, [illegible] ad verbum [illegible]

Recte [illegible] per [illegible] Quod [illegible] Chriſtianum Deum [illegible] Deum [illegible] Deum [illegible] Sed [illegible] magna [illegible]

[illegible] Dominum [illegible] Id eſt, [illegible] Hoc eſt [illegible] Lege [illegible] Coder [illegible] pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. [illegible] Recte [illegible] Maximus [illegible]

Adde [illegible] Baluzium, pag. [illegible] col. [illegible] & Columbus, p. [illegible] col. [illegible]

[illegible] Confeſſionem [illegible] Confeſſionem [illegible] Confeſſionem [illegible] pag. [illegible] col. [illegible]

Supponendo & corrigendo [illegible] Tomasius, pag. [illegible] col. [illegible] Confeſſionem [illegible]

Ante [illegible] verborum [illegible] Confeſſionem [illegible] Confeſſionem [illegible] Quod [illegible] Confeſſionem [illegible] Baluzius, [illegible]

[illegible: marginal note]

(a) Lib. [illegible] (b) Pag. [illegible] col. [illegible]

[illegible]

(a) Pag. [illegible] col. [illegible] & pag. [illegible] col. [illegible]. (b) Pag. [illegible] col. [illegible] §. [illegible] (c) Pag. [illegible] col. [illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPUT XLIX

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] in Officio, cap. [illegible] Vide locum [illegible] quae ad illum [illegible] [illegible] [illegible] quae Baronius [illegible], p. [illegible] col. [illegible]

Ibid. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Chrysost. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Vide [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cap. [illegible] [illegible]

Adde Baronium p. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *Deum videre corpus candidum [illegible] [illegible]*] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quem apparet ergo [illegible] [illegible], Deum videre corpus [illegible] [illegible].

A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] standing to be judged by God [illegible] [illegible] to have [illegible] of [illegible] about him all [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Anglica. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *Deum videre [illegible] [illegible] candidum [illegible] de [illegible] [illegible]*.

Atque [illegible] emendat Cuperus pag. [illegible] col. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Ibid. *Candidum [illegible]*] De eodem Maximiano [illegible] [illegible] apud [illegible] [illegible] pag. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*] *[illegible]* nempe, [illegible] [illegible] [illegible], quomodo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*.

Lin. [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible]*, Adde [illegible] Cuperus pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible] [illegible]*] Vide Baronium, pag. [illegible] col. [illegible]

Ibid. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Baronius [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximianum ad Tarsum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Augustum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tarsum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cappadociâ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ubi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ad [illegible] nempe [illegible] quem Licinianorum [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Kalendas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tarsum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maximinus [illegible] [illegible] Augustum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (b).

Addatur Baronius, pag. [illegible] col. [illegible] & seq. [illegible] Cuperus pag. [illegible] col. [illegible] & quae [illegible] [illegible] pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible]*] [illegible] [illegible] [illegible] Cuperum, pag. [illegible] col. [illegible] [illegible] [illegible].

CAPUT L.

Pag. [illegible] lin. [illegible] *Unde [illegible] [illegible] [illegible]*] Baronium vide, pag. [illegible] col. [illegible]

Lin. [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible]*] Anno nempe [illegible]. *Pagius* [illegible].

Lin. [illegible] *In primo Valeriam*, quam. &c.] [illegible] [illegible] Baronius, qui [illegible] [illegible] [illegible] in primo *Valeriam*, quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] *Valeriam*, quam [illegible] [illegible] Baronius [illegible] Valeriam [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Baronius, p. [illegible] col. [illegible] [illegible] Cuperus p. [illegible] col. [illegible] [illegible] [illegible] Versio Anglica [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Valeria and Candidianus [illegible] [illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] MS. codex [illegible] [illegible] [illegible], *Valeriam* quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Pagius [illegible] [illegible] Baronium [illegible] [illegible].

Ibid. *In primo Valeriam*] Valeriam [illegible] Valeriam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Alexander [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Carthaginem [illegible] [illegible] *Valeria* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Maximini [illegible] [illegible], [illegible] *Valeria [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*. De [illegible] [illegible] [illegible] Lactantius lib. de

(a) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Versio Anglica.* (b) In [illegible] [illegible] ad annum Christi [illegible], num. [illegible] (c) Ibid. num. [illegible] (d) [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible].

Lin. 4. *Et illo, velut ejus auditu*] Id eſt, illuſtrante ſingula, bene ut re momento [illegible] quâ, Mancronius : Cùm Valeria Candidia[illegible] ut [illegible] [illegible]. Confer, ſi [illegible] eſt quæ de vocabulo [illegible] [illegible], pag. 500 col. 2.

Lin. 7. *Qui omnes*] Atqui duo tantùm ſuprà memorati ſunt, *Candidianus* & *Severianus*. Tollius.

Ibid. [illegible], *Candidianum*, *Severianum*, &c. [illegible], *Valerius*, ſeu, *Valeria*, prima initio capitis legere maluerim. *Lactantius*, ſecundùm [illegible] [illegible], IN PRIMIS VALERIUM [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible]*, vel IN PRIMIS VALERIAM, [illegible] hanc [illegible], à Tollio, poſt tam [illegible] verba, [illegible].

Lin. 8. *Quaſi malum [illegible].*] Hoc eſt, Anglicis verbis, quaſi malum hominum : *[illegible] on him as an ill man.*

Legendum : *quaſi [illegible] [illegible].* Ogerius.

Fortè, *quaſi [illegible].* Tollius.

Suſpicabar, *quaſi malum [illegible]* [illegible] eſſe è media [illegible], quale illud Gallorum, *Il le [illegible] comme la peſte.*

Lin. 9. *Pro Valeriâ*, (vel potius *Valeriam*) *quo valeat*, &c.] Sed hæc jam ſuperiùs Licinium [illegible] dicta eſt. Vide quæ viri docti ad caput XXXIX notaverunt. [illegible] *valeat* reſtitui ut *valeret* cum Cupero maluerim. Hinc liquet, Maximinum non magis libidine quam avaritia accenſum, [illegible] Valeriæ appetiiſſe. *Tollius.*

Cuperi locum vide ſuprà, pag. 508. col. 1. & ſeqq.

Ibid. *Pro Valeriâ, quo valeat, &c.*] Ita per omnia ſcripſerunt, ut, quo *valeret*, ſcriptum maluerit.

Lin. 11. *[illegible] ſunt [illegible] [illegible] [illegible] anno [illegible].*] Dele *ſunt.* Boherellus.

Fortè reſtitui, *[illegible] non [illegible] [illegible] anno eſſe.* Tollius.

Emendo, *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] jam anno eſſe.* Gale.

Adde Columbum, pag. 591. col. 2.

Lin. 13. *Maxi eorum.*] Unus Maximini, [illegible] capite nomine [illegible] eſt apud eruditum Gruterum. *Edit. Oxon. & Cant.*

Confer Baluzium, pag. 543. col. 2.

Ibid. *In Orontem præcipitata eſt.*] *In Orontem.* [illegible] Abamia.

In the River Orontes. Id eſt, In fluvium Orontem. *Verſio Anglica.*

Ibid. *Orontem.*] Scribendum : *Orontem*, hoc eſt, fluvium Syriæ, vel *[illegible]*, ut [illegible] viri [illegible]. Suprà [illegible], *Edit. Oxon. & Cant.*

Lege, *[illegible]* : [illegible], *Orontem*. *Aliter.*

Lege, *Orontem.* Vossius.

Mancronius ad verbum : *On [illegible] [illegible] [illegible] dans l'Oronte* : quod [illegible] [illegible] debeo, probabitur. Adde Baluzium, pag. 543 col. 2. Cuperum, pag. 509 col. 2. Columbum, pag. 591 col. 1. & ſeq.

Ibid. *Sic ſupà illis caſtus ſimulacra [illegible] [illegible]*] *[illegible] [illegible]*, ut ſuprà, capitibus XV, & 37 [illegible] [illegible]. quarè eamdem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] eſſe crediderim.

Ibid. *Illa.*] Corrige, & lege, *[illegible]* [illegible] Maximinum. Reſpice cap. XXXVIII. & [illegible] hanc lege [illegible] [illegible], ut ipſum [illegible] eodem ſupplicio [illegible], quo ipſe [illegible] conjugem necare voluerat. *Tollius.*

Ibid. *Illa*] Secuti ſunt hanc lectionem ambo Interpretes.

Lin. 14. *Sic omnes impii, &c.*] Similiter [illegible] in Pulpitis lib. VIII. cap. 14. de Diocletiano : *Et quo Eccleſiam Dei, [illegible] & omnes impietate, [illegible] Dominum, eodem ut ſi Dei [illegible] judicio & ipſo [illegible] eſt.* Tollius.

CAPUT LI.

Pag. 549. lin. 1. *Valeria quoque per varias, &c.*] Cuperum vide, pag. 510. col. 2.

Ibid. *Quindecim menſibus.*] *During the ſpace of eighteen months.* Verſio Anglica : quaſi noſtri verbis ſint, *[illegible] [illegible]* : cujus diverſitatis rationem non aſſequor.

Ibid. *Plebeio cultu.*] *In the habit of a Peaſant.* Eadem Verſio. Ad verbum, ut ruſticorum habitu : quod poſtè liberius.

Lin. 3. *Cum [illegible].*] Priſca ſcriptio, *[illegible]* (a).

Ibid. *[illegible] [illegible].*] Nuſquam proſtò aſſidua [illegible], quæ ſententia viri Amplissimi, pag. 510. col. 2. Vix crediderim, cùm propter ipſum [illegible] nomen hic adhibitum, tum propter ſequentia, ubi [illegible] [illegible] ad ſupplicium, [illegible] [illegible], [illegible] dicta. Ampliſſimum enim caput [illegible]

(a) In Critica Batav. ad annum Chriſti 314. num. 12.

[illegible], & inter eorum corpora in mare projecta. Accedit, quòd ut quidam Valerius [illegible] videremus in [illegible], sub [illegible], capite in [illegible].

Lin. 3 *[illegible] pudorem & [illegible]*] Quæ à Licinio & Maximino Valeriæ [illegible]. *Tollius.*

Sed pars igitur pudicam eo quoque se [illegible] 97. in [illegible], [illegible] fuisse [illegible]. Sed enim [illegible] Tertullianum cum Montanistis monogamiam in utroque sexu requisivisse, [illegible] in ejus libro de Monogamiâ. Observandum interim [illegible], quam hîc noster memorat, [illegible] quidem matri & filiæ, seu, quod idem est, Priscæ & Valeriæ, secundum Anglicam Versionem [illegible] fuisse: verum [illegible] pudorem [illegible] specialiter pertinere ad Valeriam. Verba sunt *[illegible] Dignity and Valeria's chastity [illegible].* Adde Tomasinum, pag. 417. col. 1.

CAPUT LII.

Pag. 170 lin. 1. *Quæ omnia [illegible] fidem [illegible] loquor, ita ut, &c.*] Post loquor, supplee &, vel atque. *& ita ut gesta sunt mandanda literis credidi.* Baluzius.

Similiter Versio Anglica, *and I have thought fit to write them just as they were transacted.* Aliter verò Cuperus, pag. 510. col. 1.

Lin. 3. *Ne [illegible]*] Ne [illegible]. *Baluzius.*

Confer Columbum, pag. 392. col. 1. Adde quoque Baluzium, pag. 343. col. 1.

Lin. 4 *[illegible]*] Id est, clementer, benignè. Vid. Not. ad Ausonium. *Tollius.*

Supra etiam aliquid [illegible] in eam rem, pag. 492. col. 1.

Ibid. *Respexit in terram.*] Quomodò et plus: *Respexit enim Deus [illegible] populi sui. Depulsus itaque fastigio imperii, &c.* Addatur Columbus, pag. 392 col. 2.

Lin. 9 *Ubi sunt modò magnifica illa & clara per gentes Joviorum & Herculiorum cognomina, quæ primùm &c. [illegible]?*] Notandum ut id [illegible] & contra Historiæ [illegible] fuisse videatur, haud [illegible] quæri à nostro, *Ubi sunt modò Joviorum & Herculiorum cognomina*, ut si post mortem simul Diocletianum & Herculium, à nomine amplius [illegible] usurpata sint [illegible], *Ubi sunt modò* MAGNIFICA ILLA ET CLARA PER GENTES JOVIORUM ET HERCULIORUM COGNOMINA, QUÆ PRIMUM *à Diocle et Maximiano insolenter assumpta, ac postmodum ad successores eorum translata*, VIGUERUNT? [illegible] fuisse [illegible] magnifica & clara per gentes, [illegible] adhuc, dum hæc scriberet, atque primùm fuerant sub ipso Diocletiano & Maximiano Herculio, quod ab omni parte constituit Constantius Baluzius, pag. 343. col. 1. Cuperus p. 510. col. 1. & Tomasinus, pag. 417. col. 1. & seq.

Ibid. *Joviorum & Herculiorum.*] Tanquam si à Jove & Hercule genus ducerent. *Edit. Oxon. & Cant.*

Lin. 10. *Maximiano*] Illo nempè, quem [illegible] Herculium cognominavimus. Alteri enim, sive Galerio Maximiano, Jovium, Diocletianum imitatione, cognomentum fuit. Et hîc præterea de eo agitur, qui sibi primus Herculis nomen indidit.

Lin. 11 *[illegible] Dominos & [illegible] de terrâ.*] Quatenùs nimirùm [illegible] Diocletianus & Maximianus, qui sibi primi, alter Jovis, alter Herculis, cognomentum insolenter sumpserant, & per quos simul eadem tam clara & magnifica per gentes evaserant, deleti fuere [illegible] terrâ & numero.

Ibid. *Dominos.*] Cuperum vide, pag. 510. col. 2. & seq.

Lin. 14. *Deorum [illegible] [illegible] celebremus.*] [illegible], celebremus Columbum [illegible] legunt Baluzius.

[illegible] vir doctus, qui [illegible] [illegible], aliquid [illegible] [illegible], quod [illegible] [illegible].

Lin. 17 *Ut Misericordiam suam servos suos familiis, &c.*] Lege, *ut misericordiam suam servis, & jam familiæ suæ propitium ut nobis omnes insidias, &c.* delere ut ut. *Tollius.*

Pro *servos suos*, rescribo, *servet suos*. *Baluzius.*

Quid, si paulò Auctoris manus fuerit, ut *misericordiam suam servis suam atque suam familiæ suæ propitium ut nobis?* Tum deinde, *ut omnes insidias*, quoque potiùs ut utrumque cum [illegible] ut elegantèr hoc copula separatim, ut [illegible], & quæ deinceps.

Lin. 18. *Diaboli.*] *Zabuli*, ut priùs. Galz.

Capite nimirum xvi. duobus locis.

Lin. 19. *Ut floreſcentes Eccleſias perpetuâ quiete cuſtodiat.*] Veteris codicis cunctarumque hactenus editionum lectio eſt, *ut floreſcentes Eccleſiæ perpetuæ quiete cuſtodiat.* Sed eamdudum, uti nunc excuſam vides, emendaverat clariſſimus Baluzius in Indice Erratorum ſuæ primæ editionis, aliique poſteà cum illo, vel aliter, ut ſubjicio.

Ibid. *Eccleſiæ perpetua quiete.*] Scrib. *Eccleſias perpetuâ quiete.* Edit. Oxon. & Cant. inter alias.

Ibid. *Ut floreſcentes Eccleſiæ perpetua quiete cuſtodiat.*] Nullus dubito legendum eſſe *Ut floreſcentis Eccleſiæ perpetuam quietem cuſtodiat*; quæ & Nicolai Heinſii fuit ſententia, ut olim ſummi & amiciſſimi viri ore, cùm de hoc loco cum ſuperſtite agerem, intellexi. *Gravius.*

Conferatur Columbus, p. 393. col. 1. & 2.

F I N I S.

INDEX AUCTORUM.

INDEX
AUCTORUM LIBRORUMQUE;
QUÆ IN OPERIBUS LACTANTII, ADJECTISQUE ANIMADVERSIONIBUS, CITANTUR, LAUDANTUR, ET EMENDANTUR.

NUMERUS ROMANUS TOMUM, ARABICUS paginam indicat; literæ a *&* b *numero additæ primam aut ſecundam Notarum columnam demonſtrant.*

A.

A Ben-Eſra, T. I. 174. a, 646. a.
Abbas à S. Hilario, T. II. 540. b, & *paſſim infrà.*
Acacius, T. I. 627. b. 653 a.
Acta SS. Agapes, Chioniæ & Irenes, Martyrum, T. II 295. a. 332 a.
— Criſpi, T. II. 101. b. 627. a.
— S. Georgii, Mart. T. II. 294. b. 296 b.
— SS. Indis & Domnæ, Mart. T. II. 291. b. 297 a. 406 b.
— S. Marcelli, Centurionis, T. II. 336. b. 623 b.
— Mariæ, Ancillæ Tertulli, T. II. 292. a.
— S. Maximi & Sociorum, T. II 288. b.
— Purgationis Felicis, Epiſcopi Aptungit. T. II. 309. b. 325. b.
— S. Pontii, Mart. T. 2. 284. b. 292. a. 434. b.
— S. Sabæ Gothi, Mart. T. II. 332. a.
— SS. Saturnini, Dativi, &c. Mart. T. II. 293. b. 295. a. 328. b. 330. b. 629. b. 632. a. 633. a.
— Savini, Epiſcopi & Mart. T. II. 293. b. 376 b. 435. b.
— Seraphiæ, Virg. & Mart. T. II, 332. b. 430. b.
— Sergii & Bacchi, T. II. 332. a.
— S. Suſannæ, T. II 296 a. 623. b.
— SS. Tarachi, Probi & Andronici, T. II. 423 b. 469 a. 484. b. 535 b.
— SS Terentii, Aphricani & Sociorum, T. II 332 a.
— Theodoti Anſaleni, T. II. 332 a.
— S. Vari, Mart. & Sociorum, T. II. 332. a.
Adamantius, T. II 93. a.
Ado Vienneſis, T. I. 296. b. 665 b. T. II, 412. a. 460. b. 469. b. 485 b. 486. b. 487. a 505 b.
Adrianus Papa I. T. I. 620. a, b.
Adrichomius, T. I 321 a.
Ælianus, T. I. 107 a. 126. b. 139. b. 383. b. 418. a. 560. a 600. a. 607. a. 612. a. 615 a. 616. b. 623. b. 710. b. T. II. 91. b. 139. a 382. a 439. b. 491 b.
Ælius Spartianus, T. I. 65. a. 418. a. T. II. 308. a. 563. a. 564. a. 588. a. 633. b. 468. a. 497. b 586 b. 642. b. 651. b. 652. b. 670. a. 735. b 755. a.
Æſopus, T. II. 339 a.
Agathias, T. I 562. b. 699. b T. II. 437. b. 440. b. 441. a, b.
Agrariæ rei Scriptores, T. II. 382. a 561. b. 570. a. 378. b. 381. a. 476. a.
Albaſpinæus, T. II. 513. a.
Albertus magnus, T. I. 641. a. 665 a 753. a.
Alciatus, T. I, 179 b. 296. a. 297. a. 610. a. 612 b 655 b. T. II. 349 b.
Alcinoüs, T. I. 23 a.
Alexander Papa I. T. I 628. a.
Alexander Alenſis, T. I, 622 b. 628. a. b. 630. b. 638 b. 639. a. 640. a. 642. a. 654. a. 670. a. 671 a.
Alexander ab Alexandro, T. I. 23 b 65. a. 73. a. 85. a. 170. a 279. b. 412. a. b.

490. a. 610. b. 612. b. 637. a.
Alfes, T. II. 533 & 7 ſine inſcript.
Almageſti, T. I. 193. a.
Almain, T. I. 670. a.
Almeloveen (Janſon ab) T. II 186 a. 194. b. 195 a. 197 a. 200 a. 206. b. 213. a. 214. a. 215. a. 230. b. 240. a. 243. b. 245. a.
Alphonſus de Caſtro, T. I. 217. a. 350. a. 683. b. 691. b. 700. a.
Ambroſius (S.) T. I. 17. a. 144. a. 152. b. 154. a, b. 168. b. 248. b. 255. a, b. 276. b. 290. a. 298. b. 308. b. 352. a. 377. b. 407. a. 458. b. 462. b. 471. b. 491. a. 501. b. 538. a. 590. a. 603. a. 607. b. 628. a. 630. b. 632. b. 636. a. 639. a, b. 653. a. 663. b. 669. b. 671. b. 682. a, b. 683. a. 691. b. 698. b. 700. b. 703. b. T. II. 74. a. 118. b. 133. b. 196. b. 240. b. 336. a. 358. b. 361. a. 373. a. 470. a. 503. b. 540. b. 602. b. 653. b. 670. b.
Ammianus Marcellinus, T. I. 92. a. 175. b. 176. a. 328. a. 333. b. 360. a. 361. b. 633. b. T. II. 186. a. 187. b. 290. b. 293. b. 295. b. 304. a. 360. a. 364. b. 365. a. 370. b. 372. b. 376. b. 378. a. 381. a. 383. a, b. 384. a, b. 386. b. 387. a. 388. a, b. 417. a. 422. a. 433. a, b. 438. a. 439. a. 440. b. 441. a. 442. a, b. 444. b. 445. a, b. 448. b. 449. a, b. 450. b. 457. a. 461. b. 463. a. 465. a, b. 467. b. 469. b. 479. a, b. 480. a. 481. a. 486. a. 492. b. 497. a. 500. a. 501. a, b. 507. a. 519. b. 532. a. 578. b. 657. b. 661. a. 670. a. 761. a. 717. a. 719. a, b. 748. b.
Ammonius, T. I. 661. b. T. II. 493. b.
Amos Propheta, T. I. 327. 628. a. 667. a. T. II. 55.
Anacreon, T. I. 516. a. T. II. 98. b.
Anaſtaſius Bibliothecarius, T. I. 663. b. T. II. 248. a. 361. b.
Anaxagoras, T. I. 9. b. 16. a. 18. 430.
Andreas Cæſarienſis, T. II. 560. b.
Andreas Patricius, T. I. 99. b. 609. a, b. 611. a. 649. a. 651. a. 654. b. 686. a. 689. b. 692. b. 707. a.
Angelinus, Franciſcus) T. II. 438. b. 472. a.
Anſbertus, T. I. 700. b. 701. a.
Anſelmus (S.) T. I. 276. b. 628. a. 649. b. 663. b. 666. a.
Anthologia, T. II. 461. a.
Antimachus, T. I. 24. a.
Antoninus (S.) T. 606. a. 700. a.
Antoninus Martyr, T. II. 499. b.
Antoninus Philoſophus, T. I. 197. a. 239. b. 503. b. T. II. 434. a. 477. b.
Antonius Auguſtinus, T. I. 385. b. 398. b. 603. b. 621. a. 685. b. T. II. 348. b. 350. a. 360. b. 372. b. 383. b. 386. a. 422. a.
Aphthonius, T. I. 76. a.
Apollinaris, T. I. 632. b.
Apollodorus, T. I. 51. 58. b. 98. a. 71. b. 107. b. 603. b. 604. a, b. 605. b. 609. b. 614. a. 615. a. 616. b. 617. a. T. II. 174.
Apollonius, T. I. 58. a. 59. b. 64. b. 78. a. 248. b. 251. b. 605. b. T. II. 422. a.
Apollonii Scholiaſtes, T. I. 53. a. 58. a. T. II. 422. a.
Appianus, T. I. 119. b. 142. b. 156. b. 446. b. 614. b. 616. a. T. II. 409. a. 438. a. 418. a. 482. a. 586. b.
Apuleius, T. I. 9. b. 16. b. 19. b. 23. a. 27. b. 37. a. 45. a. 50. b. 52. a. 72. b. 115. a, b. 171. a, b. 179. b. 211. a. 309. a. 318. a. 347. a. 415. b. 462. b. 477. b. 509. a. 515. a. 517. a. 567. a, b. T. II. 98. b. 99. a. 131. a. 376. b. 387. a. 389. b. 414. a. 433. b. 451. a. 468. a. 484. a. 510. a, b. 553. a. 586. b. 675.
Aquila, T. I. 20. b. 668. a. 672. b.
Arabs Interpres, T. I. 268. a.
Aratus, T. I. 16. b. 198. a. 294. a. 372. b. 375. b. T. II. 48. b. 121. b.
Arboreus (Joannes) T. I. 700. b.
Archytas, T. I. 430. a.
Arethas, T. I. 703. b.
Ariſtides, T. I. 89. a. 710. a. T. II. 477. b. 479. b. 485. a.
Ariſtobulus, T. I. 276. a. 282. a.
Ariſtochus, T. II. 174.
Ariſtænetus, T. II. 99. a.
Ariſtophanes, T. I. 40. b. 263. a.
Ariſtophanis Scholiaſtes, T. I. 608. b. T. II. 430. a. 485. b.
Ariſtoteles, T. I. 8. b. 27. b. 28. a, b. 36. & ibid. a. 57. b. 99. a. 44. a. 46. a. 47. b. 89. b. 117. a. 161. & ibid. a. 173. b. 193. b. 204. b. 209. a, b. 211. b. 229. a. 248. a. 250. a, b. 255. a, b. 261. a. 291. b. 296. a. 300. a. 313. b. 328. a. 405. a. 410. a. 473. a. 487. b. 489. a. 494. b. 496. a. 497. a. 500. b. 513 & ibid. a. 519. a. 528. b. 557. a. 560. b. 564. b. 596. b. 600. b. 600. b. 603. a. 619. b. 622. a. 623. b. 632. b. 639. a, b. 648. b. 642. a. 644. a. 645. a.

[illegible]

Arnobius, T. I. [illegible] T. II. [illegible]

Artemius, T. I. [illegible] T. II. 140. b. 431. b.

Artemidorus, T. I. 97. b. 115. b. 125. b. 316. a. T. II. 151. a.

Asclepiades, T. I. 284. b. 316.

Asclepius, T. I. 278. 509. & ibid. a, b. 641. b.

Asconius Pedian. T. I. [illegible] T. II. [illegible]

Asterius Amasenus, T. I. 36. a. 71. b. T. II. 430. b. 438. a.

Athanasius, T. I. [illegible] T. II. 196. b. 670. a.

Athenaeus, T. I. [illegible] T. II. 437. a. 461. a. 626. b.

Athenagoras, T. I. [illegible] T. II. 479. b. 614. b.

Auctor anonymus de Vita Constantini, T. II. 470. b.

— **Dissertationis Historicae de Visione Cons-** [illegible]

[illegible] T. II. 520. a.

— Epitomes Temporum apud Scalig. T. II. 437. b. 517. a.

— Etymologici magni, T. II. [illegible]

— Expositionis Symboli Apostolorum, T. I. 683. a.

— Expositionis totius mundi, T. II. 649. b.

— [illegible] de Conciliorum, T. II. 529. a.

— [illegible] ad [illegible], T. II. 666. a.

— De Pontificibus, T. II. 520. a.

— [illegible], T. II. 442. b.

— Thesauri Linguae Latinae, T. I. 668. a.

— Vitae S. Artemii, T. II. 537. a.

— Vitae S. Damasi, T. II. 486. a.

— Vitae S. Procopii Mart. T. II. 508. b.

— Vitae Sept. Severi, T. II. 504. b.

Augustinus (S.) T. I. [illegible]

699. a. 700. a, b. 703. b. 704. b. 705. b. 706. a. 708. b. 709. a. T. II. 52. a. 56. b. 70. b. 106. b. 117. b. 118. a. 143. b. 144. b. 156. b. 185. a, b. 196. b. 200. a. 280. b. 282. b. 286. b. 292. a. 293. a. 331. a. 337. b. 340. a. 360. b. 361. a, b. 369. b. 377. b. 433. a. 447. a. 485. b. 510. a, b. 541. a, b. 554. b. 564. a. 613. b.
Augustinus Eugubinus, T. I. 659. a. 664. a.
Augustinus Steuchus, T. I. 14. a. 30. a. 252. b. 284. b. 558. b. 670. a.
Avicenna, T. I. 632. b.
Aul. Gellius, *Vide* Gellium.
Aurel. Victor, T. I. 54. a, b. 55. a. 75. a. 100. a. 695. a. T. II. 189. b. 195. b. 207. b. 217. a. 218. b. 267. b. 268. a. 279. a. 284. b. 285. b. 287. a. 289. b. 290. b. 296. a. 306. b. 307. a. 307. a. 309. a. 311. a. 312. a, b. 315. a, b. 319. a. 320. b. 321. b. 322. a, b. 325. b. 326. b. 329. a. 330. a. 332. a. 336. b. 341. b. 342. a. 349. b. 363. a, b. 366. a. 372. a. 379. b. 400. a, b. 409. b. 412. a. 414. a. 415. b. 417. a. 433. a. 435. b. 436. b. 438. a, b. 440. a, b. 441. b. 442. b. 443. a, b. 445. a, b. 457. a, b. 459. b. 461. b. 462. b. 463. a, b. 464. b. 470. b. 472. a, b. 473. a, b. 475. a. 481. a. 482. b. 485. b. 488. a. 490. a. 496. b. 503. b. 505. b. 507. a. 507. a. 518. b. 572. a. 573. a, b. 574. b. 586. a. 587. a. 589. a. 590. a, b. 591. b. 592. b. 596. b. 599. a. 600. a. 632. b. 639. a, b. 641. a. 645. b. 647. a, b. 670. a. 686. a. 694. b. 699. b. 731. a.
Ausonius, T. I. 77. a. 636. a. 684. b. 613. b. b. T. II. 263. b. 362. b. 506. b. 553. a. 575. a.
Aymo, T. I. 275. b. 639. b. 683. a. 700. b. T. II. 444. a. 445. a. 473. b. 480. a, b. 488. a. 492. b. 496. b. 502. b. 507. a.

B.

BACON (Rogerius) T. I. 666. a.
Balduinus, T. II. 468. a.
Baldricus Noviomensis, T. II. 97. b.
Balduinus (Franciscus) T. II. 309. b. 377. a. 522. a. 687. b.
Baluzius, T. I. 5. a. 56. b. 53. b. 294. b. 354. 588. b. T. II. 180. a. & passim infra.
Bancquet, T. I. 49. a.
Banes (Dominicus) T. I. 660. a.
Baronius, T. I. 354. b. 452. b. 607. b. 612. b. 625. a. 682. a. 684. b. 701. a. T. II. 179. b. 182. a. 183. a. 185. b. 193. a. 195. b. 196.
Barnabas, T. I. 5. b. 4. a. 57. a. 63. b. 106. a, b. 132. b. 320. b. 321. b. 346. b. 347. a. 400. a. 491. b. T. II. 10. b. 380. a. 574. a. 635. b. 637. b. 649. a. 672. a. 676. a. 703. a.
a, b. 198. b. 309. b. 328. a, b. 537. a. 542. a, b. 409. a. 421. b. 428. b. 430. a. 507. a. 547. a. 555. a. 583. b. 629. a. 631. a. 680. a.
Baruch Propheta, T. I. 303. b. 671. b.
Basilicorum libri, T. II. 340. a.
Basilius (S.) T. I. 33. a. 36. a. 112. a. 144. a. 514. a. 234. b. 255. a. 300. b. 471. b. 525. b. 546. b. 617. b. 623. a. 627. b. 628. a, b. 630. b. 632. b. 636. a. 640. b. 643. a. 644. a. 653. a. 661. b. 667. a. 670. a. 688. b. 692. a. 694. a. 703. b. 711. a. 718. a, b. T. II. 74. a. 76. b. 130. a. 138. b. 116. b. 190. b. 144. b. 553. a. 624. b.
Basnagius (Samuel) T. I. 332. b. 333. b. T. II. 184. b.
Battely (Joannes) T. II. 591. b.
Baudelotius de Dairval, T. II. 410. b.
Baudri (Paulus) T. II. 192. b. & passim infra.
Bayle, T. I. 363. b.
Beckius, T. II. 633. a.
Beda, T. I. 271. b. 283. a, b. 295. a, b. 296. a. 554. a. 580. b. 617. b. 618. a. 630. b. 631. a. 632. b. 639. b. 653. b. 656. a, b. 658. a, b. 664. b. 665. a, b. 666. a. 698. b. 699. a.
Bellarminus, T. I. 452. b. 491. a. 507. b. 574. b. 704. b. T. II. 521. b.
Bellonius (Petrus) T. I. 160. b.
Bergerius (Nicolaus) T. II. 518. a.
Bernardus (S.) T. I. 173. b. 335. b. 414. a. 603. a. 698. a. 705. b.
Bernaldus, T. I. 71. a. 610. a, b. 682. b.
Bessarion Cardinalis, T. I. 159. a. 611. b.
Betuleius, T. I. 24. b. T. II. 88. a. & omnibus quae passim infra.
Beza, T. I. 541. b. T. II. 565. a. 682. b.
Bion, T. I. 7. b.
Birgerus rex, T. II. 580. a.
Blanckardus, T. I. 81. b.
Blancanus (Josephus) T. I. 276. a.
Blondellus (David) T. I. 24. a. 26. b. 27. a. 335. a.
Blondus, T. 416. b.
Boccacius, T. I. 573. b. 607. b.
Bochartus (Samuel) T. I. 37. b. 41. b. 45. a. 49. a. 54. a. 58. a. 106. b. 172. a. 193. a. T. II. 319. b. 4. 382. b. 447. a. 498. a. 497. a.
Boeclerus, T. II. 362. b. 366. b.

Boethius, T. I. 395. a. 647. a. T. II. 581. a. 591. a.
Boethus, T. I. 669. b.
Boberellus, T. II. 228. a. 250. b. 531. a. & paſſim infra.
Bollandus (Joannes) T. II. 196. a.
Bonamicus (Franciſcus) T. II. 106. b.
Bonaventura (S.) T. I. 174. a. 622. b. 627. b. 629. b. 630. b. 638. b. 639. a. 640. a. 641. a. 654. a. 669. a. 670. a. 681. b. 683. a. 703. a. 711. a.
Bongarſius (Jacobus) T. II. 608. a.
Borrichius, T. I. 100. b. T. II. 571. a.
Boſius, T. II. 351. a. 459. a. 483. a. b. 490. b.
Boſquetus (Franciſcus) T. II. 198. a.
Boſſuetus, Epiſc. Meld. T. II. 625. a. 629. a. 651. a. 653. a. 657. b. 673. a. 689. a. 705. b.
Boshornius, T. I. 83. a.
Braſchelius, T. I. 32. b. 170. a. 173. a. 256. b.
Brerewoodus, T. I. 19. b. 156. b. 598. b. 612. b. 616. b. 648. b. 686. b. T. II. 211. a. 371. b. 377. a. 380. b. 391. b. 441. a. 465. a. 485. a. 691. a.
Brodæus, T. I. 418. b. 603. b. 692. b.
Brouwerus (Chriſtophorus) T. II. 179. a.
Bucherius (Ægidius) T. II. 279. a. 280. a. 313. a. 357. a. 409. b. 429. b. 545. b.
Buchnerus, T. I. 372. a. 376. b. 393. a.
Bucholſerus, T. I. 182. b.
Budæus, T. I. 4. a. 25. b. 129. a. 148. a. 194. a. 198. b. 199. b. 273. a. 463. a. 605. b. 608. a. 615. a. 631. b. 632. b. 633. a. 648. b. T. II. 349. b. 378. a.
Bulengerus (Cæſar) T. II. 203. b. 239. a. 363. b. 465. a. 483. b.
Buleau (Ludovicus) T. I. 68. b.
Burchardus, T. I. 175. b.
Burnetus, T. II. 194. a. 440. a. 594. b. 661. b.

C.

CÆsaromontana Epiſcop. T. II. 625. b.
Cæſar (Julius) *Vide* Julius.
Cæſarius, T. I. 255. a. 613. a.
Cajus Juriſconſ. T. I. 691. a. T. II. 552. a. 595. b.
Calcagninus (Cœlius) T. I. 645. a.
Calepinus, T. I. 170. a.
Callimachus, T. I. 39. b. 43. b. 53. a. 606. b. 630. b.
Callimachi Scholiaſtes, T. I. 419. a.
Calliſtus (Georgius) T. II. 362. b.
Calliſtus (Nicephorus) T. I. 620. b. T. II. 194. a. 197. a. 301. b.
Calpurnius, T. I. 104. a. T. II. 95. b.
Calviſius (Sethus) T. II. 316. a. 328. a.
Cambdenus, T. II. 217. b. 311. a. 312. b. 313. a.
Cangius (Carolus) T. II. 188. b. 203. b. 209. b. 212. a. 216. b. 231. a. 245. a. 286. b. 292. b. 306. b. 309. b. 312. a. 315. a. 318. a. 326. a. 331. a. 340. a. 366. a. 374. a. 375. a. 398. b. 405. b. 417. b. 438. a. b. 453. b. 454. b. 460. a. 461. a. b. 471. a. 474. a. 478. a. 487. b. 500. b. 501. a. 586. b. 587. a. 611. a. 616. b. 625. a. b. 628. b. 637. a. 670. b.
Caniſius, T. II. 198. a. 330. a.
Canterus (Guillelmus) T. I. 603. a. 604. b. 607. a. b. 608. b. 649. a.
Canterus (Theodorus) T. I. 651. a. 659. b.
Canterus (Thomas) T. I. 218. a. 560. b.
Capellus (Jacobus) T. II. 513. b.
Carina, T. I. 616. a.
Carrio (Ludovicus) T. I. 615. a. b.
Carteſius (Renatus) T. I. 194. a. b. 528. b. T. II. 94. a.
Caſaubonus (Iſaacus) T. I. 33. b. 41. a. 89. b. 98. a. 362. b. 434. b. 502. b. 548. a. T. II. 234. a. 248. b. 282. b. 293. b. 310. b. 311. a. 312. a. 319. b. 326. b. 333. b. 341. b. 362. a. 363. b. 378. a. 424. a. 430. a. 435. b. 437. a. 440. b. 445. b. 458. b. 468. a. 486. a. 489. a. 509. b. 517. a. 652. b. 717. a. 755. b.
Caſſianus, T. I. 175. b. 176. b. 617. b. 618. b. 638. b. 639. b. 641. a. 645. a. 672. b. 708. a. T. II. 56. a.
Caſſiodorus, T. I. 238. b. 642. b. 665. b. 672. b. T. II. 302. b. 425. b. 455. b. 475. b. 575. a. 590. a. 613. a. 626. b. 710. a.
Caſſius Juriſc. T. I. 692. a.
Caſſius Severus, T. I. 61. a. T. II. 467. a.
Caſtalio (Sebaſtianus) T. II. 274. a. 283. a.
Caſtellanus, T. II. 485. b.
Catharinus, T. I. 700. b.
Cato, T. I. 52. b. 415. b. 490. a. T. II. 375. a.
Catullus, T. I. 69. a. 604. b. 609. b. T. II. 440. a. 457. a. 458. a. 475. b. 713. b.
Cauſſinus (Nicolaus) T. II. 252. a.
Cebes, T. I. 435. b.
Cedrenus, T. II. 237. b. 333. b. 343. b. 415. b. 437. b. 461. b. 612. b.
Cellarius, T. I. 2. a. 25. b. 36. a. 56. b. 107. a. 113. a. 128. b. 141. b. 183. a. 199. b.

[illegible] 592. b. 597. a. [illegible] 451. b. [illegible] 470. a, b. 473. b. 531. b. T. II. [illegible]

Celiier (Remi le) T. I. [illegible] b.

Celsus, T. I. 341. a. 438. b. [illegible] T. II. 101. a. 102. a. 103. a. 104. [illegible]

Celsus Juris. T. I. 609. b.

Censorinus, T. I. [illegible] T. II. [illegible]

Chalcidius, T. I. 17. a.

Chalcenes, T. II. 374. a.

Chardon, T. II. 301. a.

Cheruerus, T. I. 51. b.

Cheurum, T. II. 441. a, b. 447. b.

Chiffletius (Franciscus) T. II. [illegible] 337. a.

Chremonides, T. II. 451. b.

Choulon, T. II. 501. a.

Christmannus, T. II. 429. b.

Christophersonus, T. II. [illegible]

Chronicon Georgii Episc. Ambianensis, T. II. 90. b.

Chronicon Alexandrinum, aliàs Paschale, T. II. [illegible] 710. a.

Chronologia Monachi Altisiodorensis, T. II. 481. b.

Chrysippus, T. I. 10. & ibid. b. 20. T. II. 148. a.

Chrysostomus (S.) T. I. [illegible] T. II. [illegible]

Chacconus (Petrus) T. I. [illegible] T. II. [illegible]

[illegible] 372. a.

Cicero, T. I. [illegible] & ibid. [illegible]

[illegible] & ibid. a, b. [illegible]

Cl[illegible], T. I. [illegible]

Cl[illegible], T. I. [illegible]

Cleanthes, T. I. 8. a. 18. & ibid. b. 347. a.

Clemens Alexandrinus, T. I. 7. b. [illegible]

Clemens Romanus, T. I. [illegible]

Clemens Papa V. T. I. [illegible] b.

Clericus (Joannes) T. I. [illegible] T. II. [illegible]

Clusius, T. I. 33. a.

Cluverius (Philippus) T. II. [illegible]

Cl[illegible], T. I. 170. b.

Codex Juris Græco-Romani, T. II. [illegible]

Codex Justinianeus, T. I. [illegible] T. II. [illegible]

Codex Theodosianus, T. I. [illegible] T. II. [illegible]

Co[illegible] Rhodiginus, *Vide* Rhodiginus.

Co[illegible] (Carolus) T. II. [illegible] b.

Collatio Carthaginensis, T. II. [illegible]

Co[illegible], T. II. [illegible]

Co[illegible] (Joannes) T. II. [illegible] a. & *passim ibid.*

Columella, T. I. [illegible] T. II. [illegible]

Co[illegible], T. I. [illegible] b.

Co[illegible] (Petrus) T. I. [illegible] a.

Co[illegible], T. II. [illegible]

Concilium Agathense, T. II. [illegible] b.

—Antiochenum, T. I. [illegible] b.

—Arausicanum, T. I. [illegible] b.

—B[illegible], T. I. [illegible] b.

—Bracharense, T. I. [illegible] b.

—Carthaginense, T. I. [illegible] b.

—Chalcedonense, T. I. [illegible] b.

—Constantinopolitanum I. T. I. [illegible] b.

—Constantinopol. IV. T. I. [illegible] a.

—Eliberitanum, al. Illyberit. T. I. 260. b. T. II. 192. a. 454. b. 512. b.
—Emeritanum, T. I. 260. b.
—Ephesinum, T. I. 688. a.
—Florentinum, T. I. 704. a.
—Francofordienſe, T. I. 621. a.
—Gangrenſe, T. I. 618. a.
—Hiſpalenſe, T. I. 669. b.
—Laodicenum, T. I. 492. b. 618. b.
—Lateranenſe, T. I. 628. a. 629. b. 641. a. 670. b. 688. a.
—Levamicenſe, T. I. 260. b.
—Mediolanenſe, T. I. 260. b.
—Milevitanum, T. I. 631. a. T. II. 458. b.
—Nannetenſe, T. II. 450. b.
—Nicenum I. T. I. 288. b. 300. b. 302. a.
—Nicenum II. T. I. 620. a. 621. a. 640. b.
—Romanum, T. I. 688. b.
—Toletanum, T. I. 634. b. 688. a. T. II. 515. a.
—Triburtinum, T. I. 260. b.
—Tridentinum, T. I. 621. a. 688. a. 704. a. 708. b.
—Turonenſe, T. I. 492. b.
—Viennenſe, T. [illegible]22. b.
Conſtantinus Harmenopulus, T. II. 540. a.
Conſtantinus M. Imp. T. I. 601. a. T. II. 239. b. 271. b. 284. a, b. 285. a. 295. a. 306. a. 309. b. 341. a. 465. b. 495. a. 578. b. 632. b. 661. a.
Conſtantinus Porphyrogeneta, T. II. 421. b. 462. b. 464. a. 471. b.
Copernicus, T. I. 194. b. 645. a.
Cordemoi, T. II. 212. b.
Cordoua (Franciſcus de) T. II. 505. a.
Coryppus, T. II. 464. a.
Cornarius, T. I. 97. b.
Cornelius Fronto, T. II. 219. b.
Cornelius à Lapide, T. II. 347. b.
Cornelius Nepos, *Vide* Nepos.
Cotelerius (Joan. Bapt.) T. II. 281. a. 252. a. 532. a. 534. a.
Covarruvias (Didacus) T. I. 701. a. T. II. 467. a.
Craſſetius (Pater) T. I. 28. b.
Crinitus (Petrus) T. I. 607. a. 610. b.
Cujacius (Jacobus) T. I. 212. b. 486. a, b. 711. b. T. II. 75. a. 349. b. 512. a. 555. a.
Cunæus, T. I. 303. a.
Cuperus, T. II. 181. a. *& paſſim infrà.*
Cuſa (Cardinalis de) T. I. 194. b. 645. a.
Cuſpinianus (Joannes) T. II. 257. b. 284. a. 295. a. 329. a. 333. b.
Cyprianus (S.) T. I. 19. a. 23. a. 35. b. 50. a. 51. b. 64. a. 65. a. 70. a. 85. b. *& ibid.* 89. a. 116. b. 143. b. 144. a. 177. a, b. 178. a. 182. b. 205. b. 286. a. 292. a. 294. a. 297. b. 298. b. 304. a. 306. a. 307. b. 320. a. 325. a, b. 327. a, b. 328. a. 344. a. 354. a. 371. a. 379. b. 420. b. 450. b. 462. a. 487. b. 490. b. 492. b. 493. a. 530. b. 575. b. 604. a. 607. b. 608. a. 618. b. 626. b. 627. a. 639. a, b. 641. a. 659. a, b. 660. a. 662. a. 663. a, b. 664. 666. a, b. 667. a, b. 668. a, b. 669. a. 670. b. 671. a, b. 672. a. 681. a, b. 682. 683. a. 684. a. 688. a. 691. b. 706. b. 709. a. T. II. 200. a. 203. a. 217. b. 298. b. 299. a. 358. a. 361. b. 364. b. 372. b. 375. a. 376. a. 383. b. 384. a, b. 386. a. 390. a. 403. b. 512. b. 531. b. 533. a, b. 540. b. 579. b. 617. a. 632. a. 633. a. 671. 673. b.
Cyrillus (S.) T. I. 14. b. 15. b. 103. a. 199. b. 241. b. 276. b. 283. a. 289. a. 291. b. 303. a. 403. b. 556. a. 599. a. 602. a. 637. 639. b. 655. b. 658. a, b. 664. a. 665. a. 666. a. 667. a. 668. a. 669. a. 670. b. 671. b. 681. b. 688. a. 694. b. 698. b. T. II. 196. a. 479. b. 637. b.

D.

DAllæus (Joannes) T. I. 28. b.
Damaſcenus (Joannes) T. I. 55. a. 212. a. 238. a. 266. b. 600. a. 620. a, b. 621. a. 627. b. 631. b. 638. b. 640. a. 641. a. 669. b. 670. b. 681. a. 700. b. 708. b. T. II. 431. a. 601. b.
Danæus, T. II. 498. a.
Daniel Propheta, T. I. 242. a. 301. *& ibid.* a. 331. a. 388. a. 561. a. 562. a. 563. b. 566. a. 571. a. 618. a. 700. a. T. II. 56. a.
Davenantius, T. I. 250. a.
David Propheta, T. I. 9. b. 13. a. 20. b. 31. b. 55. b. 123. a. 127. a. 130. a. 164. b. 215. b. 290. b. 300. 301. 303. 305. 306. 307. *& ibid.* b. 310. a. 315. 316. 321. b. 323. 325. 326. 327. a. 329. 346. b. 411. b. 425. a. 438. b. 451. b. 466. b. 472. a. 477. a. 483. a, b. 505. b. 510. b. 525. a. 526. a. 536. a, b. 537. b. 546. a. 556. b. 558. b. 569. b. 571. a. 575. b. 622. a. 624. a. 638. a. 653. b. 664. b. 667. a. 675. a. 691. a. 693. a. 699. a. T. II. 30. 34. 36. 48. 55. *& ibid.* a, b. 56. b. 67. 364. a. 389. a. 532. b. 723. b.
Daviſius, T. II. 3. a. 12. b. 19. b. 48. a.
Dauſquius, al. Dauſquerus, T. II. 252. a. 571.

375. a. 653. b. 665. b. 666. a. 667. a.
Decreta Pontificum, T. I. 452. a. 703. b.
De Dieu (Ludovicus) T. I. 322. a.
Demetrius, T. I. 272. a.
Demoſthenes, T. I. 83. b. 452. a.
Dempſterus, T. I. 19. b. 24. a. 72. a. 75. a. 83. a. 86. a, b. 90. a. 91. b. 95. b. 98. a. 104. b. 139. b. 223. b. T. II. 367. a.
Dialogus de claris Oratoribus, T. II. 337. a.
Dickinſon, T. I. 40. b. T. II. 337. a.
Dictys Cretenſis, T. I. 258. b. T. II. 721. a.
Didymus, T. I. 106. 107. 632. b. T. II. 23.
Digeſta, T. II. 295. b. 310. a. 663. b.
Dio Caſſius, T. I. 20. b. 89. a. 196. a. 368. a, b. 415. b. 610. a. T. II. 48. a. 187. b. 283. b. 303. b. 329. b. 362. b. 368. b. 373. a, b. 376. a. 380. a. 404. a. 409. b. 415. a. 425. a, b. 430. b. 431. b. 465. b. 467. a. 497. b. 516. b. 530. a. 616. b. 725. b.
Dio Chryſoſtomus, T. II. 448. b. 449. b.
Diodorus Siculus, T. I. 36. b. 37. a. 38. a. 39. a, b. 41. a. 47. b. 54. b. 60. & ibid. a. 74. b. 75. b. 80. a, b. 81. b. 94. b. 96. a. 98. a. 103. a. 106. b. 125. a. 160. b. 172. b. 222. a. 254. b. 293. b. 418. a, b. 559. b. 560. a, b. 561. a. 603. b. 604. a, b. 607. b. 608. a. 611. a. 614. b. 615. a. 625. a. 634. a. 638. a. T. II. 437. a. 497. b. 626. b.
Diodorus Tharſenſis, T. I. 637. b. 644. b.
Diogenes, T. I. 459. a. T. II. 114. a.
Diomedes, T. II. 112. b. 113. a. 369. b. 383. b. 446. b.
Dionyſius Alexandrinus, T. I. 599. b. 610. b. 630. b. 641. a. 643. a. 670. b. 704. b. T. II. 437. b. 479. b.
Dionyſius Halicarnaſſeus, T. I. 25. b. 26. a. 27. a. 54. b. 66. a. 71. a, b. 91. b. 93. a. 97. a. 101. b. 102. a. 103. a. 104. b. 138. b. 140. a, b. 141. b. 146. a. 368. b. 411. b. 453. b. 454. b. 601. a. 602. a. 607. a, b. 609. a. 611. b. 614. a. 625. b. 626. a. 642. b. 690. a. T. II. 48. a, b. 106. b. 232. a. 450. b. 452. b. 453. b. 719. a.
Dioſcorides, T. I. 507. a. 693. a. T. II. 396. b.
Dodwellus, T. II. 204. b. 230. b. 283. b. 294. a. 297. a. 298. a. 342. a. 398. b. 406. b. 409. a. 432. b. 515. a. 521. a. 561. a, b. 571. a. 576. b. 578. b. 580. b. 583. b. 584. a. 586. b. 590. a. 600. a. 605. a. 606. b. 607. a. 612. a. 628. b. 631. b. 633. a. 635. b. 639. a. 650. b. 691. a. 658. a. 659. b. 668. b. 671. b. 673. a. 699. a. 710. a. 711. a, b. 715. a. 716. b. & paſſim infra.
Donatus, T. I. 494. a. 507. a. T. II. 471. b. 521. b. 593. b.
Donius (Joannes-Bapt.) T. II. 483. b.
Dorotheus, T. I. 182. a.
Douza (Franciſcus) T. I. 278. b. 384. b.
Druſius, T. I. 20. b. 170. a. 293. 294. a. 319. a.
Duarenus, T. I. 73. a. 610. b.
Du Cange, *Vide* Cangius.
Duns (Joannes) *Vide* Scot.
Dupin (Elias) T. I. 28. b.
Durandus, T. I. 639. a. 640. a. 654. a. 670. a.
Durantus (Jacobus) T. I. 684. a.

E

EGesippus, *Vide* Hegeſippus.
Elias Cretenſis, T. I. 95. a. 255. a, b. 644. a. 653. a.
Elias Propheta, T. I. 207. 688. b.
Elmenhorſthius (Gebhartus) T. I. 7. a. 8. b. 16. b. 18. a, b. 35. b. 36. b. 38. a. 39. a. 41. a. 43. b. 75. a. 83. b. 103. b. 125. a. 310. b. 314. b. 319. b. 379. b. 491. b. 573. b. T. II. 135. a. 291. b. 375. a.
Empedocles, T. I. 165. 632. b. T. II. 118.
Ennius, T. I. 50. 52. 56. 61. 62. 69. b. 70. & ibid. b. 78. 94. a. 559. b. 585. a. T. II. 9. 91. a. 152. 366. b. 600. b. 667. a. 681. b.
Ephrem (S.) T. I. 700. b.
Epicharmus, T. II. 396. a.
Epictetus, T. I. 8. a. 16. b. 87. b. 249. a. 445. b. 506. a.
Epicurus, T. I. 7. 216. b. 232. a. 235. b. 162. 525. 553. 646. 650. a. T. II. 25. 124. a. 133. 161. 169.
Epiphanius (S.) T. I. 7. a. 16. a. 36. b. 42. b. 46. a. 47. b. 51. a. 53. a. 105. b. 127. b. 134. b. 165. b. 171. a. 177. a. 178. b. 195. b. 198. b. 201. a. 217. a. 238. a. 248. a. 250. b. 282. a. 298. b. 300. b. 304. a. 332. b. 339. b. 354. a. 365. a. 452. b. 510. a. 555. b. 558. b. 571. b. 605. a. 607. b. 611. a. 612. b. 617. b. 632. a. 641. b. 665. b. 672. a. 684. b. 688. b. 694. b. T. II. 142. a. 143. b. 153. b. 485. b. 547. a. 549. b.
Epiphanius Scholaſticus, T. II. 306. b. 319. a.

Erasmus (Desiderius) T. I. 324. b. 342. a. 199. b. 215 b. 246. b. 250. b. 261. b. 359. b 475 b. 603. b. 610. b. 683. b. T. II. 71 a, b. 73. a. 24 77. b. 104. b. 344. b. 360. a.
Eratosthenes, T. I. 25 195 a. 254. a. 692. b. T. II. 456. a.
Erinnus, T. II. 374. a. 429. b. 505 a.
Esaias Propheta, T. I. 13. a. 115 b. 276. b. 298 & ibid. a, b. 300. & ibid. a, b. 301 & ibid. a, b. 303 304. 305. 312 316. 318. 322. 323 325 331 332 b. 411 b. 412. a. 417 a. 467 b. 472. a. 503. a. 558. b. 569. b. 580 b. 581. a. 583. a. 618. a. 613. b. 667. b. 681. b. 705 a. 709. b. T. II. 32. 34. 36. 37. 67 68.
Esdras, T. I. 292 b. 297. 324. 558. a. T. II. 36 574 b
Essaeni (Domus Dei) T. I. 591.
Estheræ Liber, T. I. 563. a. 691. a.
Esaus, T. I. 144. a. 174 a.
Evagrius, T. I. 429. a. 610. a. T. II. 615. b. 616. b.
Eucherius, T. II. 324. b 676. b.
Eugippius, T. I. 580. a.
Euhemerus, T. I. 49 57. 76. 107. T. II. 9. 10. 14. 152.
Eumenius, T. II. 286. b. 312. b. 319. a, b. 322. a. 323 a. 324. b. 330. a. 421. b. 422. a, b. 425 a. 439. b. 442. a. 460. b. 461 a. 470. b. 471 b. 479. a. 494. b. 503 b. 535 a. 675. a.
Eunapius, T. I. 567 a. 598 a.
Evodius Upsalensis, T. II. 332. b.
Eupolemus, T. I. 282 a.
Euripides, T. I. 24 b. 38. b. 39 b. 52. a. 76. a. 156 b. 197. b. 217. a. 242. b. 245. a. 252 a 347 a. 399 b. 415 b. 418. a. 505 b. 609. b. 645. a. b. 651 a. T. II. 250 b. 364 b 424. b. 439 b.
Eusebius, T. I. 5 a, b 15 a. 17 a. 22 a. 25 b. 33 b. 47 a, b. 50. a. 61. a. 64. a. 81. b. 83 b. 93. a. 94. b. 96 a. 102 a. 108. a, b. 116. a, b. 125 b. 133. a. 136, a 168. b. 174 a. 175 a. 215. a. 218. b. 247. a 248 a. 250. b. 276 a. 282. b. 283 b. 284. a. 290. b. 295. a, b. 298 b. 300 b 304. a. 306 b. 308. a, b. 310. b. 327 b. 339. b. 346. b. 347. b. 353 b. 365 a. 370. a, b. 417 b. 432. b. 458 a. 515. a. 537 a. 558. a. 560. a. 579. b. 581 b. 582. b. 597. b. 599. a. 601. b. 606 b. 607. b. 613. a. 614. a. 615. a. 618. a, b. 619. a. 620. b. 623. a. 631 a. 639. a. 640. a. 655. a, b. 658 a. 658. a, b. 659. a. 663. a, b. 664. b. 665 a. 671. b. 672. b. 684. b. 686 a. 688 b. 692. b. 699. b. 704. b. 705. b. T. II. 142. a, b. 143. a, b. 187 a, b. 188. a. 189. a. 191 a. 197. a, b. 198. b 200. a, b. 201. a. 202 b. 203. b. 212. b. 217. a 223. a. 224. b. 226. b. 229. a, b. 232 a, b. 237. b. 240. b. 243. a, b. 244. a, b. 245. a, b. 246. a, b. 248. a. 259. a. 281. b. 283. b. 284. a, b. 285. a 287. a, b. 290. a. 291. b. 292. b. 293. a, b. 294. a, b. 295. a. 297. a, b. 298. a. 299. b. 300. a. 303. b 305 a, b. 306. a 308. a. 309 a. 310. b. 311. a, b. 313. a. 315 a. 316. b. 319. a. 323, b. 324. b. 325. a, b. 326. b. 328. a, b. 329. b. 330. b. 331. a, b. 336. a, b 334. b. 339. a, b. 340. a, b. 341 a, b. 343. a. 345. a. 348. a. 363 a. 371. b. 381. b. 382. a, b. 384. a. 387 b. 389. a, b. 390. b. 391. a. 393. a. 398. b. 405 b. 409. b. 412. b. 415 b. 416. b. 422. b. 431. b. 433. a. 436. a, b. 437. b. 441. b. 473. a, b. 476 a. 478. a. 479. b. 481 b. 482. a. 483. b. 484 a, b. 488. b. 491. a, b. 492. b 493. a, b. 496 a. 497. b. 500 a. 502. b. 503. a. 504. b. 505. a. 515. b. 516 a, b. 519. a, b. 520. a, b. 522. b. 541 a. 554. b. 555 b. 559. a. 563. a. 565. a. 567. b. 575. a, b. 576. a 577. a, b. 580. a. 583. b. 584. b. 585. a. 606. a, b. 607. b. 612. a. 613. a. 617. a. 618. a, b. 623 a, b. 624. a. 629. a, b. 635 a. 632. a. 642. b. 645. a. 650. b. 673. a. 691. b. 696. b. 699. a. 700. b. 701 b. 703 a. 706 b. 707. a. 708. a. 709. a. 713 b. 714. a. 712. a. 718. a. 732. a. 738. b. 746. a, b. 745. a. 750. b. 751 b 752. a b. 745 b.
Eusebius Cæsariensis, T. I. 196. b. 663 b.
Eusebius Emissenus, T. I. 401 a. 644. b. 690 b.
Eustathius, T. II. 100. a. 109. a.
Eustathius, T. I. 72. b. 101 b. 645. b. T. II. 391. a. 434. b. 450. a. 467 b. 493 b.
Euthymius, T. I. 653 b. 653 a. 663. b. 669. a 681 a. 703. b.
Eutropius, T. I. 129. b. 181. b. 414. a. 477. b. 608. a. 651 b. T. II. 190. a. 191. b. 194. a. 198. a 202. a. 207. b. 218. a. 219. b. 238. b. 283. a. 286. a 287. b. 289. a, b. 291. b. 297. b. 299. b. 306. b. 308. a. 309. a. 310. b. 315 b. 319. a. 322. a. 324. b. 329. a. 330. a. 335.

a, b. 341. b. 363. a. 364. a. 365. b. 370. b. 401. a. 415. b. 422. b. 433. a. 437. b. 438. b. 440. b. 441. b. 442. a. 443. b. 444. a. 445. a. 451. b. 457. b. 458. a. 462. b. 463. a. 472. a, b. 473. a. 474. b. 477. a. 480. a. 491. b. 495. a. 574. b. 581. a. 590. a. 592. b. 595. a, b. 599. a, b. 613. a. 630. b. 640. a. 649. a. 655. a. 672. a. 681. a. 686. b. 688. b. 732. b. 741. a.
Eutychius, T. I. 333. b. T. II. 248. a. 318. a. 332. a. 341. b. 343. b.
Euthymius Zygabenus, T. II. 447. b.
Extravagantes, T. I. 704. a. T. II. 286. a.
Ezechiel Propheta, T. I. 41. b. 183. a. 298. a. 388. a. 417. a. 481. a. 483. b. 503. a. 507. a. 584. a. 585. a. 706. a. 710. b. T. II. 55. b. 56. 57. 59. 68. 723. b.

F

FABER (Petrus) T. I. 176. a. 340. a. 343. a. 504. a. 643. b. 652. a. T. II. 455. a.
Fabius Victorinus, T. I. 340. a.
Fabricius, T. I. 170. a. 333. a. T. II. 220. a. 251. b. 351. b.
Faſti Alexandrini, T. II. 673. b.
Faſti Idaciani, T. II. 217. a. 279. a. 286. b. 299. b. 300. b. 301. a. 305. b. 306. a. 307. b. 308. a. 309. a. 313. a. 314. b. 320. a. 325. b. 326. a. 329. a. 350. a, b. 354. a. 355. b. 356. a. 398. a. 426. a. 460. a. 595. a. 648. a. 649. a. 650. b. 675. b. 689. b. 710. a.
Faure (Antonius) T. II. 295. a.
Fenestella, T. I. 27. 432. b. 625. b. T. II. 174.
Fenellonius, T. II. 74. a.
Fernel, T. I. 641. a.
Ferrarienſis, T. I. 627. b.
Ferrarius, T. II. 438. a. 456. a.
Ferretius, T. II. 366. b.
Feſtus (Pompeius) 43. b. 46. a. 50. a. 57. a. 82. a. 87. a. 101. a. 102. b. 138. a. 159. a. 223. a. 242. a. 507. b. 611. b. 613. b. 615. b. 632. b. 633. a. 642. b. 692. a. T. II. 102. b. 103. a. 366. a. 369. a. 441. b. 451. a. 452. a. 469. a. 497. b. 483. a. 490. a. 603. b. 604. a, b. 642. a. 635. b. 694. a. 715. b.
Feſtus Rufus. *Vide* Rufus.
Ficinus (Marſilius) T. I. 600. a. 672. a.
Firmicus (Julius) T. I. 75. a. 97. a. 132. a. 134. a. T. II. 422. a. 464. b. 479. b. 536. b.
Flaccus Siculus, T. II. 370. a.
Flaminius de Nobilibus, T. I. 656. a.
Florus, T. I. 70. b. 91. b. 129. b. 136. b. 142. b. 197. b. 454. a. 461. b. 666. a. T. II. 118. b. 247. a. 368. a. 379. a. 469. b. 470. b. 481. b. 506. b. 571. a. 586. b. 593. b. 689. b. 728. b.
Fornerius (Guilelmus) T. I. 691. a.
Fornerius (Rad.) T. II. 431. b. 462. b. 465. a. 467. b.
Foucmont (Dominus) T. I. 22. a. 51. b.
Fragmentum S. Ambroſii, T. II. 550. a.
Fragmentum de Conſtantio Chloro, T. II. 206. b. 220. a. 228. b. 243. b. 248. a. 288. a. 304. b. 305. b. 307. b. 309. a. 312. a. 315. a. 316. b. 318. a. 319. a. 320. b. 325. b. 326. b. 327. b. 329. b. 330. a. 335. b. 336. a. 338. a. 339. b. 343. a. 379. b. 422. a, b. 658. b. 662. b. 734. b.
Franciſcus Floridus, T. I. 685. a.
Francius (Petrus) T. I. 3. b. T. II. 48. b. *& utrobique paſſim infrà.*
Francoiinus (Marcellus). T. I. 296. a, b. 665. a. T. II. 181. b. 348. b. 394. b.
Freculphus, T. II. 356. b.
Freherus, T. II. 425. a.
Freinshemius, T. I. 108. b. T. II. 375. a. 455. b.
Fergellius (Edmundus) T. II. 89. b.
Frontinus (Julius) T. I. 613. b.
Fulgentius, T. I. 38. a. 40. b. 45. b. 46. b. 48. b. 58. b. 76. b. 158. b. 222. a. 450. b. 608. b. 688. a. T. II. 445. b. 604. b.
Fullerus, T. II. 369. a.
Fulvius Urſinus, T. I. 66. a. T. II. 364. b.

G

GABRIEL, T. I. 670. a.
Gaſius, T. II. 378. b.
Gale (Thomas) T. II. 534. a. *& paſſim infrà.*
Galenus, T. I. 18. a. 80. b. 150. b. 161. b. 194. a, b. 198. a. 226. b. 228. b. 234. b. 253. a, b. 263. a. 267. a, b. 550. b. 617. b. 623. a. 635. a. 692. a. 711. a. 714. a, b. T. II. 76. a. 85. a. 95. b. 96. b. 100. a. 101. a, b. 107. a, b. 112. b. 123. b. 157. b.
Gallæus (Servatius) T. I. 4. a. T. II. 44. b. *& utrobique paſſim infrà.*
Gallorum Conſtitutiones, T. I. 260. b.
Gallonius, T. II. 103. b. 373. b. 454. a.

456. & 469. b.
Gaſſendus, T. I. 102. a. T. II. 500. a.
Gatakerus, T. I. 238. a. 244. a. 505. b. 506. a. 520. a. T. II. 91. b. 93. a. 118. a.
Gaudefridus, T. II. 94. & 103. a.
Gaza (Theodorus) T. II. 137. a.
Gelaſius Papa I. T. I. 260. b. 491. a. & 669. b. 691. b. T. II. 510. a.
Gellius (Aulus), T. I. 4. b. 25. b. 46. a. 50. a. 51. b. 104. b. 158. a. 187. a. 199. b. 203. b. 215. a. 217. b. 231. b. 241. a. 247. b. 257. b. 258. a, b. 281. a. 319. b. 397. a. 440. b. 454. a. 463. a. 483. b. 494. b. 516. b. 590. a. 601. a. 615. b. 621. b. 635. b. 639. a. 645. b. 650. b. 654. a, b. 682. b. 686. b. 707. a. T. II. 19. & add. b. 98. b. 113. a. 134. b. 167. b. 351. b. 359. a. 360. b. 451. a. 456. a. 467. a. 469. b. 491. a. 566. a.
Genebrardus, T. I. 32. b. 85. b. 676. a, b.
Gennadius, T. I. 627. b. 635. b.
Gentilis (Scipio) T. I. 611. a.
Georgius, al. Gregorius, vel Theodorus Metochita, T. II. 516. b.
Georgius Trapezuntius, T. I. 599. a.
Germanicus Cæſar, T. I. 42. b. 46. a. 57. 97. a. 100. 373. a, b. 374. a. T. II. 533. a.
Germanicus Scholaſtes, T. II. 456. a.
Germanus Conſtantinopolitanus, T. I. 556. a. 698. b.
Geſta Pontificalia, T. I. 18. b. T. II. 296. b.
Geſta Purgationis Cæciliani & Felicis, T. II. 293. b.
Gevara (Antonius) T. II. 263. a.
Glareanus, T. I. 290. b. 601. b. 617. b. 663. a. 699. b. T. II. 360. b.
Gloſſæ veteres, T. I. 46. b. 81. a. 362. a. 419. b. 639. a, b. T. II. 318. a. 360. b. 366. b. 367. a. 368. a. 378. a. b. 380. b. 384. a. 390. a. 391. b. 406. b. 454. b. 587. a. 601. b. 664. b. 696. b. 732. a. 734. b.
Gloſſaria Labbæi, *Vide* Labbæum.
Goltzius, T. II. 230. a. 248. b. 363. b. 502. a. 518. a. 709. b. 736. b.
Gonzalez, T. II. 455. a.
Gothofredus (Jacobus, al. Dionyſius) T. I. 3. b. T. II. 165. a. 206. b. 215. a. 279. a. 304. a. 309. b. 310. a, b. 318. a. 338. a. 349. b. 386. b. 443. b. 451. b. 459. b. 467. b. 469. b. 481. a. 486. a. 489. a. 491. b. 500. a. 664. b. 733. b.
Grævius, T. II. 205. a, b. 211. b. 227. a, b. 232. a, b. 245. a, b. 247. a. 250. b. 408. a. 413. b. & *paſſim infra.*
Grammaticus, T. II. 74. a.
Gratianus, T. I. 481. b. 491. a. 692. b.
Gregorius De Arimin. T. I. 622. a. 646. a.
Gregorius Magnus, T. I. 144. a. 430. b. 462. b. 471. a. 491. a. 506. a. 610. a. 621. a. 628. a. 630. b. 631. b. 640. a. 641. b. 688. a, b. 700. b. 703. a, b. T. II. 365. b.
Gregorius Nazianzenus, T. I. 33. b. 96. b. 107. b. 259. a. 455. a, b. 430. b. 614. a. 617. b. 632. b. 641. a. 653. a, b. 665. b. 670. b. 688. a. T. II. 74. b. 196. b. 319. b. 363. b. 368. b. 371. b. 382. b. 386. a. 388. b. 435. b.
Gregorius Nyſſenus, T. I. 217. a. 252. b. 618. b. 622. a. 631. a. 708. b. 713. a. 714. a, b. T. II. 71. b. 73. b. 76. b.
Gregorius Papa XI. T. II. 332. b.
Gregorius Turonenſis, T. II. 414. b.
Gronovius, T. I. 12. b. 25. b. 78. a. 79. a, b. 118. b. 411. b. T. II. 212. a. 227. b. 261. a. 359. a. 363. b. 366. a. 367. a. 373. a. 374. a. 376. a. 377. b. 378. b. 383. a. 386. a. 389. b. 426. a. 513. a. 516. b. 528. b. 540. b. 607. a. 616. b. 617. a. 637. a. 684. b. 740. b.
Grotius, T. I. 92. b. 159. a, b. 187. b. 337. a, b. 519. a. T. II. 359. b. 364. b. 481. a.
Gruterus, T. I. 66. a. 86. a, b. 90. a. 99. b. 463. b. 498. b. 611. a. T. II. 200. b. 242. a. 291. b. 307. a. 308. a. 318. a. 326. b. 369. a, b. 370. b. 375. a. 376. b. 400. b. 411. a, b. 413. b. 419. b. 430. b. 434. a, b. 439. a. 445. b. 446. b. 452. b. 480. b. 482. a. 504. b. 510. b. 514. a. 562. a. 763. a.
Guilielmus Pariſienſis, T. I. 618. b.
Gutherius (Jacobus) T. II. 450. a. 452. a. 483. a. 504. a.
Gyraldus (Gregorius) T. I. 25. a. 32. b. 65. b. 66. a, b. 109. b. 170. a. 600. a, b. 606. b. 609. a. 612. b. 614. b. 637. a.

H

HADRIANUS, *Vide* Adrianum.
Haloander, T. II. 500. b.
Hankius, T. II. 673. b.
Harduinus (Joannes) 356. b. 397. a. 416. a. 439. a. 447. b. 481. a. 518. b. 534. b. 536. a. 676. b.
Harpocration, T. II. 450. a.

Harveus (Guillelmus) T. II. 107. a.
Haymo, *Vide* Aymo.
Hecquetus, T. II. 99. b. 100. b. 103. a. 106. b. 112. a. 121. b.
Hegeſippus, T. I. 95. a. 255. a, b. 644. a. 655. a. T. II. 360. b. 367. a. 371. b. 375. a. 383. b. 392. a, b. 429. b. 431. b. 543. b. 559. b. 564. b.
Heinſius (Nicolaus) T. II. 190. b. 203. b. 236. b. 250. b. 263. b. 265. a. 268. a. 269. a, b. 356. b. 360. a. 370. b. 378. a. 385. a. 390. a. 467. a. 511. b. 538. b. 582. a. 591. b. 631. b. 659. a. 660. a. 665. b. 667. b. 670. b. 683. a, b. 691. a. 699. b. 701. a. 702. a. 703. & paſſim infra.
Heliodorus, T. I. 389. a.
Helladius, T. II. 381. b.
Henſchenius, T. II. 294. b. 297. a. 597. a.
Heraclides Ponticus, T. I. 26. 58. b. 475. a, b.
Heraldus (Deſiderius) T. I. 44. b. 96. b. 115. a. 117. a. 190. a. 299. b. 314. a. 516. a. 625. a. T. II. 293. b. 384. a.
Hermannus (Conradus) T. I. 617. b. 656. a. 664. b.
Hermes, T. I. 13. a. 153. 160. 174. 178. 184. 186. 189. 524. 542. 552. T. II. 30. 153.
Hermias, T. I. 17. a.
Hermippus, T. I. 176. a.
Hermolaus Barbarus, T. I. 601. b. 608. a. T. II. 422. b.
Herodianus, T. I. 42. b. 65. a. 74. b. 140. b. T. II. 190. a. 362. b. 368. a. 369. a. 387. b. 413. b. 449. a. 462. a. 466. a. 469. a. 485. a. 673. b. 732. b.
Herodotus, T. I. 47. b. 69. b. 96. a. 101. b. 125. a, b. 131. b. 135. a. 238. a. 304. b. 417. b. 418. b. 419. a. 521. b. 548. a. 560. a, b. 604. b. 605. a. 615. a. 667. a. T. II. 291. b. 369. a. 382. a. 441. a. 447. a. 493. b.
Herwartus (Joan. Fredericus) T. II. 303. a. 312. b. 313. b. 314. b.
Heſiodus, T. I. 16. & ibid. a, b. 42. b. 44. b. 54. a. 59. a. 97. a. 103. a. 146. a. 174. 175. a, b. 178. a. 372. b. 435. a. 503. b. T. II. 17. 48. b. 73. b. 702. b.
Heſychius, T. II. 372. b. 444. a. 447. b. 448. a. 450. a. 467. b. 477. b. 598. b.
Heumannus, T. I. 15. a. T. II. 9. a, b. & utrobique paſſim infrà.
Hierocles, T. I. 9. b.
Hieronymus (S.) T. I. 5. b. 6. a. 13. a. 16. b. 20. a, b. 56. b. 71. a. 75. a. 76. b. 83. a. 88. b. 125. b. 143. b. 144. a. 150. b. 170. a. 172. a. 173. b. 175. b. 183. a. 232. a. 238. a. 241. b. 246. a. 251. b. 252. a. 255. b. 276. a. 282. a. 288. a. 294. a, b. 295. b. 298. b. 300. b. 305. b. 306. b. 315. a. 327. a, b. 328. a. 329. b. 332. a, b. 344. a. 348. b. 354. a. 361. b. 362. b. 365. a. 367. a, b. 378. a. 418. b. 430. b. 432. b. 436. a. 458. a. 476. b. 490. b. 494. b. 500. b. 501. a. 506. a. 526. a, b. 556. a. 557. b. 5[illegible]. b. 563. a. 568. a. 577. b. 596. a. 6[illegible]. a. 613. a. 617. a. 627. a, b. 628. a. 630. a. 637. b. 639. b. 653. b. 658. a, b. 662. a. 665. a. 667. a, b. 668. a, b. 671. a, b. 672. b. 682. a, b. 685. a. 688. a. 694. b. 698. a, b. 700. a, b. 703. b. 704. b. 709. a. 710. b. T. II. 56. a. 72. a. 114. b. 117. b. 151. a. 248. a. 263. a. 278. b. 280. a, b. 337. a. 341. b. 343. a. 344. a. 356. b. 358. a. 360. b. 361. a. 364. b. 372. b. 378. a. 382. b. 388. a. 390. a. 396. b. 433. a. 435. a. 441. b. 457. b. 462. b. 463. a. 492. a. 533. b. 617. a. 626. b. 655. a. 688. b. 695. b.
Hilarius (S.) T. I. 276. a. 291. a. 298. b. 335. b. 556. a. 617. b. 659. b. 662. a. 664. b. 671. b. 698. a. 700. b. T. II. 375. a.
Hincmarus, T. II. 367. a.
Hippocrates, T. I. 37. b. 158. a. T. II. 96. b. 100. b. 103. b. 105. b. 106. a. 107. a, b.
Hirtius, T. II. 404. a. 683. b.
Hiſtoria Miſcella, T. II. 313. a.
Hiſtoria Tripartita, T. II. 313. a. 452. b.
Hofmannus (Gaſparus) T. II. 392. a. 488. a. 494. a.
Holſtenius (Lucas) T. I. 363. b. T. II. 405. a. 449. b. 465. b. 467. b.
Homerus, T. I. 11. 31. b. 39. b. 40. & ibid. b. 41. a. 42. b. 44. b. 48. b. 66. a. 75. b. 76. a, b. 79. a. 80. a. 100. b. 103. a. 125. b. 158. b. 279. b. 287. & ibid. b. 291. b. 347. a. 366. b. 370. a. 538. a. 552. b. 572. b. 573. b. 604. a, b. 605. a. 639. b. 646. b. 654. b. 660. a. 667. b. 682. b. T. II. 7. 13. b. 231. b. 363. a. 364. b. 467. b. 538. a.
Homeri Apotheoſis, T. II. 446. a. 451. a. 452. b. 467. b. 475. b.
Homeri Scholiaſtes, T. I. 40. a, b. 603. b.
Honorius Auguſtodunenſis, T. I. 526. a. T. II. 356. b.

Horatius, T. I. 14. b. 41. a. 43. a, b. 46. a. 47. b. 65. b. 77. b. 97. a. 103. a. 133. & ibid. a. 166. b. 158. b. 196. b. 203. b. 230. a, b. 287. b. 343. a. 360. b. 363. b. 395. b. 406. b. 441. a. 443. b. 471. a. 506. a. 517. a. 544. b. 570. a. 576. a. 640. b. 650. b. T. II. 26. a. 73. b. 98. a. 104. b. 190. a. 239. a. 292. b. 266. b. 361. a. 376. b. 379. a. 443. b. 458. a. 459. b. 490. a. 523. a. 531. b. 558. a. 600. b. 648. b. 662. a. 663. b. 697. a. 719. a. 734. a. 736. a. 741. b.
Hornius, T. I. 200. b.
Hoseas Propheta, T. I. 20. b.
Hospinianus, T. I. 158. a. T. II. 615. b.
Hotomannus, T. II. 467. b.
Huetius, T. I. 49. a. 110. a. 211. b. T. II. 456. a. 620. b.
Hugo Caruensis, T. I. 691. b.
Hugo Ferrariensis, T. I. 603. a. 618. a.
Hugo Floriacensis, T. II. 185. b. 434. b. 435. a. 438. b. 441. a. 471. b. 558. a.
Hugo à S. Victore, T. I. 171. a. 630. b. 632. b. 637. b. 641. a.
Hugolinus Marcellus, T. I. 665. b. 666. a.
Humfredus (Laurentius) T. II. 571. b.
Hyginus, T. I. 36. b. 38. a. 39. a, b. 40. b. 44. a. 46. a. 52. b. 75. b. 76. a. 83. a. 97. a. 98. b. 112. a. 492. a. 611. b. T. II. 570. b. 656. a.
Hyppolytus Martyr, T. I. 700. a, b.

J.

JACOBUS Apostolus, T. I. 259. b. 466. b. 504. a. 573. a. 603. a. T. II. 55. & ibid. a. 57. 60. 736. a.
Jamblichus, T. I. 18. a. 212. a. 652. b.
Jansenius, T. I. 321. a.
Janus Gulielmius, T. I. 91. a. 105. a. 487. a. 601. b. 602. a. 610. a. 625. a. 644. a. 646. b. 647. a. 684. b. 691. a. T. II. 91. b. 93. a. 150. b. 171. a.
Janus Parrhasius, *Vide* Parrhasius.
Jeremias Propheta, T. I. 288. & ibid. a. 294. a. 298. & ibid. a. 298. & ibid. b. 303. 304. & ibid. a. 318. b. 325. b. 325. 328. 432. 471. a. 472. a. 503. a. 618. a. 704. b. 710. b. T. II. 32. 35. 36. 477. a. 479. b. 561. a, b. 571. b.
Ignatius Martyr, T. II. 327. a. 430. a. 641. b. 668. a. 687. b. T. II. 196. b.
Indiculus Depositionis Martyrum, T. II. 397. a.
Inscriptiones Veteres, T. I. 412. a. 413. b. 414. b. T. II. 233. a. 307. a. 308. a. 318. a. 336. a. 360. a, b. 370. b. 372. b. 391. b. 400. b. 417. a, b. 432. b. 434. b. 445. a, b. 445. a. b. 446. b. 452. b. 458. a. 465. b. 467. a. 469. a. 475. b. 476. a, b. 477. a, b. 481. b. 482. a, b. 485. a. 489. b. 491. b. 492. a. 503. b. 504. b. 505. b. 506. a. 508. a. 513. b. 514. a, b. 518. a, b. 519. b. 520. a. 526. b. 737. b.
Joannes Abbas Biclarensis, T. II. 249. a.
Joannes Andreas, T. I. 622. b.
Joannes Antiochenus, T. II. 570. b.
Joannes Apostolus, T. I. 30. b. 144. a. 166. a, b. 178. b. 197. a. 242. a. 288. b. 298. a. 310. a. 311. a. 312. a. 317. a. 320. a. 322. a. 325. b. 326. a. 328. b. 330. a. 341. b. 343. a, b. 348. a. 372. a. 378. b. 413. a. 425. a. 438. b. 471. b. 476. a. 483. a. 504. a. 510. a, b. 534. a. 537. a. 544. b. 562. a. 563. b. 564. b. 566. a. 568. a. 570. a. 571. a. 573. a. 575. b. 580. a, b. 584. a, b. 585. a, b. 618. a. 627. a. 629. b. 638. b. 647. b. 659. a. 661. a. 662. a. 700. a, b. 701. a. 702. a. 704. b. 705. a. 706. a, b. 710. b. T. II. 30. 57. a. 55. a. 67. 68. 129. b. 197. b. 425. a. 525. a. 534. a. 535. b. 539. b. 510. a, b. 552. a. 556. b. 564. b. 570. b. 571. a. 585. a. 601. a. 609. b. 657. b. 694. b. 711. a. 746. a.
Joannes Cassi, T. I. 181. a. 197. a. 379. a. 431. b. 459. a. 515. a. T. II. 100. a. 109. a. 171. a.
Joannes Damascenus, *Vide* Damascenus.
Joannes Gerardi, T. I. 551. b. 619. a.
Joannes Grammaticus, T. I. 631. a.
Joannes Lucidus, T. I. 616. a. 665. a. 666. a.
Joannes de Monte Regio, T. I. 666. a.
Joannes de Muris, T. I. 666. a.
Joannes Presbyter Nicomediensis, T. II. 339. b.
Joannes Sarisberiensis, T. II. 556. a. 560. a.
Joannes Thessalonicensis, T. I. 640. b.
Jobertus (Pater) T. I. 40. b.
Jobus, T. I. 20. b. 259. b. 466. b. 622. a. 690. a. 635. b. 724. a. T. II. 49. 55. 57. a. 477. a.
Joel Propheta, T. I. 319. a. 564. b. T. II. 121. a.
Jonas Aurelianensis, T. I. 685. a. 691. a.
Jonas Propheta, T. II. 723. b.
Josephus, T. II. 373. b.
Jornandes, T. II. 363. a. 400. a. 409. b. 440. a. 444. a. 457. b. 465. b. 573. b. 574.

b. 571. b.
Joſephus (Flavius) T. I. 7. b. 50. a. 106. a. 170. a, b. 171. a, b. 177. a. 238. a. 240. b. 276. a. 284. a. 293. b. 294. b. 298. a. 307. b. 618. a. 624. a. 635. b. 637. a, b. 639. a. 645. b. 656. a. 657. b. 658. a, b. 659. a. 664. b. 665. a. 669. a. 672. b. 682. a. 698. b. T. II. 382. b. 389. b. 397. b. 403. a. 413. b. 416. a. 509. b. 569. a. 743. b.
Irenæus (S.) T. I. 72. a. 144. a. 168. b. 286. a. 300. a. 330. b. 337. a. 338. b. 356. a. 354. a. 430. a. 530. b. 556. a. 563. a, b. 573. a. 574. b. 610. b. 687. b. 692. b. 698. a. 700. a. 705. b. 708. b. T. II. 192. a.
Iſaias, T. I. 5. b. T. II. 566. b. *& utrobique paſſim infrà.*
Iſidorus Hiſpalenſis, T. I. 82. b. 159. a. 194. b. 203. b. 223. a, b. 262. a. 447. a. 600. b. 601. a. 608. b. 610. a. 613. b. 617. b. 628. b. 632. a. 633. a, b. 638. b. 640. a. 644. b. 653. a. 656. a. 658. a, b. 661. a. 667. a. 671. a. 682. a, b. 688. a. 700. b. 701. a. 711. b. T. II. 81. a. 90. a. 97. b. 102. b. 106. b. 388. b. 392. a, b. 406. 454. b. 719. a. 741. a. 744. b.
Iſidorus Peluſiota, T. I. 8. b. 190. a. 496. a.
Iſocrates, T. I. 66. a. 82. a, b. 244. a. 651. a.
Itinerarium Antonini, T. II. 502. a. 339. a. 343. a. 406. b. 407. a, b. 412. b. 504. a.
Itinerarium Burdigalenſe, T. II. 341. a. 603. a.
Julianus Imp. *al.* Parabates, T. I. 69. b. T. II. 285. b. 288. a. 297. b. 312. b. 316. a. 365. a. 430. b. 457. b. 461. b. 472. a. 516. a. 592. a, b.
Julius Africanus, T. I. 60. b. 172. a. 658. b. 665. a. T. II. 360. b. 557. b.
Julius Cæſar, T. I. 4. a. 11. a. 89. a. 92. b. 238. a. 402. a. 428. b. 480. a. 614. a. 689. a. T. II. 95. b. 368. a. 458. b. 546. b. 580. b. 616. a. 638. a. 684. b. 696. a. 698. a.
Julius Capitolinus, T. I. 41. a. 65. a. 349. a. 613. a. T. II. 190. a. 235. b. 286. b. 360. b. 361. a. 370. b. 377. a. 378. a. 382. a. 387. b. 389. a. 414. a. 415. a, b. 416. a. 425. b. 430. a. 489. a. 586. a. 608. b. 651. b. 725. b. 733. b.
Julius Obſequens, T. II. 452. b. 459. a. 467. a.
Julius Pollux, T. I. 89. a, b. 613. b. T. II. 96. b. 100. a. 109. a. 110. a. 451. a. 691. b.
Junilius, T. I. 255. a. 644. a. 653. a.
Junius, T. I. 327. b. 626. a.
Junius (Franciſc. F.) T. II. 98. b.
Junius (Hadrianus), T. I. 97. a. 560. b.
Junius Philargyrus, T. II. 514. a.
Ivo Carnotenſis, T. II. 410. b. 691. b.
Juretus (Franciſcus) T. I. 83. a. 167. a. 490. b. 614. a. T. II. 309. b.
Juſtinianus Imp. T. I. 297. a. 467. a. 610. a, b. T. II. 338. b. 578. a.
Juſtinus Hiſtoricus, T. I. 30. a. 33. a. 37. a. 52. a. 83. a. 89. b. 93. a. 94. b. 99. a. 103. a. 159. b. 245. b. 290. a. 293. a. 603. b. 621. b. 613. b. 641. b. 698. b. T. II. 192. a. 397. b. 435. b. 440. a. 464. a. 469. b. 477. b. 493. a. 503. b. 506. b. 587. a, b. 591. b. 608. a. 609. b. 613. a. 617. b. 638. a. 662. a. 665. a. 674. a. 704. b. 708. b. 713. b. 717. b. 728. a. 729. b. 734. a. 738. a. 740. b. 741. b. 742. a. 745. a. 748. b.
Juſtinus Martyr, T. I. 9. a. 14. a. 17. a. 18. b. 27. a. 117. a. 137. a. 171. b. 197. a, b. 255. a. 268. a. 284. a. 298. b. 304. a. 307. b. 324. b. 400. a, b. 416. a. 492. b. 556. a. 557. a. 558. a. 562. a. 573. a. 574. b. 600. b. 624. b. 639. a. 644. b. 653. a, b. 654. b. 655. a. 660. a. 670. b. 698. a, b. 699. b. 703. b. T. II. 613. b.
Juſtus Galliæus, T. I. 182. a.
Juſtus Lipſius, *Vide* Lipſius.
Juvenalis, T. I. 20. a. 38. a. 52. a. 72. a. 83. a. 85. b. 104. b. 125. b. 217. b. 223. b. 246. a. 269. b. 279. b. 312. a. 345. a. 368. a. 418. b. 432. a. 580. a, b. 647. b. T. II. 99. a. 100. b. 187. a. 418. b. 469. a. 506. b. 521. b. 647. a.
Juvenalis Scholiaſtes, T. I. 83. a. 98. a. T. II. 376. a. 438. a. 460. a. 506. b.
Juvencus. T. I. 16. b.

K.

KALENDARIUM Romanum vetus, T. II. 293. a. 312. b. 313. a. 314. b. 315. a. 321. a. 335. b. 336. a. 409. a. 676. a. 701. a.
Kempius (Martinus) T. I. 20. b.
Keplerus, T. II. 547. b.
Kirchmannus (Joannes) T. I. 60. a. 64. a. 65. a. 125. a. 126. a. 368. b. T. II. 489. a. 525. a.

L.

Labbaeus (Philippus) T. II. 305. b. 315. a. 326. a. 545. b. 652. a. 660. a. 661. b. 721. b.
Laertius, T. I. 7. a, b. 16. a. 17. a, b. 18. a, b. 120. a. 128. a. 150. b. 153. b. 156. a. 165. b. 175. a. 192. b. 194. a. 195 a, b. 196. a. 200. b. 201. a, b. 206. a. 209. a. 216. b. 222. b. 227. b. 233 b. 238. b. 239. a, b. 241. a. 244. a. 251. a. 252. a. 256. a, b. 259. a. 261. a. 271. a. 291. b. 433 a. 510. b. 517. a. 539. b. 555 b. 588. a. 644. a b. 646. a. 647 b. 648 b. 649. b. 650. b. 652. a. T. II. 161. a, b. 162. a. 164. a. 165. b. 170. b. 176. b.
Lambecius (Petrus) T. II. 314. b. 335 b. 409. b.
Lambinus, T. I. 25. b. 69. a. 222 b. 235. b. 385. a 590 a. 611. a. 649. a. 650. a. 707. b T. II. 164. b. 165 a.
Lampridius (Aelius) T. I. 73. a. 95 b. 116. b. 612 b. T. II. 184. a. 190. a. 203. a. 299. a. 301. a. 361. b. 448. a. 510. a. 586 b. 670. b. 706. a.
Langius (Gulielmus) T. II. 416 a. 419. b.
Langlaeus T. II. 465 a.
Latinus Latinius, T. I. 452. b. 527. b. 607. a. 613 b. T. II. 136 b. 291. a. 548. b.
Laurembergius T. II. 434 b.
Latius, T. II. 434. b.
Leo Africanus, T. II. 498. a, b. 499. a.
Leo Imp. T. II. 415 a.
Leo Magnus, Papa, T. I. 165 a. 335 b. 430. b. 640. a. 669. b. 688. a. T. II. 358. a. 555. a. 583 b. 670 a.
Leonardus Augustinus, T. II. 465 b.
Lessocq (Nicolaus de) T. I. 5 b.
Levinus Lemnius, T. I. 641 a. T. II. 104 b.
Leunclavius, T. II. 528. b.
Libanius, T. II. 42 a 475. a.
Libellus Precum Theodosio & Arcadio oblatus, T. II. 442. a. 445. a. 465 a. 467. a. 505. b. 629 b. 708. b.
Lindenbrogius, T. I. 176. a. T. II. 106. b. 107. a.
Lipomanus, T. I. 81 b. 692 b.
Lipsius (Justus, T. I. 4 a. 20. a. 48, a. 362. b. 465 a. 685. a. 684. a. 702 a. T. II. 360. a 365 b. 373. a 378. a. 485. a. 431 b. 415. a. 455 b. 469 b. 483. a. 489. a. 585 b. 617 a. 665 a.
Livineius (Joannes) T. II. 324. a. 435. a. 450. a. 459. b. 641. b. 695. a. 715. b.
Livius (Titus) T. I. 26 b. 55 b. 56. a. 79. a, b. 85 a. 85 b. 86. b. 87. a. 91 b. 92. b. 97. a. 101. b. 102. a. 103. b. 105. b. 123 b. 128 b. 138 b. 140. a. 142. a. 148. a. 158. b. 179. b. 182. b. 212. b. 217. b. 223. a. 247. b. 250. a. 342. a. 347. b. 368. a. 397 b. 412. b. 413. a. 414. a. 430. a. 453 b. 495. b. 565. b. 570. a. 601 a. 612 b. 613. b. 614. a. 615 b. 625 a, b. 626. a. 635 a. 642. a. 643 a. 647. b. 652. b. 682 b. T. II. 177. b. 184. b. 190. b. 197 a. 201. b. 209. b. 206. b. 235 a. 286. a. 361. a. 366 b. 371 a, b. 373. b. 374. b. 375. a. 378. a, b. 379 a. 381 a. 389 b. 414. a. 430. a. 451 b. 440 b. 455 a. 415 b. 419. a. 484. a. 497. b. 502. a. 504. b. 506. b. 565. b. 580. b 582. a. 607. b. 609 b. 614 b. 638. a. 640. b. 650. a. 655 a. 665 a 677. a. 678. b. 681 b. 704. b. 715 b. 736 b. 747 a. 753. a.
Loccenius (Jacobus) T. II. 452. a.
Longinus (Dionysius) T. II. 372 b.
Longuerue (Abbas Ludovicus du Four de) T. II. 348 b 417 b.
Lonaeus, T. II. 347 b.
Loydius (Gulielmus) T. II. 409. a. 494. a.
Lucanus, T. I. 9. b. 24. b. 38. b. 43. a. 92. a, b. 94 b. 96 b. 107 a. 134. b. 173 a. 232 b. 367 b. 368. b. 553. a, b. 634. a. 637. a. T. II. 360. b. 459. b. 724. b. 728 b.
Lucas Apostolus T. I. 198 a. 295 b. 298. a. 303 a. 310. a, b. 311. a. 318 a. 325. a. 327 a. 310. a. 321. a. 326. a. 327. a, b. 328. a. 329. a. 340. b. 341. a, b. 343 a. 382. b. 400 b. 423 a, b. 438. b. 456. b 464. b. 469. b. 470. b. 471. a. 484 a 503 a. 510. a, b. 537 b. 545. b 556 a. 558 b 559. b. 563 a. 564. b. 571 a. 576. b. 603 a. 643 b. 656. b. 667 b. 687 b. 690 b. 691. b. 698. b. 704. a. T. II. 33 a. 49. 53 & deinde 56 57. b. 60. 66 114 b 122. 185. b. 286 a. 319. b. 361 a. 369. b. 396. a, b 397 a, b. 430. a. 526 a 537. b. 538. b. 539. a, b. 549. b. 550. a, b. 551. a, b. 552 a, b. 553. b. 554. b. 557. a, b. 563. b 602. a. 609. a. 615. b. 627 b. 631 a. 666. a. 682 b 721. a.
Lucianus, T. I. 36 b. 38. a. 39 b. 40. a. 41. b. 43. b. 44. a. 45 b. 47. b. 74. b. 75. a. 76. b. 101 b. 109 a. 125. a. 131. a. 133. b. 161. b. 177. b. 194. a. 318. b. 338.

232. b. 239. a, b. 241. b. 253. b. 259. a. 281. a. 417. b. 538. b. 560. a, b. 561. a. 573. b. 605. a, b. 606. a. 615. a. 618. a. 655. a. T. II. 368. b. 430. b. 439. b. 446. a. 447. a. 477. a. 534. a. 605. a.
Lucilius, T. I. 33. b. 105. 178. 384. 442. a. 446. a. 447. a. 483. b. 616. a. T. II. 12.
Lucretius, T. I. 71. & ibid. a. 95. & ibid. b. 102. 174. a. 181. & ibid. a. 156. a. 161. a. 162. & ibid. a, b. 194. a. 200. a. 221. 222. & ibid. a, b. 230. & ibid. a. 233. & ibid. a. 234. a, b. 235. b. 236. b. 239. b. 254. a. 262. a. 275. b. 310. a. 350. a. 359. b. 360. b. 385. a. 402. b. 433. a, b. 419. & ibid. a. 522. & ibid. a. 537. b. 546. & ibid. b. 547. & ibid. a. 548. a, b. 549. b. 551. & ibid. a. 573. b. 590. & ibid. a. 610. a. 614. b. 615. b. 621. b. 634. a. 644. a. 646. a. 649. b. 650. b. 652. b. 654. b. 685. a. 693. a. 694. a. 696. b. 697. a, b. 698. a. 711. a, b. 712. a. T. II. 14. 31. b. 76. a. 77. 79. a. 85. & ibid. a. 86. b. 93. & ibid. a. 94. a. 119. a. 121. & ibid. b. 132. a. 138. b. 140. 145. b. 146. & ibid. b. 537. b. 641. a.
Luitprandus, T. II. 455. a.
Lycophron, T. I. 58. a. T. II. 430. b. 431. a. 448. a.
Lydiat (Thomas) T. II. 429. b.
Lyrâ (Nicolaus de) T. I. 254. a. 636. a. 652. b.
Lyranus, T. I. 168. b. 655. b. 657. a. 658. a.

M.

MABILLON (Joannes) T. II. 201. b. 482. b. 460. b. 479. a. 485. b.
Macarius, T. I. 176. b.
Macchabæorum Libri, T. II. 358. b. 359. a. 377. b. 582. a. 532. b. 537. b. 569. b. 616. b. 695. b. 704. b.
Macer, T. I. 598. a.
Macrobius, T. I. 25. b. 28. b. 39. b. 41. b. 51. a, b. 58. a, b. 59. a. 60. b. 83. b. 93. b. 94. a. 104. a, b. 105. b. 108. a. 133. a. 134. a. 155. a, b. 169. b. 174. b. 179. b. 190. a, b. 245. b. 246. a. 254. b. 258. a, b. 279. a. 347. b. 397. a. 418. a. 433. a. 458. a. 519. a. 530. b. 537. b. 558. b. 555. b. 556. b. 576. b. 607. a. 608. a, b. 611. b. 612. b. 613. b. 614. a, b. 615. b. 616. a. 626. a. 632. b. 637. a. 640. a. 644. a. 645. a. 652. b. 654. a. b. 681. b. 686. b. 696. a. 698. a. T. II. 53. a. 102. b. 117. a. 121. a. 142. b. 187. a. 296. b. 359. a. 411. b. 450. a. 453. a. 489. a. 602. b. 604. a.
Magiſter Sententiarum, T. I. 622. b. 628. a, b. 630. b. 634. b. 635. b. 637. b. 638. a, b. 639. a, b. 640. a. 656. a, b. 664. b. 667. a. 683. a.
Magius, T. I. 493. b. 690. b. 692. b. T. II. 434. a, b. 435. a. 456. a. 460. b.
Major, T. I. 641. a.
Malachias Propheta, T. I. 280. b. 497. & ibid. b. 530. a. 700. b. T. II. 36.
Malvenda (Thomas) T. I. 565. b. 568. b. 580. a. 583. a.
Mamertinus, T. II. 286. b. 288. a. 289. a. 367. a. 384. a. 438. b. 439. b. 440. a. 441. b. 443. a. 454. a. 457. b. 517. a, b. 588. b. 661. a. 678. a. 729. a. 741. b.
Mamertinus Epiſcop. Vienneuſis, T. I. 547. a.
Mamora (Andreas) T. II. 501. b.
Manilius, T. I. 14. b. 52. a. 65. a. 69. b. 134. b. 652. b. T. II. 367. b. 428. a. 439. b.
Manutius (Paulus) T. II. 371. a. 389. b. 395. a. 694. a.
Marbodæus, T. II. 146. b.
Marca (Petrus de) T. II. 457. a. 464. b.
Marcellinus, *Vide* Ammianus.
Marcellus Empyricus, T. I. 321. b.
Marcus Evangeliſta, T. I. 305. a. 310. a, b. 311. a. 312. a. 313. a. 317. a. 320. a. 321. a, b. 322. a. 326. a. 327. b. 328. b. 330. a. 332. a. 340. b. 345. a. 500. b. 559. b. 563. a. 564. b. 618. a. T. II. 33. a. 59. 66. 360. b. 382. b. 396. a. 526. a. 549. b. 550. a, b. 551. a, b. 552. b. 553. b. 746. a.
Marianus Victorius, T. II. 344. a.
Marius Mercator, T. II. 550. b.
Marmora Arundeliana, *al.* Oxonienſia, T. II. 369. b. 371. a. 513. b. 575. a.
Martyrologium Germanicum, T. II. 412. a. 531. a.
Martyrologium Romanum, T. II. 398. b. 374. a.
Marſilius (Theodorus) T. I. 291. a. 641. a. 704. a.
Marſham, T. I. 54. a. 72. b. 235. b. 203. b. 560. b. 610. a. T. II. 92. b. 100. b. 267. b. 268. b. 435. b. 544. b. 580. b. 637. a. 715. b.
Martianus Capella, T. I. 26. a. 56. b. 63. a. 80. b. 175. b. 194. a. 195. a. 399.

a. 600. a, b. 608. a. 640. a. 648. b. 651. b. 655. b. 667. b.

Martianus Juriſconſ. T. I. 692. a. T. II. 495. a.

Martinus (David) T. II. 657. a.

Maſſonus, *Vide* Papirius.

Maſſerus Sabinus, T. I. 621. b. 682. b. T. II. 411. a.

Mathoud (Hugo) T. II. 522. a.

Matthæus Evangeliſta, T. I. 166. a. 168. b. 172. b. 198. a. 242. a. 268. b. 277. a. 278. a. 305. a. 310. a, b. 311. a. 312. a. 313. a. 317. a. 320. a. 321. a, b. 322. a. 326. a. 328. b. 330. a. 332. a. 340. b. 341. a. 365. a. 378. b. 410. b. 416. b. 456. b. 457. b. 462. a. 465. b. 466. b. 469. b. 471. b. 484. a. 488. a. 491. a. 500. b. 501. a, b. 502. a. 503. a. 510. a. 537. a. 544. b. 556. a. 559. a, b. 563. a. 564. b. 566. a. 569. a, b. 616. b. 617. a, b. 639. a. 640. a. 641. a. 687. b. 698. b. 705. a. T. II. 33. a. 49. 55. & *ibid.* a, b. 56. 57. & *ibid.* b. 59. 61. 66. 67. 114. b. 160. b. 184. b. 396. a. 411. b. 526. a. 538. b. 539. a, b. 549. b. 550. a, b. 551. a, b. 552. a, b. 553. a. 561. b. 583. b. 625. b. 630. b. 652. b. 671. a. 727. b. 742. b. 717. a.

Maucroix, T. II. 192. b. 243. a. 537. a. & *paſſim infra.*

Mauritius Imp. T. II. 455. a.

Maurolicus (Franciſcus) T. I. 666. a.

Maximus Tyrius, T. I. 175. a. 711. a. T. II. 369. b. 447. a, b. 449. b.

Mazzonius, T. I. 646. a.

Meursius... [illegible]

Meibomius T. II. 450. b.

Mela (Pomponius) T. I. 30. a. 53. a. 92. a, b. 128. a. 172. b. 198. a. 418. a. 607. b. 638. a. T. II. 422. a. 439. a. 498. a.

Melchior Cano, T. I. 656. a.

Melito Aſianus, T. I. 282. a.

Menagius (Ægidius) T. I. 258. a.

Menander, T. I. 175. b. T. II. 435. a.

Mendoza, T. II. 455. a.

Menochius, T. I. 327. b. 344. a.

Menologium Græcorum, T. I. 610. a. T. II. 201. a. 291. b. 298. a, b. 339. a. 365. a. 401. b. 402. b.

Mercerus (Joannes) T. II. 340. a.

Merula, T. I. 57. b.

Metaphraſtes (Simeo) T. I. 610. a. T. II. 618. a. 756. a.

Methodius, T. I. 539. b. 639. a. 640. b. 694. b. T. II. 526. a.

Meurſius, T. I. 7. b. 76. b. 91. a. 97. b. 104. b. 108. a. 159. a. 367. b. 616. a. 617. a. 672. a. T. II. 430. b. 471. a. 477. b. 479. a. 652. b.

Micheas Propheta, T. I. 317.

Minutius Felix, T. I. 7. b. 8. a. 14. a. 17. b. 19. a. 23. a. 50. a. 64. a. 85. b. 87. b. 91. a. 92. b. 94. a. 95. b. 96. a. 98. a. 177. a, b. 247. a. 267. b. 273. b. 310. b. 359. b. 395. a. 401. a. 456. a. 490. b. 492. a, b. 493. a. 496. b. 505. b. 508. b. 599. b. 604. b. 607. a, b. 608. a. 611. b. 614. a, b. 618. a. 625. b. 626. a. 640. a. 645. a, b. 703. a. T. II. 128. b. 141. b. 152. a. 174. b. 364. b. 368. a. 373. a. 381. b. 452. a. 489. a. 522. a. 538. b. 602. b. 660. a.

Montfauconius, T. I. 224. a. 500. a. T. II. 493. a.

Molanus (Joannes) T. I. 621. a.

Monforti (Gaſpardus de) T. II. 608. a.

Morellius, T. II. 413. a. 478. a.

Morery (Ludovicus) T. II. 357. b. 488. a. 494. a.

Morinus (Joannes) T. II. 315. a. 326. b. 330. a. 338. a.

Mornæus (Du Pleſſis) T. II. 360. a.

Moſes, T. I. 16. b. 54. a. 57. a. 80. a, b. 81. b. 106. a. 108. a. 117. b. 125. a. 152. b. 157. a. 164. b. 165. a. 167. a. 168. b. 170. b. 171. a. 172. a. 174. a. 189. b. 192. a, b. 193. a, b. 194. a, b. 303. a. 304. & *ibid.* a. 306. a. 318. 319. a. 321. b. 325. & *ibid.* b. 327. a. 330. a. 343. a. 344. a. 388. a. 425. a. 433. a. 466. b. 467. b. 483. b. 484. a. 491. a. 503. b. 508. b. 536. a, b. 548. a. 556. a. 558. a, b. 611. a. 618. a. 619. b. 623. a. 624. b. 634. b. 636. a. 664. b. 671. a. 682. a. 688. a. 689. a. 699. a. 708. a. T. II. 32. 34. 48. 55. & *ibid.* a. 56. & *ibid.* b. 59. a. 117. b. 239. b. 347. a. 364. a. 366. b. 370. a. 385. a. 391. b. 392. b. 447. a. 475. b. 477. a. 565. a. 644. b. 722. b.

Moyne (Stephanus le) T. II. 451. b.

Munckerus (Philippus) T. I. 97. a. T. II. 360. b. 396. a.

Muretus, T. I. 69. a. 148. a. 609. b. T. II. 419. a.

Muſæus, T. I. 100.

Muſculus, T. II. 306. b. 323. b. 340. b.

Muſonius, T. I. 37. b. 442. a.

Maſoretæ, T I. 323. b. 698. a. 701. a.

N.

NÆvius, T. I 25. 55. a.
Nannius (Petrus) T I. 440. b.
Natalis Comes, T. I 51. b. T II. 433. a.
Nazarius, T I. 27. b. T. II. 304 b. 331. a. 336 a. 337 b. 342. b. 440. a. 496. b 499. b. 503 b. 733. a 738. b. 748. b.
Nehemias Propheta, T I. 197. a. 666. b.
Nemeſianus, T II 424. a.
Nemeſius, T II 116. 117. a
Nepos (Cornelius) T. I. 60. 217. & ibid. a. T. II 602 a.
Nicander, T. I. 100. b. 185. b. 551. a.
Nicanor, T. I. 24. & ibid. b. 97. a.
Nicephorus, T I 3. 53. b. 620. a. 704 b. T. II 244 b 320. a. 382 a. 388. b. 390. a, b 456. b.
Nicetas Choniates, T. I. 665. b. T. II. 480. a.
Nigidius Figul. T I. 682 b.
Noldius (Chriſtianus) T. II. 456. a.
Nonius Marcellus, T I. 94. a. 136. b. 152. a. 235. a 485. b. 488. b. 502 a. 616. a 630. a. 633. b. 707. a. T II. 96 b. 118 b. 203. b. 209. a. 331. a. 373 b. 383 b. 412 b.
Nonnus, T. I. 32. a. 89. b. 159. a. 278 a.
Noriſius (Henricus) T. II. 287. b. 326 a. 331. b. 341 a, b. 342. a. 374. a. 394. b. 395. a, b. 425 a. 456 b. 475 a. 485. b. 510. b. 517. a, b. 648. b. 704. b. 710. a.
Notitia Africæ, T. II. 298 b.
Notitia Imperii, T. II. 302. a. 366. a. 418. b. 444. a, b. 463. a. 467. a. 476. a. 497. a. 505. b.
Nourry (P. Nicolaus le) T I. 28 b. 239. a. 493. a. 505 b. T. II. 181. b. 182. a.
Numenius, T I 655 a.
Nummi, & Numiſmata, T. II. 313 b. 315. a. 356. b 363. b. 369. a, b. 374 a. 393. b. 397. b. 404. a, b. 414. a. 415. b. 416. b. 423. a. 428. b. 429. a, b. 433. b. 439 b. 440. a. 443 b. 449 b. 454. a. 456 b. 461 a, b. 462. a. 471. a, b. 472. a. 474. a. 475 a, b. 478. a. 479. a. 485. b. 489 a. 492. a 500. a, b. 503 a, b. 511. a. 518. a, b. 532. a. 624. a. 709 b.

O.

OBrechtus, T II. 445. b. 489 a.
Obſequens, *Vide* Julius.
Occo (Adolphus), T. II. 323 b. 324. a. 356 b. 374. a. 375 b. 405 a. 417. a.
Ocham, T I. 701. b 704. b.
Oecumenius, T I. 703. b.
Oenomaus Cynicus, T I. 29. b.
Oiſelius (Jacobus) T I. 87. b. T. II 48. b. 337. a. 364. b. 475 a.
Onuphrius Panvinius, T I. 65 a. 600. a. 602. a. 665 a. 666. a. T. II. 293. a. 307. a. 313 b. 319. b. 329. b. 403. a. 426. a. 429. b. 636 b.
Opſopœus, T I 169 b. 285 a 511 b. 570. b. T. II. 176 b.
Optatus Milevitanus, T. I. 59. b. 561. a. 699. a. T. II. 292. a. 297. b. 330. b. 364. a. 381. a. 455 b.
Oracula Sibyllina, T I. 23. 25 a. 28. & ibid. b. 29. & ibid. a, b. 53 & ibid. a. 63. b. 67. & ibid. a. 158. & ibid. b. 164. & ibid. b. 169. 179. a. 285. a, b. 305. 311. 312. 313. 316 318. 323. 324 328. 329. 330. 536. 553. 563. a. 562 a. 564. 565. 568. 569. 570. 571. a. 578 579. 580. 582. 584 601. a. 607. b. 609 a. 634. a. 636 b. T II. 30. 65. 175 176 177. 186. 283. a.
Origenes, T. I 28 b. 76. b. 116. a. 172. a. 173. b. 175. b. 241 b. 268. b. 276. b. 298. a, b 325 a. 574. b 622 b. 627. b. 631 a. 638. a. 640. a, b. 644. b 667. a 703. b. T II. 56. a. 131. b. 137. a. 196. b. 554. b.
Oroſius (Paulus) T. I. 5 b. 41. a. 129 b. 283. b. 293. a. 414. a 604 b. 665 a. T II. 226. b. 229 a. 312. b. 325 b. 327. b. 328. a. 329. a. 360. b. 417 b. 464 b. 499 b. 546. b. 557. a. 559. a. 563. a. 564. b. 567 b. 584. a. 617. a. 633. b. 673 a. 694 b.
Orpheus, T I 24 & ibid. b. 25. a. 31. 34. b. 39 b. 55 a. 61. 160. b. 289. 488. a. 555 b. 639 b.
Ortelius, T II 480. a.
Oſeas Propheta, T I. 20. b. 229. T. II. 35. 56. 57.
Ovidius, T. I 22. b. 24. b. 26 a, b. 29. 36. b. 37. a. 38 a, b. 39. b. 40. a 42. a, b. 43 b. 45 a, b. 46. a, b. 47. b. 53. b. 55. b. 58. & ibid. a. 60. & ibid. a, b. 63. b. 66. a. 73. a. 74. b. 75 a,

b. 80. a, b. 81. a. 83. a. 84. a, b. 85. a. 86. b. 87. a. 88. b. 89. b. 90. a. 91. b. 93. b. 94. a. 95. a. 96. b. 97. a. 98. a, b. 99. a, b. 100. a, b. 101. a. 102. a. 115. b. 124. a. 125. a. 130. a, b. 133. b. 139. b. 140. a, b. 146. a. 152. 155. b. 156. a, b. 158. b. 159. a. 161. b. 172. b. 197. b. 203. b. 209. b. 222. a. 227. b. 232. b. 241. a. 375. a, b. 457. a. 459. a. 474. b. 475. a. 501. b. 507. b. 521. a, b. 528. b. 545. b. 579. b. 580. b. 581. a. 603. b. 604. a, b. 605. a. 606. a. 610. b. 611. a, b. 612. a, b. 613. a, b. 614. a. 615. b. 625. b. 645. a. 652. b. T. II. 48. b. 73. b. 74. b. 84. 88. a. 99. a. 101. a. 120. b. 170. 176. b. 213. b. 222. b. 263. b. 264. a, b. 265. a, b. 267. a. 301. a. 367. a, b. 370. b. 371. b. 372. a. 376. b. 377. a. 379. a. 383. b. 385. b. 391. a. 446. b. 452. a. 453. a. 455. a. 464. b. 474. b. 476. b. 477. a. 491. a. 508. a. 636. b. 639. a. 670. a. 701. a. 704. a.

P.

PACATUS, T. II. 387. a. 430. b. 459. b. 467. b. 468. a.
Pacianus, T. I. 335. a. 684. b. 703. a. T. II. 383. a. 384. a.
Pacuvius, T. I. 140. b.
Paeanius, T. II. 364. a. 365. b.
Pagius, T. II. 230. a. 237. b. 244. b. 248. a, b. 287. b. 300. b. 318. b. 357. b. 364. a. 371. a. 374. a. 375. a. 379. b. 380. a, b. 381. b. 382. a. 384. b. 387. b. 397. b. 398. b. 399. a. 400. a, b. 404. b. 405. a. 408. b. 413. b. 417. b. 425. b. 434. b. 438. b. 475. a. 516. a, b. 517. a, b. 518. a, b. 519. a. 545. a, b. & *paſſim infra*
Palæphatus, T. I. 606. b.
Palingenius, T. I. 436. b.
Palladius, T. I. 221. b. T. II. 139. b.
Palmerius (Matthæus) T. II. 437. a. 603. b.
Pamelius, T. I. 175. b. 627. a. 667. a, b. 668. a, b. 672. a. 684. a. T. II. 361. b.
Pancirollus, T. I. 399. a. T. II. 351. b. 365. b. 375. b. 385. b. 387. a.
Pandectæ Florentinæ, T. I. 4. b. 43. b. 635. a. 648. b. 690. a. T. II. 394. b.
Panegyricus Conſtantino dictus, T. II. 304. b. 319. a. 335. a. 473. b. 487. b. 496. b. 502. b. 503. a. 731. b.
Panegyricus Maximiano & Conſtantino dictus, T. II. 299. a. 305. b. 314. a, b. 316. a, b. 317. a, b. 324. a. 412. b. 422. b. 423. a. 443. a. 460. a. 464. b. 471. b. 510. b.
Pannonius (Petrus) T. I. 95. a.
Papebrochius (Daniel) T. II. 307. b. 556. a.
Papias, T. I. 168. b. T. II. 306. b.
Papinianus, T. I. 598. b. 625. b. T. II. 426. a.
Papinius Statius, *Vide* Statius.
Paræus, T. I. 20. b. 140. a. 152. b. 167. a. 168. b. 224. a. T. II. 375. a.
Pardinus (Laur.) T. I. 271. a.
Parmenides, T. II. 114. a.
Parrhaſius (Janus) T. I. 440. b.
Paſſio SS. Cæciliæ, Valeriani & Tiburtii, T. II. 468. a.
— S. Cypriani, T. II. 479. b.
— S. Felicis, T. II. 456. b.
— S. Luciani Mart. T. II. 331. b.
— SS. Perpetuæ & Felicitatis, T. II. 428. b. 455. b. 465. b. 466. b. 467. a. 507. a. 617. a. 696. a.
— S. Pionii, T. II. 401. b. 402. b. 403. a.
— S. Saturnini, T. II. 460. b.
— S. Suſannæ, *Vide* Acta.
— S. Victoris Maſſilienſis, T. II. 479. b.
Patinus, T. II. 386. b. 449. b. 505. a.
Patricius (Andreas) *Vide* Andreas.
Patricius (Petrus) T. II. 437. b.
Paulinus (S.) Nolanus, T. I. 338. a. 432. b. 439. a. 457. a. 508. a. 510. a. 574. a. 610. b. 688. b. T. II. 196. b. 199. b. 215. a. 373. a.
Paulus Apoſtolus, T. I. 8. b. 30. b. 52. a. 88. a. 122. a. 125. a, b. 135. a. 145. b. 158. a. 160. a. 166. a, b. 167. b. 168. b. 178. b. 183. a. 185. a. 191. a. 196. b. 215. a. 216. a. 230. a. 260. b. 269. b. 274. a, b. 276. a. 286. a, b. 287. b. 298. a. 299. a, b. 300. b. 302. b. 303. a. 307. a. 309. b. 321. b. 329. b. 330. a, b. 331. a. 337. a. 339. a, b. 355. a. 359. b. 371. b. 378. b. 399. b. 400. b. 429. a. 435. a. 442. a. 443. b. 452. b. 465. b. 476. a. 483. a. 484. a. 486. b. 496. a. 498. b. 500. b. 502. a. 504. b. 523. b. 534. a. 536. b. 537. b. 545. a. 556. a. 561. a. 566. a. 573. a. 579. a. 618. a. 622. a. 627. a. 631. b. 664. b. 693. b. 696. b. 699. a. 702. a. 704. a. 705. a. T. II. 55. a, b. 56. 57. b. 58. 59. 67. 109. a. 114. a, b. 121. b. 128. b. 129. b. 137. a. 257. b. 260. b. 273. b. 242. b. 358. b. 364. a. 369. b. 425. a. 428. b. 453. b.

464. b. 479. b. 511. a. 538. a. 552. a. 553. b. 567. b. 569. b. 570. a. 571. a. 572. a. 577. b. 609. a. 627. b. 632. a, b. 634. a. 667. b. 679. a. 721. b. 722. b. 745. a.

Paulus Burgenſis, T. I. 666. a.

Paulus Diaconus, T. II. 437. b. 438. b. 442. a. 443. b. 457. b. 458. a. 461. b. 463. b. 470. b. 472. a, b. 473. a, b. 487. b. 488. a. 494. b. 495. b. 496. b. 502. b. 504. b. 507. b. 518. b. 724. b.

Paulus Juriſc. T. I. 156. b. 491. b. 598. b. 615. b. T. II. 281. b. 310. b. 349. b. 350. b. 352. b. 394. b. 486. b. 664. a.

Paulus Middelburgenſis, al. de Middelburgo, T. I. 295. a. 296. a. 665. b. 666. b. T. II. 281. a. 343. b.

Pauſanias, T. I. 22. b. 36. a, b. 39. a, b. 40. a. 65. b. 66. a. 76. a, b. 83. b. 89. b. 97. a, b. 98. b. 227. b. 599. b. 601. b. 604. a. 612. a. 613. b. 618. a. 648. b. 710. b. T. II. 292. b. 404. a. 448. a, b. 449. b. 450. a, b. 461. a. 493. b. 511. a.

Pearſonius (Joannes) T. I. 335. a. T. II. 184. b. 631. a.

Pererius (Benedictus) T. I. 108. b. 308. a. 617. b. 635. b. 636. b. 658. a. 665. a. 671. a.

Perionius (Joachimus) T. II. 257. a.

Perſius, T. I. 58. a. 118. & *ibid.* b. 126. a, b. 176. b. 250. b. 363. b. 434. a. 624. a.

Petavius (Dionyſius) T. II. 286. b. 293. a, b. 300. a. 306. a. 316. a. 328. a. 341. b. 349. b. 426. b. 429. b. 472. a. 547. a. 575. b. 583. b. 585. a.

Petitus (Samuel) T. I. 100. a. T. II. 498. b.

Petitus (Petrus) T. II. 360. a. 411. a.

Petrarcha (Franciſcus) T. I. 140. a. 600. a. 609. a. 631. a. 651. a. 654. b.

Petronius, T. I. 557. a. T. II. 439. b. 454. a. 478. a.

Petrus Apoſtolus, T. I. 204. b. 268. b. 269. a. 306. b. 553. a. 465. b. 472. a. 556. b. T. II. 56. 60. 130. b. 561. a.

Petrus Bleſenſis, T. II. 553. a.

Petrus Ciacconius, *Vide* Ciacconius.

Petrus Diaconus, T. I. 670. b.

Petrus de Legationibus, T. II. 417. a.

Petrus Meſſias, T. II. 106. b.

Peutingerus, T. II. 302. a. 475. b.

Pezeronius, T. I. 49. a. 283. a.

Pfaffius, T. II. 2. a. 5. a. 13. a. 17. b. 23. b. 24. b. 26. b. 42. a, b.

Phædrus, T. I. 20. a. 224. b. 431. a. 459. b. T. II. 233. a. 387. a. 465. a. 475. b. 603. b. 637. b.

Phavorinus, T. II. 98. a.

Philaſtrius, T. I. 222. a. 255. a. 624. a. 639. b. 653. a. 665. a.

Philelphus (Franciſcus) T. I. 194. a, b.

Philo Judæus, T. I. 8. b. 30. b. 115. b. 127. a. 150. a. 152. b. 158. a. 170. b. 173. b. 279. b. 515. a. 521. a. 617. b. 618. a. 629. a. 631. a. 634. b. 635. b. 637. b. 638. a. 640. b. 644. b. 652. a. 688. b. 698. b. T. II. 48. b. 145. b. 151. a. 440. b.

Phocalus, T. II. 315. a.

Philoſtorgius, T. I. 5. b. 632. b. T. II. 378. b. 470. b.

Philoſtratus, T. I. 38. b. 82. a. 99. a. 135. a. 217. b. 242. a. 367. a, b. 389. a. 417. b. 435. b. 613. b. 650. b. 651. b. 652. a. 685. a. T. II. 100. b. 369. a. 461. a. 479. b. 507. b.

Phlegon, T. I. 326. b. 327. b. T. II. 546. b.

Photius, T. I. 176. a. T. II. 448. a, b. 457. b. 471. a.

Phrigio, T. I. 283. a.

Phurnutus, T. I. 98. a.

Piccartus, T. II. 366. b.

Picus (Joan. Franciſcus) T. I. 179. a. 212. a. 334. b. 441. b. 644. a.

Pierius Valerianus, T. I. 609. a. 633. b. 683. a. 685. a, b. 686. a.

Pighius, T. I. 642. a.

Pimander, T. I. 25. & *ibid.* a. 33. a. 56. a. 160. b. 165. b. 178. b. 210. b. 291. b. 348. b. 398. b. 509. a. 599. b. 696. b. T. II. 66. a.

Pin (Ludovicus du) T. II. 498. b.

Pincianus, T. I. 610. b.

Pindarus, T. I. 39. a, b. 80. b. 100. b. 604. a. 605. b. T. II. 439. b. 440. a.

Pithæus (Petrus) T. I. 26. a. T. II. 298. b. 300. b. 304. b. 310. b. 443. b.

Pius (Baptiſta) T. I. 606. a. 685. a.

Plato, T. I. 8. a. 10. b. 12. a. 19. a. 23. a. 33. 35. b. 43. a. 46. a, b. 47. b. 58. b. 73. b. 80. b. 81. b. 82. b. 94. b. 103. a. 113. b. 115. b. 120. a. 132. a, b. 135. b. 153. b. 155. b. 158. a, b. 161. a. 166. a. 174. b. 175. a, b. 179. b. 190. a. 194. a, b. 195. a. 200. b. 222. a. 225. a. 237. b. 239. b. 243. 247. a. 248. a. 250. b. 257. a. 265. a. 267. b. 281. b. 360. a. 374. a. 398. b. 405. a. 416. b. 431. a.

Fffff iij

434. a. 435. b. 441. b. 489. b. 491. a. 507. 508. a. 510. b. 515. a. 520. a. 522. a, b. 536. a, b. 537. a. 538. b. 539. 594. a. 107. a. 555. a. 565. b. 577. b. 599. a. 605. a. 611. a. 617. b. 621. b. 622. b. 625. a. 634. b. 635. b. 636. b. 640. a, b. 644. a. 645. a. 650. b. 651. a. a, b. 655. b. 687. a. 689. a. 691. a. 695. a. 696. a. 698. a. 710. a. 721. a, b. T. II. 50. 61. a, b. 62. 63. 64. a. 75. 93. a. 95. b. 101. a. 105. b. 111. a, b. 115. a. 128. a, b. 129. b. 136. b. 142. a. 155. a, b. 167. b. 433. b. 461. a.

Plautus, T. II. 14. a. 20. a. 55. b. 72. b. 76. a. 81. a. 97. b. 141. a. 161. a. 225. a. 314. b. 322. b. 375. a. 385. a. 385. a. 387. b. 392. a. 405. a. 441. a. 481. a. 610. a. 611. a. 616. b. 690. a. T. II. 25. a. 197. a. 210. a. 222. a, b. 226. a. 224. a. 347. a. 355. a. 366. b. 368. a. 370. b. 371. a, b. 379. a. 380. b. 383. b. 384. b. 415. b. 477. b. 503. a. 541. a. 545. b. 582. b. 588. a. 591. a. 601. a. 604. a. 634. b. 645. a. 657. b. 668. a. 670. a. 671. a. 695. b. 715. b.

Plinius, T. I. 8. b. 20. a. 24. a. 27. a. 29. a. 35. a. 37. a. 46. b. 50. a. 52. b. 57. b. 60. b. 72. b. 73. b. 80. a, b. 83. b. 84. b. 86. b. 87. a, b. 90. a, b. 98. b. 103. b. 104. b. 107. a. 108. a. 134. a, b. 136. b. 152. b. 155. a. 147. b. 155. b. 161. a. 169. b. 172. b. 176. a. 194. a, b. 197. a. 211. b. 233. b. 243. a, b. 244. b. 250. b. 256. a. 261. a. 267. b. 295. b. 299. b. 319. b. 341. a. 368. b. 370. a. 386. b. 388. b. 389. a. 397. a. 418. a. 435. a. 440. a. 453. b. 458. b. 471. a, b. 481. b. 490. a. 494. a. 497. b. 500. b. 507. a. 518. a. 520. a, b. 521. a, b. 525. b. 551. a. 552. b. 580. a. 584. b. 585. b. 601. a. 603. a. 608. a. 611. a, b. 612. a, b. 613. a, b. 616. b. 621. b. 623. a, b. 625. b. 632. a. 637. a, b. 638. a. 644. a. 645. a. 652. b. 655. a, b. 667. a, b. 671. a. 689. a. 692. b. 693. a. 694. a. 701. a, b. 702. b. T. II. 71. b. 76. a. 89. b. 92. b. 96. b. 97. a. 98. a. 101. a. 103. a. 104. a, b. 106. a, b. 107. a. 117. b. 312. a. 139. a, b. 146. b. 157. a, b. 158. a. 165. b. 206. a. 267. a. 293. b. 298. b. 301. a. 332. b. 336. b. 363. b. 376. b. 382. b. 385. b. 391. a, b. 411. b. 416. a. 422. a. 431. a. 445. a. 449. b. 455. a. 467. a. 478. a. 484. a. 485. a. 485. b. 494. a. 497. a. 503. b. 509. b. 515. a. 516. b. 588. b. 595. a. 660. b. 664. b. 676. b. 698. a. 756. b.

Plinius Secundus, T. I. 125. a. 447. b. 454. a. 625. b. 648. b. 652. b. 680. b. T. II. 89. b. 95. b. 305. b. 355. b. 361. a. 408. b. 410. a. 415. b. 419. b. 479. b. 502. b. 520. b. 619. b. 659. b. 694. a. 697. 708. a. 740. b. 754. a.

Plutarchus, T. I. 3. a. 7. a. 8. b. 9. b. 17. b. 18. a, b. 29. b. 30. a. 39. b. 45. b. 49. b. 50. a. 51. a. 60. b. 64. a. 66. a. 70. a. 72. b. 85. b. 86. b. 90. a. 91. b. 94. a, b. 97. a. 101. a. 102. a. 103. a. 104. b. 105. a. 107. a. 121. b. 122. a. 125. b. 129. a, b. 130. a. 133. b. 134. a, b. 138. a. 140. a, b. 141. b. 142. a, b. 149. b. 150. b. 155. b. 156. a. 162. b. 163. b. 169. b. 172. b. 175. a, b. 177. a. 194. a, b. 217. b. 222. a. 225. a. 232. a. 233. a. 234. b. 235. b. 240. a, b. 243. b. 245. b. 248. b. 253. b. 254. a. 259. b. 266. a, b. 293. b. 307. b. 398. a. 418. a, b. 419. a. 433. a. 441. a. 443. a. 446. b. 454. a. 458. a. 460. b. 473. b. 486. a. 492. a. 493. b. 515. a. 520. b. 525. b. 528. b. 537. b. 541. a. 559. b. 560. a, b. 571. b. 599. a. 604. b. 606. a, b. 607. b. 610. a. 611. a. 612. a, b. 614. a, b. 615. a, b. 616. a, b. 623. a. 624. b. 625. b. 626. a. 634. b. 637. a. 638. a. 641. a. 643. a. 644. a, b. 647. b. 649. b. 650. b. 651. a, b. 683. a. 690. a, b. 696. b. 698. b. 711. a. T. II. 70. b. 105. a. 106. a, b. 107. a, b. 114. a. 115. a. 117. a. 138. a. 144. a. 145. b. 147. b. 186. a. 332. b. 355. b. 359. b. 360. a. 382. a, b. 434. a. 435. 440. a. 454. a. 455. b. 461. a. 472. b. 484. a. 489. a. 538. a. 615. a.

Policia SS. Metrophanis & Alexandri, T. II. 312. b. 322. a, b. 378. a. 418. a. 471. a. 472. a. 474. a. 484. b. 487. b. 496. a, a. 499. b. 503. a.

Politianus (Angelus) T. I. 55. a. 279. b. 398. a. 407. a, b. 633. a. T. II. 486. b.

Polyaenus, T. I. 41. a.

Polybius, T. I. 125. b. 224. a. 368. b. 632. b. T. II. 378. a. 392. a. 439. a. 451. a. 495. a. 497. b. 617. a.

Polydorus Virgilius, T. I. 80. b. 671. a.

Polydorus Urbinas, T. I. 458. a.

Pomponius Laetus, T. I. 24. a. 412. b. 414. a. 493. b. 633. b. T. II. 421. b. 588. b.

Pomponius Mela, *Vide Mela.*

Pontacus (Arnaldus) T. I. 666. a. T. II. 299. b. 306 a. 309. a. 322 b.
Pontanus (Joan. Jovianus) T. I. 93. b. 440. a.
Pontanus (Joan. Iſaacus) T. I. 93. b. 561. b. 614. a.
Pontius Diaconus, T. II. 298. a.
Porphyrius, T. I. 23. a. 29 b. 88. b. 282. b. 613 a. 623. a. 639. b. T. II. 232. b. 447 a. 484. a. 485 b.
Prateius, T. I. 610. a. 612. b, 648. b.
Praxagoras, T. II 311. b. 332. a.
Priceus, T. I 12. a. 64. b. 462. b. 501. b. 589 b. T. II. 77. a. 90. a. 393. a.
Primaſius, T. I. 255. b. 653. a.
Priſcianus, T. II. 112. b. 113. a. 209. a. 411. b. 448 I. 449. a. 694. a.
Probus Grammaticus, T. I. 97. a. T. II. 378. a.
Proclus, T. I. 9. b. 13. a. T. II. 467. b.
Procopius, T. I. 45. b. 255. a, b. 631. a. 632. b. 639. a. 644. a. 653. a. T. II. 243. b. 480. b. 497. a. 504. a.
Propertius, T. I. 20. a. 83. a. 86. b. 108. a, b. 126. a. 138. b. 178. b. 246. a. 493. b. 553. a. 576. a. 609. a. 613. b. 615. a. T. II. 389. b. 392. a. 639. a.
Proſper Aquitanus, T. I. 700. a, b. T. II. 545. b. 606. b. 710. a.
Protagoras, T. I. 7. a. 458. a.
Prudentius, T. I. 8. b. 37. a. 40. b. 71. b. 82. b. 86. b. 87. a. 92. a. 95. a. 113. b. 176. a. 177. a. 347. a. 362. b. 420. a. 553. a. 560. b. 579. b. 641. b. 703. b. T. II. 336. a. 368. a, b. 371. b. 373. a. 381. 428. a. 430. a. 431. a, b. 435. b. 439. b. 443. b. 449. a. 452. a. 456. a. 464. b. 469. a. 483. b. 500. a. 501. b. 502. b. 507. a. 509. a. 512. a.
Pſellus, T. I. 639. b. 641. a.
Ptolomaeus, al. Ptolemaeus, T. I. 195. a. 255. b. 435. a. 625. a. 645. a. 653. b. T. II. 322. a. 407. b. 433. a. 481. a. 497. a. 740. b.
Publius Syrus, T. I. 73. & ibid. a. T. II. 376. b. 467. a.
Pyrrho (Guillelmus) T. II. 390. a.

Q.

QUEROLUS Comoedia, T. II. 193. a. 286. a.
Quintilianus, T. I. 23. b. 60. a. 67. b. 126. b. 183. a. 190. a. 220. b. 281. a. 309. a. 378. 397. b. 480. a. 485. b. 500. b. 595. a. 596. a. 609. a. 613. b. 625. a. 633. b. 655. a. 685. b. 686. b. 711. b. T. II. 48. b. 92. b. 98. a. 113. a. 376. b. 444. a. 668. a. 696. b.
Quintus Curtius, T. I. 74. a. 94. b. 338. a. 521. b. T. II. 86. a. 224. a. 379. a. 413. a. 456. a. 506. b. 593. b. 640. b. 664. a.

R.

RABANUS, T. I. 354. a. 639. b.
Rabbi Salomon, T. I. 637. b. 658. a.
Raderus (Matthaeus, T. II. 320. a.
Ranconetus, T. I. 29. b. T. II. 349. b.
Rappolus, T. II. 386. b.
Rebuffus, T. II. 329. b.
Reineſius, T. II. 435. a. 437. a. 443. b. 445. b. 448. a. 449. a. 483. a, b. 505. b. 513. b.
Remigius (S.) T. I. 556. b.
Reynaldus (Odoricus) T. II. 296. a.
Rhodiginus (Caelius, T. I. 55. a. 550. a. 606. b. 607. a, b. 633. b.
Rhodius (Joannes) T. I. 72. b.
Ribera (Franciſcus) T. I. 700. a. 702. a.
Ricautius, T. II. 479. b.
Ricciolus, T. II. 395. a.
Richardus Victorinus, T. I. 255. a. 602. b. 653. a. 670. a. 700. b. 711. a.
Rigaltius (Nicolaus) T. II. 282. a. 306. b. 310. a. 378. b. 446. b. 511. a.
Riolanus (Joannes, T. II. 106. b.
Ritterſhuſius, T. I. 300. a. T. II. 53. a. 85. b. 430. b.
Rivalius, T. I. 610. a.
Rivetus, T. I. 114. a. 271. b. 210. b. 262. b. 303. a. 343. 360. 413. b. 546. b. 549. a. 563. b. 564. a. T. II. 130. b.
Robertellus, T. I. 69. a. 609. b.
Robertus Stephanus, T. I. 685. b.
Robertus Titius, Vide Titius.
Romulus Amaſaeus, T. I. 36. a.
Roſinus, T. I. 85. a. T. II. 53. a.
Rubaeus (Hieronymus) T. II. 317. a.
Rubenius, T. II. 448. a. 482. a.
Ruffinus, T. I. 97. a. 615. a. 624. a. T. II. 226. b. 229. a. 230. a, b. 233. b. 294. a, b. 295. a. 297. b. 303. a. 305. a. 306. a. 323. b. 325. b. 327. a, b. 328. a, b. 329. a, b. 330. b. 332. a, b. 333. a, b. 509. b. 710. b.
Rufus Feſtus, al. Feſtus, vel Sextus Rufus, T. II. 290. a. 299. b. 308. b. 442. b. 443. a, b. 480. b.

Reimarus (Theodoricus) T. II. 399. a. 401. b. 402. b. 658. a. 660. a. 673. a.
Rupertus, T. I. 628. a. 630. b. 635. b. 636. a. 637. b. 639. b. 700. b. T. II. 500. a. 501. a.

S.

SABELLICUS, T. I. 99. a. 610. b.
Sabinus Jurisc., T. I. 692. a.
Sagittarius, T. II. 454. a.
Sallustius, T. I. 100. 101. a. 167. & ibid. a. 167. b. 380. b. 431. a. 643. b. 648. b. 711. b. T. II. 91. a. 498. a. 545. b. 585. a. 589. a. 605. 649. a. 733. a.
Salmasius, T. I. 20. a, b. 25. a, b. 44. b. 50. b. 82. a. 91, a. 362. b. 374. b. 383. a. 400. a. 401. a. 406. b. 561. b. T. II. 317. a. 324. b. 330. a. 353. b. 351. a. b. 365. b. 368. a. 369. a. 376. a. 378. a. 379. b. 380. a. 389. a. 430. a. 434. a. 435. a. 444. a, b. 448. a. 457. a. 462. a. 469. b. 482. a. 483. b. 485. a. 486. a. 489. a. 506. a. 514. b. 556. b. 724. a. 748. b.
Salomon, T. I. 13. a. 55. b. 106. b. 117. a. 144. a. 213. a. 255. b. 258. & ibid. b. 289. b. 291. a. 299. 305. & ibid. b. 306. b. 307. 315. 321. b. 326. 411. b. 423. a. 425. a. 438. b. 466. b. 471. b. 484. a. 504. a, b. 525. a. 536. b. 537. a. 630. b. 653. b. 659. a. 660. a. 663. b. 699. a. 700. b. T. II. 30. 32. 33. 35. 55. & ibid. a. 56. b. 57. a, b. 59. a. 139. a. 380. a. 532. b. 638. b. 724. a.
Salomon Jarchi T. I. 106. a.
Salvianus, T. I. 16. b. 18. a. 250. b. 359. a. 490. b. 501. b. T. II. 93. a. 130. b. 212. a. 233. b. 285. b. 320. a. 338. b. 376. a. 390. b. 587. b. 715. a.
Samuel Bochartus, *Vide* Bochartus.
Sanchoniathon, T. I. 22. a.
Sandius, T. II. 451. a.
Santamantius, *Vide* Tristanus.
Saracenica, T. II. 644. b.
Savaro (Joannes) T. II. 368. a.
Scaevola Jurisc. T. I. 606. b. 648. b.
Scaliger (Josephus) T. I. 19. a. 65. b. 82. b. 108. b. 174. a. 599. a. 609. a. 684. a. T. II. 284. b. 293. a. 299. b. 301. b. 302. b. 307. a. 312. b. 315. a. 317. a. 322. a, b. 326. a. 334. a. 351. a. 361. a. 371. a. 377. b. 404. a. 409. b. 432. b. 434. b. 450. b. 451. a. 453. a. 462. b. 473. b. 501. a. 557. b. 560. a. 564. a. 584. a. 594. a. 744. b.
Schedius, T. I. 88. b. 89. b. 92. b. 96. a. 105. b. 131. b.
Schefferus, T. I. 97. b. T. II. 378. a. 436. a. 467. b.
Schottus (Andreas) T. II. 316. a. 344. a. 367. b. 376. a. 379. b. 382. b.
Scioppius, T. II. 360. b. 390. a. 439. b.
Scoti, T. I. 632. a, b. 638. b. 639. a. 641. a. 646. a. 648. a. 692. a.
Scriptor Anonymus post Ammian. Marcellinum editus, T. II. 306. a. 457. b. 470. b. 471. a. 472. b. 473. a. 474. a. 501. b. 573. a. 669. a. 670. a. 712. a.
Scultetus, T. I. 320. b.
Scylax Caryandensis, T. II. 422. a.
Segmanus, T. II. 431. b.
Seldenus, T. I. 47. a. 94. a. 106. b. 278. a. 278. b. 418. a. T. II. 385. b. 448. a. 650. a.
Seneca Philosophus, T. I. 9. b. 21. a. 23. a. 27. a. 29. 30. 36. b. 38. b. 52. b. 64. b. 72. a. 78. b. 79. a. 83. a. 87. b. 118. 134. b. 147. & ibid. b. 175. b. 186. a. 201. a. 216. 218. a. 225. a, b. 225. & ibid. a. 230. 232. b. 246. a. 247. b. 251. a. 252. a. 253. 257. b. 281. a. 322. a. 327. a. 343. a. 359. b. 384. 396. a. 422. 431. a. 460. a. 461. b. 464. b. 469. b. 472. b. 482. 494. a. 504. 505. 506. & ibid. a. 508. & ibid. a. 519. b. 537. b. 559. b. 561. 593. a. 596. a. 606. a. 610. a, b. 616. b. 616. a. 617. b. 640. b. 631. b. 643. a, b. 644. b. 646. a. 647. a, b. 649. a. 650. b. 652. a. 654. a. 655. a. 686. b. 687. b. 690. a, b. 691. a. 692. a, b. 693. b. 697. b. 711. a, b. T. II. 44. a. 76. a. 77. a. 131. a. 146. b. 165. 167. b. 184. b. 310. a. 311. a. 360. a. 364. b. 367. b. 368. a. 371. b. 373. a, b. 376. a. 424. b. 428. a. 444. a. 467. b. 471. b. 479. b. 486. b. 503. b. 531. a. 703. b.
Seneca Poëta, T. I. 14. b. 45. a. 91. b. 98. a. 415. b. 472. a. 603. b. T. II. 48. b. 364. b. 413. a.
Servius, T. I. 17. a. 18. b. 24. a. 25. b. 36. b. 38. b. 39. a. 43. b. 55. a. 64. b. 75. b. 76. a. 85. b. 87. a. 89. a. 97. b. 106. b. 134. a. 158. b. 175. b. 217. b. 246. a. 287. b. 370. b. 399. b. 416. b. 441. a, b. 494. a. 600. a, b. 601. a, b. 603. b. 613. b. 614. a. 685. b. T. II. 91. b. 93. b. 118. a. 130. b. 159. a. 434. a, b. 463. b. 513. a. 382. b. 665. a.

676. b. 681. b. 686. b. 690. b. 698. a. 719. a.
Servius Sulpicius, T. I. 681 b.
Severianus, T. I. 255. 6. b. 653. a.
Sextus Claudius, T. I. 104.
Sextus Empyricus, T. I. 17 a. 278. b. 359. b. 607. a. 625. a. T. II. 48 a. 559. b.
Sextus Philoſophus, T. II. 157. a.
Sextus Rufus, *Vide* Rufus.
Sibylla Cumæa, T. II. 171.
Sibylla Erythræa, T. I. 47. 30. a. 34. 65. 168. 179. 185. 314. 396 T. II. 175.
Sibyllina Oracula, *Vide* Oracula.
Siculus Flaccus, *Vide* Flaccus.
Sidonius Apollinaris, T. I. 39 b. 108 a. 328 b. T. II. 98. b. 99. a. 184. b. 318. a. 361 b. 438 a. 640. b.
Sigonius (Carolus) T. I. 440. b. 609. a, b. 613. a. 631. a. 648. a. 653. a. 686. a. 689 b. T. II. 305 b. 306. b. 311. a. 317. a. 329. b. 480. b.
Silius Italicus, T. I. 92. a. 124 b. 128. b. 182. b. 368 a. 558 b. 575 b. 600. b. 606. a. 609. a. 625. a. 667. b. T. II. 242. a. 243. a. 368. a. 484 a. 505. a. 718. b.
Simplicius, T. I. 278. b. T. II. 48. a.
Siricius, T. II. 553. b.
Sirmondus (Jacobus) T. II. 280. b. 291. b. 298. b. 299 a. 318. a. 456 b.
Siſinnius Capito, T. I. 181. a.
Sixtus Senenſis, T. I. 491. a. 574. a, b. 627. b. 691. b. 705 b.
Smirnæus, T. I. 39 a.
Smyrnenſis Eccleſiæ Epiſtola, T. II. 401. b.
Socrates Hiſtoricus, T. II. 306. b. 308 a, b. 315. a. 319. a. 325 a. 330. a. 382. b. 388. b. 391. a. 464 b. 471. b. 474. b. 475. a. 498. a. 513. a. 649. a. 673. b.
Solinus, T. I. 25. a, b. 29. a. 52. b. 53. a. 55 b. 72. b. 132. a. 135 a. 169. b. 418. a. 600. a. 601. a, b. 607. b. 616. b. 637. a. 667. b. T. II. 106. b. 422. a.
Sopater, T. I. 278. b. T. II. 48. a.
Sophocles, T. I. 492 a. 505 b.
Sophonias, Propheta, T. I. 328. a.
Soto (Dominicus) T. I. 627. b. 691. b. 692. a. 703. a.
Sozomenus, T. I. 219 b. 597. b. T. II. 328. a. 452 b. 657. a. 670. b.
Spanhemius (Ezechiel) T. II. 289. b. 364. a. 365 b. 367 b. 380. a. 386. b. 432. b. 437. a. 439. b. 445. a. 449. a. 456. b. 461. a. 476. b. 478 b. 481. b. 483 a, b. 499. b. 521. a. 557. b.
Sparkius, T. I. 106. b. T. II. 60. b. *& alibi-que paſſim infra.*
Spartianus (Ælius) *Vide* Ælius.
Spizelius, T. II. 509. b.
Sponius, T. II. 423. a. 434. a, b. 460. b. 462. b. 495 b. 503. b.
Stafilus (Fridericus) T. I. 705 a.
Stanleius, T. I. 102. a. 567. a.
Statius (Papinius) T. I. 38. a. 72. a. 91. a. 98. a. 217. b. 491 b. 492. a. 601 b. 647. b. T. II. 181 b. 184. b. 289. b. 368. a. 369 b. 424. b. 444 a. 446. b. 451. b. 458. b. 467. b. 470. b. 489 a. 505 a. 661 a.
Steuwechius T. I. 612. b. 702. a. T. II. 433. b.
Stephanus Byſantinus, al. de Urbibus, T. I. 26 a. 57. b. 91. a. 107. a. 552. b. 599 b. 601 b. 626. b. 645 b. T. II. 389 b. 421 b. 422. a. 439. b. 447. b. 449. b. 450. a. 497 a.
Stillingfleet, T. II. 421. b.
Stobæus, T. I. 18. b. 131. b. 155. a. 165. b. 171 b. 232. a. 235. b. 243 a. 250. a. 442. a. 651. a. T. II. 106. b. 153 a. 568. b.
Strabo, T. I. 18 a. 39. a. 41 b. 49 b. 52. b. 53. a. 75. a. 83 a. 89. b. 92 a. 97. b. 98 a. 107. a. 124 a. 128 a. 138. b. 203. b. 239. b. 254. a, b. 304. b. 364. a. 370. a. 418. b. 458. b. 554. b. 560. a, b. 604. b. 606. a. 607. a. 608. a. 611 b. 613. b. 615 a. 616 b. 625 a. 646. a. 650. b. 652. b. 653. b. 672. b. 710. b. T. II. 106. b. 157. a. 167 a. 369. b. 371 a. 392. b. 404. a, b. 446. b. 447 b. 498. a. 514. b. 515. a. 526 b.
Strada, (Octavius) T. II. 333 a. 475 a.
Suetonius, T. I. 57. a. 69 b. 70. a. 72. b. 85. a. 92 b. 124. b. 127 a. 142. b. 167. a. 182. b. 223. b. 240. b. 287 a. 362. a. 488 b. 494. a. 498 b. 610. a. 616 a. 626. a. 635. a. 648. b. 682 b. T. II. 92 b. 185. b. 186 a. 187 a, b. 282 b. 283. b. 332. b. 361 a. 363. a. 365 b. 373. b. 398 a. 424. b. 430. a. 431. b. 434. a. 443. a. 458 b. 460. b. 461. b. 465. b. 467. b. 468. a. 469 b. 471. b. 476. a. 481 b. 486. a. 490. b. 493. a. 505. b. 507. a. 526 a. 538 b. 558. b. 559 b. 563 b. 567 a. 571. a, b. 573. b. 574. b. 575. a. 580. b. 591.

b. 601. a. 609. b. 637 b. 638 b. 640. a. 695 b. 703. a. 708. a. 715. b. 741. b. 755 a, b.
Suetonius, T. I. 339. b. T. II. 609. b. 652. b.
Suidas, T. I. 7. a. b. 35 a. 36. b. 40. a. 107. a. 139. d. 208. b. 363. b. 441 b. 525. a. 537. b. 595 a. 600. a, b. 601. a, b. 607. b. 612. b. 613. b. 614. b. 615. a. 616. b. 628 b. 639. b. 646 a. 647. b. 652 a. 664. b. 665. a. 672. b. 684. b. 686. b. 688. b. 694. a. T. II. 68. b. 245. b. 274 a. 292. b 315. b. 325. b. 331. b. 334. a. 362 b. 434. a. 435 a. 441 a. 445 a. 447. a, b 450. a 468. b. 475. b. 477. b. 484. a 493. b. 494. a, b. 497. a. 506. b.
Sulpicius Severus, T. I. 269 a. 274. a. 517. b. 656. a. 678. a, b. 685 a 700. a. T. II. 185 a, b 232 a, b. 289. b. 358 b. 359. a 360. b 368. a. 372. b. 384. a. 385. a. 386 b 430. a 454. b. 534. a. 545. b. 556. b. 558 a. 563 b. 564 b. 565. a. 576 a. 577 b. 581 b. 604. b. 607 a. 670. a 635. b. 687. b. 690. a. 708 a.
Sylburgius, T. II. 362 b. 483. b 694. a.
Symmachus, T. I. 20. b. 27 a. 86. a 176. a. 304. 330. b. 624 a 668. a, b. 671. b. 672. a T. II. 286. a 363 a. 368. a. 372. b. 374. a, b. 385 b.
Syncellus, T. II. 400. a 546. b. 585 b.
Synesius, T. I. 505. b. 712 b.
Syrus Interpres, T. I. 322. b. T. II. 562. b.

T.

TABULA XII. T. I. 554. a. T. II. 385. b.
Tacitus, T. I. 3. b. 20. a 26. a. 42. a. 64. b. 108. b 203. b. 209. a 233 b. 287. a. 291. b 310. a. 319. a. 368. a, b. 376. a 548 a 602. a. 605 a 610. a. 615 a. T. II. 74. b. 97. a. 182. a. 206. 236. a. 280. b. 303 a. 304. a. 308. b. 310. b. 325 b. 332 b. 361. a 362. a 366. b. 375 a, b. 380. a. 385. b. 387. b. 398. a, b. 399. a 424. a. 425 b. 440. a 444. a. 449 b. 458. b 467 b. 475 b. 478. a. 484. b. 506. a. 557 b. 559. b. 562 a. 566. a. 586 b. 613 b. 619. a. 684. b.
Tarquinius, T. I. 39. 604. a. T. II. 6
Taurenus, T. I. 9. b. 14. b. 36. a. 39. b. 84. b. 95. a 126 b. 239. a. 241. b. 604. b. 605. b. T. II. 658. a.
Taubmannus, T. II. 545. b. 625. b.
Terentius, T. I. 27. b. 46. a 72. a. 106. b. 148 a 158. b. 176. b. 186. a. 197. a. 220. a. 224 a. 241 & ibid. a. 259. & ibid. a. 265 b 382. a. 383. b 387. b. 419 b. 518. & ibid. a. 589 & ibid. b. 605. a. 616. b 631 b. T. II. 16. 53. a. 86. a. 194. b. 206. 222. b. 359. a. 377. b. 454. b. 475. b. 486. a. 503. a, b. 580. b. 601. b. 614. b. 646. b. 666 b. 667. b. 690. b 695 b. 705. b. 720. a. 724. a. 732. a. 754. b. 755 a.
Tertullianus, T. I. 9. a. 10. b. 17. a. 18. b. 39 a, b 44. a. 55. a. 60. b. 65 a, b. 71. b. 76 b. 80. b. 82 b. 83. a, b. 85. a, b 90. a, b. 92 b. 94. a, b. 95. b. 101 b. 104. a. 108 a 114. b. 116. b. 118. b. 121 a. 132. b. 137. a. 142. b. 143. b. 168. b. 171 a. 175. b. 176. b. 177 a. 179. a. 181 b. 229. a 242. b. 247 a. 251 b. 268. b. 280. a. 286. a. 287 a. 289. b. 294. a. 295. b. 297. b. 298. b. 305 b 307. b. 319. a. 320. a. 321 a, b. 327. a, b. 330. a. 332 b. 342. b. 345 a. 346. a, b. 354. a. 375 379. b. 383. a, b. 384. b. 385. b. 386 b. 392 a. 396 a 400. a, b. 401. b. 403 a. 405 b. 425. b. 430. a. 463. a. 469. b. 475 a. 481 b. 487. b. 490. b. 491 b. 492. b. 493. a. 494. a. 496. b. 498. a. 505. a, b. 508. a, b. 529. b. 552 a. 553. b. 558. a. 560. b. 561. a. 573. b. 574. b. 586. a. 598. b. 604. b. 607. b. 608 a. 611 b. 612. a. 613. b. 614. a. 615 b. 617 a. 618. b. 620. a, b. 626. a, b. 627 a, b. 628 b. 630. b. 631 b. 634 b. 636. a, b 639. a, b. 640. a, b. 641 a, b. 642. b. 645. b. 651 b. 659. a, b. 660. a. 662. a. 663. a. 665. a. 666 , b. 667. a, b. 668. a, b. 669. a 671. a, b. 672. a. 682 b. 683. a, b. 684. a. 686 b. 687. a. 688. a. 691. b 696 a. 699. a. 700. b. 702. b 703. b. 704. b. 708. b. T. II. 72. b. 77. a. 91 a. 124 b. 130. a. 132. a. 185. a. 187 a. 196 b. 217. b. 282. b. 283 a. 358. a. 360. b. 362. b. 363. a. 367. a. 370. a 373 a. 382. b. 383 b. 386. a. 390. b. 391. a. 415 a. 431 b. 432. a, b. 433 a. 447. b. 451. b. 452 a. 456. a. 479. b. 490. b. 491. a. 505 a. 532. a. 534. a. 537. b. 538 a. 539. a. 545. a, b. 549. a, b. 553. a. 554.

b. 564. b. 565. b. 569. b. 570. a. 599. b. 601. b. 610. b. 631. b. 655. a. 662. b. 673. a. 710. b. 722. b. 728. a.
Thallus, T. I. 316. b. T. II. 546. b.
Thalmud Hieroſolymitanum, T. I. 698. a. T. II. 412. a.
Themiſtius, T. II. 431. b. 433. b.
Theocritus, T. I. 40. a. 164. b. T. II. 434. a.
Theocriti Scholiaſtes, T. I. 175. b. T. II. 493. b. 494. a.
Theodoretus, T. I. 7. a, b. 29. b. 35. b. 50. a. 51. b. 64. a. 76. a. 80. b. 82. b. 105. b. 154. a. 172. a. 208. b. 217. b. 255. a. 288. b. 294. a. 332. b. 359. b. 431. b. 558. a. 563. b. 603. b. 607. a. 614. a. 620. b. 627. b. 632. b. 634. b. 635. b. 639. b. 653. a. 655. a. 658. a, b. 659. a. 681. b. 688. a. 700. b. 703. a. 712. b. T. II. 72. b. 90. a. 99. b. 101. a. 102. a. 113. a. 114. b. 139. b. 155. a. 196. b. 328. a. 568. b. 554. a. 602. a. 603. a.
Theodorus Cantarus, T. I. 282. a.
Theodorus Metochita, T. II. 549. b. 559. b. 564. b. 619. a. 654. b.
Theodotion, T. I. 10. b. 668. a, b.
Theon Alexandrinus, T. I. 98. b. 194. a. 312. b. 433. a. 494. b.
Theophanes Chronographus, T. I. 620. a. T. II. 248. a. 348. b. 649. a.
Theophilactus, T. I. 255. a. 508. b. 653. a. 664. a. 693. b. 703. b.
Theophilus Antiochenus, T. I. 7. a. 28. a. 33. a. 34. a. 50. a. 53. a. 65. a. 96. a. 108. 169. a. 284. a. 285. a. 396. b. 602. a. 607. a, b. 627. a. 636. b. 659. a. 663. b. 664. b. 698. b. T. II. 152. a. 479. b.
Theophilus Caſanenſis, T. I. 296. b. 665. b.
Theophilus Juriſc. T. I. 454. a. 652. b.
Theophilus Paraphraſtes, T. I. 279. b. 626. b.
Theophraſtus, T. I. 10. b.
Thomas Aquinas, T. I. 143. b. 165. a. 168. b. 173. b. 180. b. 183. b. 292. a. 462. b. 492. a. 508. b. 518. b. 561. a. 574. a. 595. a. 599. b. 602. b. 603. a. 619. b. 621. a. 622. a, b. 623. b. 624. b. 626. b. 627. a, b. 628. a, b. 631. a. 632. a. 634. b. 635. b. 636. a. 638. a, b. 639. a, b. 640. a, b. 641. a. 642. a. 643. a, b. 646. a. 647. a. 652. b. 660. a. 661. a, b. 662. a. 664. a, b. 666. a. 667. b. 669. b. 670. a, b. 681. a, b. 682. a, b. 683. a, b. 691. b. 692. a. 693. b. 696. a. 698. b. 699. a. 702. a, b. 703. a, b. 704. a, b. 709. a. 711. a.
Thomas de Argentina, T. I. 641. a.
Thomaſius (Michael) T. I. 29. a, b. T. II. 93. b. *& utrobique paſſim infrà.*
Thucydides, T. I. 83. b. 245. b. 632. a.
Thyſius, T. I. 24. b. 107. a. 159. a. 199. b. 573. b. 438. b. T. II. 101. a.
Tibullus, T. I. 25. b. 39. b. 55. b. 104. a. 172. a. 370. b. 418. a. 553. a. 573. b. 601. a, b. T. II. 452. a.
Tillemontius, T. I. 5. a, b. 354. b. 526. b.
Tiraquellus, T. I. 620. a.
Titius (Robertus) T. I. 232. a. 649. a.
Tobias, T. I. 464. b. 466. b. T. II. 556. 57. b.
Tomardus, T. II. 183. b. *& paſſim infrà.*
Tollius, T. II. 195. a. 197. a. 199. b. 215. b. 221. b. 233. b. 234. a. 239. a. 243. b. 245. b. 249. a. 529. *& paſſim infrà.*
Torres, T. I. 683. b.
Torrentius, T. II. 362. a. 458. b.
Toſtatus (Alphonſus) T. I. 293. b. 635. b. 636. a. 637. a.
Trebellius Pollio, T. I. 42. a. 205. b. T. II. 189. a. 190. b. 284. b. 286. b. 304. a. 331. b. 333. b. 355. b. 400. a. 436. a, b. 437. a. 444. b. 493. a. 507. a. 578. a. 581. a. 582. a. 583. a. 586. b. 640. b. 757. a.
Triſtanus Santamantius, T. II. 314. a. 335. b. 428. a. 430. a. 431. a. 432. b. 435. b. 436. b. 438. b. 439. b. 442. b. 443. b. 448. a. 449. b. 450. b. 457. b. 460. b. 461. b. 462. a. 470. a. 474. a, b. 479. a. 486. b. 488. a. 494. b. 496. b. 501. b. 504. a. 505. a, b. 507. b. 510. b. 518. b.
Trithemius (Abbas) T. I. 705. a. T. II. 316. b.
Trogus, T. I. 53. a.
Turnebus, T. I. 69. a. 104. a. 433. b. 461. b. 472. b. 573. b. 609. b. 633. b. T. II. 139. a. 362. a. 448. a. 451. a.
Turrianus, T. I. 665. b.
Tyronis Notæ, T. II. 435. b.
Tzetzes, T. I. 14. b. 35. b. 37. a. 60. a. 80. b. 159. a. 217. b. 244. b. 254. a. 652. b. T. II. 308. b. 264. b.

V.

VADIANUS (Joachimus) T. I. 525. a.
Vaillant (Joannes) T. II. 289. a. 397. a. 437. a. 483. b. 505. a.
Valerius Flaccus, T. I. 38. a. 39. b. 71. a. 105. b. 156. a. T. II. 368. b. 425. a. 491. a. 511. a.
Valerius Maximus, T. I. 2. a. 24. a. 60. a. 70. b. 83. b. 85. b. 86. a. 102. a. 103. b. 108. a. 120. a. 125. b. 126. a. 127. a. 128. b. 139. b. 140. a, b. 141. a, b. 142. a, b. 182. b. 217. b. 223. a, b. 251. a. 252. a. 276. a. 319. a. 267. b. 397. a. 407. b. 414. a. 6.. a, b. 624. b. 625. b. 626. a. 642. a. 697. b. 692. a. 680. b. 687. b. T. II. 48. b. 126. a. 157. a. 167. a. 360. a. 370. a. 444. a.
Valerius Soranus, T. I. 14. a.
Valeſius, T. II. 138. b. 197. a. 212. a. 217. b. 224. b. 230. b. 232. b. 285. a, b. 286. a. 291. b. 292. b. 294. a. 296. b. 298. a. 299. b. 300. b. 301. b. 305. a. 306. a, b. 307. b. 309. b. 310. b. 313. a. 315. b. 317. a. 318. a, b. 319. a, b. 321. b. 322. b. 324. a. 325. a, b. 328. b. 329. b. 330. b. 331. a. 333. b. 334. a, b. 336. a. 339. a. 340. a, b. 347. b. 366. a. 371. a. 374. b. 375. a. 387. b. 389. b. 406. a. 422. a, b. 433. a. 436. a. 437. b. 439. a. 441. a. 443. a, b. 445. b. 455. a. 457. b. 458. a. 460. a. 461. b. 463. a. 465. a. 470. a. 473. b. 476. b. 481. b. 484. b. 486. b. 495. a. 505. b. 507. a. 5.0. b. 515. b. 519. a. 555. b. 631. a. 652. b. 690. a. 711. b. 718. a. 751. a. 753. b. 740. b. 741. b.
Valla (Laurentius) T. I. 171. a. 194. a. 303. b. 598. b. 685. a. T. II. 349. b.
Valli..us, T. I. 37. b.
Vander-Linden, T. I. 78. b.
Varro, T. I. 23. 25. b. 49. a. 50. b. 61. 71. 80. a. 87. .. 95. 97. b. 102. 107. b. 164. b. 169. b. 299. a. 313. b. 319. b. 310. a. 412. b. 417. a. 481. b. 490. a. 493. b. 507. b. 515. a. 608. b. 609. a. 611. b. 612. b. 613. b. 614. a. 615. a, b. 676. a. 677. a. 667. b. 685. a. 71.. b. T. II. 54. b. 79. a. 84. 91. 97. 98. b. 106. 108. 123. a. 118. 139. b. 174. 213. b. 369. a, b. 376. a. 385. a. 388. b. 428. a. 431. b. 453. a. 456. a. 477. a. 490. a. 603. b. 612. b. 694. a. 715. a.
Varabl.., T. I. 678. a.
Vegetius, T. I. 89. a. 565. b. 414. b. 598. b. 6.. a. T. II. 340. b. 372. a. 389. b. 433. b. 504. a. 719. a.
Vel..us Paterculus, T. I. 67. b. 129. b. 142. b. 200. b. 31.. a. 605. a. 607. a. 614. a. T. II. 208. a. 375. b. 423. a. 439. b. 558. a. 459. a. 479. a. 483. b. 536. a. 571. a.
Velleius, T. II. 453. a. 461. a.
Velottellus, T. I. 483. a. 685. a, b. 686. a.
Vengemus Seiunt.., T. II. 493. a.
Verianus, T. II. 96. b. 97. a. 99. a. 105. a. 106. a. 111. a, b. 115. a.
Vibius Sequester, T. I. 38. b.
Victor (Aurelius) *Vide* Aurelius.
Victor (Petrus) T. .. 102. a.
Victor, Epiſc. Tunnunenſis, T. II. 495. b.
Victorinus Lemovicenſis, T. I. 666. a. 904. b.
Victorinus Pictavienſis, T. I. 558. a.
Victorius Aquitanus, T. II. 145. a, b. 710. a.
Victorius (Marianus) *Vide* Marianus.
Victorius (Petrus) T. I. 603. b. 646. a.
Viglius, T. I. 102. b.
Vincentius Lirinenſis, T. I. 5. b.
Virgilius Maro, T. I. 16. & *ibid.* b. 18. & *ibid.* b. 26. a, b. 33. b. 35. 39. a, b. 40. b. 41. b. 42. b. 43. b. 44. & *ibid.* a. 45. & *ibid.* a. 46. a, b. 47. b. 53. b. 54. b. 61. & *ibid.* a, b. 62. b. 63. a. 65. b. 66. & *ibid.* b. 67. & *ibid.* a. 70. b. 71. a. 76. b. 77. a, b. 82. & *ibid.* a. 83. a. 91. & *ibid.* a, b. 97. a. 98. b. 101. a. 105. b. 106. a. 107. b. 117. a. 121. b. 124. & *ibid.* a. 125. a. 141. a. 143. & *ibid.* a. 160. & *ibid.* b. 182. & *ibid.* b. 183. & *ibid.* b. 186. a. 197. a. 198. a. 204. a, b. 206. 211. b. 244. b. 247. b. 258. b. 264. a. 267. 275. b. 290. a. 293. a. 299. a. 310. a. 313. a. 327. a. 341. a. 347. a. 350. b. 359. b. 360. b. 368. b. 372. b. 373. b. 374. a, b. 381. b. 382. a. 384. a. 385. a. 386. a, b. 387. a. 388. b. 389. a. 415. b. 416. b. 417. a. 433. b. 436. b. 458. a. 488. a. 504. 506. b. 507. b. 516. a. 520. 538. b. 544. a. 552. b. 562. a, b. 572. 573. b. 575. 576. 577. 581. 600. b.

ſoſ. a,b. 605. a. 606 a. 608. 609. a. 610 a. 611 b 615 616 a. 621. a,b. 626. a. 643. a, b 645. a 667. b. 668 b. 690. b 693. a. 699. b. T II. 3 7. b 48. b. 71. b. 73. 84. 91 b. 92. 93 b. 95 a. 99 a. 102 a. 113. a. 117. a. 120 a. 121 139. a, b. 145 b. 152 157 a. 181. b 193. 195 a 199. 201. 212. b. 216. a, b. 220. b. 221. b. 223. b 224 a. 227. a, b. 228. a. 239. a. 243. a. 263. b. 266. b. 269. a. 299. a. 355 a. 361. a. 362. 364. b. 371 a. 377 b 385 a. 388. a 390. a. 424. b. 431. a 433. b. 434. a. 439. b. 445 b 453. b. 457. a 474. b. 477. b. 523. a. 533 a. 541. a. 581 b 593 b. 616 a. 630. b. 631. b. 636. a. 638. b. 639. a. 668 a. 669. a. 677. a. 678 b. 681 b. 682. a, b. 690. b. 693. a, b. 694 a. 695 b. 698 a. 701. a. 703. a. 704. a. 708. b. 741. b. 746. a.
Vita S. Baſilei Epiſcopi Amaſeæ, T. II. 339 b.
Vitruvius, T. I. 27. a. T. II. 522. b. 615 b.
Vives (Ludovicus) T. I. 468. b. 476. a. 492. b. 600. a. 613 b 655. b. 663. a.
Ulpianus, T. I. 72. b. 203. b. 279. a. 451. b. 498. a. 500. a, b. 603 b 606 b. 610. a. 615. b. 625. b. 633. a 689. b. 691. a, b. T II. 214. b. 302. a. 391. b. 431. a. 470. a. 505. b. 662. b. 664. b. 666 a. 742. b.
Volaterranus, T I. 682. b.
Volcatius, ſ. Vulcatius Gallicanus, T. II. 366 b. 755 b.
Vopiſcus (Flavius) T I. 618 b. T. II. 285 a. 288. a. 289 a, b. 290. b. 297. b. 299. a 301. a, b 303 b. 308. a. 310. b. 311. a. 313 b. 364. a. 379 b. 422. b. 424. a. 426. b. 429. a. 433. a. 438. a 440 b 442 b 444. a. 445. a. 455 b. 456. b. 502. a. 503 b. 583. b. 584. b. 585 b. 591. a. 599 a. 601 b. 611 b. 639. a. 640. b. 645 b. 733 b.
Vorſtius (Joannes) T. II. 358. b. 372. b. 385 a. 685 a.
Voſſius, T. I. 7. a, b. 8. a. 9. b. 14. b. 15 a. 24. a. 28. b. 35. a. 45 a, b. 48 a. 49 a. 61 a. 65 b. 70. a. 72. a, b. 80. a. 81 b. 82. a, b. 84. a, b. 94. b. 95. b. 96. a. 100. a. 102 b. 131. b. 134. a. 176. b. 244. b. 278. b. 283. a. 362. a, b. 571. a. T. II. 118. b. 138. b. 149. b. 191. b. 228. a. 241. b. 358. b 367. a. 371. a. 373. a. 391. a. 435. a. 447. b. 448. a. 451. b. 538. b. 541 a. 589. a. 593. a. 636. a. 642. a 649. b. 667. a. 708 b. 714. a. 719. b. 720. b. 730. a. 751 b.
Uſſerius, T. II. 401. b. 416. a.
Vſuardus, T. II. 380. a.
Walchius, T I. 2. a. 5 a. 25. b. 36. a. 44 a, b 62. a. 71. a 72. a. 103. a. 113. a, b. 138 b. 159 a 191 a. 193. a. 202. a. 209. a. 227. b. 240. b. 276. b. 406. b. 438. b. 463 aa 465 a. 468. a. 470. b. 481. b. 485. b 531 b. 586. a. T II. 90. a. 100. a. 134. b. 138. a. 139. b.
Walſidus, T I. 618 b.
Wandelbert, T II. 466 a.
Weſſius (Joannes) T I. 27. b. 399. b.
Wheler, Georgius, T II. 462. b.
Vuilichius, T II 103 b.
Wilhemius, T. II. 416 b. 465. a.
Wiſembachius, T II. 360. b. 396. a.
Witichindus, T. I. 467 b.
Vulcanius, T II. 435. b.
Wouwer (Joannes) T. I. 8. a. 33 a. 55. a. 491. a.

X.

XEnocrates, T. II. 116.
Xenophon, T. I. 120. a. 169. b. 175. a. 200. a. 206. b. 245 b. 605. a. 637. a. 644. a. 647. b. 655. a. 688. b. 711. a. T. II. 133. a. 370. b. 434. a. 435. b. 467 b.
Xiphilinus, T. II. 283. b. 303. b. 311. a. 373. a. 572. b. 574 b. 575 b.
Xiſtus, T. I. 23. a. 170. b. 173. a.

Z.

ZAcharias Propheta, T. I. 307. & ibid. a. T. II. 34. 55. a.
Zaleucus, T. I. 666. a.
Zeno Imperator, T. II 578. a.
Zeno Philoſophus, T I. 10. b. 18. 206. 291. T II. 117. a. 153.
Zeno Veronenſis, T. I. 667. b.
Zephirus (Franciſcus) T. II. 283. b.
Zieglerus (Caſpardus) T II 454. b.
Zoſimus, T I. 216. b. 218 b. 219. b. 220. a. 238. b. 239 b. 241. a. 242. b.

244. a. 279. b. 284. a. 301. a. 303. a. 305. b. 308. a. 311. a. 312. a. 316. b. 317. a, b. 318. b. 319. a. 320. b. 321. a. 322. a. 324. b. 330. a. 334. b. 335. a, b. 336. a. 337. b. 338. a. 339. b. 364. a. 387. b. 403. b. 417. a. 432. b. 433. a. 441. b. 445. b. 456. a. 460. a. 471. b. 473. b. 474. a, b. 480. b. 484. a. 486. a. 488. a. 493. b. 499. a. 501. b. 502. b. 508. a. 574. b. 575. b. 578. b. 580. b. 584. b. 590. a. 671. a. 679. a. 680. b. 681. a. 683. a. 684. a. 693. a. 694. a. 701. a. 733. a.

FINIS.

I N D E X

RERUM VERBORUMQUE NOTABILIUM,

QUÆ IN HOC SECUNDO VOLUMINE CONTINENTUR.

Numerus Arabicus paginam indicat: littera a *vel* b *numero addita primam aut ſecundam Notarum columnam deſignant.*

Voces Lactantio peculiares eduntur Italico caractere.

A.

ABDERE, *Abditur*, pro *abſcondere*, *abſconditur*, 535 b.
Abdomen. Nomen ejus undè deductum, 110. a. Quæ inteſtina complectatur, 111. a.
Abelius, quis fuerit, & quomodò interfectus, 218 b. 315 b.
Abſyrtum, Aburtum & Abyrtum, eadem, 400. a.
Achilleus, purpuram ſumit in Ægypto, 445 a. A Diocletiano quo anno victus, *ibid.*
Acies, pro pugnâ, ſeu prælio, 439. b. & *ſeq.* 737. a.
Acta S. Mauritii & Sociorum falſa, 288. b. Item S. Georgii, 294. b. 296. b. Acta Pilati quandò, & à quibus conficta, 423. a, b. 484. b.
Actio, pro actione forenſi, 618. a.
Actuarii & Actuales, quinam dicti, 587. a.
Actus, pro actione, 154 b. 366 a.
Acuminare, 89.
Adferre & *Adducere*, non promiſcuè adhibenda, 657. b.
Adicere, antiquè pro *adjicere*, 666. a.
Adminiſtratores, quinam fuerint, 213. a. 661. b.
Adoleſcens & juvenis, ſynonima, 668. b.
Adorare, pro incurvare ſe profundè, 207. b.
Adverſarius, pro Diabolo, 180. 418. a, b. 536 a.
Ad leſcens, pro *adoleſcens*, 647. a.
Adulterii pœna, capitalis eſſe quandò cœperit, 491. a.
Adunari, quænam dicantur, 664. b. & *ſeq.* 741 b.
Ædiles, rabiem vendentium olim coërcebant, 366 b.
Ægyptus, quo ſenſu Oriens dici poſſit, 445. a. 595. b.
Æoles, Δ mutant in Z, 373. a.
Æqualis cum quo, 138
Æs, ſine addito dictum de ære militari, 720. b. Ære dirutus miles quis diceretur, *ibid.*
Æſculapius. De ejus ortu, vitâ & morte, 6. & *ſeq.*
Æſophagus, gula dictus, 101. Ejus natura & uſus, *ibid.* Stomachus vocatus à quibuſdam, *ibid.* a.
Æſtimare, idem nonnunquàm ac numerare, ſeu de numero conjecturam facere, 383 b.
Æternitera, 61. bis.
Affectus. De tribus animi affectibus, & de iis dirigendis, 50. & *ſeq.* Quò ſint domandi, 54 & *ſeq.*
Ἀγελάζειν & Ἀδελφιάζειν, Ἀγελαζόμενοι & Ἀδελφιζόμενοι, in quo differant, 493. a, b. & *ſeq.*
Agapius. Ejus in Diocletianeâ perſecutione martyrium, 197. a.
Agere, pro *facere*, 507 a, b. 655. b. Pro *jure agere*, 618. a.
Agdis, vel Abdir, lapis, ſive Dea culta in ſimulachro lapidis, 449. a. Idem cum lapide, quem Saturnus dicitur pro Jove devoraſſe, *ibid.*
Agdus Deus, lapis, 449. a.
Ἀγοραῖοι, quinam dicti apud Græcos, 366. b.
Alagabalus, Deus lapis, quâ formâ, 449. a.
Alamanni, cæſi à Conſtantio circa Lingonas, 455 b.
Albeſcere, pro *palleſcere*, 227.
Albi equi, *Vide* Equus.
Alexander, Africæ Tyrannus, ubi victus, 496 b.
Alexander M. victoriis nunquam Africam

pergeret, 481 a.
Alexandra. De ejus cum Diocletiano conjugio & Chriſtianiſmo fabula, 295. b. 482 b.
Alterinſecus, pro alterâ ex parte, 91.
Ambroſia, cibus Deorum apud Poetas, 167. b.
Ambubaiæ, *Ambubajæ*, 370. a, b.
America. Utrùm in eâ Evangelium Apoſtoli ante Neronis dominationem prædicaverint, 177 a.
Amici regum, quinam dicti, 364 a. 370. a.
Amiſeni, Serapidem coluerunt, 404 a. De duplici illorum ærâ, *ibid.* & b. Libertate donati à Julio Cæſare, *ibid.* Libertatem quomodò ſibi poſteà quæſiverint, *ibid.* Templum eorum falsò ipſis adſtructum, 405. a.
[illegible], Græcè quid eſſet, 434 a.
Anaxagoras, hominem belluis comparavit, 137 b & *ſeq.* Prædixit lapidem è ſole caſurum, 448 b.
Angeli. De iis & eorum lapſu, 19.
Anguimanus, Elephas cur dictus, 85 b.
Animam mortalem facit Epicurus, 54. Probatur ejus immortalitas, 64 & *ſeq.* Quinam igneam illam crediderint, 91. a, b. De ejus naturâ variæ opiniones, 117 & *ſeq.* Quomodò infunditur in corpus, 119. Utrùm eadem ſit cum animo, *ibid.* & *ſeq.* Utrùm à parentibus generetur, 121 & *ſeq.*
Animalia. De eorum figurâ & membris, 83. & *ſeq.* Vide Belluæ.
Animus, *Vide* Anima.
Anniculus, quinam dicatur, 349 b. 350. b.
Annona militaris. Per eam quid debeat intelligi, 486 a.
Ante diem decimum Kal. & *poſt diem decimum Kal.* an idem valeant, 281 b. 349. b & *ſeq.* 380 b. 394. b. & *ſeqq.* 343 b. & *ſeqq.*
Ἄνθρωπος, homo quare appellatus, 25.
Antiſthenes de unitate Dei ſententia, 133 & *ibid.* b.
Antoninus Pius quo anno obierit, 415 a.
Apes. De earum intelligentiâ, & providentiâ ſenſus, 139 & *ibid.* b.
Apollo. Gregem pavit alienum, & Narciſſum interfecit, 7. Unde præcipua illius commendatio, 99 a. Colitur à Mileſiis, 404 a. Dictus Ἀγυιεὺς & Ἀγυιάτης, 430. a.
Apoſtoli quot annos Evangelium prædicaverint, 281 b. 334 b. & *ſeq.* Utrùm Evangelium diſſeminaverint per omnem terram, 333 b. & *ſeqq.* 335 a. 377. a.
Apotheca, veteribus quid fuerint, 384. & 719 b. Differebant ab hortis, officinis & tabernis, 719 a, b.
Arabes, lapidem pro Deo coluerunt, 447 a, b.
Aræ paſſim inſtitutæ à Paganis in mediis locis, 372 b.
Archytas Tarentinus. Illius etiam apophthegmata redarguuntur, 167 & *ſeq.*
Ardere cum [illegible], utrùm Latinè dicatur, 419 b.
Area. In ea aliquando frumentum habebant Veneres, donec in horreis reconderetur, 381 a.
Ariſtides, quis fuerit, 170. a.
Ariſto, quinam, 174. b.
Ariſtocles, unitatem Dei agnovit, 133. & *ibid.* b.
Ariſtoxeni de mente, ſeu animâ opinio, 118 & *ſeq.*
Armenius Deum fuiſſe, [illegible], 190 a.
Armiluſtrum, quid eſſet, 477 a. Ubi celebraretur, *ibid.*
Ἁρμονικοί, quinam dicti, 193. a.
Arius, quàm fœdè perierit, 381 b.
Artaxerxes, frater Saporis regis Perſarum, quo pacto ad regnum pervenerit, 441 a.
Artemia, altera Diocletiani filia, 487 a.
Arteria aſpera, quomodò appellata à Lactantio, 101. De ejus naturâ & uſu, *ibid.* & *ſeq.*
Artes malæ, de magicis artibus ab Imperatoribus damnatis, 468 b.
Aruſpices, *Vide* Haruſpices.
Aſcendere navem, *equum*, ſine præpoſitione, 180 b.
Aſclepius, pro Æſculapius, 227. 327. b. 383 b.
Aſtæi, dies menſium quo eadem ponantur, 401 a.
Aſtarche. De eo Auctores, 430 a.
Aſtra. De illorum cultu, 16. Eorum ortus & occaſus ad hominum utilitatem accommodatus, 176.
Aſtronomi Annos quomodò numeraverint, 391 b.
Athenagoras, apologiam pro Chriſtianis quo anno ſcripſerit, 414 b.
Atlas mons cultus quaſi Deus ab accolis, 389 b. 447 a.
Aves. Ipſis naſcentibus utrùm oculi priùs formentur, 107 & *ibid.* a.
Auguſtæ. Utrùm olim mortuis maritis Imperatoribus, alios viros nupſerint, 231 b. 413. a. 415 a. 715 b & *ſeq.*

Auguſti

Auguſti, fratres Imperatorum nuncupati, 302. b. Juniores Auguſtos magnâ reverentiâ proſequutos ſeniores, 726 a. *Vide* Imperatores.
Auguſtus Imperator. Factum ejus laudatum ab Auctoribus, 424 b. Quam fecerat imperii diſtributionem, et quouſque duraverit, 126 b.
Aurelianus, naturâ veſanus & praeceps, 190. a, b. 285 a. 383 b. Perſecutionem molitur in Chriſtianos, 191. Ejus mors, *ibid.* 285 a. 364 a 384 b. Perſecutionem quo anno concitaverit *ibid.* a. 403 b. Ejus crudelitas, 289 a. Daciam novam recuperavit, *ibid.* b. Domini & Dei nomen uſurpavit, 364. a. Quo anno ſit interemptus, 405 b. Carpicus quare dictus, 455 a. Unde oriundus, 444 a. Solem magnâ reverentiâ proſequebatur, 456 b. Cui ſucceſſit in imperio, 383. a. Quando ad illud evectus, *ibid.*
Aurelius Victor, hiſtoriam perſecutionum utrum ſcripſerit, 344. a, b.
Aures. De iis, & quare binae à Deo factae, 91. Unde dictae, 92. Quatenus laudatae à Veteribus, *ibid.* b.
Axiopolis, urbs, ubi ſita, 302 a.
Azyma. Eorum feſtum apud Judaeos quando celebraretur, 403. a.

B.

BACCHUS. Ejus amores cum Ariadne, 7. *Anoeſpes* dictus apud Arabes, 447. a. Quâ formâ ab iis coleretur, *ibid.* b. Cultus aliquando ſub figurâ columnae, 450. b.
Baetuli lapides apud Phoenices, 448. a. Ipſis templum extructum in Oriente, *ibid.* b.
Baptiſmus, quando inſtitutus à Chriſto, 552. b. Quo anni tempore in veteri Eccleſiâ ſolenniter adminiſtraretur, 553. a, b.
Barba. De Dei in ratione barbae providentiâ, 90.
Barbaria, & ſolum Barbaricum, dicta de regionibus, quae imperio Romano non ſubjacebant, 491. a.
Barbati, & Barbatuli, inter ſe diſtincti, 647 a.
Baſilicae, quales aedificia fuerint, & quando caeperint erigi à Chriſtianis, 531 b. & *ſeq.* Unde nomen habuerint, 532. a.
Baſtarni, populi Transdanubiani, 304. a.
Beati, vox ſumpta alio ſenſu à Veteribus, quam hodie fieri ſolet, 440. a.
Beatitudo publica, beatiſſimi Caeſares, &c. in nummis, 440. a. 506. a.
Tom. II.

Bella, tempeſtati ſimul ac procellis à Veteribus comparata, 426. b.
Belluae. De Dei providentiâ in illarum creatione, 91. Utrum iis mens inſit, & quinam hanc ipſis tribuerint, 152 & *ſeq.* In quo differant ab homine, 152. Et quam intelligentia & providentiâ agant, 150. Illarum cauſâ utrum Deus mundum effecerit, 156. & *ibid.* a. Sint in uſum hominis à Deo factae, *ibid.* De utilitate etiam noxiarum, *ibid.* & *ſeq.*
Belus, Aſſyriorum rex, quo tempore vixerit, 14.
Benevolentia, pro benevolentiae ſigno, aut gratificatione, 713 a.
Beſtia, Beſtiae, dictum de Eccleſiae Perſecutoribus, 186 a. 202 a. 289. b. 567 b.
Beſtiarii, ſeu damnati ad beſtias. De coenâ liberâ ipſis datâ, 506. b.
Bi, in compoſitione dualem numerum denotat, 435 b.
Bipalium, *Bicameratum*, *Biſellium*, & ſimilia, 435 b.
Bis, pro *iterum*, 219.
Biſtapiae, quando coeperint uſurpari, 435 b.
Blattae. De duplici earum genere, & Auctoribus de iis conſulendis, 157. a. Salubris earum uſus in medicinâ, *ibid.* b.
Bona caduca & vacantia, ad quorum curam pertinerent, 285 b. Bona immobilia Eccleſiis Chriſtianorum quando prohibita, quando non, 505 b. & *ſeq.*
Bonifacius VIII Papa, Caeleſtinum V quare in cuſtodiâ detinuerit, 316. b.
Bonum ſummum in vitâ quaerendum, 22. Quale ſit, *ibid.* De eo variae Philoſophorum opiniones, *ibid.* & *ſeq.*
Boves lucae, *Vide* Elephas.
Brachia. Eorum vox uſurpata in Bibliis ad ſignificandum robur, 99. b.
Branchidae. Locus iſte ubi ſitus, 192. b. Unde celebris, *ibid.* De ejus Oraculo Auctores, 371 a.
Britannia. Utrùm in eâ natus Conſtantinus Magnus, 421 b. & *ſeqq.* Hanc Conſtantius non attigit, antequam Caeſar foret, 422 b. Quo ſenſu Conſtantinum Caeſarem primum viderit, eamque ille nobilitarit, 423 a.
Britannia Gallica, quando, & unde nomen acceperit, 691 b.
Burdinus, detentus in cuſtodiâ à Calliſto II. [illegible] 316. b.

C.

CÆCILIUM per æ, & Cecilium per e, facilè eſſe poſſe nomina non confunden-dende, 150. a.
Cæleſtinus V. Papa, quarè detentus in cuſto-diâ à Bonifacio VIII. 516. b.
Cæſares, minores Auguſtis appellati, 200. b. Eorum purpura eadem atque Imperatorum, 410. b. 461. a. 682. a, b. Vocati etiam filii Auguſtorum, 508. b. Quo tempore non fuerint in imperio, 511. b. Fuerunt planè in poteſtate Auguſtorum, 451. a, b. 692. a. Nomen [illegible] imperii indicium fuit, *ibid.* Diadema commune utrum habuerint cum Imperatoribus, 461. a, b. & *ſeqq.* Utrum aliquandò Imperatorum nomen geſſerint, 596. b. & *ſeqq.* Auguſto Majores fuerunt heredes, 642. b.
Calcare, pro calcare, pro [illegible] conculcare, 460. a. Calcare gentem, Tyrannos, mortem, *ibid.* & b.
Calliſtus I. Papa, [illegible] in cuſtodiâ detentus, 516. b.
Calv[illegible]. De ejus dedecore, 90. & *ibid.* a.
Campus Martius, quid fuerit, & quandò celebrarent, 226. b. 414. b. 477. a. Celebratus etiam apud Francos, 414. b. Villa publica [illegible] quid fuerit, 472. b.
Candidiana, urbs [illegible], & à quo ſortè denominata, 411. b.
Candidianus, filius Galerii ex concubinâ, 411. & *ibid.* a. 509. b. 614. a. A Valeriâ Galerii uxore adoptatus, 500. 509. b. A Licinio quandò occiſus, *ibid.* & *ſeq.* 509. b. [illegible] ſeptennis Maximiani deſponſatus, *ibid.* Quo anno natus, 412. a.
Canes. Quorum in eo ſpectatum quamdam [illegible] adverterent, 258. b.
Canon, quid ſit, & ab indictione quid differat, 505. a. 691. a.
Capas, non [illegible] Jeroſolimitanorum proprium, 98. b.
Capitolium, Hanc urbem plebs à Galerio ſubjecta, 1 4. & *ſeq.* Quoniam eam penes ere Imperatorum leges non tenerentur, *ibid.* b. 465. b. 647. a. 666. a. Hanc Romani veteres non [illegible], 577. a. Hanc ſolâ Romana plebs à Conſtantino exempta, *ibid.*
Capitolia in aliis urbibus extructa, quibus [illegible], 440. b. & *ſeq.*
Cap[illegible], dicta de ligno vel [illegible] parvitate, 679. a.
Caput, urbs quarè & globo ſimilis in hominibus, 91. De duab. numeri in eo, 92. Caput penetrabor. colligere, unum ex decem ſuis in [illegible] generibus, 345. b.
Caracalla, Germanici appellationem quandò uſurpaverit, 405. a. Quo anno tradita ſibi poteſtas Tribunitia, *ibid.*
Carinus, utrum victus & captus à Perſis, poſtiſque ab [illegible] demuſla, 445. b. & *ſeqq.* Quomodò perierit, 444. a. Cuiſſimus fuit, *ibid.*
Carpi, quinam, 188. b. Ubinam habitarent, 486. a. [illegible] Tranſilvanicum, 576. a. Romanis ſæpè infeſti, 565. a. Cum Francis, Gothiſque Gothis, & Scythis aliquandò confuſi, 403. b. 578. b. Urbes Carpiæ, ſeu Carpiacæ, 456. a.
Carus, quo anno cœperit imperare, 422. b. Carum patris ſui, non proavum, 464. a.
Caſa veterum non eadem ac recentiorum, 244. b.
Caſſides, de quâ materiâ fuerunt, 744. b.
Caſtor & Pollux. De eorum [illegible], 7.
Caſtrametatio quo loco fuerint apud Venetos, 485. b. Unde dicta, *ibid.*
Cauſa, [illegible] ſæpè in antiquis codicibus, pro cauſa, 140. b. 558. b. Cauſa, vel gratiâ, Græcè [illegible] ſæpè ſubaudiuntur in Auctoribus, 157. b. & *ſeqq.*
Cauſarii, à per [illegible] in quo differentur, 448. b.
Ced[illegible], 170.
Celebrare Campum Martium, aſylum, &c. quid ſit, 477. a. 701. a.
Cenſitores, à Cenſoribus quid differrent, 469. a. 661. b. & *ſeq.* [illegible] Galerium in tabulas [illegible], 470. a.
Centenionalis forma, qualis fuerit, & quid continuerit, 310. b. 455. a. 665. a, b. Hanc quarum, & quinam cuderint, 665. a. 666. a.
Cerebrum. De ejus ventriculis, 94. & *ibid.* b. Mentis ſedes eſt, 125. 146. a.
Cerera [illegible] non [illegible], 19.
Chalcedonenſe fretum aliquandò voluit Maximinus limitem eſſe Orientalis imperii, 550. b. 713. a. Ubi ſitum, *ibid.*
Chlamydes quid fuerint, 541. a. Candidæ quandò [illegible] [illegible], *ibid.* 684. a. In Palatio [illegible], 710. b.
Chriſtus nomen Romanis [illegible], 476. a. Quid ſignificet, *ibid.* A Chriſtianis Chriſto Domino [illegible], *ibid.*
Chriſtiani. De eorum [illegible] in eos, 35.

& seq. Iusti vocati à Lactantio, 181 b. Erant maximo numero apud Diocletianum, 200 474 b. Qui sint è revocati ab exilio per Domitianum, 185 b. Zelus eorum ultro se morti pro fide offerentium, 191 a, b 410 b. Carebant simulachris in suis Ecclesiis 205 b 151 b. Tamen à Galerio, quod à priscâ parentum simplicitate descivissent 518 b 476 b. Ab Idololatris semper abhorrebant, 531 a. Non tamen saepe à Paganis accusati 500 a 450 a. Terrarum nomen [illegible] cur amarent, 500 a. Iudaeorum nomine censebantur primis Ecclesiae temporibus 430 a. Athei, impii & irreligiosi vocati à Gentilibus, quòd à Gentilibus primò privatim adibant, 413 b [illegible] a Ecclesias postea in urbibus aedificarunt. ibid. 710 b. Romae fuerunt magno numero tempore Maxentii, 473 a. Rogabant pro salute Imperatorum etiam gentilium, 479 b. Ab iis Gentiles quod exigerent [illegible] cum exigerent eos fidem ejurare 115 a. Idolorum templa ad vitandam persecutionem frequentabant. *ibid. &* b. Utrum sub Domitiano & Traiano Ecclesias habuerint, quales hodie cernuntur, 920. b *& seq.* Basilicas quando construxerunt 921 b *& seq.* De more eorum crucis signum frontibus frequenter imprimendi 401, b *& seq.* Magicis operationibus semper adversabantur 401 a. Ecclesias suas in excelsis locis [illegible] semper construxerunt, 415 b. In persecutionibus [illegible] crediderunt, 450 a, b. Monstrosa sua formidine plerumque [illegible] aliorum ferociam 455 b

Christus. De eo Sibyllarum & Prophetarum Oracula 50 Illius nomen nobis notum [illegible] & patri ibid. Iesus & Christus quomodo dictus. ibid. *& seq.* De duplici eius nativitate, 51 *& seq.* Vitae eius & opera probantur ex Scripturis, 53 *& seq.* De illius resurrectione & in coelum ascensione, 55 *& seq.* Corpus cur assumpserit, mortemque passus fuerit 57 *& seq.* De eius morte in cruce, 58 *& seq.* De eo descendente de coelo ad universale judicium & de regno eius millenario 67 *& seq.* Quo anno, mense & die sit à Iudaeis cruci affixus, 85 *& ibid.* a b. 900 b *& seq.* 945 a, b *& seq.* De missione Apostolorum ab eo post resurrectionem, ibid. In coelum quomodo ascenderit 84. Quo die passus putaretur tempore Lactantii, 312 b. Utrum anno decimo quinto Tiberii, 396. b. *& seq.* Chro-

[illegible] quomodo vocetur à [illegible], 490 a. Deus [illegible] quando dictus 510 a. Baptismum quando [illegible] 511 b. Ægypti [illegible] de tempore, 175 a, b. Ipso monogrammate quomodo expressum in nummis & labaro, 300 a 731 b

Cibalis 102.

Cicero. Ipse de Diis falsis & commentitiis [illegible] 12. Verum religionem amnegare cur non potuit, 131

Circus, quid sit 65. b.

Cilicia 75

Circenses, solemne munus nonnullis Principum, 189 a Ecclesiae [illegible] spectacula, 736 b

Circumsidere, pro *obsidere*, 424 a.

Circus, quare ita dictus, 14 b. 656 b. Non equi solum in eo exercebantur, 656 b

Cirta Africae. Nicephorum [illegible] dicta, 491 a. Nihil habuit commune cum [illegible], 490 a. Constantina postea dicta, & [illegible] ibid. Olim Numidiae metropolis, ibid. b. Eius descriptio, ibid. *& seq.*

Clarissimatus, honor ad [illegible] perfectissimatum, 112 a 300 b. Clarissimi apud quem [illegible], ibid.

Claudius Imperator. Iudaeos Christianosque Româ expulit, 430 a. Inter persecutores non [illegible] ibid.

Clypei. De iis in quibus Imperatorum icones depicti, 403 a.

Codex Theodosianus. Ex ipsius subscriptionibus nihil certi colligi posse, 328 a, b.

Codices Manuscripti, sunt plurimorum errorum, qui occurrunt in Antiquis, 291 b.

Coena ultima, data damnatis à judice & gladiatoribus, 500 b. Coena libera bestiariis concessa. ibid.

Coenobia [illegible], quid [illegible] & ubi sint, 285 a 580 b. Melida Coenobitarum, 224 a.

Collegium Æsculapii & Serapis, Fabrûm Venerum, &c. de honoribus nominibus illis conferrentur, 200 a

Collustrare, quo sensu aliquando collustratur, 73

Columnae, cultae olim pro simulacris, 452 b. Erigi solitae in locis publicis cum statuis Imperatorum aut Deorum, 460 b.

Coma. De ejus decore 90 *& ibid.* a.

Commodus Imperator, ante Praetorianorum imperium sive postea Caesar sint, 463.

b. Venerandus & conſiſtendus [illegible] indigebat, 4[illegible] b.
Comperere & Compere, de rebus aetatis turba[illegible]ns, 476 b & ſeq. 487 b.
Concedere, pro cedere loco, locum dare alicui, 714 b & ſeq.
Conceptio. De ea [illegible] & ad illam formam quod conſecratio, 100 & ſeq & ibid a, b Proba [illegible] unde [illegible] ibid.
Concordia, [illegible] inter duos [illegible] potentia [illegible], 904 a, Concordia [illegible] & Seneca in [illegible] potentiae, ibid.
Conculcare, pro ſubigere, domare, 560. a
Concurrere, pro ad pugnam procedere, 032 b. 714 a
Confeſſio, gloriosa quo ſenſu olim dicta, 314 a, b Damnati ad confeſſionem, quid ſit, 415 b.
Confeſſores, quinam primi Eccleſiae ſeculo [illegible] 358 a 411 a. [illegible] aliquando erant 484 a b Tria [illegible] genera ad [illegible] a b [illegible] apud Deum [illegible], 550. b. [illegible] apud [illegible] 532 b. [illegible] pacem quandoque [illegible], ibid.
Conſiare, idem aliquando ac ſemel fore, 466 b.
Conſtantia, ſoror Conſtantini, deſpondetur Licinio, 448 b [illegible] ad [illegible] impelleret, ibid a. Ubi [illegible] & quando Licinio nupſerit, [illegible] 558 a b 752 b.
Conſtantina, urbs [illegible] apud Auctores 4[illegible] a, b [illegible] in Africa deſcriptio, 4[illegible] b & ſeq Vide Cirta
Conſtantinus Magnus, qui [illegible] corporiſque dotibus polleret adoleſcens 307 & ſeq. [illegible] a Galerio [illegible] a Quomodo [illegible] ibid Ad patrem quomodo [illegible] ibid & ſeq 315 a Accipit ab illo [illegible] 7 [illegible] b & ſeq [illegible] Galerium, ibid Bellum gerit cum Maxentio 358 [illegible] ibid [illegible] 416 b [illegible] Quo ſucceſſu [illegible], 458 & ſeq Quando [illegible] ibid & a, b Imperator [illegible] a Senatu ſalutatur, 4[illegible] 717 b [illegible] Conſtans [illegible] 486 a. Hanc [illegible] ſedem, ibid Quonam [illegible] transferendi illuc imperii,
901 a. [illegible] apud Diocletianum tempore illius abdicationis, 904 b Dignitatem Caeſaream etiam aliquando geſſerit 307. a. 412. a. 471 b & ſeq Ad quam [illegible] cauſam [illegible] debeat [illegible] a Galerio, 311 a Utrum [illegible] ab illo in urbe Roma [illegible] loco [illegible] ſpecie [illegible] ibid & b. [illegible], [illegible] ad Diocletianum, [illegible] apud [illegible] ibid. 413 b [illegible] in Aſia ſub Diocletiano & Galerio 312 a, 418 a. [illegible], quem [illegible], ibid, 472 a Quo tempore ad patrem pervenerit, ibid, b. Primus annus ejus imperii quis fuerit, 314 a Ad quos [illegible] Principes [illegible] de [illegible] imperio, ibid a, b Quando & a quo Caeſar [illegible], 314 a, b [illegible] quatuor [illegible] fuerit, 314. a [illegible] in [illegible] accepere, an poſſederint 317 a, b. Conſtantius [illegible] requirit, ad [illegible] Licinium Imperatorem, 345 b 357. a [illegible] Maxentium Conſtantinum per [illegible] 331 b Utrum Maxentio bellum [illegible] 334 b & ſeq. Quando & [illegible] profectus fuerit Mediolanum 337 b & ſeq 340 b & ſeq 738. b. & ſeq 741 b & ſeq. [illegible], 421 b & 477. Quo [illegible] 422 b. 528 b. Utrum a Diocletiano [illegible] appellatus, 470. b. [illegible] ſuſtulerit, 475 b. An [illegible] unquam [illegible] habuit, [illegible] Chriſti [illegible] agnoverit, 901 b. Jovius quandoque appellatus, 910 a.
Conſtantius Chlorus dignus qui ſolus orbem regeret, 100. Princeps optimus ac benigniſſimus ibid. b. 180 a 444 b. Qualis fuerit ſub ea perſecutione 302 & ibid. b. 307 b & ſeq 415 b 441 b. & ſeq. A Galerio [illegible] Conſtantinum ab illo [illegible] 116. [illegible] 317 In [illegible] requiem [illegible] ibid Ubinam ſepultus, ibid, a. Quo[illegible] ibid b 313 a 470 b 4[illegible] b Quo die & anno Caeſar factus 285 b. 422 b 424 b. b 427 b. [illegible] de Germanis [illegible] 189 a. 414 b. Non ponitur numero Perſecutorum 298 a 448 b & ſeq. Ubinam purpuram induerit [illegible] b. Utrum primum locum in imperio geſſerit, [illegible] ibid [illegible] Diocletianum & Maximianum, 308 a. Maximianum unde gerit, 420. & 413. a. Verba ejus [illegible] deſcriptio,

375. a. Britanniam non attigit antequàm Cæſar foret, 422. b. Perſas verò vicerit, 424. a. 415. b. 517. a. Jovius quandòque appellatus, 510. a.

Conſtituere, idem ac diſjecta reponere, & firmiore ſtatu roborare, 384. a.

Conſules. Eorum deſignatio aut declaratio ad quos pertinuerit poſt Valerianum Imperatorem, 301. a. De eorum proceſſionibus, & per annum quot eſſent, *ibid.* b.

Contemplatione & in contemplationem, locutiones Patribus familiares, 384. b. 708. a, b.

Contra, vox in judiciis uſitatiſſima, & quæ formulam ſapiat, 377. a.

Contrahere vires, milites, pecuniam, &c. pro congregare, colligere, 718. a.

Contriſtare oculos 74.

Contumacia, inferioris eſt in ſuperiorem, 381. b. V. etiam Contumacia, utrum dictum de homine qui contumaciæ ſuæ fit impar, 316. b. 181. b. 413. b. 477. a. 700. a.

Conventicula, quæ dicta ea loca, in quibus Chriſtiani conveniebant, 419. a. 479. a. 618. b. Dictum etiam de quocumque cœtu & congregatione, 479. a. 618. b. Eorum hodie vocabulum odioſiſſimum, 618. b.

Cor. De ejus ventriculis, & variis eorum nominibus, 96. *& ſeq. & ibid.* b. De venis ejuſdem, & earum uſu, 97. *& ibid.* a. Utrum primum naſcentibus formetur in utero, 106. *& ſeq. & ibid.* b. Quæ animalia maximum illud habeant, 111. b. Utrum ſit mentis ſedes, 114. *& ibid.* a, b. Caloris vitalis officina Antiquis habitum, 112. b.

Coronæ. De purpureis & candidis, quænam poſt mortem Confeſſoribus & Martyribus ſint paratæ, 633. a, b.

Corpus, ut comparatum ut animæ ſervire debeat, 73. De omnibus ejus partibus, 88. *& ſeq.* Utrum ſit hominis receptaculum, 113. *& ibid.* b. 128. a, b. Mortuorum corpora non mutilata, ſed integra ſervata à Veteribus, 424. b. 515. a. 724. b. *& ſeq.*

Corpuſculum, pro corpus humanum, 113.

Credulitas, error magis quàm culpa, 166. b.

Cremari & Uri, rigidè loquendo differre, 680. a. Aliquandò ſynonima, *ibid.* Aliud eſſe cremari, & cremari in cineres, *ibid.* b.

Crematio corporum non ſublata per Antoninos, 489. a. Lapſu temporis, & per Chriſtianos abolita, *ibid.* Quandò cœperit, & defierit, *ibid.*

Crimen, pro criminatione, ſeu criminum accuſatione, 591. a.

Cruciare, pro cruci affigere, 143. b.

Crura. De mira Dei in eorum conformatione providentiâ, 110.

Crux. Ejus ſigno fugari Dæmones à Fidelibus, 196. 290. b. De ejus potentia & efficaciâ, *ibid.* a, b. 602. a. Cœleſte ſignum & immortale vocatum à Patribus, 239. 291. a. 336. b. 601. b. *& ſeq.* De cruce oſtenſa Conſtantino in cœlo, in qua vinceret, 339. *& ibid.* a, b. 336. b. *& ſeq.* 388. a, b. De crucis ſigno in veſtimentis hominum & in cœlo viſo tempore Juliani Apoſtatæ, 388. a, b. Utrum Tertulliani tempore imago crucifixi cruci ſuperaddita, 451. b. Crucium figuræ multiplices apud Veteres, 300. a, b. Mos veterum Chriſtianorum crucis ſignum frontibus frequenter imponendi, 601. b. *& ſeq.*

Cùm, pro quoniam, 194. b. 204. 593. a. 635. a.

Cunei, ex quo militum genere conſtarent, 729. a.

Curio Maximus, Curiones minores, quænam dicti, 483. a.

Cybele. De ejus cum Atys amoribus, 7. Dea montium cur vocata, 369. a. 440. b. Item Idæa, ſeu Dindymene dicta, *ibid.* Eadem lapis ſacer, nomine Agdus, in finibus Phrygiæ, 449. a. Domina propriè dicta, 511. a.

Cyrilla, Decii patientis filia, Chriſtiana credita, 431. a.

Cyrrha, oppidum ad radicem Parnaſſi, 265. a.

D.

DACI, aliquandò Daciſci appellati, 379. b. Montem coluerunt inſtar numinis, 446. b.

Dacia rebellans cenſu ſubjecta à Trajano, 315. a. 311. a. Duplex, ſuperior & inferior, *ibid.* a. 443. b. Nova quæ fuerit, & quomodo diviſa, 289. b. *& ſeq.* 443. b. Amiſſa à Gallieno, & ab Aureliano recuperata, *ibid.* Dacia ripenſis, 310. b. 443. b. Unde dicta, *ibid.* Mediterranea quarè ſic appellata, 443. b. Iſtro nova proxima, *ibid.*

Dæmones, ex Angelis quomodò tales effecti, 17. De eorum operationibus malis,

ibid. & ſeq. Crutis ſigno fugari à Iudæis [illegible], [illegible] b.

Danae, quæ [illegible] à Jove in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Daniel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Deca-[illegible], [illegible] b. Idem [illegible] [illegible], [illegible] a. Danie[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] b. [illegible] [illegible] [illegible] Romani [illegible], [illegible] b.

Dare pro [illegible] [illegible] [illegible] b. 709 a.

Dea [illegible] Dea. *Vide* [illegible].

Debi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a.

Debi[illegible], non [illegible] [illegible] [illegible], 719 a.

Decem[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]-ſpiciendas [illegible] a.

Decem[illegible] [illegible] [illegible], 373 b. Quando [illegible] *ibid.*

Decius [illegible] [illegible] [illegible] Chriſtianos perſequitur *ibid.* [illegible] [illegible] *ibid. & ſeq.* Quot annos imperaverit, *ibid.* a. [illegible] b. Mors [illegible] Divinæ [illegible], 385 a. Quo genere mortis perierit, [illegible] b. [illegible] b. [illegible] [illegible] Chriſtiani [illegible] [illegible]-[illegible] [illegible], [illegible] a. [illegible] b. Cur ſue [illegible] [illegible], [illegible] b. Quando [illegible]-[illegible] [illegible], *ibid.* [illegible] a. 378. b. Quo anno & quo [illegible] [illegible] [illegible], 400. a. 379. a. [illegible] [illegible], *ibid.* Corpus [illegible] [illegible] b.

Decuriones, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] b. 500 b. [illegible] a. Quando [illegible], & qua de cauſa [illegible], *ibid.* [illegible] b.

Deſſagrare pro *deflagratione*, [illegible] b.

Denudare [illegible] 381 a.

De[illegible] quod [illegible] [illegible], [illegible] a. 718. b.

Delo[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible], [illegible] a. Non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *ibid.*

Dementare & *dementire*, pro *infanire*, [illegible] [illegible] 500 a.

Demetri[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quare [illegible] [illegible] a.

Denotare, *Denotatio* pro *notare*, *notatio*, [illegible] a. b.

Dentes, plus ad loquendum conferunt, quàm lingua [illegible] De [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible], *ibid. & ſeq.* Mulieres undè [illegible] a.

Deſiderare [illegible] [illegible] apud Græcos, [illegible] [illegible] de [illegible] 376 b.

Deſertio pugnæ Imperatori & militibus [illegible] [illegible] b. *& ſeq.*

Detractare pro *detrectare*, [illegible] b. 721 b.

Deus quod [illegible], nec poſſint eſſe plures, [illegible] *& ſeq.* 132 *& ſeq.* De eo [illegible] Providentia [illegible] *& ſeq.* [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] providentia [illegible] bonum & malum [illegible] *& ſeq.* Quod non ſit, [illegible] [illegible] De vero [illegible] cultu & [illegible] [illegible] *& ſeq.* Ejus providentia in creatione mundi & hominis [illegible] *& ſeq.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], de [illegible] [illegible] quod [illegible], [illegible] [illegible] humanæ [illegible], [illegible] Utrum ſiguram [illegible] habeat [illegible] *& ibid.* a. Non eſt [illegible] & nihil [illegible], [illegible] *& ſeq.* Quo [illegible] [illegible], [illegible] b. [illegible] b. [illegible] Nec mente comprehendi poteſt, nec lingua enarrari, [illegible] *& ſeq.* De eo [illegible] [illegible] Philoſophorum, *ibid.* [illegible] [illegible], [illegible] *& ſeq.* Quò pro[illegible] bona & mala [illegible], [illegible] *& ſeq.* [illegible] [illegible] [illegible] neque [illegible], neque [illegible] [illegible]-[illegible] [illegible] *& ſeq.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *& ſeq.* Ejus [illegible] & potentia, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *& ibid.* a. *Deus ſummus*, [illegible] [illegible] Lactantio, [illegible] b. [illegible] a. b. [illegible] a. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a.

[illegible] [illegible] [illegible] apud Arabes, 447. a. b.

Diabolus [illegible] undè acceperit [illegible] Ejus in genus humanum [illegible] & odium, *ibid.* Adverſarius vocatur [illegible] a. [illegible] b. [illegible] a. Deo & Imperatori [illegible] [illegible] [illegible] Chriſti perſequuntur, [illegible] b.

Diaconi, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] b. [illegible] a. [illegible] [illegible] Dei, Chriſti, [illegible] [illegible] a.

Diadema, [illegible] Cæſaribus commune cum Imperatoribus [illegible] a, b. Illud Imperatorum Romanorum [illegible] quis ſumpſerit, *ibid.* b. *& ſeq.* Quale [illegible] [illegible] a.

Diogenes [illegible] quare cognominatus, [illegible]. Quo tempore [illegible], *ibid.* a. Morbus undè [illegible] *ibid.*

Dida. [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible], [illegible] b. [illegible] [illegible] ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a.

Dicare pro D[illegible] 145. a. 500. a.

Dea, ſeu Judaea Paganorum Dea 339. b. [illegible] quæ Aſtræa, Themis, &c. *ibid.*

Dii, apud Romanos [illegible] [illegible], & undè [illegible] [illegible], 310 b. *& ſeq.* Quomodò numerentur ab Aſtronomis 301 b. Deos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], 400. a. De [illegible] [illegible] & [illegible], 435. a. Quos [illegible] [illegible] [illegible] Romani

Probibus deſinaverunt, 631 a.

Diffibulare, rara vox, ſed Caſtrenſis, 508 a.

Digiti. De Sarum ſpecie, 362, ... in manu & oculis, 99 De eorundem uſu & forma in pedibus, 110

Digni, *Digniſſimi*, pro ſicut erat meritum, 581 b.

Dii, fuerunt mortales 5 & *ſeq.* Honores divinos quomodo adepti ſint, *ibid.* & *ſeq.* 355 Eorum turpitudines, 7 De Diis Romanorum propriis 10 & *ſeq.* De Diis Barbarorum 13 & *ſeq.* Deorum cultus quando incœperit 14 Nihil eſſe non poſſunt, 151 & *ſeq.* Mortuum Dii quinam, 370 a 440 b Omnes Dii, præcipue Diis cum templo 437 a b 711 b

Dioclea, Diocletiani mater, 461 b & *ſeqq.* Item patria ipſius ubi ſita, *ibid.* Utrum natus ... 463 b & *ſeq.*

Diocletianus ſcelerum inventor, & malorum machinator 191 Quis, & quis de eadem tempore fecerit partem ... *ibid.* a b 483 a, b, 417 b Orbem Romanum per ... habuerunt, *ibid.* & *ſeq.* 181 b & *ſeq.* Ejus avaritia, 190 & *ſeq.* 483 a, 583 b. Diocletiani ... & poſt depoſitum imperium 191 a ... 190. Ipſius ... *ibid.* 181 b. 194 b & *ſeq.* 198 a, b. Sermones ... 190 b 400. a Ejus in Chriſtianos perſecutio unde orta *ibid.* Illius ... ſeveritas ſed calliditas 198 a, b 193 b 470 b 398 a, b 611 b Incidit in dementiam 205 An imperium ſponte depoſuerit, *ibid.* a, b Imperatorum primus ... 207 b, 417 b Quo die & anno purpuram depoſuerit 209 & *ibid.* a. 301 b & *ſeq.* 303 b & *ſeq.* 460 a 494 a 549 a 610 b Veteranus ... eleganter dictus, *ibid.* 307 b ... 257 315 b Quo genere mortis ſit ... *ibid.* & b 341 b & *ſeq.* 490 b & *ſeq.* 731 a Quando obierit *ibid.* 434 a, b 494 a 731 Unde ... 180 b 290 a 466 b & *ſeq.* Quot annos imperaverit 187 a 494 a Quo anno triumphum egerit de Narſeo 200 a 191 a 199 a b Nullum ... habuit quam ... 194 b 200 a b Hanc quando ... 206 a Quam ... 199 a Quo anno ... celebraverit, 200 a Ad imperium quo die & anno ſit promotus *ibid.* a, b. 185 a 434 b & *ſeq.* Nomen ejus Conſulatum quem annum ... 301 a 435. a De ... quod ſervandum, 300. b Memorabile dictum ... imperium reſumere reſpondit, 302. b Conſenſus ejus ... ad creandum Licinium imperatorem, 301 b In vita communi quot annos egerit *ibid.* 300. a, b 117 b 73 b Valeria Maximiano ... 303 a. Multa præclara opera exſtruxit, 418 a Quo ſuperbus Galerium ad carpentum ſuum currere paſſus ſit, 400 a Utrum primus imperatorum gemmas adhibuerit ... *ibid.* b Poſt depoſitum imperium quo conceſſerit 462 b & *ſeq.* Utrum poſt mortem relatus inter Divos, 463 a Utrum cum Perſis bellum geſſerit, 517 a, b Fuit aliquando Chriſtianus, 585 a Quo mortem anno ſe mortuus, 590. a Utrum poſt depoſitum imperium ... ... imperatorem ... creando, 689 a

Dionyſius Tyrannus, Deos ... 17

Diſparere & *Diſpare*, in quo differunt, 190. b 182 b. 474 b. 580. a.

Diſciplina ... novi Teſtamenti, quid ſit, 512 b

Diſceſſio, pro ... 380. a. Item pro ... 704 b.

Diſtrictorum ... pro ... 113

Diſceſſum ... idem quod ... 104 a

Diſpoſitus, *Diſponere*, quo ſenſu recepta ... tempore ... 106 a 303 b & *ſeq.* 704 a

Diſponere, idem ac conferre cum aliquo, 122. a 474 b

Diſſipabilis ſtura vox, ac Caſtrenſis, 108. a.

Diſtrahere, pro ſeparare, 718 b.

Divi lapides, quinam dicti, 440. a, b & *ſeq.*

Div... a ſuperſtitioſis, a ... profectum, 588 a b

Divinum ... pro Deo ... 141 a. 300. b 740 b & *ſeq.*

Duo ... in Aliorum Proconſularum anno ... 401 b & *ſeq.* Unde ... *ibid.*

Dolus malus ... oppoſitus, 491 a. Item definitio, *ibid.* b.

Domeſtici, quandoque dicti corporis Imperatoris cuſtodes, qui domi excubabant, 171 a

Dominari cum ... 100 a. Item ... 203 b 190 a.

Domini nomen ab ... Deo Diocletianumque ..., 510. b. & *ſeq.*

Domitianus, non minor Tyrannus Nerone, 186. De longâ & ſubita ejus dominatione, 187. 175. b & ſeq. Memoria ejus eraſa, & acta reſciſſa, ibid. a, b. 184 b. 562. b. 574 b & ſeq. Multa mirabilia opera fabricaverat, ibid. 187 b 563 a. Duodecimus Cæſarum poſtremus, ibid. a. Calvus Nero, & potior Nerone in crudelitate dictus, ibid. 182 a 562 b. Quandò ſævire cœperit in Chriſtianos, & fuerit interfectus, ibid. 558 a, b & ſeq. 574 a, b Illos autem ab exilio revocaverit, 185 b. 451 b. Tito fratri quo anno ſucceſſerit, 558. a 573 b. Cæſaris appellatio utrum illi poteſtatis aliquid attulerit, 429. b Occiſus a ſuis domi, in palatio, 451 b 574 b Eccleſiam non diu perſecutus eſt, ibid. 452. a Cur non numeraretur à Prudentio inter Perſecutores, 452 a. Utrum ſub illo haberent Chriſtiani Eccleſias, quales nunc cernimus, 515 a, b & ſeq. A Nerone ad eum quot anni effluxerint, 572 b Quo ætatis ejus anno Nero occubuerit, 573 a Catalogus operum quæ fabricaverat, 575. b.

Domitiorum monumentum, ubi ſitum, 186. a. 182. b. In eo Neronis reliquiæ conditæ, ibid.

Donatiſtæ, iidem ac Montenſes, ſeu Montanſes, 192. a.

Donatus, cui libri de Irâ Dei & de Mortibus Perſecutorum ſunt inſcripti, 128 a. 180. a Novies tormenta pro Chriſto pertulit, 180. a 205 Sex annis detentus in carcere, ibid. Emiſſus extremis Galerii temporibus, ibid. 130. 180. b. 209. a. Ejus in fide conſtantia, 205 & ſeqq. Unus fuit è ſanctioribus Eccleſiæ Confeſſoribus, 132. a.

Dorotheus, laudatus ab Euſebio, fuit ex numero Præpoſitorum ſub Diocletiano, 291. b. 404 b

Duci & *Deduci*, abſolutè, pro duci ad ſupplicium, 491 b. 718. a.

Duumviri, propoſiti ad libros Sibyllinos inſpiciendos, 102. a.

Duplicarius, 51 98

E.

ECCLESIA Chriſtiana, poſt mortem Domitiani reſtituta clarius emicuit, 187. & ibid. b. Eccleſiæ nomine eadem rebus ſacris dedicatam Chriſtiani ſignificabant, 559. a. Eccleſia, verum Dei templum, 182. b. 561. b. Eccleſiæ Chriſtianorum primis ſeculis carebant ſimulachris, 559. b. Calamitoſus Eccleſiæ Chriſtianæ ſtatus quarto ſeculo, 548 b. Eccleſiæ bona immobilia quando prohibita, quandò non, 501 b & ſeq. Utrum ſub Domitiano & Trajano ædificia quales nunc habemus, 510 b. & ſeqq. Eccleſia Chriſtiana quandò conſtituta demum cenſenda ſit, 544 b. 563 b & ſeq. Eccleſiæ ſtudium in excelſo loco poſitæ, 611 b

Edictum Diocletiani & Maximiani adverſus Chriſtianos, quo die & anno promulgatum, 299 593 b 414 b 617. a, b. Galerii pro Chriſtianis quando emiſſum, & propoſitum Nicomediæ, 230 & ibid. a, b. 705 a 709 b & ſeq. Conſtantini & Licinii in eorum gratiam quandò, & ubi emiſſum, aut promulgatum, 244 & ibid. a. 748 a Quodnam diſcrimen inter edicta & litteras Imperatorum ad Præſides, ibid. b. 606. a. 709 a. 748 a b Edicta generalia quorum nominibus inſcriberentur, 548 b. Non proponebantur in Provinciis, niſi Præſidum programmate munita, 506 a. 709. a. 748 b 753 b & ſeq.

Effictio, rara vox, at Ciceroniana, 548. a.

Elagabalus, Deus ſub montis ſpecie cultus, 509 a. Unde dictus, ibid. Quale illius ſimulacrum, ibid.

Elephas, Lucca bos undè dictus, 79. a. Dei providentia in ejus proboſcide, 85. Elephanti ad currum juncti à Veteribus, 105 a, b 255. b

Eleutheria, utrum uxor Diocletiani, 296. b. 486 b.

Elias & Enochus, an reverſuri, & futuri in fine mundi Chriſti præcurſores, 562. b. 569 a. Tranſlati vivi in cœlum quare credantur, 569 a, b.

Epicurus. Ejus de ſummo bono ſententia, 12. Error ejus circa membrorum officia, 85. & ſeq. Arguitur ejus opinio de viſione, 99 Deos tenuit verbis, reipſa ſuſtulit, 133 Evertit omnem religionem, 140 & ſeq. Mundos dixit in infinito innumerabiles, 141 b. Ejus natalis à quibuſdam olim quomodò celebraretur, 556 b

Epinicion, & Epinicia, cantica olim victoribus decantata, 571 a. Qualia fuerint, ibid.

Epiſtola, *Vide* Litteræ

Equo delabi, deſilire, deſluere, quo ſenſu dictum de iis, qui de equo deſcendebant, 433 b. Deſilire equo & deſluere, in quo differant, ibid. Equi albi juncti curribus triumphantium,

triomphalium, 455 b. Iis primus quis uſus fuerit, *ibid.* Jovi & Soli conſecrati, 456 a. Equi ſinguli nomina ſua in Circo habebant, 461 b.
Erant certantes, pro *certabant*, 201. a. 621 b.
Eratineus, nomen Præſidis, 333 a. Forſan Eratinus, à Græco ἐρατεινός, 387 a.
Eſſe, *Eſſet*, pro *edere*, *ederet*, 370. b.
Eſſe non rectè, formula non leviter improbantis, 371 b.
Eudocia Imperatrix, ſecundas nuptias poſt mariti mortem contraxit contra fidem datam, 725 b.
Euhemerus, quis fuerit, 9. De Jovis fratrumque ejus ſtirpe & progenie quid memorer, *ibid.* & *ſeq.*
Eviction Tyciani, a veteri Kalendario, de quo potiſſimum Imperatore intelligenda, 135 b. 731 a.
Europa, quo ſenſu à Jove in taurum mutato rapta, 8
Eutropia Syra, uxor Maximiani, 304. b. Quos ex eo liberos habuerit, *ibid.*
Exactores, qui tributa vel operas exigunt, 366 b.
Exangues, morborum vulgare epithethon, 264 a
Excarnificare, 200.
Exerrabilis, vox Lactantio frequens, 185. a.
Exhibere, pro alere, 192 197
Exhibere, pro alimenta ſuppeditare, alere, 192 197 185 b & *ſeq.* 187 b. 608. a.
Exitus, pro morte, 182. a. 249 a 549. b.
Expungere, pro *exornare*, 720. b. & *ſeq.*
Expungere nomen, pro debitum ſolvere, 386 a. 426. a Expungere nummis, veſtibus, pro privare, 436 a. Expungere pauperes, expunctus manipulus, rationes expunctæ quid ſint, *ibid.* Expungere, pro iniquà ſolvere, 720. b
Extorquere, pro torquendo elicere, 685. a.
Extremus, pro infimo, 682 a.
Exuere ſocerum, hominem, patrem, &c. pro abjicere animum ſoceri, &c. 444. a. Exuere & exui, dictum de iis, qui imperium vel deponebant, vel deponere cogebantur, *ibid.* 459 b.
Exuvia, pro corio & pelle, 562. b.

F.

FABRICARE, vox Lactantio familiaris, 137. a.
Facere, abſolutè poſitum, 183 a.
Familia, vox uſitata ad ſervos ſignificandos, 465 a 622 a 651. b. Nonnunquam etiam dicta de patrumfamilias ſobole & ſervis, 665 a
Familiariter, idem quod *amicè*, 538 a. 732 a.
Famulus, Famula, &c. dictum de viris, virginibus, animalibusve Deorum miniſterio aut cultui conſecratis, 491 a, b. 574. b
Fanum, de Templo, ſeu majori Eccleſiâ, 195. b. Non ſemper uſurpatum à Chriſtianis de Gentilium templo, 616 b. Dictum aliquandò de templo corporis Chriſti, *ibid.*
Faſtigium, metaphoricè de ſummâ Imperatorum dignitate, 184 a 328 a. 640 a, b. *Faſtigatiſſimi* Conſulatus, *faſtigatiſſima* felicitas, 640. b
Fauces, pro montium anguſtiis, 340. b.
Faunus. De ſacris ab eo in Latio inductis, 12.
Feneratilis activè, 134
Fauſta, filia Maximiani, utrùm à patre Conſtantino oblata, an ab hoc poſtulata, 317. a, b. Quo tempore illi nupſerit, *ibid.* b. Quandò obierit, & utrùm mariti juſſu, 380. a.
Fauſta nomina, putà Felicitas, Fauſta, Fauſtina, &c. plurimùm amata à Veteribus, 380 a
Fauſtina Imperatrix, in maritum quo animo conſpiraverit, 725. b.
Fel. De ejus naturâ & uſu, 212 & *ibid.* b. Ejus veſicula quibus nominibus appellata, *ibid.* Quæ animalia fel habeant, *ibid.* & *ſeq.*
Felicitas temporum, felicia temporum, in nummis, 440. a.
Ferale & mortuale, ſynonima, 724. b.
Ferè ſerventi, pro ſeævienti & urgenti, 318. a.
Fermè quatuor menſes, de menſibus quatuor cum dimidio, 338, a.
Fides. De ea præcipuè in Religione conſervanda, 18 & *ſeq.*
Filii Auguſtorum, appellatio communis Cæſarum, 308. b 381 a. 412. a. 459. a. 464. b Et aliquandò tantùm honorifica, 414 a, b.
Filius Dei. De ejus generatione, 30. *Vide* Chriſtus.
Flaccinus, Bithyniæ Præfectus, non puſillus homicida, 203. Crudelis erga Chriſtianos, 198. a.

Flamminium, pro *Flaminio*, 518. a.
Flare, idem ac animam ſpiritu ductam reſpirare & efflare, 624. b.
Flavia Domitilla, quo anno acta in exilium, ob Chriſti confeſſionem, 330. a. Ubi relegata, *ibid.*
Flavianus, Præfectus Ægypti quo tempore fuerit, 198. a.
Flavius Clemens, Conſul, conjugis Domitillæ cognatus, 368. b. Impietatis accuſatur, damnaturque, *ibid.*
Flotaba, unde dicta, 11.
Fœminæ, ad generationem quid conferant, 106. & *ibid.* a, b. Fœminæ Latinæ non ſolæ quæ viris junctæ ſunt, ſed & virgines, 234. a. 721. b. Quali veſtitu in luctu uterentur, 489. a. 723. b.
Fœtura, Latinis augmentum proventus, 698. a. *Fœturæ*, fœtus ipſe, *ibid.*
Fœtus. De fœtûs formatione in utero, 106. & *ſeq.* & *ibid.* b. Ad perfectam ejus conformationem quid temporis requiratur, 107. & *ibid.* a. Unde in fœtibus vel ſimilitudo, vel naturæ diſpares, *ibid.* & 108.
Forarum, ſubſtantivè, 91.
Forinſecùs, vox inſolita, 127. b.
Formicæ. De earum naturâ & induſtriâ, 330. & *ibid.* a.
Franci, ejuſdem cum Carpis Gothiſque originis, 284. a. Eorum limes utrùm circa Danubium, 324. b. 471. b. Victi à Conſtantino, 475. b. Tempore Galerii Galliam needum pervaſerant, 491. b. Eorum nomen antiquius temporibus utriuſque Valentiniani, *ibid.*
Fratres mutuò ſe Reges ſolent vocare, 286. b. 450. a. Frater imperii, de Collegâ Imperatore, *ibid.* 308. b. 412. a. 438. b. Fratrum, de iis qui eodem aut pari magiſtratu in Republicâ fungebantur, *ibid.* Item de rebus animatis vel inanimatis ejuſdem originis, vel ſimilibus, 435. a, b. Fratres Arvales, Fabriles, &c. *ibid.*
Frondes, honor, & pulchritudo arboris, 263. b.
Fruma, unde dicta, 91.

G.

GALATARCHÆ. Quodnam eorum munus, 482. a.
Galeæ, de quâ materiâ fierent, 764. b. Quamnam propter ſic dictæ, *ibid.* Factæ, galeæ ex felinis pellibus, *ibid.*
Galerius Maximianus, pejor malis omnibus qui fuerunt, 194. Ejus feritas ac barbaries, *ibid.* 211. & *ſeq.* Unde oriundus, *ibid.* 310. b. Beſtia appellatus à Lactantio, *ibid.* 217. 226. Statu & aſpectu terribilis, *ibid.* & *ſeq.* Armentarius quarè dictus, *ibid.* a. 421. a. 435. b. 195. a. Diocletiano unde formidandus, 195. Narſeum fugat deleto ejus exercitu, *ibid.* 196. a. Deteſtat Cæſaris nomen, *ibid.* Ex Marte ſe procreatum dici & videri vult, *ibid.* 443. a. Diocletianum invitum ad Chriſtianos perſequendos, 197. Urget illum cogitque ad deponendum imperium, 203. & *ſeq.* Ejus cum illo ea de re colloquium, *ibid.* Augusti titulum recipit imperante Diocletiano, 206. Minor Auguſtus quo ſenſu, & Cæſarum extremus, *ibid.* b. Ubi purpuram induerit, 209. 301. b. 648. a. Quo die creatus Auguſtus, 210. Conſtantium contemnit, 211. Ejus de ordinando & deponendo imperio conſilia, *ibid.* 309. b. 213. b. Nullos ſuſcepit liberos ex uxore Valeriâ, *ibid.* b. 309. a. De plebe urbanâ capitationi ab ipſo ſubjectâ, 214. & *ſeq.* Parentes ejus cenſui ſubjecti, 215. Severum Auguſtum nuncupat, 218. Prætorianorum numerum minuit, *ibid.* 675. a, b. Severum mittit contra Maxentium, 219. Romam pergit, ibique à militibus deſeritur, 220. Romanum imperium Daciſcum vocat cognominari, 221. Tyrannus appellatus à Lactantio, 225. Non pervenit ad annum vigeſimum ſui imperii, 226. a, b. 308. b. & *ſeq.* 326. b. 329. a, b. Infanabili plagâ à Deo percutitur, *ibid.* & *ſeq.* Deum tandem confitetur, 229. 318. a. Edictum ejus pro Chriſtianis, *ibid.* & *ſeq.* Moritur quandò, & quomodò obierit, 230. & *ſeq.* 319. a, b. Erat per adoptionem pater Maximini Dazæ, 235. a. Quomodo frater foret Conſtantini, 286. b. Pulſus primò à Perſis, 190. a. 441. b. & *ſeq.* 196. a. Narſeum quo anno vicerit, *ibid.* 196. a. Utrum ebrioſus, 304. b. Præceps ac vehemens, 305. a. Neutiquam ei convenit cum Maxentio, 308. a. Cæſar quo anno creatus, 426. a, b. 437. b. Ad carpentum Diocletiani quâ occaſione cucurrerit, 447. b. & *ſeq.* Statua illius tempore Juliani Antiochiæ adhuc viſa, 473. b. Ubi obierit, *ibid.* & *ſeq.* Jovius quandoque appellatus, 500. b.

Galla Placidia, Theodoſii Magni filia, bis nupta, 725 b.

Galliæ, immunes perſecutionis ſub Conſtantio Chloro, 202. 297 b. & ſeq. 455 b. 619. a, b.

Gallica Lingua, plurimas habet locutiones à Latinis acceptas, 553 b. 573. b.

Gallienus ſenior, quo anno à patre Valeriano adſcitus in partem imperii, 190. b. 381. a. Compertâ ejus captivitate ſuprà modum lætatus eſt, 184. b. Dacium novam amiſit, 189. b. Quot annos regnaverit, 436 b. Religioſiſſimus Deique amantiſſimus dictus, 437. b.

Ganymedes, quo ſenſu raptus à Jove in aquilam converſo, 8

Gemmæ, ante Diocletianum adhibitæ ab imperatoribus in calceis, 443 b.

Genæ, De iis, & earum uſu, 95

Genitivi plurales contracti, ut Deûm pro Deorum, Januariûm pro Januariorum, &c. 661 a.

Genua. De mirâ eorum conformatione, 109.

Georgius (S.) Acta ejus martyrii falſa, 294. b. 296 b.

Germanitas, pro fraternâ ſocietate, 110. b.

Gingivæ, undè dictæ, 98.

Gladii pœna honoratior habita, quàm ſecuris, 467 a. 468 a. Quandò uſurpari cœpta apud Romanos, 468. a.

Gleba Senatoria, aurum glebale, quid ſint, 663 b. & ſeq. Agri glebati, glebatici, &c. 664.

Glebatim, quid ſignificet, 214. a.

Gorgonius Chriſtianus, apud Diocletianum quod munus obierit, 529. a, b.

Gothi, quæ loca incolerent, 184. a. 333. a. Sub Diocletiano vicinæ Provinciæ Romanæ partem invaſerunt, 333. a.

Græcæ voces Latinis litteris ſæpiùs exaratæ apud Patres, 617 a.

Gula, *Vide* Œſophagus.

Gurgulio, *Vide* Arteria aſpera.

Gynæcea, loca deſtinata operibus muliebribus, 212. a. 319 a 656. b. & ſeq. In ea interdùm pœnæ loco viri nobiles mulieresque conjiciebantur, *ibid.* 309. b. 652 a.

Gynæciarii, dicti opifices, qui in Gynæceis laborabant, 657. a.

H.

HABERE æmulationem, prudentiam, juſtitiam, &c 388 a. *Non habere*, pro nihil habere, 696 b.

Habitudo, 110.

Hadrianus Imperator, poſtremum Conſulatum quo anno inierit, 404 b. Imperium quo anno ſit adeptus, *ibid.* Ejus voluntate mutati termini imperii, 514 a. 586. b. Hunc Chriſtianis faviſſe probabile, 540 b. 576. a.

Hæreſes, dictum à Juriſconſultis de conditionibus, ſeu functionibus, 540. a 591. a. Hæreſis navalis, pro conditione navali, *ibid.*

Haſitare, idem ac *dubitare*, 649. b.

Hamata primordia, pro *atomi*, 144.

Harjuga, ſive Haruga, quid eſſet, 604. a.

Haruſpices, quinam dicerentur, 604. a. Ab Auguribus prorſùs differebant, *ibid.*

Haſtæ, olim pro Diis cultæ, 451. a. Haſta pro Marte culta à Romanis, 452 b.

Helena, mater Conſtantini, undè oriunda, 421 b. & ſeq. Hanc repudiare Conſtantius coactus eſt, ut Maximiani privignam duceret, 427. a.

Heraclea Thraciæ, olim Perinthus dicta, 339. a. 740. b.

Hercules, quo tempore vixerit, 4. De ejus vitâ facinoroſâ & morte, *ibid.* Ipſius ſacra Rhodi, 13. Undè præcipua illius commendatio, 99. a.

Herculius, cognomen Maximiani, quâ ſuperbiâ aſſumptum, 250. 188 b. & *ſeqq.* Ad ſucceſſores ejus tranſlatum, *ibid.* 418. b. 510. a.

Hermes, unitatem Dei agnovit, 155. Triſmegiſtus unde dictus, *ibid.* Quo tempore vixerit, *ibid.* & a.

Herodes Agrippa, quàm fœdè perierit, 381 b. Quo anno obierit, 397. b. Jacobum Apoſtolum, Joannis fratrem, interfecit, 563. b

Herodes Antipas, Joannem Baptiſtam interfecit, 563 b.

Herodes Magnus. De fœdâ ejus morte, 381 a, b.

Hic, pro *alibi*, 192

Hierocles, Præſes Bithyniæ, auctor & conſiliarius perſecutionis Diocletianeæ, 203. 298. b. Multam carnificinam de Chriſtianis exercuit, 298. b. Eo nomine quos

fuerunt, 579. a. Scripſit adverſùs Chriſtianos, 451. a.
Hieronymus (S.) Ejus libri Lactantii de Irâ Dei honorificum teſtimonium, 137. b.
Hiſdem, vox ignota Ciceroni, 662. b. *& ſeq.*
Homo, *ἄνθρωπος* cur appellatur, 15. De ejus creatione, peccato & pœnâ, 16. Natus ad juſtitiam, 33. *& ſeq.* De Dei providentiâ in ejus creatione, 61. *& ſeq.* 71. *& ſeq.* Ejus & pecudum conditio, quænam anteponenda, 76. *& ſeq.* Cur erectus creatus & bipes, 90. Solus habet aliquam notionem Dei, 138. Ex atomorum concurſu fortuito non eſt effectus, 147. *& ſeq.* Unde nomen acceperit, 149. *& ibid.* b. Mundum ejus causâ eſſe factum, 155. *& ſeqq.* Fecit eum Deus propter ſe, 159. *& ſeq.* Unde ad eum peccata pervenerint, 160. *& ſeq.* 168. *& ſeq.* Hunc ſola beatum facit innocentia, 178. Dei ſimulacrum, 197. b. *Homo*, paſſim loco pronominis, *is*, *ille*, 726. b.
Honor, dominus vocatus, quamvis generis maſculini, 521. a. Inſtar Deæ interdùm effictus, *ibid.*
Honorati viri, Romanis legibus à tormentis immunes, 465. a.
Honorificare, 178.
Hormiſdas, Perſarum rex, Saporis patri ſucceſſit, 440. b. Non unus fuit eo nomine, ſed plures, ſæpe confuſi, *ibid. & ſeq.* Hormiſdas qui confugit ad Conſtantinum, quis fuerit, 441. a.
Horrea, ab apothecis differebant, 719. a. Cum iis tamen quandoque confuſa, *ibid.*
Humanum genus, de Romano imperio, 619. b. 157. a. 496. a.
Hyperberetæus menſis, in Aſianorum Proconſularium anno ſolari quotus eſſet, 402. a. Undè inciperet, *ibid.*

I.

JACOB, an Bethel lapidem non adoravit, nec illi ſacrificavit, 49. b.
Jacobus Apoſtolus, Joannis frater, ſub quo Principe interfectus, 165. b.
Jactare, pro *jacere*, 275. b.
Januarius, Thubarienſis Epiſcopus, Concilio Eliberitano interfuit, 614. b. *& ſeq.*
Idolothyta, quomodò ea aliquandò cibos Maximinus, 232. 331. b. Quandò primùm Chriſtiani imperata, 332. a. Ab iis ſemper abhorruerunt, *ibid.* 485. b. Iis Nicolaitæ & Valentiniani participabant, 485. b. Unde ab iis non ab iis quarto ſeculo fidelibus tenentur, 679. a, b.
Jecur. De ejus naturâ & uſu, 121. *& ibid.* a.
Illaſibilis, idem non, 125. b.
Illyricum, utrum ſitum ad ripam Danubii, an ad mare Adriaticum, 404. a. 457. a. Quam longè latèque pateret, 480. a, b. Diviſum in Orientale & Occidentale, *ibid.*
Imagines Deorum, quibus vanæ, 24. *& ſeq.* Earum ſtatores qui primi extiterint, 25. Imago Dei, ſeu ſimulacrum, fruſtrà quæritur à Paganis in Eccleſia Nicomedienſi, 199. 235. b. Imaginum uſus ignotus Chriſtianis veteribus in Eccleſiis, 291. b. Imperatorum imagines mittebantur in provincias in ſignum adeptæ dignitatis, 378. b. Cum veneratione excipiebantur à populis & Magiſtratibus, 387. b. Aliquando poſt mortem eorum dejectæ, & ignominiosè habitæ, *ibid.* Imagines dejectæ à ſtatuis, 431. b. *& ſeq.* 674. a. Imperatorum imagines ſolemniter collocatæ & conſecratæ, 405. a.
Immanere, dictum de die ſequenti, 738. b.
Immiſcere, pro *interrumpere*, 234.
Immolare, à verſum à *linare*, 604. a, b. Propter quid ſit, *ibid.* b.
Immolatitia. *Vide* Idolothyta.
Immortalitas eſt ſummum bonum, 14. *& ſeq.* Cadit in hominem, *ibid.* Probatur animæ immortalitas, 64. *& ſeq.*
Imperatores. Nullum diſcrimen fuit inter purpuratum eorem & Cæſarem, 110. b. 481. a. 482. a, b. Vox *Imperator* in titulis eorum ſecundo loco poſita quid ſignificat, 319. b. Utrum ab illorum natali anni numerarentur, 341. a, b. Patres Cæſarum dicti, 349. a. Conſulatum ſolebant ſumere, ſimul ac inibant imperium, 416. b. Quæ inſignia à Cæſaribus diſtinguerentur, 461. a, b. *& ſeq.* Utrum diadema utriſque commune, *ibid.* Secundas nuptias adire utrum per leges ipſis liceret, 490. b. *& ſeq.* Domini appellati, 501. b. Ipſis regium nomen quando inditum à Latinis, 581. a. 488. a. Imperatoris ac Principes appellationes promiſcuæ, 582. b. *& ſeq.* 586. a. Eorum diæ regnum dicta, 585. b. *& ſeq.* Imperatorum nomen utrum aliquando Cæſaribus datum, 596. b. *& ſeq.*
Imperium, dictum tam de imperio Cæſareo, quàm de Auguſteo, 671. b.

Impiè, pro crudeliter, inhumaniter, 725. a.
Impius, pro crudeli, inhumano, 123. 692. b.
Impunè cedere, 170.
In, cum ſexto caſu, pro quarto, 230. b. 325. a. 384. b. 689. b. *& ſeq.* *In præſenti*, pro in præſenti tempore, 634. a.
Inæſtimabilis, pro innumerabili, 67. a. 145. 228. b. 477. b.
Inaurire, pro *auditum reddere*, 53.
Incendium Romæ quo anno contigerit, 592. a. Utrum cauſa fuerit perſecutionis in Chriſtianos, 557. b. *& ſeq.*
Indes, Martyr in Diocletianea perſecutione, 297. a.
Indicium, pro indicio, 591. a.
Indictiones, idem ac tributa, 285. b. 438. a. Factæ initiò extra ordinem, quibus de cauſis, 363. a. 438. a. Diverſæ à Canone & oblatione, *ibid.* 495. a.
Indiſſecabilis, 97.
Induere, *Indui*, dictum de iis, qui Cæſares vel Auguſti creabantur, 305. a. 374. b. 444. a. 459. b.
Indulgentia, idem ac pax, ceſſatio à perſecutione, 330. b. Sumpta item pro clementiâ & benignitate Imperatorum, 478. b. Ammiano Marcellino antiquior, 479. a.
Indulgitas, 514. a.
Ineluibilis, vox inſolens, 178. a.
Ineptire, 87.
Infortunitas, pro *infelicitas*, 19.
Ingratus alicui, 77.
Ingreſſus Divi, in veteri Kalendario, de quo Imperatore intelligendus, 335. b. 735. a.
Inquies, idem ac *inquietus*, 729. b.
Inrigare, pro *irrigare*, & utrumque pro *inferre*, 540. b.
Inſecabilis, 142.
Inſtitutiones. Libri Divinarum Inſtitutionum utrùm ſcripti ante librum de Ira Dei, 230. a. 151. a. Quo tempore compoſiti & emiſſi, 278. a.
Inſtruere certamen, 579. b.
Inſultare alicui, quid ſignificet, 538. b.
Inſuſtentabilis, vox Lactantiana, 247. b.
Interficere, *interfici*, dictum aliquandò ſpecialiter de hominibus cruce vel ſubmerſione necatis, 564. b. *& ſeq.*
Interpretare, vox ſatis Latina, 102. b.
Inteſtabilis, idem ac deteſtabilis, execrabilis, 335. a. 733. a.
Inteſtina. De multiplicibus eorum ſpiris, & ſtructurâ mirabili, 20.
Io, quo ſenſu in bovem converſa, 8. *& ſeq.*
Joannes Apoſtolus, quâ occaſione ex inſula Patmo revocatus, & Epheſum reverſus, 187. b. 283. b. Quo anno Chriſti Imperii Diocletiani in dolium ferventis olei plenum immiſſus, 599. b.
Joannes Baptiſta, ſub quo Principe perierit, 563. b.
Joannes (Beatus) edictum Diocletiani & Galerii de perſequendis Chriſtianis non conſcidit, 294. a. b.
Jovius, Diocletiani cognomen, quâ ſuperbiâ aſſumptum, 230. 460. b. 582. b. *& ſeq.* Ad ſucceſſores ejus tranſlatum, *ibid.* 417. b. *& ſeq.* 510. a.
Ira, quo ſenſu Deo tribuatur, 134. b. 157. b. 162. *& ſeq.* Iræ variæ Philoſophorum definitiones, 165. *& ibid.* a. Quænam in homine & in Deo debeat eſſe vel non eſſe, 166. Ejus vitioſa eſt in peccatis cohibitio, 167. In Deo quomodò ſit immortalis, 173. *& ibid.* a. Sine eâ imperium cœleſte non poteſt conſiſtere, 177.
Iſis. De ejus ſacris, 13.
Iſter, idem ac Danubius, 301. a.
Ita planè, locutio Lactantio familiaris, 107. b. 304. b. *Ita*, pro *deinde*, 627. b. *& ſeq.* 735. b. 747. b.
Judæi, quarè & quomodò à Deo reprobati, 31. De eorum exhæredatione, 36. *& ſeq.* Tempore perſecutionis quomodò ſe gererent, 525. b. Cum Chriſtianis confundi ſoliti, 490. a. 527. a. Synagogas ſuas olim de induſtriâ in locis excelſis conſtruebant, 625. a.
Judices militares, rudes literarum, 214. 468. b. 661. a. Quandò quaſi inſtituti, & poſtea prohibiti, 468. b. *& ſeq.*
Julia, uxor L. Septimi Severi, utrùm Caracallæ mater, & num illi nupſerit, 725. b.
Julianus Apoſtata, quomodò titulum Auguſti uſurpaverit, invito Conſtantio, 290. b. Multa imitatus eſt de Diocletiano & ceteris Principibus, 386. a. Quâ re benè ſe Apparitorem fidum nominaverit, 426. a. 442. a.
Juno Argiva, ſub formâ columnæ culta, 410. b.
Jupiter. De eo, & ejus vitâ libidinoſâ, 2. Ejus hiſtoria ex Euhemero, 9. Jovi Piſtori ara poſita apud Romanos, 11. Sacra humana Jovi Cyprio & Latiari obla-

ta, 12. Jovis ſacra in Cretâ, 13. Jupiter Καταιβάτης, ſeu Deſcenſor, 453. a. 596. loca fulmine tacta conſecrata, *ibid.* A'ποφύμιος dictus, 452. b. Huic albæ boſtiæ immolatæ, 456. a. Nicephorus quarè dictus, 451. b.

Juramentum, quandò & quomodò ſit licitum, 55. a.

Juriſconſulti, in quo differant à Cauſidicis, 468. b.

Juſſio, quid ſignificet, 203. b. 632. a.

Juſtitia. Ad eam homo natus eſt, 23. *& ſeq.* Ejus officia, 14. 48. *& ſeq.* De eâ Plato & Ariſtoteles quid ſenſerint, 42. *& ſeq.* A Carneade everſa, 43. *& ſeq.* Quomodò ſtulti ta ſit, 44. *& ſeq.* Hanc ſolam Deus expetit, 47. Radix ejus & fundamentum, 48. *& ſeq.* Sola facit beatos, 478. Idem ac verus Dei cultus, 284. b. 185. a. 188. a. 181. a. Sumpta item pro juſto populo, ſeu Eccleſiâ, 381. a, b. *& ſeqq.* 578. a.

Juvo, verbum non inſolens, 57. a.

K.

KALENDÆ. His Romani nunquam annectebant dies, qui Kalendas ſequuntur, 551. b. Dies Kalendarum V. Imperatorum adoptionibus ſacer, 409. b. Kalendis Aprilis, Maii, &c. locutiones tum Latinæ, quam Kalendæ Apriles, Maiæ, &c. 545. a, b.

Καταμερίτης, non ii qui victimas dividebat, 485. b. Quæſtor ſunt pecuniæ publicæ, *ibid.*

Κέλευσις, pro juſſione, 580. a. 632. a.

Κάλουμα & Καλουμάτα, non fuiſſe generis unius, 571. b. Quænam militaria, vindemiatoria & nautica, *ibid.* Nautica quomodò canerentur, *ibid.*

Κλαυσιμαῖος, mulieres quædam dictæ, 437. a.

Κύριακον, ſeu Κυρίου, ad verbum melior, pro contemptione, 414. b. *& ſeq.*

Κωδία, Græcæ ex caninis pellibus, 744. b.

Κώμη. Vox illa quid ſignificet, 462. b. Dicta de villâ, vel domo in agro extructâ, 472. b. *& ſeq.*

L.

LABIA. De iis eorumque formâ & uſu, 98.

Lacerti, quid ſint in homine, 99. a. Dicti de robore, *ibid.*

Lactantius, verba compoſita uſurpat ſæpè pro ſimplicibus, & ſimplicia pro compoſitis, 84. b. *& ſeq.* Ejus error in aſſignando numero articulorum in pollice, 100. a. De bonorum & malorum ordinatione quid ſenſerit, 157. b. 158. a. Ejus ſcopus in ſcribendo Libro de Mortibus Perſecutorum, 182. Hallucinatur in aſſignando anno mortis Chriſti, 183. b. Amat argutias, 214. b. 577. a. Sympoſium eatiam ſcripſerit, 193. a, b. Item carmen de Phœnice & de Paſchâ, 269. a, b. 270. a. Liber ejus de Mortibus Perſecutorum quo tempore compoſitus & abſolutus, 277. b. *& ſeq.* Libros Divinarum Inſtitutionum quandò ſcripſerit & emiſerit, 278. a. De ejus patriâ, *ibid.* b. Ubi & quandò Criſpi, Conſtantini filii, educandi munus ceperit, *ibid.* *& ſeq.* Quo anno venerit in Gallias, 279. a. Ubi, & quandò mortuus, *ibid.* L. Cœlius aliquandò appellatus, 358. a. Amat formulas veteres, elegantiaſque ſermonis, 362. a. Conſertas verborum formulas frequentat, 379. a. Duplex titulus apud Veteres ipſius libelli de Mortibus Perſecutorum, 352. a.

Lancea, adhibita in emendationibus loco ſuſtis, ut minùs ignominioſa, 576. b. 467. a. Nomen undè ejus deſumptum, 467. a. Figi ſolita ante Præfecti Caſtrorum Prætorium, *ibid.*

Lancearii, vel Lanciarii, milites lanceâ armati, 467. a.

Lapides, à Gentibus honore divino culti, 447. a, b. *& ſeq.* Lapis Al-Hajar Al-Aſwad cultus à Mahometanis, *ibid.* b. Lapides Barcth apud Phœnices, 448. a. Lapides Dei, quænam dicti, *ibid.* *& ſeq.* Ipſis templum extructum in Oriente, *ibid.* b. Cultus lapidum diù duravit, ipſamque plebem Chriſtianam infecit, 450. b. Viguit etiam apud Romanos, 451. a.

Lapſi, quænam dicerentur primis Eccleſiæ ſeculis, 560. a. Teſſellarum nomen in Eccleſiâ, 554. a.

Laterculus, capiti honori dicata, 10.

Latrones clementiam, 531. b. 532. b.

Laureatæ tabellæ, à quibus afferrentur, 217. a. 313. b. Imaginum laureatarum uſus multiplex, ſed præcipuus in Imperatorum inaugurationibus, 378. b.

Laurentius Martyr, quo anno obierit, 301. b.

Leges, eâ intentione latæ, ut proficiant, non ut noceant, 186. a.

Legumen, Ripatienſes quomodo, 701. a.
Leguminè coqui, de Martyribus, qualis cruciatus fuerit, 200. a. 295 a. 454. a. 612 b. Legitima facra, inferior hoſtibus illata legitimè, 295 a. Legitima verba, foſſa legitima, 372. a. Oleum legitimum, 454 a.
Lemures, & *Lemnus*, variâ ſumptum pro variâ etymologiæ ratione, 694. a.
Leucippus, Atomos, & ex iis mundum generatum admiſit, 144. a, b.
Levitur, pro *ſenſim*, 91
Libellus, ex chartâ breviori, 589. b. 742. b. Acceptus interdùm pro epiſtolâ, *ibid.* Libellus repudii quot conſtaret verſibus, 742 b. & *ſeq.*
Liber, *Vide* Bacchus.
Liberi. De patrum in eos poteſtate apud Romanos, 48. a, b.
Licinius, amicus vetus & contubernalis Galerii, 211 Illum Cæſarem poſt depoſitionem Diocletiani quare hic non creaverit, *ibid.* Auguſtus ab eo nominatur, 211 Conſtantiam, Conſtantini ſororem, ubinam & quandò duxerit, 240 338 a, b. 739. b. 748. b. & *ſeq.* De viſione ipſi in ſomno oblatâ in bello contra Maximinum, 241 & *ſeq.* In largiendo tenax, 243 & *ibid.* a b. 338 b. 505 a. Maximinum vincit fugatque, quo anno, *ibid.* 510. a. Litteras proponi jubet in gratiam Chriſtianorum, 244 Quo anno promotus ad Imperium, 325 b. & *ſeq.* 326. b. 489. b. Utrùm eodem tempore Cæſar & Auguſtus factus, 322. a. 474. b & *ſeq.* 489 b. Quâ vitæ ætate, & quo anno occiſus à Conſtantino, 323. b. Quot annos regnaverit, *ibid.* Viſus aliquandò Chriſtianis favere, poſteà ſe prodidit 334. b. Quo tempore dederit ſe Conſtantino, eique purpuram remiſerit, 511. b. & *ſeq.* Tyrannus κατ᾽ ἐξοχὴν dictus, 356 a. Provectior ætate Maximino, 413 b. Jovius aliquandò dictus, 417 b. & *ſeq.* Quo anno Chriſtianis bellum indixerit, 510. a.
Lingua. De vario ſibus uſu, 97 Non ſola confert ad loquendum, *ibid.* Unde dicta, *ibid.* & b. Eſt ſuperior ſententiâ, 98.
Litare, diverſum ab *immolare*, 604. a, b. Quid ſit, *ibid.* b. Non rarò ſumptum à Patribus pro ſacrificare ſimpliciter, *ibid.*
Litteræ Imperatorum ad Præſides, utrùm confundi debeant cum edictis, 244. b. 602 a. 709 a. 748. a, b. 753. b. & *ſeq.*
Lucilla Auguſta, Antonini Philoſophi filia, quibus & quomodo hæc nupſerit, 415 a. 725 b.
Luctus tempus olim decem menſium, poſteà duodecim, 488 b. In eo ſub Imperatoribus veſtes albas ſeminæ induebant, 489. a.
Lumina Senatûs, civitatis, &c. 189. 439. b. Lumen rerum, de colore purpureo, 391 b.
Luna. De eâ ad uſum hominis ordinatâ, 116.
Lunus Deus, à quibus cultus, 114. b.
Luſorium, idem ac theatrum, ſeu amphitheatrum, 212 a. 309 b. & *ſeq.* Luſoriæ, idem ac deriſoriæ, 310. a. Luſoriæ naves apud Romanos, *ibid.* Luſorium, deſtinatum etiam ad locum privatæ Imperatorum obſectationis, 376. a. 617. a. Unde ſortè dictum, 465 a.
Λυχνίτης, gemmæ ex lapide pulchro, 744. b.

M.

M, littera omiſſa ſæpè in libris manuſcriptis, 641. a.
Macchabæorum liber ſecundus lectus olim aſſiduè à Chriſtianis tempore perſecutionis, 359. a.
Macrinus Imperator, quo anno interemptus, 404. b.
Magiſter, dictum de Præſidibus Collegiorum ſacrorum, 445. b. Magiſter Deus, Magiſter Dominus, de Chriſto, 114 b.
Magiſtri. Nomen eorum latè patet, 566. a. Quinam ita dicti, *ibid.* Magiſtri populi, morum, operum, &c. *ibid.* Eorum dignitas magiſterium, non magiſtratus, *ibid.* Magiſtri militum, officiorum, epiſtolarum, &c. in aulis principum, *ibid.* Magiſtri item cubiculariorum, officinarum, &c. 621 a.
Magna Urbica, creditâ filia Galerii, uxorque Maxentii, 418 a.
Malum, interjectionis aliquandò vim obtinet, 86 a.
Manalis lapis apud Romanos, 451 a.
Manifeſtarius homicida, manifeſtarius fur, pro manifeſto, 380 b.
Manſiones geminare, quid ſit, 240 a. 389. a. Sumptum in plurimum pro unius diei ſtatione, 389 a. 503. b. Quid eſſent, *ibid.* 670. a, b. In quo differrent à [illegible]

[illegible], *ibid.* Habuerunt communia multa cum [illegible], [illegible] In quo discrepaverint, *ibid.* b.

Manes. De eorum [illegible] & usu, 99. & *ibid.* b. Quare laudatae a Veteribus, *ibid.* a.

Mare [illegible], [illegible] b. [illegible] b.

Mares quare [illegible], 108

Mars [illegible] cum Venere adulterium, 7.

[illegible], in Inscriptione veteri, [illegible] b.

Martyres [illegible] dicti Diabolum vincere, [illegible] b. Quomodo [illegible] & seq. [illegible], [illegible]

Martyrium, saepe quaesitum a multis, [illegible] b.

Mater Deûm, *Vide* Cybele.

Matthias Apostolus, [illegible] cum Paulo [illegible] Judae ab Apostolis [illegible], [illegible] a. [illegible] a.

Maxentius homo superbus & [illegible], [illegible] b. [illegible] b. [illegible] b. [illegible] Augustus proclamatus, [illegible] & seq. [illegible] a. [illegible] b. & seq. [illegible] a. b. & seq. [illegible] b. [illegible] b. Patri suo Maximiano purpuram reddit, & [illegible] Augustum nominat, [illegible]. Quo periit, & quo anno contra Constantinum arma moverit, [illegible] & *ibid.* a. [illegible] b. [illegible] b. Quo [illegible] & laboraverit, [illegible] & seq. [illegible] b. & seq. [illegible] a. Quo die & anno perierit, *ibid.* a. [illegible] b. [illegible] b. [illegible] b. [illegible] b. [illegible] quidem & [illegible] b. Utrum ortus ex Maximiano Herculeo, *ibid.* [illegible] a. [illegible] b. [illegible] cum [illegible] a. [illegible] Christianis favere [illegible], [illegible] Christianorum [illegible] b. [illegible] a. Tyrannus a [illegible] a. [illegible] *ibid.* b. [illegible] b. De moribus ejus [illegible] a. b.

Maximinus Calerius, *Vide* Galerius.

Maximianus Herculeus Diocletiano [illegible] & ab eo [illegible] & seq. Homo [illegible] & *ibid.* a. [illegible] b. Christianos persequitur, *ibid.* Quo die & anno purpuram deposuerit, [illegible] & *ibid.* a. [illegible] b. & seq. [illegible] a. [illegible] a. Augustus iterum a Maxentio filio renuntiatur, [illegible] b. Iterum imperium post depositum imperium, *ibid.* & b. [illegible] b. [illegible] b. & seq. Maxentium filium imperio privare frustra aggreditur, [illegible] & seq. Roma pellitur, [illegible] Quibus [illegible] aggressus sit [illegible] Constantinum, *ibid.* & seq. Iterum purpuram quando deposuerit, [illegible] a. [illegible] *ibid.* [illegible] b. Massiliae capitur, & [illegible], *ibid.* Constantinum [illegible], *ibid.* & seq. Mortem quomodo obierit, [illegible] b. [illegible] b. [illegible] a. [illegible] & imagines post obitum depositae, [illegible] b. Herculei nomen quid [illegible] b. & seq. Quo die & anno [illegible] ad imperium [illegible] b. [illegible] b. & seq. [illegible] b. [illegible] b. [illegible] Diocletiani [illegible], [illegible] b. [illegible] a. [illegible] b. [illegible] b. [illegible] b. Unde oriundus, *ibid.* [illegible] b. In quem annum [illegible] ejus [illegible], *ibid.* Quot annos imperaverit, [illegible] a. Utrum Caesar factus antequam Augustus, *ibid.* & seq. [illegible] b. Diocletiano in omnibus semper obsecundavit, [illegible] a. Rerum novarum cupidus & [illegible], *ibid.* [illegible], *ibid.* b. [illegible] a. b. [illegible] Diocletiano saepe reprehendit, [illegible] b. [illegible] Constantino [illegible], [illegible] a. b. Quo anno Diocletianum ad [illegible] imperium [illegible], [illegible] a. b. Quam [illegible] Constantino [illegible], [illegible] b. [illegible] imperatorum [illegible] & imagines [illegible], [illegible] b. Utrum bello [illegible] b. [illegible] Deos [illegible] a Maxentio [illegible] a. Quo [illegible] a.

Maximinus, Daza sive Daza appellatus, unde, [illegible] b. Caesar & quando nominatus a Galerio, *ibid.* [illegible] a. Unde oriundus, *ibid.* b. [illegible] b. [illegible] a. [illegible] & Maximum [illegible] dictus, *ibid.* [illegible] a. [illegible] a. Quo die & anno Caesar creatus, [illegible] & *ibid.* a. [illegible] & *ibid.* a. [illegible] a. [illegible] a. [illegible] b. Nec rempublicam [illegible], nec militiam, [illegible] Nec [illegible] nec [illegible] loco nominat [illegible] Augustus [illegible] *ibid.* [illegible] cum [illegible] Christianos persequitur, [illegible] & seq. [illegible] & seq. [illegible] b. & seq. [illegible] & [illegible], [illegible] Societatem [illegible] cum Maxentio, [illegible] Imperatoris [illegible]

tulum ſibi vindicat, 140. & ibid. 737. b. Bellum movet contra Licinium, ibid. & ſeq. Vincitur & fugatur, 143. Ubi, & quomodò miſerrimè perierit, 147 & ſeq. 341 a, b. 507. a, b. Tyrannus dictus à Lactantio, ibid. Quo anno ſit extinctus, 248. b 339 a. 341 b. & ſeq. 756. a, b. Ejus uxor in Orontem præcipitatur, 249. Ipſius temulentia & crapula, 304. b. & ſeq. Purpurâ ubi indutus, 306 a, b. Quandiu imperaverit, 339. a. Edictum pro Chriſtianis quandò emiſerit, 341 b. & ſeq. Quo tempore à Galerio adoptatus, 412 a. Utrùm filios plures habuerit, 448. a, b. Ubi ſepultus, 507 b. Quo anno victus à Licinio, 510. a. Valeriæ quomodò filius, 716 a.

Mæmactes, unus è præcipuis Jovis titulis, 737 b.

Meditrina, 98.

Megara, uxor Herculis, ab ipſo cum liberis trucidata, 6.

Membra. De ſitu illorum in homine, 88 & *ſeq.* De ſingulorum pulchritudine & uſu, 91 & *ſeq.*

Mendacium, utrùm ſit licitum, 56. & *ibid* a.

Mens, in capite collocata, 91 Ratio illius incomprehenſibilis, 114. De ejus ſede Philoſophorum opiniones, *ibid* & *ſeq.* De ejus excellentiâ, 115 & *ſeq.* Non poteſt eſſe niſi à Deo, 149 Corpus niſi ab unâ regi non poteſt, 152.

Menſa, & Menſæ, de menſis ſacris Chriſtianorum, 424. b. & *ſeq.*

Menſium ſeptem Aſianorum diagramma, 402 a.

Mentiones, quænam dictæ à Veteribus, 98. b.

Mentum. De ejus pulchritudine & formâ, 98. Quale fuerit à Veteribus commendatum, *ibid.* b.

Mercurius, divinos honores unde meruerit, 7. Cyllenius cur dictus, 265 a. Ipſi Pharis in Achaiâ aqua ſacra, 448 b.

Mereri, pro nanciſci, adipiſci, ſortiri, 359. a.

Meridies, dictum etiam de horis poſtmeridianis, imò & ſerotinis, 388. b.

Merum, adhiberi ſolitum à Veteribus ad ſupplicandum, 222 b. 719. a. Eodem cibos ſuos quandoque perfundebant, & quaſi ſactabant, *ibid.*

Metiri, paſſivè poſitum, 214. a. 505. a. 664. a.

Metus. Religio omnis metu conſtat, 141. 154. *Vide* Timor.

Mileſii, Apollinem colebant, 404. a.

Milites, diſtincti à privatis, 458. b & *ſeq.* Ære diruti qui dicti, 720. b Milites dicti quandoque copiæ pedeſtres ab equitibus diſtinctæ, aliquando equites ſimul & pedites, 734. a. Miles à *Mille* deductus diverſo modo, 741. a.

Milliarium, pro leucâ, 741. a. Item alter, 747 a.

Minervina, prima uxor Conſtantini, 487. b.

Miniſtri, ſine addito dictum de Diaconis, 454. b. 625 a. Miniſtri Dei, Chriſti, Epiſcopatus, &c. de iiſdem, 625. a.

Minutius Felix, quo tempore floruerit, 525. a, b.

Miſericordia. De eâ, 56. & *ſeq.*

Mittere, pro *ponere*, 184. b. 282 a. 561 b.

Mneſtheus, Aureliani Libertus, in eum conjurat, & illum occidit, 364. a 584. b.

Moeſia utraque ad Illyricum pertinebat, 304. a.

Moliri, idem quod *parare*, 222. b. 690. b.

Moneri, dictum de iis, quibus per ſomnium Deus aliquid imperat, 239. a. 751 a.

Moneta, pro ædificio in quo nummi cuduntur, 291. 366. b. 438. a.

Monogamia, pars pudicitiæ habita in mulieribus ſeculo quarto, 249. a. 759. a. A Tertulliano cum Montaniſtis in utroque ſexu requiſita, *ibid.* b 719 a.

Monogramma Chriſti circumſcriptum à Conſtantino in labaro, 239. & *ibid* b. 537. b. Quale fuerit, 500 a. Illud maximè impreſſum in nummis Magnentii, *ibid.* b. & *ſeq.* Occurrit in nummis ſignatis ante Conſtantinum, imò & ante Chriſtum, 501. a.

Montes, tanquàm Dii olim culti, 369 a. 446. b 603 a. Extructa in iis templa & aræ, *ibid.* Montium Dii quinam, 370. a. 446 b.

Monteſes, ſive Montenſes Dii, 291 b. 369. a, b & *ſeq.* 446 b. Monteſes, ſeu Montenſes, iidem ac Donatiſtæ, 292. a.

Montinus, Deus qui montibus præeſt, 369. a.

Mortes, plurali numero, 180. a. 280. b. 358. b 428. a 532. b. Mors bona, idem ac facilis, non coacta, non turpis, 223. b 310. b. 376 b. 468 a. Mors devota, id eſt deſtinata, 243 & *ibid.* a. 744 a. Mors ſimplex, quænam ſit, 507, a, b.

Mortales, pro hominibus, 115. a.
Movere, pro amovere, removere, 541. a.
Mulier, undè dicta, 102. & *ibid.* b. In quo differat à Virgine, *ibid.* Mulieres quarum Provinciarum Sacerdotes factæ, 482. b. Mulier, vox aliquandò contumeliosa, 714. a. Poſita aliquandò loco pronominis, *illa*, 716. b.
Mulvius pons, à quo conſtructus, 502. b. Erat lapideus, *ibid.*
Mundus, non eſt æternus, 40. De Dei providentiâ in ejus creatione, 41. & *ſeq.* Propter hominem factus, 42. & *ſeq.* 115. & *ſeq.* De ejus fine, 45. & *ſeq.* Non fuit generatus ex Atomis, 144. & *ſeq.* Mundos infinitos qui dixerint, 145. b. Non eſt effectus à Naturâ, 148. & *ſeq.*
Muſæ. De illorum virtutibus, & à quibus celebratæ, 117. a.
Mutationes, quid eſſent, & in quo differrent à manſionibus, 107. b.
Mus, quarè quidam ſint, 103. & *ibid.* b. Utrùm & ſurdi, *ibid.*
Mutuare, & *Mutuari*, promiſcuè uſurpata, 411. b.
Myrrha, Orontea & Achæa undè dicta, 392. a, b.

N.

NÆssus, ſeu Naiſſus, patria Conſtantini, 421. b. & *ſeq.* Ubi ſita, *ibid.* Ab eo cognomen meruiſſe, 422. a. Diverſa à Naſſo & Neſſo, urbibus Thraciæ & Illyrici, *ibid.* & b.
Naſſus, aut quod pro nullus, 178. b.
Nares, undè dictæ, 102. & *ibid.* b. Earum forma & uſus, *ibid.*
Narſeus, Perſarum rex, quam ſub Diocletiano ſuſceperit expeditionem, 195. Oppreſſus fugatuſque à Galerio, quo anno, *ibid.* 290. a. Ductus à Diocletiano in triumphum, *ibid.* 293. a. 290. b. Superſtes utrùm erat illius, an mavos, 440. b. & *ſeq.* Quot annos regnaverit, *ibid.* Quos filios habuerit, 441. a. Utrùm captus à Galerio, *ibid.* b.
Naſus. De eo, & ejus uſu, 95. & *ſeq.* Tria illius officia, 96.
Natalis Invicti, quomodò intelligendus, 314. b. 472. a. 676. a, b. Conſtantini quamot natales, 115. a. Natales Imperatorum feſti per unumquemque menſem, 331. b. Utrùm inter Imperatorum annos numeratumur, 341. a, b.
Natura. De modò in formandis illis Dei providentiâ, 109.
Natura. Ab eâ mundus non eſt effectus, 148. & *ſeq.* De eâ varia Philoſophorum opiniones, 149. a. In unitate conſiſtens univerſa, 151.
Ne, vel *Nec*, confuſa ſæpè à librariis, 579. a.
Nectar, potus Deorum apud Poëtas, 167. b.
Neque, pro atque. *Nec*, pro hæc, vel &, 510. a, b.
Nero, tyrannus execrabilis, 185. Utrùm primus omnium à conditâ Eccleſiâ Chriſtianos ſit perſecutus, *ibid.* 282. b. 450. a. 561. a, b. & *ſeq.* Quâ occaſione & quo anno in illos ſævire cœperit, *ibid.* 558. a. 557. b. & *ſeq.* Quandò & quomodò perierit, *ibid.* b. An fuerit ſepultus, *ibid.* & *ſeq.* 282. b. 566. a, b. & *ſeq.* De eo qui reſurrecturum illum, & futurum Antichriſtum, vel Antichriſti ſocium fuiſſe opinati, *ibid.* 282. b. & *ſeq.* 562. a. 567. b. & *ſeqq.* Quo ætatis anno obierit, 567. a.
Nerva, Chriſtianos exules revocavit, 187. b. 283. b. Utrùm poſt adoptatum Trajanum imperium retinuerit, 205. b. 409. b. & *ſeq.* 639. a, b. & *ſeq.* Hujus adoptionis quæ cauſa fuerit, 503. b. Quomodò imperium ſit adeptus, 409. a. Quo anno obierit, *ibid.* b. Quamdiù imperaverit, *ibid.* 440. b. & *ſeq.*
Nervi. De iis, & eorum uſu, 88. Quot ſint illorum genera, *ibid.* a.
Nicæa, interdùm per e ſimplex, ſed minùs rectè, 727. b.
Nicephorium. Cirta in Africâ eo nomine nunquam dicta, 491. a. Nicephorium Meſopotamiæ, ubi ſitum, *ibid.* A quo conditum, *ibid.* Nicephorium, vicus propè Pergamum undè nobilis, *ibid.* b.
Nicephorius Jupiter undè dictus, 491. b. & *ſeq.*
Nicomedia. Hanc ſtuduit Diocletianus Romæ coæquare, 192. Templum ejus evertitur, 199. Circum in eâ Diocletianus dedicat, 205. Sedes olim regia, 407. b.
Nigræ veſtes ubi, & quandò in luctu uſitatæ, 723. b. & *ſeq.*
Nimis quam, locutio uſitata, 74. b. & *ſeq.*
Nimium, pro valdè, 219. a. 378. b. & *ſeq.*
Nefarius, pro nefario, impio, ſacrilego, 560. a. 562. b. & *ſeq.*
Notarii, quomodò ſub Auguſto, 189. b. 740. b.

Notus, ventus nubes colligens & æſtuoſus, 166. a.
Nudari, metaphorico ſenſu, 470. b.
Nuditas, à Græcis in ſtatuis uſurpata, 29. b.
Numa. De ſacris ab eo introductis, 12. Religionem quarè ſimulaverit, 141. b. Pontifex Maximus utrùm fuerit, 484. a.
Numerus qualis, quandiu ad rerum conferat perfectionem, 96. & *seq.* Numerus ternarius Chriſtianis quare uſitatus in precibus, 390. a.
Numidæ, pro *Numidia*, 199. a.
Nuncupare, pro creare, pronunciare, 374. b.
Nuptiæ ſecundæ, *Vide* Monogamia.

O.

OBJECTARE, pro *objicere*, 252. b.
Oblatio, quid ſit, 365. a. 495. a.
Obſecrare, *Obſecratio*, voces ad divinam rem ſpectantes, 384. a.
Obſorbere, pro *ſorbere*, 211. b.
Obtruncare, truncum reddere, 693. b. Dictum etiam pro occidere, *ibid.*
Octobrem menſem nomine ſuo Domitianus invaſit, 283. b.
Oculi. De iis, & quarè bini, 91. Mira eorum forma, 92. & *seq.* Sunt veluti feneſtræ animi, 93. & *ibid.* a. Quomodò falli dici poſſint, 94. Undè dicti, 95. & *ibid.* a. Oculi, dictum de viris Principibus, aut in Republicâ inſignioribus, 439. b. Quin & de præcipuis quibuſdam urbibus, 440. a. Oculi dextri Confeſſoribus quondam eruti, 484. a, b.
Oderis-capio, vocabulum rarum, ſed proprium, 92. b.
Odiritas, *proritas*, &c. 477. b.
Oecumenica Concilia, undè dicta, 537. a.
Officia, & Officiales, de Præſidum & Judicum apparitoribus, 366. b. Dictum etiam de comitatu omnis viri illuſtris, 476. a.
Officinæ. In iis quid fieret, 719. b. Ab apothecis & tabernis diſtinctæ, *ibid.*
Officium, pro adminiſtratione, 561. a.
Oicid, Latinè domeſtici, tres perſonarum ſpecies comprehendebant, 406. a.
Oiſelius (Jacobus) nimiùm audax, in quo, 337. a, b.
Omnes, pro plerique omnes, 648. b.
Opinione, à Zenone ſublata, 21. Sapienti non congruit, *ibid.*
Oppidum, pro *oppidulo*, 624. b.
Orationum piarum efficacia, 531. b. & *seq.* 536. a.
Orbis, orbis terræ, totus orbis, de orbe merè Romano, 136. b. & *seq.* 185. b. 610. b.
Ordinare, pro conſtituere, ſeu creare, 552. a.
Oriens. Originem conculcatorum à victoribus collorum, aut tergorum, deberi Orientalibus, 364. a. Orientalis limes ſub Trajano ubi conſtitutus, 443. a. Pars imperii Romani Orientalis Oriens dicta, 444. b. Quas provincias complecteretur, *ibid.* 595. b.
Oriri & Ortus, dicta de initio imperii, 429. a. 573. a. Undè deſumpta hæc loquendi ratio, *ibid.*
Orontes fluvius, Oriens dictus aliquandò, 249. b. 343. b. 391. a, b. Draconis nomen utrum acceperit, 392. a, b. Typho etiam vocatus, *ibid.*
Os, oris. De ejus formâ & uſu, 97.
Oſſa, ſunt fundamentum corporis, 88.

P.

PADUS, undè oriatur, 568. a. Idem cum Eridano & Rhodano, juxtà quoſdam, *ibid.*
Pagani, non putabant templa eſſe poſſe ſine ſimulacris, 293. b. 615. b. Illorum ſacra Chriſtianorum interventu ſæpè turbata, 468. b. Statuas Deos referentes ipſis Deorum nominibus inſigniebant, 450. a. A Chriſtianis quid exigerent, cùm cogerent eoſdem ejurare, 512. a. Templa ſua in locis excelſis vulgò conſtruebant, 615. a, b.
Palatini, quinam dicerentur, 611. a. *Palatium*, fortè pro Palatinis, 624. b. Candidis chlamidibus utebantur, 716. b.
Palatum. De ejus uſu, 97. Utrùm ſaporis ſenſus illi tribuendus, 98. & *ibid.* a.
Palma, arbor Syriæ, 166. a.
Palpebræ, undè dictæ, 95. & *ibid.* a. De mirabili earum uſu, *ibid.*
Pannonia parsà Galerio in honorem Valeriæ uxoris Valeria cognominata, 196. a.
Papillæ. De earum pulchritudine & uſu, 100. & *ibid.* b.
Parenchymata, quid ſint, & de eorum naturâ, 101. a.
Paulus Apoſtolus, utrùm unà cum Matthiâ fuerit Judæ ab Apoſtolis ſuffectus, 184. a. 597. a. A quo, & quomodò martyrio affectus, 185. 564. b.

Peccatum, unde ad hominem pervenerit, 180. & ſeq. 168. & ſeq. Sine illa non potest coerceri, 166. & ſeq.
Pectus. De [illegible] 100. Cur pateat & erectum homini à Deo datum, ibid. & a.
Pedes. De [illegible] in conformandis illis Dei providentia, 110.
Pegma, machina lignea in amphitheatro, 466 a.
Perfectiſſimatus dignitas honoraria, 212. a. Ea minor clariſſimatu, ibid. 329. b. Apud quos Perfectiſſimi conveniebant, ibid. Ex quibus eligerentur, & conſtarent, 438 a.
Perinthus, nomen antiquum Heracleæ Thraciæ, 339 a. 747. b.
Peritomen, Vide Abſtomen.
Perſæ, quando victi à Galerio, 391. De more eorum Regibus ſuis ſerviendi, 216.
Perſecutio Aureliani, quando concitata, 193 a. 403. b. Non intentata modò, ſed & executioni mandata, 183. b. & ſeq. Quot annos duraverit, 184 a.
— Caligulæ, 561. b.
— Claudii, five ſub Claudio, 563. b.
— Conſtantii Chlori, five ſub Conſtantio Chloro, qualis fuerit, 202. 297. b. & ſeq. 418. b. & ſeq.
— Decii, quandò ſævierit, 189. a. Ad illam quot anni à Diocletianea effluxerint, 390. b. 577. b.
— Diocletiani, quâ occaſione concitata, 196 Ubiquoque primo proceſſerit, 197. Quo die & anno inceperit, 198. & ibid. a, b. 291. a. 293. a. 340. b. 371. a. 406. b. 477. b. 412. b. Quouſque arſerit, 201. & ſeq. 294. a. 411. a. Hujus auctor & conciliatores quis fuit, 203. Quandiu duraverit, 246. & ibid. b. 310. 754. b. Quando remittere cœperit, 294. a, b. Non recenſetur à Prudentio, 432. a.
— Domitiani, quo anno ſævire cœperit, 187. a. 398. a, b. & ſeq. 518. a, b. & ſeq. 574. a, b. Ad eam à Neroniana quot anni effluxerint, 398. b. Non fuit diuturna, 431. b. 519. a, b. 574. a.
— Galerii Maximiani, unde orta, 197. Quo die & anno inchoata, 198. & ibid. a, b. Quomodò recruduerit, 212. & ſeq.
— Galli & Voluſiani, quo anno inceperit, 179. a. Localis fuit, ibid.
— Hadriani, 576. a, b.
— Hieroſolymitana, magna fuit, & omnes præceſſit, 181. b.
— Licinii, quo anno inchoata, 510. a.
— Maximini Dazæ quando orta, 631. 717. a, b. Quâ occaſione deſierit, 717. b. & ſeq.
— Maximiani Herculii, ubinam ſævierit, 213.
— Neronis, quandò, & quâ occaſione excitata, 185. 393. a. Omneſne anteceſſerit, ibid. a, b. 577. b. & ſeqq. Utrùm Romæ tantum ſævierit, 181. b. & ſeq.
— Philippi, five ſub Philippo, 576. b.
— Severi, 576. b.
— Trajani, 576. a, b.
— Valeriani, quo anno ſævire cœperit, 189. a. 403. b. 573. a.
Perſecutionem facere, phraſis temporum Laſtantii, 1. 3. 431. a. Perſecutionem Chriſtianos paſſos ſub Nervâ, Trajano, Antonino, &c. 431. a. *Perſequi*, abſolutè poſitum, 358. b. Perſecutiones mirùm frequentes inter Domitianum & Decium, 571. b.
Perſecutores, à Patribus beſtiæ appellati, 184. 202. 440. 189. b. 167. b. Omnes debellati à Deo, 148. & ibid. a. 345. a, b. De funeſtâ illorum morte, 182. a, b. Dictum abſolutè de Eccleſiæ perſecutoribus, 168. a, b.
Peſſinuntium ſimulacrum, quâ reverentiâ habitum à Romanis, 754. b.
Petrus Apoſtolus, Romam quandò advenerit, 184. & ibid. b. 182. a. 397. a, b. 534. b. 151. a, b. & ſeqq. De miraculis ab illo ibi editis, ibid. 156. b. & ſeqq. Utrùm viginti quinque annis illic ſederit, ibid. a. 182. a. 397. a, b. 524. b. 551. a, b. & ſeqq. A quo, & quomodò martyrio affectus fuerit, 185. Quo anno Jeroſolymis è vinculis divinâ ope liberatus, 397. b.
Petrus Eunuchus, Martyr in Diocletiani perſecutione, 197. a. 624. a.
Phanaticus, de Sacerdote, vel homine Diis conſecrato, 481. b.
Phantaſma, quid ſit, 120. b.
Philippus Imperator, Carpos victi, non debellavit, 432. b. Qualis ſub eo perſecutio, 576. b.
Philoſophorum de Deo una teſtimonia, 4. A veritate quantè longè aberrarunt, 10. De eorum ſectis, 21. & ſeq. Variæ eorum de ſummo bono opiniones, 22. & ſeq. De Antipodis quid ſenſerunt, 28. Ad-

perturbandam veritatem pernicioſi ſunt ac graves, 124. Hæreticorum Patriarchæ vocati à Tertulliano, *ibid.* b. De cultu Dei & debitis illi honoribus cur non diſſerverint, 154.
Philoſophia nec ſapientia eſt, nec ſtudium ſapientiæ 20. Quibus rebus conſtet, 21
Phœnix. Ubi fabulentur eum habitare, 263. Unde Proverbium, Phœnice rarior, 264 b. De ejus reſurrectione Auctores, *ibid.* Phœbo avis ſacra, *ibid.* De ejus ætate variæ ſententiæ, 265 b. Cibus ejus quis, 267 b.
Pietas, pro clementiâ, ſeu miſericordiâ, 581 b. 692 b.
Pilati acta, quando & à quibus conficta, 413. a, b. 424. b.
Pionius (S.) quo die comprehenſus, & martyrio affectus, 395. 400 b. *& ſeqq.*
Pius, pro benigno, humano, 692. b.
Placamen, *is*, pro placatione, 537 b.
Plato, ſolus Philoſophorum ad veritatem propius acceſſit, 27. Quam inconſtanter de rebus divinis diſſeruerit, 142 b. Agnovit Dei unitatem, 155. *& ibid.* a.
Pœnitentia. De ea, & quantum homini neceſſaria, 59. *& ſeq.*
Poëtarum de Deo unico teſtimonia, 5. *& ſeq.* Non fingunt omnia, quæ ad Deos ſpectant, 7
Pollex. De illius formâ & uſu, 99. Unde dictus, *ibid.* Ejus articuli quo numero ſint, *ibid. & ſeq.*
Pollux, *Vide* Caſtor
Polyandrium, quid ſit, 62. b.
Polycarpus (S.) martyrium quo die ſecerit, 395. 401. b.
Polyeuctus, Martyr, edictum Decii & Valeriani contra Chriſtianos quomodo tractaverit, 618 a.
Pontes, in amphitheatro quid eſſent, & ad quem uſum ſtructi, 465 b. *& ſeqq.* Ex lignis confecti, 466 a.
Pontifex Maximus utrùm privatus fuerit, 419 a. Pontifex ſeu Provinciæ impoſitus, 482 a. Ex quibus eligeretur, *ibid.* Vocatus etiam Sacerdos Provinciæ, *ibid.* Pontificis nomen dignius habitum, quàm Sacerdotis, 411 b. Pontifex Maximus dictus aliquando Pontifex abſolute, *ibid.*
Porta Ciliciæ, anguſtiæ Tauri montis ducentes in Ciliciam, 540 b. 502 b.
Poſt ſecundum, dem ie ſexto die inchoato, 360. b. *Poſt deinde*, pleonaſmus antiquus, 725. b. *Poſt diem decimum Ka-
lendarum*, *Vide* Ante diem.
Poteſtas præcipitare, pro præcipitandi, 570. &c.
Præbenda. Annona militaris unde ſic dicta, 208 a. 419 b.
Præbere, abſolutè poſitum, pro præbere ſtipendium, vel annonam militarem, 208. *& ibid.* b. 419. b.
Præbitores, quinam, & unde dicti, 419. b.
Prægustator, apud Principes quis eſſet, 732 b. Prægustator libertinus, *ibid.* 732 a.
Præpoſiti, nomen dignitatis militaris, 597 a. 292 a. 291 b. 389. b. 504 a. 606 a. Tribunis utrum inferiores, *ibid.* 504. a, b. 606 a. Præerant cohortibus perinde ac Tribuni, 389 b. 504. a, b. 606. a.
Præſens, in *præſens*, de tempore præterito, 711 b.
Præſes, nomen generale, 348. b. Præſides cur ita dicti, 365 b. Præerant Provinciis, 748 b. Iidem judices, *ibid.*
Præteritura Illyriciana, ubi ſint, 691. b.
Præſtiæ. Duo illius nominis artifices antiquæ, 494. a.
Pretium, in ſingulari, 241.
Primores militum, militiæ, &c. 375 a.
Principes alii tacitum, religionum, belli, ſceleris, pro auctore, 379 b. 488 a, b.
Principale faſtigium, principalis auctoritas, &c. de Principis auctoritate, &c. 178 a.
Principes pagani quinam boni, & in Chriſtianos propenſi, 187. 184 a. 432 a. 575 b. *& ſeq.* 158. a. Principum quinam omnino Deorum & hominum uſurparerunt, 147 a.
Princeps militum, 209. Prior civitatis, loci, ſcholæ, &c. 480. b.
Priſca, uxor Diocletiani, ab eo Idolis ſacrificare juſſa, 301. In exilium pulſitur à Maximino cum filiâ Valeriâ, 255. Ubi, & quo mortis genere perierit, 249. Diocletiani uxor fuit unica, 294. b. 296 a, b. 426 b. 615 b. Ipſi quando nupſerit, 296. a. 615 b. Chriſtiana utrum fuerit, 297. a. 405. b. 515 b. 519 a, b. Ante maritum non obiit, 515 a. 623. b. Si non Chriſtiana, Chriſtianis favit, 508 b. *& ſeq.* Non eſt neceſſe ut Chriſtiana, 509. a. Quo anno perierit, 510 a.
Priſcillianus, Præſes Bithyniæ, 288 b.
Privati, ſub Imperatoribus etiam dicti, qui magnis dignitatibus ornati erant, 411 b. Privatus quis libera Republica, *ibid.* Miles quandoque opponitur, *ibid. & ſeq.* Privata ſpectacula quænam dicta, *ibid.*

Prometheus, primum ſimulacra effinxit, 15
Promotus, dictum de Officialibus poſitum ad gradum aliquem promotis, 491. b. Item de ducibus militaribus promotis ad ordines, 718. b.
Propinquare, verbum poëticum, 216. a. 668. a.
Propontis edictum, ſymbolum, quid ſignificet, 467 b.
Proſcripti parentes, dicti tam de hominibus, quam de bonis, 583 a.
Proſilui, proſilii & proſilivi, à proſilire, 678. b.
Protagoras, quo tempore floruerit, 140 Ejus de Divinitate opinio, *ibid.*
Protectores, quinam, & undè dicti, 510. b. 507 b. 571 a. 652. a, b. Varia eorum genera, 571. a. A quo Imperatore inſtituti, 652. a, b.
Protrahere, antrorſum trahere, 650. a.
Providentia, probatur tùm ex mundi creatione, & conſtanti ejus regimine, tùm ex creatione & configuratione hominis ac belluarum, 2. 18. *& ſeq.* 71 *& ſeq.* 89. Quinam Philoſophi illam impugnaverint, 142. *& ſeq.*
Providentia, pro ſapientiâ, ſeu ſcientiâ Philoſophorum, 116. a.
Pudenda. De illorum uſu, & variis eorum nominibus, 109 *& ibid.* a.
Pulmo. De ejus naturâ, formâ & uſu, 101 *& ibid.* a, b. Quare ſolùs comparatur, *ibid.* b.
Purpura Cæſarum, eadem atque Imperatorum, 120. b. 461 a. 612. a, b. Inſigne utriuſque dignitatis, 444. a. 452. b. 691. b.
Purpuratus, dictum etiam de Cæſare, 441 a.
Puſillitas, vox rara, 79 b 134.
Puticuli, nihil habere commune cum catacumbis, 490 a. Genus ſepulturæ antiquiſſimum, *ibid.* Undè dicti, *ibid.*
Pygmæi. De iis Veteres quid fabularentur 216. b.
Pythagoras metempſychoſis reſtituit, 24. Unum Deum agnovit incorporalem, 133. *& ibid.* b.

Q.

QUADRARE, pro æquiparare, 180. b. 206 a. 215 b. 534 b. 640. b. 697. b.
Quæſerunt, quæſierit, quæſiſſe, &c. apud Auctores idoneos, 134. b
Quàm citus maximè, 389. a. Hæ voces quid ſignificent, 305. a.
Quamdiu, pro quoniam, aut quandiquidem, 141. a.
Quanti, æ, a, pro quot, 389. b. 741. b.
Quantotyle, ſeu *Quantotulus*, vox melioris notæ, quàm quidam putant, 391 a, b. 711. b.
Quatenus, pro quoniam, 119. a, b. 579. a.
Queat, Quitur, &c. verbum Latinum ſimulare, 243 a.
Quieſcere, idem ac dormire, 741. a.
Quietis nomen Romanis Romanorumque Principibus amabile, 503. b. Quies publica in nummis, *ibid.* 501. b.
Quindecimviri, propoſiti ad Sybillinos libros inſpiciendos, 502. a. Quo tempore abrogati, *ibid.*
Quinquennalia Maternia, 338 b. Et quandò celebrarentur, *ibid.* 373 b. 440. b. Quandò ſerarum & ſolverentur, 375. b.
Quondam, de non longo temporis intervallo, 414. b.

R.

RAPINA, pro rapiam & cum feſtinatione capere, 747. a.
Ratio. Nihil potuit homini majus ac melius à Deo dari, 79 *Rationes turbatæ, & liquidæ*, opponuntur, 176 b.
Rationales, Principum procuratores, 385 b. 386. a. 580. b. Eorum officium, *ibid.* 587. a.
Ravenna, ubi ſita, 635. a. Olim una ex præcipuis Italiæ, *ibid.*
Reddere, pro agere, edere, celebrare, 695. b. Idem pro dare, præſtare, *ibid.* Vota reddere, pro facere, *ibid.*
Refragium, vox uſitata idoneis Scriptoribus, 751 a.
Reges. Eâ appellatione Imperatores quandò à Latinis donati, 581 a.
Regnum Chriſti millenarium, ex quibus Scripturæ locis deſumptum videatur, 170. a, b. Regnum, dictum de Romano Imperio, 585 b *& ſeq.* 688. a. Regnum, pro regni incolis, 420. b.
Religio. De falſarum religionum origine, 13. *& ſeq.* De verâ, 29 Religio omninò voluntaria eſt ac libera, 41 *& ſeq.* Solius hominis eſt propria, 130. *& ſeq.* Eâ ſublatâ, ſequetur confuſio vitæ ac perturbatione, 141 154. *& ſeq.* Sine metu non poteſt conſiſtere, *ibid.*
Remus, undè dicti, 211
Rubicon. Locus ille ubi ſitus, 335. a.

Reſtituere, quod ligamen fuerat diſſolvere, 118 b. 704. a.
R ſtituta, pro reſtitutione, 675. b.
Retentare, pro retinere, 669. b. Pro annum retinere, 670. a. Item pro ſimpliciter tenere, *ibid.*
Revelatio, pro *apocalypſi*, 30.
Rhodanus, cum Pado confuſus, 558. a.
Ripa Stygis, vox corrupta, & variè emendata, 204. a, b. 302. a, b. Idem atque ora Propontidis, 302. a.
Ripa, pro maris littoribus, 532. 385 b.
Riparienſes legiones quænam dictæ, 302. a.
Romani. De Diis eorum propriis, 10 & *ſeq.* Populi Romani petulantia & licentia quanta fuerit, 300. b. & *ſeq.* Luſorius novi apud Romanos quid eſſent, 310. a. Dies apud eos quanti fuerit, & unde eum inciperent, 310. b & *ſeq.* De more eorum per picturas aut inciſos lapides res ſuas mandandi memoriæ, 365 b. 415. b. Lapidibus informibus etiam honorem habuerunt, 451 a. Haſta pro Marte ipſi culta, 452 b. Quando pro ſalute quam Reipublicæ talem Deos rogare cœperunt, 479. a. Sub Imperatoribus longe magis ſuperſtitioſi, 715. a.
Romanus, qui dux martyrium conſummaverit, 300. b.
Romula, Galerii mater, unde orunda, 194. 455 b. Mulier admodum ſuperſtitioſa, 197. Filium incitat ad Chriſtianos perſequendos, *ibid.* Hujus nomen multis diu mulieribus inditum, 445 a.
Romula, nonnunquam adjectiva vox, 445 a, b.
Romulus, credatur ſi ſit Maxentii ex Magnâ Urbicâ natus, 488. a.
Ros. De ejus & pruinæ differentiâ, 164. b.
Rurſus repente, pleonaſmum antiquum, 715. b.

S.

SABBATARIUS ſermo, unde dictus, 509 b & *ſeq.*
Sabbatum magnum, de quo dictum Sabbato apud Judæos, 401 b. Dictum apud Afros Proconſulares de Sabbato, quod primam Quadrageſimæ Dominicam præcedit, *ibid.*
Sabini & Sabinorum corpus, ſynonima, 713 a.
Sacerdos ſummus, utrùm de Pontifice maximo dicerentur, an de primo Cybeles Sacerdote, 483. 485. b. Sacerdotes municipum primordiis [illegible] belli, 481. b. Præterant reliquis ejuſdem civitatis Sacerdotibus, 482. a. Mulieres etiam Provinciarum Sacerdotes factæ, *ibid.* Sacerdotibus nonnullis Maximi titulus datus, 485 a. Publicani Sacerdotes, 722. a.
Sacra. De ſacris Deorum Romanorum, 11. De iis à Fauno & Numâ inſtitutis, 10 Sacrorum origo, 13. & *ſeq.*
Sacrificatum, quid propriè ſuerit, 532. b. 729. a.
Salonæ, urbs Dalmatiæ, 210 b. 461. b. Utrùm illuc Diocletianus ſeceſſerit poſt depoſitum imperium, 461. b. & *ſeq.*
Sanctiſſimus vir, vel adoleſcens, dictum de homine virtute prædito ſingulari, 107. b, 176. b. 418 a. 441. a. Sanctiſſimus minimus, unus ſanctiſſimus, quid ſignificent, 418 a.
Sapientes. Hic nihil magnum, niſi quod & bonum, 171 b.
Sapientia, verâ eſt ſcientia rerum divinarum & humanarum, 21. In quo conſiſtat, 25. De verâ ſapientiâ, & de ſapientiâ religioſâ, 25 & *ſeq.*
Sapor. Eam ſcutas cuiuam membro tribuendas, 98 & *ibid.* a.
Sapor, Perſarum rex, Narſæi utrùm avus, an atavus, 440. b. & *ſeqq.* Non unus fuit iſtius nominis, ſed plures ſæpè confuſi *ibid.*
Saturnalia. His octavus dies non acceſſit tempore Conſtantini, 471. a. Ultimus quis fuerit, *ibid.*
Saturnus. Ejus geſta ex Hiſtoricis, 10. Cœlo & terrâ genitus cur credatur, *ibid.* Sacra humana ipſi oblata, 12. & *ſeq.* Quo tempore vixerit, 14.
Scamnum, apud Scriptores Rei ruſticæ, quid ſit, 651 b.
[illegible], magnus, ſolidus, &c. 700. b. Id eſt, magis, [illegible], *ibid.*
Scientes Dominum, pro Chriſtianis, 601. a. Scire Deum, ſcire Paulum, *ibid.*
Scientia, à Socrate & Academicis ſublata, 21. Sine virtute poteſt contingere, 25.
Scripta Imperatorum, pro eorum litteris ad Provinciarum Præſides, 184 b.
Scriptura Sacra. Quarè non facilè huic plurimi credant, 51. *Scriptura*, pro vectigali, 254 a. 469. a.
Scripturarius ager, quis, 469. a. *Scripturarii*, Publicani cur dicti, *ibid.*
Senatus, de quo dicantur, 220. b. 652. a.

Varia Scutariorum genera, 307. b. 371. a. Dictum de ſcutorum fabricatione, 612. a.
Scurgeculus, Græcè [illegible], 612. a.
Secretaria, quid eſſent, 101. a. 374. b. 637. a, b.
Secutam, *ſitem*, *turrim*, &c. pro *ſecutum*, *ſitum*, *turrem*, 380. b. & *ſeq.*
Securitas publica, in nummis, 505. a. Securitas à tranquillitate diſcrepat, 748. a, b.
Sed, particula Lactantio frequentiſſima 611. b.
Sedes, dicta pars corporis quâ ſedemus, 477. b.
Semen. De duabus venis, quibus continetur in corpore, 505. Unde oriatur, *ibid.*
Senatus, Conſules declarabat, eiſque tradebat Conſulatus inſignia poſt Valerianum, 501. a.
Senſus, non ſunt fallaces, 94. & *ſeq.*
Septimontium ſacrum, in quorum honorem à Romanis conſtitutum, 368. a.
Sepulturæ cadaverum Gentiles & Chriſtiani ſtudioſiſſimi, 455. a.
Sequi, pro *exequi*, 131. a.
Serapis, cultus ab Amiſenis, 404. a.
Serdica, urbs Thraciæ, non Daciæ, 479. b. & *ſeq.* Neque item Macedoniæ, 480. a. Eadem ſita in Illyrico licèt ſemper, *ibid.* & b. Una tantum fuit, *ibid.* & *ſeq.*
Serena, uxor Diocletiani ſuppoſititia, 296. a, b. 486. b.
Serenus campus, locus Thraciæ, 342. b. 339. b. 744. b. Unde nobilis, *ibid.* Ejus à Nicomediâ diſtantia, 341. a. Unde dictus, 390. a. 506. b.
Serpentes. De uſu eorum ſalubri in Medicinâ, 157. b.
Servi. Hos contra Dominos interrogari jure Romano nefas erat, 224. a. 310. b. Qui caſus poſteà fuit excepti, 430. b. Novæ circa id conſtitutiones antiquatio & renovatio, *ibid.* His in Diocletianeâ perſecutione libertatis ſpes adempta, ſi in fide perſeveraſſent, 294. a. Diſſenſio de more quando ſtupri aut virgis cædendi erant, 606. a.
Servitium, pro *ſervitute*, 611. a. Idem pro *ſervis*, 611. b.
Severianus, Severi Imperatoris filius, quando & à quo occiſus, 249.
Severus Imperator, ſaltator temulentus, ebrioſus, 208. 300. b. A quo purpurâ indutus, *ibid.* Auguſtus renuntiatus à Galerio, 218. 474. a. Pergit Romam contra Maxentium, 219. 473. b. Deſertus à militibus fugam capeſſit, *ibid.* Dedit ſe, purpuramque exuit, *ibid.* Quo genere mortis periit, 220. a. 337. a. 474. a. 483. a. Purpuram ubi induerit, 506. a, b. De tempore quo ſumpſit Auguſti titulum, 515. b. & *ſeq.* Ubinam fuerit interfectus, 316. b. & *ſeq.* Quo anno obierit, 317. b.
Sexus. In diverſis ſexibus inſtituendis mira Dei providentia, 158. & *ſeq.*
Sibyllæ. Earum de uno Deo teſtimonia, 5. De iis Auctores, & variæ ſententiæ, 174. & *ibid.* a, b. Librorum libri quo nomine laudati à Lactantio, 186. a.
Sibyllini libri, à quibus, cum opus eſſet, conſulerentur, 101. a. Quo tempore combuſti, *ibid.* Numero plurali ſemper appellati à Lactantio, 177. a.
Sic, quandoque adverbium ordinis, 751. b.
Sigla, notæ quibus inſcribantur [illegible], ſeu [illegible], 378. a.
Sigillum, de commentariis libello, ſive epiſtolâ dum ſtoria ſigillo munita, 216. 312. a. 377. b. & *ſeq.*
Similis, cum genitivo caſu, 612. b.
Simon Magus. Duplex ejus cum Petro certamen commentitium, 281. a. Illo Apoſtoli operâ de cœlo in terram præcipitatus, 557. a. De eo fabulæ, *ibid.*
Simulacrum, *Vide* Imago.
[illegible], nomen matris Deûm, ſeu Cybeles, 446. b.
Societas, quare ab homine appetatur, 83.
Socrates. De eo, & ejus contradictionibus, in Apologiam pro ipſo quinam ſcripſerint, 139. a, b. De Deo quid ſenſerit, 153. & *ibid.* a.
Sol. Curſus ejus inæquales & orbes inæquales ad uſum hominis ordinavit, 154. Horæ ejus comites, 205. b. Sol invictus in nummis, 471. a. 510. b. 674. b. Solis defectio, quæ ſub Chriſti mortem conſpecta, qualis fuerit, & quando acciderit, 542. a. 544. b. & *ſeqq.* Sol novus, de Brumâ, ſive de die VIII. Kal. Jan. 676. a, b.
Solœciſmus corporis, 88.
Somnia, quâ de cauſâ homini à Deo data, 160. Utrùm veri aliquid habeant, 161.
Sophi, qui nunc dicantur, 105. a. b. 638. a.
Sorores, de Carthagine & Uticâ, 619. a. Item de nominibus & calumniis, de per-

perſecu-

pertate & bonâ mente, *ibid.* b. Sorores lo-
dices, *ibid.*
Spalato, Villa Diocletiani, ubi obiit, 210. b
462. b. *& ſeq.* Ubi ſita, *ibid.*
Spectacula, quare vitanda, 53 *& ſeq.*
Splen. De ejus naturâ & uſu, 111 *& ibid.* a.
Stabulum equiſonum, 212. a. 375. b. Ferri-
terium, *ibid.*
Stapedes nullos habuerunt Veterum ſellæ,
433. b. Quando cœperint uſurpari, 434.
b. *& ſeq.*
Statuæ in quo conveniant cum manſionibus,
in quo ab illis differant, 670. a, b.
Statuæ unde Græcis placuerunt, 89. b. Prin-
cipum dejectæ, 237. 333. b. 387. b. 492.
a. Ab imaginibus differunt, 492. b. *& ſeq.*
674. a.
Stephanus Protomartyr, ſub quo Principe
paſſus fuerit, 563. b
Στήλη, Græcè columna, ſæpè etiam ſtatua,
461. a.
Stipites nudi, ſæpè culti à Gentilibus, 451.
a, b. Stipes crucis, lignum crucis rectum,
ibid. b. Stipes dealbatus delubrum vocatus
à Veteribus, 452. a.
Stoici, cœleſtia omnia in Deorum numero
reponebant, 18. Horum de ſummo bono
ſententiæ, 23. Utrùm Deum fecerint cor-
poreum, 132. b. Opinio eorum de irâ in
Deo refellitur, 134. *& ſeq.* De cauſâ cur
mundus ſit effectus quid ſenſerint, 155 *&*
ibid. a. Non diſtinxerunt iram juſtam ab
injuſtâ, 161
Stomachus. De eo, variiſque ejus nominibus,
101 *& ibid.* a. Ejus officium, *ibid.*
Strangulatio, aliis bona mors, mala & le-
thum informe aliis, 467. b. Mulieres hoc
ſupplicii genere affectæ, *ibid.*
Strato. Ejus de mundo opinio, 143. Quis
fuerit, *ibid.* a, b. Phyſicus undè cogno-
minatus, 144. a. Quo tempore floruerit,
ibid.
Stratores, undè dicti, 433. b. Eorum offi-
cium, *ibid.* Miniſterium illud à nullis
Imperatoribus exhibitum, 434. a. Eo-
rum mos undè deductus apud Græcos,
ibid.
Striga, vox Agrimenſoria, ſeu Gromatica,
406. b. 635. b. Quadratæ figuræ latus ſunt
in longitudinem, 635. b.
Strigonium, urbs, ubi ſita, 635. b.
Suadere legem, quid ſit, 231. b.
Subterrare acies, montibus, 393. a. 737. a.
Summa, vox Lactantio peculiaris, 60. b.
Quid ſignificet, *ibid.*
Superarat, pro *ſuperaſſet*, 107. a.
Superficiare, undè dictum, 698. a.
Superponere, vox ævo Lactantii uſurpata,
381. b.
Superſtitionis odioſum nomen religioni Chri-
ſtianæ affixum ab Ethnicis, 561. b
Sura, quid ſit, 110. a
Suſanna (S.) cujus filia & cognata dicatur
in ejus Actis, 296. a. Ejus cum Galerio
matrimonium commentitium, *ibid.*
Suſpenſio in equuleo, ſupplicium Martyrum,
462. a, b. Suſpenſus ſimpliciter, pro in
equuleo ſuſpenſus, *ibid.*
Sutim, pro *ſutim*, 210. a. 306. b. 375. a.
Suus proprius, locutio Latina, 735. b.
Sylvanus, à Monteorum Deorum cœtu non
excludendus, 170. b.
Sympoſium, utrùm ſcriptum à Lactantio,
251. a, b.
Synthema, de commeatûs libello, ſeu epiſto-
lâ dimiſſoriâ, 378. a. Σύνθημα, notæ ſe-
cretæ cujus generis, *ibid.*

T.

TABERNA, differunt ab officinis &
apothecis, 718. b. Quis earum uſus,
ibid.
Tages, Aruſpex olim celebris apud Tuſcos,
196. b. 291. a, b. Oratione ſumptus pro
magiſtro ejuſdem diſciplinæ, *ibid.* Aruſ-
picinam ſcripſiſſe exiſtimatur, 415. b.
Tam, pro *valdè*, 591. a.
Tauri montis anguſtiæ, ubi ſint, 541. b.
Τέμενος, ſemper pro templo à Græcis uſurpa-
tur, 616. b.
Templum Dei, ſanctum, fidele, &c. de
Chriſtianorum corpore, ſeu Eccleſiâ,
291. b. 429. a. 517. b. Item de omni
homine Chriſtiano, 297. b. 429. a. Tem-
pla & Eccleſias ſæpè Patres opponunt,
522. b.
Tempus inſtans ſæpè dictum à Latinis me-
dium inter præteritum & futurum,
403. b.
Tendere, nota vox pro caſtra metari, 741. b.
Terminalia, undè dicta, 198. a. 616. a.
Quo die & menſe celebrarentur, 293. a.
453. a. Fictione quadam dies anni ultimus
fuere, 453. a.
Termini imperii Hadriani voluntate mutati,
524. a.
Terminus Deus, formâ lapidis vel ſtipitis
in agris cultus, 452. a. Sacra ipſi quan-
dò fierent, 453. a. Non plures illi dies facti,

 L IIII

ibid. A quo conſecratum, 611. a.
Ternarium numerum veteres Chriſtiani cur amarent in precibus, 390. a.
Territoria, protectoribus, 373. b. 456.
Theodora, Maximiani filia, vel privigna, 314. a. Conſtantio deſponſata, *ibid.* 413. a.
Theodorus Philoſophus, nullum eſſe Deum dicit, 143. Quo tempore vixerit, *ibid.* a. Cyrenæus unde dictus, *ibid.* Ἄθεος cognominatus, *ibid.* b.
Theotecnus, Curator Antiochiæ, egregius impoſtor in Chriſti annos, 501. a.
Tiberius. Utrùm ejus imperii anno decimo quinto Chriſtus paſſus fuerit, 556. b. *& ſeq.*
Timon, quis fuerit, & de ejus naturâ & indole, 170. b.
Timor Dei. Ejus neceſſitas, 134. *& ſeq.* Solus cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem, *ibid.*
Tituli in inſcriptionibus Edictorum nomina & honores complectebantur, 481. b.
Tollere, pro è medio tollere, occidere, 609. b. Item pro attollere, *ibid.* 745. a, b.
Tolles, quæ corporis partes dictæ, 103. a. Eædem ac tonſillæ, *ibid.* Undè vocatæ, *ibid.* Quomodò amidis appellatæ à recentioribus, *ibid.*
Tonſillæ, *Vide* Tolles.
Tori, quid ſint in homine, & de eorum ſitu, 99. a. Eorum uſus ad ſignificandum robur, *ibid.*
Traditores nomen, undè ortum, 199. a. 293. b. 414. b.
Trahere morbum, pro morbum contrahere, 635. a. Trahere bellum, obſidionem, &c. Latinis idem ac protrahere, *ibid.*
Trajanus, adoptatus à Nervâ non imperavit, niſi illo mortuo, 201. b. 409. a. Dacias rebelles vectigales fecit, 215. 666. a. Duæ ejus expeditiones in Dacos, 310. b. *& ſeq.* Quo die & anno natus, 409. a, b. Quandò à Nervâ adoptatus, *ibid.* b. Orientalis limes ſub eo ubi conſtitutus, 443. a. Utrùm ſub illo Chriſtiani Eccleſias habuerint quales nunc cernimus, 520. b. *& ſeqq.*
Tranquillitas, pro pace, 418. b. Differt à ſecuritate, 745. a, b.
Transtigritanæ regiones, de quibus locis intelligendæ, 443. a.
Trepere, verbum obſoletum, pro vertere, 603. b. A Græco τρέπειν deductum, *ibid.*
Trepidare, pro huc & illuc frequenter ſe vertere, 603. a. 614. b. A priſco trepere deductum, *ibid.*
Tributum ſoli, ſive capitis, ad quos, & ob quid extenderetur, 445. a. 489. b.
Tribunitia poteſtas Imperatorum quarto ſæculo à quo die numeraretur, 510. a.
Triſmegiſtus, *Vide* Hermes.
Triumphare, cum quarto caſu, 203. a. 390. a. 631. b.
Triumphatus, paſſivè, 190. a.
Tryphæna, Tryphoſa, vel Tryphonia, Decii junioris uxor, Chriſtiana credita, 452. a.
Tu videris, formula improbantium, 209. b. 647. b.
Tumultus, quomodò definitus à Cicerone, 593. b. Undè dictus, *ibid.* Aliquandò pro bello graviſſimo uſurpatus, *ibid. & ſeq.*
Tutelarum tutandi fundi ergò quantum genera apud Veteres, 715. a.
Tuolo, pro titulo, 231. 331. a.
Turbari, & perturbari, in quo differant, 677. a.

V.

VADERE, de hoſtibus qui proſternendi animo procedunt, 681. b.
Valens Imperator, pronomine Valerius, utrùm à Licinio occiſus fuerit, 248. a, b. 417. a, b. 716. b. *& ſeq.* Quo Chriſti anno, 417. a, b. 518. a.
Valens Theſſalonicus, occiſus non fuit à Licinio, 417. a. Cæſar ab illo quandò creatus, *ibid.*
Valentinianus Imperator. De ejus veſte, 576. a.
Valeria, Diocletiani filia, à patre idolis ſacrificare juſſa, 201. Galerio quo anno nupſerit, *ibid.* a. 623. b. Sterilis fuit, 282. b. 486. b. 634. a. Maximini nuptias contemnit, 233. 487. a. Ab eo cum matre in exilium pellitur, *ibid.* A patre Diocletiano fruſtrà repetitur, 237. 487. a. Candidianum Galerii ex concubinâ filium adoptavit, 248. 486. b. Ubi, & quomodò miſerè perierit, 249. 487. a. Perperàm credita brevi obiiſſe poſt nuptias, 295. b. Pannoniæ parti nomen dat, *ibid.* Chriſtiana non fuerit, 297. a. 405. b. 515. b. 519. a, b. Si non Chriſtiana, Chriſtianis favit, 508. b. *& ſeq.* Non eſt occiſa ut Chriſtiana, 509. a. Quo anno perierit, 510. a. Maximinus quomodò ejus filium, 718. a.

Valerianus Chriſtianos perſequutus, 189. Victus & in ſervitutem à Perſis redactus, *ibid.* Quo anno ſævire cœperit in fideles, *ibid.* a. 403. b. 579 a. Ejus primo in illos benevolentia & humanitas, *ibid.* 184. b. 579. b Superbia victum exhibet Sapori regi Perſarum, *ibid.* 184. b. 434. a, b. Quâ morte vitam finierit, 190. 184. b *& ſeq.* 437. b. 580. a, b. Quot annos ſervierit, *ibid.* a, 581 b *& ſeq.* Quandò, & à quibus evectus ad imperium, 400. a. 579 b. Quo anno captus à Perſis, 403 b. 436. b. 580. b. Utrùm conſenſerit in imperio, illudque filius tradiderit, 436 a, b Quo ætatis anno Imperator factus, *ibid.* a Quot annos regnaverit *ibid.* b Quo ætatis anno mortuus, *ibid.* Plus fudit Chriſtiani ſanguinis, quàm quibuſdam viſum, 579. b. *& ſeq.*

Valitudo, pro *valetudo*, 665 b.

Vaniloquentia, 578.

Venarum ſectio, quale morbis genus, 488. a.

Venter. De eo, & qualis laudetur ab Auctoribus, 100 *& ibid.* b.

Venæ. De illorum uſu & utilitate. 116.

Venus, artem meretriciam inſtituit, 7. Ara templumque Veneri Calvæ apud Romanos, 11. Culta in Syrophœnice, 264. b. Venus Urania quâ formâ Athenis culta, 449. a. Paphiæ ſub figurâ pyramidis, *ibid.*

Veritas, quid ſit, 30. Gradus per quos ad eam aſcenditur, 159. *& ſeq.* Humanis ſenſibus erui nequaquam poteſt, 152

Verus (Lucius) Imperator, quo anno obierit, 411 a Decimum imperii annum non attigit, *ibid. &* b. Quo anno ad imperium evectus, *ibid.* b.

Veſica, quâ ratione urinam trahat, 104. Quæ animalia uſum hujus non habeant, *ibid.* b

Veſtire, idem ac ſummæ poteſtatis inſignibus induere, 307. b 574 b.

Veteranus rex, dictum eleganter de Diocletiano poſt depoſitum imperium, 507 b.

Vetus vetuſtum vinum, pleonaſmus antiquus, 715. b

Vexare, *Vexatio*, verba habentia uſum ingentis calamitatis, 469 b. 565 a. Dictum etiam de ſuppliciis Martyrum, & perſecutionibus, *ibid.* 565 a, b 485 a. Vexatio, pro morbo, 565 b. 433 a.

Vicani, dicti qui in eodem vico habitant, 408 a, b.

Vicarium aliquid, pro re aliquâ vicariâ, 347 b. 751. b *& ſeq.* Annuâ vicarium, *ibid.* Vicaria opera, munus vicarii, &c. 348, a.

Vicarius. Quod ejus officium, 951 b. 752. b. Vicarii in re ſacerdotali, 170 b. Vicarius in genere quis, 505 b Vicarii Præfectorum, *ibid.* Illorum quæ poteſtas, 537 a.

Vicennalia, quandò, & quo pacto celebrarentur, 500 a. 574 a. 634. b. 692. b. Quandonam ſuſciperentur, 574. a.

Victor, *Vide* Aurelius.

Victoriam capere, locutio rara, 242. a. 741. b

Vigiles, legibus Romanis ex variis artificum corporibus collecti, 587. a.

Vilitas. Eo nomine Veteres quid notarent, 186. a

Villa publica in Campo Martio Romæ quid eſſet, 472. b. Aliæ alibi extructæ, *ibid.*

Vinum, inter alimenta numeratum, 607. b.

Vipera. De ſalubri illius uſu in Medicina, 117 *& ibid.* b.

Vir, undè dictus, 108 *& ibid.* a.

Virgilius, unus numerandus inter Epicureos, 120. a

Virgines, Latinis fœminarum nomine comprehenſæ, 254. a 721 b. Virginum immunitas, quid ſit, *ibid.* b

Virtus, quid ſit, 24 Quod ejus præmium, *ibid.* Undè appellata, 108. Per mala probatur & conſtat, 170 Virtus, dictum ſimpliciter de virtute bellicâ, 741. a 746. a.

Viſcera. De iis, & eorum uſu, 88. 101 *& ſeq.* Quid ſint, *ibid.* a.

Viſcerationes, undè dictæ, 88. a.

Viſio, quomodò fiat, 93. *& ſeq.* Quomodò fiat ut ebrii omnia videant duplicia, 94. *& ſeq.*

Vita. De duabus humanæ vitæ viis, 47. *& ſeq.* Per quid vita ſuſtentetur, 101 De longâ vitâ quorumdam hominum, 337 a. Vita, pro victu, ſeu alimento, 606. b.

Vitam vivere, 140.

Vitellius Imperator, virum vidit imaginem ſuam abolere, 127 b.

Umbilicus. De ejus ſitu & uſu, 100. *& ibid.* b.

Unguis. Eorum pulchritudo & uſus, 99.

Ungulæ, quale martyrii inſtrumentum, 503. b 579. b. 456 a.

Universitas terræ, de Romano imperio, 609. a

Voluptas. De voluptatibus ſenſuum coercendis, 52 *& ſeq.* Non faciunt hominem beatum, 178. Tam mentalis voluptas, quàm corporis, 189.

Votum celebrare, de Feſtis in quibus vota

vota pro ſalute Principum concipiebantur, 125 b. 316. a. 694. a.
Vox, *αὐδὴ* quæ dicta à Græcis, 92. De ejus origine & cauſâ, 101 & *ſeq.* 113 A Philoſophis quomodò definita, 112. & *ibid.* a, b. Ejus inſtrumenta 113. b.
Uranus. Ejus geſta ex Hiſtoricis, 10.
Vitrinæ publicæ, Romæ ab. ſitæ, 490. b.
Utenſilia, quid ſint, 121. b. 684. b. Sumpta pro inſtrumentis, 474 a.
Uterus. De eo, & ejus formâ, 105 & *ſeq.* Varia illius nomina, 106. a.
Utilitas publica in nummis, 478 a.
Vulnus & Ulcus, in quo differant, 702. a.

X.

XANTHICUS menſis, in Aſianorum Proconſulatuum anno Solari quotus eſſet, 401 b. & *ſeq.* Undè inciperet, *ibid.*
Xenocratis de mente, ſeu animâ, ſententia, 116. & *ibid.* a.
Xenophanes, de Lunâ quid ſenſerit, 18.

Z.

ZABULUS, pro *Diabolus*, 203. a. 204. 298 b. 631. b Hæc vox frequens in libris antiquis, 298 b.
Zacones, pro *Dracones*, 298. b. 632 b.
Zariterum, pro *Draconem*, 298. b.
Zeno, ſuſtulit opinationem, 21. Ejus de ſummo bono ſententia, 22. Illius errores, 27 Agnovit Dei unitatem, 153.
Zeta, pro *Diæta*, 373. a. 631. b.
Zozimus, oſor Conſtantini infenſiſſimus, 315. a.

FINIS.

ERRATA in ſecundo Volumine deprehenſa.

Præf. Pag 19. lin. 42. *explicanando dhibenda*, lege *explicando adhibenda*.
4 a. lin. 9. *ocrurebant*, leg. *occurrebant*.
7. a. lin. 5. *Cybeles*, leg. *Cybele*.
91. lin. 27. *Moyſes*, leg. *Moyſes*.
77. b. lin. 13 *ſeu*, leg. *ſeu*.
79. b. lin. 2. *docuerant*, leg. *docuerunt*.
112. a. lin. 9. *haberi*, leg. *habere*.
132. lin. 7. *reprahenſione*, leg. *reprehenſione*.
151. lin. 26. *conſtat*, leg. *conſtet*.
177. b. lin. 17. *amor*, leg. *amore*.
187 b. lin. 15. *MSS* leg. *MS*.
204. a. lin. 3. *Vincemnalium*, leg. *Vicennalium*.
213 lin. 22. *ponies*, leg *ponis*.
312 b. lin. 4 *Gloſſarum*, leg. *Gloſſarium*.
356. a. lin. 29. *Epimarchi*, leg. *Epicharmi*.
360. a lin 47 *Plalmis*, leg. *Pſalmis*.
361. b. lin. 29. *alterum* leg. *alterum*.
395. b. lin. 49. *Aſtronomus*, leg. *Aſtronomis*.
460. a. lin. 25. *Conſtantini*, leg. *Conſtantii*.
479. a. lin. 41 *paſlii*, leg. *palii*.
583. a. lin. 22. *barbarorum*, leg. *barbarorum*.
610. a. lin. 34. [illegible], leg. [illegible]
711. a. lin. 43. *deligerit*, leg. *delegerit*.

LECTORI MONITUM.

QUoniàm incuriâ dicam, an oſcitantiâ noſtrâ factum eſt, ut in excudendis Pauli Baudri Notis, quotiès ille ad Notas ſive Baluzii, ſive Columbi aut Caperi remitteret juxta ſuam Editionem, nos lectionem emendandam, numeroſque Editionis noſtræ paginis accommodandos ſeriùs animadverterimus, oramus veniam, Lector benevole, ſi quid humani in eo diligentia noſtra paſſa eſt. Interim ne quid tibi pereat, quod conferre queat, tum ad perfectionem, tum ad uſum faciliorem hujuſce noſtræ Editionis, en reſtituimus tibi in ſubjecto indice eadem loca emendata. Hunc conſulas licet, quò faciliùs queas ad Notas indicatas recurrere.

EMENDANDA

IN NOTIS PAULI BAUDRI,

à pag. 530. incl. ad pag. 609. excl.

Pag. 530. *col.* 2. *lin.* 25. P. 2. p. 266 *leg.* p. 358. col. 1.

Ibid. *lin.* 26. p. 5. & 6. *leg.* 278. & ſeq.

Ibid. *lin* 32. P. 2. p. 8. *leg.* 280. col. 2.

Ibid. p. 266. *leg.* p. 280. col. 1.

Ibid. N. (a) P. 2. p. 266. *leg.* p. 358. col. 1.

Ibid. N. (b) P. 2. p. 7. *leg.* p. 358. col. 2.

Ibid. N. (d) P. 2. p. 7. *leg.* p. 280. col. 1.

Ibid. N. (f) P. 2. p. 7. *leg.* p. 280. col. 1.

Ibid. N. (h) P. 2. p. 267. *leg.* p. 358. col. 2.

Pag. 531. N. (d) infrà P. 2. p. 266. *leg.* ſuprà p. 358.

Ibid. N. (f) P. 2. proximè ante p. 266. *leg.* p. 356.

Ibid. N. (g) P. 2. p. 7. & 8. *leg.* p. 280. col. 2.

Pag. 532. *col.* 1. *lin. ult.* P. 2. p. 8. *leg.* p. 280. col. 2.

Ibid. p. 123. *leg.* p. 418. col. 1.

Ibid. *col.* 2. *lin.* 1. p. 267. *leg.* p. 358. col. 2.

Ibid. N. (k) P. 2. p. 267. *leg.* p. 358. col. 2.

Pag. 534. *col.* 2. *lin.* 13. P. 2. p. 267. *leg.* p. 358. col. 2. & ſeq.

Pag. 535. N. (a) infrà P. 2. p. 267. *leg.* ſuprà p. 359. col. 1.

Pag. 536. *col.* 1. *lin.* 36. P. 2. p. 124. *leg.* p. 428. col. 1. & 2.

Ibid. *col.* 2. *lin.* 12. P. 2. p. 124. *leg.* p. 418. col. 1. & 2.

Pag. 537. *col.* 1. *lin.* 16. P. 2. p. 124. *leg.* p. 428. col. 2. & ſeq.

Ibid. *lin.* 27. p. 8. *leg.* p. 281. col. 1.

Ibid. *lin.* 35. P. 2. p. 8. *leg.* p. 281. col. 1.

Ibid. *lin.* 39. P. 2. p. 125. *leg.* p. 419. col. 1.

Ibid. *col.* 2. *lin.* 8. P. 2. p. 268. *leg.* p. 359. col. 1.

Ibid. *lin.* 9. p. 125. *leg.* p. 429. col. 1.

Pag. 538. N. (a) P. 2. p. 268. *leg.* p. 359. col. 1.

Ibid. N. (e) P. 2. p. 8. *leg.* p. 281. col. 1.
Pag. 539. *col.* 2 *lin.* 23. p. 8. num. 11 *leg.* p. 537. col. 1.
Ibid. *lin.* 44. P. 2 p. 124. *leg.* p. 428. col. 2. & ſeq.
Ibid. p. 8. *leg.* p. 281 col. 1.
Ibid. *lin.* 45 p. 8. num. 11. *leg.* p. 537. col. 1.
Pag. 540. *col.* 1 *lin.* 3 infrà P. 2. p. 9. *leg.* ſuprà p. 281. col. 1.
Ibid. *lin.* 14. P. 2. p. 268. *leg.* p. 359. col. 2. & ſeq.
Ibid. N. (e) infrà P. 2. p. 269. *leg.* ſuprà p. 360. col. 1.
Ibid. N. (f) P. 2. p. 125. *leg.* p. 429. col. 2.
Ibid. N. (g) P. 2. p. 269. *leg.* p. 360. col. 1.
Ibid. N. (i) p. 270. *dele.*
Pag. 541 *col.* 2. *lin.* 36. P. 2. p. 269. *leg.* p. 360. col. 1.
Ibid. N. (g. P. 2 p. 125. *leg.* p. 429. col. 2.
Ibid. p. 269. *leg.* p. 360 col. 1.
Ibid. N. (h) p. 270. *leg.* p. 360. col. 1.
Pag. 542. *col.* 1 *lin.* 12. P. 2. p. 9. *leg.* p. 281. col. 1.
Ibid. N. (d.) P. 2 p. 270. *leg.* p. 360. col 2.
Ibid. N (e) P. 2. p. 270. *leg.* p. 360. col. 2.
Ibid. N. (f) P. 2 p. 125 *leg.* p. 429. col. 2.
Ibid. N. (g) & (h) p. 269. & p. 270. *leg.* p. 360. col. 2.
Pag. 543. *col.* 1 *lin.* 4. P. 2. p. 270. *leg.* p. 360. col. 2.
Ibid. *col.* 2. *lin.* 23. P. 2 p. 125 *leg.* p. 429. col 2.
Ibid. p. 270. *leg.* p. 360. col 2.
Pag. 544. *col.* 1 *lin.* 13. infrà P. 2. p. 9. *leg.* ſuprà p. 281. col 1 & 2.
Ibid. *lin.* 49. p. 114. & ſeq. *leg.* p. 349. col. 2. & ſeq.
Ibid. *col.* 2. *lin.* 9. p. 1 num. 1 2. & p. 3. n. 4. *leg.* p. 530. col. 1. & p. 532. col. 1.
Ibid. N. (a) P. 2. p. 9. *leg.* p. 281. col. 1 & 2.
Ibid. N. (b) P 2. p. 270. *leg.* p. 360. col. 2.
Pag. 546. N (c) infrà P. 2. p. 270. *leg.* p. 360. col. 2. & ſeq.
Pag. 549. N. (d) P. 2. p. 125 *leg.* p. 429. col. 2
Ibid. N. (e) P. 2. p. 270. & 271 *leg.* p. 360. col. 2. & ſeq.
Pag. 550. *col.* 1. *lin.* 19 infrà P. 2. p. 9 *leg.* ſuprà p. 281 col. 2.
Pag. 553. *col.* 2. *lin.* 24. P. 2. p. 271. *leg.* p. 361. col. 1.
Ibid. *lin.* 31 infrà P. 2. p. 125. *leg.* ſuprà p. 429. col. 2.
Ibid. *lin.* 32. P. 271. *leg.* p. 361 col. 1.
Pag. 554. *col.* 2. *lin.* 30. p. 11. num. 17. *leg.* p. 538. col. 2. & ſeq.
Pag. 555. *col.* 1 *lin.* 5 P 2. p. 10. *leg.* p. 281. col 2. & ſeq.
Ibid. *lin.* 36. num. 15. *leg.* p. 539. col 1. & ſeq.
Ibid. infrà P. 2. p 10. *leg.* ſuprà p. 282. col. 1.
Ibid. *lin.* 37. p. 271. *leg.* p. 361. col. 2.
Pag. 556. N. (d) P. 2 p. 125. *leg.* p. 429. col. 2.
Ibid. p. 271 *leg.* p. 361. col. 2.
Pag. 557 *col.* 2 *lin.* 23. P. 2. p. 10. *leg.* p. 282. col. 1.
Ibid. *lin.* 26. P. 2. p. 11. *leg.* p. 282. col. 2
Ibid. *lin.* 27. p. 272. §. 1. *leg.* p. 361. col. 2.
Ibid. *lin.* 30. P 2 p. 12 *leg.* p. 282. col. 2.
Ibid. p. 126. *leg.* p. 429 col. 2
Ibid. *lin.* 31 p. 272. *leg.* p. 429. col. 2.
Ibid. N. (d) P 2 p. 125 *leg.* p. 361 col. 2
Pag. 558 N (d) P. 2. p. 6 *leg.* p. 279. col. 1.
Ibid. N (e) p. 6 7 *leg.* p. 279. col. 1
Pag. 560. *col.* 2. *lin.* 6. P. 2 p. 126 *leg.* p. 429. col. 2.
Ibid. *lin.* 8. ibidem *leg.* p. 430. col. 1.
Ibid. p. 278. *leg.* p. 362. col. 1.
Ibid. N. (d.) p. 22. num. 10. *leg.* p. 540. col. 1.

Pag. 561. *col.* 1. *lin.* 25. P. 2. p. 278. *leg.* p. 362. col. 1.
Pag. 563. *col.* 1. *lin. penult.* num. 31. p. 15 *leg.* p. 542. col. 2.
Ibid. N. (1) P. 2 p. 126 *leg.* p. 430. col. 1.
Pag. 565 N. (b) p. 23. *leg.* p. 551. col. 2.
Pag. 566. N. (a) P. 2. p. 272. *leg.* p. 362. col. 1.
Pag. 567. *col.* 1. *lin.* 26. infrà P. 2. p. 11. *leg.* ſuprà p. 282. col. 2.
Ibid. col. 2 *lin.* 20. infrà P. 2. p. 22. *leg.* ſuprà p. 289. col. 2.
Ibid. p. 127. *leg.* p. 430. col. 1 & 2.
Ibid. lin. 29. P. 2. p. 11. *leg.* p. 282. col. 2.
Ibid. lin. 30. p. 127. *leg.* p. 430. col. 2. & ſeq.
Pag. 568. *col.* 2 *lin.* 15. infrà P. 2. p. 12. *leg.* ſuprà p. 283. col. 2.
Pag. 569. N (a) infrà P. 2. p. 127. *leg.* ſuprà p. 431. col. 1.
Ibid. p. 273. *leg.* p. 362. col. 2.
Pag. 570. N. (c) infrà P. 2. p. 128. *leg.* ſuprà p. 431. col. 1.
Pag. 572. N. (a) pag. 46. num. 47. col. 4. *leg.* p. 569. col. 4.
Ibid. N (c) P. 2. p. 127. *leg.* p. 430. col. 2.
Ibid. N. (e) p. 9 num. 24. *leg.* p. 536. col 2.
Pag. 573 *col.* 1. *lin.* 13. P. 2 p. 12. *leg.* p. 283. col. 1. & 2.
Ibid. p. 273. *leg.* p. 362. col. 2.
Pag. 574. *col* 1. *lin.* 41 P. 2. p. 128. *leg.* p. 431 col. 2.
Pag. 575. *col.* 1. *lin.* 6. P. 2. p. 12. *leg.* p. 283. col. 2.
Ibid. p. 129. *leg.* p. 431 col. 2.
Ibid. lin. 7. p. 274. *leg.* p. 362. col. 2.
Ibid. lin. 21. P. 2. p. 274. *leg.* p. 263. col. 1.
Ibid. lin. 41. P. 2 p. 274. *leg.* p. 263. col. 1.
Ibid. lin. penult. P. 2. p. 13. *leg.* p. 283. col. 2.
Ibid. col. 2. *lin.* 29. P. 2. p. 13. *leg.* p. 283. col. 2.
Ibid. lin. 30. p. 129. & ſeq. *leg.* p. 431. col. 2.
Ibid. N. (c) P. 2. p. 13. *leg.* p. 284. col 1.
Pag. 576. *col.* 2. *lin.* 19. P. 2. p. 129. *leg.* p. 432. col. 1. & 2.
Pag. 577. *col.* 1. *lin.* 18 P. 2. p. 274. *leg.* p. 363. col. 1.
Ibid. col. 2. *lin.* 1. P. 2. p. 13. *leg.* p. 284. col. 1.
Ibid. lin 29 P. 2. p. 13 *leg.* p. 284. col. 1.
Pag. 578. *col* 1 *lin.* 15 P. 2. p. 129. *leg.* p. 432. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 19. P. 2. p. 129. *leg.* p. 432. col. 1 & 2.
Ibid. lin. 25. P. 2. p. 274. *leg.* p. 363. col. 1.
Ibid. col. 2. *lin.* 30. P. 2. p. 13. *leg.* p. 284. col. 1.
Ibid. lin. 31. p. 130. *leg.* p. 432. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 32. p. 274. *leg.* p. 363 col. 1.
Ibid. N. (a) Pag. 36. num. 31 *leg.* p. 561. col. 1.
Pag. 579. *col.* 1. *lin.* 16. P. 2. p. 14. *leg.* p. 284. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 17. p. 131. *leg.* p. 433. col. 1.
Ibid. col. 2. *lin.* 21. P. 2. p. 14. *leg.* p. 284. col. 2.
Pag. 581. *col.* 1 *lin.* 17. P 2. p. 14. *leg.* p. 284. col. 2.
Ibid. lin. 45. P. 2. p. 138. & ſeqq. *leg.* p. 433. col. 1 2. & ſeqq.
Ibid. col 2. *lin.* 31 P. 2. p. 131. *leg.* p. 433. col. 1. 2. & ſeq.
Ibid. p. 274. *leg.* p. 363. col. 1 2. & ſeq.
Pag. 582. *col.* 1. *lin.* 16. P 2. p. 14. *leg.* p. 284. col. 2.
Ibid. lin. 17. p. 138 *leg.* p. 437. col. 2.
Ibid. lin. 37. tol. 5. *leg.* p. 423. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 38. P. 2. p. 138. *leg.* p. 437. col. 2.
Ibid. lin. 39. p. 14. *leg.* p. 284. col. 2.
Ibid. col. 2. *lin.* 28. P. 2. p. 15 *leg.* p. 284. col. 2. & ſeq.
Pag. 583. *col.* 1. *lin.* 36. P. 2 p. 139. *leg.* p. 437. col. 2.
Ibid. lin. 7. p. 276. *leg.* p. 364. col. 1.

Pag. 584. col. 2. lin. 3. P. 2. p. 15. leg. p. 285. col. 1.
Ibid. lin. 24. P. 2. p. 15. leg. p. 285. col. 1.
Ibid. p. 276. leg. p. 364. col. 1
Ibid. lin. 38. P. 2. p. 15. leg. p. 285. col. 1.
Pag. 585. col. 1. lin. 2. P. 2. p. 276. leg. p. 364. col. 1.
Ibid. lin. 6. num. 25. leg. p. 583. col. 1
Ibid. lin. 8. P. 2. p. 276. leg. p. 364. col. 1.
Ibid. lin. 35. num. 38. leg. p. 598. col. 2. & p. 599. col. 1.
Ibid. lin. 36. P. 2. p. 276. leg. p. 364. col. 2
Ibid. col. 2. lin. 5. num. 8. leg. p. 578. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 15. P. 2. p. 15. leg. p. 285. col. 1.
Ibid. lin. 24. num. 39. leg. p. 596. col. 1. & 2.
Ibid. num. 2. leg. p. 600. col. 1
Ibid. lin. 45. P. 2. p. 15. leg. p. 285. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 46. p. 139. leg. p. 437. col. 2. & ſeq.
Ibid. p. 277. leg. p. 364. col. 2. & ſeq.
Pag. 586. col. 1. lin. 49. P. 2. p. 15. leg. p. 285. col. 2.
Ibid. p. 139. leg. p. 438. col. 1.
Ibid. lin. 50. p. 278. leg. p. 365. col. 1.
Ibid. lin. 52. P. 2. p. 16. leg. p. 285. col. 2.
Ibid. col. 2. lin. 19. P. 2. p. 139. leg. p. 438. col. 1.
Ibid. lin. 20. p. 278. leg. p. 365. col. 2.
Ibid. lin. 24. num. 10. leg. p. 591. col. 1.
Ibid. lin. 42. P. 2. p. 273. leg. p. 362. col. 2.
Pag. 587. col. 1. lin. 8. P. 2. p. 279. leg. p. 366. col. 1.
Ibid. lin. 18. P. 2. p. 139. leg. p. 438. col. 1.
Ibid. lin. 29. p. 279. leg. p. 366. col. 1
Ibid. lin. 52. P. 2. p. 15. & 16. leg. p. 285. col. 1.
Ibid. lin. 53. p. 280. leg. p. 366. col. 1
Ibid. col. 2. lin. 24. P. 2. p. 16. leg. p. 285. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 27. num. 2. leg. p. 608. col. 2.
Ibid. lin. 33. P. 2. p. 16. leg. p. 286. col. 1.
Ibid. p. 280. leg. p. 366. col. 2.
Ibid. lin. penult. P. 2. p. 139. leg. p. 438. col. 1.
Ibid. lin. ult. p. 280. leg. p. 366. col. 2
Pag. 588. col. 1. lin. 2. P. 2. p. 140. leg. p. 438. col. 1.
Ibid. lin. 10. P. 2. p. 17. leg. p. 286. col. 1.
Ibid. lin. 17. P. 2. p. 280. leg. p. 367. col. 1.
Ibid. col. 2. lin. 17. P. 2. p. 17. leg. p. 286. col. 1.
Ibid. lin. 33. P. 2. p. 17. leg. p. 286. col. 2.
Ibid. lin. 34. p. 140. leg. p. 438. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 51. p. 281. leg. p. 367. col. 1.
Ibid. lin. 43. P. 2. p. 141. leg. p. 439. col. 2.
Pag. 589. col. 1. lin. 9. P. 2. p. 142. leg. p. 439. col. 2.
Ibid. lin. 10. P. 2. p. 281. leg. p. 367. col. 1
Ibid. lin. 35. P. 2. p. 20. leg. p. 288. col. 1.
Pag. 590. col. 1. lin. 39. P. 2. p. 20. leg. p. 288. col. 2.
Ibid. lin. 40. p. 281. leg. p. 367. col. 2.
Pag. 591. col. 1. lin. 35. P. 2. p. 21. leg. p. 289. col. 1.
Ibid. col. 2. lin. 14. P. 2. p. 21. leg. p. 289. col. 1.
Ibid. lin. 15. p. 142. leg. p. 439. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 18. P. 2. p. 142. leg. p. 440. col. 1.
Pag. 592. col. 1. lin. 11. P. 2. p. 281. leg. p. 367. col. 2.
Ibid. lin. 34. P. 2. p. 142. leg. p. 440. col. 1.
Ibid. lin. 51. P. 2. p. 21. leg. p. 289. col. 1.

Ibid.

Ibid. lin. 32. p. 282. *leg.* p. 367. col. 1.
Ibid. col. 2. *lin.* 30. P. 2. p. 22. *leg.* p. 189. col. 2.
Ibid. p. 143. *leg.* p. 440. col. 1.
Ibid. lin. 52. P. 2. p. 22. *leg.* p. 189. col. 2.
Pag. 595. *col.* 1. *lin.* 3. P. 2. p. 282. *leg.* p. 367. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 8. P. 2. p. 22. *leg.* p. 189. col. 2.
Ibid. lin. 12. P. 2. p. 148. *leg.* p. 443. col. 1. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 20. P. 2. p. 22. *leg.* p. 189. col. 2. & 2.
Ibid. lin. 21. p. 148. *leg.* p. 443. col. 1. & ſeq.
Ibid. lin. 27. P. 2. p. 22. *leg.* p. 190. col. 1.
Ibid. lin. 49. P. 2. p. 282. *leg.* p. 368. col. 1.
Ibid. col. 2. *lin.* 3. P. 2. p. 22. *leg.* p. 190. col. 1.
Ibid. lin. 14. P. 2. p. 143. *leg.* p. 440. col. 1. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 15. p. 11. *leg.* p. 517. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 24. P. 2. p. 143. *leg.* p. 440. col. 2. & ſeq.
Pag. 594. *col.* 2. *lin.* 32. infra P. 2. p. 282. *leg.* ſupra p. 368. col. 1.
Pag. 595. *col.* 1. *lin. ult.* P. 2. p. 23. *leg.* p. 190. col. 1.
Pag. 596. *col.* 1. *lin.* 2. P. 2. p. 282. *leg.* p. 368. col. 1.
Ibid. lin. 29. P. 2. p. 145. *leg.* p. 441. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 30. p. 23. *leg.* p. 190. col. 1.
Ibid. lin. 45. P. 2. p. 146. & 147. *leg.* p. 442. col. 1. & 2.
Ibid. col. 2. *lin.* 10. P. 2. p. 147. *leg.* p. 442. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 14. P. 2. p. 283. *leg.* p. 368. col. 1.
Pag. 597. *col.* 1. *lin.* 42. P. 2. p. 23. *leg.* p. 190. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 43. p. 145. *leg.* p. 441. col. 2. & ſeq.
Ibid. col. 2. *lin.* 16. P. 2. p. 147. *leg.* p. 443. col. 1.
Ibid. lin. 24. P. 2. p. 148. *leg.* p. 443. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 26. P. 2. p. 149. *leg.* p. 444. col. 1.
Ibid. lin. 44. P. 2. p. 23. *leg.* p. 190. col. 2.
Pag. 599. *col.* 1. *lin. ult.* P. 2. p. 37. *leg.* p. 290. col. 2.
Pag. 600. *col.* 1. *lin.* 2. P. 2. p. 149. *leg.* p. 444. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 33. P. 2. p. 283. *leg.* p. 368. col. 1.
Ibid. col. 2. *lin.* 12. P. 2. p. 24. *leg.* p. 290. col. 2.
Ibid. p. 151. *leg.* p. 445. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 12. p. 283. *leg.* p. 368. col. 1.
Ibid. lin. 22. P. 2. p. 24. *leg.* p. 290. col. 2. & ſeq.
Pag. 603. *col.* 1. *lin.* 43. P. 2. p. 151. *leg.* p. 445. col. 2.
Pag. 604. *col.* 2. *lin.* 40. P. 2. p. 25. *leg.* p. 291. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 41. p. 152. *leg.* p. 445. col. 1. & 2.
Ibid. lin. 46. P. 2. p. 283. *leg.* p. 368. col. 2.
Pag. 605. *col.* 1. *lin.* 27. P. 2. p. 152. *leg.* p. 446. col. 1.
Ibid. lin. 28. p. 283. *leg.* p. 368. col. 2.
Pag. 606. *col.* 1. *lin.* 37. P. 2. p. 25. *leg.* p. 291. col. 2.
Pag. 607. *col.* 1. *lin.* 5. P. 2. p. 25. *leg.* p. 291. col. 2.
Ibid. p. 152. *leg.* p. 446. col. 1.
Ibid. col. 2. *lin.* 33. P. 2. p. 25. *leg.* p. 291. col. 2.
Pag. 608. *col.* 1. *lin.* 12. P. 2. p. 25. *leg.* p. 291. col. 2.
Ibid. col. 2. *lin.* 8. P. 2. p. 152. *leg.* p. 446. col. 1. & ſeqq.
Ibid. lin. 9. p. 163. *leg.* ibidem.
Ibid. p. 25. *leg.* p. 291. col. 2. & ſeq.
Ibid. lin. 10. p. 283. *leg.* p. 368. col. 2. & ſeqq.

FINIS.

SACRÆ SCRIPTURÆ TESTIMONIA QUÆDAM,

QUÆ TUM PRIMO, TUM SECUNDO VOLUMINE CITANTUR A

LACTANTIO.

TOMO PRIMO.

Pſalm. 1. *Beatus eſt qui non abiit in concilio impiorum.* T. I. pag. 315.
Ibid. *Non reſurgent impii in judicio.* T. I. pag. 571.
Pſal. 44. *Eructavit cor meum verbum bonum; dico ego opera mea regi.* T. I. pag. 291.
Pſal. 84. *Veritas de terrâ orta eſt.* T. I. pag. 300.
Pſal. 93. *Captabunt in animam juſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt; & factus eſt mihi Dominus in refugium.* T. I. pag. 325.

Pſal. 109. *Ante luciferum genui te. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum; tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.* T. I. pag. 307.

Eccli. 24. *Ego ex ore Altiſſimi prodivi ante omnem creaturam; ego in cœlis feci ut oriretur lumen indeficiens, & nebulâ texi omnem terram. Ego in altis habitavi, & thronus meus in columnâ nubis.* T. I. pag. 291.

Iſai. 45. *Adorabunt te & in te precabuntur, quoniam in te Deus eſt, & non eſt alius Deus præter te.* T. I. pag. 351.

Verum Tomo II. pag. 32 hic locus ſic legitur:

Adorabunt te & in te precabuntur, quoniam in te Deus eſt, & non neſciebamus; Deus Iſraël. Confundentur & reverebuntur omnes qui adverſantur tibi, & cadent in confuſionem.

Ibid. 65. *Leones & vituli ad præſepe ſimul ſtabunt: lupus ovem non rapiet: canis non venabitur; accipitres & aquilæ non nocebunt: infans cum ſerpentibus ludet.* T. I. pag. 581.

TOMO SECUNDO.

Qui filium non agnovit, nec patrem potuit agnoſcere. Hæc verba ex diverſis Scripturæ locis eruta ſunt, ſcilicèt ex Evangel. Joan. cap. VIII. v. 19. & cap. 14. v. 1. & 7. atque ex ejuſdem Joan. Epiſt. 1. cap. II. v. 23. Tomo II. hujuſce editionis pag. 37.

Apocalyp. xix. v. 12. *Hujus nomen nulli eſt notum, niſi ipſi & patri.* T. II. pag. 30.

Id porro eſt obſervandum, multa teſtimonia Sacræ Scripturæ quæ referuntur Tomo I. iterùm legi in Epitome Divinarum Inſtitutionum.

Typis QUILLAU, 1748.

AVIS AU RELIEUR

Pour placer les Cartons.

TOME I.

SIGNATURE	D ij	Pages	27 & 28.
. . . .	Q	Pag.	121 & 122.
. . . .	F f iij	Pag.	229 & 230.
. . . .	*Ibidem.*	Pag.	231 & 232.
. . . .	Oo iv	Pag.	295 & 296.
. . . .	Mmm ij . . .	Pag.	459 & 460.
. . . .	*Ibidem.*	Pag.	463 & 464.

TOME II.

SIGNATURE	C	Pag.	17 & 18.
. . . .	L ij	Pag.	83 & 84.
. . . .	B b iv	Pag.	199 & 200.
. . . .	D d	Pag.	209 & 210.
. . . .	F f iv	Pag.	231 & 232.
. . . .	Hh iij & Hh iv	Pag.	245. 246. 247. 248. *tiennent enſemble.*
. . . .	I i & I i ij . . .	Pag.	249. 250. 251. 252. *tiennent enſemble.*

00 5665289

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google